

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

A
A
0
0
4
0
4
8
5
5
9

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Mar. 27* 189*3*

Accessions No. *50756* . Class No. *V212*

PA
6105
V24
v.79 Valpy -
Delphin classics.

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L. 1

PA
6105
V24
v.79

This book is DUE on the last date stamped below

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XIII.

SOUTHERN BRANCH
T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

75900

VOLUMEN DECIMUM TERTIUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

T. 1171 PATENT

HISTORICAL

LIBRARY

BY THE UNIVERSITY OF

THE UNIVERSITY OF

THE UNIVERSITY OF

THE UNIVERSITY OF

NOTES 50756

RESEARCH LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

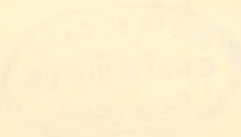
LIBRARY

T

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

one edita, rogo ei exstructo, ipse supra rogum se transfodit, et eodem igni consumtus est. Et cum opprimi inter initia potuissent,²⁰ Cn. Pompeii fraude, qui, utramque partem fovendo, vires Cinnæ dedit, nec nisi profligatis optimatum rebus auxilium tulit, et consulis segnitie confirmati Cinna et Marius quatuor exercitibus, ex quibus duo¹ Q. Sertorio et² Carboni dati sunt, Urbem circumsederunt. Ostiam coloniam Marius expugnavit et crudeliter diripuit.

//////////

runt. Mox mortuum spoliaret edd. ante Sigon.—20 *Potuisset* Gron. Doujat. cum edd. ante Gron.—1 *Quorum duo* Gron. Doujat. Crev.

LIB. LXXX.

Italicis populis a senatu civitas data est. Samnites, qui soli arma retinebant,² Cinnæ et Mario se conjunxerunt. Ab iis Plautius³ cum exercitu cæsus est. Cinna et Marius cum Carbone et Sertorio Janiculum occupaverunt,⁴ et fugati ab Octavio consule recesserunt. Marius Antium⁵ et Ariciam et Lanuvium colonias devastavit. Cum nulla spes esset optimatibus resistendi propter segnitiam et perfidiam et ducum et militum, qui corrupti aut pugnare volebant, aut ad diversas partes⁶ transibant, Cinna et Marius in Urbem recepti sunt: qui, velut captam, eam cædibus et rapinis vastarunt, Cn. Octavio consule occiso et omnibus adversæ partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, L. et C. Cæsare,⁷ quorum capita in rostris posita sunt. Crassus filius ab equitibus Fimbriæ occisus.⁸ Pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. Et citra ulla comitia con-

//////////

2 *Recipiebant* edd. ante Sigon.—3 *Plantius* cæd. Epit. LXXIV. A. *Plotius* dicitur.—4 'Vet. lib. *oppugnaverunt*. Occupasse tamen ait App. Itaque nihil muto.' Sigon.—5 *Antium quidem* et *mox nulla omnino spes* edd. ante Sigon. *Lanuvium* pro *Lavinium* est ex emend. Cluv. Ital. Ant.—6 *Voss.* et *God. in diversas part.*—7 *L. et C. Cæsaribus vult* Gron. prob. Crev. Tò *L. deerat* ante Sigon. et *mox τὸ sunt.*—8 *Interemptus* Gron. Doujat. Crev.—

sules in sequentem annum se ipsos renuntiaverunt : eodemque die, quo magistratum inierant, Marius ⁹ Sex. Licinium senatorem de saxo dejici jussit ; editisque multis sceleribus, Idibus Januariis decessit : vir, cujus si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit : adeo, quam rempublicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter ¹⁰ evertit.

////////

9 *Eodem die, quo . . . inierant, Marius* edd. ante Sigon.—10 *Carent* edd. antt. *adv. hostiliter.*

LIB. LXXXI.

L. Sylla Athenas, quas Archelaus, præfectus Mithridatis, occuparat, circumsevit et cum magno ¹¹ labore expugnavit : urbi libertatem, et civibus, quæ habuerant, reddidit. Magnesia, quæ sola in Asia civitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridatem defensa est. Præterea Thracum in Macedonia continet gesta.¹²

////////

11 *Maximo* Gron. Doujat. Crev.—12 *Habent eadem ex emend. Sigon. Præterea transitus Thracum in Maced. continet, cum antea legeretur Præterea a Thracibus in Maced. gesta continet.*

LIB. LXXXII.

Sylla copias regis, quæ, Macedonia occupata, in Thesaliam venerant, prælio vicit, cæsis hostium centum millibus, et castris quoque expugnatis. Renovato deinde bello, iterum exercitum regis fudit ac delevit. Archelaus cum classe regia Syllæ se tradidit. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnæ, missus, ut Syllæ succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo, a C. Fimbria legato ipsius, ultimæ audaciæ homine, occisus est, et imperium ad Fimbriam translatum. Præterea expugnatae in Asia urbes a Mithri-

date et crudeliter direpta provincia,¹³ incursionesque Thracum in Macedoniam, referuntur.

////////

3 Malit Rupert. ex Ms. Boend. *direptæ provinciæ*.

LIB. LXXXIII.

C. Fimbria in Asia, fuis prælio aliquot præfectis¹⁴ Mithridatis, urbem Pergamum cepit, obsessumque regem, non multum absuit, quin caperet. Urbem Ilion, quæ se potestati Syllæ reservabat, expugnavit ac delevit, et magnam partem Asiæ recepit. Sylla multis¹⁵ præliis Thrakas cecidit. Cum L. Cinna et Cn. Papirius Carbo, ab se ipsis consules per biennium creati, bellum contra Syllam pararent,¹⁶ effectum est per L. Valerium Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit, et per eos, qui concordiae studebant, ut legati ad Syllam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem invitum cogebat naves conscendere et adversus Syllam proficisci, interfectus est.¹⁷ Consulatum Carbo solus gessit. Sylla, cum in Asiam trajecisset, pacem cum Mithridate fecit, ita ut is cederet provinciis¹⁸ Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria, desertus ab exercitu, qui ad Syllam transierat, ipse se percussit, impetravitque de servo suo, præbens cervicem, ut se occideret.¹⁹

////////

14 Quidam Mss. et edd. antt. *aliquot copiis M.*—15 Mss. *Sylla compluribus et Sylla enim pluribus.*—16 Mss. *præparent, præpararent, et repararent.* Mox *quidem post effectum* add. edd. ante Sigon.—17 *Interemptus est* Gron. Doujat. Crev.—18 *Provinciis* del. ead. Malit Crev. *provincia*, quoniam Bithyn. et Capp. non fuere eo tempore provinciæ Rom. sed regna.—19 *Impetravitque a servo . . . ut eum omnino interficeret* edd. ante Sigon. *Interficeret* Gron. Doujat. Crev.

LIB. LXXXIV.

Sylla legatis, qui a senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respondit, si cives, qui pulsati a Cinna ad

se confugerant,²⁰ restituerentur. Quæ conditio cum justa senatui videretur, per Carbonem factionemque ejus, cui bellum videbatur utilius, ne conveniret, effectum est. Idem Carbo, cum ab omnibus oppidis Italiæ coloniisque ¹ obsides exigere vellet, ut fidem eorum contra Syllam obligaret, consensu senatus prohibitus est.² Novis civibus senatus consulto suffragium datum est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatum secutus erat, cum in Africa bellum moliretur, a C. Fabio prætore pulsus est; senatusque consultum per factionem Carbonis et Marianarum partium factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. Libertini in quinque et triginta tribus distributi sunt. Præterea belli apparatus, quod contra Syllam excitabatur,³ continet.

////////

20 *A Cinna pulsi ad se fugerant* edd. ante Gron.—1 *Coloniisque deerat* ante Sigon.—2 *Carent verb. est* edd. ante Sigon.—3 *Belli apparat. contra Syllam, quod plurim. excitab. ead.*

LIB. LXXXV.

Sylla in Italiam cum exercitu trajecit, missisque legatis, qui de pace agerent, a consule C. Norbano ⁴ violatis, eundem Norbanum prælio vicit. Et cum L. Scipionis alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, universus exercitus consulis, sollicitatus per emissos a Sylla milites, signa ad Syllam transtulit. Scipio, cum occidi posset, dimissus est. Cn. Pompeius, Cn. F. ejus, qui Asculum ceperat, conscripto ⁵ voluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Syllam venerat; ad quem se nobilitas omnis conferebat, ita ut deserta Urbe ad castra veniretur. Præterea expeditiones per totam Italiam utriusque partis ducum referuntur.

////////

4 *Et ab consule Gron. et a consule Doujat. a consule Cn. Carbone, et C. Norbano* edd. ante Sigon.—5 *Voss. ceperat scriptus cum scripto. Gud. ceperat scriptus conscripto. Fontasse ceperat, privatus, conscripto, &c.* J. F. Gron.

LIB. LXXXVI.

Cum C. Marius, C. Marii filius, consul ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius⁷ in Africa propter crudelitatem et avaritiam in prætorio suo vivus exustus est. L. Philippus legatus Syllæ Sardiniam, Q. Antonio prætore pulso et occiso, occupavit. Sylla cum Italicis populis, ne timeretur ab iis, velut erepturus civitatem et suffragii jus nuper datum, foedus percussit. Idemque, ex fiducia jam certæ victoriæ, litigatores, a quibus adibatur, vadimonia Romam differre⁸ jussit, cum a parte diversa Urbs adhuc teneretur. L. Damasippus prætor, ex voluntate C. Marii consulis cum senatum contraxisset,⁹ omnem, quæ in Urbe erat, nobilitatem trucidavit: ex cujus numero Q. Mucius Scævola pontifex maximus fugiens in vestibulo ædis Vestæ occisus est. Præterea bellum a L. Murena¹⁰ adversus Mithridatem in Asia renovatum continet.

7 'Scribe, deleta conjunctione, C. Marius . . . creatus est. C. Fabius, &c.' J. F. Gron. 'Non dubito quin mendum sit in Epit. Liv. et pro XX. minimum reponi debeat XXV. ut ei sic conveniat cum auct. de Vir. Ill. Velleius tamen annos numerat XXVI.; App. etiam XXVII.' Vossius ad Vell.—8 *Deferre* olim legebatur. Ex vet. libb. emend. Sigon. et *vadimonium* promit.—9 *Convocasset* malit Rupert.—10 'Al. [ut Gron. Crev.] scribunt *Muræna*, nomen deducentes a pisce qui Gr. *μύρωνα* dicitur.' Rupert.

LIB. LXXXVII.

Sylla C. Marium, exercitu ejus fuso delectoque ad Sacriportum, in oppido Præneste obsedit: urbem Romam ex inimicorum manibus recepit. Marium erumpere tentantem repulit. Præterea res a legatis ejus, eadem ubique fortuna partium, gestas continet.

LIB. LXXXVIII.

Sylla Carbonem, exercitu ejus fuso¹¹ ad Clusium, ad Faventiam Fidentiamque cæso, Italia expulit: cum Sam-

nitibus, qui soli ex Italicis populis nondum arma posuerant, juxta urbem Romanam ante portam Collinam debellavit; recuperataque republica, pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo hominum fuit, inquinavit. Octo millia deditorum in villa¹² publica trucidavit: tabulam proscriptionis posuit: Urbem ac totam Italiam cædibus replevit: inter quas omnes Prænestinos inermes concidi¹³ jussit: Marium, senatorii ordinis virum, cruribus brachiisque fractis, auribus præsectis et effossis oculis, necavit. C. Marius, Præneste obsessus a Lucretio Ofella,¹⁴ Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret evadere, septus ab exercitu, mortem sibi conscivit, id est,¹⁵ in ipso cuniculo, cum sentiret se evadere non posse,¹⁶ cum Pontio Telesino, fugæ comite, stricto utrimque gladio, concurrir; quem cum occidisset, ipse¹⁷ saucius impetravit a servo, ut se occideret.

////////

11 Additur τδ *fuso* a Gronov. ex aliquot Mss.—12 *Via* edd. ante Sigon. Mox *proposuit* pro *posuit* conj. Drak.—13 *Interimi* edd. ante Sigon.—14 *Asella* exd.—15 ‘In verbis *id est* aliquid vitii hære, locum etiam hunc non integrum esse, et varias potius sententias de morte Marii, ut in Velleii II. 27. relatas fuisse, certe non eadem genera mortis memorari, jam monnit Duk. Rupert.—16 *Minime posse* edd. ante Gron.—17 *Ipsæ* deerat ante Sigon.

LIB. LXXXIX.

M. Brutus,¹⁸ a Cn. Papirio Carbone, qui Cossuram apulerat, missus nave piscatoria Lilybæum, ut exploraret, an ibi Pompeius esset, et circumventus a¹⁹ navibus, quas Pompeius miserat, in se mucrone verso, ad transtrum navis obnixus corporis pondere, incubuit. Cn. Pompeius, in Siciliam cum imperio a senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sylla, dictator factus, quod nemo unquam fecerat,²⁰ cum fascibus

////////

18 *L. Brutus* edd. ante Sigon. Mox *Cossuram* pro *Corcyram* primus substituit Sigon.—19 *Tò a* deest in Gron. Doujat. Crev. Mox *mucroni* pro *mucrone* conj. Gron. et *in se mucrone verso . . . ei incubuit* Drak. Deinde *occubuit* edd. ante Gron.—20 ‘Hæc verba ab inepto aut sciolo homine inserta putabant Lips. et Voss. ad Cæs. quia dictatoribus semper *XXIV. fascēs* et *secures*

viginti quatuor processit. Rebus¹ novis reipublicæ statum confirmavit, tribunorum plebis potestatem minuit, et omne jus legum ferendarum ademit. Pontificum augurumque collegium ampliavit, ut essent quindecim; senatum ex equestri ordine supplevit: proscriptorum liberis jus petendorum honorum eripuit, et bona eorum vendidit; ex quibus plurima primo² rapuit. Redactum est sestertium ter millies quingenties. Q. Lucretium Ofellam, consulatum adversus voluntatem suam petere ausum, jussit occidi³ in foro, et, cum hoc indigne ferret populus Romanus, concione advocata, se jussisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum et Hiabam, regem Numidiæ,⁴ bellum molientes, victos occidit;⁵ et, quatuor et viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli⁶ contigerat, ex Africa triumphavit. C. Norbanus consularis proscriptus, in urbe Rhodo cum comprehenderetur, ipse se occidit. Mutilus,⁷ unus ex proscriptis, clam capite adoperto ad posticas ædes Bastiæ⁸ uxoris cum accessisset, admissus non est, quia illum proscriptum diceret; itaque se transfodit, et sanguine suo fores uxoris⁹ respersit. Sylla Nolam in Samnio recepit: quadraginta septem legiones¹⁰ in agros captos deduxit, et eos iis divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum, in deditionem accepit. Mitylenæ quoque in Asia, quæ sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnatae dirutæque sunt.

prælatas fuisse testantur Polyb. iii. 87. Dionys. Hal. Plut. App. et Dio. Al. legendum putabant *quod nemo*, sc. eo tempore viventium, *unquam viderat*, vel *Sylla dictator perpetuus, quod nemo unquam fuerat.* Rupert.—1 *Legibus* pro *rebus* bene conj. Gron. *Regibus* Ms. Leid.' Rupert. *Rebusque novis* edd. ante Sigon.—2 'Mss. Leid. Barb. et Gud. minor pro primo habent *præmia*, probb. Gron. et Drak. qui *præmia* passim *prædas*, *manubias* dici monent. Aliquid potius intercidisse putabat Crev. ut Sylla dictus sit *plurima primo rapuisse*, deinde cetera *redegis*se in publicum.' Rupert.—3 *Interimi* al.—4 *Hieram* regem *Numidarum* edd. ante Sigon. al. *Iarham* r. N.—5 *Interemit* h. l. et inf. Gron. Doujat. Crev.—6 *Quod quidem nemini* edd. ante Sigon.—7 *Mutilius*, *Mutillus* et *Metellus* al.—8 'Leid. *Hastiæ*. Neutrius gentis quisquam meminit, et forte leg. *Hostiæ*.' Drak. *Ad posticum ædis* B. edd. ante Sigon.—9 *Uxoris* deest in edd. ante Sigon.—10 *LXVII. legiones* Boend. et ed. Camp. *XXVII. leg.* conj. Drak.

LIB. XC.

Sylla decessit, honosque ei a senatu habitus est, ut in Campo Martio sepeliretur. M. Æmilius ¹¹ Lepidus, cum acta Syllæ tentaret rescindere, bellum excitavit, et a Q. Catulo collega Italia pulsus est, et in Sardinia, frustra bellum molitus, periit. M. Brutus, qui Cisalpinam Galliam obtinebat, ¹² a Cn. Pompeio occisus est. ¹³ Q. Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. L. Manlius proconsul et M. Domitius legatus ¹⁴ ab Herculeio quæstore prælio victi sunt. Præterea res a P. Servilio proconsule adversus Cilicas gestas continet.

11 Æmilius deest in edd. ante Gron.—12 Tenebat al. cum edd. ante Gron.—13 Quidam Mss. apud Gron. interponunt Q. Sertorii viri bellicosissimi (aut bellacissimi) gesta referuntur, 'cui forte connectendum,' ait Gron. 'qui proscriptus.'—14 L. Manlius . . . M. Antonius leg. edd. ante Sigon. et mox eæd. habent Hertuleio.

LIB. XCI.

Cn. Pompeius, cum adhuc eques ¹⁵ esset, cum imperio consulari adversus Sertorium missus est. Sertorius aliquot urbes expugnavit, plurimasque civitates in potestatem suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracas pluribus præliis vicit. Q. Metellus proconsul L. Herculeium, quæstorem Sertorii, ¹⁶ cum exercitu cecidit.

15 'Eques c. Voss. Reliqui quæstor et equester: unde eques R. (Romanus) conj. Drak.' Rupert.—16 Omni add. al. Quidam Mss. apud Gron. habent cecidit atque fugavit aut ceciditque ut. fug.

LIB. XCII.

Cn. Pompeius dubio eventu cum Sertorio pugnavit, ita ut singula ¹⁷ ex utraque parte cornua vicerint. Q. Metel-

lus Sertorium et Perpernam¹⁸ cum duobus exercitibus prælio fudit: cujus victoriæ partem cupiens ferre¹⁹ Pompeius parum prospere pugnavit. Obsessus deinde Cluniæ²⁰ Sertorius, assiduis eruptionibus non leviora damna obsidentibus intulit.¹ Præterea ab Curione proconsule in Thracia res gestas adversus Dardanos, et Q. Sertorii multa crudelia in suos facta continet; qui plurimos ex amicis et secum proscriptis,² crimine prodicionis insimulatos, occidit.

////////

17 Conj. Gron. *ita ut sinistra*.—18 Q. Sertorius Metellum et Perpernam, &c. edd. ante Sigon.—19 *Partem ejus cupiens auferre* edd. ante Sigon.—20 *Calagurii* eæd. *climæ* Barb. *climæ* Gud. *Clume* alter: *cluvia* Voss.—1 *Tulit* pro *intulit* legebatur ante Sigon.—2 *Amicorum et sec. proscriptorum* edd. ante Sigon.

LJB. XCIII.

P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros domuit, et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicomedes, Bithyniæ rex, moriens populum Romanum fecit hæredem, regnumque ejus in provinciæ formam redactum est. Mithridates, fœdere cum Sertorio icto, bellum populo Romano intulit. Apparatus deinde regiarum copiarum pedestrium navali-umque; et, occupata Bithynia, M. Aurelius Cotta consul ad Chalcedonem prælio a rege victus; resque³ a Pompeio et Metello adversus Sertorium gestæ,⁴ qui omnibus belli militiæque artibus par fuit. Quos etiam, ab obsidione Calagurris⁵ oppidi depulsos, coëgit diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

////////

3 *Ab rege victus est. Resque* Gron. Donjat. Crev.—4 'Suadente Drak. recepi lectionem omnium Mss. nisi quod post *Sertorium* adjeci *gestæ* ex ed. Camp. in qua certe *gestas* legitur. Ita *apparatus, victus et res* pendent a verbo *referuntur* aut simili, quod supplendum est; ut 'concio ejus bona' Epit. c. et alia. Sigonius et deinde reliqui editores post *Sertorium* inseruere *gestas continet*, quæ ratio durior est et scabriorem efficit orationem. Mox *omnibus belli militiæque artibus*, forte leg. *o. bellis* (quæ cum Pompeio et Metello gessit) *militiæ a. par fuit* illis; Drak. *belli, militiæ* Boend. Sed non est forsân, quod pleonasmus ille displiceat.' Rupert.—5 *Calagurii* Gron. Donjat. Crev.

LIB. XCIV.

L. Licinius Lucullus ⁶ consul adversus Mithridatem equestribus præliis feliciter pugnavit, et expeditiones aliquot prosperas fecit, poscentesque pugnam milites a seditione inhibuit. Deiotarus, Gallogræciæ tetrarches, præfectos ⁷ Mithridatis, bellum in Phrygia moventes, cecidit. Præterea res a Cn. Pompeio in Hispania contra Sertorium prospere gestas continet.

////////

⁶ *Licinius* aberat ante Gron. apud quem habet Voss. *P. Lic. cos.* Gud. *A. Lic. Luc. Min. Publius Lucius Luc.*—⁷ *Præfectus* edd. ante Sigon.

LIB. XCV.

C. Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. Quatuor et septuaginta gladiatores ⁸ Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt, et, congregata servitiorum ergastulorumque multitudine, Crixo et Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum et P. Varinium ⁹ prætorem prælio vicerunt. L. Lucullus proconsul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque delevit; pulsumque Bithynia regem, variis belli ac naufragiorum casibus fractum, coëgit in Pontum profugere.

////////

⁸ *CCCLXX. gladi.* Berg. et Leid. *LXXVIII.* fuisse dicit Plut. alii vero pauciores. Mox *et ergastulorum* edd. antt. *ex ergastulis* in Mss. legit Putean. prob. Duk.—⁹ *P. Varinium* ex emend. Sigon. restitui. *P. Vorenus* edd. vet. *P. Varcenum* Voss. *P. Varenus* plerique Mss. et edd. recentt. *Rupert.*

LIB. XCVI.

Q. Arrius prætor Crixum, fugitivorum ducem, cum viginti millibus hominum cecidit. Cn. Lentulus consul ¹⁰ male adversus Spartacum pugnavit. Ab eodem L. Gellius consul et Q. Arrius prætor acie victi sunt. Sertorius a

M'. Antonio et M. Perperna et aliis conjuratis in convivio interfectus est, octavo ducatus sui anno; magnus dux, et adversus duos imperatores, Pompeium et Metellum, sæpe par, vel¹¹ frequentius victor; ad ultimum desertus et proditus. Imperium partium ad Marcum¹² translatus est, quem Cn. Pompeius victum captumque interfecit, ac recepit Hispanias decimo fere anno, quam coeptum erat¹³ bellum. C. Cassius proconsul et Cn. Manlius prætor male adversus Spartacum pugnaverunt; idque bellum M. Crasso prætori mandatum est.

////////

10 Vox *consul* deerat ante Sigon.—11 *Ut pro vel* legebatur ante Sigon. prob. Gron. modo intelligatur *τὸ ita* in præc. verbis.—12 *Marium* edd. ante Sigon. In Lov. 2. legitur *M. Perpernam* prob. Rupert.—13 *Est* Gron. Doujat. Crev. et mox ead. omittunt *τὸ et* ante *Cn. Manlius*.

LIB. XCVII.

M. Crassus prætor primum cum parte fugitivorum, quæ ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, cæsis hostium¹⁴ triginta quinque millibus et duce eorum Gannico. Cum Spartaco dein debellavit,¹⁵ cæsis cum ipso millibus sexaginta. M. Antonius prætor bellum adversus Creten- ses, parum prospere gestum,¹⁶ morte sua finivit. M. Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto adversus Mithridatem feliciter pugnavit, cæsis hostium amplius quam sexaginta millibus. M. Crassus et Cn. Pompeius consules facti (sed Pompeius, ante quam quæsturam gereret, ex equite Romano) tribunitiam potestatem restituerunt.¹⁷ Judicia quoque per L. Aurelium Cottam¹⁸ præto-

////////

14 *Inimicorum* edd. ante Sigon. Mox *Gannico* pro *Granico* recepit Rupert. ex Mss. et Frontino. C. *Cannicius* dicitur Plut.—15 '*Dein debellavit cum* Crev. reposui pro *deinde bellavit*. Drak. malebat *deinde debellavit*, quia *dein* sæpe quidem in Livio, at nunquam aut rarissime in Epitomis occurrit.' Rupert. Mox *quadraginta* pro *sexaginta* al.—16 '*Ita revocavi* ex Mss. et edd. ante Grut. quæ substituit *parum p. susceptum*; (et secutæ sunt reliquæ.)' Rupert.—17 *Facti sunt* * sicut *Pompeius*, &c. rest. edd. ante Sigon. qui de conjectura inter *facti* et *Pompeius* interposuit *ut Crassus ex prætura*, sic. Tò sed ante *Pomp.* del. Gron. Doujat. Crev.—18 *M. Aurel. Cott.* edd. ante Sigon.

rem ad equites Romanos translata sunt. Mithridates, desperatione rerum suarum coactus, ad Tigranem Armeniæ regem confugit.

LIB. XCVIII.

Machares,¹⁹ filius Mithridatis, Bospori rex, ab L. Lucullo in amicitiam receptus est. Cn. Lentulus et L. Gellius censores asperam censuram egerunt, quatuor et sexaginta senatu motis: a quibus, lustrum condito,²⁰ censa sunt civium capita quadringenta quinquaginta millia. L. Metellus prætor in Sicilia¹ adversus piratas prospere rem gessit. Templum Jovis in Capitolio, quod incendio consumtum ac reffectum erat, a Q. Catulo dedicatum est.² L. Lucullus in Armenia Mithridatem et Tigranem et ingentes³ utriusque regis copias pluribus præliis fudit. Q. Metellus proconsul, bello sibi adversus Cretenses mandato, Cydoniam urbem obsedit. C.⁴ Triarius, legatus Luculli, adversus Mithridatem parum prospere pugnavit. Lucillum, ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem summamque victoriæ imponeret, seditio militum tenuit, quia sequi volebant, id est, quia⁵ legiones Valerianæ, impleta a se stipendia dicentes, Lucillum reliquerunt.

19 *L. Achares* edd. ante Sigon.—20 *Lustrum conditum est* eæd. Mox ‘*CCCCL. millia*; ita omnes editi: at Mss. *DCCC. m.*, *DCCCCL. m.*, *DCCCC. m.* et *DCCCCL. m.* habent, et Phlegon (in Bibl. Phot. cod. 92.) *DCCCCX. m.*’ Rupert.—1 *Cilicia* edd. ante Sigon.—2 ‘Ita omnes Mss. et ed. Camp. sed reliquæ edd. ante Sigon. *consumtum erat, reffectum a Q. C. d. est.*’ Rupert.—3 *Immensas* Gron. Doujat. Crev. Mox *multis certaminibus pro pluribus præliis* edd. ante Sigon.—4 *L.* pro *C.* legitur in Gron. Doujat. Crev.—5 *Qui sequi volebant: id est, legiones, &c.* Gron. Doujat. Crev.

LIB. XCIX.

Q. Metellus proconsul Gnosson et Lyctum et Cydoniam et alias plurimas urbes⁶ expugnavit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Romanis in theatro quatu-

orddecim gradus proximi⁷ assignarentur. Cn. Pompeius, lege ad populum lata, persequi piratas jussus, qui commercium annonæ intercluserant, intra quadragesimum diem toto mari eos expulit; belloque cum iis in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis agros et urbes dedit. Præterea res gestas a Q. Metello adversus Cretenses continet, et epistolas Metelli et Cn. Pompeii in vicem missas. Queritur Metellus, gloriam sibi rerum⁸ gestarum a Pompeio præripi, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius⁹ rationem reddit, hoc se facere debuisse.

6 *Civitates* al.—7 *Proximi*, cui? Forte *excidit orchestra*, aut *leg. primi*, sc. post *orchestram*.—8 *Gloriam rerum ab se* Gron. Doujat. et al.—9 *Romæ* inserebatur ante *Sigon*.

LIB. C.

C. Manilius¹⁰ tribunus plebis magna indignatione nobilitatis legem tulit, ut Pompeio Mithridaticum bellum mandaretur. Concio ejus bona. Q. Metellus, perdomitis¹¹ Cretensibus, liberæ in id tempus insulæ leges dedit. Cn. Pompeius, ad gerendum bellum adversus Mithridatem profectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renovavit; equestri prælio Mithridatem vicit. Præterea bellum inter Phraatem Parthorum regem et Tigranem Armeniorum,¹² ac deinde inter Tigranem filium patremque gestum, continet.

10 *C. Manlius* edd. ante *Sigon*.—11 *Domitis* cæd. Mox *tulit* pro *dedit* habent ead.—12 *Reg. Parthor. et Tig. Arm. regem* edd. ante Gron. Mox ante *Sigon*. *legebatur ac demum inter fil.*

LIB. CI.

Cn. Pompeius Mithridatem, nocturno prælio victum, coëgit Bosporon profugere. Tigranem in deditionem ac-

cepit, eique, ademptis Syria, Phœnice,¹³ Cilicia, regnum Armeniæ restituit. Conjunctio eorum, qui in petitione consulatus ambitus damnati erant, facta de interficiendis consulibus, oppressa est. Cn. Pompeius, cum Mithridatem persequeretur, in ultimas ignotasque gentes penetravit. Iberos Albanosque, qui transitum non dabant,¹⁴ prælio vicit. Præterea fugam Mithridatis per Colchos Heniochosque, et res ab eo in Bosporo gestas continet.

////////

¹³ *Phœnicia* edd. ante Sigon.—¹⁴ *Albanos, qui transitum minime dabant* ead.

LIB. CII.

Cn. Pompeius in provinciæ formam Pontum redegit. Pharnaces, filius Mithridatis, bellum patri intulit. Ab eo Mithridates obsessus in regia, cum veneno sumto parum profecisset ad mortem, a milite Gallo, nomine Bitæto,¹⁵ a quo, ut adjuvaret se, petierat, interfectus est. Cn. Pompeius Judæos subegit: fanum eorum in Hierosolyma,¹⁶ inviolatum ad id tempus, cepit. L. Catilina, bis repulsam in petitione consulatus passus, cum Lentulo prætore et Cethego et pluribus aliis¹⁷ conjuravit de cæde consulum et senatus, incendiis Urbis et opprimenda republica; exercitu quoque in Etruria comparato. Ea conjunctio industria M. Tullii Ciceronis cruta est.¹⁸ Catilina Urbe pulso, de reliquis conjuratis supplicium sumtum est.

////////

¹⁵ '*Bitæto* ex emend. Sigon. *Bitcho, Bitoco, Biroco, Bithocco, Bithoco* Mss. et edd. vett.' *Rupert.* Mox a quo, ut juvaretur petierat edd. ante Sigon.—¹⁶ *Hierosolymæ* Gron. Donjat. Crev.—¹⁷ Ab edd. ante Sigon. abest *τὸ* aliis; et mox *τὸ* et ante *opprim.*—¹⁸ '*Extincta est* Boend. et ed. Camp. ut ap. Oros. vi. 6. Sed ex glossa id natum puto.' *Druk.*

LIB. CIII.

Catilina a C. Antonio proconsule cum exercitu cæsus est.¹⁹ P. Clodius accusatus, quod in habitu muliebri²⁰ in

sacrarium, in quod virum intrare nefas est, intrasset, et uxorem¹ maximi pontificis stuprasset, absolutus est. C. Pontinius² prætor Allobrogas, qui rebellaverant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transiit. C. Cæsar Lusitanos subegit; eoque consulatus candidato, et captante rempublicam invadere, conspiratio inter tres principes civitatis facta est, Cn. Pompeium, M. Crassum, C. Cæsarem. Leges agrariæ a Cæsare consule cum magna³ contentione, invito senatu et altero consule M. Bibulo, latæ sunt. C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero, lege a P. Clodio tribuno plebis lata, quod indemnatos cives necavisset, in exilium missus est. Cæsar, in provinciam Galliam profectus, Helvetios, vagam gentem, domuit; quæ, sedem quærens, per provinciam Cæsaris Narbonem⁴ iter facere volebat. Præterea situm Galliarum continet. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane et Tigranis filio, triumphavit; Magnusque a tota concione consalutatus est.

////////

19 Carent edd. ante Sigon. τῇ est.—20 *Mulieris* Gron. Doujat. Crev.—1 *Cumque uxorem eæd.* *Cum intrasset et uxorem* Voss. et Gud. ‘*Uxorem maximi pontificis* ex emend. virorum doctorum pro u. *Metelli pontificis* vel *Ponti* et *Pontii* et *Pon.* quas lectiones ex compendio scripturæ *M. Pont.* vel ex eo ortas putant, quod Metellus Pius pontifex max. fuerit ante Cæsarem. Quæ conjecturæ si veræ sunt, erravit certe auctor Epit. cum aliis, aut minus apte max. pont. pro prætoris dixit.’ *Rupert.*—2 ‘Nomen ejus varie scribitur in Mss. fastis et lapidibus, *Pontinus*, *Pontinius*, *Pomtinus*, *Pomptinus*, *Pomptinius.*’ *Rupert.*—3 *Maxima* edd. ante Gron.—4 ‘Forte *Narbonensem*, sc. in aliam Galliam, quæ non erat provincia; Gron. *Narbonem* abest a c. Leid. et potest abesse ob præc. *provinciam Galliam.*’ *Drak.* Mox ‘*Pompeius de liberis Mithridatis . . . triumphavit*, sed jam A. U. 692. ad quem v. Pigh. Hinc ordinem rerum verborumque vel librarii turbarunt, vel ipse auctor, ut in Epit. cxxxix. extr. Præterea Gron. emend. *Pompeius de Mithridate, ductis ante curram Mithridatis liberis et Tigrane, Tigranis filio, triumphavit.*’ *Rupert.*

LIB. CIV.

Prima pars libri situm Germaniæ moresque continet. C. Cæsar, cum adversus⁵ Germanos, qui Ariovisto duce in Galliam transcenderant, exercitum duceret, rogatus ab Æduis et Sequanis, quorum ager possidebatur, trepidationem militum, propter metum novorum hostium ortam, allo-

cutione exercitus inhibuit, et victos prælio Germanos Gallia⁶ expulit. M. Cicero, Pompeio inter alios orante et T. Annio⁷ Milone tribuno plebis agente, ingenti gaudio senatus ac totius Italiæ, ab exilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium annonæ cura mandata est. Cæsar Ambianos, Suessiones, Veromandos, Atrebates, Belgarum populos, quorum ingens multitudo⁸ erat, prælio victos in deditionem accepit; ac deinde contra Nervios unius civitatis cum magno⁹ discrimine pugnavit, eamque gentem delevit; quæ bellum gessit, donec ex sexaginta¹⁰ millibus armatorum trecenti superessent; ex sexcentis senatoribus tres tantum evaderent. Lege lata de redigenda in provinciæ formam Cypro, et publicanda pecunia regia, M. Catoni administratio ejus¹¹ rei mandata est. Ptolemæus, Ægypti rex, ob injurias, quas patiebatur a suis, regno pulsus, Romam venit. C. Cæsar Venetos, gentem oceano junctam, navali prælio vicit. Præterea res a legatis ejus eadem fortuna gestas continet.

5 *Contra Gron. Doujat. Crev. Mox descenderant* edd. ante Gron.—6 *Omni* inserunt edd. antt.—7 *Ti. Antonio* edd. ante Sigon. qui mox vocem *agente* add. prob. Drak.—8 *Quorum quidem maxima mult.* edd. ante Sigon.—9 *Unam harum civitatum cum maximo* Gron. Crev. Sed malebant ead. quod habet Doujat. *unam horum* (sc. Belgarum) *civitatem*.—10 *Codices admodum variant. Quadringentis* Gron. Doujat. Crev. et mox *tantummodo*.—11 *Ejusdem* edd. ante Sigon. Mox 'verba regno pulsus absunt a c. Leid. et, quod jam Duk. et Drak. monuere, suspecta sunt, quia Ptolemæus sponte regno cessit, et injurias non tam passus est, quam civibus propter exactiones pecuniarum intulit, neque ob illas, sed ob has rex pelli solet, nisi post regno pulsus intelligi potest ut ferebat aut querebatur. Cf. Plut. Cat. Min. p. 776. et Pomp. p. 645. Dio xxxix. 12–16. ob injurias, quas patiebantur, a suis regno pulsus edd. vett. forte rectius.' *Rupert.*

LIB. CV.

Cum C. Catonis¹² tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur, senatus vestem mutavit. M. Cato¹³ in petitione præturæ, prælato Vatinio,¹⁴ repulsam tulit. Idem, cum legem impediret, qua provinciæ consulibus¹⁵ in quinquennium, Pompeio Hispaniæ, Crasso Syria et Par-

12 *M. Catonis* edd. ante Sigon.—13 *C. Cato* Gron.—14 *P. Vatinio* scrib.

thicum bellum, Cæsari Gallia et Germania dabantur, a C. Trebonio tribuno plebis, legis auctore, in vincula ductus est. A. Gabinius proconsul Ptolemæum reduxit in regnum Ægypti, ejecto ¹⁶ Archelao, quem sibi regem asciverant. Cæsar, victis Germanis in Gallia cæsisque, ¹⁷ Rhenum transcendit, et proximam partem Germaniæ domuit: ac deinde oceano in Britanniam, primo parum prospere tempestatibus adversis, trajecit; iterum parum ¹⁸ felicius; magnaque multitudine hostium cæsa, aliquam partem insulæ in potestatem redegit. ¹⁹

////////

putat Gron.—15 *Provincia consulares* edd. ante Sigon.—16 *Rejcto* ead.—17 *Victis Germanis et in Gallia cæsis* Gron. Doujat. Crev. Mox τὸ et ante pror. deerat olim.—18 *Vocem parum* ex verbis præcc. perperam repetitam putant Gron. et Drak.—19 *Reliquam . . . redegit* edd. ante Sigon.

LIB. CVI.

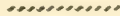
Julia Cæsaris filia, Pompeii uxor, decessit; honosque ei a populo habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. Gallorum aliquot ²⁰ populi, Ambiorige duce Eburonum, ¹ defecerunt; a quibus Cotta et Titurius, ² legati Cæsaris, circumventi insidiis, cum exercitu, cui præerant, cæsi sunt: et cum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno labore defensa essent, interque eos, qui in Nervii præerat, Q. Cicero, ³ ab ipso Cæsare hostes prælio fusi sunt. M. Crassus, bellum Parthis illaturus, Euphratem fluvium transiit, victusque prælio, in quo et filius ejus cecidit, cum reliquias exercitus in collem recepisset, evocatus in colloquium ab hostibus, velut de pace acturis, ⁴ quorum dux erat Surenas, comprehensus, et, ne quid vivus patere-tur, repugnans interfectus est.

////////

20 *Multi* edd. ante Sigon.—1 Emend. Gron. *Ambiorige duce, rege Eburonum*, cum prius legeretur *Ambiorige, duce Eburonum*.—2 *T. Aurunculeius* edd. ante Sigon. apud quem habet vet. lib. *T. Veturius*.—3 ¹ *Ceterum* cum Gron. *leg. interque ea, quibus in Nervii* (male *Treviris* Mss. et edd. antt.) *præerat Q. Cicero*, vel cum Drak. *inter quæ ejus, qui in N. p., Q. Ciceronis.* ² Rupert.—4 *Ut de pace acturis* edd. ante Sigon.

LIB. CVII.

C. Cæsar, Treviris in Gallia victis, iterum in Germaniam transiit; nulloque ibi hoste invento, reversus in Galliam, Eburones et alias civitates, quæ conspiraverant, vicit, et Ambiorigem in fuga persecutus est.⁵ P. Clodii, a T. Annio Milone, candidato consulatus, Appia via ad Bovillas occisi, corpus plebs in curia cremavit. Cum seditiones inter candidatos consulatus, Hypsæum, Scipionem, et Milonem essent, qui armis ac vi contendebant; ad comprimendas eas Cn. Pompeius legatus⁶ a senatu consul tertium factus est, absens et solus, quod nulli alii unquam contigit.⁷ Quæstione decreta de morte P. Clodii, Milo iudicio damnatus in exilium actus est. Lex lata est,⁸ ut ratio absentis Cæsaris in petitione consulatus haberetur, invito et contradicente M. Catone. Præterea res gestas a C. Cæsare adversus Gallos, qui prope universi, Vercingentorige Arverno duce, defecerunt, et laboriosas obsidiones urbium continet: inter quas Avarici Biturigum, et Gergoviæ Arvernorum.

5 'Ante persecutus est, quod frigide dicitur, excidisse frustra conj. Duk.' *Rupert.*—6 *Delegatus* aut *rogatus* malit Gron.—7 *Nemini unquam cont.* edd. ante Sigon.—8 Ex emend. Sigon. cum antea legeretur *lex dicta*, et in vet. lib. *lex data*.

LIB. CVIII.

C. Cæsar Gallos ad Alesiam⁹ vicit, omnesque Galliæ civitates, quæ in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius, quæstor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcenderant, cecidit. In petitione consulatus M. Cato repulsam tulit, creatis consulibus Ser. Sulpicio,¹⁰ M. Marcello. C. Cæsar Bellovacos cum aliis Gallorum populis domuit. Præterea contentiones inter consules de succes-

9 'Alexium Mss. et edd. vett. male.' *Rupert.*—10 Add. *et* Gron. Doujat.

sore C. Cæsari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Cæsar ad petitionem consulatus veniret, cum is lege lata in id¹¹ tempus consulatus provincias obtinere deberet, resque a M. Bibulo in Syria gestas continet.

Crever.—11 ‘Del. τὸ id, et leg. in tempus consulatus, h. e. in solidum decennium.’ Gron.

LIB. CIX.

Causæ civilium armorum¹² et initia referuntur, contentionesque de successore C. Cæsari mittendo, cum se dimissurum exercitus negaret, nisi a Pompeio dimitterentur.¹³ Et C. Curionis tribuni plebis primum adversus Cæsarem, dein pro Cæsare actiones continet.¹⁴ Cum senatus consultum factum esset, ut successor Cæsari mitteretur, M. Antonio et Q. Cassio tribunis plebis, quoniam intercessionibus id senatus consultum impediabant, Urbe pulsus, mandatum est a senatu¹⁵ consulibus et Cn. Pompeio, ut viderent, ne quid respublica detrimenti caperet. C. Cæsar, bello inimicos persecuturus,¹⁶ cum exercitu in Italiam venit; Corfinium cum L. Domitio et L. Lentulo¹⁷ cepit, eosque dimisit. Cn. Pompeium ceterosque partium ejus Italia expulit.

12 Vid. Nott. Varr.—13 *Exercitum . . . dimitteretur* edd. ante Sigon.—14 *Primum adversus Cæsarem de populo Romano Cæsare actiones continet* vet. lib. apud Sigon.—15 *Mandatum ab senatu* Gron. Doujat. Crever.—16 *Persecutus* edd. ante Sigon.—17 *P. Lent.* mavult Rupert. *Mox universosque ejus part. Ital. omnino exp.* edd. ante Sigon.

LIB. CX.

C. Cæsar Massiliam, quæ portas ipsi clauserat, obsedit; et, relictis in obsidione Urbis ejus legatis, C. Trebonio¹⁸ et D. Bruto, profectus in Hispaniam, L. Afranium et M. Petreium, legatos Cn. Pompeii, cum septem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit, omnesque incolumes dimisit, Varrone quoque legato Pompeii cum exercitu in potes-

tatem suam redacto. Gaditanis civitatem dedit. Massilienses, duobus navalibus præliis victi, post longam obsidionem potestati Cæsaris¹⁹ se permiserunt. C. Antonius, legatus Cæsaris, male contra Pompeianos in Illyrico rebus gestis, captus est. In quo bello Opitergini Transpadani, Cæsaris auxiliares, rate sua ab hostilibus navibus clausa, potius, quam in potestatem hostium²⁰ venirent, inter se concurrentes occubuerunt. C. Curio, legatus Cæsaris in Africa, cum prospere adversus Varum,¹ Pompeianarum partium ducem, pugnasset, a Juba rege Mauritaniæ cum exercitu cæsus est. C. Cæsar in Græciam trajecit.

18 *Relictis in obsidione C. Trebonio* edd. ante Sigon.—19 *In potestatem Cæsaris* ead.—20 *Inimicorum* ead.—1 Ex emend. Sigon. cum prius legeretur *cum adversus Pomp. par. ducem Varronem*.

LIB. CXI.

M. Cœlius Rufus² prætor, cum seditiones in Urbe concitaret, novarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu pulsus Urbe, Miloni exuli, qui fugitivorum exercitum contraxerat, se conjunxit. Uterque, cum bellum molirentur, interfecti sunt. Cleopatra, Ægypti regina, a Ptolemæo fratre regno pulsa est. Propter Q. Cassii³ prætoris avaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania cum duabus Varronianis legionibus a partibus Cæsaris desciverunt. Cn. Pompeius, ad Dyrrachium⁴ obsessus a Cæsare, et, præsidiis ejus cum magna clade diversæ partis expugnatis, obsidione liberatus, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus quam ad bella natus; omnibusque adversarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Cæsar ignovit.

2 *C. Cœlius Rufus* edd. ante Sigon.—3 '*Pro Cassii* in Mss. et edd. autt. male legitur *Catuli* et *Catli*: pro vulg. *Varianis* [quod Gron. Donjat. Crev.] (Ms. Leid. *Varrianis*) ex emend. Jac. Gron. substitui *Varronianis* i. e. *Varronianis*.' Rupert.—4 *Ad Brundisium* edd. ante Sigon.

LIB. CXII.

Trepidatio victarum partium in ⁵ diversas orbis terrarum partes et fuga referuntur. Cn. Pompeius, cum Ægyptum petisset, jussu Ptolemæi regis pupilli, auctore Theodoto præceptore, cujus magna apud regem ⁶ auctoritas erat, et Pothino, occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum, in navicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor et Sex. Pompeius filius Cypron ⁷ refugerunt. Cæsar, post tertium diem insecutus, cum ei Theodotus caput Pompeii et annulum obtulisset, et infensus est, et illacrymavit : sine periculo ⁸ Alexandriam tumultuantem intravit. Cæsar, dictator creatus, Cleopatram in regnum Ægypti reduxit, et inferentem bellum iisdem auctoribus Ptolemæum, quibus Pompeium interfecerat, cum magno suo discrimine vicit. Ptolemæus dum fugit, in Nilo navicula subsedit. Præterea laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter, et bellum a Cn. Domitio contra Pharnacem parum ⁹ prospere gestum continet.

////////

⁵ Per pro in Gron. Doujat. Crev.—⁶ Cujus apud regem maxima, &c. edd. ante Gron.—⁷ In Cyprum ead.—⁸ 'Gron. non male conj. et offensus est, et illacrymavit; nec sine periculo cet.' Rupert.—⁹ Phraatem Parthum edd. ante Sigon.

LIB. CXIII.

Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, imperium earum P. Scipioni delatum est, Catone, cui ex æquo deferbatur imperium,¹⁰ cedente. Et cum de diruenda urbe Utica propter favorem civitatis ejus in Cæsarem deliberaretur, idque ne fieret, M. Cato tenuisset, Juba suadente, ut dirueretur; tutela ejus et custodia mandata est Catoni. Cn. Pompeius, Magni filius,¹¹ in Hispania, contractis viribus, quarum ducatum nec Afranius, nec Petreius excipere vole-

////////

¹⁰ Imperium, suadente Sigon. del. Gron. Doujat. Crev.—¹¹ Inde Pompeius

bant, bellum adversus Cæsarem renovavit. Pharnaces, Mithridatis filius, rex Ponti,¹² sine ulla belli mora victus est. Cum seditiones Romæ a P. Dolabella tribuno plebis, legem ferente de novis tabulis, excitatæ essent, et ex ea causa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in Urbem militibus, octingenti e plebe cæsi sunt. Cæsar veteranis cum seditione missionem postulāntibus dedit; et, cum in Africam trajecisset, contra copias Jubæ regis cum discrimine magno pugnavit.

Gron. Doujat. *Pompeii Magni fil.* edd. ante Sigon.—12 ‘*Ex Ponto* plerique Mss. et edd. ante Mogunt. Forte leg. in *Ponto*, (ut ap. Oros. vi. 16.) vel *rex Bospori*, vel *regis Ponti*.’ Rupert.

LIB. CXIV.

Bellum in Syria Cæcilius Bassus, eques Romanus Pompeianarum partium, excitavit, relicto¹³ a legione Sex. Cæsare, quæ ad Bassum transierat, occisoque eo. Cæsar Scipionem prætorem,¹⁴ Afranium Jubamque vicit ad Thapsum, castris eorum expugnatis. Cato, audita re, cum se percussisset Uticæ, et, interveniente filio, curaretur, inter ipsam curationem rescisso vulnere exspiravit, anno ætatis quadragesimo octavo. Petreius Jubam seque interfecit. P. Scipio in nave circumventus honestæ morti vocem quoque adjecit:¹⁵ quærentibus enim imperatorem hostibus dixit, ‘Imperator bene se habet.’ Faustus et Afranius occisi. Catonis filio venia data. Brutus, legatus Cæsaris, in Gallia Bellovacos rebellantes prælio¹⁶ vicit.

13 *Et præponunt* edd. ante Sigon. Mox *transierat*: *occisoque eo*, Cæsar, &c. Gron. Doujat. ‘*Vox eo* forte del. aut leg. cum Periz. (Anim. Hist. c. 4. p. 176. sq.) *occiso eo*, vel cum Drak. *occisoque*. Et vel *C. Cæsar cet.*’ Rupert.—14 *Proconsulem* legend. putat Gron. probb. Drak. et Periz. nisi malis *Petreium*, non improb. Rupert.—15 Videtur Gronovio excidisse *parem* aut *memorabilem*.—16 Ab edd. ante Sigon. aberat τὸ *prælio*.

LIB. CXV.

Cæsar quatuor triumphos duxit, ex Gallia, ex Ægypto, ex Ponto, ex ¹⁷ Africa. Epulum et omnis generis spectacula dedit.¹⁸ M. Marcello consulari, senatu rogante, reditum concessit: qui Marcellus beneficio ejus frui non ¹⁹ potuit, a Cn. Magio Cilone cliente suo Athenis occisus. Recensum ²⁰ egit, quo censa sunt civium capita centum quinquaginta millia. Profectusque in Hispaniam adversus Cn. Pompeium,¹ multis utrimque expeditionibus factis et aliquot urbibus expugnatis, summam victoriam cum magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompeius Sextus effugit.

////////

¹⁷ *Et pro ex legebatur ante Gron.*—¹⁸ *Edidit* edd. ante Gron.—¹⁹ *Minime* ead. ‘Gud. qui beneficio ejus Marcellus, &c. Ex hoc verborum ordine jam facile est videre legendum esse *quo beneficio*: quanquam perinde est *quo Marcellus ben. ejus.*’ J. F. Gron. Mox *P. Mag. Chilone* edd. ante Sigon.—²⁰ ‘In plerisque Mss. *censum*; et *censum*; *Romæ censum.*’ Rupert.—¹ *Contra Sext. Pomp.* edd. ante Sigon.

LIB. CXVI.

C. Cæsar ex Hispania quintum triumphum egit. Et, cum plurimi maximique honores ² ei a senatu decreti essent, inter quos ut ‘Pater Patriæ’ appellaretur, et sacrosanctus ac dictator in perpetuum esset, invidiæ causam adversus eum præstitere, quod senatui deferenti hos honores, cum ante ædem Veneris Genitricis sederet, non ³ assurrexit; et quod a M. Antonio consule collega suo, inter Lupercos currente, diadema capiti suo impositum in sella reposuit; et quod Epidio Marullo et Cæsetio Flavo tribunis plebis, invidiam ei tanquam regnum affectanti moventibus, potestas abrogata est. Ex iis causis conspiratione in eum facta, (cujus capita fuerunt M. Brutus et C. Cassius, et ex Cæsaris partibus D. Brutus et C. Trebonius,⁴) in Pompeii curia⁵

////////

² *Multi, quam maximique honores* edd. ante Sigon.—³ *Minime* ead.—⁴ *M.*

occisus est viginti tribus vulneribus, occupatumque ab interfectoribus ejus Capitolium. Oblivione deinde cædis ejus a senatu decreta, obsidibus Antonii et Lepidi liberis acceptis, conjurati a Capitolio descenderunt. Testamento Cæsaris hæres ex parte dimidia institutus C. Octavius sororis nepos⁶ et in nomen adoptatus est. Cæsaris corpus, cum in campum Martium ferretur,⁷ a plebe ante rostra crematum est. Dictaturæ honos in perpetuum sublatus est. C. Amatius,⁸ humillimæ sortis homo, qui se C. Marii filium ferebat, cum apud credulam plebem seditiones moveret, necatus est.⁹

////////

Brut. et C. Treb. et C. Cass. et ex Cæs. part. D. Brut. eæd.—5 *Pompeii in curia Gron. Doujat. Crev.*—6 *Ex sorore nepos quidam Mss. et edd. vett.*—7 *Vet. lib. apud Sigon. deferretur.*—8 *'Male Chamaces, Chamates, Carmates, Cammates, Camartes Mss. et edd. ante Sigon.'* *Rupert.*—9 *Interfectus est edd. ante Gron.*

LIB. CXVII.

C. Octavius Romam ex Epiro venit, (eo enim illum Cæsar præmiserat, bellum in Macedonia gesturus,) omnibusque³ prosperis exceptus etiam nomen 'Cæsaris' sumsit. In confusione rerum ac tumultu Lepidus pontificatum maximum intercepit.⁴ Sed M. Antonius consul cum impotenter dominaretur legemque de permutatione provinciarum per vim tulisset, et Cæsarem quoque, petentem, ut sibi adversus percussores avunculi⁵ adesset, magnis injuriis affecisset; Cæsar, et sibi, et reipublicæ vires adversus eum paraturus, deductos in colonias veteranos excitavit.⁶ Legiones quoque quarta et Martia signa ab Antonio ad Cæsarem tulerunt.⁷ Deinde et complures sævitia M. Antonii, passim in castris suis trucidati, quia et suspecti erant, ad Cæsarem desciverunt. D. Brutus, ut petenti

////////

3 *Omnibusque Doujat. cum edd. ante Sigon.*—4 *Lepidum pontificem maximum intercepit edd. ante Sigon.*—5 *'Avunculi magni dicendum erat.'* *Sigon. Mox affecit. Cæsar ut sibi, &c. edd. antt.*—6 *Excivit malit Rupert.*—7 *Trans-tulerunt malunt Duk. et Crev. Mox M. Antonii, passim in castris suis trucidatis, qui suspecti erant conj. Gron. vel ob sævitiam: deinde et ad Cæsarem edd. ante Sigon.*

Cisalpinam Galliam Antonio obsisteret, Mutinam cum exercitu occupavit. Præterea discursus utriusque partis virorum ad accipiendas provincias apparatusque belli continet.

LIB. CXVIII.

M. Brutus in Græcia sub prætextu reipublicæ et suscepti contra M. Antonium belli, exercitum, cui Vatinius præerat, cum provincia in potestatem suam redegit. C. Cæsari, qui primus reipublicæ⁸ arma sumserat, proprætoris imperium a senatu datum est cum consularibus ornamentis, adjectumque, ut senator esset. M. Antonius D. Brutum Mutinæ obsedit; missique ad eum a senatu legati de pace parum ad eam componendam valuerunt. Populus Romanus saga sumsit. M. Brutus in Epiro C. Antonium prætorem cum exercitu potestati suæ subjecit.

8 'Pro primus reip. cum Sigon. leg. pro rep. aut potius cum Gron. et Duk. *privatus* (privatoque consilio et sumtu) *pro rep.*' Rupert. Mox *pro populo Rom.* legebatur ante Sigon. vice *proprætoris*; et *prætoris ornum.* mallet Sigon. vice *consularibus ornam.*

LIB. CXIX.

C. Trebonius in Asia fraude P. Dolabellæ occisus est. Ob id facinus Dolabella hostis a senatu judicatus est. Cum Pansa consul male adversus Antonium pugnasset, A. Hirtius consul cum exercitu superveniens, fuis M. Antonii copiis, fortunam utriusque partis æquavit. Victus deinde ab Hirtio et Cæsare Antonius in Galliam confugit, et M. Lepidum cum legionibus, quæ sub ipso erant, sibi junxit; hostisque a senatu cum omnibus, qui intra præsidia ejus essent, judicatus est. A. Hirtius, quia post victoriam in ipsis hostium castris ceciderat,⁹ et C. Pansa, e vulnere, quod in adverso prælio exceperat, defunctus, in Campo

9 Qui post vict. suam in inimicorum cast. cec. &c. edd. ante Sigon. Mox L.

Martio sepulti sunt. Adversus C. Cæsarem, qui solus e tribus ducibus supererat, parum gratus senatus fuit, qui, D. Bruto, obsidione Mutinensi a Cæsare liberato, honore triumphii decreto, Cæsaris militumque ejus mentionem non satis gratam habuit. Ob quæ C. Cæsar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit, et, percussis adventu ejus iis, qui in eum iniqui erant, cum annos novemdecim¹⁰ haberet, consul creatus est.

//////////

Pansa Gron. Doujat. Crev.—10 Annos XVII. edd. ante Sigon. Mss. apud Gron. decem et novem ann. decem et octo ann.

LIB. CXX.

Cæsar consul legem tulit de quæstione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset, postulatque ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus, absentes damnati sunt. Cum M. Antonio vires Asinius quoque Pollio et Munatius Plancus, cum exercitibus suis adjuncti, ampliassent, et D. Brutus, cui senatus, ut persequeretur Antonium, mandaverat,¹¹ relictus a legionibus suis, profugisset; jussu Antonii, in cujus potestatem venerat, a Capeno Sequano¹² interfectus est. C. Cæsar pacem cum Antonio et Lepido fecit, ita ut tresviri reipublicæ constituendæ per quinquennium essent¹³ ipse et Lepidus et Antonius, et ut suos quisque inimicos proscriberent: in qua proscriptione plurimi equites Romani, centum triginta senatorum nomina fuerunt,¹⁴ et inter eos L. Paulli fratris M. Lepidi, et L. Cæsaris Antonii avunculi, et¹⁵ M. Ciceronis. Hujus, occisi a Popillio legionario milite, cum haberet annos sexaginta

//////////

¹¹ *Mandarit* edd. ante Sigon.—¹² 'Forte cum Drak. leg. jussu Antonii a Camelo, vel Camillo, vel, ut ap. Liv. xli. 1. Catmelo Sequano, in cujus p. venerat.' Rupert. Mox interemptus est. Cæsar pacem cum M. Antonio Gron. Doujat. Crev.—¹³ *Cons. quidem per quin. præessent*, edd. ante Sigon. Mox Anton. ut suos Gron. Doujat. Crev.—¹⁴ *Fuerant* edd. ante Sigon.—¹⁵ *Et deerat* ante

tres, caput quoque cum dextra manu¹⁶ in rostris positum est. Præterea res a M. Bruto in Græcia gestas continet.

////////

Sigon. et mox ante eum legebatur *cujus occisi*.—16 *Cap. quoque cum manu* edd. ante Sigon. apud quem habet vet. lib. *caput cum manu*.

LIB. CXXI.

C. Cassius, cui mandatum a senatu erat, ut Dolabellam hostem judicatum bello persequeretur, auctoritate reipublicæ adjutus, Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit. Dolabellam, in urbe Laodicea obsessum, mori coëgit. M. quoque Bruti jussu C. Antonius captus, occisus est.

LIB. CXXII.

M. Brutus adversus Thracas parum¹⁷ prospere rem gessit; omnibusque transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem ejus et C. Cassii redactis, coierunt Smyrnæ uterque ad ordinanda belli futuri consilia. M. Messallæ Poplicolam¹⁸ fratrem victum communi consilio condonavērunt.

////////

17 Vocem *parum* delendam Rupert. et al. monuere.—18 *Publicolam* Gron. Crev. Mox *Vinctum* Exc. Pith. *junctum* edd. vett. *conjunctum* ed. Parm. *insidiarum convictum* ex Dione conj. Gron. *fratrem* sc. adoptatum a Gellio quodam, retento cognomine gentis Valeriæ. Cf. Drak.⁷ Rupert.

LIB. CXXIII.

Sex. Pompeius, Magni filius, lectis ex Epiro proscriptis ac fugitivis, cum exercitu diu, sine ulla loci cujusquam possessione,¹⁹ prædatus in mari, Messanam oppidum in

////////

19 'Quomodo exercitum habere et cum eo diu in mari prædari potuit, qui nullam loci cujusquam possessionem' habebat? Si manum illam 'proscriptorum ac fugitivorum,' quos ex Epiro legerat, exercitum vocavit, non

Sicilia primum, deinde totam provinciam occupavit; occisoque A. Pompeio Bithynico prætore,²⁰ Q.¹ Salvidienum legatum Cæsaris navali prælio vicit. Cæsar et Antonius cum exercitibus in Græciam trajecerunt, bellum contra Brutum et Cassium gesturi. Q. Cornificius in Africa T. Sextium, Cassianarum partium ducem, prælio vicit.²

////////

admodum proprie locutus est.' Duk.—20 *Occisoque a Pompeio A. Bithynico prætore* edd. ante Sigon.—1 Q. del. edd. antt. additque *Rufum* Suet.—2 'Cum Sigon. et Drak. forte leg. Q. Cornificium in Africa Cassium. p. ducem T. Sextius p. vicit.' Rupert. Legendum *Cæsarianarum* p. putat Henr. Vales.

LIB. CXXIV.

C. Cæsar et Antonius apud Philippos vario eventu adversus Brutum et Cassium pugnaverunt, ita ut dextra utriusque³ cornua vincerent, et castra quoque utrimque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit; qui, cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, exorato Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret;⁴ idemque fecerunt principum Romanorum circiter quadraginta, inter quos Q. Hortensius erat.

////////

3 *Utriusque aciei vel utrorumque vel utrimque* legend. vult Gron.—4 *Addiceret, annorum erat ætatis quadraginta* edd. ante Sigon. *Adjiceret* et *adiceret* al. Mox 'idemque fecerunt p. R. . . . erat' hæc recepi ex Exc. Pith. pro vulg. *annorum circiter XL. inter quos Q. H. occisus est* [quod reliquæ edd.] quæ saltem manca sunt.' Rupert.

LIB. CXXV.

C. Cæsar, relicto trans mare Antonio, quæ provinciæ ex partitione imperii in potestatem ei cesserant, reversus⁵ in Italiam veteranis agros divisit. Seditiones exercitus

////////

5 'Ita ed. Camp. et omnes fere Mss. quos secutus sum, nisi quod in his *ex parte imperii potestate recesserant*, et in ed. Camp. *ei cesserat* legitur; quæ jam ita emendavere Gron. et Crev. qui tamen *ejus* pro *ei* coniecere. C. Cæsar, relicto Antonio, transmarinæ provinciæ ex parte imperium ei cessit: reversus

sui, quas corrupti a Fulvia, M. Antonii uxore, milites adversus⁶ imperatorem suum concitaverant, cum gravi periculo inhibuit. L. Antonius consul, M. Antonii frater, eadem Fulvia consiliante, bellum Cæsari intulit; receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant, et M. Lepido, qui custodiæ Urbis cum exercitu præerat, fuso,⁷ hostiliter in Urbem irrupit.

////////

cett. perperam omnes edd. præter Camp.' *Rupert.*—6 *Contra Gron. Doujat. Crev. Mox grandi pro gravi* edd. ante Sigon.—7 *Scisso pro fuso* ead.

LIB. CXXVI.

C. Cæsar, cum esset annorum viginti trium, obsessum in oppido Perusia⁸ L. Antonium conatumque aliquoties crumpere et repulsum fame coëgit in deditionem venire, ipsique et omnibus militibus ejus ignovit. Perusiam diruit: redactisque in potestatem⁹ suam omnibus diversæ partis exercitibus, bellum citra ullum sanguinem confecit.

////////

8 *Perusiæ Gron. Doujat. Crev.*—9 *Diruit. Redactis in pot.* ead.

LIB. CXXVII.

Parthi, Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce, in Syriam irruperunt, victoque Decidio¹⁰ Saxa, M. Antonii legato, totam eam provinciam occupaverunt. M. Antonius, cum ad bellum contra Cæsarem gerendum incitaretur, uxore Fulvia dimissa, ne concordiæ ducum obstaret,¹¹ pace facta cum Cæsare, sororem ejus Octaviam in

////////

10 *Didio* edd. ante Sigon.—11 'Cf. Dio XLVIII. 4. sq. XXIV. 27-31. Plat. Anton. p. 926-930. Appian. B. C. v. 8. sq. l. 52-66. Ex quibus locis partim cum Gron. partim cum Duk. legendum videtur *incitaretur ab uxore Fulvia, ea amissa*, (i. e. mortua; nam de divortio Antonii nihil usquam proditum est) *quæ concordiæ ducum obstabat*; vel potius *gerendum paratus esset*, (ita c. Leid. pro *incitaretur*, quod in 5 Mss. deest) *uxore Fulvia amissa* cet. Præterea

matrimonium duxit. Q. Salvidienum, consilia nefaria contra Cæsarem molitum, indicio suo protraxit,¹² isque damnatus mortem sibi conscivit. P. Ventidius, Antonii legatus, Parthos, prælio victos, Syria expulit, Labieno eorum duce occiso. Cum vicinus Italiæ hostis Sex. Pompeius Siciliam teneret, et commercium annonæ impediret,¹³ cum eo postulatam pacem Cæsar et Antonius fecerunt, ita ut Siciliam provinciam haberet. Præterea motus Africæ et bella ibi¹⁴ gesta continet.

copulam et ante *pace facta* excidisse crediderim.' *Rupert.*—12 Ante Gruter. *detexit* legebatur.—13 *Ann. commeatum impediret* edd. ante Sigon.—14 *Ibi* del. Gron. Doujat.

LIB. CXXVIII.

Cum Sex. Pompeius rursus latrociniiis mare infestum redderet, nec pacem, quam acceperat, præstaret, Cæsar, necessario adversus eum bello suscepto, duobus navalibus præliis dubio eventu pugnavit. P.¹⁵ Ventidius, legatus M. Antonii, Parthos in Syria prælio vicit, regemque eorum occidit.¹⁶ Judæi quoque a legatis Antonii subacti sunt. Præterea belli Siculi apparatus continet.

15 *L.* pro *P.* legebatur ante Sigon. Mox *prælio* omittunt ante eum edd.—16 *Interemit* Gron. Doujat. Crev. Mox *Judæorum quoque legati ab Ant. interemti s.* edd. ante Sigon.

LIB. CXXIX.

Adversus Sex. Pompeium vario eventu navalibus præliis¹⁷ pugnatum est, ita ut ex duabus Cæsaris classibus altera, cui Agrippa præerat, vinceret; altera, quam Cæsar duxerat, deleta, expositi in terram milites in magno peri-

17 *Certaminibus* Gron. Doujat. Crev. Mox *ut duar. classium Cæsaris* edd.

culo essent.¹⁸ Victus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli, contra Sex. Pompeium a Cæsare gerendi, trajecerat, cum bellum Cæsari quoque inferret,¹⁹ relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore, vitam impetravit. M. Agrippa navali corona a Cæsare donatus est: qui honos nulli²⁰ ante eum habitus erat.

////////

ante Sigon.—18 *Exp. in terr. in quam maximum per. eæd.* Mox *ex Sicilia* malit Drak.—19 *M. Lepidus ex Afr. . . trajecerat, ei bellum quoque cum Cæsar inferret* edd. ante Sigon.—20 *Nemini* Gron. Doujat. Crev. Mox *est pro erat* edd. ante Sigon.

LIB. CXXX.

M. Antonius, dum cum Cleopatra luxuriatur,¹ tarde Mediam ingressus, bellum cum legionibus octodecim et sexdecim millibus equitum Parthis intulit; et cum, duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente, retro rediret, insecutis subinde Parthis, et ingenti trepidatione, et magno totius exercitus periculo, in Armeniam reversus est, viginti et uno diebus trecenta millia fuga emensus. Circa octo millia hominum tempestatibus amisit: tempestates quoque infestas super tam infeliciter susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est; quia hyemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

////////

¹ *Luxuriaretur* Gron. Doujat. Crev. Ms. ap. Gron. *Dum M. Antonius cum Cleop. luxuriatur.*

LIB. CXXXI.

Sex. Pompeius, cum in fidem M. Antonii veniret,² bellum adversus eum in Asia moliens, oppressus a legatis ejus, occisus est.³ Cæsar seditionem veteranorum, cum magna pernicie motam, inhibuit: Iapydas et Dalmatas et Pannonios subegit. Antonius Artavasdem,⁴ Armeniæ re-

////////

² *Venisset* malit Gron.—3 *Oppressus est* edd. ante Sigon. apud quem habet vet. lib. *oppressus a legatis ejus occisus est.*—4 *Artavasdes* quibusdam *Artabazes*, et Dioni utroque modo, dicitur, nomenque ejus in Mss. et hujus

gem, fide data perductum, in vincula conjici jussit, regnumque Armeniæ filio suo, ex Cleopatra nato, dedit; quam uxoris loco, jam pridem captus amore ejus, habere cœperat.

//////////

Epit. et scriptorum modo laudatorum in varias formas distortum reperitur.
Rupert.

LIB. CXXXII.

Cæsar in Illyrico Dalmatas domuit. Cum M. Antonius ob amorem Cleopatrar, ex qua duos filios habebat, Philadelphum et Alexandrum, neque in Urbem venire vellet, neque, finito triumviratus tempore,⁵ imperium deponere, bellumque moliretur, quod Urbi et Italiæ inferret, ingentibus tam navalibus quam terrestribus copiis ob hoc contractis, remissoque Octaviæ sorori Cæsaris repudio, Cæsar in Epirum cum exercitu trajecit. Pugnae deinde navales et prælia equestria secunda Cæsaris referuntur.

//////////

5 Gud. *neque finito ejus tempore triumviratus*, &c.

LIB. CXXXIII.

M. Antonius, ad Actium classe victus, Alexandriam profugit; obsessusque a Cæsare, in ultima rerum desperatione, præcipue occisæ Cleopatrar falso rumore impulsus, se ipse interfecit. Cæsar, Alexandria in potestatem redacta,⁶ Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte defuncta, in Urbem reversus, tres triumphos egit; unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium de Cleopatra, imposito sine civilibus bellis altero et vigesimo anno. M. Lepidus, Lepidi, qui triumvir fuerat, filius, conjuratone contra Cæsarem facta, bellum moliens, oppressus et occisus est.

//////////

6 Ac excidisse putat Rupert. Mox *Cleopatra . . . occubuit* edd. ante Sigon.
—7 *Ex pro de legebatur* ante Sigon. Mox *altero et trigesimo* ante eum edd.

LIB. CXXXIV.

Cæsar, rebus compositis et omnibus provinciis in certam formam redactis, Augustus quoque cognominatus est; et mensis Sextilis in honorem ejus appellatus est.⁸ Cum ille conventum Narbone ageret, census a tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus. Bellum adversus⁹ Bastarnas et Moesos et alias gentes a M. Crasso gestum refertur.

////////

8 Conj. Gron. *ut et mensis Sextilis in h. e. a.* et Periz. *ut et m. Sextilis in h. e. ita appellatus.* Mox *egit pro ageret* legebatur ante Sigon.—9 Contra Gron. Doujat. Crev. Mox *τὸ gestum* deerat ante Sigon.

LIB. CXXXV.

Bellum a M. Crasso adversus Thracas, et a Cæsare adversus Hispanos gestum refertur; et Salassi, gens Alpina, perdomiti.

LIB. CXXXVI.

Rætia¹⁰ a Ti. Nerone et Druso, Cæsaris privignis, domita. Agrippa, Cæsaris gener, mortuus; et a Druso¹¹ census actus est.

////////

10 Duos libros h. l. deesse putat Sigon. ut expleatur numerus librorum centum quadraginta duorum quos Petrarca a Livio scriptos esse ait. Prob. Crev.—11 *Mortuus: ab Druso* Gron. Doujat. Crev.

LIB. CXXXVII.

Civitates Germaniæ, cis Rhenum et trans Rhenum positæ, oppugnantur a Druso; et tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus; ara Cæsari¹² ad confluentem Araris et Rhodani dedicata, sacerdote¹³ creato C. Julio Vercundari Dubio Æduo.

////////

12 *D. Cæsari* Gron. Doujat. Crev. ex emend. Sigon.—13 *Sacerdoteque* edd. ante Sigon. Mox *Vercundaridubio* Gron. Doujat. Crev. 'C. Julis Vercunda Rutilbrio Æduo Barber. et Gud. C. Julio Iracondati dubrio eduo Voss. C. Julio Vercun. Claridubrio Adrio Gud. alter. J. F. Gron.

Delph. et Var. Clas.

Livius.

17 P

LIB. CXXXVIII.

Thraces domiti a L. Pisone ;¹⁴ item Cherusci, Tencteri, Chatti, aliæque Germanorum trans Rhenum gentes subactæ a Druso referuntur. Octavia, soror Augusti, defuncta, antea amisso filio Marcello ; ejus monumenta sunt theatrum et porticus, nomine ejus dedicata.¹⁵

14 *A Scipione* edd. ante Sigon. Mox *Cauci* pro *Chatti* eæd.—15 *Ejus nomini dicata* eæd. *dicata* etiam Gron. Donjat. Crev.

LIB. CXXXIX.

Bellum adversus Transrhenanas gentes a Druso gestum refertur ; in quo inter primores pugnaverunt Senectius et Anectius¹⁶ tribuni, ex civitate Nerviorum. Dalmatas et Pannonios Nero, frater Drusi, subegit. Pax cum Parthis facta est,¹⁷ signis a rege eorum, quæ sub Crasso et postea sub Antonio capta erant, redditis.

16 'Verba *Senectius et Anectius* cet. corrupta esse, ex Mss. probabile fit.' *Rupert.*—17 'Hæc vero jam facta sunt A. U. 734. Hinc Massonus suspicabatur, vel vocem *ante post facta est* excidisse, vel hæc verba librariorum errore loco mota et huc detrusa esse. Cf. ad Epit. ciii. 10. et Duk. ad h. l.' *Rupert.*

LIB. CXL.

Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates, gestum a Druso, refertur. Ipse ex fractura,¹⁸ equo super crus ejus collapsa, tricesimo die, quam id acciderat, mortuus est. Corpus a Nerone fratre, qui, nuntio valetudinis¹⁹ evocatus, raptim accurrerat, Romam pervectum²⁰ et in C. Julii tumulo conditum. Laudatus est a Cæsare Augusto vitrico, et supremis ejus plures honores additi.

18 *A fract.* Gron. Donjat. Crev.—19 *Inseritur ejus* in vet. lib. apud Sigon. Mox *occurrerat* et *accucurrerat* al.—20 *Revectum* edd. ante Sigon. Mox eæd. del. τὸ est post *laudatus*.

NOTÆ VARIORUM

IN

T. LIVII PATAVINI HISTORIAS.

EX EDITIONE DRAKENBORCHIANA,
LUGD. BAT. ET AMSTEL. 1738—1746.

NOTÆ VARIORUM

IN

T. LIVII PATAVINI HISTORIAS.

Historiarum ab Urbe condita Decadis primæ] Germanum non esse Livianorum librorum indicem illum, qui vulgo fertur, verum a Grammatico aliquo parum scite fuisse affictum, cum multis aliis summis superioris memoriæ viris assentior, tum maxime Francisco Petrarchæ, qui in primo libro rerum memoratarum, et in epistola ad J. Certaldensem non obscure, quid ipse de ejusmodi re sentiat, edit his verbis : ‘ Sed heu quantam ætatis nostræ maculam ! Hujus tam ingentis tamque egregii operis vix portio subest exigua quidem : cum in Decades vel ab ipso conditore, vel, quod magis reor, a fastidiosis postmodum lectoribus sectum foret, ex quatuordecim non nisi tres Decades supersunt.’ Item : ‘ Quod nisi fallit existimatio, frustraturque memoria, prope ad eandem literarum congeriem videtur accedere vel T. Livii Romanarum rerum liber ingens, quem in partes, quas Decades vocant, non ipse, qui scripsit, sed fastidiosa legentium scidit ignavia.’ Hæc ille. Id autem ita esse, ex Grammaticis etiam vet. ut Prisciano, Diomede, Censorino, et eo demum, qui singulorum horum librorum Epitomas scripsit, facile intelligi potest ; apud quos

animadvertere licet, in hac historia nominanda nullam Decadam, perpetuam librorum, in quos ipsa descripta erat, fieri mentionem. Quod facturos eos aliquando fuisse credendum est, nisi jam mortuis illis ejusmodi index celebrari cœpisset. Decadam autem nomen probabile reddidisse videtur numerus librorum, qui a T. Livio scripti esse dicantur : cum XIV. Decades in CXL. libros (tot enim ab eo editos esse vulgo creditur) rotundo quodam numero dividantur. Verum et hæc falsa opinio est. Idem enim Petrarcha CXLII. ab eo scriptos esse tradit. Idque nos ita esse in scholiis Epitomæ libri CXXXVI. ostendemus. His igitur adducti rationibus, germanam horum librorum inscriptionem restituendam esse putamus hanc : T. LIVII PATAVINI HISTORIARUM AB URBE CONDITA LIBRI CXLII. Ex quibus tamen cum superiorum sæculorum incuria CVII. interciderint, cogimur eos XXXV. tantummodo nominare. Historias autem enim credo ideoque inscripsisse, ut hic liber distingueretur ab iis, qui annales appellabantur. Siquidem aliud erat annales, aliud historias scribere. Nam annales (ut a veteribus accepimus) tantummodo quid

factum, quoque anno factum esset, demonstrabant; historiæ vero non solum id quod gestum est, sed etiam quo consilio quaque ratione gestum esset, indicabant. Cum autem primis temporibus omnes, qui de rebus Romanis scriberent, annales conficerent, ut Pictor, ut Piso, ut Fannius, ut Libo; postremo etiam historiæ scribi cœptæ sunt, ut a Cœlio, a Tuberone, ab Asellione, a Sisenna, a Sallustio, a Livio. Itaque cum, qui historias scriberent, alii aliunde scribendi initium facerent; Livius, ut et ipse scriptionis suæ et genus et initium indicaret, *Historias ab urbe condita* nominavit: nimirum intelligi cupiens, se a primordio (quemadmodum ipse in principio profitetur) res Romanas esse scripturum. Atque hoc quidem etiam consilio Sallustius usus, libros historiæ complures edidit, quibus res (ut opinor) populi Romani, quibus ipse interfuit, se perscripturum esse testatus est. Initium certe scribendi a Sullæ morte, Catulo Lepidoque consulibus, fecit. Quod ex verbis ejus quibusdam, quanquam divulgis, quæ a Prisciano xv. p. 1115. ex primo historiæ libro Sallustii proferuntur, intelligi potest. Ea vero sunt hæc: ‘Res populi Romani, M. Lepido, Q. Catulo consulibus, ac deinde, militiæ et domi gestas composui.’ *Sigon.* De operis Liviani divisione in Decadas librorum, eadem, quæ Sigonius, sentiunt etiam El. Vinetus ad Priscian. de Ponder. et Mensur. editus post Hotoman. de Re Numm. pag. 476. Ger. Joh. Vossius in Arte Histor. cap. xxv. et quos ibi plures laudat. Illorum autem numero, quos ibidem Voss. divisionem hanc defendentes refellit, addendus videtur Martin. Anton. Delrius, qui ad Senec. Troad. vers. 53. docet, citari Decadas Livii in antiquissimo Martyrologio in vita D. Sebastiani, quod adeo antiquum, ut ex eo Beda et Ussuardus multa desumerint. Unde

tamen nihil aliud rite efficere poterit, quam divisionem hanc non nuper demum inventam, sed jam antiquam esse; non vero, eam ipsi Livio placuisse. Ceterum, si verum ac certum haberi debet historiæ et annalium discrimen, a Sigonio hoc loco propositum, fatendum est, Livium historias, non annales, reliquisse. Attamen ipse Livius opus, quo res populi Romani a primordio urbis perscripsit, annales vocat XLIII. 13. ‘Non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil Deos portendere vulgo nunc credant, neque nunciari admodum nulla prodigia in publicum, neque in annales referri. Ceterum et mihi vetustas res scribenti, nescio quo pacto, antiquus fit animus; et quædam religio tenet, quæ illi prudentissimi viri publice suscipienda consueverint, ea pro dignis habere, quæ in meos annales referam.’ Quin et, si vera est conjectura Gron. c. 9. Obs. in Script. Eccles. Livii Annales memorat etiam Jul. Firmic. de Error. Prof. Relig. pag. 419. ed. quam procuravit Jac. Gron. ‘Sicut in Livii annalibus invenimus, Bacchanaliorum scelera, Æbutio quodam adolescente deferente, detecta sunt.’ Nunc vulgo legitur ‘in libris annalibus.’ At alio caractere annales ab historia distinguit Servius ad Virg. Æn. i. 373. ‘Inter historiam et annales hoc interest: Historia est eorum temporum, quæ vidimus, vel videre potuimus, dicta ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, id est, videre. Annales vero sunt eorum annorum, quos ætas nostra non novit.’ Hæc si recipienda distinctio, recipiendum etiam, quod Servius subjungit, ‘Livius ex annalibus et historia constat.’ Puto tamen cum Sigonio, Livium potius opus suum historiam inscripsisse, et, sicut ubi annales ejus memorentur, vocabulum illud laxa significatione pro quavis historia cum J. Fr. Gronovio loc. laud. accipiendum.

PRÆFATIO.

§ 1 *Facturusne sim operæ pretium*] Sic vulgo omnes Liviani codd. habent. Verum Fabius Quintil. docet, non ita Livium exorsum, sed *Facturusne operæ pretium sim*: atque eo auctore ita reponendum curavi. *Sabell.* Quidam immodico studio ac affectata diligentia (ut fit) huic præfationi plus obscuritatis, quam lucis, attulisse mihi videntur. Nam cum Quintil. haud contemnendus auctor, l. ix. satis clare indicet, ab hexametri exordio Livium historiam cœpisse, *Facturusne operæ pretium sim*; hi tamen, inversis verbis, *Facturusne sim operæ pretium*, legerunt, atque adeo ita libris excudi curarunt. Idem dico de his verbis, non ita multo post sequentibus, 'Et si in tanta scriptorum turba mea fama in obscuro est;' ubi illi *sit* substituerunt. Item in his, 'Etsi non flectere a vero, sollicitum tamen efficere potest;' illi *possit* reposuerunt; quasi 'etsi' magis subiectivum desideret, quam indicativum. Rursus in his verbis, 'Tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo;' illi, posita conjunctione *et* inter *tam* et *hoc*, legunt 'Tam et hoc gentes humanæ;' inepti meo quidem iudicio. Paulo post, *existimata*, pro *æstimata*, contra fidem exemplariorum: et, *haud in magno equidem ponam discrimine*, pro *haud equidem in magno ponam discrimine*; quæ compositio haud paullo concinnior auribus tinnit. Rursus *disidentes*, pro *desidentes*; et, *inde tibi tuæque reip.* pro *unde tibi*. Ita *inde fædum*, pro *unde fædum*. Et, *seræ avaritia luxuriaque*, pro *sero avaritia luxuriaque*; quo in loco alii *civitatem* adjecere. Non erat difficile ad hunc modum

pleraque alia commutare: sed haud scio, liceatne hoc in tam eximio auctore absque scelere. Certe mihi licere neutiquam existimavi; etiamsi non omnia hæc rejicimus. Quapropter paullo religiosius negotium tractabimus: nec nisi annotatione digna (quando id majore lectoris commodo fieri certum est) persequemur. *Glar.* Verba Quinctil. loco a viris doctis laudato, Instit. ix. 4. p. 853. ed. Burm. hæc sunt: 'T. Livius hexametri exordio cœpit, *Facturusne operæ pretium sim*. Nam ita edidit, estque melius quam quomodo emendatur.' Hoc tamen Quinctil. iudicio neglecto, emendatio, quam damnavit, in plerisque et tantum non omnibus Livii Mss. superest. Certe, *Facturusne sim operæ pretium* servant Florent. Voss. uterq. Leid. uterq. Harl. uterq. Port. Hav. et Neap. Lat. etiam quidam vet. codd. biblioth. Colbert. ut Doujat. monuit. Quo consensu permotus Caspar Bonifacius in literis ad Eliam Putsch. Januarii xiii. a. 1602. scriptis, quarum excerptum Paull. Dan. Longolius mecum communicavit ex biblioth. Wilckens patricii Hamburg. hoc igitur Mss. consensu permotus Bonifacius se Quinctil. hexametri exordio Livium cœpisse scribentem, et codd. Livii manu exaratos in concordiam redacturum existimabat, si per syncopen legeret *Facturusne sim opræ pretium*, addens, similiter Ennium scripsisse in Epitaph. Scipionis quod exstat in Catalectis Virg. 'Quibit pro factis reddere opræ pretium.' At Livium ita scripsisse haud facile cuiquam, certe non mihi, persuadebit. Cur enim potius præfe-

rendus foret ordo verborum vulgo in codd. Livianis obviis, (in quibus tamen jam suo tempore aliquid emendatum fuisse Quinctil. observat,) quam in quem consentiunt membranæ Quinctilianæ, de quibus idem affirmari nequit? Taceo, non continuo Livio convenire, quod Ennium decet; præterea, ea lectione recepta, simul censendum esse, Livium ab hexametri exordio dedita opera cœpisse, quum verosimilius videatur, ipsum per imprudentiam in hos numeros incidisse, præsertim quum et plures alios versus imprudens historiæ inseruerit, ut mox videbimus. Ceterum Cic. quidem scripsit in Orat. c. 56. 'Incidere vero omnes' numeros 'in orationem, etiam ex hoc intelligi potest, quod versus sæpe in oratione per imprudentiam dicimus: quod vehementer est vitiosum: sed non attendimus, neque exaudimus nosmet ipsos. Senaries vero et Hipponacteos effugere vix possumus. Magnam enim partem ex Iambis nostra constat oratio, sed tamen eos versus facile agnoscit auditor: sunt enim usitatissimi. Inculcamus autem per imprudentiam sæpe etiam minus usitatos, sed tamen versus; vitiosum genus, et longa animi provisione fugiendum.' Observandum tamen, hujusmodi versus, modo integros, modo dimidiatos, imprudentibus orationis prosaicæ scriptoribus, etiam qui diligentissime stilo operam dederunt, nonnumquam excidisse. Tales occurrunt xxii. 50. 'Hæc ubi dicta dedit, stringit gladium, cuneoque.' xxiii. 18. 'Moliri portas et claustra refringere.' Duos proximos suggessit Duker. alterum ex Liv. vii. 13. 'Ut signum daret, ut capere arma juberet:' alterum ex xxi. 9. 'Arma: nec Hannibali tanto discrimine rerum.' Tales præterea viri docti observant apud Tac. Ann. i. 1. 'Urbem Romam a principio reges habuere.'

Ubi vid. Theod. Ryck. xv. 73. 'Donec consensu patrum deterritus est, ne;' notante Acidalio. Plurima similia exempla ex omni ævi scriptoribus diligentissime collegit Barthius Adv. iv. 13. xli. 22. aliisque locis, observatis a Burman. ad Quinct. ix. 4. p. 852. quibus adde Muret. ad Cic. Or. Cat. i. 1. qui non tantum ex Cic. Sall. et Caton. exempla conguessit, sed et ex Liv. vii. 11. 'Pugnatum haud procul Porta Collina est totius viribus urbis.' et c. 14. 'Ipse ubi illuxit, in radicibus montium extendere aciem cœpit Sedulo, ut adversus montes consisteret hostis.' Adde etiam Guilielm. Forster. Juris Interp. i. 7.

§ 2 Quippe qui, cum veterem, tum vulgatam esse rem] Hæc lectio in solo Pal. 3. habetur interpolata, cum primo fuerit, ut exaratur in 1. quippe qui veterem tam vulgatam esse rem. Nec longe abit Pal. 2. manu exaratus in pergamento sive membr. Quippe qui veterem tam vulgatam esse rem. Ego contra vulg. lect. nihil decerno, utpote animo meo sincerissimam. Gebh. Quippe qui, tum veterem, tum vulgatam rem esse, Voss. 1. et Leid. posterior a m. sec. cum a m. pr. tam veterem scriptum sit: quippe cum veterem, tum vulgatam, esse rem Voss. 2. quippe qui tam veterem vulgatam esse rem Port. sed recte Gebh. vulg. lect. adhæret, quæ etiam superest in utroq. Harl. Hav. et Leid. 1. nisi quod posterior ille h. l. præferat tam vulgatam. Cum et tum similitudine ductum sæpius in Mss. commutantur. V. ad vi. 23. § 3. tum vero eandem ob causam postea mutatum est in tam.

Certius aliquid allaturos se] Certius allaturos aliquid de se Neap. Lat. certius aliquid se allaturos Hav.

§ 3 Rerum gestarum memoria principis terrarum populi] Illud terrarum additum puto. Aurem consule, et certe dubitabis. T. Fab. Rerum gestarum memoria principis terrarum po-

pulos Voss. 1. *rerum gestarum memorie principes terrarum populi* Leid. 1. Reliqui omnes nostri cum vulg. lect. conspirant, et cum modo laudatis Voss. 1. ac Leid. 1. illud *terrarum*, quod Faber a mala manu additum putabat, constanter servant; id recte etiam defendit Jac. Gron. ad xxix. 17. aliisque exemplis inlustrat. Sæpius quidem Romani 'princeps populus,' vel 'victor populus' simpliciter vocantur; non raro tamen etiam aliud adjungi nomen solet, ut 'princeps terrarum populus,' 'victor finitimorum,' vel 'victor gentium populus.' Inf. iv. 15. 'Ciboque obijciendo ratum, victorem finitimorum omnium populum in servitutem perlici posse.' Cic. pro Planc. 4. 'Est enim hæc conditio liberorum populorum, præcipueque hujus principis populi et omnium gentium domini ac victoris.' Flor. iii. 9. 3. 'Victor gentium populus et donare regna consuetus.' De Græcia pari modo loquitur Just. viii. 4. 7. 'Græciam etiam nunc, et viribus et dignitate orbis terrarum principem, regum certe gentiumque semper victricem, et multarum adhuc urbium dominam.' De urbe Roma Liv. xxxviii. 51. 'Sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere:' et Mamert. in Paneg. Maxim. c. 1. 'Hoc die, quo immortalis ortus dominæ gentium civitatis vestra pietate celebratur.' Neque Fabrum offendere potuisse credo, plures hic genitivos jungi, sed alterum ex altero pendentes. Id enim Livio aliisque frequens est. V. ad xxv. 15.

Pro virili parte et me ipsam consuluisse] Membr. Flor. omnium, quæ hujus primæ partis exstant, optimæ, et *ipsum*, sine τῶ me. Nec aliter Rotendorf. et a m. pr. Voss. 1. Qua Virg. arte Ecl. i. 9. 'Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum Lu- dere, quæ vellem, calamo permisit agresti.' Just. xiv. 4. 'Aut si ipsos

pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date.' J. F. Gron. *Parte meipsum* Leid. 2. et Port. quomodo etiam in Voss. 1. a m. sec. emendatum est: *parte et ipsum* Leid. 1. et Harl. antiq. Ita Plin. Ep. iii. 4. 'Factum est senatusconsultum perquam honorificum, ut daret provincialibus patronus, si ab ipso me impetrasset;' id est, si me, tamquam patronum, ab ipso, seu a me ipso, impetrasset: quamvis etiam aliter hic locus capi possit. Simili modo *ipsum*, pro *se ipsum*, cum Noster, tum alij, frequenter usurpant. Liv. i. 17. 'Nec ultra, nisi regem, et ab ipsis creatum, videbantur passuri.' vi. 33. 'Latinos in exiguum de ipsis spem verterat.' Ita enim, pro *de se ipsis*, ut editur, plerique codd. xxix. 10. 'Legati referebant, et sacrificantes ipsos Pythio Apollini litavisse.' xxxi. 17. 'Paciscebantur autem, ut Rhodiam quadriremem cum sociis navalibus Attaliæ præsidium emitti liceret, atque ipsis urbe excedere.' xxxiv. 62. 'Masinissa postquam et infames Karthaginienses, et inter ipsos discordes sensit.' Ita etiam h. l. cod. Voss. vulgo, *inter se ipsos*. xl. 4. 'Poris, abominatus mentionem tam fœdi facinoris, Athenas deportaturum eos ad fidos hospites dixit, comitemque ipsum fugæ futurum esse.' Cic. de Sen. c. 2. 'Quibus nihil opis est in ipsis ad bene beateque vivendum, iis omnis gravis est ætas.' In Parad. v. 1. 'Cujus omnia consilia ab ipso profisciscuntur.' Just. ii. 4. § 11. 'Virgines in eundem ipsi morem, non otio neque lanificio, sed armis, equis, venationibus exercebant.' Plin. Ep. i. 4. 'Probarique dominis per alios magis, quam per ipsos, laborant:' ita recte Cortius ex Mss. edidit, et pro *se ipsos* poni docuit. V. Scalig. ad Manil. i. 212. Hinc colligi potest, quam infirmum sit argumentum Gevart. Papin. Lect. iii. 8. qui ex hac locatione, ip-

sum pro seipsum sexcenties ap. Manil. poni, efficiendum arbitrabatur, Manilium, cujus exstat Astronom. esse Manilium Theodorum, cujus Panegyri. Claudian. conscripsit: cum etiam optimorum linguæ Latinæ temporum scriptores ita loqui non abnuerint. Etiam ipse pro is ipse poni docet Gron. ad v. 43. § 4.

In tanta scriptorum turba] In tanta turba scriptorum, vocum serie inmutata, Voss. 1. et Leid. 2.

In obscuro sit] In obscuro est editi ante Ald. qui primus in obscuro sit reposuit, dampnante Glar. sed peperam: sit enim est in omnibus Mss. quibus usus sum.

Magnitudine eorum, meo qui nomini obficient, me consoler] Ita Florent. et Helm. Non ineleganter Freinsh. luminini. Cur tamen tam eleganter, si Livius illud maluit? Inf. c. 9. 'Quas sua virtus ac Dii juvent, magnas opes sibi magnumque nomen facere.' xxii. 22. 'Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus est suis, id publice populis gratum erit.' Qui gloriam aut famam meam impediunt, ipsi clariores et mihi umbram facturi. ii. 33. 'Tantumque sua laude obstitit famæ consulis Marcii.' xxvi. 40. de Mutine: 'Hæc ejus gloria quia jam imperatoris quoque famæ officiebat.' xxxviii. 58. 'Ne magnitudo et splendor legati laudibus consulis officeret.' J. F. Gron. Qui nomini meo obficient, me consoler Voss. 1. Leid. 2. et Hav. qui nomini obficient meo, consoler Voss. 2. Harl. 1. et Leid. 1. qui nomini obficient meo, me consoler Harl. 2. Port. et primæ edd. quæ omnia nata videntur ex superstitione diligenter eorum, qui existimarent quod qui semper in initio orationis ponendum esse: cum tamen sæpius secundæ vel ulteriori voci postponi soleat. V. Jac. Periz. ad xxviii. 12. § 13. Recte autem Gron. adv. Freinsh. in Indic. Flori voc. 'Victus,' vulga-

tum nomini, quod in omnibus superest codd. defendit. Sæpissime enim id pro fama, gloria poni solet, unde 'sine nomine' de homine obscuro, ignobili usurpatur. V. Jac. Periz. in Orig. Babyl. c. 11. p. 218. Viri docti, quum luminini scribendum conjiceret, animo obversata fuisse videtur servitus ne luminibus obficiatur, in jurisconsultorum fragmentis, quæ in Justin. Digest. exstant, sæpius memorata. V. Brisson. de Verb. Signif. voc. 'Officere.' De verbo 'obficere' vide ad Liv. iv. 31. § 5. Denique Ant. Periz. Jac. pater, ad marg. Livii, quo usus est, scribend. conjecit consolabor; forsitan ut conveniat cum præcedenti juvabit; quod tamen non necesse est.

§ 4 *Res est præterea et inmensi operis] ['De suis Divin. Institut. libris idem dicit Lact. præf. l. i. 'Nullus suavior animo cibus est, quam cognitio veritatis: cujus asserendæ atque illustrandæ septem volumina destinavimus, quamvis ea res infiniti pene sit operis et inmensi:' nec dubito apud Trogum vel Just. in præfat. ubi dicit, 'Prorsus rem magni et animi et corporis adgressus,' reponendum esse operis; quod nimio melius est. Vulgata lectio frigidior.] Hæc Coutier, ad marg. Livii notarat. Verum, quod ad locum Justini adinet, ejus eadem emendatio jam ante Coutier. multis viris doctis in mentem venit. Quin etiam Græv. h. l. Livii illum Justini jam dudum inlustrarat.*

Populi vires se ipsæ] Miror Hearne scribere sustinuisse, Noris. in Cenotaph. Pisan. Dissert. iv. 3. viris, pro vires, more antiquo ex Florent. prætulisse: quod eminentissimum cardinalem numquam cogitasse, mihi persuadeo. Nam loco, quem Hearne laudat, egit de casu quarto plurali quorundam nominum tertiarum declinationis, in is exeunte, ejusque multa exempla auctoritate duorum codd. Medic. ex Livii l. xxxi. protulit. Verum

hujus loci ne meminit quidem: (in quo vires casu primo capiendum esse, vel pueri facile deprehendent.) Paulo ante minus præbiture voluptatis Voss. 1. et Leid. 2.

§ 5 *Ut me a conspectu*] Ita primus edidit Grut. adsentientibus Harl. 1. Port. et vet. lib. Sigonii, quemadmodum in prima ed. scholiorum monuit. Sed antt. edd. cum utroq. Voss. utroq. Leid. Harl. 2. et Hav. a m. emendatrice, ut *me a conspectu*. Tum *per tot annos paullo post Voss. 1. Leid. 2. Harl. recent. et edd. antt. pro quo tot per annos Ald. recepit*; cui consentiunt alii, quibus utor, Msti. V. ad II. 19. § 8.

Tota mente repeto, advertam] Pal. 1. et hæc aliter concipit; quæ, etsi non probem, indicare tamen volui; ut sciatur quid et veteres et novi emendatores in tam eximio scriptore sibi permiserint; *tota mente adverto, repetam*. Gebh. *Mente repeto, advertam* Voss. ambo, sollemni errore librariorum. V. ad VI. 23. § 8. Mox *omnis expers curæque* Leid. 2.

Etsi non flectere a vero, sollicitum tamen efficere possit] Potest primæ edd. quod Ald. in *possit* mutavit, adversante Glar. qui ad initium præfationis *et ctsi* æque indicativo, quam subjunctivo, jungi posse monuit. Id licet fatear, et infra etiam exemplis adstruatur sim ad V. 42. 7. hic tamen potius codd. scriptos, quibus usus sum, sequor: ii vero omnes, præter Voss. 1. et Leid. utrumq. in quibus, levi aberratione librarii, *posset* occurrit, constanter præferunt *possit*. De Mss. quos in consilium advocarunt, nihil reliqui viri docti monnerunt.

§ 6 *Quæ ante conditam condendamve urbem*] Magnorum virorum aliquando super hoc loco contentiones audiui; neque id sine causa. Nam cum duo tempora Livius significet, in unam tamen vicem coincidere videntur. Sive enim dicas *ante conditam*, sive *ante condendam*, utroque modo tem-

pus, quod natalem Urbis antecessit, innuitur. Quamobrem alii, ut discrimen invenirent, *conditam* faciunt præsentis temporis passivi generis; quod apud poëtas frequentibus exemplis probari potest. Virg. *Æn.* lib. I. v. 121. 'Et quæ vectus Abas, et quæ grandævus Aletes.' Cicero de Leg. Agrar. contra Rull. or. II. 2. 'Cui errato nulla venia; recte facto eximia laus, et ab invitis expressa proponitur: non, dubitanti fidele consilium; non, laboranti certum subsidium nobilitatis ostenditur.' pro erranti, recte facienti. Atque ex eodem origine profluxisse, quod participia illa, quæ nominascunt, præsentis temporis significationem retinere videntur. 'Cautus' enim dicitur, non qui cavit, sed qui cavet; 'circumspectus,' non qui circumspexit, sed circumspicit; 'jurisconsultus,' qui non consuluit, sed qui consulitur; 'discretus,' non qui discrevit, sed qui discernit: et quod habitum significant, vi præsentis temporis fieri: sic 'amans' pro amatore: præsens enim tempus assiduitatem facultatemque denotare solet. Erit ergo hic sensus; dum conditur, dumque nondum condita esset. Sed hic videmus inamœnam illam figuram, et in historico vix tolerabilem, hystero proteron. Alii, ut hoc malum caverent, *conditam* voluerunt esse præteriti temporis, *condendam* vero paulo post futurum; quod Græcis μετ' ὀλίγον μέλλον dicitur, putantes se hoc modo intercedendum justam in temporibus constituere; ut intelligeremus tempora, quæ diu ante initia urbis, et quæ sub ipsum natalem fuere. Mihi periculosius id videtur, quia exemplo caret, nec ullius auctoritate comprobatur. Ego autem sic censeo, usque dum meliora docear, in ea opinione futurus: nimirum *conditam* esse præteriti temporis, *condendam* præsentis: ut primum intervallum temporis ea habeat, quæ antequam urbs existeret;

secundum, quæ in ipsa constituenda urbe, dum conditur, obtigerunt: atque ita in vicibus nulla erit perturbatio, nec exiguo fine distinctæ erunt. Participia autem in *dus* esse præsentis temporis ac passivæ indolis, opere docetur a Thoma Linacro, unde unum pro multis exemplis mutabimus. Virgil. *Æn.* ix. 6. 'Turne, quod optanti Divum promittere nemo Auderet, volvenda dies en attulit ultro.' Non dies quæ volvetur, et adhuc in futurum imminet, sed præsentem diem, quæ jam volveretur, indicavit. *P. Nann.* Miscell. v. 2. Quidam explicant *ante conditam*, id est, paulo antequam conderetur: milii videtur, in ipsa ædificatione: aut fortasse legendum, *ante conditam, condendove urbem.* Sanct. Minerv. i. 15. Possit æque bene, aut etiam melius, ex propria et communi illa participiorum in *dus* significatione, exponi hoc, antequam condenda esset urbs, antequam condi deberet; remotiusque adeo tempus significet posterius illud *ante condendam urbem*, quam prius *ante conditam*. G. H. Ursin. Obs. Philol. c. 12. p. 232. Donjat. in notis ad h. loc. per spatium (*ante conditam urbem*) ea non absurde intelligi posse existimat, quæ proxime ejus exstructionem antecesserunt; per tempus autem (*ante urbem condendam*) ea, quæ ante ipsum Romulum a Troicis usque temporibus acciderant. Verum vid. Jac. Periz. ad loc. Sanctii modo laud. ubi Nannii sententiam pluribus adstruit, docens participia similia plerumque adsignificare simpliciter præsens tempus, rarissime futurum, sed sæpius id, quod fieri debet: hanc autem præsentis temporis significationem firmari ex analogia derivationis: deduci enim a participio activo præsentis, idque manifeste patere ex participiis in *iens* exenitibus, sed manifestius ex ipso participio *iens*, a quo, sicuti in obliquis casibus, est *euntis*, &c. sic et *eundus*. Ceterum

condendamque urbem est in Voss. 2. *condendam tere urbem* in Port. Mox *decorata fabulis* Florent.

§ 7 *Primordia urbium augustiora faciat*] Lucian. Philopseud. p. 328. ed. Græv. Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Θηβαῖοι, καὶ εἴτινες ἄλλοι σεμνοτέρως ἀποφαίνονται τὰς πατρίδας ἐκ τῶν τοιούτων. Gebh.

Ea belli gloria est populo Romano] Non rejicio. Sed fortassis scriptum fuit per compendia *Pop. Rom.* unde non minus recte fieri potuit *Populi Romani.* Justin. i. 10. 'Magna gloria recepti regni principum fuit.' Corn. Nep. in Epam. c. 4. 'Quod sibi Agamemnonis belli gloriam videretur consequutus.' Duk. *Ea belli est gloria* alio ordine Hav.

Tam et hoc gentes... quam imperium patiuntur] Vocula et a cod. Hav. m. sec. et a prisc. edd. exsulat, quam primus Ald. insernit, indignus, ut propterea ineptus iudicio Glar. videatur, siquidem eam agnoscant ambo Voss. uterq. Leid. ambo Harl. et Port. Ex solo Neap. Latinus laudat tamen hoc gentes... quoniam imperium patiuntur. Gentes patiantur humanæ, inverso vocabulorum ordine, Harl. recent.

§ 8 *Sed hæc et his*] Pal. 2. *sed et hæc et his similia.* Gebh.

Utrumque animadversa aut existimata] *Utrisque animadversa* Leid. 2. Præterea *æstimata* antiq. edd. quod Ald. in *existimata* mutavit, contra fidem exemplarium, secundum Glar. Quibus exemplaribus Glar. usus fuerit, dicere nequeo; id tamen certum est, utrumq. Voss. cum Leid. 2. *extimata* præferre, utrumq. vero Harl. Leid. 1. Port. et Hav. *existimata*: de quo verbo vid. ad xxxiv. 2. § 5. Donjat. etiam *æstimata* præferebat, idque Livium velle putabat, parum sibi curæ esse, qua ratione a legentibus hæc accipiantur, *animadversa* et reprehensa, sive *æstimata* atque in pretio habita fuerint.

Haud in magno equidem ponam] Ab.

est præpositio ab optimis libris. *Lips.* Abest etiam præpositio a Voss. 1. et Leid. 2. Monuit tamen Coutier. ad marg. Livii, vulgatæ lect. haud absimilem esse locutionem Suet. Cæs. 23. 'In magno negotio habuit obligare semper annuos magistratus.' Proprior accedit locutio 'ponere in gloria,' qua utitur Liv. xxvi. 37. 'Ad moenia urbis Romanæ nullo prohibente se pervenisse in gloria ponebant.' Similia etiam Cic. de Leg. 1. 13. 'Virtutibus exceptis atque vitiis, cetera in summa æqualitate ponent:' ad Fam. iv. ep. 9. 'At erat tuæ virtutis, in minimis tuas res ponere, de republica vehementius laborare.' Orat. pro Flac. 17. 'Quiescant igitur, et me hoc in lucro ponere, atque aliud agere patiantur.' 'In gloriam ponere' inlustrat Cort. ad Sall. Declam. in Cic. c. 2. Malim itaque τὸ in excidisse in codd. laudatis ob proximæ vocis literam initialem *m*. Vid. ad xxxvii. 1. § 2. Ceterum primæ edd. haud equidem in magno; pro quo apud Ald. invenio haud in magno equidem; quod reliqui omnes secuti sunt. Priorem compositionem haud paullo concinniores acribus tinnire Glar. existimat, quod, qua sunt meæ tarditate, deprehendere nondum potui. Sequor igitur quod nuperi dederunt, cum ab ea parte stent omnes, quos adhibui, codd., Voss. ambo, uterq. Harl. uterq. Leid. Port. et Hav.

§ 9 *Ad illa mihi pro se quisque*] Illud mihi adscriptum quidem habet Harl. recent. ejus tamen librarius subscriptis notis eandem vocem delendam esse indicavit; sed male: sapius enim mihi, tibi, ac similia παρέλκειν, atque ornatus causa orationi addi, olim monui ad Silii Ital. 1. 46. quibus adde quæ Burmann. notavit ad Phædr. Fab. 1. 22. 3.

Quibusque artibus] *Quibusque partibus* Voss. 1. a m. pr. sollemni errore scribarum. V. ad 1. 15. § 4. *quibus artibus*, omissa copula, Harl. poster.

Labente deinde paullatim] Sic quidem scripti, sic editi: verius tamen *labante*. Etsi enim tradat Priscian. viii. p. 803. 'labare' et 'labi' ex illis esse, quæ conjugationem mutant cum genere, in eadem manentia significatione, et confundantur interdum; ut plurimum tamen differunt, et 'labare' est deficere, labefactari, minari ruinam, nutare, propemodum labi; nondum tamen labi. Lib. iv. c. 38. idem vitium; 'Ni Sex. Tempanius, decurio equitum, labante jam re, præsentī animo subvenisset.' Sic alibi 'labentem fortunam' dederunt, ubi opt. libri 'labantem.' xxxvi. 6. 'Publice privatimque labante egregia quondam disciplina gentis.' Spartianus Hadriano c. 10. 'Post Cæsarem Octavianum labantem disciplinam incuria superiorum principum retinuit.' J. F. Gron. Recte Livii sospitator; magnus Gron. *labante* legendum vidit, quod facili errore in *labente* depravari potuit. iii. 40. 'Ita labante jam causa decemviro L. Cornelius Maluginensis fratrem collegasque ejus tuebatur.' ubi etiam simili errore plerique codd. scripti et prisc. edd. *labente*. vii. 15. 'Postquam labantem una parte vidit aciem, signa in lævum cornu confert.' Et hic etiam unus cod. *labentem*. V. etiam Gron. ad Liv. xxi. 61. § 10. xxvi. 41. § 17. et quæ notavi ad Silii ii. 392.

Velut dissidentes primo mores] Nemo hactenus suspicatus est, quin horum verborum sensus sibi optime constaret, lectioque sana esset et integra. Sed mihi suspecta esse cœpit vel ob hoc, quod vox *dissidentes* parum quadrare videretur; cum non de dissidio morum Livius hic agat, sed de lapsu, præcipitio, et ruina. Quocirca cum inspexissem cod. quemdam meum, (contentibilem ob infinitas mendas et primis illis impressis exemplaribus, qui, adolescente typographia, Venetiis ex libris manu descriptis excusi erant) inveni ibi non *dissidentes*, sed *desidentes* legi: quod

ipsum in quibusdam aliis obscurioris notæ edd. sequutum vidi. Quam vet. lect. ut hac recente sinceriolem, retinendam arbitratus sum: ut, metaphora ab ædibus ruinam minitanti- bus sumta, Livius *mores desidentes* dixerit, qui jam sua e basi fundamen- toque moveri transferrique incipi- ant, et deorsum nutare. Nam per- stans in eadem metaphora subjungit, 'deinde ut magis magisque lapsi sint, tum ire cœperint præcipientes.' Pri- mum enim domus aut ædificium, rui- nam patiens, desiderare incipit, deinde labi, postremo totum præceps et pro- num ad terram devolvitur, proster- niturque. Est enim 'desidere' de- orsum sedere, a sideo compositum, ut norunt grammatici: unde 'terram desiderare' dicitur, cum deorsum de- scendit, et subtrahitur. Ejus autem vocis plenioris notionem nobis tra- dit Hadrianus cardinalis, pluribus auctoritatibus eam suffulciens, egre- gieque detegens quorundam litera- torum inscitiam, qui in hac voce ex- plananda supra modum sunt halluci- nati. *J. Loens. Misc. Epiphyllid. vii. 17.* Probo doctorum quorundam ho- minum conjecturam, qui *desidentes* legunt. Etenim subsequitur, 'ut ma- gis magisque lapsi sint, tum ut ire cœperint præcipientes.' Videtur enim eadem semper translatione res magis crescere: quam translationem, quia primo durioris esse putavit, adhibi- ta particula *velut* molliorem fecit: quod in proprio *dissidentes* faciendum non fuisset. Est autem 'desidere' leni quodam motu in semet conci- dere. ['Robortellus hoc loco repre- hendit Sigon. Emend. ii. 55. ac *dissi- dentes* legendum putat. Vocat enim Livius *dissidentes mores* in diversa euntes, nec æqualitatem servantes.'] Porro autem his verbis mutationes omnes Romani imperii brevissime complexus est. Nam cum 'partum imperium' ait, intervallum illud to- tum indicat, quod a Romulo ad Ap. Claudium intercedit, qui primus bel-

lum extra Italiam Carthaginensibus fecit. Cum 'auctum,' tempus inde ad Carthaginem eversam notat. 'De- sedisse' præterea 'mores' intelligit Gracchanis temporibus; 'lapsos ma- gis esse' Sullanis; 'præcipientes isse' Cæsarianis. 'Reliqua' inde 'tem- pora,' Augusti imperium, post devic- tum ad Actium Antonium, quibus hæc scribere aggressus est, significat. Itaque ix. 19. ait, 'Modo sit perpe- tuus hujus, qua vivimus, pacis amor, et civilis cura concordia.' *Sigon.* Mei libri *desidentes*, cui lectioni fir- mandæ Sen. est de Tranq. ii. 2. 'Ca- to adversum vitia civitatis degene- rantis, et pessum sua mole sidentis, stetit solus.' *Lips.* Aliæ edd. *dissi- dentes*; et pro eo pugnat Robortell. Frustra: nam et alterum exstat in Pal. 1. 2. et Ms. Theod. Morelli, propugnatque ipsa ratio. *Grut. Pall.* duo *dissidentes*, quod studio contradi- cendi Sigonio propugnabat Robortell. Sed *desidentes* exhibet Pal. 1. et Lip- sii libri. *Gebh. Dissidentes*, quod de- mum receptum est in Ald. eamque secutis nonnullis edd. superest in Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. *dissi- dentis* in Leid. 1. *disidentes* in Port. *disidentis* in Hav. sed *desidentes* non modo in edd. ante Ald. quibus usus sum, omnibus, sed etiam in Voss. utroq. et in utroq. Harl. quod optime viri docti probarunt. Quid Robor- tello Sigon. reposuerit, patet ex ejus lib. i. Emend. c. 50. V. etiam de hoc verbo Pierium ad Maron. *Æn. iii. 565.* et Heins. ad Nason. *Metam. xi. 517.* Ceterum eandem, quæ Sigo- nio, etiam patri suo emendationem in mentem venisse, et ab eo margini ed. Frob. 1535. adscriptam fuisse, quin et Theod. Morellum, longo post patrem tempore, multo tamen ante Sigon. ita scribendum monuisse, ob- servat H. Stephan. operarum in Di- on. Hal. c. 9. p. 19. quem locum mihi Duk. indicavit.

Tum ire cæperint præcipientes] *Ire* abest a Port. in quo m. sec. emend.

tum cæperint præcipientes ruere.

Donec ad hæc tempora] Vet. ad *hujus tempora*. Quasi per emphasin de Augusto. Lips. Ad hæc tempora trias Mss. Pall. nam qui ex suis producunt, ad *hujus tempora*, et vix improbant, quasi per emphasin de Augusto dictum, non vident, ita abiri a decore; eaque propter et nimia invidia onerari Livium, et nimio odio ipsum Cæsarem: quin imo vel sic quoque liberius loquitur auctor, quam ut se probet suo principi, queri ausus de seculo suo. *Grut.* *Hujus solus Leid.* 2. qui est ipse Lipsii cod. quem ex biblioth. Lips. reliquiis sibi nuper comparavit academia Lugduno-Batava. Reliqui nostri recte vulgatum teneant.

§ 10 *Hoc illud est]* Hoc est illud Harl. recent. et Port. male. V. ad v. 2. § 3.

In cognitione rerum] Expressit hunc locum Lucian. adversus indoctum p. 387. ed. Græv. Δουὶν δὲ ὄντων, ἅττ' ἐν παρὰ τῶν παλαιῶν τις κτήσαιοτο, λέγειν τὴ δύνασθαι, καὶ πράττειν τὰ δέοντα, ἧλω τῶν ἀρίστων, καὶ φυγῇ τῶν χείρων. Gebh.

Omnis te exempli . . . monumento intueri] Non extrudo quidem lect. vulgatam; indico tamen, rescribendum mihi videri, in *illustri posita, momento intueri*. Eo enim sane nomine potissimum celebratur historia, quod multorum seculorum gentiumque gesta, bello, pace, simul et semel, quasi in speculo, lectoribus compendiose objiciat. Livius profecto non semel ita usus est illo *momento*, ubi dicere voluit, celerrime quid factum. *Grut.* Voc. *te* abest a Port. tum præpos. *in* non agnoscunt Voss. 2. et Harl. antiqui, quam omisisse videntur librarii propter similitudinem primæ syllabæ vocis sequentis *ilustri*, qualia exempla plura vid. ad VIII. 33. § 6. et ad XXXIV. 28. § 3. denique *monumento* omiserat librarius Voss. 1. quod deinde m. emendatrice inter versus adscrip-

tum est. Pro Grutero, *momento* repONENTE, illud facere etiam posset, sæpius ita scribas peccasse, de quo dicam ad v. 52. § 1. Magis tamen vulgatum placet, quod servant reliqui codd. nisi quod quidam eorum habent *monimento*.

Inde tibi, &c. inde fædum] Sic tria exemplaria Pall. sic primogenia ed.: nam sequens *unde tibi, &c. unde fædum*; cui acquiescebat Glar. *Grut.* Præter solum Hav. in quo *unde* priori loco a m. interpolatrice legitur, etiam omnes nostri *inde* utroque loco servant, quod, post prim. ed. in *unde* mutatum, Ald. iterum, sed invito Glar., revocarat. Alibi etiam hæc vocabula commutata fuerunt. V. ad XXXIX. 33. § 5.

Quod imitere, cupias] Rectius fore, quod *imitari cupias*, ut alter Colbert. cod. præfert, J. Doujat. conjecit. Eadem lectio obvia fuit in Harl. recent. et Port. quod *imitere cupias* in Voss. 1. Reliqui nostri servant vulgat. sed *cupias* sensus requirere videtur: unde nec *imitere* mutandum. 'Capere' et 'cupere' alibi in Mss. confunduntur. V. quæ notavi ad Silii Ital. XVII. 167.

Fædum inceptu, fædum exitu] Nihil muto; in vulgatam lect. conspirantibus omn. codd. et edd. quibus usus sum. Attamen Liv. XXVI. 38. 'Id fædum consilium quum incepto, tum etiam exitu fuit.' XXXV. 12. 'Et tutum vel incepto vel eventu se consilium adferre.' Mox quid vites, pro quod vites, habet Harl. recent. quæ vites Leid. 2.

§ 11 *Aut me amor negotii suscepti]* Aut amor negotii me suscepti Leid. 2. aut me amor suscepti negotii Harl. 2. et Hav.

Nec bonis exemplis ditior fuit] Unde Quintil. Inst. Orat. XII. 2. 'Quantum Græci præceptis valent, tantum Romani, quod majus est, exemplis.' At Val. Max. II. 7. § 6. 'Nostra urbs omni genere mirificorum exem-

plorum totum orbem terrarum replevit.' Ut non sine causa pronunciet M. Tullius Tusc. Quæst. I. 1. 'Quæ tanta gravitas, quæ tanta constantia, magnitudo animi, probitas, fides? quæ tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut sit cum maioribus nostris comparanda?' *Grut.*

Nec in quam tam seræ avaritia luxurique immigraverint] Et istud exhibent Mss. nostri tres. Nam edd. primæ et seqq. multæ *sero*: minus recte, nisi velimus auctori præscribere, quomodo eloqui sua debeat. *Grut.* Per quindecim et ultra edd. quas sub oculis habeo, hanc scripturam constanter propagatam video. Sola prima omnium Aleriensis Episcopi et Ald. 1518. verbo uno auctiores *nec in quam civitatem tam seræ*. Et sic novimus esse in Mss. Chiff. Helmst. Voss. Gud. Rott. Florentt. tum Mediceo, tum ad S. Marci. Quæ igitur caussa rejiciendi? An voluerunt cavere, ne post τὸ *republicam* adeo junctim sequeretur hoc vocabulum? At sic Livius II. 24. 'Cæterum deliberationi de maxima quidem illa, sed tamen parte civitatis, metum pro universa republica intercessisse.' IV. 26. 'Vir cujus providentiam in republica quum multis aliis tempestatibus ante experta civitas erat.' Apud Festum habes, 'Respublicas multarum civitatum.' *J. Gron.* Cum codd. Gronovianis faciunt etiam Leid. uterq., Harl. uterq., Port. Hav. Neapol. Lat. Hearnii Oxon. L. 2. et, præter edd. a Gronovio laudatas, Colon. 1525. Cui lectioni illustrandæ Jac. Periz. ad marg. Livii notarat locum ex v. 24. 'Dnasque urbes communis reipublicæ incolæ a populo Romano posse.' Utrum tamen eadem lectio in Voss. exstet, ut Gron. docet, dubito: certe in excerptis amborum Voss. quæ habeo, nullam varietatem notatam video. Eruditos etiam Gronovio vix adsensuros existimat Hearne. Tot tamen

codd. atque inter illos etiam præstantissimorum, auctoritati refragari ausus non sum. Præterea *seræ* omnes codd. quibus usus sum, præter Hav. et Port. omnesque edd. ab Ald. usque ad Francof. a. 1578. quæ prima iterum *sero* reposuit, Male. Hor. I. 2. 25. 'Serus in cælum redeas, diuque Lætus intersis populo Quirini.' Suet. Aug. c. XVII. 'Antonium seras conditiones pacis tentantem ad mortem adegit.' Livio insolitum non esse, ut adjectivis pro adverbis utatur, infra videbimus ad XXII. 12. § 7. Apud eundem etiam obvium esse, ut duobus substantivis numero singulari jungatur adjectivum numero plurium, alibi probabimus. Tandem *migraverint* Voss. I. et Leid. 2. sed præfero vulgatum. Nam et illud Livio familiare est, ut præpositionem, unde verbum componitur, in regimine repetat. Ita 'increpare in similitudinem nominis' Livio infra ὁ πᾶν Gron. restituit XXVII. 1. § 9. Eadem forma 'inducere in agrum' Livius dixit I. 37. 'incidere in insidias' II. 30. ubi plerique codd. præpositionem omittunt; non recte: 'invadere in consulem' II. 47. § 6. ubi similiter præpositio *in* a quibusdam codd. exsulat: 'inferre se in mediam dimicationem' III. 5. 'inmittere in hostes' IX. 4. ita enim ibi viri docti legendum docuerunt, pro 'mittere,' 'Inveli in portum' XXXV. 43. Vid. ad II. 31. § 3. 'ingredi in castra' XXXVIII. 27. 'inferre in ærarium' XXXIX. 29. 'inesse in arca' XL. 29. 'inire in urbem' XLI. 28. 'inducere in urbem' XLIII. 17. 'abesse a Colophone' vid. ad XXXVII. 26. § 5. 'adferre ad consules' vid. ad II. 36. § 7. 'devolare de tribunali' II. 29. 'decedere de officio' VIII. 25. Vid. Gron. ad XXVII. 10. § 1. 'deducere de provincia' XL. 35. 'deportare de Macedonia' XLIV. 15. 'excussus e navi' vid. ad XXXVII. 30. § 9. 'trajicere trans flumen' III. 11. 'transportare castra trans Pencum' XLII. 60.

Ac parsimoniæ honos] Aut parsimoniæ honos Port. *ac parsimoniis honor* Hav. qui paullo ante etiam præfert *tantus aut tamdiu*. Mox, inverso ordine, *quanto minus rerum* Leid. 2. et Harl. uterq.

§ 12 *Quum forsitan et necessaria erunt]* Td et exsulat ab Harl. 2. Leid. 1. et Port. etiam ab omnibus edd. quibus usus sum usque ad Paris. a. 1573. Particulam eandem in vet. lib. legi Sigon. prima scholiorum ed. testatus est. Præterea *ordiendæ* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. et a m. sec. Hav. quum a m. pr. *oriundæ* scriptum fuisset. *Ordiendæ* etiam omnes edd. ante Grut. qui, qua auctoritate *ordiundæ* vulgaverit, nonnum adsequor.

§ 13 *Votisque ac precationibus]* *Votis-*

que et precationibus Voss. ambo, Leid. ambo, et Port. *votis et precationibus* Harl. recent. *votisque precationibus* Hav. a m. sec. erasa vocula, quæ m. pr. adscripta fuerat, media; sed cujus vestigia evanuerunt.

Ut orsis tantum operis] Sic initio fuit in Pal. 3. factumque postea *tanti operis*, quomodo exstat in Pall. 1. et 2. Neque aliter expressit Sigon. Nostrium invenias etiam in ed. Jo. Andreæ. Grut. Pall. tres et Camp. ed. *ut orsis tanti operis*. Ut 'orsis' hic non esset ἀρχαίως, sed substantive ab *orsum*, ac *orsa*. Gebh. *Orsis tanti operis* præter Leid. 1. omnes codd. nostri, ut et edd. omnes ante Francof. Modii, quæ *orsis tantum operis* prima exhibuit, quod recte D. Heinsius, viris doctis obsecutus, mutavit.

LIB. I.

CAP. I. § 1 *Duobus, Ænea Antenorque, et vetusti jure hospitii]* Servius ille Grammaticus ad hoc Virgilii carmen [Æn. i. 242.] 'Antenor potuit, mediis elapsus Achivis, Illyricos penetrare sinus:' ita ait, 'Antenor et Æneas, teste Livio, patriam prodidisse dicuntur: quod Virg. tangit, 'Se quoque principibus permixtum novit Achivis.' Hæc ille. Eam Servii opinionem, quantum ad Virg. attinet, eleganter sane, nec minus erudite, refellit Christoph. Landinus. Neque enim verosimile est, inquit, voluisse poetam eum virum, quem omni laudum genere ad divinitatem usque extollere contendat, vel minima infamiæ suspicione deturpare. Idem ego de Livio sentio. Quam enim conveniebat, eum, qui tantopere, ac, post tot eximios scriptores, rem Romanam scriptis suis illustrare in animo habebat, tale quid de origine

testari? Miror autem, ut Servius hæc Livii verba legerit; nam, ut nos ea habemus, nulla prorsus mentio prodicionis inest. Quod autem Græcorum ante bellum fuerint hospites Æneas et Antenor, majestatem humanitatemque patriæ illustriorem reddidere. Et quod Helenæ reddendæ, per summam injuriam ereptæ, auctores dicantur, officio bonorum virorum functi plus ceteris civibus mihi videntur, justusque eorum demonstratus animus. Antenor sane ab Hom. Il. vii. 348. adv. Alexandrum Priami filium disserens introducit, acerba injecta contentione, ut Menelao uxor restitueretur. Æneas vero ab eodem poeta, quantumvis Trojanis iniquo, multis locis eximie laudatur: præcipue vero Il. xx. 307. ubi Neptunus a pietate Æneam commendat, sollicitusque de ejus vita Junonem affatur, concludens his ver-

bis : Νῦν δὲ δὴ Αἰνέλαο βλῆ Τρώεσσι ἀνδ-
 ξει, καὶ παῖδες παίδων, τοὶ κεν μετόπισθε
 γένωνται. Atque inde Virg. laudandi
 celebrandique Æneæ occasionem
 mihi sumsisse videtur, quippe qui
 alterum carmen in Æn. III. 98. ut ple-
 raque alia, traduxerit : 'Et nati na-
 torum, et qui nascentur ab illis.'
Glar. Camp. ed. a duobus. Pal. 1.
 ac 2. ut fuit quoque in 3. duobus Æneæ
Antenorique, casu dandi, ut jungatur
 τῷ abstinuisse. Gebh. Flor. S. Marci
 Æneæ *Antenorique*. Idem ex Rott.
 Voss. utroq. Gud. Flor. annotavit pa-
 ter. Sed et Muret. 'Æneæ *Anteno-
 rique* legit vetus meus, itemque lib.
 Leon. Mocenici, et duo mihi dono
 dati a Cardin. Sirleto.' Quod si rec-
 tum est, ut videtur, notandum est
 genus loquendi 'abstineo tibi jus
 belli,' id est, parco in te facere ea,
 quæ jure belli facere liceret. *Jac.*
Gron. Codd. a J. Gron. et aliis lauda-
 tis ex nostris concinunt Harl. antiq.
 Leid. 1. Port. et Hav. a m. pr. Ne-
 que aliter Hearne Oxon. in L. 2. et
 B. invenit. Sed Æneæ et *Antenori*
 Harl. 2. Æneæ *Antenorique* Leid. 2.
 Vulgatum defendit locus Horatii Sat.
 II. 3. 202. 'abstinuit vim Uxore et
 gnato.' Mox auctores fuerunt Port.

§ 2 *Rege Philemone*] Illud non fe-
 rendum duxi, quod tam recentia,
 quam vetera exemplaria habent *rege*
Philemone ad Trojam amisso, cum Ho-
 meri lectio manifesto demonstret,
Pylæmene esse legendum. Ejus car-
 men ex II. II. est. *Sabell.* Annotavit
 hoc Sabell. quoque. Carmen est ad
 finem Bæotiæ vs. 358. Παφλαγόνων δ'
 ἡγήετο Πυλαϊμένεος λάσιον κῆρ 'Εξ 'Ενε-
 τῶν. Unde *Pylæmene* legend. non *Phi-
 lemene*, plane convincitur. *Pylæme-
 nes* autem Paphlagonum dux a Me-
 nelao occiditur, ut narrat Hom. II. v.
 276. *Glar.* *Pylæmene* legendum esse
 apparet ex versu Hom. Παφλαγόνων δ'
 ἡγήετο Πυλαϊμένεος λάσιον κῆρ 'Εξ 'Ενε-
 τῶν. [Hoc ex Sabell. et Glar. habet,
 licet neutrius meminerit.] *Sigon.* Vi-

dentur Latini adspirationibus anhelat-
 isque vocibus in p litera delectari.
 Id multis ex rebus percipi et ani-
 madverti potest. Qui a Græcis γρῦ-
 πες vocantur, ab illis 'gryphes' adspi-
 rate proferuntur : quod a Græcis
 τροπαίων leviter, 'trophæum' aspere
 effertur. Persius Sat. I. 34. 'Phyl-
 lidas Hypsiphylas vatum et plorabile
 si quid Eliquat,' dixit : attamen illa
 Græce exiliter et tenuiter 'ῥψιπύλη
 vocatur. Sic et in sanctissimo Euan-
 gelio qui Græcis κλεόπας dicitur,
 'Cleophas' a Latinis vocatur. Sic
 qui Πυλαιμένης ab Homero vocatus
 est, a Livio 'Phylemenes' nominatur
 in omnibus quidem antiq. edd. Itaque
 cum eam Latinorum consuetudinem
 esse videam, non assentior his qui
Pylæmenem emendant. 'Thermophy-
 las' etiam in vet. libb. pro 'Thermo-
 pylis' reperimus, nec damnamus;
 cum, quæ a πύλη derivantur, Latini
 aspirasse videantur, ut 'Hypsiphyle'
 argumento est. Sic 'Argyppei' He-
 rodoto, Melæ 'Argymphæi.' Si quis
 in hanc cogitationem incumbat, sat
 scio, multo plura reperiet : sed hunc,
 tamquam gustum observationis, de-
 disse satis mihi est. Alia multo plura
 aliorum industriæ relinquimus. *Turn.*
Advers. XXVIII. 40. Turnebo adspi-
 rationem in nomine hujus regis de-
 fendenti, adsentire nequeo, cum ratio-
 nem scribendi, quæ in antt. edd. su-
 perest, mendosam esse literam i, pro
 qua ex Græco vocabulo litera y adhi-
 benda est, satis docere posse videa-
 tur. Qui addita adspiratione scrip-
 serunt in edd. antiq. forsitan simili
 intemperie agitati sunt, atque illi, de
 quibus agit Quinctil. Instit. I. 5. p.
 37. ed. Burm. ubi videnda quæ viri
 docti notarunt. In Mss. etiam vari-
 atur. Voss. 2. habet *Philepomene*,
 Port. *Philomene*, Leid. 1. *Phylemene*,
 Leid. 2. *Pilæmene*, Hav. *Pilemene*. Ex
 reliq. codd. quorum excerptis usus
 sum, nihil notatum video, ut cum re-
 centt. edd. ad quas exacti sunt, *Py-*

læmene prætulisse suspicio sit, quam scripturam jam recte passim receperunt viri docti, qui aliis scriptoribus edendis hoc et priori seculo manus admoverunt. V. ad Just. xxxvii. c. ult. Neque aliter id nomen exaratum reperitur in Daret. Phryg. et Dict. Cretensi. ‘Pylæmenia’ etiam ‘Paphlagonia’ ita a rege dicta apud Plin. N. H. vi. 2. Neque veriora sunt pleraque exempla similium mutationum Turnebo laudata, præsertim ‘trophæum,’ ‘Hypsiphyle,’ ‘Thermophylæ,’ quæ emendata orthographia sine litera *h* scribi jubet. De hoc Pylæmene vide Sebast. Fæschium de Numm. Pylæmenis Euergetæ.

[*In intimum maris Adriatici sinum*] Ita et alibi scribitur in recentt. Livii edd. sæpius etiam, addita adspiratione, ‘Hadria’ et ‘Hadriaticus;’ quod priori præferendum esse inferius dicam ad xxiv. 10. § 10. displicet desultoria hæc editorum inconstantia, quare ad eandem formam ubique reduxi. Ceterum *Adriaci* est in cod. Hav. *in intumum* habet Leid. 1.

[§ 3 *Primum egressi sunt locum*] Vett. *et in quem primo egressi sunt, locus*. Lips. *Primo*, pro *primum*, omnes nostri, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. et Hav. Deinde Heumann. snis ad me literis, legendum conjiciebat *is in quem*. Aliquid scabri latere puto: cui enim τὸ *et* inserviat, non video. Port. vocalam illam omisit: non displicet, modo omnia hæc, *in quem primum egressi sunt locum, Troja vocatur, pagoque inde Trojano nomen est, gens universa Veneti appellati*, parenthesi includantur. Eadem conjectura etiam Dukero in mentem venerat. At Jac. Periz. hunc locum laudavit, ut ostendat, diversissimam in verbis et integra oratione constructionem per conjunctiones conjungi, ad Sanctii Minerv. iii. 14.

[*Pagoque inde Troja nomen est*] Malim, *Pagoque inde Trojano nomen est*, ut *no* syllaba repetenda sit, ut sæpe infra faciendum esse monebimus. Si-

gon. Lectio scripta *Trojano nomen*. Lips. Eandem scripturam præferunt Florent. Harl. antiq. Voss. uterq. Leid. uterq. et Neap. Lat. neque aliter Hearne invenisse videtur in omnibus Oxon. præterquam in N. ex quo solo *Troja* profert. Liv. ii. 33. ‘Cui cognomen postea Coriolano fuit.’ vii. 2. ‘Vernaculis artificibus nomen histrionibus inditum.’ V. Gron. ad h. c. verba seq. § 4. ‘Trojæ et huic loco nomen est.’

[§ 4 *Ab simili clade domo profugum*] Idem liber *domu*, antiquo scribendi ritu. Lips. Pal. 1. a *simili clade domus* videtur stabilire lectionem cod. Lipsiani *domu*, ἀρχαῖκῶς. Gebh. *Cum simili clade* Harl. recent. a *simili clade* Leid. 2. Voss. 1. et a m. sec. posterior. *Tum domi profugum* Leid. 2. De antiqua scribendi ratione *domu* v. ad iii. 29. § 5. Deinde *profugum domo*, alio verborum ordine, Port.

[*Ad majora initia rerum*] *Ad majora rerum initia*, vocibus transpositis, etiam uterq. Harl. uterq. Leid. Hav. et Portug. simul cum prisc. edd. quibus usus sum, omnibus usque ad Paris. 1573. quæ prima, in alium ordinem conjectis vocabulis, *ad majora initia rerum* dedit. Gronovii conjectura [vid. Lectt. Varr.] adstrui posset aliis exemplis Livii, ut v. 10. ‘Inter delectum tributumque, et occupatos animos majorum rerum curis.’ xxvii. 8. ‘Inter majorum rerum curas comitia maximi Curionis vetus excitaverunt certamen.’ xlv. 39. ‘Majores vestri omnium magnarum rerum et principia exorsi ab Diis sunt, et finem eum statuerunt.’ Sed nihil mutari præstat. Ut enim hic *majora initia rerum*, ita alibi ‘parvum principium rerum,’ et ‘parvum initium.’ vii. 11. ‘Inter aliarum parva principia rerum ludorum quoque prima origo ponenda visa est.’ xxiii. 10. ‘Quamquam haud parvo initio minui videbatur jus libertatis.’ Quin etiam Jac. Gron. in Dissert. de voce Μέγας, p. 22. monuit, nihil corrigendum esse

ex stili Liviani genio; quem tamen utrique loquendi generi favere adscripta exempla probant.

Ab Sicilia classe Laurentem agrum tenuisse] Veteri tantum erat *ab Sicilia classe ad Laurentem agrum*, vocibus illis omissis, *tenuisse constat*, quæ olent, me hercules, glosseina. *Lips.* Lipsii vetus liber omittit *τὸ tenuisse*. In libris nostris mirifice variat scriptura; quorum Pal. 1. *Inde in Siciliam quærentem sedes. Delatum ab Sicilia classe ac Laurentem agrum tenuisse.* Pall. 2. et 3. *ab Sicilia classe ad Laurentem agrum tenuisse.* Omnium licentiosissime Jo. Campani ed. in *Laurentem agrum venisse*. Quomodo ego hunc locum emendandum censeam, æquiores arbitrentur. *Æneam ab simili clade domu profugum, sed, ad majora rerum initia ducentibus fatis, primo in Macedoniam venisse; inde in Siciliam quærentem sedes delatum; ab Sicilia, classe ad Laurentem agrum; rescisso illo tenuisse, sive altero pervenisse*, quod utrumque nimium inepte liberales correctores complendæ orationi invexere: cum et illo misso nihil neque sententiæ, neque numeris ac sono, deficiat. *Gebh.* Sero positum hic videtur *classe*: nam et in Macedoniam classe venit, et classe in Siciliam est delatus. Augent suspicionem scripti, in quibus omnibus fere *classe ad Laurentem*, vel *classe ac Laurentem*. Vide num fuerit, *ab Sicilia classem Laurentem agrum tenuisse*: sic XXI. 49. 'Novem quinqueremes Liparas, octo insulam Vulcani tenuerunt.' XXXII. 15. 'Utrum Leucadem ac sinum Ambracium onerarias tenuissent.' XLIV. 28. 'Postero die, quam Subota classis tenuit.' *J. F. Gron.* Equidem sana ratio loquendi ostendit, *τὸ classe* sero poni; et Livium aliud in animo habuisse Mss. fidem faciunt, qui omnes habent vel *classe ac Laurentem*, vel *classe ad Laurentem*, quod et ipse in Florent. S. Marci offendit, et Muret. quoque ex vett. libb. ac duobus cardinalis Sirleti, et Mod. ex

Mss. notant. Unde si componatur *ab Sicilia classem Laur. ag. ten.* ntique manet ac constat prius crimen, et æque sero nunc *τὸ classem* venit, quam prius *classe*: cum prior vox *Æneam* satis abundeque omnium accusativorum vicem impleat. Nos ita quærebamus. Si *Æneas* a Troja in Macedoniam, inde in Siciliam, inde in Latium venit, quis tandem iste immensus error fuit, quem in hoc itinere notat Livius? quum rectissima processerit navigandi cursus? Non ignoro, errorem nonnumquam poni pro quavis profectione; sed istud epitheton videtur docere, aliud ibi respexisse Livium; cujus certissima manus fuit, *ab Sicilia errasse, ac Laurentem agrum tenuisse*. Hoc aptissimum et Mss. et historiæ ipsi. Error enim *Æneæ* tunc demum accedit, quum ab Sicilia discessit; ut pro *Laurentem* agro, quem petebat, delatus fuerit in Africam. Virg. *Æn.* I. 34. 'Vix e conspectu Siculæ telluris in altum Vela dabant læti;' et quæ sequuntur. Ovid. *Met.* XIV. 75. 'Hanc ubi Trojanæ remis avidamque Charybdin Evicere rates; cum jam prope littus adessent Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.' Saltem in exemplis quæ subjiciuntur, locus ex XXI. 49. in Mss. omn. ita legitur, 'novem quinqueremes Liparas, octo ad insulam Vulcani tenuerunt.' Ut dubium non sit, illic geminata particula scribi debere, 'novem quinqueremes ad Liparas, octo ad insulam,' modo loquendi, quo sæpe utitur Livius, et illustratus a patre ad XXIV. 3. XXV. 7. 'Qui onerarias retro in Africam repetere juberent.' *Jac. Gron.* Id est, postquam classe Siciliam tenuerat. Hoc in loco, etiamsi forte levior quæpiam menda lateat, ridicule tamen, ut puto, legere nos volunt *errasse*, quasi non multo magis erraverit *Æneas*, antequam delatus fuit in Siciliam. Certe in ea fuisse sententia Livium patet, qui res gestas historica fide debuit tradere, nec poetæ sequi,

quibus licet multa ornando locupletandoque argumento fingere, quæ nunquam acciderunt. Sed tamen et Virgil. *Æn.* vi. vix ullos amplius errores *Æneæ* ex Sicilia profecti memorat. *Periz.* in *Syntagm. Epist.* quod *Burm.* edidit tom. iv. p. 802. Quia libri scripti variant, hic aliquid corruptum esse potest: sed rationes, quibus *Jac. Gron.* conjecturam suam confirmare conatur, non nimis firmæ visæ sunt cum aliis, tum *Perizonio* in *Epist. ad Nic. Heins.* tom. iv. *Syll. log. Burm. Ep.* xli. Certe *Æneam*, e Sicilia in Italiam tendentem, tempestate in Africam abreptum fuisse, nec *Dion. Hal.* nec alii probati historici, ut puto, tradiderunt. Et videtur commentum poetarum esse, ejus rationem *Livius* habere non debuit. Quod si jam verum esset *Æneam* in Africam venisse, tamen non recte ‘immensus error’ dici posset is, quem putat *Gron.*, ab Sicilia scilicet in Africam. *Duker. A Sicilia* *Port.* tum, *classe ac Laurentem agrum tenuisse* idem *Port. classe Laur. agr. tenuisse* *constat* *Leid. 2. classe ad Laur. agr. tenuisse* *Voss. 1. Leid. 1. et ambo Harl.* Sed *Hearne* monuit, ad marg. exemplaris typis descripti, quod servatur in bibl. Bodleian. haberi *classe in Laurentem*, idque omnino corruptum esse pro *classem Laurentem*, quomodo *J. F. Gron.* conj.

Troja et huic loco nomen est] Sic *A. Gell.* xvii. 21. ‘*Tarquinius* filio, cui cognomentum *Superbus* fuit.’ Immo *Cic.* in *Verr.* iv. 53. ‘*Fons aquæ dulcis*, cui nomen *Arethusa* est.’ Et mox, ‘*Altera autem urbs Syracusis*, cui nomen *Acradina* est.’ Pro *Cæcin.* c. 10. ‘*Sext. Clodius*, cui nomen est *Phormio*,’ sed fere in peregrinis. Aliter in more Romanis. In *Verr.* v. 7. ‘*De Apollonio*, cui *Gemino* cognomen est.’ Pro *Rosc. Amer.* c. 6. ‘*T. Roscii*, quorum alteri *Capitoni* cognomen est.’ Et hac ratione ferri potest apud *Nostrum* xxv. 28. ‘*Epicyden*, cui *Sidon* cognomen erat.’ *XL. 4.* ‘*Theo-*

xena et *Archo* nomina mulieribus erant.’ *XLIV. 14.* ‘Ab *regulo Gallorum* (*Balanos* ipsius traditur nomen.)’ At xxv. 2. ‘*Scipio*, cui postea *Africanus* fuit cognomen,’ præferam ‘*Africano*,’ quando et *Put.* ‘*Africanos*,’ Et xxxv. 25. ‘*Utrique eorum Salinatori* erat cognomen,’ non ‘*Salinator*.’ Tum in re præsentī, *Troja et huic loco nomen est*, ex perpetuo *Livii* more, qui in talibus ejusque auctoris maxime respiciendus. Hoc, olim conjectura deprehensum, accepimus postea plane scriptum reperiri in membranīs optimis *Florent.* quæ et paullo ante *Pagoque Trojano inde nomen est.* Ubi *Trojano* ad suam conjecturam refert *Sigon.* cum id habeant *Andr.* et omnes antt. edd. ante *Frob.* Apud *Plantum* in *Pros. Asin.* edunt, ‘*Huic nomen Græce est Onagos fabulæ*:’ cum in *Mss.* sit ‘*onagro*,’ ‘*onago*,’ ‘*onego*.’ Verius est utrumvis posteriorum. *J. F. Gron.* Videat *J. Doujat.* antecessorum *Paris.* primicerius, qua fide scripserit, a *Gron.* adducta auctorum testimonia distinctionem, (quam in simili constructione inter peregrina et Romana vocabula statuit,) evertere potius, quam confirmare. Neque etiam ejus distinctioni ipsum hunc locum, ut *Doujat.* existimabat, adversari puto. Quamvis enim *Troja* nomen ex Asia advectum fuerit, ratione tamen Romanorum, qui se a *Trojanis* ortos gloriabantur, non peregrinum, sed domesticum potius atque avitum, censeri debet. Ceterum pro antiq. lect. stant ambo *Voss.* ambo *Leid.* *Port.* uterq. *Harl.* et *Hav.* quam cum *Hearne* etiam testetur se in codd. *Oxon. L. 2.* et *B.* reperisse, et de aliis nihil addat, eos *Gronovio* favissee suspicio est, modo *Hearne* partes, quas suscepit, diligenter egerit. V. etiam ad ii. 33. 5. *Gronovio* etiam quædam *Livii* loca adversantur, ut i. 34. ‘*Nomina his Lucumo atque Aruns fuerunt.*’ ix. 27. ‘*Cui nunc urbi Beneventum nomen est*,’ ubi alia

constructione in nominibus Latinis usus est: ut contra in nominibus peregrinis xxiii. 39. 'Heraclitus, cui Scotino cognomen erat:' ubi tamen 'Scotinos' legend. ex cod. vestigiis postea videbimus. xxiv. 7. 'Uni ex iis (Dinomeni fuit nomen) partes datæ sunt:' et auct. Epit. Liv. lv. 'P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapioni fuit,' sed ibi 'Serapio' legend. videbimus. Auctoritati tamen cod. Flor. quem Gron. laudat, cedendum hoc loco existimo, ejusque unius fide τὸ Τροῖα, quod idem in contextum recepit, servo.

§ 6 *Duplex exinde fama est*] Interpolatitia lectio in Pal. Ms. 3. 1. *duplex inde, 2. duplex deinde*. Gebh. *Duplex inde* Harl. antiq. et Leid. 2. cum antt. edd. ante Ald. cujus librarius perperam ultimas literas præc. vocis repetiit. Suam itaque manum Livio tot auctoritatibus adductus restitui, licet illud *exinde* Livio alibi sæpe adhibitum agnoscam. V. ad Liv. xlii. 9. § 8.

§ 7 *Priusquam signa canerent*] Mediam vocem negliger omiserunt librarii codd. Leid. poster. et Voss. 1. Inf. x. 19. 'Volumnius signa canere, ac vexilla efferri e castris jussit.' c. 20. 'Itaque signa canere jussit, agmenque hostium adgreditur:' et infinitis locis alibi.

In agrum Laurentem exissent] *Laurentum* Leid. 2. *Laurentinum* Harl. prior. Verum paullo ante habuimus, *classe Laurentem agrum insedissee*. Præterea *exiissent* Harl. 2. V. ad xxxvi. 20. § 3. *mox audivit* Hav. a m. sec. Neap. Lat. et omnes, quas vidi, edd. ante Ald.

§ 8 *Cremata patria et domo profugos*] Copulam ignorant Florent. et Voss. 2. si plures accederent ac fide digniores, non displiceret. Pro domo, perperam transpositis literis, modo præfert Harl. antiq. Idem error erat in eodem cod. § præc. modo, pro domo. V. xxxix. 13. § 3.

Sedem condendæque urbi] *Sedemque*

condendæ Voss. 1. et Leid. post. *urbis* Harl. 2. Male. V. ad iii. 46. § 2.

Et nobilitatem admiratum gentis virique, et animum] *Gentis, virique animum* Hav. non sequor. Latinus mirabatur nobilitatem non tantum gentis, sed et viri, qui se Anchisæ et Veneris filium professus fuerat.

Vel bello vel paci] Mutato verborum ordine, *vel paci vel bello* Voss. 1. et Leid. 2. *vel bello vel pace* Harl. 2.

§ 9 *Domesticum publico adjunxisse fædus*] Pal. 1. omittit τὸ publico: et rectius intelligitur. Gebh. Unius cod. ejusque sæpius interpolati, auctoritati non tantum tribuo, ut Gebhardo adsentiam. Liv. xxix. 23. *Ut publicum quoque fædus privato adjiceretur*. Ceterum publice habet Hav.

§ 10 *Ea res utique Trojanis spem adfirmat, tandem*] Salebrosa videtur oratio. Cogitabam, *ea re utique Trojanis spem adfirmatam tandem stabili certaque sede finiendi erroris. Sic oppidum* condunt. Duk.

Oppidum condunt. Æneas ab nomine] An Latinus Æneam adjuverit, nescio: sed eos, qui volunt referri ad Trojanos, fefellit consensus Mss. Pall. Nam Pal. 1. *oppidum condens Æneas*. Et ita fuisse in Pal. 3. rasuræ vestigia indicant. Palat. 2. *Opidum condens*. Gebh. *Oppidum condens Æneas* etiam Hav. a m. pr. Port. et Harl. 2. quam lect. similiter Hearne ex codd. Oxon. L. 2. et B. profert. Præstantiores tamen in receptam lect. consentiunt. Mox a nomine uxoris Voss. pr. Leid. 2. et Hav. qui idem a m. pr. præfert *Lavinum appellat*.

§ 11 *Brevi stirps quoque virilis*] In membr. est *stirpes quoque virilis ex matrimonio fuit, cui Ascanio parentes*. Modius Novant. Lect. Epist. 30. *Brevi stirpis quoque* Florent. Leid. 1. et Harl. antiq. quod eodem modo dictum esse posset, quo 'frondia,' pro 'frons,' antiquos dixisse contendit Keuchen. ad Seren. Samm. vs. 189. et 572. Pari modo 'stirpes,' pro 'stirps,' infra in Ms. Liviano inveniri

Gron. testatur ad xli. 8. § 10. Si plures codd. addicerent, in contextum reciperem. A genio enim stili Liviani alienum non esse, ostendit toties apud eundem obvium τὸ 'plebes.' Similia alia videantur ap. Voss. de Art. Gramm. II. 33. et 36. ap. Gud. ad Phædr. I. 8. Burmann. ad eund. loc. Phædri, et ad Quinctil. Decl. VI. 17. et Cortium ad Sall. Jug. c. 14. § 23. *Brevi quoque stirps virilis* Hav. *brevi stirps et virilis* Port.

Cui *Ascanium parentes dixerē nomen*] Pall. duo omittunt τὸ *cui*. Gebh. Duo Pall. et Ms. Moreti pronomen ignorant. Et certe compendium loquendi scitum ac familiare Livio vi-tiarunt, a quibus illud immissum. Sic c. 23. 'Ea res ab stativis excivit Met-tium: ducit, qua proxime ad hostem potest:' sic Rhenani, tres Pall. Ox-on. Flor. Mur. libri. Vulgo hic quo-que *is ducit*: et sequenti, 'Fecialis erat M. Valerius: patrem patratum Sp. Fusium fecit;' Rhenan. interposuit *is* a mala manu. v. 34. 'Ibi, omen se-quentes loci, condidere urbem. Me-diolanum appellarunt:' sic xxvi. 40. 'Per totam Siciliam,' &c. Ubi plenius et vulgarius, 'Is per totam.' xxvii. 51. 'Circumfusi omnis generis hominum frequentia;' ἀντὶ τοῦ, *hi circumfusi*. J. F. Gronov. Abest etiam pronomen a Port. quod neque in Ox-on. L. 2. Hearne reperit. Sane sæ-pissime librariorum seriem orationis Li-vianæ male, ut sibi persuadebant, cohærentem his similibusque voculis diligentius connectere conatos fuisse, pluribus exemplis Gron. docuit ad xxxiv. 56. § 1. ubi v. quæ notantur. Utrum vero τὸ *cui* hinc ejici debeat, dubium videri posset propter plura loca, quibus Livius simili fere modo locutus deprehenditur: ut II. 16. 'At-ta Clausus, cui postea Appio Claudio fuit Romæ nomen:' c. 33. 'C. Marcius, adolescens et consilio et manu prom-tus, cui cognomen postea Coriolano fuit.' III. 12. 'Inter hos L. Quincti-us, cui Cincinnato cognomen erat:' c.

48. 'Sedncit filiam ac nutricem prope Cloacinae ad Tabernas, quibus nunc novis est nomen.' v. 31. 'M. Manlius, cui Capitolino postea etiam fuit cog-nomen,' et sæpissime alibi. Verum discrimen utriusque locutionis ad-tendenti mox patebit: si enim nunc stilum similiter formare Livius volu-isset, omnino dixisset, *cui Ascanio pa-rentes dixerē nomen*: quod paullo ante ex suo cod. Modius proferebat; cui tamen, reliquis omnibus adversanti-bus, accedendum non existimo, quam-vis ita Livium loqui solitum fuisse os-tendunt, quæ supra hoc capite dicta sunt. Potius itaque Gron. sententiam probo.

CAP. II. § 1 *Trojanique simul petiti*] Tò *simul* abest a Florent.

§ 3 *Ad florentes Ietruscorum opes*] *Etrusci* et *Etruria* scribendum est sine adspiratione, Mss. libris auctori-bus, iisque, qui lapides triumphales, qui in Capitolio Romæ sunt, descripserunt. *Sigon.* V. etiam Pierium ad Maron. Georg. II. vs. 355. Tennul. ad Front. Strat. I. 2. ex. 2. Broek-hus. ad Propert. Eleg. III. 7. 1. et Cort. ad Sall. Cat. c. 27. Præterea *opes Etruscorum*, inverso ordine, Flo-rent. ambo Harl. ambo Leid. Hav. et Port. etiam edd. ante Ald.

Mezentiumque eorum regem] Tò *eo-rum* abest Mss. *Lips.* Abest etiam a Voss. 1. et Leid. 2. sed, serie verbo-rum mutata, *Mezentiumque regem eo-rum* Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Hav. et Port.

Qui Cære . . . imperitans] *Qui Cære . . . imperans* Neap. Lat. V. ad xxi. 1. § 3.

Jam inde ab initio] *Tum inde ab initio* Voss. 2. sed vulgatum tuetur locus Liv. h. l. cap. 5. 'Jam inde ab initio Faustulo spes fuerat,' quem ad oram ed. qua usus est, adscripsit Periz. II. 65. 'Jam inde ab infelici pugna cas-trisque amissis ceciderant animi.' III. 36. 'Suo jam inde vivere ingenio cæpit.' IV. 36. 'Jam inde ab incu-nabulis inbutum odio tribunorum

plebisque.' xxxvi. 17. 'Exercitatus jam inde ab juventa finitimis Thracum atque Illyriorum et circa omnium adcolarum bellis;' ubi v.

Et tum, nimio plus] *Etiam nimio plus* Neapol. Lat. *Et tunc nimio* Hav.

§ 4 *Animos Aboriginum sibi conciliaret*] Vett. *Aboriginensium*, et infra aliquoties, ut ea terminatio admitenda etiam videatur. *Lips. Aboriginensium* etiam Voss. 1. et Leid. 2. Propterea tamen vocem probæ notæ esse, ut Lipsio videbatur, præstare non audeo. Mox *nec sub eodem jure* Voss. poster. et Leid. 1.

§ 5 *Fretusque his animis*] *Fretus his animis* Port. Mox *tantis operibus Etruria* Hav. a m. pr. an voluit librarius *tantis opibus*? Nam eas voces scribæ sæpe commutarunt. V. ad viii. 16. § 4.

Ut jam non terras solum] Pall. duo delent τὸ *jam*: et in 3. demum subtiliore calamo, crassioribus literis erasis, substitutum est. *Gebh.* Eamdem voc. non agnoscunt etiam Voss. 2. Hav. a m. pr. et Port. *Tum terra solum* Leid. 1. verum litera sibilans in fine vocis omissa est, quod sequens ab eadem incipiat: quod in eo cod. sæpissime commissum. V. ad xxviii. 25. § 2. mox, in verbis sequentibus *sed mare etiam, τὸ sed* abest ab Harl. antiq. tum deinde, ordine verborum mutato, *fama sui nominis* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. post.

§ 6 *Secundum inde prælium Latinis*] *Deinde* Harl. 2. et Hav. quod ex interpretatione, margini adscripta, et in contextum postea admissa, natum est. Nam *inde* pro *deinde* accipiendum. V. ad xlii. 55. § 6. Mox *Æneæque ultimum* Harl. 2.

Situs est, quemcumque eum dici jus fasque est] Non est illa εὐλάβεια T. Livii, exhorrentis nomen *Æneæ* in Divos recepti evulgare. Sed mox de ea re. Summa autem proprietate de sepulto 'situs esse' dixit. Hincenim 'siticines' dicti, quod apud 'sitos,' hoc est sepultos, canere solebant, idque

ex auctoritate Capitonis Ateii, ut in Noct. Att. ab A. Gell. memoratum invenias xx. 2. Ceterum, ut ad religionem Livianam revertamur, nefas olim fuit, indigitati et inter Divos recepti nomen edere, quod illis a consecratione novum solet indi; neque fas erat mortali, divinis nominibus uti, quod Judæi servant in suo tetragrammate, quod ab ipsis ἀνεκφώνητον dictum. Id enim in mysteriis latere debet: quamobrem olim taciti heroa, hoc est templa heroum, præterire solent, iram offensi herois metuentes, nisi id facerent. Sunt tamen alia consecratis nomina, quæ citra piaculum effari licet: quale est, dum Romulum Quirinum, Melicer tam Portumnum, Inonem Leucotheam, Io Isidem appellamus. *Nann.* Miscell. v. 3. Nam antiquo eum nomine vocare nefas habebant, quum inter Divos relati nomen mutarent; ut Romulus dictus est Quirinus; Melicertes Palæmon. Sed et eos, qui amplissimo magistratu præditi erant, proprio nomine salutare non audebant. *Dion. Hal.* x. 644. Οἱ δὲ ἐπὶ τὴν παράληψιν αὐτοῦ παρόντες ἡσπάσαντό τε ἅπαντες, οὐκ ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ ὕπατον, καὶ τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα περιέβησαν. Loquitur de Q. Cincinnato. *Demetr. Phalereus* περὶ ἑρμηνείας, ubi αὐτὸς ἔφα α Pythagoreis σεμνότητος caussa, non vero Pythagoræ nomen, usurpatum. *H. Vales.* Proprietatem verbi *situs est*, ut notet, 'sepultus est,' optime *Nann.* illustravit. *Cic. de Leg.* ii. 22. 'C. Marii sitas reliquias apud Anienem dissipari jussit Sulla victor.' *Naso Met.* ii. 327. 'Hic situs est Phaëthon, currus auriga paterni:' ubi v. *Ciofan.* et N. *Heins.* *Tibull.* iii. 11. in fine: 'Lygdamas hic situs est: dolor huic et caussa Neæra.' *Plaut.* in *Mil. Glor.* ii. 4. 19. 'scio crucem futuram mihi sepulcrum: Ibi mei majores sunt siti.' In marmoribus sepulchralibus frequentissimæ sunt formulæ HIC SITVS EST, vel OSSA

HIC SITA SVNT. V. Hier. Colum. ad Ennii Fragm. p. 162.

Super Numicum flumen] Vide num legendum *Numicum*, dicente Ovid. Met. xiv. 599. 'In fieta flumineis vicina Numicius undis;' adstipulante ad idem Plin. iii. 5. Grammatici hoc de nomine in diversas abiire sententias: quidam aiunt eundem esse fluvium *Numicum* et *Numicium*; quidam *Numicum* appellandum censent, et *Numici* apud Latinos per synæresin dictum pro *Numicii*. Verum res non est tanti. *Glav.* Probo ea quæ a Glareano dicta sunt, cur *Numicum*, et non *Numicum flumen* dicendum sit. Addo etiam Dion. Hal. i. p. 52. ποταμὸν Νομίκιον appellare. *Sigon.* Ovid. Fastor. i. iii. v. 647. 'Corniger hanc tumidis rapuisse Numicius undis Creditur.' *Muret.* *Numicum* et *Numicium* legi posse crediderim, cum utrumque dicatur: hoc Dionysio, Zonara, Ovidio auctoribus; illud Marone, Silio, (etsi in eis quodammodo ambiguum est,) Servio, et Vibio asserentibus. *Turn.* Advers. xi. 17. Quid gloriatur multum de hac emendatione Glareanus? Ante eum dudum sic emendavit J. Campanus. Pal. 2. huic scripturæ adstipulatur expresse. Pal. 1. vero *Numitum*; 3. *Numicum*. Gebh. *Turn.* etiam *Numicum* dici putat, Servio et Vibio auctoribus. Sæpe ita Serv. V. ad Æn. iv. 619. vi. 88. et 332. vii. 150. et 797. et xii. 799. semel *Numicius* ad Æn. i. v. 263. sed ibi Ms. Ryckii itidem *Numicus*. Virg. quoque plus semel *Numici* dicit in genitivo, item Tibull. Eleg. ii. 5. 45. Ovid. Fast. iii. 653. Metam. xiv. 328. et Silius viii. 360. Id in his ambiguum quodammodo esse ait *Turn.*; quia scilicet 'Numici' contrahi potuit e 'Numicii.' Tamen apud Silium viii. 180. est *Numicus*. Et Cluv. Ital. Ant. p. 893. ac Cellar. Geogr. Ant. ii. 9. *Numicus* et *Numicius* dici scribunt. Sed in vet. prosæ scriptoribus vix in-

veniri putem 'Numicus.' Sisennæ apud Nonium in 'Juxtim' est *Numicius*. Et sic Græci. Servius, Vibius, Solin. et Auct. de Orig. Gent. Rom. recentiores sunt, quam ut eorum auctoritas contra veteres valere debeat. Poëtæ ut 'Numicus' efferrent, etiam necessitate metri adigi potuerunt. Idque satis apertum est ex eo, quod Ovid. Fast. iii. 647. et Metam. xiv. 599. *Numicius* dicit. *Duker.* *Numicum* semper scribendum esse, etiam voluisse videtur Schott. ad Auct. de Orig. Gent. Rom. c. 14. Verum recte *Turn.* et antea Constant. Fannensis ad Nason. Metam. xiv. 328. et *Numicum* et *Numicium* dici posse existimant. Utrumque certe apud Silium occurrit, alterum viii. 180. 'Hand procul hinc parvo descendens fonte Numicus.' Ubi ad synæresin, quæ in casu secundo *Numici* statui posset, confugiendi locus non est. Alterum lib. eod. 191. 'Donec harenoso (sic fama) Numicius illam Suscepit gremio, vitreisque abscondit antris.' Vulgatam olim lect. *Numicum flumen* servant Harl. ambo, Leid. ambo, et Hav. eidemque favere utrumq. codd. Voss. quamvis corruptam scripturam librarii dederint, ductus literarum docent: in priori enim est *mimicum*, in posteriori *inimicum*; neque abludit Portug. *Numidicum* præferens. Ex variis tamen locis scriptorum apud Cluv. in Ital. Ant. iii. 3. p. 893. in quibus hujus fluminis mentio occurrit, illud efficiendum est, *Numicus* frequentius apud poëtâs, *Numicius* apud historicos aliosque antiquiores ac meliores prosaicæ orationis scriptores reperiri, adeoque recte viros doctos hic *Numicum flumen* emendasse.

CAP. III. § I *Ascanius Æneæ filius*] Æneas duas habuit uxores: in Asia alteram, Priami filiam, Creusam nomine, ex qua Ascanium sustulit, fugæ paternæ comitem; alteram in Italia, Laviniam, Latini regis filiam, ex qua alterum genuit filium, qui Sil-

vius nominatus est ea de caussa, quod in silva natus sit. Nam Lavinia post Æneæ mortem, cum privignum Ascanium timeret, et prægnans ab Æneæ relicta esset, ad pastorem Tyrrhenum confugit, apud quem Silvius et natus et enutritus est. Ascanius autem, novercæ Laviniae urbem Lavinium tradens, ipse sibi Albam condidit. Porro Dion. Hal. eidem, inquit, Ascanio ex Creusa nato fuisse filium Iulum, qui, Ascanio mortuo, imperium Albæ possidere voluerit, sed populum Albanum id ad Silvium detulisse propter Italiam matrem, Iulo tradita regni loco, sacra quadam potestate, honore videlicet imperii periculis vacuo, qui ad suam usque ætatem, ut idem ait, duraverit, Cæsaremque dictatorem in eo mirifice floruisse. Hunc Silvium Livius Ascanii filium credidit: at Servius grammaticus ac Dionysius Æneæ, et ex Lavinia. Euseb. etiam in Chron. Dionysio conformia de Iulo refert. Error itaque in Livio duplex videri potest, et quod Silvium Ascanii filium putarit, cum esset Æneæ 'postuma proles,' ut Maro inquit vi. 763. et quod eundem Ascanium et Iulum crediderit, cum Iulus Ascanii fuerit filius. Quidam tamen Ascanium etiam Iulum vocatum putant, quorum ex numero videtur et fuisse Virg. Æneid. ii. 723. 'dextra se parvus Iulus Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis.' Et Ovid. binominem vocat Ascanium Met. xiv. 609. Et sæpe pater atque filius idem habuere nomen. Glar. In his, quæ Glar. carpit, non tam errores Livii video, quam dissensum ejus a narratione Dionysii aliorumque. Suos auctores, quos secutus est, Livius habuit; suos item Dionys. ut ex ipsa Livii expositione sequenti satis patet. Utri autem veriora memorix prodiderint, quis in re tam veteri præstabit? Dionys. tamen, et quos prætulit, secuti Festus in voce 'Silvii,' Auctor de Orig. Gent. Rom.

c. 16. alique.

Ad puberem ætatem] *Ad pubem ætatem* Leid. 2. quod eodem modo dictum videri potest, quo *inpubes*, pro *inpuberes*, ii. 13. § 11. ubi v. quæ notantur. Reliquis tamen codd. in receptam lect. conspirantibus, scripturam hanc erranti librario tribuere malo, qui cum *pub'em* exaratam invenisset, neglecta, quæ additur, notula, *pubem* dedit. Eos errores in codd. Mss. frequentes esse, docebunt, quæ dicam ad xxi. 28. § 5. In verbis præcc. *τὸ εἰ* deest in Harl. 2.

Tantisper tutela] *Tantisper in tutela* Hav.

§ 2 *Rem tam veterem pro certo]* *Lege pro certa*; sic xxxix. 49. 'Dum pro se quisque, nisi ipse oculis suis credidisset, vix pro comperta tantam rem habiturus videretur.' J. F. Gron. J. F. Gron. e conject. *pro certa*. Et sic Ms. Neap. ap. Hearne. Non temere rejecerim *pro certo*, nempe negotio. Nam etiam dicitur præcedente alio genere et numero. Ter. Adelph. iii. 5. 32. 'Pro certon' tu isthæc dicis?' Cic. ad Att. v. Ep. 21. 'Posthac omnia, quæ certa non erunt, pro certo negato.' Et femininum *res* sæpe post se habet diversum genus. Ter. Eun. v. 5. 28. 'Tu isti narra omnem rem ordine, ut factum siet,' nempe negotium, vel quidque; ut apud Plaut. in Amph. ii. 1. 52. et rursus Terent. Heaut. v. 1. 3. 'In me quidvis harum rerum convenit, quæ sunt dicta in stultum,' quod sine caussa sollicitat Guyetus. Duk. Quid præferam, vulgat. scripturam, an Gronovii conject. dubito. *Pro certo* etiam alibi apud Livium occurrit. xxiii. 6. 'Quia nimis compar Latinorum quondam postulatio erat, Carliusque et alii id haud sine caussa prætermiserant scriptores, ponere pro certo sum veritus,' xxvii. 1. 'Romanorum sociorumque quot cæsa in eo prælio millia sint, quis pro certo adfirmet?' xxxvii. 48. 'Valerius Antias auctor est, rumo-

rem celebrem Romæ fuisse, et pene pro certo habitum.' In illis tamen nomen generis fœminini, ut hoc loco, non præcesserat. Contra Gronovii conject. firmat Neapol. Lat. pro qua insuper illud stare videtur, quod Livius in his similibusque locutionibus sæpius ad genus nominis, quod præcessit, respicere, quam nulla ejus ratione habita neutrum adhibere solitus sit. xxv. 35. 'Alteram pro haud dubia parem victoriam expectantes:' ita Gron. edidit, quum antea vulgaretur *pro haud dubio*. V. quæ ibi notantur. xxvii. 47. 'Multitudo quoque major solita visa est.' Et h. l. ita Gron. pro *solito* ex Mss. restituit. xxxvii. 11. 'Hæc ne pro veris audirentur, animus errore et spe vana præoccupatus fecit.' c. 48. 'Neque adfirmata res mea opinione sit, nec pro vana prætermissa.' xxxix. 34. 'Negare Appius, rem evidentem pro dubia quærendam.' Nihil hic mutandum censuit Burman. ad Nason. Amm. ii. El. 11. v. 49. cui, ut et Dukero, omnibus perpensis, tanto libentius nunc subscribo, quod reliqui, præter unum, quem dixi, codd. vulgatum constanter servant, et non modo alii scriptores pari ratione loqui soliti fuerint, ut Lactant. Div. Inst. i. 11. 'Totam Ganymedeam fabulam pro falso repudiant:' sed et ipse Livius illud loquendi genus non refugerit. Ita xl. 9. 'Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducere, rem pro manifesto haberes.' Ita præferunt codd. et vetustissimæ edd. Gelenius postea *rem* omisit, sed verosimiliter librariorum errore, quibus fraudi fuit præc. vocis ultima syllaba. Gron. autem, Gelenium secutus, insuper *pro manifestis* scribendum conjecit. Et ita nomini numero multitudinis *pro certo* idem Livius subjecit iv. 55. 'Illa pro certo habenda, in quibus non dissentiant.' Ita omnes non modo typis descripti, sed et codd. quibus utor; nisi quod Voss. poster. præferat *pro certis*, fragm. Hav. *pro certa*.

In præc. verbis *Haud nihil ambigam*, mediam vocem *nihil* male omittunt Leid. 1. Harl. uterq. et Hav.

Hicine fuerit Ascanius] *Hincine* Voss. 1. *hicine* Leid. 1. et Harl. 1. *hicne* Voss. 2. Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. Ita sæpe erratum in Mss. V. ad xxxviii. 49. § 4. Mox, *quam hic, qui ex Creusu* Harl. 2. *an major hic, qui Creusa* Hav. Tum, *quem Julium* Harl. 2. Port. Hav. et Neapol. Lat.

Julia gens authorem nominis sui nuncupat] *Auctor et auctoritas* scribendum, ita et Mss. libris et vetustis lapidibus attestantibus, et Dione tradente, qui, declarans quid 'auctoritas senatus' sit, ἀκτῶρις scribit Lv. p. 550. postremo ex vocis etiam ipsius ratione, a veteribus grammaticis tradita. *Sigon.* Pal. 1. *nuncupant.* Gebh. De vera orthographia vocum 'auctor' et 'auctoritas' copiose agit Pierius ad Maron. Æn. l. xii. v. 159. Quod autem Pal. 1. teste Gebhardo, præferat *nuncupant*, ab ipsius Livii manu profectum videri posset, quum similiter loquatur v. 27. 'Nata in vatos tumultus gens truci cantu clamoribusque variis horrendo cuncta compleverant sono.' 44. 'Quæ effuso agmine adventat, gens est, cui natura corpora animosque magna magis, quam firma, dederit: eo in certamen omne plus terroris, quam virium, ferunt.' V. ad xxxviii. 3. § 4. Passim solitum fuisse Livium collectivis singularibus verba pluralia addere, multis locis monendum erit. V. ad xxxv. 26. § 9. Attamen unius illius cod. auctoritate nihil mutandum censeo, quamvis non multum abeant Harl. poster. et Port. in quibus est *nuncupavit.* Ceterum *victorem*, pro *auctorem*, Hav. male a m. pr. tum, inverso ordine vocabulorum, *sui nominis* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 3 *Natum Ænea constat]* *Æneæ* Oxon. N. ut Hearne testatur: alterum Livio frequens est. V. ad E. pit. i.

Abundante Lavinii multitudine] Conjectura Gronovii, [vid. Varr. Lectt.] licet ita etiam exhibeat Harl. antiq. et Leid. 1. subtilior, quam verior, videtur. Sæpe enim librarii *LavinI*, pro *Lavinii*, et similia hujus generis etiam apud scriptores prosaicos exararunt. V. ad xxxvi. 19. § 2. Præterea non raro etiam ‘Lavinum,’ pro ‘Lavinium,’ per errorem dare soliti fuerunt: ut 1. 14. § 3. II. 2. § 10. v. 52. § 8. et alibi.

Ut tum res erant] *Erat* Voss. 2. et Leid. 1. a m. pr. nihil muto. V. ad x. 33. § 8. Mox *relinquit*, pro *reliquit*, Harl. 1.

Novam ipse aliam sub Albano monte condidit] Pal. 1. *monte edidit*. Dubito, an locutus sic Latine. Consideretur. Gebh. Illud *edidit* profectum arbitrator ab ignorantia inducti librarii, non adsecuti per notas scriptum *9dedit*, vel *ēdedit*. Præterea *Novam ipse Albam sub albo monte cond.* corrupte Voss. 1. *Novam ipse Albam sub albo condidit* corruptius Leid. poster.

Quæ ab situ prorectæ in dorso urbis] Quidam in dorsum habent libri: sed æque in obscuro manente sensu. Videtur autem in dorsum dictum perinde, atque diceret, ‘in longum atque dorsum est.’ Glar. Nodum in scirpo quærere videtur, cui sensus hujus loci in obscuro manet. ‘Porrigi’ dicuntur, quæ in longitudinem extenduntur. Alba itaque non rotunda vel quadrata, sed in longitudinem extensa condita erat, et quidem in dorso montis. Nostri nihil mutant: nisi quod sollemni errore scribarum in Port. a m. pr. sit *prorectæ*, a m. sec. *prerectæ*. Mox appellata est, addito verbo substantivo, Voss. 1. Port. Hav. et Harl. poster. Postea deductam coloniam, et interfuerunt anni Port. etiam *fere*, pro *ferme*, Hav. quæ varietas in Mss. frequentissime occurrit. V. ad xxxvii. 38. § 5.

§ 4 *Tantum tamen opes creverant*] Et hic volvere correctores exercere liberalitatem suam. Nam in Pall. 1.

ac 3. visitur *Tantum tamen longa Albu opes creverant*: in 2. *Tantum tamen Lavinii opes creverant*. Gebh. Pari modo longa Alba interponitur in Voss. 2. *Lavinii* in Harl. 2. Mox *ut nec morte quidem* Port. frequentissimo errore, de quo v. ad 1. 10. § 3.

Rudimentumque primum] Tò *primum* abundare, tum Latina norma loquendi, tum Pal. 2. pervincit. Gebh. Nostri nihil mutant. Neque magis in hoc sermone aliquid abundat, quam cum passim, etiam apud Livium, occurrant ‘primum initium,’ de quo v. ad vi. 12. ‘ante præoccupare,’ quod illustratur ad xxi. 20. ‘prius præcipere’ ibid. 32. ‘parvum navigium,’ de quo egi ad xxxv. 37. Ipsum illud nostrum habes etiam apud Tac. Agr. 5. ‘Prima castrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci adprobavit.’ apud Just. vii. 5. ‘Prima pueritiæ rudimenta in urbe severitatis antiquæ, et in domo Epaminondæ, summi et philosophi et imperatoris, deposuit.’ Apul. in Apolog. p. 316. ed. Elmenh. ‘Quippe homines eruditissimi juvenes laudis gratia primum hoc rudimentum forensis operæ subibant, ut aliquo insigni judicio civibus suis noscerentur,’ in Florid. p. 352. ‘Prorsus, inquam, hoc erat primum sapientiæ rudimentum, meditari condiscere, loquitari dediscere.’

Ulli alii accolæ] Media vox in Voss. 2. postrema in Leid. 2. omittuntur.

§ 5 *Albulæ, quem nunc Tiberim vocant*] Qui nunc Tiberis vocatur Hav. cui mutationis causam dedisse puto, quod librarius non videret nomen, quo vocant referendum esset. Sed v. ad xxxiv. 56. § 11. *quam nunc Tiberim vocant* Voss. 2. Non ignoro, sæpissime fluviorum nomina vulgo ejus generis haberi, quod terminatio requirit, adeoque *quam* defendi posse: quum tamen reliqui codd. stent a recepta lect. eam etiam veriore existimo, et *Albula, quem* dici, vel quia respicitur vox ‘fluvius,’ qui præces-

sit; (quod etiam fieri potest, licet ea vox per ellipsin subintelligatur, præsertim apud poëtas, ut ap. Ovid. Fast. II. 205. 'Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem (Turbidus hibernis ille fluebat aquis).') V. Voss. Gramm. III. 10.) vel quia pronomen *quem* respicit sequens *Tiberim*: quod Livio familiare esse patet ex illis, quæ notantur ad XXXII. 30. § 5. 'Tiberis' enim, etiam apud Nostrum, genere masculino dicitur, ut xxxv. 21. 'Tiberis infestiore, quam priore, inpetu inlatus urbi.'

§ 6 *Ascanii filius*] *Ascani filius* Leid. I. V. ad xxxvi. 19. § 2.

§ 7 *Coloniæ aliquot deductæ*] *Aliquo deductæ* Harl. I. *aliquæ coloniæ deductæ* Neapol. Lat. vox *aliquot* exsulat a fragm. Hav. a m. pr.

Mansit Silvius postea omn. cogn.] Scripti libri *Silvium*. Optime. Sæpe ita scriptores. Et vix est, ut aliter Livius. Hoc eodem libro reperies I. 'nomen Ascanium:' et 34. 'Tarquinium Priscum edidit nomen.' Lips. *Silvium* Mss. tres. Quare fidenter jussi migrare *Silvius*, quod occuparat edd. omnes, præterquam Campani, in qua *Silviis*. Grut. Lips. *Silvium*, et, vix est, inquit, ut aliter Livius. Sane ubi *nomen* familiam significat aut gentem, amat ita ponere auctor; ut 47. 'Te nomen Tarquinium creat vocatque regem.' Hoc est, jure gentis, ut alibi loquitur, regnum ad te pertinet. II. 42. 'Invisum erat Fabium nomen plebi propter novissimum consulem.' Et statim, 'Fabium inde nomen ingens post tres continuos consulatus.' At cum vocabulum viri significat, pace tanti viri dixerim, numquam sic Livius. Quæ vero Lipsius obducit, 'Ascanium dixere nomen:' 'L. Tarquinium Priscum edidit nomen;' (potuisset addere ex VIII. 18. 'Flaccum Potitumque varie in annalibus cognomen cos. invenio.') in iis epexegesis seu compositio quasi substantivi cum substantivo, non adjectivi cum substantivo. Agnoscas

ex his, VII. 22. 'Quidam Cæsonem, alii Caium nomen Quinctio adjiciunt.' xxxv. 47. 'Filiis duobus Philippum atque Alexandrum, et filia Apamiam nomina imposuerat.' Hæc sic posita, ut non efficiunt Cæsonem, Philippum, Alexandrum, Apamiam pro adjectivis haberi, ita nec cetera in isto usu. Vulgo legebatur antea *Silvius*, pro veteri, quam invenit in suis ediditque Campanus, nosque conspeximus in Oxon. ac Rott. et amici nostri in Chiffletiano, et omnium optimo Flor. *Mansit Silviis postea omnibus cognomen*. Atque hac forma perpetuo Noster. Hoc lib. c. 39. 'Puero dormienti, cui Servio Tullio nomen fuit.' c. 48. 'Cui Superbo cognomen facta indiderunt.' c. 50. 'Superbo inditum Romæ cognomen.' II. 16. 'Atta Clausus, cui postea Appio Claudio fuit Romæ Nomen:' sic locis prope innumerabilibus. Nec numerus offendat tirones: nam ita xxxvii. 47. 'Duo Quinti Fabii, La-beo et Pictor.' Interim hand rejicio istam figuram, quam ex Pisone observant Noct. Att. xv. 29. sed morem cujusque sequendum censeo. Sen. Ep. XII. 'Heracletus, cui nomen Scotinon fecit orationis obscuritas.' Nisi tamen mavis *Scotino*. J. F. Gron. *Silvius* Port. Harl. recent. Hav. et fragm. Hav. contra *Silviis* Leid. n. terq. Harl. antiq. et, ut videtur, Voss. uterq. Certe in excerptis ex neutro eorum aliquid notatum video, licet collatio instituta fuerit cum ed. quæ ex mente Gronovii *Silviis* præferat. Post tam clara luce perfusum a Gronovio genus hoc loquendi, tenebras adhuc Doujatio, qui Livium principi juventutis Francicæ enarravit, oboriri potuisse, quis non jure miretur? Ceterum, mutato verborum ordine, *Mansit postea Silviis omn. cogn.* Leid. 2. *Mansit postea Silvius omn. cogn.* omnes edd. quibus usus sum, ante Ald. *Mansit Silvius postea cogn. omn.* Port. Postea regnaverunt idem Port. et fragm. Hav. regnaret Voss. 2.

§ 8 *Alba Atys, Atys Capys, Cappy Ca-*

petus] *Atis* ex iis nominibus est, quæ literam *y* respiciunt: quod vetera exemplaria docent, et derivativum nomen *Atius*. De quo ita Virg. *Æn.* v. 568. 'Alter *Atis*, genus unde *Atii* duxere Latini.' *Capy*s etiam, cum Græcorum more flectitur, *Capyos*, amat literam *y*, cum Latinorum, *Capis*, i. Sigon. Spectatus ille liber *Atyne Capy*s, *Capyne Capetus*. Et profecto ea inflectio non spernenda, quam etiam in Catulli priscis libris invenit Phæbus hujus seculi Scaliger. Alias legi potest, *Atye Capy*s, *Capye Capetus*. Lips. Andreas Romæ dederat *Atyne Capy*s, *Capye Capetus*: sed mox mutarunt. Lipsian. et nonnulli *Atyne* et *Capyne*. Legendum est, ut ipse Lipsius legi posse ait, habeturque in Florent. et Chifflet. *Atye Capy*s, *Capye Capetus*. iv. 37. 'Vulturum Etruscorum urbem, quæ nunc Capua est, ab Samnitibus captam, Capnamque ab duce eorum *Capye*, &c. appellatam.' XLII. ultimo: 'Ipse cum *Cotye* Thessalonicam est profectus.' Phocas de nomine et verbo p. 1704. ed. Putsch. 'In iis propria masculini generis sunt, et tertiæ declinationis, ut *Capy*s *Capyis*, *Phoreys* *Phoreycis*:' sic scribendum ap. Ovid. *Fast.* iv. 45. 'Ille dedit *Capyi* repetita vocabula Troja.' Vulgo *captae Trojæ*. Sed certum est hoc nomen desiderari: et ap. Serv. ad *Æn.* x. 145. habes, 'Ille dedit *Capis*.' Successorem, inquit, filium habuit, denominatum a *Capye* Trojano. Sic enim et *Anchisæ* patrem, et sobrinum *Æneæ* ferunt appellatum. 'Repetita' sic iterat Met. xiv. 611. 'Quo satus antiquo tenuit repetita Latinus Nomina cum sceptro.' Virg. *Æn.* vi. 768. 'et qui te nomine reddet *Silvius Æneas*.' A Troja igitur repetitum vocabulum *Capy*s habuit. Frustra quoque in his literam Græcam respuit Sigon. Tac. Ann. ii. 64. 'Partem filio *Coty*i permisit.' Et c. eod. 'Vertere in se *Coty*i data.' Et 65. 'A *Cotye* dimissa.' J. F. Gron. *Alba Athis*, *Athi Capis*,

Capi Capetus Harl. poster. et Neapol. Lat. *Alba Atis*, *Ati Capis*, *Capi Capetus* Hav. *Alba Atis*, *Ate Capis*, *Capetus* fragm. Hav. *Alba Atis*, *Aty Capis*, *Capi Capetus* Port. *Alba Atys*, *Ate Capy*s, *Cape Capetus* Voss. 2. *Alba Atys*, *Atyne Capy*s, *Capyne* vel *Capine*, *Capetus* Voss. 1. et Leid. 2. *Alba Atys*, *Atye Capis*, *Capye Capetus* Leid. 1. *Alba Atys*, *Atye Capy*s, *Capye Capetus* Harl. antiq. quod recte Gron. probavit. Liv. XLII. 67. 'In *Coty*is fines inpetum fecisse.' XLV. 42. 'Legati ab *Cotye*, rege Thracum, venerant.' Hac forma emendandum videtur apud Frontin. ii. 5. ex. 19. 'Bello petitus ab *Ardye* Illyrio:' vulgo legitur *Ardie*: sed ex ed. Paris. Keuchen. laudat *Ardycillyrio*. In optimis edd. Virgillii loco, quem Sigon. laudavit, hodie *Atys*, non *Atis*, legitur. Quin et in Euseb. Græco Chron. p. 138. *Ἀτὺς*, ἡτοι Ἀτῆπος vocatur. Eadem forma *Libyes* a recto *Libys* dixit Sall. Jug. 18. ubi v. Cortium. V. etiam Burmann. ad Vell. Paterc. ii. 129.

Capeto Tiberinus] *Tiberius* legendum esse, auctoritate veterum historicorum, et maxime Dionis, Eustath. in Dionys. ad vs. 350. confirmat; qui *Tiberim*, cum *Albula* diceretur, a *Tiberio* vocatum esse scribit, non ab eo, qui Augusto successit, sed a quodam alio, qui raptus a flumine nomen ei reliquit. Verba etiam illius placuit apponere: 'Ὅτι ὁ Τίβερις, Ἀλβουλος ποτὲ καλούμενος, οὕτω μετεκλήθη, ὥς βασιλέως Τιβέριον ἐν αὐτῷ θανόντος, ἄλλαι τε ἱστορίαι βοῶσι, καὶ ἡ τοῦ Δίωνος. Τιβέριον δὲ ἐνταῦθα ἡ ἱστορία φησὶν, οὐ τὸν μετὰ τὸν Αὔγουστον, ἀλλ' ἕτερον ἀρχαιότερον, ὃς, φησὶν, ἐν μάχῃ τελευτήσας, καὶ ὑπὸ τοῦ ρεύματος παρενεχθεὶς ἐπάνυμον ἐαυτῷ τὸν ποταμὸν ἀφῆκε. Sigon. Tiberinum Ovid. Met. xiv. 614. (qui, 'regnum *Tiberinus* ab illis Cepit,' scribit,) sine controversia defendit. Et *Tiberinum*, non *Tiberium*, in Dionys. legit Zonar. Turn. Adv. xi. 17. *Tiberinus* triga membr. Pall. non

Tiberius, laudatum Sigonio. *Grut.* Vulgat. lect. *Tiberinus* defendit etiam Ciofan. ad Nason. Met. xiv. 614. V. insuper Pier. ad Maron. *Æn.* viii. 328. Omnes etiam codd. quos consului, stant pro hac lect. Ceterum Duk. monuit, Cluverium Ital. Ant. ii. 10. p. 694. ostendisse, in loco Eustathii, a Sigonio laudato, *Δῖωνος* perperam pro *Διονυσίου* legi, et Eustathium vitioso cod. Dionysii Hal. usum, in quo *Τιβέριου* scriptum fuerat pro *Τιβέριου*. Sed *Τιβέριος* etiam vocatur apud Euseb. in Chron. Græc. p. 141. et apud Auct. de Orig. Gent. Rom. c. 18. ut etiam apud Fest. voc. 'Albula.' Verum duos posteriores erroris accusat, et *Tiberinus*, pro *Tiberius*, scribendum docuit etiam Merula ad Ennii Fragm. Ann. i. p. 170.

In *tractu Albulae*] Mss. *tracto*: et hæc talia sæpe scripta in libris priscis comperio præter mentem vulgi. *Lips.* Non aliter etiam Florent. Voss. 1. Harl. antiq. fragm. Hav. a m. pr. et Port. a m. pr. V. ad c. 15. § 7. sed in *tractu Albulae anni* Leid. 2. sed postremam litteram vocis *annis* intercepit prima sequentis dictionis *submersus*. V. ad xxxvii. 29. § 5.

Celebre ad posteros nomen flumini dedit] Livii etymologiam secutus olim Serv. ad Virg. *Æn.* iii. 500. non dubi-

tavit deinde dicere, non procedere ideo, quia etiam ante Albam Tybris dictus invenitur ad *Æn.* viii. 330. Ceterum cum Livius et Varro in primo de Lingua Latina libro, et item Hal. Dion. sic scribant, et in Fastis Naso canat ii. 389. 'Albula, quem Tibrim mersus Tiberinus in illo Fecit;' non video, cur a Servio standum diutius sit. *Ptol. Flavius Conject.* c. 96. *Nomen dedit flumini*, ordine vocum mutato, Port.

§ 9 *Agrippa inde Tiberini filius*] Post Tiberinum Livius ac Dionysius Agrippam ponunt. At Ovid. Met. xiv. 616. Remulum subjicit. Post Agrippam vero Dionys. Alladium, Liv. Romulum Silvium. Idem Liv. ac Dionys. post Aventinum Procam ponunt, Numitoris ac Amulii parentem. Ovid. eod. lib. vs. 622. Palatinum; at in Fast. iv. 52. similiter Procam, ut alii. Quæ differentia num inde acciderit, quod uni varia fuerint nomina, an scriptorum errore, dubium relinquimus; maxime cum Ovid. ipse sibi pugnet, idque non in soluta oratione, ubi facilius erat error, sed in carmine. Quare ego de his plura disserere supersedeo. Typum tamen lectori oppido utilem subnectere placuit, in quo quatuor classicorum variationem uno intuitu conspiciamus.

TYPUS XV. REGUM ALBANORUM EX IV. SCRIPTORIBUS.

Livio.	Ovidio.	Dionysio.	Eusebio.
1. Æneas.	Æneas.	Æneas.	Æneas.
2. Ascanius.	Ascanius.	Ascanius.	Ascanius.
3. Silvius.	Silvius.	Silvius.	Silvius Æneæ filius.
4. Æneas Silvius.		Æneas Silvius.	Æneas Silvius.
5. Latinus Silvius.	Latinus.	Latinus Silvius.	Latinus Silvius.
6. Alba.	Alba.	Alba.	Alba Silvius.
7. Atys.	Epytus.	Capetus.	Silvius Athis sive Ægyptus.
8. Capys.	Capys.	Capys Silvius.	Capys Silvius.
9. Capetus.	Capetus.	Calpetus.	Calpetus Silvius.
10. Tiberinus.	Tiberinus.	Tiberinus.	Tiberinus Silvius.
11. Agrippa.	Remulus.	Agrippa.	Agrippa Silvius.
12. Romulus Silvius.	Acrota.	Alladius.	Remulus Silvius.
13. Aventinus.	Aventinus.	Aventinus.	Aventinus Silvius.
14. Proca.	Palatinus.	Procas.	Phocas Silvius.
15. Amulius.	Amulius.	Amulius.	Amulius Silvius.

Cum in omnibus his tantam videam differentiam; annos omittere placuit, quos etiam Liv. omisit: Dionys. ac Euseb. posuerunt, sed nequaquam in omnibus consentientes. Qui autem omnino scire velit quid de iis sentiam, videre poterit, quas in Dionysium scripsimus, annotationes, clariusque in chronologia. Hæc ad hunc auctorem nunc satis. *Glar.* Nihil addo, nisi viros doctos locum Nasonis, in quo *Glar.* suo tempore *Palatinum*, regem Albanum, invenit, nunc ita emendasse, ut reliquis consentiens similiter *Procam* exhibeat. Ceterum *Agrippa* deinde exhibent *Harl.* 2. et *Hav.*

Post Agrippam Romulus Silvius] Muretus ad marg. libri sui notavit *Remulus*, dubium ex Ms. an ex conjectura. Certe sic legi præcipit Ovid. Met. xiv. 616. 'de quo Remulusque feroxque Acrota sunt geniti.' et Fast. iv. 49. 'Jam tamen Agrippam natum Remulumque nepotem Viderat.' Sed illic fratres facit, et Remulum maturiorem annis. An igitur scripsit *Remulumque priorem*? An potius alios auctores est secutus? ut Livius et Dionysius. Nam 'Tiberium' Græcorum quorundam et Sigonii refutat utroque loco Ovidius. *J. F. Gron.* Quemadmodum Ovidii loca satis refutant quorundam Græcorum lect. 'Tiberius,' ita etiam *Remulus*, non *Romulus*, hic legendum esse satis evincunt. Statui enim non potest, Ovidium potius ex Livio, quam Livium ex Ovidio emendandum esse. Ita enim syllabæ modulus obstaret. Nam prima in *Romulus* producit, quæ in *Remulus* corripitur, ut monuit Ciofan. ad Nason. Met. xiv. 612. qui ob eam causam etiam *Romulus* hic scribendum monuit: neque aliter exhibent *Hav.* et fragm. *Hav.* Mox alio ordine *accepto imperio a patre* *Harl.* 2. et tum *regnavit*, pro *regnat*, *Voss.* 2. quomodo sequitur *tradidit*. An tamen potius librarius *regnant* scribere voluit? Denique *Aventino*,

fulmine ictus, ipse *Hav.*

Is sepultus in eo colle, . . . cognomen colli fecit] Si quo in vetere libro invenirem, *Is sepultus in eo, qui nunc est*, libenter id Livio attribuerem. *J. F. Gron.* Contra *Ant. Periz. Jacobi* pater, in ora cod. sui legendum censebat, *Is sepultus in eo colle, . . . cognomen illi fecit*. Verum et hæc et illa *Gronovii* conjectura non aliunde natæ esse censi debent, quam quod viris doctis displicuerint τὰ colle et colli tam paucis verbis interjectis repetita. Sed non satis attendisse videntur ad genium stili Liviani, qui a similibus repetitionibus non abstinuit. Id cum sæpissime inferius monendum erit, hic plusscula loca, in quibus eadem emendandi ratio esse posset, et tamen codd. quos contuli, nihil a recepta lectione recedunt, ex Livio colligere libuit; ut postea, ubi usu veniet, ad eadem hæc lectorem dimittere possim. Ita supra in Præfat. 'Tam et hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quam imperium patiuntur.' Hoc cap. paullo ante, 'Nondum maturus imperio Ascanius Æneæ filius erat; et tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume mansit.' H. lib. c. 17. 'Ne civitatem sine imperio, exercitum sine duce, multarum circa civitatum irritatis animis, vis aliqua externa adoriretur.' Cap. 21. 'Lucus erat, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua. Quo quia se sæpæ Numa sine arbitris velut ad congressum Deæ inferebat, Camenis eum lucum sacra- vit.' Cap. 41. 'Quæ curando vulnere opus sunt, tamquam spes subesset, sedulo comparat; simul, si destituat spes, alia præsidia molitur.' cap. 56. 'Quia colonis mittendis occupari latius imperii fines volebat, Signiam Circiosque coloniam misit.' II. 4. 'Eos quoque in societatem consilii avunculi adsumunt, præterea et nobiles aliquot adolescentes conscii adsumti.' c. 7. 'Adjiciunt miracula huic pugnae; silentio proximæ noctis ex silva Ar-

sia ingentem editam vocem, Silvani vocem eam creditam: ubi unus tantum cod. isque non magnæ auctoritatis, τὸ *vocem* secundo loco omittit. c. 14. 'Si Janiculo præsidium deduci velent. His conditionibus composita pace, exercitum ab Janiculo deduxit.' c. 18. 'Neque enim alterius auxilium, neque provocatio erat, neque ullum usquam, nisi in cura parendi, auxilium.' c. 26. 'Ut nec consuli ordine patres, nec pacatum responsum arma inferentibus arma ipsi capientes dare possent.' c. 31. 'Post pugnam ad Regillum lacum non alia illis annis pugna clarior fuit.' c. 47. 'Omni æto triumpho depositus triumphus clarior fuit.' c. 48. 'Ni K. Fabius in tempore subsidio venisset. Ex eo tempore neque pax neque bellum cum Veientibus fuit.' c. 56. 'Quum summa vi resisterent patres; nec, quæ una vis ad resistendum erat.' III. 10. 'Lex Terentilla, ab toto relata collegio, novos adgressa consules est. Erant consules P. Volumnius, Ser. Sulpicius.' 28. 'Tribunis militum imperavit, ut sarcinas in unum conjici jubeant, militem cum armis valloque redire in ordines suos: factum, quod imperavit.' c. 31. 'Nec hæc priorum calamitas consulum signiores novos fecerat consules.' c. 33. 'Decimo die jus populo singuli reddebant. Eo die penes præfectum juris fasces duodecim erant.' c. 37. 'Duæ tabulæ legum ad prioris anni decem tabulas erant adjectæ.' c. 43. 'Ut eum obportuno adorti loco interficerent. Hand inulto interfecerent.' c. 54. 'Odium in se aliorum suo in eos metiens odio.' Paillo post cod. c. 'Qua hic modestia fuistis, ubi nullius ager in tot usu rerum necessario tantæ multitudini est violatus, eam modestiam ferte in urbem.' v. 4. 'Aut non suscipi bellum oportet, aut geri pro dignitate populi Romani, et perfici quam primum oportet.' c. 28. 'Prælium ante lucem (et luna pernox erat) commissum est, et haud

incertius diurno prælio fuit.' c. 54. 'Non sine causa Dii hominesque hunc urbi condendæ locum elegerunt, saluberrimos colles, flumen obportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi comneatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates; nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum; regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unice locum.' VI. 2. 'Dictatoremque dici M. Furium Camillum. Is dictator C. Servilium Ahalam magistrum equitum dixit.' VIII. 11. 'Latinus ager, Privernati addito agro, et Fabernus plebi Romanæ dividitur.' IX. 24. 'Missis ad arcem exploratoribus, cum tela et armatos tenere arcem audirent, avertunt animum a spe recuperandæ arcis.' XXIII. 37. 'Quibus diebus Cumæ liberatæ sunt obsidione, iisdem diebus et in Lucais ad Grumentum Ti. Simpronius, &c. prospere pugnât.' 40. 'Hand procul ab Hamsicoræ castris castra posuit: et mox, 'Primo castra castris modico intervallo sunt objecta.' XXVI. 17. 'Eum exercitum Puteolis in naves inpositum Nero in Hispaniam transportavit. Cum Tarraconem navibus venisset, expositisque ibi copiis et navibus subductis,' &c. XXVI. 25. 'Memor Ætolici junctique cum eo Romani belli per Pelagoniam et Lynceum et Bottiæam in Thessaliam descendit. Ad bellum secum,' &c. I. 'Delectu habito, cum delectis mille et quadringentis equitibus ad Scipionem revertit.' XXVII. 22. 'Ut naves longas triginta veteres reficeret, quæ Ostiæ erant, et viginti novas naves sociis navalibus inpleret, ut quinquaginta navium classe mare tueri posset.' c. 37. 'Carmen canerent. Id quum in Jovis Statoris æde discerent conditum ab Livio poëta carmen.' XXVIII. 3. 'Castris prope urbem positis, priusquam circumvallarent urbem.' XXIX. 30. 'Quum in urbem refugis

set, urbem Masinissa primo inpetu capit.' xxxii. 39. 'Postquam in potestate Argivorum civitas erat, nihil ejus memor tyrannus, a quo eam civitatem accepisset.' xxxiv. 5. 'Nonne id agmen, quo obruta urbs esset, matronæ averterunt? Jam urbe capta a Gallis, aurum, quo redempta urbs est,' &c. c. 56. 'Ad quam diem L. Cornelius consul edixisset, et in quem locum edixisset Etruriæ.' xxxvi. 31. 'Ex templo profectus Quinctius a Megalopoli ad Diophanem prætorem Achæorum misit, qui ex templo reducere eum exercitum juberet.' c. 42. 'Pergit protinus navigare Peloponnesum. Samem Zacynthumque, quia partis Ætolorum maluerant esse, protinus depopulatus Maleam petit.' xxxviii. 22. 'Flexere iter in partem montis, quæ una habebat iter.' c. 45. 'Sæpe legatos ante missos, res repetitas; postremo, qui bellum indicere, missos.' xl. 11. 'Illic ante omnia clandestina concocta sunt consilia. Quærentur adjutores consiliis.' c. 48. 'Quum populi, alii voluntate, alii metu, jugum acciperent, centum tria oppida intra paucos dies in deditionem accepit.' xli. 1. 'Castra ad lacum Timavum posuit. Imminet mari is lacus.' c. 6. 'Postulandosque honores meritos, et ut Diis immortalibus haberetur honos.' c. 8. 'In senatum venit. Ab his edoctus est senatus, quantum belli eæ provinciæ haberent. Moverunt senatum et legationes socium nominis Latini, quæ et censores et priores consules fatigaverant, tandem in senatum introductæ.' c. 12. 'Cujus literis senatus certior factus, eas ipsas literas ad C. Claudium deferendas censet.' Eodem cap. 'Plus septingenti aut in prælio aut in castris capti, et signa militaria unum et quinquaginta capta.' c. 13. 'Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius Marcellus, qui consul censorque fuerat. In ejus locum subfectus est pontifex filius ejus M. Marcellus.' c. 16. 'Pon-

tificibus, quia non recte factæ Latinæ essent, instauratis Latinis placuit Lanuvinos, quorum opera instauratæ essent, hostias præbere.' c. 21. 'Longinquo, maxime quartanæ, implicabantur morbo: servitia maxime moriebantur.' xlii. 7. 'In fuga passim cæsi sunt. Decem millia hominum cæsa traduntur; amplius septingenti passim capti.' c. 26. 'Nihil magnopere, quod memorari adtimeat, reipublicæ eo anno consules gesserant. Magis e republica visum erat.' xliii. 12. 'Alteri consuli nullus certus finitus numerus civium Romanorum, quem in subplementum legeret. Id modo finitum.' c. 15. 'Quas ex novis legionibus duas legiones secum in Galliam duceret.' c. 20. 'Pecuniam maxime deesse. Hæc Stuberam retulere regi, tum maxime captivos ex Illyrico vendenti.' c. 22. 'Eo die ad finem agri Ætoli castra posita: inde altero die ad Stratum perventum: ubi prope Achelonum castris positus quum expectaret.' xliv. 11. 'Eminet namque in altum lingua, in qua sita est: nec minus quam in altum magnitudine Athos mons excurrit.' c. 19. 'Quidnam consul de Macedonia referret, nihil se habere Paullos, quod referret, dixit.' c. 28. 'Quum jam adpropinquantium forma lemborum haud dubia esset, et concitatio remorum, directæque in se proræ hostes adpropinquare aperuissent.' c. 35. 'Per Enipei ripam munitionesque vim facere: confertis et vim facientibus resistere Macedonas non posse.' xlv. 27. 'Autumni fere tempus erat, cujus temporis initio.' c. 28. 'Sicyonem inde et Argos nobiles urbes adit: inde haud parem opibus Epidaurum, sed inclitam Æsculapii nobili templo.' c. 29. 'Ab occasu, qua Axius terminaret fluvius, additis Pæonibus, qui prope Axium flumen ad regionem orientis colerent. Tertia pars facta, quam Axius ab oriente, Peneus amnis ob occasu cingunt, ad septentrionem Bora mons

objicitur. Adjecta huic parti regio Paoniae, qua ab occasu præter Axium annum porrigitur.' c. 31. 'Tria genera principum in civitatibus erant: duo, quæ adulando aut Romanorum imperium aut amicitiam regum, sibi privatim opes obpressis faciebant civitatibus.' c. 33. 'Edito ludicro omnis generis, clipeisque æreis in naves inpositis, cetera omnis generis arma cummulata in ingentem acervum.' c. 39. 'Quid de imperatore Paulo senatus decrevit potius, quam quid Serv. Galba fabuletur, audi: et hoc dicere me potius, quam illum, audi.' c. 41. 'Rex ipse, tradentibus prope ipsis Diis, in templo Samothracum cum liberis est captus. Mihi quoque ipsi nimia jam fortuna mea videri.' c. 42. 'Hæc tanto dicta animo magis confudere audientium animos.' Neque dubito, quin similia ex omnibus fere et optimis scriptoribus in medium adduci possint, modo ad id diligentius viri docti animum adtendant. Certe similes earumdem vocum repetitiones in Gratio observavit Burman. ad ejus Cyneg. vs. 2. et 243. V. etiam, quæ infra notantur ad Epit. Liv. cxv. Tales repetitiones, præsertim si neque propter emphasin, neque perspicuitatis causa captatas constet, quum inter virtutes oratorias referri non soleant, ego sane nolenti Livio non obtrudam; sed contra, ubicumque libri addicunt, viris doctis aut delentibus aut mutantibus adsentiam. Quum tamen tanta copia prolata exempla doceant, et vel invitis extorquere possint, nequaquam ab his Livium abhorruisse, neminem ægre laturum spero, quod plurimis locis, ubi viri docti, talibus vocum repetitionibus offensi, contra Mss. auctoritatem verba Livii emendare conati sunt, a vulgata scriptura steterim, eamque defendendam esse existimaverim. Ob hanc causam receptam lectionem servandam docui contra Rhenanum, III. 49. § 3. XXVIII. 23. § 6. et

c. 37. § 5. contra Barthium XL. 7. § 8. contra Tan. Fabrum VI. 6. § 7. VIII. 12. § 13. XL. 40. § 5. contra J. F. Gronovium I. 26. § 7. et c. 53. § 4. II. 10. § 3. c. 18. § 2. c. 19. § 8. c. 23. § 14. c. 31. § 2. c. 48. § 4. III. 38. § 11. v. 41. § 4. c. 43. § 4. VI. 4. § 5. et c. 14. § 11. VIII. 25. § 6. IX. 20. § 8. et c. 44. § 13. x. 6. § 2. et c. 17. § 4. XXII. 45. § 7. XXV. 19. § 12. c. 32. § 7. et c. 33. § 2. XXVII. 12. § 4. XXVIII. 18. § 7. c. 23. § 6. et c. 25. § 13. XXIX. 26. § 1. XXX. 15. § 3. XXXIV. 17. § 7. c. 23. § 3. c. 28. § 9. c. 49. § 8. XXXV. 12. § 8. XXXVI. 4. § 2. XXXVII. 10. § 2. XL. 19. § 9. c. 34. § 11. XLIII. 11. § 3. XLIV. 15. § 4. et c. 40. § 8. contra Jac. Gronovium I. 14. § 4. VI. 1. § 1. et c. 2. § 12. XXV. 37. § 11. XXXVI. 33. § 3. contra Jac. Perizonium XXI. 21. § 9. XLII. 57. § 2. XLIV. 37. § 12. et denique contra Donjatium VI. 3. § 7. Ceterum *is sepultus est in eo colle*, τῇ ἐστὶν addito, Port. a m. pr.

Qui nunc est pars Romanæ urbis] *Qui nunc pars est Rom. urb.* Voss. ambo et Leid. 2. *qui nunc pars Romanæ est urbis* Florent. Leid. 1. Port. Hav. et fragm. Hav. *qui nunc pars Rom. urb. est* Harl. 1. *qui nunc pars Romæ urbis est* Harl. 2.

§ 10 *Proca deinde regnat*] *Procas* Neap. Lat. et a m. pr. Port. *Prochas* Harl. 2. Græcis Πρόκας vocatur, ut Dion. Hal. I. p. 57. et aliis. Eorum exemplo *Procas* etiam dicitur ap. Auct. de Orig. Gent. Rom. c. 19. Sæpissime vero Latini ultimam literam in hac forma nominum abjiciunt. Ita *Proca* etiam effertur ap. Nason. Met. XIV. 622. 'Jamque Palatinæ summam Proca gentis habebat.' V. Voss. Gramm. IV. 2. Et ea etiam terminatio hoc loco præferenda, quod ab ea et plures et optimi stant codd. scripti. Mox *maximus stirpis*, trajectis vocabulis, Hav.

§ 11 *Pulso fratre Amulius regnat*] *Regnavit* Voss. 2. *Tum addidit et interemit*, pro *addit et interimit* Leid. 2. et Harl. 2. *addidit* etiam Hav. quem-

admodum *interemit* Leid. 1. et fragm. Hav. sed *addicit* Port. Paulo ante *ius potuit*, pro *vis potuit*, Hav. qui error in Mss. frequens est. V. ad III. 38. § 13.

Rheæ Sylviæ] Vet. *Reæ Sylviæ* semper. Lips. *Reæ* etiam Voss. ambo, Leid. 2. et fragm. Hav.

CAP. IV. § 2 *Vi compressa Vestalis*] Vera est hæc lectio, exsculpta ex codd. scriptura *Ut compressa*, qua potiuntur Pal. duo et Campani ed. Pal. tamen 2. omnino τὸ *Vi* expunxit. Gebh. Ita primum editum invenio ap. Aldum, quum eum præcedens Mogunt. ed. vocem omiserit; reliquæ autem, quas vidi, ea antiquiores, *Ut compressa* dederint, quod et servant Voss. 2. Leid. uterq. Hav. fragm. Hav. Harl. 2. et Port. Sed recte Gebh. *Vi compressa* probavit, eni consentiunt Voss. 1. et Harl. 1. Solitum autem fuisse indoctum scribarum genus voculas *vi* et *ut* commiscere infra vid. ad IV. 51. § 6.

Stirpis patrem nuncupat] *Stirpis parentem* Port. Tum *patrem esse nuncupat* Harl. antiq. Leid. 1. et a m. pr. Voss. 1. Postea *vendicarunt* Port. a m. sec. Denique *in custodia datur* Hav. at Liv. inquit XXVIII. 3. 'Karthaginienses omnes in custodiam dati sunt.'

§ 4 *Sorte quadam divinitus*] Scribe *Forte quadam*: assiduum in libris peccatum. Lips. Diu est, quod autumatus sum in suspicionum libellis, legendum videri *Forte quadam*, an *divinitus*, nam opposita sunt *Forte* et *divinitus*: putatque alternitro vitam relictam gemellis istis Livins. Sic Statius Theb. I. 327. 'Seu fors illa viæ, sive hæc immota vocabat Atropos.' Suet. in Claud. c. 13. 'Casu quodam, an divinitus.' Grut. Alii dicerent, *Forte quadam*, seu *divinitus*. Tan. Fab. Speciosa Gruteri conjectura *Forte quadam*, an *divinitus*: cum præsertim Suet. Claud. 13. 'Casu quodam, an divinitus.' Et sæpe ponuntur diversæ hæc causæ veteribus. Cæs. B.

G. I. 12. 'Sive casu sive consilio Deorum immortalium.' Virg. in Cullice vs. 191. 'Casus sociavit opem numenve Deorum.' Sed consentiunt in vulgatum vet. libri, et potest ex saniori explicari sententia illorum, qui fortem ipsam, seu quæ fortuita nobis videntur, divinæ curæ adsignant. Sic v. 49. 'sed Diique et homines prohibere, redentos vivere Romanos. Nam forte quadam, priusquam infanda merces perficeretur, per altercationem nondum auro appenso, dictator intervenit.' Intelligit nempe 'homines' cum exercitu dictatorum Camillum, 'Deos' quorum numine factum, ut in tempore adesset, atque interposita mora non perficeretur merces. Hoc prius attributum Diis, mox 'forte quadam' factum dicit. Hinc apud Plut. θεία τύχη, in Theseo extremo, de ossibus ejus a Cimone inventis p. 17. 'Ἀετοῦ τινα τόπον βουνοειδῆ κόπτοντος τῷ στόματι καὶ διαστέλλοντος τοῖς ὀνυξὶ θεία τιτὶ τύχη συμφρονήσας. In Lucull. p. 493. Εἴτε κατὰ θεῖαν δὴ τινα τύχην περιφεισάμενος αὐτοῦ Μιθριδάτου' et iterum p. 494. Θεία τιτὶ τύχη περὶ τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις βραδύνας. Intellige igitur *forte quadam divinitus* comparata. Sic et philosophi meliores censuere, τὰ τῆς τύχης οὐκ ἄνευ φύσεως ἢ συγκλώσεως καὶ ἐπιποικῆς τῶν προνοίᾳ διοικουμένων, ut præclare divinus ille Marcus ait de Reb. suis II. 2. § 3. Igitur causas interdum ita concipiunt, ut pro 'forte' ponant 'Deos.' Suet. Julio c. 1. 'sive divinitus, sive aliqua conjectura.' Ovid. Fast. III. 621. 'seu ratio te nostris appulit oris, Sive Deus.' J. F. Gron. Cic. quidem etiam fortuitum a divino distinguit, ad Fam. VII. Ep. v. 'Tanta fuit opportunitas, ut illud nescio quod non fortuitum, sed divinum videretur.' Sed recte Gron. Adde Græv. ad Suet. Claud. c. 13. Duk. Etiam Paulus Merula ad Ennii Fragm. p. 186. *Forte quadam*, an *divinitus*, legendum conjecit; existi-

mans *τὸ* an excidisse ob posteriorem præced. vocis syllabam. Eam etiam videntur firmare conject. loca plura vett. scriptorum, in quibus forte ac casu facta obponuntur illis, quæ divinitus seu providentia Deorum accidunt. Vell. Pat. II. 66. 'Hoc vel forte, vel providentia, vel utcumque constitutum rerum natura corpus.' Plin. in Paneg. c. 1. 'Si adhuc dubium fuisset, forte casuque terris, an aliquo numine darentur rectores.' Aurel. Viet. de Vir. Ill. c. 2. 'Et exercitum seu forte seu divinitus restituit.' Claud. in Rufin. I. 2. 'Curarent Superi terras, an nullus inesset Rector, et incerto fluerent mortalia casu.' Adsentio tamen potius Gronovio docenti, recepta tantum Lipsii conjectura *Fortē quadam divinitus*, locum sanum fore. Et ita præferunt ambo Voss. Port. Leid. ambo, fragm. Hav. et Harl. 1. Neque aliter Hearne in Oxoniensibus reperit, nisi quod eorum duo L. 1. et C. omiserint vocem *quadam*. Soli denique Harl. 2. et Hav. cum editionibus priorr. habebant *Sorte quadam divinitus*. Et sane passim utraque illa *sorte* et *forte* scribæ librarii commutarunt. V. alia exempla ad I. 45. § 10. II. 10. § 3. c. 33. § 6. III. 64. § 4. x. 19. § 16. XXII. 5. § 8. XXVII. 6. § 3. XXXVIII. 40. § 10. His adde quæ notarunt Schott. ad Aurel. Viet. de Vir. Ill. c. 7. Rivius, Wasse et Coit. ad Sall. Jug. c. 1. quæque olim notavi ad Silli xv. 105. et mox dicam ad c. 9. h. I. § 15. Mox *effusus lenibus stagnis* Hav. pro *effusus*.

Nec adiri usquam Vet. usque. Lips. Ita etiam codd. Leid. 2. Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. nam tota vox deerat a m. pr.

Ad justī cursum poterat annis Suspectum mihi *τὸ poterat*, et magis ex more Livii: 'Tiberis effusus lenibus stagnis nec adiri ad justī cursum annis, et posse quamvis languida mergi aqua infantes spem ferentibus dabat.' Idem scilicet Tiberis ita restagnans

ferentibus pueros spem et auferebat, posse adiri usque ad cursum justī annis, et dabat, infantes posse quamvis languida aqua mergi. J. F. Gron. Nostri quidem omnes vocem *poterat* constanter servant; alium autem atque alium verborum ordinem, quod additi glossematis signum a viris doctis sapius habitum est, quidam eorum exhibent. Nam *nec adiri usquam poterat ad jus. curs. ann.* Voss. I. *nec adiri poterat usque ad jus. curs. ann.* Leid. 2. Præterea *ad justum cursum poterat annis* Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Port. Neque aliter Hearne ex Oxon. L. 1. 2. B. et C. laudavit.

Et posse quamvis languida mergi aqua infantes Et aqua quamvis languida posse mergi infantes Voss. I. et Leid. 2. Præterea quavis pro quamvis Hav. sed male: *quamvis* enim hic pro admodum, valde, accipiebat Burmann. ad Phædri Fab. I. 28. I. sic inf. II. 54. 'Nec auctor quamvis audaci facinori deerat.' Et ita Cic. locutus de Am. c. 25. 'Quamvis enim multis nominibus est hoc vitium notandum, levium hominum atque fallacium, ad voluntatem loquentium omnia, nihil ad veritatem:' ubi vid. Grut. et cap. 26. 'Quamquam ista adsentatio, quamvis perniciosa sit, nocere tamen nemini potest, nisi ei qui eam recipit, atque ea delectatur:' ubi recte Græv. vulgatum contra eundem Grut. defendit. Vid. etiam viros doctos ad Plaut. Menæch. II. 2. 43.

§ 5 *In proxima adlurie* Quod accipitur haud dubie, in aqua super ripam egressa. Neque agre patior. Front. Strat. II. 3. 22. 'Propter flumen Enipeum, quod et alveo suo et alluvie regionem impediēbat.' Tantum pono quæstionem, sitne rectius utrobique *elurie*? Videtur enim 'alluvies' eadem esse debere, quæ 'alluvio'; ut 'contages,' 'contagio,' 'elavies,' 'eluvio,' 'diluvies' Horatio et Plinio, 'diluvio' Censorino. Nam ut 'eluvio' Ciceroni inundatio est,

ita et 'eluvies' effusio et excursus aquæ: sive vehemens, (ut apud Ovid. Met. xv. 267. 'Et eluvie mons est deductus in æquor.' Ubi postremam vocem pro campo seu planicie accipe, vel clarius lege in *æquum*: ut Justin. ii. 10. 'montes in planum deducebat: ap. quem scribo ii. 1. 'Sive eluvies aquarum principio rerum obrutas terras tenuit: et eodem lib. c. 6. 'Aquarum eluvies magnam partem populorum Græciæ absumsit: non *illuvies*, quæ sunt sordes extrinsecus aspersæ: neque videntur hæc confudisse veteres:) sive modicus, et quatenus restagnat evehitque se plurimum unda: ut ap. Tac. Ann. xiii. 57. 'salem provenire non, ut apud alias gentes, eluvie maris arescente unda: ap. quem similiter scribendum xii. 51. 'Zenobiam placida eluvie spirantem, ac vitæ manifestam advertere pastores: non *illuvie*. Sic Lucilii 'eluvium ventris facere' Nonius in voce 'Eluviem' purgationem interpretatur. Serv. in Æneid. iii. pro eodem dicit 'effusionem sordis.' Juvenali Sat. iii. 32. 'siccare eluviem' est emitte, quam alibi Sat. v. 105. dicit 'torrentem cloacam.' Nentro loco bene dices *illuvem*: de qua Nonius. Curt. v. 4. 'Circum brevi spatio poterat eluvies;' quam ante 'voraginem concursu cavatam torrentium' vocat. vi. 3. 'Torrentesque et eluvies iter morabantur.' Inspicere hunc locum operæ pretium est. Apud eundem viii. 14. ubi Ms. 'propemodum immobiles currus inlue ac voraginibus hærebant,' scribendum, *currus in cluvie ac*. Sic etiam Columell. iii. 11. melius foret 'Valles quæ fluminum eluvie et inundationibus concreverint.' Nec mirum videatur, 'alluere' dici fluctum, quacumque excurrit; 'alluviem' non item: non magis quam 'eluvem' vocari stagnantem undam, cum tamen non dicatur hoc modo 'eluere' fluvius. Voluit enim usus distincta rerum vo-

cabula. J. F. Gron. Gronovii conjecturam *eluvie*, pro *adlue*, aliquo modo juvare posse videtur scriptura Port. *deluvie*; ut ejus librarius eo modo peccaverit, quo erratum est ab illis, qui 'descendere' pro 'escendere,' 'deducere' pro 'educere,' et ita etiam alia scripsere.

Ubi nunc ficus Ruminalis est (Romularem vocatam ferunt] Nunc, id est, nostra ætate, quæ olim tempore Romuli, et fortassis aliquamdiu post, a casu Romuli Romularis vocabatur. Ita non opus est emendatione Buchneri, in Thesouro Fabri voce 'Ruma,' hæc transponentis, ubi nunc ficus Romularis est (Ruminalem vocatam ferunt). Nec juvat eum scriptura vulgata Ovid. Fast. ii. 412. 'Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.' Nam hoc Heins. et alii dudum correxerunt. Duk. *Ficus Ruminalis est, quam Romularem* Florent. a m. recent. Hav. fragm. Hav. Port. et Neap. Lat. *fic. Rum. quam Romularem* Voss. 2. *fic. Rum. est, quam Romuleam* Harl. 2. *fic. Ruminat. Rumularem* Voss. 1. Sed nihil mutandum: ubique enim similes particulae ab indoctis scribis contextui Liviano interpositæ sunt. V. Gron. ad i. 1. § 2. et ad xxxiv. 56. § 1. Mox exponunt pueros Harl. 2.

§ 6 *Fluitantem alveum*] *Flucitantem* Hav. a m. pr. forte quoniam librarius id eadem ratione dici posse existimaverit, quæ sæpius apud Livium 'pluvit' scribi solet, pro 'pluit.' Vid. ad i. 31. § 1. Verum 'pluvit' est tempus præteritum, formatum a præsentī 'pluo.' Recte ergo m. sec. emendatum *fluitantem*.

Quo expositi erant] *Quo jam expositi* Florent. Harl. 2. et fragm. Hav. Paulo post *desstitisset*, manifesto errore, Voss. 2.

Ex montibus, qui circa sunt] Suspecta videri possunt hæc, *qui sunt*. Nam Livius fere ubique absolute ponit *circa*, omisso pronomine et verbo substantivo. Infra hoc cap. 'Vtquando

peragraré circa saltus.' ix. 2. 'Saltus duo angusti silvosique sunt, montibus circa perpetuis inter se juncti.' Ubi v. Gron. Ibidem c. 23. 'Circa omnia defecerunt.' xxiii. 19. 'Farre ex agris circa undique convecto.' xxiv. 3. 'Templum sanctum omnibus circa populis.' Ibid. c. 40. 'Præsidentem classi Brundisio Calabriaeque circa littoribus : ' et c. 41. 'Cum expeditis clam profectus ad loca circa visenda.' Sed quia eadem alibi κατ' ἑλλειψιν, alibi plena oratione dicuntur, non satis tutum est aliquid tentare contra libros scriptos. Nam et Liv. xxxvi. 11. 'Procrnam inde recepit, et quæ circa eam, castella erant.' Duk.

Submissas infantibus] *Submissam* Leid. 2. *summissis* Harl. 2. *Mox lambentes, male, pro lambentem* Port.

Fuisse nomen ferunt] *Nomen fuisse ferunt* Voss. 1. *ferunt fuisse nomen* Leid. 2.

Laurentiæ uxori] Veteres libri *Laurentiæ*. Item Plut. in Rom. c. 19. et Dionys. i. 71. Ἀκκαν Λαυεντίας. *Sigon.* Florent. *Laurentiæ* et *Larentiam*. Sane apud Varr. de L. L. v. p. 48. Ovidiumque Fast. iii. 55. hodie *Larentiam* legimus. At Dionys. Plut. in Rom. et in Q. R. Fest. Gell. Macrob. Lactant. *Larentium* vocant. Præcipua auctoritas tabula Fastorum mense Decembri: E. LAR. NP. Manutius *Larentalia* vel *Larentinalia* interpretatur. Sib. Siccama *Laralia*, quod Varro scribat, paucis post Saturnalia diebus festum Laribus diem celebrari, qui Compitalia vocetur. Sed errat, et dies ille Laribus sacer diem LAR. præcedit. Ille undecimus est Calend. Januarias, hic decimus. Macrob. Saturn. i. 10. 'Undecimo autem Calendas feriæ sunt, Laribus consecratæ. Decimo Calendas feriæ sunt Jovis, quæ appellantur Larentinalia.' Consentit, quod apud Ovid. quoque Fast. iii. 57. Larentalia habere acceptum genis Decembrem scribitur. J. F. Gron. *Laurentiæ*, et

mox *Larentiam*, etiam ambo Harl. et Leid. 1. Pariter Hearne codd. quos Oxonii consuluit, omnes *Laurentiæ* præferre monuit, uno tantum B. excepto, qui cum utroque Voss. Leid. 2. et Port. vulgatum *Laurentiæ* servat; quod, tamquam posterioribus temporibus notius, quam *Larentia*, ex interpolatione libroriorum natum credo: illos enim passim solitos fuisse, minus obvia nomina in ea, quæ usus frequentioris erant, mutare, sæpissime infra erit dicendum. *Calarentiæ* est in fragm. Hav. a m. pr. *Acalarentiæ* a m. sec. qui idem mox *Acalarentiam* habet. *Acalaurentiæ* et, verbis proximis, *Acalaurentiam* Hav. Librarii videntur voluisse *Accæ Laurentiæ*, vel *Accæ Laurentiæ*. De hoc nomine *Larentia* pluribus etiam egit Nic. Heins. ad Nason. Fast. iii. 55.

Uxori educandos datos] Puto rescribendum *educandos latos*. Solemni errore. Ita apud Gell. x. 12. videtur corrupte editum, 'Multa autem videntur ab hominibus istis male solertibus hujuscemodi commenta in Democriti nomen data, nobilitatis auctoritatisque ejus perfunctio ntentibus.' Legendum puto in *Democriti nomen lata*. Plautus in Cistell. iv. 2. 66. 'In caveam latam oportuit.' Gebh. *Ab eo latos ad stab. Lar. uxori educ. datos* Harl. 2. *ab eo ad stab. delatos Lar. uxori educ. datos* edd. quas vidi, omnes ante Ald. qui, adsentientibus Voss. utroq. Leid. utroq. Harl. 1. Hav. et Port. edidit primus, voce, quam priores servarant, omissa, *ab eo ad stab. Lar. uxori educ. datos*: quæ lectio obtinuit, usque dum Gron. *latos* pro *datos* substitueret: quod ex meis in solo fragm. Hav. inveni. Voces 'datus' et 'latus' sæpius a librariis invicem permutantur. Vid. alia exempla ad iii. 31. § 8. xxxiv. 5. § 5. c. 59. § 2. et ad Epit. cvii. Quin et literas d et l, in quibus vocum earum unicum discrimen consistit, frequenter confundi docuit Brockhus. ad Propert.

II. 18. 12. Præterea educandos est in Leid. 1. quomodo Livium non semel locutum, sed fere ubique librorum insectia notius educandos ei substitutum esse, dicam ad XXI. 43. § 15.

§ 8 *Ita geniti, ita educati*] Vet. *Itaque educati*. Lips. Pal. 1. a rasura *aca*: non intelligo. Pal. 2. ut Lipsii cod. *itaque educati*. Ita c. 6. 'Ubi expositi, ubique educati.' Gebh. Mss. *Ita geniti, itaque educati*. ut c. 6. 'Ubi expositi, ubique educati erant.' Andr. Romæ *Ita geniti atque educati*. J. F. Gron. Non Andreas modo Romæ *ita geniti atque educati*, sed omnes etiam edd. ante Ald. qui primus vulgavit, quemadmodum deinceps constanter editum est, quamvis interim Lipsio et Gronovio displicuerit. Verum *itaque educati* recte Florent. Voss. 1. Harl. antiq. Leid. uterq. fragm. Hav. et Port. quod etiam in contextum admisi. XLII. 34. 'Pater mihi iugerum agri reliquit et parvum tugurium, in quo natus educatusque sum.' V. ad III. 30. § 7. Nisi codd. auctoritas adversaretur, vulgatum defendi posset simili loco hoc lib. c. 47. 'Ita natum, ita creatum regem, fautorem infimi generis hominum.'

Venando peragrarare saltus] Voce addita cod. Ms. *perag. circa saltus*, more Livii: id est, saltus, qui vicini, qui circa sunt. Lips. Vocem, quam in membranarum Lips. invenit, recte Mod. recepit. V. ad IX. 2. § 7. Tò *circa* tamen aberat a Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. quemadmodum idem etiam omitti in Oxon. L. 1. et C. Hearne monuit.

§ 9 *In latrones, præda onustos, inpetum facere*] Pall. tres, Campani ed. *impetus facere*. Gebh. Ita in vet. libb. reperiri monuit etiam Gron. ad IX. 15. § 3. eamque lect. 1665. exprimi curavit: neque aliter præferunt Voss. uterq. Harl. uterq. Leid. uterq. Port. et Hav. II. 51. 'Populationes erant, et velut ab arce Juniculi passim in

Romanum agrum inpetus dabant.' ubi etiam pauci codd. *impetum dabant*. III. 14. 'Sed ibi plurimum profectum est, quod modo quodam temperavere inpetus suos.' X. 4. 'Itaque propere ad dictatorem auxilia accitum mittit; interea ipse inpetus hostium sustinet.' ubi male etiam priscae editiones *inpetum*. XXIV. 31. 'Ne fuga quidem eorum seditio compressa est, inpetusque in Syracusanos milites fiebant.' ita et hic Gron. ex Mss. restituit. XXV. 36. 'Circumdatis equites haud difficulter inpetus incursantium Numidarum arcebant.' XXXIV. 39. 'Non ultra vis eorum atque inpetus sustineri poterant.' Nisi ibi multitudinis numerus potius addatur ob duplex nomen. Eod. cap. 'Tum maxime inpetas facientes recessere a muro.' XXXV. 5. 'Sustinebant inpetus Romanorum.' XXXVII. 41. 'Quorum inpetus et levis armatura, et expediti funditores, et velox Cretensis momento declinabant:' ubi etiam multi codd. *inpetum* legunt. Ceterum male *prædam homustos* Leid. 2. V. ad XXI. 27. § 3.

Et cum his, &c. ferias ac jocos celebrare] Scribe *seria ac jocos*. Lips. *Seria ac jocos* quidem Andreae ed. at sequens Campani *ferias*. Neque secus triga Pall. Mss. Alterum tnetur se fide membranarum, quas excussit Lipsius, neque aliter Tac. Ann. II. 13. 'Per seria, per jocos eundem animum.' Grut. Pall. tres Mss. Campani ed. *ferias ac jocos*. Recte vero Lipsius emendavit, ut editum est. Plin. II. 13. 'Cum hoc seria, cum hoc jocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale jocundius.' Liv. VII. 41. 'Ne quis eam rem joco seriove cuiquam exprobraret.' Just. IX. 8. 'In seria ac jocos artifex;' de Philippo. Gebh. *Ferias ac jocos* Voss. 2. Harl. 2. Hav. a m. pr. fragm. Hav. a m. sec. et Port. quod placebat Doujat. qui existimabat, non de seriis hic agi, sed de ludicris; et simul roga-

bat, quid foret 'seria celebrare?' Ad quam quæstionem haud difficulter respondebit, qui noverit, quid sit 'jocos celebrare.' Nimirum, quemadmodum loca dicuntur 'celebrari,' in quæ magna hominum frequentia convenit, v. Zinzerl. Promuls. Crit. c. 11. ita res dicitur 'celebrari,' quæ sæpius facitatur: v. Burmann. ad Nason. Met. iv. 304. vel etiam simpliciter, quæ peragitur, quæ fit. Recte itaque Modius, eumque secuti recentt. ex sententia Lipsii *seria ac jocos* ediderunt: quomodo etiam Voss. 1. Harl. antiq. Leid. uterq. Hav. a m. sec. fragm. Hav. a m. pr. et, teste Hearnio, ex codd. Oxon. C. Cic. de Fin. II. 26. 'At quicum joca, seria, ut dicitur, quicum arcana, quicum occulta omnia.' Sall. Jug. c. 96. 'Joca atque seria cum humillimis agere:' ubi v. Cort. Ceterum in vocibus *et cum his*, prima illa *et* deerat in Leid. 2.

CAP. V. § 1 *In Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum*] Cum de Lupercali nullus adhuc fuerit sermo, ut dici possit 'Lupercal hoc,' hinc Doujat. interpungebat, ac rescribebat, *in Palatino monte Lupercal*, sc. erat, hoc, vel potius hic, fuisse ludicrum ferunt. Verum Jac. Periz. ad oram exemplaris sui notavit, ideo Livium 'Lupercal hoc' dixisse, ut innuat idem, quod suo tempore fiebat. Præterea *Palantino* Port. *Palatio* Leid. 1. et Harl. antiq. V. Gron. ad verba seqq. Tandem indictum, pro *ludicrum*, Harl. 2.

Et a Palanteo urbe Arcadica Pallantium, deinde Palatinum montem] Eustath. docet ad Dionys. Perieg. 347. *Pallantium* duobus ll, *Palatium* anno scribendum esse, his verbis: Τῷ Πανὶ πρῶτον ἰδρύσας, καὶ λόφον ὀχυρωσάμενος, ὃν Παλλάντιον ὠνόμασεν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Πάλλαντος. ὅθεν καὶ νῦν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βασιλεῖς πρέποντας τόπους οὕτω καλοῦσι Παλάτια, καθ' ὑφαίρεσιν ἀμεταβόλων τοῦ τε λ, καὶ τοῦ ν. Sigon. Vett. *Pallan-*

tea. Lipsius, Pall. 1. ac 3. *dehinc Palatinum montem*. Gebh. [Vid. Leett. Varr.] Dionys. I. p. 25. Ὄνομα δὲ τῷ πολίσματι τούτῳ τίθενται Παλλάντιον, ὥς ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως. νῦν μέντοι Παλάτιον ὑπὸ Ῥωμαίων λέγεται. Pausan. in Arcad. c. 43. Ὄνομα ἔσχε Παλλάντιον κατὰ μνήμην τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ. χρόνῳ δὲ ὕστερον μετέπεσε τὸ ὄνομα ἐν ἀναίρεσει γραμμάτων τοῦτε Λ καὶ τοῦ Ν. Voss. 1. quoque c. 6. 'Palatium Romulus:' tum c. 7. Voss. uterq. 'Palatium primum:' et c. 12. 'hic in Palatio' Flor. et Voss. 1. J. F. Gron. *A Pallantea urbe* Voss. 1. sed a m. sec. Voss. alter, Leid. 2. et, quos Hearne Oxon. evoluit, L. 1. B. et C. *a Palanteo urbe* Leid. 1. Harl. antiq. et Hav. *a Palantheo urbe* Port. *a Pallanteo urbe* fragm. Hav. et Voss. 1. a m. pr. *a Palantea urbe* Harl. 2. Tum *Pallanteum, dehinc Palatinum* Voss. 2. *Pallantium, dehinc Pallantinum* Port. *Pallantium, deinde Pallantinum* Voss. 1. et Leid. 2. *Pallantium dehinc Palatinum* fragm. Hav. *Pallantium, dein Palatinum* Hav. *Pallantium dein Palatinum* Harl. 1. *Pallantium dehinc Palatinum* Leid. 1. dictum *Palatinum, dehinc Palatinum* Harl. 2. *Pallantium, deinde Palatinum* Oxon. quos Hearne consuluit, B. N. C. neque aliter priscae edd. omnes, nisi quod quædam *Palantium*, et Ascens. 1510. præferat *Palatium, deinde Palatinum montem*, quod in Gruterianam ultimam receptum, et per recentt. omnes deinde propagatum est. Ego optimorum codd. Florent. et Harl. antiq. scripturam et *a Pallanteo urbe Arcadica Pallantium, dein Palatinum montem adpellatum* in contextum recepi. Certe lectio, quæ adhuc obtinuit, nullius Mss. et, si unam Ascensii excipias, nullius ed. postrema Gruteriana antiquioris auctoritate defenditur.

§ 2 *Multis ante tempestatibus ea tenuerat loca*] *Tempestatibus tenuerat loca* Port. et fragm. Hav. *tempestatibus tenuerat loca* Harl. 1. et Leid. pr. *tempes-*

tatibus tenuit loca Leid. 2. *tempestatibus tenuerat ea loca* Hav. et Harl. 2. qui etiam *multis antea*. Plurimorum ergo codd. auctoritate confixum τὸ ἐὰν deleui. Parimodo infra in uno est cod. c. 7. 'Euander tum, eo profugus ex Peloponneso, auctoritate magis quam imperio regebat loca.' Ibi tamen *ea*, pro eo, quod reliqui codd. servant, præfero. Mox instituisse ex Arcadia Leid. 2.

Per luxum atque lasciviam] Pal. 1. *luxum*, forsā melius: *luxum* enim parum habet, quod agat in simplici pastorum populo, figura tamen se tueatur. *Grut.* Pal. 1. quod allubescit, *per luxum*, hoc est, κατὰ τρυφήν, seu lasciviam. Ita dixit Imperator Instit. iv. tit. 1. de furtis § 11. Interdum; 'Per lasciviam panno rubro fugare armentum.' Liv. iv. 53. 'Plusque ea res, quam prope solemnīs militum lascivia in consulem, curæ patribus iniecit.' Just. i. 5. 'Cum per lasciviam contumaces flagellis cecidisset.' In Pal. 3. quoque *S* super *X* reposita. Liv. v. 6. 'Bellī necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet.' *Gebh.* Scribe *per luxum*. Ille *luxus* nec personis, nec rei, qua de agitur, convenit. 'Luxus' opulentorum hominum, urbium, arcium est; non pauperis Euandri, aut nudorum juvenum, aut ruris et casarum: 'luxus' ganeæ, gulæ, vestis, supellectilis aut huiusmodi rerum, in quibus sumtus fit; non festi discursus, et rudium saltationum. Denique in hac materia ut plurimum veteres ista duo vocabula conjungunt, uti diximus in Obs. iii. 4. *J. F. Gron.* Virorum doctorum emendationi *per luxum* adstipulantur etiam Leid. 1. Harl. antiq. et fragm. Hav. 'Lusus lasciviaque' junguntur xxxvii. 20. 'Pars in juveniles lusus lasciviamque versī, pars vescentes sub umbra, quidam somno etiam strati:' et ap. Colum. vii. 12. 'Catulos sex mensibus primis emitti non oportet, nisi ad ma-

trem lusus ac lasciviæ causa.' 'lascivia ac jocus' lib. xxiv. c. 16. 'Prædam portantes agentesque per lasciviam ac jocum ita Indubundi Beneventum rediere.' 'ludus et lascivia' xxxix. 15. 'Alios Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum et lasciviam esse credere.' Eadem forma etiam hoc loco *per ludum atque lasciviam* legendum conjecit Cort. ad Sall. Jug. cap. 66. Quamvis autem parum intersit, et 'ludus' ac 'lusus' in membr. perpetuo commutentur, (v. Burm. ad Phædri Fab. iii. 14. 12.) malim tamen Mss. adhærere. Ceterum frequentissime librarii voces 'lusus' et 'luxus' confuderunt. Alia exempla vid. ad i. 57. § 9. et v. 6. § 3. ap. Gron. ad Sen. Hippol. vs. 449. Broekhus. ad Propert. ii. El. 13. 79. et viros doctos ad Nemes. Ecl. iv. 11. Eosdem etiam passim literas *s* et *x* commutasse infra videbimus ab xxvi. 19. § 4. Vulgatæ olim lect. *per luxum* codd. Oxon. B. L. 1. N. et C. adhærere, Hearne testatur: et forte ea defendi posset ex Ant. August. Emend. iv. cap. 11. ubi 'per luxuriam' et 'per lasciviam' apud Jctos et alibi sæpius eadem significatione occurrere monuit.

Quem Romani deinde vocarunt Innum] Non secus Pal. 2. Pal. 1. quoque non abludens *niuum* habet: Campani ed. *Innum*. In Pal. 3. exscalpta legitima lectione, minutioribus literis rescriptum est *Lupercal*, vitiosissime ac sceleratissime. *Gebh.* *Inivum* in vett. Livii libb. inveniri testatur Salmas. ad Solin. p. 294. quod scriptum docet more antiq. quo 'vacivus' pro 'vacuus' ponitur. In nullo tamen eorum, quibus usus sum, id obvium fuit. Nam Voss. 1. Leid. uterq. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. nihil mutant: sed pro eo unde est in Voss. 2. *Inunū* autem in Harl. antiq. Præterea *rocarunt* Harl. 2. Voss. 2. Port. et Hav.

§ 3 *Cum solenne votum esset*] Corrigere notum esset. Lips. Hanc lectio-

nem *notum* ex Lipsii iudicio invexere recentt. impressiones: alias vett. et codd. Pall. tres, cum *solemne votum esset*, ut voluit Robortel. Emend. II. 56. Liv. v. 17. 'Ubi neglectas cærimonias intermissumve *solemne* Dii arguerent.' Gebh. *Notum* ex nostris servant Florent. Voss. ambo, Leid. 1. uterq. Harl. Port. et Hav. a m. sec. etiam Latini Neap. cum omnibus priscis edd. quibus usus sum, usque ad Ascens. 1510. in qua operarum errore scriptum est *votum*. Hic tamen error per plures sequentes fuit propagatus, donec Mod. iterum *notum* ex Lipsii sententia receperit. *Votum* tantum offendi in Leid. 2. Hav. a m. pr. et fragm. Hav. ita autem frequenter librarios peccasse dixi ad Siliu II. 282. pariter 'vovisse' et 'novisse' commutantur c. 55. § 1. Ex his constat, quam inique Robortel. nullam quo iure qua injuria Sigoninum carpendi occasionem omittens, eidem exprobraverit, ipsius culpa locum corruptum, et *votum τῷ notum* substitutum esse, quoniam *solemne* interdum substantive poni ignoraret: quam enim sententiam Robortelli Gebh. notis suis intexuit, ipsius verbis adversatur: similiter Doujat. oscitanter Robortellum consuluisse ejus adnotatio evincit, in qua *notum*, pro *votum*, emendanti Robortellum reclamasse lectori persuadet. V. Robortel. Disput. de Arte Corr. Antt. Libb. pag. 26. et Obs. II. cap. ult. Quare recte hujus emendationis culpam a se amolitur Sigon. in Annot. ad Robort. lib. de Arte Corr. p. 140. Et sane nihil in hac re commisit, nisi quod errorem, typographorum incuria per plures ante se edd. propagatum, emendare, ac veram lect. restituere neglexerit. *Solemne*, ut XXVII. 31. 'Per hæc flagitia *solemni* Nemonum peracto.' XXXVIII. 57. 'Quibus ita inter publicum *solemne* sponsalibus rite factis.' XL. 10. 'Cui non *solemne* lustrati exercitus tui, non de-

cursus militum, non epulæ, non nox, ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta est.' XLII. 35. 'Latinæ Kalendis Juniis fuere; eoque *solemni* perfectæ C. Lucretius prætor Brundisium est profectus.' Quod adtinet autem ad orthographiam vocis 'solemnis,' quam secutus sum, videri potest Cort. ad Sall. Cat. 22. et quos ibi laudavit.

§ 4 *Dabant, in Numitoris agros*] *Dantes* Voss. 1. et Leid. 2. *Tum agrum*, quibus usus sum, vett. edd. usque ad Ald. qui *agros* edidit: quod servant omnes codd. nostri.

Remus deditur] *Remustraditur* Voss. 1. et Leid. 2. *Remum dedit* Voss. 2. Paulo ante *prædam agere*, Harl. 1. et Port.

§ 5 *Jam inde ab initio*] *Tò inde* non agnoscunt Voss. 1. Leid. 2. et Hav. a m. pr. sed male. V. ad c. 2. § 3. Paullo inferius *ad ipsum* pro *ad id ipsum*, Leid. 1. et Hav. *ipse*, pro *is ipse*, alibi poni solet. V. ad v. 43. § 4. Hic tamen nihil muto.

Aut per necessitatem aperiri noluera] *Pal. 2.* et *Camp. ed. aperire*, Gebh. *Aperire* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Hav. a m. sec. et edd. ante Ald. a quo deinceps vulgatum *aperiri* profluxit, quod in reliquis codd. meis constanter superest. Mox, *Tum metu subactus*, pro *Ita metu*, Hav. Paullo post *in custodiam Remum haberet*, pro *in custodia*, Harl. 2. quod eodem modo dici potuit, quo 'in potestatem esse' II. 14. § 4. ubi 'in custodiam habere' ex Liv. XXII. 25. profert Gron. Verum unius cod. auctoritati tantum tribuendum non existimo, ut ipsi hoc loco credere audeam.

§ 6 *Audissetque geminos esse fratres*] Verba sunt Quintil. Inst. Orat. IX. 4. 'Quædam ordine permutato fiunt supervacua, ut, fratres gemini. Nam si præcesserint gemini, fratres addere non est necesse.' Hanc tamen ejus observationem perpetuam non esse, non modo locus hic Livii, sed etiam

plura exempla docent, quæ Burmann. ad l. l. Quintil. larga manu conegessit. Quibus add. Nason. Heroid. xvi. 271. 'O decus, o præsens geminorum gloria fratrum.' Her. xvii. 249. 'Tu fore tam iussa lentum Menelaon in ira, Et geminos fratres, Tyndareumque putas?' Met. iv. 107. 'Hinc gemini fratres, Bioteasque et cæstibus Ammon Invicti,' qui eodem modo 'geminas sorores' dixit Met. iv. 773. 'Cujus in introitu geminas habitasse sorores Phorcydas;' 'vidua mulier' Ter. in Heaut. v. 1. 80. 'Non, ita me Dii ament, auderet facere hæc viduæ mulieri.' Quædam alia exempla similium locutionum observat Cort. ad Sall. Jug. 12. Hac ratione νομάδες ἄνθρωποι, γράυς γυνή, χηρὰ γυνή apud optimos scriptores Græcos occurrunt. Apud Arrian. in Indic. c. 29. Ἐνθα νομάδες τινὲς ἄνθρωποι ἤκεον. Ubi pastores habitabant. Lucian. in Asin. p. 652. Ed. Bourdel. Γραῦς δὲ γυνή ἐνδον καθήστο. Anus autem intus sedebat. V. Elsner. Obs. ad Lucæ Evang. iv. 26.

[Comparando ætatem eorum] Inserit conjunctionem meus codex et ætatem. Lips. Voss. 1. Lipsius, Flor. et Mureti codices comparando et ætatem eorum. Significat Numitorem hos, quos, qui essent, etiam tum nesciebat, comparasse suis, quibus quid factum esset, juxta ignorabat, nepotibus, cogitando, et hac illos ætate esse oportuisse, si superstites forent, et parem indolis spem daturus fuisse. J. F. Gron. Copulam servant etiam Leid. 2. et Harl. antiq. comp. eorum ætatem habent Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. comparandæ ætatem eorum Leid. 1. Mox tetigit, pro tetigerat, Port.

[Seiscitandoque eodem pervenit] Malim divisim scribi eo dein pervenit. Lips. In Pal. 3. erasa est ultima virgula in τῷ eodem: hocque modo, coden scriptum. Legendum ergo cum Lipsio seiscitandoque eo dein pervenit. Campani ed. provenit. Perperam.

Gebh. Eo demum Florent. V. ad xxxii. 14. § 2.

[Ut haud procul esset, quin Remum agnosceret] Lectorem admonere volumus, videat, num' hic orationi aliquid desit. Nam his verbis continuo annectit, 'Ita undique regi dolus nectitur,' cum de dolo nulla præmissa sint, quæ hanc conclusionem javent, consilia. In Dionysio hæc omnia pulcherrimo explicantur ordine, ut hæc nimia brevitatis mihi non possit non esse suspecta. Glar. In oratione Liviana nihil deesse puto. In præc. narravit Livius, quo casu subactus Fanstulus Romulo generis majestatem aperuerit, quibusque conjecturis eo Numitor pervenerit, ut ferme nepotem Remum agnoverit, id est, palam ex filia sua natum professus sit. Subdit nunc, 'Ita,' sive has ob causas, Amulio regi undique insidias structas esse. Deinde vero per partes exsequitur, qua ratione id a Romulo, qua etiam a Remo factum fuerit.

§ 7 Ita undique regi dolus nectitur] Itaque undique Leid. 1. a m. pr. et Hav. Sed nihil muto. Elegans est usus particulæ ita, qua eodem fere modo verbis præc. Livius usus erat, 'Necessitas prior venit. Ita metu subactus Romulo rem aperit.' Tum regi Amulio dolus Neap. Lat. et fragm. Hav. quod ex marg. in context. inrepsisse puto.

[Romulus non cum globo] Romulus vero non cum globo Hearne in B. invenit: et ita Hav. a m. pr. Sed particula addita videtur ab illis, qui seriem sermonis Liviani sine ea minus apte coherere existimaverunt. V. ad xxi. 13. § 2. Præterea non globo Neap. Lat. V. ad i. 14. § 7. Mox ad vim par apertum, ordine inverso, Voss. 1. et Leid. 2. nec erat ad vim Hav. a m. pr. omissa vocula enim.

[Ad regiam venire pastoribus] Deerant hæc verba in Leid. 2. pervenire habet Harl. 2. et Port. a m. sec. Mox

impetu facit Harl. 2. An voluit librarius *impetus facit*? V. Gron. ad ix. 15. § 3. et superius dicta ad cap. præc. § 9. at nihil mutandum. Romulus non sæpius impetum fecit, sed unico ictu avi materni fratrem evertit.

CAP. VI. § 1. *Hostes invasisse*] Una voce addita *hostes jam invasisse* Voss. 2.

Cum pubem Albanam advocasset] Manifeste scribendum *avocasset*: et ita membr. frustra que adeo est Beatus, qui contra eorum auctoritatem et libros omnes editos III. 16. 'Concilium deinde legi perferendæ habere, advocato populo ab armis.' Cum etiam hic *avocato* in omnibus omnino et scriptis et editis codd. habeatur. Et ita legendum, ista quæ præcedunt, 'sed vanam imaginem belli, ad averte-ndos ab legis cura plebis animos, Capitolium insedis- se contenderent,' Rhenanum commovere potuerint. Sic autem et in Epist. Sulpicii ad Ciceronem est ad Fam. iv. 5. 'Etiam tu ab hisce rebus animum ad cogitationem tuam avoca.' Callistratus J. C. tit. de Nundinis 2. 'Cum avocentur agrorum cultores ab opere rustico.' Usi sexcenti alii eo verbo in ista signifi- catione. Modius Novant. Lect. Ep. 20. Pal. 1. ac 2. *Cum plebem*, ut erat in Pal. 3. Ceterum cum Cam- pani ed. magis probo vulgat. lect. Fest. 'Pube præsentē est populo præsentē; συνηδονικῶς ab iis, qui puberes sunt, omnem populum signifi- cans.' At Modius ex membr. legit *avocasset*. Gebh. Non spernendum, si non solum probandum, quod Modii Florentinusque *avocasset*. Duplex e- jus verbi vis est huc mire conveni- ens. Est enim et sevocare partem populi a magistratibus seditionis caus- sa; et avertere ab agnoscendo ve- ro periculo, ne auxilium, quo maxi- me debebat, ferat; veluti hic regi. II. 34. 'Secedat nunc, avocet ple- bem.' III. 16. 'Ut non bellum, sed

vanam imaginem belli, ad averte-ndos ab legis cura plebis animos, Ca- pitolium insedis- se contenderent.' IV. 61. 'Ea oppugnatione segnior inse- quenti anno fuit, parte tribunorum exercitusque ad Volscum advocata bel- lum.' XLIII. 16. 'Eo facto advocatam a se concionem tribunus questus, et in ordinem se coactum.' J. F. Gron. *Avocasset* etiam Leid. 1. et Harl. antiq. quod similiter sibi in Oxon. B. ob- vium fuisse Hearne docet. Infra VI. 18. 'Plebi peropportune externa pax data, quod non advocata delectu spem cepit fœnoris expugnandi.' Sæpe an- tem librarii verba 'avocare,' et 'ad- vocare' commutarunt in Mss. Ita IV. 61. § 3. loco quem Gron. ad par- tes vocavit, multi codd. male *advocata*, pro *avocata*, dederunt. Eadem verba etiam infra confunduntur II. 57. § 1. III. 16. § 6. c. 63. § 7. XXXVII. 18. § 8. c. 38. § 7. XXXVIII. 7. § 2. V. alia exempla ap. Gron. ad Epit. LXIX. et quæ olim notavi ad Silii x. 86. Cete- rum *pubem* omnes nostri constanter, nisi quod *pubere*, manifesta scribæ aberratione, præferat Leid. 2. quare *plebem* etiam, quod Pal. teste Geb- hardo, servat, errori librariorum ad- scribam, qui voces has permiscere solent. V. ad Silii Ital. XIV. 280. Paulo post *gratulantes videte* Harl. antiq. An voluit librarius *gratulantes videt*? ut postrema litera e perperam repetita sit ex prima vocis sequentis. Mox *advocato consilio* Voss. 1. et Leid. 2. sollemni errore. Hic vero vulgat. præstat. Non enim consiliarios fra- tris interfecti, quod consilium erat, sed populi concionem, quod concili- um dicitur, advocavit. V. Gron. ad XLIV. 2. § 5. Hinc mox subjungit 'per mediam concionem ingressi,' nempe per concilium ab avo advoca- tum. Inferius *scelus*, pro *scelera*, Flo- rent. et fragm. Hav. *scelere*, manifes- to errore scribæ, librarii Voss. 2. Sed nihil muto. Plura enim Annalii in Nu- mitorem scelera fuerunt, quæ potius

ad commovendum populum amplificanda, quam extenuanda, erant. Mox *deinde tyranni* Florent.

§ 2 *Ratum nomen imperiumque regi effecit*] *Effecit* Voss. ambo, Leid. uterq. Port. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. J. Doujat. conj. *ratum ei nomen imperium regis effecit*. Verum cui bono?

§ 3 *Et supererat*] *Superat* Harl. 2. sed librarius *litteras er* duplicare neglexit, vel, quum per compendium *sup'erat*, aut *superat*, scriptum esset, non advertit ad signum additum. V. ad XXI. 28. § 5. et ad XXXI. 22. § 8. Mox *et ad id pastores* Hav. Sed reliqui codd. primam voculam omittunt.

Qui omnes facile spem facerent] Td facile abest a Pal. 1. Gebhard. Nostri nihil mutant, nisi quod librarii Harl. 2. et Hav. a m. pr. dederint *faciles*, perperam repetita in fine hujus littera initiali vocis sequentis; quod sæpissime alibi factum in membr. inprimis autem id in littera s commissum esse infra videbimus ad XXVIII. 25. § 2. Mox *regni cupido; inde* Port. omissa voce *atque*.

§ 4 *Quoniam gemini essent*] Pall. 1. ac 3. *quoniam cum gemini essent*. Pal. 2. *cum gemini essent*. Gebhard. *Cum gemini* etiam Voss. 1. et Leid. 2. Solent librarii voculas 'cum,' sive 'quum,' et 'quoniam' passim commutare. V. Scalig. ad Cat. Carm. 2. *quoniam cum gemini* Harl. 2. et Hav. a m. pr. quæ scriptura nata videtur ex duplici lect. quam librarius partim in contextu Livii, partim in marg. cod. invenerat; quod sæpius ab ineptis scribarum natione commissum esse exemplis docebimus ad III. 44. § 4. Præterea locus hic videtur mala distinctione laborare. Verba enim ita interpungere malo: *factum certamen coortum a satis miti principio. Quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset, ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent, qui nomen novæ urbi daret, qui conditum imperio regeret, Palatium Ro-*

mulus, Remus Arentinum ad inauguranda templa capiunt; et ita nonnullæ antt. edd. Non diffiteor tamen, etiam vulgat. distinctionem servari posse. Mite erat principium certaminis, ut Dii legerent, qui nomen novæ urbi daret. Quare eam defendenti non pertinaciter adversabor.

Ut Dii, in quorum tutela ea loca essent] *Elegantius* priscus liber *Di, quorum tutelæ ea loca essent*. Lips. Ed. prima *ut Dii, in quorum tutela ea loca essent*. Nam sequens *ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent*: neque aliter Pall. tres. *Grut.* Pal. 2. præponit *ita ut Dii*: alias cum Pall. 1. ac 3. et Campani recensione, *ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent*. Indicavit quoque Lipsius ex cod. suo. *Gebhard.* Cur hic cum *Gruter.* non sequamur *Andream*, sed optimos quosque Mss. edentemque *Campanum ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent*, dicat ipse *Livius*, qui non fortuito in elegantiam suam incidit: XXI. 22. 'Et corpus suum ceteraque omnia, quæ suæ fidei tutelæque essent.' 37. 'Ad eum mitterent legatos, cujus juris arbitriique esset.' XLII. 19. 'Petere, ut eum non sub hospitum modo privatorum custodia, sed publicæ velut curæ atque tutelæ esse vellent.' *Auctor.* de Orig. Gent. Rom. 20. 'Inde videlicet lupum picumque Martiæ tutelæ esse.' *Fest.* in 'Insula.' 'Ejusdem [*Æsculapii*] esse tutelæ draconem.' *J. F. Gron.* *Vulgat.* defendi posset ex XXXIV. 24. 'Junoque regina, cujus in tutela *Argi* sunt:' et *Phædr.* Fab. III. 17. 'Olim quas vellent esse in tutela sua.' Sed recte *Dii, quorum tutelæ ea loca essent* prob. viri docti auctoritate Mss. Neque aliter omnes nostri, ut et illi, quos *Hearne Oxonii* excussit. XXI. 41. 'Pacem cum victis fecimus: tutelæ nostræ deinde duximus, cum *Africo* bello urgerentur: sui arbitrii esse.' XXV. 29. 'Cum primum nostri arbitrii esse cepimus: suæ curæ esse.' XXXVIII. 48. 'Curæ vestræ cusetis

esse, ut pacem terra marique habeant.' Et ita 'suae tutelae factus,' 'suae tutelae effici,' in fragmentis Jctorum obvium est. Una voce auctior *Itaque ut Dii* Harl. 2.

[*Qui nomen....qui conditam*] *Quis nomen et quis conditam* Voss. 1. et Leid. 2. Solent ita frequenter peccare librarii. V. ad cap. seq. § 9. Vocula auctior *cumque nomen* Hav. a m. pr. *cum, qui nomen* a m. sec.

Palatinum Romulus, Remus Aventinum] Vet. lib. *Palatium Romulus*. Recte. Nam *Palatinum* non est, perinde atque *Aventinum*, substantivum nomen, sed adjectivum. Itaque, nisi ubi *collem* addimus, *Palatinum* dicere non debemus, ut c. 12. 'Inter *Palatinum* *Capitolinumque collem*.' Ex *Palatio* autem *Palatinus*, ex *Aventino* *Aventinensis* orta nomina sunt. Ita cap. seq. 'Palatium primum, in quo ipse educatus erat,' non *Palatinum*, lege. *Signon*. *Romulus Palatinum*, inverso ordine, Hav. *Pallantium Romulus* Oxon. Hearn. B. et N. *Palantinum* Port. *Palantinum* Harl. 2. *Palatium* Florent. Harl. 1. Voss. 1. Leid. 1. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii L. 2. Ita cap. seq. *Palatium primum* Voss. ambo, Leid. ambo, et Harl. 1. viii. 19. 'Ædes fuere in *Palatio* ejus, quæ *Vacciprata*, diruto ædificio publicatoque solo, adpellata.' c. 20. 'Ædes ejus, quæ essent in *Palatio*, diruendas, bona *Semoni* *Sanco* censuerunt consecranda.' hoc lib. c. 33. 'Quum circa *Palatium* sedem *Romani* veteres inplissent.' xxix. 14. 'In æde *Victoriæ*, quæ est in *Palatio*, pertulere *Deam*;' et mox, 'Dona *Deæ* in *Palatium* tulit.' c. 37. 'Ædem *Matris* magnæ in *Palatio* faciendam locaverunt.' Similiter alii passim. V. ad c. 5. § 1.

Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt] Pal. 1. omittit τὸ ad. Existimo scripsisse *Livium Aventinum inaugurando templa capiunt*. 'Inaugurando capere' est inaugurationis

gratia occupare. *Gebh*. Tò ad omitt. etiam Port. *Adventinum ad augurandum templa* Harl. 2. et Hav. a m. pr. Sed nihil muto. i. 36. 'Agedum, inquit, divine tu, inaugura, fierine possit, quod nunc ego mente concipio.'

CAP. VII. § 1 *Priori Remo augurium venisse fertur*] Pal. 1. *augurio*: neque aliter fuisse videtur a m. pr. in 3. sic *Papinius*, 'Nec venit augurio melior.' Sed tamen litera dictionis præc. postrema facit, ut prætulerim lectionem receptam huic novitiæ. *Grut*. Pal. 1. ut erat quoque in 3. *augurio venisse*. *Gebh*. Omnes nostri receptæ lectioni adhærent. neque ex suis aliquam scripturæ varietatem *Hearne* protulit.

Jamque nunciato augurio] Pall. tres *Itaque*. *Gebh*. *Itaque nunciato* etiam Voss. 1. Port. Harl. 2. et Hav. *ita nunciato* fragm. Hav.

Utrumque regem sua multitudo consalutaverat] *Salutaverat* Leid. 2. At similiter Liv. locutus sæpe est, ut iii. 26. 'Dictatorem eum legati gratulantes consalutant.' c. 29. 'Proficiscentem eum patronum consalutaverit:' ita plures codd. scripti: vulgo *est salutaverit*. xxxvi. 14. 'Ad ludibrium regem eum consalutari jussit.' xlv. 22. 'Quum aut consul essem consalutatus, aut quo die magistratum inissem.' Epit. ciii. 'Magnusque a tota concione consalutatus est;' ubi etiam multi codd. *salutatus est*. Mox *occidit*, pro *cecidit*, Harl. 2. V. ad xxxvi. 36. § 6. et Cort. ad Sall. Cat. c. 61. Hic tamen nihil muto ob reliq. codd. consensum.

Novos transiluisse muros] 'Murum' adpellare videtur muri ac fossarum designationem: nisi quis murum ex ligno factum intelligat. Lapideo enim muro primus *Tarquinius Priscus* urbem cinxit, ut postea dicturus est Liv. At hæc opinio *Dionysio* quoque suspecta est; mihi fabulæ similis videtur. *Glar*. Postea quidem Liv. dicturus est, *Tarquinius Priscus* ur-

hem muro lapideo cinxisse : ut c. 36. 'Muro quoque lapideo circumdare urbem parabat,' et c. 38. 'Muro lapideo, ejus exordium operis Sabino bello turbatum erat, urbem, qua nondum muniatur, cingere parat.' Verum primum fuisse Tarquinium Priscum, qui id fecerit, non addit. Immo adversatur plane narrationi Dionys. Hal. Antiq. iii. p. 200. *Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, αὐτοσχέδια καὶ φάλα ταῖς ἐργασίαις ὄντα, πρῶτος ἐδοκίμασε λίθοις ἀμαξιαίοις εἰργασμένοις πρὸς κανόνα ταῦτα κατασκευάζειν. Μυροσ urbis, rudi et vili opere exstructos, ipse primus ingentibus lapidibus ad regulam formatis fabricandos curavit.* Unde patet, jam ante Tarquinii Prisci tempora Romam muro cinctam fuisse; sed primum fuisse hunc regem, qui murum ex lapide quadrato construxerit. Vallo Romam a Romulo cinctam fuisse tradunt Flor. i. 1. 'Ad telam novæ urbis sufficere vallum videbatur,' et Aurel. Vict. in Vir. Ill. c. 1. 'Ut Romam prius legibus, quam mœnibus, muniret, edixit, ne quis vallum transiliret.' Hinc constat, necesse non esse, ut cum Glareano per 'murum' hoc loco intelligamus muri et fossarum designationem, vel murum ex ligno factum. Si enim munimentum ligneum 'murus' vocari potest, potest et munimentum ex cespite eodem nomine indicari; quomodo 'murum cespitium' pro vallo dixit Capitol. in Anton. Pio c. 5. 'Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit, alio muro cespitio, submotis barbaris, ducto.' Ubi Casaub. monet, Capitolinum, dicendo 'alio muro cespitio,' respexisse priorem, ab Hadriano exstructum, quem Spartian. simpliciter 'murum' vocat in Hadriano c. 11. 'In Britannia multa correxit, murumque per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque divideret.' Τείχος, de vallo, quem vel Hadrianus vel Antoninus in Britannia duxit, verba faciens, vocat

Dio Cass. lxxii. p. 820. *Τῶν γὰρ ἐν τῇ νήσῳ ὑπερβεβηκότων τὸ τεῖχος τὸ διορίζον αὐτοὺς τε καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα: et διατείχισμα lxxvi. p. 866.* Etiam 'murum per transversam insulam Britanniam ductum' a Severo memorat Spartian. in ejus Vit. c. 18. quem 'murum aut vallum' vocat postea c. 22. ubi v. Salmas. Similiter itaque vallum Romæ ex cespite a Romulo factum 'murum' hic Livius vocare potest, quemadmodum 'mœnia Romæ' a Romulo structa memorat Ovid. Fast. l. iii. vers. 69. 'Mœnia conduntur; quæ, quanvis parva fuerunt, Non tamen expedit transiluisse Remo.' et Trist. Eleg. iv. 3. 7. 'Adspicite illa, precor, quæ non bene mœnia quondam Dicitur Iliades transiluisse Remus.' 'Murum' etiam Fast. iv. 835. 'Angurio læti jaciunt fundamenta cives; Et novus exiguo tempore murus erat.' et vs. 839. 'Neve quis aut muros, aut versam vomere terram Transeat, andentem talia dede neci. Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros Cœpit, et, His populus, dicere, tutus erit?' Lucan. i. 95. 'Fraterno primi maduerunt sanguine muri.' Oros. ii. 4. 'Romulus, intersecto primum avo Nunitore, delinque Remo fratre, arripuit imperium, urbemque constituit: regnum avi, muros fratris, templum soceri sanguine dedicavit.' Et ita τεῖχος fuisse, quo Romulus Romam muniit, docet etiam Dion. Hal. i. p. 74. *Ἐπειδὴ κατεσκευάσθη τὸ τεῖχος; et mox, Κελέριον δὲ τινα τῶν ἐπιβεβηκότων τοῦ τείχους, ὃς ἦν ἐπιστάτης τῶν ἐργων; et p. 75. Καλέσας ἅπαντας εἰς τὸν ἀποδείχθοντα τόπον, περιγράφει τετράγωνον σχῆμα τῷ λόφῳ, βοδὸς ἄρβενος ἅμα θηλείᾳ ζευχθέντος ὑπ' ἄροτρον, ἐκκύτας αὐλακα διηγεκῇ, τὴν μέλλουσαν ὑποδέξασθαι τὸ τεῖχος.* Omnibus in locum designatum convocatis, collem quadrangula figura circumscrisit, bobus mari et femina sub eodem iugo junctis, perpetuamque sulclem duxit, in quo mœnia fundaturus erat. At Dion.

et aliis vallum dicitur *χέραι*. Si quis tamen æque ‘murus’ neque *τείχος* simpliciter de vallo dici posse contendat, loca accipi possunt de muro lateritio, ad cuius distinctionem murus a Tarquinio structus lapideus vocatur. Ceterum Glar. subiungens hanc opinionem Dionysio quoque suspectam esse, sibi fabulæ similem videri, in animo habet illam opinionem, qua Remus mœnia Romuli transiluisse dicitur: quam Livium probasse, licet ‘vulgatiorem’ hanc ‘famam’ esse testetur, ex verbis ejus demonstrari nequit: immo inde potius contrarium colligendum puto.

Sic deinde, quicumque alius transiliet mœnia mea] Alia collocatio in Pal. 1. *quicumque alius mœnia mea transiliet*; et in 2. *mœnia transiliet mea*. Gebh. In Harl. 2. eadem erat collocatio verborum, quæ in Pal. 1. *τὸ mea* deerat in Leid. 2. et Hav. quorum posterior omittit etiam vocem *alius*. Contra, voce addita, *sic deinde eat, quicumque* Port. in marg. *sic puniatur deinde, quicumque* fragm. Hav. Utrumque tamen ab ingenio librarii vel alterius profectum puto, qui ellipticam locutionem supplere conatus est. Id enim ipsis in more fuisse, pluribus exemplis infra evincetur ad xxxvii. 18. § 1.

§ 3 *Palatinum primum, in quo ipso erat educatus, muniit*] Pal. 1. *Pallantium*; Pal. 2. *Palantium* cum nota expunctionis *τοῦ n*. Et expresse Campani recensio *Palatium*. Ceterum Pal. 2. omittit *τὸ primum*, et, pro *erat*, exhibet *fuerat*. Gebh. *Pallantium* Portug. a m. pr. *Pallantium* a m. 2. *Palatium* Florent. Voss. ambo, Leid. uterq. fragm. Hav. et Harl. 1. Præterea *muniire* idem Harl. 1. Tum, alio verborum ordine, *in quo erat ipse educatus* Leid. 1.

Græco Herculi, ut ab Euandro] Doujat. monuit, illud Græco non ad Herculem referendum, sed ad ritum. Ut in propitiandis ceteris Diis Romulus Delph. et Var. Clas.

Albanorum ceremonias servaverit, Herculem autem solum, qui apud Thebas Bæotix natus erat, Græcorum more coluerit. Non male. Macrobr. Sat. iii. 6. ‘Hoc fit, ne quis in æde Dei (nempe Herculis) habitum ejus imitetur; nam ipse ibi operto est capite. Varro ait, Græcum hunc esse morem; quia sive ipse, sive qui ab eo relictus, aram maximam statuerunt, Græco ritu sacrificaverunt.’ Ceterum et hic eadem vocabulorum series non in omnibus vocat eodd. Nam *sacra Diis, Albano ritu aliis, Græco Herculi* est in Leid. 2.

§ 4 *Herculem in ea loca, Geryone interemto*] Quod Livius, prisce illi leviter memoratis, ad nova sui temporis festinarit, fortassis rationem habet. At quod de ara maxima tantam refert fabulam, omissis longe magis necessariis, nullam meo quidem iudicio excusationem recipit. An non ad rem magis erat, latas a Romulo leges referre, ut facit Dionys. quam Enandri cum Hercule colloquium? Si Herodotus tale quid designasset, quam clamasset spurcus aliquis, ‘et quicquid Græcia mendax audet in historia!’ Sed scilicet Livium excusant hæc verba, ‘fama est,’ ‘ita memorant,’ ‘ferunt.’ Herodotum non juvant *ὡς ἀκήκοα, οὕτω λέγουσι, ἔγ’ ἐμὸι ἄπιστα*, et si qua sunt similia. O nomen populi Romani! Glar.

Quiete et pabulo lato reficeret] *Quiete ac pabulo* Leid. 1. Tum perperam Neapol. Lat. *pabulo latiore efficeret*. An voluit librarius *pabulo letiore reficeret*? quod Florent. et fragm. Hav. præferunt. Ego tamen nihil muto.

Boves, ipsum fessum] Non otiose Flor. Rott. Gud. Voss. uterq. *boves, et ipsum fessum*. J. F. Gron. Non tantum eodd. quibus usus sum, *τὸ et* agnoscunt, sed etiam omnes editiones, usque ad ult. Gruteri, in qua sine dubio, operarum errore, omissum erat.

§ 5 *Ubi quum cum cibo vinoque gra-*
Livius. 17 S

vatum] Vett. *ibi*. Lips. Ordo diversus in Pall. duobus, *ibi eum cum vino ciboque gravatum*; uter melior, non definitio. Græci dicunt, διὰ τὴν καταφρόνησιν καὶ μέθην εἰς ὕπνον τετραμμένοι. Diod. Sic. xvi. 520. Liv. iv. 37. 'Festo die graves somno epulisque incolas veteres novi coloni nocturna cæde adorti.' Gebh. *Vino ciboque etiam* Harl. 2. At Ovid. Epist. Heroid. xiv. 33. 'Jamque cibo vinoque graves somnoque jacebant.' Τὸ *ubi* vero a Lipsio damnatum in sola ed. Paris. 1573. vidi. Mutato ordine verborum, *ibi eum cum cibo vinoque* Hav. Mox τὸ *loci* abest a Leid. 2. *borum*, pro *boum*, habet Hav. a m. pr. V. hoc cap. § 7.

Dominum eo deductura erant] *Ductura* Harl. 2. tum *Deum*, pro *dominum*, Hav. a m. pr. Male. Paullo ante, alio ordine, *eum vellet prædam* Leid. 1.

§ 6 *Et partem abesse numero sensisset, pergit*] Genuinam esse hanc lectionem diffiteor, siquidem Pal. 1. *partem abesse sensisset: numero pergit*; et Pal. 2. *partem abesse sensisset numero, pergit*. Unde restituo *et partem abesse sensisset, numero pergit ad proximam speluncam*. 'Numero' hic est cito; ut Plaut. Amph. i. 1. 25. 'Numero mihi in mentem fuit.' Varro Cato: 'Quod qui cito facturum quid se ostendere volebat, dicebat, numero id fore.' V. Fest. et Nonium. Ignoratum sibi correctores immutarunt, aut flagitium crediderunt, verbo antiquiore Livium uti. Gebh. Immo flagitium puto, antiquata similia verba, quæ apud seculum prius in usu erant, Livio nolenti obtrudere, quibus alibi aut numquam, aut quam rarissime usus reperitur, nisi ubi ipsa vetustissimarum formularum verba profert. V. ad xxxvi. 2. § 2. Hinc, quamvis *partem abesse sensisset numero, pergit* præferat etiam Harl. 2. nihil tamen mutandum puto; sed vel ex sententia librarii ita distinguendum esse, ut *numero* ad verbum *abesse*, non ad se-

quens *pergit*, referatur.

Agere porro armentum occipit] Pal. 1. *accepit*: male. Inf. iii. 66. habet Pal. 2. *Ad quarum primum strepitum, velut signo accepto, arma accipere* Æqui. Forte legendum, *arma occipere*. iv. 37. 'His rebus actis consules ii, quos diximus, Idibus Decembribus magistratum occipere.' Ubi tamen Mss. *accipere*. c. 55. 'Ad quod bellum ubi ex senatusconsulto consules delectum habere occipiunt:' quod male in Pal. 2. interpolatum est in *incipiunt*. v. 9. 'Qui Calendis Octobribus magistratum occiperent.' Male ibi codd. *acciperent*. Sic v. 32. principio. vi. 5. 'Hi ex interregno magistratum occipere.' Perperam et ibi Mss. libri *accipere*. Add. xxxiii. 31. Simile mendum hæserat in Sisennæ fragm. apud Nonium voce 'Præstolari.' iii. 'Occulte taciteque advenientium cohortium præstolari occipiunt.' Emendavi ex Ms. *occipiunt*, Antiq. ii. 5. Sic mox c. 8. quia Pal. 2. *acceptam*, lego, *Idque primum ad acceptam magnitudinem roboris fuit*. Tale quid fuisse in Pal. 3. rasura præfert. Pal. 2. *armentum cæpit*; Pal. 3. *occipit*. Gebh. *Cæpit* Voss. 2. et Harlei. 2. *armenta cæpit* Hav. qui etiam loco *insto* præfert a m. pr. *armentum hº cæpit* Leid. 2. sed recte vulgatum Gebh. defendit, quod et in Voss. 1. Leid. 1. Harl. antiq. Port. et fragm. Hav. apud me superest. V. ad xxxi. 50. § 6. Paullo ante *incertus animæ* Harl. 1. manifesta librarii aberratione.

§ 7 *Quædam ad desiderium, ut fit, relictarum mugissent*] Alio ordine *quædam, ut fit, ad desid. rel.* Harl. 2. sed receptum præstat; non enim indicat Livius, vaccis sollemne esse, ut mugiant, sed relictarum desiderium causam istius mugitus esse solere. Insuper Heumann. suis ad me literis, malebat *ob desiderium*. Sed v. Curt. ad Sall. Fragm. lib. iii. Hist. p. 971. Denique *inclusarum spelunca*, pro *ex spelunca*, Harl. 2. *borum vox* Voss. 1. et

fragm. Hav. a m. pr. V. hoc cap. § 5.

[*Cacus prohibere conatus*] Flor. uterq. Gud. Voss. uterq. Helm. Rott. et edd. omnes ad annum hujus seculi 33. *Cacus vi prohibere conatus*. Quod non est otiosum. Ita enim exprimit Livius hunc Cacum ἀρξαι χειρῶν ἀδίκων, non vero Herculem. Et postrema ed. margini id a patre adscriptum video, ut secure admiserim. Jac. Gron. Illud vi, quod recte Gron. retraxit, et superest in omnibus nostris, (nisi quod pro eo in uno Leid. 1. legatur cui, aperto scriptoris librarii errore,) ut et in Oxoniensibus, quos Hearne evolvit, codd. jam omiserat ult. Gruteri ed. 1628.

§ 8 *Ea, profugus ex Peloponneso, auctoritate, &c. regebat*] *Eo prof. ex Pelop. auctoritate regebat* Port. Sed m. sec. addita voce præfert, *Eo prof. ex Pelop. ea auctoritate regebat*. V. ad c. 5. Hic tamen prævalet reliquorum codd. consensus.

Ante Sibyllæ in Italiam adventum, miratæ hæ gentes fuerant] Pal. 1. *mirare in ea gentes*; Pall. 2. et 3. *miratæ in ea gentes*. Gebh. *miratæ gentes* Voss. 1. et Leid. 2. *miratæ in ea gentes* Voss. 2. *miratæ ea gentes* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. *miratæ hæc gentes* Harl. 2. soli ex nostris codd. Hav. et Port. vulgatum servant. Præterea ante Sib. adventum in Italiam Voss. 1. et Leid. 2.

§ 9 *Aliquantum ampliorem augustioremque humana intuens*] Pall. duo *aliquantulum*, et sic jungatur cum τῇ *intuens*, non cum proxime insequentibus. Campani ed. male *aliquanto*. Gebh. Omnes nostri hic nihil mutant. '*Aliquantum*' et '*aliquantulum*' sæpe commutantur. V. ad VII. 36. § 5. Cur vero vel *aliquantum* vel *aliquantulum* ad τὸ *intuens* referendum sit potius, quam ad proxima *ampliorem augustioremque*, non adsequor.

Rogitat, Qui vir esset] *Quis vir esset* Voss. 1. et Leid. 2. sed nihil mutandum; sæpe enim Livium qui pro quis

usurpasse docet Rhenan. ad xxvii. 28. § 4. Inf. c. 41. 'Qui sis, non unde natus sis, reputa:' ubi iterum codd. alii *quis sis*. xxvii. 13. 'Qui pavor hic, qui terror, quæ repente oblivio animos cepit.' V. cap. præc. § 4. inf. ad vi. 32. § 5. xxiv. 15. § 4. et Cort. ad Sall. Cat. 44.

§ 10 *Ubi nomen patremque ac patriam*] Pal. 1. *ubi nomen, patrem, patriamque*. Gebh. Pariter etiam Harl. 2. Et id voluisse videtur librarius Hav. qui a m. pr. dederat *ubi nomen patremque, patriam*. Sed *ubi nomen, patrem, ac patriam* Voss. 2. Nihil muto. V. ad II. 31. § 1.

Jove nate, Hercules, salve] [Cf. Lectt. Varr.] V. Voss. de Arte Gramm. iv. 10. Nostri vulgatum tuentur.

Quam opulentissima olim in terris gens Maximam vocet, tuoque ritu colat] *Vocent* Voss. 2. V. ad c. 3. § 2. Verum tum etiam legendum foret *colant*. Nihil itaque mutandum. Præterea *opulentissimam in terris olim gens* Leid. 2.

§ 11 *Dextra Hercules data, accipere se omen, impleturumque fata, ara condita atque dicata, ait*] *Dextra Hercules data* constanter defendendum est. Nam dextra Euandro data, Hercules se omen divinitatis accipere dixit, et se fata, id est, ea quæ Nicostrata cecinerat, impleturum, aramque maximam conditurum et dicaturum. Nam ei omen divinitatis Enander fecerat, ea memorans, quæ de matre Carmenta, fatidica muliere, audierat. Turn. Adv. xi. 17. Pal. 2. post *omen* interserit *respondit*, excusso τῇ *ait*. Gebh. Hæc scripta sunt Turnebo, ut doceat, se non adsentire Sigonio, legenti *dextra Herculi data: acc. se omen*. Adversus eandem emendationem insurrexit etiam Robort. in disput. de Art. Corr. Antiq. Lib. p. 24. ac promittens, se de multis quam maxime absurdis, quæ ex Sigonii emendatione et interpunctione sequantur, alibi copiosius acturum, sic legendum et interpungendum pronunciat, *Dextra Hercules*

data, acc. se omen ait, impleturumque fata. Ara condita atque dicata. Quamvis autem Sigon. Emend. i. 2. p. 144. reposuerit, se Robortello tum denique responsurum, cum incommoda, quæ se demonstraturum pollicetur, indicaverit; ipse tamen hanc emendationem in repetita nott. ed. omit-tendo tacite eam damnassee videtur. V. etiam J. F. Gron. ad verba seq. hoc cap. In ultt. verbis etiam codd. nostri nihil mutant, nisi quod *condita ac dicata ait* constanter Florent. Voss. ambo, uterq. Harl. Leid. ambo, Port. et Hav. præferant, et *condita atque dicata respondit* ex Oxon. B. laudet Hearne.

§ 12 *Ibi tum primum bove eximia capta de grege*] *Ibi dum primum* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, et Harl. antiq. etiam *bovem eximiam captam de grege* Voss. 1. Quid si uno verborum ambitu, distinctione mutata, legamus? *Ibi dum primum bove eximia capta de grege sacrum Herculi, &c. factum, forte ita evenit, ut, &c.*

Sacrum adhibitis ad ministerium] Pall. tres et Campanus *sacrum Herculi adhibitis, &c.* Gebh. Tres Pall. et Flor. cum Sigoniano *sacrum Herculi adhibitis*. Sive ab Euandro Herculi, sive ab Hercule ipso: hoc enim ambiguum manet, etsi refutet posterius Sigonius, eoque laudet e veteri libro 'Dextra Herculi data.' Sed rejecit hoc olim Turn. monuitque intelligendum esse, dextra Euandro data Herculem se divinitatis omen accipere dicentem induci, sequi fata, quæ Carmenta cecinerat, impleturum, aramque maximam conditurum et dicaturum. Contra nihil absurdius esse, quam dicere, ipsum sibi Herculem aram maximam consecrasse censet Sigon. Verum non convenit inter auctores. Dionys. i. 31. et 32. scribit, Herculem Jovi Inventori posuisse aram, et juvenem mactasse; Euandrum vero a matre edoctum, Superis accessurum Herculem, occupasse

gratiam divini cultus ei tribuendi, et statuisset illi aram Maximam, et ad eam bovem immolasse, rogato tamen ipso, τῶν ἱερῶν κατάρξασθαι, ipsumque Herculem θύσαι τῶν βοῶν τινὰς καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελόντα ἐπὶ τοῦτου τοῦ βωμοῦ ἐπιθύσαι. Auctor de Orig. Rom. c. 6. ex Cassio et libris Pontif. Inventoris Jovis eandem facit, quam Maximam aram ab Hercule consecratam, apud quam ille decimam sui pecoris profanarit, Poticioque et Pinario ritum instaurandi tradiderit. Virg. Æn. viii. 269. 'primusque Poticius auctor Et domus Herculei custos Pinaria sacri Hanc aram luco statuit, quæ Maxima.' Ovid. Fast. i. 579. Hercules 'Immolat ex illis tauro tibi, Jupiter, unum Victor, et Euandrum ruricolamque vocat, Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram.' Tac. Ann. xv. 41. magna ara fanumque, 'quæ præsentî Herculi Arcas Euander sacraverat.' Solin. Polyb. c. 1. 'et aram Hercules, quam voverat, si amissas boves reperisset, punito Caco, patri Inventori dicavit, et suo quoque numini instituit aram, quæ Maxima apud Pontifices habetur.' Servio denique ad Maron. Æn. viii. 271. 'Alii Maximam dicunt, quia illo tempore omnibus erat potior, quam sibi Hercules, postquam a matre Euandri se Jovis filium esse, et immortalem futurum cognovit, statuit.' Ex quibus liquet, festinassee Sigon. Posset alioqui legi *impleturumque fata. Ara condita atque dicata, ibi tum primum.* Per Euandrum scilicet. J. F. Gron. *Sacrum Potitiis ac Pinariis*, reliquis mediis omissis, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. et Port. sed solum τὸ *Herculi* ab Oxon. L. 2. et quibusd. aliis abesse Hearne monuit, quod Harl. 2. et Hav. servant. Quamvis autem loca, quæ δ πάντῃ Gron. laudavit, (quibus adde etiam Propert. iv. 9. 67. 'Maxima quæ gregibus devota est Ara reperitis, Ara per has, inquit, Maxima fac-

ta manus, Hæc nullis umquam pateat temeranda puellis.) Quamvis ergo ea loca satis doceant, non convenire inter auctores; cui tamen sententiæ Liv. adhæserit, ex præce. hoc cap. et seqq. colligi potest, ubi sacra Herculis non ab ipso illo, sed 'ab Euandro instituta,' et Potitios ea 'ab Euandro' edoctos fuisse dicit. Non itaque ambiguum manet, quo sensu illud *Herculi*, si id recipi placeat, accipiendum sit; utrum sacrum factum Herculi ab Euandro, an sacrum factum ab Hercule ipso. Ne quid tamen dissimulem, Herculis hoc 'antiquissimum sollemne ab ipso, cui fit, institutum Deo' fuisse Liv. testatur IX. 34. quare alios ibi, alios hoc loco scriptores secutus fuisse videtur, quod interdum ipsi accidisse videbimus ad XLII. 47. § 6. Præterea in Harl. 2. voci *sacrum* librarius notas addidit, quibus indicabat, eam delendam esse, ut 'bove eximia capta de grege Herculi factum' positum sit, pro ei sacrificatum. Hoc sensu 'facere' sæpius ponitur. Vide ad XXXVII. 3. § 5. Unius tamen cod. auctoritati non nimium tribuo.

§ 13 *Ut Potitii ad tempus præsto essent*] Quantum tribuam Mss. codicibus, ex hac notatione lector intelligat: nam cum in Pal. 1. restet, *ad tpe præsto essent*, persevero legendum eleganti diæresi, *ut Potitii ad tempore præsto essent*, pro præsto adessent tempore, hoc est, mature. Nam, ut ait Afer, in tempore venire omnium rerum est primum. *Gebh.* Ego etiam Mss. codd. multum tribuendum puto, ita tamen ut libriorum erroribus etiam integerrimos deturpatos agnoscam. Vel ipso Gebhardo obsoletis magis delectari deberem, nisi faterer, *tpe* culpa scribæ hoc loco pro *tps* in Pal. 1. datum esse.

Iisque exta adponerentur, Pinarii extis adesis ad ceteram venirent dapem] Longe elegantior lectio est in duobus scriptis codd. quorum alter a Buslidio

relictus, qui primus in orbe Christiano collegium trilingue instituit, alter est Atrebatensis collegii, quorum testimoniis subinde utemur, ac proinde ad compendium alterum Buslidianum, alterum Atrebatensem perpetuo appellabimus, in quibus ita scriptum invenias, *iisque exta potirentur, Pinarii ad ceteram dapem venirent*: quod omnino castigatius arbitror. Per *τρόπον* enim *ἐτυμολογικὸν* originationes eorum vocabb. docet. Nimirum quod alteri a potiando *Potitii* sunt dicti, alteri *ἀπὸ τοῦ πεινᾶν*. Nec remorari nos debet, quod alterum sit Græcum, alterum Latinum: verisimile enim est, advenas et sua et indigenarum lingua locutos esse, ut fere semper fieri solet. *P. Nann. Miscell. v. 4. Ms. præponerentur.* Lips. Lipsii liber *præponerentur*: dictum forte, ut Plauto in *Menæch. II. 2. 2.* 'anteponere prandium pransoribus.' Nannius defensit, quantus est, lectionem suam *iisque exta potirentur*. Jam enuncio, huius neque volam neque vestigium conspici in libris nostris, qua scriptis, qua eusis. *Gebh.* Nannii emend. probat etiam G. J. Voss. in *Etym.* voce 'Potior,' adscripto loco Serv. ad *Maron. Æn. VIII. 269.* 'Fertur Potitius dici, quod eorum auctor epulis sacris potitus sit; Pinarius, quod eis, sicut dictum est, fames epularum sacrarum indicta sit: hoc enim eis Hercules dixisse dicitur, *ὑμῖς δὲ πεινᾶσθε.*' Nostri nihil variant, nisi quod *præponerentur* male habeant Voss. 1. et Leid. 2. Sed nihil muto. Nam 'apponere' sollemne verbum est de cibo ac potu, quum in mensam inferuntur. *Suet. in Cæs. c. 43.* 'Apposita e triclinio auferrent.' V. *Burm. ad Petron. Sat. c. 20.* Eodem sensu non tantum Latinis 'adponere,' sed Græcis etiam *παρὰθῆναι* usurpari, docet *Budæus in Comm. Ling. Græc. p. m. 433.* Simplex 'ponere' similiter adhiberi docuerunt *Nic. Heins. ad Ovid. Art. Am. I. 229. et. Cort. ad*

Plin. II. 6.

Ne extis sollemnibus vrescerentur] Pall. 1. ac 3. *extis solempnium*. Gebh. Scribo cum duobus Pall. et aliis, *ne extis solennium vrescerentur*. Intellige sacrorum vel sacrificiorum. v. 52. 'Sacrificiis solennibus non dies magis stati, quam loca sunt,' Cic. de Leg. II. 8. 'Nec ulla vitiorum sacra solennia obeunto.' Tibull. IV. 2. 23. 'Hoc solenne sacrum, cunctos hoc sumet in annos.' Suet. Octav. c. 94. 'Cum ad solenne Apollinis sacrum media nocte venisset.' Auct. de Orig. Rom. c. 22. 'Utque solenne sacrificium sibi posterisque id esset.' J. F. Gron. *Extis sollempnibus*, vel *solennibus*, Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Port. et ita laudat Hearne ex Oxoniensibus B. L. 1. 2. et C. Cum Gron. tamen malim *extis sollempnium*, quod firmanet etiam Florent. Voss. 2. Leid. 1. Harl. antiq. et Hav. Inf. v. 52. 'Degressus ex arce sollemne Fabiæ gentis in colle Quirinali obit.' Et postea, 'Pontifices Flaminesque negligentiores publicarum religionum esse, quam privatus in sollempni gentis fuerit.' IX. 34. 'Pœnitet enim, quod antiquissimum sollempne, et solum ab ipso, cui fit, institutum Deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti.' Mox, ab Euandro docti Hav. a m. pr.

§ 14 *Donec genus omne Potitiorum interiiit*] Pall. tres, *genus Potitiorum omne*. Porro Pal. 1. quoque *intererit*. Gebh. *Genus Potitiorum omne* etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Scriba autem Pal. 1. qui dedit *intererit*, videtur scribere voluisse *interierit*, quod tamen necesse non est. Sup. in Præf. 'Donec ad hæc tempora, quibus nec vitia nostra, nec remedia pati possumus, perventum est.' Inf. h. lib. c. 23. 'Donec cum re nomen quoque vetustate abolevit.' II. 49. 'Donec nihil aliud quam in populationibus res fuit.' III. 48. 'Donec multitudine etiam

prosequentium tuente ad portam perrexit.' IV. 30. 'Novos ritus sacrificando, vaticinando inferentibus in domos, quibus quæstui sunt capti superstitione animi; donec publicus jam pudor ad primores civitatis pervenit.' c. 34. 'Nec minor cædes in urbe, quam in prælio fuit, donec abjectis armis, nihil præter vitam petentes, dictatori deduntur.' IX. 28. 'Ibique hiberna egerunt, donec ab novis consulibus, &c. dictator, &c. exercitum accepit.' c. 42. 'Comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata, donec se censura abdicavit.' XXXIII. 31. 'De comitiis, donec rediit Marcellus, silentium fuit.' c. 46. 'Aggrumque Campanum ferro ignique est depopulatus, donec coacti sunt Campani egredi portis.' XXXVII. 42. 'Donec fugati equites primum, deinde proximi peditum effuso cursu ad castra compulsi sunt.' XXXIX. 39. 'Donec senatus a consule est habitus, decretumque.' XL. 41. 'Donec cladibus omnibus belli coacti in dedicationem venerunt.' XLIV. 37. 'Clamor ululatusque in castris Macedonum fuit, donec luna in suam lucem emerisit.' XLV. 6. 'Ne tum quidem abscedebat, donec jussu Cn. Octavii pronunciatum est per præconem.' Et ita Gron. emendandum censet ibid. c. 7. 'Progredi præ turba occurrentium ad spectaculum non poterat, donec consul lictores misit : ' ubi nunc editur *misisset*.

§ 15 *Virtute partæ*] *Virtute parta* male Florent. Harl. antiq. Voss. 2. Hav. a m. pr. Port. et Neapol. Lat. *virtute peracta* Voss. 1. et Leid. 2. *virtute partia* Leid. 1.

CAP. VIII. § 1 *Jura dedit*] *Reddit* Voss. 1. et Leid. 2. Virg. Æn. I. 292. 'Cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus Jura dabant : ' lib. eod. vs. 507. 'Jura dabat legesque viris.' Æn. v. 758. 'Patribus dat jura vocatis.' Liv. XXXIX. 37. 'Non suas ad-emisse, quas non habebant, sed nos-

tras leges dedisse.' Mox *tum certo habitu august.* Port. *quum cetero habitu re august.* Harl. antiq.

§ 3 *Quibus et adparitores et hoc genus*] Parum in his sententiæ. Quid enim? an non et lictores genus vel species apparitorum? Certe quum, cadente Servio, ait Livius i. 48. 'fit fuga regis apparitorum atque comitum,' non potest negari illic et lictores intelligi. Similiter iv. 14. quum 'apparitor jussu magistri equitum duxisse' Mælium dicitur. Et passim. Deinde quidquid sit, quum ne transitum quidem Tiberim hactenus a Romulo narrarit Livius, sane credibile est, etiam Albanis regibus et tyranno novissimo Amulio adfuisse stipatores et alios apparitores, ut potius inde exemplum eorum hauserit Romulus, quam ex anlis Etruscis; sic ut ista Livii argumentatio claudicet, vel potius corrupta sit. Expedio rem, deleta altera particula, *quibus et apparitores hoc genus*. Nempe varii sunt apparitores; et eorum plurimum et vulgarem strepitum ab Albæ imitatione habuit; sed unum ex iis genus, quos lictores vocaverunt, petiitum credit Livius ex Etruria, illis scilicet insignibus ornatos, et istum numerum; idque cum ratione credi potest. Loquentio hæc passim obtinet apud Latinos auctores; nec aliud est Livianum xxiv. 42. 'Spolia plurima Gallica fuere, aurei torques armillæque magnus numerus.' xxvi. 39. 'Cum pari classe navium Tarentinarum numero.' Jac. Gron. Similiter Lucret. vi. 919. 'Hoc genus in rebus firmandum est multa, priusquam Ipsius rei rationem reddere possis.' Henman. suis ad me literis, malebat, *quibus et apparitorum hoc genus ab Etruscis finitimis, &c. sumta est, et numerum quoque ipsum ductum placet*. Verum Ezech. Spanhem. de Præst. et Us. Numism. x. p. 95. vulgatum tuetur, ut Livius dicat, se 'haud penitere eorum sententiæ esse, quibus (in ge-

nere) apparitores, (sen regios ministros) et (nominatim) hoc (eorum) genus, (sen lictorum, qui securis ante reges ferrent,) numerum quoque ipsum, ab Etruscis ductum placet:' proinde suam constare Livio, prout ea verba sunt edita, et in antt. ejus codd. leguntur, ea de re sententiam.

Numerum quoque ipsum ductum placet] Pal. 1. *sumtum*: Pal. 2. vero utrumque refert *numerum quoque ipsum vel sumtum ductum*. Gebh. Nihil mutato: *sumtum* ex præc. adscitum videtur. Pal. 2. lectio satis ostendit, illud *sumtum* ex marg. in contextum migrasse. V. ad iii. 44. § 4.

§ 4 *Cum alia atque alia adpetendo loca, in spem*] Pal. tres, Campan. *alia atque alia appet. loca, cum in spem, &c.* Gebh. Præpostera sunt ista. Non enim si urbs munitionibus instruat, inde sequitur, ipsam quoque crescere. Munitiones quidem extenduntur, non tamen ipsa ulterius porrigitur. Urbs vero crescit, cum alia atque alia loca ei adjiciuntur. Et, quæso, cur spernimus ordinem, qui est in scriptis, *Crescebat interim urbs munit. alia atque alia appet. loca, quum in spem, &c.* Ita vidi in Flor. S. Marci: ita notavit manus paterna ex Rott. Voss. Gud. Flor. Helmst. vi. 4. 'Et Roma cum frequentia crescere, tum tota simul exurgere ædificiis.' Jac. Gron. Idem ordo verb. servatur in Voss. utroq. Leid. utroq. Port. Harl. utroq. et Hav. eundem etiam ex Neapol. Lat. nisi quid *amplectendo*, pro *appetendo*, habeat, et Hearne ex Oxon. B. et ed. Romana pr. laudant. Quare tot codd. auctoritatibus subfultus in contextum admittere non dubitavi; præsertim quum altera lectio ex editorum interpolatione nata sit. Quum enim antt. edd. Mstis adsentirent, aliæ exhiberent *munit. et alia atque alia appet. loca, quum in spem*, primus tandem Cæl. Secundus Curio in Basil. a. 1549. dedit *munit. quum alia atque alia appet. loca, in spem*.

§ 5 *Adjiciendæ multitudinis caussa, vetere consilio*] Hæc verba in speciem recta sunt, re non item. Haud dubie enim, cum in cuso cod. antiq. non *multitudinis*, sed *multitudini*, invenitur, scribendum est, *deinde, ne rana magn. urb. esset, adjiciendæ multitudini vetere consilio*, omissa voce *caussa*, a sciolo aliquo huc inculcata. Talia sunt illa ap. Tac. Annal. xv. 4. 'Ea dum a Corbulone tuendæ Syriæ parantur.' xvi. 1. 'Per tantum ævi occulta augendis præsentibus bonis.' Item statim c. 2. 'Dantur triremes et delectum navigium juvandæ festinationi.' Sed et multa alia hoc exemplo in Livio peccata sunt. Legebatur enim, legiturque in omnibus fere libb. ut alii etiam testantur, ap. Liv. iii. 38. 'Suarumque rerum erant, amissa publica, tantum ab injuria abesse rati, quantum,' &c. ea forma nempe, qua dicimus, 'aliquem esse bonarum rerum.' Inveni ecce sunt, qui, ut per omnia antiquum obtineant, nobis interpolant, *suarumque rerum solliciti erant, amissa publica*. Mod. Nov. Lect. 30. Pal. 1. *adlicendæ*, sicut et J. Campani ed. Pal. 2. *adiciendæ*. Pal. 3. *adiciendæ*. Quia vero alii codd. *multitudini*, Mod. scribendum putat, *deinde, ne rana magnit. urb. esset, adiciendæ multitudini, veteri consilio*, &c. in qua et ego sententia ante visam Modii conjecturam eram. Gebh. Illud *multitudini* vidi etiam in edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraq. Quum tamen ex nullo scripto hæc lect. proferatur, et nostri etiam omnes in vulgatam conspirent, nisi quod *adiciendæ*, pro *adjiciendæ*, quidam præferant, (de qua scriptura v. ad II. 10. § 9.) neque Mod. neque Gebh. umquam persuadebunt, ut unius alteriusve ed. (non enim codd. ut Gebh. videri vult, sed cusi cod. antiqui vestigia secutum se ita conjecisse Mod. testatur) auctoritate vulgatum hic mutet: quibus ratio liberos imprimendi nota est, sciunt, quam facile litera

præter mentem editoris ex contextu excidere possit.

Conciendo ad se multitudinem] *Conjiciendo* Neapol. Lat. *coniciendo* Hav. a m. pr. *conciendo multit. ad se* Voss. 1. et Leid. 2.

Natam e terra sibi prolem ementiebantur] Ita prima præfert Modiana a. 1588. Omnes autem, quas vidi, priores *mentiebantur*. Verum *ementiebantur* etiam codd. nostri: quod verbum Livio frequens fuit. ix. 18. 'Et inter vinum et epulas cædes amicorum, et vanitatem ementiendæ stirpis.' xxi. 63. 'Ratus auspiciis ementiendis, Latinarumque feriarum mora, et consularibus aliis impedimentis retenturos se in urbe.' xxv. 3. 'Quia publicum periculum erat a vi tempestatis in iis, quæ portarentur ad exercitum, et ementiti erant falsa naufragia.'

Locum, qui nunc septus densis sentibus inter duos lucos est] Quidam vet. libb. habent, *qui tunc septus... erat*. Quod non probo. Nam Dionys. ita ut Liv. loquitur l. ii. p. 88. τὸ μεταξύ χωρίον τοῦτε Καπετωλίου καὶ τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον μεθόριον δυοῖν δρυῶν. Sigon. Scripti plerique libri, *qui nunc septus descendentes*. Probo, et habeo causas. Lips. Camp. *dempsis sentibus*. Pal. 2. *qui nunc aquis septus descendentes*, alludens ad lectionem quam protulit Lips. *qui nunc septus descendentes*. Gebh. [Vid. Varr. Lectt.] Septo clausum fuisse asylum confirmat et Dio XLVII. p. 338. Οὕτω γὰρ περιεφράχθη, ὥς μηδένα εἶναι τὸ παράπαν εἰσελθεῖν εἰς αὐτὸ δυνήσθηναι. *Descendentes inter duos lucos est*, intellige, occurrit in descensu Capitoliæ circa eam partem, quæ vocatur 'inter duos lucos,' vel Μεθόριον δυοῖν δρυῶν, ut Dionys. καλεῖσθαι κατὰ τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον ait. Sic autem Græci passim. Pansan. in Att. c. 26. Εἰσελθοῦσι δὲ εἰσι βασιλεὺς Ποσειδάωνος, καὶ ἦρωος Βοδύτων. Et deinde c. 28. Καταβῆσι δὲ

πληρῆτε ὁδὰς ἐσσι. Et fere in omnibus paginis. Quæ loca mihi subjecit Albert. Ruben. Noster xxxii. 4. 'Thaumaci a Pylis sinuque Maliaco per Lamiam eunti, loco alto siti sunt.' xlii. 15. 'Descendentibus ad templum a Cirrha maceria erat ab læva semitæ.' Suet. Vespas. c. 1. 'Locus etiam nunc ad sextum milliarium a Nursia Spoletium euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ.' Sententia, qui descendentibus inter duos lucos septo clausus obstat, et circumcumeundus est. Cic. lib. ad Att. iv. 3. 'Assequitur inter lucos hominem Milo.' de Div. ii. 17. 'Deos enim ipsos jocandi causa induxit Epicurus perlucidos, et perflabiles, et habitantes, tanquam inter duos lucos, sic inter duos mundos, ob metum ruinarum.' Add. Salmas. ad Hist. Ang. p. 317. J. F. Gron. *Septus densis sentibus* Lipsiens. Senatorius, cujus codicis excerpta, quum huc usque operæ processissent, nactus sum, Voss. 2. et marg. Voss. 1. *septus densis scentibus* Port. *septus aquis descendentibus* Harl. 2. Hav. a m. pr. et ex Oxon. quos Hearne vidit, N. *septus densis apris descentibus sentibus* corrupt. ejusdem cod. L. 1. *septus aquis densis sentibus* Hav. in marg. a m. sec. *septus descendentibus*, ut viri docti ex suis probarunt, etiam Flor. Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. antiq. idem quoque Hearne in Oxon. L. 2. et C. invenit. Mox *inter duos locos* Lipsiens. Alibi voces 'locus' et 'lucus' commutantur. V. ad xxi. 48. § 4.

Asylum aperit] *Inde aperit asylum* Harl. post. *inde asylum aperit* Hav. *in asylum aperit* Oxon. B. et N. ap. Hearn. *aperit asilum* Lipsiens. *Asylum appellant* Flor.

§ 6 *Eo ex finitimis*] Pal. 2. *ex finitivis*. Gebh.

Rerum perfugit] Pall. tres *profugit*. Gebh. *Profugit* etiam Leid. 2. Port. Lipsiens. Harl. 2. Hav. et a m. interpolatrice Voss. 1. V. ad ix. 10. § 7.

Idque primum ad ceptam] *Id quod primum* Voss. 2. V. ad xxiii. 5. § 9. Solent autem voculæ 'que' et 'quod' in Mss. commutari ob similitudinem notæ, qua utraque per compendium exarabatur. Vid. ad ii. 54. § 10. Præterea pro *ceptam* Pal. 2. *acceptam*: unde Gebh. ad cap. præc. § 6. *occeptum* legendum conjicit. Sed primam syllabam potius natam putem ex vocula præc. et nihil hic mutandum esse. Mox *consilium* deinde Lipsiens. qui ita semper pro *consilium* exhibet. Hinc, aliis literam sibilantem, aliis sequentem c expungentibus, factum, ut passim in vocibus 'consilium' et 'concilium' commutandis turbetur in scriptis. V. Gron. ad lib. xlv. 2. § 5.

§ 7 *Centum creat senatores, &c. qui creari patres possent*] Sane legendum esse videtur, *Qui ciere patres possent*. Sic enim scribit x. 8. 'Qui patrem ciere possent, eos patricios esse appellatos.' Dionys. etiam Ant. ii. pag. 88. ac Plut. in Vit. Rom. p. 24. ubi exponunt causas, cur centum potissimum senatores, quos patres appellaverit, Romulus creavit, ita aiunt ὅτι πατέρας εἶχον ἀποδείξαι μόνοι: id est, *quod patres nominare soli centum possent*, quasi vero alii terræ filii essent. [Hunc locum reprehendit Robortel. Emend. ii. 55. Esto enim patricios ita dictos, non tamen patres, nec ea de causa primum ita appellati. Dionys. ii. multa de hac re scribit, et refellit eos nominatim, qui patricios dictos asserebant, quia patrem ciere possent. Cur itaque lectio mutatur contra fidem omnium antt. libb. ?] Sigon. *Qui creari patres possent* etiam adv. doctissimos criticos merito defendimus. Etsi enim patricii erant, qui ciere patrem poterant; tamen non ex eo efficitur, ut *ciere patrem* hic legamus, cum patres a patriciis distinguat, et patres ab honore dicat vocatos, patricios autem

eorum progeniem. *Turn.* Adv. xi. 17. Critici, qui *ciere patres possent*: recte, quamvis in Adv. sit adversarius *Turn.* Sed quia res apud veteres quoque ignorantia claudit, supra repetendum est. Romulus urbem suam condidit parva manu. Partim eorum ex Albanis, Latinis: partim ex pastoribus erant. Plera libera, tamen etsi ignobilis, et sine nomine turba. Sed urbem, cum præ numero ædificatio frequens esset, an cives imperio videri nimis pauci, adjiciendæ multitudini asyllum aperit. Tum vero ex circa locis omnes undique noxæ, scelera, ac flagitia, (latroni regi opportuni homines) ad hoc ganeones, comedi, quique bona patria per dedecora pauperaverant, ii Romam, sicuti in sentinam, confluebant. Sed multo maximum pondus servitiorum, carcerum, atque ergastulorum eo perfugiebat. Hi postquam libertate auxerant, cum Albanis, Latinis, vetere multitudine juxta vivebant. Nisi tamen utros inter discrimen Romulus fecit ab natura atque fortuna, patricios (id est, ingenuos, et nihil præterea) nobilitatem, senatum: Nepatricos (libertinam illam et novitiam turbam) vulgus, plebem esse volebat, pro re nata. Sed Romani irrisui, contemtuique esse, et per gentes cluere peregrini, obscuri, maculosi cives. Absque illo fuisset, juxta *Remp.* ventum erat. Nam cum senatorem neminem esset lectio, quam liberum, et eum patricium, patres novæ intra pomeria urbis deerant ciri posse. Alba, Lavinio aliunde ciebant patres, e circulo patres, et qui cubito solebant. Igitur ii filios Romanos senatores dehonestatum ibant, turpia capita claræ futuræ nobilitatis, et quæ familiam ducerent, serie majorum imagines deformes. Hercules valuisset etiam præterea contumelia, ni mature prævertisset prudens futura rex, tam horum, quam illorum, qui genus, et inde domo me-

moriam rebus incertis confundere: atque in singulos (in universos enim qui pote?) suam cuique eluere ad posteros maculam. Jam primum igitur omnium, illam infamem et nuperam turbam ex terra sibi mentiebatur natam. Post deinde in senatorum patris nomine patricium mutabat vocabulum, qua abolendæ memoriæ, qua abstergendæ sorditudini paternæ. Sed in senatorum progenie relinquebat patriciorum appellationem. Ut enim quod non in voce, sed in patre, quem primus ciebat senator, versaretur dedecus. Quod non abs re pulchro consilio a civitate sua procul habuit. Plane ut cujusque in senatu legendo rationem habuit, si ingenuitatem et statum edocuit, id illi ad honorem capiendum satis erat. Sed cum Romulus, quæ Alba atque Lavinio indigna senatore laudabat, a creatione illico exuere, et pro patricio, patrem dici velle, non ab honore aut curæ similitudine; sed quod ab Albano atque Latino novum jam hinc orsurus genus, atque a se fortassean post serendæ gentis ipse caput futurus foret. Id temporis enim innupti atque improles omnes simul erant. Nihil igitur absonum fidei, solos fuisse centum, qui *ciere* patres possent: addito, quorum rationem habitum fuit. Pleri enim, quamvis ingenui, tot tamen flagitiis et sceleribus cooperti atque obstinati erant, ut a rep. tamquam contagia et pestes procul arcendi, non arciendi essent. *M. Klock.* Syllog. Epist. Burman. ed. tom. i. p. 389. Nolui recedere a lectione chirographorum libb. etiam Pall. Scio alioquin expressum a Sigonio *ciere*; sed sine auctoritate scripta. Si quid mutandum, mallet *ciere* cum Alberico Gentili: ut scilicet centum solummodo fuerint, quibus essent liberi. *Grut.* Vulgat. adv. Sigon. defendit *Robortell.* Emend. ii. 55. At contra conject. suam tuetur Sigon. Emend. i.

50. Similiter *ciere*, apud Livium legendum, etiam absque Sigonii rationibus, nimium quantum infirmis, contextu et alibi ipso Livio suadente, pronunciat Schegk. ad Vell. Pat. 1. 8. Nostri nihil mutant, nisi quod voces *sive quia is numerus satis erat, sive quia soli centum erant, qui creari patres possent* desint in Leid. 2.

Eorum adpellati] *Appellata* Haverk. a m. pr.

CAP. IX. § 1 *Civitatum bello par esset*] *Civitatum* Leid. 1. et hoc loco et passim alibi. V. quæ notantur ad xxxiii. 20. § 11. et ad xli. 22. § 7. Tum *par bello esset* Harl. 2.

Hominis ætatem duratura magnitudo erat] *Hominis ætate* Voss. 2. et Neap. Lat. sed v. Burmann. ad Nas. Art. Amat. 1. 647. Tum *dur. magn. non erat* Port. *dur. tantum magn. erat* Hav. et Harl. 2. Mox, *quidpe nec domi* Lipsiens. voce quibus perperam omitta. V. infra ad ii. 37. § 5. et ad xxxvii. 7. § 5. Deinde, *connubia esse*. Leid. 1. scriptum fuerat *essēt* sed, ultima litera *t* a sequentis vocis initiali intercepta, et evanescente linea superscripta, datum est *esse*.

§ 2 *Tum ex consilio patrum*] Optime subintelligeretur *τὸ patrum*: et, ne nescias, abest a Pal. 2. Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod *cum ex consilio patrum* Lipsiens. et Leid. 1. a m. pr. Neque placet *τὸ patrum* deleti. Paulo post *connubium quoque* Lipsiens. solito errore. V. ad v. 27. § 1.

§ 3 *Ex infimo nasci*] *Ex infimo nasci solere* Harl. 2. et Hav.

Deinde quas sua virtus ac Dii juvent] *Lectio spuria*. Camp. ed. *deinde quia sua virtus* ab ipso corrupta; nam invenerat in Mss. ut habet quoque Pall. 2. ac 3. *Deinde qua sua virtus ac Dii juvent*: melius. Optime tamen Pal. 1. *dein qua sua*: et *τὸ qua* est conditionale, ut vulgo loquuntur. Ita mox Pal. 3. *proin ne gravarentur*. Gebh. *Qua sua virtus* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Hav.

a m. pr. et Port. cum plerisque, quibus usus sum, edd. antt. nisi quod in Tarvis. prima sit *quæ sua virtus*. Similiter *que sua virtus* Lipsiens. Primus Ald. *quas sua virtus* dedit; et ita habet Hav. a m. interpolatrice, litera initiali vocis seq. in fine præc. repetita: quod frequentissime præsertim in litera sibilante *s* accidit. Vid. ad xxviii. 25. § 2. *Tò deinde* et mox *proinde* servant omnes nostri; nisi quod *dein* sit in Flor. et Leid. 1. Sæpius sese, pro 'deinde' et 'proinde,' Mss. auctoritatem secutum 'dein' et 'proin' Livio reddidisse Gron. testatur ad iv. 32. § 5. V. ad iii. 3. § 6. Tum *juverit*, librarii errore, Leid. 2. Literæ *n* et *ri* ob similitudinem ductuum passim confunduntur. V. ad iii. 30. § 3. Mox *sibi* deest in Voss. 2. Tandem, ordine vocabb. inmutato, *nomenque magnum facere*, et *sciri*, pro *scire*, Hav. *Opes magnumque nomen* Flor. a m. pr. *nomen sibi* a m. sec.

§ 4 *Sanguinem et genus miscere*] Ita primus Frob. ed. 1531. quod ex nostris servant soli Leid. 1. et Harl. antiq. Omnes autem priores typis descripti, ut et Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. *ac genus*. Præterea *immiscere* Hav. et paullo ante *nec grav.* pro *ne grav.*

§ 5 *Adeo simul omnes spernebant*] *Omnes* deest Vet. Lips. *Adeo simul spernebant* ed. Camp. cui accedit trias Pall. Ceteræ, voce auctiores, *adeo simul omnes spernebant*. Sed et Lipsius testatur, dictionem illam non visam in vett. suis. *Grut.* Abest etiam ab utroq. Voss. utroq. Leid. utroq. Harl. Port. et Hav. a m. pr. cui demum a m. interpolatrice additum est. Similiter Hearne *τὸ omnes* ex nullo Oxon. sed tantum ex antt. edd. laudavit. Paulo ante *legatio benigne audita est*, alio vocum ordine, Leid. 2. *Nunquam benigne* Flor.

A plerisque] *Ac plerisque* Leid. 1. et Harl. 1. Et ita etiam dedit scriba Voss. 1. Postea tamen adpicta est

nota, indicans literam ultimam voculæ ac delendam esse.

Ecquod feminis... aperuissent] Vett. libb. *Ecquid non feminis*. Sigon. *Ecquod feminis*. Ita Pall. 1. et 3. nisi quod ambo perperam eo quod: at Pall. 2. *quæ non feminis*. Ut nemini amplius dubium esse possit, negationem, quam et in libris suis invenit Sigon. natam a librariis, minus assequentibus lect. alteram. *Grut.* Pall. 1. ac 3. *eo quod*. Campan. *et quod*. Pal. 2. *quæ non feminis*; videturque esse multo acerbius. *Gebh.* *Cur non feminis... aperuissent* Harl. 2. et Hav. *asylum non aperuissent* Port. a m. sec. in marg. adjecto τῶ non, quod ab initio omisum fuerat. *Hæc quod feminis* Leid. 1. *edquod feminis* Lipsiens. in context. nam m. sec. inter versus adscriptum *ecquod*. *Ecquid non feminis* Oxon. B. ut Hearne testatur. *Eo quod feminis* Voss. 1. et Leid. 2. *Et quod feminis* Voss. 2. simili scripturæ varietate, ac de qua agitur ad v. 44. § 2. Soli Harl. antiq. et Port. a m. pr. vulgat. servant. Henman. suis ad me literis, malebat *Ecquidni feminis*.

§ 6 *Haud dubie ad vim spectare res cæpit*] *Haud dubiū est ad vim* Harl. 1. Forte hæc lectio inde nata est, quod librarius duplicem lect. *dubium* et *dubie* in cod. invenerit, eamque utramque hoc modo *dubium, e, ad vim* expresserit: unde postea alius formavit *dubium est, ad vim*, quod vocola est sæpe unica litera ē in Mss. brevitatibus caussa scribatur. Si in fide dignis codd. *haud dubium ad vim* obvium fuisset, legendum putassem *haud dubiam ad vim*. V. ad xxxiv. 43. § 5. Nunc nihil muto. V. ad iii. 24. § 3. Tum *res* omisit Neap. Lat. cui errori ansam dedisse videtur similitudo ultimæ syllabæ vocis proximæ *spectare*. Liv. ii. 18. § 2. 'Parvaque ex re ad rebellionem spectare res cæpit.' Ubi v. quæ notantur.

Locumque aptum ut daret] *Donaret* Leid. 1. alibi etiam obvio errore. V.

ii. 35. § 5. *locumque actum* Leid. 2. manifesto errore scriptoris librarii, quod hominum genus voces 'aptus' et 'actus' sæpe commutare consuevit. V. ad xl. 13. § 6.

Ludos ex industria parat, Neptuno Equestri sollemnes: Consualia vocat] Perhumane a me, ut solet, quæsitiv Ludov. Rheginus, juvenis nostratium literarum studiosus, nec a musis (ut dicitur) et gratiis alienus, quid esset, quod Romanæ historiæ auctor gravissimus Livius eo libro, unde res Quiritium scribere est orsus, Neptuno solennes 'Consualia' dixerit appellatos. Cui id ego in causa fuisse me arbitrari dixi, quia, ut Serv. ad Virg. *Æn.* viii. 636. et Plut. in Rom. p. 25. et in Quæst. Rom. p. 276. scribunt, Equestrem Neptunum eundem et Consum veteres credidere. Etsi non mihi excidisset, Dionys. Ant. i. p. 100. nusquam gentium credere, Neptuno terræ domitori aram poni consuesse, cum in parte urbis Conso genio alioquin veteri religione dicata offenderetur. Quibus ille verbis innuere mihi videtur, Consum a Neptuno equestri genitum fuisse omnino diversum. Sed, neque temere me illi accedere identidem præfatus, Strabonis et Macrobii testimonium celebrabam, quorum hic circa Corinthiacum isthmum nobile Neptuni templum, ille in Delo aram fuisse, memoriæ prodidisset: nisi aliquis ita occurreret, alium Neptunum marinum esse, alium equestrem: quod Aristoph. significare videatur, in Nuh. 83. Νῆ τὸν Ποσειδῶ τουτονὶ τὸν Ἰππιον; *Per Neptunum hunc equestrem, sive equorum domitorem*: et rursus τὸν θαλάσσιον Ποσειδῶ, id est, *marinum Neptunum*. Quo fieri potest, ut in Delo et Isthmo alterius Neptuni fuerit hic ara, illic templum: sic ut propiora vero videri possint, quæ Dionys. quam quæ Serv. et Plut. tradidere. *Sabell.* [Vid. Lectt. Varr.] Cf. xxx. 39. 'Cerealibus ludos dictator et ma-

gister equitum ex se fecerunt:’ ubi v. not. Aur. Vict. Vir. Ill. c. 11. ‘Quibus negatis ludos Consualia celebravit.’ Plin. xxxvi. 27. ‘Ob id Compitalia ludos Laribus primum instituisse.’ Sic Ms. Pintiani. Vulgo *et ludos*. Vet. versus ap. Varr. de Vit. Pop. Rom. I. et Nonium ‘Cernuus’ ‘Sibi pastores ludos faciunt coriis Consualia.’ Quintil. Inst. I. 5. ‘Quædam tamen et faciem solæcismi habent, et dici vitiosa non possunt: ut Tragedia Thyestes, et ludi Floralia ac Megalesia, quanquam hæc sequenti tempore interciderunt, nunquam aliter a veteribus dicta.’ Varr. de Gent. Pop. Rom. III. ap. Sosip. p. 76. ed. Putsch. ‘Ludos Olympia fecerat.’ Pausan. VIII. 14. *Θεῶν δὲ τιμῶσιν Ἑρμῆν Φενεῖται μάλιστα, καὶ Ἀγῶνα ἔχουσιν Ἑρμῆα*. J. F. Gron. Liv. II. 21. ‘His consulibus ædes Saturno dedicata: Saturnalia institutus dies festus.’ V. etiam Burmann. ad I. laud. Quintil. p. 65. Quum tamen omnes reliqui codd. a viris doctis adhibiti, etiam nostri, vulgat. servant, nisi quod solus Leid. I. aberrante librarii manu, habeat *vacat* pro *vocat*; dubito, utrum unius cod. Flor. quamvis præstantissimi, auctoritati tantum tribuendum sit, ut scripturam, quæ constanter adhuc obtinuit, mutemus; præsertim cum etiam altero loquendi genere interdum usus sit Liv. ut xxix. 14. ‘Populus frequens dona Deæ in Palatium tulit, lectisterniumque et ludi fuere, Megalesia adpellata.’ xxxvi. 36. ‘Ludique ob dedicationem ejus facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor, Megalesia adpellatos.’ Ceterum Sabel. admodum negligenter Dionys. Hal. consuluisse debuit; non enim negat, usquam gentium Neptuno aram, sed *ἀφανὴ βαμὸν*, *occultam aram*, poni consuesse. Vox etiam *Equestri* abest a Voss. 2. *equestris sollemnis* præfert Leid. I. quasi vellet, ludos equestres sollemnes.

§ 7 *Ut rem claram spectatamque facerent*] Pal. 3. *expectatam*. Pal. 1. vero *expeditamque facerent*. Gebh. *Expeditamque* etiam Lipsiens. *expectatamque* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. uterq. Port. et Hav. cum edd. omnibus ante Mod. 1588. quæ cum Gruteri prioribus *spectatamque*, quemadmodum etiam præfert Voss. 2. quod inter sollemnes librariorum errores referendum. V. ad xxx. 23. § 7. In postrema vero Grut. *expectatamque* restituit. Donjat. vel *expectatam* interpretatur finitimorum expectatione dignam, vel conjiciebat legendum *spectatamque*. Sed nihil mutandum. V. Gron. ad xxviii. 27. § 9. Paullo ante *concelebrabant*, Port. et Harl. 2. cum *celebrabant* Lipsiens. Inf. VIII. 7. ‘Spoliisque contactum juvenis corpus, quantum militaribus studiis fœnus ullum concelebrari potest, structo extra vallum rogo cremaretur.’

§ 8 *Ceninenses, Crustumini, Antennates*] Plin. III. 5. ubi de oppidis in Latio deletis, ‘Crustumium,’ ‘Cæninam,’ ac ‘Antennam’ ponit. Paullo ante autem, ubi de Tiberi, ‘Crustuminum agrum’ nominat. Dionys. II. 101. ‘Crustuminum,’ alibi ‘Crustumium’ vocat. Ita quidem apud me hoc nondum definitum, utrum melius dicatur. Hi autem, ut Sabini populi, in Latio fuerunt, non in Tuscia. Glar. Dionys. et Steph. de Urb. urbem *Καλίνων* scribunt cum diphthongo. Ex quo apparet, *Cæninenses* esse scribendum. *Sigon. Cæninenses* Lipsiens. in marg. vero m. sec. emendatum *Cæninenses* legitur. *Cenicenses* Voss. 2. *Cennenses* Leid. 2. sed per diphthongum *Cæninenses* scribendum esse, Sigonio adsentit Cluv. Ital. Ant. II. 9. p. 665. V. etiam Burm. ad Nas. Fast. II. 135. Quod vero Cluv. addat, Festum grammaticum τὸ ‘Cenina’ inter alias voces a *Ce* incipientes retulisse, non videtur meminisse, recentiores demum edd.

vocabula a Festo enarata ad seriem alphabeti ordinasse, cum longe alio ordine omnia digesta sint in Festi codd. scriptis et edd. antt. ideoque ex loco, quem nunc unum quodque vocabulum obtinet, nihil effici posse. Præterea *Crustumini* Port. *Crustumerii* Voss. 2. *Crustumini* Hav. *Crustumerii* Neapol. Lat. Secundum Cluv. ib. p. 657. oppidum dictum fuit 'Crustumium,' vel 'Crustumeria,' oppidani 'Crustumini.' Tandem *Arcomiæ* Port. *Artēnates* Lipsiens. pro quo in marg. m. sec. *Antennates* reposuit. *Autumnates* Voss. 1. *Antennates* Neapol. Lat. *Antennates* Leid. 2. Sed *Antennates* veram nominis orthographiam esse ex Varr. Serv. ac Fest. ap. Cluv. ib. p. 663. laudatis, patet, qui oppidum ita dictum putant, quod ante amnem est constitutum, sicut 'Interamna,' quod inter amnes. Paulo ante *maxime proximi* Flor.

§ 10 *Deditaque eo mentes*] Quid, si legas *deditaque in eo mentes*, quomodo Catull. Lucret. alii loquuti? Lips. Lipsius, *deditaque in eo mentes*, contra omnes libros. Gebh. *Deditaque mentes*, media voce omissa, Harl. antiq.

Tum ex composito orta vis] *Orta* lis scribendum esse, Latinus coniecit. Sed nihil muto. Just. xxviii. 2. 'Qui uxores cum propter originis dehonestamenta non invenirent, vi publica rapuerint.' 'Ex composito' autem est, quemadmodum convenerat. Locutio Livio admodum frequens. i. 40. 'Unus rem ex composito orditur.' c. 53. 'Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus erat, transfugit ex composito Gabios.' iii. 16. 'Mox Sabinæ Etruscæque legiones ex composito adessent.' c. 63. 'Consules ex composito eodem biduo ad urbem accessere.' iv. 60. 'Primores plebis, nobilium amici, ex composito conferre incipiunt.' xxv. 9. 'Editus ex composito ignis ab Hannibale est.' c. 19. 'Velut ex composito utrinque signum receptui datum.' c. 24. 'Emu-

ro ex composito tuba datum signum erat.' xxvii. 42. 'Numidæ ex composito paulisper in portis se valloque ostentavere.' xxix. 34. 'Masinissa ex composito nunc terrentis nunc timentis modo ipsis obequitabat portis.' xxxvi. 25. 'Eodem tempore, quo Romani Heracleam, Philippus Lamiam ex composito obpugnabat.' xxxviii. 1. 'Ex composito quatuor simul locis præsidia Macedonum expulsa.' c. 5. 'Ex composito repente opera est aggressus.' c. 6. 'Si ex composito acta res fuisset.' xl. 5. 'Ex composito sermones ad spretionem Romanorum trahabant.' 48. 'Ex composito refugientium suorum agmen conspexit;' et eo sensu 'componi' dicuntur, de quibus convenit. xxv. 9. 'Ceteri proditores ea, quæ composita erant, expectabant.' c. 16. 'Dies composita gerendæ rei est.' xxvi. 12. 'Indicat imperatori Romano, Numidas frande composita transiisse.' Et ita sæpe. *Tunc ex composito est* in Leid. 2. V. ii. 12. § 15.

§ 11 *Ut in quem quæque inciderat*] In solo Pal. 3. hæc hæsitat lectio, sed acutioris calami pictura intrusa. Pal. 1. *ut in quæque inciderat*. Pal. 2. *vero ut in quemque inciderant*. Cur discedam a vulgat. nihil causæ video. Gebh. *Vocula ut deest* ab Harl. antiq. et Leid. 1. *ut in quemquam inciderat* Harl. 2. *ut in quem quæque inciderant* Port. *ut in quemque inciderant* Hav. *ut in quemcumque inciderat* Lipsiens.

Quasdam forma excellentes] Flor. *forma eccellente*. Cic. de Inv. ii. 1. 'Ut excellentem muliebris formæ pulchritudinem muta in sese imago contineret.' Tusc. v. 21. 'Ad mensam eximia forma pueros delectos jussit consistere.' J. F. Gron. Liv. iv. 19. 'Erat tum inter equites tribunus militum A. Cornelius Cossus, eximia pulchritudine corporis, animo ac viribus par.' vii. 9. 'Tum eximia corporis magnitudine in vacuum pon-

tem Gallus processit.' Ovid. Epist. Her. III. 35. 'Quodque supervacuum, forma præstante puellæ.' Alterum tamen, quod vulgo ante Gron. obtinuit, et omnes nostri servant, sæpe Livio usurpatur. Sup. c. 7. 'Aversos boves, eximium quemque pulchritudine caudis in speluncam traxit.' III. 44. 'Hanc virginem adultam, forma excellentem, Appius amore ardens pretio ac spe pellicere adortus.' IV. 9. 'Virginem plebei generis, maxime forma notam, petiere juvenes.' VII. 10. 'Corpus alteri magnitudine eximium.' Similiter dubia scriptura est II. 40. 'ob insignem mæstitiam,' et 'insignem mæstitia;' ubi vid. et ap. Cic. de Sen. c. 17. 'Cyrum minorem, regem Persarum, præstantem ingenio atque imperii gloria.' Ita quindecim ex codd. snis, quinque alios præstanti ingenio, unum præstante ingenio exhibere Ald. Manutius testatus est. V. Burmann. ad Phædri Fab. III. S. 3. Insuper quædam forma excellentes primoribus Patrum destinata, quas Hav. Quædam forma eccellente sunt . . . destinata Flor. Præterea datum erat negotium Lipsiens. alio ordine.

§ 12 Ante alias specie ac pulchritudine] Inter alias Leid. 2. specie ante alias ac pulchritudine Port.

Talassii cujusdam] Vett. libb. *Talassii*; item Græci Ταλασσίου. *Sigon.* 'Talassius' melius geminato sigma scribitur, quam unico, ut 'Talassionem' geminato sibilo apud Martial. legimus. Nec Græcorum hic plus auctoritati ad veriloquia linguæ suæ et originem ista referentium defero, quam Latinis hominibus et versibus credo. *Turn.* Adv. XI. 17. *Pall.* tres *Talasii*, ut *Sigonii* liber. *Gebh.* *Talassii* Lipsiens. Port. a m. pr. et Hav. *Thalassii* Voss. 1. Leid. 2. et Port. a m. sec. *Talassii* Voss. 2. et ambo Harl. et ita quidem etiam Leid. 1. hoc loco: post tamen, addita adspiratione, habet *Thalassio*. Mox *cuinam ferrent eam* Harl. antiq.

Vocem factum] *Factum* ferunt una voce auctior. Neap. Lat. Male; pendet enim a præc. ubi jam ferunt præcesserat.

§ 13 *Incusantes violati hospitii fœdus*] *Periz.* pater ad marg. Livii legendum conjecit *violatum hospitii fœdus*. Si vulgatum displiceret, minori mutatione reponi posset *violari*. Sed potius nihil muto. *Fœdus violati hospitii* Livius dixit pro fœdus violatum hospitii: quemadmodum 'majora initia rerum' I. 1. pro majorum rerum initia. Mox *ad solennes ludos*, pro ad sollemne ludosque, Hav. sup. h. cap. 'Ludos ex industria parat Neptuno Equestri sollemnes:' sed 'sollemne' pro ludis sollemnibus supra est c. 5. 'Euandrum sollemne adlatum ex Arcadia instituisse;' et postea eod. cap. 'quum sollemne notum esset.'

Per fas ac fidem decepti] *Decepti* abest Vet. Lips. *Per fas ac fidem decepti* nostri tres, ne quis forte Lipsiano accedat, cui vox *decepti* abest. Sic dixit Cæsar B. G. I. 46. 'per fidem circumveniri.' *Plant.* Most. II. 2. 70. 'per fidem sum deceptus.' *Liv.* VI. 29. 'Adeste Dii nobis, per vestrum numen deceptis:' quasi diceret, vestrum numen hamus fuit, quo inuncaremur. Idem XXXVIII. 25. 'Major pars per fidem violati colloquii pœnas morte luerunt.' Rursus XL. 25. 'Duos equites ad Bæbium Pisas mittit, ut obsesso sibi per inducias quam primum subsidio veniret;' hoc est, interpositis induciis, sicut id interpretatur Valerius Maximus. Ita in or. Philippi ap. Sall. ubi hodie adhuc habemus, 'quos perfidia aut perjurio violasti,' reponendum, fide cod. Vaticani, quos *per fidem aut perjuria viol.* hoc est, per fas aut nefas. Emendandus similiter C. Cæsar B. G. VIII. 48. 'Cominus repente omnium suorum invocat fidem atque auxilium, ne sua vulnera perfidia interposita paterentur inulta;' revocandæque edd. primæ *per fidem interpositam*;

quomodo et Mss. meliores. Adde Cæs. B. Gall. 1. 46. Legimus quoque in Tullii Amerina c. 40. 'Ad ejus igitur fidem confugiet, cum per ejus fidem læditur, cui se commisit?' ubi inepte ad oram Lambinianarum edd. 'forte, cum per ejus perfidiam, vel per ejus fraudem.' Sen. c. 3. de Prov. 'Multa millia civium Romanorum uno loco post fidem, imo per ipsam fidem trucidata.' Auct. de Invent. 1. 39. 'Qui sæpe nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus.' Grut. Liv. XLII. 47. 'Legationem in Capitolio ita renunciarunt, ut nulla re magis gloriarentur, quam decepto per inducias et spem pacis rege.' V. etiam Cort. ad laud. loc. Sallust. p. 950. *Per fas hanc fidem* Lipsiens. qui in marg. a m. sec. præfert *per fas et fidem*. Vocem *decepti* præter Leid. 2. qui olim Lipsii fuit, servant omnes reliqui, quibus usus sum.

§ 14 *Aut indignatio minor*] [Vid. Varr. Lectt.] *Aut indignatio est minor* etiam Harl. 1. Leid. uterq. Port. et Hav. In context. itaque recepi. Mox dicebatque Harl. 2. etiam alibi obvio errore. V. ad XXXIX. 47. § 3.

Liberum fore] *Liberorum* Port. a m. sec. et Hav. Sed, Livium similibus contractionibus uti, ad XXII. 22. § 5. probandi locus erit.

§ 15 *Quibus sors corpora dedisset*] Pal. 2. ac 3. *fors*: et sic magis amant loqui veteres. Grut. Lege *fors*, ut habent Pall. 2. 3. Camp. Gebh. Frequens corruptio. Refice cum Mss. *quibus fors*. Fortunitus nempe raptus; placnitque Grutero. Sic XXII. 5. 'Fors conglobat;' ubi vulgo *Sors conglobabat*. XXXI. 41. 'Castra, quo fors tulisset loco, sine ullo discrimine aut cura muniendi posita.' J. F. Gron. *Fors* est in Flor. et Leid. 1. et Harl. antiq. et idem se in Oxon. reperisse Hearne profitetur. Ante Grut. ita quoque ex conject. reponendum monuit Merula ad Ennii

Ann. p. 225. Frequenter autem librariorum in his vocibus confundendis errasse supra dictum ad h. lib. c. 4. § 4. quibus adde inferius dicenda ad V. 11. § 1. c. 20. § 9. c. 28. § 3. c. 49. § 1. XXXIII. 23. § 3. XXVIII. 18. § 2. XXXVI. 9. § 8. Schott. ad Aurel. Vict. de Vir. Ill. c. 13. et quæ notarunt viri docti ad Val. Max. II. 4. ex. 5.

Sæpe ex injuria postmodum gratiam ortam] Ter. Eun. v. 2. 34. 'Sæpe ex hujusmodi re quapiam et malo principio magna familiaritas conflata est.'

Adnixurus pro se quisque] *Adnisurus* Voss. ambo, et Leid. uterq. annisurus Harl. ambo, et Port. V. quæ notavi ad Sil. II. 123.

Quum sua vice functus] Iterum lege ex Pall. tribus, Campano, ut cum suam vicem functus officio sit; longe elegantius. Gebh. Septem Mss. Andr. Bechar. suam vicem. Flor. suam vim. Quia non erat plebeium, mutari oportuit. III. 36. 'Et hoc insigne regium in orbem, suam cujusque vicem, iret.' XXVIII. 19. 'Ab sollicitis vicem imperatoris militibus.' Iterumque c. 43. 'Ut meam quoque, non solum reipublicæ et exercitus vicem videretur sollicitus.' XXXIV. 32. 'Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem irascaris.' Ergo et hoc lib. c. 25. 'exanimis vicem illius' lege, non vice, ut editur. J. F. Gron. Suam vicem Voss. uterq. Leid. uterq. Harl. ambo, Lips. Port. Hav. Neapol. Lat. codd. Oxon. quos Hearne consuluit, omnesque edd. ante Ald. nisi quod in nonnullis τὸ suam operarum culpa omissum sit. Liv. VIII. 35. 'Stupentes tribunos et jam suam vicem magis anxios liberavit onere.' XXV. 38. 'Cogor vestram omnium vicem unus consulere.' V. Gron. ad XXXIX. 14. § 4.

Parentum etiam patriæque expleat] *Parencium* Harl. antiq. Videtur libarius voluisse *parentium*; quomodo inveni in Florent. et. Leid. pr. Ita Horatium, et ex Charis. ac Priscian. Ciceronem locutos esse observat Voss.

Anal. II. 14. Plura alia v. ad IV. 33. § 4. Præterea par. etiam patriæ expleat Harl. 2. pur. patrique expleat Hav. par. patriæque expleat Lipsiens. Mox purgantium a cup. Leid. 2. Perperam.

CAP. X. § 1 Parentes tum maxime] Cum maxime Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. V. infra ad XXVII. 4. § 2. Indicat Liv. eo maxime tempore parentes reptarum civitates concitasse. Adsensior itaque Cortio vulgatum præferenti ad Plin. IX. 13. § 4. Contra cum maxime, quod in optimo Florent. superest, probat Longol. ad Plin. X. 58. § 1.

Tantum indignationes continebant] Tantum indignationis legendum, suis ad me literis, Heumann. conjiciebat. V. ad XXXIV. 27. § 1. Vulgatam tamen lect. satis commodam puto.

Et legationes eo] Legationes ee Harl. antiq. legati omnes eo Leid. 2. Vulgatum præstat. Mox maximum Tatio nomen, Hav. et post, ordine inverso, erat in his regionibus Voss. 1. et Leid. 2.

§ 2 Cæninenses, Crustumini et Antemnates] Vid. Var. Lect. et cap. præc. § 8. et ad II. 31. § 1.

Ipsi inter se tres populi] Primam vocem omiserant omnes, quas vidi, edd. ante Ald. 1518. quæ prima exhibuit, concinentibus scriptis nostris.

§ 3 Nec Crustumini quidem] Ne Crustumini quidem hic legendum esse, monuit Jac. Gron. ad II. 16. § 9. et ita est in Leid. 1. et Harl. 1. ut et in Oxoniensibus, quos Hearne vidit. Neque aliter se in vet. lib. invenisse testatur Sigon. in prima Schol. ed. Idem sæpissime Livio eruditi interpretes reddiderunt. V. Sigon. ad VIII. 38. § 4. XXI. 30. § 8. XXVI. 49. § 15. XXVIII. 27. § 3. J. F. Gron. ad IV. 3. § 7. XXII. 59. § 9. c. 60. § 12. XXVIII. 27. § 3. XXIX. 12. § 10. XXXI. 31. § 10. Jac. Gron. ad II. 16. § 9. XXVII. 18. § 9. Idem error sæpe in Mss. commissus est. V. ad I. 3. § 4. III. 14. § 6. XXV. 16. § 21. XXXV. 42. § 1.

Delph. et Var. Clas.

XL. 25. § 6. Plura aliorum scriptorum loca, quæ viri docti eodem peccato liberarunt, collegit Duk. ad Flor. II. 5. § 3. quibus adde Gron. ad Cic. de Sen. c. 10. Latinium ad Val. Max. II. 1. ex. 4. alios doctos interpretes ad II. 8. ex. 2. et ad III. 7. ex. ext. 1. et Cort. ad Plin. II. Ep. 14. Sic emendandum ex optimo cod. Sangerman. apud Colum. II. 18. 'Propter quod ne pecora quidem oportet teneri adhuc et subsidentibus pratis immittere.' III. 10. 'Ne generandi quidem data est facultas manibus aut plantis.' VII. 8. 'Rustici ne patiuntur quidem sua sponte pigro humore defluere.' IX. 8. 'Quamquam ne sic quidem velim nisi optimas possidere.' quibus locis vulgo adhuc nec editur. His ergo exemplis fretus eandem lectionem restituo Maroni Geor. I. 390. 'Ne nocturna quidem carpentes pensa puellæ Nescivere hiemem.' et Val. Max. III. 2. ex. 1. 'Nam neque altitudine dejectus quassatusve, neque pondere armorum pressus, nec ullo vorticis circuitu actus, ne telis quidem, quæ undique congerebantur, læsus, tutum natandi eventum habuit.' utroque loco vulgo nec prostat. Parum interesse existimat Torren. ad Val. Max. III. 7. ex. 2. ne quidem, an nec quidem, legatur.

Pro ardore] Pre ardore Harl. antiq. V. ad IX. 10. § 7.

Ita per se ipsum nomen Cæninum] Itaque per se ipsum Voss. 1. et Leid. 2. V. ad XXI. 53. § 7. Tum nomen Cæninum Leid. 2. nomen Cænicensium Voss. 2. nomen Cæninensium Leid. 2. Hav. Lips. et a. m. sec. Voss. 1. quod ex præc. itaque Cæninensium hic repetitum est. Et ea etiam causa existit, cur voces satis se in pigre movent: ita per se ipsum nomen Cæninum omissæ fuerint in contextu Port. cujus deinde margini adscriptæ sunt. Vulgatum nomen Cæninum rectum puto. Non modo enim 'Cæninensis' sed et 'Cæninus' in usu fuit. Propert.

Livius.

17 T

IV. 10. 7. 'Tempore quo portas Cæninum Acrona petentem Victor in eversum cuspidē fundis equum. Acron Hercules Cænina victor ab arce, Roma, tuis quondam finibus horror erat.' 'Nomen Cæninum' autem, ut 'nomen Volscum,' III. 8. § 10. ubi vide.

§ 4 *Vanam sine viribus iram esse*] Ultimam vocem omittunt Lipsiens. Voss. 1. et Leid. 2. *esse iram* alio ordine Port. et Harl. 2. Mox *fusum prosequitur* Lips. et Port. V. ad Liv. I x. 10. § 7.

§ 5 *Spolia ducis hostium cæsi suspensa*] Excludit Pal. 1. τὸ cæsi. Gebh. τὸ cæsi abest etiam a Lipsiens. Voss. 1. et Leid. 2. In verbis proxime præcc. *Victore ducto*, pro *vict. reducto* habent Port. et Hav. a m. pr. sed primam syllabam τοῦ reducto elisit ultima proximæ vocis *victore*. *Victorie ducto* Harl. 2. Mox *tum factis vir magn.* Voss. ambo, Leid. 2. et Hav. Vid. ad VI. 23. § 3. Denique *non minor*, pro *haud minor*, Hav.

Fabricato ad id apte ferculo gerens] Nicol. Perott. in Cornu Copiæ p. 33. in verbo 'Feretrius Jupiter' multis modis redargnit, qui hoc loco *ferculo* legunt, pro *pheretro*: reprehendens etymon quoque huius verbi, cum a Plut. in Rom. p. 27. tum ab Festo Pomp. v. 'Feretrius' memoriæ proditum. Porro quam vere id faciat, non est huius loci, ut pluribus prosequamur. Dionys. II. p. 102. putat triphariam Græce hunc Pheretrium Jovem nominari posse, τροπαιοῦχον, σκυλοφόρον, ὑπερφερέτην. Glar. Quid unius hominis audacia noceat libris, vel hic locus esse documento potest. Quippe cum Nicol. Perott. hic inepte censuisset legendum *feretro*, illico eum secuti librarii, erasa genuina, lectionem νοθεύουσιν substituerunt; quod factum doleo in Pal. 2. et 3. Obsecutus quoque illi Campanus est. Gebh. *Fereto* Harl. 2. *feretro* Hav. Neapol. Lat. et ex Oxon. quos Hearne consuluit, N. et C. Eandem lectio-

nem a Perotto probatam video; *vix* tamen verum esse potest, id quod Gebh. scribit, demum in codd. scriptos eam receptam esse, postquam Perott. ita scribendum docuisset. Plerique enim codd. Perotto antiquiores esse videntur, siquidem a. 1480. obiisse dicatur. Eandem conjecturam Perotti sibi displicere testatur M. A. Delrius in not. ad Sen. Herc. Cæt. 110. Titius ad Gratum 488. malebat, *fabricata ad id apte fercula*; in quo sensum nullum video. Vellem itaque rationem conjecturæ addidisset. Mox *in Capitolio conscendit* Voss. 1. et Leid. 2. *In Capitolium escendit* Flor. a m. pr. *in Cap. abscondit* a m. sec.

Simul cum domo designavit templo Jovis fines] Ante hoc bellum caruisse Romulum ædibus sive domo, quæ suadame subiget, ut credam? Pall. tres, Camp. *cum dono*. Mox legit Mod. e Ms. cod. *Jovis Feretri, inquit, hæc tibi victor*. Gebh. Illud *domo*, pro quo Gebh. *dono* restituebat, per errorem operarum irreperat in priores Gruteri edd. Non tantum enim Pall. et ed. Campani, verum insuper quidquid est aliorum codd. et edd. præter illas Gruteri, huic lectioni adversantur, etiam ultima ipsius Gruteri. Mox *cognomenque addit* Port. Lipsiens. et a m. sec. Voss. 1. *cognomen addidit* Hav. Priorum error ex neglecta litterarum repetitione deducendus. V. ad II. 24. § 6.

§ 6 *Jupiter Feretri, inquit*] In membranis legitur *Jovis Feretri*; sed *Jupiter*, pro *Jovis*, ita demum bene se de Livio mereri existimantes, temere substituerunt. Et tamen hi sunt illi, si Diis placet, qui cælum terræ miscent, si quid nos, non pro nostra lubricine, sed ex libb. fide, in vulgatis jam auctoribus, et sexcentis locis, eodem modo ab iis male acceptis, loco moveamus, et pro spuris legitima in suam possessionem reducamus. Mod. Nov. Lect. 30. *Jovis*, pro

Jupiter, antiquissimos Latinos usos fuisse docet Merula ad Enn. p. 225. quorum exemplo in nummis Othonis, Vespasiani, Titi, et sequentium Imperatorum, hodie 'IOVIS CVSTOS,' 'IOVIS PROPVGNATOR,' 'IOVIS STATOR,' similesque tituli supersunt. Livium etiam in precationum aliisque antiquorum formulis referendis sæpe ipsa verba tum usitata, quamvis postea usu abrogata, servasse videbimus ad xxxvi. 11. § 2. Uni tamen Modii cod. tantum tribuere, ut adversus reliquorum omnium auctoritatem constantem recepta lectio inmutetur, periculosum esse iudico. Certe omnes nostri pertinaciter *Jupiter* præferunt: neque aliam ex suis lectionem ulli viri docti, præter Mod. protulerunt. Ceterum emendationem hanc Modio sublegit, et sine nomine auctoris commentariis suis intexit Dempster. ad Rosin. Antiq. II. 3. Vox *Feretri* aberat a Leid. 2. pro ea feret habet Voss. 2. Mox *triumphumque*, pro *templumque*, alia cogitans, dedit librarius Leid. 2.

Quas modo animo metatus sum] *Quas meo animo* Voss. 2. *quas animo met.* Port. Voces *modo animo metatus sum, dedico, sedem* exsulant a Leid. 2.

Sequentes posteri ferent] Hic per posteros, ut posteriora prioribus et ipsi Livio congruant, non alii sunt intelligendi, quam qui ex omni posteritate ad regiam vel imperatoriam in re militari dignitatem essent provecti; posteri ejusdem, quo ipse, ordinis et fastigii; successores ejus in summo imperio. Sic Plin. Paneg. c. 74. agens de Trajani humanitate et morum clementia erga senatum, et hujus vicissim laudationibus et acclamationibus ad Trajanum in curia factis; 'Onerasti futuros principes, sed et posteros nostros. Nam et hi a principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur; et illi, quod non audiant, indignabuntur: ' ubi Lipsius breviter, sed verissime, 'posteros

nostros' interpretatur non alios, quam senatores, qui post nos erunt. *Perizon.* Animadv. Histor. c. 7. p. 254. Hæc Perizonii adnotatio obposita est illis, quæ observat Rutgers. Var. Lect. IV. 7. ubi putat, hoc loco quoscunque posteros memorari, nulla imperii mentione facta. Ceterum pronomen *quæ* deerat in Lipsiensi. In verbis proxime præcc. *me auctore pro me auctorem* Florent.

§ 7 *Qui laturos eo spolia*] *Quæ laturos* Voss. 1. Tum *laturos eo spolia* servant Voss. ambo, Leid. ambo, Port. et Harl. 2. Neque multum abit Lipsiens. in quo est *laturos eos spolia*, in fine vocalæ *eos* repetita litera initiali vocis seq. Sed non in genere Romulus nuncupavit id templum sedem spoliis, sed distincte opimis spoliis. Rectum est ergo *ea spolia*, ut præferunt Harl. 1. et Lips. Mox, *multitudine temporum* aberrans Voss. 2. librarius dedit. Præterea *vulgarem laudem* Leid. 2. Tandem paulo ante, alio ordine, *Hæc templi origo est* Lipsiens. qui etiam *in tā*, pro *irritam*, præfert.

Bina postea intra tot annos] Hæc præpositio est finitio temporis non ultra excurrentis: nam tres istæ voces 'intra,' 'citra,' 'ultra' certos locorum fines proprie demonstrant, ut recte Sulpicius Apollinaris. Liv. IX. 29. 'Omnes intra annum cum stirpe exstinctos.' Itaque 'intra tot annos' foret, priusquam tot anni finem acciperent: qui sermo hic est ineptus. Vult enim Livius, cum tot anni sint elapsi: quod 'tot annos' Virg. 'tot annis' dicit Cic. et passim Latini. Sed ille nonnumquam 'inter tot annos.' Pro Quinct. c. 14. 'Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quinctium.' In Manil. cap. 23. 'Qui inter annos tot unus inventus sit, quem socii in urbes suas cum exercitu venisse gaudeant.' Ubi frustra nodum putat vir eruditus. Titinius ap. Nonium voce 'Toga'

‘quæ inter decem annos nequisti unam togam detexere.’ Plaut. Stich. 1. 3. 61. ‘Prandia, quæ inter continuum perdiidi triennium.’ Agnoscis scripsisse Livium *inter tot annos*. Nec sane aliter Florent. Voss. uterq. Rott. Gud. et vetustissimæ edd. J. F. Gron. *Inter tot annos* etiam Leid. uterq. Harl. uterq. Lips. Port. et Hav. neque aliter Oxon. quos Hearne vidit, omnesque edd. ante Modian. 1588. in qua prima *intra* mihi occurrit: sive Mod. ita legendum censuerit, sive error sit operarum. Plaut. in Trucul. 11. 6. 29. ‘Inter tot dies quidem hercle jam actum aliquid oportuit.’ Cic. in Verr. 1. 13. ‘Quæ inter decem annos nefarie flagitioseque facta sunt:’ ubi Hotomann. ita, pro *intra decem*, legendum monuit, et non modo utriusque locutionis discrimen pluribus adlatis exemplis inlustravit, verum hoc loco etiam ex Ald. et vett. Mss. *inter tot annos* vindicavit. Sæpissime etiam scribas librarios has voces confudisse videbimus ad v. 27. § 3. Mox pro *tot bella* Heumann. suis ad me literis, *tot bellis* legendum conjecit.

Parta sunt spolia] Voces duæ a fine abesse poterant sine incommodo sententiæ. *Grut.* *Parata sunt* Voss. 1. et margo Leid. 2. sollempni errore. Vid. ad v. 6. § 1.

CAP. XI. § 1 *IncurSIONEM FACIT*] *IncurSIONES* Port. Liv. inf. hoc lib. c. 32. ‘Quum incurSIONem in agrum Romanum fecissent, repetentibus res Romanis superbe responsum reddunt.’ III. 38. ‘Sabini magna manu incurSIONem in agrum Romanum fecere.’ Paullo ante *solicitudinem* Voss. 2. Leid. 2. Lipsiens. Hav. a m. pr. et Voss. a m. sec. Alibi ita peccatum est in Mss. et edd. Vid. Gron. ad Sen. Consol. ad Marciam c. 24.

Palantes in agris obpressi] Mss. *palatos*: idque frequenter reperio in Livio, et semper mutatum. *Lips.* Prima ed. confirmat lect. Mss. Lipsiani *pulatos*. Pall. tamen tres adhærent

alteri. *Grut.* Nostri Mss. *palantes*, vel *pullantes*. Lipsius tamen *palatos*. Gebh. Voss. 1. Rott. Helm. Gud. *palatos*, quo gaudet alibi quoque Livius. Sed et sic Andr. et omnes vett. edd. usque ad Mogunt. Primus Ald. dedit *palantes*. J. F. Gron. *Palatos* etiam Harl. antiq. et Leid. ambo: in contextum itaque recepi, quum codd. præstantium auctoritate subnixus, tum more Liviano, qui ita passim loqui solet. Ita II. 50. ‘Palatique passim vaga, ut fit pavore injecto, raperent pecora:’ ubi etiam primæ edd. eodem errore *palantesque* præferunt. III. 5. ‘In quos, palatos prædam agentes, Postumius aliquot locis, quibus opportuna inposuerat præsidia, inpetum dedit:’ ubi iterum vetustiores excusi easdem turbas dederunt. VIII. 24. ‘Contrahens suos ex fuga palatos pervenit ad amnem.’ IX. 31. ‘Easdemque latebras, quibus se paullo ante tlexerant, palati atque inermes fuga repetebant.’ XXII. 17. ‘In quosdam boves palatos ab suis gregibus inciderunt.’ c. 24. ‘Ut inpetus aut in frumentatores palatos, aut in castra, relicta cum levi præsidio, fieret.’ c. 32. ‘Frumentatum exeunti Hannibali diversis locis opportune aderant, carpentes agmen, palatosque excipientes.’ c. 52. ‘Cum quatuor millia hominum et ducenti equites, alii agmine, alii palati passim per agros, Canusium perfugissent.’ XXIII. 27. ‘Cohortatus milites, ut palatos sine signis hostes adgrederentur:’ quorum quinque posteriora loca, antequam medecinam *ὁ πάλιν* Gron. ex Mss. optimis adtulisset, eodem morbo laborarunt. c. 42. ‘Ei facile esse ducam obprimere populatores nostros vagos, sine signis, palatos.’ XXIV. 20. ‘Eos effuse palatos Hanno adortus:’ ubi male etiam primæ edd. *palantes*. XLIII. 23. ‘In palatos populatores quum erupissent ab Antigonea armati.’ XLIV. 44. ‘Magnam eos eadem prædamque, palatis passim per agros

Romanis, facturos.' Simili corruptela inopinantes, pro *inopinati*, librarii dederant xxi. 52. § 10.

§ 2 *Fusi sunt igitur primo inpetu et clamore hostes*] *Sunt* deest Vet. Lips. Deest etiam ab omnibus nostris, Florent. utroq. Voss. utroq. Leid. utroq. Harl. Lipsiens. Port. et Hav. etiam ab edd. ante Ald. qui primus addidit: a quo obtinuit vulgo usque ad Grut. qui Lipsio obsecutus iterum delevit. Præterea vox *inpetu* deest in Leid. 1. τδ *hostes* in Voss. 2. sed *clamore hostium* habet Harl. 2.

Precibus raptarum fatigat, orat] Vet. libr. *precibus raptarum fatigata*. Perspicue verum. Sic loquitur alibi Livius. *Sigon.* Non aliter omnes codd. (nisi quod erat, pro *orat*, facili lapsu sit in Harl. antiq. et Leid. 2.) omnesque, quas vidi, edd. præter solam Basil. 1555. in qua operæ aberrantes *fatigat* dederunt. De locutione '*precibus fatigare*' dictum ad xxvii. 45. § 10.

Coalescere concordia posse] Ultimam vocem nescit Leid. 2.

§ 3 *Ibi minus etiam, quod alienis claudibus ceciderant animi, certaminis fuit*] Vet. lib. *quod jam alienis*. *Sigon.* Vox *animi* abest a Pal. 1. Non enim *animi* tantum, sed et vires in victis sociis afflictæ. *Gebh.* Vocem *jam* *Sigon.* interposuit. Sed abest a Voss. utroq. Rott. Gud. Flor. Hehn. J. F. Gron. *Ibi minus et, quod* Lipsiens. *Ubi minus, quod* Voss. 1. et Leid. 2. *ubi, pro ibi*, etiam Hav. et, quas vidi, edd. Aldo priores: is enim primus *ibi* edidit, concinentibus ex nostris Voss. 2. Leid. 1. Port. et utroq. Harl. Vid. ad xxvii. 5. § 2. Præterea vocem *jam*, quam *Sigon.* inseruit, non agnoscunt ambo Leid. Port. et Hav. eandem etiam non invenit Hearne in Oxon. L. 2. et C. quare iterum expunxi. Denique probare nequeo, Gebhardum unius cod. auctoritate adv. consensum plerorumque reliq. delere vocem *animi*, licet ea etiam deficiat in Lipsi-

ensi. '*Cadunt animi*,' vel '*cadunt animis*,' qui animum despondent, quibus audacia minuitur. Liv. ii. cap. ult. '*Quod jam inde ab infelici pugna castrisque amissis ceciderant animi*.' Cic. de Amic. c. 7. '*Amicitia bonam spem præluceat, nec debilitari animos, aut cadere patitur*.' V. Manut. ad Cic. ad Fam. vi. 1. et viros doctos ad Grat. Cyneg. v. 450. '*concidere animis*' dixit Cæs. B. G. viii. 19. '*Hostes concidunt animis, atque itineribus diversis fugam quærunt*:' etiam Oros. vii. 7. '*Postquam Galbam in Hispania imperatorem creatum ab exercitu cognovit, totus animo ac spe concidit*.' Animi itaque Crustumini norum ceciderant, quod socii victi forent, atque post devictos socios timerent, ne simili clade adicerentur. '*Cadere*' autem simpliciter dici de eo, cui et animi et vires afflictæ sunt, nondum me observare memin.

§ 4 *In Crustumini nomina darent*] Legendum in *Crustumini*, ut subaudiatur agrum. *Sigon.* Rectius *Sigon.* *Crustumini*, assentantibus Pall. 1. ac 3. *Gebh.* *Crustumini* etiam ambo Voss. ambo Harl. ambo Leid. Lips. et Port. Sed *Crustumini* Hav. *Crustumerium* Neapol. Lat. quod non displiceret, si perpetuam inter *Crustumini* et *Crustumerium* differentiam esse constaret, quam ex Cluv. supra notavimus ad c. 9. § 8.

Maxime ac propinquis raptarum] Vocem *maxime*, quam constanter agnoscunt codd. scripti, perperam omiserunt ant. edd. usque ad Ald. qui primus interposuit. Deinde *et propinquis* Leid. 2. Tum, *captarum* Harl. 2. sollemni errore scribarum. V. ad vi. 23. § 5.

§ 5 *Ab Sabinis bellum ortum*] *A Sabinis* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. Hinc *bellum ortum est* Harl. 2. *ortum est bellum* Voss. 1. et Leid. 2. Mox *multoque maximum*, ommissa vocula *id*, Leid. 2.

Aut cupiditatem] *Aut per cupiditatem* Leid. 2. repetita præpositione, quæ præcesserat: quod Livio familiare admodum fuisse videbimus ad VI. 28. § 6. Uni tamen cod. contra alios omnes fidem habere periculosius est. *Mox intulerant, pro intulerunt*, Hav.

§ 6 *Aquam forte ea tum sacris extra mœnia petitem ierat*] *Aquam forte eam tum* Hav. a m. pr. *aquam forte tum ea* Harl. 2. An vocula *ea* delenda ex more Livii? Nisi forsitan addita sit, ne inperitiori lectori dubium foret, utrum virgo, an Tatiush, aquam petitem extra mœnia ierat. Paulo ante *corruptit*, pro *corrumpit*, Harl. 2. et Lipsiensis. *Mox pet. ierat ext. mœnia* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 7 *Accepti obrutam armis necavere*] *Pal. 1. Acceptis obrutis armis*. Forte *accepti obrutis*: sed siccum non interdum, utram prehendas. *Gebh.* Nostri nihil mutant, nisi quod vitiose æque *acceptis* sit in Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. qui et *obrutam* pro *obrutam* præfert: deinde *nec caure*, pro *necavere*, habet Leid. 2.

§ 8 *Additur fabulæ, quod vulgo Sabini*] Omnes in dandi casu legunt *fabulæ*: quasi, quæ præmiserit auctor de cæde Tarpeiæ, fabulam videri velit. Itaque ego in nominandi casu *fabula* legam, ut sequentia fabulam vocet, non præcedentia. Sane, quæ sequuntur verba, obscura sunt, cum ait, 'eo scuta illi pro aureis donis congesta:' nisi eo exponas pro ideo. Deinde 'ex pacto decreto,' vix intelligitur syntaxis. *Glar.* Probo suspicionem Glareani, qui legit *Additur fabula*: ut non ea, quæ exposita sunt, sed, quæ exponenda sunt, 'fabula' dicantur. Addo illud, Livium ita v. 21. esse locutum: 'Inseritur huic loco fabula:' et x. 9. 'Id credo, cognomen errorem in ædilibus fecisse, secutamque fabulam mistam ex ædilibus et consularibus comitiis convenientem errori.' *Sigon.* Restituitur

tionem omnium membr. omnium retro edd. *additur fabulæ*. Nam *Sigon.* dum auscultat Glareano, invexerat *fabula*: male uterque: ac nobiscum facit pleraque pars historicorum; explicatque ambiguitatem ipsorum *Val. Max.* ix. 6. *Grut.* *Additur fabulæ* *Pall.* omnes, itemque olim editi. *Glar.* tamen, suffragatore *Sigonio*, ex conjectura *Additur fabula.* v. 21. 'Inseritur huic loco fabula,' &c. *Ib.* c. 23. 'Inde fabulæ adjectum est.' Mihi temerarium videtur, contra tot testes mutare lect. optimam. Argutias amborum nunc non discussio, non memorum, 'fabulam' significare quoque historiam. *Infra* v. 11. 'Sed in rebus,' ait ipse *Livius*, 'tam antiquis, si, quæ similia veri sint, pro veris accipiantur,' &c. *Gebh.* *Fabulæ* præter *Hav.* omnes nostri, *Voss.* uterq. *Harl.* uterq. *Leid.* uterq. *Port.* et *Lipsiens.* et pariter omnes *Oxon.* quos *Hearne* excussit: ut non inmerito temerarium *Gebhardo* visum fuerit, adversus tot codd. sola conjectura *fabula* in contextum recipere; præsertim cum 'fabula,' ut addit, etiam notet veram historiam: ut apud *Sen.* de *Benef.* v. 24. 'Puto ob hoc iratus, quod se a cognitione media ad veterem fabulam adduceret.' *V. Gron.* ad *Sen. Nat. Quæst.* iii. 17. et *Scheff.* ad *Phædr.* in *Prol.* i. 7. Similiter tamen fere *Mela* i. 5. 'Addit fama nominis fabulam;' et *Liv.* ii. 7. 'Adjiciunt miracula huic pugna.'

Gemmatosque magna specie annulos] *Gemmatosque manu dextra annulos* in *Oxon.* N. se reperisse *Hearne* testatur. Quæ lectio fidei historicæ adversatur. Ex historicis enim constat, *Sabino*s armillas et annulos sinistra manu gestasse. *Vid. Val. Max.* ix. 6. ex. 1. *geminatosque* perperam etiam *Voss.* 2. et *Leid.* 2. Pari errore voces 'geminatus' et 'gemmaus' confunduntur apud *Stat. Silv.* i. 1. 1. ut ad eum locum viri docti monuerunt. *Vid.* etiam viros doctos ad *Nason.*

Am. 1. 2. 41. Mox habuerunt Voss. 1. Leid. 2. Port. Harl. 2. et Lipsiens.

Eo scuta illi] *Et scuta* Harl. 1. *ea scuta* Voss. 1. et Leid. 2. Sed vulgatum servandum: 'eo' est, ideo. XXXVII. 23. 'Procul navium habet prospectum: eo maxime, ut in obvio classi hostium essent, electus locus est:' et alibi sæpe. Tum *illis*, pro *illi*, Leid. 2. et Hav. a m. pr. In verbis præcc. quod in sin. mun. esset, haberet præfert Harl. 2.

§ 9 *Decreto arma petiisse dicant*] Lib. Buslid. ad istum modum legit, *directo arma petiisse dicant*, quam lectionem veram arbitror. Opponitur enim ambagiosæ illi petitioni, qua vel arma vel armillas poscere videbatur, dum paciscitur, ut id sibi traderent, quod in sinistris manibus haberent. Nunc autem, plane explicitis verbis, arma petiit; quamobrem non avara, sed insidiosa est habita, tamquam quæ illos nudos hosti objicere vellet. P. Nann. Miscell. v. 5. Vet. *directo arma*. Ego, quid lateat, propemodum scio. Lips. Alii *directo*. Lego *dierecto*. M. Klock. ap. Burmann. in Syntagm. Ep. tom. 1. p. 390. Buslid. lib. cum vet. Lipsii *dierecto arma petisse dicant*, quam scripturam Nann. Miscell. v. defendit, et interpretatur. Lipsius vero, quid lateat, propemodum se scire ait; sed nullus explicat. Veram scripturam puto *dierecto arma petisse dicant*. Fest. me docuit, 'dierectum' per ἀντίφρασιν dici, malum diem, quasi minime rectum. Unde Latinis (notavit Scal. et nostra laude, et seculo major) 'dierectum intrare,' quod Græci εἰσφθαρήναι, et 'dierecta abire,' quod ἐντεῦθεν ἀποφθαρήναι, hoc est, abire in malam rem. Sensus itaque Livii erit; Virginem Tarpeiam in perniciem suam, malo suo, Germanis zueiner unglückhaften stundt, arma petisse. Adposite: quamvis nihil displiceat M. Klockii *dierecta arma*, ut Plant. Men. 11. 3. 87. 'lembum dierectum.' Schegk.

Præmess. 13. Pall. 1. et 3. *delecto*, 2. vero *de directo*. Campan. *directo*. Dudum monnerunt Lips. ac Schegk. et ante hos Nann. Gebh. *Decreto* videtur posse defendi verbis Cic. Agrar. 11. 17. 'Cur non aperte, ut antea? cur non item ut decreto et palam reglonem illam petierunt?' Ubi non mutem cum Manut. Sed Flor. *de recto*. Reg. et Chifl. *derecto*. Pall. dno *delecto*. Pal. 3. *de directo*. Oxon. Buslid. et Mur. et Voss. 1. *directo*: quod probavit olim Nann. Numquid aliud sub eo lateat, viderit Lips. nam 'dierecto' et 'dierecta' adolescentum, ut illa tempora ferebant, elegantium ætatibus condonanda sunt. Cic. in Partit. c. 13. 'Alterum ad fidem directo spectat; alterum se inflectit ad motum:' et Div. 11. 61. 'Quid opus est circuitione et amfractu, ut sit utendum interpretibus somniorum potius, quam directo?' J. F. Gron. *Delecto arma petisse* Lipsiens. in cujus marg. m. sec. emend. *directo* exstat. *delecta arma petisse* Voss. 2. *delecto ac directo arma petisse* ex Oxon. L. 1. profert Hearne, duabus diversis lectt. junctis, quod sæpius veræ lectt. ignaros scribas fecisse, dictum est ad 111. 44. § 4. *directo arma petiisse* Hav. *derecto arma petisse* Leid. 1. *directo arma petisse* Harl. uterq. Leid. 2. et Port. Schegkii conjecturam *dierecto arma petisse* refellit etiam G. H. Ursin. Obs. Philol. c. 3. p. 86. 'directus' et 'decretus' etiam alibi confunduntur. Vid. ad XL. 30. § 6. Mox, *fraudem agere visam, sua peremptam mercede* Leid. 2. *perceptam*, pro *peremptam*, Lipsiens. qui error facile ex compendio *perēptam* nasci potuit.

CAP. XII. § 1 *Atque inde postera die*] Rott. Hel. Gud. Voss. 1. *postero*. J. F. Gron. *Postero die* etiam Florent. Harl. uterq. Leid. uterq. Port. Hav. et Lipsiens. (qui etiam, trajectis vocibus, *quum postero die* dedit) cum edd. antt. Neque aliud voluit librarius Voss. 2. qui tamen, manu aberranti, *postremo*

die dedit. Primus Ald. *postera* edidit, ex quo per reliq. edd. eadem lectio propagata est. Vulgo quidem distinxerunt grammatici, 'dies' virilis generis esse, cum de certo die loquimur; muliebris autem, cum de tempore. Vide etiam Manut. ad Cic. ad Fam. 1. 2. Non multum tamen eorum dictatis tribuendum, et pro arbitrio licere 'diem,' sive certum diem, sive tempus notet, utroque genere dicere, contendit Burmann. ad Nason. Trist. 1v. 6. 38. Hic tamen *postero die* in contextum recepi, tum propter codd. et edd. plurimarum consensum, tum etiam quod Livium, qui vel centum ac pluribus locis '*postero die*,' aut '*in posterum diem*' dixit, rarissime '*postera die*,' et '*in posteram diem*' usum observarim; et nescio an pluribus, quam his quatuor locis: 11. 49. 'Fabii *postera die* arma capiunt.' vi. 22. 'Exercitu indicto ad portam Esquilinam in *posteram diem*.' vii. 8. 'Postera die deserta fuga castra Hernicorum;' et ix. 20. quorum tamen plerisque adhuc variant codd. Præterea vox *inde* aberat a Voss. 1. et Leid. 2. pro qua *in* exhibet Port. quæ scriptura hinc orta est, quod *inde* breviter *in* exarari soleat, et notam addere scriba omiserit. V. ad x. 20. § 6.

Inter Palatinum Capitolinumque collem campi est] Intra Pal. Voss. 2. solito scribarum errore. Vid. ad v. 27. § 3. Tum *Palatinum* Port. Hinc *Capitoliumque* Leid. 2. et Hav. a m. pr. Denique *Capitolinumque campi collem est* Port.

Non prius descenderunt in æquum... subire] Videtur mihi legendum, *Non prius descendere in æquum, ... subire*: quandoquidem expresse Pal. 2. *descendere*, et mox primus *subire*. 111. 30. ex Pall. triga restituo, 'Id modo excipere, ne postea eosdem tribunos juberent.' Fatua vulgo lectio regnat *excipere*. Ita 111. 36. habet Pal. 2. 'Quotidie coire remotis arbitris.'

Vulgo *coibant*. c. 43. 'Haud inultum interficere,' ut habent Pall. duo meliores. 1v. 8. quoque emendandum ex duobus Pall. 'Et patres, quamquam rem parvam, tamen, quo plures patricii magistratus in rep. essent, læti accipere.' Vulgo male *acceperere*. Statim ibidem c. 9. ex melioribus iisdem codd. lege, 'Priores Volsci duce Æquo Cluilio in Ardeam venire, et nœnibus hostium vallum obicere.' Nam qui primitus mutare ausi sunt, lolio, credo, tam vili tritico, victitasse mihi persuadeo. Eodem lib. c. 39. 'Quod ubi est factum, interclusi equites: nec perrumpere eadem, qua transierant, posse.' v. 49. 'Sed Diique et homines prohibere redemptos vivere Romanos;' ut habent Pall. duo: vulgo *prohibuere*. Gebh. Nostri codd. nihil mutant; nisi quod *descenderent* a m. pr. *descendere* a m. sec. præferat Port. *descenderent* Hav. a m. pr. *descenderunt* a m. sec. Tum *Romani principes*, una voce auctior, idem Hav. a m. pr. quæ tamen vox ex sequenti huc translata videtur scribæ errore. Denique *subigere*, pro *subire*, sit in Harl. 1. Livium sæpissime orationibus infinitive propositis usum fuisse, easque frequenter ab indocta scribarum natione corruptas esse, multis locis viri docti observarunt. Vid. ad c. 50. § 5. Hic tamen eandem adhibitam fuisse, ut Gebh. putabat, nondum mihi persuadere potui.

§ 2 *Metius Curtius*] Vet. *Mettius* semper, ut Græci. Lips. *Mettius* Florent. Voss. 1. Port. Leid. 1. et Hav. *Mectius* Leid. 2. *Metitus* Harl. 1. *Mecius* Harl. 2. et Lipsiens. *Cæcius* Voss. 2. Vid. ad c. 23. § 4. Præterea *Crucius* Voss. 1. *Curius* Leid. 2.

Ab Romanis Hostius Hostilius] Dionys. 11. p. 108. Lucumonem Tuscum Romulo adiutorem adhibet. Unde et equitum una centuria nomen habet, ut auctor est M. Varro 1v. p. 16. Livius Lucerum originem incertam

ait cap. seq. Quidam Hetruscae historiae racematores Livium invidiae in nomen Tuscum insimulant, ideoque ab eo Hostilium pro Lucumone positum esse. Mihi autem videtur Livius hoc absque auctoribus non fecisse; at quibus, nescio: neque enim facile scitu est. *Glar.* Alio libro, nempe de Prænom. Rom. ostendi ex auctoritate lapidum Capitol. et Valerii, et Macrobbii, esse prænomen tum in hoc rege, tum in Hosto Lucretio consule, de quo dicam ad iv. 30. § 4. non *Hostium*. Sigon. *A Romanis*, et paullo ante *a Sabinis* Leid. 2. Præterea *Hostius Hostilius* Voss. uterq. Leid. 1. Harl. uterq. Hav. Port. Lips. et a m. sec. Leid. 2. cum a m. pr. corruptius adhuc scriptum fuisset *hostibus Hostilius*. Vocem *Hostius* non agnoscit Oxon. L. 1. ut Hearne notavit, et Neap. Lat., quemadmodum contra *Hostilius* omittit Harl. 1. quod errore factum librariorum, qui tantum non easdem literas repetere neglexerunt. Cur vero Sigon. Hostum Hostilium ‘regem’ vocat?

Animo atque audacia sustinebat] Pal. 2. *sustentabat*. Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod τὸ atque omiserit scriba Harl. antiq. an forsitan voluit *animo audaci*? Sed nihil muto. Paullo ante *rem Rom. a quo iniquo* Voss. 2. Sed peccatum puto librariorum.

§ 3 *Ut Hostius cecidit*] Libri, quos supra allegavi, sic habent. *Ut Hostilius cecidit, . . . fusaque ad veterem portam Palatii. At Romulus.* Videat diligens lector, num idem sit nomen ‘Hostius’ et ‘Hostilius,’ et aliquo modo ὑποκοριστικῶς deductum, ut ‘Quintilius’ a ‘Quintio,’ ‘Sextilius’ a ‘Sexto,’ ‘Petilius’ a ‘Peto,’ ‘Manlius’ sive ‘Manilius’ a ‘Manio,’ ‘Lucilius’ a ‘Lucio,’ ea forma, qua Græci dicunt βρεφύλλιον, εἰδύλλιον, μαιρακίλλιον. Nam tametsi lamda in his dictionibus non geminetur, non mirum, quum veteres ἐπάλλησιν earundem consonantium valde exhor-

ruerint. *P. Nann.* Misc. v. 5. *Ut Hostilius* etiam Latin. in Neap. et Hearne in Oxon. N. et C. invenerunt. Sed *Hostius* omnes nostri habuerunt: pro quo recte Sigon. ad § 2. dedit *Hostus*. Mox inclinatur omittitur in Voss. 2. ut scribendum videri possit ‘Romana acies fusa est.’ Sed nihil mutandum puto: τὸ inclinatur enim negligentia scribæ excidisse verius est.

Romulus et ipse turba fugientium actus] Pal. 2. *Romulus et ipse ex ipsa turba f. actus*: ceteri duo pro ipse habent ipsa. Gebh. *Et ipsa* etiam perperam Voss. 2. et Leid. 1. Mox *tur. actus fug.* Port. Tum, *ad tollens* Harl. 2.

§ 4 *Hic in Palatino prima urbi fundamenta*] Vet. lib. *Palatio*, ut ante. Sigon. Voces in *Palatino* aberant a Voss. 2. Sed in *Pallantino* Port. in *Palatio* Florent. Voss. 1. Leid. uterq. et Harl. 1. et ita ex codd. L. 2. et C. laudat Hearne. V. Gron. ad c. 5. § 1. et Sigon. ad c. 7. § 1. Præterea *prima urbis fund.* Harl. 2. *prima fund.*, media voce omissa, Harl. 1. utrumque male. ‘Fundamenta urbi jacere,’ ut ‘locum seditioni quaerere’ III. 46. § 2. In præc. non idem ordo est verborum in omnibus membr. nam *Jup., inquit, tuis jussus av.* Voss. 1. et Leid. 2. *Jup., inquit, jussus tuis av.* Harlei. sec. *Jup., tuis, inquit, visis av.* habet Lipsiens. in contextu, sed *jussus* in marg. mutatum a m. sec.

Scelere erutam Sabini habent] Pal. 2. *tenent.* III. 17. ‘Arcem ab his iisdem Sabinis anro captam recepistis.’ Gebh. *Tenent* etiam Harl. 2. et Hav. Sed male. Vel enim repetitum ex principio hujus capituli ‘Tenuere tamen arcem Sabini,’ vel id factum sollemni errore librariorum, qui has voces ‘tenere’ et ‘habere’ confundere soliti sunt. Vid. ad II. 31. § 6. Tac. Ann. I. 1. ‘Urbem Romam a principio reges habuere.’ Vid. viros doctos ad Flor. IV. 2. § 22. Præterea male *scelere erutam* Leid. 2. Simili-

tendo ductum *m* et *ru* in scriptura Longobardica huic errori causam dedit.

§ 5 *Fugamque fœdam siste*] Media vox aberat a Voss. 2. Paulo ante, *deinde terrorem*, pro *deme terrorem*, Lips. et Harl. 2. Male. Vid. ad II. 2. § 7. Sup. *hinc alte arce* Flor.

§ 6 *Hic ego tibi templum*] Melior collocatio in Pal. 2. *Hic tibi ego*. Gebh. Causam, cur illa verborum collocatio præferenda sit, nullam video. Omnes etiam nostri in vulgat. conspirant.

Tua præsentî ope servatam urbem esse] *Tua præsertim ope* Port. Eodem modo olim peccatum erat ap. Sall. in Cat. c. 51. § 19. ubi vide Cort. qui docet, 'præsentem diligentiam' esse adjuvantem, præstantem, certo intentam: quæ etiam est significatio huic loco conveniens. *Tua præsentia perservatam* Florent. a m. sec. Tum *servatam esse urbem* Voss. 1. et Leid. 2. *servatam urbem*, τῇ esse omisso, Hav.

§ 7 *Veluti sensisset auditas preces*] Iterum Pal. 2. *Veluti si sensisset*. Gebh. Rott. Gud. Voss. uterq. Flor. uterq. *Veluti si sensisset*. Id perinde Livium sonat, ac vulgata. Hoc libro c. 56. 'Velut si prolapsus cecidisset.' XXI. 8. 'Velut si pariter utrosque murus texisset.' XXIII. 9. 'Velut si jam agendis interesset;' et sæpe. Jac. Gron. *Veluti si sensisset* etiam Leid. uterq. Harl. ant. Hav. a m. sec. et omnes, quibus usus sum, edd. antt. Primus Ald. particulam omisit, quam iterum recipiendam duxi. XXI. 41. 'Veluti si servos videatis vestros arma repente contra vos ferentes;' et mox, 'Hic est obstandum, milites, velut si ante Romana mœnia pugnemus.' XXIII. 18. 'Velut si cum alio exercitu a Capua exiret.' XXV. 38. 'Velut si adhortantes, signumque dantes videatis eos, ita prælum inire.' XXVIII. 32. 'Veluti si omnium communis agatur honos.' XXIX. 28. 'Veluti si urbem extemplo adgres-

surus Scipio foret.' Simili modo dictum 'quasi si.' Vid. N. Heins. ad Nas. Ep. IV. 3. 'tamquam si,' de quo vide ad XL. 9. § 7.

Hinc, inquit, Romani] *Heus, inquit, Romani* scribendum, suis ad me literis, conjiciebat Heumann. *Hic, inquit, Romani* Leid. 1. et Hav. Easdem voces sæpius commutari videbimus ad XXVI. 13. § 13. *Hic Romanos*, media voce exsulante, Voss. 2. *inquit, hinc Romani*, mutato ordine vocabulorum, Port. Mox *resistere nos atque*, vocula addita, idem Port. a m. sec.

Restitere Romani, tamquam cælesti voce jussi] Pal. 1. *resistere R. tam. cæl. v. nisi*. Gebh. *Resistere R.* etiam Voss. 2. Lipsiens. Leid. 2. et Hav. Vid. ad I. 50. § 5. Sed hic nihil muto. Tum *quamquam cæl. voce* Leid. 1. eadem scribæ aberratione, qua etiam 'tantum' et 'quantum' commutantur. Vid. ad XXIV. 35. § 4. Mox *pervolat* Harl. 2.

§ 8 *Ab arce decurrerat*] Vet. lib. *decucurrerat*. Ostendit porro Prisc. bonos auctores compositum 'cucurri' usurpasse: ut Liv. in XXV. 11. 'Etsi ferocius procucurrissent.' Idem fecisse Catonem, Plautum, et Terentium. *Signon. Decucurrerat* etiam Florent. Voss. 1. et Harl. uterq. *cucurrerat* Voss. 2. et Leid. 1. Vid. Gron. ad XXII. 4. § 6. et XXV. 17. § 5. et Coler. ad Præf. Val. Max. ubi testatur, se ejusmodi præterita numquam aliter invenisse in scripto cod. Danielis. Pariter emendandum ap. Front. Strat. II. 2. 4. 'In subjectos hostes decucurrit.' Ita enim unus Hillensb. cujus excerpta penes me sunt, exhibet. Passim etiam cod. Suetonii Memmianum habuisse 'accucurrerunt,' 'transcucurrisset,' 'concucurrisset,' 'percucurrit,' 'procucurrisset' Jac. Gronov. Præf. Suetonii ed. quam 1698. emisit, præfixa testatur. Add. Cort. ad Plin. II. 1. Simili modo formatum præteritum 'excucurrerunt' ex codd. restitutum est c. 15. §

1. 'præcucurrerant' VIII. 30. § 2. Vid. etiam Torren. ad Val. Max. I. 8. ex. 10. et ad III. 1. ex. 1. 'concucurrerunt' vid. Jac. Gron. ad Liv. XXIX. 18. § 10. 'procucurri' vid. ad XL. 30. § 5. 'incucurrerat' vid. Jac. Gron. ad XXVII. 18. § 19. Hoc posterius autem ex illis erat compositis, in quibus se geminationem nondum in præterito reperisse testatur Voss. de Analog. III. 19. inter quæ etiam enumerat 'discucurri,' quo tamen utitur Suet. in Calig. c. 32. 'More victorum cum palma disencurrit.' Præterea a Sabinis, pro ab Sabinis, est in Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. Denique totum quanto foro spatium est Lips. Male.

Perfidus hospites, imbelles hostes] *Perfidus hostes, imbelles hospites* Port. *perfidus hostes* etiam Voss. 1. Male. Proprium enim convicium in hospites, quod perfidi sint; in hostes autem, quod imbelles. Similiter dictator Romanus Fidenates et Volcos IV. 32. 'perfidus socios,' 'imbelles hostes' vocat. Et ita Ovid. de Paride XIII. 44. 'Tam sis hostis iners, quam malus hospes eras.' Mox longe esse aliud v. capere Harl. 2. Vid. ad VI. 23. § 5.

§ 9 *Ferocissimorum juvenum*] *Fortissimorum juvenum* Leid. 2. et Hav. quod ex glossemate natum esse censendum est. Vid. ad XXVIII. 42. § 4. In verbis præcc. unam vocem addebant Harl. 2. et Hav. hoc modo, *in cum jam hæc gloriantem.*

Romani persequuntur] *Prosequuntur* Port. Vid. ad IX. 10. § 7. Paulo ante *forte pugnabat Mecius* Harl. 2.

§ 10 *Adverteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri*] Id est, converterat illuc animos oculosque Sabinorum. Nam male libris omnibus *averterat* scriptum alio sensu. Lips. ad Tac. Ann. XII. 51. Sic Pal. 2. a dextra emendatrice, quomodo emendand. censebat Lips. ad Tac. Ann. II. 17. Antea legebamus *averterat*, ignorantia historicæ dictionis; quam-

vis forte fuit initio *adverteratque etiam S. tanti periculum viri*: nisi præterea velimus *tanti periculo viri* adsutum a manu librarii. Sic et infra post, 'favore multorum addito animo,' deleri poterant e Livio, salva interim narratione. Grut. Pal. 1. *averterantque ea res etiam, &c.* Forte legendum *averterantque ea re etiam Sabinis*, noto dicendi genere, pro aversi erant. Gebh. Recte viri docti *adverteratque* legendum monuerunt: quomodo a m. sec. præfert Port. in quo a m. pr. ut et in omnibus reliq. nostris, utroq. Voss. utroq. Harl. utroq. Leid. Hav. et Lips. erat *averteratque*. Verum non tantum ea res 'averterat,' id est, alio verterat Sabinos, verum etiam 'adverterat,' id est, ad se converterat. Plin. I. 10. 'Multa in Euphrate sic eminent atque elucet, ut mediocriter quoque doctos advertant atque adficient:' ubi Corte nos remittit ad ea, quæ notatrus est ad Lucani VIII. 857. Eodem sensu hoc verbum Livio restituendum existimabat Gron. ad V. 42. § 4. Vid. etiam, quæ notantur ad VI. 23. § 8. X. 21. § 2. XXVI. 5. § 9. XXX. 8. § 1. et XXXI. 40. § 7. Simili modo 'aversus' et 'adversus' sæpius in membr. antt. commutantur. Vid. ad II. 31. § 6. De verbo 'advertere' hac significatione agunt Acidal. ad Tac. Ann. I. I. c. 41. et Gifan. in Obs. Ling. Lat. voce 'Advertere.' Aliter tamen loqui videtur Liv. XXVIII. 6. 'Quum omnium animos oculosque id certamen avertisset.' Ceterum unus e Regiis codd. ap. Crev. *advertitque*. Verum unum hunc testem, adversantibus reliquis, non audiendum censeo. Verba seq. 'tanti periculo viri' pro glossemate habet Scheffer. in Misc. Obs. Crit. tom. VIII. p. 298. Iusuper 'favore multorum,' quod proximum est, exponit multorum auxilio vel ope. Potius favor est vox qua indicatur spectatorum in circis ac theatri benevolentia, non tamen tacita, sed quæ voce

ac gestu exprimitur. Vid. Casaub. ad Vopisc. Aurel. c. 48.

In media convalle . . . prælium] Vet. bellum. Lips. *In media valle* Lipsiens. quem non audio invitis reliquis. Infra c. 38. 'Infima urbis loca circa forum aliasque interjectas colibus convalles, quia ex planis locis haud facile evehebant aquas, cloacis e fastigio in Tiberim ductis siccant.' *Redintegrant bellum* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. Sæpius librarios voces 'bellum' et 'prælium' commutasse dicam ad III. 61. § 2. Quo minus tamen hic et alibi temere eo sensu 'bellum' recipiendum existimem, obstant, quæ ibidem dicam. Præcc. ita exhibebat Hav. *Romani atque Sabini in media.*

CAP. XIII. § 1 *Tum Sabinae mulieres*] Eleganter Pal. 1. expungit τὸ *mulieres*. Sic inf. mox, 'Ex bello tam fristi læta repente pax cariores Sabinas viris ac parentibus, et ante omnes Romulo ipsi fecit.' *Gebh.* Eadem vox abest etiam a Lipsiensi. Sed nnius vel alterius fide eam expungere non sustineo.

Quarum ex injuria bellum ortum erat] Hunc locum imitatus esse Entrop. videtur I. 2. 'Commotis bellis propter raptarum injuriam Cæninenses vicit.' Ubi vir clariss. qui proxime scriptorem hunc in lucem emisit, ex cod. Lugd. *raptorum* in contextum recepit, et intelligit injuriam, quam raptores intulere. Ita sæpe active 'injuria' sumi, adscripta ab eo auctorum loca ostendunt, idque non negamus. Uni tamen cod. contra aliorum consensum palmam ibidem tribuendam non esse, vel Livii locus, quem Entropius imitatus est, evincere potest.

Crinibus passis scissaque veste] Lego *sparsis*. Lips. Recentius editi *passis*; non carpo. Sed tamen, quum antiqui præferant *sparsis*, quod et in Lipsii libb. et tribus Pall. mirum est, nisi originem suam debeat alterum illud

Petro Justino Philelpho, qui præfuit ed. Mediol. 1480. In ea certe comparet, additumque, *ut amicis quibusdam suis morem gereret, quam diligentissime illam recognovisse.* At ego minime amare possum tam diligentem recognitionem. *Grut. Pall. Camp.* sicut Lipsii cod. *sparsis*. Diod. XVII. p. 580. de Persidibus, *Περσαιοῦόμεναι δὲ ταῖς χειρὶ τρεμοῦσαις τὸν τοῦ σώματος κόσμον καὶ τὰς κόμας ἀνειμέναι διὰ τόπων τραχέων ἔθειον, &c.* Liv. XXXIX. 13. 'Matronas Baccharum habitu crinibus passis cum ardentibus facibus decurrere ad Tiberim.' *Gebh. Passis*, pro quo Lips. et Grut. *sparsis*, (quod perpetuo etiam apud poëtas habere pejores observavi, ubicumque fere illud meliores libb.) non est Philelphi istius Mediol. sed Flor. membr. quæ antiquissima est omnium hujus partis Livii adhuc visarum: nec aliter Voss. 1. a m. pr. *J. F. Gron. Sparsis*, præter Voss. 1. a manu interpolatrice habent etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Hav. Port. a m. 1. et Lips. Verum *passis* superest in Harl. antiq. Leid. 1. et Port. a m. sec. quod Gronov. membr. antt. apud poëtas et alibi plerumque præferre testatur, ubi recentt. 'sparsos crines' exhibent. Id infra etiam repetit ad XXVI. 9. § 7. Ita Ter. in Heaut. II. 3. 49. 'Capillus passus, prolixus, circum caput Rejectus negligenter.' Ubi nemo interpretum dissensum codd. notavit, præter Pareum, qui ex Pal. 2. profert *capillus sparsus*, et nuper Bentleium, qui eandem scripturam tres ex suis pro varia lectione, duos vero in ipso textu, servare monuit. In Phorm. I. 2. 56. 'Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida.' Ubi, reliquis tacentibus, solus Pareus iterum ex Mss. Pall. *sparsus* laudavit Ovid. Ep. VI. 89. 'Per tumulos errat, passis, discincta, capillis.' Liv. VII. 40. 'Expectate, dum vobis singulis matres conjugisque crinibus passis obviæ ab urbe veniant.' XXVI. 9. 'Undique matronæ

in publicum effusæ circa Deum delubra discurrunt, crinibus passis aras verrentes.' Vid. Nic. Heinsius ad Nas. Fast. I. 646. et Weitz. ad Ter. Heaut. II. 3. 49. Lambin. denique ad Hor. Sat. I. 8. 23. Quid vero sit 'passus capillus,' Gellius docet, jam ab aliis ad partes vocatus, Noct. Att. xv. 15. 'Capillo quoque esse mulier passo dicitur, quasi porrecto et expanso.' Non tamen statuendum cum Græv. ad Just. xxiv. 3. genus loquendi 'crinibus sparsis' Latinis auribus placere non posse, quæ 'passos crines,' non 'sparsos,' norunt. Certe 'spargere crines' Latine dici docuit J. F. Gron. ad Just. xxiv. 8. Vid. etiam Bentlei. ad Ter. Heaut. II. 3. 49. 'Sparsi capilli' memorantur quoque Nasoni Ep. xv. 73. 'Ecce jacent collo sparsi sine lege capilli.' Ubi Heins. qui Ovid. recensens ingentem codd. scriptorum copiam consuluit, ex solo tantum Regio *passi capilli* profert: qui tamen non videntur ibi locum habere posse. 'Passi capilli' magis lugentibus ac supplicibus, ut 'sparsi' vaticinantibus, furore divino correptis ac bacchantibus convenire videntur. Vid. Burmann. ad Ovid. Art. Am. III. 709. Hinc *crinibus sparsis* legendum videri dicam ad xxxix. 13. § 12. etiam ap. Ovid. Heroid. xv. 73. Contra hic cum Gron. et aliis malo *crinibus passis*, quod lugentes (ἐσθῆτας ἔχουσαι πενθίμους inquit Dion. Hal. III. p. 110.) ac supplices Sabinæ ex urbe egressæ sint; et quidem tanto magis, quod et codd. Oxon. hanc lectionem præferre Hearne profiteatur.

[*Victo malis muliebri pavore*] Iterum in Pal. 1. deficit τὸ malis. Lucan. VIII. 817. 'Ille per umbras Ausus ferre gradum victum pietate timorem Compulit.' Gebh. Nostri omnes nihil mutant, nisi quod τὸ malis etiam desit in Lipsiens. Vid. ad II. 36. § 3.

[*Ausæ se inter tela volantia inferre, ex transverso*] Pal. 2. *volitantia*. Gebh.

Volitantia etiam Harl. 2. *rollancia* Lips. Tum *ausæ sunt . . . se inferre, et ex transverso* Voss. 1. *ausæ . . . se inferre, et ex transverso* Leid. 2. *ausæ se inter tela inferre volantia, ex transverso* Port.

[*Dirimere infestus acies, dirimere iras*] Hand aliter scripti. Ter. in Hec. III. 1. 11. 'Rem cognosces, iram expedites.' Noster xxviii. 21. 'Quod ab tanta rabie dirimi nequirent.' Malim tamen fere *delenire iras*. Ut II. 45. 'Diem tempusque forsitan ipsum leniturum iras.' xxxiii. 16. 'Aut eo ipso lenire iras, aut pati, quod casus tulisset.' xxxix. 13. 'Simul iram lenire.' Plaut. in Asin. II. 4. 28. 'Vah! delenire apparas.' Colum. ix. 3. 'Sed tamen iracundia notæ melioris apium facile delenitur.' J. F. Gron. Liv. xl. 7. 'Quin comisatum, inquit, ad fratrem imus, et iram ejus, si qua ex certamine residet, simplicitate et hilaritate nostra lenimus.' Sen. de Ira I. 1. 'Exegisti a me, Novate, ut scriberem, quemadmodum posset ira leniri.' Ovid. Epist. xvii. 23. 'Crimen erat nostrum, si delenita fuisssem.' Pari modo 'lenire seditionem' est v. 24. 'Romæ interim multiplex seditio erat: cujus leniendæ caussa coloniam in Volscos deducendam censuerant.' vi. 16. 'Jam hand procul seditione res erat; cujus leniendæ caussa, largitor voluntarius senatus repente factus.' iv. 51. 'Vindicatis seditionibus delenimentum animis Bolani agri divisionem objici.' xxviii. 26. 'Antea Sacronem ad leniendam seditionem ierant: 'lenire indignationem' xxxviii. 24. 'Ad leniendam indignitatem injuriæ, spem reditus ad suos mulieri facit.' Vide Cort. ad Sall. Jug. II. etiam 'mitigare discordiam' non assimili ratione dixit Liv. II. 57. Vulgatum tamen damnare non audeo, quod etiam Donjat. tuetur, docens, ideo non male 'dirimendi' voce usum esse Livium, quod non de unius, sed

de duorum mutua ira flectenda hic agatur. Inf. xxxix. 22. 'Legatum eum post damnationem et bona vendita missum in Asiam, ad dirimenda inter Antiochum et Eumenem reges certamina, Valerius Antias est auctor.'

§ 2 *Ne parricidio macularent*] Videtur necessario legendum *orbarent*. Aliter sensus extricari nequitur, aut certe non placet. *T. Fab.* Eximie Livius se ipse explicat in persona Virginii iii. 50. orantis, 'ne, quod scelus Appii esset, sibi attribuerent, neu se ut parricidam liberum aversarentur.' Similiter deprecantur hæ Sabinæ fœdum dedecus, ne mutuis cædibus patres ac mariti efficerent, ut stirpi suæ posset obijci et exprobrari, eam a parricidis ortam esse, et patres simul avosque inquinatos et maculatos mutue cognato sanguine. Sic Manlius maculavit gentem suam parricidio filii viii. 11. Vides, nihil in his mutandum. *Jac. Gron.* Nihil mutandum esse Doujat. etiam monuit, et verum sensum Livii vidit.

Neptum illi, liberum hi progeniem] Alio ordine *hi liberum* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Port. et Lips. *hi liberorum* Voss. 1. Leid. 2. Hav. et Harl. ambo. Sed amat has contractiones Livius, ut dicendum ad xxii. 22. § 5. Mox *inter nos*, pro *inter vos*, Hav. Vid. ad xxxiv. 2. § 2.

§ 3 *Nos caussa belli, nos vulnere ac cædum viris ac parentibus sumus*] *Nos caussa belli, nos caussa vuln.* Leid. 2. *nos caussa belli, nos vuln. ac cæd. caussa* Port. Deinde *vuln. ac cædis* Harl. 2. Tum *sumus vir. ac par.* Voss. 1. et Leid. 2. Tandem *viduæ ac orbæ* Lips. Voculæ hæ passim turbantur in Mss. Vid. ad xxi. 53. § 3. Sed *τὸ αὐτὸ* servandum constabit vel ex illis, quæ notabo ad x. 36. § 17.

§ 4 *Moret res tum multitudinem, tum duces*] *Morent res* ambo Voss. ambo Harl. Leid. 2. et Port. a m. pr. in quo a m. emendatrice repositum *Movet*. *Monet res* perperam est in

Hav. de quo errore in membr. vetst. sæpissime obvio vid. ad ix. 38. § 12. Præterea *cum multitudinem tum duces* Florent. Harl. antiq. et Leid. uterq. Vid. ad vi. 23. § 3.

Inde ad fœdus faciendum] Pal. 1. *inde et ad fœdus*. Vide tamen, an pro *faciendum* reponendum sit *sanciendum*. Fuit primo exaratum *saciendum*. Gebh. Vulgat. invitis omnibus membr. cum Gebhardo non mutarem: 'facere fœdus' enim ubique obvium. Inf. h. lib. c. 24. 'Fœdera alia aliis legibus, ceterum eodem modo omnia fiunt. Tum ita factum accepimus.' ix. 5. 'Negarunt, injussu populi fœdus fieri posse.' Cic. pro Sext. c. 10. 'Fœdus fecerunt cum tribuno plebis palam, ut ab eo provincias acciperent, quas ipsi vellent.' De Fin. ii. 26. 'Posuisti etiam, dicere alios, fœdus quoddam inter se facere sapientes.' De Inv. ii. 30. 'In eo fœdere, quod factum est quondam cum Samnitibus, quidam adolescens nobilis porcam sustinuit jussu imperatoris.' Si forte Gebhardo displicuit 'faciendum,' quod mox sequatur 'faciunt,' satisfacere poterunt, quæ notavi supra ad c. 3. § 9.

Sed et civitatem] Vocula et abest ab utroq. Voss. utroq. Leid. Port. Harl. 2. Lips. et Hav. Vid. ad ii. 6. § 1. Mox *omne imperium conf.* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *Romani*, pro *Romam*, Hav.

§ 5 *Ubi eques Curtius in vado statuit*] Ego lectorem admonui, videret, ne *Curtium* legendum sit potius; ut veteri voce usus Livius, quod et Maro et Ennius fecere, *eques* pro equus posuerit: *statuit* enim activo significatu hoc loco accipiat, necesse est. *Sabel.* Lectio hæc, *equum Curtius in vado statuit*, si quidem vetusta est, maxime placet. *Sabel.* tamen, *eques Curtium*, pro *equus Curtium*, legendum putat. Ceterum ab hocne Metio Curtio, an ab M. Curtio, (de quo vii. 6. postea Livius fabulam narrat,) la-

eus nomen habeat, incertum est. *Glar.* Hanc lectionem, *equus Curtium* laudat *Glar.* injuste. [*Glar.* legit *equum Curtius*; de verbo *statuit* dicere, quando omnes codd. ita habebant, supersedit. *Sabell.* de verbo *statuit* loquitur. At *Sabell.* omittit, *Glar.* carpit: cum *Glar.* loquatur ex *Gellii* auctoritate xviii. 5. *Robortel.* mire hic increpat *Sigonium* de mutatione hujus loci *Emend.* ii. 51. horum verborum hanc sententiam esse scribens, Equum emersisse ex palude illa, et statuisse *Curtium* in vado, id est, in loco tuto ac minime profundo. Ita ut legendum sit *equus Curtium in vado statuit.* Et ita omnes vett. libb. habent. Nec commode *Livii* verba ad *Plut.* sententiam accommodari possunt, cum uterque diversos fuerit secutus auctores. Nam id, quod narratur de eo, vario modo prolatum est ab historicis. *Dionys.* peditem illum pugnasse ait. Vett. enim libb. habent *equum Curtium in vado statuit.* Ex quo intelligi potest legendum esse, *equum Curtius in vado destituit.* Nam *Plut.* hanc sententiam ita vertit in *Rom.* p. 28. Καὶ ἐόσας τὸν ἵππον, ἐαυτὸν ἔσωσεν; id est, *Destituito equo semet servavit.* Errori locum dederunt finitimæ illæ syllabæ *do, de.* *Sigon.* Plerique libri *equus Curtium*: quod verius. *Lips.* In vado statuit retinendum censeo. *Turn.* Adv. xi. 17. *Equum Curtius in vado statuit* *Pal.* 2. et a scalpello correctoris *Pal.* 3. in quo prius forte *equos Curtius*, quomodo diserte visitur in 1. *Sigon.* nobis finxit *vado destituit*, et præter membr. et non necessario. Nam et 'statuere' idem notare posse colligamus ex *Martial.* iv. Epigr. 28. 'Nudam te statuet tuus *Lupercus.*' Ex *Symmachi* i. Ep. 52. 'Quid tu? libenter *Atilio* factum putas, quod fascibus aratra mutavit, et in medio sementis opere anhelos boves statuit rusticus magistratus?' Ubi dudum est, quod legendum putabam, *quid? tulibente Ati-*

lio, &c. At rationem sic damus *equo*, instat *Sigon.* Ita est; sed et alii dederunt; non animi quidem ac voluntatis, sed facti et eventus. *Virg. Æn.* x. 593. 'Nulla tuos currus fuga segnis equorum Prodidit.' Neque alia utitur imagine optimus quisque poetarum. Unde et id vocis *Martiali* meo reddidi ix. 73. 'proditor *Helles,*' suasu *Ms. Pal.* antea legebatur *portitor*; male. Utique cum et *proditio* accommodetur vel inanimatis. *Silius* xv. 712. 'Occubuit clipei transfixi proditus ære.' Meminitque turris proditricis *Ælian.* Var. iii. 26. injusteque verbum id arcetur *Plin.* xxix. 1. in fin. 'illa perdidit imperii mores.' Reponatur auctoritate membranarum *prodidit.* Sed et nescio, an juste eam dictionem *Silio* excluserit *Dausquius* noster xvi. 621. 'septem dendas proditor arces.' Ita enim et ed. pr. et liber manu exaratus *Oxonæ*, quem mea caussa ante plures annos compararunt cum vulgat. egregii juvenes *Lingelsheimius* et *Dorvilinus.* Inepte posterius editi *protinus.* Sed et, ubi hodie est *Ovid.* Met. vii. 600. 'Fibra quoque ægra notas verimonitusque Deorum Perdiderat;' reponatur potius fide *Ms. quarti Pal.* *Prodiderat.* Imo ubi *Paullo J. C.* attribuitur definitio 'regulæ' i. π. De *Divers. Reg. Jur.* 'Quæcumque in aliquo vitata est, perdit officium suum,' assentior desideratissimi *Marquardi Freheri* conjecturæ *prodit*, qui consulator libro altero *Parerg.* c. 13. Quare minus etiam recte æque desideratus nobis *F. Sylburg.* reprehendit *Politiani* versionem *Herod.* vi. 9. 'Exercitum Romanum plane prodidit;' putatque rescribendum *perdidit.* *J.* quoque *Leunclav.* noster frustra fuit, dum *Xylandri* versionem emendat in *Dione xxxviii.* 34. 'Præstiterunt numquam suscipere bellum, quam susceptum prodere,' substituitque *deserere.* 'Produnt' enim sæpe non proditores, vel necessitate

pressi, vel casu; ut videre est apud Polyb. i. 62. *Grut.* Tragedia hic criticis acta est. Parum opis ad tranquillandos tales subvehunt Pall. A Pall. 2. et 3. ut et Campani ed. vulgata lectio *equum Curtius in vado statuit* stabilitur. Pal. vero 1. *equos cur ejus in vado statuit.* Lips. ut ante eum dudum Sabell. ac Glar. ariolati sunt, *equus Curtium in vado statuit.* Quod si accurate examinetur Pal. primi lectio, dicendum est, non longe deerrare hinc ejus vestigia, siquidem vetusta scriptura *equos* valet *equus*. Sigon. conjecit *equum Curtius in vado destituit*: quia Plut. vertit Καλ. ἐδρας τὸν ἵππον, ἐαυτὸν ἔσωσε. Sed hujus emendationem arietavit Robortel. *Gelb.* *Equus Curtius in vado statuit* Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. *equus Curtius in vado statuit* Voss. 2. et nonnullæ ex vetustissimis edd. *equos Curcius in vado statuit* Lips. *equum Curtius in vado statuit* Florent. Harl. 2. Hav. et Port. *equus Curtium in vado statuit* Leid. 2. Quam cum Robortel. et aliis veriore lectionem existimo; licet adhuc postea Sigon. alia lectioni suæ stabilienti in medium adtulerit E-ménd. i. 46. et præsertim cod. Mureti sibi adsentire. Utrum Robortello, an Sigonio codd. Oxon. congruant, ex Hearnio intelligi nequit: nisi quod tamen prius statuendum ex ordine verborum videatur. Mox *Curtium vadum*, Harl. 2. et *appellavere*, pro *appellarunt*, Hav. *appellaverunt* Harl. 2. Sed Livium contractionibus in his verb. formis gaudere aliquoties infra dicendum erit. Quæ *Grut.* de verbo 'prodere' ad hunc locum disputavit, pluribus refellere conatus est Gron. Obs. iii. 20.

§ 6 *Quum populum in curias triginta* Quum cum populum Voss. 2. Tum in triginta curias, alio ordine, Hav.

§ 7 *Aliquanto numerus major hoc* Ultimam voc. delendam censebat, suis ad me literis, Heuman. *numerus major* hic est in Harl. 2. Hav. et a m.

sec. in Port.

§ 8 *Centuriæ tres equitum*] Velurio cum docuisset, ex Asconio Pedo ad Cic. in Verr. i. 5. constare, nomina Ramnensium, Titiensium, ac Lucerum pertinere ad tres tribus, in quas Romulus universum populum Romanum divisit, quæ tamen hoc loco ad centurias equitum referuntur, tandem existimavit, hic aliquid in Liviano exemplari deesse, aut variare saltem. Verum, quo sensu verba Liviana capienda sint, docuit Græv. ad Flor. i. 5. unde patet, in Livio nihil desiderari.

Ab Tito Tatío Titienses adpellati] Quamquam Fest. a prænecmine Tatii ait *Titienses* esse dictos, tamen *Tatienses* potius legendum puto a Tatío. Ita enim vet. libb. ita Varr. de L. L. iv. p. 16. ita Plut. in Rom. p. 30. Ἀπὸ Τατίου Τατίησες. Sigon. Nostri nihil mutant, nisi quod *Tatienses* sit in solo Hav. quod etiam ex Oxon. L. 2. B. et C. profert Hearne. Equitum tamen centuriam tertiam *Titienses*, non *Tatienses*, adpellandam esse, contendit Heins. ad Nason. Fast. iii. 131. Præterea *appellati sunt* Harl. 2. *appellatæ* Florent. Neap. Lat. et Port. quo modo locutus Varr. loc. laud. 'Ager Romanus primum divisus in partes tres, a quo tribus adpellatæ Tatiensium, Ramnium, Lucerum. Nominatæ, ut ait Ennius, Tatienses a Tatío, Ramnenses a Romulo, Luceres, ut ait Junius, a Lucumone.' Ceterum *Ramnenses* hic servant omnes mei, nisi quod *Ranenses* sit in Lips. et Harl. 2. *Romenses* in Voss. 1. et Leid. 2. Vid. ad x. 6. § 7.

Lucerum nom. et orig. causa incerta est] Idem *Lucrenses* etiam a Fest. et Plut. dicti sunt. Horum originem incertam esse ait Livius, non quia nulla tradita sit; sed quia aliam alii tradentes rem in dubium adduxerunt. Alii enim a luo, alii a Lucumone, alii a Lucero Ardeæ rege, nominatos voluerunt. Auctor Plut. Fest. Pe-

dian. *Sigon.* Vide J. Scopam in Collect. c. 18. *Lucrum*, pro *Lucerum*, habet Leid. 2.

Sed concors etiam] Pal. 3. *consors.* Gebh. *Consors* etiam Leid. 2. quod ex sollemni librariorum errore natum censi debet. Vid. quæ notavi ad Sillii 1. 100. *etiam concors* est in Hav. Paulo ante, alio ordine, *non commune modo* Lips. Harl. 2. et Port. ut et mox *regibus duobus fuit* Voss. 1. et Leid. 2.

CAP. XIV. § 1 *Legatos Laurentium pulsant*] *Laurentum* Leid. 2. et Hav. Hac forma 'societas consortiumque Laurentum' memoratur leg. 46. C. Theod. de Cursu Publ. Quod tamen an huc pertineat, dubitat Jac. Gothofr. Junoni Lavinati consecratorum sacerdotum collegium vocat Reines. Class. Inscr. vi. 90. Vid. etiam ad Class. Inscr. xii. 114. Verum altera forma placuit Symmacho 1. 65. (quæ aliis est 71.) 'Cæcilianum virum honestum, Laurentium Lavinatium defensorem, susceptum commendat officium.' Eadem forma etiam occurrit in lapidibus literatis antiquis. Ita apud Gruter. p. 256. num. 7. 'CVRANTIIVS. TI. IVLIO. NEPOTIANO. ET. P. AEMILIO. EGNATIANO. PRAEF. DO. II. Q. Q. LAVRENTIVM. LAVINATIVM. ap. eundem p. 398. num. 7. M. Cornelius M. F. Pal. Valerianus Epagatianus vocatur DECVRIO. LAVRENTIVM. VICI. AVG. Quem lapidem Gudius de sodalitis Junonis Lavinatis intelligendum putavit. Ob hæc igitur nihil ap. Liv. mutandum arbitror.

§ 2 *Nam Lavinii, quum ad sollemne sacrificium eo venisset*] *Lavini* Voss. uterq. Leid. uterq. Lipsiens. et Harl. antiq. Si conjecturis indulgere liberet, legendum censerem, *nam, Lavinium quum ad sollemne sacrificium venisset, concursu facto, interfecit.* Nunc tamen nihil muto. *Lavini* enim scriptum est pro *Lavinii*. Vid. ad c. 3. § 3. Ita mox *Lavinum*, pro *Lavinium*,

Delph. et Var. Clas.

præfert Voss. 2. Tum *convenisset pro eo venisset* Florent. Insuper etiam *occursu, pro concursu*, vitiose idem Voss. 2. Vid. ad c. 25. § 4.

§ 3 *Itaque bello quidem*] Non visitur in Pal. 2. *quidem.* Gebh. *Itaque quidem bello*, voce trajecta, Leid. 2. Paulo ante, seu *haud injuria*, deficiente voce *quia*, Leid. 2. seu *qui haud injuria* Voss. 2. et Leid. 1. Sed ultima litera τοῦ *quia* intercepta est a proximæ vocis initiali. Pro *haud* enim passim, ommissa adspiratione, scribitur *aut*.

Ut tamen expiarentur legatorum injuriæ] Considerandum lectori, quomodo legatorum injuriæ regisque Tattii cædes expiata sint per fœdus, inter Romam Laviniumque urbes renovatum. *Glar.* Si locus hic attente spectetur, facile, ut ait *Glar.* intelligitur aliquid deesse. Deest autem ratio, qua expiatio facta est. De qua Dionys. ita 11. p. 115. τότε ἄγος ἀφοσιούται τὸ περὶ τοὺς πρέσβεις γινόμενον. Et Plut. in Rom. p. 32. Καὶ καθαρμοῖς ὁ Ῥωμύλος ἤγγισε τὰς πόλεις, οὓς ἔτι νῦν ἰστοροῦσι ἐπὶ τῆς Φερεντίνης πύλης συντελεῖσθαι. Aut igitur sacri mentio deest, aut voce illa 'fœdus' continetur, atque expressa est. Ceterum renovatio fœderis cum Laurentibus solennis erat. Libr. enim viii. 11. ait, 'Cum Laurentibus renovari fœdus jussum: renovaturque ex eo quotannis post diem decimam Latinarum.' ['Glareanus non dicit, quicquam deesse: sed scire cupit, quomodo inter Romanos et Lavinium sit expiatum scelus cædis?'] *Sigon.* *Glar.* considerare lectorem jubet, quomodo inter Romanos et Laviniienses injuriæ legatorum regisque cædes expiata sint per fœdus. *Sigon.* vult, si locus attente spectetur, aliquid deesse, nempe rationem, qua expiatio facta est: aut igitur sacri mentionem excidisse, aut voce illa 'fœdus' contineri et expressam esse. Non venit in mentem viris optimis, duplicem

Livius,

17 U

esse expiationem, superstitiosam et civilem: per illam Diis, per hanc hominibus satis fit læsis et alioquin ulturis. Illi utique a Livio requirunt superstitiosam: quæ etsi haud dubie aliqua defunctoria interposita est, tamen eam suo jure, ut multa, Noster præterit. De civili loquitur hoc sensu. Ut satisfaceret tamen Laurentibus pro pulsatis legatis, et vicissim ut satisfaceret Romanis pro rege cæso, neuterque populus necessitatem hostilium habere, colloquio habito placuit compensari injurias, et rediri in gratiam fœdere renovato. Vid. ad M. Sen. Controv. v. Præf. J. F. Gron. Vox tamen perperam aberat a Port. Scriptum fuerat *Ut tñ*. Hinc facili ac proclivi errore duæ posteriores literæ, priorum ductibus similes, licet ordine inverso positæ, omitti potuerunt. Mox intra Romam Lavinumque Voss. 2. 'inter' et 'intra' sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad v. 27. § 3. Deinde *renovatum*. Et cum his Flor.

§ 4 *Nimis vicinas prope se convalescere opes* [Vid. Lectt. Varr.] Nihil mutant codd. quibus usus sum: nisi quod voculam *se* omiserint librarii Voss. 1. et Leid. 2. et *coalescere*, pro *convalescere*, sit in Hav. a m. pr. *convalescere* in Lipsiens. Quamvis itaque vocis *prope* repetitionem haud laudem, invitis libris tamen nihil mutare audeo, præsertim cum Livium tales repetitiones non nimis religiose vitasse pateat ex illis, quæ supra notata sunt ad 1. 3. § 9. Si tamen omnino hoc loco displiceat, vide num potius præc. verbis vitium inhæreat, ibique cum Leid. 2. scribendum sit *in ipsis pene portis*: quamvis, ut verum fatear, illud *pene* mihi potius veræ lectionis interpretatio, olim margini adscripta, et deinde in contextum admissa, videatur. In Hav. *in ipsis portis*, omissa voce *prope*, a m. pr. scriptum fuerat. Paullo ante *insperata erat pax*, ordine inverso, Voss. 1. et Leid. 2.

Priusquam tantum roboris esset] Deleo ex Pal. 1. auctoritate τὸ *esset*. Gebh. Caussam justam non video; cur uni huic cod. adversus reliquos omnes favere debeamus. Certe præter Lipsiens. qui etiam *esset* omisit, omnes nostri cum vulgatis faciunt, et sensus etiam τὸ *esset* requirere videtur. Mox *occupabant* pro *occupant* Florent.

Vastatur agri, quod inter urbem] *Vastatur ager*, qui Hav. *id vastatur agri*, quod Port. a m. sec. cum m. pr. scriptum fuisset *vastantur agri*, quod: quomodo etiam præferunt Voss. 1. et Leid. uterq. Id defendi posset, a plurali ad singularem numerum traducta oratione: quod Gratio familiare esse observat Burm. ad Cyneg. ejus vs. 122. Tum autem quod positum erit pro quæ pars agrorum. Simili fere modo sermo a singulari ad pluralem traducitur xxxiii. 24. 'Cum Macedones, quæcumque senatus censuisset, id regem facturum esse dicerent; ubi alia exempla videbimus, Malim tamen id hoc loco errantibus scribis tribuere, quibus τὸ *agri* inposit. Insuper perperam iterum Voss. 2. *intra urbem*. Vid. modo ad § 3.

§ 5 *Quia dextra Tiberis arcebat, cum magna trepidatione agrestium populantur*] *Qua dextra* Florent. et Leid. 1. *quia a dextra* Harl. 2. et Port. servantes duplicem lect. *quia* et *qua*. Hinc tum *magna trepidatione* Harl. antiq. solito errore scribarum, qui voculas *tum* et *cum* infinitis locis commutarunt. Vid. ad Epit. Liv. xlviii. Tandem *populabantur* Neap. Lat.

§ 6 *Exitus Romulus*] *Exercitus Romulus* Leid. 1. dormitantis librarii culpa. Vid. ad x. 33. § 1. *Exitus Romulus* habet Lips.

§ 7 *Egressus cum omnibus copiis*] Præpositio *cum* abest a Mss. nostris. Gebh. Ab Sigonio particula est: omnes meliores libri ignorant. Vid. ad xxv. 22. § 8. J. F. Gron. Sigon. pr. ed. Scholiorum monuerat, in vet. lib.

esse egressus cum omnibus copiis: idque in contextum recepit. Iterata postea ed. 1572. aliisque recentt. hæc quidem adnotatio ejus omissa, sed nihilominus rō cum in contextu Liviano servatum est, usque dum Gron. iterum deleret; et recte. Abest enim etiam ab omnibus nostris, nisi quod uni Portug. a m. sec. adscripta fuerit. Sæpissime ita Liv. locutus est. II. 24. 'Latini equites cum tumultuoso advolant nuncio, Volscos infesto exercitu ad urbem obpugnandam venire: ' ubi etiam unus cod. *cum infesto exercitu*. c. 26. 'Secutus consul Servilius delecta peditum manu: ' ita unus cod. non *cum delecta*: ubi quædam vide. III. 23. 'Reliquo exercitu laud procul mœnibus Tusculi considunt.' c. 38. 'Sabini magna manu incursionem in agrum Romanum fecere.' VI. 15. 'Agrine ingenti ad tribunal venit.' IX. 44. 'Postumius integris legionibus defessam jam aciem hostium inproviso invadit.' XXX. 11. 'Exercitu haud minore ire ad hostes pergit.' XXXIV. 26. 'Jam ab Leucade L. Quinctius quadraginta navibus venerat.' Ita codd. nostri. Vulgo editur *cum quadraginta navibus*. Vid. quæ ibi notantur. c. 30. 'Ad imperatorem venit nullis aliis mandatis, quam ut tyranno conloqui cum imperatore liceat.' Ita plerique Mss. sed in quibusdam *nullis aliis cum mandatis*. XXXV. 34. 'Luce prima tribus electis turmis, cetera multitudine equitum subsequi jussa, præcessit.' XXXVI. 26. 'Non sinere Romanos omni cura vacuos, quum Ætolorum gentem sustulissent, omnibus copiis in Asiam trahere.' XXXVII. 11. 'Nicandro quodam archipirata quinque navibus tectis Palinurum petere jusso.' Ita plerique præferunt codd. et edd. antiq. alii habent *cum quinque navibus*. XXXVIII. 11. 'Omnibus copiis simul in Athamaniam rediit.' Hoc modo itaque defendi potuisset scriptura cod. Neap. Lat. I. 5. 'Romulus non globo juvenum, sed aliis alio itinere jussis cer-

to tempore ad regiam venire pastoribus, ad regem impetum facit: ' ubi nunc *non cum globo* editur. Et scriptura Voss. XXXV. 23. 'Nunciavit, Antiochum regem Hellespontum exercitu transisse: ' ubi pariter nunc prostat *cum exercitu*: nisi aliud suaderet conspirans reliquorum consensus. Hac ratione jam etiam infra docebo, commodè exponi posse, et nulla, nisi tantum levi distinctionis, emendatione indigere Livium loco, qui exstat XXII. 9. 'Ubi satis quieti datum; præda ac populationibus magis, quam otio aut requie, gaudentibus profectus: ' ubi plura dicam. Similiter 'castris,' pro 'cum castris,' cum exercitu, capiendum viri docti docuerunt in vexatissimo loco Statii Silv. I. 1. 30. 'Et minor in leges iret gener et Cato castris.' Vid. etiam Manut. ad Cic. ad Fam. VIII. 15. Ulit. ad Nemes. Cyneg. vs. 158. e Cort. ad Sall. Cat. c. 57.

Locis circa densa obsita virgulta obscuris] Verba, *circa densa obsita virgulta*, velut in parenthesi posita, obscurum habent sensum, duramque compositionem, et duo adjectiva uni substantivo apposita videntur. *Glar*. Retinendum censeo *locis circa densa obsita virgulta obscuris*. Nam *densa* valet dense: ut ap. Maron. Geo. II. 275. 'Densa sere.' Qui autem *ob sita* duobus vocabulis legunt, et præpositer collocatam præpositionem putant, fidem mihi nondum faciunt, cur ita legendum censeam. *Turn*. Adv. XI. 17. Turnebo atque aliis videtur *locis circa densa obsita virgulta obscuris*. Mihi placeret rescribere, *locis circa, densa ob sita virgulta obscuris*. 'Locis circa,' more institutoque Livii, et crebra locutione in ejus scriptis; deinde 'obscuris propter sita virgulta.' *Titius* ad Gratii Cyneg. c. 25. *Sigon*. *densa ob sita*; ut sit, ob circa densa sita virgulta. Quod rejicit Turneb. et *densa* interpretatur dense. *Vell*. *lem locis circa denso obsitis virgulto obscuram*. XXI. 54. 'Rivus præaltis

utrumque clausus ripis, et circa obsitus palustribus herbis, et, quibus inculta fere vestiuntur, virgultis vepribusque.' xxviii. 2. 'Confragosa loca et obsita virgultis tenebant colles.' J.F. Gron. *Densa ob sita virgulta* etiam Titius ad Gratii Cyneget. vs. 25. In Turnebi interpretatione τοῦ *densa* quis sit sensus, non intelligo. Nam quid hoc est, *in locis obscuris circa virgulta dense* locis illis *obsita*? ita enim hæc videtur voluisse accipi. Nic. Heinsius ad Vell. i. 17. conj. *denso obsitis virgulto ac obscuris*. Periz. ad Sanct. ii. 8. citat *denso obsito virgulto*, in quo itidem supplendum relinquitur locis illis. Sed loca potius dicuntur obseri virgultis, quam virgulta locis. Varr. de R. R. i. 44. 'In rudi terra seras, an in ea, quæ quotannis obsita sit.' Curt. vi. 6. 'Rupes multis arboribus obsita.' Liv. xxviii. 11. in nota Gron. et alii sæpe. Unde liquet, Gron. et Heins. recte emendare *obsitis*. Duk. In codd. scriptis vel editis vetustis nihil opis est. Omnes conspirant in vulgatam lect. nisi quod *loca*, pro *locis*, sit in Lipsiens. et Voss. 2. una voce auctor, præferat *locis circa densa opposita obsita virgulta obscuris subsidere*, manifesta scriptoris librarii aberratione; qui etiam, notis subjunctis, insiticiam vocem *obposita*, quæ sequentis *obsita* glossa atque interpretatio marginalis esse videtur, delendam indicavit. Sigon. pr. ed. Scholiorum *ob sita* duas voces esse monuit, Liviumque præpositionem *ob* transposuisse, quod durum futurum esse putaret, *locis ob circa densa sita virgulta obscuris*, præpositione adverbio præposita. Eam expositionem deinde refellit Turn. in Adv. quare Sigon. totam adnotationem in repetita ed. 1566. subpressit; quam postea tamen Titius, sed paullum mutatam, adoptavit: non enim 'circa' ad 'densa sita virgulta,' ut Sigon. sed ad præcedens 'locis' retulit. Doctissimus amicus, cujus ingenio non minus, quam diligentia et industria, multa

jam debet respublica literaria, et in dies plura debebit, sed quem tum nomine adpellare gaudeo, ubi sententiæ ejus subscribo, vulgat. scripturam defendi posse existimabat: *virgulta* enim sequioris generis, et *densa virgulta* casus sextos esse putabat. Docet quidem, Lutatium vel Lactantium Narrat. Fabular. iv. 19. ea forma hac voce usum fuisse: inde tamen id Livianum, aut ejus seculo dignum esse; nondum evincitur. Certe ipse Livius non raro alibi 'virgultum' genere neutro, quemadmodum omnes ejus ævo et diu postea, adhibuit. Ita xlix. 32. 'Duo reliqui equites cum eo inter virgulta ulterioris ripæ emeruerunt.' xlii. 63. 'Transitus per distracta fumantia virgulta patuit.' Nic. Heins. curis secundis ad Vell. Patere. i. 17. legendum conjiciebat, *locis circa denso obsitis virgulto ac obscuris*. Ita enim voluisse videtur, non *oblitis*, ut operarum errore editur. Verum in hac conjectura omnino displicet *ac obscuris*. Rationem inf. vid. ad x. 36. § 17. 'Ο πᾶν Gron. pr. ed. notarum scribendum putavit *locis circa denso obsito virgulto obscuris*. In hac emendatione facile ferrem, duo adjectiva *denso obsito* jungi uni substantivo *virgulto*; sæpissime enim Livius ita locutus est. Infr. hoc lib. c. 31. 'Quum ibi quædam occulta sollemnia sacrificia Jovi Elicio facta invenisset.' c. 57. 'Et tum quidem ab nocturno juvenili ludo in castra redeunt.' ii. 53. 'Eademque hora duo exercitus, duæque potentissimæ et maximæ finitimæ gentes superatæ sunt.' vii. 39. 'Incompositi itaque prædantes in agrum Albanum perveniunt.' ix. 11. 'Jacet inter eos satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque.' xxviii. 2. 'Hæc stationibus, vigiliis, omni justa militari custodia tuta et firma spes.' xl. 56. 'Quum identidem species et umbræ insontis interemti filii agitent.' xlii. 50. 'Cervicibus eorum præpotentem finitimum regem inposuisse.' xliii. 1.

‘Exercitum novo periculoso itinere inter exterarum gentes duceret.’ XLIV. 5. ‘Longi duo validi asseres ex inferiore parte in terra defigebantur.’ c. 43. ‘Pellam celerius, quam ipse Persens, quia recta expedita via ierant, pervenerunt.’ Vid. Sanct. in Min. II. 8. qui ex omni ævi scriptoribus ingentem exemplorum segetem colligens etiam duo Livii laudavit ex I. 20. ‘Insignique eum veste et cunuli regia sella adornavit.’ et ex XXXVIII. 52. ‘Hic speciosus ultimus dies P. Scipioni inluxit.’ Id itaque facile ferrem, quamvis compositionem duram vocet Glar. At illud obstat, quod jam, aliorum conjecturas refellens, Duk. obposuit, potius loca obsita dici virgultis, quam virgulta locis. Ita homo, vel ejus vestis dicitur obsita squalore, non autem squalor obsitus homini, vel vesti. II. 13. ‘Obsita erat squalore vestis, fœdiorque corporis habitus pallore ac macie peremti.’ XXIX. 16. ‘Legati Locrensiis, obsiti squalore et sordibus, in comitio sedentibus consulibus velamenta supplicum, ramos oleæ, porrigentes.’ Et hæc ratio etiam fuisse videtur, cur viro acerrimi iudicii in iterata ed. hæc conjectura displicerit, eique aliam substituerit, quæ in præcc. videnda est. Et sane eam veriore esse puto, nisi quis, vestigia Heinsiana legens, mallet *militem locis circa denso obsitis virgulto et obscuris subsidere*. Scheff. in Misc. Obs. Crit. tom. VIII. p. 298. legebat *locis circa denso obsito virgulto obscuris*. In qua conject. iterum displicet, quod in illis Turnebi et Perizonii notarat Duk.

Subsidere in insidiis jussit] Præpositione in caret Lipsiens. Port. et Hav. Verum excidit ob primam syllabam vocis seq. quod in membranis antiq. sæpissime usu venit. Plura exempla vid. ad VIII. 33. § 6.

Minaci genere pugne obequitando ipsi prope portis hostem excivit] Pall. Camp. *adequitando*. Gebh. Scriptura

omnis vet. *adequitando*: ut XXIV. 31. ‘Ut prætores inter tumultum pavidi adequitaverint Syracusas.’ XXXV. 35. ‘Nunc in dextrum cornu ad suos adequitandi.’ J. F. Gron. Non quidem *obequitando* rejicitur, tamquam Livio indignum; ipse enim sæpius eodem verbo alibi usus est: sed potius tamquam inventum contra codd. auctoritatem, qui *adequitando* exhibent. Certe præter Gron. id de Oxon. testatur Hearne. Neque aliter nostri omnes, nisi quod in Portug. *obequitando* pro varia lectione inter versus adscriptum sit; et Hav. id in contextu præferat; Lipsiens. autem, servans tamen veræ lectionis vestigia, ostendet *adequinando*. Infra IX. 22. ‘Samnitium imperator ægre patiens, quo tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique.’ X. 32. ‘Adequitant deinde sensim portis, urbemque ex tuto rectis itineribus perviam conspiciunt.’ XXII. 42. ‘Ubi adequitavit portis.’ c. 48. ‘Quum ab suis parmas post terga habentes adequitassent.’ XXXV. 11. ‘Numidæ adequitare, dein refugere, sed propius saltum paullatim evehi.’ Et ita forsitan restituendum ap. auctorem Epit. Liv. XXVI. ‘Usque ad ipsam Capenam portam, ut urbis situm exploraret, adequitavit.’ Ubi nunc scripti et editi *obequitavit* similiter exhibent. Præterea *adequitando ipsis portis*, omisso τῶν *prope*, Port.

§ 8 *Pedes quoque referret gradum*] *Pedites quoque referrent* Voss. 1. et ex Oxon. quos Hearne inspexit, N. *pedites referrent* Leid. 2. Indocti librarii elegantiam Livianam, quam minus intelligebant, quantum in ipsis erat, extinctam voluerunt. ‘Pedes’ sunt copiae pedestres, ut ‘miles’ universus exercitus. Vid. Gron. ad VII. 35. § 2. ‘Romanus’ pro Romanis infra illustramus ad III. 2. § 11. Td quoque aberat etiam a Voss. 2.

Impulsa Romana acie] Perperam Ro-

mana acies Voss. 2. a m. pr. Harl. 2. et Neap. Lat. Mox *persequendique* Harl. 2. et, mutato ordine, ad locum *insid. trah.* Hav.

§ 9 *Motæ castris signa*] Præpositio exsulat a Pal. 2. Gebh. Eamdem etiam omittunt Florent. et Harl. 2. Liv. xxv. 9. 'In cetera adeo nihil ob id intenta cura est, ut contra pro argumento fuerit illa procuratio Numidarum, Hannibalem exercitumque castris non movisse.' Ita 'movere tribu,' 'movere senatu' ap. Livium frequenter usurpantur. Reliquorum tamen dissensus vulgatam scripturam veriolem esse indicat. Et quidem, unde factum sit, ut præpositio in quibusdam codd. deficiat, collegisse videor ex Leid. 1. qui, inperite divis vocabulis, legit *motæ castris*: quod cum in leges grammaticas peccaret, alii mutarunt substituendo *mota castris*.

Multipli terrore percussi] *Multipli errore* Lipsiens. sollemni lapsu scriptorum librariorum. Vid. infra ad xxiv. 30. § 6. *percussi* Voss. 1. et Leid. 2. quomodo infinitis locis variant librarii in codd. antiq. Vid. quæ olim notavi ad Silii ii. 213. Sed in primis Burmann. ad Nason. Met. iv. 138. Ex sententia autem, quam vir maximus eo loco defendit, *percussi* hic probandum videretur.

Quique cum eo equites erant] Vett. libb. *quique cum eo equis ierant*. P. Nann. Misc. v. 6. Miror, in quos inciderit libros Nann. proferens, *quique cum eo equis ierant*. Nihil tale Pall. Camp. ceterique cusi: et, si interius consideretur, non videtur legitima. Gebh. [Vid. Varr. Lectt.] Hor. Sat. i. 6. 104. 'curto licet ire mulo.' Liv. xxviii. 17. 'Carthagine Nova, quo pedibus ab Tarracone itineribus magnis ierat.' J. F. Gron. Corruptam lectionem *quique cum eo equites erant* Hav. Port. Lipsiens. et Harl. 2. servant. Sed, voce *equites* omissa, *quique cum eo erant* Voss. 2. et ex Ox-

on. Hearnii L. 1. 2. et B. *quique cum eo visi erant* Harl. antiq. *quique cum equis abierant visi erant* Leid. 1. similiter fere interpolatus, ac Gronovii optimus Florent. *quique cum eo equis ierant* Leid. 2. et Oxon. N. quod recte Nann. et Gron. probarunt. 'Super equos ire' dixit Just. xli. 3. 'Equis omni tempore vectantur, illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt; super illos ire, consistere, mercari, conloqui.' 'Plaustrum ire' idem xi. 7. 'Quem reversi primum in templum Jovis euntem plaustrum reperissent.' 'Ire equis' vel 'in equis,' non tantum de illis, qui equis, sed etiam qui currui insident, usurpari, docet Burm. ad Nason. Art. Amat. i. 214. Ita Ovid. ex Pont. Ep. iii. 4. 99. 'geminabit honorem Filius, et junctis, ut prius, ibit equis.'

§ 10 *Fuga*] *qui simulantes*] Rectius putem scribi multoque *effusius* (quippe vera fuga, quam *simulantes paullo ante secuti erant*) oppidum. Intellige ex superiore Fidenates. 'Effusius' autem comparatur cum illo 'plenis repente portis effusi hostes:.' 'quam,' fugam: 'simulantes,' Romanos. J. F. Gron. *Quam simulantes*, ut Gron. conj., præfert Voss. 2. *Paullo ante multo effusius*, sine vocula *que*, Leid. 2. Inversis etiam vocibus, *vera fuga quippe* Hav.

§ 11 *Non tamen eripere se hosti*] Pal. 1. *eripere*. Gebh. Omnes mei conspirant in id, quod editi servant.

Hærens in terga Romanus velut agmine uno inrumpit] Ms. *tergo*. Lips. Lipsius *tergo*. Sic fuisse in Pal. 2. m. emendatrix admonet. Gebh. *In tergo* etiam Florent. Voss. 1. Leid. uterq. Hav. et Harl. antiq. Neque aliter ex ingenio emendabat Heuman. snis ad me literis. Liv. xxvii. 42. 'Equites in tergo hærebant.' Ita olim edebatur; pro quo tamen postea ex Mss. repositum *tergo inhærebant*.

Velut agmine uno inrumpit] Colo-

niam factam Fidenas Dionys. Ant. II. p. 116. scribit; Livius hoc loco omisit: in Tullo tamen Hostilio, hoc lib. c. 27. coloniam nominat, tum, ubi antea facta fuerit, dixisse oportuerit. *Glur. irrupit* Harl. 2. *irrupunt* Leid. 2.

CAP. XV. § 1 *Belli Fidenatis contagione irritati*] Pal. 1. *invitati*. Alterum existimo verius esse. *Gebh.* Illud *invitati* adscribam titubanti librario, qui ita facile labi potuit propter similes ductus literarum *v* et *r*. Et alibi has voces confundi constat ex Nic. Heins. ad Nason. Amor. II. El. IV. 9. et ad Fast. II. 649. ad Claudian. in Eutrop. II. 236. et ex illis, quæ infra notantur ad Livii II. 42. § 6. Omnes mei constanter vulgatum tuentur, nisi quod in contextu Lipsiensis, aperto scribæ lapsu, sit *intati*. In qualem cod. forte inciderunt, qui primi *invitati* scripserunt.

Et consanguinitate] Adde ex veteri vocem *sunt*. Lips. Addunt etiam Voss. 1. et Leid. 2. Non tamen necesse videtur, ut recipiamus. Oratio enim pendet ex verbo *excucurrerunt*. Videndum potius, an recte dicatur, 'animi Veientium irritati ... in fines Romanos excucurrerunt populabundi.'

Et quod ... si Romana arma omnibus infesta finitimis essent, stimulabat] Primam voc. ignorat Harl. 2. Tum si *arma Romana* Hav. Hinc *inf. fin. erant* Harl. 2. quod et in marg. est Port. Tandem *simulat*, pro *stimulabat*, Leid. 1. a m. pr. *simulabat* a m. sec. *stimulabant* Harl. antiq. quæ omnia librorum peccata habenda sunt.

In fines Romanos excucurrerunt] Pal. 3. *excucurrerunt*. Probo: ita c. 12. 'Metius Curtius ab Sabinis princeps ab arce decucurrerat.' III. 38. puto legendum, *Nec ipsi solum desoponderant animos*: quod cum Pal. 2. non intellexisset, supposuit *deposuerant*. Vide A. Gell. et Antiquas nostras. *Gebh.* *Excucurrerunt* etiam Leid. 1. Lipsiens. et ambo Harl. atque ita Gron. 1665.

edi jussit: *excucurrunt* Flor. a m. pr. *excucurrerant* Voss. 2. *excucurrerant* Port. a m. pr. Vid. ad c. 12. § 8. et ad II. 17. § 2. *in fines Romæ male est* in Port. Mox *populabundi*que magis, addito *τῶ* que, Harl. 2.

§ 2 *Hostium exercitu*, §c. *Veios redire*] *Hostium incurso* Oxon. N. teste Hearn. Tum *redire* Portug. Paulo ante *portantes*. *Hos Romanus contra* Florent.

§ 3 *Veientes audire*] *Venientes* Hav. alibi etiam obvio errore. Vid. ad II. 46. § 4. *audire* Lipsiens. Voss. 1. et Leid. 2. sup. c. 1. 'Postquam audierit, multitudinem Trojanos esse.' Mox etiam *decertarent*, pro *decernerent*, Leid. 2. quod ex glossa vel interpretatione marginali natum puto. Inf. II. 14. 'Tantum spei fecere, ut acie decernere auderent.' 'Ferro decernere' est XXXIX. 15. et alibi sæpe. Nep. in Milt. c. 4. 'Utrum mœnibus se defenderent, an obviam irent hostibus, acieque decernerent.' Ita ed. Ultraj. integerrima: aliæ partim *decertarent*, partim *contenderent*, præferunt, quæ itidem ex glossatoris interpretatione orta sunt: in Hann. c. 10. 'Classe paucis diebus erant decreturi.' Ita et hoc loco eadem edit. pro *decertaturi*: utroque loco ita scribendum etiam ex cod. suo evicit Giffan. Collect. in Lucret. voc. 'Revisere ad aliquem,' et 'Tractus corporis.' Mox *inclusi detectis manibus dim.* Lips. et Haverk. errore librarii. Sup. c. 9. 'Quum situm mœniaque et frequentem tectis urbem vidissent.' IX. 4. 'Quid habent, quod morte sua servent? Tecta urbis, dicat aliquis, et mœnia.'

§ 4 *Ibi viribus nulla parte adjutis*] Quamquam nullum suffragium corrogare possum ex vet. codd. ausim tamen dejerare, ad hunc modum legendum esse, *Ibi vir. nulla arte adj.* Ut intelligas, Romulum aperta vi sine ullo strategemate hostem vicisse. In tam affinis vocibus *parte* et *arte* fa-

cilis lapsus fuit. *P. Nann.* Miscell. v. 6. *Scribo arte.* Lips. *Nulla arte* placuit Petro Nannio, eratque in Ms. Theodori Morelli. Exemplaria tamen scripta omnia propugnant illud *parte*. Gifan. inde fingeat *ab arte*; dextere. *Grut.* Visa est non acuta solum, sed etiam vera, criticis nostris hæc Nannii emend. Trahit quippe illam ad se Lipsius. Pall. duo, *Ibi vir. nulla parte adj.* Pal. 3. autem ac Camp. vitiose, *Ibi vir. nulla parte adjutus.* Gebh. Nostri tantum non omnes, ambo Voss. ambo Harl. ambo Leid. Port. et Hav. stant pro vulg. scriptura; solus Lipsiens. habet *nulla arte*, quod etiam ex uno tantum cod. Oxon. B. Hearne laudavit. Cui lectioni stabilindæ ad marg. Livii Jac. Periz. adscripserat duo hæc Livii loca ex III. 62. 'Consilio etiam Sabini vires adjuvere:' et VI. 23. 'Occasionem juvandarum ratione virium trahendo bello quærebat.' 'Ars' autem hic erit dolus, strategema. Liv. II. 51. 'Capti deinde eadem arte sunt, qua ceperant Fabios.' VII. 14. 'Dictator omnia circumspicere atque agitare cæpit, ut arte aliqua terrorem hostibus inculceret:' et sæpe alibi. Facilis autem libroriorum lapsus est voces 'ars' et 'pars' inter se commutantium, quem sæpius commiserunt. Exemplum habuimus supra in præf. § 9. et alia infra habebimus II. 47. § 2. et X. 3. § 8. *Grut.* quidem docet, Gifanium *nulla ab arte* legisse; is tamen in Obs. Ling. Lat. v. 'Partibus,' vulgatum *nulla parte* præfert. Ceterum *adjutus* etiam Lipsiens. Voss. I. et Leid. 2. *adjutus* Hav. a m. emendatrice, cum primigenia *adjutis* dederit. Mox *jam veterani, tantum veterani rob.* Leid. 1. cuius scriptor duplicem lect. junxisse censi potest. Vid. ad III. 44. § 4.

§ 5 *Multatis in centum annos induciæ data*] *Multati sunt: in centum annos* Neap. Lat. adstipulantibus antt. edd. quæ Aldo priores sunt. Is enim recte *multatis in centum annos* primus repo-

suit: cum quo etiam faciunt omnes nostri codd. Vid. ad XXXII. 1. § 1. Ceterum *multatis* edidi, pro *multatis*. Et ita præfert Leid. 1. Vid. ad III. 67. § 5. *datæ* deficiebat in Lipsiensi.

§ 7 *Ab illo enim profectu viribus datis tantum valuit*] Vet. *profecto*. Latet aliud. Lips. Coniciebam, *a bello enim pro exercitus viribus statis*, &c. sed a scriptura longius exerrat. Itaque, quod hunc locum emendare non possum, 'mihi est senium multo acerrimum,' nisi verum est, *profato viribus statis*, &c. Vides, quam facile τὸ α ἐῖς τὰ ct, id est, *ec* antiquæ scripturæ degeneret; rursus quam leviter τὰ ct ἐῖς τὸ α coalescant. Si persuaderemus deesse vocem, rem haberemus factam, et leg. esset, *a bello enim protectus exercitus viribus statis*, &c. Sed crediderim scribendum, *a bello enim* (vel *ab illo enim*) *protectus viribus statis tantum valuit*, &c. Sic Virg. Cul. vs. 319. 'ille ut Vulcania ferro Vulcanera protectus depellere navibus instet.' Statas vero vires Livius dixit, ut idem Virg. Div. Op. II. 638. 'vos o, quibus integer ævi Sanguis, ait, solidæque suo stant robore vires, Vos agitate fugam.' *M. Klock.* Syntagm. Epist. quas edidit Burmann. tom. I. p. 390. Omnes libri *profecto*. Gebh. *Profecto* etiam ex nostris Florent. ambo Voss. ambo Harl. ambo Leid. Port. et Hav. cum omnibus, quas vidi, edd. antt. quod primus Vascosanus in *profectu* mutavit in ed. Basil. 1512. Propterea tamen non, ut Lipsio visum fuit, aliud hic latere suspicor; nisi unum hoc, vel ipsum Livium, vel potius ejus librariorum, casum sextum nominis, quod ad quartam declinationem pertinebat, eodem modo formasse, quasi secundæ declinationis foret. Ita *trajecto*, pro *tractu*, ipse Lipsius supra in Mss. invenerat c. 3. § 8. *mercato*, pro *mereatu*, c. 30. § 5. *delecto*, pro *delectu*, unus codex infra exhibet II. 27. § 10. *senato*, pro *senatu*, ex cod. Colon. legebat *Grut.* III. 36.

§ 5. *tribunato*, pro *tribunatu*, plures codd. III. 54. § 14. *apparato*, pro *apparatu*, IV. 12. § 5. *anfractus*, pro *anfractus*, XXIX. 32. § 5. *convento*, pro *conventu*, XXXIV. 48. § 3. *adito*, pro *aditu*, unus cod. XXXVIII. 2. § 13. Alia videri possunt apud Voss. de Analog. II. 17. et 18. Nisi potius *perfecto* hic particulam confirmandi capere velis.

§ 8 *Multitudini tamen gratior fuit*] Paus. IV. 3. Διοικούμενον δὲ αὐτὸν τὰ πολλὰ ἐς χάριν τοῦ δήμου μάλλον, οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες αὐτόντε Κρεσφόντην ἐπαραστάντες καὶ τοὺς υἱούς ἀποκτείνουσι. J. F. Gron. *Gratior in pace fuit* Voss. 1. et Leid. 2.

Tercentosque armatos ad custodiam corporis] *Tercentosque* Harl. 2. *Præterea armatos ad corporis tutelam* Oxon. L. 1. ap. Hearn. Sed *arm. ad cust. corporis sui*, una voce auctior, Hav.

Quos Celeres adpellavit] *Rationem affert nominis* Plut. in Rom. p. 34. ἀπὸ τῆς περὶ τὰς ὑπουργίας ὀξύτητος. *Sigon.* Vid. Voss. Etymol. Ling. Lat. in voc. 'Tribus,' et in voc. 'Celer.'

Sed etiam in pace] *Tò etiam aberat a* Leid. 1. postea tamen adscriptum. Vid. ad II. 6. § 1.

CAP. XVI. § 1 *Ad Capræ paludem*] Quidem emendarunt *ad Capræ paludem*: quod quam bene fecerint, nihil definio; quippe qui de hoc nomine nihil me legisse sciam: nomen ait Glar. neque alibi se legisse. At Plut. tamen in Rom. p. 36. ita ait: 'Ἡ γὰρ ἡμέρα, ἥ μετήλλαξεν, ὕχλου φυγῇ καλεῖται, καὶ νόμῳ Καπραίναι, διὰ τὸ θύειν εἰς τὸ τῆς αἰγῶς ἔλος ἐκ πόλεως κατιόντας· τὴν γὰρ αἶγα κάπραν ὀνομάζουσιν. Et Fest. III. 'Caprilia appellatur ager, qui vulgo ad Capræ paludem dicitur.' ['Glar. admonet duntaxat, nihil definit, ut aliis cogitandi ansam præberet: quod cum laudabile erat, non erat in contumeliam trahendum.'] *Sigon.* *Capræ* Voss. 2. Harl. 2. et Hav. *Cap* Port. Reliqui Voss. 1. Leid. ambo, Lips. et Harl. 1. *Capræ*. Vid. viros doctos ad Flor. I. 1. Paulo

ante *his mortalibus* c. op. pro *his immortalibus* c. op. legendum conjecit Scheff. in Misc. Obs. Crit. tom. VIII. p. 299. Similiter enim Livium de *Aenea locutum* I. 2. Quum tamen in vulgat. lect. consentiant omnes scripti et editi, atque ipse agnoscat, illud *immortalibus* intelligi posse de æternitate urbis, de fama gloriaque æterna rerum gestarum, nihil immutandum censeo.

Subito coorta tempestas] Pal. 1. *subito exorta*. Gebh. Supra c. 14. 'Inde subito exorti Romani transversam invadunt hostium aciem.' Nostri tamen, solo excepto Lipsiensi, qui etiam *exorta* præfert, nihil mutant. XL. 11. 'Medio ferme die atrox cum vento tempestas coorta multis sacris profanisque locis stragem fecit.' c. 45. 'Latinas mox subito coorta et intolerabilis tempestas in monte turbavit.' Jul. Obseq. de Prod. quæ sæpe verbis Livianis recensere solet, c. 124. 'Quum etiam coorta tempestas signifero signum arreptum mersisset gurgiti.' Mox τὸ magno deest in Hav. Tum *tonitribusque* præfert Voss. 1. Denique *tam densa* Hav. a m. pr. quasi referendum sit ad præc. *tempestas*. Sed recte altera m. emendatum *tam denso*. Ceterum, qui tenebras hoc tempore ortas eclipsi solis tribuerunt, errare existimat Dodwell. in Adpar. ad Chron. Dionys. § 16. et 17.

§ 2 *Postquam ex tam turbido die serena*] *Ex tam turbido motu dies serena* Voss. 1. et Leid. 2.

Proximi steterant, sublimem raptum] *Steterant, fulminis raptum* Oxon. C. ap. Hearne. Verum infra est hoc cap. 'Hæc, inquit, locutus sublimis abiit:' et c. 34. 'Velut ministerio divinitus missa capiti apte reponit. Inde sublimis abiit.' *Proximi steterant* Florent.

Silentium obtinuit] Vet. tenuit. Lips. Ita etiam Voss. 1. et Leid. 2. nisi quod in poster. etiam desit vox *silentium* negligentia librariorum. 'Tenere silentium' etiam inf. est I. 28. 'Albana

pubes, inermis ab armatis septa, in variis voluntatibus, communi tamen metu cogente, silentium tenuit.

§ 3 *Deinde a paucis*] *Deinde paucis sine præpos.* Leid. 1. Vid. ad vi. 11. § 4.

Deum Deo natum ... Romanæ] Inf. h. lib. c. 40. 'Romulus, Deo prognatus, Deus ipse.' iv. 15. 'Romuli conditoris, ab Diis orti, recepti ad Deos insignia atque imperium habentem.'

Pacem precibus exposcunt] Media vox abest a Neap. Lat. et plerisque antt. edd. *pacemque exposcunt* ed. Ascens. 1513. Sed Ald. tandem reposuit *pacem precibus exposcunt*: quod omnes nostri præferunt. Inf. ii. 35. 'Precibus plebem exposcentes, unum sibi civem, unum senatorem, si innocentem absolvere nollent, pro nocente donarent.' Ita 'precibus petere' mox h. cap. 'Quum perfusus horrore venerabilundusque adstitissem, petens precibus, ut contra intueri fas esset.' ix. 16. 'Quum legatis missis ad pacem cum precibus petendam triste responsum ab consule redditum esset.' XLIII. 4. 'Erant, qui legatos mittendos ad pacem precibus petendam censerent: multis precibus orare,' ii. 11. 'Dicere deinde incipientem primores civitatis circumsistunt, eadem multis precibus orant.'

Suam semper sospitet progeniem] Vet. urbem vel progeniem: ut appareat, ambiguae sedis utramque vocem esse. Lips. Vox suam deest in Leid. 2. Deinde sospitet Harl. 2. Tandem sospitet urbem vel progeniem Voss. 1. et Leid. 2. quæ scriptura orta videtur ex duplici lect. quam utramque librariorum, verioris ignarus, in contextum recepit. Vid. ad iii. 44. § 4.

§ 4 *Patrum manibus taciti arguerent*] Vocem taciti non agnoscit Neap. Lat. manibus Patrum, trajectis vocibus, Voss. 1. et Leid. 2.

Manavit enim hac quoque, sed perobscura] Quam obscura hæc sit opinio, nescio: certe veram esse eam puto; et multi eximii viri, ut Dionys. Val.

Max. atque alii, ita credidere. In hac autem fabulosa historia de Proculi astutia bene longus est Livius. Glar. Tò enim deest in Hav.

§ 5 *Consilio etiam ... dicitur fides*] Vox dicitur auferri poterat ceu supervacanea: non reperiri in Pal. 2. id testor. Grut. Rectius meo animo eat in furcam verbum dicitur, ut vult Pal. 2. Gebh. Et consilio etiam, vocula ab initio addita, Florent. Harl. antiq. et a m. pr. Voss. 1. Tum verbum dicitur etiam ab Oxon. L. 2. abesse testatur Hearne, quod et scriba cod. Hav. omisit. Ego neutiquam delendum existimo. Livius enim hic nihil adfirmat, sed aliorum periculo, quod sequitur, refert.

Namque Proculus Julius] Pall. 1. ac 3. Julius Proculus. Gebh. Ita etiam Flor. 1. 1. 'Cui mox Julius Proculus fidem fecit.' Plut. in Rom. p. 35. similiter 'Ιούλιον Πρόκλον vocat. Huic lectioni ex meis concinit solus Lips. Si autem is ordo verborum admittendus foret, eadem ratione positum existimari deberet, quæ 'Fabius Quintus,' 'Menenius Agrippa,' et similia, de quibus actum ad iii. 1. § 1. Proculus enim est prænomen, quod etiam in gentibus Gegania et Virginia in usu fuit. Ceterum Proculus Julius Voss. 2. et Harl. 2. sed constanter ab aliis Julius et 'Ιούλιος dicitur.

Gravis, ut traditur, quamvis magnæ rei auctor] Gratus, pro gravis, Voss. 2. gratius Leid. 1. Deinde actor, pro auctor, Voss. 2. quomodo et alibi variant librarii. Vid. infra ad hujus lib. c. 26. § 5. Sed nihil mutandum. Sunt qui in his verbis hæsitant, quum tamen intellectu facillima sint. Quamvis Proculus Julius rem magnam, et quæ vix fidem inventura videbatur, nunciaret, erat tamen 'auctor gravis,' id est, nuncius multæ auctoritatis, cui populus nuncianti credebatur. Infra xxxiii. 45. 'Hæc cum jam ab gravibus auctoribus, tum qui omnia per se ipsos explorata referrent, au-

dirent majores.' Plin. Hist. Nat. v. i. 'Haud alio fidei promiore lapsu, quam ubi falsæ rei gravis auctor existit:' ut contra 'levis auctor' Liv. v. 15. 'Auctorem levem, nec satis fidum super tanta re patres rati.' vi. 24. 'Ad quam rem leviores auctorem eum culpæ societas fecerat.' vii. 9. 'Quæsita ea propria familiæ laus leviores auctorem Licinium facit.' xxiii. 13. 'Simultas cum familia Barcina leviores auctorem faciebat.' Suet. in Claud. 37. 'Nulla adeo suspicio, nullus auctor tam levis existit, a quo non mediocri scrupulo injecto ad cavendum ulciscendumque compelleretur. Levis auctoritas' Liv. xxi. 10. 'Scio meam levem esse in eo auctoritatem propter paternas inimicitias.' xxvi. 22. 'Centuriam juniorum seniores consulere voluisse, quibus imperium suffragio mandaret, vix ut verosimile sit, parentum quoque hoc seculo vilis levisque apud liberos auctoritas fecit.'

In concionem prodit] *In concione prodit* Hav. In Mss. ita et alibi peccatur. Vid. ad ii. 24. § 4. ut et in aliis vocc. ejusdem formæ. Vid. ad xxxvi. 20. § 3.

§ 6 *Romulus, inquit, Quirites*] Magis pathetice Pal. 1. o *Quirites*. Gebh. O *Quirites* etiam Port. et Hav. Putem tamen ab interprete adscriptum esse. Mox *parens hujus urbis*, transpositis dictionibus, Lips. Denique *se mihi obviam dedit* Voss. 1. et Leid. 2. Sed vid. ad xxvi. 25. § 15.

Quum perfusus horrore venerabundusque adstissem] *Lege obstissem*. Vide Fest. in 'Obstitum.' M. Klock. Syllog. Ep. quas edidit Burmann. tom. i. p. 391. Aptius mihi olim visum in suspicionum libellis *abstissem*. Movebar loco Sen. Ep. 115. 'Veluti numinis occursu obstupefactus resistat, et, ut fas sit vidisse, tacitus precatur.' Et vero *abstissem* initio fuisse in Pal. 3. liquet adhuc ex litura. Sane pro infausto habitum occurrere nu-

mini, utique nolenti, scimus ex libro Judicum 13. 22. ex Callimachi Pallade vs. 100. Alludit Ovid. Fast. iv. 749. 759. Plut. in Alex. c. 13. m. Sic intelligo Virg. Æn. ii. 606. *Grat. Cumque perfusus horrore* Hav. addita copula; at mox, eadem omitta, *venerabundus adstissem* Florent. Leid. 2. et Harl. 2. *exstissem* Hav. sed nihil muto. Inf. iii. 23. 'Quum ad id spectator pugnae adstisset.' *Restitissim* legendum censuit Burm. in Jove Fulgur. c. 1. p. 232. novæ ed. Denique *precibus petens* Harl. 2.

Ut contra intueri fas esset] Vid. Lips. ad Sen. Ep. 115. et Erasmus. in Prov. 'Ne respexeris.' Merula ad Enn. p. 225. ex Ennio et Accio ostendit, vetustum sermonem esse 'contra tueri,' ejusque ignaros hic *intueri*, pro *tueri*, substituisse existimat. Hoc recipi posset, si a libris scriptis confirmaretur: quibus tacentibus non certum est, Livium antiquum genus loquendi secutum fuisse. 'Contra intueri' non minus Latinum est, quam 'contra aspicere' ap. Plant. in Cas. v. 3. 2. et Mostell. v. 1. 56. et 'contra tollere' et 'attollere oculos' apud alios in notis Benth. ad Hor. Carm. i. 3. 18. Duk. *Ut contra se intueri* Neap. Lat. quod ex inperitia librarii natum, qui *contra*, casu non adjuncto, perperam dictum putabat. Præterea *ut contra tueri* scribi jubet Merula ad Enn. Ann. p. 225. Sed nihil mutandum esse ipse evincat Livius, qui similiter locutus est ix. 6. 'Ne ut oculos quidem attollerent, aut consolantes amicos contra intuerentur, efficere poterant.' 'Contra contineri' dixit Plant. in Pers. ii. 2. 26. 'Feminam scelestam te astans contra contuor.'

§ 7 *Abi, nuncia, inquit, Romanis, et proinde rem militarem colant*] Hæc sic vertit Plut. in Rom. p. 35. Χαῖρε, καὶ φράζε 'Ρωμαίους, ὅτι σωφροσύνην μετ' ἀνδρείας ἀσκοῦντες, ἐπὶ πλείστον ἀνθρωπίνης ἀφίξονται δυνάμειος. Sigon.

Prima voce omissa, *Anuncia*, vel *Anuncia*, inquit, *Romanis* Voss. 2. Lipsiens. Harl. 2. Port. et Hav. Mox *ita velle cælestes* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 8 *Mirum, quantum illi viro nuncianti hæc fides fuerit*] *Lego fidei*. Justin. viii. 2. 'Incredibile quantum ea res apud omnes nationes Philippo gloriæ dedit.' J. F. Gronov. *Mirum quantum illi viro nuncianti hæc fides fuerit* sine controversia solæcismum esse pronunciat Clericus. Aliter scripsisse puto viros doctissimos, qui crediderunt recte dici 'parum fidem,' 'satis otium,' 'satis tempus habere.' Vide Gulielm. Quæst. Plaut. in Bacchid. c. 3. Acidal. in Plauti Pseudol. c. 4. Colv. ad Apul. Met. i. p. 22. et Florid. p. 189. Schulting. ad Sen. Controv. i. 2. p. 91. qui his exemplis hic tnetur *fides*, et Burm. ad Ovid. Met. iii. 149. Adde tamen Voss. de Construct. c. 64. *Duk*. Ita etiam Flor. iv. 2. § 74. 'Plurimum quantum favoris partibus dabat fraternitas ducum.' Similiter Scheff. in Misc. Obs. Crit. tom. viii. pag. 300. licet concedat, 'quantum' adverbialiter accipi posse, pro quoad, quo usque, commodius tamen sibi videri testatur, si pro *fides* scribatur *fidei*. Merito tamen temeritatis accusari potest vir clarissimus, qui nuperrime Livium edidit, quod Gron. conjecturam, nullius cod. auctoritate firmatam, in contextum receperit, quum ipse vir summus facere id non sustinuerit. Ut enim demus, vulgatam orationem solæcam esse, (quod tamen falsi arguunt, quæ Duk. ad hunc locum notavit,) et præterea elegantissimum loquendi genus esse 'mirum quantum,' (quod non diffiteor,) neque modo optimis scriptoribus, sed ipsi etiam Livio usurpatum ii. 1. 'Id mirum quantum profuit ad concordiam civitatis jungendosque patribus plebis animos.' Vid. viros doctos a Dukero ad loc. Flori laudatos: quis tamen præstabit? ita, ut Gron. conjectit, nunc potius locutum

esse Livium, quam, quemadmodum minima etiam emendatione refingi poterat, *Mirum, quanta illi viro nuncianti hæc fides fuerit*: præsertim quum in Voss. 1. pro *quantum*, sit *quanto*. Certe utrumque genus locutionis 'mirum quantum fidei' et 'mirum quanta fides' in usu Latinis fuisse docet Voss. de Construct. c. 19. Quin et in mentem defendendæ vulg. lectioni venire posset, 'quantum' hic positum esse pro in quantum. Vid. Vorst. ad Val. Max. iii. 7. in princ. Hæc non ideo dicta velim, quod Gronovii conjectura displiceat; sed ut constet, non temere conjecturas in contextum recipiendas esse. Ipse nihilominus lectionem Gronovii in contextu servavi; non tamen, nisi postquam ita in Leid. 1. invenerim. Et ita quoque in utroq. Harl. fuit, modo vir doctus, qui meo nomine eos excussit, diligenter officio functus sit. Contulit enim cum nupera ed. quæ *fidei fuerit* in contextum recepit; et tamen ad illa verba nullam lectionis diversitatem adscripsit. Ceterum ordine mutato *fides fuerit hæc* Lipsiens.

CAP. XVII. § 1 *Patrum interim animos*] *Patrum igitur animos* Neap. Lat. et edd. antt. Vulgatæ lectionis Ald. auctor exstitit: eamque habent omnes codd. nostri.

Necdum a singulis, &c. pervenerant factiones: inter ordines certabatur] Vet. scribit, et distinguit, *pervenerat: factionibus*. Lips. Lipsius scribi volebat, *pervenerat: factionibus*. Sed cum hæc scriberet, mentem ipsi sanam constituisse nego. *Gebh.* Lipsius e libro notat *pervenerat: factionibus*. et sic Voss. 1. et Helm. et optimi quoque codd. Itaque valde placet ingeniosa conjectura doctissimi J. G. Grævii nostri, *necdum ad singulos, ... pervenerat: factionibus inter ordines certabatur*. Sic scripsit, opinor, Livius. 'Pervenerat,' intellige certamen et cupido regni. Tac. Ann. xii. 60. 'Sed tunc ordinum diversa studia, et qui vice-

rant, publice valebant.' Inf. cap. seq. 'neque se quisquam, neque suæ factionis alium.' J. F. Gron. *Pervenerat: factionibus inter ordines* etiam Flor. Harl. antiq. et Leid. 2. quare cum Gron. inprimis Grævii conjecturam probo. J. Doujat. objicit, si hæc sententia probetur, nihil vetare, quominus retineatur pluralis numerus *pervenerant*, scilicet certamen et cupido regni. Verum quam maxime id vetat consensus optimorum codd. qui constanter tumentur *pervenerat*. Ipse vero conj. *necdum a singulis, &c. provenerant factiones: inter ordines*. Idem etiam clariss. Trillero in mentem venit lib. I. Observ. Crit. cap. 10. Cler. malebat *nec dum a singulis, &c. prævaluerant factiones: inter ordines: vel pervalerant*, nisi exemplum vocis, ceteroquin analogicæ, defuisset. In vulgatissimo quidem Fabri thesauro illud laudatum videre potest ex Lucret. vi. 918. 'Usque adeo permanenter vis pervaleat ejus:' nihilominus tamen viro doctissimo adsentire nequeo, tum quod optimi codd. nimium ab hac lect. abeant, tum quod ita plura, quam ferri posset, vocabula interjicerentur inter voces 'a singulis' et 'factiones,' quæ tamen conjungi in hac locutione deberent, ut 'factiones a singulis' forent factiones singulorum. Unus Hav. voc. addit *pervenerant factiones. Sed inter ordines*. Male. Vid. ad vi. 32. § 8.

Nemo magnopere eminebat] Magno opere Voss. uterq. et Lipsiens. Vid. ad xxviii. 18. § 4.

§ 2 *Ne, quia... in societate æqua, possessionem imperii amitterent]* Hæc est quidem Sigonii distinctio: mallem tamen erat *regnatum, in societate æqua possessionem imperii amitterent*; longe alio sensu, quam qui resultet e priore. Grut. Eadem hæc, quæ Grutero placuit, distinctio in autt. fuit edd. ita ut quædam etiam uncinulis parentheses includerint verba hæc (quia post Tatii mortem ab sua parte

non erat regnatum). Primus id mutarat Ald. quem reliqui editores secuti sunt. Grutero obsecutus pristinam distinctionem restitui.

Sui corporis creari regem] In Pal. 2. superscriptum est *sanguinis*: non probo. Gebh. Liv. iv. 9. 'Alter virgini genere par, tutoribus fretus, qui et ipsi ejusdem corporis erant.' vi. 34. 'M. Fabii Ambusti potentis viri, quum inter sui corporis homines, tum etiam ad plebem, filiaæ duæ nuptæ, C. Sulpicio major, minor C. Licinio Stolori erat.' Just. xviii. 3. 'Servisque de statu reip. deliberantibus placuisset, regem ex suo corpore creari.' xiv. 2. 'Orat, ut non tam dncem se, quam commilitonem, recipiant, unumque ex corpore suo esse velint.' Tò *sanguinis* ab interprete adscriptum puto.

Peregrinum regem aspernabantur] Pall. tres, *aspernabant*. Vid. Nonium. Sic III. 5. *vagabant* in Ms. Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod *aspernabantur* sit in Voss. 1. *aspernabant* in Lips. et *regem peregrinum* præferat Harl. 2. Illud *aspernabant* errantibus librariis adscribendum videtur. Vid. h. cap. § 6. Deponentia, ut vulgo vocari solent, significatione quidem passiva interdum Livio adhibentur. V. ad xxiv. 8. § 14. Sed forma activa ipsi aut numquam aut rarissime usurpantur.

§ 3 *Regem tamen omnes volebant]* Libri Mss. *regnare tamen*. Scripserat Livius *regnari*. Lips. Adnotatum ad Pal. 2. alias legi *regnare tamen*: quomodo item erat in Mss. Lipsii: ex quo nullo negotio fiat *regnari*. Grut. In Pal. 2. superscriptum *regnare*. Ita Lipsii lib. probat tamen idem *regnari*. Gebh. Flor. quoque et Voss. 1. et Helm. et in marg. Pal. *regnare*: quod in pluribus inventum mutabat Lipsius in *regnari*. Recte: idque e sno quodam annotavit Muret. Sive, ut Livius in fine hujus libri, 'Regnatum Romæ ab condita urbe ad libertatem

annos CCXLIV.' Sive, ut Tac. Ann. III. 54. 'Qui nationem eam regabant, in quantum Germani regnabant.' Quod frustra convellere laborat Cluv. Germ. XIII. 17. Hist. 1. 16. 'Ut in ceteris gentibus, quæ regnabant.' Sil. 1. 293. 'Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen.' J. F. Gron. Vulgatam lect. *regem tamen*, quam servant edd. etiam antiq. et Hav. insuper ex Oxon. B. et N. profert Hearne: at *regnare* ex L. 2. et C. quibus adstipulantur Leid. uterq. Port. et Harl. 1. *regemre* Harl. 2. duabus tamen posterioribus literis notæ subjectæ sunt, quibus eas delendas librarius indicavit. Denique *regnari*, ut viri docti conjecerunt, Voss. 2. Lips. et Oxon. L. 1. teste Hearnio. Ex his facile responderi poterit Donjatio roganti, quid adtulerit subjicere minus usitatam phrasin *regnari volebant*, loco notissimæ *regem volebant*, quæ eandem omnino vim habet? Nempe id factum fuisse auctoritate codd. partim hanc lectionem præferentium, partim manifestis vestigiis eo ducentium. Adde, non adeo eam inusitatam locutionem esse, quin eadem Livius et alii scriptores sæpius usi fuerint; ut docent exempla a Gronovio laudata: quibus adde Liv. h. cap. 'Quia post Tatii mortem ab sua parte non erat regnatum.' Melam II. 11. 'Tum Rhæso regnata quondam pars Thraciæ et Bysanthe Samiorum.' Sil. Ital. XIV. 7. 'Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti.' et vs. 71. 'Quid referam Æolio regnatas nomine terras?' Tac. de Mor. Germ. cap. 43. 'Trans Lygios Gothones regnantur.' Illud idem, quod minus usitata sit locutio, docet, non sponte indoctos librarios in eam incidisse, sed præeuntes codd. secutos esse. Adde denique mox præcessisse 'sui corporis creari regem volebant. Romani veteres peregrinum regem adspernabantur.' Quibus nunc non recte subiungitur 'regem

tamen omnes volebant.' Licet enim easdem voces a Livio passim iterari supra dictum sit ad c. 3. § 9. additum tamen ibidem est, eas repetitiones inter virtutes orationis non semper referendas, adeoque non admittendas esse, nisi ubi codd. in eas conspirant.

§ 4 *Multarum circa civitatum*] *Mult. circa civitatum* Florent. et Leid. 1. et edd. antt. quædam. Certe id vidi in Mediol. 1480. et Tarvis. 1482. at, quæ Tarvisii triennio post prodiit, jam *civitatum* exhibet. Vid. ad XXXIII. 20. § 11. et ad XLI. 22. § 7. *mult. circa civitatem* Lips. cujus scriba non intellexit, τὸ *circa* hic sine casu poni: quod Livio frequens est. Vid. Duk. ad IV. § 6. et quæ infra dicam ad IX. 11. § 7.

Et esse igitur aliquod caput] Media vox exsulat a Voss. 2. In verbis præcc. *vis externa aliqua* præfert Leid. 2.

Nemo alteri concedere in animum inducebat] Abest a tribus Pall. τὸ *in*: elegantius. Gebh. Abest etiam a Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Elegantem autem locutionem esse 'inducere animum,' adfirmanti Gebhardo non adversabor; quin et Terentio, Ciceroni, aliisque optimis scriptoribus in frequenti usu fuisse ultro confiteor. Elegantiores tamen esse, quam alteram illam 'inducere in animum;' unde probaturus sit, non video. Iidem enim alique scriptores eodem modo locuti sunt, et quidem, ut hoc loco Livius, addito verbo infinito. Sall. Cat. cap. 54. 'Postremo Cæsar in animum induxerat laborare, vigilare.' Ubi Cort. in notis duo alia exempla ex Ter. laudavit. Quibus adde illud ex Prol. Heaut. vs. 49. 'Et eum esse quæstum in animum induxi maximum, Quam maxime servire vestris commodis.' Qui duo versus repetuntur etiam in Prol. altero Hecyr. vs. 42. et ex Heaut. v. 4. 5. 'Obsecro, mi guate, ne istuc in animum inducas tuum, Alie-

num esse te:’ Cic. pro Cluent. c. 15. ‘Neque enim legare ejusmodi matri poterat in animum inducere, neque testamento nomen omnino prætermittere parentis.’ Pro Syll. cap. 30. ‘Adeone vobis alienus a sanitate, adeo oblitus constantiæ, adeo inmemor rerum a me gestarum esse videor, ut, quum consul bellum gesserim cum conjuratis, nunc eorum ducem servare cupiam, et in animum inducam, cujus nuper ferrum retulerim, flammamque restinxerim, ejusdem nunc causam vitamque defendere?’ Val. Max. iv. 11. ex. 5. ‘In animum induxit, et judicem et prætorem et Vestæ adem intuens, amicum Lentulo agere.’ Hæc, spero, exempla probabunt, utramque locutionem probam esse, neque alteram altera elegantiores dici posse. Jam vero contendo, vulgatum hoc loco servandum esse duplicem ob causam. Primo quia ea lectio constanter superest et in pluribus et in fide dignioribus ac melioris notæ codd. Ita enim ostendant Voss. 1. Leid. uterq. et Harl. ant. Neque aliter Hearne in Oxon. omnesque reliqui, præter Gebh. edd. in membr. suis invenisse videntur, quod nullam ex iis scripturæ varietatem proferant. Altera causa est consuetudo Livii, quem alibi ‘animum inducere’ dixisse nondum observavi, licet tamen sæpius ‘in animum inducere’ usurparit. Ita II. 5. ‘Illos eo potissimum anno patriam liberatam, patrem liberatorem, consulatum ortum ex domo Junia, patres, plebem, quidquid Deorum hominumque Romanorum esset, induxisse in animum, ut Superbo, quondam regi, tum infesto exsuli, proderent.’ c. 15. ‘Ita induxisse in animum, hostibus potius, quam regibus, portas patefacere:’ ubi iterum videndum Gebh. c. 18. ‘Si, quod impensæ factum in bellum erat, præstare Sabini (id enim postulatum erat) in animum induxissent.’ c. 54. ‘Jam nunc ita in animum inducant,

consulatum captum et obpressum ab tribunicia potestate esse.’ III. 71. ‘Non potuisse se tamen inducere in animum, quin, quem agrum miles pro virili parte manu cepisset, eum senex quoque voce, qua una posset, vindicaret.’ XXVII. 9. ‘Eos ansos consulibus dicere, aiebant, quod consules, ut in senatu pronunciarent, in animum inducere non possent.’ XXVIII. 18. ‘Illud magno opere tendente rege, ut in animum induceret, ad easdem venire epulas, haud abnuit.’ XXXIX. 12. ‘Si vera dicere inducere in animum posset, negat perturbari debere.’ XLIV. 23. ‘Inchoatum perficere, quia impensa pecuniæ facienda erat, non inducebat in animum.’

§ 5 *Itaque rem inter se centum patres*] Pall. 1. ac 3. *Ita rem*: bene. Gebh. *Ita rem* etiam Florent. Voss. uterq. Leid. uterq. Harl. 1. Lipsiens. Port. et Hav. neque aliter vett. excusi usque ad Ald. qui primus *Itaque rem* substituit. Ea autem lectio in Harl. 2. solo fuisse videtur. Alibi sæpe in confundendis voculis ‘ita’ et ‘itaque’ librarii turbas dederunt. Vid. ad XXI. § 7.

Decem decuriis factis] *Decem curiis factis* Leid. 1. et Harl. 2. Male. Nam etiam Dion. Hal. Ant. II. p. 119. pariter senatores εἰς δέκαδας divisos fuisse tradit. Præterquam quod in verbis seq. et iidem illi, et alii omnes codd. constanter in singulas decurias servant.

§ 6 *Quinque dierum spatio finiebatur imperium*] *Quicumque*, pro quinque, librarii sphalmate, Lipsiens. Tum *finiebat* Leid. 2. Quod eodem modo dictum videri potest, quo apud Tac. occurrat Ann. VI. 50. ‘Sic Tiberius finivit, octavo et septuagesimo ætatis anno.’ Ita, Livium sæpius ‘abolere’ *ὀδερῆ-
σας*, sive absolute, usurpasse, infra videbimus hoc lib. ad c. 23. § 3. ‘vertere’ ad II. 62. § 2. ‘mutare’ ad III. 10. § 6. ‘inclinare’ ad III. 61. § 4.

‘præcipitare’ ad xxv. 11. §. 6. Ita alii adhibent verbum ‘angere.’ Vid. quæ notantur ad iii. 6. §. 2. etiam ‘convertere.’ Vid. Cort. ad Sall. Jug. 20. De variis aliis verbis id testantur Barth. ad Gratii Cyn. vs. 9. Vechn. in Hellen. i. part. 1. c. 6. et i. part. 2. c. 3. §. 5. et idem Cort. ad Sall. Jug. in Exc. c. 6. Quum tamen hoc loco reliqui codd. in vulgatum conspirent, τὸ *finiebant* potius adscribam erranti librario, quemadmodum *aspernubant* pro *aspernabantur*, hoc cap. §. 2. et contrario errore, *ibatur* pro *ibat*, verbis continue sequentibus. Vid. ad x. 10. §. 1.

In orbem ibat: annumque interval- lum regni fuit] *Ibatur* Hav. male. Vid. hoc §. ad verba præcc. *annique int.* Leid. 2. *annuum quoque intervallum* Harl. 2. non recte. Vid. ad verba seq. hoc §. Denique *int. reg. fuerat* Leid. 2.

Quod nunc quoque tenet nomen] Belle Pal. 1. ac 2. *quod nuncque tenet nomen.* Gebh. Videtur Gebh. existimasse, illud *nuncque* eodem modo dictum esse, quo ‘hodieque,’ de quo ad v. 27. §. 1. Quum tamen nullus meorum codd. a vulgato in diversum abeat, illud *nuncque* referendum puto inter scribarum aberrationes, qui passim primam syllabam τὸν quoque pro arbitrio omittere, ubi requirebatur, vel addere, ubi necessaria non erat, soliti fuerunt. Vid. quæ ad d. l. notata sunt.

§ 7 *Fremere deinde plebs*] *Plebes* Leid. uterq. et a m. pr. Voss. 1. Vid. hoc lib. c. 20. §. 6. Deinde *nunc ultra*, pro *nec ultra*, Lipsiens. *Nec ultra regem* Flor. a m. pr.

§ 8 *Quod amissuri erant*] Una voce interposita, *quod vi amis.* Port. a m. sec. Paulo ante *amoveri*, pro *ea moveri*, Harl. 1.

Summa potestate populo permissa] Dionys. non uno tantum loco ait, senatum Romanum omnium rerum potestatem habuisse, præterquam

creandorum magistratum, sancien-
dum legum, inferendique belli,
aut dissolvendi, si fortassis cœptum
erat. Hæc enim tria in potestate
sua populum habuisse. Livius nus-
quam, quod sciam, hæc simul com-
memorat, rem oppido necessariam.
Glar.

*Non plus darent juris, quam retine-
rent*] Ita primus edidit J. F. Gron.
sed qua auctoritate non monuit.
Non modo edd. priores verum etiam
tantum non codd. quibus usus sum;
omnes constanter servant *detinerent*.
Ex solo Voss. I. et Harl. 2. in ex-
cerptis nihil adnotatur, licet com-
missi fuerint cum ed. quæ Gronovia-
nam secuta etiam *retinerent* exhibet.
Neque aliquid addit Hearne de suis
codd. licet et ipse *retinerent* ediderit.
Pristinam itaque lect. in sedem re-
dux, donec de altera melius constet.
Præterea *regem populus* alio ordine
Lipsiens.

§ 9 *Hodieque in legibus magistrati-
busque*] *Hodie quoque* Lipsiens. Voss.
ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port.
et Hav. Vid. ad v. 27. §. 1. Præterea
particulam connectentem *que* ultimo
loco male omisit Harl. 2. Sup. *pro sic
ratum, si gratum* habet Florent.

Usurpatur, id enim jus, vi adempta]
Quidam emendarunt *idem jus vi ademp-
tum*, et ad *usurpatur* verbum conjun-
gunt, quod placet: et *vi ademptum*
fortassis ad Julium Cæsarem retulit:
quem tamen propter Augustum no-
minare non audebat: nisi quis malit
ad ejus seculi seditiones referre, quæ
Cæsarem præcesserunt. *Glar.* Diffi-
cilis et lubricus locus hic est. In vet.
libb. est *vi adempta*, non *vi ademp-
tum*: quam lectionem aliorum inge-
nio partam probat Glar. his verbis:
‘Quidam emendarunt, &c.’ Hæc ille.
[‘Glar. ingenue fatetur, hoc ab aliis
erutum, nec sibi adscribit.’] Mihi ve-
ro neque hæc lectio, neque hæc sen-
tentia probatur: neque enim hoc jus
vi aut a Cæsare ademptum est, aut

ante Cæsarem ab alio. De Cæsare testis est Suet. qui scribit de eo c. xli. 'Comitia cum populo partitus est, ut, exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur, pro parte altera, quos ipse dedisset, et edebat per libellos circum tribum missos scriptura brevi. Cæsar dictator illi tribui. Commendo vobis illum, et illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.' ['Hæc Suetonii verba satis declarant, comitiorum rationem mutatam, etsi non omnino abrogatam; non igitur sine causa dubitavit Glar.'] De aliis auctor est Livius, qui sæpius hoc institutum relatum esse, et lege sancitum nova, cum quasi vetustate obsolevisset, scribit. Ut vi. 42. 'Quia patricii se auctores futuros negabant, prope ad secessionem plebis res venit.' Item. 'S. C. factum est, ut duos viros ædiles ex Patribus dictator populum rogaret, Patres auctores omnibus ejus anni comitiis fierent;' et viii. 12. 'Lata lex est, ut legum, quæ centuriatis comitiis ferrentur, ante initum suffragium Patres auctores fierent.' Præterea hunc eundem morem, temporis vetustate oblitteratum, a L. Sylla renovatum fuisse scribit App. B. C. i. 386. his verbis: Εισηγοῦντότε μὴδὲν ἔτι ἀπροβούλευτον εἰς τὸν δῆμον ἐσφéréσθαι, νενομισμένον μὲν οὕτω καὶ πάλαι, παραλελυμένον δὲ καὶ ἐκ πολλοῦ. Accedit, quod Cic. in orat. pro Plancio, quam post Sullæ mortem ante Cæsaris dictaturam dixit, ne hoc quidem observatum fuisse significat, cum ait c. iii. 'Apud majores nostros magistratum non gerebat is, qui ceperat, si Patres auctores non erant facti.' Quæ cum ita sint, probro magis vet. lect. *Vi adempta*; ut sit sensus; hodie quoque usurpatur idem jus, ut Patres comitiorum sint auctores, nisi fortasse vis aliqua fiat a tribuno plebis aliquo, qui sine

auctoritate senatus cum populo agat. Quod sæpissime ante Cæsarem factum esse, omnia Romanorum monumenta loquuntur. Quod autem inquit, *vi adempta*, Cic. dixit ad Lent. i. 4. ad Fam. iv. 'vi excepta.' 'Ego tibi a vi, hac præsertim imbecillitate magistratum, præstare nihil possum: vi excepta, possum confirmare, te, et senatus et populi Romani summo studio, amplitudinem tuam retenturum.' *Sigon.* Quod scribit Livius, hanc habet, opinor, sententiam; olim solitum fuisse, Patres auctores fieri post populi comitia, ut et Cic. scribit pro Planc. c. 3. 'tum enim magistratum non gerebat is, qui' suffragio populi 'ceperat, si Patres auctores non erant facti.' At vero postea usurpatio quædam retenta est hujus rei, non ut, comitiis factis, Patres probarent vel improbarent; sed ut ante comitia, in incertum tamen eventum, auctores fierent. Neque enim plerumque, quod censuerant, populus decernebat; interdum etiam, vi facta, ne auctores quidem fiebant. *Turn.* Adv. xi. 17. Meus cod. *id enim jus vi adempta*. Lips. Quum Livius *vi adeptum* scripsisset, qui participium *adeptum* passiva interdum significatione poni ignorabant, in *ademptum* mutaverunt. At in postr. edd. crescente paulatim mutandi audacia, pro *vi ademptum*, scriptum fuit *vi adempta*. Facta est cuidam Cic. loco in eadem voce injuria in Cat. Maj. c. 11. 'Quo in genere inprimis est senectus, quam ut adipiscantur, omnes optant; eandem accusant adepti.' Ille *adeptum* scripserat. Jam pridem enim in vet. exempl. hanc lect. inveni, cui postea omnia, quæ Paris. ed. adhibita fuerunt, assentiri comperi. Hoc enim annotationes illi sub-junctæ testantur. Sed qui sibi in illa ed. ex conjectura (proh facinus) innovare permiserunt, hac in re tot vet. libb. auctoritatem sequi ausi non fuerunt. Adeo suspecta illis hæc Lati-

nitas fuit, 'eandem accusant adeptam,' passiva significatione. Quidam tamen Nasonis locus, quoniam ejus, quod ad sensum attinebat, difficilis mutatio erat, sacrilegastalium correctorum manus effugit. *Steph.* Schediasm. i. 24. Trajectione juverim locum. *Inde leg. mag. rog. usurpatum, ut, priusquam pop. suffr. in. in inc. com. event. Pat. auct. fiant. Hodie quoque idem jus, vi adempta. Tum inter. &c.* Id est, usurpatur hoc quidem jus etiam hodie, sed dicis caussa, quam ut ulla vis subsit, lapsa disciplina, et legum potestate senescente. Scio, quid Sigonio, Turnebo, Stephano hic dictum sit. Sed ego iis cras credam. *M. Klock.* Syllog. Ep. quas ed. *Burmann.* tom. i. p. 391. Legendum, *hodieque in leg. magist. rog. usurp. inde jus, vi adeptum: prius. pop. suff. in. &c.* Quibus verbis Livius ad legem Mæniam, ut opinor, respiciens, significat, suo quoque tempore in comitiis jus quoddam vi adeptum, hac lege Mænia scilicet, usurpari, ex primo illo Patrum jure proveniens, ut, priusquam populus ineat suffragia, Patres auctores fiant. Hæc igitur genuina Livii sententia, atque lectio recta, sic ut scripsi, manebit, si locum curiosius examinare velis. Nec mirum videatur, quod exemplar. vulgat. fidem non sequar: nam macula insignis, contextum verborum omnem tenebris profundis involvens, literis paucis mutatis, eluenda fuit. In antt. enim libb. ita legitur, *id enim jus vi adempta:* in aliis nuper editis, quos nostri temporis viri doctissimi quidam correxere, *idem jus vi ademptum* habetur. In quibus verbis, quæ nihil succi, nil veræ lucis afferunt Livianæ sententiæ, nil aliud mutavi, quam illud *id enim*, vel *idem*, decisis et transpositis literis pauculis, in *inde*, et *ademptum*, ablata una litera, in *adeptum*. Et hæc quidem pusilla mutatio quantum lucis afferat, demonstrat ipsa historia

legis Mæniæ; eaque facit, ut aliarum correctionum adductas rationes probare nequeam. *Pigh.* Ann. Rom. ad A. U. C. 466. p. 410. *Usurpatur idem jus, vi adempta* legitur in ed. Campani; neque abscedit Andr. quam quod ea, *id enim visui adempta*. Pall. tres habent *usurpatur: id enim jus vi adempta: priusquam*. Posteriores induxerunt *vi ademptum*. Id in *adeptum* mutat H. Steph. at St. *Pigh.* emendat *usurpatur inde jus vi adeptum*. *Grut.* Pal. 1. *usurpatur: id enim jus vi adempta*. Neque aliter Pall. 2. ac 3. *Gebh.* Sensus; et nostro ævo in comitiis legum et magistratuum, si res ordine geratur, non fertur ad populum, nisi ex auctoritate senatus, nisi Patres fiant auctores: ita tamen, ut, si jubeat aliud populus quam senatui visum sit, non possit irritum reddere, quod actum est, auctoritatem negando, quemadmodum olim. Cæterum de hoc loco latius distinctiusque, quam ante hac, agemus *ὁὐν θεῶν*, ubi minus erimus in arcum compulsi. *J. F. Gron.* Cum codd. nostri ceterique fere omnes *vi adempta* retineant, nihil mutandum censeo; ita tamen ut cum P. Fabro Comm. in libb. Academicos Cic. ad 1. 3. pro potestate atque effectu juris ipsius 'vis' hoc loco intelligatur: quo sensu etiam apud alios auctores, præcipue Tullium, sæpe accipi exploratum est. Sic enim ille in Epist. ad M. Crassum ad Fam. v. 8. 'Has literas velim existimes fœderis vim habituras esse, non epistolæ.' et de Div. ii. xx. 'quarundam radicum vim et effectum' conjuncte dixit. *Hearne.* Hic locus, in quo emendando et exponendo certatim viri docti desudarunt, jam satis expeditus est post illa, quæ Magnus Gron. olim in priori ed. not. huc attulerat, sed in repetitis curis expunxerat, quod latius deducere decrevisset, quemadmodum postea etiam præstitit Obs. 1. c. ult. quo omnino re-

spiciendum. Post tam claram verbis Livianis lucem adfusam inexpectatum accidit, Clericum *τὰ vi adempta* ita exponere: 'Quamvis nunc senatui sit vis adempta, cum nihil ab eo fiat, nisi nutu Principis.' Satis enim superque vir eximius docuit, vim auctoritati senatus in legibus magistratibusque rogandis ademptam esse per leges Publiliam ac Mæniam: quibus Patres in comitiis legum ferendarum ac magistratuum rogandorum centuriatis jubebantur ante inita suffragia auctores fieri: adeoque pristini juris atque auctoritatis tantum imaginem quandam et inanem speciem relictam fuisse. Non opus itaque in animum inducere, Liv. ad sua atque Augustæa tempora respexisse. Ceterum omnes nostri damnatæ lectioni *id enim jus vi adempta* adhærent, nisi quod *idem enim jus* sit in Flor. et Lipsiens. *id enim visui* in Harl. antiq. et quod Hav. præf. a m. sec. *usurpatur id jus: vi enim adempta*, quum a m. pr. etiam fuisse videatur *usurpatur. Id enim jus vi adempta*.

In incertum] Prima vocula præteritur in Voss. 1. Leid. 2. et Port. a m. pr. quam vocis seq. prima syllaba elisit. Id infinitis locis in Mss. observare est. Quædam exempla contuli ad VIII. 33. § 6.

§ 10 *Quod bonum, faustum, felixque sit*] *Faustumque felixque* Voss. 1. et Leid. 2. Tum vocem *sit* excludunt idem Leid. 2. et Harl. 2. Verum usitata sunt formulæ quam maxime sollemnis verba, in quibus nihil mutandum. Vid. Brisson. de Form. 1. p. 66. Mox *reges creute* Lipsiens. Tum *et ita Patr.* addita prima vocula, Hav. quæ tamen vel ex præc. vel ex seq. nata videtur.

Qui secundus ab Romulo numeretur] Pal. 2. Camp. *dinumeretur*. Gebh. *Dominaetur* Harl. 2. a m. sec. Paulo ante, *qui sedem ab R.* Voss. 2. *qui sec. a Rom.* Leid. 2. et Hav. et post *creaveritis* Voss. uterq. et Leid. 2. sed

Livium contractiones potius amare, sæpe infra videbimus. *Ab Rom. dinumeretur* Flor. Tum vocem *auctores* male omisit Neap. Lat. Tandem *plebi gratum fuit*, inverso ordine, Harl. 2. *gratum fuit plebi* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 11 *Juberentque, ut senatus decerneret*] [Vid. Lectt. Varr.] Nescio, quid Gron. permoverit, ut particulam *ut* delendam censeret, quam omnes codd. servant, præter unum Flor. qui tamen ejus loco aliam substituit: nisi si forte caussa exstiterit, quod eadem modo præcesserit. Sane eo casu interdum Livius alterutro loco illam cogitationi lectoris supplendam reliquit, ut III. 54. 'Facerent, ut vellent, permittentibus cunctis.' VIII. 23. 'Actum cum tribunis est, ad populum ferrent, ut, quum Publius Philo consulatu abisset, pro consule rem gereret.' XXI. 21. 'Primo vere, edico, adsitis, ut, Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.' XXXIX. 27. 'Nihil sui pudoris esse ultra dicere, quam ut admoneant, re non verbo eos liberos relinquant;' ubi etiam olim hæc particula addita legebatur altero loco, sed ex fide integerrimi cod. deleta est. XLV. 35. 'Mandatūque Q. Cassio prætori, cum tribunis plebis ex auctoritate Patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, ut iis, quo die urbem triumphantes inveherentur, imperium esset:' ubi bis omissa est. Quare, ubi libri non adversantur, id etiam observandum censeo. Hinc præferenda est lectio Gronov. præ Sigoniana XXIV. 16. § 1. Verum, invitis codd. id ubique Livio obtrudendum, minime existimo. Non pauca enim supersunt loca, ubi hunc morem manifeste ipse Livius neglexit. Infra h. lib. XXVI. 'Itaque, ut cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri, ut filium expiaret pecunia publica.' Ita enim legen-

dum, ex Mss. et edd. antt. eo loco docebo. iv. 1. 'Eo processit deinde, ut rogationem novem tribuni promulgarent, ut populo potestas esset.' c. 59. 'Additum, ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve decerneret senatus ut stipendium miles de publico acciperet.' ix. 30. 'Legatosque Tibur miserunt, ut darent operam, ut hi homines Romanis restituerentur;' ubi prius *ut* Gronovio forte superfluum visum est. xxi. 19. 'In Hispaniam, ut adirent civitates, ut in societatem pellicerent, aut averterent a Pœnis, trajecerunt;' ubi id iterum contra codd. auctoritatem Gron. mutare tentavit. xxiii. 25. 'In tanto pavore fuisset civitas, ut senatus ædilibus negotium daret, ut urbem circumirent.' c. 30. 'Senatus decrevit, ut Ti. Sempronius consul designatus ad populum ferret, ut Q. Fabium duumvirum esse juberent.' xxvi. 15. 'Imperavit, uti duobus millibus equitum delectis denunciant, ut ad tertiam buccinam præsto essent.' xxvii. 27. 'Signum dedit, ut ad locum miles esset paratus, ut, si collis, in quem speculatum irent, placuisset, vasa colligerent;' ubi vid. Jac. Gron. xxix. 24. 'Mittit, ut, si ei videretur, Lilybæum veniret, ut communiter consulerent.' xxx. 41. 'Uti consules cum tribunis agerent, si eis videretur, ut plebem rogarent, cui juberent in Hispania imperium esse.' c. 43. 'Senatusconsultum factum est, ut legati Romani ducentos ex captivis ad P. Cornelium Scipionem in Africam deportarent, nunciarentque ei, ut sine pretio eos Karthaginiensibus redderet.' Et mox, 'Senatusconsultum in hæc verba factum est: ut privos lapides silices privasque verbenas secum ferrent: uti prætor Romanus his imperaret, ut fœdus ferirent.' xxxvi. 16. 'Nuncium Heracleam ad Ætolos mittit, ut hanc saltem sibi operam eo bello præstarent, ut vertices circa montium occu-

parent;' ubi tamen ambigua est scriptura, codd. manu exaratis præter Mogunt. omnibus τὸ *ut* loco posteriori delentibus. c. 26. 'Mandata erant, ut ab rege peterent primum, ut ipse in Græciam trajiceret.' xxxix. 19. 'Senatusconsultum factum est, uti consul cum tribunis plebis ageret, ut ad plebem primo quoque tempore ferrent, ut P. Æbutio emerita stipendia essent.' c. 28. 'Mei autem regni, tantum aberat, ut ulla pars in discrimine fuerit, ut tria millia talentum et quinquaginta tectas naves, et omnes Græciæ civitates, quas antea tenuissem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem societatis sim adspernatus.' xl. 13. 'Utrum, ut placarem te, danda opera fuit, ut aliam quærerem occasionem.' c. 21. 'Dat ei mandata, ut per omne obsequium insinualet se in quam maxime familiarem usum, ut elicere omnia arcana specularique abditos ejus sensus posset.' xli. 10. 'Scripsit, ut militum novorum ei parti, quæ scripta in Istriam provinciam esset, ediceret, Aquileiam ut conveniret.' c. 19. 'Moneri enim tantummodo jussit, ut etiam atque etiam curaret, ut sanctum haberet fœdus.' xlii. 13. 'Quid ultra facere possum, quam uti Deos Deasque precer, ut vos et vestræ reipublicæ, et nobis sociis atque amicis consulatis.' c. 47. 'P. Lentulo trecenti milites Italici generis dati, ut Thebis daret operam, ut in potestate Bœotia esset.' c. 60. 'Eumenes suadere, ut trans Penneum transferret castra, ut pro munimento amnem haberet, dum perculsi milites animos colligerent.' xliii. 11. 'Legatos in Macedoniam M. Fulvium Flaccum et M. Caninium Rebilum miserunt, qui comperta, quæ agerentur, referrent: et ut A. Hostilius consul comitia consulibus subrogandis ita ediceret, uti mense Januario comitia haberi possent, et ut primo quoque tempore in urbem rediret.' xli. 5. 'Simul decretum, ut

Ti. Claudius prætor militibus legionis quartæ, Pisas ut convenirent, ediceret.' XLII. 28. 'Imperavit senatus, ut hostiis majoribus rite mactatis precarentur, ut, quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prospere eveniret.' Hinc etiam hoc loco τὸ ut servandum arbitror.

CAP. XVIII. § 1 *Ut in illa quisquam ætate esse poterat*] Nescio, an non deceat suspicari, scriptum Livio tantum *ut in illa ætate*, resectis ceteris. *Grut.* Pal. 2. alio ordine, *ut in illa esse quisq. æt.* Gebh. *Ut in illa quisq. esse æt.* Voss. ambo, Lipsiens. Harl. antiq. uterq. Leid. Port. et Hav. *ut in illa quisq. esse pot. æt.* Harl. 2. Ceterum si conjecturæ Gruteri ulli codd. faverent, ab ea probanda non abhorrerem. Nam, ita breviter Livium interdum locutum esse, docent exempla, quæ adscripsi x. 43. § 16. et xxxii. 33. § 9. Nunc tamen, quum omnes voces, licet alio alioque ordine in scriptis supersint, earum tres resecare temerarium iudico; præsertim quum Liv. fere simili modo loquatur x. 46. 'Triumphavit in magistratu, insigni, ut illorum temporum habitus erat, triumpho.'

Omnis divini atque humani juris] Non male abest vocula *omnis* Pal. 3. *Grut.* In omn. nostris illa constanter superest. Deest ea apud Vell. Patere. II. 26. 'Scævola etiam pontificem maximum, et divini humanique juris auctorem, trucidavit.' Sed add. Tac. Ann. VI. 26. 'Cocceius Nervæ continuus principis, omnis divini humanique juris sciens, integro statu, corpore intacto, moriendi consilium cepit.' Quare non video caussam, ob quam eam deleri præstet.

§ 2 *Falso Samium Pythagoran edunt*] Variæ veterum sententiæ de ætate Pythagoræ videri possunt ap. Florid. Sabin. Subsec. Lect. I. 13. De eadem nuper acerrime contenderunt M. Britannia viri doctissimi, hinc

Guliel. Lloyd et R. Benth. qui ipsum natum censuerunt A. 3 Olymp. XLIII. sive A. U. C. Varron. CXLIX. inde H. Dodwell. qui annum ejus natalem confert in a. 3 Olymp. LII. sive A. U. C. Varron. CLXXXV. Moriente itaque Servio Tullio, qui Romæ annos XLIV. regnum obtinuit, Pythagoras, ex illorum sententia, natus fuisset annos LXXII. ex hujus autem, annos XXXVI. qui cum idem Pythagoran demum anno ætatis XL. in Italiam venisse statuatur, etiam adventum ejus in tempora Tarquinii Superbi differt. Ceterum credunt, pro edunt, Leid. 2. Similis scripturæ varietas infra est h. l. c. 46. § 4. Verum nihil mutandum. xxxix. 43. 'Ut qui nec Catonis orationem legisset, et fabulæ tantum sine auctore editæ credidisset.' 'Edere' hoc sensu sæpe occurrit. Vid. xxv. 12. § 4. XLII. 11. § 3. et XLIII. 13. § 7. Præterea *Pictagorem* Leid. 2. *Pythagoræ* Leid. 1. *Pythagorā* Hav. *Pythagoram* Harl. 2.

Quem Servio Tullo regnante Romæ centum amplius post annos] *Tullio* plerique habent libri. Ald. *Tullo* presserat: sed male. Tullus enim tertius Romanorum rex dictus, Tullius autem sextus. Deinde legendum *centum post annos et amplius*; quod idem Ald. invertit, et secuti quidam alii. *Glar.* *Ser. Tullio* perspicue. *Sigon.* *Quem Ser. Tullio regn. ferme cent. amp. an. post* perperam Harl. 2. *cent. amp. post annos*, quod Glareano displicuit, reliqui omnes nostri. Non videtur concoquere potuisse locutionem *amplius centum annos*. Sed vid. ad XXI. 29. § 3.

Heracleamque et Crotonam] *Crotona* legendum puto, accusativum Græcum, non *Crotonam*. Mirum autem hoc Livio visum est, si ex his urbibus quispiam ad Sabinos pervenire potuerit, aut contra; cum sit iter quinque fortasse dierum. Consimilis ratio de Ciminia silva IX. 36. *Glar.* Assentior Glareauo legendum *Croto-*

να: nam Pall. et Camp. *Crotonam*. Gebh. Quum et scripti et editi vett. consensu habeant *Crotonam*, adsentimur lubentes Glareano, Græcam terminationem, *Crotone*, placuisse Livio. Nec minus Just. xxiv. 4. 'Crotone venit;' et 'Crotone egisset;' ut, 'Cathagine.' Sic ap. Val. Max. ii. 6. 4. 'Areiospagos.' iv. 7. 4. 'Loquatur nunc Græcia Thesea.' v. 3. circa fin. 'Themistoclea victorem' in Mss. reperitur. Sic 'Timagoran,' 'Mantinean.' Ejusmodi cum multa passim, tum in ultimis quinque libb. ex pr. ed. restituimus. J. F. Gron. *Crotonam* hic fortassis dari potest consensui Mss. e quibus id tuetur Davis. ad Cic. Tusc. i. 46. et alia hujus generis ex aliis adfert. Add. Tan. Fab. ad Just. xx. 4. Periz. ad Val. Max. viii. 14. ex. 1. Torren. ad eundem v. 3. ex. 3. et quæ ad Flor. iv. 11. § 4. adnotata sunt. Duk. *Crotonam* etiam omnes nostri. At infra semper Livius Latina terminatione profert *Crotonem*. Vid. xxiii. 30. xxiv. 11. xxix. 36. et xxxiv. 45. et ita hic etiam ediderat Frob. 1535. quod posteriores adoptarunt usque ad Gron. Ita ap. Front. iii. 6. ex. 4. ubi his in vulg. edd. est *Crotonam*, unus Hillenb. Ms. quo Tennul. usus est, cujusque excerpta penes me sunt, *Crotona* utroque loco exhibet, et *Crotonicenses* pro *Crotonenses*. Cluverio quidem auctore in Ital. Ant. iv. 15. p. 1310. urbs Latinis dicebatur Croto, et Croton, et Crotona: postremæ tamen terminationis in locis scriptorum subjectis nullum exemplum occurrit, ut ipsum his Livii, Frontini, Justini, similibusque aliorum corruptis locis in eam sententiam inductum fuisse verosimile sit. Vid. Oudend. ad Front. Strat. ii. 3. § 6.

Juvenum æmulantia studia calus habuisse] Sic Cic. pro Mur. 29. 'Zenon cujus inventorum æmuli Stoici nominantur.' Id est, sectatores. Tac. Hist. iii. 81. 'Studium philosophiæ

et placita studiorum æmulatus.' Hinc et capiendus Phæd. Epil. ii. ubi, quia Æsopus occupavit, et primus fuerit in fabulis scribendis, se, quod supererat, studuisse ait, ne solus ille foret: 'Nec hæc invidia,' pergit, 'verum est æmulatio.' J. F. Gron. Vid. Græv. ad Cic. Orat. pro Mur. c. 29.

§ 3 *Ex quibus locis etsi ejusdem ætatis fuisset*] Causas, ob quas Numa, licet Pythagoræ æqualis fuisset, tamen ex Livii sententia ejus discipulus esse non potuisset, examinat, ac minimi ponderis esse pronunciat Florid. Sabin. Subsec. Lect. i. 13. Vide etiam Baudelot de Dairval in lib. Francieo *L'Utilité des Voyages*, p. 35. Et sane argumentum, ex dissono sermone petitum, minus stringit, cum, non diu post reges ejectos, Romani non in Volscos modo, sed Cumas, etiam Græcam urbem, legatos ad frumentum comparandum miserint, teste ipso Liv. ii. 9. et, non longe post, frumentum in Sicilia quæsiverint, teste eodem ii. 34. immo Tarquinius Superbus, adhuc rex, filios miserit Delphos, ut oraculum Apollinis consulerent, narrante iterum Liv. i. 56. Ex quibus simul patet, non tanto opus fuisse præsidio, ut quis per has gentes, quamvis dissonas sermone moribusque, in Græciam, in Siciliam, multo minus in ultimas Italiæ oras perveniret.

Quæ fama in Sabinos] Vet. lib. *Qua fama*. Sigon. Abruptum illud, in *Sabinos*, nisi intelligas, nomen ejus pervenisset. Quod quidem durum mihi videtur. Potius dele præpositionem, aut scribe, *Qua fama tum Sabinos*. Vix erat ea ætate commercium mediæ Italiæ incolis cum maritimis: quomodo igitur Sabinos aut quemquam alterius oræ excivisset? Neque enim transponere voles, *Qua fama, in Sabinos, quove præsidio unus... pervenisset? aut quo linguæ com... excivisset?* J. F. Gron. Ab Sigon. est *Qua fama in Sabinos*. Nam in Mss.

omn. et vett. edd. reperio *quæ fama*. Et videtur loqui hac parte contra eos, qui vellent, Pythagoran ab Numa in Sabinos accitum. Quæ tanta tum temporis alicui poterat contingere nominis fama, inter populos dissociabiles et proxima quæque ignorantes, ut ob eam vocaretur ex magna Græcia in Sabinos ad discendi cupidum? Et si contigisset fama, quo eadem sermonis commercio, cum nullam esset, id effecisset? ‘Famam’ eleganter dicit ‘excire eum,’ qui ob famam evocatur. Altera interrogatio etsi possit ad utrumque referri, tamen ad Numam potius videtur pertinere, ut utrumque evicerit, nec Pythagoran ad Numam, nec Numam ad Pythagoran ire potuisse. *J. F. Gron. Quæ fama* Harl. antiq. Leid. nterq. Voss. 2. Hav. et Port. Atque ita etiam ex Oxon. B. Hearne laudat. Mox *quoque præsidio inter tot gentes* Haveik. a manu prima; *quove præsidio unus inter tot gentes* a m. sec. Tum *inter tot gentes deserto sermone* Lipsiens. Heuman. transpositione hoc modo succurrere loco male adfecto conabatur: *Qua fama, aut quo ling. comm. . . excivisset? quove præsidio . . . moribusque, in Sabinos pervenisset?* Ego pristinam lectionem, quæ ante Sigon. exstabat, reduxi. Prior J. F. Gronovii conjectura displicuit Scheff. in Misc. Obs. Crit. tom. VIII. p. 300. qua rejecta, vulgatum servat, et ‘fama in Sabinos’ exponit, quæ in ipsorum usque pervenit regionem, ac subintelligit ‘perlata.’ Illustrat autem loco Tac. Ann. XI. 6. qui eodem modo dixit ‘fama in posteros.’

§ 4 *Suoapte igitur ingenio*] *Sumpto igitur ingenio* Lipsiens. *suoapte igitur tunc ing.* vocula interposita Hav. *suo tegitur ing.* duabus literis elisis, et reliquis inperite in sua vocabula divisus, Leid. 1. *suo apte igitur ing.* Voss. 1. cuius scriba ad vocem minus in Livio obviam offendit, *suoapte igitur ing.* Voss. 2. et Leid. 2. Vide Cort. ad

Sall. Fragm. p. 998.

Instructumque non tam] Copulam que ignorat Leid. 2. Ejus loco pronomen quæ exstat in Leid. 1.

§ 5 *Neque se quisquam, nec factionis suæ alium*] *Neque factionis* Harl. 2. An scriba existimavit, post *quod neque* non *nec*, sed iterum *neque*, inferendum esse? Verum vel ita sequitur adhuc ‘nec denique Patrum aut civium quemquam.’ Sed vid. ad IX. 9. § 14. Præterea *ac civ.* Port. et Lips. pro *aut civ.* Vid. ad XXI. 53. § 3. Denique, alia vocum positura, *quemq. illi viro præf.*

§ 6 *Augurato urbe condenda*] Haud aliter Pall. nisi quod duo *augurio*: quomodo item ed. pr. Ald. primum maluit *aug. in urbe cond.* Grut. *Augurio in urbe cond.* Harl. 2. quod ex Oxon. B. laudat. Hearne; idem autem ex L. 2. et C. profert *augurato in urbe cond.* et ita inveni in Hav. neque aliter ab Ald. ad Grut. editum fuerat. *Augurio urbe cond.* Neap. Lat. et ed. Campani. Grutero adsentiunt Voss, ambo, Leid. ambo, Harl. antiq. Lips. et Port.

De se quoque Deos consuli jussit] De se quoque, ut de Romulo, Dii consulti fuerant; quod tamen Livius nusquam antea dixit. Dionysius certe non neglexit, II. prope ab initio. *Glar.* Immo quodammodo de Romulo rege Deos consultos fuisse Liv. supra retulit 6. ‘Ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent, qui nomen novæ urbi daret, qui conditam imperio regeret.’ Dionysius autem bis de Romulo Deos adhibitos narrat, primo in certamine cum fratre Remo, uter coloniæ nomen daret, eique imperio præsetter, Ant. I. p. 73. iterum post Remum interfectum, quum, urbe jam condita, a populo delatum regnum recipere recusaret, nisi Dii lætis auspiciis honorem ratum jussissent, II. p. 80. Ceterum voces *de se* desiderantur in Port.

Cui deinde, honoris gratia, publicum] [Vid. Lectt. Varr.] *Honoris ergo* Leid. ambo, Harl. antiq. et a m. pr. Voss. alter. Vulgat. ex interpretatione enarratoris natum erat. Simili modo variatum est xxxvii. 47. § 4.

In arcem in lapide consedit] *In lapidem* Flor. Leid. ambo, Voss. 2. Hav. Port. et Voss. 1. a m. pr. *in arcem lapidem consedit* Harl. 1.

§ 7 *Augur ad lævam, ejus capite velato, sedem cepit*] Hunc in modum distinguendum esse hunc locum, Rhodigino placuit, Plutarchi auctoritate adducto, qui scribit in Num. p. 64. Ἐνταῦθα τῶν μαντέων ὁ πρωτεύων τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραστὰς ἐξόπισθεν, &c. Videtur enim Plut. si modo recte est apud illum vox illa ἐγκεκαλυμμένον, caput regis velatum fuisse, non auguris, significare. Me autem juvat eorum esse sententiæ, qui *ad lævam ejus* scribunt, et *caput velatum* auguris intelligunt: quod infra dicat, c. 36. 'Statua Attii capite velato in Comitio fuit.' Et x. 7. 'Si angur capite velato victimam cædat, auguriumve ex arce capiat.' *Sigon.* *Ad lævam ejus*, scilicet regis, ex Plut. in Num. et ex Dionys. Hal. Virg. Bucol. E. v. p. 37. *F. Sanct.* Robert. Emend. ii. 56. in loco Plut. a Sigonio laudato legendum et interpungendum existimat τρέψας, ἐγκεκαλυμμένος αὐτὸς, καὶ παραστὰς ἐξόπισθεν. Ut Plut. similiter angurem, non Numam, velatum fuisse dicat. Mox *quem lituum appellaverunt*, Voss. 1. et Leid. 2.

Dexteram ad meridiem partes] Hoc de angure intelligitur, qui orientem spectabat, auctore Dionys. ii. p. 80. rex autem versus meridiem, ut hic ait auctor. Cetera facile intelliguntur. *Glar.*

Larusque ad septentrionem] Flor. Voss. uterq. Helm. Rott. Gud. *laras ad Sept.* J. F. Gron. *Laras* etiam Leid. ambo, Harl. uterq. Lips. Port. et Hav.

§ 8 *Signum contra, quod longissime*] Flor. et Mur. et Oxon. ut etiam conjeceramus, et Tar. Ven. Asc. Mog. ediderunt, *Signum contra, quo long.* Ex adverso id, quo longissime prospectus datur. J. F. Gron. *Quo longissime* Leid. 2. et ita Hearne notavit ex Oxon. L. 1. B. et C. *quod primus* ed. Ald. Præterea *Signum vero, quod cetera long.* Harl. 2. Mox *ferebant oculi* Voss. 1. *conferebant oculi* Leid. 2.

Dextra in capite Numæ imposita] Sic ab Andr. publicati libri: at a Campano *dextra in caput Numæ posita*. Cui accedunt Pall. tres: et malim. *Grut.* Omnes libri, tam scripti, quam impressi, *dextra in caput Num. posita*. Gebh. Flor. Voss. uterq. Rott. et Gud. *dextra in caput Numæ*. J. F. Gron. *Dextra in caput Num. imp.* quoque legi in Flor. S. Marci; et haud dubie Livianum. Fest. in 'Stropus'; 'Quidam coronam esse dicunt, aut quod pro corona insigne in caput imponitur.' Noster v. 41. 'Scipione eburneo in caput incusso.' Jac. Gron. Usitatus sane est 'in caput.' Sed in dissensu libb. vett. non affirmari potest, hanc hand dubie esse scripturam Livii. Nam alterum illud non minus Latine dici videtur. viii. 23. 'Coloniamque in Samnitium agro inposuerit.' xxxvi. 12. 'Præsidio Medione inposito et in quibusdam aliis Acarnaniæ oppidis.' Sall. Jug. c. 61. 'In his urbibus, quæ ab se defece- rant, præsidium inponit:' ubi vid. Cort. Duk. *In caput Num. posita* Leid. 1. Harl. 2. et Hav. *in cap Num. posita* Port. *in caput Num. imposita* Harl. 1. et Leid. 2. *caput* etiam in Oxon. L. 2. B. N. et C. invenit Hearne. Liv. ii. 64. 'Cornicines tubicinesque in equos inpositos canere ante vallum jubet.' Ita eo loco ante Sigon. edebatur, qui ex vet. lib. *in equis* reposuit. Vid. ib. notata. xxiii. 10. 'Ex temploque inpositus in navim et Karthaginem missus.' xxvi. 51. 'Mago-

ne et quindecim fere senatoribus, qui simul cum eo capti erant, in navem inpositis:’ ubi plura vide. xxxvii. 25. ‘Masinissam se in Syphacis, a quo ante expulsus fuisset, regnum inposuisse.’ Cic. Tusc. v. 5. ‘Chorus virtutum in eculeum inpositus.’ Tusc. i. 35. ‘Metellum multi filii in rogam inposuerunt.’ Ter. in Andr. i. 1. 101. ‘Ad sepulcrum venimus, in ignem inposita est:’ ubi vid. G. Fabricium et R. Benth. Vid. etiam Oudend. ad Lucan. vi. 233. ‘in rostra ponere’ quidam codd. præferunt in Epit. lxxx. Simili modo ‘deponere in aram.’ Vid. ad xxiii. 11. § 6. ‘reponere in thesauros.’ Vid. xxix. 19. § 7. ubi etiam consulendus Gron. Vulgat. lect. ‘imponere in capite’ Latine loquendi rationi non adversari docuit quidem J. Davis. ad Cic. de Nat. Deor. i. 20. hic tamen codd. scriptos secutus in caput inposita recepi. Mox *precatus est itaque* Voss. 2. *precatus ita est* Harl. 1.

§ 9 *Regem Romæ esse*] *Regem Romanum esse* Harl. 2. Pari modo in scriptis sæpissime ‘urbs Roma’ et ‘urbs Romana’ promiscue occurrunt. Vid. ad Epit. xliix.

Ut tu signa nobis certa ac clara sint] Desideratur verbum precor, vel quid simile. Nisi quis deesse contendat. Sed hoc leviculum. *Glar.* Hic locus cum videatur satis integer, facit tamen scriptura membranarum et cod. impressi, de quo jam antea dixi, quæ est, *ut tu sig. n. c. ac clara sis*, restituendum ut existimem, *ut tu sig. nob. certa acclarassis*. Quod verbum mire convenit antiquæ huic formulæ, et ab aliis interpolatum videtur, qui similia non intelligunt, et Livium nihil, nisi vulgo tritum, uti in libb. suis amasse existimant. Verbo ‘clarare’ certe, pro clarum et conspicuum facere, usi multi, et in multis Lucret. iii. 36. Hor. Carm. iv. 3. Auson. citatque ipse Cic. de Div. i. 12. versum suum huc omnino facientem: ‘Juppiter

excelsa clarabat sceptræ columna.’ Ad ejus enim exemplum hic locutus Livius videtur. *Mod. Nov. Lect.* 39. *Pall. uti tu.* Ceterum *Pal.* 2. inter illos quoque, pro *sint*, præfert *des*. Sed *Mod.* quoniam in membranis reperit *ac clara sis*, restituendum existimat *ut tu signa nobis certa acclarassis*. *Gebh.* Hærebam ambiguus in Sigonii *acclarassent*, *Modii uti tu acclarassis*; donec e *Flor.* notatum vidi *ut tu signa nobis certa acclarassis*: et idem, quod voluit *Mod.* prorsus e suis notasse Muretum. *Voss. 1. uti tu... acclaras sint.* *Helm. uti tu... ac clara sis.* *Cliff. uti tu... acclarassis.* *Rott. uti tu... acclara sis.* Sic ut satis appareat, fuisse *acclarassis*, et priorem serasam. *Gud. uti tu signa certa acclarassis.* Nihil igitur dubitandum ultra; nam sic quoque retulit duo verba jungi solita. *Hor. Sat. ii. 6. 27.* ‘Quod mi obsit, clare certumque locuto.’ *Liv. xxi. 39.* ‘Omnia non properanti clara certa que erunt.’ *Cic. Fam. vii. 23.* ‘Cui plane res certas mandaram.’ *Suet. Tib. 59.* ‘Deinde vera plane certa que esse ipse fecit fidem.’ Legendum vero *at tu signa*. *J. F. Gron. Ut tu... ac clara des* Harl. 2. et *Hav.* quod et *Hearne* in *Oxon. L. 2. B. et C.* invenit. *ut tu... acclara sint* *Leid. 2. Lips. et Neap. Lat. uti vi... ac clara si* *Voss. 2. uti,* vel *m. sec. ut signa... ac clara sin* *Port.* Quæ ipsæ lectionum varietates satis clamant, Livium vocabulo usum fuisse, quod indocti librarii non intellexerunt, ideoque varie pro capto mutarunt. *Sigon.* in prioried. nott. (in seqq. enim hæc nota omissa est) se audire notarat, vet. libr. quemdam habere *ut tua signa nobis certa acclarassint*; idque vetustum et sollemni precationi conveniens verbum dixerat. Eam lectionem carpsit postea *Robert.* *Emend.* ii. 56. testatus, omnes codd. præferre, ut in vulg. edd. eo tempore legebatur. Sed recte *Sigon.* *Emend.* i. 51. reposuisse, *Robertell.*

non omnes codd. evolvisse, docent variantes ad hunc locum conlatæ. Ex illis haud male viri docti collegerunt Livium scripsisse, *uti tu signa nobis certa adclarassis*; quomodo et Leid. 1. et antiq. Harl. exhibent, nisi quod eorum posterior, pro *uti* legat *ut*; prior autem *certe*, pro *certa*, habeat. 'Adclarassis' verbum forma antiqua pro 'adclaraveris.' Quemadmodum 'curamque levasso,' pro 'levavero,' dixit Ennius apud Cic. de Sen. c. 1. Vid. ad III. 55. § 5. Solitum autem fuisse Livium in formulis his vett. quarum subinde meminit, antiquitatis causa nonnulla illorum vocabulorum, quibus olim conceptæ fuerunt, ad verbum referre, docebimus ad xxxvi. 2. § 2. Fortassis etiam non male Gron. pro *uti tu signa*, scribendum opinatur *at tu signa*; cui conjecturæ favent codd. qui *ut*, pro *uti*, retinent. 'Ut' enim et 'at' propter ductuum similitudinem facile commutari possunt. Ita ingeniosus Markl. ad Stat. Silv. p. 2. in Ovid. Met. viii. 60. *At, puto*, legendum conjicit, pro *Ut puto*, licet alio sensu. Illud *at tu* pariter infra occurrit h. lib. c. 28. 'Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est, at tu tuo supplicio doce humanum genus, ea sancta credere, quæ a te violata sunt.' Idem adhuc duobus locis restituendum videtur infra hoc libro, ut c. 24. 'Si prior defexit publico consilio dolo malo; at tu illo die, Jupiter, populum Romanum sic ferito, ut ego hunc porcum hic hodie feriam;' et c. 32. 'Si ego injuste inpieque illos homines illasque res dedier nuncio populi Romani mihi exposco, at tu patriæ compotem me nunquam siris esse.' Et fortasse etiam xxii. 53. 'Si sciens fallo, at tu me, Jupiter Optime Maxime, domum familiam remque meam pessimo leto adicias.' In his formulis vocula 'at' idem notat ac tum, ut docet J. F. Gron. ad xxiv. 37. § 11. ubi pluribus inlustravit. Vid.

etiam quæ notantur ad III. 56. § 12.

§ 10 *Tum peregit ... vellet*] *Tunc peragit... vellet* perperam Hav.

CAP. XIX. § 1 *Regno ita potitus, urbem novam*] Doujat. verba *regno potitus novam urbem* juncta sine interpunctione accipit hoc sensu, ut Numa regni titulo regiaque potestate Romanam urbem novam obtinens, eam legibus velut denuo condere statuerit. Alioquin, addit, redundabit inepte pronomen *eam*, quod et apud Becharium deest. Non urgebo nunc, nondum me notasse, Livium verbo 'potiri,' quod vel cum secundo, vel cum sexto casu construere solitus est, alibi casum quartum junxisse, licet id jure meritoque facere possem. Verum næ sæpius Doujatio displicebant Livius et alii plerique scriptores, si pronomen ita abundans inter inepta loquendi genera referendum sit. Quantopere hic regionum professorum primicerius lectione Liviana animum imbutus ad ed. gravissimi historici accesserit, hinc æstimes, quod formulas loquendi, quas Livius et optimi scriptores in deliciis habuerunt, inter ineptias referre non dubitaverit. Plura exempla hujus locutionis infra congesta videbis ad xxv. 27. § 1. Voc. *eam*, quam in ed. Becharii deesse monet, omiserunt omnes, quibus usus sum, vett. inpressi. Primus Ald. interposuit: cui adstantiunt omnes codd. nostri. Deinde *vi et armis conditam, jure eam, legibus, ac moribus* Harl. 2. trajectis in alium ordinem vocibus, et omisso *τῇ* que. Male. Vid. ad II. 31. § 1.

§ 2 *Quippe efferatis militia animis*] Hic quoque, quod conjectura deprehenderamus, postea vidimus requirere veteres codd. [Vid. Lectt. Varr.] Damnatæ a Gronovio lectioni adherent ex nostris Voss. uterq. Port. Lips. et Hav. ex Oxon. autem, quos Hearne consuluit, L. 1. N. C. et B. Prima denique edd. quæ eandem præfort, est Veneta 1498. Non multum

abeunt Leid. 2. qui habet *esse ratis militia animis*, et Harl. 2. in quo exstat *efficacis militia animis*. Sed *efferrari militia animos* Harl. antiq. Florentino assentiens, quod præferendum puto. Proxime accedit Leid. 1. exhibens *efferre militia animos*.

§ 3 *Iterum, quod nostræ ætati Dii dederunt, &c.*] His verbis Livius indicare videtur, Augustum semel tantum Jani templum clausisse. Adversantur itaque ei, quod refert Suet. in Aug. c. 22. 'Janum Quirinum, semel atque iterum a condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviori temporis spatio terra marique pace parta ter clausit.' Ea ut conciliaret, Lips. Elect. 1. 20. existimavit, primam partem operis Liviani editam fuisse, priusquam Augustus post devictos Cantabros Janum iterum clauderet. Cujus sententiam plures viri docti probarunt. Verum ea displicuit Johanni Masson, qui in Jani templo Christo Nasc. Reser. sect. 11. c. 2. post adductas difficultates, ob quas Lipsii sententiam probare non posset, aliam viam instituit, atque opinatus est, Livio propositum non fuisse, ut enumeraret, quoties, sed per quos, Janus clausus fuerit. Cui opinioni obstare videntur verba præcedentia, 'Bis deinde post Numæ regnum clausus fuit.' Longe aliter enim ea concipienda erant, si Livii consilium foret, eos tantum, qui Janum clauserunt, memorare. Ceterum *iterumque nostræ æt.* Leid. 2. Vid. ad 11. 41. § 8.

Pace terra marique parta] *Parata* Voss. 1. et Leid. 2. Male. Suet. in Aug. c. 22. 'Janum Quirinum terra marique pace parta ter clausit.' De errore hoc librariorum frequenti vid. ad v. 6. § 1.

§ 4 *Ne luxuriarent otio animi*] *Vet. luxuriarentur*. Bene. *Lips.* Ita etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lips. Port. et Hav. a m. pr. Verum *luxuriarent* Harl. antiq. et idem Haverk. a

m. sec. qua forma usus est Liv. 11. 48. 'Questi quoque quidam, luxuriare et evanescere vividum quondam illud Cæsonis ingenium.' 111. 33. 'Læta enim principia magistratus ejus nimis luxuriavere.' xxiii. 12. 'Vereor, ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat.' Mox *actus disciplinare* Harl. 2. Lips. Port. et Hav. Deinde *efficacissimum Deorum* Flor. a m. sec.

§ 5 *Cum Dea Ægeria*] *Vet. lib. Egeria*. Probo. Dionys. enim 11. p. 122. et Plut. in Numa p. 62. 'Ἐγερίας dicunt, aut 'Εγερίας. Fest. ab 'Egerendo' dictam esse scribit. *Sigon.* *EGERIA MARCELLA* memoratur in Lapide ap. Grut. p. cccxcii. num. 2. At *IVPITER AGERIVS* ib. p. lxxii. n. 5. *Cum Dea Egeria* Florent. Paulo ante *commento aliquo* Voss. 1. et Leid. 2.

Sacerdotes suos cuique Deorum præficere] *Sacerdotes Deorum*, ut Jovis, Apollinis, Martis, recte dicuntur. 'Sacerdotes Diis præficere' an apud alios inveniatur, non scio. Si hoc ostendi non possit, suspicer legendum esse *eorum*, nempe sacrorum. *Duk.*

§ 6 *Atque omnium primum ad cursum Lunæ, &c.*] Buslid. hunc ad modum habet: *Atque o. pr. ad cursus Lunæ in d. m. d. a. q. (quia tr. d. s. m. l. n. e. desuntque dies solido, qui s. e. orbe) intercalares mensibus interponendos ita dispensavit, ut vigesimo quoque anno ad metam, &c.* Non adscripsissem diversam lectionem, nisi inter Macrob. (qui hunc locum quasi ex professo interpretatur) Sat. 1. 13. et M. Cic. in Verr. Act. iv. 52. ingens esset discordia. Videturque scripti cod. Busl. lectio, Ciceronis causam; vulgata, Macrobiï sustinere. *P. Nann.* l. v. Miscell. c. 7. *cursus lunæ* etiam Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Lips. et Port. Et hoc voluit libarius Voss. 2. scribens *versus Lunæ*. Tum *descripsit annum* Voss. 1. Leid. 2. et Lips.

Desuntque dies solido anno] *Annus*

apud Hipparchum (ut auctor est Ptolem. III. *περὶ τῆς μεγάλης πραγματείας*) dies habet CCCLXV. et quadrantem, hoc est sex horas. Hunc secuti sunt Romani Christianique a temporibus C. Julii Cæsaris. Sub Romulo autem annus decem habebat menses, sex quidem tricenis, quatuor vero tricenis singulis diebus, qui efficiebant dies CCC. ac IV. et a Martio initium habebat. Verum cum is numerus neque solis cursui, neque lunæ rationibus conveniret, atque sæpe usu veniret, ut hiems præcipitaret æstatem, et contra æstas hiemis occuparet tempora; tantum dierum sine ullo mensis nomine intercalabant, quantum sat erat ad pristinum cæli habitum. Hoc Numa considerans, ad decem jam dictos menses quinquaginta addidit dies: retractisque sex diebus de Romuli mensibus, qui tricenum erant dierum, duos novos effecit menses vicenum octonum dierum, Januarium ac Februarium. Ita annus factus est CCCLIV. dierum, quot etiam apud Græcos aliquamdiu fuit: sed Græcorum ordinem Numa turbavit, uno adjecto die Januario, ut omnes menses præter Februarium impari constarent numero. Et Græcorum supputationi ab solido Hipparchi anno deficiebant dies undecim ac quadrans. Verum quod difficile erat quotannis intercalare cum reliquis diebus quadrantem, mensi-que ratio potius expetebatur, hunc numerum octies multiplicatum, hoc est nonaginta dies, qui nascuntur, si quadrans cum undecim diebus octies componatur, octavo quoque anno interserebant per tres tricenum dierum distributum menses. Hos dies *ὑπερβαίνοντας*, (nostri 'concurrentes') menses vero *ἐμβολισμούς* vocabant. Hunc igitur Græcorum modum intercalandi cum etiam Numa observaret, invenit quotannis die claudicantem, nimirum eo quem ipse adjecerat. Quare tertio quoque

tennio ita intercalandos dispensavit dies, ut non nonaginta, sed LXXVI. intercalaret, compensatis XXIV. diebus pro illis, qui per totidem annos supra Græcorum numerum creverant. Hæc ex Macrobio pleraque Saturn. I. 12. Quare in Livio hoc loco paullo post legendum, 'ut vicesimo quarto quoque anno ad metam eandem solis,' &c. quod in Ald. cod. neglectum vidimus, iudicione an temere, scire non possum. Est autem visum nobis opera precium, ut hanc rem paullo diffusius tractaremus, quamquam necessitas propositi nostri non urgebat. Reliqua qui latius scire voluerit, videat ipsum Macrobius. *Glar.*

Solstitiali circum agitur orbe] Id est, solari. Etsi enim solstitialis a solstitio deducitur, tamen in eo sæpenumero solis tantum significato attenditur, ut solaris sit. Solin. c. XXVIII. 25. 'Quæ solstitiali plagæ obvia est:' id est, solari plagæ et meridiei. Turn. Adv. XXIV. 38.

Intercalares mensibus interponendo] Scribendum *intercalaribus mensibus interponendis* . . . et vicesimo quoque anno, &c. de quibus alibi. Scaliger de Emend. Temp. II. p. 181. viginti duorum annorum eum cyclum facit; Sigon. et Petitus Eclog. Chron. v. I. viginti, diversis rationibus. Sed falluntur. J. F. Gron. Vulgat. lect. servant Port. a m. sec. et Hav. a m. pr. eandemque Hearne invenerat in Oxon. L. 2. B. N. et C. *intercalares mensis interponendo* Hav. a m. sec. *intercalares mensibus interponendos* Voss. 1. Harl. 2. Leid. 2. Lips. et Port. a m. pr. *intercalares mensibus interponendis* Florent. Leid. 1. Harl. et Voss. 2. *intercalaribus mensibus interponendis*, ut Gron. legebat, Hearne in Oxon. L. I. exstare testatur. Vid. ad hujus lib. c. 53. § 3. Plenius ac latius de hoc loco egit J. F. Gron. Obs. II. 18. Vid. etiam Cornel. Vitell. in Georg. Merulam p. 637.

Ut vicesimo anno ad metam eandem

solis] Græci, quos Numa haud dubie imitatus est, octavo quoque anno tres menses intercalandos constituerunt, hoc est, nonaginta dies, qui ex numero *xi.* dierum et quadrantis octies multiplicato superabant. Nam cum annum illi ex *xii.* lunæ cursibus statuendum putassent, superessentque ad solstitialem annum dies *xi.* et sex horæ, quarta scilicet diei pars, eum dierum numerum octavo quoque (ut dixi) anno placuit intercalari. Quare Græcos Numa imitatus videri non potest. Quin illud vide potius, quod subtilissima Macrobius dissertatione demonstrat, ne non *vicesimo* Livius scripserit, sed *vicesimo quarto quoque anno*; idque ex Numæ constitutione comparatum. Nam cum ad eum numerum dierum, quem ad lunæ cursum Græci constituerant (erant enim trecenti *lrv.*) unum in honorem imparis numeri diem Numa adjecisset, Romanis, simpliciter Græcorum intercalationem secutis, ob diem unum, cujus obliti erant, non ea, quæ et Græcis, constare potuit intercalandi ratio. Quo postea errore cognito, Numane adhuc regnante parum compertum habeo, satis constat, huiusmodi emendationem inductam, ut in tertio quoque octennio, id est, quarto et *vicesimo* quoque anno, non nonaginta, sed sex et sexaginta dies intercalarentur. Siquidem nonagenarium numerum explebant quatuor illi et *xx.* dies, qui quotannis singuli in honorem imparis numeri adiciebantur. Etenim ille dies, ut dixi, neque lunari rationi adscribi potuit, neque Græcorum intercalationi erat insertus, sed supervacuus, nec intellectus aliquamdiu Romanis fluxerat. Erit igitur, ni fallor, vera Livii emendataque lectio *vicesimo quarto anno*. Nec obstat, quod Livius intercalationis illius Numam auctorem dixerit, cum Macrobius emendationem illam quandam fuisse innuat. Siquidem talis intercalandi ratio ab eo profecta est;

sed sive Numa, sive alii postea emendarint, jure id totum auctori referas acceptum. *Sabell. M. Ant. Sabell.* huius loci obscuritatem primus, ut opinor, et sensit, et, ut ipse sibi visus est, sustulit. Cujus viri auctoritas tantum valuit, ut post eum *Glar.* et ceteri, qui hunc locum attigerunt, eundem ita, ut ille ostenderat, exposuerint. [*‘Glar. Macrobii traditionem explicavit, non suam; in illum igitur clames, oportet, non Glareanum.’*] Quorum interpretationem cur hoc demum tempore unus ipse repndiem, pancis, ut institui, explicabo. Sic igitur exponit *Sabell.*: cum lunarem annum Numa *xii.* mensium, et *ccclv.* dierum primus instituisset, quia cum solari eum anno non convenire reperiēbat, qui diebus *ccclxv.* et quadrante conficitur, dies, qui quotannis ad solaris anni rationem deerant, quorum summa vigesimo quoque quarto anno erat *cclxiv.* ita dispensavisse, ut octavo quoque anno *xc.* interponeret, tertio autem octennio, id est, *vicesimo* quarto quoque anno, non *xc.* sed *Lx.* qui superabant: atque ita effecisse, ut eo demum anno dies lunaris et solaris anni, a quo orsi essent, congruerent. Hunc autem sensum ut eliceret, contra omnium librorum auctoritatem legit *vicesimo quoque quarto anno*, cum ubique *vicesimo* legatur. Ego autem ita sentio, lunarem annum Numam instituisse non *ccclv.* sed *cccliv.* dierum. Cum autem solaris lunarem superaret quotannis *xi.* diebus et quadrante, invenit *vicesimo* anno lunarem a solari victum esse diebus omnino *ccxxv.* ut ergo illo demum anno solaris cum lunari congrueret, atque ad eandem metam solis, unde orsi essent, dies convenirent, hos dies ita dispensavit, ut non octavo, sed secundo quoque anno alternatim modo dies *xxii.* modo *xxiii.* interponeret. Qua ratione fiebat, ut, cum pervenisset ad annum *xx.* lunaris annus a solari nec vince-

retur, nec eum vinceret. Quod unusquisque intelligit, qui summam annorum hoc modo concipiet: nam cum quarto quoque anno XLV. dies intercalentur, si quinquies quadraginta quinque sumseris, eos CCXXV. reddideris. Hanc autem sententiam, quamquam obscurius, edit Plut. in Numa p. 71. ita: Τῆς δὲ γυνομένης ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἔννοιοι οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἐν μὲν φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἐξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται. Νομᾶς δὲ τὸ παράλλαγμα τῆς ἀνωμαλίας ἡμερῶν ἔνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὥς τοῦ μὲν σεληνιακοῦ τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ τριακοσίας ἐξήκοντα πέντε, τὰς ἔνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιάζων ἐπήγαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μὲν τὸν ἐμβόλιμον εἴκοσι καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. Et Censorin. ita c. 20. 'Cum intercalario mensi XXII. dies, vel XXIII. alternis annis addi placuisset, ut civilis annus ad naturalem exæquaretur, in mense potissimum Februario inter Terminalia et Regifugium intercalatum est.' Hoc tantum inter hos interest, quod Plut. quadrantis diei rationem non habet. Itaque secundo quoque anno XXII. dies interpositos esse censet. Censorinus autem habet. Itaque modo XXII. modo XXIII. intercalatos esse ait, ut quinque dierum, qui ex quadrante diei vicies sumto oriuntur, ratio haberetur. Hæc cum summorum scriptorum auctoritate firmentur, neminem non probaturum, illa altera non omnino repudiaturum esse confido. ['Improbat hanc Sigonii sententiam Robortell. in disputatione de ratione corrigendi, quod advesetur Macrobio et Censorino, qui imparis numeri habitam rationem a Numa docent in anno instituendo.'] Sigon. Sabellicum secuti editores jam ab annis centum addiderant binas adhuc voces *vicesimo quarto quoque anno*. Eas expunxi, tum suasu Pall. librorum, tum auctoritate Sigonii.

Grut. *Ut vicesimo, vel vicesimo anno*, quemadmodum Sigonius legendum censuit, omnes nostri, Florent. ambo Voss. ambo Harl. ambo Leid. Port. Lips. et Hav. a m. pr. qui præfert a m. sec. *ut vicesimo quarto quoque anno*. Adversus Robortell. obloquentem sententiam suam defendit Sigon. Em. 1. 2. p. 143.

Annorum omnium spatiis] *Omnium annorum* constanter nostri codd. omnes, modo enumerati.

§ 7 *Idem nefastos dies fastosque*] Mallem cum Pall. 3. *Inde nefastos*. Nam, et sic quoque aliquando lectum fuisse aliis, patet ex Pal. 2. in quo *Inde vel idem nefastos*. Grut. *Id est nefastos* Voss. 2. Reliqui nihil mutant. Quod autem Grut. *Inde nefastos* in Pal. 3. invenerit, ortum esse potuit ex compendiarie scribendi ratione utriusque vocabuli *idē*, id est, idem, et *ide*, id est, inde: unde patet, facile inter se commutari potuisse. Alia exempla vid. h. lib. c. 27. § 8. et c. 32. § 7. ad II. 45. § 14. III. 59. § 1. VI. 11. § 8. XXXIV. 13. § 2. XXXV. 3. § 2. et c. 27. § 11. XXXVII. 36. § 9. XXXVIII. 11. § 4. et alibi. *Inde vel idem nefastos*, quod Pal. 2. præfert, inde profluxit, quod librarius duplicem lect. jungere voluerit. De quo vid. ad III. 44. § 4.

CAP. XX. § 1 *Ea maxime, quæ nunc ad Dilem flaminem*] *Et maxime*, pro *ea maxime*, Hav. Tum *flaminum* Harl. antiq. An voluit librarius *ad Dilem flaminem*?

§ 2 *Ne sacra regie vicis desererentur*] *Regiæ vices* Leid. 1. quasi per adpositionem capiendum foret, *sacra vices regiæ*. Quum tamen reliqui nihil mutant, eum audiendum non esse arbitror. Deinde *deserentur* Leid. 2. obvio passim errore. Vid. ad II. 56. § 7.

Insignique eum Vestæ] Exemplar primæ Decadis Ms. sane quam eleganter, quod nobis communicavit non gente solum, sed et literis clarus ille Vormaciensis Ecclesiæ Decanus Do. Reinhardus a Rietpur, desumptum il-

lic ex biblioth. publica, primis duobus ternionibus carebat, quos nebulo quispiam desecuerat, dum liber aliqui incustoditus jacet. Idem scelus et in fine voluminis commissum. Quare coacti sumus hic aliquot paginas transilire. Ceterum exemplaria quædam excusa habent *Vestæ*, quum sit scribendum *reste*, absque diphthongo. Non enim de Dea *Vesta*, sed de vestimento loquitur. *Rhen*.

Huic duos flamines adjecit] Henmann. malebat *hinc*; quod præfert Lips. in contextu. Sed ejus marg. adscripta est vulg. lectio. Ita librarios sæpe peccasse propter ductuum similitudinem, notamus ad xxv. 40. § 2. Paulo ante Scheffer. in Misc. Obs. Crit. tom. viii. p. 300. legendum conjicit *curuli regia adornavit*, omissa media voce *sella*. Absolute enim 'curulem' pro curuli sella crebrum esse apud antiquos. Verum omnes codd. constanter hanc vocem servant, et Livius, sæpe hoc magistratum et sacerdotum insigne memorans, semper 'sellam curulem' vocavit. Ita ix. 46. xxv. 5. xxvi. 36. xxx. 15. xxxi. 11. xl. 45. xlii. 14. et alibi.

§ 3 *Genti conditoris haud alienum*] Pal. 1. *gentis conductori*. Et ita fuisse in Pal. 3. liquet. Quod non capio. Gebh. Nihil aliud voluisse hi librarii videntur, quam *gentis conditori*. Verum codd. nostri nihil mutant, nisi quod *gentis creditori* sit in Lips. Paulo ante *Virgines quoque Vestæ* habebat Hav. Vide ad v. 27. § 1. Mox *is*, pro *his*, perperam omissa adspiratione, Leid. 1. et Harl. 1. Deinde *essent templis antistites assiduæ* Voss. 1. et Leid. 2. in quorum posteriori etiam deficit vox *stipendium*.

§ 4 *Tunicæque pictæ insigne dedit*] Observa, hic memorari tunicam pictam; quum alioqui toga picta, tunica vero palmata apud Romanos celebrantur. Vid. Duk. ad Flor. i. 5. Verbis præced. *alios*, pro *Salios*, habent Voss. 2. Leid. ambo, Lips. et Voss. 1. a m. sec.

Cælestiaque arma, quæ ancilia adpellantur, ferre] Si libri, qui tamen ita concorditer exhibent, non adversarentur, mallem *Cælestiaque arma, ancilia adp. ferre*. Vid. ad xxii. 46. § 9. Eadem conjectura etiam Dukero in mentem venit; qui monuit, pronomina *is* et *qui* sæpe ab imperitis inculcata esse, J. F. Gronovium docuisse ad Liv. i. 1. § 11. et ad xxxiv. 56. § 1. Ceterum *vocantur*, pro *adpellantur*, Hav. (vid. mox ad c. 30. § 2.) ac saltu pro *saltatu*: quod posterius etiam superest in Harl. 2.

§ 5 *Pontificem deinde Numa Martium Marci filium ex patribus legit*] Non integrum videtur, Marci filium *Martium*, non *Marcum*, appellari, quum nomina patrum in filiis iterari gentilitii juris sit. Auget suspicionem, quod mira istic est in scriptis libris discrepantia. Alii habent *Marcum Flavium*, alii *M. Fulvium*, nonnulli *M. Furium*. Quid melius sit, in medio disceptandum relinquimus. *P. Nann.* Misc. v. 7. Nemo animadvertit, hunc locum esse mendosum, cum sit tamen. Nominativus enim *Numa* vacat, cum tota oratio altius repetenda sit, et summ habeat nominativum, quem spectet. Inquit enim; Declaratus rex *Numa Janum indicem pacis bellicque fecit*; annum descripsit; *Flaminem Jovi assiduum creavit*; *Virgines Vestæ legit*; *Salios legit*; 'Pontificem deinde *Numa Marcium, Marci F. legit.*' Hic ego dico, non esse necesse, nominativum *Numa* iterare: placere autem *Numam Marcium* legi. Fuit enim *Numa* prænomen Sabinum. Itaque *Pompilii* et *Marcii* id tulerunt. *Marcus* autem *Marcus* is est, credo, qui, *Numam Pompilium* ad regnum Romæ accipiendum, ut ait *Plut.* in *Numa* p. 74. hortatus, cum eo Romam ex Sabinis commigravit. Hic cum ab eodem rege in patriciorum numerum relatus esset, post ejus obitum cum *Tullo Hostilio* de regno contendit, ab eoque victus sibi mortem conscivit. Hujus filius

Pompiliam, Numæ Pompilii regis filiam, in matrimonio habuit, et ex ea Ancum Marcium regem suscepit, quem tulisse Numæ prænomen apparet Tac. vi. 11. ubi ait 'Numam Marcium' præpositum urbi fuisse a Tullo Hostilio rege. Quod autem ratione confirmavi, id etiam in quibusdam manuscriptis libris inveni. 'M. Marcius Sabinus, a Numa rege in senatum lectus, a Tullo Hostilio victus sibi mortem conscivit. Numa Marcius, Numæ regis gener, primus Pont. Max. ab eo factus, a Tullo rege urbi præfectus. Ancus Marcius rex iv. Numæ regis ex filia nepos.' Plut. in Numa p. 74. *Sigon.* Scripturam, quæ ante Sigon. obtinebat, unus servat Voss. 2. Sed deinde Numam, Marci filium, media voce omissa, Port. deinde Numa Mar. F. M. Hav. deinde Numam Marcius Marius Fluvius Lipsiens. corruptissime, ut et deinde Numa Marcum Fulvium legit Lat. Neap. deinde Numam Marcum Marci filium Voss. 1. et Leid. 2. deinde Numam Marcium Marci filium, ut Sigon. emendabat, Leid. 1. et Harl. ambo. Sigonii emend. egregie firmaret hoc marmor, quod ex schedis Servii edidit Reinesius class. v. iusc. 1. NUMÆ. MARCIO. M. F. PRINC. IVVEN. PRÆF. VRB. 1. PONT. M. nisi id multas ob causas vobelas suspectissimum foret. Miror Reinesium, monente insuper Ruperto, fucum non deprehendisse. Mox elegit, pro legit, Lipsius.

Scripta exsignataque] Vet. *exscripta*. Lipsius. Non aliter omnes nostri, omnesque editi priores. In Paris. 1573. scripta reperi: sed *signataque* Hav. *exsignata* Port. a. m. pr.

Ad quæ templa sacra fierent] Dictio *sacra* supervacua est; neque compareret in Pal. 3. *Grut.* Eandem omnes nostri servant; quæ forte Grutero displicuit, quod modo præcesserit. Sed vid. ad i. 3. § 9. Præterea, quibus hostiis, ad qu. t. sac. fierent, reliquis omissis, Harl. pr. quib. host. quib. dieb.

quære ad templa Hav. et Harl. 2. quib. host. quib. dieb. ad quære t. sac. fierent Port. a. m. 1. Mox alio ordine, atque in eos sumtus unde pecunia Leid. 2.

§ 6 *Cetera quæque omnia*] Vetus lectio *cætera quoque omnia*: et sic legi debet. *Rhen.* Primus ita ediderat Ald. quod et præfert Voss. 2. et Hav. Priores edd. dederant *ceteraque omnia*. Sed, quemadmodum *Rhen.* restituit, etiam Voss. 1. Leid. uterq. Harl. uterq. Lips. et Port. In verbis seqq. *pontifici scito* habet Voss. 2. *pontificibus suis* Lips. in contextu, sed pro varia lectione *pontificibus sitis* in marg.

Quo consultum plebs veniret] Pall. *plebs*; recte. Sic Mod. i. 1. eruit *Brevi stirpes quoque virilis ex novo matrimonio fuit*. Gebh. Similiter Flor. Voss. ambo, Leid ambo, Hav. Lips. et Harl. 1. Atque ita jam Gron. edidit. Vid. ad hujus lib. c. 17. § 7. II. 24. § 2. c. 55. § 2. III. 11. § 7. c. 14. § 4. c. 18. § 11. c. 19. § 3. c. 30. § 8. c. 37. § 5. c. 52. § 8. c. 55. § 14. IV. c. 1. § 6. c. 5. § 5. c. 6. § 3. XXXI. c. 44. § 4. et alibi.

Peregrinosque adsciscendo] Copulam *que* ignorant Leid. 2. et Hav. Tum vox *modo* exsulat a Leid. 2. Denique *manes itidem pontifex edoceret* Voss. 2.

§ 7 *Aliove quo viso missa*] Pal. 1. *aliove quovis usu missa*. Pal. 2. *fulminibus ne quo visu missa*. Pal. 3. vero ab manu corruptrice *alioque quovis modo*; nequiter. Pejus Camp. *aliove quomodo*. Extricent ingeniosiores. Gebh. *Aliove quovis modo missa* Hav. et Neap. Lat. cum priscis edd. usque ad Ald. qui restituit *aliove quo visu missa*, sine dubio libros secutus; certe eandem scripturam servant Voss. ambo, Leid. 1. et Port. Eodem etiam ducunt ambo Harl. præferentes *aliove quo jussu missa*: et Leid. 2. exhibens *aliusce quo visu*. Quare visu in contextu recepi, pro viso, quod inter edd. quas adhibui, prima exhibet Paris. 1573.

Susciperentur, atque curarentur] Lib. XLIII. c. 13. 'Quæ illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint.'

Et mox, 'Duo non suscepta prodigia sunt; alterum, quod in loco sacro factum esset; alterum, quod in peregrino.' Prodigiis autem 'curaciones' millies legi: 'curaciones,' quod meminerim, nunquam. Itaque videndum, ne scripserit *procurarentur*. J. F. Gron. Locutionem 'procurare prodigia' illustravit Vorstius ad Val. Max. i. 1. ex. 1. ubi tamen 'curare' etiam non videtur rejicere. An itaque ei adstruendæ facere posset locus infra c. 31. 'Sed non rite initum aut curatum id sacrum esse.' Differentiam tamen utriusque locutionis probe video. Doujat. *curarentur* exponit, non negligenterentur. Tandem *procurarentur*, ut Gron. conj. præfert Harl. 2. Ejus tamen unius auctoritatem sequi ausus non sum. Mox ad *elicienda*, pro ad ea *elicienda*, Flor.

Consuluit auguriis, quæ] Ant. Periz. ad marg. Livii legendum conjecit *consultuit, auguria quæ*. Male: agitur enim de prodigiis suscipiendis. *Dicavit, denique consuluit in auguriis* Hav. corrupte exhibet.

CAP. XXI. § 1 *Multitudine omni a vi]* In Pal. 1. hæc vitiosa sunt; quippe continet, *multitudine omnia vim*. Pal. 2. vero melius, *omni multitudine ab vi*. Gebh. Td a in Flor. Voss. 2. et Port. a m. pr. omittitur. Mox *atque armis* habet Harl. 2.

Occupati erant] Pal. 2. omiserat *td erant*, rescriptum tamen inter lineas. xxxiv. 43. 'Cum spectaculo eorum occupati animi omnium essent.' Gebh.

Propulso legum ac pœnarum metu] Archetyp. Vormac. habet, *proximo leg. ac pœn. m.* Rhen. Alia exemplaria habent *propulso legum*. Quod tametsi inquinatius videtur, affinius tamen veritati, quam illud superius. Omnino mihi persuadeo legendum esse, *pro ipso legum et pœn. m.*: ut *pro ipso* corruptum sit in *propulso*. Nimirum religionem successisse in vicem metus legum ac pœnarum. Sed ut mihi hoc persuadeo, ita alii

Delph. et Var. Clas.

Livius.

necessitatem credendi afferre non velim. Sequor enim meam divinationem, non testimonia codd. Habet autem Fabius Pictor similem sententiam i. 'Nullo tunc vindice aut metu, sed sua sponte, retinebant fidem et rectum.' P. Nann. Misc. v. 8. Antiqui libri, *proximo legum*. Quid suspicer, dicam. *Lips.* Revocandam putavi lect. authenticam, quæ et in Rhenani, in Lipsii, in Pall. libris, imo et in edd. vett. Aldina prioribus. Ea namque invexerat textui *propulso legum*, &c. minus recte. Idem enim heic dicit, quod Ovid. Fast. i. 251. 'Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat; Nullus erat justis reddere jura labor.' Sic de iisdem Sall. Cat. c. 9. 'Jus bonumque apud eos non legibus magis, quam natura, valebat.' Quod et idem de suo ævo affirmat Polyb. Histor. vi. 54. 'Apud Romanos qui publicam pecuniam tractant, propter unicam jurisjurandi religionem servant fidem,' &c. Vult igitur hic Livius, fidem ac jusjurandum non minus coercuisse populum Romanum, quam leges, quam supplicia. *Grut.* Nostri libb. *proximo leg. ac pœn. m.* alii *propulso*, valde impolite: ut et Nann. rescribens *pro ipso*. Gebh. Legerim, *proxime leg. ac pœn. metum*. Sall. et alibi Liv. *Tan. Fab. Proximo legum* Andr. et Mss. in quo tamen cum sit aliquid vitii, supposuerunt *propulso legum*. Nann. *pro ipso legum*. Conjeci *pro summo legum*. Ea particula nonnunquam comparationis; 'Pro nihilo putare;' 'pro sepulcris;' 'pro alienigenis sperni.' Ovid. Ep. Briseid. vs. 98. 'At mea pro nullo pondere verba cadunt.' Quod nec Latinum, nec supplere sensum caussatus Grut. corrigit *proh nullo*. Quasi non Met. iii. 333. 'gravius Saturnia justo, Nec pro materia fertur doluisse.' x. 133. 'ut leviter pro materiaque doleret.' Ad sensum illud Fast. i. 251. 'Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat.'

17 X

Plato: Πολιτεία τ' ἦν παλαιὰ καὶ ἐκ τιμῶν ἀρχαί τινες τεττάρων. καὶ δεσπότις ἐν ἡν τῆς αἰδῶς, δι' ἣν δουλεύοντες τοῖς νόμοις ζῆν ἠθέλομεν. Nec spreverim tamen conject. Mureti, *proxime leg. ac pæn. metu*. Imo veram puto. Vid. ad II. 48. J. F. Gron. *Propulso leg. ac pæn. metu* Harl. recent. Port. et Hav. quibus adstipulari Oxon. B. et C. Hearne monuit. *Proximo leg. ac pæn. metu* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. et Harl. I. ut et ap. Hearn. N. Conjecturam *pro summo leg. ac pæn. metu* jam Gron. in Epistola ad Nic. Heins. perscripta proposuit, quam edidit Burmann. in Syllog. Epist. tom. III. p. 106. Rectius tamen postea Mureti conjecturam *proxime leg. ac pæn. metu* probavit, quam et in contextum recepit. Ego vero optimorum codd. scripturarum reducendam existimavi, licet eadem Mureti conjectura mihi quoque inprimis placeat, et vera esse videatur, præsertim quoniam Livius alique scriptores ita sæpissime loqui soliti fuerint. Infra XXIII. 15. 'Ad mare proxime Neapolim descendit.' XXIV. 48. 'Ordinatosque proxime morem Romanum instruendo et decurrendo signa sequi, et servare ordines docuit.' XXVIII. 13. 'Promtissimum quemque et proxime vallum atque in ipsos munitores primum in vectum vixdum prælio inito fuderunt.' Colum. IV. 15. 'Præciditur proxime palmam.' Vid. J. F. Gron. ad II. 48. § 5. VIII. 32. § 12. et XXV. 14. § 4. Munker. ad Laetant. Placidi Narrat. Fab. XIV. 18. Burm. ad Nas. Art. Amat. I. 139. Cort. ad Sall. Jug. c. 18. et quæ notavi ad Sil. I. 13. Doujat. *proximo leg. ac pæn. metu* defendit; cujus sensum secund. illum vid. in Delph.

§ 2 *In regis velut unici exempli mores formarent*] Hanc sententiam inferius alius verbis exprimit idem, sc. 'Multitudo fere semper regenti est similis.' Vid. V. 28. Cic. Fam. I. 9. dixit,

'Quales in republica principes sunt, tales reliqui solent esse cives.' Xen. Kúr. Π. VIII. p. 239. 'Οποιοί τινες γὰρ ἂν οἱ προστάται ᾧσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦς ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνονται. Isoc. ad Nicoc. Τὸ τῆς πόλεως ὅλης ἡθος ὁμοιοῦται τοῖς ἀρχουσι. Dionys. Hal. V. p. 331. in App. Claud. orat. 'Οποῖα ἅττα ἢ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων ἐπιτηδεύματα, τοιοῦτους γίνεσθαι τοὺς τῶν ιδιωτῶν βίους. Herod. I. 3. Φιλεῖ γὰρ πως αἰεὶ τὸ ὑπῆκοον ζήλω τῆς τοῦ ἀρχοντος γνώμης βιοῦν. Ap. Laërt. Segm. VII. 7. Antig. in Epist. ad Zenon. Οἷος γὰρ ἂν ὁ ἡγοῦμενος ἦ, τοιοῦτους εἰκὸς ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνεσθαι καὶ τοὺς ὑποταγαμένους. Lamb. Boss. Spec. Animadv. ad script. Lat. p. 3.

Finitimi etiam populi] *Finitimi* Flor. et Leid. I. Vid. ad Liv. IV. 3. § 4. Præterea *et*, *pro etiam*, Voss. 2. De quo errore dicam ad XXII. 47. § 9.

Castra, non urbem positam in medio] Doujat. scribendum conjicit *castra, non urb. posita in med.* Sed nihil mutandum. Non modo enim omnes codd. quos viri docti adhibuerunt, in vulgatum *positam* conspirant, verum etiam Livius ita sæpissime loqui amat. III. 7. 'Deserta omnia, sine capite, sine viribus, Dii præsidēs ac fortuna urbis tutata est.' c. 66. 'Et tribunis et plebe incitata in Patres.' IX. 11. 'Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro eis pax debetur.' Sup. *antea, castra pro ante c.* habet Flor.

Totum in cultum versam Deorum] Primam vocem omiserunt omnes antt. edd. Eam primus adjecit Ald. cui assentiunt codd. scripti. Mox *ducere*, pro *ducerent*, Lipsiens.

§ 3 *Quem medium ex op.*] *Quem medium*, quemadmodum se in scriptis codd. invenisse Nann. ad verba seqq. profitetur, superest apud me in Leid. 2. et Flor. a m. sec. Sed *medium*, hunc locum laudans, habet Prisc. Gramm. VI. p. 713. Mox *quo quia persæpe Nioma . . . se inferebat*, voce

transposita, Voss. 2. *quo quia persape Numa . . . D. inferebat*, eadem voce omissa, Port. *quo quia persape se Numa . . . se inferebat*, eadem et transposita et iterata, Hav. *quo quia qui sape Numa . . . D. inferebat* Lipsiens.

Quod earum sibi concilia, vel Quod Dearum sibi consilia cum conjuge] Scripti codd. per omnia cum vulgat. consentiunt, nisi quod paullo superius, pro *quem medium, quem medius* legant. Mihi illud *sibi* non arridet, arbitrorque mutandum in *ibi*, et ob id lucum illum Musis esse dicatum, quod *ibi* colloquia uxori ejus cum Deabus essent. Sub nomine autem Dearum Musas intelligit, quas Theocritus perpetuo Nymphas appellat. Habet id quoque magnificentiam, cum genus pro specie subjicitur. *P. Nann.* Misc. v. 9. Pal. 1. *qui earum*. Pal. 3. *quo Dearum*, ex ingenio ac manu prurigne laborante corrumpendi omnia. Nannius pro *sibi* emendare se putat *ibi*. Sed corrumpit. *Gebh.* *Quod Dearum sibi concilia* primæ edd. usque ad Ald. qui dedit *quod earum sibi concilia*, adprobante Leid. 1. utroq. Harl. et, quemadmodum Hearne testatur, Oxon. L. 1. et C. *quod earum sibi consilia* Flor. et Hav. *qui earum sibi consilia* Lipsiens, *quod eo sibi consilia* Port. *quod Dearum ibi consilia* malebat Lat. *quod earum ibi concilia* Voss. uterq. et Leid. 2. Quod ceteris prætulī, quamvis non tantum *Gebh.* sed et *Doujat*. Nannio *ibi* emendenti adversentur; cui tanto æquiores fuissent, si emendationem hanc codd. firmari vidissent. Nisi enim *ibi* legamus, causam non dedisset Livius, cur hunc lucum potius, quam alium quemvis locum, Numa Camenis dedicaverit. 'Ibi' et 'sibi' etiam infra commutantur r. 55. § 4. *Dearum* vero rejeci, licet id Nannio placeret, quoniam nullius Ms. auctoritate probatur. In antt. edd. litera *D* ad initium vocis *earum* adhæserat ex cauda præcedentis *quod*. Ceteroquin 'ea' et

'Dea' etiam alibi confunduntur inter se. Vid. alia exempla ad xxix. 11. § 6. Ceterum lucum hunc Camenis dicatum fuisse indicat etiam Sulpicia Sat. 67. ubi Calliope una Musarum inquit, 'Nam laureta Numæ fontesque habitamus eosdem, et comite Egeria ridemus inania cœpta.' Ubi vid. commentatores. Vid. etiam *Cluv. Ital. Ant.* iii. 4. p. 932.

§ 4 *Et soli Fidei sollemne instituit*] Vox, *soli*, habet sine controversia mendum. *Dionys.* ii. p. 134. *δημοσταν Πίστιν* vocat, id est, *publicam Fidem*. Si autem in quibusdam Mss. est, ut audio, *Et simul Fidei*, non improbo. ['At improbat *Robertel.* Emend. ii. 56. et *soli* legendum affirmat, quia non instituerat aliis Diis solenne sacrum, id est, anniversarium, ut vocat *Varro de L. L.* et *Virg. Æn.* iii. 301. ubi ait, 'Solennes tum forte dapes:' et *Liv.* i. 5. 'Solenne notum erat.' Et v. 52. 'Solenne gentis,' de anniversariis sacris loquens, quæ semel quotannis fiebant statis diebus.] *Sigon.* *Soli Fidei solenne* quid ni probemus? Ut ei non cum alio Deo commune sacrum institutum fuisse, communemque rem divinam, sed soli seorsum intelligamus. *Turn.* Adv. xi. 17. Haud aliter Mss. nostri; recte: respicit enim ad præcedentia. Novem Musis junctim anniversarium fecit, consecrando eis lucum: sed et peculiariter soli Fidei sacrum instituit. Itaque facessant criticorum expositiones, emendationesque. Facit huc *Diogenianus* ii. Centuriæ Adagio 80. 'Attica Fides. De probabilibus, fide dignis, minimeque perjuris. Attici enim Fidei fanum erexerunt.' *Grut.* Non ausculto *Sigonio*, emendenti *Et simul Fidei solenne instituit*: ut nec illis, qui novas verbis significationes adfigunt. Mihi certum est, locum non esse integrum, eo magis, quod Pal. 2. *Sed Soli Fidei*; ex quo liquet, aliud quidpiam præcessisse. *Gebh.* *Sigon.*

Et simul Fidei. Robortel. et Turn. explicant; ille, *soli* et non aliis Diis solenne, id est, anniversarium; hic, non cum alio Deo commune. Rycq. de Capit. c. 42. τὸ *soli* delet, quasi male natum ἐκ τοῦ *solenne*. Muret. notat e vet. *poli*; et conjicit, *populi Fidei*. Nam δημοσίαν Πίστιν vocat Dionysius. *J. F. Gron.* Adv. Robortel. sententiam suam tuetur, aut certe ejus expositionem refellit, Sigon. Emend. i. 51. Ego vulgat. retineo, quod servant omnes codd. nisi quod vocula et exsulet a cod. Hav. [Vid. nott. Delph.] Eruditioribus examinandum obfero, utrum ad loci hujus intellectum faciant verba Plin. in Num. p. 65. τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μαντευμάτων εἰς Μούσας ἀνήγε, καὶ μίαν Μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν προσαγχεύσας. Plerasque enim divinationes suas contulit in Musas; et unam Musam peculiariter et eximie venerari Romanos docuit, Tacitam vocans. Utrum nempe per illam Musam, quam Numa Tacitam vocavit, Fides sit intelligenda? Tum enim sensus foret, omnibus quidem reliquis Musis lucum dedicatum, sed soli Fidei sacrum sollemne institutum a Numa fuisse. Alio tamen adhuc loco, p. 70. sacrarii, quod Numa Fidei exstruxit, Plut. mentionem fecisse video; unde a Musa, Tacita dicta, diversa fuisse videtur. Vocula et abest ab Hav. Paullo ante adinvoluta pro involuta Flor.

Sedemque ejus etiam in dextris sacramt esse] *Sedemque et jus etiam* Leid. 1. qui etiam in dexteris cum Hav. præfert. Tum ordine trajecto esse sacramt Lips. et Harl. 2.

§ 5 *Sacrificia, . . . quæ Argeos pontifices vocant*] Ridicula est eorum interpretatio, qui putant, Argeos scirpeos hic esse homines, qui cum facibus de ponte dejiciebantur ex instituto Herculis. Nam ipsa sacra et loca, ubi sacris operam dabant, a pontificibus Argei dicebantur. Sacra

ob antiquitatem cum suis ritibus jam pridem abolita sunt. Loca multa Romæ Argeorum nomen retinent, ut videre est apud Varr. de L. L. iv. ubi nunc quintum, nunc sextum Argeorum sacrarium citatur, montesque certis finibus distinguuntur ex Argeorum libris ritualibus. Fabius Pictor universum campum, septem collibus subsidentem, usque ad Tyberim duplici nomine Lybissum et Argenum vocat. *P. Nann. Misc. v. 10. Quæ agros pont. vocant* Voss. 2. Deinde ejus maximum operum alio ordine Voss. 1. et Leid. 2.

§ 6 *Romulus septem et triginta regnavit annos*] *Septem et viginti* Oxon. L. 1. ut Hearne testatur. Sed male. Vox regnavit errore scribæ non comparet in Lipsiens. Paullo ante, trajectis vocibus, duo reges deinceps Harl. 2. Lipsiens. et Port. Præterea Itaque pro Ita, et auxere pro auxerunt, priscæ edd. invitis scriptis.

Numa tres et quadraginta] Pal. 2. amplius Numa Pompilius. Gebh. Eandem vocem interponit Hav.

Tum valida, tum temperata et belli et pacis artibus erat civitas] In omnibus edd. antt. aberant hæc verba; quæ primus Ald. addidit. Eadem etiam servant codd. nostri, nisi quod cum *valida, tum temperata* sit in Harl. utroque et Leid. 1. Vid. mox cap. seq. § 2.

CAP. XXII. § 1 *Cujus in infima arce clara pugna adversus Sabinos fuerat*] Pal. primo 2. acie, pro arce. Deinde Pal. 1. ac 3. alio ordine clara adv. Sab. fuerat pugna. Gebh. *Cujus infima arce* Leid. 2. et Hav. omisso τῇ in propter initium vocis sequentis. Vid. ad viii. 33. § 6. *Cujus in summa arce* Voss. 2. sed summam arcem tum Sabini tenebant. Vid. c. 12. *Cujus in infima acie* Harl. 2. clara adv. Sab. fuerat pugna idem Harl. 2. ut et Lips. et Port.

§ 2 *Sed ferocior etiam Romulo fuit*] Vocula fuit videtur ascititia; unde primæ edd. servant etiam, quam Ro-

mulus fuit. Grut. Quod sibi hodie, id et olim sibi permiserunt correctores. Nam J. Camp. edidit, nescio tamen, an ex libris, *fer. etiam quam Romulus fuit.* Libb. contra nostri omnes, *sed fer. Romulo etiam fuit.* Gebh. *Sed fer. etiam, quam Romulus fuit* Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. antiq. cum omnibus edd. Ald. prioribus, in qua primum *etiam Romulo fuit* exhibetur. Unde, Campanum lectionem suam ex Ms. hausisse, dubium non est: *sed ferocior Romulo etiam fuit* Port. et Lipsiens.

Tum ætas viresque] *Cum ætas viresque* Flor. et Harl. antiq. et Lipsiens. Vid. ad vi. 23. § 3. Et ita variabatur c. 21. § ult.

§ 3 *Prædas in vicem agerent*] *Mediam* vocem omittunt Voss. 1. et Leid. 2. quam tamen reliqui omnes constanter tuentur.

§ 4 *Imperitabat tum Gaius Civilis Albæ*] Hic ap. Dionys. iii. ab initio *Cæcius*, sive *Cælius*, dicitur; sed codd. errore, ut in eum annotavimus. *Cluilius* vero legendum est, ex quo nomine postea *Chlælius* fecere. Et *Cluilus* trisyllabon intelligi potest, prima syllaba Gallica diphthongo. Id nominis apud eundem Dionys. viii. p. 496. recte legitur, ubi de *Cluilia* fossa. Et facile est, ex *l* fieri *i*. Glar. Legendum est *C. Clælius*. Quod hac ratione confirmo. Nominat hoc in loco *Livius C. Cluilium Albæ* dictatorem, et cap. seq. fossam *Cluiliam* ab ipso *C. Cluilio* procul ab urbe v. millia passuum factam. Dionys. iii. p. 137. hunc ducem *Κολίων*, et p. 139. fossam *Κοιλίαν* vocat. At viii. p. 496. itemque *Plut. in Coriol.* p. 227. *Κλοι-λάν*. Ex quo intelligi potest, ap. *Liv.* et *Dionys.* iii. legendum esse *Clælium* et *Clæliam*. Præsertim vero cum *Fest.* scribat, '*Clælias* fossas a *Clælio Albanorum rege*' esse dictas. Fuit autem *Clælia* gens *Albana*, post a *Tullo Hostilio Alba* eversa *Romani* translata. *Dionys.* iii. p. 170. auc-

tor, itemque *Livius* h. l. c. 30. *Sigon. Gaius Clulius* Flor. *Gaius Civilis* Voss. ambo, Harl. ambo, Lips. et Port. *Caius Ciribus* Leid. 1. *C. Civilis* Hav. *Gaius Cluilius* Leid. 2. *Glareano, C. Cluilio* reponenti, adsentit *Hearne*. Sed *Cluilus* et *Clælius* ejusdem gentis nomina esse videntur: quam etiam *Perizonii* sententiam fuisse in *Dissert. de Prætorio* § 10. observat *Duk.* et prius quidem posteriori antiquius fuisse puto. Qui iii. 25. § 5. in antt. edd. et Mss. *Gracchus Clælius*, vel *Chlælius* dicitur, in recentt. edd. *Gracchus Cluilius* dictus erat. Ubi *Sigon.* eumque secutus *Gron.* iterum priorem scripturam revocarunt.

Ne quid cum Albano præter mandata agerent] Alii, *ne quid prius, quam mandata* legunt: quod placet; si modo *prius*, et *quam*, disjuncte legantur. *Glar.* *Exsulat a Pall.* 1. ac 3. *cum Albano*, et, quia statim sequitur, satis intelligitur. *Gebh.* Flor. Voss. uterq. *Helm.* duo *Pall.* *Rott.* *Gud.* ignorant *τὰ cum Albano*, ut et omnes edd. ante *Sigon.* Cujus suspectus liber non est tanti, ut eo solo auctore inseramus, quod, etiamsi additum non sit, satis intelligimus. *J. F. Gron.* *Sigon.* prima ed. *Schol.* ex vet. lib. probabat, *ne quid cum Alb. prius, quam man. agerent.* Similis lectio etiam in quibusdam meis superest: *nequid prius cum Albanis, quam man. agerent* habet unus Harl. recent. et ita etiam *Hearne* in cod. N. invenit: *ne quid cum Albanis sumerent prius, quam man. agerent* Hav. præfert. Reliqui omnes nostri voces *cum Albano*, vel *cum Albanis*, recte ignorant. *Sigon.* autem, qui in curis secundis hoc *Scholium* inducendo cod. vet. lect. damnassee videtur, debuerat etiam lect. ejus, quam in contextum receperat, similiter inmutasse. *Ne quid prius, quam agerent man.* habet Voss. 1. ordine vocab. mutato. Præterea *Neap. Lat.* *ne quid præter mandata agerent.* Quod

recte Glar. rejecit.

§ 5 *Ab Albanis socordius res acta*] Restituo e Pal. 3. *secordius*. Gebh. *Secordius* etiam Hav. a m. sec. et tantum non omnes edd. vett. ante Ald. qui *socordius* reposuit. Vid. Dausqueii Orthogr. part. II. h. v. *Res actæ* Flor. Prima autem vocula *ab* non comparet in Leid. 1. quam primæ litteræ vocis sequentis interceptisse putō.

Excepti hospitio ab Tullo] Placet mihi a Pal. 1. exturbari τὸ *hospitio*. Gebh. Sæpe quidem hanc vocem scriptores omittunt. c. 57. 'Adveniens vir Tarquinique excepti benigne.' c. 58. 'Collatiam venit, ubi exceptus benigne ab ignaris consilii.' II. 14. 'Ibi benigne excepti, divisique in hospitia.' Cic. pro L. Man. c. 9. 'Mithridatem in timore et fuga Tigranes exceptit.' De Leg. I. II. c. 2. 'Nos et eam patriam ducimus, ubi nati; et illam, qua excepti sumus.' Just. XXI. 2. 'Exsul a Locrensibus sociis exceptus arcem occupat.' XXVII. c. 3. 'Ad socerum suum provehitur, a quo cum benigne exceptus esset.' Flor. II. 18. 'Segidenses, socios et consanguineos, Romanorum manibus elapsos exceperunt.' Verum et alterum non minus frequens. Liv. XXIX. 11. 'Ut eam, qui vir optimus Romæ esset, hospitio exciperet.' ubi alia vid. Quare quum in reliquis codd. præter unum illum Pal. 1. (ut et Lipsiens. ei sæpissime concinentem, qui tamen hoc loco margini pro varia lect. adscriptum ostentat, *excepti hic hospitio*) quum ergo, in reliquis codd. vox *hospitio* constanter supersit, iis invitis eam Gebh. ejicere non debuerat. Emond. Gebhardi sibi etiam displicere testatus est Burmann. ad Nas. Epist. Heroid. XII. 29. Deinde a *Tullo* Hav.

Comiter regis convivium] In tribus Pall. et ed. Campani exprimitur lectio talis, *comi fronte, comiter*: nisi quod in Pal. 2. ad marg. allitum diversæ

lect. notandæ caussa, pro *comi, communi*. Si quis me roget, quid sentiam? ei respondeam, duas istas voculas *comi fronte* esse irreptitias glossas. Gebh. *Comi fronte, comiter* Voss. amb. Leid. 2. Hav. Port. et Lips. cum *fronte communi*, omissa voce *comiter*, Leid. 1. *communi fronte, comiter* Harl. 2. *Concomi regis Flor.* a m. pr. *concomiter* a m. sec. *fraterniterque* a m. recent. Solus Harl. antiquior verba *comi* vel *communi fronte*, quæ recte Gebh. pro glossemate habuit, omisit. Infra c. 57. hujus libri, 'Victor maritus comiter invitat regios juvenes.' xxv. 12. 'Apollini vovendo censeo ludos, qui quotannis comiter Apollini fiant.' ubi vid. quæ notantur. xxix. 22. 'Quo die venerunt, hospitio comiter acceptis postero die terrestrem navalemque exercitus ostendit.' Mox et *tantisper* vocula ab initio addita, Leid. 2.

In trigesimum diem] *Trigesimum tertium* legendum ex eo, quod infra scriptum est c. 32. 'Si non deduntur, quos exposcit, diebus tribus et triginta, tot enim solennes sunt, peractis bellum ita indicit.' Sigon. Ita et Serv. ad Virg. Æn. IX. 53. 'Post tertium et tricesimum diem, cum res repetissent ab hostibus, faciales hastam mittebant.' Verum cum Livio facit Dion. Hal. II. p. 132. Διελθουσῶν δὲ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, εἰ μὴ παρέειχεν αὐτῷ δίκαια ἡ πόλις, ἐπικαλεσάμενος τοῦσδε οὐρανίους καὶ καταχθονίους θεοὺς ἀπήει. Elapsis autem triginta diebus, nisi trihunt illi, quæ justa sunt, ea civitas, testatus superos et inferos Deos abit. Novi, quid viri docti ad locum Dionys. respondeant: cum forte usum numero historico vel rotundo. Cur itaque non eodem modo hic receptam Livii scripturam servamus? Præsertim quum ab ea non abeant codd. scripti vel editi. Alia ratio infra est c. 32. ubi dedita opera belli indicendi rationem diligentius enarrat. Mox hoc renunciant Lipsiens.

§ 6 *Quid petentes venerint, facit*] Triga verborum priorum videtur ad-suta a librariis: si absit, non requi-ras. *Grut.* Temerarium est, omnia, quæ abesse possunt, invitis codd. recidere: præsertim in Livio, ejus 'lacteam ubertatem Sallustianæ bre-vitati' obposuit Quinctil. Instit. x. c. 1. 886. Ed. Burm. Similis Gruteri audacia exempla videbimus ad xxxiii. 31. § 15. *Venerint fecit* Florent. Mox *illi omnium primum*, voce una neglecta, Lipsiens. *illi, omnium ignavi, primum omnium*, voce perperam ad-dita, Leid. 2. *primo*, pro *primum*, ha-bet Hav.

§ 7 *Res repetentes legatos adsperna-tus dimiserit*] Huic lectioni quidem subscribit vulg. editorum ad Pal. 1. ac 3. ab initio *legatos adspernatos di-miserit*. Et ita scripsisse Livium im-bibi. Vid. quid supra notarim. *Gebh.* Quamvis codd. Pall. scripturam *ad-spurnabant*, pro *adspurnabantur*, a Geb-hardo probatam, rejecerim supra c. 17. § 2. hic tamen *adspurnatus* recipi posset, quod participia, ut vocantur, deponentium sæpe passive adhibean-tur ap. optimi ævi scriptores. Et quidem ipsum illud *adspurnatus* eo sensu Livio ex scriptis et editis libris infra vindicabimus ad xxxiv. 40. § 2. ubi alia vide. Verum, quum omnes, quos excussi, codd. stent pro vulg. *ad-spurnatus*, eorum consensui unum al-terumve cod. præferre insolentius puto. Præterea *dimisit* Leid. 2. solito errore, ex neglecta nota orto. Vid. ad xl. 14. § 10.

Expectant hujusce clades belli] *Ex-pectant* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. quod errantibus librariis adscribendum est, qui passim has voces commuta-runt. Vid. ad x. 7. § 12. Tum *hujus-cemodi clades belli* Voss. ambo, Leid. 2. et Hav. Vid. cap. seq. § 7.

CAP. XXIII. § 1 *Nunciant domum Albani*] *Domi* Port. Non sequor. Inf. iii. 2. 'Quæ ubi Romam sunt nunciata,' v. 36. 'Ut nunciare do-

mun possent, quantum Galli virtute ceteros mortales præsent.' ix. 6. 'Quod ubi est Capnam nunciatum,' xxxviii. 18. 'Precantibusque, ut do-mum renunciarent, potestas facta.' Vid. plura ad xxv. 22. § 1. Mox, alio vocab. ordine, *simil. civ. bello* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 2 *Et tectis modo dirutis*] *Set tectis* Port. qui error in Mss. frequens est. Vid. ad xxi. 26. § 6. Tum *dirrupis* Hav. *dirruptis* Harl. 2. et Lips. qui etiam sollemnis librariorum error est. V. ad ix. 45. § 17. Mox vocem *Ro-manum* omisit Harl. 1.

§ 3 *Inpetum fecere*] *Facere* Voss. 1. Tum quinque milia, pro q. millia, Voss. ambo, Leid. ambo, et Port. de qua ejus vocis orthographia inf. c. 33. § 5. et alibi videbimus. Mox inf. *fossaque circumdant* Port. a m. sec.

Fossa Chulia . . . adpellata est] Vox postrema bene abest tribus Pall. poteratque præterea etiam extrudi pri-ma, ut omnia penderent a periodo una. *Grut.* Bene abest a tribus Pall. *rd est. Gebh.* Eandem vocem omit-tunt etiam Harl. 2. Port. et Hav. Præterea *Fossa Chuli* Flor. *fossa Ci-vilia* Voss. uterq. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. *fossa civili* Leid. 1. et Harl. 1. *fossa civilia* Leid. 2. Vid. ad cap. præc. § 4. Denique a nomine *ducis* Leid. 2.

Donec cum re nomen quoque vetustate abolevit] Campani ed. *vetustas*. Et ita correctum in Pal. 3. in quo prius *cum vetustate*, quod item comparet in 1. et 2. *Grut.* Pall. duo *cum vetus-tate*, ut exstiterat in 3. pro quo inter-polatum nomen quoque *vetustas* abole-vit, ut edidit Campanus. *Gebh. Ve-tustate abolevit*, pro *vetustas abolevit*, ait Schott. ad Aurel. Vict. de Vir. Ill. c. 16. Non recte. Nam nomen primus casus est, non quartus. 'Abolere' pro interire, extinguî, etiam aliis locis dicit Livius. Gell. xx. 1. 'Si non illa etiam ex xii. tabulis de testimoniis falsis pœna abolevisset.' Vid. Periz. ad Sanct. iv. 14. 23. *Duk.*

Cum vetustate etiam Flor. Leid. ambo, Hav. et Harl. uterq. Sed *vetustas* *abolevit* Voss. 2. Nihil muto. Nomen *abolevit* οὐδετέρας pro abolitum est. III. 55. 'Cujus rei prope jam memoria aboleverat.' VIII. 11. 'Etsi omnis divini humanique moris memoria abolevit.' IX. 36. 'Cladis Caudinæ nondum memoria aboleverat.' Alia verba similiter sæpissime Livium adhibuisse supra dictum ad c. 17. § 6.

§ 4 *Cluilius Albanus rex*] Pal. 1. *Cuilius*. Gebh. *Civilius* Voss. uterq. Leid. 1. Harl. uterq. Lips. Port. et Hav. *Civillius* Leid. 2. Vid. modo ad § præc. Præterea *his castris*, omisso τῶν in, Harl. antiq.

Albani Metium Suffetium creant] Lege *Fufetium*. Nam Dionys. habet Φουφέτιος. Et Plut. in lib. τῶν Παρ-αλλήλων, p. 307. Μέτιον Φουβέντιον appellat. Eodem modo 'Q. Fufius Calenus,' non *Fusius*, ut vulgo, vocandus est. Quod ex Capitolino ejus consulatu et Græco Dion. libro intelligi potest. ['Glar. credit, Græcos Latina nomina sæpe scriptura corrupisse; aut postea a librariis male descripta, quod hic in duobus nominibus satis claret, Κοίλιος, Κλοίλιος, Φουφέ-τιος, καὶ Φουβέντιος. Robortell. hoc loco magnifice ridet Sigon. Emend. II. 52.'] *Sigon. Metium*, non *Mettium*, scribendum esse præter Robortell. 1. laud. docet etiam Sigon. Emend. I. 47. Neque aliter Voss. ambo, Leid. 1. Hav. et Port. *Mectium* Leid. 2. *Mettium* Flor. Jac. Gron. in erratis monuit, in Epit. 1. *Metti*, pro *Mettii*, et I. 12. *Mettus Curtius*, pro *Mettius C.* legendum esse. Quod quum Amstelæd. nupera editio locis illis receperit, similiter etiam hic et alibi, ubi id nomen occurrit, ita scribere debuerat. Virg. dictatorem hunc Albanum voce bisyllaba *Metum*, vel *Mettum*, adpellavit Æn. VIII. 642. quod Serv. metri causa factum existimat. Verum apud Latinos scriptores frequentius in libris membran.

Metum vel *Mettum*, quam *Metium*, reperiri testatur Salmas. ad Flor. I. 3. § 8. Atque ita etiam plures codd. Gellii exhibere monuit Jac. Gron. ad Gell. xx. 1. p. 873. *Metieo Suffetieo* ex Ennio laudat quidem Quinctil. Instit. I. 5. p. 54. ita tamen, ut in eo vitia ab ipso commissa agnoscat, quæ poetico jure defenduntur. Fuerit itaque 'Mettus' prænomen antiquum, quale 'Attus.' Vid. Gron. ad Liv. I. 36. § 3. pro quo Romanos 'Appius' dixisse docet Val. Max. Epit. x. et 'Stattus' apud eundem. Nolim tamen, ubicumque hoc nomen occurrit, semper *Mettus* scribi; alia enim ratio est, ubi pro nomine gentis ponitur. x. 41. 'Octavius Metius' memoratur: nomen ibi prius prænomen esse 'Octavius Mamilius,' cuius c. 49. mentio fit, docet. Ita 'Stattius Metius' xxiv. 19. Ubi male Sigon. ex suo cod. reponit *Stattius Minius*. Similiter 'Stenius Metius,' vel 'Mettius,' est ap. Fest. v. 'Mamertini.' Ejusdem gentis 'Mettia,' vel 'Metia' fuerunt, quos ex inscriptionibus memorat Pier. ad Virg. Æn. VIII. 642. quibus plures alii, ex Grutero, Reinesio, et reliquis, qui inscriptiones collegerunt, addi possunt. Neque mirum videri debet 'Mettus' prænominibus, 'Mettius' nominibus gentium adnumerari. Eadem enim ratio est in vocabulis 'Tullus' et 'Tullius,' 'Attus' et 'Attius' vel 'Atius,' 'Stattus' et 'Stattius,' 'Decimus' et 'Decimius.' Quin etiam 'Octavius' modo prænomen, modo nomen gentis est. In altero dictatoris Albani nomine mire variant codd. *Sufectum* habet Leid. 2. *Sufetium* Voss. 2. et Hav. *Sufecium* Lipsiens. *Suffetium* Harl. 2. *Fufetium* Voss. 1. *Fufetium* Flor. Leid. 1. et Port. *Fuffetium* Harl. antiq. Certe vel *Fufetium* cum Sigonio, vel *Fuffetium* cum aliis præferendum. Vid. Sigon. Emend. I. 47. ubi Robortello respondit, Picinium ad Maron. Æn.

viii. 642. Column. ad Enn. Ann. p. 49. Philandr. ad Quinctil. i. 5. p. 51. et Duk. ad Flor. i. 3.

Ferox, præcipue morte regis] Pal. 1. *mortis regis.* Sapit hellenismum. Gebh. Immo potius sapit manifestum librariorum errorem: ut et quod mox *Deorum omen* præferat Hav.

In omne nomen Albanum expetiturum pænas] Vacat *pænas*, ab aliquo sciolo additum, qui modum loquendi ignoravit, qualis est ille supra positus c. 22. 'Ut in eum omnes expetant hujusce clades belli.' Nam 'expetere pænas in aliquem' inauditum est, sed 'ab aliquo.' *F. Sanct.* Neque ego locutionem 'expetere pænas in aliquem' alibi notavi. Non tamen ideo vocem *pænas* cum *Sanctio* delendam censeo. Quid si legamus? *magnum Deor. num. ab ipso cap. orsum; in om. nom. Alb. expetiturum pænas.* Sed integriores codd. expectandi sunt. Vid. viros doctos ad Val. Max. v. 1. in princ. Tò in omittit Hav. quod excidit propter litteram *m*, qua proxima vox finiebatur. Vid. ad x. 13. § 3.

Nocte præteritis] Pal. 2. *noctu.* Gebh.

Infesto exercitu in agr. Alb. pergit] Antt. edd. omittunt duas priores voces, et deinde legunt *in Alb. agr.* Sed invitis omnibus Mss. quibus primus obsecutus est Ald.

§ 5 *Excivit Mettium. Is ducit exercitum, quam proxime]* Non dubito, quin Livius scripserit, quemadmodum est in volum. Vormac. *excivit Metium. Ducit, quam proxime.* Absolute enim verbum 'duco' subinde Livius usurpat, et auctores ceteri. *Rhen. Vet. lib. is ducit, quam proxime.* Sigon. Pronomen *is* invexit Sigon. quod pariter in Vormac. teste *Rhen.* pariterque in Pall. deficit. Verissima lectio. *Excivit* (Pal. 1. *accivit*) *Mettium. ducit, quam proxime.* Et ita ferme per omnia Campanus: mutat, dum edidit, *ducitque.* Gebh. Tò

is delendum esse diximus. *Quam proxime* potest tolerari, si intelligas proxime Romanos castra posuisse Mettium. Sed de ipso itinere potius dixit, *qua proxime.* ix. 44. 'Qua duci proxime potest, expeditas legiones ad collegam ducit.' x. 34. 'Consul ad eam partem urbis, qua adierant equites, circumducit agmen.' et c. 35. 'Sed via una, et ea ipsa præter hostes erat: qua ingressi.' sic utrobique Thuan. et Pall. Vulgo *quam.* xi. 21. 'Quum in conspectu consularet, qua proxime itinera ad hostem ducerent.' Mox Fl. *In medium duces prodeunt, procedunt.* Idemque et Voss. et Rott. *repetitæ sint.* J. F. Gron. Vocula *is*, quam, a *Rhen.* ejectam, Sigon. vet. lib. auctoritate male reducere conabatur, abest ab octo nostris Voss. utroq. Leid. utroq. Harl. utroq. Lipsiens. et Port. Unus tantum agnoscit Hav. Vid. Gron. ad i. 1. § 11. et Burmann. ad Phædr. Fab. i. 8. 4. Tum *ducitque*, ut Campanus ediderat, etiam male Voss. 2. exhibet. Præterea *ducit exercitum* perperam Harl. 2. et Hav. Optime *Rhen.* monuit, tò 'ducere' absolute, pro ducere exercitum, Livio in deliciis fuisse. Infra h. lib. c. 27. 'Tullus, Metto exercituque ejus ab Alba excito, contra hostes ducit.' v. 28. 'Poscentes, ut confestim inde ad castra hostium duceret.' vii. 39. 'Ad urbem ducere jubent.' ix. 35. 'Consuli Fabio imis montibus ducenti ad ferendam opem sociis acies hostium obcurrit.' xxi. 58. 'Profectus ex hibernis in Etruriam ducit.' xxii. 12. 'Itineribus summa cum cura exploratis ad hostem ducit.' c. 52. 'Hannibal ad minora ducit castra obpugnanda.' xxiii. 18. 'Quod non ex Cannensi acie protinus ad urbem Romanam duxisset.' Ubi adhuc alia videbimus ex Livio exempla. Si libri suaderent, omnino etiam recipiendum censerem *qua proxime*, quod Gronovio placebat. Inf. xxii. 21. 'Castra in viam deferunt, qua Han-

nibal ducturus erat.' xxvii. 43. 'Præmissa per agrum Larinatem, Marrucinum, Frentanum, Præntinianum, qua exercitum ducturus erat.' Similem errorem Rhen. inf. emendat c. 38. § 5. Nunc, invitis libris, *quam proxime* mutare non sustineo. Liv. xlv. 12. 'Ipsi, obscura nocte, simplici ordine, quam poterant proxime litus tenentes, intrarunt oppidum.' Et solet sæpe *quam* superlativis ap. Livium jungi. Vid. ad xxxvii. 20. § 10. Denique *ad hostes* Harl. 2.

Opus esse colloquio] Pal. 1. *tempus esse colloquio*. Gebh. Ita quoque Lipsiens. qui etiam verbis præcc. *permisum* habet pro *præmissum*, et *dimicaret* pro *dimicent*; at *dimicent* in marg. *Colloquia* Flor.

Ea se adlaturum, quæ nihilo minus] *Ea allaturum* Voss. 1. et Leid. 2. Sæpissime Livius hoc pronomen omittere solitus est. Inf. c. 58. 'Addit ad metum dedecus: cum mortua jugulatum servum nudum positurum, ait.' II. 1. 'Avidum novæ libertatis populum jurejurando adegit, neminem Romæ passuros regnare.' c. 45. 'Edicunt inde, ut abstineant pugna. Si quis injussu pugnaverit, ut in hostem animadversuros.' III. 24. 'In mora tribuni erant, qui comitia quæstores habere de reo, nisi prius habita de lege essent, passuros negabant.' v. 36. 'Responsum coram Romanis accipere velle.' vi. 17. 'Jam ne nocte quidem turba ex eo loco dilabebatur, refracturosque carcerem minabantur.' c. 38. 'Addit minas, si pergerent, sacramento omnes juniores adacturum.' xxi. 12. 'Alcon, insciis Saguntinis, precibus aliquid moturum ratus.' c. 25. 'Negantibus Gallis, nisi obsides sibi redderentur, eos dimissuros.' xlii. 34. 'Ubi celeritate vinci senserunt, tradunt se Romanis:' ita enim ibi optimi codd. xxv. 26. 'Aehradinam inde, trinis castris per idonea dispositis loca, spe ad inopiam omnium rerum inclusos redac-

turum, circumsegit:' non aliter etiam hic integerrimi libri. xxviii. 23. 'Perfugæ a Gadibus venerunt, pollicentes, urbem Punicumque præsidium, quod in ea urbe esset, et imperatorem præsidii cum classe prodituros esse.' c. 26. 'Nihil æque eos terruit, quam præter spem robur et color imperatoris, quem adfectum visuros crediderant.' c. 45. 'Etruriæ primum populi pro suis quisque facultatibus consulem adjuturos polliciti.' Vide quæ notantur ad Liv. II. 45. § 13. IV. 10. § 1. c. 57. § 3. VI. 25. § 1. x. 24. § 7. et c. 26. § 2. xxiii. 22. § 5. xxiv. 13. § 2. et c. 20. § 14. xxv. 26. § 2. xxvi. 39. § 10. xxvii. 19. § 9. et 10. xxx. 22. § 5. xxxi. 28. § 2. xxxvii. 27. § 6. xl. 42. § 3. xlii. 10. § 15. et passim. Vide insuper Cort. ad Sall. Cat. c. 31. § 7. et ad Plin. Ep. i. 19. Hinc, si plures codd. accederent, hic etiam non displiceret.

Quam ad Albanam] *Quam Albanam*, omissa præpositione, Voss. 1. et Leid. 2. contra morem Livii, qui sæpissime præpositiones repetere solet. Vid. ad vi. 28. § 6.

§ 6 *Tametsi vana adferebantur*] Coloniensis a. 1525. præfert, *tamen*, ac si *vana afferrentur*, suos, &c. præter Mss. quidem, sed nihilominus conjectura ingeniosa Jacobi Sobii. *Grut.* Unde sciebat vana afferri? Suspiciabar legendum, *tametsi vana afferri rebatur*. Tan. Faber. *Tametsi vana adferebantur* dictum hoc loco, ut xxv. 33. 'Ne metus quidem ab Romanis erat, quippe tam paucis, si vi retinerent.' xxxiv. 1. 'Pro lege, quæ abrogabatur, ita disseruit.' Ubi videsis pater: et adde xxiii. 19. *Jac. Gron.* In his, quæ huc adfert *Jac. Gron.* imperfectorum alius, quam hic, usus est: nam 'retinerent' est retinere vellent, vel conarentur; quæ 'abrogabatur,' quam abrogari volebant. Et sic fere omnibus locis in notis patris illius ad xxxiv. 1. § 7. Nec imperfectis solum, verum etiam aliis

temporibus, ita utuntur Latini. Vid. quæ ad Flor. i. 18. § 12. dicta sunt. Non adspersanda videtur conjectura Fabri. *Duk.* Fabro etiam favet Doujat. Vox autem 'rebat' Livio in deliciis est, eaque non raro a scribis fuit corrupta. Vid. ad xxvii. 25. § 11. Jac. Periz. ad marg. Livii scribendum conjecit tamen ut si vana afferebantur. Præterea offerebantur Voss. 2. offerebantur Harl. 2. et Hav. a m. pr.

Suos in aciem educit] Vox suos non est in ullo Pal. aut ed. antiq. *Grut.* Prima vox abest ab Pall. omnibus. *Gebh.* Et hic interpolavit Ald. Octo membr. quas partim ob oculos, partim in excerptis habemus, et omnes editi ante illum resecant τὸ suos. Sic iv. 17. 'Dictator Romanus haud procul inde ad confluentes consedit in utriusque ripis amnis, qua sequi munimento poterat, vallo interposito: postero die in aciem eduxit.' Vid. ad xl. 25. *J. F. Gron.* τὸ suos omittunt ex nostris Voss. 2. Harl. ambo, Leid. ambo, Hav. a m. pr. Lipsiens. et Port. eandemque vocem Hearne non invenit in Oxon. L. 2. et B. Sic iii. 62. 'Quod bene verat, gesturum se illis morem, posteroque die in aciem educturum:' ita Gronov. legendum conjicit, pro deducturum. vii. 13. 'Si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum est, pugnatos.' viii. 9. 'Romani consules, priusquam educerent in aciem, immolaverunt.' xl. 25. 'Æmilius, quum et venturos scisset, et educere in aciem potuisset, intra vallum suos continuit:' ubi alia vide. Ita absolute etiam τὸ 'ducere' supra hoc capite habuimus § præced. Male educat habet Lipsiens.

Postquam instructi utrimque stabant] Pall. 1. ac 3. et Campani ed. *Postquam structi.* *Gebh.* *Postquam structi* etiam Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. antiq. Hav. et Port. 'Struere aciem' pro instruere, et 'structi milites'

pro instructi, Livio usitatum esse videbimus ad xlii. 51. § 3. Hic tamen verius puto, ultimam literam vocis præc. m propter ductuum similitudinem absorpsisse duas priores vocis sequentis *instructi*. Vid. ad x. 13. § 3. et supra etiam hoc cap. § 4.

In medium duces procedunt] Pall. omnesque vetusti editi *prodeunt*. *Gebh.* *Prodeunt* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. et Hav. a m. pr. Neque aliter Hearne invenit in Oxon. L. 1. 2. et N. *Produnt* Flor. Reliqui nostri stant cum vulg. lect. similiter etiam omnes, quibus usus sum, edd. antiq. Vereor enim, ne *Gebh.* erraverit, ex omnibus vett. edd. *prodeunt* laudans. Liv. iii. 62. 'Et ipsi jam pridem avidi certaminis procedunt.' vi. 23. 'Nec jam pro castris tantum suis explicare aciem, sed procedere in medium campi.' vii. 26. 'Prius sciscitatus consulis voluntatem in medium armatus processit.' xl. 28. 'Ex castris primis diebus sole orto pariter omnes compositi et instructi procedebant.' Verba eadem infra etiam inter se commutantur. Vid. ad h. lib. c. 41. § 6.

§ 7 *Regem nostrum Cluilium audisse videor*] Periz. Anim. Hist. c. 7. p. 271. supplet *dicentem*. Mihi videtur e sequentibus huc retrahi posse *præ se ferre*. Livius non raro in priore membro orationis omittit, quod e posteriore supplendum est. i. 56. 'Quum primores civitatis, in quibus fratrem suum ab avunculo interfecit audisset.' ii. 33. 'In his Sicinnum fuisse seditionis auctorem, de duobus, qui fuerint, minus convenit.' xxx. 30. 'Quem jam prope scandentem mœnia Romæ, hic cernis:' ubi contra Mss. post *Romæ* inferebant *videras*: et xxxiv. 47. 'Quæ imperio consulis noluerant, suo terrore ac pavore castra repetunt.' Adde Gron. Obs. iv. 2. Sæpe quoque ita Thucydides. Exempli dabit index in 'Ellipsis participiorum vel verborum.' *Duk.* Dukeri

sententiam veriore puto. Alibi tamen ellipsis illa, ad quam Perizon. loco laudato etiam hunc locum pertinere arbitratus est, Livio non infrequens est. Vid. quæ notantur ad IV. 20. § 7. Paulo ante *Ibi misit*, pro *Ibi infit*, perperam Neap. Lat. Tum *repetitæ sũnt* Hav. Hinc vocula et non exstat in Voss. 2. Deinde *causam hujuscemodi esse bellĩ* habent Voss. uterq. Leid. 2. et Hav. Vid. ad cap. præc. § 7. et c. 25. § 12. Denique verbis sequentibus, *nec dubito*, medio pronomine amisso, quod in reliquis omnibus constanter superest, Lipsiens.

§ 8 *Nique, recte, an perperam, interpretor: fuerit ista ejus deliberatio, qui bellum*] Hoc est, utrum id recte an perperam fiat, de eo deliberet, ac videat ille, qui, &c. Ita locum exponit Perizon. Anim. Hist. c. 7. p. 281. ubi plura vide. *Dubitatio*, pro *deliberatio*, est in Hav. a m. pr. in quo mox *suscepit*, id est *susceperit*, pro *suscepit*, librarius exaravit. Vid. ad XL. 15. § 7.

Quo propior Volscis, hoc magis scis] Nann. testis est, in Buslid. libro perpetuo esse, *Vulsci, Vulscorum, Vulscis, Vulscos*. Expediam igitur nodum hunc, quem librarius vitio calami nectebat, et, abjecta prima litera, divisim scribam, *quo propior uls cis, hoc magis scis*. *Propior uls cis*, deest *Tiberim*; oratorie, non vere. Id temporis enim Romani Cistiberes, Etrusci Ultistiberes. Klock. in Syntagm. Epist. quas edidit Byrm. tom. 1. pag. 391. Campanus edidit *Quo propior es Etruscis*. Sed Pall. omnes concorditer *Quo propior es Volscis*. Gebh. Antt. edd. partim *quo propior Volscis*, partim *quo propior es Volscis* prætulerunt; donec Basil. Froben. a. 1531. ederet *quo propiores vos*: quam lectionem inde omnes edd. servarunt. Sed quum dixerit, *quo propiores vos*, non recte inferri puto *hoc magis scis*. Scio equidem, interdum Livium numeros commutare solitum fuisse; si-

mile tamen exemplum adhuc requiro: præsertim quum Livius in præc. dixerit etiam 'circa nos teque.' Videamus itaque codd. *Quo propior Vulscis* Flor. *es propior Vulscis* Voss. 1. *es propior Vulscis* Leid. 2. *quo propior est Vulscis* Voss. 2. *quo proprio res Vulscis* Leid. 1. omissis vocibus sequentibus *hoc magis scis*. *Quo propior es Vulscis* Harl. 1. et Port. *quo propior es Volscis* Hav. *quo propior es Etruscis* Harl. 2. et Lipsiens. sed *Volsis*, pro *Etruscis*, in marg. habet eorum prior. *Quo propior Volscis* Neap. Lat. Mire etiam turbant reliqui codd. quos viri docti adhibuerunt. Ita tamen, ut omnes indigent, latere hic nomen gentis vel urbis, cui Tullium, quam se, propiore esse Albanus dicit. Et quidem iidem subindicant, excidisse Volscorum nomen. Verum quum Volsci fuerint Latini, non Etrusci, quales tamen requiri videntur, verosimiliter admodum Jac. Gron. in Dissert. Epist. ad Livii loca quæd. Geogr. Ep. 1. p. 6. legendum arbitratur *quo propior es Veis*. Veientes enim Etrusci fuerunt. Merito vero non adtendimus, quæ Gronovianæ sententiæ destruendæ reposnerit Fabrett. Apologem. p. 9.

§ 9 *Quoniam non contenti*] *Qui non contenti* Neap. Lat. et priscæ edd. usque ad Ald. qui *quoniam* primus ei substituit, concinentibus omnibus meis scriptis. *Quoniam contenti*, omisa negatione, Leid. 2. in quo versu præcedenti deerant etiam voces *ac victum*. Præterea *ament*, pro *amant*, est in Hav.

In dubiam imperii servitiique aleam] *Servitutisque* Voss. 1. et Leid. 2.

Tum indole animi] *Cum indole* Flor. Harl. 1. et Leid. uterq. Vid. ad vi. 23. § 3.

Utrunque ratio initur] *Utrisque* Voss. 2. Mox *forma*, pro *fortuna*, Voss. 2. sollemni errore. Vid. ad xli. 20. § 1. Denique *rd ipsa* deest in Hav.

CAP. XXIV. § 1 *Fortē in duobus*

tum exercitibus] Voc. in deficiebat a m. pr. in Hav. Forte tum in duobus, dictionibus transpositis, habet Lipsiensis.

Horatios Curiatiosque fuisse] *Curiatiosque* Harl. 2. et Port. a m. pr. Sæpissime hoc modo variant scribæ, et passim nunc *Curatios*, nunc *Curatios* memorarunt. Ita mox hoc § *Curatii* habent Voss. 1. et Port. *Curacii* Leid. 2. et Lipsiens. cap. seq. § 6. *Curatii* Leid. 2. et Port. *Curacii* Lipsiens. § 9. *Curacii* idem Lipsiens. § 10. *Curatium* Leid. 2. *Curacium* Lipsiens. 26. § 2. *Curatius* Voss. 2. et Leid. 2. *Curacii* Lipsiens. § 10. *Curatiorum* idem tres libri § 11. *Curatiorum* Port. *Curaciorum* Lipsiens. c. 30. § 2. *Curatios* Port. et Hav. *Curacios* Lipsiens. Vid. ad III. 32. § 1.

Nec fere res antiqua alia est nobilior] Hoc est, notior; ut suprascriptum in Pal. 2. ne quis diversam lectionem existimet. *Gebh.* Eo sensu 'nobilissimæ inimicitiae' est XXXIX. 4. 'Quum sint nobilissimæ sibi cum consule inimicitiae.' Ita Gron. pro *notissimæ*, edidit: ubi plura dicentur. Præterea *nec fere ant. res alia*, in diversum ordinem digestis vocabulis, et una etiam voce mutata, editi ante Ald. qui primus lect. quæ hodie passim circumfertur, recepit. Cum Aldo autem stant omnes scripti mei. Ubique τὸ fere et fere inter se culpa librariorum commutantur. Vid. ad XXXVII. 38. § 5.

Utriusque populi Horatii] Pal. 1. *utriusque*: et forte resolvendum et *utriusque populi*. *Gebh.* *Utriusque populi* etiam ex meis Lipsiens. et Hav. Sed nihil muto.

Utriusque Curiatii fuerint] *Utriusque* Voss. 1. et Leid. 2. quod hoc loco commodius in *et utriusque* resolveretur, quam paullo ante 'utriusque populi Horatii,' ubi *Gebh.* id volebat. Vid. ad III. 30. § 7. Verum nihil etiam hic mutandum puto. Livius enim locutus est ἀσυνδέτως, ut sæpissime

alibi loqui solitus est.

Qui Romanos Horatios vocent] *Vocant* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *Horatios Romanos vocent*, trajectis vocibus, Hav.

Hos ut sequar, inclinat animus] Quos etiam infra Livius secutus est, intergentes, quæ ab Tullo Hostilio Alba Romam tractæ sunt, Curiatiam referens, c. 30.

§ 2 *Ut ... dimicent ferro*] *Dimicet ferro* Leid. 2. Male. Vid. ad II. 22. § 7.

Unde victoria fuerit] *Ubi victoria fuerit* Hearne se in Oxon. L. 1. et C. invenisse professus est; quod mihi in nullo meorum obvium fuit. Hi enim omnes in vulgatum conspirant: et recte. *Unde*, est a qua parte victoria fuerit. Vid. Cort. ad Sall. Jug. c. 14. § 22. Præterea *convenit*, pro *convenit*, vetustiores typis impressi, quos videre mihi contigit; quam formam loquendi Livio familiarem esse videbimus ad c. 31. hujus lib. § 7. Primus deinde Ald. *convenit* vulgavit; quomodo etiam habent omnes calamo exarati. Id et ipsum Livianum esse constabit ex illis, quæ dicentur ad XXXVII. 29. § 6.

§ 3 *Prisquam dimicarent ... et Albanos est*] Ultimum verbum deficit in Pal. 2. *Gebh.* Idem verbum omnes mei, et scripti, et excusi, constanter servant. At contra *dimicaretur*, pro *dimicarent*, habet Hav. De quo librariorum errore vid. ad II. 26. § 4.

Ut ejus populi cives] *Vet. ejusque populi*. Ita vulgo dicebant, ut 'cujusce,' 'hujusce,' *Lipsius*. Pall. 1. et 3. quemadmodum et Lipsii liber, *ut ejusque populi*, pro *cujuscumque*. *Gebh.* Septem Mss. *ut ejusque populi*. Redolet vetustum sermonem in formulis servatum. Cic. de Leg. II. 8. 'Quæ quoique Divo decoræ gratæque sint hostiæ, exhibento.' Rursum, 'Quæque augur infesta, nefasta, vitiosa, diræve deixerit, irrita, infectaque sunt. Quique non paruerit, capital

esto.' Liv. hoc lib. c. 31. 'Ut quandoque idem prodigium nunciaretur, feriæ per novem dies agerentur.' c. 32. 'Cujusque gentis sunt, nominat.' ix. 10. 'Quandoque heice homines injussu pop. Romani Quiritium fœdus ictum iri sponderunt.' xxix. 10. 'Quandoque hostis alienigena terræ Italiæ bellum intulisset.' Sic omnibus his locis ex Mss. restitimus. Curt. vii. 10. 'Vitam, quam acciperent, pignori futuram esse dixerunt: reddituros, quandoque repeteret:' ubi male subjiciunt, *quandocunque*. Hor. Art. Poët. 359. 'Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.' Senec. ad Helv. c. 11. 'Animus levis et exsertus, et, quandoque emissus fuerit, ad suprema emicaturus.' J. F. Gron. *Cujusque populi cives* etiam Flor. Voss. ambo, uterq. Harl. Leid. uterq. Lipsiens. et Port. Pariter etiam tres ex suis codd. habere Hearne monet. Liv. iii. 18. 'Sua fortunæ a quoque sumtum supplicium est;' ubi etiam codd. turbant. Plura vid. ap. J. F. Gron. ad Liv. i. 32. § 4. ad ix. 10. § 9. ad xxxix. 24. § 1. ad Sen. Nat. Quæst. iii. 28. Jac. Gron. ad Liv. xxiii. 20. § 8. J. G. Græv. ad Suet. Claud. c. 1. Victor. ad Colum. ii. p. 67. Ant. Augustin. Emend. iii. 7. et Cort. ad Sall. Cat. c. 39. Mox vocula *is* abest a Leid. 2.

§ 4 *Facialis*] *Fetialis* scribendum arbitror sine diphthongo. Ita enim libb. vett. ita Græci, *φητιάδεις* καὶ *φετιάδεις*; ita demum nominis ratio postulat. *Fetiales* enim 'a feriendo dictos esse' scribit Festus, 'quod pacis faciendæ essent auctores.' *Sigon*. Sigonii sententiæ subscribit Voss. in Etym. Ling. Lat. Negligenter vero Sigon. consuluisse debet Dausquei. in Orthogr. part. 2. hac voc. scribens, eam illi mentem sedisse, ut τὸ *fecialis* per litteram *e* scribendum crederet.

Regem Tullum ita rogavit] Nomen proprium *Tullum* extemit Pal. 1. *Gebh*.

Non agnoscit etiam eandem vocem Lipsiens. In reliquis meis superest. Paulo post vox *rege* non comparet in Voss. 2.

Sagmina, inquit, te, rex, posco] Herbam fuisse sacram et puram, quo caput patris patrati fecialis tangeret, vel circumdaret, ex Livii verbis clare patet. Sed illud difficultatem facit, quod primum inquit, 'Fecialis ex arce graminis herbam tulit:' mox vero subdit, 'Verbena caput capillosque tangens.' Aliam autem esse herbam gramen, aliam vero verbenam nemo ignorat. Hujuscemodi objectioni sic occurrendum puto: gramen non solum accipi specificè pro herba singulari, ita appellata; sed et genericè pro herba cujuscumque generis. Virg. Æn. vi. 642. 'Pars in gramineis exercet membra palæstris.' Id est, palæstras exercebant in loco aperto et herboso. Ita 'gramineum campum' Fast. iii. 519. dixit Ovid. hoc est, herbidum. Minime itaque mirum, si verbenam graminis voce comprehendit Livius: quod clare ex hisce Plinii dictis xxii. 2. colligitur: 'Non aliunde sagmina in remediis publicis fuere et in sacris legationibusque verbenæ. Certe utroque nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum sua terra evulsum.' Hactenus Plinius. Eo autem, quod ex sacro loco, Capitolio scilicet, colligeretur, dicebantur sagmina, quasi sancta. Fest. xvii. voce 'Sagmina' scribit, sagmina esse verbenas, hoc est, herbas puras, quia ex loco sancto sumebantur. Serv. ad illud Virg. Æn. xii. 120. 'et verbena tempora vincti.' 'Verbena,' ait, 'proprie est herba sacra, sumpta de loco sacro Capitolii, qua coronabantur fecialis et pater patratus, fœdera facturi, vel bella indicturi.' Abusive tamen, etiam verbenas appellamus omnes herbas sacras, ut sunt laurus, oliva, vel myrtus. Ut Ter. in Andr. iv. 4. 'Ex ara hinc verbenas sume:'

quem locum explicans Donatus inquit, 'Verbenæ dixit, quasi herbenæ, et sunt omnes herbe frondesque festæ, ex aliquo puro loco decerptæ ad aras coronandas.' Citatque Menandrum, qui myrtum fuisse testatur, a quo Ter. transtulit. Unde et illud Virg. Ecl. viii. 65. 'Verbenasque adole pingues.' Ita et Suet. in Calig. c. 27. scriptum reliquit: 'Alterum, qui se periturum ea de causa voverat, cunctantem pueris tradidit verbenatum infulatumque, qui votum repositos per vicos agerent, quoad precipitaretur ex aggere.' *Verbenatum* enim, non *verberatum*, ut alii, legendum peritiores decrevere. 'Sagmina,' inquit Marcian. in l. viii. § 1. π. de Divis. Rer. 'sunt quædam herbe, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret.' Quo in loco adnotavit Budæus, perperam legi 'sanctum' dictum 'a sanguinibus.' Nam legendum *a sagminibus*: quod etiam ex posterioribus Catellianus Cotta, memorabilium libro in dictione 'sanctum,' confirmat. Nec minus reprehendendi, qui ap. Modest. l. penult. D. de lege Pomp. de Parric. 'sagineis virgis' cædi parricidas legunt. Non enim verisimile est, Romanos, religioni quam maxime addictos, permisisse, sacram frondem parricidarum corpore contaminari. Quare reponendum non dubito *sanguineis*, hoc est, quæ sanguinem ictibus eliderent; vel quæ ex frutice illo pararentur, qui sanguen appellatur: ejus meminit Plin. xvi. 37. 'sanguineos frutices' vocans: et de sanguineis virgis xx. 10. inquit, 'Sunt, qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse:' et xxiv. 10. 'Nec virga sanguinea felicior habetur. Cortex ejus interior cicatrices, quæ præsanavere, aperit.' Sanguineas autem virgas infastas fuisse ex hisce patet. Sed ad rem nostram revertentes addimus, dubio procul *sagmina* fuisse verbenam ex

loco sacro decerptam, de qua Plin. xxv. 9. scribit, 'Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet, quam Hierobotane: aliqui Peristereon, nostri verbenam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus, hæc Jovis mensa verritur, domus purgantur, lustranturque:' et lib. xxii. c. 2. docet, 'verbenarium' dictum, qui verbenas in sacris gestabat: quod pariter testatum reliquit Liv. xxx. circa finem c. 43. ubi de verbenæ et sagminibus plura. *Ἱεραβοτάνην* verbenam Græci dixere, hoc est, sacram herbam. *M. Donat. Gramina*, pro *sagmina*, Voss. 2. quod ex alienius interpretis expositione marginali in contextum inrepsisse censi debet. Is vero expositionem adriperat ex verbis seqq. 'fecialis ex arce graminis herbam puram adtulit.' Tum *ter exposco* Flor. *a te, rex, posco*, Port. neque aliter Hearne in Oxon. B. reperit. *A te posco, τῷ rex* exsulante, Hav. Sed nihil muto. Inf. xxxv. 33. 'Quum id ipsum decretum posceret eum Quinctius.' Virg. Æn. xi. 362. 'Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.'

Rex ait, Puram tollito] Vet. lib. *Pura*, ut ad *sagmina* referatur. *Sigon.* Retinui scripturam, avorum seculo comprobata, firmatamque auctoritate trium Pall. Sobijs invexit *pura*: neque aliter publicavit Sigon. quem tamen contra Mss. meos sequi non audeo, expertus librum, quem laudat, non esse fidei nimium bonæ. *Grut. Pura* etiam ex Oxon. L. 2. profert Hearne. Neque aliter a m. sec. est in Haverk.

§ 5 *Regem ita rogavit*] *Regem interrogavit* Neap. Lat. et vet. edd. usque ad Ald.; a quo primo restitutum est, quod nunc vulgo exstat. Cum Aldo autem faciunt omnes scripti mei.

Faciſne me tu regium nuncium populi Romani Quiritium] Scribendum *Populi Rom. Quiritium*, absque parti-

cula *que*. Rhen. Eamdem particulam ignorant omnes nostri. Verum Jac. Gron. ad c. 38. § 2. eam servandam iudicavit, qui videndus. Præterea *Quiritum* Leid. 2. et priscæ edd. quæ ita et verbis seqq. præferunt. Verum contra non modo mox idem Leid. 2. habet *Quiritium*, verum etiam utroque loco ita exstat in reliquis Mss. nisi quod manifesto errore descriptoris bis *Quintum* reperitur in Lipsiensi. Vid. ad III. 20. § 7. et hoc lib. c. 32. § 13.

Vasa comitesque meos] Nomine *vasa* suppellex Livio intelligitur. *Vasa* enim omne instrumentum significant, ut venatorum quoque apud Gratium vs. 218. 'nec tibi turbam Contraxit comitem, nec *vasa* tenentia longe.' Turn. Adv. x. 26.

Quod sine fraude mea] Hoc est, salvo meo aliorumque jure. *Budæus*. Ad utilitatem rudiorum adjiciendum, fraudem hic appellari malitiosam fœderis interpretationem, quum, sententia violata, verbis satisfacimus: ut ille, qui, cum certos dies induciis adscripserat, noctu hostilia fecit, quasi de noctibus nihil omnino cautum esset. Pulchre admodum hæc distinguit Paulus Jctus leg. 29. π. de Leg. et ScTis: 'Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem vero legis, qui, salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit.' Nann. Misc. v. 11. Verba *quod sine fraude mea* populi *Romani Quiritium* perperam desunt in Voss. 2.

§ 6 *Patrem patratum Sp. Fusium*] Adjice pronomen *is*. *Is Patrem*, &c. Sic enim in Ms. legitur. Rhen. Pronomen *is* immisit Rhen. invitis omnibus Pall. Gebh. Rhenano *is* adjicienti adversatur J. F. Gron. ad Liv. I. 1. § 2. Certe pronomen hoc ab omnibus nostris constanter abest.

Verbena caput capillosque tangens] Habet Buslid. non *tangens*, sed *tegens*. In sacris Deorum caput operiri et tegi solet. Et apud Plut. in Num. p. 64. Numa capite aperto sedet,

cum de eo in regem creando auguria captantur. Quid tamen rectius, non ausim definire. Nann. Misc. v. 11. Posset aliquis suspicari ex versu Virg. qui habetur Æn. XII. 120. 'Velati lino, et verbena tempora vincti,' posse et ap. Liv. legi *tegens*, pro eo quod vulgo legitur *tangens*. Nos tamen non improbamus receptam lect. quæ fortasse obscuro aliquo antiquitatis testimonio confirmatur. Ursin. *Capillosque tangens* quidem Pal. 3. verum Pal. 1. ac 2. *tegens*. Grut. Lib. Buslid. et Pall. duo *tegens*. Gebh. *Tegens* etiam Lipsiens. et Hav. quod similiter ex Oxon. B. profert Hearne. Ita etiam legendum coniecit Latinus, adscripto loco Virgilii, quem Ursin. etiam laudavit. Nostri reliqui nihil hic mutant.

Tangens (pater patratus ad jusjurandum patrandum, id est, sanciendum fit) fœdus, multisque] Qui feriendo fœderi præerat, Latinis pater patratus dicebatur. Hic juramento fœderis pacta firmabat, quod Plut. in Probl. p. 279. scriptum reliquit. Licetque sacerdotibus fecialibus, qui fœderibus sanciendo præerant, pater patratus præficeretur, nihilominus a feciali creabatur, quod hoc in loco clare Livius docet. Cur vero pater patratus appellaretur, ex recentioribus quidam, Calepini auctoritate innixi, iniquunt ita vocatum, quod pater patratus esse non posset, qui patrem et filios non haberet. Nam respectu filiorum pater dicebatur, respectu vero patris, patratus nuncupabatur. At hæc nuncupationis ratio mihi imaginaria penitus videtur, nec ulli auctoritati innixa. Rationi magis consonum arbitror, patrem patratum appellatum ea de causa, quod sicuti pater filiorum curam gerit, et in illos plenam habet potestatem; ita sacerdos hujusmodi, tamquam pater totius populi Romani, illius vice et nomine jusjurandum peragebat. Eadem de causa Romanos senatores Patres

vocatos observamus a cura similitudine, eo quod ita populi Romani utilitati ac bono invigilarent, quemadmodum patres filiorum student beneficio, ut docuit Sall. Cat. c. 6. Patratu vero insimul dictus, ut idemet Livius aperit, eo quod crearetur ad ferienda fœdera, et juramenta patrandum. *M. Donatus.* Ridiculæ, vel monstrosæ potius, sunt in exhibenda hac perioche edd. aberrationes, quas operæ erit recensere. Tarvis. sic distinguit, *sanciendum fit, fœdus: multisque.* Veneta, *patrandum: id est sancium fit: fœdus.* Mogunt. demum interjicit parenthesis hoc modo: *tangens pater patratu (ad jusjurandum patrandum, id est, sancium fit) fœdus.* Mox Basileenses eam ampliarunt, prout jam vulgo legitur: et hoc exinde sequuntur alii, nisi quod Bechariana (nam et hanc mihi pater reliquit, etsi tum, quum Livium nuper ederet, non adfuisse eam sibi testetur) *tangens pater patratu ad jusjur. patr. id est, sancium est: fit fœdus multisque*, quomodo etiam excerpta cod. Chifflet. et Aldina ejusdem formæ, cui Asulanus præfatur, nisi quod *tangens: pater*, quomodo et Florentini Juntæ. Hic quum cunctarer, et pene cum Manutio (qui in notis ad epist. ad Att. XIII. 41. hunc locum advocat, omissis iis, quæ vulgo parenthesis includuntur) illam patris patrati interpretationem abolerem, tempori occurrit florens illud vegetumque J. Periz. ingenium, qui me admonuit, servandam esse distinctionem, simplicitatemque primæ ed. et Badianæ, Parisinæque, quam prorsus expressit quoque scriba cod. Rottendorfiani. Sed eni tibi ejus verba. ‘Deleo sine ulla dubitatione ineptæ parentheos notas, atque ita distinguo: *tangens. Pater patratu ad jusjurandum patrandum, id est, sancium fit fœdus, multisque.* Non enim jusjurandum dicitur sanciri, sed fœdus jurejurando atque execrationibus in violatores.’

Delph. et Var. Clas.

Livius.

Virg. de Jove Æn. XII. 200. ‘Audiant hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit:’ h. e. confirmat, sancta esse facit,’ ut ait Servius. Cic. post Red. ad Quir. 5. ‘Cum omnia omnium fœdera meo sanguine sancirentur.’ Sil. XI. 322. ‘hic erit ille Qui polluta dolis jam fœdera sanciet ensis.’ Ipse Liv. sup. c. 1. ‘Dextera data fidem futuræ amicitiae sanxisse.’ Cæsar B. C. I. 9. ‘Hæc jurejurando sanciantur.’ Ut ‘muri sancti’ apud Justinianum. Sic ‘fœdera sancta’ et ‘sacrosancta’ sæpissime dicuntur propter pœnam transgressoribus denuntiata in jurisjurandi formula, quæ mox sequitur, quæque referenda est non ad fœcialem, ut fit in vulg. lect. contra manifestam ipsius Livii sententiam, sed ad patrem patratum, qui utique præstare debuit id, ad quod patrandum fiebat. Præterea lapsu typorum male in ultimis edd. invasit *Sp. Fufium*, pro *Sp. Fusium*, quod restat in aliis omnibus exemplaribus. Nec aliter citatur hic locus in notis paternis I. 1. Nam, ut idem vir doctiss. recte addebat, Fusia gens nova ac plebeia multis post seculis Romæ audita. Fœciales autem jam tum ex nobilissimis capiebantur familiis, teste Dionysio Halic. II. p. 131. Hic autem fuit ex gente Furia, quæ antiquitus Fusia, et prænomen Spurius in hac gente frequens fuit, ut Cos. A. U. C. 289. *Sp. Furius Fusus*, et primus prætor *Sp. Furius Camillus.* *Jac. Gron.* *Patratis est fit fœdus* Voss. 2. *patrandum id est sancium est: fit fœdus* Leid. 1. Harl. 2. et Hav. *patrandum est, sancium fit fœdus* Harl. 1. *patrandum id est, sancium est sit, sit fœdus* Lipsiens. Reliqui in lect. vulg. consentiunt, quam recte exposuit Periz. Habent tamen *sancium* Leid. 2. et Port. *faciendum* ed. Mediolan. 1480. unde firmari posset conjectura Gebhardi supra c. 13. § 4. Verum, ut dixi eo loco, omnes ibi codd. receptam scrip-

17 Z

turam servant, quibus invitis nihil videtur mutandum.

Quæ longo effata carmine non operæ est referre] Quo longo Leid. 2. a m. sec. Tum affuri idem; effati Voss. 2. effatus Neap. Lat. Deinde non opus est Harl. 2. Hav. et a m. sec. Port. in quo plane prioris lectionis vestigia abolita erant. Sed vulgatum operæ est præferendum puto. Id autem accipio pro non vacat, ut iv. 8. § 3. 'Neque differri census poterat, neque consulibus, quum tot populorum bella imminerent, operæ erat id negotium agere:' ubi vide quæ notantur.

§ 7 *Ut illa palam prima postremaque*] Habet exemplar vetus, ut illa palam prima postrema ex illis tab. Nihil autem ambigo, particulam que postea additam. Rhen. Prima postremum Florent. Harl. 1. Voss. 1. et Leid. uterq. prima postremaque in Oxon. L. 1. 2. et C. se invenisse testatur Hearne; quod primus ex edd. recepit Frob. 1531. Antiq. enim inpressi, quibus usus sum, exhibent prima postremave.

§ 8 *Si prior defecerit*] Legendum *Si prior defexit*: nam sic continet scriptura vetus. Dixerunt autem antiqui *defexit* pro *defecerit*. Rhen. Damnatæ lectioni adhærent plerique nostri, nisi quod in Lipsiens. sit *decessit*; et in Leid. 1. *deficiet* a m. pr. *deficit* a m. sec. Unus Harl. 1. habet *deferit*. In formula autem antiqua antiquatum *defexit* præfero. Vid. ad xxxvi. 2. § 2.

Tu illo die, Juppiter, populum Rom.] Hic multum laboris mihi exhibuit, et diu me distraxit, quum depravata, tum variata lectio libri Ms. in quo legitur, *tum ille dies Juppiter*; et quidam supra adjecerat, *vel Diespiter*. In marg. notatum erat, *Diesjuppiter*. Deprehendi vero tandem scribendum esse, *tum die Juppiter*. Nam prisca dium Deum dixerunt, ut 'Dium Fidium,' item 'divum.' Scribam vet. *decepit Die*, sic fortasse scriptum *dle*, ut posset facile verti in *ille*, diversa

videlicet lectione, quæ sæpe notata seorsim a parum attentis scribis, dum nihil omittere volunt, in contextum recipitur. Et *Die*, quod ipse esse putabat a vocabulo dies, diei, mutatum est in *dies*, ut quadraret oratio *ille dies*. Habebunt mihi docti, sat scio, magnam gratiam, pro hoc loco restituto. Porro *tum* adverbium satis significantiæ temporalis in se habet, ut nihil addere fuerit opus *illo die*. Rhen. Vet. lib. plerique *tum ille dies Jupiter*. Ex quo conjicio legendum *tum ille Diespiter*. Verba enim solennia sunt, eaque antiquissima, ut ait Fest. l. x. v. 'Lapidem,' his verbis: 'Silicem tenebant juraturi per Jovem, hæc verba dicentes, Si sciens fallo, tum me Diespiter, salva urbe arceque, bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem.' Est autem apud Livium *dolo malo* idem quod si sciens fallo. Diespiter autem Jupiter dictus est, quasi *diei pater*. Varro de L. L. iv. p. 19. *Sigon*. Cum in antiq. monumentis legatur *tum ille dies Jupiter*, crediderim legendum *tum ille Diespiter*. Ille enim per amplificationem dicebant, et simul oculos in cælum attollebant, ut apud Plaut. in Amph. i. l. 305. 'Quod ille faciat Jupiter.' Turn. Advers. xi. 17. *tu illo die Jupiter* Pall. nostri. At Rhenani scriptus *tum ille Jupiter*, unde fecit Sigon. *tum ille Diespiter*: nescio quam bene, cum sequatur *ferito*. Malaissem, *tum me Diespiter pop. Rom.* ut pater patratus se vocet populum Romanum, quod personam ejus tunc sustineret. Sic inf. c. 32. ubi vulgo legitur, 'ob eam rem ego populusque Romanus populis priscorum Latinorum,' reperi in Pal. 1. *ego populus Romanus*, et tale fuisse in authenticis codd. inde patet, quod Pall. 2. motus insolentia sermonis, scripserit, *ego nuncius populi Rom.* Ita et c. 38. ubi habemus, 'Dedistis vos, populum Collatinum,' &c. haud aliter id interpretandum, ac si dixisset, vos, id est, populum

Collatinum, per appositionem. Aliter quidem placuit Sigonio; bene is tamen delevit encliticam *que*, qua alioqui destituitur Pall. 2. hacque de causa, si per libb. liceret, cuperem legi quoque in præc. *ut vos populum Collatinum dederetis*. Grut. *Tu illo die Jupiter* in Pall. omnibus: litera mutat Campan. *tum illo*. Quare non debeo gratiam substitutam eunti lectionem nihili *tum die Jupiter*; neque alteri Veneto *tum Diespiter*. Satis priora jam clara sunt. Gebh. Pro tu in plerisque libris esse *tum* adnotarunt Sigon. et Hearne. Sic quoque legit Turn. Advers. xi. 17. et videtur esse ex formula. Fest. in voce 'Lapidem' ap. Sigon. ad h. l. Plant. in Amph. iii. 2. 52. 'Si fallo, tum te, summe Jupiter, queso:' et Aul. iv. 10. 46. 'Ev. Quid si fallis? Lyc. Tum me faciat, quod volt, magnus Jupiter.' Liv. i. 32. 'Si ego injuste, &c. tum patria compotem me nunquam sinas esse:' et xxii. 53. 'Si sciens fallo, tum me Jupiter optimus maximus,' &c. Nec persuadet Jac. Gron. omnibus his locis Livii legendum esse *tu*. Porro Sigon. e conjectura *tum me Diespiter*. Non video quomodo conjungi possint *me pop. Rom.* Turn. l. d. *tum ille Diespiter*, quod verum esse puto. Ille sæpe addi nomini Jovis ostendunt idem Adv. xvi. 10. Nic. Heins. ad Ovid. Epist. Hypsip. vs. 151. et Broekhus. ad Tibull. Eleg. i. 4. 19. *Duk. Vulgatum, tu illo die, Jupiter, populum Romanum sic ferito* servant quatuor ex meis codd. Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Sed sunt minoris auctoritatis. *At tu ille dies Jup. præc. sic ferito* habet Voss. 1. *tum illo die Jup. præc. sic ferito* Leid. 2. et Lipsiens. *tu ille dies Jup. pop. Rom. sic verito* Harl. 1. *tum ille dies Jup. pop. Rom. sic ferito* Leid. 1. Præterea Hearne *tum illo die Jup. pop. Rom. sic ferito* in N. (ut in Flor.) *tum illo die Jup. pater pop. Rom. sic ferito* in L. 2. invenit. Liv. iuf.

xxxvi. 2. 'Tum tibi Jupiter populus Romanus ludos magnos dies decem continuos faciet.' Sigon. prioribus edd. legendam conjecit *tum me Diespiter*. At quum postea Turn. se malle *tum ille Diespiter* indicasset, vel ipse Sigon. vel, qui ultimam ejus ed. interpolavit, alius quispiam eandem emendationem priori subposuit. Si tamen per libb. liceret, mallet, *at tu illo die, Jupiter, pop. Rom. sic ferito*. Eo ducunt vestigia codicis Mureti *tum tu illo die*. In his formulis enim 'at' valet *tum*. Vid. ad c. 18. § 9. ut adeo *tum*, in cod. Mur. ex glossemate marg. pro *at*, in contextum receptum fuisse existimari deberet. *Illo die*, quod nonnullis displicuit, necessarium est propter ἀντίθεσιν sequentis *hodie*.

Ut ego hunc porcum hodie feriam] Exoscutor emend. modestissimi Gutherii *hanc porcum*, qui videatur de Vet. Jure Pontif. iv. 18. Eo enim scripto ab inferis quasi revocavit dignitatem morientis criticæ. Grut. Pall. 2. ac 3. *hunc porcum hic hodie feriam*; non illepide. Sic paullo ante. 'Utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt.' Et dudum sic restituit Campanus. Gebh. Flor. Voss. Oxon. *ut ego hunc porcum hic hodie feriam*. Sed et Flor. *tum illo*. Mureti codex *tum tu illo*. Voss. 1. *tum ille dies Jupiter*. Ex qua scriptura conjicit Turn. *tum ille Diespiter*. Vid. ipsum Adv. xi. 17. J. F. Gron. *Ut ego hunc porcum hic hodie feriam* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. uterq. Lipsiens. Port. et Hav. Porcus in federe sanciendo infra immolatur ix. 5. 'Ut eum ita Jupiter feriat, quemadmodum a fecialibus porcus feriatur.' Porca vero ap. Cic. de Invent. ii. 30. 'In eo federe, quod factum est quondam cum Samnitibus, quidam adolescens nobilis porcam sustinuit jussu imperatoris.' In simili re agni, non agnæ, meminit Liv. xxi. 45. 'Eaque ut rata scirent fore, agnum læva manu, dex-

tera silicem retinens, si falleret, Jovem ceterosque precatus Deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, secundum precationem caput pecudis saxo elisit.' Vid. Donat. ad verba Livii sequentia, et Burman. ad Quinctil. Instit. viii. 3. p. 684. Præterea *potes, polles* sine copula Hav.

§ 9 *Porcum saxo silice percussit*] Pluribus Deis fabulosa antiquitas porcum mactavit. Silvano porcum cæsum docet Juv. Sat. vi. 447. 'Cædere Silvano porcum.' Et Cereri Eleusinæ quoque immolatum legimus ap. Varr. de Re Rust. ii. 4. quod pariter confirmat Tibull. Eleg. i. 11. 26. 'Hostiaque e plena rustica porcus hara.' Nam *mystica*, non *rustica*, ut alii, legendum docuere Turn. et Muret. Et Laribus Diis sacrificabant porcum, teste Hor. Sat. ii. 3. 164. 'immolet æquis Hic porcum Laribus.' Nonnumquam et Veneri mactari solitum scribit Callimachus. In funere defuncti et cæsam porcā Marius Victorin. in hæc verba scriptum reliquit: 'Qui justa defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccaverunt, iis porca contrahitur, quæ omnibus annis immolari oporteat.' Hinc Cic. de Leg. ii. 22. 'Sunt jura, quæ in porca contracta.' Postremo et in feriendo fœdere porcus silice occidebatur, quod ex Livio hoc in loco et ix. 5. elicimus: et Quinctil. viii. 3. confirmat, inquires, cædi solere porcum in feriendo fœdere. At Suet. non *porcum*, sed *porcam* mactari solitam tradit in Claud. c. 25. per hæc verba, 'Cum regibus fœdus in foro icit porca cæsa.' Virg. Æn. viii. 641. 'cæsa jungebant fœdera porca.' Idem pariter sentit Fest. voce 'Porci effigies' scribens, porci effigiem inter militaria signa locum obtinuisse, quia, confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmari solebat; quod pariter Varro confirmat. Conciliamus Livium cum aliorum dic-

tis, quod, sicuti appellatione hominis comprehenditur et masculus et fœmina, ita et nomine porci veniunt et mas et fœmina. Vere tamen porca fœmina in sacris mactabatur, quod Cic. de Leg. ii. 22. docet, dum ait, 'E porco fœmina piaculum pati.' Sic Livii et Quinctiliani dicta interpretanda. Sic Virg. illud l. xii. de fœdere loquens ait vs. 169. 'puraque in veste sacerdos Setigeræ fœtum suis intonsamque bidentem Attulit.' Male itaque Serv. explanans illud Æn. viii. 164. inquit: 'Falso dixit porca, nam ad hoc genus sacrificii porcus adhibebatur.' Cum potius porcā accipi solitam ex prædictis pateat, idque omnes auctores confirment, si eorum verba recte perpendantur: tum etiam, quia in omnibus fere sacris fœminini generis victimæ immolarentur, et, si quando per marem litaretur, succidanea dabatur fœmina; si autem per fœminam litasset, succidanea non admittebatur. Porci autem, qui in sacris cædebantur, seu sacris faciendis destinabantur, sacres appellabantur. Plant. in Menæch. ii. 2. 15. 'Quibus hic precii porci veneunt sacres?' et in Rud. iv. 6. 2. 'ut rem divinam faciam, cum intro advenero, Laribus familiaribus: cum auxerunt nostram familiam, Sunt domi agni et porci sacres.' Quod idem est his, quos Tibull. loco supra citato 'mysticos' dixit, quosque Aristophanes modo *μυστηρικὰς*, modo *μυστικὰς* vocavit. De modo feriendi fœderis et mactanda porca plura Cic. de Invent. Nec illud hoc loco præterendum, elegantissime Livium *saxo silice* dixisse. Nam sicut silex lapidis duritiem, qualis ex quo ignis excutitur, significat, ita saxum magitudinem demonstrat. Nam proprie saxum lapidis magnitudinem notabilem præ se fert, ita ut quandoque hac voce scopuli et montes describantur. Virg. Æn. i. 537. 'Perque undas, superante salo, perque invia saxa Dis-

pulit.' Ovid. Met. III. 226. 'Per rupes, scopulosque, adituque carentia saxa.' Plaut. in Mostell. III. 1. 146. 'Jam ad unum saxum me fluctus efflerunt.' Virg. Æn. II. 307. 'stupet inscius alto Accipiens sonitum saxi de vertice pastor:' et Georg. II. 522. 'Mitis in apricis coquitur vindemia saxis:' et rursus vs. 156. 'Tot congesta manu præruptis oppida saxis.' M. Donat.

CAP. XXV. § 1 *Fœdere icto*] Pal. 1. *inito*. Gebh. Illud *inito*, quod in uno tantum Lipsiensi, plerumque in lectiones Pal. 1. jurante, inveni, ex glossemate interpretis marginali in contextum verborum inrepsisse mihi persuadeo. Reliqui enim codd. in vulgatum *icto* conspirant. Sup. cap. præc. 'Fœdus ictum inter Romanos et Albanos est.' Inf. cap. seq. 'Roganti Metto, ex fœdere icto quid imperaret, imperat Tullus, uti juventutem in armis habeat:' cap. 32. 'Latini, cum quibus Tullo regnante ictum fœdus erat, sustulerant animos.' II. 15. 'Agrum Veientem, fœdere ad Janiculum icto ademptum, restituit:' c. 33. 'His consulibus cum Latinis populis ictum fœdus:' eodem postea cap. 'Nisi fœdus, cum Latinis columna aenea insculptum monumento esset, ab Sp. Cassio uno, quia collega afuerat, ictum.' c. 41. 'Cum Hernicis fœdus ictum.' III. 25. 'Rupto fœdere, quod ictum erat priore anno:' c. 36. 'Fœdus clandestinum inter ipsos jurejurando ictum.' XXI. 18. 'Nobis vobiscum fœdus est, a Lutatius consule ictum:' quæ locutio eodem cap. aliquoties Livio adhibita est. XL. 8. 'Etiam hostes armis positus fœdus icisse.' XLII. 25. 'Suae orationis summam fuisse, fœdus, cum Philippo ictum, cum ipso eo post mortem patris renovatum.' Mox eodem cap. 'Fœdus cum patre ictum, ad se nihil pertinere:' c. 30. 'Adversus fœdus cum patre Philippo ictum.' XLIV. 16. 'Pater ejus Philippus insti-

tutum usque ad ultimum vitæ diem servabat, quotidie bis in die fœderis icti cum Romanis perlegendi.' In Ep. XCIII. 'Mithridates, fœdere cum Sertorio icto, populo Romano bellum intulit:' ubi etiam unus cod. præfert *inito*. Tot igitur exemplis, et quæ plura huc conferri possent, constat, locutionem hanc Livio familiarissimam esse, unumque aut alterum cod. dissentientem non esse audiendum. Vid. etiam Gud. ad Phædri Fab. I. 31. 7. 'Quare sollicitum potius ævum ducitis, Quam regem me creatis icto fœdere?' Mox male *sicut* convenerant præferunt Harl. 2. Hav. et a m. pr. Port.

Deos patrios, patriam, ac parentes] *Deos putrios, parentes*, duabus reliquis vocibus omissis, unus Oxon. B. ap. Hearn. *atque parentes* est in edd. prior. quod Aldus primus mutavit, a quo stant omnes codd. reliqui. Mox *domi* abest ab Harl. antiq. Sed perperam.

Quidquid in exercitu sit] Primo Pal. 1. abjicit præpositionem *in*. Deinde Pal. 2. locupletius *quicquid in exercitu capitum sit*. Absque dubio ex glossa. Gebh. Præpositio *in* abest etiam in Leid. 1. et, qui perpetuus adsecla Pal. 1. esse solet, Lipsiens.

Illorum tunc arma, illorum intueri manus] Latinius legendum conjicit *illorum int. arma, illorum int. manus*: ut eadem ferme locutionis forma foret, qualis supra est c. 13. 'Ex transverso impetu facto dirimere infestas acies, dirimere iras:' et II. 5. 'Vetnere reddi, vetnere in publicum redigi.' Quamvis autem ex ultima litera τοῦ *illorum* et voce *tunc* parva mutatione formari possit *intueri*, libris tamen nihil mutantibus, a vulgata lect. minime recedendum existimo. In solo tantum Hav. *illorum tunc arma* libravimus oscitanter omisit; cui negligentiae sine dubio originem dedit τοῦ *illorum* repetitio.

Duas acies procedunt] *Prodeunt* Harl.

2. in marg. pro varia lect. Sed vid. infra ad li. libri c. 41. § 6. Paulo ante *rd* et post vocem *feroces* non est in vett. excusis. Aldo vero, qui primus addidit, consentiunt omnes scripti mei.

§ 2 *Itaque ergo erecti suspensique*] *Itaque erecti*, altera voce exulante, Neap. Lat. et plures ex vett. edd. ante Ald. qui eam revocavit. Et recte. Nam eandem etiam agnoscunt omnes codd. nostri. Et ita sæpius Liv. loqui solitus est. Inf. III. 31. 'Itaque ergo ut magistratu abiere, dies dicta est:' ubi vid. J. F. Gron. xxxix. 25. 'Itaque ergo in tantum metum omnes Thessalos coniectos, ut non in civitatibus suis quisquam hiscere audeat.' Eodem modo 'ita sic,' 'jam nunc' Livio junctim efferuntur. Vid. ad II. 10. § 11.

Animo intenduntur] Vet. lect. *animo incenduntur*. Rhen. Pall. 2. et 3. ut et Campan. *incenduntur*; pro quo valdius probarem *intenduntur*, nisi offerret Pal. 1. *animo accenduntur*. Gebh. Præpositionem *in* abjiciunt Harl. 2. et Leid. 2. quæ facile excidere potuit ob literam primam *m* vocis sequentis. Vid. ad xxxvii. 1. § 2. Præterea *animo accenduntur* habet Lipsiens. at *animo incenduntur* Voss. ambo, Harl. 2. Leid. ambo, Neap. Lat. Hav. et Port. Neque aliter edd. Mediolan. 1480. Tarvis. utraq. aliæque ejus ætatis. Similiter fere infra xxii. 12. 'Tacita cura animum incensus, quod cum duce haud quaquam Flaminio Sempronioque simili futura sibi res esset.' Malim tamen *animo intenduntur*, quod firmat Harl. antiq. Liv. in Præf. 'Ad illa mihi pro se quisque acriter animum intendat.' vii. 19. 'In bellum Etruscum intensam civitatem.' Vid. Cort. ad Sall. Jug. c. 20. § 1. Similiter et alibi confundunt hæc verba librarii. Vid. Cort. ad Plin. Ep. II. 11. § 15. et Burmann. ad Nason. Met. vi. 5. ubi etiam locutionem inlustrat, ac docet, 'intendere' nonnumquam sim-

pliciter poni pro intendere animum.

§ 3 *Terni et terni juvenes*, &c. *concurrunt*] *Terni et terni juvenes* in Oxon. N. Hearne reperit: quasi vero *terni* non per se indicaret ab utraque parte tres juvenes concurrisse. Librarii itaque ignorantiae tribuendum puto.

Periculum suum; sed publicum imperium servitiumque] Vet. lectio *publicum imperium servitiumque* sine conjunctione *sed*: qui sermo miram elegantiam habet. Rhenan. *Periculum suum: publicum imperium* habent vett. codd. Et sane Livius atque alii vestusti auctores sæpe intelligunt *sed*: at quidam hoc in loco post *suum* adjecerunt *sed*: quod quam probem, nescio. Oportebat certe et aliis locis adjici. Quid igitur auctores omitterent? *Glar*. Illud *sed*, quod in Ald. mihi primum occurrit, non modo abest a prior. edd. verum etiam ab omnibus, quibus usus sum, membr. quod etiam sæpissime Livius et optimi quique scriptores omittere soliti sunt. Inf. III. 14. 'Ne voce quidem incommoda, nedum ut ulla vis fieret, paulatim permulcendo tractandoque mansuefecerant plebem:' pro *sed paullatim*. Ubi forte id non intellectum vel animadversum caussa fuit, cur locus perperam interpunctus sit. xxii. 58. 'Non internecivum sibi esse cum Romanis bellum; de dignitate atque imperio certare.' Vid. J. F. Gron. ad Liv. III. 71. § 6. xxii. 25. § 7. xxviii. 39. § 11. xxxvi. 19. § 10. xxxix. 8. § 4. ad Sen. de Tranq. Anim. c. 12. de Benef. vii. 4. Epist. 24. et 58. Nat. Quæst. iv. in princ. Jac. Gron. ad Liv. xxii. 27. § 9. et Cort. ad Sall. Jug. c. 10. et 21. Et ita forte defendi potest locus Livii xl. 54. 'Eique ea fides nequaquam amicum Persea, inimicissimum fecerat:' ubi Gron. malebat *neque antea amicum Persea*. Quædam infra dicam ad vi. 34. § 3. Insuper *observant* Voss. 2. *observatur* Voss. 1. Hav. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. sollemni librariorum errore.

Vid. ad VI. 17. § 4.

§ 4 *Ut primo statim concursu increpuere arma] Primo statim congressu* Hav. invitis reliquis, qui vulgatum defendunt. Notissimum est, 'concursum' et 'concurrere' passim de certamine pugnantium usurpari: ex cuius interpretatione altera lectio, genuina eiecta, in contextum perperam migravit, ut alibi sæpe factum est. Vid. Burmann. ad Nason. Met. XI. 456. et Cort. ad Sall. Jug. c. 74. § 3. Mox *micantes fulsere gladii* sine copula Port. Deinde *fulxere*, pro *fulsere*, Harl. 2. et Hav. Sed indocti scribæ ubique literas *s* et *x* commutare soliti sunt. Vid. ad XXVI. 19. § 4.

Spectantes perstringit: et neutro inclinata spe torpebat vox] Pal. 1. *spei*, nescio quomobrem: sicut et illud, quod Pal. 2. alia longe scriptura propaget talem lectionem, *horror ingens spectantium perstringit oculos: ut neutro inclinata spe torperent vox spiritusque*. Credo, e prolubio omnia manasse correctorum. Flacc. Argon. IV. 257. 'Hinc illine dubiis intenta silentia votis.' Gebh. Nihil mutant in prima parte hujus pericopes Voss. ambo, Harl. nterq. et Leid. uterq. At *spectantium perstringit oculos* Hav. Quæ vero primæva fuerit scriptura cod. Port. adsequi non potui: ei cum omnibus vestigiis erasæ postea a m. sec. substitutum est *spectantium oculos perstringit*. In parte posteriori *neutro inclinata torpebat vox* Hav. *neutro inclita spe torpebat vox* præferunt Leid. 2. et Lipsiens. Verum nullo loco aliquid mutandum puto.

§ 5 *Jam non motus tantum corp.] Jam non modo vis tant. corp.* Leid. 2. Quæ scriptura ex obscure notata littera *t* in voce *motus* nata est; unde factum fuit, ut eam in duas dividerit librarius, et dederit *mō vis*, id est, *modo vis*. Deinde *fatum*, pro *tatum*, sive *tantum*, habet Lipsiens. Paullo post vox *expirantes* non est in Leid. 1. et alio ordine *corruerunt expirantes* ha-

bet Lipsiens.

§ 6 *Quum clamasset gaudio Alb. exercitus]* Vet. lect. *quum conclamasset g. Alb. ex.* Rhen. *Conclamasset etiam* Voss. 1. Harl. antiq. Leid. 2. et Port. *quum clamassent g. Alb. ex.* Leid. 1. Vid. ad III. 28. § 2. Tum *exercitus Alb.* alio ordine Harl. 2. Ceterum verba Rhenani ex prima et proximis edd. emendavi. Corrupta enim exstant in Francof. 1578. aliisque recentioribus hoc modo, *gaudio Albanus rex*, pro *gaudio Albanus ex.* id est Albanus exercitus. Unde in errorem inductus est Freinsh. et insuper ipse erravit ad Flor. II. 17. § 11. monens, Rhenanum ad hunc locum notasse, *Rex pro Rom. exerc.* in libris Livii exstare.

Jam spes tota, nondum tamen cura deseruerat] Jam desperabant Romani, causam suam superiorem fore; nondum tamen oculos atque animum a certamine avertere poterant, solliciti atque anxii de salute Horatii, quem unum jam tres Curiatii invasuri erant. In his nihil video difficultatis, quamvis Doujat. primo præfatus, ut de impossibilibus nemo sanus deliberat, quia inutilis omnis de illis consultatio, ita rerum omnino desperatarum curam penitus abjici solere ac debere; deinde subjungat, lubens se propterea vocabulum *tota* deleturum; nisi forte *cura* non pro studio ac diligentia, sed pro angore animi accipiat: verum sic quoque redundaturum adverbium *nondum*, quandoquidem hic dolor ex certa servitute apud Romanos augendus potius fuisse videtur, quam eximendus tempore, nisi admodum longo. Vox tamen deerat in vett. edd. Addidit deinde Ald. cui consentiunt omnes scripti.

Exanimis vice unius] Sola hæc lectio extiterat in unico Pal. 3. sed interpolatitia. Neque variavit Campanus. At ceteri Pall. duo *exanimis vitæ unius*. Quid probem, eloqui differo. Gebh. Jam dixi ad c. 9. § 15. legendum *vicem unius*. II. 31. 'Appa-

runt causa plebi, suam vicem indignantem magistratu abisse.' VIII. 34. 'Suam vicem magis anxios, quam ejus, cui auxilium ab se petebatur.' XL. 23. 'Indignandoque et ipse vicem ejus.' XLIV. 3. 'Sollicito consuli et eorum vicem, quos paucos præmiserat.' J. F. Gron. Liv. III. 36. 'Et hoc insigne regium in orbem, suam cujusque vicem per omnes iret.' Vid. eundem Gron. ad Liv. XXXIX. 14. Et huc videtur pertinere illud Ter. Heaut. IV. 5. 1. 'Menedemi vicem miseret me.' Vulgatum tuetur Doujat. Et sane, quamvis *exanimis vicem* recte dicatur, id genus loquendi tamen ubique, in vitis codicibus scriptis, obtrudendum non videtur. Vet. scriptura in cod. Hav. a m. emendatrice penitus erat erasa, eique substitutum est, ut nunc legitur, *exanimis vice unius*. Sed *exanimis vices* habet Leid. 1. vox deinde *unius* a m. 2. adscripta est. *Exanimos* præfert Lipsiens. Ita 'corpora exanima' hæc forma dixit Liv. XXV. 26. 'Ut non modo lacrimis justoque comploratu prosequerentur mortuos, sed ne efferrerent quidem aut sepelirent, jacerentque strata exanima corpora.' XXVI. 13. 'Parati erant, qui magno rogo in propatulo ædium accenso corpora exanima injiciant.' Sed vid. ad VII. 21. § 5. Ceterum *exanimis vicem*, quod Gron. conjecit, in nullo mihi cod. obvium fuit.

§ 8 *Videt magnis intervallis sequentes*] *Vidit* Voss. 1. Leid. 2. et editi, quibus Aldo antiquioribus usus sum. Tum, alio ordine verborum, *mag. interv. videt seq.* Harl. 2. *magis*, pro *magnis*, habet Hav. qui in præc. vocem *spatii* omisit. Sup. *Tum jam aliquantum* Flor.

Haud procul ab sese abesse] *Ab se abesse* Voss. ambo, Leid. 2. Lipsiens. et Port. *ab se esse* Harl. 2.

In cum magno impetu redit] *Rediit* Voss. uterq. Harl. ambo, Leid. ambo, Port. et Hav. etiam omnes edd. ante Modu Francof. quod propterea in

contextum revocavi. Vid. ad XXXVI. 35. § 2.

§ 9 *Ut opem ferant fratri*] *Uti opem ferant* Voss. 1. Harl. ambo, Leid. ambo, Hav. et omnes edd. usque ad ultimam Gruteri. Et hic etiam libris prioribus obsecutus sum. Paullo ante *inclamat Curiatios* Flor. Mox *cæso hosti* præfert Jac. Gron. ed. 1679. aperto errore typographorum, ut inde mihi constat, quod minor ed. quæ anno præcedenti prodiit, τὸ *hoste* servat. Et tamen Clericus errorem typographicum fideliter expressit. Nimirum Gron. sphalma hoc adnotare omiserat in syllabo, in quem reliqua conjece-

Qualis ex insperato paventium solet] Magnum hic mendum exemplaria Liviana occupavit. Nam, pro *paventium*, scribendum est *faventium*. Vehemens autem de prospero rei prope desperatæ successu gaudium. *Rhen. Vet. faventium*; recte. Ego scio id verbum circi proprium et amphitheatri. Et ideo transfert istuc Livius quasi ad spectaculum ludicrum. *Lips.* Tunc enim major clamor. Mart. Epigr. IX. 70. 'Vincenti parmæ quum sua turba favet.' *F. Sanct.* Fuit hæc lectio, *faventium*, posita in Pal. 2. initio: jam, extrita primore litera, suppositum est *paventium*, ut in Pall. 1. et 3. Flacc. IV. 228. 'Nec sonat Cæbalus cavæ favor.' Quicquid non intelligebant, mutabatur. At velim scire, quam valida voce sint paventes. Inf. IV. 37. de pavido exercitu: 'Clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura esset, excitatior crebriorque ab hoste sublatus, ab Romanis dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus, incerto clamore prodidit pavorem animorum.' *Gebh. Paventium* Neap. Lat. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. De pavore plura notat Nic. Heins. ad Sil. XVI. 432. Hic tamen præfero *faventium*, quod servat Harl. antiq. Voss. 1. et Leid. 2. Sæpius autem hanc vocem de adcla-

matione circensi usurpari dixi ad Sil. XVI. 315. Præterea solitos fuisse librarios τὰ 'pavere' et 'favere' inter se confundere, monui ad ejusdem Sil. III. 690. Paulo ante *tunc clamore*, erat in Harl. utroq. Leid. 1. Voss. 2. et edd. quas vidi, ante Paris. 1573. Vid. ad II. 12. § 15.

§ 11 *Marte singuli supererant*] *Singuli superant* Voss. 2. Quamvis autem 'superare' pro superesse poni infra probaturus sim ad XXII. 49. § 5. hic tamen id inperitiæ librarii tribuo, qui compendium scribendi *superant*, aut *superant*, vel ex festinatione non vidit, vel non adsecutus est. Tale exemplum jam supra habuimus I. 6. § 3. Plura vid. ad XXI. 28. § 5. et ad XXV. 7. § 4.

Fessum vulnere, fessum cursu] Voces *fessum cursu* in Oxon. L. 2. deesse, Hearne monuit; quod negligentia librarii, cui repetitio τοῦ *fessum* causam dedit, adscribendum. Similia exempla vid. ad Liv. IX. 11. § 11.

Victusque fratrum ante se strage] *Co-pulam que abiecit* Voss. 2. Vir doctissimus, suis ad me literis, conjiciebat *ridensque fratrum ante se stragem*. Verum nihil mutari necesse. *Victus* erat, aut jam victum se putabat ob fratrum ante se interfectorum eadem.

Nec illud prælum fuit] Nihil heic deest: subintelligitur, sed cædes: prælum enim ac certamen inter pares. Tac. Ann. III. 39. 'Nec aciem aut prælum dici decuerit, in quo semiermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine.' Allusit Juv. Sat. III. 289. 'miseræ cognosce proemia rixæ: Si rixa est, ubi tu pulses, ego vapulo tantum.' *Grut.*

§ 12 *Tertium causam belli hujusce*] *Facie alia*, sed a correctoribus forte personata fictitiaque, Pal. 2. *tertiam causam belli te hujusce*. Non dicendum erat forte: non enim dubito, aut credo esse falsum; sed satisfacere paratus. *Gebh.* Qui tertius ille causa belli? Sabinæ vociferantur superius

c. 13. 'Nos causa belli, nos vulnerrum ac cædium viris ac parentibus sumus.' IX. 15. 'Ut receptis equitibus, qui causa belli essent, absisterent obsidione;' propter quos bellum erat conflatum. At non propter Curiatium bellabant Romani et Albani. Tum quid sermonis, *tertium causam belli dabo?* Corrige omnino *tertium causæ belli hujusce*. Priores, inquit, singulorum fratrum Manibus inferias cecidi, tertium impendam in causam belli, quæ est, uter populus imperet: tertius cæsus causam faciet obtinere Romanos. IV. 19. Cossus, 'Jam ego hanc mactatam victimam legatorum manibus dabo.' XXII. 6. Ducarius Gallus, 'Jam ego hanc victimam manibus peremtorum fæde civium dabo.' Tac. Ann. II. 13. 'Simul perfidos et ruptores pacis ultioni et gloriæ mactandos.' *J. F. Gron.* Vid. eundem ad Nic. Heinsium, Ep. 91. quam edidit Burman. Syllog. Epist. tom. III. pag. 106. Conjecturamejus ab eodd. Oxon. L. 1. et N. firmari Hearne monuit. Nostri omnes stant a scriptura vulgata, nisi quod *hujusmodi* habeant Voss. 1. et Leid. 2. *hujuscemodi* Voss. 2. et Hav. Vid. ad I. 23. § 7.

Male sustinenti arma] Scalig. ad Manil. p. 43. ed. Arg. προβαλλομένῳ. Quasi Livius dicat, vix potuisse objicere scutum. Ita Ovid. Met. XII. 376. 'Defensatque humeros, præteutaque sustinet arma.' Sed hic *male sustinenti arma* videtur esse, vix armorum tenendorum potenti, ut loquitur Liv. XXI. 54. 'Rigere omnibus corpora, ut vix armorum tenendorum potentia essent.' XXIII. 45. 'Vix arma membraque sustinentes pugnare.' Sall. Hist. III. 'Sustinere corpora plerique nequeunt.' Curt. VI. 1. 'Lacorum acies languescere, lubrica arma vix sustinens.' Idem VIII. 4. 'Forte Macedo gregarius miles, seque et arma sustentans, tandem in castra pervenerat.' Ubi haud dubie ex edit. Barth. Merulæ in Varr. Lectt. Freinsheimii legendum est *vix*

seque et arma. Ovid. Epist. Briseid. vs. 119. 'Quam manibus clipeos et acutæ cuspidis hastam Et galeam pressa sustinuisse coma.' Duk. Recte τὸ 'sustinere' exponit Duk. Liv. xxii. 60. 'Quum omnia subsidia vitæ abessent, adfectisque fame viribus, arma jam sustinere nequirent.'

§ 13 *Eo majore cum gaudio, quo prope metum res fuerat*] Vet. lib. *quo propius metum.* Placet. Sigon. Vet. *prope metum.* Genua loquendi crebrum historiæ. Lips. Quod alii Sigonii codici uni tribuerunt, id nostris omnibus temere nolim: quippe inventam hanc in novello libro scriptam lect. in omnibus edd. propagarunt; contra quod omnes nostri, et Lipsii quoque Ms. *quo prope metum res fuerat.* Gebh. Ab uno Sigonii est non optimæ notæ libro. Lips. tres Pall. Oxon. Flor. Voss. uterq. Helm. cum priscis edd. *prope metum.* Quod verum est: utque intelligas, divide *maiore* in *magis magno*; ut subaudire *magis* ad *prope* possis. Ut ap. Sen. de Constant. Sap. c. 11. 'Ut quisque contentissimus et ludibrio est, ita solutissimæ linguæ est.' Ubi duas ejecimus voces *ut maxime*, quæ in nullis Mss. bonæ notæ comparent, et exquisitum loquendi compendium vitiant. Vis præcedentis tertiæ collationis prorogatur ad proximum *ludibrio*: ut perinde sit, ac si dixisset, *ut quisque maxime contentus et ludibrio est.* Tac. Ann. vi. 45. 'Tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis ædificationibus;' id est, magis tanto acceptum, quanto ille modicus. In Agric. c. 4. 'Speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementius, quam caute, appetebat.' Magis vehementer, quam caute Plin. xix. 6. 'Grandescunt, quo sepius sarriunt.' Sed et illa, *quam, quo, quanto* passim occurrunt pleniori significatione, qua τὸ *magis* intellectum trahunt. J. F. Gron. Adde Periz. ad Sanct. iv. 7. 4. et ad Valer. Max. Præfat. i. Duk. Uni codici Sigonii, eique sæpissime in-

terpolato, fidem habere maluit Doujat. quam tot aliis longe integrioribus, quibus Lips. Gebh. et Gron. usi sunt, atque edd. primis, idque duas in primis ob causas; tum quod Livio non semper convenit in forma loquendi cum Tacito et Seneca, quorum similia exempla Gron. laudarat, tum quod cod. Sigoniani lectio planior sit. Ego tamen reliquis omnino adsentio, non modo quod omnes nostri etiam *prope metum* præferant, verum etiam quod, præter alios scriptores, ita ipse quoque Livius ferme locutus sit xxxiv. 4. 'Hæc ego, quo melior lectorque indies fortuna reipublicæ est, imperiumque crescit, eo plus horreo.' Ubi etiam genus idem loquendi ferre non potuerunt quidam librarii, ideoque dederunt, *quo magis imperium crescit*; quod recte iterum Gronovio displicuit. Alia exempla ibi videri possunt. Neque aliter locutus est Colum. vi. 27. 'Ut quæque est præstantior, ita ubere campo pascitur.' Quo doctior est vulg. scriptura, quam illa cod. Sigoniani, eo minus ab indoctis librariorum profecta videtur. Ceterum, præpositione *cum* omissa, *eo majore gaudio* Voss. 1. et Leid. ambo. At præpositionem servo. *Accipiunt eo majore cum gaudio*, pro accipiunt eo magis gaudentes. Ita inf. xxxvi. 36. 'Eo omnia cum majore religione facta, quod novum cum Antiocho instabat bellum.' xxxviii. 12. 'Læti cum frequenti adsensu consulem audiverunt.' xlv. 34. 'Non sermonibus tantum his, cum quanto adsensu audissent verba consulis, ostenderunt.' xlv. 10. 'Cum magno adsensu auditus est.' Sall. in Jug. c. 14. § 15. 'Clausi in tenebris cum mœrore et luctu morte graviorem vitam exigunt.' Ubi vid. Cort. Vid. etiam ad xliii. 23. § 1. Tum *quod prope metum* Leid. 2. Sed sensus requirit *quo*, ut est in reliquis codd. Alibi error idem frequenter occurrit. Vid. ad xxxvi. 33. § 3.

§ 14 Quo quisque loco cecidit] Pal. 3. abest loco. In Pal. 2. ostenditur quo quisque loco concidit. Gebh. Ceciderit Leid. 2.

Sed distantia locis, et ut pugnatum est] Non erat opus hic particulas istas transponere. Recte enim exemplar scriptum habet, sed distantia locis, ut et pugnatum est. Rhen. Non video ex aliis Mss. quidquam annotatum hic esse. Scias tamen oportet, usque ad a. 1518. hoc loco lectum fuisse ut pugnatum est. Isto autem anno Aldina minoris formæ dedit, et ut pugnatum est, id quod modo 17. annos obtinere potuit, solis Juntis, Paris. ac Basileensibus 1531. sequentibus. Nam qui hanc curam exceperunt Basileenses 1535. mutaverunt in eum modum, qui huc usque traditus est [ut et pugnatum est;] idque exstat in Rottendorf. Verum tamen est, quod præter istas quatuor edd. mihi obvenit in Flor. S. Marci et ut pugnatum est: vacua enim est altera admonitio, et nullus, qui priora Livii legit, nescire potest, distantibus locis pugnatum esse. Nec mireris, has particulas ita temere inversas; ecce II. 52. itidem in duabus saltem postremis edd. invenies, ut non Menenius, quod omnino requiratur, non ut Menenius; quomodo transposuimus. Jac. Gron. Et ut pugnatum etiam Voss. 2. Harl. 2. Leid. 1. Lipsiens. Port. et Hav. quod præter edd. a Jac. Gron. memoratas exstat etiam in Colon. 1525. et Ascens. 1530. et quam excudit Cervicornus. Ut pugnatum est, altera particula omissa, in Oxon. L. 2. invenit Hearne. Pugna, pro pugnatum est, habet Harl. 1. Paulo ante Albana tria Roman versus, vocibus trajectis, Hav.

CAP. XXVI. § 1 Priusquam inde digrederentur] Pal. 1. primus ejicit τὸ inde. Gebh. Eamdem vocem ejiciunt etiam Lipsiens. et Port. Sequitur autem mox, 'ita exercitus inde domos abducti.' Præferendus tamen est aliorum consensus. Mox us. se

cor, corpora Leid. 2. us. se cor. copia Lipsiens. us. se ipsorum opera vetustiores typis excusi.

Ita exercitus inde domos abducti] Duo Pall. adducti. Gebh. Adducti etiam ultima Grut. Heins. et Gron. priores; qui tamen in posterioribus verius abducti restituit: quam scripturam servant præter Hav. et Lipsiens. omnes nostri, et recte Gron. idem vindicat ad XXVII. 29. § 1.

§ 2 Tergemina spolia præ se gerens] Supra Horatios Curiatiosque recte trigeminos vocaverat, ut dictum ad Epit. 1. Quare nunc etiam spolia eorum trigemina vocanda erant, quasi trigeminorum spolia. Et ita exhibent etiam Flor. Voss. 1. Harl. ambo, Leid. ambo, Port. et Hav. Præterea gerens præ se Port. præ se ferens Oxon. C. ap. Hearn. Sæpius verba 'ferre' et 'gerere' commutarunt scribæ librarii. Ita apud Sil. Ital. III. 365. ubi olim edebatur 'bella ferens,' codex Oxon. exhibet gerens, licet ibi Nic. Heins. serens legendum conjecerit. Vid. viros doctos ad Curt. III. 2. § 3. Ceterum τὸ principes non erat in edd. antt. quas vidi. Primus addidit Aldus; et recte. Habent enim omnes scripti.

Quæ desponsata uni ex Curiatiiis fuerat] Exemplar scriptum habet quæ desponsa uni, non desponsata. Rhen. Desponsa quidem Rhen. ex Wormat. Sed Pall. tres nihilominus et Camp. desponsata. Gebh. Pariter Rhen. infra emendabat XXVI. 50. § 2. ubi vid. Gron. Desponsata, ut antea edebatur, est in Flor. Leid. 2. Hav. Lips. et Port. ut et Voss. 1. a m. sec. Atque ita in Oxon. N. et C. Hearne reperit. Pariter variant codd. anti. XXXVIII. 57. § 8. Similes alios librorum errores vid. ad x. 37. § 2.

Obviam ante portam Capenam fuit] Exemplar scriptum habet obviam ante portam, non obviam. Rhen. Pall. 1. et 3. et Camp. obviam. Gebh. Obvia etiam Voss. 1. ambo, Harl. Leid. 2.

Lipsiens. Vid. Sigon. ad xxvi. 25. § 15. J. F. Gron. ad Liv. xxi. 31. § 2. et Cort. ad Sall. Jug. 46. § 5. Præterea, alio ordine, *ante port. Cap. obria fuit* Leid. 2. Tum appellabat Harl. 2.

§ 3 *Simul verbis increpans*] In Pal. 2. superscriptum *increpitans*. Vid. v. 11. *Gebh.* Nostri quidem omnes hic nihil a vulg. recedunt: at paullo ante, trajectis vocibus, *Movet feroci animum juveni* Voss. 1. et Leid. 2. et in sua *victoria* Harl. 2. et mox infra *transigit*, pro *transfigit*, Voss. 2. Quod positum esse videri posset pro *transiit*, vel *transjicit*. Ita enim alibi librarios peccare solitos fuisse olim monui ad Sil. Ital. i. 642. Sed nihil muto ob consensum aliorum. Inf. ii. 6. 'Contrario ictu per parmam uterque transfixus.' c. 20. 'Valerium ex transverso quidam adortus transfigit.' c. 46. 'Tusculus incautum gladio per pectus transfigit.' iii. 48. 'Pectus deinde puellæ transfigit.' v. 36. 'Ducem Gallorum latus transfixum hasta occidit.' xxii. 6. 'Consulem lancea transfixit:' et sæpe alibi.

§ 1 *Cum immaturo amore*] Tu scribe, *cum immaturo amore*. Rhen. Illud *immaturo*, quod primum in ed. Aldinæ contextu visitur, et per nonnullas alias propagatum recte iterum a Rhenan. ejectum est, retulisses inter errores typographorum, nisi etiam exstaret in ed. Mediol. 1480. et pro var. lect. in marg. Ascens. 1513. et 1516. Mox verba *ad sponsum* desunt in prioribus typis descriptis. In prima inveni Mogunt. a qua stant etiam omnes codd. scripti.

Sic eat, quæcunque Romana] Nota sunt illa, 'i nunc,' et 'eat nunc.' Neque tamen hic desiderarem *eat*, si scripti abesse paterentur. Nam sermo abruptus convenire videtur irato et minanti. Supra c. 7. 'Sic deinde, quicumque alius transiliet mœnia mea.' *Dak.* Scripti τὸ *eat* constanter agnoscunt, nisi quod ejus loco *sic erat* librariorum errore præferat Hav.

a m. pr.

Romanum lugebit hostem] Tu scribe *Romana lugebit hostem*. Sic enim in archetypo Vormac. legitur. *Rhen. Vett. libb. Romanum lugebit hostem*; placet. *Sigon.* Hæc (*Romana*) est emendatio Rhenani, si consideres intentius, non vera. Non enim hostem, sed sponsum, luxit. Itaque melius edd. priscae, Pall. Mss. et Sigonii cod. *Romanum lugebit hostem*. In Pal. 2. tamen, ne tergiverser, alia serie, *lugebit hostem Romanum*. Ex quibus vides, ubique excludi Rhenani lect. *Gebh.* Recte Borbetomag. Voss. 1. Chiff. Mureti codices *Romana*; meritoque probat Rhen. non modo quia expressius est graviusque, sed etiam quia alterum, licet Sigonio placeat, vix Latinum est. Romanus hostis cum dicitur, non intelligimus aliquem populo Romano infestum, sed ipsos Romanos, alii nationi vel homini hostes. Uti nec 'hostem Pœnum,' aut 'Atheniensem hostem,' pro Pœnorum vel Atheniensium hoste dicimus. Quæ autem exempla sermonem istum probare videbantur, omnia corrupta sunt. Veluti xxii. 21. 'Agrum pacatum Romanorum sociorum:' nam liber optimus habet, *socios Romanorum*. xxiii. 18. 'Socii Romani propugnacula adversus vineas statuere:' idem cum pluribus melioribus *Romanorum*. Eodem libro c. 23. 'Qui spolia ex hoste Romano fixa domi haberent.' Idem τοῦ *Romano* nihil agnoscit. xxiv. 30. 'Capti ad Thrasimenum inter Romana auxilia.' Omnes scripti *Romanorum*: nam *Romana auxilia* essent Latine, quæ Romani mitterent aliis; non copię alienigenæ, quibus Romani utebantur. Apud Latinum tamen Pacatum legitur Paneg. c. 32. 'Ibat sub ducibus vexillisque Romanis hostis aliquando Romanus.' Sed aut legendum *hostis aliquando Romanis*; aut avo isti condonandum. Nam cum Clodius Ciceronem vocavit 'hostem Capitolinum,'

ut est in Orat. pro Dom. c. 3. non quasi Capitolii hostem notare voluit, sed ex vetere invidia, quasi qui occupato et armis praesidioque equitum Romanorum firmato Capitolio, inde quasi ex arce saevierit, hostemque se gesserit erga cives indemnatos. Ita enim interpretabatur nebulo ille fortissimi consulis in patricidas patriæ justissimam vindictam. J. F. Gron. Utrum *Romana*, an *Romanum*, legendum sit, inter se digladiantur Robortell. de Rat. Corr. Antiq. Libb. p. 26. et Sigon. Emend. i. 2. p. 142. Quamvis vero *Romanum*, quod Sigon. praefert, habeant etiam Voss. 2. Harl. uterq. Lipsiens. Port. Hav. et Neap. Lat. atque ita in Oxon. L. 1. 2. et C. repperit Hearne, adsentio tamen Gronovio, cui vineta sua cædenti, et τὸ *Romanum lugebit hostem* (quod in priori notarum ed. probarat) refellenti placet *Romana*. Neque aliter est in Leid. utroq. Vid. eundem Gron. ad Liv. xxiii. 23. § 6.

§ 5 *Atrox visum id facinus*] *Atrox id visum facinus*, alio ordine, Hav. *Atrox visum hoc facinus* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *Patribusque plebique* Hav. *Mox meritum facto obstat* Voss. 2. *meritum obstat facto* Harl. 1.

Ne ipse tam tristis ingratiq[ue] ad vulgus iudicii] *Ne ipse tñ* (id est, tamen) *tristis* Lipsiens. solito librariorum errore. Vid. ad xxii. 59. § 13. Tum, aliter ordinatis vocibus, *iudicii ad vulgus* Voss. 1. et Leid. 2.

Aut secundum iudicium supplicii auctor foret] Antiq. lectio *ad secundum iudicium supp.* Scribendum *ac secundum* . . . *esset*. Rhen. Revocavi scripturam Pall. omnium, immo edd. ante Rhen. Is persuasit criticis, reponebant ac, quoniam in Ms. suo invenisset *ad*. Nescio, quam recte. Hoc scio, aliud esse auctorem iudicii, aliud auctorem supplicii. *Grut.* *Ad secundum supplicium* Leid. 1. et Harl. antiq. Deinde *supplicii actor* Voss. 1. et Leid. 2. sollemni librariorum errore, qui sæ-

pius has voces inter se commutaverunt. Vid. Cort. ad Sall. Cat. c. 3. Jug. c. 22. Torren. ad Val. Max. ii. 4. 4. et quæ notavi ad Silli Italici xvii. 490. Alia etiam exempla videri possunt hoc lib. 16. § 5. c. 51. § 4. ii. 21. § 4. c. 31. § 9. c. 32. § 2. c. 54. § 7. c. 56. § 6. c. 58. § 1. iii. 15. § 7. c. 20. § 1. c. 54. § 2. iv. 13. § 9. xl. 11. § 2. et passim. Pari modo 'actus' et 'auctus' commutari videbimus ad xxi. 61. § 4.

Concilio populi advocato, Duumvros] *Consilio* Voss. 2. *Perperam*. Vid. Gron. ad xlii. 2. § 5. Deinde *duumvirum* Voss. 2. et Lipsiens. quorum prior etiam mox habet *judicet*.

Qui Horatio perduellionem iudicent secundum legem, facio] J. F. Gron. dubitat, an non hoc loco et verbis sequentibus *perduellionis iudicent*, paullo postea autem *perduellionis iudico*, legendum sit: quoniam pari ratione 'capitis,' vel 'pecuniæ alicui iudicare' aliis locis Livii in optimis codd. reperiatur. Vid. quæ notavit ad xxiii. 14. § 3. Præterea locus hic dubiæ interpunctionis est. In recentt. edd. ita distinguitur, *iudicent secundum legem, facio*. Verum in antt. nonnullis hoc modo interpunctum video, *iudicent, secundum legem facio*. Et ita etiam verba cepit Pigh. in Annal. Rom. tom. i. 35. Eodem modo etiam Sigonium Livii verba distinguenda existimasse ex eo constat, quod de Iudiciis iii. 4. eadem inverso ordine laudet, *facio secundum legem*. Si priorem interpungendi rationem recipimus, sequitur tantum, ante institutum hoc iudicium de crimine illo, legem latam fuisse; sed si posteriorem, effici potest, non solum de crimine, sed etiam de creandis duumvris, qui crimen iudicent, jam antea lege cautum fuisse. Existimant autem viri docti, Romulum primo legem tulisse de homicidio seu parricidio, aliamque de perduellione: deinde ambas has leges a Numa relatas fuisse, eumque constituisse, ut de utroque cri-

mine duumviri judicarent, ejusque pœna capitalis foret: tandem utraque lege reum fuisse Horatium; paricidii, quia sororem interfecit; perduellionis, quia cœdem in conspectu regis ac populi Romani perpetravit. Vid. Pigh. loco laudato. Priorum edd. distinctionem, quam Aldus postea mutasse videtur, restituendam judicavi.

§ 6 *Lex horrendi criminis erat*] Sunt velut minores in alto scopuli, qui eo navigantibus habentur infestiores, quo minus provideri possunt. Sic et offensacula haud parum crebra, similitudine quadam verborum in Liviana lectione latitantia, pro sinceris et emaculatis recepta, incautus currentem, tam sæpe, quam turpiter, fallunt; ut illud hoc loco *lex horrendi criminis erat*. Verum *carminis*, non *criminis*, Livium scripsisse, cum pleaque alia, tum inprimis Ciceronis verba Orat. pro Rab. Perd. c. 4. plane arguunt; 'Tarquini,' inquit, 'superbissimi atque crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, Caput obnubito, arbori infelici suspendito.' Mitto reliqua. Sabell. Lex erat, (ut auctor est Dionys. in Tullo III. p. 159.) quæ necari indemnatum aliquem vetaret, Deorumque omnium iras precaretur adversus eas civitates, quæ non in pollutos vindicassent. Hæc ille. Hanc ego a Romulo latam existimo. Livius legis nomen non ponit: legis verba ita recitat, ut tamen hæc sequentia nihilominus lectorem turbent: 'Hæc lege duumviri creati, qui se absolvere non rebantur ea lege, ne innoxium quidem, posse, cum condemnassent.' Glar. Vet. lib. *horrendi criminis erat*. Vere. Carmen enim appellat verba legis, quæ sequuntur, 'Duumviri perduellionem,' &c. Sic III. 64. 'Recitabatque rogationis carmen. Si quis tribunos plebis decem,' &c. ['Hoc ante multos annos Sabell. notavit; quare sua laude privandus non fuisset. V. Sigon. *Horrendi criminis* Neap. Lat. S. d. lecte

Sabell. et Sigon. *carminis* legendum monuerunt: quod etiam vidit Rodigin. Antiq. Lect. x. 7. atque ita etiam ambo Voss. uterq. Harl. uterq. Leid. Hav. Port. et Lips. Sup. c. 24. 'Multisque id verbis, quæ longo effata carmine non operæ est referre, peragit.' Mox eod. cap. 'Sua item carmina Albani, suumque item jusjurandum per suum dictatorem suosque sacerdotes peregerunt.' Inf. c. 32. 'Paucis verbis carminis concipiendique jurisjurandi mutatis.' Cic. de Sen. c. 17. 'Apex autem senectutis est auctoritas. Quanta fuit in L. Cæcilio Metello? quanta in Atilio Calatino? in quem illud elogium unicuique plurimæ consentiunt gentes, populi primarium fuisse virum. Notum est carmen, incisum in sepulcro.' Vid. ad Sil. ix. 266. et ad xxxix. 18. § 3. Commutando autem perperam vocabula 'carmen' et 'crimen' alibi sæpe librarii peccarunt. Vid. Scalig. ad Severi Æthn. p. 89. et Broekhus. ad Propert. III. 9. 3.

Duumviri perduellionem judicent] De hoc loco agentem consule Rævard. ad LL. XII. Tab. c. 27.

Si a duumviris provocarit] *Provocant* Voss. 1. et Leid. 2. literis ri in n coalescentibus. Vid. ad III. 30. § 3. *provocaverit* Harl. 2. et Lipsiens. *provocari* Leid. 1. Mox, *si vincerent*, pro *si vincent*, idem Leid. 1. Vid. ad XL. 14. § 2.

Infelici arbori suspendito] Quæ sint 'infelices arbores' e Macrob. Saturn. III. cap. ult. et Plinio XVI. 26. et XXIV. 9. est notum. Cum tamen a Livio hoc loco, et Cic. pro Rabir. Post. c. 4. scribitur, 'infelici arbori suspendito,' per infelicem arborem intelligo stipitem et furcam, de qua fontes suspenduntur; ac sic explicandum reor. Neque enim ulla arbor aut ullum lignum infelicius est. Itaque arbor hic lignum est. Neque verò ferendum est, quod a nonnullis tentari video, ut arbor tollatur, restis

inducatur: legant enim *infelici reste suspendito*. Ipsi suo arbitratu loquantur: antiquis auctoribus ne praeceant, praescribantque, quid loquantur. Turn. Adv. iv. 3. quem etiam vid. Adv. xv. 1. Per virum doctum, qui *infelici reste*, pro *infelici arbori*, legendum existimavit, Turn. indicasse videtur Rævardum, qui ad LL. XII. Tabul. c. 27. hunc locum ita laudavit, *infelici reste suspendito*: ita tamen, ut, locum eo modo refingendum esse, ne verbo quidem moneat. Quare potius vel ipsius Rævardi festinationi, vel typographorum ejus errori tribuendum, quod vox *arbori* omissa sit; quemadmodum Turn. omisit hoc loco vocem *reste*, quæ in omnibus codd. superest, quamvis eam Cic. loco, quem Turn. laudavit, neglexerit. Opiniones veterum de arbore infelici collegit Cælius Rhodig. Antiq. Lect. x. 7. Vid. etiam doctos Interpr. ad Grat. Cyn. 442. Verba *infelici arbori reste suspendito* deerant in Harl. antiq. Præterea, alia verborum serie, *vel intra pomarium, vel extra pomarium verberato* præfert Hav. *Vel intra pom. vel extra. Ac lege Flor. Infelici arbore erat in ed. Mediol. 1480.* Sed adversantur omnes scripti.

§ 7 *Hac lege duumviri creati, qui se absolvere non rebantur ea lege, ne innoxium quidem, posse, cum condemnassent* Lego, (abjectis tamen glossulis, quas, qui volet, recipiat; pugnanti non repugnabo) a vulg. transversum ungulam tantum, a sententia vero multis millibus; *Hac lege du. creati, qua se abs. non reb. nequitum posse. In noxiam cum cond. &c.* Si Livio 'Nequiris' pictus fictus esset; observasset grammatici. *Nequitum*, pro *nequiritem*, scripsi. Nequiris est Quiritium numero exemptus. Ad mentem Rævard. præclare convenit, aut da melius. Nosti autem Sall. 'nequre'; Plauti 'nerecte'; Cat. 'nequarta'; 'nefunera'; Ovid. 'nemonera'; Cic. 'nevoluptatem'; Festi 'nequiritum';

'nehominem'; Scauri 'nefrendes' porcos; 'nesapum,' &c. Ictorum 'neemaneupi.' 'In noxiam' autem 'condemnare' dictum, ut 'ad noxam,' 'in noxam dedere,' c. 19. D. de Nox. Act. c. 1. D. Si Quadrup. Mecum vides, quam itum sit in hanc corruptellam. 'Nequiritem,' vel 'Nequitum,' et 'in noxiam condemnare' boni nostri patres nulli intelligebant. Ergo demendo, mutando, interpolando aliquid, paulatim voces probæ, sua sede extorres, in alia vitii verba aberrarunt cum fraude hujus egregii loci magna. Volui olim, *Hac lege du. creati, qui abs. reb. ea lege nequitum. In noxiam cum cond. &c.* Klock. in Ep. quam edidit Burmann. Syntagm. Epist. tom. i. p. 391. Quærat Klock. quibus conjecturam hanc veram esse persuadere poterit. Me ex eorum numero non fore, jam nunc profiteor.

Absolvere non rebantur] *Non verébantur* Neap. Lat. Perperam. Verbum 'rentur' ac 'rebantur' Livio plurimum admatum, et non raro a librariis indoctis, tamquam minus notum, in quævis notiora mutatum esse, videbimus ad xxvii. 25. § 11. et xl. 5. § 13.

Ea lege ne innoxium quidem] Turbarunt ista Glar. Neque adhuc in aliquem incidi, qui interpretaretur. Arbitror autem, Livium respicere ad supradicti carminis verba et voces, hoc est, ipsammet formulam, qua jubebantur damnare reum confessum convictumque parricidii, nulla admissa distinctione, jure ne id fecisset, an injuria. Plane si duumviri isti formulæ certæ adstringebantur, nulla poterant ratione absolvere Horatium. Interrogatus enim, 'num sororem ferro interemisset; si responderet, ut decebat, 'Ita;' nihil ultra ipsi fuerat eloquendum defendendi sui causa; sed statim abripietur a lictore. Eum morem exemplis aliquot palam feci ad Livium viii. 32. Ad hæc, quæ interrogatus es, re-

sponde; extra, cave vocem mittas.' *Grut.* [Vid. *Lectt. Varr.*] Ita vir maximus suspicatus fuisse videtur, quia modo præcessit *hac lege*. Verum Livio familiare esse, voces, quæ modo præcesserunt, iterum repetere, dictum est supra ad c. 3. § 9. Et sane nihil hic mutant codd. scripti vel editi, nisi quod voces illæ absint ab uno Lipsiens. Abest etiam mox *vocula cum* a Leid. 2. quæ intercepta est a sequentis vocabuli *condemnassent* prima syllaba.

I, lictor, conliga manus] Priorem vocem omittunt Voss. ambo, Harl. uterq. Leid. uterq. Hav. Port. et Lipsiens. Similiter etiam omnes ante Modii Francof. 1588. edd. Sed eam addendam esse, interim ex conjectura monuit Lat. Ita mox hoc cap. 'I, lictor, conliga manus, quæ paullo ante armatæ imperium populo Romano pepere-runt. I, caput obnube liberatoris urbis hujus:' ubi tamen etiam illud *i*, ante *caput*, similiter abest in Voss. 2. et Leid. 2. III. 48. 'I, inquit, lictor, submove turbam:' ubi etiam τὸ *I* deficit in multis codd. Cic. pro C. Rabir. Perd. c. 4. 'Namque hæc tua, quæ te hominem clementem popula-remque delectant, i, lictor, colliga manus:' quæ verba laudans Gell. XII. 3. τὸ *i* omisit.

§ 8 *Iniciebatque laqueum*] *Iniciebat laqueum* Leid. 2. *incipiebatque laqueum* Lipsiens. *incipiebat quod laqueum* Voss. 2.

Ita de provocatione certatum] Vet. *ita demum prov.* Lips. Vet. *ita de-mum prov.* F. Sanct. Multa ad hunc spectantia locum invenies apud Guil. Ranchinum Varr. *Lectt.* I. 8. *Grut.* *Fædum mendum*: non enim dicebant 'de provocatione certare,' (alioqui sensus longe alius foret) sed 'provo-catione certare:' ut paullo ante, 'si a duumviris provocari, provocatione certato.' Quare legendum non *ita de*, sed *itaque*. Tan. Fab. *Ita demum provocatione* Leid. 2. Insuper, alio

ordine vocab. ad *populum certatum* Hav. et Lipsiens.

§ 9 *Moti homines sunt in eo judicio*] *Moti omnes sunt* Oxon. B. ut monet Hearne. Sed sollemnis hic error est librariorum, de quo vid. ad c. 54. § 6. Tò *sunt* non comparet in excusis vet. Primus addidit Ald. concinentibus omnibus meis manu exaratis. Mox *P. Orati patre* Flor. a m. pr. et P. *Oratii* a m. sec.

Patrio jure in filium animadversurum fuisse] Ed. sec. *filiam*: quæ lectio ne videri queat ab ingenio Campani, testor exstare in Pall. tribus. Haud ausim tamen approbare. *Grut.* Primo *patrie jure* Lipsiens. Deinde *in filiam* etiam Flor. Voss. ambo, Harl. 2. Leid. uterq. Lipsiens. Port. et Hav. Ut sensus sit, se filiam secundum jus, quod sibi tamquam patri in eam compete-bat, supplicio adfecturum fuisse, nisi cæsa esset: *patre procl. se filiam animad. fuisse* Harl. antiq. reliquis omissis culpa librarii, cujus plura exempla vid. ad IX. 11. § 11. Ego nihil mutandum puto. Denique *animadversum*, pro *animadversurum*, aberrante librarii calamo, Lipsiens.

§ 10 *Huncine, aiebat, quem modo*] *Huccine* Leid. 2. *Huncne* Voss. 2. Tum agebat, pro aiebat, est in Voss. 1. et Leid. 2. Quem errorem librariis frequenter commissum esse videbi-mus ad VIII. 33. § 23. Vocem contra *aiebat* non agnoscunt primæ edd. usque ad Ald. Et sæpe eam similesve omitti videbimus ad XXIII. 45. § 6. Hic tamen invitis codd. nihil muto. Præterea *vocula quem* deficit in Voss. 2.

Eum sub furca vinctum] *Eundem* Hav. Vid. ad x. 10. § 6. Tum *victum* Voss. 1. et Lipsiens. solito lapsu. Vid. ad xxx. 12. § 7.

§ 11 *I, caput obnube liberatoris huius urbis*] Imperativum *I* recent. m. adscripserat in cod. Vormac. in quo non caret elegantia, quod scriptum est *urbis huius*. Rhen. Pal. 1. τὸ *I*

omittit, quod habent ceteri duo: deinde scribit *caput obnubito liberatori urbis hujus*: Pal. 2. quoque *liberatori*. Gebh. Verbum *I* abest etiam a Voss. 2. Lipsiens. et Leid. 2. Sed *li caput* Harl. antiq. et Leid. 1. Deinde *liberatoris urbis hujus* Voss. 2. Leid. 1. Hav. et Harl. 1. quod Frob. 1535. et reliquæ postea secutæ receperunt. *Liberatori urbis hujus* Port. et Lipsiens. Certe *liberatori* præferendum videtur ex Livii more, qui sæpissime ‘augere animos hosti’ potius, quam ‘hostis,’ ac similia alia dixit. Vid. ad VII. 7. § 4. Ejus generis et illud est XXXIX. 42. ‘Loquenti Gallo caput primum percussisse, deinde fugienti, fidemque populi Romani atque eorum, qui aderant, inploranti, latus transfodisse:’ non *loquentis Galli*, aut *fugientis et inplorantis*.

Arbori infelici suspende] *Arbore* Leid. 2. et Harl. antiq. utrumque ferri potest. Vulgat. defendit locus supra hoc cap. ‘Infelici arbori recte suspendito:’ et ap. Cic. pro Rabir. Perd. c. 4. ‘Caput obnubito, arbori infelici suspendito.’ Alterum vero Silius, perpetuus Livii imitator, I. 165. ‘Quem postquam diro suspensum robore vidit Deformem leti famulus.’

Modo inter illa pila et spolia hostium] Corrigendum *intra illum pilam*. Intelligit columellam, quam Dionys. Antiq. Rom. III. p. 160. *σπηλῖδα* dixit, spoliis Curviorum insignem. ‘Horatia peila’ ap. Propert. III. 2. 7. tela ipsa sunt, ne quis eo me refutet. Lips. ad Tac. Ann. XIV. 8. *Modo intra illam pilam*, ut Lips. corrigit, præferunt Voss. 2. et, quem Hearne vidit, Oxon. L. 2. Voces ‘inter’ et ‘intra’ sæpius in Mss. permisceri dicetur ad v. 27. § 3. *modo inter illa spolia hostium*, duobus vocabulis omissis, Harl. 2. Omnia hæc *modo inter illa pila et spolia hostium*: vel *extra pomærium* desunt in Leid. 2. cujus librarius, repetitione

Delph. et Var. Clas.

Livius.

vocis *pomærium*, quæ præcessit, deceptus, intermedia hæc omnia perperam omisit. Quem errorem frequentem esse notamus ad IX. 11. § 11.

Modo intra sepulchra Cur.] Vett. *inter sepulchra*. Lips. *Inter sepulchra* etiam Voss. 2. Harl. 2. Leid. 2. Hav. et Port. Quod probandum pnto.

Ducere hunc juvenem potestis] *Hunc juvenem ducere*, immutata serie verborum, Leid. 2. et Harl. 2. *juvenem hunc ducem potestis* Lipsiens. Tum *poteritis* Harl. 2. Insuper, ubi eum non sua decora Lipsiens. Denique admodum corrupte *infeditate supplicum vindicentur* Hav. a. m. pr.

§ 12 *Absolveruntque magis admiratione virtutis, quam jure causæ*] Non caret elegantia, quod est in Vormac. adm. *magis virtutis, quam jure causæ*. Rhen. Eodem ordine verba hæc sunt in omnibus nostris: et ita jam receptum ined. Frob. 1535. et omn. poster. Sed præterea *animumque absolvit adm. magis* est in Leid. 2. Credo librario indocto displicuisse genus loquendi *Non tulit populus, absolveruntque*. Sed vid. ad I. x. 13. § 11. *absolvereque* habet Voss. 2.

Itaque ut cædes manifesta] Abest a Pal. 1. *manifesta*. Gebh. Abest etiam eadem vox a Lipsiensi. Præterea *Ita*, pro *Itaque*, est in Voss. 2. Vid. ad XXI. 53. § 7.

Imperatum patri, filium expiaret] *Imperatur patri* Port. Deinde *patri, ut filium expiaret* Voss. 1. Leid. uterq. Harl. uterq. Lipsiens. Port. et Hav. cum omnibus edd. usque ad ultimam Grut. quæ prima particulam *ut* omisit. Eam vero temere recentiores omnes secutæ sunt. Nos vet. lect. revocavimus.

§ 13 *Velut sub jugum misit juvenem*] *Sub jugo* omnes, quas vidi, vetustiores inpressi. Æque autem ‘sub jugo,’ ac ‘sub jugum, mittere’ in usu esse, dicam ad III. 28. § 11. Quum tamen Ald. *sub jugum* ediderit, eandemque

lect. amplectantur omnes scripti, illam quoque hoc loco veriore esse credo.

Id hodie publice quoque semper refectum manet] Non caret elegantia, quod scriptum est in Vormac. *Id hodie quoque publice.* Miror, quid libuerit quibusdam, dictiones hic et superius hoc cap. transponere contra fidem exemplaris scripti. Rhen. Scribo *Id hodieque*: ut c. 17. 'Hodieque in legibus magistratibusque rogandis usurpatur idem jus.' J. F. Gron. Ordinem verborum, quem ex Rhenani præscripto receperunt Basil. ed. a. 1535. et reliquæ omnes posteriores, agnoscunt etiam codd. nostri, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lips. Port. et Hav. De conjectura Gronovii *hodieque*, pro *hodie quoque*, vid. ad v. 27. § 1.

§ 14 Quo loco conruerat icta, constructum est saxo quadrato] Pal. 1. item *perierat*, et statim, assentiente tertio, *constructumque est ibi*. At Pal. 2. *constructum est ibi saxo quadrato.* Gebh. *Perierat* etiam Lipsiens. quod ex veræ lectionis expositione marginali natum arbitror. Supra c. præc. 'Super alium alius, vulneratis tribus Albanis, exspirantes conruerunt.' *Constructumque ibi est saxo* Harl. 2. *constructumque est ibi saxo* Voss. 1. a. m. sec. Leid. 1. et Lipsiens. *constructum est ibi saxo* Hav. et Port. *constitutumque est ibi saxo* Leid. 2. *constructumque ibi saxo manet quadrato* Voss. 2. cuius tamen librarius τὸ manet additis notis lendendum indicavit.

CAP. XXXVII. § 1 Dictatoris conrupti] *Corrupti* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Port. cum edd. quibus usus sum, ante Ald.

Evenerant, pravis reconciliare] *Evenerant*, prius *rec.* Neap. Lat. Male. Eleganter enim et ad propriam significationem indicandam *prævus* hic opponitur τῷ rectus. Vid. ad iv. 26. § 6. Tum popularum animos Hav.

§ 2 Palam atque ex edicto gerendum]

Pall. *gerundum.* Gebh. Hoc potest esse, ita ut expeditio edicatur exercitui, quod xxv. 28. dicit. Sic alibi 'ex præparato,' 'ex edicto.' Præferam tamen, si scripti alicujus auctoritas accederet, *ex indicto*; id est, ut bellum ante ex more indiceretur. Duk. *Palam ex edicto* Voss. 1. et Leid. 2. sine addita particula connectente. *Ex indicto* vero Donjat. etiam scribendum conjicit, ad ritum sollemniter bellum indicendi respici credens. Deinde *gerundum* etiam Gron. 1665. edidit. Et idem servant codd. nostri præter Voss. 1. Leid. utrumq. Flor. et Hav. in quibus est *gerendum.* Paulo ante autem, alio ordine, *pacem in bello præferunt* Voss. 1. et Leid. 2.

Proditionem reservat] *Reservans* Hearne in Oxon. B. reperit. *Reservat proditionem* præferunt vet. edd. usque ad Ald. qui voces primus trajecit, faventibus incepto ejus Mss. meis omnibus.

§ 3 Atque arma incitantur] *Concitantur* Voss. 1. et Leid. 2. Verum modo præcessit 'alios concitat populos.'

§ 4 Aperte descissent] *Destitissent* Voss. 2. *desissent* Lipsiens. Vide xxiv. 45. § 2. Paulo post *contra hostem duxit*, pro *ducit*, Harl. antiq. Deinde *transit*, pro *transiit*, Voss. 1. Leid. uterq. et Hav. Sæpius ita librarii peccarunt. Vid. ad Epit. ciii. Mox *transiverat* Hav. *transierat Tiberim*, transpositis vocabulis, Harl. 2.

§ 5 Hi et in acie prope flumen] *Hic et in acie* Leid. 1. et Port. *Hi in acie* Hav. *Hi etiam acie* Lipsiens. *Hi etiam in aciem*, et mox in *sinistram*, pro in *sinistro*, præfert Harl. 2. *proprius* etiam, pro *propius*, Leid. 1. Male. Vid. ad iv. 17. § 5.

Adversus Veientem hostem dirigit suos: Albanos contra legionem Fidenatium conlocat] τὸ hostem non agnoscit Leid. 1. Deinde *dirigit Albanos*: suos contra Voss. 2. Tum contra legiones Harl. 2. Præterea Fidenatum Voss.

1. Leid. 2. et Hav. Sed altera forma passim, etiam in plerisque et optimis Mss. infra occurrit: ut mox hoc cap. 'Ut Fidenatium nuda terga invadant:' et paullo inferius 'Magna pars Fidenatium:' et iterum 'Fusoque Fidenatium cornu:' quibus tribus locis tantum unus, isque minimæ auctoritatis, cod. *Fidenatum*. iv. 17. 'Interventu Fidenatium novorum sociorum.' Et post, 'Obstringi Fidenatium populum.' c. 19. 'Fidenatium plurimi effugere in montes.' c. 31. 'Uni Fidenatium populo rebellare placuit:' ubi tamen unus etiam cod. *Fidenatum*. c. 32. 'Cædem in pace Fidenatium colonorum.' At tota vox *Fidenatium* exsulabat a Voss. 2.

Albano non plus animi erat, quam fidei] Probo hanc lect. conspicuam in solo Pal. 3. ac Campana. Nam Pal. 1. *Alb. non pl. animi, quam fidei, fuerat.* Pal. 2. *Alb. non pl. animi erat, quam fidei fuerat.* Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod Lipsiens. Pal. 1. consentiat; et amplius, pro *plus*, sit in solo Leid. 2. Mox successit, pro *succedit*, præfert Harl. 2.

§ 6 *Ubi satis subsisse sese ratus est]* Satis ubi Voss. 1. *satis subsisse ubi ratus est*, τῷ sese exsulante, Leid. 2.

Qua... ea inclinare vires] Bene ita excusum est. Interim Pall. Campanus, *eo inclinare*. Gebh. *quo et eo* habent Harl. 2. Hav. et Port. *eo* etiam est in Leid. 1. Præterea *inclinare vires* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 7 *Duodecim vocit Salios, fanaque Pallori ac Pavori]* Verba hæc Livii male cepisse videtur Serv. ad Virg. *Æn.* viii. 285. quasi Tullus Pallori et Pavori non tantum fana, sed etiam Salios, inde Pavorios et Pallorios dictos, vovisset. Scribit enim, 'Duo sunt genera Saliorum, sicut in Saliaribus carminibus invenitur, Collini et Quirinales, a Numa instituti, ab Hostilio vero Pavorii et Pallorii instituti.' Verum verba Livii ita sunt accipienda, ut dicat, Tullum duodecim Salios

vovisse, eundem etiam fana vovisse Pallori ac Pavori. Hos Salios autem Agonales et Collinos dictos fuisse, a Numa vero institutos Palatinos, refert Dion. Hal. ii. p. 129. qui Saliorum a Tullo votorum etiam meminit iii. p. 173. Vid. etiam Excerpta Dionis Peiresciana p. 569. et quæ ad eum locum notat Vales. Ceterum *Favori*, pro *Pallori*, male Harl. antiq. *Pallori* enim jam Servium legisse 'Salii Pallorii' satis indicant. Vid. etiam Lactant. Div. Inst. i. c. 20. *Pavori ac Pallori*, inmutato vocum ordine, habet Port. Sed reliqui, manu et typis exarati, adversantur.

§ 8 *Equitem clara increpans voce]* Distinctio ponenda est post *equitem*: nam conjungenda sunt 'equitem redire jubet,' 'increpans voce,' ut c. 26. 'Simul verbis increpans.' iii. 3. 'Victos timeri increpans hostes.' vi. 37. 'Hæc quum apud timentes sibi met ipsos increpuissent.' Duk. Perperam *equidem*, pro *equitem*, Lipsiens. Dukeri distinctionem recepi.

Suo jussu circumduci Albanorum exercitum, ut Fidenatium nuda terga invadat: idem imperat, ut hastas equites erigere jubeat] In volum. Vormac. legitur *Albanum exercitum*. Quæ sequuntur, concordant cum vulg. edd. At ego sic arbitror scripsisse Livium, hoc modo distinguenda oratione: *Albanum exerc. ut Fid. nu. ter. invadat idem* (subaudi Albanus exercitus,) *imperat: hast. equ. er. jubet.* Porro mirum Tulli regis consilium fuit, etiam desciscentes Albanos in speciem adhortantis, quo Fidenates hostes terreret. *Rhen.* Vere fateor, me non capere, quomodo ista oratio, ita interpuncta, possit facere ad mentem Beati; qui (ut apparet ex his quæ subjecit,) Albanis a Tullo in ipsa etiam defectione imperitatum existimat. Etsane ita tum hæc distinguenda erant, *Albanum exercitum, ut Fiden. nu. terga invadat idem* (Tullus sc. nisi malimus *eidem* legere, ut ad Al-

banum exercitum referatur) *imperat: hast. eq. er. jubet*. Sed nihil est aut hac, aut illa interpunctione opus. Qui enim potuit imperare Albanis Tullus; a quibus, et procul constitutis, et abeuntibus, exaudiri non poterat? Nam, ut artificium hoc fuisse Tulli dicamus ad terrendum hostem, nihil est. Moveri magis potuit, ut revera motum Livius statim post testatur, vocibus Tulli, confidenter Albanos suo jussu circumduci, ut Fidenatium terga invadant, clamantis. Ut omitam, ineptum esse, dicere, suo jussu circumduci Albanos, et postea tamquam ignaris, cur id fieret, quid facto opus esset, imperare. Legemus igitur nos, ut ex scidis Coloniensibus legendum eum locum didicimus, hoc modo, *suo jussu cir. Albanum exer. ut Fid. nu. ter. invadat. Idem imperat, ut hast. eq. erigerent*; qua scriptura nihil verius esse, sequentia ostendunt. Verbum *jubet*, sive *jubeat*, quod paullo ante præcedit, hic repetitum vitii causa fuit. Facit autem huc, quod ait Veget. III. 22. ‘Propterea plerique ante pedites equites posuerunt, ut discurrentes adversarios videre non sinerent, quando pedites abscedebant.’ Nam, ut ibi hostium causa equites peditibus prætexuntur, ita hic prudenti consilio Tullus eosdem erectis lanceis pediti suo conspectum eripere jubet, trepidationis et consternationis vitandæ. Mod. Novant. Lect. Ep. 30. Magnis se difficultatibus implicat Rhen. sine causa. Tullus enim non imperavit Albanis, qui jam ad montes successerant, aciemque explicuerant, ut hastas equites erigerent; sed imperat equiti, qui sibi nunciaverat, abiisse Albanos, ut jubeat, equites Romanos hastas erigere, qui conspectum pediti Romano intersepirent. Vana exinde ejus correctio *hastas equites erigere jubet*. Nec placet mihi conatus Modii corrigentis, ut *Fidenatium nuda terga invadat idem*

(vel *eidem*) *imperat; hastas equites erigere jubet*. Cui tamen damnatæ protinus aliam substituit, ut *Fidenatium nuda terga invadat Idem imperat, ut hastas equites erigerent*, ejecto verbo *jubeat*; quod ait hic repetitum vitio ansam dedisse. Pal. 1. miram inicit lect. *ut astas sequentes erigere studeat*. Gebh. Flor. *invadant*. Multo melius. Nec aliter edd. vett. omnes ante Frob. ejus curatores, cum hoc offenderet, mirum cur etiam fecerint *Albanorum*. Sed hoc mox increpuit Rhen. Statim lege, *inde imperat: vel eidem imperat*. Equiti nimirum. Frustra laborant Rhen. et Mod. J. F. Gron. *Albanum exercitum*, quod Rhen. reposuit, servant omnes nostri codd. ut et illi, quibus Hearne Oxonii usus est, item edd. omnes ante Ald. quæ, non vero Frobeniana, prima *Albanorum* dedit. Præterea, *invadant*, quod Gronovius ex Flor. probat, exhibent Lipsiens. et Harl. 2. et ex Oxon. Hearnii L. 1. C. et N. tum etiam edd. usque ad Ald. De his Livianis deliciis dictum est ad III. 28. § 2. Deinde *Fidenatium*, pro *Fidenatium*, Hav. Vid. hoc c. § 5. Mox alterutra Gronovii conjectura, vel *inde*, quam probat Hav. vel *eidem imperat*, vulgato præferenda. ‘Idem’ et ‘inde’ facile inter se commutata fuisse exemplis supra demonstratum est ad XIX. § 7. *id adeo imperat* in Oxon. L. 2. et C. se reperisse Hearne testatus est. Hinc *ut astas sequentes erigere studeat*, quod Gebh. in Pal. 1. reperit, servat etiam Lipsiens. *ut hastas sequentes erigere studeat* Port. qui tamen loco *roû studeat* pro var. lect. in marg. *jubeat* præfert. *Ut arta sequentes erigere jubet* Leid. 1. *ut hastas equites erigere studeant* Leid. 2. *ut astas equites erigere studeant* Voss. 1. *ut hastas equites erigere jubet* Voss. 2. Ceterum quod Mod. queratur, se non capere, quomodo interpunctio, quam Rhen. repositam volebat, ad ejus mentem facere possit, inde factum est, quod in

ed. notarum ejus minus emendatam incidere. Cum enim Rhen. in ea, quam ipse curavit, (quod etiam in paucis sequentibus obtinuit) ita distinguere jussit, ut in adnotatione ejus præcedenti conspicitur; postea in ed. Lugdun. 1553. et omnibus recentioribus, quibus adnotationes ejus adjectæ sunt, interpunctio illa hoc modo exhibetur: *circumduci Albanum ex. ut Fid. nuda terga invadat: idem imperat: hast. eq. erig. jubet.* Quæ omnino corrupta est, et menti Rhenani non respondet. Recte tamen idem Mod. et alii Rhenani interpunct. rejecerunt. *Imperat, ut jubeat,* dictum est, ut inf. III. 28. 'Tribunis militum imperavit, ut sarcinas in unum conjici jubeant, militem cum armis valloque redire in ordines suos.'

§ 9 *Abeuntis Albani exercitus*] Vocem *Albani* omittunt Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *qui videbant*, pro *viderant*, Lipsiens.

Id quod ab rege auditum erat, rati] Vitiose, ut puto, Pal. 2. *id ut ab rege aud. er. ita rati:* ut et mox *ad oppidum terga vertunt.* Gebh. Recte Gebh. Pal. 2. scripturam damnat. Tà *id quod* illustrantur ad XXIII. 5. § 9. Tum *auditum erat, irati* Voss. ambo, Leid. ambo, et a m. pr. Port. in quo m. sec. emendatum *auditum erat, ita rati;* quod habet etiam Hav. Mox *et audierunt voce clara* Harl. 2.

Et magna pars Fidenatum, ut qui coloni] Mirum videri qui potuit, cum Fidenates in Latio habitarent, eos Latine scire? quos ego quidem puto nullam aliam scisse linguam, a Roma XL. distantes stadiis, ut auctor est Dionys. II. p. 116. et alibi. Non sum nescius, quosdam Fidenates origine Tuscos dicere, ideoque nescisse Latine: sed hoc tempore colonia fuerat Romana aliquot jam ætatibus. Quare nihil hi probant. *Glar. Fidenatum* Hav. Vid. hoc cap. § 5.

Ut qui coloni additi Romanis essent] Sensus et historiæ fides legi postu-

lant, *ut quis coloni additi Romani essent.* Tan. Fab. Videtur hæc mutatio et aliis placuisse. Sed injuste. Non enim Fidenæ tantum constabant ex colonis Romanis, sed etiam ex reliquiis veterum civium; ut omnes pene urbes, quo colonias duxerunt Romani. Et satis se Livius defendit ex VIII. 14. 'Antium nova colonia missa, cum eo, ut Antiatibus permitteretur, si et ipsi adscribi coloni vellet.' Similiter III. 1. de colonia Antio: 'Adeo pauci nomina dedere, ut ad explendum numerum coloni Volsci adderentur.' Adde IV. 11. *Jac. Gron.* Fabri conjecturam, suis ad me literis, probabat Heumann. Doujat. veriorum scripturam putabat, *ut qui coloni additi e Romanis essent*, idque exponit, quorum plerique erant coloni Fidenas deducti e numero civium Romanorum. *Et qui coloni additi Romani essent* Voss. 1. a m. sec. Lipsiens. Leid. uterq. et Port. quorum posterior *et qui coloni additi a Rom.* a m. sec. præfert: ut legendum conjici posset *ut qui colonis additi a Rom.* Sed nihil mutandum *Jac. Gronovius* recte docuit.

§ 10 *Fidenatum cornu*] *Fidenatum cornu* Hav. Vid. hoc cap. ad § 5.

Alieno pavore percussus] Mss. *percussus.* Laps. *Percussus* etiam Voss. 1. et Leid. 2. Quod præferendum ex sententia Burmanni ad Nason. Met. IV. 138. docentis, in vehementioribus animi adfectibus ideo *percussus*, quam *percussus*, præstare, quia aperta est translatio a vulnere corporis ad mentem: quum 'percellere' notet in terram dare, evertere, sternere. Sæpius has voces inter se commutari inperitia librariorum, monui olim ad Silii II. 213. Vide ad XXXIV. 15. § 2. Præterea *alio pavore* Harl. 2.

Ferociter redit] Legendum est *ferocior redit.* Rhen. Ita enim omnes nostri, nisi quod *ferocior* desit in Voss. 2. et *reddiit* præferat Harl. 2. *reddiit* Leid. 1. Vid. ad XXXVI. 35. § 2.

Mox *abjectum ab tergo* Harl. antiq. *abjectum a tergo* Hav. *ab tergo* etiam Flor. Leid. 1. Lipsiens. et Port. Tum transpositis literis, *acerbat*, pro *arcebat*, Harl. 2.

§ 11 *Fuga inclinavit*] *Fugam inclinavit* Lipsiens. Sed ultima litera τοὺ *fugam* perperam repetita est ex prima syllaba vocis seq. Vid. ad III. 48. § 5. *fuga inclinavit* absolute, ut 'fortuna belli inclinet' infra III. 61. § 4. Mox *cunctarentur*, pro *cunctantur*, Voss. 1. et Leid. 2. errore librariorum.

Non alia ante Romana pugna atrocior fuit] Pal. 1. *ante alia*, ut Pal. 2. quoque. Ita mox cap. sequenti idem omiserat τὸ *ante* in illis verbis, 'Si umquam ante alias ullo in bello fuit.' Gebh. *Non ante alia* etiam Harl. 2. et Lipsiens.

CAP. XXVIII. § 1 *Devictos hostes gratulatur*] Ita malim, quam, quod exstat in Pal. 1. *gratulatus*. Rotundior enim currit oratio, et quia sequitur 'alloquitur.' Pessime autem Campani ed. *gratulantur*. Gebh. *Ob devictos hostes* Haverk. sed *gratulatur* est in omnibus meis.

In diem posterum] Pall. *posteram*. Gebh. *Posteram* etiam Harl. 2. Hav. a m. pr. Lipsiens. et Port. Vid. ad I. 12. § 1. Paulo ante castra *Albana*, pro castra *Albanos*, est in Harl. 2. Verum ita legendum foret *jungi*, pro *jungere*. Vid. tamen ad XLII. 26. § 5. Sed nihil mutandum puto.

Vocari ad concionem] *Ad conditionem* Voss. 2. sæpe obvio errore operarum. Vide ad IV. 12. § 7. *in concionem* Hav. in quo mox etiam primo *excivere*, perperam exaratum vidi.

Ut regem Romanum ... proximi constiteret] Pal. 1. *consistere*. Vid. superiora. Gebh. De locutione illa infinita, sæpius a librariis corrupta, egerat Gebh. supra hoc lib. c. 12. § 1. Gron. etiam in prima ed. not. Livii ad I. 50. § 5. Postea enim emissis edd. ea ibi expunxit, et cum insigni ancario transtulit in Obs. II. 15. Verum hoc loco omnes nostri constanter

constitere. Præterea *regem Romanorum* ed. Venet. 1498. et tum *proxime*, pro *proximi*, omnes excusi Aldo priores: is vero *proximi* dedit, consentientibus ei lectioni scriptis. Supra c. 16. 'Etsi satis credebant Patribus, qui proximi steterant, sublimem raptum procella.' Eodem cap. 'Quum perfusus horrore venerabundusque adstitissem.' cap. præc. 'Miraculo primo esse Romanis, qui proximi steterant, ut nudari latera sua sociorum digressu senserunt.' Infra XXXVII. 42. 'Auxilia enim subsidiaria, quæ proxima locata erant, pavore et consternatione quadrigarum et ipsa in fugam versa.' ubi etiam quidam codd. *proxime locata erant*. Vid. plura ad XXII. 12. § 7.

§ 3 *Armata circumdatur Romana legio*] *Arma circumdat Romana legio* edd. vett. dissentientibus scriptis omnibus, qui in vulg. conspirant. Qui primi Livium in lucem protraxerunt, typisque descripserunt, ita dedisse videntur, quod inciderint in cod. in quo exaratum erat *armata circumdat Romana legio*: quem errorem in Mss. frequentem esse infra videbimus ad x. 10. § 1. Et ita etiam interpolator quidam in Hav. emendare voluit, ultimis duabus literis τοὺ *circumdatur* lineola subjecta, qua eam delendam esse innuebat. Ex vitiosa autem tali scriptura deinde, non consultis integrioribus membranis, sensus caussa factum *arma circumdat Romana legio*. Præterea vox *Romana* exsulat a Leid. 2. Denique *negotium datum erat*, alio vocab. ordine, Harl. 2.

§ 4 *Tum ita Tullus inquit*] *Tum illa Tullus* pro var. lect. adscriptum est marg. Lipsiens. Deinde *inquit* præferunt Voss. 2. et Hav. sollemni librariorum errore. Vid. Nic. Heins. ad Nas. Met. IV. 475. Sup. hoc lib. c. 23. 'Ibi inquit Albanus.' III. 71. 'Dedere cupidæ audiendi plebi, ut, quæ vellet, Scaptius diceret. Ibi inquit:' ubi etiam quidam codd. perperam

inquit præferunt. Mox vocula *ante* omittitur in Harl. 2. et Lipsiens. quam etiam in uno Pal. deesse Gebh. monuit ad cap. præc. § 11. Denique *primum* deest in edd. prince. quod primus add. Ald. et *Dis* pro *Dūs* exhibet Flor.

Hesternum id prælium fuit] *Externum* Leid. 1. Voss. 2. Harl. 1. Port. et Lipsiens. qui error in membr. antiq. ubi promiscue adspiratio vel addi vel demi solet, et literæ *s* et *x* sæpissime confunduntur, frequens est. Vid. ad XL. 14. § 2. Insuper pronomen *id* deest in Leid. 2. Mox *major et periculosior* Hav. *major atque periculosior* Voss. uterq. Harl. uterq. Leid. uterq. Port. et Lipsiens. Denique *cum proditione atque perfidia* Leid. 2.

§ 5 *Injussu meo Albani subire*] *Jussu meo* a m. pr. Hav. qui mox habet *subire*. Sed *subicere*, una litera male interposita, Harl. 1. *Subierant montes* Flor. *Tum imperium istud*, idem Hav.

Vobis ignorantibus deseri vos, avertetur a certamine] *Ignor. vob.* Harl. 2. Lipsiens. et Port. *Tum vos* deficit in Voss. 1. et Leid. 2. *Tandem adverteret a cert.* Voss. 2.

Circumveniri se a tergo ratis terror ac fuga injiceretur] *Circumvenire* Harl. antiq. Voss. 1. Leid. uterq. et Lips. *Tum ab tergo* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Port. Hav. omnesque edd. usque ad illam Curionis, quæ *a tergo* dedit, quibusdam meorum concinentibus. Hinc *terror aut fuga* Lipsiens. et Port. *terror et fuga* Hav. Denique *iniceretur* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. et Port. quod more sollemni scriptum pro *iniceretur*. Vid. hoc lib. ad c. 30. § 3. *inicerentur* Voss. 2. quoniam *terror ac fuga* præcesserunt. Livio autem frequens est, ut duobus nominibus numeri singularis subjiciatur verbum numero multitudinis. Vid. ad hujus lib. c. 31. § 6.

§ 6 *Ut et vos, si quo ego inde agmen declinare*] *Vocula et non comparet* in Voss. 2. *Tum dec. inde ag.* trajectis

dictionibus, Voss. 1. et Leid. 2. Mox *Metus ille est* Flor.

Nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dederō] *Nisi hunc ins. in doc.* Hav. *nisi hunc ins. jam doc.* sine præpositione Leid. 1. Voss. 2. Harl. 2. Port. et vett. edd. ut oratio concepiatur pari modo, atque Sigon. infra emendandum censuit xxiv. 8. 'Lacus Thrasimenus et Cannæ tristia ad recordationem exempla, sed ad præcavendum simile utilia documenta sunt:' ubi alia vide. Potius tamen credo, præpositionem *in* sive *i* interceptam esse a præc. voc. litera finali. Vid. ad xxxv. 8. § 9. et xxxvii. 41. § 8.

§ 7 *Centuriones armati circumstunt*] Mss. omnes *cent. arm. Mettium circumst.* Quod non debuit negligi. Is enim erat imperii ordo, ut, Albano exercitu in concionem progressu, ipsi soli centuriones Romani, sive tamquam vitem tenentes et supplicii exactores, sive per speciem honoris, Mettium observarent, circumdarentque; ne, ut in magna multitudine, maxime ubi audiret criminis sui poenam, elaboretur. Deinde, cum sententiam de urbe Alba peregisset Tullus, ne ad horrorem ejus aliquid moverent Albani, omnes Romani armati eos circumsteterunt. II. 2. 'Dicere incipientem primores civitatis circumstunt.' Jac. Gron. Mediam vocem *Mettum* non modo agnoscunt omnes, quibus usus sum, codd. Flor. Voss. ambo, Harl. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Port. et Hav. atque ex Oxon. L. 2. et B. teste Hearnio; verum etiam omnes omnino edd. usque ad postrem. Grut. quæ prima perperam eam ejecit. Quare eamdem loco, unde mota erat, restituendam existimavi.

Quod bonum faustum felixque sit] *Quod bonum faustumque sit*, altera voce omissa, Hav. Male. Vid. de Brisson. de Formul. I. p. 66. ubi ejusdem formulæ etiam ex Livio plura exempla conlegit.

Vobisque, Albani] *Albanis* Harl. 2. qui idem cum Voss. 2. mox *plebeis* præfert. Tum *primos in patres*, pro *primores*, Hav. *primores imprēs patres* Lipsiens.

Albana res est, sic nunc in unum redeat] *Ex uno modo in duos* Harl. 2. qui insuper voces *est* et *nunc* omittit.

§ 8 *Ad hæc Albana pubes]* *Ad hoc* Voss. 2. Vid. ad XXI. 52. § 10. Hic tamen nihil muto unius cod. auctoritate. Mox *perperam* etiam Hav. *communi tum metu*. De lapsu hoc librorum infra vid. ad XXII. 17. § 5.

§ 9 *Meti Suffeti]* Vett. *Metti Fufeti*, quomodo appellat Dionys. *Lips.* Vide ad XXIII. § 4.

Fidem ac fœdera servare] *Fidem fœdere servare* Voss. 2. Verbis autem præc. *dicere*, pro *discere*, Voss. 1. et Leid. 2. Vid. ad XXXIX. 34. § 6.

Tu tuo supplicio doce] Pal. 1. *ni tuo*. Scriptum erat *ne tuo supp. doce*. Gebh. Scribe cum Flor. Voss. 1. Helm. Rott. Gud. Mureti libb. Andr. et Tarv. *at tu tuo supplicio doce*. Non ceperunt elegantiam hanc. Vid. ad XXIV. 37. J. F. Gronov. *At tuo supplicio* Leid. 1. omissa vocula *tu*, quam interceptit prima syllaba vocis seq. Verum recte *at tu tuo supplicio* etiam Harl. antiq. Quam lect. se in Oxon. L. 2. B. et C. reperisse Hearne testatus est. Neque aliter primæ edd. Sed voculam at jam omissam vidi in ed. Ven. 1495. Vid. ad c. 18. § 9. Particula *at* cod. Voss. 1. adscripta quidem m. pr. erat, librarius tamen, ne quid dissimulem, eam, additis notis, delendam indicavit.

Ita jam corpus distrahendum dabis] *Jam ita* Voss. 1. et Leid. 2. Præterea *distr. paucis dabis*, voce interjecta, Lipsiens.

§ 10 *In currus earum distentum inligat Mettum]* *In currus duarum* Voss. 2. Tum *alligat* Leid. 2. et a m. sec. Port. Vid. ad v. 27. § 9. Mox *deinde diversum iter* Leid. 2.

Quæ inhæserant vinculis membra]

Pall. duo *inhæserat*. Gebh. *Inhæserat* etiam Voss. 2. et Lipsiens. Sed omnino librorum errore: unde etiam in posteriori Ms. a m. sec. pro var. lect. margini adscriptum est *inhæserant*. Præterea male etiam *quia inhæserant* Hav. a m. pr. Vid. ad XL. 29. § 8.

§ 11 *Avertere omnes a tanta fœditate oculos]* Varia hic lectio habetur. Quidam distinguunt ante *avertere*, et supplent verbum *sunt* post *concitati*. Alii continue legunt, ut *omneis* sit accusativi casus, et nominativus *concitati* ad *avertere* referatur. At sic ego omnium legere malim, non *omnes*. Glar. *Tanta fœditate*, præpositione neglecta, Voss. 2. *omnes aptanda fœditate*. Leid. 1. ut voluisse videatur, *ab tanta fœditate*. Si ultima, quam Glar. memorat, interpunctio placet, etiam, si *oculos* deleatur, nihil ad sensum defuturum Doujat. testatur. Priorem tamen, quam edd. passim receperunt, præfero.

Exempli parum memoris legum humanarum fuit] Cogitandum, num scribi possit, *legum Romanarum fuit*. Nam sequitur, 'in aliis gloriari licet,' &c. *Rhen.* Emendat Rhen. *Romanarum*, pro *humanarum*, quod non placet: nam et a vet. lib. dissidet, et a Varrone, qui ita scribit de Vita Pop. Rom. ut est ap. Non. (vid. 'Distrahere') 'Metium Fufetium propter perfidiam interfecit pene imperiosius, quam humanus.' *Sigon.* *Legum humanarum* etiam Mss. nostri; ne quis forte accedat conjecturæ Rhenani, *Romanarum*. Quam certe omisisset, si ei fuissent in memoria isthæc Siliii Punic. 1. 152. 'Antiqua de stirpe Tagum, Sape-rumque hominumque Immemor, erecto suffixum robore mæstis Ostendebat ovans populis sine funere regem.' Occurrissentve, quæ de Leg. XII. Tab. scribit Gell. Noct. Att. XX. 1. ubi notandum, quod dicit, 'Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii bene aut caute vivendi disciplina est.' *Grut.* Robortell. de Art. Corr. Ant.

Libb. p. 26. *legum Romanarum* adversus Sigon. defendit; et in loco Varr. a Sigonio laudati, *immanius, pro humanis*, legendum censet. Verum sententiam suam vindicavit Sigon. Emend. 1. 2. p. 142. Cui etiam favent omnes codd. quos consului.

CAP. XXIX. § 1 *Jam præmissi Albani erant equites*] Cleric. in Arte Crit. tom. II. p. 67. *præmissi Albam erant equites* scribendum conjecit. Verum in nupera Livii ed. τὸ *Albani* operarum errori tribuendum esse recte vidit. Non tamen hic error in solis Gron. posterioribus, quarum tantum eo loco meminit, commissus est, sed et in multis priorr. Mediol. 1480. Tarvis. utraq. Venet. pluribus, Ascens. prima, Mogunt. et aliis; immo etiam in codd. Leid. 2. Port. et a m. pr. Hav. in quo m. altera margini adscriptum erat *Romani*. Insuper Hearne ex solo Oxon. L. 2. *Albam* laudans, reliquos quatuor, quos adhibuit, pariter *Albani* habuisse tacitus agnoscere videtur. Simili errori tribuendum, quod mox *Romani*, pro *Romam*, reperiatur in Voss. 2. Ceterum τὸ *erant* exsulat a Leid. 1. quod transponunt priores edd. *erant Albam*, vel *Albani*. Ald. primus dedit *Albam erant*, quem ordinem servant omnes reliqui scripti. Denique vox *equites* non comparet in Port.

Ad diruendam urbem] Pall. 1. ac 3. *dirimendum*: ut mox iterum Pal. 1. *jam fragor tectorum, quæ dirimebantur*. Gebh. *Dirimendam* Lipsiens. et Port. *uniendam* Voss. 2. *irruendam* Hav. a m. pr. *dirruendam* a m. sec. Præterea *Legiones deinde ductæ sub s̄ ad dirimēdā* Leid. 1. Quibus vocibus ac notis quid librarius indicare voluerit, me adsequi non posse, ingenue profiteor. Nisi forte dicendum sit, τὰ *sub s̄* ex marg. in contextum inrepsisse, iisque librarium indicare voluisse *subintellige sunt*.

§ 2 *Qualis captarum esse urbium solet*] *Urbium esse solet*, alio ordine dic-

tionum, Lipsiens. et Hav. Sed τὸ *esse* omittit Harl. 2. Tum *fractisve arietibus* Leid. 2. et Port. Sed *effractis portis* proxime præcesserat. Hinc *arce jam*, pro *arce vi*, Harl. 2.

Et cursus . . . miscet] *Et incursus* Voss. 1. a m. pr. et *concursum* Haverk. Tum *miscet*, id est, *misceret*, Port. Vid. ad XXXIX. 52. § 6.

§ 3 *Ita defixit omnium animos, ut præ metu oblitus*] Vid. Varr. Lectt. Alio ordine omnium ita defixit animos Hav. Dukeri conjecturam adstruit locus simillimus Justini VIII. 5. 'Non quidem pavor ille hostilis, nec discursus per urbem militum erat, non tumultus armorum, non bonorum atque hominum rapina; sed tacitus mœror et luctus.'

Rogitantesque alii alios] Particula *que* exsulat a Leid. 2. Mox in *itineribus*, pro in *liminibus*, Lipsiens.

Ultimum illas visuri] Cujus sit, ignoreo: sed admodum recens est. Nam et Sigon. prior *ultimum illud visuri*. Ubi video adscriptum Mureto, '*illius* in vet. et melius.' Qui sint vet. isti, ipse viderit. Ego nec in scripto ullo, nec impresso ab Andr. ad Sigon. inveni aliter, quam *ultimum illud*. Et sine dubio dictum est, ut hoc tertium ap. Curt. IV. 11. *extremum hoc* ap. Val. Flacc. IV. 253. De quibus Obs. II. 8. Cic. ad Att. XIII. 46. 'Meo autem Lanuvino, quod Lepido tradidi, ex eo hoc primum.' J. F. Gron. *Ultimum illud* uno ore probant etiam nostri omnes, Voss. ambo, uterq. Harl. uterq. Leid. Hav. Lipsiens. et Port. Eamdem lect. ex libb. quos ap. Oxon. vidit, L. 2. B. et C. laudat Hearne. Vulgatum *ultimum illas*, quod cujus esset J. F. Gron. ignorabat, demum vidi in Mod. Francof. 1588. Pristinam itaque lect. revocare non dubitavi.

§ 4 *Ultimis urbis partibus*] *In ultimis* Harl. 2. et Hav. Præterea alio ordine *partibus urbis* Lipsiens.

In quibus natus quisque] *Iratus*, pro

natus, Voss. 2. errore orto ex similitudine ductuum literarum *ir* et *n*. Id tamen aperte falsum videns librarius, quum forte opus absolutum relegeret, ex ingenio margini adscripsit *creatus*.

§ 5 *Conspectus aliorum mutua miseratione*] Pal. 1. *mutita miseratione*. Gebh. Et hoc erranti librario adscribere nullus dubito. Simili lapsu *uerare*, pro *iterare*, scripserat librarius apud Hor. Epist. i. 18. vers. 11. recte id improbante Bentleio.

Vocesque etiam miserabiles] Tò etiam non adparet in Lipsiens. Leid. 2. et Port. *Vocesque et miserabiles* Harl. 2. Alibi sæpe τὸ et cum voce etiam commutatur. Vide ad xxii. 47. § 9. Mox *mulierum præcipuæ* Flor.

§ 6 *Egressis urbem Albanis*] *Urbe* Leid. 2. et a m. sec. Hav. Non sequor. Vide quæ infra dicentur ad xxix. 6. § 4. *Egressisque urbem* Leid. 1.

Omnia tecta adæquat solo] *Adæquabat solo* Voss. 2. *solo adæquat* Voss. 1. et Leid. 2.

Unaque hora quadringentorum annorum opus] Ex Dionys. iii. p. 172. colligitur, Albam stetisse annis quadringentis octoginta septem. Sed hæc non rotunde numerat Livius. *Glar.* Errat: dicere debuit *quingentorum*. Sed Virgilium sequitur *Æn.* i. 272. 'Illic ter centum.' Intelligis, quid velim. A condita Alba ad Romulum annos trecentos statuit Virg. Livius sub Tullo quadringentos. Quare Virg. sequitur. *Tan. Faber.* Lege Dodwell. de Cyclis Dissert. x. in fine. *Duk.* Clericus, praefatus parvam fuisse urbem, si una hora dirui potuit, hyperbolen in his agnoscit. Vero Latinis et Græcis frequens, ut hora vel una hora fieri dicant, quod parvo tempore fit. Ita *μία ὥρα* plerumque capitur in Apocal. Johann. c. 18. comm. 10. Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, Βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά, ὅτι ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου: ubi videndus *Pricarus*. Et ita hora in genere pro tempore ponitur; ap. Ter. Eun. ii. 3. 49. 'Dum hæc di-

cit, abiit hora.' Propert. Eleg. i. 6. 11. 'His ego non horam possum durare querelis.' Et eo sensu 'momentum horæ' apud Phædr. Præfat. iii. 5. 'Momentum ut horæ pereat officiiis meis.' Ubi vid. Burmann. Ut ergo hora in genere tempus notat, ita una hora est tempus exiguum. Ceterum *quad. ann. tempus*, perperam Lipsiens.

Templis tamen Deum temperatum est] Non infrequens verbum Livio. Sic 'temperare manibus,' ii. 23. abstinere se a vi facienda. 'cædibus,' ii. 16. 'proditionibus,' xxiv. 39. 'neci mulierum,' Tac. Ann. xiv. 37. At aliter Noster, ubi apponit res vel personas, cum quibus moderatius vel minus actum est. Præpositionem enim interponit. vi. 17. 'In quo ab sociis temperaverunt.' vii. 20. 'Ab oppugnatione urbium temperatum.' xxiv. 31. 'Nec ab ullo temperatum foret.' xxxix. 10. 'Ab his sacris se temperatum.' Num quid igitur hic quoque fuit *A templis*? Sed Cic. quoque Verr. i. 59. 'Te putet quisquam sociis temperasse?' Et ii. 6. 'Si cuiquam ulla in re umquam temperaverit, ut vos quoque ei temperetis.' *J. F. Gron.* Ego nihil in verbis præscriptis mutandum existimo. In vulg. enim lect. consentiunt omnes libri scripti et editi, nisi quod series mutetur in Harl. 2. hoc modo habet, *Tamen templis Deum*; et edd. ante Ald. quas vidi, præferant *Templis tantum Deum*: quas voces etiam alibi librarii commutarunt. Vid. ad iii. 46. § 1. Præterea non semper Livius eam, quam Gronovius putabat, differentiam utriusque constructionis observavit. Nam quemadmodum 'temperare cædibus' loco ab eo laudato dixit, ita etiam 'temperare a cæde' xxv. 25. 'Cum omnia terrore ac tumultu streperent, a cædibus tamen temperatum est.' Et eodem modo quo 'temperare lacrimis' dixit Liv. xxx. 20. 'temperare a lacrimis' est ap. Maron. *Æn.* ii. 8. quo

loco 'temperare ab injuria et maleficio' ex Cæsar. B. G. I. 7. laudat Eumeness. Contra quemadmodum 'ab obpugnationibus urbium temperare' Livio in usu fuisse exemplum a Gronovio productum evincit, ita eundem 'urbibus obpugnandis temperare' adhibuisse constat ex x. 12. 'Urbibus obpugnandis temperatum est, in quas timor Etruscos compulerat.' Hac forma 'amicis temperare' occurrit ap. Cic. pro Balb. c. 27. 'Nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum temperemus:' et 'privignis temperare' ap. Hor. Od. III. 24. 17. 'Illic matre carentibus Privignis mulier temperet innocens.' Quæ exempla evincere videntur, has similesque locutiones, tum apud Livium, tum apud alios scriptores, sine discrimine usurpari.

Edictum ab rege fuerat] *A rege edictum* Leid. 2. Lipsiens. et Port. *edictum a rege* Voss. 1. et Hav.

CAP. XXX. § 1 *Eandem sedem Tullus regiae capit, ibique habitavit*] Auctoritatem sequuti scripti cod. sic legemus, *Eam sed. Tul. regiae capit, ibique deinde hab.* Rhen. *Ibique deinde hab.* editus a Campano. Ceteri excludunt *deinde*. Recte. Neque enim in nullo visitur Pall. Imo, si quid sentio, abjiciendæ præterea duæ reliquæ voces *ibique habitavit*. Hæreas etiam, an non pretium constituendum lectioni Pal. 1. *ea sede Tull. regiam capit*. Nam certe in Pall. ceteris exstat illud *regiam*. Grut. Triumphat de hac producta lectione Rhen. at ego aliam ei obduco ex Pal. 1. forte meliorem, *eandem sede Tullius regiam capit, ibique habitavit*; ejecto quoque τῇ deinde, quod et reliqui duo abdicant. Ceterum Pall. duo, ut et Camp. *eam sedem Tullus regiam capit*. Gebh. Rott. Helm. Gud. Voss. uterq. *ibique habitavit*, sine voce media. J. F. Gron. *Eandem sed. Tul. regiae capit* Hav. *eandem sed. Tul. regiam capit* Lipsiens. *eam*

sed. Tul. regiam capit Harl. 2. Verum τὸ deinde omnes libri manu exarati, quibus usus sum, Voss. ambo, Harl. uterq. Leid. uterq. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. ignorant. Quod Hearnæ etiam non invenit in Oxon. L. 2. B. et C. Tot itaque codd. testimoniis confosam vocem, quam Rhen. unius Wormaciensis auctoritate addiderat, ex contextu ejeci.

§ 2 *Principes Albanorum in patres, &c. legit Tullios, Servilios*] Inter celebres et illustres familias, quæ ex diruta Alba Tulli Hostilii regis temporibus Romam commigrarunt, ap. Livium 'Tullios' relatos reperio. Dionys. III. p. 170. in earum relatione non *Tullios*, sed *Julios*, memorat: cujus lectio eo mihi verior videtur, quo magis constat, Juliam gentem, non Tulliam, longa Alba fuisse oriundam. Sabell. Pro *Tullios*, Sabell. *Julios* legendum censet ex Dionysio. Ego propemodum adducor, ut utrumque legendum putem. Nam et Tulliorum et Juliorum apud priscos Romanos insignis mentio, etiam in magistratibus; quamquam nomina principum familiarum utrobique non prorsus conveniant. Vid. etiam, quid sibi hoc 'templum' velit, quod mox subjungit. Glor. Mendose 'Tullia' gens inter Albanas Romam a Tullo Hostilio translata numeratur, pro 'Julia.' Id indicat Dionys. qui, eodem ordine commemorans has gentes, inquit, Ἰουλίους, Σερвуίλιους. Adde, quod gens 'Tullia' non Albana fuit, sed Corniculana; et quod *Tullus* et *Tullius*, pro *Julio* et *Julio* sæpissime est mendose. ['Et hoc quoque notavit Sabellicus.'] Sigon. Pal. 1. *Tullos*; 3. *Tulios*: ut admodum probabile sit, quod conjecerat Sabell. et non improbat Sigon. *Julius*. Grut. In Pal. 3. ancipiti litera *tulios* scriptum est, ut nullo possis legere negotio *Julios*. Quod verissimum esse, dudum perdocuit Sigon. Gebh. Damnata lect. *Tullios* præferunt Flor. Voss. ambo,

Harl. uterq. Leid. uterq. Port. Hav. et fragm. Hav. *Tullos* Lipsiens. Ex Oxon. etiam ap. Hearne *Tullios* habent L. 2. B. et C. Sed ab eodem inspecti L. 1. et N. *Julios* legunt. Quam scripturam probavit quoque Lud. Dorleans ad Tac. Ann. XI. p. 594. Alia exempla, ubi *Tullus* pro *Julus* et *Tullius* pro *Julius*, olim mendose legebantur, vid. ad II. 43. § 1. IV. 35. § 4. c. 56. § 2. c. 61. § 1. v. 10. § 1. c. 16. § 1. VI. 4. § 8. et alibi sæpe. Nescio tamen, an tot codd. et principum edd. auctoritate ac consensu firmata vox ex Liviano contextu, id quod Gron. 1665. fecit, ejici, et alia ei substitui debuerit. Præsertim quum secundum Liv. aliosque jam *Juliam* gentem Romæ, ante *Albam* dirutam fuisse, evincat *Proculus Julius*, cui *Romulus*, cælo repente delapsus, se obvium dedit. Vid. I. 16. Flor. I. 1. et quos eo loco laudat Freinshem. Ex his *Dionysio* vocatur II. p. 124. *Ἰούλιος ὄνομα, τῶν ἀπ' Ἀσκανίου, γεωργικὸς ἀνὴρ, καὶ τὸν βίον ἀνεπίλεπτος*. Hinc *Tullios* loco restitui; ex quo si quis vocem illam certioribus argumentis ejiciendam probaverit, ei lubens cedam.

Quintios, Geganios] *Quinctum*, *Quinctium*, *Quinctilium*, et *Quinctilianum*, scribendum esse, facile omnes intelligent, qui Capit. lapidum scripturam observaverint. Eadem scriptura servatur etiam in quibusdam Mss. Diodori Siculi, quos mihi commodavit Lud. Beccatellus, tum cum *Venetis Pontificiæ* legationis munus obiret. Qui libri cum hactenus impressi non sint, plurimum mihi, ut post idoneo loco ostendam, ad *Livianam* historiam emendam sæpissime profuerunt. In iis ergo est *Κοίνκτος*, et *Κοίνκτιος*. Itemque est cum in aliis lapidibus, tum in quodam per vetusto, qui in agro *Regiensi* est, ap. *Horatium Malegutium*, ejusmodi: *QUINCTAE. NONIAE. RVFAE. ET. NONIAC. Q. F. QUINCTVLAE*. Quid plura? in ijs etiam *Livianis* Mss. ita demum

sæpe esse, quamquam inconstanter, comperi. *Sigon.* Vide eundem *Sigon.* ad Liv. IV. 17. § 9. et *Colomes.* ad *Quinctil.* Institut. Orat. in princ. Huic scribendi rationi adversatur *Turn.* Adv. xxx. 28. cum alia causatus, tum etiam *marmorarios lapidumque scalptores bonos grammaticos non fuisse, sed operarios, mann,* quam mente, doctiores, eosque in vulgo, non in doctis, numerari; quos propterea in his similibusque peccasse existimat. Quod ut locum habere potest in ignotorum et ex vulgo procreatorum hominum monumentis, ita non facile in illis, quæ vel publica auctoritate, vel a viris honoratis dedicata sunt, admissum fuisse credo, ubi quæque ad præscriptum exprimenda erant, ad quod deinde opus absolutum etiam exigebatur. Certe id non videtur statuendum de *marmoribus Capitoli.* in quibus non semel vel aliquoties, sed constanter hæc orthographia obtinetur. Huc accedunt nummi antiqui, eandem scribendi rationem adprobantes. Certe *Patin.* in *Gente Quinctia* duos vulgavit, quibus epigraphe est *T. QVINCTIVS. CRISPINVS. A. A. A. F. F.* et *T. QVINCTIVS. CRISPIN. SVLPIC. III. VIR. A. A. A. F. F.* alium in gente *Nonia*, cujus inscriptio *SEX. NONIVS. QVINCTILIAN. III. VIR. A. A. A. F. F.* *Vaillant.* in *Numism.* Colon. part. I. pag. 56. quartum, in quo memoratur *P. QVINCTIL. VAR. II. VIR.* His auctoritatibus permotus passim eandem scripturam secutus sum, quæ sæpe occurrit in optimo eorum *Leid.* I. et etiam obtinuisse videtur in antiqu. Ms. ex quo initium XXXIII. *Livii* editum est; ubi non modo edd. principes præeuntem cod. secutæ sunt, sed et recentt. quæ alibi semper aliam scribendi rationem receperunt. Vide etiam *Gebh.* infra ad Liv. III. 20. § 3. In adpellativo vero *quintus*, a communi orthographia recedendum non judicavi. Vid. *Cort.* ad *Sall. Jug.* c. 24.

Præterea *Gegamus* Harl. 1. *Greganios* Leid. 2. et Hav. Vide ad iv. 17. § 7. Tum *Curatios* Flor. Port. et Hav. *Curacios* Lipsiens. Vide hoc libro ad c. 24. § 1. Denique *Celios*, pro *Clacios*, Voss. 1. et Leid. 2.

Templumque ordini ab se aucto curiam fecit] Noris. Dissert. ad Cnotaph. Pis. 1. 4. p. 53. e Cic. aliisque, nec non ex hoc loco Livii, et ex xxxvii. 52. et 53. ostendit, senatum sæpe in templa coactum fuisse. Potuisset omittere testimonia Livii. Nam quum senatus in templum vocatus dicitur, semper additur nomen numinis, cujus id templum esset, ut Jovis, Apollinis, Bellonæ. Sed Livius curiam templum vocat, quia inaugurato consecrata erat, ut senatus ibi auspicio haberi posset. Vid. Varr. de L. L. vi. pag. 67. ed. Dordr. Serv. in Virg. *Æn.* i. 446. vii. 153. et 174. et Manut. ad Cic. ad Fam. iv. 6. Et sic rostra templum vocant Cic. in Vatin. c. 10. et Liv. viii. 14. et 35. Duk.

Ad patrum nostrorum ætatem adpelata est] *Ad patrum nrm æt.* Leid. 1. *ad patrum nostrum æt.* Leid. 2. *ad patrem nostrum æt.* Harl. antiq. *ad patrum usque nostrorum æt.* transpositis in alium ordinem dictionibus, Haverk. Tum *vocata est* Hearn. Oxon. L. 2. quod alterius illius glossema habendum videtur. Vide ad 20. § 4.

§ 3 *Aliquid ex novo populo adjicere-tur*] Pal. 1. *aliquid novo populo addiceretur.* Et ultimum quoque verbum retentat Pal. 3. præ vulgato *adjicere-tur.* Gebh. *Addiceretur* etiam Leid. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. Quod errantibus librariis tribuendum est, qui 'adicare,' pro 'adjicere,' scribere soliti fuerunt: quemadmodum etiam hic scribitur in Leid. 1. Voss. utroq. et Port. Qua ratione *iniceretur*, pro *injiceretur*, habuimus supra hoc lib. 28. § 5. Vid. ad ii. 10. § 9. et iv. 8. § 5.

Legiones etiam veteres] Vet. et sin-

terior lectio *Legiones et veteres.* Rhen. *Legiones etiam veteres* primus edidit Ald. quum priores dedissent, media voce exsulante, *Legiones veteres.* Sed cum Rhenano faciunt omnes codd. quos consului, præter Hav. in quo *Legiones etiã veteres* reperi, et Flor. in quo *legiones veteres.* Vid. ad ii. 44. § 3. Voculas et atque etiam commutari videbimus ad xxii. 47. § 9. et hoc cap. § 6.

§ 4 *Res nequidquam erant repetitæ*] *Nequidquam* Flor. et Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9. Paulo ante *inducit*, pro *indicit*, Voss. 2. Vid. ad xxxviii. 43. § 1.

§ 5 *Ad Feroniæ fanum comprehensos a Subinis*] His Livii verbis hand dubie apparet, in Sabinorum potestate Feroniæ fanum ea tempestate fuisse. Nec desunt, qui scribant, circa Socrate montem, et urbem Feroniam et Deæ templum religiosissimum fuisse; ipsamque a ferendis arboribus ita appellatam. Sed Dionys. ii. 113. in Latio hand procul Circeiis in Pometinis campis 'Feroniæ templum' a Spartânis conditum tradit: nomenque datum genio ab æquorea latione. Maroque vetustatis peritissimus *Æn.* vii. 799. 'Circeiumque jugum, quæis Juppiter Anxurus arvis Præsidet, et viridi gaudens Feronia luo.' Vide igitur, ne utrobique Deæ templum fuisse dicendum sit. Cui opinioni si quis gravate accedat, perbelle fateatur necesse est, alteram opinionem esse falsam. Accedit et his tertia quædam, quod Ptolem. iii. 1. inter Lucam et Pistoriam 'Feroniæ lucum' in Etruria retulit. De quo nunc loco an intelligi possit, viderint alii. *Sabell.* Neque intelligitur hoc loco lucus Feroniæ, Ptolemæo memoratus, de quo agit Cluv. Ant. ii. 2. p. 460. neque etiam Feroniæ lucus, fons, et templum in campis Pometinis, memoratum Dionys. ii. de quo vid. Cluv. Ital. Antiq. iii. 7. p. 1013. sed potius aliud Feroniæ templum in agro Ca-

penate sub montem Soracte, unde non longe siti erant Sabini, qui Romanos mercatores comprehenderant, et Etruscorum Veientes, qui Sabinis opem tulerunt, ut Livius refert. De eo consulendus Cluv. Ital. Antiq. II. c. 3. p. 547. Haud mirum autem, eo negotiatores Romanos profectos esse, cum fanum illud communiter a Sabinis et Latinis coleretur. Vid. Dionys. Antiq. III. p. 173.

Mercatu frequenti] Vet. *mercato*. Notavi supra simile. *Lips.* Pall. tres idem præferunt, quod codex Lipsii, nempe *mercato*, antiquo scribendi ritu. Verum hæc talia minutiora censeo, quam ut debeam indicare lectori: præsertim qui norit, ætatem fere unamquamque peculiarem sibi finxisse orthographiam; ne inusitata isthæc omnia referamus ad antiquitatem exoletam: sed et occupatio sum, quam ut liceat libeatve descendere ad has criticorum næcias inanes. *Grut.* Pall. tres, Lipsii cod. *mercato*: sic III. 17. Pal. 3. 'Appii Herdonii ducto et auspicio;' non *ductu*. IV. 27. ut habent Mss. duo Pall. 'Inter nocturnos tumultus moderato difficilem;' ubi male edidit Camp. *moderatus difficile*. Gebh. *Mercato* etiam Voss. uterq. Leid. 2. Lipsiens. fragm. Hav. et a. m. pr. Hav. id quod probat etiam Ger. Voss. ad Vell. Pat. I. 8. p. 54. Sed vid. ad I. 15. § 7.

Ac Romæ retentos] *Detentos* fragm. Hav. Vid. ad Epit. Liv. III. et *Romæ retentos* Hav.

Hæc causæ belli ferebantur] *Parabantur* Neap. Lat. unde *putabantur* legendum esse ipse Latinius conjecit. Verum nihil mutant reliqui codd. nisi quod *hæc causæ* sit in Flor. Lipsiens. fragm. Hav. a. m. pr. et Port. a. m. pr. atque *hæc enim causæ* in Hav. Paullo post *memores suarum*, τῶν et omissio, Voss. 2. Vide ad II. 44. § 5.

§ 6 *Nuper etiam adfectione populi Albani*] *Et, pro etiam*, Voss. 2. Eadem varietas in Mss. frequens est.

Vide ad XXII. 47. § 9. et supra hoc cap. § 3. Tum vocem *Albani* non agnoscit Leid. 2. Hinc *circuminspicere* Flor. Lipsiens. Harl. antiq. Hav. et fragm. Hav.

§ 7 *Proximi Etruscorum Veientes*] Fontaninus de Antiq. Hortæ I. 1. Veientes e numero duodecim populorum Etruriæ expungit, idque testimonio hujus loci confirmat, in quo Liv. Veientes in ipsa Etruria non agnoscere dicit. Hoc ita videtur colligere, quod proximi Etruscorum ipsi Etrusci non sunt. Credo, plerisque verba Livii ita accepturos, ex omni numero vel ex omnibus populis Etruscorum Veientes 'proximos regione,' ut v. 8. loquitur, fuisse Sabinis. Liv. II. 50. 'Veios Etruscam civitatem;' v. 22. 'urbem Etrusci nominis' vocat, et Veientes sæpe Etruscis connumerat, ac sine discrimine eosdem modo Veientes, modo Tuscos et Etruscos dicit. I. 15. 'Belli Fidenatis contagione irritati Veientium animi et consanguinitate (nam Fidenates quoque Etrusci fuerunt).' II. 46. IV. 17. 18. 21. et seqq. et v. 15. Flor. I. 12. 'Anniversarii hostes ab Etruria fuere Veientes.' Duk. Verbis præcedentibus *Etruriaque erat vic.* addita vocula *que*, præferant Voss. 1. et Leid. 2.

Publico auxilio nullo] *Nullo auxilio* Voss. 1. et Leid. 2. *auxilio nullus* Voss. 2. An voluit librarius nullius? Sed vulgat. præstat. Paullo ante *merces fuit* Flor. *merces etiam valuit* Voss. 1. et Leid. 2. et *merces valuit* Voss. 2.

Valuitque apud Veientes pacta cum Romulo induciarum fides] Induciæ factæ erant sub Romulo in centum annos, sed sub Tullo Hostilio ruptæ: quippe Veientes cornu dextro adversus Tullum steterant pugnaverantque. Frustra igitur hic servatæ, quæ antea ruptæ erant. Atqui ego memoria lapsus puto Livium. Glar. Atqui jam ante contra Tullum, rupta

illa induciarum cum Romulo fide, bellum gesserant, una cum Fidenatibus. Supra c. 27. 'Tullus adversus Veientem hostem dirigit suos: Albanos contra legionem Fidenatium collocat.' Vide et Dionys. Hal. III. 6. et Fest. v. 'Septimontio:' qui etiam urbem Veientium a Tullo oppugnatam ait. Nullæ ergo tunc amplius erant induciæ cum Romulo pactæ, pactæ quidem in centum annos, sed gesto novissime bello violatæ jam, ruptæ, et abolitæ. Glar. Livium memoria lapsum putat. Sigon. qui Glareani censuras diligenter ubique examinat, et, si potest, refutat, hic tamen, quasi acquiescat, et nihil habeat, quo Livium excuset, tacet. Sed profecto nimis foret ille memoriæ lapsus, nimis, ac Livio prorsus indigna incogitantia, rei tam modo memoratæ statim fuisse oblitum. Tertio enim ab hinc capite de isto Tulli contra Fidenates et Veientes bello egit, immo hoc ipso etiam in loco a Sabinis scribit sollicitatos ad defectionem a Romanis Veientium animos 'ob residuas bellorum iras, sed valuisse apud Veientes pactam' novissime, ut censeo, 'induciarum fidem.' Existimo autem, quoniam Livius in superioribus nihil prorsus de exitu istius belli, aut pace inter Veientes et Romanos post horum victoriam restituta tradidit, abductus, ut videtur, narratione novi et inusitati supplicii, quo perfidiam Albani ducis vindicavit Romanus; existimo ergo Veientes, composito tunc bello, Romanis seu eorum regi Tullo Hostilio obligasse iterum suam fidem, pactis denuo in centum annis induciis; idque Livium hoc demum loco per occasionem significare, scribendo 'valuitque apud Veientes pacta cum Tullo induciarum fides.' Sciolos vero, quia nihil ante de induciis cum Tullo pactis legerant, temere satis, sed more suo, Romuli nomen hunc in locum intulisse, quippe a quo Veientibus 'agri parte mulctatis in

centum annos inducias datas,' c. 15. meminerant. Atque ita plane Liv. IV. 30. induciarum, ad finiendum prius bellum cum iisdem Veientibus pactarum, meminit demum initio alterius belli: 'Cum Veientibus nuper acie dimicatum ad Nomentum et Fidenas fuerat, induciæque inde, non pax facta, quarum et dies exierat, et ante diem rebellaverant.' De bello a Romanis contra Fidenates et Veientes gesto, pugnaque ad Nomentum et Fidenas pugnata, captisque ipsis Fidenis, ac Veientibus metu similis excidii exterritis, et nequidquam sollicitantibus ad commune bellum duodecim Etruriæ populos supra c. 21. 22. 23. egerat, at de induciis, vel quocumque modo compositum fuerit bellum, ibi ne γὰρ quidem. Multum me etiam in hac emendatione confirmat, quod I. 42. auctor ait, 'Peropportune ad præsentis quietem status bellum cum Veientibus (jam enim induciæ exierant) aliisque Etruscis sumtum,' scil. a Servio. Quibus verbis si ad aliquem, non ad alium certe, quam hunc respexit, tentatum a me locum; nec alias intelligere potest inducias, quarum quidem in superioribus meminere, nisi has a Veientibus cum Romanis et Tullo in centum rursus annos ex mea sententia renovatas. Nam quas Romulus antea in centum annos iis concesserat, si maxime valuissent semper, tamen jam diu ante Servii imperium, immo jam ante Tarquinii Prisci exiisse debuerunt. At induciæ cum Tullo in totidem annos, quocumque ejus imperii anno, pactæ, necessario sub Servio demum suum decucurrerunt tempus. Nam Tullus regnavit annos XXXII. Ancus XXIV. Tarq. Priscus XXXVIII. Servius denique XLIV. Ex quo manifestum, quocumque Tulli anno initium centum annorum ponas, desinere illos in Serviano imperio. Periz. Anim. Hist. c. 4. p. 170. Periz. bene ostendit, Romulo hic non posse locum habere, et

pro eo ex historia substituit *Tullo*. Propius ad scripturam libb. accedit *Romano*, vel *Romanis*. E compendio scribendi *Rom.* facile fieri potuit *Romulo*. Duk.

§ 8 *Quum bellum utrimque summa ope pararetur, vertique*] Pal. 1. *utrimque summa operarent*: alludit ad lect. restitantes in Pal. 3. ac Campani ed. *utrimque summa ope pararent*; quā duco esse legitimam. Gebh. Mss. omnes *pararent*. Omuino eadem mutatio placuit auctori II. 54. 'Ut etiam insontes fecisse videri vellent, palam ferretur.' *Jac. Gron.* Maximam partem Mss. *pararent* legere, Gronovio concedam, non tamen omnes. Ex nostris enim ita soli Leid. utroq. Harl. 1. Hav. et Lipsiens. Similiter ex Oxon. solos tantum L. 1. et C. lectioni Gron. faventes laudat Hearne; ne quid de Pall. Gebhardi, quorum 2. vulgat. servasse videtur, dicam. Verum, præter plerosque scriptos, τὸ *pararent* etiam superest in omn., quas vidi, edd. antt. quum contra *pararetur* demum obvium fuerit in Sigoniana 1555. ubi Sigon. testatus est, se ita in Mss. invenisse. Postea Scholion hoc omisit, nec tamen lect. quam olim receperat, simul expunxit. Unde, eo rejecto, alterum recipiendum putavi. De mutatione autem locutionis, quæ hic Livio placuit, ut verbo activo subjungat passivum, infra dicendum erit ad VIII. 34. § 9. et ad IV. 2. § 7. Insuper edd. ante Ald. *utrique summa ope pararent*; quomodo 'utræque manus' inlustratur Gronovio ad Liv. XXXVI. 16. § 6. Sed, quum *utri* mox sequatur, et, præter Leid. 2. etiam *utrique* obferentem, ab alia parte stent omnes codd. scripti, nihil mutans *utrimque* prætulī. Voces *summa ope pararent, vertique* negligentia librarii omissæ sunt in fragm. Hav.

Utri prius arma inferrent] Ms. *uter prius arma inferret*. Lipsius. Itac et Voss. 1. et Leid. 2. *ut prius arma* Lipsiens.

Quæ scriptura orta videtur ex compendio scribendi *ut*, pro *uter*.

§ 9 *Ad silvam Malicusam fuit*] Hanc alii *Malitiam*, alii *Malicusam*, alii *Malitiosam* vocant. In Dionys. cod. vero III. p. 174. legitur *Malefica*. Quod in eum quoque auctorem annotavimus. *Glār.* Cum Vett. libb. omnes habeant *ad sylvam Malitiosam*, satis mirari non possum, cur isti emendatores *Malycusam* malint quam *Malitiosam*: quam germanam esse hujus loci lect. probatur ex Dionysio, qui hanc sylvam appellat τὴν ὕλην καλουμένην κακοῦργον. Est autem κακοῦργος *malitiosus*. Sigon. Vett. *Malitiosam*. Lipsius. Retinuit ed. Mod. seculi superiores lect. *Malicusam*; nam Ald. exhibet *Malitiam*. Nostrum illud *Malitiosam* restat in Pall. tribus. Neque aliter Græce vertit Halicarn. III. *Grut. Malitiosam* etiam invenerunt Latinus in Neapol. et Vatic. atque Hearne in Oxon. quos adhibuit. Neque aliter est in nostris Flor. Voss. ambobus utroq. Harl. Leid. utroq. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. Eadem lect. probat etiam Cluv. in Ital. Antiq. II. 9. p. 669. Mox ubi *peditum robore*, vocula et ejecta, Voss. 1. et Leid. 2.

§ 10 *Invectis turbati ordines sunt*] *Invectis turb. sunt ord.* Voss. 1. et Leid. 2. *sunt ordines* etiam habet Lipsiens. 'invecti' et 'injecti' etiam alibi in Mss. confunduntur. Vide ad IX. 40. § 14.

Deinde illa constare] Vet. libr. *deinde illis constare*. Vere. Sigon. Recte Sigon. *illis* restituit. Neque aliter Flor. Voss. 1. Harl. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et Port. edd. denique Hervag. 1539. antiq. In Voss. 2. tota ea vox deerat. Inf. VIII. 19. 'Vitruvio, nec ut vallo se teneret, constare sana mens.' Suet. Tib. c. 11. 'Si sibi pudicitia constaret.' in Ner. c. 30. 'Sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret.'

CAP. XXXI. § 1 *Quum in magna gloria magnisque opibus regnum Tulli*

esset] *In deest in vet. Lipsius.* Voc. in omittunt etiam Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. Utrumque loquendi genus, 'esse magna gloria,' et 'esse in magna gloria,' probum est. Hic tamen, quin optimi codd. vulgatum servant, verosimilius videtur, voculam in inter duas voces, alteram litera in finientem, alteram ab eadem incipientem, excidisse. Sæpe vero alterutra causa eam voculam elisit. Exempla habes x. 13. § 3. et xxxvii. 1. § 2. De locutione 'esse in magna gloria' vid. ad ii. 22. § 6.

Nunciatum regi Patribusque est] *An nunciatum* Voss. 2.

In monte Albano lapidibus pluvisse] Pal. 2. *pluvisse.* ἀρχαῖως. Gebh. Nostri codd. hoc loco nihil mutant; qui tamen sæpissime alibi apud Livium *pluvit* et *pluvisse* præferunt. Exempla vide ad vii. 28. § 7. x. 31. § 8. xxiv. 10. § 7. xxvi. 23. § 5. xxvii. 11. § 5. xxxiv. 45. § 8. xxxv. 21. § 3. xxxvi. 37. § 3. xxxviii. 36. § 4. xxxix. 22. § 3. c. 56. § 6. xl. 29. § 2. xlii. 20. § 5. xliii. 13. § 5. et alibi. Nihilominus tamen *pluvisse* etiam hoc loco a Livio profectum credo auctoritate Prisciani, qui, de præterito verborum in *uo* desinentium agens, illa *o* in *i* mutare docet, et tum addit Gramm. x. p. 881. 'Excipiuntur struo, struxi; fluo, fluxi; pluo, pluvi. Livius in ii. ab urbe condita et in xxi. et in xxii. lapidibus pluvisse: et in xxiii. sanguine pluvit.' Ubi, pro *in ii. ab urbe condita*, legendum in *i. ab urbe condita*. In lib. enim ii. Livii locutionem illam occurrere non memini. Postea animadverti, idem etiam visum fuisse Hieron. Columnæ ad Ennii Ann. ii. p. 54. Dissensum inter veteres grammaticos et nostras Livii edd. notavit etiam Turn. Adv. xvi. 6. Præterea *lapides pluvisse* præfert Lipsiens. Vid. ad iii. 10. § 6.

§ 2 *Credi vix posset]* *Vix credi potuisset* Voss. 1. et Leid. 2.

Missis ad id visendum prodigium] *Vi-*
Delph. et Var. Clas.

dendum Harl. 2. et Lipsiens. *viscendum* Port. Nihil muto. Alibi sæpe 'visere' pro primitivo 'videre' ap. Liv. usurpatur. Inf. iii. 68. 'Ex muris visite agros vestros ferro ignique vastatos:' ubi in quibusdam codd. pariter peccatur. xxiii. 7. 'Trepidante tota civitate ad excipiendum Pœnum visendumque.' Et mox, 'Visenda urbe magnam partem diei consumsit.' xxv. 40. 'Visabantur enim ab externis ad portam Capenam dedicata a Marcello templa.' xlv. 27. 'Circumeundam Græciam, visendaque, quæ nobilitata fama magis auribus accepta sunt, quam oculis noscuntur, ut statuit.' c. 33. 'Præda Macedonica omnis, ut viseretur, exposita:' et sæpe alibi.

In terras agunt] Pal. 1. ac 3. *in terris:* nam variant hos casus auctores. Gebh. *In terris* etiam Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. Verum non placet; ut nec, quod paullo ante *in conspectū*, pro *in conspectu*, habeat Leid. 1. Passim in eo cod. nota, quæ literæ *m* vice fungitur, in fine vocum pro lubitu librarii vel additur, vel demitur.

§ 3 *Visi etiam audire vocem]* *Vocem,* nempe jubentem, monentem. Vid. ad iv. 20. § 7. Præterea *Visi audire et vocem* fragm. Hav. Tum *summo cac. loloco* Hav. a m. pr. in quo deinceps *luco* emend. m. altera. *Summi cac. loco* Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Sæpe ita alibi scribæ lapsi sunt. Vid. ad xxi. 48. § 4.

Ritu sacra Albani facerent] *Ritu Albani sacrificarent* Hav. a m. pr. in quo m. sec. pro *sacri* emendavit *sacra*.

Quæ, velut Diis quoque simul cum patria relictis] Pall. iidem, *quæ, velut quoque simul Diis.* Pal. 2. vero, *quæ, velut quoque Diis.* Gebh. *Quæ, velut quoque simul Diis* Lipsiens. *quæ, velut Diis simul quoque* Hav. *quæ, velut Diis quoque simul patria* Harl. 1. De 'simul patria,' vide viros doctos ad Nemes. Cyneg. vs. 158. et quæ olim notavi ad Sil. Ital. viii. 395. Neque id hoc

Livius.

18 B

loco displiceret, si plures codd. suffragarentur, et Livium alibi ita locutum esse constaret. Lipsius quidem infra hoc genus loquendi ipsi restituere conatus est XLV. 7. 'Pullo amictus illo Perseus ingressus castra:' ubi scribendum conjicit, *Pullo amictu simul filio Perseus*. Verum neque ipse aliud ex Livio exemplum laudavit. Vocem tamen ejusdem significationis 'pariter' eadem constructione adhibet infra XXXVIII. 16. 'Ut, quas adissent, quasque non adissent, pariter ultimæ propinquis, imperio parerent:' ubi, (quod notandum contra Bentl. ad Cic. Tusc. III. 18. quem Burmann. ad loc. laud. Nemesiani laudavit,) τὸ *pariter* alia voce interveniente ita construitur. Vocem *relictis* perperam omittit fragm. Hav.

Et aut Romana sacra... obirati] Quia aut Rom. sacra Lipsiens. Præterea Ant. Periz. in marg. cod. quo uti solebat, scribendum sibi videri adnotavit *subirati*. Verum cui bono? De voce 'obiratus' vid. Gron. ad XLII. 10. § 15. Ubi verosimili conjectura Livio restituit, 'Consules obirati senatus, Latinis feriis in primam quamque diem indictis, in provinciam abituros se denunciarunt:' antea legebatur *ob ea irati*.

§ 4 *Ex Albano monte missa]* Ab Albano monte missa Voss. 1. et Leid. 2. Vulgatum firmat locus inf. III. 56. 'Audita vox una vindex libertatis ex eo missa ore.' Paulo ante *ab eo prod.* pro *ab eodem prod.* Harl. 2. et mox infra *mansit quoque*, pro *mansit certe*, Voss. 2. et Lipsiens. Male.

Quandocumque idem prodigium] Gud. *quandoquidem*. Flor. Helm. Rott. et a m. pr. Voss. 1. *quandoque*. Plin. XXIX. 1. 'Quandoque ista gens suas literas tradet, omnia corrumpet:' ut præter Ms Chiff. habet Voss. et XXX. 1. 'Quandoque sola artium tres alias in unam se redegit.' Vid. ad c. 24. J. F. Gron. *Quando id quidem prod.* edd. antt. usque ad Ald. quæ prima

quandocumque idem prod. exhibuit. Sed recte, pro *quandocumque*, magnus Gron. *quandoque* restituit ex auctoritate suorum codd. quibuscum consentiunt Harl. uterq. Leid. uterq. Port. et fragm. Hav. a m. pr. sed Hav. a m. pr. *quandocumque* exhibebat; *quando* a m. interpolatrice, *quandocumque* etiam est in Voss. 2. et Lipsiens. Hearne vulg. *quandocumque* ex uno Oxon. B. profert; de aliis nihil monet: ut in illis *quandoque* repertum esse verosimile fiat. Idem error superest ap. Columell. II. 10. 'Quæ repleta cum confestim gypsata sint, quandoque in usus promserimus, integram lentem reperiemus.' IV. 24. in princ. 'Quandoque igitur vinitor hoc opus obibit, tria præcipue custodiat.' Ita utroque loco integerrimus ac præstantissimus cod. Sangermanensis; quum vulgo edatur *quandocumque*. Plura vide ap. eundem Gron. ad Liv. VIII. 7. § 14. IX. 10. § 9. et XXXIX. 24. § 1. quibus locis similiter in libb. vulgg. partim *quandoquidem*, partim *quandocumque* edebatur. Vid. etiam Jac. Gron. ad Liv. XXIII. 20. § 8. et J. G. Græv. ad Suet. Claud. c. 1. Jurisconsultos quoque ea voce sæpissime hoc sensu usos esse, sed passim etiam librariorum ac recentt. edd. errasse, docuit Ant. Augustin. E-mend. III. 7.

§ 5 *Laboratum est]* Tò est ignorat Voss. 2. Tum pig. milit. iniretur Port.

Ab armis quies dabatur] Quies ab armis dab. Leid. 2. ab armis dab. quies Voss. 1. Mox a bellicoso rege Voss. uterq. Harl. 2. Leid. uterq. Hav. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. Sed præpos. ab deerat in Harl. antiq.

Longinquo morbo est implicitus] Longævo Voss. 1. et Leid. 2. Male. Longinquus pro longus ponitur, idque Livio est frequentissimum. Vid. ad VII. 29. § 1. In longinquo morbo fragm. Hav.

§ 6 *Adeo fracti simul]* Adeo simul

fracti Voss. 1. et Leid. 2. Tum *spiritus illius* Neap. Lat.

Qui nihil ante ratus esset] Pall. 1. et 2. *qui nihil ratus esset ante*. Gebh. Eadem lectio etiam superest in Lipsiens.

Magnis parvisque superstitionibus] *Magnisque parvisque* Voss. 1. et Leid. 2. Tum, verbis proximis *religionibus etiam*, omissa copula *que*, Voss. 2. Hav. Lipsiens. et Port. *regionibus etiam* Harl. 2. *religionibus et* fragm. Hav. Tandem *impelleret*, pro *impleret*, Voss. 2.

§ 7 *Ægris corporibus relictam*] *Relictam esse*, addita voce, Hav.

Si pax veniaque ab Diis inpetrata esset] *Inpetrata essent* Voss. 1. et Leid. 2. Quod, si plures libb. firmerent, non displiceret. Ita enim Liv. sæpissime loqui solet. Sup. I. 28. Voss. 2. habebat, 'Ut hostibus circumveniri se a tergo ratis terror ac fuga injicerentur.' c. 25. 'Alterum intactum ferro corpus et geminata victoria ferocem in certamen tertium dabant.' c. 21. 'Ea pietate omnium pectora inbuerat, ut fides ac jusjurandum civitatem regerent.' c. 58. 'Conclamant virpaterque.' II. 27. 'Metus omnis et periculum libertatis in creditores a debitoribus vertebant:' ut ibi legendum cum viris doctis doceo. c. 57. 'Quum timor atque ira invicem sententias variasent.' v. 8. 'Ut quosque studium privatim aut gratia occupaverunt:' ubi male vetus cod. Sigon. *occupaverat*. VI. 42. 'Quod passim eos simul pavor terrorque distulerant.' xxx. 32. 'Anceps igitur spes et metus miscebant animos.' xxxix. 51. 'Quem suspectum Romanis et receptus post fugam Antiochi Hannibal, et bellum adversus Eumenem motum faciebant.' Ita cod. Voss. non *faciebat*, ut vulgo editur. XLIII. 18. 'Quum a Thracia pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repentina defectione a Romanis præstarent:' ubi perperam etiam recentiores vulgaverunt *præstaret*. XLIV. 13.

'Circumvecti tamen mœnia sunt prætor et rex.' XLV. 41. 'Duos enim, tamquam ex magna progenie liberorum, in adoptionem datos Cornelia et Fabia gens habent.' Epit. cxii. 'Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga referuntur.' Vid. J. Gron. ad xxxiv. 19. § 6. Sigon. ad xxiv. 39. § 6. et quæ notavi ad III. 10. § 7. xxv. 18. § 14. xxviii. 8. § 12. c. 15. § 4. c. 18. § 8. et ad xxxiii. 29. § 10. Si autem legas *impetrata essent*, illud *impetrata* capiendum genere neutro. Nam ita etiam duobus pluribusve substantivis singularibus alterius generis adjectivum neutrum plurale addere Livius solitus est. Inf. v. 4. 'Labor voluptasque dissimillima natura societate quadam inter se naturali sunt juncta.' xxxv. 21. 'Formiis portam murumque de cælo tacta.' c. 25. 'Tempus et ratio administrandi ejus libera prætori permissa sunt.' xxxvii. 32. 'Postquam ira et avaritia imperio potentiora erant.' Vid. Jac. Gron. ad Liv. xxiii. 12. § 5. et quæ dixi ad xxvii. 37. § 2 ad xxxii. 9. § 2. et xxxviii. 8. § 5. etiam Cort. ad Sall. Jug. c. 38. Reliqui omnes vulgatum servant: quod et ipsum probum, ac Livio frequens est. Vid. ad xxxvii. 29. § 6.

§ 8 *Ipsam regem, tradunt, volentem commentarios Numæ, &c.*] *Traditur* Voss. 2. Quod genus loquendi ad imitationem Græcorum formatum Livio insolitum non est, et non raro alibi, partim in vulg. edd. partim in Mss. apud eum occurrit. Ita lib. II. c. 5. 'Creditor additas moles, manuque adjutum:' ita unus cod. vulgo est *credo*. v. 33. 'Eam gentem traditur fama, dulcedine frugum, maximeque vini, nova tum voluptate, captam, Alpes transisse.' VI. 27. 'Profectos hostes in agro Sabino consedisse nunciabatur.' VII. 6. 'Tum M. Curtium, juvenem bello egregium, castigasse fertur dubitantes:' ita unus cod. præ-

ferunt. VIII. 24. 'Eodem anno Alexandriam in Ægypto proditur conditam:' ea etiam hoc loco unius cod. lectio est loco τοῦ *proditum*. XL. 29. 'Creditur, Pythagoræ auditorem fuisse Numam.' Auct. Epitom. Liv. XXIII. 'Quos excessisse modii mensuram traditur:' in Epit. l. LXVIII. 'Aucilia cum strepitu mota esse, antequam Cimbricum bellum consummaretur, refertur.' Et hic unus cod. eam scripturam obfert, pro *referuntur*. Pariter Ovid. Amor. II. 17. 17. 'Creditur æquoream Phthio Nereida regi, Egeriam justo concubuisse Numæ.' Mela III. 10. 'Exustis insulæ adpositæ sunt, quas Hesperidas tenuisse memoratur.' Plin. Hist. Nat. XI. 20. 'Alveos numquam ultra decem annos durasse proditur.' Tac. de Mor. Germ. c. 33. 'Juxta Tencteros Bructeri olim decurrebant: nunc Chamaevos et Angrivarios immigrasse narratur.' Front. Strat. IV. 3. ex. 9. 'Æmilianum Scipionem traditur in itinere cum amicis ambulanti accepto pane vesci solitum.' Vid. J. F. Gron. ad Gellii I. 5. in princ. Jac. Gron. ad Arrian. de Exped. Alex. I. 1. et eruditos commentatores ad Nason. Fast. IV. 507. Unius tamen, et quidem istius, cod. auctoritas levior est, quam ut, invitis reliquis, vulg. lect. mutemus.

Quum ibi quædam occulta sollemnia *sacrificia*] Solennia sacra et sacr. recte dici constat ex iis, quæ ad c. 7. annotavit J. F. Gronov. Nec insolens est, uni substantivo plura adjectiva jungi. Tamen hic nonnihil suspectum est *sacrificia*, tamquam ex interpretatione ortum. Nam et ex eo, quod mox dicit 'operatum his sacris,' facile intelligi poterat, quæ sollemnia desiderarentur. Et 'solenne' ac 'solennia' plerumque a Livio, suppressis substantivis, dicuntur. Sup. c. 5. 'Solenne adlatum ex Arcadia.' c. 7. 'Ne extis sollemnum vescerentur.' IX. 34. 'Antiquissimum solen-

ne, et solum ab ipso, cui fit, institutum Deo.' XXIII. 24. 'Idque sacrum vas iis erat, quo solennibus libarent.' XXVI. 2. 'Solenne auspicatorum comitiorum.' XXXIII. 49. 'Solenne ludorum ad Daphnen celebrantem.' Adde Virg. Æn. v. 605. VI. 380. et VIII. 185. Just. XXXVIII. 8. et Suet. in Ner. c. 2. c. 28. (ubi non dubito, quin legendum sit 'per solenne nuptiarum celeberrimo officio deductum ad se,' quamquam repugnantem Grævio) et c. 34. Sed et aliquid ingratum auribus habere videntur tria illa eadem terminatione occulta solennia *sacrificia*. Duk. Ibi multa occulta solennia sacr. Hav. Quod vel aurium iudicium rejiciendum esse docet.

Operatum his sacris se abdidisse] Antiq. scriptura Pal. 1. *abdedisse*. Gebh. *Operaturum*, pro *operatum*, rescribendum putat Bentl. ad Hor. Od. III. 14. 6. Verum nihil muto. 'Abdidisse operatum' est, abdidisse, ut operaretur: quo sensu 'trajicere prædatum' inf. dixit II. 11. 'Ut prædatum milites trans flumen per occasiones aliis atque aliis locis trajicerent.' Vide ad XXII. 21. § 3. Perperam autem *addidisse*, pro *abdidisse*, habent Voss. 2. et Harl. 2. a m. pr. nam *adidisse* est a m. sec. Vide ad II. 45. § 7. Mox *factum*, pro *sacrum*, negligentia librarii Hav. *curatum esse id sacrum*, alio ordine, editi usque ad Ald. sed invitis omnibus Mss. meis.

Ira Jovis, sollicitati prava religione] Pall. *prava jam relig.* Elegans ἰσὺν *jam-religione*. Campanus amplius, *ira etiam J. soll. prava jam religione*. Miror, quis tam elegantem excluserit particulam. Gebh. *Soll. prava jam relig.* etiam Voss. 2. Harl. 2. fragm. Hav. Port. et Hav. *soll. prava jam relig.* Lipsiens. *soll. pravi relig.* Leid. 1. *soll. pravi a relig.* utramque lect. *pravi* et *prava* exprimens, Harl. 1. de quo vide ad III. 44. § 4. *soll. prava relig.* Leid. 2. literis male transpo-

sis, quod in hac voce etiam alibi in Mss. a librariis peccatum est. Vide ad xxix. 37. § 16. et cap. seq. § 2. Tò jam non placet.

Fulmine ipsum cum domo conflagrasse] In omnibus vett. libb. est *fulmine ictum cum domo confl.* quod probo. Sic Cic. de Off. iii. 25. 'Phaëthontem ictu fulminis conflagrasse.' Et Liv. xxxvi. 37. 'Duas naves fulmine ictas conflagrasse.' Et Lactant. iii. 17. 'Capitolium sæpius fulmine ictum conflagrasse.' Sigon. *Fulmine tunc cum domo Voss. 2.* Sed recte Sigon. *ictum*, pro *ipsum*, emendandum docuit. Neque aliter præferunt Flor. Voss. 1. Harl. uterq. Leid. uterq. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. ut et codd. Oxon. quibus Hearne usus est; præterea edd. antt. quotquot videre contigit, ante Frob. 1535. in qua demum *ipsum* primo vidi. Adi, quæ olim notavi ad Sil. Ital. v. 73. Sigonii emendat. probat etiam Schott. ad Aur. Victor. de Vir. Inl. c. 4. Præterea *flagrasse* Voss. 2. omnesque excusi principes ante Ald. qui recte *conflagrasse* restituit. Nam et reliqui codd. id servant, et Livius sæpe eo, tum propria, tum translata significatione, usus est. Inf. xxx. 7. 'Obtestans ne patrem suum patriamque proderet, iisdemque flammis Karthaginem, quibus castra conflagrassent, absumi sineret.' vii. 30. 'Quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti, et ubi conflagrassent Sidicini, ad nos tracteturum illud incendium esse.' xl. 15. 'Si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor.'

Gloria belli regnavit annos duos et triginta] Tò belli exsulat ab Harl. 2. Deinde *annos duo et triginta* Leid. 2. Vide ad xxxv. 21. § 5.

CAP. XXXII. § 1 *Hicque interregem nominaverant*] *Nominaverunt* Harl. 2. et Hav. qui posterior etiam *hi quoque*, sollemni librorum errore, de quo vide ad v. 27. § 1.

Numæ Pompilii regis nepos, filia ortus, Ancus Marcius erat] Hic locus ostendit, vitiose legi, apud Plut. in principio Coriolani p. 213. cum ait, Ὃν καὶ Μάρκιος ἦν Γάϊος ὄνομα θυγατρίδοῦς, καὶ μετὰ Τύλλιον Ὅστίλιον βασιλεὺς γενόμενος. Legendum autem esse, Ὃν καὶ Μάρκιος ἦν Ἀγκος, ὁ Νουμᾶ θυγατρίδοῦς: id est, *Ex qua gente fuit etiam Marcius Ancus, Numæ ex filia nepos.* Sigon. Quod si de alio diceretur simpliciter, nepotem fuisse, reliquis missis; dubitari posset, an ex filio filiave ortus esset. Jam cum dicit Livius, filia ortum, quis adeo Marrucinus, ut nesciat nepotem existere? Quare juste omittit Pal. τὸ nepos, hoc modo concinnans sententiam, *Numæ Pompilii regis filia ortus Ancus Marcius erat.* Gebh. Tò regis deest in fragm. Hav. et in edd. antt. ante Ald. qui addidit. Et super est etiam illud vocabulum in reliquis Mss. nostris. Vide ad c. 46. § 4. hujus lib. Præterea omnes, quibus usus sum, codd. servant seq. vocem *nepos*, quam unius Pal. auctoritate inducebat Gebh. speciosa magis, quam vera, ratione motus. Non enim continuo verum est, qui alicujus filia ortus est, ejusdem nepotem esse; cum et ulteriori gradu pronepos, vel abnepos, esse possit. Quare vocem *nepos* servandam puto.

Ancus Martius erat] Marciae gentis nomen scribi debere litera *c*, non *t*, quod imperitorum consuetudo invexerat, docent Capitolina marmora, Græcorum libb. et Mss. Latini, et ipsius denique nominis ratio: aut enim a Marco, aut, quod quidam tradiderunt, a Mamerco manavit. Etenim scribit Plut. in Numa p. 73. placuisse quibusdam, a 'Mamerco Marcios' esse appellatos, qui Numæ regis filius fuit, eosque propterea cognomine Regis esse usos. Nam Marciorum Regum familia Romæ fuit, quam tamen non a Mamerco Numæ filio, sed ab Anco Marcio rege originem traxisse, intelligi a Sue-

tonio in Cæs. c. 6. potest. Ap. Plut. autem mendose legitur Ἀπὸ δὲ τοῦ Μαρμέρκου Μαρμαρκίους, pro Μαρκίους. Nam Mamericiæ gentis nulla usquam mentio fit. *Sigon.* Argumentis, quibus evincit Sigon. Marcia gentis nomen non per *t*, sed per *c*, scribendum esse, aliud adde ex nummis peti- tum, in quibus constanter ita exaratum occurrit. Vide nummos editos a Patin. in Famil. Rom. in gente 'Marcia,' et Spanhem. de Us. et Præst. Numism. tom. II. 10. p. 19. Vid. etiam quæ notavi ad Sil. Ital. VI. 403. et XIII. 700. Ceterum *Ancus erat Marcius* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 2 *Et quia proximum regnum, cæteris egregium*] Repone *cætera* egregium. Sic enim Livius loqui solet, et auctores alii. Ita habes infra, c. 35. 'Ergo virum cætera egregium sequuta.' *Rhen.* Cæteris prima habuit Ald. ed. quum priores *ob cætera* præferrent. Sed recte *cætera* legendum monuit Rhen. adsentientibus Voss. utroq. Harl. utroq. Leid. 2. Port. Hav. fragm. Hav. etiam Oxon. quibus Hearne usus est. Vide Jac. Gronov. ad Liv. XXXVII. 7. § 15. *Ceterū* egregium erat in Leid. 1. *per cætera* egregium in Lipsiens. Mox *profectum*, pro *prosperum*, præfert Voss. 2.

Aut neglectis religionibus, aut prave cultis] Præfero, quod est in Pal. 1. *aut relictis relig.* Gebh. *Sacris aut neglectis aut prave cultis*, præferunt hoc loco Neap. Lat. et edd. ante Ald. qui primus vulgat. lect. recepit. Et eam defendunt omnes nostri codd. nisi quod *aut relictis relig.* sit in Lipsiens. et *aut satis neglectis relig.* voce ex præc. periodo repetita, habeant Voss. 1. et Leid. 2. Hinc uni Pal. 1. cui non nisi unus meorum, qui passim cum eo facere solet, concinit, tantam fidem habendam non existimo, ut cum Gebhardo, reliquis invitis, receptam lect. mutemus; quamvis ejus scripturæ favere videatur locus Livii cap. præc. 'Aut Romana sacra susceperant, aut fortunæ, ut

fit, obirati, cultum reliquerant Deum:' præterquam quod etiam earumdem literarum repetitarum sonus *relictis relig.* anribus ingrator accidere videatur. Præterea *prave* Leid. 2. pro *prave*, literis trajectis. Vide modo cap. præc. § 8. *Prave incultis* Flor.

Longeque antiquissimum ratus] Ut hæc verba cadunt, tres habuisse causas Ancum patet, cur sacra exsignata in publico proposuerit: exemplum avi, casum decessoris, et quod ipse præcipue hoc sibi negotii dari crederet. Sed si bene inspexeris, apparebit, hoc tertium non pro causa narrari; sed pro ipsa re gesta, ad quam duabus causis fuerit impulsus: publicationem autem sacrorum adferri tamquam modum agendi exsequendique destinata. Quia vidit avum suum institutione atque observatione religionum beatum regnum et sibi et civibus præstitisse; Hostilio, in magnis licet virtutibus, neglectum earundem privatim publiceque calamitosum fuisse; ideo existimavit, nullam priorem sibi curam esse debere, quam revocandorum avitorum institutorum: et hunc sensum suum declaravit præscribendo, quidquid ad cærimonias pertineret. Sic voluit Livius, scripsitque, *longe antiquissimum ratus, non longeque.* Et, ut conjeceramus, Buslid. et Chifflet. Nota elegantia τοῦ 'antiquus.' Cic. ad Att. XII. 21. 'Officium sit nobis antiquissimum.' Columell. VI. 36. 'Antiquissimum est, diligenter exquirere, et explorare parentem futuræ prolis.' VIII. 4. 'Antiquissimum est autem, cum in omnibus pecoribus, tum in hoc, fides pastoris.' Ap. Sall. in Fragm. Hist. I. VI. 'Tantum antiquitatis curæque majoribus pro Italica gente fuisse.' Offenduntur vocabulo Douza et Aus. Popma, substituuntque *tantum anxietatis.* At Serv. isto modo legit, qui ad Georg. II. 161. 'Antiquasque domos avium,' aut 'revera antiquas' explicat, aut

‘charas:’ et in posterioris interpretationis fidem adhibet verba Sallustii. Figura est, quam ἐν διὰ δυοῖν vocant; nam ‘tantum antiquitatis curæque’ est, tantum antiquæ et primæ curæ, vel adeo antiquissimam curam. Ut ap. Just. vel Trog. II. 2. de Scythis, ‘Lanæ iis ac vestium usus ignotus:’ et Virg. Georg. II. 192. ‘pateris libamus et auro,’ pro pateris aureis. Acceperunt a Græcis. Herodot. Terpsich. c. 63. τὰ γὰρ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιεῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν. /Elian. V. Var. XVII. Πρεσβύτερα τούτων ἀμφοτέρων τὰ τοῦ θεοῦ ποιησάμενοι. Sall. imitatur Symmachus I. 79. ‘Compertum tenes, quanta sit mihi tuæ laudis antiquitas.’ J. F. Gron. Copulam que omisit etiam Leid. 2. et a m. pr. Port. Ex contextu itaque, cujus sensum turbat, eieci. Vox ‘antiquus’ ea significatione aliquoties apud Liv. reperitur. III. 10. ‘Dilata res est, tribuno de lege agente. Id antiquius consuli fuit.’ VI. 40. ‘Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in republica Patrum majestate fuisse.’ VII. 31. ‘Tamen tanta utilitate fides antiquior fuit.’ IX. 31. ‘Nihil antiquius obsidione Cluviana ratus, quo die adgressus est mœnia, vi cepit.’ Etiam sæpissime apud Columell. ut I. 1. ‘Qui studium agricolationi dederit, antiquissima sciat hæc sibi advocanda, prudentiam rei, facultatem inpendendi, voluntatem agendi.’ III. 6. ‘Dum tamen antiquissimum sit considerare, ne vitis, ex qua is sumitur, ancipitem floris habeat eventum.’ c. 11. ‘Illud antiquissimum censemus, rudem potius eligendum agrum, si sit facultas, quam ubi fuerit seges, aut arbustum.’ IV. 29. ‘Antiquissimum est, et ante hæc ablaqueari vitem, radicesque summas, vel soboles amputari, et post hæc adobrui truncum.’ VI. 36. ‘In educando genere mularum antiquissimum est, diligenter exquirere atque explorare parentem

futuræ prolis feminam et marem.’ VIII. 4. ‘Antiquissima est autem, cum in omnibus, tum in hoc, fides pastoris.’ c. 6. ‘Antiquissimam est autem, maximam quamque avem lautioribus epulis destinare.’ c. 17. ‘Sitque nobis antiquissimum meminisse etiam in fluviatili negotio, quod in terreno præcipitur.’ Hinc restituendum eidem videtur II. 2. auctoritate integerrimi cod. Sangerm. qui ita exhibet, ‘Quare antiquissimum est, formam hujus operis conscribere:’ ubi nunc editur, *Quare antiquissimi fere omnes formam hujus operis conscribere.*

Ex commentariis regis pontificem maximum in album elata proponere] Si quis Macrobi. et alios plerosque respiciat, relata Livium potius, quam elata, scripsisse dixerit. Sabell. In libro scripto tantum est *Pontificem in album*, sicut supra c. 20. ‘Pontificem deinde Numa Marcium M. F. ex Patribus legit.’ Rhen. Pall. 1. et 3. et Camp. *regis Pont. in altum elata prop.* At Pal. 2. *regis Pont. M. in album elata prop.* Gebh. Ad horum marg. annotavit pater: (deest τὸ *Maximum* in Rott. Helm. Voss. utroq. Gud. Flor. deest etiam in Rom. In edd. non est ante Ald. Pal. 2. *Pont. M. in album.*) Certe et Flor. S. Marci eo carere quoque scio. Et cur tam præpropere inculcari patimur? quum et capite 20. hujus libri dicat, ‘Pontificem deinde Numam Marcium ex Patribus legit:’ iterumque, ‘Cetera sacra scitis pontificis subjecit.’ II. 2. ‘Id sacerdotium Pontifici subjecere.’ et c. 27. ‘Sollemnina pro pontifice jussit suscipere:’ libro demum III. 54. adjicere Livius incepit. Jac. Gron. Cum Mss. Gron. conspirant tres Anglic. ap. Hearne. Vide adnotata ad Florum I. 13. § 9. et 16. Fest. ‘Ignis Vestæ si quando interstinctus esset, virgines verberibus adficiebantur a Pontifice:’ ubi non utimur liberalitate illius, qui in vegrandi Lexico Antiquitatum

voc. 'Ignis Vestæ' ad Festi verba, nescio de suo, an de alieno, nobis admensus est vocem *Maximo*. Duk. Vox *maximus* abest etiam ab utroq. Harl. utroq. Leid. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Port. Neque eam Hearne in Oxon. L. 2. B. et C. invenit. Flor. habet *ex comm. regis pont. in album elata*. Neap. Lat. habet, *ex comm. regis pontificum manu elata prop.* Recte itaque Jac. Gron. τὸ *maximum* delendum monuit. Cujus judicium secutus ex contextu amovi. Et ita alii etiam simpliciter *pontificem* vocarunt, qui erat pontifex maximus. Liv. III. 54. narrat, post abrogatos decemviros, 'pontifice maximo comitia habente,' tribunos plebis creatos esse; quod ita exprimit Cic. in Fragm. Orat. pro C. Cornel. majestatis reo ap. Ascon. Pedian. 'Decem tribunos plebis per Pontificem, quod magistratus nullus erat, creaverunt.' Quæ verba exponens Ascon. p. 139. inquit, 'Pontifex maximus fuit M. Papirius.' Vide ad xxviii. 11. § 6. Quamvis autem *relata*, quod Sabell. conjecit, probandum videatur, attamen *in album elata* Flor. Harl. uterq. Port. et Hav. a m. pr. in quo posteriore *relata* est a m. altera; *in altum elata* habent Voss. uterq. Leid. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. in quo *in album elata* est a m. sec. *in auum elata* præfert Leid. 1.

In avi mores atque instituta regem abiturum] Pal. 1. *habituum*. Posset aliquis suspicari, sic dictum esse, pro, *in avi moribus atque institutis regem habitaturum*. Sed archaica scriptura illa est. 'Abire' autem 'in mores patriæ' sive 'avi,' est immigrare, atque eosdem imitari, et quod Græci dicunt ἐλθεῖν εἰς τρόπους. Eurip. Hel. 947. Δὸς τὴν χάριν μοι τήνδε, καὶ μίμου πατρὸς τρόπους δικαίου. Παῖδι γὰρ κλέος τόδε Κἀλλίστου, ὅστις ἐκ πατρὸς χρηστοῦ γεγώς εἰς ταυτὸν ἦλθε τοῖς τεκοῦσι τοῖς τρόπους. Plaut. dixit Asinaria I. 1. 58. 'persequi mores patriæ.' Sen. Hippol. 907. 'redit ad auctores ge-

nus, Stirpemque primam degener sanguis refert.' Just. xix. 8. 'Qui per vestigia paternæ virtutis decurrentes, sicuti generi, ita et magnitudini patris successerunt.' Inde monitum Basil. Imp. Ἔχε κατὰ νοῦν τοὺς γονικοὺς σου τρόπους διηγεκῶς, καὶ τοῦτο τοῖς τὸν βίον ἐπιμελῶς κατάρτιζε. Isoc. ad Demon. Ὅπως ἐφάμιλλος γενήσῃ τοῖς τοῦ πατρὸς ἐπιτηδεύμασι. Gebh. *Habiturum* etiam Voss. 1. Leid. uterq. Harl. antiq. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Et ita alibi errare solitos fuisse librariorum infra dicendum ad xxii. 59. § 19. Præterea *fin. civ. ignavi mores facta spes atque instituta* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 3 *Sustulerant animos*] *Sustulerunt* Voss. 2. Harl. 2. Haverk. fragm. Hav. Lipsiens. et Port.

Repentibus res Romanis superbe responsum reddiderunt] Magis placet antiqua lectio *reddunt*. Rhen. Illud *reddiderunt*, quod Rhenano displicuit, ex Aldi ed. in paucas sequentes promanarat: antiq. autem cum omn. codd. nostris legunt *reddunt*: nisi quod *redunt* habeat Port. *rediit* Lipsiens. *responsum addunt* priores Gronovianæ, incertum, an ita volente viro maximo, an tantum operarum lapsu, exhibuerunt: quod non modo Doujat. sequitur est, sed et vulgatam interpunctionem ita perperam mutavit, *superbe responsum; addunt des. Rom. regem: inter sac. et aras act. esse reg. rati*. Sed *reddunt* revocavit ed. Jac. Gron. Præterea *repentibus*, pro *repetentibus*, Lipsiens. Vox etiam *res* aberat a Leid. 2. Paullo post *desidem regem esse*, addita ultima voce, Lipsiens. qui etiam *aucturum* habet pro *acturum*. Vide ad xxi. 61. § 4. *actum* Voss. 2. et intra *sacella*. Vide ad v. 27. § 3.

§ 4 *Et, præterquam quod*] *Qui, præterquam quod* Port. Mox tum feroce pop. Voss. 1. et Leid. 2. Deinde τὸ *etiam* non est in vett. edd. deinceps ab Ald. additum, nisi quod pro eo et conspiciatur in Voss. 2. et

fragm. Hav. Vide ad xxii. 47. § 9.

Habiturum: tentari patientiam suam] *Habiturum ratus: tentari* Harl. 2. Hav. et Port. in marg. *habiturum: ratus tentari* Oxon. L. 2. et B. quos Hearne consuluit. Verum neutrum necesse est. Pendet enim omnis oratio ex præc. *credebat*. Tum *patriam*, pro *patientiam*, Lipsiens. et Voss. 2.

Temporaque esse Tullo regi] *Tempora censebat esse* Harl. 2. *temporaque esse censebat* Port. in marg. Neque hoc necessarium ob rationem modo datam. Præterea *regi* deest in Leid. 2.

§ 5 *Ceremoniæ proderentur]* *Cerimoniæ non prod.* Neap. Lat. Mox *indicerent*, pro *indicerentur*, Harl. 2. Vide ad x. 10. § 1.

Jus ab antiqua gente Æquiculis, quod nunc fetiales habent, descripsit] Hinc Valerius in Epitome de prænominibus, 'Ab Æquiculis Sertorem Resium, qui primus jus fetiale instituit.' Sigon. Æquiculis Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et Port. *Æquiculis* Flor. Tota ea vox aberat a Leid. 2. Æquiculis semper scribendum existimat Cluv. Ital. Ant. ii. 16. p. 774. Mox *repetentur*, pro *repetuntur*, Harl. 2. Paulo posterior voces, unde *res repetuntur*, omittuntur in Leid. 2. Quo *res petuntur* habet Flor.

§ 6 *Filum lanæ velamen est]* Scriptus cod. *filo lanæ velatum est*. Lips. *Filo lanæ vel. est* Pall. et Campani ed. Gebh. Mss. et principes edd. *filo lanæ vel. est*. Nec video, cur mutare debeam. Juv. Sat. vii. 134. 'Tyrio stilataria purpura filo.' Nisi forte distinguendum, *capite velato filo (lanæ velamen est)*. xxiv. 16. 1. 'Pileati aut lana alba velatis capitibus volones epulati sunt.' Tibull. l. i. eleg. 5. 'Ipse ego velatus filo, tunicisque solutis.' Fest. 'Flamen Dialis dictus, quod assidue veletur filo.' Hoc verius. J. Gron. Omnes etiam codd. nostri constanter *filo lanæ vel. est*, nisi quod Voss. 2. habeat *capite velato filo lanæ*, Audi, Jupiter, inquit, duabus

vocibus *vel. est* omittis; et *lanæ id vel. est*, una voce addita, Haveik. a m. sec. *filum lanæ vel. est* demum inveni in Frob. 1531. Priores omnes cum Mss. consentiunt. Earum etiam Mongunt. plane, ut Gron. distinguit, *capite velato filo, lanæ vel. est*, audi, Jupiter, inquit; quod in context. admisi. In Lipsii nota male ex Ms. adductum puto *filo lanæ velatum est*. Nam in Leid. 2. qui olim Lipsii fuit, *filo lanæ velamen est*, inveni.

Cujuscumque gentis sunt] Ut supra, ita hic Pal. 1. *cujusque*. Gebh. Voss. *Cujus gentis*. Sed Pal. recte *cujusque gentis*. Vide ad c. 24. J. F. Gron. Plerique nostri in vulgat. conspirant, nisi quod ex Voss. 1. in excerpta relatum videam *cujuscumque gentis*. *Cujusque gentis* tamen verum puto: quod est etiam in fragm. Hav. 'Quandocumque,' pro 'quandoque,' eodem errore datum fuisse vidimus cap. præc. § 4.

Nominat) audiat fas] Pall. Camp. *numina audiant fas*: vereor, ut perperam. Gebh. Pariter exstat in Voss. utroq. Leid. utroq. Lipsiens. Hav. a m. pr. fragm. Hav. Port. et Neap. Lat. *audiant* etiam Harl. poster. Paulo post *fides* male deficit in fragm. Hav.

§ 7 *Inde Jovem testem facit]* Idem Jov. test. facit Harl. 2. Vide supra ad c. 19. § 7.

Illasque res dedier nuncio populi Romani mihi exposco] Suspicio tres istas dictiones, *nuncio populi Romani*, postea additas ab exponente dativum *mihi*. In exempl. Vormac. recent. m. suprascriptum erat inter *res* et *dedier*, *Po. Ro. Rhen*. *Illas res sine vocula que*, Lipsiens. *Dedier exposco* Flor. Tum *redier*, id est, *reddier*, Port. Hinc *nuncio* exsulat a Voss. utroq. Lipsiens. Harl. 2. et Port. *deder* Po. R. *mihi exp.* Leid. 1. *dedier populo Romano mihi exp.* Leid. 2. *reddi P. R. mihi exp.* fragm. Hav. *dedier P. R. mihi exp.* Hav. a m. pr. qui

mihique a m. sec. præfert. dedier populo Romano mihique exp. Hearne laudat ex Oxoniensi B. Neque aliter legunt edd. principes usque ad Ald. qui primus substituit, quod nunc vulgo circumferitur. Si codd. addicerent, haud displiceret *dedier mihi populoque Romano exposco*, tum propter illa, quæ notat Jac. Gron. ad cap. 38. § 2. tum propter Gell. qui Noct. Att. xvi. 4. facialem Romanum, hostibus bellum indicentem, inter plura alia his verbis usum fuisse scribit: 'Ob eam rem ego Populusque Romanus populo Hermundulo hominibusque Hermundulis bellum indico facioque:' et propter Livium, qui simili modo belli indicendi formulam concipit infra hoc cap. 'Ob eam rem ego Populusque Romanus populis priscorum Latinorum hominibusque priscis Latinis bellum indico facioque.'

Tum patriæ compotem me numquam sinas esse] Lectio vet. *siris esse*. Scribo, *sieris esse*. Rhen. Diserte meus liber *siris esse*. Priscum verbum, notum iis, qui viderunt Plautum. *Lipsius*. Inepte Rhenanus *sieris*. Ceterum in Pall. 1. et 3. *sinatis*, in Pal. 2. et Camp. *sinas*. Vellem tamen ex vestigiis Pal. 2. *tu pat. comp. numquam me siris esse*. Referenda enim ista compellatio ἀπὸ κοινοῦ ad Jovem. Inf. iv. 2. 'Ne id Juppiter optimus maximus sineret:' quia non constant sibi Pall. quorum 2. *sinat*, forte reponendum *sirit*. Libr. xxviii. 28. 'Ne istuc Juppiter Opt. Max. sirit:' ubi Pall. duo *sinat*, Pal. 3. *scierit*: legendum, ut scripsi. Inf. xxxiv. 24. 'Ne istuc, inquit, Juppiter Opt. Max. sirit, Junoque Regina.' Nam Pall. *Siria*: antiqua ed. *sinat*. Gebh. Verum vet. *nunquam siris esse*: quod frustra tentat Rhen. Plant. Epid. iii. 3. 19. 'Cave siris cum filia mea copulari hanc.' Mercat. iii. 4. 28. 'Ne Dii sirint.' Noster xxviii. 28. 'Ne isthuc Juppiter optimus maximus sirit.' Sic plane Putean. nam

recentiores vitiati. Neque aliter scribendum xxxiv. 24. 'Ne istuc, inquit, Juppiter optimus maximus sirit, Junoque Regina.' J. F. Gron. *Tu patriæ pro tum patriæ*, ut Gebh. conjecit, etiam Jac. Gron. legendum monuit ad Liv. xxii. 53. Neque aliud inveni in Harl. 2. Leid. 2. et Port. *tu pater compotem* Hav. a m. pr. et fragm. Hav. Quid, si scribatur *At tu patriæ numquam?* Vid. ad c. 18. § 9. Præterea *comp. meæ*, pro *comp. me*, Leid. 2. Denique *numquam sinatis esse* Lipsiens. *numquam suis esse* Leid. 2. cujus margini pro var. lect. adscriptum *sines*. Sed *numquam siris esse*, quod recte viri docti vindicarunt, Flor. Harl. 1. Leid. 1. et Voss. 1. Ita fragm. Cornelie Gracchorum, quod Cornelio Nepoti vulgo subjungitur, et hoc modo landat Gron. ad xxii. 38. § 13. 'Ne ille sirit Juppiter, te ea perseverare, nec tibi tantam dementia venire in animum:' quum vulgo etiam edatur *sinat*. Cato de Re Rust. c. 142. 'Utique tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque, grandine, beneque evenire siris.' Vid. Nic. Heins. ad Curt. x. 6. § 20. et Jac. Gron. ad Liv. iv. 24. § 2. Livium autem in referendis formulis vetustis etiam ipsarum antiquarum formularum voces, licet ejus tempore ex usu abiissent, adhibuisse videbimus ad xxxvi. 2. § 2.

§ 8 *Hæc, quum fines suprascandit]* *Hæc cum finiit, suprascandit* Harl. 2. *Hæc cum finit, suprascandit* Voss. 1. fragm. Hav. Lipsiens. et Port. *Hæc cum finit, suprascandit* Leid. 2. *Hæc cum fine suprascandit* Leid. 1. ultima litera τοῦ *fines* elisa a prima vocis sequentis. Vide ad § 9. et ad xxxvii. 29. § 5. Mox τὸ *ei* deficit in Lipsiens.

Carminis concipiendique jurisjurandi mutatis] *Concipiendique jusjurandi* Voss. 1. Leid. 2. et Port. *concipiendique jusjurandis mutatis* Harl. 2. Eodem modo optimus codex Salmasii exhibet apud Suet. in Tib. cap. 35.

‘Equiti Romano jusjurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret.’ Cæsarem ac Tacitum similiter locutos esse, din est, quod lexicographi observarint.

§ 9 *Si non deduntur, quos exposcit*] Paulo ante, ‘illos homines illasque res dedier:’ itaque potuit uti masculino *quos*, ut digniore. Sed quia longe frequentius dicuntur *res* repeti, quo nomine, auctore Servio ad Virg. *Æn.* x. 14. etiam homines continentur, cogitabam scribi posse, *que exposcit*. Duk. *Si nunc deduntur ab eis* Harl. 2. *sino deduntur* Leid. 1. perperam continuatis duobus vocibus, et omissa suprascripta nota literæ *n*. Verbis seqq. *solennesunt*, iterum Leid. 1. duas voces continuans, et prioris literam finalem omittens ob primam voc. seq. Vide modo ad § præc. Præterea *ita bellum indicit*, alio ordine verborum, Hav.

Audi Jupiter, et tu, Juno, Quirine, Dique omnes] Jac. Periz. ad marg. Livii scribendum conjecit *et tu, Jane Quirine*. Macrob. Saturn. i. 9. ‘In sacris quoque invocamus Janum Geminum, Janum Patrem, Janum Junonium, Janum Consivum, Janum Quirinum, Janum Patulcium et Clusivum, &c. Quirinum quasi bellorum potentem, ab hasta, quam Sabini Cnrim vocant.’ Suet. in Aug. c. 22. ‘Janum Quirinum, semel atque iterum a condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo brevior tempore spatio, terra marique pace parta, ter clausit.’ Præterea vocem *omnis*, quæ aberat ab edd. antt. sed postea ab Aldo addita est, agnoscunt etiam omnes scripti nostri.

Vosque terrestres, vosque inferni audite] *Terrestres omnes, vosque* Leid. 2. Præterea *inferi audite* Voss. 2. ut VIII. 10. ‘Quorum alter omnes minas periculae ab Diis superis inferisque in se unum vertit.’ x. 28. ‘Præ se agere se formidinem ac fugam, cædemque ac cruorem, cælestium,

inferorum iras.’ xxviii. 22. ‘Illos se per Deos superos inferosque orare.’ xxxi. 31. ‘In Deos superos inferosque nefanda atque inhumana scelera ejus referendo.’ xxxii. 21. ‘Nihil ad nos pertineant, quæ in terra Attica scelera in superos inferosque Deos sunt admissa.’ Verum alterum etiam, ‘Dii inferni,’ quod reliqui codd. servant, infra est xxiv. 38. ‘Vos, Ceres mater, ac Proserpina, precor, ceteri superi infernique Dii.’ xxxi. 30. ‘Ut priore populatione cum infernis Diis, secunda cum superis bellum nefarium gesserit.’ Ultimo hoc loco Voss. iterum *inferis Diis* præfert.

§ 10 *Quicumque est, nominat*] Pal. 1. *nominatur*, ut supra. Gebh. Vide ad xxxix. 22. § 3. Paulo post, *nec jus persolvere*, Hav. Tum *natu majores*, alio ordine, Voss. 1. et Leid. 2.

Cum his nuncius Romam ad consulendum redit] *Cum is nuncius* Hav. *Cum is nuncius, &c. venit* fragm. Hav. Sed nihil muto. Sæpe enim, adspiratio in antt. libb. a scribis perperam vel addita vel omissa est. Simili modo peccabatur infra ii. 14. § 9. ubi vide. ‘Venit’ autem et ‘redit’ sæpe commutantur. Vide ad xxxvii. 50. § 6. Dein *nuncius populi Ro. ad cons.* Lipsiens. Mox *rex ex his* Leid. 1. Harl. antiq. Voss. 2. Lipsiens. Port. fragm. Hav. et Hav. *rex ex hiis* Voss. 1. *rex ex istis his* Harl. 2. Sed illud *ex natum* ex ultimis literis voc. præc. *rex*.

§ 11 *Quarum rer. lit. causs. condixit pat. patr. populi Romani Quiritium patri patrato prisc. Lat.*] Ita intelligendum arbitror, ut vel nomine subaudiatur vel potius clarigationem et repetitionem subinnui credamus; et ‘condixit,’ denunciavit repetitionem, intelligamus. Quam in sententiam potius inclinatur animus, præsertim cum ea res clarigatio sollempni nomine diceretur. Turn. Adv. xxx. 29. Subaudiendum *ἐνεκα* annotavit Muret. Turn. ac Hugo Grotius de Pacis et Belli Jure

III. 3. § 7. viri longe eminentissimi, has Livii voces de clarigatione accipiunt; sic ut Turn. quidem interpretetur, 'condixit' et 'denunciavit' repetitionem rerum raptarum; Grotius vero id notet esse idem, quod Polyb. vocat *ρύσια καταγγέλλειν*. Id quod ego (præfiscine sit dictum) longe a vero alienissimum opinor. Primo enim nusquam hic ap. Liv. pater patratus populi Romani denunciavit clarigationem patri patrato populi Latini. Sed nec apud alium ullum auctorem, qui propiora reip. tempora attigit. Itaque quomodo id poterunt ostendere? Deinde palam Livius verbis expressissimis I. 24. patris patrati omnem operam usumque solummodo dixit fuisse in jurejurando patrando, et fœderis legibus recitandis. Et in hoc solo munere adhibitum fuisse patrem patratum novimus. At rerum repetitio omnis spectabat feciales. IV. 30. 'Missi tamen feciales; nec eorum, quum more patrum jurati repeterent res, verba sunt audita.' et 58. 'Quia tempus induciarum cum Veiente populo exierat, per legatos fecialesque res repeti captæ.' X. 45. 'Acuit curam Patribus, ut feciales mittendos ad res repetendas censerent; quibus non redditis, ex auctoritate Patrum, jussu populi bellum Faliscis indictum est.' Denique omnia, quæ ad justitiam et sollemnis belli paratum requirebantur, fecialibus incumbabant. Hinc IX. 10. post fœdus Caudinum, Postumium aliosque ejus sponsores per feciales Samnitibus restitui ac dedi videas. Adde III. 25. ubi tres feciales questum injurias eunt. Plane similiter ita distingui videas a Serv. ad Æn. XII. 120. 'Feciales et pater patratus, per quos bella vel fœdera confirmabantur.' Ibidemque, 'Verbena coronabantur feciales et pater patratus, fœdera facturi vel bella indicturi.' Scilicet res bellica ad feciales, fœdera ad patrem patratum

spectabant. Alia Servii loca nunc omittimus. Sed et modus agendi in clarigatione id patinon potest. Quomodo enim ea peragebatur? Nimirum, ut paullo ante dixit, legatus capite velato obtestatus Jovem, fines, fas, fatebatur, quis esset; tum res repetebat, ac clarigabat primum in ipso limite, tum cuicumque primo obvio, tum portam urbis ingrediens, denique forum ingressus, hoc est, ad senatum, qui illic fere habebatur. In illa urbe manens triginta tres dies, quos ad consultandum dabat, si res non dedi, et injurias non demi populus iste decerneret, injustitiam ejus populi exsecratus abibat. Hæc sunt sollemnia clarigationis. Hic finis, hoc principium. Nulla illic pars data fuit patri patrato. Quin etiam ipsa vox 'condicere' eam interpretationem refutat; quæ nonnisi de duobus in rem certam vel locum consentientibus usurpari solet. At si pater patratus Romanus repetisset res a patre patrato Latino, non statim sequitur, hos in eadem consentire, neque, quæ alter exposcit ac flagitat, continue alter justa esse existimat, eaque condicit. *Παραγγυῶν* Græcis. Si videtur operæ, de verbo 'condicere' inspicere Obs. patern. I. 1. Itaque respicit hoc loco Livius non clarigationem, sed fœdus novissime inter Romanos et Latinos compositum. In id erant relatæ leges ex utriusque partis consensu, id percussum erat inter patres patratos tam Romanum quam Latinum. Illic isti duo sibi invicem condixerant nomine populi sui certas res fieri, dari, solvi invicem oportere; tunc pro iis capitibus, quæ inter ipsos convenerant, sponponderunt mutue sine dolo malo, utique ea tunc rectissime fuerunt intellecta, præstatum iri, ut colligimus ex c. 24. hujus libri. Nam alias evenit, ut patres isti patrati sibi ceterarum rerum leges condicerent. *Jac. Gron. Quarum rerum, litium causam*

condixit Neap. Lat. Tum *condixerit* Voss. 2. *conduxit* Lipsiens. solito errore. Vid. ad xxxviii. 43. § 1. *cum dixit* Port. Et hic error in Mss. frequens est. Vid. ad iv. 24. § 7. Tandem *pop. Rom. Quiritum patri patrato* Harl. 2. Vid. ad iii. 20. § 7. *pop. Rom. Quiricio patri patrato* Voss. 1. et Leid. 1. *pop. Rom. Quinto patri patrato* Leid. 2. et Lipsiens.

Hominibusque priscis Latinis] Ex vet. volumine sic apparet legendum esse, *hominibusque* (subaudi, priscorum Latinorum) *priscisve Latinis*. Et paullo post *hominesve prisci Lat.* non *hominesque*. Rhen. Verba hæc *hominibusque priscis Lat.* deficiunt in Lips. Sed *omnibusque priscis Lat.* habent Harl. 2. et Hav. *omnibusque priscis vel Latinis* fragm. Hav. Leid. 1. et Port. Vid. ad finem § 13. hoc cap. *hominibusque priscis vel lateris* Voss. 2. *hominibusque priscis vel Lat.* quam proxime ad lect. Rhenano probatam, Voss. 1. et Harl. antiq. Nihil tamen mutandum esse videtur indicare locus Gell. xvi. 4. a Sigonio infra hoc cap. laudatus, 'Quod populus Hermundulus hominesque populi Hermunduli adversus populum Romanum bellum fecere, deliqueruntque, quodque populus Romanus cum populo Hermundulo hominibusque Hermundulis bellum jussit, ob eam rem ego populusque Romanus populo Hermundulo hominibusque Hermundulis bellum indico facioque.'

Quas res dari, fieri, solvi oportuit; *quas res nec dederunt, nec fecerunt, nec solverunt*] Ordinem horum verborum perverterant recentt. edd. secutæ Campanum. Reduxi eum, qui exstabat in tribus Mss. Pall. aliisque antiquitatis cuspis. Grut. Nempe ab Aldo usque ad Grut. editum fuerat hoc ordine, *quas res nec ded. nec solv. nec fec. quas res dari, solvi, fieri oportuit*: quod exstat etiam in Harl. antiq. et ferme in Hav. ac fragm. Hav. nisi quod in posteriori sit *quas res non dederunt, et*

quas dari, fieri, solvi. In priorr. ante Ald. edd. plerisque eadem serie verba legebantur, atque Grut. restituit; nisi quod servarent *nec solverunt, nec fecerunt*. Et hunc ordinem non modo tenent Voss. ambo, Harl. antiq. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. sed etiam primam partem ita exhibent Harl. 2. et Voss. 2. *quas res dari, solvi, fieri oportuit*. Voss. 1. et Leid. 2. *quas fieri res, dari, solvi oportuit*.

§ 12 *Censeo*; itaque *consentio, consciscoque*. Inde] *Censeo, itaque consentioque*. Inde Voss. 1. et Leid. 2. *censeo, tam consentio, consentiscoque*. Inde Voss. 2. *censeo, itaque consentio, consistoque*. Inde Neap. Lat. Mox alii ordine, verbis trajectis, Voss. 1. et Leid. 2. Tum *quandocumque pars* Voss. 2. *quando pars* fragm. Hav. Sed *quandoque* est *quandocumque*. Vid. ad c. 31. § 4. Deinde *pars majorum, qui ad*. Leid. 2. Hinc in eandem sententiam ibant Hav. *pars fugerent* inlustratur ad v. 38. § 5. Hic tamen cod. istius non satis gravis auctoritas videtur, ut, solo eo volente, reliquis dissentientibus, vulgatum mutetur. Paullo ante *puro pio duello* Leid. 1. sine copulante particula. *Puro pioque bello* Leid. 2. Quam lect. ex alterius glossa atque interpretatione natam puto. Vid. ad xxxvi. 2. § 2.

Bellum erat consensu fieri solitum; ut fecialis] Distinctione juvandum *bellum erat consensu*. Hoc est, perinde habebatur, atque si omnes consensissent: decretum erat bellum, et id, quod pluribus placuisset, accipiebatur pro consensu plurimorum. Sequitur nova periodo, *Fieri solitum, ut fecialis*. Hoc quidem abruptum aut male nexum videtur: sed non visum Livio, qui sic solet. iii. 54. post verba Appii æque præcisum habes 'Factum senatusconsultum,' ἀντὶ τοῦ τῦν factum, vel inde factum. xxvi. 4. 'Inde equitatu quoque superior Romana res fuit. Institutum, ut velites in legione essent.' Flor.

tamen *consensum*, ut suspicari possis, illud *M* factum ex *IN*; quod, cum virgula positum, esset *inde*: ut fuerit *inde fieri solitum*. J. F. Gron. Idem Gron. in prima ed. nott. ad Livii xxiv. 38. locum ita legendum censebat: *bellum erat consensum: inde fieri solitum*.

Ut *fecialis hastam ferratam, sanguineam, aut præstam*] Lege ex vet. lib. aut *sanguineam præstam*. Sigon. Hastæ sanguineæ sunt, quæ factæ sunt e sanguineo frutice, vel e sanguinea arbore, ut multi censent; quæ quod coloris erat cruenti, ideo et iis ad bellum indicendum *feciales* utebantur. Nolem huc *sagmineam* homines, mutandorum verborum magis cupidi, quam *polyphi* colorum, induxissent. Nam etsi pura et sine ferro ea hasta erat; tamen quod sanguinei erat coloris, etsi non ferro præpilata, belli cruenti significationem habebat. Sed crediderim eam hastam, cujuscumque ligni hostile haberet, sanguine cruentatam fuisse, ut cruentum atroxque bellum minaretur. Id alio etiam loco recorder me jam attigisse. Turn. Adv. xi. 17. quem etiam vid. Adv. viii. 23. Inter eos, qui *sagmineam* substituere conati sunt, etiam numerandus est C. Bonifacius in epist. inedita ad Eliam Putschium die x. Februarii 1603. data, quam servat bibliotheca ampliss. Wilckens patricii Hamburgensis. Is autem se ita in veteri suo Ms. invenisse testatur; sed dubitabat, utrum *sagminis* herba tanta fuerit, ut inde hasta fieri potuerit. Verum lectio illa in nullo nostro mihi obvia fuit. *Perustam* Leid. 2. sollemnii librarium lapsu, qui passim in compendiis scribendi, quibus vocalæ per, præ, et pro a *ταχυγράφοις* notari solebant, aberrarunt. Vid. ad ix. 10. § 7. Præterea Pier. ad Maron. Æn. vii. 624. testatur, se in vet. cod. invenisse *hastam ferratam, aut eadem præstam*. Triller. Obs. Crit. ii. 17. legendum conjicit aut *salig-*

neam præstam. Verum *hastam sanguineam* tuetur locus Amm. Marc. xix. 1. 'Hastam infectam sanguine ritu patrio, nostrique more conceperat *fecialis*.' Aut *sanguineam sudem præstam* Haverk. utramque lectionem exhibens. Insuper *τὸ ferret*, quod sensui necessarium est, exsulat ab Lipsiens. Tandem omnes non modo codd. quibus usus sum, sed et omnes edd. quas evolvi, servant ordinem verborum, quem Sigon. ex vet. lib. profert.

§ 13 *Hominesve prisci Latini*] Lege *hominesque*; quia haud ita multo post ait, 'populis *priscorum* Latinorum, hominibusque *priscis* Latinis.' Et Gell. xvi. 4. 'Quod *populus Hermundulus*, hominesque *populi Hermunduli*:' ubi eadem verba, quæ hic, usurpantur. Sigon. *Hominesve* emendarat Rhen. in nota sup. hoc cap. § 11. ad verba 'hominibusque *priscis* Latinis' adposita. *Omnesque prisci Lat.* Hav. *omnes ut prisci Lat.* Lips. *omnes prisci Lat.* Voss. 2. *omnesve prisci Lat.* Leid. ambo, et Port. ut et Voss. 1. a m. sec. qui a m. pr. habet *hominesve prisci Lat.* quod præferunt etiam Harl. 1. et fragm. Hav.

Adversus populum Romanum Quiritium] In his similibusque formulis, quæ frequenter, tum apud Livium, tum apud alios scriptores, occurrunt, semper legendum esse *populum Romanum Quirites*, vel *populum Romanum Quiritesque*, existimat Brisson. de Formul. i. p. 61. ad id inductus tum locis Livii viii. 6. et Paulli, qui Fest. in Epit. contraxit, voc. 'Dici mos erat,' in quibus est *populo Romano Quiritibusque*; ut et duobus Gellii i. 12. et x. 24. in quibus est *populo Romano Quiritibus*: tum origine verborum. Quiritium enim nomen *populo Romano* adjungi cœpisse, postquam in urbem Romanam Sabini commigrarunt, Curibus venientes: verba itaque *populus Romanus Quirites* communionem et societatem utriusque

populi Romani et Sabini, factam post fœdus inter Romulum et Tatium, indicare. Et ita formula hæc ‘populus Romanus Quirites’ ἀσυνδέτως posita inlustrari posset simili formula ‘Patres conscripti,’ quum proprie ‘qui patres, quique conscripti’ vocandi essent. Vid. Liv. II. 1. Eo modo itaque emendanda censebat Brisson. omnia loca Livii nostri, in quibus ‘populus Romanus Quiritium’ memoratur, eodemque modo emendandos tum alios, tum Plin. XVI. 32. ubi legebatur ‘factum populi Romani Quiritibus ostentum.’ A quo dissentit Harduin. ad d. loc. Plinii, vulgatam scripturam defendens auctoritate Mss. et ‘populi Romani Quirites’ exponens non quemlibet e populo Romano, (toto enim orbe Romano sparsum populum Romanum fuisse,) sed eos, qui in ipsa urbe regia, ἐν τῇ κυρίᾳ πόλει, domicilium haberent. Sed omnino videndus est J. F. Gron. Obs. IV. 14. hic et alibi scripturam receptam *populum Romanum Quiritium* adserens, ac docens, eadem ratione, qua *populus Romanus Quirites* esset *populus Romanus*, qui iidem Quirites, etiam *populus Romanus Quiritium* esse *populus Romanus*, qui idem *populus Quiritium*. Consulenda quæ ibi pluribus leguntur. Ceterum *Quiritium*, pro *Quiritium*, præfert Lipsiens. literis *ri* in literam *n* coalescentibus. Vid. ad III. 30. § 3. et sup. ad c. 24. hoc lib. § 5.

Bellum cum priscis Latinis jussit esse, senatusque populi Romani Quiritium] Hæc verba non recte deerant in Leid. 2. et fragm. Hav. Cui errori occasionem dedit repetitio voc. *Quiritium*, quæ proxime præcesserat. Vid. ad IX. 11. § 11. At sola vox *Latinis* deficit in Voss. 2.

Senatusque populi Romani Quiritium censuit, consensit, conscivit] Omnia hæc verba negligentia supina librarii omittuntur in Hav. a m. pr. et a recentissima deinde in marg. addita sunt.

Sed quatuor tantum priora *senatusque pop. Rom. Quir.* exsulant a Voss. 2. *senatus pop. Rom.* habent Lipsiens. et Port. *senatusve pop. Rom.* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et vett. edd. usque ad Frob. qui jam 1531. *senatusque pop. Rom.* dedit. Præterea *censuit, et consensit, conscivit* Voss. 1. et Leid. 2. *censuit, consensit, constituit* Voss. 2. Quæ posterior lectio ex interpretatione ejus, quæ vulgo exstat, nata esse censi debet: nam ‘consciscere’ dicuntur, qui junctis consentientibus suffragiis, cum aliis sciscunt, decernunt, constituunt. Modo supra hoc cap. ‘Puro pioque duello quærendas censeo, itaque consentio, consciscoque.’ x. 18. ‘Tusci fere omnes consciverant bellum.’ Denique cum *p* *senatus priscis Latinis* Voss. 2.

Ego populusque Romanus populis priscorum Latinorum hominibusque priscis] *Ego populus Rom. pop. pris. Lat.* Voss. 2. et Lipsiens. quod se quoque in Pal. 1. invenisse testatur Grut. supra ad c. 24. § 8. *ego nuncius populi Romani pop. prisc. Lat.* Harl. 2. *ego nuncius populi Romani prisc. Lat. Hav. populo prisc. Lat.* edd. principes ante Ald. qui *populis* recte substituit: *populi* enim *priscorum Latinorum* supra hoc cap. memorantur. Præterea *hominibus priscis* Voss. 2. *omnibusque priscis* Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. Tà ‘omnes’ et ‘homines’ sæpe invicem commutantur. Supra non modo hoc cap. § 11. verum etiam hoc ipso § exempla ejus rei occurrunt. Alia vero videri possunt ad III. 54. § 6. Denique *indico bellum* Leid. 2.

§ 14 *In fines eorum emittebat*] *Omittebat* Lipsiens. *mittebat* Leid. 1. a m. pr. *immittebat* Hav. Sed vulgatum præfero, *in fines eorum emittebat*, scil. ex manu. Ita ‘emittere equitatum in hostem,’ scilicet ex aciei ordine, inf. IV. 18. ‘Quod ubi conspexit, primos equites clamore sublato in hostem emisit.’ XXVIII. 14. ‘Equitatum omnem extemplo in equites emittit.’

ubi vid. quæ notantur. Non alio modo dicta sunt 'educere in aciem,' 'in castra,' et similia, de quibus vid. ad III. 62. § 5. Mox *repetita res* Leid. 1. et fragm. Hav. Tum *inditum*, pro *indictum*, sollemni errore. Vid. ad III. 62. § 4. Denique *morem eum posteris acceperunt* Voss. 2. Quasi vellet Livius, Romanos eo tempore viventes hunc morem ea lege accepisse, ut etiam posteri observarent. Sed vulgatum verius esse quisque videt.

CAP. XXXIII. § 1 *Omnem Romam traduxit*] Pal. 2. *omnium*: ceteri tres *traducit*. Gebh. *Traducit* etiam Lipsiens. et Port. Paulo ante *vi capit*, pro *vi cepit*, erat in Hav. *Lat. urb. vi cepit* Lipsiens.

§ 2 *Quum circa Palatium sedem veteres Romani*] Recte habet antiq. lect. *sedem veterem Romanorum*; ut intelligas, Sabinos Capitolium atque arcem implisse circa Palatium, quæ sedes erat veterum Romanorum. Rhen. Pall. *sedem veterem Romanorum*. Indicavit ex Vormac. Rhen. quoque. Gebh. Alia omnia ad hunc locum agebat Doujat. qui ideo vulg. lect. *veteres Romani* probabat, quod, Rhemani emendatione recepta, nullum verbum foret, a quo accusativus *sedem* regeretur: quasi non sufficeret, *circa Palatium sedem* per adpositionem dici, ac necesse foret, ut a verbo regeretur. Pal. *sedes vet. Rom.* Hav. Pal. *sedem vet. Romanorum* Voss. 2. et edd. priores, pro quo Mogunt. et Ald. dederunt *veteres Romani*. Quæ lectio mihi in nullo cod. aut scripto, aut edito antiquo, occurrit. Sed Pal. *sedem veterem Romanorum* Leid. 1. et Lipsiens. Palatium *sedem veterum Romanorum* Florent. Voss. 1. Harl. antiq. Leid. 2. et Port. quod probandum, atque in contextum recipiendum putavi. Sabini inpleverant Capitolium atque arcem, Albani Cælium montem, quæ loca erant circa Palatium sedem veterum Romanorum, sive illorum, qui cum Romulo urbem condiderant. Potest

tamen et *veterem Romanorum ferri*. Palatium erat sedes vetus Romanorum, in quo monte primum Romulus Romam condidit, antequam, T. Tatius in consortium imperii adsumto, Sabini, qui eum secuti Romam migraverunt, Capitolium et arcem occupaverant. Gron. in pr. ed. nott. monens veteres Romanos non circa Palatium, sed in ipso maxime Palatio, sedem cepisse, ideoque vulgatum ferri non posse, tentabat *citra Palatium sedem veterum Romanorum*, et *citra*, ut interdum alibi solet, idem esse putabat, quod præter. Sed vir eximius, ipse sua vineta cædens, secundis curis tacitus conjecturam damnavit, eamque recte expunxit.

Aventinum novæ multitudini datum] Aventinum bis hoc loco genere neutro usurpavit, quod nescio, an quisquam alius; sed sæpe alibi Livius. Glar. Nescio, cur Glar. miretur, Aventinum neutro genere a Livio esse dictum; cum Dionysius passim τὸ Ἀβεντίνον, τὸν Ἀβεντίνον λόφον dicat. ['Glar. dubitat, ut solet; in quo laudem quærit. Fecere hoc homines docti ante eum, quorum negligentiam mavult imitari, quam invidiosam aliorum industriam.'] Sigon. Inf. III. 67. 'Adversus nos Aventinum capit, adversus nos sacer occupatur mons:' ubi vide.

Addit eidem haud ita multo post, *Tellenis Ficanaque captis, novi cives*] Delituit elementum. Ideo lego, sublato puncto, ex tribus Pall. *additi eidem ... captis, novi cives*. Gebh. Legendum cum Flor. *eodem*: id est, in eum collem. Sic Ovid. Met. I. 8. 'congestaque eodem Non bene junctarum discordia semina rerum.' Liv. II. 5. 'Et aliis, quæ fert temere flumen, eodem invectis.' J. F. Gron. Ob oculos habuit Gebh. cum notas componeret, aliquam ex prioribus edit. Gruteri, quæ errore operarum *addit* habet, pro *additi*. Nam *additi* servant omnes reliquæ, ut et omnesque

libri scripti; nisi quod, neglecta τοῦ d geminatione, *aditi* sit in Port. Præterea eodem etiam Voss. 1. Lipsiens. et Harl. antiq. Hearne contra monuit Oxoniensem C. et alios eidem præferre: quod etiam in ceteris nostris superest. Sed eodem cum Gronovio malo. Cic. de Amic. c. 18. 'Addendum eodem est, ut ne criminibus aut inferendis delectetur, aut credat oblati.' Liv. xlv. 29. 'Edessa quoque et Beroea eodem concesserunt.' Denique voces *haud ita* desunt in Leid. 1. τὸ *ita* in Harl. 2. qui lapsus librarium censendi sunt. Inf. ii. 16. 'Haud ita multo post in principum dignationem pervenit:' c. 22. 'Nec ita multo post Volcæis levatis metu suum rediit ingenium:' c. 36. 'Haud ita multo post Ti. Atinios de plebe homini somnium fuit;' et sæpe alibi.

Tellenis Ficanaque captis] Dionysius iii. p. 179. Τελλήνην et Φηγηναίων πόλιν vocat libri vitio, pro Φηγηναίων. Nam paullo post addit de defectione Fidenatium, *Sigon*. *Tellena Ficanaque* in Oxon. L. 2. invenit Hearne. Sed utroque modo hoc nomen proferitur. *Tellena*, vel *Tellene*, est Plinio Hist. Nat. iii. 5. et Τελλήνη apud Dion. Hal. At Τελλήναι apud Strab. v. p. 231. Vid. Cluv. Ital. Antiq. iii. 4. p. 940. *Telenis Sicanaque* est in Hav. *Cilenis Ficanaque* in Harl. 2.

§ 3 *Occupaverant prisci Latini*] *Occupaverunt* Lipsiens. Tum, alio ordine, *ejus urbis* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. Deinde *recept. foret* Harl. 2.

§ 4 *Latino Medulliam*] *Latino in Eduliam* Harl. 2. Lipsiens. Neap. Lat. et omnes edd. ante Mogunt.

Ibi Marte incerto, varia victoria] *Tò ibi* deest in Voss. 2. Tum *vana victoria* Leid. 2. sollemni errore scribarum librarium. Vid. ad xxii. 7. § 4.

§ 5 *Omnibus copiis connixus Ancus*] *Copiis victor connixus* Voss. 1. Sed addendo notas vocem *victor* delendam esse librarius indicavit: *conisus* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *connisus*

Delph. et Var. Clar.

Voss. 2. et Lipsiens. quæ verior ejus vocis est orthographia. Vid. ad ii. 50. § 8. Mox *vicit*, pro *vincit*, Lipsiens. Hav. et a m. pr. Leid. 1.

Inde ingenti prædâ potitus Romam redit: tum quoque] Exemplar scriptum habet *potens*. Opinor legendum *potiens*. Rhen. Pal. 1. ac 3. *potens*. Rhen. conjiciebat *potiens*. Mallem *potens*, ut respiscat antiquitatem. Sic mox cap. 34. 'divitiis *potens*.' Gebh. Mss. omnes, *inde ing. pr. potens domum rediit*. Nec videtur valde discedere ab aliis, 'potens armis,' 'ferro,' 'dextra,' 'classe,' 'opibus,' 'divitiis,' quæ passim leguntur. J. F. Gron. In Luisini Parerg. ii. 3. est distinctio minima post *redit*. Non male. Maxima vix retineri potest, nisi sublato *quibus*. Duk. Dukeri conjecturam recepi, quam quædam edd. priores expresserunt, vel dederunt *redit: tum quoque*. Majorem distinctionem primus admisit Dan. Heins. apud Elzevir. Præterea, *potens Romam rediit* etiam Oxonienses quibus usus est Hearne. Ex nostris ita Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, et Lipsiens. *potens* etiam Harl. antiq. *rediit*, pro *redit*, habet quoque Hav. Vid. ad xxxvi. 35. § 2.

Ut jungeretur Palatio Aventinum] *Aventinus* Voss. 2. Et ita Oxon. L. 2. et C. ut Hearne notavit. Sed male. Vid. hoc cap. § 2. Panllo ante *mult. Lat. militibus* Lipsiens. *mult. militibus Lat.* Voss. 2. Harl. 2. et Port. qui error et alibi sæpe occurrit. Vid. ad xxiii. 41. § 10. Tanto autem facilius librarii ita errarunt, quod olim, pro *millibus*, scriptum sit *milibus*, quomodo hic etiam præfert Leid. 1. Vid. ad c. 23. § 3.

Ad Murtiæ datæ sedes] Videbam ex Livianæ historiæ studiosis sollicite quosdam requirere, quæ esset Murtia Dea, ad cujus ædem priscis Latinis Romam traductis sedes ab Anco rege datas Livius tradidisset. Horum curiosæ indagini Pliniana opitulatur

Livius.

18 C

auctoritas. 'Ara,' inquit ille xv. 29. 'fuit Veneris Myrtæ, nunc Murtiam vocant.' Quibus verbis nemo non plane colligit, ea appellatione, quæ a myrto facta esset, Venerem in parte urbis quandoque cultam. Sed res omnino notior, quam ut de ea prolixior habeatur sermo. Idcirco quæ de Murtia alii tradidere, consulto missa facimus. *Sabell. Murciæ* videtur scribendum ex Fest. qui ait, 'Murciæ Deæ sacellum erat sub monte Aventino, qui ante Murcus vocabatur.' Et Plut. in libr. τῶν κεφαλαίων p. 268. Ἦν νῦν Μουρκίαν Ἀφροδίτην καλοῦσιν, Μυρτίαν τοπαλαίον, ὡς ἔοικεν, ὠνόμαζον. *Sigon.* Ad *Mauritiæ* male Neap. Lat. *Amurtiæ data sedes* Leid. 1. Vocola ad deerat etiam in Hav. *dare sedes* est in Leid. 2. De *Murcia* vide Beroaldi Obs. p. 221. et Luisini Parerg. II. 3.

§ 6 *Non inopia loci*] *Mira* Pal. 1. *inopia* novitate vocabuli. *Gebh.* Miram vocabuli novitatem cespitantibus librariis tribuendam iudico: quomodo etiam erravit scriba Lipsiens. *Inpia*, litera neglecta, Leid. 1.

Ea arx hostium esset] *Ea arva hostium essent* Pall. concordī scriptura. *Gebh.* Ita etiam Lipsiens. Voss. 2. Harl. 2. Hav. et Port. Ex qua tamen lect. sensus commodus non efficitur. *Arva* quidem Leid. 1. sed *esset* tamen retinet.

Id non muro solum, &c. sed etiam ponte, &c. conjungi urbi placuit] Non constat, Janiculum Romæ muro conjunctum fuisse, ut Piræenm Athenis. Si nihil excidit, referendum est ad illud genus ellipsoes, quum pluribus nominibus tantum unum verbum adponitur, altero suppresso: 'muro cingi' scilicet, vel 'muniri,' 'ponte conjungi.' Vid. Græv. ad Flor. III. 21. § 26. *Duk.*

Sed etiam, ob commoditatem itineris, ponte sublicio, tum primum in Tiberi facto] Vet. lib. in *Tiberim*. Itemque in Epitome, 'pontem sublicium in

Tiberim fecit.' 'Sublicium' porro 'pontem' ξυλινὴν γέφυραν Græci vocant, id est, *lignum*. *Sigon.* Pall. ut *Sigon.* in *Tiberim*. *Gebh.* Vet. lib. *Sigonii* et Pall. *Gebhardi* nullus nostrum adsentit, nisi Flor. Lipsiens. qui Pal. 1. adsecla esse solet, et Hav. a m. 2. in *Tyberim* etiam præferunt edd. Aldo priores, qui in *Tyberi* substituit. Ex suis etiam Hearne, cod. *Sigoniani* lect. in contextum recipiens, nihil monuit. Utrumque ferri potest. Cæsar B. G. I. 13. 'Pontem in Arare faciendum curat.' Nepos in Milt. c. 3. 'Pontem fecit in Istro flumine, qua copias traduceret.' At Liv. XL. 51. 'M. Fulvius plura et majoris locavit usus. Portum et pilas pontis in Tiberim.' Ceterum τὸ etiam abest ab edd. principibus, quod constanter agnoscant codd. scripti; eorum fidem secutus videtur Ald. qui primus eam vocem adjecit.

§ 7 *Quiritium quoque fossa*] Fest. 'Quiritium fossæ, quibus Ancus Marcius urbem circumdedit.' *Sigon.* *Quiritum* Leid. 2. et Lipsiens. Vid. ad III. 20. § 7.

Munimentum a planioribus additum locis] Qui hunc locum castigare nisus est, quum recte haberent verba, depravavit. Nam *aditu* supinum vertit in *additum* participium: sed perperam. Significat enim Livius, fossam Quiritium non parvum munimentum fuisse ab ea parte, qua erant loca planiora ac faciliora aditu. *Rhen.* *Additum* demum inveni in edd. Mogunt. et Ald. Pleræque enim priorum cum Harl. 2. *aditum*; nisi quod Ascens. 1510, 1513, et 1516. recte receperint *aditu*, quod etiam est in Flor. Voss. utroq. Harl. 1. Leid. utroq. Neap. Lat. et Hav. a m. sec. qui a m. pr. exhibet *addita*. Port. *aditur*. Lipsiens. *additum*; qui etiam *monimentum* habet, pro *munimentum*. Eodem modo et alibi in membris vett. peccatur. Vid. ad II. 59. § 2.

§ 8 *Confuso, facinora clandestina fie-*

rent] *Cum fuso* Lipsiens. De quo lapsu scribarum vid. ad iv. 21. § 7. *clandestine* est in Leid. 2. Mox in terrorem Hav. Hinc *ut crescentis*, pro *increscens*, Lipsiens. 'Increscere' a Livio non raro adhibetur. Ut x. 14. 'Nec sustinere frons prima tam longum certamen increscendentemque fiducia sui vim potuisset.' XLIV. 36. 'Quantum incresceret æstus, et vultus minus vigentes, et voces segniorres erant.'

§ 9 *Silva Mæsia Veientibus adempta*] *Silva Mesi advenientibus adempta* Voss. 1. a m. pr. *Messia* Hav. *Malesia* Port. *Meß*, et inter linea *Meo*, Leid. 2. De silva Mæsia vide Cluv. Ital. II. 3. p. 537. Tum a *Veientibus adepta* Leid. 2. Alibi 'adeptus' et 'ademptus' commutantur. Vid. ad II. 15. § 6. Mox *ad mare prol.* voce *imperium* omisa, Voss. 2. *ad mare imp. est prol.* voce addita, Harl. 2.

Et in ora Tiberis Hostia urbs condita] Legendum est *et in ore Tiberis*, hoc est, in exitu, ubi in mare effunditur. Alioqui Roma quoque in ora Tiberis sita. Sic in ora Elli fluvii, quam et Alsam vocant, Argentuaria ac Elcebus sive Sletstadium jacent; in ore ejusdem, hoc est, apud confluentes, Argentoratum. *Rhen.* *Ostia* scribendum. Nam Dionys. III. p. 183. dictam esse ait

quasi *ὄθραν*, id est, *ostium*. Sigon. *In ore Tiberis* est correctio Rhenani. Quicquid ille dicat, Pall. 1. ac 3. *in hora*. Pal. 2. *in ora*. Gebh. *In ora Tiberis* Leid. 2. Hav. Harl. 2. et a m. sec. Harl. 1. *in hora* Lipsiens. sed *in ore* Leid. 1. Voss. ambo, Port. et Harl. 1. a m. pr. quod recte Rhen. probavit. Alterum errori scribarum tribuendum, quos alibi etiam voces illas confudisse olim notavimus ad Sili l. iv. vs. 292. *Ex ora* vero, addita aspiratione, facile deinde librarii effluxerunt *hora*. De quo errore vid. Nic. Heins. ad Nason. Met. XIV. 851. Præterea ex sententia Sigonii *Ostia* in contextum Livii recepi, quomodo, præterquam hoc loco, alibi semper edd. scripserunt apud Liv. Vid. Dausquei. in Orthogr. part. II. voce 'Ostia.'

Ædes Jovis Feretrii] *Ædis Jovis* Harl. Leid. 1. et Harl. 1. *Ædis Jovis Feretri* Flor. Vid. ad iv. 25. § 3.

CAP. XXXIV. § 1 *Anco regnante Lucumo vir inipiger*] De Tarquiniorum origine quædam variat a Livio Dionysius: quæ ut facilius intelligantur, Livii opinionem huc in typum sub oculos conjecimus lectori. Molesta sane genealogiarum ratio, et quæ etiam exercitatos sæpe turbat.

Demaratus Corinthius. Huic duo fuere filii,

Lucumo, qui postea L. Tarquinius Priscus, V. Rom. rex.
Hujus tres fuere liberi,

Aruns: hic patrem Demaratum morte prævenit. Ex hoc natus est

Tarquinius: L. Tarquinius Superbus. Aruns, minoris Tullie maritus.
Huic ultimo Romanorum regi tres fuere filii,

Egerius: hic, Collatie præfectus, genuit Collatinum, secundum Liv.
Sp. Lucretius Tricipitinus, Lucretie pater.

Brutus I. Romæ consul. Titus. Sextus, qui stupravit Lucretiam. Aruns.

Collatinus Tarquinius, Lucretie maritus.
Conjugium.

Dionys. III. p. 187. Egerium ait Aruntem quoque, ut parentem, dictum; sed a Romanis, ut cum patruo in urbem venit, Egerium a paupertate cognominatum: Collatinum autem non Egerii filium, sed nepotem fuisse, IV. 261. Item L. Tarquinium ac Aruntem non filios, sed nepotes Prisci Tarquinii, multis id ac dignissimis adstruens argumentis, IV. p. 211. Unde Laurentius Valla ea collegisse videtur in Epistola ad Alphonsum utriusque Hesperiae regem, quamquam non citato auctore, quod facere non solet. Nisi quis Dionysium ab eo non lectum, atque eum suoapte hoc ingenio expiscatum contendat, quod ipse fatetur in priore defensione adversus Benedictum Morandum quendam. Nam ut de Valla aliud suspicer, ejus candor obstat. Libere enim ac ingenuè ubique fateri solet, per quos profecerit, et unde habuerit quæ scripserit: secus certe atque Perottus in suo cornu, aut in suis operibus Politianus, gloriolæ et popularis auræ captatores, ut mihi quidem visum est, etsi bonæ literæ eis multum debent. *Glar.* Epistolam sive disputationem Vallæ, cujus Glareanus hic meminit, ad finem operis Liviani rejecimus. Tarquinus Priscus autem, præter tres liberos, Glareano enumeratos, insuper adhuc filiam habuit, Serv. Tullio successori suo nuptam, quam Livius memorat hoc lib. c. 39. Ceterum *regente*, pro *regnante*, præfert Voss. 1.

§ 2 *Demarati Corinthii filius*] Ita libb. omnes Latini, Græci Δημάρατος: at Capitolina monumenta *Damarati* edunt: qua ratione XXXVIII. 5. 'Nicodamus,' et c. 8. 'Damoteles,' et XXXI. 32. et alibi 'Damocritus' dixit, cum tamen Græce litera η scribantur. ['Dorum lingua pro η usurpat α, ut τὰν μοῦσαν, pro τὴν μοῦσαν. Ita in hoc loco, quod tamen non advertit Sigon.'] *Sigon.* *Demarati* Pal. 1. At Pal. 2. *Demarathi*;

ut et IV. 3. Pal. 3. *Demaracti*. Nul-
lus *Damarati*. Gebh. *Demarati* Port.
Leid. 1. et Hav. Neque aliter Hearne
in Oxon. L. 2. B. et C. fuisse notat.
Demarathi Voss. 1. *Demarathi* Leid.
2. *Demaracti* Lipsiens. *Demarati* Harl.
2. *Devibrati* Voss. 2. *Damarati* solus
tantum Harl. antiq. quomodo etiam
Latinus scribendum existimavit, sed
nulla conjecturæ causa addita. Pa-
riter Sigon. infra emendavit ad IV. 3.
§ 11. ubi plures ex codd. nostris huic
lectioni favere videbimus. Ita Hie-
ronis filia, Andranodori uxor, *Dama-
rata*, pro *Demarata*, in multis Mss.
vocatur XXIV. 22. *Damocritus* præ-
tor Ætolorum, non *Democritus*, XXXI.
32. et XXXIV. 24. quamvis etiam utroque illo loco codd. variant. *Archidamus* dux Ætolorum XXXII. 4. *Damiurgos*, quod nomen erat magistratus Achæorum, pro *Demiurgos*, Voss. XXXII. 22. *Nasos*, pars urbis Syracusarum, XXV. 24. ubi videndus *Glar.* qui iterum causam mutationis docet. Ceterum vocem *filius* ignorat Harl. 2.

Nomina his Lucumo atque Aruns fuerunt] Semper meus *Lucomo* et *Arruns*. Lips. *Lucomo* semper Leid. 2. qui olim Lipsii fuit. *Luconio* Voss. 1. Tum *Arruns* omnes nostri præter Hav. et Lipsiens. Ἀρρόντα et Λοκόμωνα utrumque *Damarati* filium in cod. Vatic. Dionysii Hal. vocari ad III. p. 184. Sylburg. monuit, pro Ἀρόντα et Λοκόμωνα, ut vulgo circumfertur. Vid. etiam ad Liv. II. 6. § 7. et c. 14. § 5.

Aruns prior, quam pater] Prius, quam pater Harl. 2. Hav. et Neap. Lat. prior fuit, quam pater Leid. 2. Paulo ante *omnium honorum*, pro *bonorum omnium*, Leid. 2. Vid. ad § seq. *omnium bonorum* Voss. 1.

§ 3 *Inmemor in testando nepotis decessisset*] Pal. 3. *discessisset*. Probo, quod est in Pal. 1. *occidisset*. Gebh. Hoc ad antiquitatem et jus testamentorum pertinet. Sed quod de nepote ab avo

præterito dicit, de eo postea jure Romano aliter constitutum est: de quo agunt Jcti ad Institut. de Exhered. Liberor. et ad Ulpiani Fragm. Tit. xxii. Duk. Omnes nostri vulgatum servant, nisi quod *decessit* sit in Leid. 2. *incessisset* in Leid. 1. *cecidisset* in Lipsiens. Unius itaque cod. fide lectionem receptam inmutari displicet, nisi ratio sana aliud jubeat. Paullo ante *in ventre ferre*, pro *ventrem ferre*, male Hav. a m. pr.

Sortem bonorum nato ab inopia Egerio inditum nomen] *Partem bonorum* Harl. 2. *sortem honorum* Leid. 2. Vid. modo § præc. Tum *ob inopiam* Voss. 2. cum priorr. edd. pro quo Aldus demum *ab inopia* recte restituit, ex cujus interpretatione *ob inopiam* natum videtur. Vid. ad xxiv. 30. § 1. Deinde *Egeno* Leid. 2. Verum *Ἐγέπος* vocatur Dion. Hal. iii. p. 187. Facili lapsu ob ductuum similitudinem literæ *ri* in literam *n*, vel contra, abire potuerunt. Vid. ad iii. 30. § 3. Denique *inditum est nomen*, vocula inserta, Hav. Paullo ante voces *post avi mortem* non visuntur in Lipsiens.

§ 4 *Lucumoni contra omnium hæredi bonorum*] Pal. 1. omittit *τὸ contra*. Pal. 2. autem *Lucumoni omnium contra*. Gebh. *Τὸ contra* etiam omittitur in Lipsiens.

Tanaquil summo loco nata, et quæ haud facile iis, in quibus nata erat] *Tan. sum. loco nata erat*, reliquis omis- sis, Harl. pr. Lipsiens. et Voss. 2. *Tan. sum. loco nata deerat* Leid. 1. Hinc errori occasionem præbuit vox *nata*, quæ brevi hoc ambitu verborum repetitur. Vid. ad ix. 11. § 11. *Tan. quæ sum. loco nata erat, et quæ* Leid. 2. *Tan. sum. loco nata erat, et quæ* Voss. 1. a m. sec. Tum *iis, in quibus locis nata erat* Hav.

Humiliora sineret. Ea cum illi nupsisset] Hic priscum verbum fæde depravavit temeraria castigatois manus. Nam pro *innupsisset* scripsit *illi nupsisset*. Sic autem habet lectio

vetus, *Ea quum innupsisset*. Porro mulier 'innubit' proprie, quum in mariti domum transit. Unde factum, ut 'innubere' veteres pro transire usurparint, teste Nonio voc. 'innubere,' qui Lucilium citat, ita hoc usum verbo. Sensus igitur est, ea quum innupsisset; hoc est, jam ad domum mariti transisset. Nam 'nupsisse' dicitur puella, etiamnum apud parentes domum manens; 'innupsisse,' nisi quæ cum viro jam habitare cæpit, non dicitur. *Rhen*. Integrum hoc prima specie videtur, et approbatur omnium codd. consensu. Mihi tamen istic ulcus subesse persuadeo. Credo enim illud *sineret* in *sentiret* mutandum, ut idem sit cum *τῷ φρονεῖν*. Nimirum eam pares animos suis natalibus et opibus habere. Sino tamen, ut suum *sineret* retineant, qui alterius opinionis sunt. Ceterum id pro auctario adjiciendum, Lucumones dici solitos reges Etruscorum, qui duodecim erant secundum duodecim populos. Qui autem istis omnibus imperitabat, *Lartem* appellabant; unde adhuc Angli *satrapas* suos *Lordas* appellant. *Nann*. Misc. v. 12. 'Innubere' aliud esse videtur, quam 'enubere.' Nam 'ennubit' ea, quæ extra gentem et conditionem suam nubit; ut si libertina ab ingenuo ducatur, aut eo, qui non sit libertinæ gentis patronus. Sic *Fecenæ* *Hispalæ* legimus apud Liv. xxxix. 19. datam 'enuptionem gentis.' At 'innubere' esse videtur infra suum ordinem nubere, et collocari inferiori. Alii, in urbe nupsisset, esse credunt. *Turneb*. Adv. xxx. 29. Pal. 2. a m. emendatrice *sentiret*, ut voluerat *Nann*. Sed hoc a Livio alienum est. *Gebh*. Laus debetur *Rhenano*, qui *innupsisset* reposuit, pro *illi nupsisset*. Cum ne sic quidem essent omnia sana, *Nannius* loco *sineret* rescribebat *sentiret*. Præstamus conjecturam extra aleam: quæ haud facile iis, in quibus nata erat, *humiliora sineret* ea,

quæ innupsisset. *Spernentibus Etruscis Lucumonem.* *Iis*, id est, ea domo et gente: ea vicissim domum illam gentemque, quam innupsisset. Partem sententiæ illustrat illud Tac. in Agric. c. 6. 'Idque matrimonium ad majora nitenti decus ac robur fuit:' partem illud Statii Theb. III. 704. 'Nescis, pater optime, nescis, Quantus amor causæ misero nupsisse marito.' Florent. *sineret, cum innupsisset*, delete τφ *ea*. Non male, si non melius. Mureti liber, pro *sineret, ferret*; nihil differente sensu, sive scribas *humiliora ferret*, sive *humiliora sineret*, quæ innupsisset. Fortassis etiam scripsit auctor quos divitiæ jam animos fecerant. J. F. Gron. Lectio, quæ ante Rhen. passim edebatur, superest in omnibus fere codd. ut Voss. utroq. Harl. 2. Leid. 2. Hav. Lipsiens. et Port. Eandem invenerunt etiam Hearne in Oxon. L. 2. B. et C. et Latin. in Neap. nisi quod posterior ille *sentiret* præfert pro *sineret*. Port. autem *sinere*. Soli Leid. 1. et Harl. antiq. exhibent *ea cum innupsisset*. Gronovii conjectura, quam etiam proposuit in Epist. ad Nic. Heins. edita a Burm. in Syllog. Epist. tom. III. p. 106. ea igitur non displicet; nisi quis mallet *humiliora sineret*, in quæ innupsisset, vel quibus innupsisset. Vid. Burmann. ad Quinctil. Declam. CCCXXXVIII. Heumann. suis ad me literis, malebat *et quæ haud facile iis*, in quibus nata erat, *humiliora ferret*. *Ea cum nupsisset, spernentibus*. Donjat. ex Florent. præfert *humiliora sineret, cum innupsisset*. *Spernentibus*; atque *cum innupsisset* exponit per ubi nupsisset.

§ 5 *Lucumonem, exule advena ortum, ferre*] *Luc. exulem, advena ortum, ferre* Harl. 1. Hav. et edd. Aldina priores, in qua demum recepta lectio obvia fuit. *Luc. exulem, advenam ortum, ferre* Harl. 2. Leid. 1. Voss. 2. Port. et a m. pr. Voss. 1. *Luc. exulem, advenam, ferre* Voss. 1. a m. sec. Lipsiens. et Leid. 2. Verum contra rei

veritatem. *Lucumonem enim pater, ut Livius modo narravit, Tarquiniis uxorem duxerat, ac duos filios genuerat, qui propterea Tarquiniis neque exsules, neque advenæ, erant. Præterea ortum, omnino ferre* Oxon. B. ap. Hearne.

§ 6 *Roma est ad id potissimum visa*] *Scribe Roma est ad id potissima visa*; id est, commodissima ad eam spem persequendam. XXI. 48. 'Locum, qui prope flumen stativis tutissimus est visus.' Grut. vellet deleri verbum est. Non video, quid sic magnopere accedat orationis ponderi. J. F. Gron. *Apertissima*, suis ad me literis, scribendum conjiciebat Heumann. Donjat. contra nihil mutabat, et *visa* exponebat, inspecta, spectata. Ego Gronovio adhæreo.

Ubi omnis repentina atque ex virtute nobilitas sit] *Vox ultima sit* nescio an veniat ab auctore. Suavius procederent omnia, ea abjecta. Idem dictum velim supra, 'Roma est ad id potissimum visa': mallet, inquam, abesse voculam est. Grut. *Ex virtute nobilitas sit* Harl. ambo, et Hav. Præterea *ubi omnis vis rep. atque ex virt.* Voss. 2. Denique *Numa Curibus* Leid. 1. Sed cum forte exaratum fuisset *Numā a Curibus*, postea virgula superscripta evanuit, et præpositio *a* per ultimam literam vocis præc. intercepta est.

Ancum Sabina matre ortum, nobilemque una imagine Numæ esse] Inter reges Romanos Ancus Marcius semper, avi sui materni nomine repetito, Numæ nepos dicitur. Ita Livius, Florus, Victor, Dionysius, Plutarchus, et ceteri omnes, qui nunquam, quo patre fuerit ortus, ejus nomini addunt; sed qua vel matre, vel avo, quia inde omnis ejus nobilitas. Hinc Seneca Epist. 108. 'Duos Romanos reges esse, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur. Anci pater nullus; Numæ nepos dicitur.' Nullum Anci

patrem dicit, non quod revera patrem inter homines non habuerit, sed quod ignobilem, si cum matre compares, ideoque ab historicis non memoratum, et ex eo plerisque postea ignotum. Sic de Servio Liv. iv. 3. 'Ser. Tullium post hunc captiva Corniculana, patre nullo, matre serva, ingenio et virtute regnum tenuisse.' Posses itaque de Anco fere dicere, quod Virg. de Drance *Æneid.* xi. 340. 'genus huic materna superbum Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat.' Quia pater privatus, ignobilis, et peregrinus; mater regis Romani filia. Unde Livius hoc loco, 'Ancum Sabina matre ortum, nobilemque una imagine Numæ esse.' Per unum Numam, maternum avum, nobilis erat, ideoque et ejus nepos semper vocabatur, ut diximus. At cur igitur Sabinam illi objicit matrem? Lege omnino ex jam dictis *Sabino patre*. Idque volunt evidenter etiam antecedentia, in quibus narrat auctor, quomodo Tanaquil, quam videret Lucumonem virum suum sperni ab Etruscis, ut exsule, advena ortum, consilium migrandi alio ab Tarquiniis, patria sua, ceperrit, Romamque ad id elegerit. Sed qua causa eam potissimum? Non alia, quam quod 'in novo populo, ubi omnis repentina atque ex virtute nobilitas sit, locus erat futurus forti ac strenuo viro, quamvis peregrino. Regnasse' enim ibi 'Tatium Sabinum, arcessitum in regnum Numam a Curibus, et Ancum, Sabino patre ortum, nobilemque una tantum imagine Numæ esse.' Fuisse itaque, inter quatuor vel quinque reges, duos peregre natos, et aliunde in regnum civitatemque adscitos, et unum, quamvis ipsum quidem Romanum, peregrino tamen patre ortum, et a materno solum avo nobilem. Quis credere potuit, Livium vel Tanaquilem Anci ignobilitatem posuisse in ejus matre, per quam ipse, utique

eum nobilem fuisse, (materna scilicet avi imagine,) continuo addit; non contra in patre, in quo tamen maxime nobilitas alicujus vel ignobilitas spectari solet, et de quo multo amplior, hanc in rem, contra Ancum dicendi erat materia (quippe qui ex Sabinis cum rege Numa et patre suo M. Marcio, Anci avo, Romam advenit) nullam, secundum ipsum Livium, imaginem, quæ honoris et nobilitatis signum, filio suo Anco reliquisset, et quamvis filii regno illustratus videri possit, adeo tamen nominis sui famam et omnem fere memoriam, (nimium quantum præfulgente uxoris Pompiliæ genere et splendore,) amisit, ut a Seneca 'Anci pater nullus' fuisse dicatur? Ex vulgata lectione existimes, paternum Anco genus fuisse Romæ nobilissimum; certe, (quod tamen falsissimum,) longe nobilius materno; quia Livius, qui ex persona Tanaquilis omnia ejusmodi in regibus Romanis conquirat, quæ hominem peregrinum et advenam in spem honorum, immo et ipsius regni in ea civitate consequendi, adducere queant, silentio illud plane præteriret, tamquam si in eo nihil reperiret, quod ejusmodi spem novo civi facere posset; et contra in matre Anci, licet regis Romani filia, Sabinam originem memoraret, quasi non omnes fere Romani eo tempore et paullo ante matre externa per raptum Sabinarum aliarumque virginum fuerint nati. Nec tamen in iis ipsis Ancum numeraverim, qui patrem quidem habuit Numam Marcium ex Sabinis oriundum, sed matrem hand dubie Romæ natam. Etenim Plut. in Numa duas de ea opiniones fuisse tradit, quarum altera quidem ex Tatia T. Tatii regis filia susceptam eam, antequam Numa ad imperandum Romam arcesseretur, adfirmet; altera autem ex Lucretia, quam Numa, jam ad regnum accitus, Romæ in matrimonio habuerit, genitam statuat. Pos-

terior multo mihi verosimilior videtur, quippe quum Numa moriens, postquam Romæ tres et quadraginta annos regnasset, teste Livio, filiam suam in ea reliquerit ætate, ut parvulum haberet filium, hunc ipsum Ancum, vix quinque tunc annos natum, et tamen, ut videtur, etiam omnium, si quos præterea habuit, primum et maximum. Corruerunt haud dubie Livium scioli, quia nihil in eo de patre Anci legerant; matrem vero in superioribus nominari, et Numæ filiam dici, ipsumque Numam Sabinum fuisse non ignorabant. *Jac. Periz.* in *Animadv. Histor.* c. 3. p. 157. Periz. non contemnendis rationibus disputat, legendum esse *Sabinum patre*. Quo minus adhuc ei assentiar, eo prohibeor, quod non video, cur Anci pater omnino Sabinus dici debeat, quem ex sententia Sigonii ad Liv. 1. 20. Reinesii ad Inscript. v. 1. et Jac. Gron. ad Taciti Annal. vi. 2. Livius a Numa pontificem, Tacitus a Tullo præfectum urbi factum; et Plutarchus in fine Numæ, patre quidem Sabino, sed cum Numa Romam profecto, et ab eo in senatum adlecto, natum scribunt. Nec patrem Anci in Sabinis natum fuisse, et cum patre suo Romam venisse, ullo certo argumento ostendi potest. Quod autem nonnulli tradiderunt, Anci matrem non fuisse Sabinam, sed Romanam, quam Numa ex uxore Romæ ducta suscepit, id non tantam vim habet in re, quam in controversia positam fuisse tradit Plutarchus, ut cum Perizonio, qui sibi hanc sententiam probabiliorem videri dicit, affirmari possit, eam 'haud dubie Romæ natam' fuisse. Si verum est, quod proditum scribit Plutarchus, Ancum, Numa moriente, quinquennem puerum fuisse, ratio temporis non repugnat, quo minus Numæ filia, in Sabinis nata, xxxvii. anno regni illius Ancum parere potnerit. *Duk.* De conjectura, quam in *Animadv.*

Hist. publice exposuit, olim etiam egerat Periz. cum Nic. Heins. in *Epist.* quam Burmann. edidit in *Sylog. Epist.* tom. iv. p. 803. Heinsium tamen sententiam rogatum nihil reposuisse, ex subjuncto responso patet. Ceterum *nobilemque una imagine Numa esse* habet Port. a m. pr. ut verba per adpositionem capiantur. *Nobilemque in im. Numæ esse* Lipsiens. Sed vulgatum non muto.

§ 7 *Facile viro persuadet*] *Viro* dativum quispiam addidit inter enarrandum. Non reperimus in cod. Vornac. nec est necessarius: præcessit autem 'Forti ac strenuo viro.' *Rhen.* Illud *viro* contextui verborum addiderat Ald. quo tamen non modo edd. priores, sed et codd. quos vidi, carent. Sequentia verba ita emendanda Heumann. existimabat *et cupido honorum, et quod Tarquinii*. Prior pars emendationis *et cupido honorum* etiam adscripta fuit a viro docto in marg. ed. Mediol. 1480.

Commigrant Romam] Exemplar antiquum habet *amigrant Romam*: subaudi Tarquiniiis. Non aliter dictum est infra c. 57. 'Avolant Romam.' Porro quid vetat dici 'Amigro' pro 'Abmigro,' sive 'Ammigro' pro 'Admigro;' sicut dicimus 'Immigro' et 'Demigro?' *Rhen.* Vet. *migrant* novius paullo verbum. *Lipsius.* Pal. 1. *amigrant.* Pal. 2. *admigrant.* Emendo quoque v. 53. 'Quod si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri Æqui Volscive faciant, ut commigrant Romam?' Scriptum fuerat initio *amigrent.* Quod non percipiens Campanus edidit *ut migrent Romam.* Gebh. *Amigrant* etiam Flor. Harl. antiq. Leid. ambo, Voss. 1. et Lipsiens. *amigrant,* id est, *ammigrant,* Port. *admigrant* Harl. 2. *commigrat* Voss. 2. et editi ante Ald. Mihi verbum minus cognitum non admodum placeat. Ut enim lectionem, quæ in Mss. superest, probam esse pronunciemus, non sufficit, vocem, quam præferunt,

analogice formatam esse, sed, etiam veteribus in usu fuisse, simul demonstrari debet. At 'commigrare Romanam' non modo Livius usus est loco, quem similiter tentat Gebh. sed etiam xli. 8. 'Cives suos, Romæ censos, plerosque Roman commigrasse.'

§ 8 *Ibi ei carpento sedenti*] *Ibi eo carpento* Voss. 2. et Hav. a m. pr. *ubi carpento* Oxon. C. ut Hearne notat: *ibi carpento* quædam ex priscis edd.

Suspensis demissa leniter alis] Cler. hic sibi poëtæ cuiuspiam verba olfacere visus est, quæ hoc modo in metrum redigebat: 'Jovis ales Cælo suspensis demissa est leniter alis. Aufert illa apicem volitans, apteque reponit. Tum sublimis abit.' Illud *apicem* pro *pileum* accepisse videtur ex Cic. de Leg. i. 1. 'Ab aquila Tarquinio apicem inpositum putent.' Verum hac ratione, addendo, demendo, mutando integer Livius in numeros poëticos cogi posset. Cum autem addat, verba Liviana poëtam magis, quam historicum, decere, vellem distinctius indicasset quæ verba historico Livio indigna censeat. Pro *leniter* autem *leviter* habent Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Portug. et Hav. Quod librariis errantibus adscribo. Suet. in Aug. c. 94. 'Ex inproviso aquila panem ei e manu rapuit: et, cum altissime volasset, rursus ex inproviso leniter delapsa reddidit.' Etiam alibi sæpe ita peccatur in Mss. vett. Vid. ad xxxvi. 31. § 8. *pileum* deinde, pro *pileum*, plerique iidem codd. quod et ipsum corruptæ superiorum temporum orthographiæ acceptum referendum, cui tamen vocis etymon adversatur. Vid. Vossii Etymol. Ling. Lat. et Dansq. Orthogr. part. ii. h. voce. Denique vir doctus ad marginem ed. Mediol. 1480. adscripsit, pro *superque carp.*, sibi legendum videri *supraque carp.* Sæpe hæc vocabula in Mss. commiscuntur. Vid. ad xxiii. 36. § 6. Hic tamen, nihil mutantibus scrip-

tis, vulgatum servo.

Capiti apte reponit. Inde *sublimis abiit*] Lege, ut est in Pal. 2. *capite apte reponit.* Gebh. *Capite* etiam Leid. 2. et Portug. Verum, quum utrumque ferri possit, nihil mutandum puto, quod a vulgata lect. stent plures et optimi codd., utque vitetur ingratum *ὑποιστέλετον capite apte*. Præterea *aperte* Leid. 2. quod adscribo librariorum errori, qualem notavit Burmann. ad Quinctil. Proëm. Instit. Orat. p. 8. et ad i. 2. p. 32. ubi etiam videndus Gibson. et quæ infra notamus ad xxxi. 22. § 8. Tandem *abit* Portug. Vid. ad ii. 4. § 2.

§ 9 *Circa summum culmen hominis*] *Homini* Harl. antiq. Non sequor. Tum *summum hominis culmen* Leid. 2. Paulo post, *div. ei redderet* Leid. 2. Supra autem *alta et exc. sperare* alio ordine Leid. 2. et *religione*, pro *regione*, Lipsiens. duabus literis male omissis.

§ 10 *L. Tarquinius Priscum edidere nomen*] Puto vocem *Priscum* inducendam esse. Neque enim Prisci cognomen tulit, nisi postquam L. Tarquinius Superbus florere cœpit. Nam (ut ait Dionys. iv. p. 244.) Priscus est appellatus, quia major natu erat quam Superbus. Non est autem verosimile, ab ipso L. Tarquinio Prisci cognomen editum esse: verum multis post annis, florente jam Superbo, illud vulgo invenisse. Comprobat hanc meam conjecturam, quod in vett. libb. luxatæ hæc voces sunt, *L. Tarquinius edidere Priscum*, ut glossema alicujus esse videatur in verba auctoris ex margine libri, ut fit, temere a librario translatum. Sigon. Pall. 1. ac 3. ablegant τὸ *nomen*, præque ferunt *Nam et Romanis*. Pal. 2. ac Camp. *Lucumonem Tarq. ed. Prisc. Nam et Romanis*. Gebh. τὸ *nomen* deest etiam Leid. 1. Port. Voss. 2. et Hav. Hearne autem vocem *Priscum*, quam Sigon. debebat, quamque Hav. omisit, exhibens *Lucumonem Tarqui-*

num edidere, in Oxon. B. desiderari testatur. Verum tantum vel conjecturæ vel unius aut alterius Mss. auctoritati tribui non placet, ut hinc vocem *Priscum* ex serie contextus ejiciamus. Potuit enim Livius Tarquinio Prisci cognomen per prolepsin tribuisse; qua ratione etiam Fabio adhuc ædili curuli cognomen Maximi tribuit VIII. 18. quod demum postea in censura accepit, ut ipse testatur l. IX. c. ult. et Scipio Æmilianus tantum tribunus militum tamen Africanus vocatur apud Auctor. Epitom. Liv. XLVIII. et XLIX. ubi audacius viri docti vocabulum *Africanus* utroque loco delendum censent. Vid. ad c. 44. § 1.

§ 11 *Jam et Romanis conspicuum eum*] In volumine scripto tantum legitur, *ed. nomen. Romanis consp.* Adjecit fortassis aliquis duas illas particulas, connectere volens orationem, quæ sibi hiare videbatur. Mihi non videntur necessariae. *Rhen.* Absunt voces *Jam et* a scripto. *Lipsius.* Rom. Tarvis. Ascens. ignorant a fronte duas particulas, et in proximo membro τὸ quoque. Mediolani primum fecerunt *Jam Romanis consp.* hæc sic duæ Venetæ, Bechar. Mogunt. Aldus liberalior, *Nam et Romanis consp. . . et ipse quoque fortunam.* Ubi τὸ *jam* restituit, reliquum retinuit Frob. deinde omnes. At tu simul *jam et* simul quoque jube abire ἐς κόρακας. Sunt enim futillum hominum, qui Livium docere vulerunt commodius orationem connectere. Sex membr. hand quaquam spernendæ, et tres vett. quas diximus, *edd. ed. nomen. Romanis consp. . . et ipse fort.* Qui quærit alia his, malum videtur quærere. *J. F. Gron.* *Nam et Romanis* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Portug. eoque ferunt vestigia Leid. 1. in quo *Nume Romanis* inveni. Sed duæ priores voces *jam et* desunt in Flor. Voss. 1. Harl. antiq. et Leid. 2. similiter quoque in *ed. Tarvis.* priori an. 1482. et Venet.

1495. Quare easdem etiam induxi.

Et ipse quoque fortunam] Abest ab omnibus τὸ quoque. Gebh. Eandem voculam ignorat omnes novem codd. quibus utor, et, ut Gron. priori adnotatione monuit, *edd. omnes ante Ald.* Et hanc propterea delevi. *Et ipse fortuna* Flor. Mox *colloquio*, pro *alloquio*, præfert Lipsiens.

Comitate invitandi, beneficiisque, quos poterat, sibi conciliando] In Portug. primigeniæ lectionis vestigia plane erant abolita, ejusque loco m. sec. scriptum *comiter invitando*. Ejusdem scripturæ partem præfert Hav. legens *comitate invitando*. Ita Flor. a m. sec. Præterea Portug. a m. pr. exhibebat, *ben. quis poterat, ibi conc.* Sed manus emendatrix postea adjunxit, quod nunc vulgo circumfertur. *Ibi conciliando* etiam Harl. 1. Leid. 1. et Lipsiens.

§ 12 *Notitiæ eum brevi apud regem*] Hunc locum sciolus aliquis adulteravit. Legendum vero, quemadmodum archetypum Vormac. continet, *notitiæ eam brevi apud regem*, ut intelligas, ipsum Lucumonem adduxisse eam notitiæ in jura amicitiae familiaris. *Rhenan.* Eandem, quam Vormac. lectionem habent Voss. ambo, Harl. 1. Leid. uterq. Lipsiens. Portug. a m. pr. et Hav. itidem a m. pr. Sed *notitiæ ea* est in Harl. 2. et Portug. a m. sec. *notitiæ eum* in Hav. a m. sec.

Liberaliter dextreque obeundo officia] Suspiciabar officio. Qualia multa Livio, cum ex scriptis, tum ex satis probabili conjectura, restituimus. Inveni deinde id ipsum non modo in schedis Gudianis, verum etiam in prima omnium per Jo. Andreæ facta editione. Sed Mediolani jam mutatum est. *J. F. Gron.* Vid. eundem ad Liv. VIII. 17. § 2. et quæ notavi ad Liv. I. 53. § 3. *dextereque* Leid. uterq. Lipsiens. et Hav. Deinde *officia, et fam. am. add. virum male* Harl. 2.

Ut publicis pariter ac privatis consiliis bello domique interesset] Pal. 1. *ut publ. ac priv. par. consiliis*. Pal. 3. *quoque, consiliis*. Præfero, quod est in Pal. 2. *ut pub. . . consiliis belli domique interesset*. Belli autem forma adverbii. Sic inf. c. 36. 'Ut nihil belli domique nisi auspiciato gereretur.' Gebh. Velim, *consiliis belli domique interesset*. J. F. Gron. Gronovium maluisse belli adnotat Hearne. Sic 1. 36. II. 50. et alibi apud Liv. aliosque infinitis locis. Etiam in Cic. Offic. II. 5. bello in locum belli venit. Vid. ibi Fabricium et Græv. Duk. *Consiliis* primum exhibuit ed. Lugdun. 1553. unde id in nonnullis recentioribus repetitum est. Sed priores omnes una cum codd. scriptis *consiliis*: quomodo hic legendum esse etiam Gron. monuit inf. ad XLIV. 2. § 5. Ita hoc lib. c. 49. 'Cognitiones capitalium rerum sine consiliis per se solus exercebat:' et mox, 'Domesticis consiliis rempublicam administravit.' Belli domique autem, quomodo sibi etiam reponendum videri Heumann. monuit, ut II. 50. 'Dubiiis rebus populi Romani sæpe domi bellique vel maximum futurum auxilium.' III. 19. 'Cum Kæsone filio suo virtutem, constantiam, omnia juventutis belli domique decora pulsa ex urbe Romana et fugata esse.' c. 43. 'Ad clades ab hostibus acceptas duo nefanda facinora decemviri belli domique adjiciunt.' IX. 34. 'Mam. Æmilium, principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt:' et ita Portug. præfert eodem lib. c. 26. 'Post res tot domi bellique gestas caussam dixit, absolutusque est:' ubi nunc domi belloque editur. Pari modo 'militiæ domique' I. 31. 'Salubriora etiam credente militiæ, quam domi, juvenum corpora esse.' c. 35. 'Domi militiæque sub haud pœnitendo magistro, ipso Anco rege, Romana se jura, Romanos ritus didicisse.' c. 38. 'Ut non quietior populus domi esset, quam

militiæ fuisset.' II. 8. 'Hæc post exactos reges domi militiæque gesta primo anno.' III. 41. 'Virum egregium olim domi militiæque decemviratus collegæque ita mutaverant:' c. 42. 'Nihilo militiæ, quam domi, melius respublica administrata est:' c. 44. 'Vir exempli recti domi militiæque:' c. 56. 'Majorum merita in rempublicam domi militiæque commemorabat.' VII. 19. 'Non eadem domi, quæ militiæ, fortuna erat plebi Romanæ:' c. 32. 'Semper ego plebem Romanam militiæ domique colo, atque colui.' x. 8. 'Vos solos gentem habere, vos solos justum imperium et auspicium domi militiæque.' Vid. Jac. Gron. ad Liv. III. 64. § 7. Utramque vero locutionem illustrat Nic. Heins. ad Nason. Met. XII. 185. Præterea vox *pariter* exsulat a Leid. 2. *publicis ac privatis pariter* præfert Lipsiens. Postea *ac per omnia* Voss. 2. Tum etiam tutor alio ordine Hav.

CAP. XXXV. § 1 *Regnavit Ancus annos quatuor et viginti*] *Quat. annos et vig.* Harl. 2. *quat. et vig. annos* edd. principes usque ad Mogunt. quæ præfert *Regnavit Anc. is quat. et vig. annos*. Ald. demum ita edidit, ut nunc vulgo exstat: cum quo faciunt reliqui codd. nisi quod mendose *anno quarto et vig.* præferat Leid. 2. *Annos X. et viginti* Flor.

Pacisque et artibus et gloria par] Tò et priori loco non agnoscit Hav. Vide ad II. 44. § 5.

Ætatem erant. Eo magis Tarquinius instare] *Erant, cum eo magis Tarq. instaret* Leid. 1. Quæ lectio interpolata est a librario, qui locutionem infinitive enunciatam terre non poterat. Vid. ad I. 50. § 5. *instasse* Leid. 2. et Voss. 1. a m. 2. quum a pr. datum esset *instrasse*.

§ 2 *Sub tempus pueros venatum ablegavit*] Hoc satis inusitatum videtur, pro sub id tempus; vel sub tempus eorum; nempe comitiorum. Duk. *Sub id tempus* Hav. cui fidem habere

non audeo. Nam ita 'ad tempus' est III. 64. § 4. ubi vid. quæ notantur. *Sub tempore* Leid. 2. Sed vide ad II. 54. § 1. Denique *allegavit*, pro *ablegavit*, Voss. 2. Vid. ad XL. 55. § 5. De verbo 'ablegare' ejusque vi, respice J. F. Gron. ad Just. I. 5. § 8. et Hadrian. Cardin. de Serm. Latin. p. 54. et 55.

Isque primus et petisse ambitiose] Pal. 1. *petisse ambitione*. Gebh. *Isque proximus et petisse* Leid. 2. Vid. ad V. 47. § 5. *isque primum competitte* Voss. 2. *isque primus expetisse* Hav. *ambitiose* autem omnes mei servant.

Ad conciliandos plebis animos compositam] *Vox compositam* non visitur in Pal. 2. nisi a m. aliena. Neque admodum requiritur. *Grut.* Abest a Pal. 2. utinam voto meo ab omnibus libris, *τὸ compositam*. Gebh. Omnes nostri *τὸ compositam* constanter servant. Nescio, quid tantopere voci *compositam* infesti sint *Grut.* et Gebh. ut eam unius, et quidem passim interpolati, cod. fide expunctam velint. 'Oratio ad conciliandos plebis animos composita' eodem modo dicitur, quo 'oratio in magnificentiam composita' apud Tac. Hist. III. 37. 'Senatum composita in magnificentiam oratione adlocutus exquisitis patrum adulationibus adtollitur.' Vel 'oratio ad conciliandos plebis animos composita' est, quæ iis conciliandis idonea, apta est; ut 'compositus ad carmen' ap. Quinctil. II. 8. 'Namque erit alius historiæ magis idoneus, alius compositus ad carmen:' ubi vid. Burmann. Præterea *ad conciliandum plebis animos* Voss. 2. Vid. ad XL. 49. § 1. Reliqui vulgatum tuentur.

§ 3 *Quum se non rem novam petere*] Pall. duo alia paullulum collocatione, *cum se rem non novam*. Gebh. Pendet oratio. Si hic nihil est vitii, supplendum est 'diceret,' vel aliud loco conveniens. Sed mihi suspectum est *quum*.

Nam cur hic magis ponatur, quam alibi in principio infinitæ orationis? Inf. c. 47. 'Non sibi defuisse, cui nupta diceretur;' et, 'Servum, servaque natum.' Et alibi sexcentius. In medio oratio infinita admittit *quum* abundans. Vid. J. F. Gron. ad IV. 51. § 4. *Duk.* Henmann. etiam suis ad me literis, voculam *quum* delendam censebat, pro qua *tum* præfert Lipsiens. Ceterum idem Lipsiens. Pall. duobus Gebh. consentiens, habet *rem non novam*. Sed, alio adhuc ordine, *non novam rem* Voss. 1. et Leid. 2. *Tum quisque indignari* idem Leid. 2. et denique *admirarive*, pro *mirarive*, Hav.

Peregrinus regnum adfectet] *Regnum per. affectet* Harl. 2. *affectaret* Leid. 2. Post *ultra in regn. acc.* verborum serie inmutata, Harl. 2. Hinc vocula *etiam* deficit in edd. principibus, quum tamen in omnibus supersit codd. Recte igitur Ald. eam interposuit, licet sæpe omittatur. Vid. ad II. 6. § 1. *Tum potentem*, pro *petentem*, Hav.

§ 4 *Qua civilibus officiis*] *Quam* Harl. antiq. Lipsiens. Leid. 1. et Port. Paulo ante *Sed ex quo sui* Port. § *Se, ex quo potens sui*, alio ordine, Hav.

Romæ se, quam in vetere patria] *Romæ se potius, quam* Hearn se in Oxon. L. 2. et C. invenisse testatur. Atque ita præfert Hav. Sed nihil mutandum puto. Deinde *in patria vetere* Lipsiens.

§ 5 *Ipsa Anco rege*] Ultimam vocem non agnoscit Leid. 2. Sed quum in reliquis omnibus supersit, servandam etiam puto. Vid. ad XXXVIII. 48. § 5.

Romana se jura, Romanos ritus didicisse] *Lepidius Romanos se ritus* Pal. 1. Gebh. Eadem etiam lectio est in Lipsiens. *se Romana jura* Voss. 2. Verum, quid lepidi in alterutra lectione præ vulgata reperiri possit, nondum intelligo.

Benignitate erga alios] *Bonitate erga*

alios omnes, quas vidi, edd. ante Ald. Sed scripti vulgatum servant; ex cuius glossa alterum natum esse videtur. In verbis præcc. ordinem mutant Voss. 1. et Leid. 2. habent *Obsevantia et obsequio*.

§ 6 *Hæc cum haud falsa*] *Hæc tum haud falsa* Lipsiens.

Centum in patres legit] Tribus Pall. abest præpositio *in*. Gebh. *Centum patres elegit* Voss. 2. quod et Hearne ex Oxon. L. 2. et B. profert. *Centum patres legit* Voss. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. *centum patres creat* Leid. 2. *Centum patres* et Flor. a m. sec. Sed nihil mutandum. Inf. II. 1. 'In senatum vocarentur, qui patres, quique conscripti essent. Conscriptos, videlicet, in novum senatum adpellabant lectos:' ubi etiam male codd. variant. Mox, *in curiam venerat* Port.

§ 7 *Et oppidum ibi Appiolas*] Voc. et omittit Hav. *Apupiolas* Leid. 2. et Voss. 1. *Apiolas* Lipsiens. et Hav. 'Ἀπιολᾶνοι incolæ vocantur Dion. Hal. III. p. 186. Meminit etiam Stephan. de Urbib. 'Ἀπίολα, πόλις Ἰταλίας τὸ ἐθνικὸν Ἀπιολανός: ubi numero singulari effertur, et, quod etiam Dionys. fecit, unica tantum litera π. Neque aliter occurrit ap. Strab. v. p. 231. Πόλις Ἀπίολα, ἣν κατέσκαψε Ταρκύνιος Πρίσκος' et ap. Plin. Hist. Natur. III. 5. 'Præterea auctor est Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum a L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitolium is inchoaverit;' ubi eodem numero adhibet, quo Livius. Horum itaque testimonio firmatam duorum codd. scripturam recepi, et alterum p expunxi.

§ 8 *Designatus locus est*] Ita primus Ald. Omnes priores edd. cum codd. Lipsiens. Port. et Hav. alio verborum ordine, *des. est locus*.

Loca divisa patribus equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent] Dion. Hal. III. p. 200. de hac eadem rc: Κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸν μέγιστον

τῶν ἵπποδρόμων Ταρκύνιος τὸν μεταξὺ τοῦτε Ἀουεντίνου καὶ τοῦ Παλατίου κείμενον, πρῶτον ὑποστέγους περὶ αὐτὸν ποιήσας καθέδρας. Τέως γὰρ ἐστῶτες ἐθεώρουν ἐπ' ἱκρίων, δοράτων ξυλίναις σκηναῖς ἐπικειμένων, καὶ διελθὼν τοὺς τόπους εἰς ἧ' φράτρας, ἐκάστη φράτρα μοῖραν ἀπέδωκε μίαν. Ausonius in Prologo De Ludo Septem Sapientum, 'spectacula' quid hoc loco sint, docet Fronto, 'Spectacula loca sunt unde spectamus.' II. Vales. *Divisa patr. eq. urbis, spect. ubi sibi* Leid. 2. et Voss. 1. a m. sec. qui a m. pr. vocem *ubi* non agnoscit. *Divisa patr. eq. urbis spect. quæ sibi* Voss. 2. *locadivisa patr. eq. urbi spect. sibi* Leid. 1. *divisa patr. eq. loca urbi spect. sibi* Harl. 1. *divisa patr. eq. loca, ubi spectacula sibi* Harl. 2. et Port. a m. sec. in quo vox *loca* a m. pr. omissa erat; quæ etiam deficit in Lipsiens. *Equitibus quæ urbi* Flor. a m. pr. et *equitibus quæ urbi* a m. sec. Præterea *sibi quisque faceret* Voss. 2. et Harl. 2. Male. Vid. ad II. 22. § 7. Recte autem Valerius *spectacula* exponit loca, unde spectarent. Inf. XLV. 1. 'Murmur repente populi tota spectacula pervasit.' Vid. Grævium ad Cic. Orat. pro Muren. c. 34. et Burmann. ad Calp. Ecl. VII. 49.

§ 9 *Spectavere furcis*] *Spectaverunt* Voss. 2. et mox *manserunt*, pro *mansere*, Harl. 2. et Hav. Præterea *Romani, Magni*, sine copula *que*, Voss. 2.

CAP. XXXVI. § 1 *Muro quoque lapideo*] *Lapideo* abest a scripto. *Lips. Muro quoq. lap.* Pall. nostri; nisi quod 1. *Muroque lap.* Et non videtur abesse posse illud *lapideo*. Certe omnino repetitur c. 38. Gruter. Pal. 1. *Muroque lapideo*. Gebh. *Muroque lapiden* etiam Lipsiens. Port. et Hav. De sollemni hoc errore librariorum vid. ad v. 27. § 1. Utrum vero ex hoc loco, et c. 38. quibus Livius, Tarquinium muro lapideo circumdare urbem parasse, scribit, efficiendum sit, ante ejus tempora eam neque a Romulo

neque ab aliis regibus muro cinctam fuisse, vid. ad l. 7. § 2.

Adeoque ea subita res fuit] Voculam *ea* primus Ald. addidit, quam omiserunt edd. priores. Sed eandem servant omnes, quos adhibui, codd. nisi quod ordine inverso, *adeoque res ea subita fuit* sit in Harl. 2. Mox *transierint hostes eadem* edd. invitis iterum codd.

§ 2 *Primo dubia victoria magna utrimque cade pugnatum est*] *Magna* deinde *utrimque cade* Port. a m. sec. Tum *τὸ est* non conspicitur in Hav. Præterea mox *Reductis itaque in castra* Leid. 2. ac tandem *decessisse viribus*, idem Leid. 2. *suis maxime deesse* vir. Hav.

Ad Ramnenses, Titienses, Luceres] Mss. *Rannis*, vel *Ramnes*. Vid. ad x. 6. *J. F. Gron.* *Ad Ramnis* Harl. 1. *atramnis* Leid. 1. Reliqui codd. nostri, ut et Oxon. B. L. 1. 2. et C. quos Hearne inspexit, favent alteri lectioni. Varro, præterquam locis a Gron. ad x. 6. § 7. laudatis, ita etiam loquitur de L. L. iv. p. 24. 'Ter denique equites ex tribus tribubus Tatiensium, Ramnium, et Lucerum fiebant.' Qui idem tamen etiam altero utitur de L. L. iv. p. 16. 'Ager Romanus primum divisus in partes tres, a quo tribus adpellatæ Tatiensium, Ramnium, Lucerum; nominatæ, ut ait Ennius, Tatienses a Tatio; Ramnenses a Romulo; Luceres, ut ait Junius, a Lucumone.' Fest. voce 'Sex Vestæ,' 'Civitas Romana in sex est distributa partis, in primos secundosque Titienses, Ramnes, Luceres.' Hor. in Arte Poët. 312. 'Celsi prætercunt austera poemata Ramnes.' Tum *Tatienses, Luceresque* Hav. Vide ad c. 13. § 8. Et mox *Romulus appellavit vel scripserat* Voss. 1. Sed duabus mediis vocibus subjectæ sunt notæ, indicantes eas delendas esse.

§ 3 *Negare Actius Navius*] Mirum est, quam variant anguris hujus nomen auctores. Val. enim Max. i. 4.

de auspiciis 'Decium Accium Navium' appellat, si codd. non fallunt. At Plinius xxxiv. 5. 'Accium Navium' vocat, ut hoc loco Livius. Dionysius autem iii. p. 202. nomen ejus ait 'Nævius,' cognomen 'Accius' fuisse. Et 'Nævius' quidam cum diphthongo scribunt. Variatio itaque est in *Navius*, *Nevius*, ac *Nævius*. Item in *Accius* et *Actius*. Deinde in nominum commutatione. Alibi enim *Decius* prænomen, alibi *Nævius* nomen, alibi *Actius*. At res non est tanti. Glar. Flor. Voss. 1. Helm. Rott. Gud. *Attus Navius*; qui et dein *Atti* vel *Acti*, pro *Accii*. In Valerii quoque Max. Mss. membranarum i. 4. 'Atto Navio,' deinde, 'qua Actus allata,' reperi. Ap. Plin. xv. 18. cod. Thuan. 'Atto Navigio,' teste Salmas. Sol. p. 1137. [800.] Apud eundem xxxiv. 5. membranæ Vossii 'Atinavi:' ut suspicari possis, idem in hoc accidisse, quod in gentis Claudiae principe. Sed Dionys. *Ἀττιος*. *J. F. Gron.* *Acies Q. Navius* Voss. 2. *Actius Nevius* Hav. *Actus Navius* Harl. 1. Leid. 2. et Port. a m. pr. in quo emendatum *Actius* a m. sec. *Atius Navius* Leid. 1. *Actus Narvus* Lipsiens. Veram orthographiam vocis posterioris esse *Navius*, constat ex nummo Antonini Pii, edito ab Harduino ad Plin. xv. 18. qui eodem novacula discindentis Navii effigiem refert, addita hac epigraphe, NAVIVS. Non moramur enim expositionem Harduini ipsius, qui, contendens, ut passim alibi facere solitus est, literas hujus vocis totidem aliarum fere vocum initiales esse, eas ita exponit: 'Narbonenses AVgures Imperatorem Venerabundi Salutarunt.' Ex hoc itaque nummo refellitur sententia Sigonii, (in prima Scholiorum ed. proposita, sed postea ommissa,) quam memorat Sylburg. ad Dionys. iii. p. 202. legendum scilicet, *Actius Næus*; ac *Næus* idem esse quod *Cnæus* vel *Gnæus*, teste Valer. Max. in fragm. i. x. *Actius Næus* ita-

que dici eodem modo, quo 'Fabius Quintus' III. 1. Mihi contra, si a sententia Dionysii discedere placet, præcipue probatur *Attus Navius*. Certe Attus inter prænominia Sabina fuisse supra dictum ad c. 23. § 4. Vid. Gron. ad Liv. II. 16. § 4. et ad Plin. XXXIV. 5. et Harduin. ad Plin. xv. 18. *Mox ea tempestate inclitus*, et paullo ante *fecerat Romulus*, utroque loco trajectis vocibus, Harl. 2.

Neque mutari, neque novum constitui] *Nec mutari, neque novum* Voss. 2. Vid. ad IX. 9. § 14. Unius tamen codicis auctoritas levior est, quam ut ejus fide vulgatum mutetur. Præterea, una voce auctius, *novum constitui quicquam* Port. a manu sec. Contra vox *novum* deficit in Leid. 1. Verbis proximis *nisi aves adisset* Voss. 2. Adparet, indoctum librarium ita dedisse, quod vim verbi *addixissent* non intelligeret, quo tamen Livius etiam infra usus est XXVII. 16. 'Fabio auspicianti, priusquam egrederetur ab Tarento, aves semel atque iterum non addixerunt.' ubi vide.

§ 4 *Ex eo ira regi mota, eludensque artem*] Legendum puto, *Ex eo regi ira mota, ludensque artem*, ut habetur in Pall. 1. ac 3. neque aliter fuit in Pal. 2. Unus tamen *ludensque arte*. Gebh. *Ira regis mota* Harl. 2. et Hav. a m. pr. *regi ira mota* Lipsiens. Tum *ludensque apte* Voss. 2. *ludensque artem* Lipsiens. Hav. et Port. *ex eo ira regi motæ, ludensque artem*, inperite divisus vocibus, olim unica serie scriptis, Leid. 1. *artem jubensque* Flor. Et hinc nata videtur lectio, quam Gebh. probavit, τῇ *motæ*, quod aperte vitiosum erat, in *mota* mutato. Vulgatum itaque servo. *Eludens* autem est illudens. Infra II. 45. 'Tandem superant externa, adeo superbe insolenterque hostis eludebat.' ubi plura vide.

Agedum, inquit, divine tu, inaugura] Hic locus corruptus est in Pall. ex quibus Pal. 1. *divine tu augur*, ut et

Campan. nisi quod pro *tu* representet *tum*; at Pal. 3. a manu ac scalpeilo corruptoris *divinatu inaugurato*. Gebh. Lectio, quæ huic notæ præscripta est, primum adparuit in Ald. Priores tantum non omnes, quas inspexi, *divina inaugurato*. Sed *divina tu inaugurato* habet Hav. a manu sec. *divine tu augura* Flor. *divine tu inauguria* Leid. 1. *divine tu augur* Lipsiens. *divine tū augurā* Voss. 1. *divine cū auguria* Leid. 2. *divina tu inaugura* Oxon. L. 2. ap. Hearn. Tā *divine tu* desunt in Harl. 2. Donjat. forte non male in vet. ed. legi putat *divine inaugurato*. Ego Aldi scripturam probo. Eam enim ex nostris servant Harl. 1. Voss. 2. Hav. a manu pr. et Port. Reliquorum vero vestigia eo aperte ducunt. 'Divinus' est vates, futurorum peritus. Vid. Græv. ad Cic. ad Att. x. 4. et doctos interpretes ad Petron. Satyr. c. 7. 'Inaugurare' pro angurium capere, Liv. dixit c. 6. 'Palatium Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt.' Sed 'inaugurare locum' pro augurio eligere locum rei aptum III. 20. 'Augures jussos adesse ad Regillum lacum fama exierat, locumque inaugurari, ubi auspicato cum populo agi posset.' Hic vero 'inaugurare' est per angurium divinare quidnam verius sit. *Mox quod nunc mente* Harl. 2. omisso voc. ego.

Quum ille in augurio rem expertus] Ex Floro et Latinitatis ratione lege, *ille augurio*, deleto in. Tan. Fab. Florus I. 5. maluit, *Ille rem expertus augurio*. Sed utrumque potest ferri. J. F. Gron. Donjat. ex vet. ed. probat unica voce *inaugurio*, id est, actu inaugurandi. Sed vocis hujus inusitatæ aliud exemplum requiro. Novi plura ἀπαξ λεγόμενα apud scriptores occurrere; ea tamen haud facile unius cod. vel ed. antiq. auctoritate fingi debent. Ceterum τὸ *rem* deest in Harl. antiq.

Atqui hæc animo agitari] Hæc lectio ex ultima morientis Gruteri ed. per recentiores propagata est. Omnes enim priores, simul cum omnibus qui mihi adfuerunt, codd. constanter legunt *hoc*. Quod propterea revocavi. Tum *scissurum*, pro *discissurum*, Harl. 2. Et denique *cape hoc* Voss. 2. Leid. 2. Hav. et Port. cum nonnullis edd. antiquiorr. Periz. in margine Livii conjecerat, *cape hanc*. Sed præstat libros scriptos duces sequi. *Cape hæc*, cotem et novaculam. Præterea, una voce auctior, *cape hoc ergo* Hav. Tandem *portendant*, pro *portendunt*, Harl. 2.

Tum illum haud cunctanter discidissee cotem ferunt] Ita solus Pal. 3. Pal. 1. vero, *haud cunctanter ibi discississe*. Pal. 2. *haud cunctanter discississe ferunt cotem*. Campanus quoque inserit *et ibi*. Gebh. Nostri codd. in vulgatum conspirant; nisi quod *cunctā*, pro *cunctanter*, sit in Hav. a manu pr. et *indiscisse*, pro *discidissee*, in Lipsiens. pr.

§ 5 *Statua Accii capite relato*] Vet. lib. *Statua Attii posita cap.* Sic II. 13. de statua Clæliæ: 'In summa sacra via fuit posita, virgo insidens equo.' Sigon. Restituit hunc locum ita dudum ante Sigon. natum Campanus. Sed tamen abeunt libb. nostri. Pal. 1. *statua addita cap. vel.* Pal. 2. *Statua posita Accii vel. cap.* Pal. 3. *Statua Accii cap. vel.* Gebh. Voss. uterq. Flor. Rott. Gud. ignorant *et posita*. J. F. Gron. Salmasius ad Solin. p. 800. locum hunc laudans, itidem omittit *posita*, ut quidam libb. Gron. Duk. *Statua Atti cap. vel.* Flor. *Statua addita cap. vel.* Lipsiens. Sed voc. *posita* ignorant quoque Harl. ambo, Leid. ambo, Hav. et Port. Ut præter Pal. 2. qui tamen cod. passim interpolatus est, et sæpe deteriorem lectionem exhibet, nullus illud *posita* agnoscat, quam Sigonii vet. lib. ejusque solius fide in contextum receptum sit: quare iterum ejeci. Mox

gradibus, pro *in gradibus*, Leid. 2.

Miraculi ejus monumentum] *Monimentum* Leid. 2. Lipsiens. et Port. *munimentum* Voss. 2. Vid. ad IV. 10. § 6.

§ 6 *Auguriis certe*] *Auguriis quoque* Voss. 1. et Leid. 2.

Concilia populi, exercitus vocati, summa rerum dirimerentur] Sic videtur explicandum; Comitia curiata, tributa, centuriata, hæc atque his similia rerum maxima, res summæ et maximi momenti, non addicentibus avibus, differrentur, in tempus aliud rejicerentur. Cic. de Div. I. 39. 'Cur pulmo incisus etiam in bonis extis dirimat tempus, et proferat diem?' De Leg. II. 12. 'Quid est gravius, quam rem susceptam dirimi, si unus augur 'Alio die' dixerit?' J. F. Gron. Idem vir summus existimarat in prima ed. notarum locum corruptum circumferri. Quid est enim, rogabat, summam rerum dirimi? aut quis concilium consultantium, ipsanve consultationem dixit summam rerum? Scribebat itaque *exercitus vocati de summa rerum*. Et populum exercitum vocatum per adpositionem capiebat, iisque verbis comitia centuriata circumseribi putabat. Quæ omnia recte, meo iudicio, induxit, substitutis, quæ nunc circumferuntur. Ceterum *consilia populi* Voss. uterq. et Leid. 2. Sed male, ut constat ex illis, quæ diligenter de usu et significatione utriusque vocabuli notavit J. F. Gron. ad Liv. XLIV. 2. § 5. Deinde *exercitusque vocati* Voss. 2. Sed particulam connectentem reliqui omnes recte respuunt.

§ 7 *Numero tantum alterum adjecit*] Atrebat. habet *alteram adjecit*. Buslid. tamen *alterum adjecit*. Sed vulg. lect. probatior est. Indicat enim, numerum in centuriis equitum duplicatum esse. Hac forma loquendi Cic. de Orat. c. 56. usus est: 'Pes, qui adhibetur ad numeros, partitur in tria; ut necesse sit, partem pedis aut æqualem esse alteri parti, aut altero tanto,

aut sesqui majorem esse, ita fit æqualis dactylus, duplus iambus, sesqui pæon.' 'Alterum tantum' dicimus, quum tantumdem adhuc semel est, quantum antea in numero aut magnitudine fuit. Summa autem est ea forma loquendi a Demosthene contra Midiam, ubi inquit p. 632. Ὑμεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Σμίκρωνι δέκα ταλάντων ἐτιμήσατε, καὶ Σκίτωνι τοσαύτων ἐτέρων. Nann. Misc. v. 13. Alias *alteram adjecit*. Repugnat historia. Scribe, transpositis verbis, *alterum tantum*, phrasi, qua Cicero et Plautus uti sunt. *Lipsius*. Pal. 1. *tamen alteram adjecit*. Pall. 2. et 3. *tantum alteram adjecit*, sed Pal. 2. a m. emendatrice fueratque prius *alterum*: quomodo etiam edd. vett. nisi quod Campani, voce ita omitta, *numero tantum adjecit, ut mille*, &c. quod habebit, qui propugnent: nam mihi fere allubescit. *Grut.* Hoc accipe per defectum adversativæ *sed*. Quicquid hic variant librarii, acceptum referendum non intellecto ab illis τῶ *alterum tantum*, quod nunc satis notum est, et ipse Liv. vindicat sibi VIII. 8. 'Alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur.' x. 46. 'Alterum tantum centurionibus atque equitibus.' xlv. 10. 'Alterum tantum aut in bellum proximum absument, aut in fuga dissipatum.' Quare me quidem propugnantem non habebit illud Campani *numero tantum adjecit*. Neque enim Tarquinii auxit modo centurias, ut tot haberent capita, quot mox finiuntur, sed plane eas auxit *alterum tantum*. Aurel. Vict. de Vir. Ill. c. 6. 'Equitum centurias numero duplicavit.' J. F. Gron. Recte Gron. monuit, hoc accipiendum esse per defectum adversativæ *sed*: de quo plura vide ad Liv. i. 25. § 3. Recte etiam inlustravit locutionem 'alterum tantum,' qua etiam utitur Plant. in Bacchid. v. 2. 66. 'Quadringentis Philippis filius me et Chrysalus circumduxerunt; Quem quidem ego ut

non exerceam, Alterum tantum auri non meream.' Ceterum *tantum adjecit alteram* Voss. 1. et Leid. 2. *numero tantum alterum adjecit* Leid. 1. Harl. ambo, Hav. et Port. *numero tantum alteram adjecit* Voss. 2. *numero tamen alteram adjecit* Lipsiens. Quæ omnia scribarum, locutionem *alterum tantum* non intelligentium, somnia existimanda sunt. Paulo ante *neque tamen Tarq.* Lipsiens. *neque tñ Tarq.* Leid. 2. Unde patet, inde errorem ortum esse, quod librarius perperam confuderit *tñ*, sive *tum*, et *tñ*, sive *tamen*. Vid. ad xxii. 17. § 5.

Ut mille et trecenti equites in tribus centuriis essent] Antiq. lect. ut mille et DCCC. equites. Hoc pacto in singulis centuriis fuerunt sexcenti equites. *Rhen.* Locus est obscurus atque amphibolus: nescias enim, alterum tantum equitatum dicere velit, an simpliciter alterum tantum, quantum equitum prius erat. In codd. quibusdam legitur mille DCCC. ut in singulas centurias dc. intelligamus, ait Beat. *Rhen.* Porro de numero, quomodo sub duplum intelligemus mille ac trecentorum equitum pro tribus centuriis? Num equites sexcentos ac quinquaginta, ut centurias ducenum ac senum denum equitum accipiamus, et reliqui sint duo? Ego sane legendum suspicor hoc in loco Livii mille ac ducenti equites. Nam primum fuerunt tres centuriæ centenum equitum: eas duplicatas vel sub Romulo puto, quippe sub quo peditatus decuplo prope creverit, et equitatus propemodum triplo, ut auctor est Dionysius in Rom. vel sub Tullo, qui decem turmas equitum ex Albanis legit, ut paullo ante dixit Liv. c. 30. atque ita ducenum equitum centurias intelligimus, quæ hoc loco rursus a Tarquinio duplicatæ efficient equites mille ac ducentos, ut tres centurias quadringenum equitum accipiamus. Dionysii interpres hoc loco non *centurias*, sed *tribus*,

vertit. Quid vero in Græcis invenerit, scire non possum. Minus autem conjectare licebat, quod in classium enumeratione hæc nomina 'tribus,' 'centuria,' 'classis,' mirum quam confuderit idem interpres, ut in eum quoque auctorem annotavimus. Quamquam, quod ad hunc attinet locum, lectio vulgaris aliquo pacto defendi potest. Si enim turma tricenum binum equitum est, ut tradit Vegetius II. 14. et Tullus rex adjecit decem turmas ad priores tres centurias, erant in universum, duplicato numero, equites mille ducenti quadraginta, quod cum Livius rotundo numero dicere vellet, ait mille et trecentos. *Glar. Ut mille et trec. eq. omnes edd. et Pall. tres. Rhen. in lib. suo invenit ut mille et octingenti equites*, quod in ed. suam recepit Sigon. *Grut.* De numero non satis constat. *Glar.* mavult *mille ducenti*; quod et placuit Salmasio de Re Mil. c. 20. *Borbet. mille et octingenti*, subscribente Rhen. et Sigon. Sic et Flor. idque verum esse ostendemus prolixè in Obs. III. 25. quæ jam iterum præla exercent. *J. F. Gron. Ut M. et CCC. equites*, vel *ut MCCC. equites*, vel *ut mille et trecenti*, vel denique *ut mille et tricenti* codd. scripti, quibus usus sum, præferunt, Leid. ambo, Voss. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Port. et Hav. Similiter etiam, quos Hearne consuluit, Oxon. L. 1. 2. B. et C. Eam scripturam hac ratione defendit Manutius de Comit. c. 4. Romulus urbem condens scripsit tres centurias centenum equitum. Sed aucta civium multitudine, etiam equitum numerus auctus est, ut, Romulo moriente, mille admodum fuerint. Nunc equitum numero alterum tantum adjecisse Tarquinium Livius dicit, respiciens, non ad mille, quot erant, Romulo moriente, sed ad primos trecentos, quos scripserat, quum Romam conderet. Ea itaque ratione fuerunt mille trecenti. Ab hac sen-

tentia ipse Manutius diversus abiit in lib. de Civit. Rom. p. 9. et, pro *mille et trecenti equites*, alteram scripturam *mille et octingenti equites* recipiens, docuit, Romulum primo trecentos equites scripsisse; deinde, receptis in civitatem Sabinis, eorum numerum duplicasse, ut sexcenti forent. Postea regem Tullum Hostilium, additis decem Albanorum turmis, nongentos fecisse: quibus tandem Tarquinius alterum tantum adjecit: ut mille et octingenti essent. Denique Servium Tullium, qui equitum Romanorum numerum plurimum auxit, tres antiquas centurias, quæ ex nominibus tribuum Ramnes, Luceres, et Titienses dicebantur, in sex divisisse, Ramnes, Luceres, Titienses primos et secundos; iisque duodecim novas centurias addidisse: atque hinc esse, quod Livius subjungat, 'nunc, quia geminatæ sunt, sex vocari centurias:' quod ultimum etiam Sigon. infra amplectitur ad c. 43. § 8. Cum Manutio etiam facit Gron. Obs. III. 25. in uno tantum ab eo et Sigonio dissentiens, quod Ramnes, Luceres, et Titienses in primos ac secundos distinctos velit, mox postquam Tarquinius equitum numerum duplicarit, licet Ramnes primi et secundi unam tantum centuriam efficerent, donec revera etiam a Servio Tullio in sex centurias dividerentur. Id probat ex hoc loco Livii, tradentis equites, qui additi erant, sub iisdem nominibus, nempe Ramnium, Lucerum, Titiensium adpellatos esse 'posteriores'; nimirum Ramnes posteriores, Luceres posteriores, Titienses posteriores: quos Fest. voce 'Sex Vestæ' adpellavit 'secundos.' Numerus itaque hoc modo notis perscriptus fuerit, ∞ IO CCC. equites, vel ∞ et IO CCC equites, unde librariorum vel negligentia vel inscitia excidit nota IO, qua quingenti indicantur. Ita ∞ et CC, pro ∞ IOCC, vel ∞ et IOCC librarii dederunt inf. xxxvii. 40. §

11. Tandem interpres Latinus Dionysii, de quo hic dubitat Glareanus, nihil commisit, in hac historia tribuum mentionem faciendo, nam ipse Dionys. I. III. p. 203. *φυλὰς* vocavit. Qua ratione vero Dionysio *φυλὰς*, et Floro tribus dici possint, quæ hic et alibi centuriæ equitum adpellantur, expedit Grævius ad Flor. I. 5. § 2.

§ 8 *Posteriore modo sub iisdem nominibus*] Vet. lib. *Postiores*. Recte. Ut sit 'posteriores' equites, 'qui additi erant, appellati sunt sub iisdem nominibus,' id est, idem nomen, atque priores, tenuerunt, ut post apertius dicam. *Sigon*. Illud *Posteriore modo* primum obvium est in edit. Basil. 1531. sed natum, ut videtur, ex operarum errore, qui tamen per multas sequentes propagatus est, donec *Sigon*. iterum *Postiores modo* revocaret. Et recte. Non modo enim ita omnes priores edd. sed etiam codd. scripti, quos consulere contigit. Eandem lectionem probat etiam Gronov. Obs. III. 25. Sed paullo alio sensu. Nam τὸ *posteriores* cognomen esse censet equitum a Tarquinio additorum, quo ab antiquis, qui ante fuerant, distinguebantur, ut ad verba præcedentia dictum est. Paulo post *qua gemin*. pro *quia gemin*. Harl. 1. Vid. ad XL. 29. § 8.

CAP. XXXVII. § 1 *Hac parte copiarum aucta*] *Ac parte cop.* omissa adspiratione, quæ passim in Mss. pro arbitrio librariorum vel addi vel detrahi solet, Leid. 1. In hac voce ita sæpe peccari infra dicendum ad xxxv. 26. § 7. Tum *acta*, sollemni scribarum errore, Voss. 1. et Leid. 2. Vid. ad XXI. 61. § 4. Mox iterum *tibi Sabinis* Voss. 2. Et postea *creverat viribus*, transpositis vocibus, Voss. 1. et Leid. 2.

Ventoque juvante accensa ligna] Copulam *que* si non haberent Mss. nemo requireret. Sed ea et alibi abesse poterat, de quo infra agetur. *Duk*. Ita edidit primus Ald. Neque

aliter in scriptis obvium fuit. Aldo priores excusi *ventoque adjuvante* præferunt. Vid. Nic. Heins. ad Sil. Ital. VII. 354. et ad XIV. 423. Sed a Mss. discedendi causam non video.

Pleraque in ratibus impacta sublicis quum hærent] In Pal. 1. restat *haberent*: ut erat quoque in Pal. 3. Aliquid latet *ὑπουλον*. Gebh. Utcumque tolere ligna in ratibus, pro lignis in rates contextis: sed quæ rates sublicis? Jam Aleriensem hoc offendit: itaque fecit *sublicium*, et conjunxit hoc cum sequenti *pontem*. Sed non fuit ille pons universus ita paratus, ut sublicius dici posset. Scribendum existimo, et *pleraque ratibus impacta sublicisque cum hærent, pontem succendunt*. Intellige rates sublicasque ipsius pontis, qui, ut adsolet, parte aliqua adactis in flumen sublicis, parte contextis ratibus constabat, ad quas utrasque ardentia illa ligna secundo amne missa impacta hæserunt. xxiii. 37. 'Quia muro satis per se alto subjectis validis sublicis pro solo usus erat.' J. F. Gron. *Impacta subplicis* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. uterq. *impacta subliis* Port. *impacta sublicis* Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Hav. et Oxon. quos Hearne vidit, B. et L. 2. *impacta sublicium* Neap. Lat. *Impacta sublicis* Flor. Sed Gron. emend. præferenda videtur. *Haberent* autem, quod Gebh. in uno vel altero Pal. invenit, errori operarum tribuo, qui 'habere' et 'hære' alibi etiam inter se commutarunt. Vid. ad xxix. 4. § 8.

Pontem incendunt] Vet. lib. *succendunt*, aptius; nam, inquit, accensa ligna in flumen esse conjecta, quibus pons conflagravit. *Sigon*. Plerique nostri, Voss. uterq. ambo Harl. Leid. ambo, et Port. adhærent vulgatæ ante *Sigon*. lectioni. Et ita etiam Hearne reperit in Oxon. L. 2. et C. Unus Hav. utramque lectionem exhibens, præfert *subincendunt*. Quod librariis sollemne fuisse, quum, utra

lectio præferenda foret, hærent, videbimus ad III. 44. § 4.

§ 2 *Effusus eadem fugam inpediit*] Sic quidem Mss. omnes. Sed quum nusquam voce effusus pro simplici utatur, semperque ea vel exercitus (quem prius concussum et a gradu motum retulit) in fuga festinationem, vel victoris cum ardenti impetu instantiam significet Livius, omnino crediderim scripsisse, *Sabinis, et fusis eadem fugam inpediit*. Vides VII. 33. ita 'effluere' factum, pro 'et fluere.' Et ab hoc ipso corruptelæ modo memini me aliquando patri ostendisse damnum Sen. in Hercule Fur. 237. 'Utrumque montes solvit, ac rupto objice Latam ruenti fecit oceano viam.' Vulgatur *abrupto*: et secundæ ed. operantem video admisisse. Jac. Gron. Simili modo sæpius librarios peccasse olim pluribus exemplis docui ad Sil. III. 57. Ita 'et fractus' atque 'effractus' commutantur XXXVI. 24. § 10. 'et promere' atque 'expromere' XXXIX. 12. § 4. Vid. alia ad XXXVIII. 49. § 4. Præterea *fugam inpediit* Flor. Voss. æmbo, Harl. uterque, Leid. uterque, Lipsiens. et Hav. Vid. ad XXXVI. 20. § 3. *Impedivit* edd. Aldina priores. Mox *hostes effugissent* Flor.

Fluitantia arma ad urbem cognita] Flor. IV. 12. § 9. 'Arma victorum non ex more belli cremata, sed capta sunt, et in profluentes data, ut ceteris, qui resistebant, victoria sic renunciaretur:' ubi forsitan, ejecta copula, legendum *sed capta sunt in profluentes data*: id est, arma capta, vel quæcumque capta essent, in profluentes data sunt. Pro *capta*, Græv. *jacta*, Periz. *fracta* legebant. Oros. V. 18. 'Arma et corpora interfectorum in conspectum Marii legati Tolenus fluvius pertulit, atque in testimonium cladis evexit.' Mox etiam *in Tiberi* Leid. 2. *in Tiberim* Harl. 1.

§ 3 *Subito in fugam verterent*] Vet. *converterent*. Sic Plaut. Amph. I. 1.

83. 'Sed in fugam nemo tamen convertitur.' Lipsius. Ed. Campani *avertent*: neque aliter Pall. tres: et cur excludamus? Grut. Lipsii *liber converterent*. Sed Pall. tres et Camp. *avertent*. Gebh. Voss. 1. *converterent*, alter *adverterent*. Sed Pall. Flor. Helm. Rott. Gud. *avertent*. J. F. Gron. *Converterent* Leid. 2. *adverterent* Voss. 2. *avertent* Leid. 1. Lipsiens. Harl. æmbo, Port. et Hav. Et ita vir doctus in margine ed. Mediol. 1480. emendarat. Neque aliter ex Oxon. B. L. 1. 2. et C. profert Hearne, quare in contextum recipiendum duxi. Ita Liv. VII. 8. 'Primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremo jam haud dubie avertunt.' c. 11. 'Magna utrimque edita cæde avertitur tandem acies Gallorum.' cap. 15. 'Hic primo inpetu prope vecors turbavit hostes; eques deinde emissus turbatos avertit.' cap. 16. 'Primo inpetu avertere hostem.' c. 17. 'Cum in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem.' xxv. 39. 'Hic terror in fugam avertit omnes.' Ubi etiam quidam codd. male *vertit*. xxvi. 44. 'Subsidia deinde identidem submissa e castris, non averterunt solum in fugam hostes.' xxvii. 14. 'In fugam versi etiam integros avertere.' xxxviii. 20. 'Equites hostium, duplex numerus, effusi castris, in fugam averterunt:' ubi vide adhuc alia. c. 41. 'Inpetu facto primum expulere loco hostes, deinde avertere; fuga inde cædesque, suis ipsos inpedientibus angustiis, fieri cæpta est.' Paulo ante *suorum peditum acies*, trajectis vocibus, Lipsiens.

§ 4 *Et pauci tenere*] Vulgatum non damno. Posset tamen legi, *sed pauci tenere*. Paulo post *ab equ. in flum. tum acti*, addita penultima voce, Leid. 2. *in flum. ab equ. acti*, ordine verborum mutato, Lipsiens. et Port.

§ 5 *Votum id Vulcano erat*] Omnes nostri *id votum Vulcano erat*; nisi

quod Leid. 2. errore aperto ad *votum*; et Lipsiens. *id voto*. Mox *ducere*, pro *inducere*, Hav. Nihil muto: nam 'inducere in agrum,' ut 'immigrare in civitatem,' de quo dictum ad Præfat. § 11. Prima syllaba τὸδ *inducere* excidit propter similitudinem ductum litteræ ultimæ in voce præc. *exercitum*. Vid. ad x. 13. § 3. Præterea *gestæ res erant Flor*.

§ 6 *Melius sperare poterant*] *Poterat* Leid. 2. An voluit librarius *sperari poterat*? Sed nihil mutandum.

Iere obviam Sabini] *Ire obviam* Harl. antiq. *Sabini iere obviam* Harl. 2.

Iterumque ibi fusi] *Iter. ubi fusi* Harl. antiq. *iterum ibi fusi* Voss. 2.

CAP. XXXVIII. § 1 *Collatia, et quid quid circa Collatiam agri erat*] Mihi magis probatur, ut scribamus ad fidem vet. cod. et quicq. *citra Coll. agri erat*. Rhen. Vix displicet, quod exstat in editis a Campano, eruitque e suo cod. Rhen. *citra*. Nam et id initio videtur fuisse in Pal. 3. *Grut. Pall. duo*, ut Rhen. *citra*. Gebh. Flor. Voss. ut Rhen. et Campanus, *citra*, quod etiam Gruterus probat. Forte et τὸ *Collatiam* spurium. Sic passim 'quod circa est.' iv. 23. xxxiv. 29. J. F. Gron. *Citra Collatiam* etiam Harl. ambo, Leid. 2. Hav. et Port. idemque servant Oxon. L. 2. et C. quos Hearne consuluit. Eadem lectio etiam a m. sec. est in Leid. 1. in quo τὸ *citra* deerat a m. pr. 'citra' autem et 'circa' alibi sæpe culpa librorum confunduntur. Vid. ad xxi. 48. § 6. *Et quidquid circa agri erat*, ut Gron. emendat, etiam sibi legendum videri, literis ad me datis, monuit Heuman. addens, simile mendum a se sublatum esse ex Curtii iii. 11. § 25. 'Ingens circa nobilium feminarum turba constiterat:' ubi, quum vulgo edatur *circa eam*, Freinsh. reponendum conjiciebat *circa eas*. Sæpissime ita Livium locutum fuisse agnosco. Vid. quæ inf. notantur ad ix. 2. § 7. et Duker.

hoc lib. c. 4. § 6. Verum non satis justa hæc causa est, ut eundem loquendi modum ubique contra eodd. auctoritatem, invito Livio, obtrudamus. Vid. ad xxxvi. 14. § 10. Præterea *Sabinis ademptum est*, ultima voce addita, Voss. 1. et Leid. 2.

Fratris hic filius erat regis] Ultimam vocem deesse in Oxon. C. monuit Hearne. Alio ordine *hic frat. filius erat* exstat in Harl. 2. Hav. et edd. princeps. usque ad Ald. qui primus edidit, ut nunc vulgatur; eique reliqui Mss. consentiunt.

§ 2 *Ut vos populumque Coll. dedere-tis*] Τὸ *que* abest a Voss. 2. et Leid. 2. Vid. Jac. Gron. ad verba seqq. et Grut. sup. ad c. 24. § 8. Tum *dederitis* Voss. ambo, Leid. 2. Lipsiens. et Port. *dedatis* Harl. 2. et Hav.

Deditisne vos, populumque Collatinum, urbem, agros] Vet. lib. *populum Coll. Vos* enim vocandi casus est, non nominandi, ut intelligunt ii, qui *populumque Coll.* emendarunt. Quod ex deditione Campanorum colligi potest vii. 31. ubi ait, 'Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra Deum, divina, humanaque omnia, in vestram, P. C. populi-que Romani ditionem dedimus:' non, *Nos populumque Campanum*. ['Sed cujus casus est *Vos* in præc. versiculo, ubi inquit, 'ut vos populumque Collatinum dederitis?'] Quæ hæc diligentia?] *Sigon. Flor. S. Marci populumque*. Idem video ex Voss. 1. Rott. Gnd. a patre annotatum; habentque editi ante Manut. 1566. Sane ex prioribus hujus formulæ verbis apparet, voluisse Ancum, ut et legati directo ac singulatim sese ipsos dederent, quum rogavit, essentne missi ut se populumque Collatinum dederent: cui quæstioni jam hæc secundas facit. Tamquam e numero populi essent exempti, quamdiu sacrosancti et in legatione erant. Similiter legati ad matrem Idæam petendam Delphis consuluerunt, ad

quod negotium missi erant, perficendi ejus quam spem 'sibi populoque Romano' portenderet numen xxix. 11. Item hæc particula exulat ab i. 24. ubi præfert ed. pr. 'rex, facisne me tu regium nuncium populi que Romani.' Sic enim reponendum credo, ut inde simul discamus morem repetendi, qui traditur i. 32. non tam eum esse, qui ab Anco institutus est, quam qui in libera republica usurpatus fuit. Alioqui namque non dixisset *publicum nuncium populi Romani*, sed *regium populi que Romani*. Quomodo etiam c. 24. ait rex, 'quod sine fraude mea populi que Romani Quiritium fiat, facio.' His adde v. 21. *Jac. Gron. Vos populumque Collatinum* etiam Harl. ambo, et Lipsiens. Quam lectionem iterum contextui reddidi. Ceterum Scholion Sigonii expressum est ex ed. 1566. et edd. seqq. in quo graviter peccatur, quod τὸ vos vocandi, non nominandi, casus esse dicatur; certe non facit probando ei, quod erat Sigonio probandum: nempe legendum esse *populum Collatinum*, non *populumque*. Sive enim casus vocandi sive nominandi statuatur, semper requiritur τὸ *populum*. Neque etiam qui *populumque Collatinum* emendarunt, vos nominandi casum intellexerunt. In prima ed. verba Sigonii hoc modo concipiuntur: *Vos enim nominativus casus est, non accusativus*. Et ita ex mente Sigonii etiam concipi debent; sed cur postea, quemadmodum nunc editur, mutata sint, non intelligo. Grut. etiam ad c. 24. § 8. *vos populum Collatinum*, sed alio sensu, legebat. *Vos enim casum quartum existimabat; et vos populum Collatinum per adpositionem accipiebat*, ac si dixisset, vos, id est, populum Collatinum.

Et ego recipio] *At ego recipio* scriptum est in Archetypo. *Rhen.* [Vid. Leut. Varr.] *Et ego recipio* Voss. 2. Harl. ambo, Leid. 1. Lipsiens. Hav.

et Port. Eamdem lectionem ex Oxon. L. 1. 2. B. et C. profert Hearne. Scripturam autem, quam *Rhen.* in cod. Vormac. invenit, non Hervagius anno 1555. sed Vascosanus a. 1543. primus recepit; a quo Cæl. Sec. Curio a. 1549. hinc Lugdun. ed. 1553. tum Basil. 1554. et ita illa anni 1555. acceperunt.

§ 3 *Sabino bello perfecto Tarquinius triumphans Romam rediit*] *triump. Romam redit* scriptum est in Archetypo. *Rhen.* *Redit* etiam Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. Harl. 1. et Port. Vid. ad xxxvi. 35. § 2. Præterea, ordine inverso, *Bello Sabino perfecto* Voss. ambo, uterq. Harl. Leid. ambo, Hav. Lipsiens. et Port. cum omnibus edd. antt. *Sabino bello* demum inveni in Paris. 1573. Veterum itaque scripturam secutus sum. *Mox unde pris. Lat.* Leid. 2. Vid. ad xxxix. 33. § 5.

§ 4 *Nomen omne Latinum domuit*] *Omne nomen Lat.* scriptum est in Archetypo. *Rhen.* Ita primus edidit Ald. antiquiores enim edd. cum Flor. Voss. utroq. Harl. utroq. Leid. utroq. Lipsiens. Port. et Hav. *omne nomen Lat.* quod, sine justa causa mutatum, volente etiam Rhenano, Livio iterum vindicavi.

Ficulnea vetus] Dionys. iii. 188. etiam hoc loco mendose habet Φιδήνην, pro Φικήνην, ut supra ad c. 33. § 2. ita ut 'Ficanam' et 'Ficulneam' eamdem esse civitatem intelligere videatur. Varro quidem de L. L. v. 47. 'Fidenates' et 'Ficulneates' subbanos populos vocat. *Sigon.* Cluverius Ital. Antiq. ii. 9. 660. arbitratur, nomen hujus urbis ita corruptum esse per ineptum genus inperitorum grammaticorum, qui existimarunt, id quasi ab arbore ficu derivatum esse, ideoque *Ficulnea* dederunt, cum tamen *Ficulea* scribendum esse ex aliis pateat, qui incolas ejus vocarunt 'Ficolenses' et 'Ficuleatas,' ac memorarunt agrum 'Ficulensem.' Quin et ex ipso Livio id colligi posse, qui

III. 32. viam Nomentanam olim 'Ficulensem' dictam tradit, omnino ab hoc oppido *Ficulea*. Cluverii sententiam probant Lipsiens. Leid. 1. Voss. 1. et Harl. antiq. in quibus *Ficuleam* vel *Ficuleā*. *Ficulea* Flor. *Ficulea* etiam in Oxon. B. L. 1. et 2. ut et ed. Romana principe testatur testis oculatus Thom. Hearne; quod eorum auctoritate recepi. Hinc *Cametia*, pro *Caneria*, Leid. 2. *Camelia* Lipsiens. Tum *Crustumenum* Port. *Crustumenum* Leid. 2. coalescentibus iterum literis *ri* in *n*, de quo dictum est ad III. 30. § 3. Deinde *Meciola*, pro *Ameriola*, Leid. 2. *Ameniola* Harl. 2. Præterea *Medula*, pro *Medullia*, Voss. 1. Leid. 2. et Port. *Metulla* Voss. 2. *Medulla* Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. *Medulia* Harl. 2. *Mediola* Hav. Insuper *Momentum*, pro *Nomentum*, Leid. 2. Vid. ad IV. 22. § 2. Denique *defecerunt*, pro *defecerant*, idem Leid. 2.

§ 5 *Pax deinde facta*] *Pax deinde est facta* scriptum est in Archetypo. *Rhen*. Tò est primus omisit Aldus. Reliquæ autem edd. priores non modo, sed etiam codd. quos vidi, quorumve excerpta consecutus sum, Voss. ambo, Harl. uterq. Leid. uterq. Hav. Lipsiens. et Port. constanter retinent; quare iterum contextui inserui. Mox *maj. deinde an*. Voss. 1. et Leid. 2. Sed deinde præcessit. Tum *opera pacis*, inverso ordine, Port. a m. sec. τὸ *pacis* deerat a m. pr. Tandem *ita ut non . . . militiæ ferocior fuisset* Hav. duabus vocibus, prima et penultima, additis, quas librariis, ex quorum inepto ingenio profectæ, reddendas censeo.

§ 6 *Urbem, quam nondum munierat*] Tu castiga, urbem, qua nond. mun. Est qua adverbium loci, hoc est, qua parte. *Rhen*. Recepi castigationem Rhenani, sed inventam quoque ad marg. Pal. 3. cujus contextus alioquin habebat *quia*, quomodo item restat in aliis Mss. in aliis edd. Philel-

plina prioribus: ea enim nobis formavit *quam nondum*. Grut. *Quia nondum* Harl. 2. et Port. Vid. ad XL. 29. § 8. *urbemque nondum* Lipsiens. *qua nondum* Flor. Harl. 1. Voss. 1. Leid. 1. et Hav. a m. pr. Neque aliter videntur codd. Oxon. habuisse. Quamvis enim Hearne, qui *qua* edidit, Neap. Lat. et ed. Roman. principem *quam* præferre moneat, de Oxon. tamen Mss. earumque scriptura nihil addit. Tò *quam* præfert tamen Leid. 2. et Hav. a m. sec. Verba *urbem, qua nondum munierat, cingere parat*, desunt in Voss. 2. Recte autem *Rhen. qua* exponit, qua parte. Inf. c. 44. 'Quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato consecrabant.' II. 31. 'Mediam turbaverat hostium aciem, qua, dum se cornua latius pandunt, parum apte introrsum ordinibus aciem firmaverant.' V. 43. 'Ad omnes aditus stationibus firmatis, qua signa ferri videbant, ea robore virorum obposito scandere hostem sinunt.' Vid. ad X. 14. § 4. Burmann. ad Nas. Amor. Eleg. III. 15. 12. et Cort. ad Sall. Jug. c. 18. et 20. Similem errorem J. F. Gron. supra emendavit c. 23. § 5.

Cloacis e fastigio in Tiberim ductis] Andr. Helm. Voss. m. pr. Flor. e *cloacis fastigio*. Bec. Asc. Mog. ignorant præpositionem; in Junta demum transpositam invenio, et secutos omnes. Sed omnino tollenda est. 'Ducere fastigio' est per proclive ducere. XXVII. 18. 'Suberat et altera inferior submissa fastigio planicies.' XLIV. 5. 'Per proclive sumto fastigio, longi duo validi asseser ex inferiore parte in terra defigebantur.' Cæsar Gal. II. 8. 'Is collis in fronte leniter fastigatus paullatim ad planiciem redibat:' ubi q. Mss. *castigatus*. Sed juxta corrupti, ac vulgati Melæ I. 4. 'Media præcipue in jura exurgens, pergit incurva ad occasum, cas-

tigatque se molliter, et ideo ex spatio paulatim adductior:’ scribendum *fastigatque*. Ut eodem lib. c. 19. ‘Qua ad lævam ac dextram abcessit, mollibus fastigiis, donec angustos utrimque angulos faciat, inflectitur.’ II. 1. ‘Post spatiosa modice paulatim se ipsa fastigat, et quasi in mucronem longa colligens latera.’ Cæsar Gall. iv. 17. ‘Tigna non publicæ modo directæ ad perpendiculum, sed prona ac fastigata, ut secundum naturam fluminis procumberent.’ VII. 85. ‘Exiguū loci ad declivitatem fastigium magnum habet momentum.’ Sil. Ital. Pun. v. 48. in scita descriptione nasæ, quam ‘Ore levem patulo’ piscator, sed ‘Cautius interiora ligat, mediamque per alvum Sensim fastigans, compressa cacumina nectit.’ Ita non tantum, quæ ex depressis in angustius edita, sed etiam quæ ex lato contractiora fiunt in rectum, ‘fastigata’ dicuntur. Fallitur Barthius, quum *fastigiatus* dici vult Adv. LVII. 11. J. F. Gron. Illud *e fastigio* jam ante Junt. dederat Ald. et ita servant Voss. ambo, Harl. 2. Leid. 2. Port. et Lipsiens. *e cloacis fastidio* Leid. 1. *e cloacis fastigio* Harl. antiq. et ita ed. Mediol. 1480. Venet. 1498. Contra *cloacis fastigio* ante edd. Gronovio memoratas præferunt Tarvisina utraque et Veneta 1495.

§ 7 *Et aream ad ædem in Capitolio Jovis occupat fundamentis*] Vide, ut hæc verba convenient cum iis, quæ postea de Superbo dicturus est c. 55. ‘Itaque Pometinæ manubiæ, quæ perducendo ad culmen operi destinatæ erant, vix in fundamenta suppeditavere.’ Glar.

CAP. XXXIX. § 1 *Eo tempore in regia*] Pal. 1. *Eodem die*. Pall. 2. ac 3. *Eodem tempore*. Gebh. *Eodem die* Lipsiens. et Harl. 2. in margine; in cuius contextu erat *Eodem tempore*, quod etiam servant Voss. 2. Hav. et Port. Vide ad x. 10. § 6.

Prodigium visu eventumque mirabile fuit] Mirabilis hic est dissensio Pal.

1. exhibentis *prod. visum eventumque fuit*, expulso penitus τῶ mirabile. Gebh. *Prodigium visum, eventumque mirabile fuit omen* Voss. 1. et Leid. 2. *prod. visum eventumque mirabile fuit nomen* Harl. 1. in quo tum verba seqq. *Puero dormienti, cui Servio Tullio nomen fuit* desunt. *Prodigium visum, eventumque mir.* Flor. Voss. 2. Harl. 2. et Leid. 1. *prod. visu eventumque mir. fuit omen* Neap. Lat.

Servio Tullio nomen fuit, caput arsisse ferunt] *Fuit nomen* Voss. 1. Lipsiens. Port. Leid. 2. et Harl. 2. Tum *arsisse fertur* ex Oxon. L. 1. profert Hearne. et ita Hav.

§ 2 *Clamore inde ad tantæ rei miraculum orto, excitum regem*] Flor. Voss. 1. Helm. *excitos reges*: in quod e suo quoque notavit Muret. quasi rex et regina intelligantur. Sic Virg. Æn. II. 457. ‘socerī’ pro socero et socru. Et Novell. Justiniani XXII. τοῖς πατρῶσι, id est, patri et matri; quæ apposerat Muret. Ita Sen. Medea vs. 59. ‘sceptribus Tonantes’ Jupiter et Juno; et vs. 106. ‘soceris sponte volentibus,’ socero et socru. J. F. Gron. *Clamore inde tantæ rei miraculo orto* Harl. 2. Tum *excito rege quum quidam* Harl. 1. *excitos reges* Leid. 1. et Oxon. N. teste Hearnio. Inf. XXVII. 4. ‘Alexandriam ad Ptolemæum Cleopatramque reges M. Atilius et M. Acilius legati missi.’ XXXIII. 3. ‘Legati ab Ptolemæo et Cleopatra regibus Ægypti venerunt.’ XLIV. 19. ‘Primi Alexandrini legati ab Ptolemæo et Cleopatra regibus vocati sunt.’ XLV. 13. ‘Regibus Ægypti Ptolemæo Cleopatrarque responsum ab senatu est:’ ubi iterum vid. Gronov. ut et Tac. Ann. XII. 4. et Benth. ad Hor. Satyr. I. 100.

Ad restringendum ferret] Pal. 1. *restringendum* novitate notabili. Gebh. *Restringendum* etiam Leid. 1. et Harl. 2. Sed hæc et his similia errantibus librariis adscribenda puto. *extinguendum* Voss. 2. Hav. et edd. ante

Ald. præferunt. Mox *ab regina de-*
tentum in Oxon. L. 2. et C. reperit
Hearne. Vide ad c. 17. § 8.

Sedatoque jam tumultu moveri vetu-
isse] Quem vetuisse? Scribe, *sedato-*
que eam tumultu; nempe, reginam.
Hoc deerat orationi: at *τὸ jam* prorsus
superest. Non enim intervallum
fuit inter sedatum tumultum et in-
terdictum reginæ, quasi, postquam
tumultum compressisset, tum demum
vetuisset puerum moveri: sed illa
statim, ut intervenit, verbo simul
jussit quiescere familiares, et puerum
intactum relinqui. *J. F. Gron.* Omnes
nostri vulgat. servant, nisi quod
Harl. 1. vocem *jam*, sive, ut Gron. con-
jicit, *eam* ignoret. Contra Gronovii
conjecturam a codd. Oxon. L. 1.
et N. firmari Hearne testatur.

Et flammam abuisse] *Abisse* Flor.
Voss. ambo, Leid. ambo, Port. et
Hav. Vide ad II. 4. § 2. *Et flamma*
abisset Harl. 1.

§ 3 *Abducto in secretum*] Pal. 1.
iterum *adducto in secreto*. Gebh. *A-*
ducto in secreto Lipsiens. *adducto in*
secretum Voss. uterq. Harl. 2. Leid.
uterq. Hav. et Port. quod errantibus
librariis omnino tribuendum. Vide
quæ notantur ad xxvii. 29. § 1.

Videsne tu puerum hunc] Flor. *Vi-*
den tu puerum hunc? Alterum subje-
cerunt interpretes. Inf. hoc libro c.
58. ‘Satin salvæ?’ II. 36. ‘Satin
magnam spreti numinis haberet mer-
cedem?’ *J. F. Gron.* Vulgatum *vi-*
desne superest in Voss. utroq. Leid.
2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav.
vidistine habet Harl. 1. Cum Flo-
rent. tamen apud Gron. stat Leid. 1.
cui etiam Oxon. L. 1. et 2. adsentire
Hearne monuit. Obvium id et fre-
quens, inprimis apud poëtas. Vide
viros doctos ad Valer. Flacc. v. 595.
Bentl. ad Hor. Ep. I. 1. 91. et quæ
notavi ad Sil. XII. 713. Noster po-
tius *Videsne* tu dicere solitus est. Ut
inf. vi. 29. ‘Videsne tu, inquit, A
Sempronii, loci fortuna illos fretos ad

Alliam constitisse?’ VII. 34. ‘Vi-
desne tu, inquit, A. Corneli, cacu-
men illud supra hostem?’ ‘Satin’
tamen, pro ‘satisne,’ sæpissime usus
est. III. 26. ‘Admiratus rogitan-
que, satin’ salva essent omnia?’ X.
18. ‘Satin’ salvæ, inquit, L. Volum-
ni? ut sese in Samnio res habent?’
c. 41. ‘Satin’ æquo animo pateren-
tur, ab altero cornu castra capta
esse?’ VI. 31. ‘Confusam eam ex
recenti morsu animi cum pater forte
vidisset, percunctatus satin’ salvæ?’
XL. 8. ‘Cum pater, satin’ salvæ? et,
quænam ea mæstitia esset? interro-
garet?’ Mox *τὸ inquit* exsulat a
Lipsiens.

Scire licet hunc lumen quondam] In-
terpretatio flammæ, qua visum est
pueri caput ardere. Nec cuiquam
secus videtur legendum. Cæterum
quando considero, quæ postea se-
quuntur, ubi, vulnerato Tarquinio,
omne auxilium regiæ servandæ in
Servio situm fuit, video melius legi
posse contra receptam istam et Vor-
maciensis cod. et vulgatarum edd.
lectionem *hunc columen quondam rebus*
nostris dubiis futurum. Sic autem
Servium columen dubiis rebus et re-
giæ afflictæ dicit futurum, quemad-
modum Ter. in Phorm. II. 1. 57. ser-
vum antiquum Getam ‘columen fa-
milix’ vocat, hoc est, columnam. Ita
Donatus interpretatur. Unde inter
vetera servitia ‘Columellarum’ no-
men. Porro quum subdit ‘præsidi-
umque regiæ afflictæ,’ velut exponit,
quod præmisit, ‘columen rebus nos-
tris dubiis.’ Jam indicant sequentia,
Servium non ostendisse, quid foret
agendum, ut ‘lumen’ appellari pos-
set: at dubias Tarquinii res et afflic-
tam regiam fortiter fulsisse sustinu-
isseque. Non est dissimilis huic lo-
cus, qui hujus Decadis II. 50. legitur
ubi inquit, ‘Trecentos sex periisse
satis convenit: unum prope puberem
ætate relictum, stirpem genti Fabiæ,
dubiisque rebus populi Romani sæpe

domi bellicque vel maximum futurum auxilium.' Item III. 12. 'Sibi eum in dubiis suis rebus venisse subsidio.' Rursus VII. 30. 'Nunc misericordia vestra conciliati, auxilioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque acceptum colamus.' Posset tamen sententia sic etiam legi, posteriori accusativo hunc expuncto; *Videsne tu puerum hunc, inquit, quem tam humili cultu educamus? scire licet, columen quondam rebus nostris dubiis futurum.* Nec hic dubito, quin doctissimus quisque mecum sit sensurus. Vocabulum 'columen' usurpat alibi quoque Livius, ut VI. 37. 'Consulatum,' inquit, 'superesse plebeiis, eam esse arcem libertatis, id columen.' Rhen. Ingeniose quidem Rhen. reponi cupit *columen*. Sed quum ei adstipuletur Ms. nullus, et sequatur statim *præsidiumque*, quod quid differat a columine, quæro qui me doceat; hand video, cur id editioni suæ inserere debuerit Sigon. præsertim quum et vulgato sensus sit egregius, et alioquin sequatur statim *præsidiumque*, quod idem est cum columine. Proverbialiter sane usurpatum in rebus dubiis 'adlucit,' hauriamus ex Suet. Vitel. c. 8. 'Nec ante in prætorium rediit, quam flagrante triclinio ex conceptu camini. Tum quidem consternatis, et quasi omine adverso auxiliis omnibus, inquit, bono animo estote, nobis alluxit; nullo sermone alio apud milites usus.' Grut. Multa a nautis, a tenebris traducunt scriptores; et cur hic interdictum existimemus Livio? *Lumen* vult esse, sive fore Servium, ad quod respiciant in creperis ac caliginosis rerum, ac regni turbis. Valeat Rhen. cum duplici emend. cui certe obnititur concors Mss. consensus. Gebh. Si libri adlicerent, legi posset *Scilicet hunc lumen futurum*. Eleganter enim 'scilicet,' 'videlicet,' et similia cum infinitivo construuntur. Vid. Græv. ad Cic. ad Att. XIII. Ep. 5. et Voss.

Gramm. VII. 62. Nunc, cum codd. omnes in vulgatum conspirent, nihil muto. Illo 'scire licet' sæpissime usus est Lucretius, ut I. 859. 'Scire licet nobis venas, et sanguen, et ossa, Et nervos, alienigenis ex partibus esse.' et 893. 'Scire licet non esse in rebus res ita mixtas.' IV. 758. 'Scire licet, mentem simili ratione moveri.' et sæpe alibi. *Lumen quoddam, male Voss. 2. Rhenani columen* iulustrat locus Liv. XXXVIII. 51. 'Unum hominem caput columenque imperii Romani esse.'

Præsidiumque regiæ afflictæ] Pal. 1. rei *afflictæ*. III. 12. 'Missum ab Quintio Capitolino sibi eum in dubiis suis rebus venisse subsidio.' Gebh. *Rei afflictæ* etiam Lipsiens. et Harl. 2. Sed vulgatum præstat. Præcessit enim *rebus dubiis*. Mox *publici privatiq; decoris Portug. materiam, pro materiem*, Hav. Leid. 1. et Lipsiens. omnesque edd. ante Frob. 1531.

§ 4 *Inde puerum liberum loco captum haberi*] Iterum diversus abit Pal. 1. *Inde puerum liberi pueri loco haberi captum*. Gebh. *Liberorum loco Portug. a m. sec. Inde puerum liberum pueri loco haberi captum* Lipsiens. *haberi captum* etiam Harl. 2. *et haberi* abest ab Hav.

Ad magnæ fortunæ cultum] Pal. 2. *culmen* tamquam variam notat lectionem *etô cultum*. Gebh. *Culmen* Hav. et ita etiam marg. Harl. 2. adscriptum erat.

Quod Diis cordi esset] Sic etiam Mss. Sed aut omnia me fallunt, aut legendum erat *cordi est*, ut istud substruat quasi dogma. Grut. *Quæ Diis cordi essent* Voss. 1. a m. pr. *quod Diis cordi est*, ut Grut. conjerit, superest in Leid. 2. Mox *et Tarquinio* exsulat ab Hav. a m. pr. Tum *filiamque suam ei rex despondit*, trajectis dictionibus, Lipsiens. et Harl. 2.

§ 5 *Hic quacumque de caussa tantus illi honos habitus*] Pal. 1. *Huic quacumque de caus. tant. hon. illi allatus*.

Ceterum reliqui duo quoque *allatus*, non *habitus*. Gebh. *Huic*, pro *hic*, etiam Lipsiens. Deinde *quacumque causa*, omisso præpositione, Voss. 1. et Leid. 2. Tum illi *honor allatus* Voss. 2. et Hav. a. m. pr. *honor illi allatus* Harl. 2. et Portug. *honor illi allatus* Lipsiens. *allatus*, pro *habitus*, etiam in Oxon. B. C. et L. 2. esse Hearne testatur.

Serva natum cum, parvumque ipsum] *Serva natum, eumque ipsum* Harl. 1.

Gravidam viro occiso uxorem] *Gravida viro occiso uxor* Leid. 2. *gravida viro uxorem occiso* Lipsiens. et Harl. 2.

Prohibitam ferunt servitio: partum Romæ edidisse in Prisci Tarquinii domo] Omnes Mss. omisso præpositione, *edidisse Prisci Tarquinii domo*. Gebh. *Per prohibitam ferunt servitio* Lipsiens. in contextu, in cuius margine *præbitam ferunt servitio* eadem m. notatum est pro var. lectione. Tum *partumque Romæ edidisse* Voss. 1. et Leid. 2. quod recipiendum, nisi malis unica et perpetua serie scribere *Servii uxorem prohibitam ferunt servitio partum Romæ edidisse*; quomodo exstat in nonnullis edd. Unde etiam ita edi jussi. Præterea *edidisse Prisci Tarquinii domo* sine præpositione Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, uterq. Harl. Lipsiens. Hav. et Port. Eamdem etiam ignorant omnes edd. antiqq. usque ad Vascosanum 1548. quare etiam ex contextu ejeci.

§ 6 *Et inter mulieres familiaritate auctam]* Non me latet, Latine dici, *familiaritate aucta*, pro locupletata: quemadmodum Cicero dixit ‘*auctus pecunia*,’ et ‘*auctus filiolo*.’ Verum magis hic quadrat vet. cod. lectio, *et inter mul. familiaritatem auctam*; ut intelligas, ‘inter mulieres,’ hoc est, inter uxorem Servii Tullii et inter reginam, ‘familiaritatem,’ quæ primum tenuis et modica fuerat, ut inter duorum principum uxores, posteaquam est cognita illa inter captivas,

deinde ‘*auctam*’ et majorem factam, ubi in domum recepta puerum est enixa. Rhen. *Inter mul. familiaritatem auctam* est Rhenani correctio, an depravatio: aliter enim appellare non possum, reclamantibus omnibus codd. et Campani præterea ed. Legatur ergo ex germana conspiratione *inter mul. familiaritate auctam*. Referenda sunt omnia ad matrem Servii, auctam præ ceteris mulieribus familiaritate reginæ. Gebh. *Inter mulieres familiaritate aucta* Flor. Harl. 1. et antiquissimæ, quas vidi, edd. *inter mul. familiaritate auctam*, quod ex codd. habent Leid. 1. Lipsiens. Port. et Hav. demum occurrit in Veneta ed. an. 1498. inde in Ald. *inter mul. familiaritatem auctam*, quomodo ante Rhen. ediderunt Mogunt. servant Voss. ambo, Harl. 2. et Leid. 2. idque in omnibus Oxon. superesse, Hearne testatur. Sensus est, tanto Tanaquilis beneficio evenisse, ut familiaritas inter ipsam et Servii Tullii viduam aucta sit, et puer in domo ejus natus atque educatus in caritate atque honore fuerit.

In domo a parvo educatum] Deest hic in vulgatis exemplaribus omnibus ut particula. Sic enim scribe, *ut in domo a parvo eductum*. Porro non erat opus *eductum*, quod in antiquo libro legitur, in *educatum* mutare; quando Ter. Adelph. r. 1. 23. usurpat ‘educere’ pro educare. ‘*Eduxi*,’ inquit, ‘a parvulo.’ Rhen. Particulam ut ex editt. primus omiserat Ald. Ex codd. vero eam non agnoscunt Harl. ambo, Leid. ambo, Hav. Lipsiens. et Port. At servant eam Voss. uterq. cum edd. ante Ald. Eamdem etiam in Oxon. L. 1. et N. superesse Hearne monuit. Recte etiam *eductum*, pro *educatum*, Rhen. restituit; et ita fuerat in Voss. 1. a. m. pr. *Eductam* errore librorum præfert Harl. 1. *eductum* habent Leid. 1. et Lipsiens. Atque ita etiam in codd. Oxon. L. 1. et N. legi Hearne auctor

est. Frequenter autem 'educere' hoc sensu, pro educare, ap. Liv. et alios scriptores usurpari videbimus ad XXI. 43. § 15. ubi scribæ olim similiter peccarant.

Quod capta patria in hostium manus] Pal. 2. *in manibus.* Gebh. *Quæ capta patria* Leid. 2. *quod patria capta* Hav. Tum paullo post *ut servo natus*, male Voss. 1. Harl. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Port. Denique *fuisse*, pro *fecisse*, Lipsiens. Vid. ad XXXI. 45. § 2.

CAP. XL. § 1 *Longe maximo honore]* *Longeque maxime honore* Port. am. pr. *longe maximeque honore* a m. emendatrice.

§ 2 *Anci filii duo, etsi antea semper pro indignissimo habuerant, &c.]* Similis fere locus apud Diodor. XVIII. p. 656. Κάσσανδρος γὰρ, ἀποτετευχὼς τῆς κατὰ τὴν Μακεδονίαν ἡγεμονίας, οὐκ ἐπτήξεν, ἀλλ' ἔκρινεν ἀντέχεσθαι ταύτης, αἰσχυρὸν εἶναι διαλαμβάνων τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν ὑφ' ἐτέρων διοικεῖσθαι. Gebh. Similis adhuc locus exstat ibidem paullo ante p. 653. Οὐ μὴν ὁ Κάσσανδρος γε τῇ τοῦ πατρὸς τάξει συνευδοκῆθη, δεινὸν ἡγούμενος, εἰ τὴν τοῦ πατρὸς ἡγεμονίαν ὁ μὴ προσήκων κατὰ γένος διαδέξεται, καὶ ταῦτ' υἱοῦ δυναμένου πραγμάτων ἡγεῖσθαι, καὶ δεδωκότος ἤδη πείραν ἱκανὰν ἀρετῆς τε καὶ ἀνδρείας. Non vero Cassander patris ordinationem probavit, indignum judicans, si nulla generis propinquitate junctus patris imperium consequeretur, præsertim cum filius rebus præesse posset, et jam sat idoneum virtutis et fortitudinis documentum dedisset. Præterea ante ea, pro antea, Voss. 2. Vocem semper autem ab Oxon. C. exulare docet Hearne. Paullo post *paterno*, pro *patrio*, Harl. 2.

Non modo vicinæ] Tres Pall. *non modo civica.* Gebh. Lege cum Mss. et Aldo, *non modo civica.* Hoc ipsum dicit IV. 3. 'Deinde Tarquinium non Romano modo, sed ne Italicæ quidem stirpis.' Sic 'motus vicinæ' Horatio II. l. 1. Silio VIII. 21. 'Civica invidia.' Floro IV. 11. § 75. 'Furorem civium castigat Oceanus:' et

'civica' passim 'corona.' J. F. Gron. *Non modo vicinæ* Flor. Voss. 1. Harl. 1. et Leid. uterq. *non modo avitæ* Voss. 2. *non modo non avitæ* urus Oxon. C. ut Hearne docuit: qui auctor est, reliquos, quibus Oxonii usus est, codd. *non modo civica* præferre, eamque lectionem probasse Chr. Arnoldum ad Diras Catonis p. 114. Neque aliter Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. in cujus posterioris margine tamen manu admodum recenti notata est altera lectio *vicinæ.* *Non modo* autem pro non modo non poni, ut minime necesse sit, particulam illam ex Oxoniensi C. insereri, videbimus ad Liv. XXV. 26. § 11. Paullo ante *et regnare Romæ*, addita copula, habet solus Port. reliquis invitis.

Tum impensius his indignitas crescere] Tamen impensius Harl. et Hav. Voces 'tum' et 'tamen' frequenter commisceri inter se propter scribendi compendia videbimus ad XXII. 17. § 5. Insuper *imp. id indignitatis* Oxon. L. 2. ut Hearne notavit. At *imp. visa iis indignitas crescere* Port. *imp. his indignitas crescere visa est* Hav. quod utrumque indoctis librariis adscribo, quibus passim infinita oratio displicuit; quum tamen historicis, et imprimis Livio, nihil sit frequentius. Vid. hoc libro c. 50. § 5. Mox *si non ab Tarq.* Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. *si ne a Tarq.* Voss. 2. Tandem redeat, pro rediret, Hav.

§ 3 *Post centesimum fere annum, quam Romulus]* Si de excessu Romuli loquitur, Servius eo anno fortassis nondum in regiam Tarquinii venerat. Sed puto designari initium regni Romuli, et legendum esse, *post ducentessimum.* Duk. Verba Livii ita accipienda puto, ut dicat, paullo plures annos, quam centum, eo tempore a morte Romuli elapsos esse. Hæc enim vis τοῦ fere hoc loco esse videtur, ut indicet, spatium temporis non paullo minus, sed potius paullo majus esse, quam illud, quod memoratum fuerat.

Et sane a morte Romuli effluxerant jam anni admodum centum quadraginta. Co insignior erat injuria, quam Tarquinius nomini Romano inferre volebat, quo brevius videretur spatium, intra cuius ambitum tantopere regia majestas Romæ ejus culpa eviluerat, et regnum, quod Romulus, Deo prognatus, Deus ipse, tenuerat, transferretur in servum, serva natum. Invidiose igitur Anci Marci liberi numero rotundo minori utuntur, dicentes id accidisse *post centesimum fere* (id est circiter) *annum, quam Romulus, &c.* Hoc sensu etiam a quibusdam accipitur locus Gell. Noct. Att. iv. 3. 'Memoriæ traditum est, quingentis fere annis post Romam conditam nullas rei uxoriæ neque actiones neque cautiones in urbe Roma aut in Latio fuisse.' Ubi vir doctus adversus Lambec. *sexcentis fere annis, vel quingentis plus fere annis emendantem, notat, fere hic pro circiter positum videri, et in ea particula contineri paullo plus aut minus, ut aiebat Ennius, prout nempe res poscebat, ut hoc loco plus. Illud vero exemplum Gellii opportune mihi subgeffit elegantioris jurisprudentiæ strenuus vindex Jacobus Voorda, collega exoptatissimus.*

Romulus Deo prognatus] *Deo progenitus* Harl. 2. et Hav. Deinde *donec inde in terris*, interposita secunda voce, Voss. 2.

Id servus serva natus possideat] Volumen Ms. habet *id Servius serva natus*. Et sic est legendum; nam præcedit, 'Romulus Deo prognatus,' ad quod responderet *Servius serva natus*. Et est hic figura, quam *παρονομασίαν* sive agnominationem vocant, in *Servius* et *serva*. Rhen. Ms. *Servius*. Lipsius. *Id servus serva natus* quoque ed. pr. nam ed. 2. omisit vocem *servus*, quæ tamen in Pal. 2. Nam Pall. 1. et 3. *Id Servius serva natus*; quod eruit e suo Rhen. ac Lipsius, intulitque editioni suæ Sigon. alterum mihi

nervosius. *Grut.* Accedit Vormaciensi Pal. 1. *id Servius*. Valer. i. 6. 'Quod prodigium Prisci Tarquini regis uxor admirata Servium serva natum in modum filii educavit, et ad regium fastigium evexit.' Sed vulgatum propugnat alius infra locus III. 44. 'Serva sua natam, servamque appellans esse.' iv. 3. 'Servium Tullium post hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre serva, ingenio, virtute, regnum tenuisse.' Ita lego sine copula ex Mss. Gebh. *Id Servius serva natus* Voss. ambo, Harl. ambo, Leid. ambo, Hav. et Port. *Id serva Servius* Flor. Vulgatum tamen præfero. Ita enim tanto magis rei indignitatem augebunt Anci filii, atque indicabunt, non modo serva, sed etiam in servitute, natum eum, adeoque vere servum esse. Quemadmodum autem ad præcedentia, 'Romulus Deo prognatus,' respondere hæc, *Servius serva natus*, Rhen. existimat; ita majori jure præmissis, 'Deo prognatus, Deus ipse,' respondere hæc, *servus serva natus*, contendo. Ita infra Servio objicit Tarquinius Superbus c. 47. 'Servum servaque natum post mortem indignam parentis sui muliebri dono regnum occupasse.' Ne quid mutetur, exigere etiam videntur verba sequentia, 'si, Anci regis virili stirpe salva, non modo advenis, sed servis etiam, Romæ regnum pateret.' In loco autem Val. Max. quem Gebh. laudat, plerique codd. vel *servum serva natum* exhibent, vel vocem *Servium* omittunt. Vid. quæ ibi viri docti notarunt.

Tum commune Romani nominis, tum præcipue] *Cum commune Rom. nom. tum* Leid. 1. et Harl. 1. Vid. ad vi. 23. § 3. *tum commune sit Rom. nom.* Voss. 1. et Leid. 2. adscita media voce, quæ ab aliis omnibus recte exsulat. Paulo post, verbis trajectis, *Romæ regnum pateret* Lipsiens. et Harl. 2. *sed etiam servis Romanum regnum pateret* edd. principes usque ad Ald.

qui vulgatæ lectionis auctor exstitit.

§ 4 *Sed et injuriæ dolor in Tarq.]* Voculam *et* primus addidit Ald. quam omnes non modo antiquiores edd. ignorant, sed etiam omittunt Voss. ambo, Harl. 2. Leid. 2. Hav. Lipsiens. et Port. Eam soli agnoscunt Leid. 1. et Harl. 1. Et sane etiam necessaria est, ut melius intelligatur unam rationum, ob quas Anci filii regi insidias pararint, his verbis proponi. In verbis præced. *eam cont. arcere*, alio ordine dictionum, Harl. 2. Lipsiens. et Port. *eam audere cont.* præferit Leid. 2. In verbis autem sequentibus pronomen *eos* non comparat in Leid. 1.

Et quia gravior, &c. tum Servio occiso] Vet. lib. *et quia Servio occiso*: atque ita sine controversia legendum est: nam hæc est altera ratio, quæ priorem subsequitur, quæ erat, 'Et quia gravior ultor cædis.' Itaque apte altera alteri nunc respondet. *Sigon.* Tres ponit causas, cur commune in Tarquinium et Servium odium illius cæde, quam hujus, maluerint exsequi. Tarquinius erat auctor injuriæ, quam putabant: idem certior vindex occisi alterius superstes: idem regni in quemvis alium generum transferendi potens. Has pronunciat ita sermone illo suo erudito Livius, ut satis intelligantur causæ, etsi nuspiam particula causalis allinatur. Itaque tantum abest, ut pannucea Baucis cod. Sigoniani debeat audiri cum suo, *Et quia Servio occiso*, ut etiam superius, ubi habent libri omnes *et quia*, castigandi sint, et inducenda particula. Nihil est enim quod ei respondeat. Verbum *stimulabat*, quod posset subaudiri, requirebat *et quod*, non *quia*, si tali ullo subsidio opus foret. Verum Livii fuit: *eos stimulabat*: *et gravior ultor cædis, si supereset, rex futurus erat, quam prius: tum Servio occiso, &c.* J. F. Gron. Voculam *quia* in verbis *et quia gravior ultor* agnoscunt omnes nostri. Hav. insuper legit *tum quia gravior*. Postea,

ubi eandem vocem *quia* Sigon. addidit, *tum quia Servio*, ita est in solo Voss. 2. *et quia Servio* in Harl. 2. Sed utrobique delendam esse non male censuit Gron. Frequenter enim particulas causales 'quod,' 'quia,' ac similes omisit Livius, cujus elegantias non adsecuti indocti scribæ librarii illas ipsi invito obtruserunt. Tale exemplum est xxxix. 6. 'Spes autem adfectandæ ejus rei ex minima re adfulsit. Latrociniiis magis, quam justo bello, in Bruttiiis gerebantur res, principio ab Numidis facto et Bruttiiis, non societate magis Punica, quam suo apte ingenio, congruentibus in eum morem. Postremo Romani quoque jam contagione quadam rapto gaudentes, quantum per duces licebat, excursions in hostium agros facere:' ubi alii *quia latrociniiis magis*, alii *quod latrociniiis magis*, male dederunt, ut Gron. docuit, quem etiam vid. ad Liv. xxxviii. 25. Curt. ad Sall. Jug. c. 5. docens, si rei duæ causæ reddantur, priori *et quia* vel *quod* addi, in proponenda autem posteriori omitti, etiam hunc locum illi observationi probandæ laudavit; unde patet, neque Gronovii neque Sigonii conjecturas ipsi placere. Sed observandum, triplicem causam Livium dare, cur Anci filii insidias regi pararint; et tamen mediam tantum per *et quia* extulisse. Cujus locutionis aliud exemplum nondum observavi. Et hinc potius Gronovio assentio. In vocibus etiam *rex futurus erat*, ultima *erat* deficit in Harl. 2.

Quemcumque alium generum delegisset, eundem regni heredem] Vel ex hoc loco liquet, quam nihil pensi habuerit Livius, quid de Prisci Tarquinii prole scriberet. Si enim Lucius ac Aruns Prisci filii erant, ut ipse postea fatetur Livius, quomodo verisimile videbitur, maluisse Priscum heredem instituere generum, quam ex se prognatos filios? *Glar.* Pal. I. *quemc. al. del. eundem regem.* Gebhar-

duſ. *Quemc. alium del. sine voce generum*, Lipsiens. Tum *eundem regem facturus* etiam Harl. 2. et idem Lipsiens. Sed *hæredem*, pro *regem*, margini prioris adscriptum exstat.

§ 5 *Ob hæc ipsi regi*] *Ob hoc ipsum regi* Voss. 2. *ob hoc ipsi regi* Leid. 2. Hav. Port. et edd. ante Ald. Tò *ob* non agnoscit Lipsiens.

Qui consueti erant uterque agrestibus ferramentis] Scribendum est, quemadmodum continet exemplar Vormac. *quibus consueti erant uterque agrestibus ferramentis*. Nam oratio pendet adhuc usque ad verbum *convertunt*, quod non animadvertit, qui locum adulteravit. *Rhen. Qui consueti erant uterque* Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. Hav. et Port. *qui cons. erant utrique* Harl. 2. et Leid. 1. *qui cons. erant uti* Voss. 2. Quæ lectio nata videtur ex inperitiâ scribarum, elegantiam locutionis Livianæ ‘*uterque erant consueti*’ non adsequentium. Eam inlustravit Gron. ad xxxvi. 16. § 6. Recte *Rhen. quibus cons. erant uterque*. Et ita Flor. Voss. 1. a m. pr. Harl. antiq. et Lipsiens.

Specie rixæ in se omnes] *Spe rixæ, pro qua in se omnes* Voss. 2. errore librariorum, qui vocabula ‘*spes*’ et ‘*species*’ infinitis locis commutarunt. Vid. ad Liv. III. 9. § 13. *speciem rixæ in se omnes* Voss. 1. et Leid. 2. Mox *regem ambo appel.* alio verborum ordine, Hav.

Evocati ad regem pergunt] *Debet esse vocati ad regem*. Aliud enim est ‘*vocatus*,’ aliud ‘*evocatus*,’ *Rhen. Evocati superest* in Voss. utroq. Leid. utroq. Hav. Lipsiens. Port. et, ut Hearne testatur, in Oxon. B. C. et L. 2. *vocati* vero in utroq. Harl. et edd. antiquioribus. Aldus demum *evocati* vulgarat.

§ 6 *Jussi invicem dicere*] Melius est, ut legatur in *vicem*, separatis dictionibus, hoc est, per vices. *Rhen.* Recte notat Burmann. ad Nemesiani Ecl. IV. 13. ‘*invicem*,’ ‘*invices*’ in unam vocem contrahere, ut ‘*indies*’

et similia, quæ semper disjungenda sunt, inperitiæ plebis errorem esse. Vid. etiam quæ notavit ad Petron. Satyr. c. 12. p. 47. Passim itaque in *vicem* in duas voces distinxi.

§ 7 *Dum intentus in eum se rex totus averteret*] Consideretur lectio Pal. 2. *in eum rex totus averteret*. Gebh. Scribe *Quum intentus*. Nam, illa particula posita, dicendum foret *Dum se avertit*. J. F. Gron. *Dum intentus ... averteret* Flor. *Unde int. in eum* Port. a m. pr. *Dum intentus in eum se rex averteret* Leid. 1. Verum ommissa vox *totus*, ab eadem m. postea addita est, *Cum int. in eum se rex totus averteret* Voss. 2. Proxime verum. Cum Gronovio enim scribendum, *Quum averteret*. Nam particula ‘*dum*,’ quoties temporis præsentis actum indicat, non subjunctivum, sed indicativum requirit. Sæpiissime autem, præsertim librarii Liviani, ita peccarunt, ut vocalas *cum* et *dum* hoc sensu inter se commutaverint, aut τῶ *dum* subjunctivum addiderint. Videnda sunt quæ Gron. Rhen. et alii notarunt infra ad Liv. II. 47. § 5. IV. 25. § 9. VIII. 17. § 7. IX. 38. § 1. XXI. 34. § 8. c. 43. § 1. XXII. 17. § 8. XXIII. 10. § 12. c. 48. § 3. XXIX. 23. § 1. XXXV. 8. § 1. XXXVI. 8. § 3. et ad Epitom. l. cxxx. Vid. insuper quæ dicta sunt ad II. 57. § 3. III. 8. § 6. c. 27. § 4. VI. 42. § 4. XXI. 21. § 10. XXIV. 24. § 2. ad Epitom. l. xxviii. et xxx. ad xxxi. 26. § 6. xxxiv. 40. § 5. c. 49. § 10. xxxvii. 12. § 1. c. 18. § 2. c. 21. § 3. xxxix. 49. § 8. XLIV. 36. § 1. XLV. 6. § 5. c. 11. § 2. et alibi. In codd. aliorum scriptorum eadem regnat corruptela. Vid. viros doctos ad Phædr. Fab. I. 4. 2. Burmann. ad Phædr. Fab. I. 10. 13. Tennul. ad Front. I. 5. ex. 10. et Cort. ad Sall. Jug. c. 22. 62. et 101. Et ita adhuc peccatur in optimis edd. Valerii Maximi III. 3. ex. 2. ‘*Dum legationis officio fungeretur, a Gentio rege interceptus*,’ ubi alter codicum ‘*Trajectensium*’ diserte præfert, *dum le-*

gationis officio fungitur: ap. Just. ix. 6. 'Ad quorum spectaculum Philippus dum sine custodibus contenderet, Pausanias occupatis angustiiis Philippum in transitu obruncat:' quo loco ex cod. Angl. quem laudat Schefferus, legendum est, *ad quorum spectaculum cum Philippus contenderet.* Præterea *adverteret* Voss. ambo et Hav. Similiter etiam vir doctus margini ed. Mediol. 1480. sibi legendum videri adscripserat. Sed *averteter* verius est. Sæpius hæc verba inter se commutantur. Vid. ad vi. 23. § 8. ubi pari modo Livius dixit: 'His sermonibus tota in se averterat castra.' 'Averteret in se;' nempe ab altero, cum quo contendebat is, in quem se rex convertebat. Ejusdem generis sunt 'avertere in fugam,' nempe a prælio, vel ab hoste, cum quo pugnabatur. Vid. ad c. 27. § 3. 'avertere ad Antiochum,' nempe a Romanis, a fœdere cum Romanis inito. Vide ad xxxv. 31. § 1. 'avolare Romam,' nempe ex castris. Vide ad huj. lib. c. 57. § 8. ubi plura similis generis notabo. Ceterum mox *alteram elatam culpa librarii* est in Leid. 2.

CAP. XLI. § 1 *Quum, qui circa erant, excepissent*] *Quum eum, qui circa erant, excepissent* Hav. Si inter præcedd. *Tarquinius moribundum*, et seqq. *quum eum, qui circa erant*, quædam media interjecta fuissent, locutio censeri posset eodem modo formata esse, atque illa, quæ infra pluribus illustratur ad xxv. 27. § 1. Vel etiam in mentem venire posset, trajectis vocibus, legendum esse, *quum qui circa eum erant.* Utrumque enim optimis scriptoribus in usu est, 'qui circa erant,' et 'qui circa eum erant.' Vid. ad Suet. Cæsar. c. 27. Broekhus. ad Tibull. Eleg. i. 3. 87. et Cort. ad Sall. Cat. c. 14. § 1. et ad c. 26. § 4. et ita 'circa se habere' Liv. infra dixit xxix. 1. 'Trecentos juvenes, florentes ætate et virium robore, inermes circa se habebat.' Verum quum om-

nes alii codd. vocem illam non agnoscant, eam etiam a Livii manu profectam non esse existimo. Et quidem videtur nata esse ex ignorantia librarii, qui forte ejus loco *cum* in margine scriptum invenit indicandæ diversæ lectionis causa; scilicet non modo legi *circa erant*, sed etiam *circum erant.* Si enim in primis vel ultimis vocum aut literis aut syllabis tota alterius lectionis differentia consisteret, non semper integras voces, sed plerumque tantum illas literas syllabasve scribere librarii soliti sunt. Vid. ad iii. 44. § 4. Utramque itaque lect. juncturus, ut verioris electionem arbitrio lectoris permetteret, non modo illud, quod in marg. notatum erat, alieno loco inseruit, sed etiam pro *cum* dedit *eum*. Sæpe autem vculæ illæ *eum* et *cum* in membranis confundi solent. Vid. quæ notantur ad iv. 19. § 2. Si quis tamen illud *eum* ex præcedenti voce *cum* natum putat, non quidem adversabor. Mihi nihilominus alterum verius videbitur.

Mirantium quid rei esset] *Mirantium, quid rei esset* Voss. 2. *mirandum quid rei esset* Flor. et Voss. 1. *mirandum quid regi esset* Leid. 1. et Harl. 1. *mirantis quid rei esset* Hav. cujus posterioris scriptura docet, reliquarum lectionum monstra inde orta esse, quod librarii, stili Liviani ignari, non adverterent collectivum singulare *populi* jungi plurali *mirantium*. De quo vid. ad x. 13. § 11. Similia plura notantur ad xxxv. 26. § 9.

Jubet, arbitros ejicit] Ita in solo superest Hav. *eicit* habet Harl. 2. et Port. a m. sec. Sed *ejecit* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. quod etiam præferunt omnes, quas vidi, edd. usque ad Ascens. 1530. in qua prima *ejicit* inveni. An ita scrupulosi ac male diligentes mutarunt, quod præcedat *jubet*, ac sequatur *comparat*? quasi vero tempora diversa jungi nefas foret. Vid. ad iii. 46. § 9. Vet. itaque lectionem

revocari jussi.

Quæ curando vulnere opus sunt] Ut et supra monui, hic quoque ex Pall. leg. simul quæque, pro quæcumque. Gelh. Ita et est in Lipsiens. et Hav. Sed *quæ cur. vuln. possunt* Leid. 1. *quæ cur. vulnera opus sit* Voss. 2. simulque, *cur. vuln. quæ opus sunt* Port. a m. sec. Mox *tamquam modo spes* Voss. 2. Tum *simulque, si dest. iterum* Port. et Harl. 2.

§ 2 *Dextram tenent orat*] Castiga, *dextram tenens orat*. Rhen. Nescio, in qua ed. Rhen. *tenent* repererit. Omnes enim, quas vidi, ut et omnes scripti, *tenens*. Præterea *dexteram* habent Voss. 2. Leid. 2. Port. et Hav. Deinde *multam mortem* Lipsiens. a m. pr. pro *inultam*; qui error sæpe a librariis commissus est. Vid. ad III. 38. § 3. Denique male *socerum*, pro *socrum*, Lipsiens. et edd. antiquiores.

§ 3 *Tuum est, inquit, Servi, si vir es, regnum*] *T. est inq. Servi, subire regnum* Voss. 2. *T. est, inq. Servi, si vir es, subire regnum*, utraque lectione juncta, Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. *Tum tuum est, inquit, semi si vir es, regnum* Lipsiens.

Clarum hoc fore . . . quondam circumfuso igni] *Tò fore* deest in Voss. 1. et Leid. 2. qui iidem etiam præferunt *igne*, pro *igni*. Infra hoc lib. c. 59. 'Ferro, igni, quacumque dehinc vi possim, exsequiturum.' II. 10. 'Ut pontem ferro, igni, quacumque vi possent, interrumpant.' III. 53. 'Vosque igni concrematuros minabantur.' XXXVII. 30. 'Si qua concurrebat, obruebatur infuso igni.' Vid. ad XXVIII. 45. § 11. Insuper *divino quodam circumfuso* Voss. 2. et Hav. alibi sæpe obvio errore. Vid. ad Liv. XXXVII. 11. § 6.

Nunc expergiscere vere. Et nos peregrini regnavimus] Vet. *expergiscere, quia vere*. Legerim *expergiscere: quid verere? Et nos*. Lipsius. Vet. *expergiscere, quia vere*. Scribe, *nunc expergiscere. Quid verere? Et nos pere-*

grini regnavimus. F. Sanct. Aliter fere interstinguunt Mss. et olim cusi; *expergiscere: vere et nos*. An fuit, *expergiscere: verere? et nos peregrini*. Grut. Nunc *expergiscere, quia vere* Voss. 1. et Leid. 2. unde viri docti *nunc expergiscere: quid verere?* Verum Joseph. Wasse ad Sall. Cat. c. 21. locum recte habere docuit; adludere enim Tanaquilem ad flammam, qua Servii caput divinitus arsisse narratur c. 39. ubi inter alia Livius, 'mo- veri vetuisse puerum, donec sua sponte exporrectus esset.' Hoc igitur velle, olim te dormientem, igne cælesti circumdatum, excitari nefas erat, at nunc tandem expergiscere vere, tuto, auctoribus Diis, non e somno, sed ad regnum et gloriam. Quam expositionem viri docti probat Burmann. ad Val. Flacc. IV. 633. ubi *τò vere* eodem modo ap. Valer. sumi docuit. Contra Duk. Lipsii et Sanctii conjecturam haud contemnendam putabat, si alii scripti eodem tenderent. Præterea *et nos per. regnavimus*, Leid. 2. *et nos per. rogavimus* Hav. a m. pr.

Qui sis, non unde natus sis] *Quia sis* Leid. 2. *quis sis* Voss. ambo, et Lipsiens. Vid. ad c. 7. § 9. *τὰ non unde natus sis* desunt in Harl. 1. sed *sis* posteriori loco in Harl. 2.

At tu mea sequere] Ita primus edidit Modius in Francof. 1588. Omnes autem priores *ad tu mea consilia sequere*. Et ita Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Hav. Port. et Lipsiens. nisi quod posterior *consilia* legat. *Tu in ea consilia sequere* Voss. 2.

§ 4 *Habitabat enim rex ad Jovis Statoris ædem*] Hic addidit sciulus aliquis accusativum *ædem*, qui non est in volumine Vormaciensi. Ἐκλειπτικῶς autem loquuntur auctores, *ad Jovis Statoris*, pro *ad Jovis Statoris ædem*. Rhen. Recte Rhenanus vocem *ædem* delendam monuit, cui ad-sentiunt etiam Leid. 1. Harl. 1. et Voss. a m. pr. Non tamen nuper ea

contextui addita est. Præterquam enim quod in vetustissimis edd. conspicitur, superest etiam in Harl. 2. a m. 2. Hav. et in Oxon. B. ut Hearne testatur. Sed ad *Jov. Stat. locum* Harl. 2. a m. pr. Voss. 1. a m. sec. Voss. 2. Leid. 2. Lipsiens. et Port. Et ita Hearne in Oxon. L. 2. invenit. Quæ ipsa lectionum discrepantia vulgatum erroris arguit, aliis hac, aliis illa voce, prout cunque optimum videbatur, ellipticum genus loquendi supplentibus. Alibi hunc errorem sæpius scribæ commiserunt. Vid. ad x. 23. § 13. Alias etiam voces, quæ vulgo per ellipsin omitti solebant, perperam a librariis adjectas fuisse dicendum ad xxxvii. 18. § 1. Præterea *habitat*, pro *habitabat*, Leid. 2. Insuper in verbis præcc. vox *multitudinis* deest in Harl. 2. Deinde *versus*, pro *versas*, habent Florent. Voss. ambo, Harl. 2. Leid. ambo, Hav. Lipsiens. et Port. Eadem lectio superest in omnibus, quas vidi, edd. ante Basil. 1535. Sed perperam. Liv. xl. 7. 'Ex parte superiore ædium versisque in viam fenestris commissatores, tamquam ad cædem suam venientes, aditu januæ arcet.' Vid. ad xxxvi. 15. § 7. Denique in verbis seqq. *Tanaquil populum* præferunt, vocibus transpositis, Harl. 1. Lipsiens. et Port.

§ 5 *Ferrum haud alte*] Silius, perpetuus Livii imitator, vi. 580. 'leve vulnus, an alte Usque ad nostra ferus penetravit pectora mucro?' ubi vid. quæ notavi. Lucan. i. 31. 'nulli penitus descendere ferro Contigit, alta sedent civilis vulnera dextræ;' ubi consule Oudendorp. *haud alte ferrum* alio ordine est in Harl. 2. et Lipsiens.

Jam ad se redisse] Deesse hæc verba in Oxon. L. 1. Hearne testis est. *Redisse* est in Voss. 1. et Hav. Vid. ad xxxvi. 35. § 2.

Omnia salubria esse] 'Signa ad salutem' vocat Terent. Andr. iii. 2. 1.

'Adhuc, Archilis, quæ adsolent, quæque oportet Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.'

Interim Servii Tullii jubere populum dicto audientem esse] Livius scripsit *Interim Servio Tullio jubere*. Sic v. 3. 'Nec plebs,' inquit, 'nobis dicto audiens atque obediens sit.' Imperitus quispiam non versatus in auctororum lectione, et proinde non intelligens quid sibi vellet, 'dicto audientem esse;' pro *Servio Tullio*, scripsit *Servii Tullii*, ut quadrarent verba *dicto Servii Tullii*, hoc est, præcepto. At 'dicto audientem esse,' idem est, quod obedire. *Rhen.* Rhenani emendationem probant omnes, quibus usus sum, codd. manu exarati, Voss. ambo, uterq. Harl. Leid. ambo, Lipsiens. Port. et Hav. a m. pr. Et ita legendum esse hoc loco, monuit etiam Schottus ad Corn. Nep. in Vit. Datam. c. 2. Pluribus locutionem inlustravit Gron. ad Liv. viii. 4. § 2. et ad xxix. 20. § 11. ubi etiam vid. quæ notavi.

Alia regis munia] Vet. lib. habet *alia regis munia esse*. *Rhen.* Florent. S. Marci, Rott. Voss. uterq. Gud. apponunt *esse*: nec, quia paullo ante præcedit, delendum fuit, quum Livius in orationibus crebram ejus repetitionem amare videatur. v. 11. 'Præjudicium jam de reis factum esse: nam et Scito eos ab republica remotos esse, et recusantes coercitos esse.' iv. 2. 'Iterum concessum esse: finem non fieri: non posse in eadem civitate tribunos plebis et patres esse: aut hunc ordinem, aut illum magistratum tollendum esse.' Et passim id observes licet. *Jac. Gron.* Illud *esse*, quod *Rhen.* et *Jac. Gron.* ex Mss. revocarunt, non modo superest in edd. ante Ald. verum etiam in Florent. Harl. utroq. (nisi quod posterior habeat *alia esse munia*) Leid. utroq. et Port. *alia regis esse munia* habet Lipsiens. Tò *esse* etiam Hearne se invenisse testatur in Oxon.

L. 2. et C. Hinc in contextum recepi. Neque morari debet, quod modo verbum esse præcesserit. Nam, ut Gron. docet, Livius eam vocem in orationibus subinde repetere solet. XL. 35. 'Quod fieri, præterquam quod ita deberet, etiam prope necessarium esse. Ita enim obstinatos esse milites, ut,' &c. Ita recte ibi legendum monuit J. F. Gron.

§ 6 Cum trabea et lictoribus prodit] *Procedit* Voss. 2. Similes turbas in his vocibus commutandis scribæ dederunt c. 23. § 6. c. 25. § 2. et alibi. Pari modo etiam 'excedere' et 'exire' inter se commutarunt. Vid. ad xxxvi. 21. § 2. Videri posset Livius respicere ad sollemnes processiones magistratum, et in primis consulum, primo die initi honoris. Vid. quæ notavi ad Silii vi. 444. Potius tamen ob reliquorum codd. consensum hic nihil mutandum puto. Sup. c. 13. 'Inde ad fœdus faciendum duces prodeunt.' Mox *sedens* abest ab Harl. 1. Tum *decrevit*, pro *decernit*, Port. a m. pr.

Tum demum palam facta ex comploratione in regia orta] Indicat Ms. exemplar esse legendum, *palam factum*; subaudi, regem esse extinctum. *Tum demum*, hoc est, ubi suas opes firmasset. Ceterum quia mox vet. cod. habet *et comploratione in regia orta*, arbitror sic scriptum reliquisse Livium, *Tum demum palam factum. Et comploratio in regia orta*: subauditur *est*. Rhen. Nescio, cur vet. lectionem immutaverit Rhen. *Tum demum palam facta ex compl. in regia orta*. Cum sit sensus; Servius, celata morte regis, opes suas firmavit, tum demum palam facta ex comploratione in regia orta regnavit. *Sigon*. Mallem, *Tum demum palam factum ex compl.* Certe *factum* exstat in Andr. editione et scripto Rhenani. Et vero 'palam factum quid esse' fuit omnino formula solennis, ubi jam alijus mors vulgabatur, ut pluribus

probavi in suspicionibus. *Grut. Probat hanc lectionem Sigon. palam facta ex comploratione*. Neque ego dissentio. Omnes tamen nostri libri *palam facto et comploratione*. Gebh. Rhen. invito Sigonio, *factum et comploratione*; *Grut. factum ex compl.* Freinsh. in indice Flori voc. 'Complorare' *facta ex comploratione in regia orta morte*. Sed optimorum et Pall. et Gall. Florentinorumque est, *palam facto, et comploratione in regia orta*. Vid. Diatr. ad Statii Silvas c. 48. xxii. 20. 'Quod satis erat in usum, sublato, cæterum omne incensum.' xxv. 9. 'Et ne ibi quidem nunciato, quo pergerent, tantum convocatos milites monuit.' xxx. 8. 'Velut debellato, quod ad Syphacem Carthaginiensesque attineret.' Cæsar Gall. vii. 52. 'Exposito, quid iniquitas loci possit, quid ipse ad Avaricum sensisset.' Ita membr. Andibus bonæ fidei. *Vulgatus exposuit*. Liv. xxii. 55. 'Et nondum palam facto vivi mortuique per omnes pæne domos complorarentur.' Ubi etiam vulgo vitiatum erat. *J. F. Gron. Adde Periz. ad Sanct. iii. 9. 1. Duk. Tunc demum*, Lipsiens. Vid. ad ii. 12. § 15. Deinde *palam facta et comploratione in regia orta* Harl. antiq. *palam factum et comploratione* Flor. et Leid. ambo. Sed reliqui omnes Voss. ambo, Harl. 2. Hav. Lipsiens. Port. et Neap. Lat. codd. etiam Oxon. omnes quos Hearne adhibuit, *palam facto, et comploratione*; quam lectionem merito δ πάλυ Gron. probavit. In genere hoc loquendi Livius plurimus est. vi. 25. 'Adjutorem sibi ad eam rem unum petit; permissoque, ut ex collegis optaret, quem vellet, contra spem omnium L. Furium optavit.' x. 36. 'Prævectus ad portam castrorum, ac statione equitum ibi obposita, edicto, ut, quicumque ad vallum pergeret, sive ille Romanus sive Samois esset, pro hoste haberetur.' xxviii. 7. 'Quum Heræam venisset,

audito Machanidam refugisse Lacedæmonem, Ægium se recepit:’ ubi vid. Rhen. c. 21. ‘Quidam, pacto inter se, ut victorem res sequeretur, ferro decreverunt:’ ubi vid. eundem Rhen. xxxi. 39. ‘Inde ad Pellinam est progressus, nondum comperto, quam regionem hostes petissent.’ Et paullo post, ‘Rex haud procul inde et ipse consedit. Inde satis comperto, Eordæam petituros Romanos, ad occupandas angustias præcessit.’ xxxii. 15. ‘Degressusque in campos Thessaliæ, quum jam omnia exercitui deessent, explorato ante, utrum Lencadem ac sinum Ambracium onerariæ tenuissent, frumentatum Ambracium in vicem cohortes misit.’ xxxiii. 41. ‘Pervenit in Lyciam: Patariisque cognito vivere Ptolemæum, navigandi quidem in Ægyptum omisum consilium est.’ xxxv. 35. ‘Fecerat sibi morem Alexamenus, nunc cum tyranno inter paucos ordines circummeundi, nunc in dextrum cornu ad suos adequitandi; mox inde, velut imperato, quod res poposcisset, recipiendi se ad tyrannum.’ xlv. 28. ‘Cognito deinde in latere altero quinquaginta onerarias suarum inclusas esse, circumvecti propere, ac summotis terrore hostium navibus, onerarias in Macedoniam mittunt.’ c. 35. ‘Prætorem Octavium arcessitum, exposito quid pararet, Heraclenum cum classe petere jubet.’ xlv. 5. ‘Petiit, ut sibi paucis adloquendi populi potestatem facerent. Permisso, Utrum nos, hospites Samothraces, vere accepimus, an falso,’ &c. Idem genus loquendi etiam Justino familiare est. i. 7. ‘Ex universa Græcia, cognito, quod inlatum Cræso bellum esset, auxilia velut ad extinguendum commune incendium confluebant:’ ex quo plura exempla præstabit Index Freinsheimianus vocibus ‘Cognito,’ ‘Petito,’ et ‘Quæsito.’ Silius, Livii imitator, xiv. 97. ‘jungit nova fœdera, pacto, Ce-

deret ut Siculis victor Sidonins oris:’ ubi alia notavi. Vid. etiam Snakenb. ad Curtii iv. 13. § 37. Præterea *comploratione in regiam orta* Voss. uterq. Lipsiens. et Port. Sed male.

§ 7 *Jam tunc comprehensis*] *Jam tum cum comprehensis* Voss. 1. et Leid. ambo: *jam tum cum comprehensis* Harl. 1. *Jam tum comprehensis* Flor. *jam tum comprehensis* Harl. 2. *jam tum comprehensis* Hav. Lipsiens. et Port. nec non edd. usque ad Grut. a quo *tunc* promanavit. Sup. c. 5. ‘*Jam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum ferunt.*’ c. 7. ‘*Jam tum immortalitatis virtute partæ fautor.*’ Inf. c. 45. ‘*Jam tum erat inclitum Dianæ Ephesiæ fanum.*’ l. ii. c. 35. ‘*Damnatus absens in Volscos exsulatum abiit, minitans patriæ, hostilesque jam tum spiritus gerens.*’ xlv. 6. ‘*Oroandes jam tum, dum pecunia deferretur, primis tenebris solverat navem.*’ Et passim alibi. Id igitur revocavi.

Exsulatum ierant] *Exsulatum ierunt* Voss. 2.

CAP. XLII. § 1 *Nec jam publicis magis consiliis*] Sic et in archetypo Vornac. legitur. At ausim jurare ego, scripsisse Livium, *Nec jam publicis magis auxiliis Servius*. Si quidem, quod ante dixit, ‘*Servius præsidio firmo munitus,*’ illud ipsum est, quod hic publica auxilia vocat. Et aliquanto post sequitur ‘*consilio angere imperium conatus est.*’ Porro facilimus scribæ lapsus fuit, ut, pro *auxiliis*, scriberet *consiliis*, literarum similitudine deceptus. Rhen. Restitui in integrum scripturam voluminum Mss. omnium, nec non impressorum ante Sigon. natum. Is nobis primum obrusit *auxiliis*, ortum e cerebro Rhenani. Quod miror non etiam exagitatam a rabie Robortelli. Grut. Non Sigonius fuit, ut Gruterus credebatur, qui conjecturam Rhenani *auxiliis* in contextum admisit, sed potius Cael. Sec. Curio, qui editioni Basil.

1549. præfuit. Ea enim prima ita exhibuit. Recte vero Grut. revocavit lectionem vett. codd. et edd. quibuscum faciunt nostri Voss. uterq. Leid. uterq. Harl. uterq. Lips. Port. et Hav. Neque eam mutandi ullam justam causam Rhenanus habuit, licet tamen verum sit, 'consilium' et 'auxilium' in Mss. confundi. Vide II. 27. § 2. Publica consilia vocat Livius, quæ Servius clandestina quidem, at tamen de summa republica, cepit; quod nempe, celata Tarquinii morte per speciem alienæ fungendæ vicis, opes sibi firmaverit: privata vero consilia, quæ ad familiam suam privatim pertinebant, connubium nempe filiarum, quas, Tarquinii filiis elocando, evitare conatus est similes insidias, atque Anci liberi Tarquinio struxissent.

Qualis Anci liberum] *Anci liberorum* Voss. 1. Leid. 2. Hav. et Lipsiens. *Anci liberis* Voss. 2. Mox *Tarq. liberorum* Voss. ambo, et Leid. 2. *Tarq. liberi* Harl. 2. *Tarq. liberi* Lipsiens. Paulo post, *Tarq. Servius jungit*, media voce adjecta, Hav. Sed male. Eadem enim jam præcessit; quare hic repeti opus non est.

§ 2 *Nec rupit tamen fati necessitatem*] *Nec tamen rumpit* Neapol. Lat. *Nec rupit tum* Lipsiens. Vid. ad XXII. 17. § 5. Mox *qui cum in invidia* Flor.

Bellum cum Veientibus (*jam enim induciæ exierant*)] Hæ induciæ sub Romulo factæ erant, ruptæ sub Tullo, ut paullo ante diximus; et a Romuli morte nunc sunt centum ac quadraginta ferme anni. Quomodo igitur jam primum exierant? nisi instauratas alicubi quis dicat: quod ipse tamen Livius dicere neglexit. *Glar.* Omnino intelligi nequeunt induciæ, quas Romulum Veientibus in centum annos concessisse Livius supra narravit c. 15. Quocumque enim Romuli anno factas dicamus, jam diu ante Servii regnum exisse debuerunt.

Præterquam quod ipsi Veientes inducias a Romulo impetratas diu ante earum exitum perlide sub Tullo rege frugerint, ut Livius supra narravit c. 27. Verosimilis itaque est conjectura Perizonii in *Anim. Hist.* c. 4. Tullum Veientibus iterum inducias dedisse in centum annos, quæ regnante Servio exierunt; si autem recipiatur ejus, vel propius ad vulgatam scripturam accedens Dukeri conjectura, quam proposuerunt supra ad c. 30. § 7. earum induciarum etiam Livius, quamvis non suo loco, mentionem fecisse dicendus erit.

§ 3 *Et virtus et fortuna enituit Tullii*] Alterum et priori loco omittunt Voss. 1. et Leid. 2. Tum *nituit* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. et Hav. Deinde *fort. Servii Tull. enit.* Harl. 2. *fort. Servii Tull. omitta voce enituit*, Lipsiens. Denique *plebis animus* Flor. a m. recent. Leid. 1. Voss. 2. Lipsiens. Port. et Hav.

§ 4 *Adgrediturque inde pacis longe maximum opus*] Sic jam Andr. Sed sex membranæ me docuerunt, scribendum *Aggr. inde ad pacis.* Recte. Sic enim et Cic. pro Mur. c. 7. 'Cæterorumque ornamentorum omnium, quibus fretum ad consulatus petitionem aggredi par est:' de Nat. 1. 21. 'Sed antequam aggredior ad ea, quæ a te disputata sunt, de te ipso dicam, quid sentiam.' Et sæpe. *J. F. Gron.* *Aggr. inde ad pacis* etiam Flor. Voss. 1. Harl. 1. et Leid. uterq. *Aggr. inde et pacis proxime verum* Voss. 2. *aggr. inde aliud pacis* Hav. Plantus Bacchid. v. 2. 30. 'senem illum Tibi dedo ulteriorem, lepide ut lenitum reddas, ego ad hunc Iratum adgrediar.' Cic. de Orat. II. 72. 'Ego cum ad causam sum adgressus:' ubi male scriba cod. Trajectini, aliorumque codd. Oxoniensium, quos Thom. Cockman evolvit, librarii voculam *ad* omiserunt. Nam, ita sæpius Cicero nem loqui solitum fuisse, constat ex exemplis, quæ collegit Hadrianus

Cardin. de Serm. Latin. p. 77. Mox *div. jur. auctor*, alio verborum ordine, Hav.

§ 5 *Censum enim instituit, rem saluberrimam, &c.*] Census dicebatur æstimatio rerum ac bonorum facta, secundum quam tributa solvebantur. Neque umquam, quod equidem sciam, veteres auctores pro annuo proventu usurparunt, ut nunc vulgus jurisperitorum solet. Admonuit nos ejus rei Dn. Ulricus Zasius, vir immortalitate dignissimus, ac præter juris prudentiam, qua hac nostra ætate absque controversia regnat, etiam classicorum scriptorum eruditissimus.

Quare hic census accipitur pro patrimonii bonis, sive pro sorte, ut populi adhuc pauperis. Quando autem et hic locus, et quæ postea de suffragiis ferendis a Livio nimis concise referuntur, multos acriter torquent, quum apud Dionysium luculenter discussa sint, operæ pretium putavi, ea omnia hic sub oculos in typum statuere cum summis pecuniariis utriusque auctoris, cumque classium centuriis, armis, ac telis; ut si qua inde utilitas ad lectorem manare queat, ea parte non desimus studiosis, quod in Dionysium olim etiam fecimus.

Classes sex.	Census.	Peditum Centuriæ.	Equitum Centuriæ.	Arma omnia ex ære.
I.	100000. æris. 10000. drachmæ. 1000. coronati. 100. minæ.	LXXX.	XVIII. Fabrorum II. Has duas fabrorum centurias Dionysius adjecit secundæ classi, Livius primæ.	Galea, clipeus, ocreæ, lorica. Tela. Hasta, et gladius.
II.	75000. æris. 7500. drachmæ. 750. coronati. 75. minæ.	XX.		Arma. Galea, scutum, ocreæ. Tela. Hasta, et gladius.
III.	50000. æris. 5000. drachmæ. 500. coronati. 50. minæ.	XX.		Arma. Galea, et scutum. Tela. Hasta, et gladius.
IV.	25000. æris. 2500. drachmæ. 250. coronati. 25. minæ.	XX.	Tubicinum &c. II. Duas facit Dionysius, Livius tres: et hic quintæ adjecit classi, ille quartæ.	Arma. Scutum, ait Dionysius. Tela. Hasta, et verutum: quamquam in Dionysio pilum legatur.
V.	11000. æris. 1100. drachmæ. 110. coronati. 11. minæ.	XXX.		Tela. Funda ac lapides missiles.
VI.		Capite censorum I.		

Minis ac drachmis supputat Dionysius, ut auctor Græcus, Livius vero

assibus, qui erant ex ære. Quadrat autem ratio utriusque auctoris cum

G. Budæi supputationibus. Quapropter coronatorum Francicorum æstimationem ordini proposito injecimus, oppido aptam, ut hujus quoque ætatis pecuniariam æstimationem haberet lector. Minæ singulæ decem coronatis, coronati vero singuli decem valent drachmis. Drachmæ porro cum denariis Romanis idem habent pondus, quare denis valent assibus, ut denarii. Est itaque hæc divisio per totum denaria. Et priorum quidem quatuor classium numerus in diminutionem habet centenarii quadranteis, at quintæ prioris dimidium ap. Dionysium, ap. Livium minus: ait enim, 'undecim millibus hæc classis censebatur:' nisi et hoc corruptum quis putet, quod equidem suspicor, et legendum *duodecim millibus*, pro *undecim millibus*. Duas fabrum centurias Dionysius secundæ adjicit classi, ut dictum est, Livius primæ. Ceterum tubicinum, cornicinum et accensorum centurias Livius tres facit, Dionysius duas. Et hic quidem quartæ adjecit classi, Livius quintæ. Porro in armis ac telis non multum discriminis habent. In quarta classe Livius ait arma mutata, nec adjicit, quo pacto: Dionysius eis scuta data scribit. In universum igitur erant classium centuriarum cxciii. auctore Dionysio. Et cum totum curarum bellorumque onus a pauperibus in dites inclinatum esset, commodo illo levavit mitigavitque eorum indignationem Servius, quod dites fecit vere reipublicæ dominos, quippe penes quos erat maxima populi potestas, quæ est de suffragiis ferendis. Valebant enim suffragia non viritim, sed centuriatim lata: qua in re vincebant equites cum sola prima classe. Equites enim primi vocabantur, quibus erant xv. centuriæ, dein prima classis, quæ octoginta habebat centurias. Atque hi simul si consentiebant, reliquas classes omnes tribus vincebant suffra-

giis, quandoquidem ipsi erant centuriæ xcvi. reliquæ xcv. duntaxat. *Glar.*

Tanto futuro imperio] Tò futuro deerat in Leid. 2.

Belli pacisque munia] *Pacisque roma* Harl. 1. Quod literarum transpositione et exigua mutatione pro *onera* datum videtur; *onera* vero ex glossa invaluisse puto. Deinde *virium*, pro *viritim*, Lipsiens. Qui error ob similitudinem ductum, quæ in scriptura Longobardica est inter literas *u* et *ti*, ortus videtur. Tandem *vel pace dec.* Hav. a m. sec.

CAP. XLIII. § 1 *Aut majorem censum habere]* Pal. 1. *majoris censum*. Respexit ad præc. *æris*. Gebh. *Majoris censum* etiam Lipsiens. Reliqui mei in vulgatum recte conspirant, nisi quod *haud majorem censum* aperte contra mentem Livii habeat Leid. 1. Alibi sæpe vocalæ *aut* et *haud* in Mss. commutantur. Vid. ad xxviii. 2. § 11. Id vero in nullo alio cod. quam in Leid. 1. frequentius observavi.

§ 2 *Prima classis omnes]* Pal. 1. *primæ classis*. Non insecite. Gebh. *Primo classis omnis* Flor. *Primo classis* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. *primo classes* Leid. 1. *primæ classis* Voss. 2. Lipsiens. et Port. *prima classis* Harl. 2. et Hav.

Juvenes ut foris bella] Juniores legendum esse conjicit Latin. Et ita Hearne in Oxon. B. invenit. Nostri in vulgatam lectionem constanter conspirant; quam etiam mutandi legitimam causam non video. Unus tamen Lipsiens. trajectis vocibus, præfert *juvenes ut bella foris*.

Galea, clipeus, ocreæ] Cod. vet. habet *galea, clipeum, ocreæ*. Quid autem opus erat hic scribere *clipeus*, quum utrumque doctis sit in usu, *clipeus* et *clipeum*? Virg. *Æn.* ix. 709. 'et clipeum superintonat ingens.' Auctor Servius. *Rhen.* Flor. et Helm. *cli-peum*. Quæ forma sæpe Livius alibi. J. F. Gron. *Clipeum*, quod Rhen. et

Gron. in optimis Mss. invenerunt, in meis etiam melioris notæ, Flor. Leid. 1. et Harl. 1. superest, unde lectionem illam, quam primus Gron. in contextum recepit, servandam iudicavi, licet reliqui codd. in alia omnia abeant. Charisius Instit. Gramm. I. p. 59. 'Clipeus masculino genere in significatione scuti ponitur, ut Labienus ait; neutro autem genere imaginem significat. Sed Asinius de provinciæ hæredibus imaginis clipeum masculine dixit. Clipeus prætextæ imaginis positus. Et Livius in significatione scuti, neutraliter sæpius, et Pomponius in Capella, quum ait: Clipeum in medio fixum est. Quare Plinius dubii sermonis secundo indistincto genere dici ait; sed litera differre, ut pugnatorium per i, clipeum, quod est a clepere, id est, cælare dictum; imaginem vero per u, clupeum, a cluendo. Sed hæc differentia mihi displicet propter communionem i et u literarum: nam et maximus dicimus et maxumus, et optimus et optumus. Nec tamen illa differentia secernimus.' Verum autem esse, quod Charis. testatur, Livium in significatione scuti sæpe neutraliter clipeum dixisse, hæc probant exempla, ex xxxv. 41. 'De multa damnatorum quadrigæ inauratæ in Capitolio positæ in cella Jovis supra fastigium ædiculæ, et duodecim clipea inaurata.' cap. 10. 'Multos pecuarios damnarunt: ex ea pecunia clipea inaurata in fastigio Jovis ædis posuerunt.' xxxviii. 35. 'Et duodecim clipea aurata ab ædilibus curulibus P. Clandio et Ser. Sulpicio Galba sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt.' Vide Pierium ad Virg. Æn. ix. 709. Popm. de Differ. Verb. voce 'Clipeus,' et Voss. Gramm. iii. 36.

[*Hastaque et gladius; additæ huic, &c.*] *Et gladius addita; additæ huic* Hav. Sed vox insiticia recte reliquorum

codd. eam ignorantium tacito consensu damnatur. Neque etiam ullus necessariam iudicabit, qui animadvertit, τὰ *hastaque et gladius* pendere ex præc. *imperata*. Ceterum Periz. utrum Antonius pater, an Jacobus filius fuerit, dicere nequeo, τὸ *que* delevit, quasi scribendum putaret *hasta et gladius*. Sed quum copulam hanc servant omnes codd. eam, illis invitis, expungendi nullam necessitatem video. Sensus autem receptæ lectionis ille constituendus est, ut dicat Livius, præter arma, quæ tegumenta corporis essent, militibus ex prima classe lectis etiam arma; quæ tela in hostem forent, imperata fuisse duo hæc, 'hastaque et gladius.' De compositione hac orationis et usu vocularum *que* atque *et* plura vid. ad x. 30. § 2.

§ 3 *Machinas in bello ferrent*] *Leviter suspecta lectio. Quid enim ferrent? ipsine suis humeris? haud potuit. Dixisset 'vehement,' 'curarent' aut adsimile verbum, ferrem. Sed profecto legendum ibi potius facerent. Et hoc eorum munus, ut fabricarentur machinas, cum iis opus. Advoco Dionysium, qui in ipsa hac re iv. p. 222. centurias duas ὀπλοποιῶν καὶ τεκτόνων* facit: id est, qui *armorum fabri itemque architecti* essent. Lipsius, Poliorcet. Dial. iii. 6. Non immerito Lipsio suspectum fuit *ferrent*. Nec offendere debet, quod, probata ejus conjectura, repetatur τὸ *facerent*. Multa hujusmodi sunt in Liv. xxx. 33. bis repetit 'instruxit,' ter 'ostentatur;' et ibidem cap. 39. bis 'tempestas adorta.' Vide plura ad cap. 53. § 4. *Duk*. Vid. etiam de his vocum in Livio frequentibus admodum repetitionibus supra hoc lib. cap. 3. § 9.

§ 4 *Intra centum usque ad quinque et septuaginta millium censum*] *Inter centum* Leid. 1. et Harl. 1. Qui error in Mss. passim occurrit. Vide ad v. 27. § 3. *Tum quinum et septuaginta*

Voss. 1. *quinque et LXXX*. Oxon. L. 1. ut Hearne monet.

Et ex his senioribus junioribusque] Vocula et deest in Leid. 1. et Harl. 2. Sed eam interceptisse videtur sequens ob similitudinem literarum. In reliquis constanter superest. Præterea τὸ his exsulat ab Harl. 1. cui tamen nullus meorum codd. concinit.

§ 5 *Tertiæ classis in quinquaginta millium]* Antiq. lect. *Tertiā classis in quinquaginta millium*. Suspicio scriptum fuisse *In tertiā classe quinquaginta millium* aut *Tertiæ classis millium quinquaginta*. Rhen. Quod in Vormac. Rhenani, etiam superat in Voss. 1. Leid. ambobus, Harl. 1. et Lipsiens. Sed *Tertiæ classis, quam intra quinque et septuaginta usque in quinquaginta millium* Voss. 2. *Tertiam classem in quinquaginta millium* Harl. 2. Hav. et Port. in marg. quum in contextu habeat *Tertiæ classis quinquaginta millium* ut fere Rhen. legendum conjecit. *Tertiam classem quinquaginta millium* Oxon. B. C. et L. 2. ut Hearne auctor est. Offensi fuisse videntur librarii præpositione *in*, neque intellexisse, quo sensu dicatur *in quinquaginta millium*, quod, si vulgatam lectionem servari placet, commode positum accipi potest pro ‘usque in summam quinquaginta millium.’ Ita enim in ap. Liv. aliosque sæpe occurrit. Inf. XLIV. 11. ‘Itaque in id tempus, quo prope divortia itinerum castra posituri erant, deliberatio ejus rei differtur.’ In Epit. lib. c. ‘Q. Metellus, perdomitis Crentensibus, liberæ in id tempus insulæ, leges dedit.’ Vide Duk. ad Flori Præfat. § 1. Quum tamen nullus codd. lectionem receptam firmet, a vitio locus liber non esse videtur: qui ut persanetur, integriores codd. exspectandos reor, quamvis variæ conjecturæ menti obferantur, quarum unam tantum nunc proponam, forte legendum esse *Tertiæ classis in quinquaginta millia*; ut nempe numerus

notis expressus in *L. M.* errori causam dederit. Vide ad xxv. 9. § 16.

Centuriæ et hæ; eodemque] *Centuriæ et eodem discrimine* Leid. 2. et Port. a m. sec. *centuriæ et hæ, eodem* Hav. *centuriæ et hec, eodemque* Voss. 2. Leid. 1. Port. a m. pr. et Voss. 1. a m. pr. in quo τὸ hec postea expunctum est. Vide ad II. 44. § 12. Deinde ætatum Flor. Voss. 2. et Leid. uterq. Vide Voss. Gramm. IV. 14. et Burmann. ad Vell. Pat. II. 89. § 1. Eam scripturam, optimi cod. auctoritatem secutus, recepi, licet plerique reliqui vulgatum servant, nisi, quod corrupte, proxime tamen ad vulgatum, et datum pro eo legatur in Lipsiens.

Quidquam mutatum] *Quidquam* Leid. 1. Vide ad XL. 47. § 9. *quidquam ademptum vel mutatum* Leid. 2. et Voss. 1. in quo tamen, adjectis notis, voces *ademptum vel delendas* esse librarius indicavit.

§ 6 *Arma mutata, nihil præter hastam et verutum datum]* Multis ad hunc locum probare conatur Donjatus, vulgatam interpunctionem mutandam esse: ea enim servata, milites ex hac classe lectos adnumerari debere levi armaturæ, quia Livius dicendo, ‘arma mutata, nihil præter hastam et verutum datum esse,’ innuat, galeam, scutum, ac gladium, quibus milites ex tertiā classe armabantur, iis ademta esse: id tamen verosimile non videri ob duas præsertim causas: primo quod Dionys. Ant. IV. p. 222. testetur, arma quartæ classi imperata fuisse *θυρεούς τε, καὶ ξίφη, καὶ δόρατα*: secundo, quod probabile non sit, ex quinque classibus duas, quartam nempe et quintam, destinatas esse, ex quibus milites levioris armaturæ scriberentur, quorum non ita magnum in bello momentum erat. His permotus ita distinguendum putat, *arma mutata nihil præter hastam et verutum datum*. Ut sensus sit, eadem arma, quæ tertiæ classi, etiam imperata fuisse quartæ classi, nisi

quod loco hastæ datum sit verutum. Verum animadvertisse non videtur Doujatius, dissensu, quem inter Livium, recepta vulgata interpunctione, et Dionysium esse contendit, sublato, novum dissensum ex emendata ejus distinctione oriri. Secundum Dionys. enim quartæ classi inter alia arma imperantur *δόρατα*, tribus prioribus classibus itidem imperata; sed, admissa ejus distinctione, hastæ, quas Livius similiter tribus illis classibus imperatas dixerat, quartæ classi eripiuntur, ejusque loco dantur veruta. Novi equidem *δόρυ* vocem generalem esse, quo non tantum cominus pugnatur, verum etiam quo eminus prælum conseritur. Vid. Lipsium Poliorc. Dial. iv. 4. At ejusdem significationis etiam vox hasta est; nam illam quoque telum indicasse, quo non tantum cominus, sed etiam eminus res gerebatur, indicat Cic. de Sen. c. 6. 'Nec enim excursionem, nec saltu, nec eminus hastis, aut cominus gladiis uteretur; sed consilio, ratione, sententia.' Adeoque quemadmodum Dionys. quatuor his primis classibus *δόρατα*, ita etiam Livius iisdem hastas imperatas fuisse dicere potuit. Vulgatam itaque interpunctionem servavi, sive verba Livii 'hastam et verutum' accipere velis pro hastam, id est, verutum, aut hastam missilem: verutum enim missile esse patet ex Liv. viii. 24. 'Jamque in vadum egressum eminus veruto Lucanus exsul transfigit:' sive ea ita interpretari velis, ut hasta et verutum duo diversa tela notent, alterum quo cominus, alterum quo eminus res geratur. Ita certe uni eidemque militi hasta et gæsa dantur ap. Liv. viii. 8. 'Leves autem' (milites,) 'qui hastam tantum gæsaque gerent, vocabantur.' Ex quo loco insuper patet, Livium militibus levis armaturæ non verutum, sed gæsa, tribuisse, adeoque secundum Livium classi quartæ leviora quidem arma, quam tribus

prioribus, quemadmodum etiam tertiæ, quam duabus præcc. imperari; non tamen propterea sequi, quartam etiam classem ad levem armaturam ita proprie dictam destinatam esse. Ne quid tamen dissimulem, alibi velutibus sive militibus levis armaturæ verutum tribuitur, ut xxi. 55. 'Eos velites, ad id ipsum locati, verutis conjectis, et avertere, et insecuti aversos sub caudis fodiebant.' Quod autem adtinet ad dissensum qui manet inter Dionys. et Liv. potuerunt diversos auctores secuti esse, præsertim quia et in aliis partibus hujus descriptionis instituti census inter eos non conveniat. Vid. Glar. ad cap. præc. § 5. Adeoque, eosdem hic etiam dissentire, mirum haberi nequit. Ceterum *verutum* Flor. Voss. uterq. Leid. 1. et Harl. 1. Vid. ad ii. 20. § 9.

§ 7 *Quinta classis aucta*] Ultima vox in Voss. 1. erat omissa a principio, postea tamen inter versus adscripta est. Pro ea acta est in Harl. 1. Vid. ad xxi. 61. § 4. Mox vocula *hi* exsulat ab Port.

Cornicines, tibicinesque] Vet. lib. *tubicinesque*. Egrege. Dionys. enim iv. 222. ubi hac de re agit, vertit *σαλπικτῆς*. Sigon. Pall. 1. ac 3. *cornicines tibicinesque*. Pal. 2. vero, ut Sigonii lib. *tubicines in tres*, &c. Gebh. *Cornicines et tubicines* infra etiam junctos memorat Livius ii. 64. 'Cornicines tubicinesque in equis impositos canere ante vallum jubet:' ubi in quibusdam Mss. similiter peccatur. *Tubicinesque* etiam Ascensius 1513. et 1516. edidit. Doujat. ex loco Dionysii mox laudando vulgatum tueri conatur. Quum enim is in illis centuriis præter cornicines tubicinesque fuisse dicat, qui aliis instrumentis classicum canebant, in illis sine dubio tibicines Livio memoratos fuisse credit. Sed infeliciter. Licet enim alias gentes tibiis in bello usas fuisse constet, vellem tamen idoneis scriptorum locis docuisset,

idem etiam apud Romanos obtinuisse. Præterea Jac. Periz. ad marg. Livii, quo uti solitus fuit, scribendum conjecit *His accensi cornicines tubicinesque*, ab initio expuncta præpositione *in*; id enim convenire Dionys. qui non alios, quam qui classicum in bello canerent, adeoque nullos accensos, in his centuriis agnoscens, ita inquit IV. 222. *Δύο δὲ σαλπιστῶν τε καὶ τυμπανιστῶν, καὶ τῶν ἄλλοις τισὶν ὄργάνοις ἐπισημαινόντων τὰ παρακλητικὰ τοῦ πολέμου.* Et veram ejus emendationem puto. Non enim *in his*, id est, inter has triginta centurias quintæ classis, fuerunt tres centuriæ destinatæ accensis, cornicinibus et tubicinibus; sed *his* triginta centuriis quintæ classis insuper *accensi*, id est, adjecti, adnumerati fuerunt aliæ centuriæ, in quas relati erant cornicines et tubicines. Certe qui in veteri re militari Romanorum *accensi* vocati sunt, de quibus Fest. agit in voce ‘Adscriptitii,’ hic intelligi nequeunt.

In tres centurias] Malim *in duas*, ut scribit Dionys. IV. 222. ut centuriæ omnes sint CXIII. numero impari, ut concipit Dionys. non CXIV. *Sigon.* Sigonii conjectura non displicet. Firmatur enim non tantum testimonio Dionysii, sed ex eo etiam, quod vel secundum Liv. a Servio rege in qualibet classe, ex qua milites legebantur, observatum fuerit, ut in unaquaque earum tot essent centuriæ juniorum, quot erant seniorum. Et hinc etiam scriptæ fuerunt duæ fabrum centuriæ, altera nempe seniorum, altera juniorum, ut Dionys. loco laudato refert. Id autem falleret in hac quinta classe, si triginta ejus centuriis tres aliæ accensæ fuissent, quas non modo tantum duas, sed alteram similiter seniorum, alteram juniorum fuisse, Dionysius ibidem testatur. In sexta quidem classe una tantum centuria memoratur, verum hæc centuria fuit ‘inmunis militia,’ ut Livius, sive, ut inquit

Dionys. Servius eam *στρατείας ἀπέλυσε*. Hinc etiam non erat, *enr* in seniores et juniores distribueretur; Livius enim hanc divisionem factam dicit, ‘seniores ad urbis custodiam ut præsto essent, juvenes ut foris bella gererent.’ Et hinc jam firmari potest Perizonii conjectura in verbis præc. nisi quis exciperet, hoc loco quidem *duas centurias* legendum esse, sed quamque earum ex triplici hominum genere, accensis, cornicinibus et tubicinibus constitisse, et alteram earum seniorum, alteram juniorum fuisse. Certe sic ferri non posset sententia Doujatii, qui ex eo, quod Livius accensos, cornicines et tibicines *in tres centurias* distributos ait, conjicit, accensorum unam aliquando centuriam fuisse. Fatendum tamen omnes codd. meos constanter præferre *in tres centurias*, nisi quod in solo Voss. 2. sit *inter centurias*.

Undecim millibus hæc classis censebatur] In hanc lectionem conspirant codd. quos consului. Unus tantum Harl. 1. leviter corruptus *indecim millibus* præfert; unus etiam Hav. voce auctior *hæc classis esse censebatur* minus recte legit. Attamen *duodecim millibus* legendum suspicatur Glar. ad cap. præc. § 5. *duodecim millibus quingentis* Hotomann. de Re Numm. p. 124. existimans Livium hoc modo per notas scripsisse, *ccIcccIccIccIcc*. inperitum autem librarium duas posteriores *ccIccIcc* quasi supervacuas, omisisse.

§ 8 *Hinc minor census*] Scribe juxta fidem vet. voluminis, *Hoc minor census*. Est autem *Hoc* ablativi casus. Id quod non animadvertit, qui *Hinc* adverbium supposuit. *Rhen.* *Hac minor* habet Voss. 1. *Hic minor* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. Hav. etiam edd. ante Mogunt. quæ prima *Hinc* recepit, nullo meorum codd. favente. Reliqui enim Leid. 1. et Harl. 1. quemadmodum *Rhen.* emendabat, *Hoc minor* ser-

vant; quomodo etiam ante Rhen. Ald. edidit: cui Colonienses 1525. et Cervicornus 1528. recte auscultarunt.

Centuria facta est immunis militia] *Centuria jam facta est* Leid. 2. et a m. pr. Voss. 1. Tum *facta est in militia* Harl. antiq. Si libb. addicerent, mallem *immunis militiae*. Ita enim VII. 7. 'Imunes quoque operum militarium erant.' Quamvis tamen nec alterum temere damnandum.

Ornato distributoque] *Armato distributoque* Voss. 2. *ordinato distributoque* Leid. 2. Utrumque ex glossa interpretis natum censeo. Simili modo 'ordinare' pro 'ornare,' eodem sensu librarii alibi dederunt eadem ex causa. Vid. ad XXIV. 48. § 7. Quemadmodum etiam 'armare' pro 'ornare.' Vid. ad XL. 36. § 5.

Equitum ex primoribus civitatis XII. scripsit centurias, sex item alias, &c.] Ex his verbis centurias colligit Glar. xv. cum sint XVIII. Tres enim veteres tantum auctas esse putare videtur, cum ex tribus sex factas esse Livius intelligat. ['Vid. annotationes Glareani, eique injuriam manifestam fieri dices.] Hac enim de re sic ait in Prisco c. 36. 'Tarquinius equitem maxime suis deesse viribus ratus, ad Ramnenses, Tatienses, Luceres, quas centurias Romulus scripserat, addere alias constituit, snoque insignes relinquere nomine.' Et paullo post: 'Neque tum Tarquinius de equitum centuriis quicquam mutavit, numero tantum alterum adjecit, ut mille DCCC. equites in tribus centuriis essent: posteriores modo sub iisdem nominibus, qui additi erant, appellati sunt; quas nunc, quia geminatae sunt, sex vocant centurias.' Hæc ibi. Geminavit autem eas Tullius, ita ut ex tribus sex faceret, sed sub iisdem nominibus. Quo efficiebatur, ut primi essent et secundi Ramnenses, primi et secundi Tatienses et Luceres. Quod Fest. etiam docet, qui l. XVII. in voc. 'Sex Vestæ,' ait ita:

'Civitas Romana in sex distributa erat partes, in primos, secundos Tatienses, Ramnenses, et Luceres.' Dionys. item IV. p. 222. decem et octo centurias a Tullio factas scribit, non quindecim. *Sigon.* Errorem ab operis typographicis commissum Sigon. hic tribuit Glareano. Quamvis enim revera tantum quindecim equitum centurias memoret supra ad præced. § 5. tamen dicendo eas cum octoginta primæ classis centuriis nonaginta octo centurias efficere, adeoque tribus suffragiis reliquarum quinque classium nonaginta quinque centurias vincere, satis indicat, se credere, non quindecim, sed octodecim equitum centurias primæ classi a Servio additas esse. Quin et in tabula ibidem descripta, qua universam populi Romani divisionem in sex classes, classium in suas centurias, aliamque classium inter se differentiam complectitur, non ambigue etiam octodecim equitum centurias memorat. Ceterum *civitatis*, pro *civitatis*, Leid. 1. qui error a librariis frequenter in Mss. commissus est. Vide ad XXII. 8. § 7.

§ 9 *Centurias tribus ab Romulo]* Excidit particula monosyllaba, et scribendum, *fecit e tribus ab Romulo institutis*. Intelligit, (quod prætermisit Livius,) et ab Tarquinio actis. Sed de hoc quoque loco, quod satis sit, in Obs. III. 25. Neque enim attentii hic interpretes. J. F. Gron. Salmas. de Milit. Rom. c. 20. hunc locum ita accepit, quasi ad tres equitum centurias ab Romulo institutas Servius sex adjunxerit, et deinde duodecim alias scripserit, ut ita non octodecim, quot Dionys. IV. p. 222. numerat, sed viginti et unam centuriam fecerit. Verum omnem hanc difficultatem facile dispellit a Gron. adhibita medicina, qui *sex item alias centurias e tribus ab Romulo institutis* legendum conjecit.

Ad equos emendos dena millia æris ex publico data] Magna quidem illa

summa est: nam aureos Romanos confecit ad quadraginta. Neque verisimile est, in tanta paupertate tanti equos constituisse: sed equorum vocabulo, ut opinor, etiam ornamenta complectitur. Deinde semel ea pecunia dabatur, ut, equo perempto, alterum sibi suis nummis eques compararet. *Hotoman*, de Re Numm. p. 88. *Salmas*, de Milit. Roman. c. 21. legendum censebat *una millia æris*, ad id permotus loco *Varron*, de L. VII. p. 98. 'Debet itaque dici, ut *Vatiniorum*, *Manliorum*, sic *denariorum*; et non equum publicum mille assarium esse, sed mille assariorum.' Illud autem *una millia* eodem modo dici, quo '*una mænia*' occurrit ap. *Sall.* in Cat. c. 6. Verum nihil ap. *Liv.* mutandum esse docuerunt viri longe doctissimi *J. F. Gron.* de Pecun. Vet. III. 2. et *Ratb. Herm. Schelius* in Dissert. post *Hygin.* et *Polyb.* de Castris Rom. c. 4. Quorum ille locum *Varronis* accipiendum putabat non de millenis æris, quibus equus publicus emebatur tempore *Servii*, sed quæ ærarium conferebat in equi publici impensam. Quum autem *Livius* mox addat, *viduas bina millia annua*, quibus equi alerentur, *pendidisse*, statuebat, equites proprie millenos æris accepisse in equi publici impensam, altera millia addita ad exhibendum curatorem equi servum. *Schelius* vero vel *Gronovii* expositionem probabat, vel *Varronem* de equitum stipendio quadrimestri loqui opinabatur, vel denique decem millia *Serviana*, quæ olim equiti ad emendum equum dabantur, postea in decem pensiones annuas (tot annos enim eques merebat) conversa fuisse, atque ita *Varronem* recte dixisse, 'equum publicum mille assariorum esse,' id est, mille asses factum pretium annum equi publici. Ceterum *Budæus* de Ass. IV. p. 466. quoniam *Livius* non *equum emendum*, sed *equos emendos* dicat, credebatur, quemque equitem

duos equos habuisse, unicuique autem emendo quinque millia æris, alendo mille æris tributa fuisse. Contra *Perizon.* in marg. *Liv.* credidit, verba ad *equos emendos dena millia* ita accipienda esse, quasi dictum foret, ad singulos equos emendos decem millia æris data esse, sed hanc summam illo tempore inmodicam fuisse: ideoque *decem* pro *dena*, et *duo* pro *bina* legendum coniecit, et ita verba accipienda putabat eo sensu, quo *Budæus* illa accepit.

Et, quibus equos alerent, viduæ adtributæ] Censeo *Livium* edidisse *Et, qui equos alerent*. Id est, ut haberent in sumtum, quo alerent equites. Sic enim loquebantur. *Plaut.* *Trinum.* II. 2. 74. 'Habemus et qui nosmet utamur.' Pro quo *Ter.* in *Adelph.* V. 9. 24. 'Unde utatur.' *Cic.* ad *Att.* XI. 11. 'Id quoque velim, cum illa videas, ut sit, qui utamur.' XIII. 13. 'Habere qui utar.' *Vid.* de *Pec. Vet.* II. 7. *J. F. Gron.* Idem, quod *Gron.* etiam *Dousæ* in mentem venerat *Plaut.* *Explanat.* I. 13. *Duk.* *Gell.* I. 13. 'Cum circumsidere, oppugnareque *Leucas* oppidum pararet, opusque esset firma atque procera trabe, qui arietem faceret, quo muros ejus oppidi quateret.' *Vid.* *Zinzerl.* *Promuls. Crit.* c. 3. Ad hæc ex quibus alerent habet *Voss.* 2.

Bina millia æris in annos singulos] Quæ bina millia eques non percipiebat tamquam stipendium; id enim equitibus demum constitutum est bello *Veienti*, teste *Liv.* V. 7. sed ut inpendium, quo equum publicum et equisonem, qui equum curabat, aleret. *Vid.* *Gron.* de *Pec. Vet.* III. 2. Ceterum *Livius* in genere ait '*viduas adtributas*' esse, quæ hæc bina millia æris solverent; quare non accedo sententiæ eorum, qui solas equitum viduas intelligi putant. Quum enim plures equites, quam equitum viduas, fuisse verosimile sit, unde ergo sumtus in equos penderetur reliquis

equitibus, qui numero superabant equitum viduas? Intellego itaque omnes viduas, quæ in populo Romano erant; non quasi quælibet earum quotannis bina millia æris penderent; ea enim justo major foret summa, certe quarundam viduarum ratione: sed tantum quemlibet equitem bina illa millia æris in annos singulos accepisse ex tributo, quod viduæ pro ratione facultatum reipublicæ conferebant. Et ita necesse non erit, ut cum Doujatio locum mendi suspectum habeamus. Porro æris in singulos Hav. a manu pr. Sed in singulos annos adscriptum est postea.

§ 10 *Non enim ut ab Romulo traditum, &c.*] Obscure nimis, ne frigide dicam, Livius hunc locum perstrinxit; in quem si quis pandiculantibus, ut dicitur, oculis incidat, aut hallucinabundus hæreat, oportet, aut manifesta ignorationis confessione victus abeat. Ex his verbis enim, quæ suffragiorum esset ratio, haud intelligi potest. Etenim demonstrari oportuit, qua ratione comparatum esset, ut suffragium primæ classis ita polleret, ut, si nihil in illis variaretur, non esset opus ad reliquos ordines pervenire. At centum novaginta tres centuriæ, ut Dionysius demonstrat, juniorum seniorumque tum scriptæ sunt. Quo apparet, octoginta centurias non potuisse id præstare, cum centuriarum dimidium non expleret, non modo superarent: nec si centuriarum numerus aliquanto minor fuerit, ut Livio placere video, id accidere potuisset. Sed certe sic habet, ut ex Dionysii lectione condiscitur. Adscripserat Tullius decem et octo equitum centurias primæ classi: copulavit dico illorum suffragia, ita ut octo et novaginta essent centuriæ in primo ordine: quibus si in ferendo suffragio convenisset, quia supra dimidium suffragiorum continerent, non erat opus ad inferiores classes devenire. Hæc

eadem Livius, sed concise, ut dixi, et obscure nimis. *Sabell. Ut ab Rom. ceteri traditum*, ordine mutato, est in Harl. 2. et Lipsiens.

Ceteri servaverant reges] *Servaverunt* Voss. 1. et Leid. 2. *Mox viritum suffragia, &c. data: sed gradus facti* Voss. 2. Præterea, trajectis vocibus, *datum est omnibus* Hav. *Promisce omnibus* Flor. Hinc, *vocula auctior, sed et gradus* Leid. 2. *Tam ut nec exc. quisquam ab suff.* Hav. *Denique et vis omnibus* Lipsiens.

§ 11 *Equites enim vocabantur primi: octoginta inde primæ classis centuriæ primum peditum vocabantur: ibi]* Hic locus in plerisque Livii codd. corruptus invenitur. Distinguendum enim ante octoginta. Ald. etiam adjecit *primum* post verbum *centuriæ*; quod non habent alii codd. nec mihi sane placet. *Glar.* [Vid. Lectt. Varr.] *Tria* vocabula, quæ Sigon. recte pro glossemate habuit, supersunt tamen in Voss. 1. Harl. 1. Leid. utroq. Lipsiens. et Port. Eademque Hearne in Oxon. L. 2. et C. reperit. *Primi ped. vocab.* Voss. 2. et Hav. *centuriæ ped. vocab.* ut ante Ald. omnes edd. præferebant, est in Harl. 2. Sed voces *primum ped. vocab.* ab Oxon. L. 1. N. et B. abesse Hearne notavit.

Ibi si variaret, quod raro incidebat, ut, &c. ad infimos pervenirent] Hæc verba videntur nescio quid desiderare. Neque enim sequitur *tum*, vel quid simile. Et esset effugium. Sed quo lectoris animo, imo meo, satisfacerem, haud erat: ideoque ea studiosis discutienda relinquo. *Glar.* *Glar.* hoc loco desiderari aliquid censet, quasi vero hæc sententia futura fuerit, ibi si variaret, tum efficiebatur, ut secundæ classis centuriæ vocarentur. Neque intelligit, totam hanc orationem altius initium ducere; inquit enim, 'Gradus facti, ut neque exclusus quisquam suffragio videretur, et vis omnis penes primores civitatis esset: equites enim vocaban-

tur primi, octoginta inde primæ classis centuriæ. Ibi si variaret, quod raro incidebat; alter gradus nimirum fuit, 'ut secundæ classis centuriæ vocarentur.' Hunc sensum cum vetustiores, aut librarii, aut emendatores, non percepissent, deinde *descenderent*, pro *descenderunt*, scripsere. Est autem nova quasi res addenda ita: ['Sed quis dedit tibi, o Sigoni, addendi potestatem Livio verba? Non putas Glareanum etiam potuisse addere verba, si id esset emendare auctores, et non potius corrumpere?'] Quod ad tertiam et reliquas classes attinet, numquam ita infra *descenderunt*, ut ad infimos pervenirent. Id Dionys. iv. p. 224. prope ἀδύνατον fuisse scribit ita, Τοῦτο δὲ ἦν σπάνιον, καὶ οὐ μακρὰν ἀπέχον τοῦ ἀδύνατου. *Sigon.* Ut secundæ classes, Flor. Voss. 1. Leid. uterq. Harl. 1. Lipsiens. et Port. ut secundæ classis centuriæ voc. Harl. 2. Deinde *descenderant* Voss. 2. *Sigon.* malebat *descenderunt*, quod servat Hav. Sed nihil mutandum. Oratio enim ita potest ex præcedd. suppleri: Nec fere umquam incidit, ut infra ita *descenderent*, ut ad imos pervenirent.

§ 12 Nec mirari oportet, hunc ordinem, qui nunc est, post expletas quinque et triginta tribus, &c. non convenire] Quod de tribunum divisione in quatuor urbis loca obscure quidem Livius, sed clare Dionysius, explicat, non magnam habet difficultatem. Quod vero de xxxv. tribubus ap. Livium obscurum, ap. Dionysium etiam non discussum, lectori coniciendum relinquo. Multa sane ejusmodi etiam nostra ætate in urbibus fiunt. Verum a nobis hæc indicata dumtaxat, ut admoneremus studiosos, quo iudicio anctores sint legendi. Magna enim lectorum turba oppido quam facile quædam transilimus, quasi bene intellecta; sed ubi penitus introspexerimus, Dii boni! quantum nonnumquam absumus a vero scopo?

Sed hercule id verum est, quod vulgo dici solet, 'Nescientibus viam omnia, etiam invia, viam esse.' *Glaz.* Sensus est, Servius Tullius omnem populum in iv. tribus descripsit; idem eundem in centurias cxciii. subsequentibus autem temporibus, inquit, cum populus ita creverit, ut xxxv. tribus expletæ sint, centuriarum etiam numerus duplicatus est. Quare mirandum non est, hunc ordinem centuriarum, qui nunc est, ad summam Servii Tullii institutam non convenire. *Sigon.* Locus est obscurissimus; ad ejus intelligentiam libet hic Octavii Pantagathi totam de centuriis opinionem proferre, quam Antonius Augustinus, a se accurate olim literis mandatam, ac his plane verbis descriptam, ad me misit. Explicat, inquit, Livius pancis, quid comitia centuriata Tullii ab iis quæ Livii tempore habebantur, differrent. Ea differentia notior fuit iis qui eodem tempore vixerunt, quam nobis, qui non solum comitia Liviana, sed et ipsos annales Livii et Livium in Livio desideramus. Usque eo perierunt scripta veterum, et ea, quæ exstant, male accepta a librariis sunt, ut hoc nescio quid, quod scimus, multis teneamus in tenebris. Sed hoc primum in his verbis cognoscere videmur, differre illa comitia a posterioribus, quod post expletas xxxv. tribus alia summa confecta sit non lxx. centuriarum in omnibus classibus, aut in duabus classibus, ut ex Cic. Phil. II. nonnemo suspicabatur, sed in singulis classibus. Sic videtur dicere, eam summam centuriarum Tullianarum durasse, quoad xxxv. tribus explerentur. Additque, 'Quadrifariam enim urbe divisa regionibus colibusque, quæ habitabantur partes, tribus eas appellavit, ut ego arbitror, ab tributo: nam ejus quoque æqualiter ex censu conferendi ab eodem inita ratio est. Neque hæc tribus ad centuriarum distributionem

numerumque quicquam pertinere.' Ex his verbis tribus urbanas quatuor a Servio Tulio institutas elicimus: de rusticis mirum silentium. Originem nominis a tributo, quæ parum grata est; cum alia sit potior a numero trium antiquiorum Ramnensium, Titiensium, et Lucerum. Sed, quod postremum est, maxime quærebam; eas tribus, regionibus et collibus divisas, non, ut alias, hominum genere et nationibus, nihil ad Servianam centuriarum distributionem et numerum pertinuisse. Nam, post expletas xxxv. tribus, pertinuerunt tum ad centuriarum distributionem, tum ad numerum. Dixerat enim prius, duplicari numerum xxxv. tribuum centuriis seniorum et juniorum; ita summam effici aliam. Nam, ut in lib. de Leg. dictum a nobis est, prima classis constat xxxv. centuriis equitum, xxxv. juniorum, totidem seniorum peditum centuriis. Secunda classis totidem habet seniores pedites atque juniores, equites nullos habet. Sic tertia, quarta, et quinta. Fiunt centuriæ ccclxxxv. singulæ centuriæ distinguuntur nominibus tribuum: est enim, ut Cic. ait in Planc. c. 20. 'centuria pars tribus.' Binæ enim centuriæ peditum sunt in singulis classibus, una equitum in prima classe ex singulis tribubus. Quod si quis etiam equites existimat in seniores et juniores divisos fuisse; tum Lxx. equitum centuriæ fuerint necesse est, et numerus omnium centuriarum ccccxx. Sed sive hæc summa fuerit, sive superior, vere a Serviana summa longe differret. Nomina singularum centuriarum nominibus tribuum explicare possumus. Ut enim ap. Liv. invenimus xxvii. 6. 'Galeriam juniorum' centuriæ nomen fuisse, quæ prærogativa fuerit centuriatorum comitiorum; et xxvi. 22. 'Veturiam juniorum,' quæ habuerit alios seniores, cum quibus consuluerit; hoc est, centuriam ejusdem

tribus et classis, 'Veturiam' seniorum' dictam: sic facile persuasi sumus, omnes centurias ita appellari: primæ classis 'Palatina equitum,' quæ si duplex fuit, 'Palatina equitum seniorum,' 'Palatina equitum juniorum,' item 'peditum Palatina seniorum,' 'Palatina juniorum.' Sic 'Suburana equitum,' &c. Sic cæteræ ex tribuum nominibus. Secundæ autem classis item 'peditum Palatina seniorum,' 'Palatina juniorum,' 'Suburana seniorum,' 'Suburana juniorum,' &c. Sic tertiæ, quartæ, quintæ classis. Vides hac ratione tribus ad comitia centuriata posterioris temporis pertinuisse, ad prioris non pertinuisse, ut Livius ait. Hac etiam de causa sæpe centuriæ tribus appellantur, utpote tribus, ut diximus, partes. Cic. in Agr. ii. 2. 'Itaque me non extrema tribus suffragiorum, sed primi illi vestri concursus; neque singulæ voces præconum, sed una voce universus populus Romanus consulem declaravit.' Sed et prærogativa centuria, et cæteræ jure vocatæ tribus sæpe appellantur. Nam Cic. non tributis comitiis consulem, sed centuriatis factum esse, apparet ex illis verbis orationis post Red. in Sen. c. 11. 'Ut eadem centuriæ, quæ me consulem fecerant, consulatum meum comprobarent.' De prærogativis Asconius videndus in Verr. i. 9. In Livio tempus mutationis comitiorum requirimus, et, quia decem libri considerantur, in quibus hæc fortasse dilucide fuerint explicata, excusationem accipimus; præsertim cum credamus, illis temporibus expletas fuisse quinque et triginta tribus. Nam duas ex Floro Epit. l. xix. dicimus adjectas eo tempore esse. Neque, quod alio loco vi. 5. dicitur, expletas esse xxxv. sed xxv. putamus, ut Sigon. recte putat. Cur autem dicemus, et prærogativæ, et tribuum fecisse mentionem in his eisdem decem libris, qui exstant? Me-

moriane peccatum, an librariorum erratum esse? Verba Livii sunt v. 18. A. U. C. cccclvi. si fastos Capitolinos sequimur: 'Haud invitis patribus P. Licinium Calvum prærogativa tribunum militum non petentem creat.' Et mox, 'Qui prius quam renunciaretur jure vocatis tribubus, permissu interregis P. Licinius Calvus ita verba fecit.' Sigon. *prærogativæ*; ego *prærogativa* scribo; sed *creat*, non *creant*. Idem x. 22. 'Nemini dubium erat, quin Q. Fabius omnium consensu destinaretur; eumque et prærogativæ, et primo vocatæ omnes centuriæ consulens cum L. Volurnio dicebant.' Hæc anno dlvii. Prærogativæ jus obtinuisse primam classem existimo pro vet. jure; quo si variatum non esset ab equitibus et primæ classis centuriis, id fiebat, quod illi statuissent, cum constarent ex pluribus centuriis, Dionysio teste. At, immutato numero centuriarum, ne prima quidem et secunda classis id obtinerent. Quamobrem in comitiis consularibus de Dolabella hæc verba Ciceronis sunt in nobilissima oratione Anton. ii. 33. 'Ecce Dolbellæ comitiorum dies: sortitio prærogativæ, quiescit: renunciatur, tacet. Prima-classis vocatur: renunciatur: deinde, ut assolet, suffragatum secunda classis vocatur: quæ omnia citius sunt facta, quam dixi. Confecto negotio bonus augur, Lælium dices, alio die, inquit.' Ad secundam classem venire necesse non fuerat, si nulla varietas erat in suffragiis, ut Livius diserite scripserat. Verbum *suffragatum* nos primi scribendum esse, Paulo Manutio nostro consulenti respondimus. Prius enim obscure, atque adeo turpiter scriptum fuerat, *deinde, ut assolet, suffragia. Tum secunda classis vocatur*: in quo jure se Græcchius torsit: neque enim poterat excogitare apta suffragia post renunciationem suffragiorum primæ classis ante vocationem

secundæ. Fuisse autem classes quinque eodem tempore, constat ex Fragm. Histor. C. Sall. Sic enim ad C. Cæsarem amicus dixisse fingitur Orat. de Rep. Ordin. ii. 8. 'Sed de magistratibus creandis haud mihi quidem absurde placet lex, quam C. Gracchus in tribunatu promulgaverat, ut ex confusis quinque classibus sorte centuriæ vocarentur.' Tollebat Gracchus prærogativam primæ classi, et classium ordinem, ne in optimatum potestate centuriata comitia essent. Semper enim jure vocatæ centuriæ sequebantur prærogativæ suffragium, ut Cicero refert. Quod si prærogativa non erat primæ classis, non consuleret hac lege C. Gracchus plebi, cum ex sorte prærogativæ penderent tota comitia, si tolleretur prærogativam aliis classibus. In prima vero classe tum equites erant, tum patricii et senatores, ditissimi quique; is enim erat maximus census. Plebei, paucis exceptis, in aliis classibus censebantur. Maximum argumentum ex nomine centuriarum a Livio relatarum sumo; ut credam, id primæ classi concessum, ut ex ejus tantum centuriis sortitio prærogativæ fieret; non enim Livius adjecit, cujus classis esset Galeria juniorum, aut Veturia juniorum, propterea quod certum erat, esse primæ classis, quæ prima vocabatur. Hoc igitur existimo datum primæ classi pro veteri jure, quo vis omnis suffragiorum in centuriis equitum et peditum primæ classis, si non variaret, consisteret. Similis locus superioribus, in quibus Livius non videtur temporis habere rationem est vi. 21. 'Tum, ut bellum juberent, latum ad populum est, et, nequicquam dissuadentibus tribunis plebis, omnes tribus bellum jusserunt.' Dicendum erat, *omnes centuriæ*, aut, omisso verbo *tribus*, *omnes jusserunt*. Capito etiam xxiv. 7. mutare Livii verba, ut addatur tertium nomen centuriæ eu-

jusdam prærogativæ. Sic enim scriptum est, 'Eo die cum sors prærogativæ ante juniorum exisset; eaque T. Otacilium et M. Æmilium Regillum eos diceret:' pro *ante*, scribo *Anien*; hoc est, *Aniensis*. Item proxima pagina c. 9. 'Iterum prærogativa suffragium init,' non *interim*. Quod vero xxvi. 22. de 'Veturia juniorum,' et 'Veturia seniorum' dicitur, mutatum vidimus in quibusdam libb. in *centuriam juniorum*, et *seniorum*. Non recte. Sic etiam Gruchius in mendosum librum incidisse visus est, cum multa præclare de comitiis absolvisset. Addo titulum statuæ Vespasiani temporibus statutæ a tribulibus Suburanæ juniorum, cujus verba sunt hæc: (Gruter. p. cxxxix. 3. ccxl. et ccxli.)

PACI. AETERNÆ
DOMVS
IMP. VESPASIANI
CAESARIS. AVG
LIBERORVM Q. EIVS
SACRVM
TRIB. SVC. IVNIOR
DEDIC. XV. K. DEC
L. ANNIO BASSO
C. CAECINA. PAETO. COS

In hac basi scripta sunt nomina multorum civium Romanorum, per centurias quasdam divisa. Nomina centurionum hæc sunt:

TI. CLAUDI. NICIÆ
D. ROETI. SECVNDI
CN. POMPEI. MELATIS
C. CORNELII. SUCCESSI
L. RVBRI. SECVNDI
TI. IVLI. PRIMIGENI
M. CAELI. LESBI
SEX. IVVENIS.

Idem Livius xliii. 16. ita scribit: 'Prior Claudius causam dixit: et cum ex xii. centuriis equitum viii. censorem condemnassent, multaque aliae primæ classis, extemplo principes civitatis in conspectu populi, armis armis positis, vestem mutarunt. Locus est valde mendosus,

neque enim tanta unquam penuria equitum fuit. Scribo igitur sic: *et cum XIX. centuriæ equitum censorem condemnassent*. De illis Livii verbis considerandum est, quid sit, quod ita scripserit xl. 51. in censura M. Æmilii Lepidi et M. Fulvii Nobilioris A. U. C. dlxxiv. 'Mutarunt suffragia, regionatimque generibus hominum caussisque et quæstibus tribus descripserunt.' Nam Cic. in centuriatis comitiis non ita multa descripta esse significat. Ejus verba sunt de Leg. iii. 19. 'Ferri de singulis, nisi centuriatis comitiis, noluerunt: descriptus enim populus censu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad suffragium consilii, quam fusc in tribus convocatus.' Hoc etiam censoribus dat in Effecta Lege c. 3. 'Populique partes in tribus describunto: exin pecunias, ævitates, ordines partiunto.' Censu enim sive 'pecunia' distinguuntur classes, item senatorum, equitum, et peditum census, ut etiam 'ordinibus,' quamvis in centuriatis comitiis non legi senatores ab aliis distinctos, equites a peditibus distinguere certum est: 'ætatibus' seniores, hoc est, majores xlv. annis, a junioribus, hoc est, minoribus; item puberes ab impuberibus. Regiones fuerunt aut urbanæ, de quibus P. Victor et Sex. Rufus scripserunt; aut extra urbem intra Italiam, de quibus Plinius scribit. Sed et triuum divisio est etiam regionum divisio, tam intra urbem, quam extra. Quod et ap. Gell. xv. 27. affirmat Lælius Felix: 'Cum ex generibus omnium suffragium feratur, curiata comitia esse: cum ex censu et ætate, centuriata: cum ex regionibus et locis, tributa.' *Hominum* autem scribo, ut ap. Livium, pro *omnium*. 'Genera hominum' non distincta locis sunt curiales, curiis triginta distincti: quæ distinctio personarum est, non ex loco, in quo ipsi vel majores habitant; quamvis haberent loca, in

quibus curiæ sacra fierent ; ut etiam familiæ habebant sacra quædam gentilitia certis in delubris vel templis : non tamen loco sacrorum distinguebantur, sed personarum qualitate : genera etiam distingui putemus ap. Liv. si libertinos ab ingenuis separemus : nam libertini olim in patronorum tribu, mox in urbanis tantum, tandem in una tribu Esquilina suffragium tulerunt, ut idem ait xlv. 15. 'Causas' et 'quæstus' quid appellet Livius, non facile dixerim, nisi quis præcones, fabros, tubicines, scribas, accensos putat in suffragiis ferendis distinctos, ut aliquot ex his in Serviano censu distinguebantur. Hætenus Ant. Augustin. *Ursin.* Hic locus difficillimus est. Certum est a Servio Tullio urbem Romam in quatuor divisam esse regiones, Palatium, Suburam, Esquilias, et Collinam, a collibus ita dictas. Ad hæc quatuor urbis tribus constituit, quæ ad id tempus tres fuerant, ut ait Dion. Hal. iv. 219. Hæ tres tribus, in quas initio ager Romanus tributus fuit a Romulo, sunt Tatienses, Ramnenses, et Luceres, ut diserte ait Varro de L. l. iv. p. 16. qui locus prorsus id dicit, quod Dionysius, additque 'quintam, quod sub Roma Romilia' dicit. Ea suburbana tribus dici forte possit. Rusticas idem Tullius tribus præterea instituit xxvi. ut Fabius scribit. Itaque xxx. tribus factæ sunt, quod Cato etiam testatur, licet Venones xxxi. fuisse scribat regnante Tullio. Hæc Dionysius eo loco. Plut. in Rom. p. 30. φυλὰς δὲ τρεῖς καταστήσαντες ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ Ῥωμύλου Ῥαμνήσης, τοὺς δὲ ἀπὸ Τατίου Τατίνης, τρίτους δὲ Λουκερήνης διὰ τὸ ἔλκος. At Liv. c. 13. has non 'tribus,' ut Varro et Plutarchus, sed 'centurias equitum' appellat. Idem Liv. c. 36. in historia de Navio augure 'equitum centurias' vocat, quas Dionys. l. iii. p. 203. φυλὰς ἑτέρας ἀποδεῖξαι γέρας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατειλημμένων ἰπ-

πέων. Festus, in 'Navia,' 'tribus' appellat. Valerius tamen Maximus i. 4. 'centurias equitum' cum Livio nominat. Mirum tamen est, Dionysium velut sui oblitum l. vii. p. 469. in historia Coriolani xxi. dumtaxat tribus tum fuisse Romæ scribere. Non omittendum, quod ait Val. Max. ii. 1. de Fabio Maximo : 'Idem censor cum P. Decio seditionis finiendæ gratia, quia comitia in humillimi cuiusque potestatem redacta cesserant, omnem forensem turbam in quatuor tantummodo tribus descripsit, easque urbanas appellavit.' Atqui ante Fabium urbs in quatuor tribus erat divisa, ut ostendimus, et Festus Pompeius in voce 'Urbanas' id dicit. An igitur ipse alias adjecit quatuor? Valerius sumit ex Liv. l. ix. in fine. Idem Livius x. 6. 'tribus' appellat Ramnes, Luceres, Tatiensesque ; ubi et de augurum collegio recondita : c. 9. duæ tribus additæ dicuntur, ut et viii. 17. Atqui lib. superiore vi. 5. legisse me certo scio, xxxv. tribunum numerum expletum jam fuisse. Erant et tribus libertinorum, teste Schol. Juv. ad Sat. i. de quibus diserte Liv. xl. 51. et xlv. 15. in quibus scilicet libertini suffragia ferebant. Ascon. in Milon. c. 8. refert, Cn. Manlium tribunum plebis legem tulisse, ut libertini in omnibus tribubus suffragia ferrent, cui intercessit Cn. Domitius, *H. Vales.*

Duplicato earum numero] Eorum Neap. Lat. Paulo post, sed ad institutam Leid. 1. se ad institutam Voss. 1. et Leid. 2. s. ad institutum Voss. 2.

§ 13 *Quadrifariam enim urbe divisa regionibus collibusque, quæ habitabantur partes, Tribus eas appellavit] Quia meminit tribunum xxxv. in quas post populus est conjectus, quæ causa mutationis centuriarum fuit, quæ essent hoc tempore tribus, exponit. Quatuor igitur fuisse, a partibus urbis quatuor, in quas divisa urbs a Tullio fuit, nominatas ait. Hæc fuerunt Pa-*

latina, Esquiline, Suburrana, Collina, quæ rusticis tribubus accedentibus urbanæ sunt dictæ. Dionysius autem Tollium eundem et urbanarum et rusticarum tribuum auctorem fuisse scribit, quod præterit, ut alia, Livius. Sed eas xv. fuisse intelligitur ex iis, quæ postea scribit. *Sigon.* Vet. quod habitantur, partes eas Tribus app. Lipsius. *Regionibusque collibusque qui hab.* Flor. hab. part. eas Tribus appellavit Voss. 1. qui hab. partes eas Tribus appellavit Harl. 1. et Leid. 2. qui hab. etiam Neap. Lat. Hav. et Leid. 1.

Quidquam pertinere] Pertinere Leid. 1. et Lipsiens. Paullo ante ratio inita est, trajectis vocabulis, idem Lipsiens. et Harl. 2.

CAP. XLIV. § 1 *Quem maturaverat metu legis deinceps latæ]* Ita passim legitur. Nos de incensis reponimus, accipientes Livium pure scripsisse, metu legis latæ de incensis, hoc est, de his qui non censi fuissent, id est, qui minime denunciassent, quid in bonishaberent. *Jacob, a Cruce* Annot. in varios p. 687. Sensus est, regem mature perfecisse censum, quia populus metuit legem de incensis ab eo latam, quos se et bonis et libertate multatum esse dixerat. Sic enim Dionys. scribit l. iv. p. 221. τῷ δὲ μὴ τιμησαμένῳ τιμωρίαν ὤρισε τῆς τε οὐσίας στέρεσθαι, καὶ αὐτὸν μαστιγωθέντα παθῆναι. *Sigon.* Non displicet conjectura Doujatii quem maturaverat metus legis: quod, forma activa in passivam conversa, dici poterat, qui maturatus erat metu legis, ut ii. 32. 'Quo facto maturata est seditio.' *Cornel. Nep. in Chabr. c. 4.* 'Quæ res ei maturavit mortem.' Mortem autem, quam Livius verbis proximis memorat, intelligit civilem, capitis deminutionem maximam. Vid. *Heineccius in Antiquit. ex Institution. de Capit. Deminut. Duk.* Quem maturaverat metus legis malebat Doujat. Sic enim clarius intelligi metum populo injectum, cum alioqui metus

prima fronte videretur referri ad ipsum regem, quod abhorret a Livii mente. Ferri posset ea conjectura, si Mss. auctoritate niteretur. Nunc vero, quum in vulgatum conspirent omnes codd. id etiam satis placet. Sed in primis animadvertenda ratio, qua Doujatius conjecturam adstruere conatur. Si simpliciter, quem maturaverat metu Livius dixisset, sensus anceps esse posset. Nunc vero, quum addiderit, metu legis de incensis latæ, non video quomodo regis metus cuiquam sano in mentem venire possit. Perperam insuper mutaverat Voss. 2. At contra recte Jac. a Cruce legis de incensis latæ, quod Ascens. in ed. 1513. primus recepit, et servant Leid. 1. et Harl. antiq. Reliqui codd. nostri deinceps latæ male præferunt. Voce 'incensus' hoc sensu Livius etiam infra utitur iv. 8. 'In populo per multos annos incenso neque differri census poterat.'

Cives Romani, equites peditesque] Hor. in Arte vs. 113. 'Romani tollent equites peditesque cachinnum.' *F. Sanct.*

In campo Martio prima luce adessent] Delendum videtur τὸ Martio. Neque enim adhuc ea tempestate Marti consecratus fuerat. *Tan. Faber.* Frustra Faber. Nam cur hoc magis eum offendit, quam quod sup. c. 10. Romuli ætate dicit Livius, 'in Capitolium adscendit?' Multa hoc genus ubique per prolepsin dicuntur. *Duk.* Si vel maxime ea tempestate Marti nondum campus hic consecratus fuisset, non tamen Fabro τὸ Martio inducenti adversus omnium codd. et edd. consensum faverem. Potuisset enim Martium per prolepsin vocare; quam figuram historicis interdum usurpatam fuisse docebunt, quæ supra dixi ad c. 34. § 10. Tanto magis itaque nunc ab eo dissentio, quod non modo numquam efficiet, tempore Servii Tullii campum hunc Marti nondum consecratum fuisse, sed etiam contra

patere possit, eo regnum obtinente ex usibus humanis excutitur, et sub Martis nomine sacrum fuisse. Dionysius enim narrans consules, Tarkinio Superbo ejecto, agros ejus inter cives divisisse, excepto eo, qui inter urbem et fluvium est, addit l. v. p. 287. Τοῦτο δὲ Ἄρεος ὑπάρχειν ἱερὸν οἱ πρῶτερον ἐψηφίσαντο. Et mox, Ἐπὶ δὲ καὶ πρὸ τούτου ἱερὸν ἦν τοῦ θεοῦ τοῦδε. Ταρκίνιος δὲ σφετερισάμενος ἔσπειρεν αὐτό. Præterea idem Dionys., in hac eadem historia narrat l. iv. p. 225. Servium censu perfecto suovetaurilia immolas-e τῷ κατέχοντι τὸ πεδίον Ἄρει. Nihil itaque mutandum. Paulo ante verba in suis quisque centuriis male aberant a Leid. 2. Negligentiæ autem scribæ ansam dedit repetita præpositio in. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 2 *Sue ove taurisque tribus lustravit*] Antiq. lect. *sue, ove, taurilibus lustravit*. Sic Tacit. Ann. vi. 37. 'Sacrificantibus, quum hic more Romano suovetaurilia daret.' *Rhen.* Præscripta lectio ex Ald. promanavit; eandemque exhibet Hav. In Aldina prioribus vulgatum inveni *sue, ove, taurisque lustravit*; ut pateat, Rhenum male ad Tacit. loc. memoratum scripsis-e, in omnibus edd. quæ suo tempore exstabant, vulgo pro *taurilibus* corrupte *taurisque tribus* legi. Sed *sue, ove, tauris tribus lustravit* Voss. 1. Harl. 2. Leid. 2. et Lipsiens. *sue, ove, tauris tribus lustrarunt* Port. a. m. pr. *lustrant* a. m. sec. *sue, ove, tauribus lustravit* Voss. 2. *sue, ove, taurilibus lustravit* Leid. 1. et Harl. 1. ut *Rhen.* in suo invenit, qui in notis ad Tacit. ita accepisse videtur, quasi Livius dicat, ludis Taurilibus exercitum lustratum *sue* et *ove*; quum hodie nemo nesciat, sensum Livii esse, sacrificium, quo inmolato lustrum condebatur, ex *sue* *ove* et tanto constitisse, quod uno nomine *suovetaurilia* appellabatur, quemadmodum jam diu viri docti hic dederunt, etiam in ed. Basil. 1535. in qua notæ Rhemani

primum prodierunt. Paulo ante *Ibi-que instructum exercitum* Hav.

Idque conditum lustrum adpellatum, quia in censendo finis factus est] Cogitandum, quid sibi velit *Idque cond. lustr. appel. quia in cens. finis factus est*. *Rhen.* *Rhen.* ambigit de hac lect. neque enim videre se ait, cur dicat Livius, idcirco lustrum appellatum esse, quia in censendo finis factus est. Justa autem ejus dubitatio est. Ego autem, vel repugnantibus vet. libb. legendum puto, qui in censendo finis factus est: ut sit; institutum est, ut lustrum censionis finis esset. Sic enim Dionys. lib. iv. p. 225. Τοῦτον καθαρῶν αὐτὸν ἕως τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων Ῥωμαῖοι καθαίρονται μετὰ τὴν συντέλειαν τῶν τιμῆσεων, ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὴν ἱερωτάτην ἀρχὴν, Λουστρον ὀνομάζοντες. *Sigon.* Inter voces quia in censendo finis factus spatium vacuum est ad aliquot voces, quæ non dubie desunt. *Lipsius.* Illud quia est in Pal. 3. a librario extraneo. Et vero omnino scribendum videtur, *lustrum appellatum in censendo finis factus: milia LXXX. &c.* *Grut.* *Rhenanum* scribit *Sigon.* ambigere de hac lectione, nec videre, cur dicat Livius, idcirco lustrum appellatum esse, quia in censendo finis factus est: et justam ejus dubitationem esse: legendum enim vel repugnantibus vet. lib. qui in censendo finis factus est: et sensum dat, institutum, ut lustrum censionis finis esset. Haud scio, an hæc fuerit dubitatio *Rhenani*: nihil enim ille aliud, quam cogitandum dicit, quid Livii sibi verba velint. Miror autem, cur *Sigon.* omitat τὸ conditum. Non enim modo Livius 'lustrum' ait 'appellatum,' sed 'conditum lustrum:' nec tantum ait, lustrum censionis esse finem, sed ultimam illam actionem censoriam, illam exercitus suovetaurilibus lustrationem, proprio ac solenni genere dicendi vocatam esse 'conditum lustrum,' et adnectit rationem, 'quia in censendo,' &c.

Non potest igitur particula *quia* mutari, nec deesse, ut voluit Grnt. Nam *lustrum* et aliis interdum attribuitur, ut ap. Lucan. 1. 593. ‘festo peragranes mœnia lustris.’ Sed ‘*lustrum* facere’ et ‘condere’ soli dicuntur censores. Varro de L. L. lib. v. p. 62. ‘Censores inter se sortiuntur, uter *lustrum* faciat. Post autem conventionem habet, qui *lustrum* conditurus est.’ Monumentum Ancyranum: ‘*Lustrum* post annum alterum et quadragesimum feci lege.’ Sic enim videtur scribendum, *pro legi*. Ergo apud Suet. Octav. c. 97. ‘Cum *lustrum* in campo Martio magna populi frequentia conderet.’ Hoc est, cum censu peracto frequentem populum suovetaurilibus lustraret. Hoc enim vult Livius, censoria illa suovetaurilia κατ’ ἐξοχὴν esse *conditum lustrum*. Frandem tamen in verbis ejus detexit mihi Ms. Mureti, *quia is censendo finis factus est*. Et sic solet Livius loqui. Inf. c. 50. ‘Is finis orationi fuit.’ vi. 42. ‘Et ne is quidem finis civilium certaminum fuit.’ viii. 24. de Alexandro Epirota, ‘Is finis lacerationi fuit.’ Vide ad xxiii. 28. J. F. Gron. Recte Gron. contra Sigon. monuit, non Livium docere in censendo finem adpellari *lustrum*, sed contra rationem reddere, cur suovetaurilium inmolatio ac populi eo sacrificio lustratio sollemni locutione vocetur *conditum lustrum*, quoniam nempe id ultimum eorum sit, quæ censori in censu agendo perficienda essent, atque illo sacrificio censui finis inponatur. Ut adeo ‘condere’ et ‘conditum’ in hac locutione sit finire, et finitum. Quo sensu ap. Virg. Ecl. ix. 52. ‘Cantando puerum memini me condere soles.’ Servius ‘condere’ exponit finire, usque ad occasum ducere; ubi videndus est Emmeness. Recte etiam Gron. ex cod. Muret. *quia is censendo finis factus est*, quamvis nostri Voss. ambo, Harl. ambo, Leid. ambo, Hav. et

Port. dissentiant, quod Hearne etiam de Oxon. B. L. 2. et C. testatur. Ex uno Lipsiens. qui conlatus est cum ed. *quia is censendo* præferente, nihil in excerptis notatum video, unde verosimile fit, eum Mureti codici ap. Gron. consensisse. Ita inf. Livius loquitur ii. 11. ‘Finisque ille tam effuse evagandi Etruscis fuit.’ c. 30. ‘Vetusius consul missus est: is finis populationibus fuit.’ iii. 4. ‘Primo concursu pulsus se in castra recepit; neque is finis periculi fuit.’ cap. 70. ‘Is finis pugnae equestris fuit.’ v. 25. ‘Dictator præcones edicere jubet, ut ab inermi abstineatur: is finis sanguinis fuit.’ xxv. 11. ‘Isque finis Hannibali fuit ea parte arcem obpugnandi.’ xxix. 32. ‘Is finis Bocchari sequendi fuit.’ xxxviii. 2. ‘Hic finis sequendi fuit.’ xlv. 43. ‘Eum finem sequendi propter difficultatem transitus fore ratus Romanis.’ xlv. 39. ‘Utrum majores vestri omnium magnarum rerum et principia exorsi ab Diis sunt, et finem eum statuerunt:’ ubi vide Gron. Virgil. Æn. cap. 116. ‘Hic finis fandi.’ De locutione ‘finis censendo’ vide ad iii. 46. § 2. Ceterum *creditum*, *pro conditum*, male Lipsiens. Vide ad xxxix. 43. § 1.

Millia octoginta eo lustro civium censa dicuntur] *Millia censi dicuntur* Voss. 2. Vide J. F. Gron. ad Liv. xxxvii. 39. § 12. Reliquis tamen codd. a vulgato stantibus, uni illi credere periculosum est. Mox *Addidit scriptorum* Harl. 2. Similis varietas occurrit xxxvi. 40. § 9. Illud *Addidit* facile nasci potuit ex ratione scribendi, quæ olim obtinuit, *Adicit*, *pro Adicit*. De ea vide ad ii. 10. § 9. Certe *Adicit* hic præferunt Voss. uterq. Leid. uterq. Port. Lipsiens. et Hav. Paullo inferius, ordine inverso, *qui arma ferre possent* Harl. ambo, Leid. 2. Hav. Lipsiens. et Port.

§ 3 *Inde deinceps augeat Æsquias*] Non Æsquias ampliores reddit Tullius, sed urbem, receptis intra ejus

ambitum Æsquiliis. Itaque videtur scripsisse Livius, *Inde deinceps auget Æsquiliis*. Ubi intelliges urbem: ut præced. membro, *Addit duos colles*: nimirum urbi. Atque adeo, quod sequitur, 'Aggere, et fossis, et muro circumdat urbem:': sicubi appareret in lib. bonæ fidei sine postrema voce, non eam desiderarem. J. F. Gron. *Esquiliis* hic legendum esse, sed diu post Gronovium monuit etiam Anna Fabri filia ad Aurel. Vict. de Vir. Ill. c. 7. Ejus autem regionis nomen sine diphthongo *Esquiliæ* vel *Exquiliæ* scribendum videtur. Vide ad XLV. 15. § 6. Paulo ante, *Addidit duos colles* Hav. et Leid. 1. Vide ad II. 24. § 6. Vox autem *colles* exsulata a Leid. 2.

Aggere, et fossis, et muro urbem circumdat. Item pomærium profert] Dii boni! quantum sibi permiserunt quidam in hoc auctore interpolando! Scribendum est ad archetypi fidem *et muro circumdat urbem: ita pom. profert*. Sensus est, aggere, et fossis, et muro circumdando urbem pomærium profert. Quid igitur illi in mentem venit, qui pro *ita* scripsit *item*, novam videlicet sententiam factururus? Liv. II. 10. 'Ita armatus in Tiberim desiluit.' Rhen. Pal. 1. et 3. *interpomærium profert*. Pal. 2. *circumdat urbem: item pom. profert*. Quomodo etiam edd. primæ. Grut. Pall. 1. ac 3. *inter pomærium*. Gebh. *Aggere, fossis et muro*, copula priori loco omissa, Hav. Deinde, *inter pom. profert* Voss. 1. Lipsiens. Leid. 2. et Port. a m. pr. *iter pom. profert* Voss. 2. *item pom. profert* Harl. 2. Hav. a m. emendatrice, ut et Port. a m. sec. quod Hearne etiam se in Oxon. B. invenisse profitetur. *It pom. profert* Leid. 1. *ita pom. profert*, quod in suo Rhen. reperit, solus tantum servat Harl. antiq.

§ 4 *Pomærium verbi vim solam intuentes post mænium interpretantur esse: est autem magis circa murum lo-*

cus] In primis constare nobis debet, etymologiam pomærii Livium non a mænibus, sed a muro deductam ostendere; quandoquidem *pomærium* dicimus, non *pomanium*. Nam sequitur paullo post: 'Hoc spatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post murum esset, quam quod murus post id, pomærium Romani appellarunt.' Proinde, quemadmodum indicat volumen Vormac. ejus exemplum, quod olim a Dextro Flaviano Nicomacho et Victoriano VV. CC. emendatum est, non *postmænium* hic scribi debet, sed *postmærium*: et mox, *circumærium*, non *circa murum*. Nec obijciat hic aliquis, eas voces nihil significare. Sic enim et 'mulieris' etymologiam afferentes, *mulierem* dictam interpretamur quasi *molliorem*, a mollicie videlicet. Sic autem distingue verba: *Pomærium, verbi vim solam intuentes, postmærium interpretantur esse. Est autem magis circumærium, locus quem in cond. urb. appositive. In fragmentis Festi Pompeii legitur, 'Prosimurium esse pontificale pomærium, dictum quasi proximurium, id est, proximum muro.' Ita namque castigandum arbitror. Rhen. In vet. lib. pomærium, et recte: nam antiquitus mæri pro muris dicti sunt. Varro etiam L. L. IV. p. 35. 'Principium,' inquit, 'quod erat post murum pomærium dictum.' Sigon. Non potest dici interpretatio 'pomærium esse postmærium,' sed potius etymologia, certe quantum ad priorem compositæ vocis partem: quam licet in vulgatis edd. refutare videatur, numquam tamen negaverit Livius, quum aperte fateatur, eam esse verbi vim, ac paulo post doceat, 'hoc spatium, non magis quod post murum esset, quam quod murus post id, pomærium Romanos appellasse.' Utrumcumque sumas, ex Livii sententia 'pomærium' erit quasi 'postmærium,' ex 'post' et 'murus' compositum. Livius vero non contendit hic*

cum quoquam de origine vocis; quin potius disputat contra eos, qui solam verbi vim intuebantur, de re ipsa, quam illo significari volebant, securi. Legendum proinde, *intuentes, post murum interpretantur esse*. Scriptum forte fuit *post mærum*, antiqua scribendi ratione, ut *cærauerunt* et similia in præcis monumentis. Sic literula interjecta a librariis allusionem captantibus factum *postmærium*. Neque id mirum, quum etiam pro *circa murum* Rhen. e suo cod. promat *circamærium*, corruptione prorsus gemina ac germana. Sed non ita scripsisse Livium ex ejus verbis clare colligitur. Dissentit ab iis, qui statuebant, 'pomærium esse tantum post murum.' Quamobrem cum eorum sententiam exposuisset, ipse continuo infert, 'est autem magis circa murum locus,' supple, quam post murum; quod illos voluisse dixerat. Dein ipsam illorum interpretationem iisdem verbis repetit, ac rejicit paulo inf. 'Hoc spatium non magis, quod post murum esset,' quod illi scilicet statuebant, 'quam quod murus post id, pomærium Romani appellarunt.' Immo ipsa illorum verba, quos refellit Livius, quosque enim spectasse credibile est, hanc emendationem confirmant. Est in iis hand dubie M. Varro, qui inquit L. L. l. iv. p. 35. 'Quod erat post murum, pomærium dictum est.' Eum sequitur Plut. in Rom. p. 23. Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν Πωμήριον, οἷον ὅπισθεν τεύχους ἢ μετὰ τεῖχος: hoc est, Illo igitur sulco murum designat, et vocatur (sulcus seu spatium illud, in quo ductus erat) per syncopen pomærium, ut quod esset ab aversa muri parte, seu post murum. Ex quo loco patet, lapsum esse Magium Miscell. iii. 13. dum, secutus pravam versionem, Plutarchum erroris incusat, eo quod pomærium posuerit intra muros. Hæc ad me Perizonius: pro quibus, ut verissimis et ab

excellente judicii subtilitate profectis, publice illi gratias agere dubitandum non putavi. Jac. Gronov. *Postmærium* interp. Hav. et Port. *pomærium* interp. Voss. 1. et Leid. 2. *postmærium* Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. et ambo Harl. Verbum esse etiam deest in Lipsiens. Tum *Circa mærium locus* Flor. *Est aut magnus circa mur.* Voss. 2. *Est autem magis circummærium* Leid. 1. et Harl. antiq. Sed Perizonii conjecturam præfero. Denique *consecrabatur* Leid. 2. De eo errore vide ad ii. 26. § 4.

Continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjunguntur] Antiq. lect. quæ nunc vulgo etiam conjungunt. Subauditur, quidam. Elegans sermo est. Rhen. *Continuarent* Voss. 1. et Leid. 2. Male. Rectius mox Rhen. *conjungunt*, quod non modo servant Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lips. et Port. sed etiam omnes edd. ante Ald. a quo *conjunguntur* promanavit, quod ex nostris habent Harl. 2. et Hav. ex Oxon. quos Hearne consuluit, C. Elegantiam quæsitiv Livius in varietate 'consecrabant,' 'continuarentur,' 'conjungunt.' Vid. ad iv. 2. § 7. et viii. 34. § 9. Præterea, alio ordine verborum inducto, *etiam vulgo conjungunt* Harl. 2. Mox *et ut extrinsecus*, vocula addita, Voss. 2. Denique *humano culto* Leid. 1. Sed eadem manus mox emendavit *cultu*.

§ 5 *Quantum mania processura erant*] Pal. 1. *protensura*. Gebh. Eamdem lectionem corruptam servat Lipsiens. Paulo ante, *post murum erat* non recte Hav. qui etiam cum Voss. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *appellaverunt* præfert, pro *appellarunt*. Tum *et urbis incr.* Voss. 2. sine præpositione.

Hi consecrati proferebantur] *Proscribebantur* Voss. 2. Alio etiam ordine *hi termini* Leid. 2.

CAP. XIV. § 1 *Aucta civitate magnitudine urbis*] Heumann. conjicit *Aucta civitatis magn. et urbis*.

Formatis omnibus domi ad belli et

ad pacis] Ita primus J. F. Gron. edidit, sine dubio tamen operarum negligentia, quod nihilominus recentiores edd. receperunt. Omnes priores edd. codd. etiam, quos contuli, Voss. ambo, Harl. uterq. Leid. uterq. Hav. Lipsiens. et Port. *et ad belli et ad pacis*, quod revocavi. Vid. ad II. 44. § 5. Præterea *et ad belli et ad pacis usus comparatis* Harl. 2. Verum in marg. emendatur *et ad belli et ad pacis usus formatis*. Vox *formatis* deerat in Lipsiens.

Simul et aliquod addere] *Addere aliquod*, vocibus trajectis, Vosa. 1. et Leid. 2. Tum *addere urbis decus* Leid. 1.

§ 2 *Quum consensum Deosque conso- ciatos laudaret mire Servius*] [Vid. Lectt. Varr.] *Eum consensum D. cons. laudare mire* Flor. *Quum cons. Deosque cons. laudare mire Serr.* Leid. 1. et Harl. antiq. *Quum populorum cons. Deosque cons. laudare mire Serr.* Hearne se in Oxoniensibus C. et L. 2. reperisse testatur, nisi quod a posteriori τὸ *mire* absit. Quæ facere possunt firmandæ Jac. Gronovii conjecturæ, nisi quod forsan, addita voce, scribendum sit, *Quem populorum cons. Deosque cons. laudare mire Serr.* Certe *Quum consensum populorum etiam* Harl. 2. et Hav.

§ 3 *Ea erat confessio, caput rerum Romæ esse*] Si confessum erat Sabinis etiam, Romam caput rerum esse, quorsum attinebat, hunc patrem familias bovem Romam adducere? Item cum 'Latinorum' præmiserat, cur 'Sabinis' subiungit? Nisi Sabinos a Latinis non distinxerit Livius, ut videtur aliquot locis, Glav. Quia quaerit Glareanus, si ea confessio erat, caput verum Romam esse, cur bovem Romam Sabinus adduxerit? huius loci sententiam aperiemus; templum, inquit, Dianæ, a Latinis conditum, eam confessionem Latinorum extorserat, Romam ipsam imperii caput esse, de quo toties armis

certatum fuerat. Quæ res quamquam omissa ex omnium cura Latinorum ob tot clades acceptas erat, subit tamen cogitatio Sabino cuidam imperii pristini privato consilio recuperandi, si ipse bovem Dianæ sacrificasset eam, de qua vates cecinerant, cujus civitatis civis Dianæ immolasset, apud eam imperium fore. Ergo bovem Romam deduxit, ut imperium recuperaret. Sabinos autem inter Latinos numerat. [Male aperit, et æque manet dubitatio. Livium enim Sabinos inter Latinos numerare, etiam Glareanus fatetur. Sed nondum liquet, cur Romam duxerit bovem. Fortassis vel quia nullum Dianæ templum erat in Sabinis: vel potius quia commune templum præferendum esse putavit.] *Sigon. Et erat confessio præfert* Leid. 2.

Armis certatum fuerat] *Armis certatum*, id est, animis, Voss. 1. a. m. pr. *Se armis* a. m. sec. inter versus adscriptum est. Alibi hæ voces commutatae sunt. Vid. ad XXII. 5. § 8. Præterea *certatum armis* Voss. 2.

Ex omnium cura Latinorum] *Ex omni cura Latinorum* Voss. 1. Harl. 2. Leid. 2. et Lipsiens. Vid. ad XLV. 19. § 13.

Uni se ex Sabinis fors dare visa est] *Sors* Voss. uterq. Harl. 2. Leid. 2. Hav. Lipsiens. et Port. simul cum quibusdam ex antt. edd. sed sollemni librariorum errore, de quo dictum ad c. 4. § 4.

§ 4 *Nata cuidam patrifamilia*] *Patrifamilias* Hav. Non sequor. Vid. ad XXXIV. 2. § 1. Recte igitur in alteram lectionem conspirant reliqui codd. Mox *magnitudine miranda*, transpositis dictionibus, Leid. 2.

§ 5 *Habita, ut erat, res*] *Habita* vero hæc res Oxon. L. 2. et C. ut monet Hearne.

Cujus civitatis eam civis Dianæ immolassent] Vet. exemplar habet *civis D. immolassent*. Opinor legendum, *Cujus civ. eam civis D. immolasset*.

Sequitur enim de antistite Romano, et illo patre familiæ Sabino. *Rhen. Cives D. immolassent* servant ex nostris Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. atque ita se in Oxoniensibus L. 1. 2. et C. reperisse auctor est Hearne. In Harl. 1. quidem est *cives* etiam. Sed post *Dianæ* versus unus vel alter excidit usque ad vocem *Sabinus*, ob repetitionem τὸν *Dianæ*, de quo lapsu librorum vid. ad ix. 11. § 11. Talis etiam mox ad verba seqq. notandus ex Voss. 2. Unus Leid. 1. vetusto Rhenani exemplari consentiens, *civis D. immolassent* dedit. Vocibus in aliam seriem digestis, *cujus cives civem D. immolassent* exhibet Hav.

§ 6 *Sabinus, ut primum apta dies sacrificio visus est*] Scribendum, *Sabinusque ut primum apta dies sacr.* Nec vacat particula *que*, non solum connectens sententiam, verum etiam ad vehementiam ejusdem faciens. *Rhen.* Quinque scripti, *ut prima apta dies*. Quod ne dubites, quin Livii sit. Vid. quæ notamus Obs. 1. 7. J. F. Gron. *Sabinusque*, ut *Rhen.* emendabat, et *ut prima dies*, quod ex Mss. codd. Gron. probabat, Voss. 1. Harl. 1. et Leid. uterq. At in Voss. 2. omnis hæc periodus usque ad voces *et ante aram* culpa librorum omissa erat, ob repetitionem iterum vocis *Dianæ*, de quo modo ad verba præcc. dictum. *Ut prima apta dies* etiam Hav. Neque aliter Hearne ex Oxon. L. 2. laudat. Vid. ad xxxiv. 14. § 6. Præterea *apta sacr. dies visa*, omisso etiam τῷ *est*, Harl. 2. *apta sacr. dies visa est* Lipsiens.

Magnitudo victimæ celebrata fama movisset] *Magn. vict. et cel. fama* Voss. 1. et Leid. 2. *magnitudine victimæ cel. fama* Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. a m. pr.

Quidnum, tu, hospes, paras? inquit, inceste sacrificium Diana facere?] Vet. *Quid jam*: et abest ab eo verbum *sacrificium*, non ambiguum glossema im-

periti nebulonis. 'Facere,' pro sacrificare, jam pueris notum. *Lipsius.* *Quid jam* etiam Oxon. C. ut Hearne monet. *Tu hospes pararas* Flor. Præterea *incestum sacrificium* Hav. a m. sec. Neap. Lat. et multæ ex edd. priorr. pro quo Ald. iterum *inceste* dedit, cui adsentiunt reliqui codd. nisi quod aberrans librarii manus *incerte* dederit in Leid. 1. Deinde τὸ *sacrificium* deest in Leid. 2. quod Lipsio non displicebat. Ita 'facere' simpliciter pro sacrificare, sacrificium facere, apud Plaut. in Stich. 1. 3. 97. 'Jamne exta cocta sunt? quot agnis fecerat?' CR. Illa quidem nullum sacrificavit.' *Fragm. actor. Diurnorum*, quod edidit Græv. ad Suet. Cæsar. c. 20. 'Bene mane sacrificavit ad Apollinis: ovis fecit laureatus.' Et mox, 'Legati bene mane cum turba clientium et propinquorum sacrificarunt ad Castoris Dis Penatibus P. R. tauro fecerunt, et perlitarunt.' Vid. viros doctos ad Maron. Ecl. iii. 77. et Tennul. ad Front. Strat. iv. cap. ult. ex. 44. Vulgatum tamen *sacr. D. facere*, quod reliqui codd. vindicant, minime deserendum puto.

Infima valle perfluit Tiberis] Lege, *Infima valle præfluit Tib.* *Rhen.* Ambiguum, ad priorane ea verba referenda, ut a sacerdote Romano dicta hospiti Sabino; an ad posteriora, ut Livii historiam recitantis. Porro Dionys. iv. p. 230. et alibi, *Dianæ* hoc templum in Aventino fuisse scribit, quem iii. p. 182. decem et octo stadiorum facit in circuitu; at x. p. 657. stadiorum xii. si codd. non fallunt. Hinc Val. Max. vii. 3. 'Aventinensem' vocat 'Dianam,' ubi eandem recenset historiam, aut fabulam potius. Certe Dionysius bovis non meminit, non neglecturus, si veram credidisset. *Glar. Infima valle præfluit Tib.* verba sunt Romani antistitis, non historici. Porro autem antistitem fani Cornelium; Sabinum Au-

ironem Curatium nominat Plut. περὶ κεφαλῶν p. 261. Sigon. *Infima valle præfluit* Voss. 1. Harl. 2. Leid. 2. et Neap. Lat. nisi quod *In infima valle* habeat Voss. 1. a m. pr. Sed quum reliqui codd. voculam *in* non agnoscant, ea male repetita videtur ex initio seq. dictionis, quam propterea recte manus altera delendam indicavit. *Infima valle præterfluit* Voss. 2. quod ex verâ lect. glossmate natum videtur. *Infima valle præluit* Harl. 1. *Infima valle præfluit* Hav. Leid. 1. Lipsiens. et Port. quod recte Rhen. probavit. Inf. XLIV. 31. ‘Duo cingunt eam flumina; Clausula latere urbis, quod in orientem patet, præfluens, Barbara ab regione occidentis.’ Plin. Hist. Nat. III. 5. ‘Fluentini præfluenti Arno adpositi.’ Cui id verbum frequens est. Plura vide ap. Rutgers. in Venus. Lect. c. 14. Gron. ad Liv. XXIX. 32. § 8. Burmann. ad Quintil. Institut. Orat. II. 3. p. 151. et Duk. ad Flor. III. 8. § 3. qui docuerunt, præ in verbis compositis ‘præter’ notare. Necesse itaque non est, contra omnium codd. fidem *profluit* reponere cum Freinsh. in Ind. Flori, voc. ‘Profluens.’

§ 7 *Religione tactus hospes*] Ultimam vocem non agnoscit Port. Mox *ex templo* deest in Leid. 2. Paulo post *Rom. antistes imm.* una voce auctiores Harl. 2. et Hav. Verum nihil mutandum. Nam quum vox *antistes* jam supra præcesserit, ea hoc loco commode intelligi potest. Tandem *regi ac civitati* Voss. 2. et Hav.

CAP. XLVI. § 1 *Haud dubie regnum possederat*] *Haud dubie regnum* Leid. 1. *haud dubium regnum* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. antiq. Lipsiens. Hav. et Port. Quod placet. Plura vid. ad XXXIV. 43. § 5. Præterea *regnum jam possederat* Voss. 1. et Leid. 2. Sed ea vocula in hac periodo modo præcessit.

Tamen quia interdum jactari voces]

Tamen interdum, media voce omissa, Voss. 2. Lipsiens. et Port. *quia tamen interdum* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *jactari voce* Harl. antiq.

Rex est declaratus] *Est rex declaratus* Leid. 2. *rex declaratus est* primæ edd. usque ad Ald. cui ordo verborum, qui nunc in editis exstat, debetur.

§ 2 *Spem adfectandi regni minuit*] *Affectandi regnum* Leid. 2. Præterea, *diminuit* Harl. 1. *affectandi rediminuit* Leid. 1. Mox, *eo amplius*, pro *eo* *impensius*, Leid. 2.

Adversum Patrum voluntatem] Magis placet, quod in Flor. *adversa Patrum voluntate*. Nec aliter Voss. a m. pr. Vid. ad XXI. 63. J. F. Gron. *Adversus Patrum vol.* non longe a recepta lect. abeuntes, præferunt Lipsiens. Leid. 2. et Harl. 2. *adversam Patr. vol.* Voss. 2. Leid. 1. et Harl. 1. *adversum Patr. vol.* Voss. 1. Port. et Hav. Quod quum Hearne tantum ex codd. Oxon. B. et L. 2. proferat, neque aliorum aliam lectionem memoret, credibile est, si diligenter codd. consuluit, tres reliquos libros C. L. 1. et N. membranarum Florentinis a Gronovio laudatis adsentientes, *adversa Patr. voluntate* præferre. Ita Liv. VI. 42. ‘Comitia consulum adversa nobilitate habita.’ XLII. 22. ‘Ne causam diceret adverso senatu, infestiore populo.’ Spartian. in Pesc. Nigro c. 2. ‘Quod Pertinacem milites occidissent, et illum imperatorem adversa populi voluntate dixissent.’ Eodem sensu capiendum ‘adverso Deo’ ap. Nason. Ep. Her. VII. 3. ‘Nec, quia te nostra sperem prece posse moveri, Adloquor; adverso movimus ista Deo.’ ubi recte Burmannus vulgatum adversus Nic. Heinsium, *averso Deo* reponentem, vindicavit. Non tantum *averso Deo* Æneam permovere, ut apud se maneret, Dido conabatur, sed etiam *adverso*; utpote qui auctor erat, ut, relicta Didone, Italiam adiret. Curt. v. 9. § 4. ‘Diis adversis bellum ini-

mus.' Just. xviii. 7. § 1. 'Adversis tanto scelere numinibus.' Flor. iii. 11. § 1. 'Adversis et Diis et hominibus cupiditas consulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, undecim strage legionum et ipsius capite multata est.' Eadem est differentia inter 'aversæ' et 'adversæ anres.' Nam 'aversæ' sunt, quæ non adtendunt ad sermonem loquentis, alio versæ: inf. xxiv. 26. 'Aversis auribus animisque casse ne tempus tereretur:' ubi vid. Gron. 'adversæ' vero sunt adversantes. vi. 40. 'Quæ magistratus ille dicet, secundis auribus; quæ ab nostrum quo dicentur, adversis accipietis.' xli. 10. 'Quum concione advocata fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum jactasset.' Si quis tamen vulgatum hoc loco tueri velit, habebit non dissimile illud inf. ix. 26. 'Adversus nobilium testimonia egregie absolvuntur:' et in Epitom. lvii. 'Quum legem agrariam ferret adversus voluntatem senatus et equestris ordinis.' Mox *criminandi Serrium*, Port. Deinde *datam sibi occasionem*, alio ordine, Lipsiens. et Harl. 2. quorum posterior etiam exhibet *juvenis ard. an. erat*, ultima voce addita, qua tamen opus non est.

Uxore Tullia inquietum animum stimulante] Mediam vocem non agnoscit Neap. Lat. quam reliqui omnes codd. servant. Just. xlv. 2. § 5. 'Velocitas genti pernix, inquietus animus.' Liv. xxii. 21. 'Ipsorum Hispanorum inquieta avidaque in novas res sunt ingenia.' iii. 46. 'Non Virginiū defendi ab Icilio, sed inquietum hominem et tribunatum etiam nunc spirantem locum seditionis querere.' Heuman. suis ad me literis, conjiciebat *uxor Tullia inq. an. stimulare*.

§ 3 *Tulit enim Romana regia scelere tragici exemplum*] Adde particulam et. *Tulit enim et Romana regia*. Rhen. H. Steph. Schediasm. iv. 7.

dicit, esse eum Romæ statum, qui fuit sub regibus. Non magis hic ita accipiendum est, quam si dicas, 'Mycenæa regia tulit scelere tragici exemplum.' Duk. Eandem particulam et omnes nostri codd. agnoscunt. Mox *eveniret*, pro *veniret*, Leid. 2.

Ultimumque regnum esset] *Ult. reg. id esset* Harl. 2. Mox *pactum foret* Voss. 2. *partum esset* Leid. 2. Sed *esset* mox præcessit.

§ 4 *Prisci Tarquiniū regis filius neposne fuerit*] Vet. sinceraque lectio *filius neposne fuerit*: subauditur *an*. Rhen. A Rhenano damnata lectio superest tantum in Voss. 1. Harl. 2. et Hav. Reliqui viro erudito favent. Inf. ix. 32. 'Etrusci diem primum consultando, maturarent, traherentne bellum, traduxerunt.' Vid. ad ii. 8. § 8. Insuper *Prisci Tarq. filius regis*, alio ordine, Harl. 2. Sed τὸ *regis* abest a Voss. 1. et Leid. 2. Potnisset sane abesse, quum non alius fuerit Priscus Tarquinius, quam rex. Verum ita Livius etiam supra addere maluit c. 32. 'Numæ Pompilii regis nepos, filia ortus, Ancus Marcius erat.' Quum itaque Livius voces, quæ sine sensus dispendio abesse poterant, addere maluerit, hinc non fero Gebhardum, vocem *amnem* delementem infra ii. 32. 'In sacrum montem secessisse trans Anienem amnem:' ubi plura dicam. Ceterum totam interpunctionem hujus loci, qui olim ita distinguebatur, *Hic L. Tarquinius, Prisci Tarquiniū regis filius neposne fuerit, parum liquet: pluribus tamen auctoribus filium ediderim. Fratrem habuerat, &c.* mutavi, quemadmodum in contextu nunc editur.

Pluribus tamen auctoribus filium ediderim] *Ediderim* Pall. Gebh. Flor. et Helm. Voss. uterq. Rott. Gud. *pluribus tamen auctoribus filium ediderim*. Sensus; si putare et dicere filium velim, plures auctores habuero. Neque improbem. Quo enim dubitantius hac in re loquitur, eo

culpa ejus levior videtur. *J. F. Gron. Ediderim* etiam Leid. 1. Lipsiens. Port. et Harl. uterq. Id quoque voluisse censendus est librarius Leid. 2. qui corrupte scripsit *ediderunt*. Ex nostris solus Hav. *crediderim* præfert, quod se in Oxon. L. 2. B. et C. invenisse Hearne professus est, innuens L. 1. et N. quorum non meminit, *ediderim* habere. Liv. iv. 23. 'Valerius Antias et Q. Tubero M. Manlius et Q. Sulpicius consules in eum annum edunt. Ceterum in tam discrepante editione et Tubero et Macer linteos anctores profitentur.' Vid. hoc lib. c. 18. § 2. et Burmann. ad Ovid. Art. Amat. iii. 61. Ceterum scripta epistola ad Alphonsum regem hanc Livii sententiam minus verosimilem, eique alteram, quam posthabuit, præferendam esse, probare adniscus est Laur. Valla, quam in App. Dissert. recudi curavi. Dissensum vero veterum notavit, ita tamen, ut, utram veriore putaret, definire ausus non sit, Claudius imperator in tabula ærea apud Gruter. in Inscript. p. DII.: PRISCUS, TARQUINIUS, REGNUM, ADEPTUS, EST. HVIC, QVOQVE, ET, FILIO, NEPOTIVE, EIVS, NAM, ET, HOC, INTER, AVCTORES, DISCREPAT, INSERTVS, SERVIUS, TULLIVS. At Rupert. ad Flor. l. 7. in princ. secutus Dionys. Halic. iv. p. 213. existimat, Superbum ejusque fratrem Aruntem Prisci Tarquinii natura nepotes, adoptione filios exstitisse. Plurimos autem auctores tradidisse, Superbum Prisci filium fuisse, etiam ex Dionysio constat, qui eodem loco unum tantum L. Pisonem Frugi alteram sententiam secutum prodit.

[*Fratrem habuerat Aruntem*] Vet. habebat. Lipsius. *Arruntem* Flor. Voss. 1. Harl. 1. Leid. 1. et Port. *Arriuntem* Voss. 2. Vid. ad i. 34. § 2.

§ 5 *Dictum est, duæ Tullie regis filie*] Verbum *est* exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *duæ Tullie regis*

filie Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Port. quod Hearnio etiam in Oxon. B. repertum est; sed *duæ Servii Tullii regis filie* in Cod. C. *duæ Tullie regis filie* præfert Hav.

[*Ne duo violenta ingenia matrimonio jungerentur*] Pal. 2. *violentia*; idque est a *violens*. Gebh. Hoc ipsum præcipit Plato de Leg. l. vi. et de sententia illius exponit Appul. de Habit. Doctrin. Platon. lib. ii. p. 27. ed. Elmenh. 'Ingenia tamen diversa miscenda esse, ut iracundo tranquilla jungatur, et sedato homini incitator mulier applicetur.' *J. F. Gron. Violentia* etiam Hav. a m. pr. Verum cum alibi Livium voce *violens* uti non meminerim, eam scripturam ab erranti librario profectam credo, ut et similiter *patrimonia jungerentur*, quod præfert Harl. 1. Mox *mores civitatis*, transpositis dictionibus, est in Voss. 1. Leid. 2. et Hav.

§ 6 *Tota in alterum versa*] Pall. *adversa*: forte *aversa*, a proprio nempe marito. Gebh. *Adversa* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Et ita etiam Ald. edidit. Sed *aversa*, ut Gebh. conjecit, habet Hav. a m. pr. Paulo ante *viro*, pro *in viro*, legit Harl. 1.

[*Eum mirari, eum virum*] Duo priora vocabula desunt in Neap. Lat. et edd. antiquiorr. usque ad Ald. qui contextui inseruit. *Eum mirari, virum* Leid. 2. Præterea *agregio sang.* Flor. a m. pr. *egregio sang.* a m. sec. Mox *dum virum*, pro *quod virum*, Lipsiens. Verba sequentia, 'muliebri cessaret audacia,' exponit Burmann. ad Lucan. iv. 24.

§ 7 *Contrahit celeriter similitudo eos, ut fere fit malum malo aptissimum*] Veteri scriptum fuisse videtur, *appetentissimum*. Ita legendum esset, *malum mali*. Lipsius. Videtur legendum *mali appetentissimum*; quia vetus legit *apetentissimum*. F. Sanct. Pal. 3. *apetentissimus*. Idem annotatum habet ad oram, alias legi, *similitudo suos*: quod

mihi gemma videtur orationis; præcipue si eradicamus illud *malum malo aptissimum*, scribæ alienjuss glossam marginalem. *Grut. Similitudo suos*, quod Grutero placet, habet etiam Voss. Deinde *malo appensissimum* Voss. 1. a m. pr. *appetissimum* a m. sec. *aper-tissimum* Leid. 2. Voces tres, quas constanter codd. præferunt, sola conjectura suadente, ex contextu verborum ejicere cum Grutero, audacius videtur, quam ut laudari possit. Lipsianum *malum mali appetentissimum* adstrui potest ex Cic. Tusc. II. 24. 'Sumus natura studiosissimi appetentissimique honestatis;' et Suet. in Claud. c. 23. 'Cibi vinique quocumque et tempore et loco appetentissimus;' aliisque. Ego tamen vulgatum verius puto, pro quo stant reliqui codd. *Aptus* est conjunctus. Ita Serv. exponit eam vocem in Virg. Æn. IV. 482. 'Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.' Ubi ita commentatur: 'Satis perite loquitur. Nam aptum conjunctum dicit, ἀπὸ τοῦ ἀπτεσθαι, non insignitum stellis. Axis enim non habet stellas, qui est medius inter septentriones: unde et Græce ἀναστρως dicitur. Septentriones autem non occidere axis vicinitas facit, non quia in axe sunt. Ergo bene aptum, conligatum. Cicero in Timæo c. 5. 'qua ex conjunctione cælum ita aptum est,' id est, constrictum et complexum. Item in Orat. c. 71. 'Facilius est enim apta dissolvere, quam dissipata connectere.' Vide eundem Serv. ad Maron. Æn. XI. 202.

Quam cum inpari jungi] *Conjungi* Neap. Lat. cum editis ante Ald. qui *jungi* restituit, adsentientibus omnibus, quibus usus sum, codd. scriptis. Et recte. Liv. VI. 34. 'Eam esse causam doloris, quod juncta inpari esset.' xxx. 14. 'Tamque præceps festinatio, ut, quo die captam hostem vidisset, eodem matrimonio junctam acciperet.' Ovid. Epist. Her. VIII. 36.

'Si jungar Pyrrho, tu mihi læsus eris.' Et Epist. Her. XX. 215. 'Nube, precor, dicet, cui te bona numina jungunt.' In verbis præcedd. vocem *fuisse*, quam omnes tuentur codd. melius abfuturam visum est Ant. Periz.

Aut elanguescendum aliena ignavia esse] Hanc sententiam fæde depravavit scioli cujuspiam imperitia. Legendum *aut ut elanguescendum aliena ignavia esset*. Et pendent hæc verba a superioribus. *Rhen. Quamvis Rhen. aut ut elanguescendum, &c. esset scribendum esse monuerit, mox tamen eum secuti, immo ipsa illa ed. quæ notas ejus prima exhibuit, et ex earum notarum præscripto emendata est, voculam aut omisit; quod inde per reliquas edd. omnes propagatum est. Et ita legit Harl. antiq. nisi quod esse, pro esset, præferat. Haud elanguescendum esse habent Leid. 2. et Voss. 1. a m. 2. quum olim esset scriptum fuisset. Aud elanguescendum esse Port. a m. pr. haud elanguescendum esse a m. sec. et, ut Hearne auctor est, Oxon. B. et C. haud elanguescendum esse Harl. 2. et Lipsiens. aut elanguescendum esse Voss. 2. Leid. 1. et Hav. Præterea ignavia esse. Et si sibi Voss. 1. Leid. 2. et Hav. Verum illud et ex var. lect. natum puto, quo indicare voluit librarius, pro esse, alios codd. esset legere. Vide ad III. 44. § 4. Tò Si contra exsulat a Lipsiens. quod intercepta prima syllaba sequentis vocis sibi. Vide ad XXXIV. 58. § 10.*

§ 8 *Visuram regnum fuisse*] Post hæc verba in Voss. 1. lacuna erat quatuor admodum paginarum, quæ vel casu perierunt, vel mala manu excisæ sunt, usque ad hæc verba 'cum legionibus sequebatur,' quæ II. 6. § 6. occurrunt. Mox *viderat*, pro *videat*, Lipsiens. et Hav. *videant* Voss. 2. et Leid. 2.

§ 9 *Aruns Tarquinius et Tullia minor*] Inolevit incuria magis, quam inicitia, mendum, ut *Aruns Tarqu*.

nus legatur, et *Tullia minor*. Quæ lectio si vera esset, et fratrum et sororum minores natu periisse oporteret, virum scilicet et uxorem: siquidem Aruns (quod Livius haud obscure demonstrat) L. Tarquinio frater minor natu fuit: cui et juniorem Tulliam matrimonio locatam credere æquum est, quamquam ejusdem verba id perspicue demonstrant. Si vir igitur cum conjuge extinctus esset, haud quaquam novo opus fuisset conubio. Verum sic habet, ut major Tullia et Aruns, Tarquiniorum fratrum minor, paucis diebus vita decesserint, quorum interitu sceleratæ sunt postea superstitibus nuptiæ conciliatæ. Major igitur Tullia, non minor, ut omnia, quæ vidimus, habent exemplaria, vera emaculataque erit lectio. Sabell. Major verius legitur: nam, si Aruns minor natu fuit fratre, quod Dionys. iv. p. 232. scribit, oportuit majorem Tulliam periisse, quæ Tarquinio majori natu nupserat. Sabell. Ex Dionysio recte hoc emendavit Ant. Sabell.: major enim legendum, a nobis repetitum, quod a quibusdam hoc neglectum vidissemus, et præcipue a Valla. Glar. Ex Dionysio et aliis videtur legendam Lucius, non Aruns, et ex iis etiam quæ ap. Liv. sequuntur. Ursin. 'Aruns,' inquit, 'Tarquinius et Tullia major' (sic enim ex Halicarnasseo emendo) 'prope continuatis funeribus cum domos vacuas novo matrimonio fecissent, junguntur nuptiis, magis non prohibente Servio, quam approbante.' Nam verbum hoc *junguntur* non ad Arantem et Tulliam majorem, sed ad L. Tarquinium et Tulliam minorem, de quibus ante egerat, referri placet. Brisson. de Jure Conub. p. 63. Aliter ego, quam Sabell. et Glar. legendum censeo *Lucius Tarquinius et Tullia minor*: et ordo etiam contextus rectius constabit. F. Sanct. Vidit et hic Campanus historiæ qualemqueque absurditatem: ideo edidit *Armis*

Tarquinius, ex quo, quicumque ille fuit, interpolatrice dextra intrusit Palatino 3. ineptam hanc lectionem. Vid. Sabellium et Glareanum; quorum emendationibus ut non acquiesco, ita non omnino refragor. Gebh. Sane non illi, qui morte sua domos vacuas novo matrimonio fecisse memorantur, juncti fuere nuptiis; nec jungi potuerunt, utpote mortui. Itaque agnoscenda est hoc loco figura Livio usitata, qua posterius verbum non ad eos, de quibus loquitur proxime, referre assuerit, sed ad remotiores. Sic iv. 48. 'Prensantur a principibus tribuni; pollicendo id gratum singulis, gratum universo senatui fore, sex ad intercessionem comparavere:' nempe principes senatorum, quum tamen proxime nominentur tribuni, aut posset scribere, 'comparati sunt.' II. 28. 'Correpti consules quum, quid ergo se facere vellent, percunctarentur; decernunt, ut delectum quam acerrimum habeant:' ubi sub τῷ decernunt, patres intelligit. I. 4. 'Sacerdos vineta in custodiam datur; pueros in profluentem mitti jubet:' sic maluit Livius subaudiendo τῷ rex, quum posset alias *pueri missi*, absque τῷ jubet, vel *pueri mitti jubentur*. Negari tamen nequit, phrasin, qua utitur Livius, potius respicere debere ad eos qui parricidium admisere, quam ad necatos; ut merito et cum ratione objiciebat idem, qui jam antea nobile sui judicii specimen Livio exhibuit, Perizonius, idque ex auctoribus, qui eandem adhibent, perspicue probabat. Cic. Catil. I. 6. 'Cum morte superioris uxoris domum vacuum novis nuptiis fecisses.' Sall. Cat. c. 15. 'Pro certo creditur, necato filio vacuum domum scelestis nuptiis fecisse.' Val. Max. ix. I. 5. extern. 'Ipsam dimisit, ut vacuum locum nuptiis puella faceret.' Ad quæ licet responderi possit, æque de interfectis, quam interfectoibus, id dici posse, non secus ac 'luctu complere

locum 'æque dici queunt, qui lugentur, quam qui lugent, (de quo pater ad v. 39.) nihilominus idem amicus meus leviter putabat sic refici posse: *Ita L. Tarquinius et Tullia minor* (nam sic Mss. omnes) *prope continuatis, &c.* suspicatus, primas duas literas vocalæ ita absorptas ab fine præced. verbi implet; sic, reliquas duas al libris in *Ar* mutantibus, factum τὸ *Aruns*. Et sic solet Livius τὸ *ita* præponere connectendi causa, ut videre est capp. 5. 26. 52. hujus lib. De hoc tu, qui leges, disceptator sede. Certe non tanta vis est, quantam Sabell. Glar. ac Brisson. Livio injungunt. Muret. suo codici annotavit *matrimonio fecissent, L. Tarquinius et Tullia major junguntur*; t. v. Jac. Gron. *Tullia minor* omnes nostri, nisi quod unus Hav. sine dubio ex interpretis glossemate, præferat *Tullia junior*. Tum *Lucius Tarquinius*, pro *Aruns*, ut quidam conjecerunt, Voss. 2. et ita necessario ex Dionysio et aliis legendum esse, Latinus etiam monuit. Mihi Perizonii conjectura non displicet.

CAP. XLVII. § 1 *Infestius capit regnum esse*] Non est mihi dubium, quin sit glossema vox *capit*. Grut. Vocem *capit*, quam scripti nostri constanter servant, invitis codd. omnibus expungere, pessimi exempli esse puto. *Inf. regnum capit esse*, alio verborum ordine, habent Harl. 1. et Lipsiens.

Jam enim ab scelere aliud spectare] Secutus sum fidem Pall. 1. ac 3. ejecique *ad*, quod in aliis edd. omnibus hac forma, *ad aliud spectare*. Gruterus. Flor. Rott. Gud. et Voss. 2. *Jam enim ab scelere ad aliud spectare*. J. F. Gron. *Ad aliud spectare* etiam Harl. ambo, Leid. 2. Hav. et Port. a m. sec. Similiter etiam Hearne in Oxoniensi B. invenit. Voculam igitur *ad*, a Grutero ejectam, iterum restitui; præsertim quum et alibi ita Livius alique scriptores loqui soleant. Sup. c. 9. 'Haud dubie ad vim spectare

res cæpit.' Inf. II. 18. 'Parvaque ex re ad rebellionem spectare res videbatur.' xxiii. 6. 'Extemplo plebes ad defectionem ac pars major senatus spectare.' c. 16. 'Quum Hannibal ad portas esset, plebsque Nolana de integro ad seditionem spectaret.' xxiv. 6. 'Extemplo haud dubie ad defectionem res spectabat.' xxxiv. 56. 'Boiorum quoque gentem ad rebellionem spectare.' xl. 1. 'Q. Fabius ex Liguribus scripserat, Apuanos ad rebellionem spectare.' Virg. Ecl. III. 48. 'Si ad vitulam spectes, nihil est, quod pocula laudes.' Colum. vi. 23. 'Utraque devexa sint, ut humorem effundant, spectentque ad meridiem, ut facile siccetur.' Parè modo 'ad aliquid intueri' Liv. dixit l. xxxvi. cap. ult. 'Intuentibus cunctis ad finiendum cum Antiocho bellum.' Alibi tamen Livium etiam præpositionem omisisse in hac locutione videbimus ad xxi. 22. Ut in his codd. auctoritate standum sit. Mox *parricidia præterita*, trajectis vocabulis, Harl. 2. et Lipsiens.

§ 2 *Non sibi defuisse, cui nupta diceretur*] Persuadet mihi vet. cod. legendum hic esse *cui innupta diceretur*, tametsi recentior manus in particulam suprascripserat; sed procul dubio sincerioris alienj cod. admonit. Porro quum se dicit innuptam, indicat se jam in ædes viri transisse; nam hoc significat 'innubere;' quem admodum ante docuimus ad c. 34. § 4. *Rhen*. Nostri codd. nihil mutant, nisi quod *daretur*, pro *diceretur*, præferat Voss. 2.

Qui habere, quam sperare, regnum mallet] Vir eruditus *exspectare*. Haud absurde: sed cur ingratis vet. codd. oggeratur, causam non video. Virgil. Æn. IV. 274. 'et spes heredis Iuli.' Liv. xl. 15. 'Ego autem, pater, quem admodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo forsitan debeam.' Sic Demetrius indicans eam spem esse proximi successoris a.

patre destinati Persei. XLV. 19. Strattus medicus Eumenis fratrem Attalum monens 'sibi ipsum spem propinquam regni crepturum.' Ne dicam, quam bene *res* componitur *spei*, (id quod frequenter faciunt,) tam bene componi *habere* ac *sperare*. Qui non contentus spe regni præsens illud tractare ac possidere vellet. J. F. Gron. Vir eruditus, qui *expectare*, pro *sperare*, emendabat, est Freinsheim. ad Flori lib. 1. 7. § 2. ut jam Hearne observavit. Ita autem scribendum conjecit ob loca Flori, 1. 7. 'Avitum regnum, quod a Servio tenebatur, recipere maluit, quam expectare:' et Tac. Ann. 1. 7. 'Ne Germanicus habere imperium, quam expectare, mallet.' Quamvis autem recte a Gronovio refellatur, attamen emendatio illa tantopere Donjatio placuit, ut inlaudabili facinore eandem totidem verbis descripserit, et, auctoris nomine omisso, sibi vindicaverit, Rectorum Professorum primicerio indignum plagium committens. Omnes codd. mei vulgatum tuentur. Aliud itaque Livio, aliud Tacito ac Floro placuit.

§ 3 Cui nuptam esse me arbitror] Pal. 2. exclusit illud *esse*: neque profecto requiritur. Grut. Eandem vocem omisit etiam librarius Harl. 2. Quamvis autem illa non necessario requiratur, non tamen propterea etiam inducenda est. Nam reliqui omnes codd. constanter exhibent. Ordine tamen inmutato, cui nuptam me esse arbitror Hav. et omnes editi ante Ald. præferunt. Mox et virum regem adpello, pro et virum et regem, Lipsiens. et Port. a m. pr.

Eo nunc pejus mutata est res] Eo et nunc pejus Harl. 1. Tum mutata res est Flor. Voss. 2. Harl. ambo, Leid. 2. Hav. et Port. Sed monstrum lectionis est in Lipsiensi; habet enim eum nunc pejus munitos, quam istic cum ignavia, &c. Præterea quod illic cum ignavia scelus est Voss. 2. Tandem

Delph. et Var. Clas.

Livius

Quin vero accingeris Hav. Quid accingeris Lipsiens. Qui non accingeris Leid. 2. quod posterius glossæ interpretis acceptum fero.

§ 4 Peregrina regna moliri necesse est] Primam vocem Voss. 2. ultimam Harl. 2. omiserunt.

In domo regale solium, et nomen Tarq. creat vocatque] In domo regali solium Leid. 2. Tum creant vocantque Hav. quod admitti posset, si plurium ac fide digniorum codd. auctoritate niteretur.

§ 5 Aut si ad hæc parum] Ad hoc Harl. 2. Mox juvenem concupisci sinis Leid. 2. invitis reliquis, qui vulgatum servant, nisi quod Leid. 1. librarius inperite voces ita dividerit conspicias in his. Tum Reece, facesse hinc una voce antior Voss. 2.

§ 6 Nec conquiescere ipsa potest] Spurius quid in illo potest. Mallem abesset omnino. Certe eo roboraretur sententia. Grut. Pal. 3. conquiescere. Parum abest, quin credam fuisse nec consensescere ipsa potest. Gebh. Aliud egit Gebh. cum aberrantis librarii vestigia secutus consensescere, pro conquiescere, scribendum conjecit. Nostri omnes, quibus usus sum, codd. vulgato adherent. Sup. hoc cap. 'Nec nocte nec interdiu virum conquiescere pati.' xxx. 13. 'Illam furiam pestemque omnibus delinimentis animum suum avertisse, atque alienasse; nec conquiesce, donec ipsa manibus suis nefaria sibi arma adversus hospitem atque amicum induerit:' ubi etiam vide.

Tantum moliri potuisset animo] Ultimam vocem ab Oxon. C. abesse Hearne monet.

Momentum in dando adimendoque regno] Affirmandoque Hav. a m. pr. qui etiam regnum præfert. Præterea monumentum Flor. Leid. 1. monumentum Leid. 2. et Harl. 1. Vid. ad v. 52. § 1. munimentum Voss. 2. Vid. ad iv. 27. § 4.

§ 7 Instinctus furis Tarquinius cir-

cumire] Liquet ex rasura Pal. 3. fuisse *instructus*. De quo vide antiquas nostras. *Gebh.* Codd. nostri nihil in ea voce mutant. Vocem *Turquinius* omittere Oxon. L. 2. Hearne auctor est. Deinde *circuire* solus Port. Vide ad III. 6. § 9.

Prehensare minorum maxime] *Prensare* Leid. ambo, Lipsiens. Hav. a m. sec. (antea vitiose scriptum fuerat *presensare*) et Port. Idque voluisse videtur librarius Voss. 2. qui leviter lapsus *pransare* scripsit. Vide ad IV. 48. § 11. Præterea *novorum*, Voss. 2.

Tum de se ingentia pollicendo] *Omnia de se ingentia* Voss. 2. *tam de se ingentia* Leid. 2. *cum de se ingentia* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad VI. 23. § 3. Mox *regis* deest in Port. a m. pr. *reis* exhibet Leid. 1. *regem* Hav. a m. sec. Postea *locis ut cresceret impingendo*. Port. a m. sec. et Hav. a m. pr. in quo m. sec. emendatum erat *locis increscere*.

§ 8 *In forum irrumpit*] *Irrumpit* Harl. 2. et Hav. Tum *percussis* Port. a m. pr. *perculsis* a m. sec. Vide ad XXXIV. 15. § 2.

§ 9 *Etiam de Servio actum rati*] Vet. lib. et jam de *Servio*. Vere. *Sigon.* Non aliter etiam plerique nostri. xxxvi. 44. 'Et jam classes quoque undique concurrerant.' Sæpissime ita librarii peccarunt: exempla vide III. 6. § 7. c. 37. § 8. IV. 36. § 5. X. 21. § 13. XXI. 37. § 5. XXVIII. 3. § 8. XXXIII. 7. § 9. XXXIX. 10. § 6. et alibi. Vide etiam Bentl. ad Hor. Epist. I. 16. 15. Duk. ad Flori lib. IV. 10. § 3. et Cort. ad Sall. Cat. c. 2. § 1. Frequenter scribæ indocti duas voces coniungendo lapsi sunt: ita *congratulatione* dederunt pro *cum gratulatione*. Vide ad IV. 24. § 7. *duxisset* pro *dux esset*: vide ad IV. 37. § 6. *timuerat* pro *tum erat*: vide ad VII. 2. § 8. *firmaret* pro *firmare et*: vide ad XXI. 21. § 10. *recognitum* pro *re cognitum*: vide ad XXI. 53. § 8. *distrahendoque*, pro *Dis*, vel *Dis trahen-*

doque: vide ad XXII. c. 2. § 1. *reliquerat* pro *reliqua erat*: vide ad XXIII. 29. § 16. Similia ubique occurrunt. Quædam etiam vide ad III. 71. § 3.

§ 10 *Servum servaque natum*] *Servium* Voss. 2. Leid. 2. et Hav. a m. pr. Sed nihil mutandum. Vide ad c. 40. § 3. Præterea *serva natum* Leid. 2. omnesque editi ante Ald. qui copulam addidit. Et recte. Eam enim habent omnes reliqui, quos consului, scripti. Mox *præter mort.* pro *post mort.* Voss. 2. Denique *sui* abest a Leid. 2.

Non auctoribus patribus] Primam voculam non habet Harl. 2. Tum *patribus auctoribus*, mutato ordine vocum, Lipsiens.

Muliebri dolo regnum occupasse] Scribendum est, *muliebri dono regnum occupasse*. Nam respicit, quod supra dictum est, et quod mox præcessit; 'Quum Tanaquil, peregrina mulier, tantum moliri potuisset animo, ut duo continua regna viro, ac deinceps genero dedisset.' Ibi dicit Livius Tanaquilem genero dedisse regnum; quare hic subdit *muliebri dono*. Rhen. Buslid. cod. pro *dolo*, *dono* habet: ut id regnum, quod a senatu et populo dari solet, mulier sui doni fecerit, quod ego genuinum omnino arbitror. Sermo enim ex contentione *ἀντιθέσως* acrior est, et de Tullia æmula Tanaquilis paullo ante hæc verba fecit; 'Nec conquiescere ipsa potest, si, quum Tanaquil, peregrina mulier, tantum moliri potuisset animo, ut duo continua regna viro, ac deinceps genero dedisset; ipsa, regio semine orta, nullum momentum in dando adimendoque regno faceret.' Nann. Misc. v. 14. *Muliebri dono* edd. exoletæ, itaque Pall. duo, non *dolo*, quod ceteros libros injuste occupat. *Grul.* Arguentur hoc loco Sigonius et Rhenanus, an regnum dono Tanaquilis ad Servium devenerit, mihi, ut verum fatear, negari non vacat. Habent quidem Pall.

duo posteriores, ut et Campani ed. *re dono*; sed Pal. primus et ordine et bonitate *dolo*, quod praefero: et, si examinaveris historiam, penes me pronuntiabis, quicumque es paullo humanior. Et an non dolus? 'Populum Tanaquil alloquitur, jubet bono animo esse. Sopitum esse regem subito ictu, ferrum haud alte in corpus descendisse.' Et mox: 'Interim Servio Tullio jubere populum dicto audientem esse.' Quid in re liquidissima me diffundo? Vide etiam reliqua de celata morte, quæ omnia dolos astutiasque mulieris detegunt. Sed tamen est efficax quoque alterum, stabilitque inf. Liv. III. 67. 'Patricium quoque magistratum plebi donum fieri vidimus:' ubi habet Pal. 2. *dono fieri*. Gebh. Quum, utrumque et *dono* et *dolo* admittere sensum, ipse Gebh. fateatur, ego codd. auctoritatem sequor, in quibus tantum non omnibus *muliebri dono*; nisi quod *dolo* sit in marg. Harl. 2. et ad oram Port. pro var. lect. notetur, alios *dollo* legere. *Dono* etiam in omnibus, quas Moguntina antiquiores adhibui, edd. inveni. Præterea regnum deest in Lipsiens. occupasse regnum, alio ordine, habent editi ante Ald. sed in vitis scriptis.

§ 11 *Fautorem infimi generis hominum, ex quo ipse sit*] Arbitrabar ego hic, cum in cod. cuso quidem, sed ante aliquot xc. annos, *favorè*, pro *fautorem*, reperissem, utrumque abesse posse, ut ita dicatur *Servius infimi generis hominum*, ut ap. Ter. in Eunn. III. 1. 19. 'Rex paucorum hominum est.' Arbitrabar, inquam, ita: nihil tamen audebam statuere, donec in membr. Colon. de quarum bonitate post dicam, nullum earum vocum vestigium exstare deprehendi. Quo factum non negabo, ut, quod ante posueram tantum, nunc etiam non dubitem affirmare, nisi tu forte aliter censeas; quod tamen non futurum inde quoque existimo, quod Ciceronem antea sic locutum video, qui, emendante eru-

ditissimo Victorio, in epist. nescio qua, [ad Att. IX. 15.] 'Vide, quam sim antiquorum hominum.' *Modius*, Novant. Lect. Ep. 30. In cod. ante C. et amplius annos cuso *Modius* reperit *favore*. Sed rectius et hoc et illud abesse dicit, ut differatur hic *Servius infimi generis hominum*; ut ap. Ter. 'Rex paucorum hominum.' Ita Cic. 'Vide, quam sim antiquorum hominum:' quod in notis ad Epist. memini notare. Denique affirmat, sic penitus exstare in membranarum Coloniensibus. XXIII. 39. 'Nolæ senatus Romanorum, plebs Hannibalis erat.' Gebh. De genere loquendi, quod viri docti hic restitutum voluerunt, infra dicendum ad III. 38. § 11. unde patebit, id Livio non infrequens fuisse. Nostri tamen, et quibus alii usi sunt, codd. in vulgatum conspirant, nisi quod *secutorem*, pro *fautorem*, manifesto librarii errore præferat Voss. 2. quare nihil mutare sustineo. Præterea *ultimi generis hominum* Harl. 2. et *ex quo ipse natus sit* Voss. 2. Paulo post *infelicitatis*, pro *honestatis*, est in Lipsiens.

§ 12 *Quondam fuerint*] *Fuerunt* Hav. Paulo ante *honeru*, pro *onera*, Lipsiens. Vid. ad XXXIV. 40. § 9. Postea *locupletorum fortuna* Hav. *locupletior fortuna* Voss. 2.

Et parata, ubi vellet, egentissimis largiretur] *Necessaria* particula integrat orationem Fl. et *parata, unde, ubi vellet, egentiss.* ex qua largitiones faceret. J. F. Gron. Pariter in Oxon. N. reperit Hearne. Omnes nostri additam voculam non agnoscunt. Præterea *comparata*, pro *et parata*, Voss. 2. et *comparata*, juncta utraque lect. Leid. 2.

CAP. XLVIII. § 1 *Trepido nuncio excitatus*] Pal. 1. *excitus*: non absone. Gebh. *Excitus* etiam Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Librariis sollemne fuisse, has voces inter se commutare, infra dicendum ad XXVIII. 24. § 4. Tum *extemplo vest.* pro *a vest.* Harl. 2. et Lipsiens. Deinde vocabulum

Tarquini exsulat a Voss. 2.

Aut in sede considerare mea] Pall. tres *consedere*. Gebh. Pariter Voss. 2. Lipsiens. et Port.

§ 2 *Quum ille ferociter ad hæc]* Pal. 2. *ferocior*: admodum probo. Causa patet cuivis. Gebh. *Cui ille ferociter ad hæc* Leid. 2. Harl. 2. et Port. *Cui ille ferociter*, duabus vocibus posterr. exsulantibus, Hav. *Quum ille ferociter ad hoc* Voss. 2. Vide ad XXI. 52. § 10. Verum hic unius illius cod. auctoritatem non sequor. Vide ad c. 28. § 8. *ferocior*, quod Gebh. in uno, eoque non optimæ notæ, cod. invenit, nullius eorum, quibus ego usus sum, auctoritate firmatur. Neque rationem video, cur vulgato præferendum sit. Mox, multo, quam *Servium*, potentior *filium* Leid. 2. *Servium* etiam, pro *servum*, Hav. Denique, alio ordine, *satis diu illum* Hav. cum excusis ante Ald.

Et concursus populi fiebat in curiam: adparebatque regnaturum] *Et cum conc. pop. fieret in cur. adparebat regn.* Leid. 2.

§ 3 *Tum Tarquinius, necessitate jam ipsa cogente]* Inserenda hic etiam particula; *necessitate jam etiam ipsa cogente*. Rhen. *Etiam* deest Ms. Lipsius. Nescio, quid in omnibus fere nostri libb. adversentur Rhenano. Nam et hic Pall. 1. ac 2. excludunt τὸ etiam, ab ipso inculcatum. Gebh. Quemadmodum Rhen. emendabat, exhibuerunt primæ omnes edd. donec Ald. sine dubio cod. alienius auctoritate, voc. *etiam* rejiceret. Et sane non modo ea deest in omnibus nostris Voss. 2. Leid. utroq. Harl. utroq. Port. Lipsiens. et Hav. verum neque Hearne se eam reperisse monuit in Oxoniensibus B. C. et L. 2. quare iterum ejiciendam putavi.

Multo et ætate et viribus validior] Pal. 1. *longe* multo. Gebh. Pariter Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Verum illud *longe* omnino natum censi debet ex marginali interpretatione. Sæpe Livius

τὸ multo comparativis addere solitus fuit. Infra II. 18. 'Patrem multo potius M. Valerium, spectatæ virtutis et consularem virum, legissent.' c. 23. 'Postulare multo minaciter magis, quam suppliciter, ut senatum vocarent.' XXXVIII. 49. 'Multa millia ipso die, plura multo post dies paucos ceciderunt et ceperunt.' Et ita sæpe alibi. Solet eandem et superlativis jungere. Supra hoc lib. c. 11. 'Novissimum ab Sabinis bellum ortum; multoque id maximum fuit.' Silius, Livii imitator, XIV. 169. 'multo optimus ille Militiæ, cui postremum est primumque, tueri Inter bella fidem.' Vid. Hadrian. Cardinal. de Serm. Latino p. 238.

Medium adripit Servium] Pal. 2. *arripuit*: ut et mox omnes tres *dejecit*. Gebh. *Arripuit* etiam Harl. 2. et Hav. *dejecit* autem Flor. Voss. 2. Harl. 1. Leid. ambo, Hav. Lipsiens. et Port. qui iidem (uno Lipsiensi excepto) cum Harl. 2. etiam postea *redii*, pro *redit*, præferunt. Præterea *elatum* e curia sine cop. Hav.

§ 4 *Ipse prope exsanguis cum semianimis regio comitatu]* Vet. volumen habet *semianimes*. Neutra lectio gnesia est ac germana. Tu locum sic restitue; *Ipse prope exsanguis cum, semianime regio comitatu*. Subauditur in illis verbis, *semianime regio comitatu*, participium existente. Rhen. Atqui regius comitatus, apparitores et comites, diffugerant. Dionys. ait IV. p. 241. vidisse circa se τῶν αὐτοῦ φίλων πολλὴν ἐρημίαν, et abisse gementem κρατούντων καὶ παραπεμπόντων αὐτὸν ὄλεθρον. Vide igitur, an melius *cum senum minime regio comitatu*. Nisi forte, *Ipse prope exsanguis cum minime regio comitatu domum se recipere*. *Quum pervenisset ad*. J. F. Gron. Hunc locum corruptum esse jam Gron. vidit. Mihi videntur hæc verba *semianimi regio comitatu* esse glossemata, quæ irrepserunt ex marg. 'Semianimis' fuit expositio τοῦ 'prope exsanguis,' et 'regio comitatu,' τοῦ 'apparitorum

et comitum,' quæ præcesserant. Itaque sic refingendus est hic locus: *Ipse prope exsanguis cum pervenisset ad summum Cyprum vicum*. J. G. Græv. in Epist. ad Nic. Heius. quam edidit Burman. in Syllog. Epistol. tom. iv. p. 96. Codd. nostri nihil mutant; nisi quod *semianimis* sit in Voss. 2. Leid. 1. Harl. utroq. Hav. Port. et Neap. Lat. *semianimus* autem in Leid. 2.

Domum se reciperet, pervenissetque ad summum Cyprum vicum] *Ad locum sum. Cyp. vicum* Hav. *ad sum. Ciprum vicani* Voss. 2. *ad sum. Cos' primum vicum* Flor. et Harl. antiq. *ad summum Cons' primum vicum* Leid. 1. *ad summum Ciprum Cos' primum vicum* Leid. 2. Sane Ciprius, et, unde ea vox originem habet, *ciprus*, id est, lingua Sabinorum, bonus, non litera Græca, sed Latina, scribuntur ap. Varr. de L. L. iv. p. 38. De vico hoc vide Don. de Urb. Rom. iii. c. 9. et Famian. Nardin. iii. 15. Ceterum verba præscripta paullo post iterum sequuntur. Verum, quum loco tam vicino non unum aut alterum, sed plura verba, Livium repetiisse, vix verosimile videatur, vel hic, vel infra, præter mentem ejus in contextum inepsisse videntur. Quid si legimus, *Fit fuga regis, apparitorum atque comitum. Ipse prope exsanguis ab iis, qui missi ab Tarquinio, &c.*? Verum sine librorum consensu nihil constituo.

§ 5 *Quia non abhorret a cetero scelere*] *Quia non abhorreret* Leid. 2. sollemni aberratione librariorum. Vid. ad xxxix. 52. § 6. Præterea *ab certo scelere* Harl. 2. Et hic error in Mss. sæpe occurrit. Vide ad xxxiv. 36. § 4.

In forum inrecta, nec reverita] *Vet. recta, et non. Lapsius. Inrecta in forum, nec reverita*, alio ordine, Harl. 2. *inrecta, et reverita* Leid. 2. Mox *evocat*, pro *evocavit*, idem cod. qui etiam paullo post τὸ *prima* omisit.

§ 6 *A quo succedere jussa ex tanto tumultu*] *A quo recedere facessere jussa* Voss. 2. Verum τὸ *recedere* natum est ex marginali expositione verbi *facessere*, postea ab inperito scriba in contextum Livii receptum, quomodo longe multo validior, pro multo validior, in quibusdam codd. esse vidimus hoc cap. § 3. Alia plurima exempla vide ad iii. 44. § 4.

Ad summum Cyprum vicum, ubi Dianium nuper fuit] Vox ista *Dianium* nos aliquantisper distulit, distorsitque, quam vix agnoscimus; ut ingenue fatear, quod ignoro. Ceterum quia studiosos juvare in animo est, quod scio, quodque sentio, scribam; meliora mox alius inveniet. Ut igitur ad rem ipsam veniamus, et cum ea congregiamur, 'Dianius,' inquit Pompeius, 'locus Dianæ sacrat'us.' Ex quibus conjectare licet, 'Dianium' velut Artemisium fuisse, hoc est, lucum Dianæ consecratum, aut locum monomachiae aptum, qualis fuit in Aricia, ubi rex Nemorensis, et idem fugitivus sacerdos, singulari certamine dimicare solebat. J. A. Cruce, Annotat. in Varios p. 688. *Dianium* vetus sacellum, Dianæ sacratum, et caput Vici Scelerati exponit Famian. Nardin. Rom. Vet. iii. 15. *Perperam Dianum* Harl. 2. et Leid. 2. *Indianium* Voss. 2. præferunt.

Flectente carpentum dextra in Virbium clivum, ut in collem] Vide, quid sit, quod omnes Mss. libri ita habent, *flect. carp. in dextram jussit aurigam, ut in coll.* Cæterum supra Virbium clivum habitasse Ser. Tullium regem scribit Solinus c. 2. *Sigon*. Omnes ait Sigon. retinere Mss. *flect. carp. in dexteram aurigam jussit*. At Pall. duo meliores adstipulantur vulgatæ: Pal. 2. vero deterior illi. Gebh. Clivus iste sitne *Virbius*, ut habent Liviani codd. an *Urbicus*, ut vulgo ap. Solin. legitur, et retulit in regiones urbis Onuphrius, an Ὀλβιος, ut Dionysius, an denique *Urbicus*, ut sug-

gerunt scripti Solini et Aldinus Livius cum Fl. et Helm. adhuc sub iudice lis est. *Virbius* esse vix videtur posse, quippe qui fuerit alibi, et quidem non in urbe, ubi ex hoc uno loco dubio nimis secure eum ponit Cluv. Ital. Ant. III. 4. p. 932. *Orbium* videtur velle Festus: 'Orbius clivus videtur appellatus esse ab orbibus, per cujus flexuosos orbes filia Ser. Tullii regis et L. Tarquinius Superbus gener interfecto rege properaverunt, tendentes una in regiæ domus possessionem. Cæptus est autem iste clivus appellari Orbius, quod, pronus cum esset, per orbes in Æsquiliarum collem duceret: unde Orbius ab ipsis orbibus sic appellatus.' Nomen viri *Orbius* in orat. Cic. pro Flacco, c. 31. Quod jubet nos Sigon. videre, quid sit, quod omnes Mss. habeant, *flect. carp. in dexteram jussit aurigam, ut in coll.* qui sic habent, unus et alter, corruptissimi sunt: omnes alii vulgat. servant. Est tamen aliquid morbi in τῷ *flectente*. Scribe tantisper, *flectens carp. dextra in Orbium clivum*, nempe, is, qui jumenta agebat. Hoc est, dum flectit. Serv. ad Virg. Æn. VI. 351. 'Præcipitans traxi mecum, Dum præcipitarer.' Vel etiam *flectendo*; inter flectendum. J. F. Gron. Posset alicui in mentem venire, legendum *Oppium clivum*, ex Varr. de L. L. IV. 15. 'Oppius mons princeps lucum Æsquilinum, lucum Fagnatalem sinistra, quæ sub mærum est. Oppius mons biceps simplex. Oppius mons tericepsos lucum Æsquilinum, dexterior via in Tabernola est.' J. F. Gron. *Flectere carp. in dexteram, vel dexteram jussit aurigam, ut in collem* Harl. 2. Hav. et Port. Reliqui nihil mutant, nisi quod *flectenti*, pro *flectente*, habeant Flor. Harl. 1. Voss. 2. Leid. ambo, Lipsiens. et Neap. Lat. ut et edd. Aldinæ priores; et *Verbum clivum*, pro *Virbius*, Lips. *Urbium clivum* Harl. 1. Voss. 2. Leid. 1. et

ed. Aldi: quorum *flectenti* recepi, quamvis vel sic nondum locum sanatum putem. Non satisfacit enim Doujatius, qui *flectenti* referebat ad Tulliam, cui, cum flecteret, id est, flecti ad dextram carpentum juberet, auriga jacentem Servium ostenderit: *flectente* autem figurate, licet duriuscule, intelligi posse existimabat de dextra via, quæ cogeret carpentum flectere. Donec melius quid succurrat, ego Gronovii conjecturam probabo. Præterea codd. nonnullorum lectio *Urbium clivum* suadet, ut *Orbium* veram lect. esse censeam, præsertim cum viri docti in scriptis Dionys. Halic. etiam Antiq. IV. 242. *OpBios*, pro *Ολβιος*, repperint. Certe *Virbius clivus* defendi nequit, utpote quem prope Bovillas fuisse Persius docet Sat. VI. 55. ejus Scholiastes autem d. l. 'quatuor millibus ab urbe' esse monuit, 'qua iter est ad Ariciam:' ubi non male Cluv. Ital. Antiq. III. 4. p. 930. *quatuordecim millibus* emendandum censuit: ipse enim Schol. Bovillas vicum esse 'ad undecimum lapidem Appiæ Viæ' eodem loco monet. Eo autem remotior ab urbe erat clivus Virbius inter Bovillas et Ariciam. Defendendæ vulgatæ hujus loci Liviani lectioni jure prætexi nequit, olim quidem tempore Servii Tullii ac Tarquinii Superbi clivum Virbium ad quartum lapidem Esquiliis vicinum fuisse, verum postea, una cum urbis mœnibus prolatum ad colles Aricinos migrasse, quæ Is. Vossii sententia est. de magnit. Rom. Vet. c. 4. Hæc enim gratis ponuntur, neque aliunde, nisi ex corrupto hoc Livii et aequè corrupto Scholiastæ Persii loco, probari possunt.

Ut in collem Esquiliarum exheretur Antiqua lectio *in collem Esquiliarum*. Rhen. *Esquiliarum* habent vett. libb. Sigon. *Esquilliarum* Hav. Tum *reheretur* Voss. 2. Mox *resistit parvulus* Hav. *restitit parvulus* Leid. 1. Tandem

jacentem . . . ostendens, pro jacentemque . . . ostendit, Voss. 2.

§ 7 Monumentoque locus est, quem *Sceleratum vicum* vocant] Quem pronomen asinus aliquis adsuit: quum simpliciter Livius scripserit, *monumentoque locus est, Sceleratum vicum* vocant. O castigatorem infelicem! *Rhen.* Dionys. hunc vicum primum *Beatum*, post *Sceleratum* appellatum esse tradit *iv. p. 242.* Οὗτος δ̄ στενωπὸς Ὀλβιος καλούμενος πρότερον ἐξ ἐκείνου τοῦ δεινοῦ καὶ μυσσαροῦ πάθους ἀσεβῆς ὑπὸ Ῥωμαίων κατὰ τὴν πάτριον γλῶτταν καλεῖται. Recte. Nam *Cyprum*, bonum significat, auctore *Varr. de L. L. lib. iv. p. 38.* ‘*Vicus Cyprus,*’ inquit, ‘a *Cypro*, quod ibi Sabini cives additi condescerunt, qui a bono onine id appellarunt. Nam *Cyprum* Sabine Bonum. Prope hunc vicus, *Sceleratus* dictus a *Tullia Tarquinii Superbi* uxore,’ &c. *Sigon.* Lectionem, quam *Rhen.* recte rejecit, servant tamen *Voss. 2. Harl. 2. Leid. 1. Hav. et Port.* Et *Oxoniensibus* etiam *B. et L. 1.* ut *Hearne* auctor est. *Locus est. Sceleratumque vicum appellatum, Leid. 2.* Soli *Harl. 1. et Lipsiens.* veræ scripturæ favent. In quo tamen adstipulantes habent *edd. antt. ante Ald.* qui primus voculam *quem* addidit. Ceterum ex illis, quæ *Sigonius* notavit, constat, ipsum credidisse, ‘vicum *Cyprum*’ a *Dionysio* Ὀλβιον vocari, et *Cyprum* ac *Sceleratum* eundem esse: quod utrumque nunquam persuadebit. Verosimile enim non videtur, *Dion.* nomen ‘*Cyprus,*’ quod ‘bonum’ lingua Sabina notare dicitur, Græca voce Ὀλβιος, id est, ‘beatus,’ reddidisse, non addita admonitione, verum ejus nomen lingua Græca id notare, ut alias facere solitus est, et mox facit, cum vocem ‘*Sceleratus vicus*’ per vocem ἀσεβῆς interpretatur. Præsertim cum alibi *Cyprii* vici mentionem faciens *Dionys.* ipsum illud nomen adhibuerit. Locus

exstat lib. *Antiq. iii. p. 160.* Ἔστι δ̄ ἐν τῷ στενωπῷ τῷ φέροντι ἀπὸ Καρίνης κάτω τοῖς ἐπὶ τὸν Κύπριον ἐρχομένοις στενωπὸν. Est autem in vico, qui fert a *Carinis* deorsum eos, qui ad *Cyprum* vicum eunt. Accedit, summæ auctoritatis cod. *Dionysii Vaticanum*, cuius excerptis nuper *J. Hudson.* usus est, pro Ὀλβιος, exhibere Ὀρβιος; atque ita concidere unicum a *Sigonio* ad sententiam suam adstruendam productum argumentum ex similitudine significationis utriusque vocis *Cyprus* et Ὀλβιος. Præterea *Cyprum* vicum a vico *Scelerato* diversum, et potius vicum *Sceleratum* in clivo *Orbio*, quæ loca aperte hic *Livius* distinxit, quærendum esse, evincunt inter se conlata loca *Varronis de L. L. iv. p. 38.* quem *Sigon.* ipse laudavit, et *Festi* in voce ‘*Orbius* clivus,’ quem *Gron.* paullo ante § præc. ad partes vocavit. Neque est, quod *Donat. de Urb. Rom. iii. 9.* et *Fam. Nardin. in Rom. Veter. iii. 15.* dissensum agnoscant inter *Varronem* ‘vicos *Cyprum* et *Sceleratum*’ diversos facientem, et *Dionysium* eosdem confundentem. Ipsi enim inposuit interpretes Latini, ‘*Cyprus vicus*’ vertens, qui in Græco contextu δ̄ στενωπὸς Ὀλβιος vocatur. Hunc itaque si consuluissent, scribere nunquam potuissent vel *Donatus* ‘*Vicum Cyprum et Sceleratum* aperte unum clamat *Dionysius:*’ vel *Nardinus* ‘*Dionysius vicum Sceleratum et Cyprum pro eodem ponit.*’

Contaminata ipsa respersaque] Cont. ipsaque respersa Voss. 2. cont. ipsa sparsaque Harl. 2. Deinde tulisset *Leid. uterq. et Harl. 1.*

§ 8 Ceterum id quoque ad gloriam accessit] Vir clariss. suis ad me literis suspicatur legendum esse cessit; atque ita etiam *Curt. Livii imitatore*, locutum docet *iii. 6. § 18.* ‘Cum esset præsto ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat.’ Sed utriusque loci, *Curtiani* ac *Liviani*,

sententiam disparem esse, nullus non facile videt. Insuper, *Ceterum quoque id ad gloriam*, et supra ita etiam ut bono, utrobique, ordine vocab. mutato, præfert Leid. 2. Mox annos quatuor LX. Flor.

§ 9 *Tam mite ac tam moderatum imperium*] Particula *tam* secundo loco omittitur in Hav. a quo etiam abest mox *et eum*: ut voluisse videatur ipsum deponere id tam mite, &c. in animo habuisse. Sed nihil mutandum esse reliquorum consensus in receptam lect. evincit. Præterea quia virus, pro quia unius e. Port. a m. sec. cum virus e. Harl. 2. Ductum similitudo effecit, ut unius et uius ab indoctis librariis confunderentur. Mox auct. tradunt, pro auct. sunt, Hav. Sed frustra.

Nisi scelus intestinum] Flor. *ni scelus intestinum*. J. F. Gron. Similiter præferunt non modo omnes, quibus usus sum, codd. scripti, sed etiam typis excusi antiquiores usque ad Paris. a. 1573. in qua demum *et nisi* obviam fuit.

CAP. XLIX. § 1 *Inde L. Tarquinius regnare cecepit*] *Cæpit* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. cum edd. Aldina prioribus. Quomodo etiam infra in uno cod. peccabatur iv. 37. § 3. In Leid. 1. etiam ab initio quidem *cæpit*, sive *cepit*, scriptum fuerat, sed eadem mox manus *occepit* substituit. Et recte. Verbum enim 'occipere' passim ap. Liv. occurrit. Vid. ad xxxi. 50. § 6.

Cui Superbo cognomen facta indiderunt, quia socerum, &c.] Vox quia non facit pro mente Livii: utique quum Mss. Pall. infra non agnoscant que ad illud *primoresque Patrum*. Ut velit scilicet, Tarquinio Superbi nomen datum, non ob duo tantum scelera, sed plura. Nam, initio sane regni non statim vocatum Superbum, immunt ea, quæ sequuntur c. 50. 'Haud mirum esse, Superbo ei inditum Romæ.' Lauculenter de eodem

Latinus Pacatus ad Theodosium Pa-neg. c. 20. 'Humanitas tam clara in imperatore, quam rara. Nam quum indiscreta felicium pedissequa sit superbia, vix cuiquam contigit et abundare fortuna, et indigere arrogantia; cujus quidem ita majores nostros semper pertæsum est, ut graviolem semper putaverint servitute contemtum: ejusque impatientia sint coacti, post bellatores Tullos, Numas sacrificos, et Romulos conditores regnum usque ad nomen odisse. Denique ipsum illum Tarquinium execratione postrema hoc damnaverunt maledicto; et hominem libidine præcipitem, avaritia cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem, vocaverunt Superbum, et putaverunt sufficere convicium.' Grut. Freinsheim. non recte ad Livii verba addidit, quum in Not. ad Flor. i. 7. § 1. scriberet, Livium cognominis Superbi hanc rationem reddidisse, quod insepultum socerum abjecerit: quum Livius aperte non *factum indidit*, sed *facta indiderunt*, dicat, quæ deinceps etiam plura subjicit. Vid. Dukerum ad d. loc. Flori. Ceterum vocem quia, quam Grut. nescio quam ob causam, ad mentem Livii non facere pronunciat, ideoque delendam censet, agnoscunt omnes, quos consului, codd. Mox *dicatans*, pro *dictatans*, est in Leid. 2.

§ 2 *Primores Patrum, quos Servii rebus*] Scribendum est *primoresque Patrum, quos*. Pendet enim adhuc sententia. Et altera ratio est, cur Superbus fuerit appellatus. Rhen. Tolle copulativam, ignoratam scriptis omnibus, ignoratam editis ab Andr. usque ad Frob. Cælii Curionis additamentum est. Nec duæ solum causæ, quare Superbus sit appellatus: subjungitur tertia et deinde plures. J. F. Gron. Copulam non Cælio Curioni, sed Rhenano acceptam ferendam esse, adposita ejus nota evincit: ex cujus emend. ita

Basil. in officina Froben. editum est 1535. jam anno quarto decimo, priusquam Livius ex recensione Cælii Curionis in lucem exiret. Eandem autem copulam nesciunt omnes nostri codd. præter Flor. et Leid. 1. In verbis seqq. *interficit*, pro *interfecit*, præfert Hav.

Ab se ipso adversus se exemplum capi posse, armatis corpus circumsepsit] *A se ipso* Leid. 2. et vetustiores excusi usque ad Ald. qui, concinentibus scriptis, primus *ab se ipso* reposuit. Tum *posse capi*, trajectis dictionibus, Hav. Insuper, *Corpus circumsepsit* Flor. *armatis copiis circ.* Lipsiens. quæ lectio aperte ex ignorantia scribæ promanavit; qui forsitan existimavit, *armatis* ita simpliciter dici non posse, quum tamen alibi etiam Livius pari modo locutus sit. Ita xxxii. 39. 'Quod armatus ipse armatisque septus, quum inermes Romanum imperatorem regemque cerneret, in colloquium venisset.' Ubi 'armatos' vocat, quos paullo ante 'satellites armatos' vocarat. Vide Jac. Gron. eo loco. Et iidem etiam armati satellites hoc loco intelliguntur, ut ex subjunctis vocibus *corpus circumsepsit* constat. Satellites enim custodes corporis vocantur, et ad custodiam corporis adsciti dicuntur. Curt. iv. 13. 'Non tamen quisquam e custodibus corporis intrare tabernaculum audebat.' v. 11. 'Tibi tabernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris.' c. 2. 'Idem Amyntas adduxerat quinquaginta principum Macedoniæ liberos adultos ad custodiam corporis.' vi. 4. 'Agitasse Darium, custodiam corporis sui contra jus fasque peregrino militi tradere.' Just. ii. 8. 'Obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxilium.' xii. 12. 'Nunc quoque, ait, custodiam corporis sui non Macedonibus tantum se, verum et illis crediturum.'

§ 3 *Neque enim ad jus regni quidquam, præter vim, habebat*] Atqui si

hic Lucius filius erat Tarquinii Prisci, ut credit Livius, videtur aliquid juris habuisse. Quod si quis dicat, jus regni erat in populi potestate; quid ergo populus Tarquinio non eripuit? Glar. *Vocula enim* abest a Lipsiens. Mox *nec populi jussu* præferunt antiquissimi, quos vidi, excusi. Et id admitti posset, licet addatur 'neque auctoribus patribus.' Vide ad ix. 9. § 14. Recte tamen hic Aldus *neque populi jussu* substituit. Nam in eam scripturam consentiunt omnes codd. nisi quod unus Lipsiens. errore scribarum exhibeat in *populi jussu*. Ceterum Glareanus hic admodum iniquus in Livium est. Quamquam enim Livius credidit, Superbum Prisci Tarquinii filium fuisse, attamen recte dicere potuit, Superbum ad jus regni nihil, præter vim, habuisse. Regia enim dignitas Romæ non erat hæreditaria, sed populum eam, cui vellet, concessisse, vel Tarquinii Prisci exemplo constat, quem populus Romanus, præteritis Anci Marci liberis, ingenti consensu regnare jussit. Vide Liv. i. 35. Vere itaque injustus rex erat, licet regis filius, quia, ut Livius addit, neque populi jussu, neque auctoribus patribus regnum obtinuerat. Neque jure objici potest, ut Glar. idem fecit, Quid ergo populus Tarquinio regnum non eripuit, si in ejus potestate jus regni fuit? Quo minus enim id facere tentaverit, obstitit potentia Tarquinii, cui multi patrum ac civium potentiorum, in quos invitos omnia onera reipublicæ a pauperibus Servius inclinarat, favebant, et qui insuper corpus armatis circumsepsit more tyrannorum.

§ 4 *Eo accedebat, ut in caritate civium*] *Eo accidebat* Lipsiens. Librarios frequenter duo illa verba 'accidere' et 'accedere' in codd. manu exaratis confudisse, infra dicetur ad xxi. 10. § 12. Mox *vocula in* exsulat ab Haverk.

§ 5 *Perque eam causam occidere, in exsilium agere, bonis multare poterat*] Nihil moveo: sic enim libb. quos vidi; constatque sensus. Sed idem non modo constabit, verum et non paulo augebitur, si *τὸ poterat* recidamus. Parum enim ei fuit potuisse: fecit, quod potuit, acrius, quam debuit. *J. F. Gron. Per eam causam Leid. 2. Tum in exsilia agere Hav.*

§ 6 *Ita Patrum præcipue*] In scripto cod. legitur, *Præcipue ita Patrum*. Rhen. Similiter omnes antiquiores edd. pro quo primus Ald. recepit id, quod nunc vulgo exstat. Aldo adsentiunt omnes nostri codd. nisi quod *Item Patrum præcipue* solus præferat Leid. 2. Mox *eligere*, pro *legere*, Voss. 2. a m. pr. Vide ad II. 1. § 10. Et paullo post *indignaretur*, pro *indignarentur*, Harl. 3. Tandem vox *ordo* exsulat a Leid. 2.

§ 7 *Hic enim regum primus traditum a prioribus morem*] Ita recte editum Basileæ ex officina Froben. 1531. Omnes non modo edd. quas vidi, priores, sed codd. etiam Flor. Harl. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Port. Hav. et Neap. Lat. præferunt *primus, ut traditur*, quam scripturam in Oxon. L. 1. sibi obviam fuisse Hearne monuit. Etiam *primoribus, pro prioribus*, Hav. Vide ad xxxvii. 43. § 10. Tum, *quia domesticis consiliis*, vocula ab initio addita, idem Hav. Præterea *rem-pub. dom. consiliis*, alio verborum ordine, edd. ante Ald. qui ordinem ita immutavit, ut nunc vulgo exstat, adsentientibus, quibus usus sum, membranis vett.

§ 8 *Latinorum sibi maxime gentem conciliabat*] *Maxime gent. sibi conc.* Harl. 2. et Lipsiens. *sibi gent. maxime conc.* Hav. *maxime sibi gentem conc.* Port. Paulo post *operibus*, pro *opibus*, Leid. 2. Vide ad viii. 16. § 4.

§ 9 *Octavo Mamilio Tusculano*] Si nomen gentis huius est 'Mamilius,' ut Dionys. et Fest. scribunt, ergo 'Octavius' prænomen est, quod alias

Octaviæ gentis est nomen. Quia vero nusquam prænomena loco nominum usurpata sunt, propterea suspicor, ne *Octavo Mamilio* sit legendum; ut Octavius sit prænomen, perinde ac in viris Quintus, Sextus, Decimus; et in feminis Prima, Secunda, Tertia, Quarta, Quinta, auctore Varrone de L. L. viii. p. 113. Livius etiam post III. 29. 'L. Mamilio Tusculano' datam civitatem scribit. *Sigon. Octavo Mamilio Tusculano* scripsit Sigon. sic scribendum monuit et Carrio. Sed omnes libb. et vett. editt. *Octavio*. Causantur, ut Quintus, Sextus, Decimus, ita Octavius prænomen esse; Octavius vero nomen gentile. Sed alia ratio est Romanorum nominum, alia reliquæ Italiæ: horum videas prænomena, quæ Romanis familiarum vel gentium nomina sunt, ut observavit Gerardus Vossius filius, breviter gaudia nostra, ad Vell. II. 16. 'Marius Statilius' præfectus equitum Lucanorum xxii. 42. 'Decius Magius' xxiii. 7. quem perperam *Decimum* facit Sigonius; et ibidem 'Marius Blossius,' quem idem *Marcum, vel Manium* fingit. *J. F. Gron. Octavo Mamilio* se invenisse in Pal. 1. tum hic tum inf. II. 15. § 7. ad posterorem locum Gebh. notavit. Ex nostris solus Leid. 2. *Octavo Mamilio* hic præfert. Reliqui omnes *Octavio Mamilio* exhibent non tantum loco quem præ manibus habemus, sed præter Leid. 1. etiam inf. II. 15. et 18. quod recte probat Gron. Ita passim ap. Dion. Hal. I. iv. v. et vi. 'Ὀκράδιος, vel 'Ὀκταύβιος Μαμίλιος vocatur; quæ scriptura constanter servatur in codd. ejus Mss. quos viri docti consuluerunt. Nescio itaque, quanta fides habenda sit Lud. Carrioni, qui Emend. I. 1. *Octavo* in antiquissimis Livii membranis reperiri, eodemque modo id nomen aliquot locis apud Dionys. in regio exemplari exarari monuit. Eisdem adsentit Andr. Schottus Obs. Human. III. 17. Hinc neque conatum

Pignus probus, qui ap. Valer. Max. 1. 8. ex. 1. unius cod. Atrebat. auctoritate *Mamilius Octavius*, pro *Octavius*, reponebat; ejus inceptum nullus etiam sequentium doctorum interpretum probavit. 'Octavius Mamilius' etiam vocatur Ciceroni ad Attic. ix. 10. et de Natur. Deor. ii. 2. Pariter 'Octavius Metius' est x. 41. ubi tamen Sigon. non eodem modo mutasse, quum eadem sit ratio, demiror. Recte autem Gron. monuit, aliam rationem esse prænominum Romanorum, aliam reliquorum Italicorum. Quædam vide ad c. 23. § 4. et ad ix. 26. § 7. etiam quæ Gron. monuit prima ed. notarum in Liv. ad xlii. 40. Insuper *Mamilio* Port. a m. sec. *Manilio* Voss. 2. Lipsiens. et Hav. Vide ad iii. 18. § 2.

Ab Ulysse Deaque Circe oriundus
Ab Ulixæ Voss. 2. Leid. uterq. Harl. uterq. Port. et Hav. qua ratione frequentissime hoc nomen in membranis optimæ fidei exarari solet. Vide viros doctos ad Nason. Epist. Heroid. 1. 1. Deinde *Deaque Circe* Florent. Leid. 1. et Harl. 1. Latina terminatione, qua potius, quam Græca, Livius passim uti solitus est. Eadem, etiam in ipsa hac voce, aliis optimis scriptoribus in usu fuit. Vide Voss. Gramm. iv. 2.

Ei Mamilio filiam nuptum dat] *Nuptu dat* Voss. sec. *nuptuique dat* Harl. 2. *nuptui dat* Hav. Sed nihil mutandum. Liv. xxiii. 2. 'Quippe qui liberos ex Ap. Claudii filia haberet, filiamque Romam nuptum Livio dedisset.' Terent. in Andr. ii. 1. 1. 'Quid ais, Byrria? datorne illa Pamphilos hodie nuptum?' In Adelph. iii. 2. 47. 'Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat, Periiit: pro virgine dari nuptum non potest.' In Phorm. iv. 5. 8. 'Dicat, eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat.' Plaut. in Cistell. i. 1. 44. 'At satius fuerat, eam viro dare nuptum potius.' Suet.

in Aug. c. 63. 'Juliam primum Marcello, Octaviæ sororis suæ filio, tantum quod pueritiam egresso, deinde, ut is obiit, M. Agrippæ nuptum dedit.' Val. Max. iv. 4. ex. 9. 'Taceo enim, quod princeps civitatis filiam ei nuptum dedit, ejus penates tam jejunos pecunia videbat.' vii. 1. ex. 1. 'Fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorium ac triumphalem, et quartum prætorium videret: utque tres filias nuptum daret, earumque subolem sinu suo exciperet.' quo utroque loco videndi sunt eruditi commentatores. Et Ulpian. l. xi. § 3. ff. Quod falso tutore, 'Julianus libro xxi. Digestorum tractat, an etiam in patrem debeat dari hæc actio, qui filium minorem duodecim annis nuptum dedit?' Similiter 'nuptum collocare' Cæsar dixit B. G. i. 18. 'Ipsam ex Helvetiis uxorem habere: sororem ex matre et propinquas suas nuptum in alias civitates collocasse:' ubi alia exempla ex Jctis laudavit Ciaccon. Eadem locutio restituenda est Columellæ de Re Rust. iv. 3. 'Minorem deinde filiam nuptum collocasse in dimidia parte reliqui agri.' Ita legit præstantissimus codex Sangerman. Vulgo editur *nuptui collocasse*. Primo hic ap. Liv. scriptum fuerat, *nuptū*. Mox, virgula omisa, *nuptu*, ut habet Voss. 2. Quod aperte vitiosum alii mutarunt in *nuptui*.

CAP. L. § 1 *Quum in diem certam*] *Tum in diem certam* Lipsiens. *tum et cum*, vel *quum*, passim in libris scriptis confundi solent a librariis. Vide ad Epitom. Liv. l. xlviii. circa finem.

§ 2 *Conveniunt frequentes prima luce*] *Vocem frequentes* deesse in Oxon. L. 1. auctor est Hearne. *frequentur* præfert Lipsiens. Vulgatum probum est. Mox c. 52. 'Indictum junioribus Latinorum, ut ex fœdere die certa ad lucum Ferentinæ armati frequentes adessent.' ii. 45. 'Frequentes in prætorium conveniunt, poscunt pugnam,

postulant ut signum daretur.' Et ita sæpissime tum Livius, tum alii scriptores. *Conv. prima luce freq.* vocabulis trajectis, est in Leid. 2.

Tota die in concilio] *Toto die* Flor. et Harl. uterq. Inf. xxvii. 13. 'Ut prælio per diem totum infelicitè tolerato tristior iis irati ducis oratio esset.' Ubi vide quæ notantur. *In concilio* habet Lipsiens. Vide ad c. 8. § 6.

§ 3 *Haud mirum esse, Superbo inditum Romæ cogn. esse]* Vet. lect. *Haud mirum esse, Superbo ei inditum.* Rhen. Et hæc Curionis sinistra cura. Ante illum nusquam τὸ *ei*: nec agnoscunt manu exarati. Ergo inducatur. *J. F. Gron.* Primus, non Curio, at Vasconius τὸ *ei* in contextum recepit; sed præeunte Rhenani cod. quod recte iterum Gron. induxit. Abest enim ab omnibus codd. nostris; nisi quod *Romæ ei nomen* sit in Flor. neque se in Oxon. L. 1. reperisse Hearne testatus est. Præterea vocem *Romæ* a quibusdam libb. exulare idem Hearne auctor est, quam tamen nostri omnes, calamo et manu exarati, servant. Tandem *nomen*, pro *cognomen*, habent Florent. et Leid. 2.

Jam enim ita clam quidam mussitantes, vulgo tamen, eum adpellabant] Mihi is locus perpetuo suspectus fuit; neque sine causa. Pugnante enim inter se 'quosdam clam mussitantes,' et 'vulgo eum appellasse Superbum.' *Vulgo* enim dicitur, quod a nemine non jactatur; *a quibusdam* dicitur, quod a paucis. Recte igitur ad istum modum lib. Buslid. *jam enim quidem clam ita mussitantes*, dictione *quidam* mutata in *quidem*, ut intelligeremus, clam quidem ita eum vocitari, sed tamen passim. Nann. Miscell. v. 15. Recte hanc Nannii emendationem Grut. recepit. Eandem probant codd. nostri, nisi quod *quidam* supersit in Flor. et Harl. 2. Voces *quidam* et *quidem* sæpe in codd. vet. confunduntur. Vide ad xxxix. 17. § 5. Tum *mussitantes* scri-

bunt Flor. Leid. uterq. Lipsiens. Port. et Hav. prava posteriorum temporum orthographia. Mox *appellant* Port. Denique τὸ *esse* non adparet in eodem Port. et Lipsiens.

§ 4 *Ipsum, qui concilium indixerit]* *Indixerat* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Hav. Lipsiens. et Port. *consilium* vero Voss. 2. Leid. ambo, et Hav. Vide ad cap. seq. in princ. Paulo ante *a domo*, pro *ab domo*, Voss. 2. et Leid. 2.

Cui enim non adparet] Adhuc pendet sententia per verba infinita. Præcessit 'superbius esse, non adesse, tentari:' itaque scribendum hic *apparere*. *Cui enim non apparere*. Rhen. Emendationi Rhenani favent Flor. a m. pr. Leid. uterq. Harl. vet. et Lipsiens. At reliqui nostri cum Neap. Lat. damnatum *adparet* male retinent.

§ 5 *Quod si sui bene crediderint ci-ves]* *Quod si sui ei cred.* ad oram Livii conjecit Anton. Periz. Sed male. Vulgatum inlustravit Gron. ad Sen. de Brevit. Vitæ c. 18. Mox *si cred. illud est, non rapt. parr. credere* Leid. 2.

Credere et Latinos: quamquam ne sic quidem alienigenæ deberent] Meo periculo distingue, et lege, *credere et Latinos (quamquam ne sic quidem alienigenæ) debere*. Infinitis locis infinitam hujusmodi orationem additamentis suis fulcire sunt aggressi; quorum acervum concessimus in Obs. Cæterum, quo minus dubites, scito *debere* plane in Flor. legi. *J. F. Gron.* Omnino probanda emendatio Gron. quamvis ex omnibus nostris solus Hav. eam firmet. Eandem lectionem in Oxoniensibus L. 1. et N. sibi obviam fuisse Hearne testatur. Orationes infinitivas sæpissime librariis displicuisse, ideoque inperite ab iis corruptas esse, præsertim in scriptis Livii codd. multis exemplis ad hunc locum congestis olim docuerat Gron. in prima nott. ed. quæ, non contemnenda mantissa aucta, deinde transtulit in Obs. ii. 14. Add. Rhen. inf. ad Liv. iii. 8. § 1. Sigon. ad ii. 54.

§ 7. Gebh. ad I. 12. § 1. Gron. ad VI. 27. § 10. Similia ejusdem erroris exempla frequentissime in codd. scriptis occurrunt. Vide quæ notantur hoc lib. c. 40. § 2. et ad c. 58. § 3. II. 23. § 13. c. 45. § 3. c. 50. § 3. c. 55. § 5. c. 58. § 5. III. 65. § 9. IV. 13. § 4. c. 39. § 2. c. 54. § 9. VI. 39. § 10. IX. 22. § 3. XXI. 53. § 5. XXII. 40. § 7. XXIII. 27. § 2. XXVII. 50. § 5. XXXVI. 26. § 3. XXXVII. 15. § 2. c. 20. § 8. XXXVIII. 14. § 8. c. 40. § 10. XLV. 19. § 10. et aliis locis pluribus. Præterea etiam *Latinos*, pro *et Latinos*, Harl. 2. Vide ad XXII. 47. § 9. Tum, *quamquam nec siquidem* Voss. 2. *quicquam nec sic quidem* Leid. 2. *quamquam nec sit quidem* Hav. *quamquam nec sic quidem* Harl. 2. De quo errore, in scriptis ubique obvio, vide ad c. 10. § 3. Vox *quidem* non comparebat in Lipsiens.

§ 6. *Sin suos ejus* *Si*, pro *Sin*, Port. et Hav. Vide ad IV. 5. § 6. *Si in suos ejus* Voss. 2. Leid. 1. et Lipsiens. *Si et suos ejus* Harl. 2. Quæ lectiones, licet et ipsæ vitiatae, verioris tamen scripturae vestigia quædam servant. Mox *qui cum aliis super alios* idem Harl. 2. Denique *portendisse*, pro *portendi*, Leid. 2. Sed ultimæ literæ perperam repetitæ sunt ex voce seq.

Domum suam quemque inde abituros *Tò inde abest a* Leid. 2. *habituros* autem, pro *abituos*, exhibent Leid. 1. Lipsiens. et Hav. perperam præposita adspiratione. Vide ad XXII. 59. § 19. Mox *nec magis*, pro *neque magis*, est in Hav. Tum *diem consilii* in Leid. 1. Vide ad c. seq. § 1. Hinc *τò ipse deficit* in Hav. Tandem *indixit*, pro *indixerit*, obvio passim errore, habent Neap. Lat. et edd. Aldina antiquiores. Primo scriptum fuerat per compendium *indixit*; sed librarius corrente calamo adpictam notam addere oblitus est; vel eadem dilutiore atramento scripta aut aliam ob causam oculos ejus fugit. Simili errore in Leid. 2. exaratum est *disse-*

ret, pro *dissereret*, hoc cap. § 7. et *abfuit*, pro *absuerit*, cap. seq. § 4. Vide plura ad XL. 14. § 10. *indixerat* est in Leid. 2. *dixerit* in Leid. 1. Forte scriptum fuerat *idixerit*. Primam autem literam cum supra scripta nota intercepta ultima vocis præced. Vide ad XXXVII. 41. § 8.

§ 7. *Opes domi nactus, quum maxime dissereret* *Opes dominatus, quum* Leid. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. manifesto scribarum lapsu, qui, unica litera extrita, duas diversas voces in unam conjunxerunt. Præterea *disseret* Leid. 2. Vide ad § 6. hujus cap.

§ 8. *Aversi omnes ad Tarq.* *Adversi omnes* Voss. 2. Leid. 2. et Hav. Male. *Aversi*, nempe ab audiendo Turno Herdonio. Vide ad I. 40. § 7. et ad XXXV. 31. § 1. Mox *admonitus*, pro *monitus*, Harl. 2.

Quod id temporis venisset [Vide Lectt. Varr.] *Illud fuisset* Florent. potius adscribo erranti librario. Simili enim modo *futuram*, pro *venturam*, datum erat in cod. scripto II. 56. § 5. ubi vide. Conjecturæ tamen Gronovii non nihil favet Hav. exhibens *quod ad id temp. ven.*

Cura reconciliandi eos in gratiam moratum esse *Et cura rec.* Leid. 2. Tum *rec. eos in gratia* Hav. Male. Cic. pro Dom. c. 50. 'Inimici in gratiam reconciliabantur.' Ultimam literam *τò gratiam* intercepta prima sequentis. Quin eadem neque in voce sequenti salva in omnibus Mss. fuit: *oratum* enim, pro *moratum*, præfert Leid. 1. prima litera itidem intercedente ob ult. vocis præced. Vide ad II. 44. § 6.

Quia ea res emisisset illum diem, postero die acturum *Quia res emisit illum diem* Leid. 2. *quia hæc res* Hav. Deinde *illum diē act.* Voss. 2. omissis duabus vocibus negligentia scribæ, cui causa exstitit repetitio *τῶν διῆν*, id est, diem, et die.

§ 9. *Ne id quidem ab Turno tulisse*

tacitum ferunt] Vet. lib. *Ne id quidem Turnum tul. tac. ferunt.* Recte: nam in priore lectione *tulisse* ad Superbum, in hac ad Turnum refertur; quo fit oratio rectior. Nam addit, 'dixisse enim.' Sic VII. 1. 'Non patientibus tacitum tribunis.' Sigon. Vet. *abs Turno tulisse tacitum.* Lipsius. Adfert Sigon. ex veteri suo *Turnum tulisse*, probatque; et minus recta ei videtur oratio, si *tulisse* ad Superbum referatur. At non ita visum Livio, qui similiter III. 45. 'Ferro hinc tibi summovendus sum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis.' Cic. ad Att. II. 3. 'Cæsari si reprehenderis, non feres tacitum, nisi quid erit ejusmodi, quod sine sumtu corrigi possit.' Plaut. Asin. IV. 2. 'Suspendas potius me, quam tacita hæc tu auferas.' Dicitur igitur quis et 'tacitum ferre' dictum vel factum, cui nemo reclamatur et obmurmurat. Perinde ut dicimus 'ferre impunitum.' Ad sententiam Turni pertinet I. 4. D. de Judic. 'Lis nulla nobis esse potest cum eo, quem in potestate habemus, nisi ex castrensi pecunio.' J. F. Gron. Cum vet. lib. Sigonii facit Hav. Et ita fere Livius XXXV. 19. 'Hannibal non adhibitus in consilium primo eam contumeliam tacitus tulit.' Sed nec multum ab hac lectione abijt Voss. 2. præferens *Ne id quidem tulisse Turnum tacitum fertur.* Præstat tamen scriptura a Gronovio vindicata, pro qua etiam stant reliqui codd. quos consului. Ceterum Sigon. non absolutenegabat, 'tacitum ab aliquo ferre' recte dici posse, ut Gron. ejus verba cepisse videtur; verum definite illa locutio ei hoc loco displicebat propter sequentia 'dixisse enim.' Ferre itaque non potuit, verbum *tulisse* ad Superbum referri, et tamen sequens *dixisse* ad Turnum Herdonium pertinere, nullo addito signo, unde lector hanc orationis mutationem colligat, quod abruptius ipsi visum est. Si

tamen diligentius ad stilum eruditum Livii animum adtendisset, id alibi quoque in eo deprehendere potuisset. Ita III. 14. 'Alibi popularis juvenus erat: nec cetera modo tribuni tranquillo peregere; sed refecti quoque in insequentem annum: ne voce quidem incommoda, nedum ut ulla vis fieret, paullatim permulcendo tractandoque mansuefecerant plebem:' ubi ultima pars referenda est ad juvenes patricos, licet proxime præcedentia ad tribunos plebis pertineant. IV. 48. 'Prensantur a principibus tribuni; pollicendo id gratum singulis, gratum universo senatui fore, sex ad intercessionem comparare:' ubi similiter 'comparare' respicit 'principes,' quum præcedens 'prensantur' dicatur de tribunis. Similia alia exempla observavit Gron. ad Liv. XXXVII. 20. § 7. et ad XLIII. 15. § 5.

Paucisque transigi verbis posse] *Paucis quoque transigi* Hav. Vide ad v. 27. § 1. *verbis transigi posse*, dictionibus trajectis, Leid. 2. Mox *infortunium habiturum esse*, alio iterum ordine, idem Leid. 2. *habiturum esse infortunium* Harl. 2.

CAP. LI. § 1 *In regem Romanum increpans ex concilio abiit*] *In Rom. regem* Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. Deinde *ex consilio* idem Lipsiens. ut sæpe alibi præferre solitus est. Vide ad c. 8. § 6. *ex consilio* Voss. 2. et Leid. 2. Ubique librarii duo hæc vocabula confuderunt. Ita cap. præc. § 4. *consilium*, pro *concilio*, præferunt Voss. 2. Leid. ambo, et Hav. et postea § 6. *observaturos diem consilii* Leid. 2. et ita infinitis locis aliis. Verum et hoc et adductis locis *concilium*, non *consilium*, verius esse, ostendunt, quæ notavit J. F. Gron. ad XLIV. 2. § 5.

Aliquanto, quam videbatur] *Vox quam deficit* in Hav. Sed eam intercepisse videntur ultimæ syllabæ vocis præced. *aliquanto*.

§ 2 *Servum Turni auro corruptit, ut in diversorium ejus*] Ut particulam addeat aliquis, quæ non est in libro scripto, nec est necessaria. Elegantius enim dicitur, *servum Turni auro corruptit, in divers.* Ubi subauditur *ut*. Rhen. Flor. *servos T. a. corruptit, ut in diversorium e. v. m. gl. inf. sine-rent.* Dionys. iv. p. 248. τῶν γὰρ παρακομίζοντων τότε ὑποζύγια καὶ τὴν ἀποσκευὴν τοῦ Τύρνου θεραπεύοντων τοὺς πονηροτάτους ἐξευρὼν καὶ διαφθείρας χρήμασιν. Particula exstabat in editis ante Rhen. quam malo consilio iste sustulit. J. F. Gron. *Servum Turni corrupit* Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 56. § 12. Deinde particula *ut* abest a Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. quam se etiam in Oxoniensibus L. 2. et C. non reperisse Hearne professus est. Verum excidisse videtur ob ductum similitudinem vel vocis seq. *in*, vel etiam ultimæ syllabæ vocis præc. *corruptit*. Contrario errore eandem a librariis additam fuisse ex repetitione posteriorum literarum vocis præced. *jussit* videbimus ad xlii. 63. § 5. Præterea legendum *in diversorium ejus*, quomodo optimus cod. Salmasianus Suetonii ‘*deversoriæ tabernæ*’ exhibit in Vit. Neron. c. 27. et ‘*deversoria*’ in Vit. Vitell. c. 7. et quomodo exhibit Flor. Et ita mox hoc cap. § 7. reponendum est *deverticuli*, pro *diverticuli*. Ubi plura vide. Tandem *clam inferri* inverso ordine habet Hav.

§ 3 *Ea quum una nocte perfecta essent*] Gronov. prima ed. nott. scribi jusserat, *ea quum prima nocte*, addens non plures noctes Tarquinio ad scelus vacasse. Verum recte in iteratis curis hanc conjecturam induxit: nam *una nocte* est una eademque nocte. Liv. xlv. 34. ‘*Autē in ultiores, quam in propiores, profecti, ut uno die in omnes perveniretur.*’ Plaut. in Mercat. ii. 1. 22. ‘*De lanificio neminem metuo, una ætate quæ sit.*’ Ter. Eun. ii. 3. 75. ‘*Aderit una in*

unis ædibus.’ Cic. pro Cluent. c. 9. ‘*Quum uno tempore audisset, sibi non solum filium, sed etiam exsequiarum munus ereptum.*’ Ovid. Epist. Her. vi. 95. ‘*thalamoque relictus in uno Iupavidus somno, nocte silente, frui.*’ Justin. xi. 2. ‘*Quippe ætas, virtus, consilium, sapientia utrique prope una, gloria quoque rerum gestarum eadem.*’ xxviii. 2. ‘*Ne cum duobus uno tempore dimicaret.*’ Ceterum *quum nocte una* Harl. 2. et Lipsiens. et paullo ante *luc. Tarq.* Leid. 2. utrobique ordine mutato. Tum *a se*, pro *ad se*, Voss. 2. et Leid. 1. Tandem *turbatus*, pro *perturbatus*, Voss. 2.

Moram suam hesternam, . . .] *Moram suam externam*, solempni librariorum errore, Voss. 2. et Leid. 2. quorum prior etiam mox § seq. *externo die*, pro *hesterno die* præfert. Vide ad xi. 14. § 2. Deinde *dilatam* Hav.

§ 4 *Ab Turno dici sibi in primoribus*] Vet. *dicit, sibi et prim.* Lipsius. *A Turno dicit* Leid. 2. qui olim vetus Lipsii fuit. In primoribus autem error operarum erat in edit. Paris. 1573. Mox *in consilio* Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 1.

Quod auctor concilii absuerit] *Actor concilii* Leid. 2. *actor concilii* Port. et Lipsiens. quæ lectiones dormitantium librariorum somnia habenda sunt. Vid. ad c. 26. § 5. Deinde *concilii afuerit* Flor. a m. pr. *conc. absuerit* a m. sec. *concilio absuerit* Voss. 2. *concilio afuerit* Harl. 1. a qua scriptura non multum abiit librarius Leid. 1. nisi quod, inperite divisis vocibus, dederit *concilia fuerit*, pro *concilii afuerit*: corruptius *concilia fecerit* est in Lipsiensi. Sed passim *fui* et *feci* in libris scriptis confunduntur. Vide ad xxxi. 45. § 2. De orthographia τοῦ αἴφει, pro *absui*, vide ad iv. 12. § 6. *defuerit* habet Harl. 2. *absuit* Leid. 2. Vide ad cap. præc. § 6. Denique *quæ maxime pet.* Harl. 1.

§ 5 *Quod morando spem destituerit*] Vet. lib. *spes destituerit*. Videat au-

tem eruditus lector, an rectius dicatur 'spem destituo,' an 'me spes destituit.' Livius quidem xxix. 24. ait, 'Scipio magna spe destitutus erat.' Sigon. Videri jubet Sigonius, utrum rectius dicatur 'destituo spem,' an 'spes me destituit.' Sed neutrum rectius altero, utrumque recte satis dicimus: priore enim me defuisse spei; posteriore me a spe frustra habitum pronuncio. In ista culpam facimus aliquam ejus, quem destituisse spem nostram dicimus; in hoc nullius exprimitur culpa. Liv. xxxv. 39. 'Si tu spem meam destitueris, ubicumque vires, ubi arma esse sciam, inveniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes.' Just. iv. 5. 'Sen pudore male actæ rei, sen destitutæ spei civium.' Sic 'destituere expectationem' Liv. xxvi. 18. xxxv. 44. Hoc igitur aptius eo, quia fingit Tarquinius infensiorum fuisse Turnum ira Fimbriana, quod non ultro oblato corpore ferum receperit: doluisse, quod adveniando tardius irritas fecerit insidias sibi paratas. Polyb. xvii. 34. *Εἰς αὐτὰς συνεκλείσθη τὰς ἐν τοῖς ἰδίοις οἰκέταις καὶ φίλοις ἐλπίδας, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ταύτας ἐγκατέλειπεν.* J. F. Gron. Utrumque dici posse, 'spes destituit' et 'spem destituo,' recte Gron. docet. Priori modo auctor sup. locutus est c. 41. 'Simul, si destituat spes, alia præsidia molitur:' et inf. xxv. 27. 'Epicyles a tanta repente destitutus spe Agrigentum navigat.' xxxi. 24. 'A qua destitutus spe, nec quidquam aliud, quam ad deforme spectaculum cum venisset.' xxxvi. 33. 'Destituti ab omni spe, cum desertos se ab Antiocho esse cernerent.' xl. 47. 'Destituti ab unica spe auxilii in dedicationem venerunt.' Tibull. El. 1. 1. 5. 'Nec Spes destituat, sed frugum semper acervos Præbeat.' Ovid. Heroid. iii. 142. 'Sustinet hoc animæ spes tamen una tui. Qua si destituor, repetam fratresque virum-

que.' Alterum est ap. Quinctil. Declam. xii. 17. 'Nihil enim gravius, quam destitutæ spes, torquent.' Sed optimam causam simul Gron. dedit, cur vulgatum *spem destituerit* lectioni vet. lib. Sigonii præferendum sit. Et sane ab eodem stant etiam omnes, quibus usus sum, codd. nisi quod *spes destituerit* sit in uno Port. a m. sec. *spem detinuerit* in Hav. Paulo ante *illum insect. abs.* alio ordine Leid. 2. et in verbis seqq. *instructus conj. manu* idem cod. Sed præpositionem elisit prima syllaba vocis proximæ. Vid. hoc lib. ad c. 26. § 7.

§ 6 *Gladiatorum ingentem numerum esse ad eum convectionem*] *Glad. ingentem esse num.* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et Port. *glad. esse ingentem num.* Harl. 2. *glad. ing. esse num. ad eum valde conv.* Hav.

Id verum nec ne sit, ex templo sciri posse] Livius indubie scripsit, quemadmodum est in archetypo Borbetomagensi, *Id vanum nec ne sit.* Et quamquam idem sensus redundat, quid tamen opus fuit Liviana verba mutare? O præposteram diligentiam! Rhen. Recte *vanum nec ne sit* revocavit Rhen. quod non modo constanter præferunt, quos consului, codd. Voss. 2. Leid. 2. Harl. uterq. Hav. Port. Lipsiens. et Neap. Lat. sed et superest in omnibus edd. quæ ætate Aldinam præcesserunt. Nam in ea demum *id verum nec ne sit* obvium fuit. Unus tantum cod. Leid. pr. a m. pr. habuit *verum.* Sed tamen eadem manus emendavit *vanum.* Ita mox, 'Nisi gladiis deprehensis cetera vana existimaturi.' iii. 40. 'Cujus si falso famam vulgatam, vanaque non nuncios solum adtulisse putent.' iv. 20. 'Sed (ut ego arbitrator) vana versare in omnes opiniones licet.' c. 37. 'Haud vana adtulere.' vi. 14. 'Omisso discrimine, vera an vana jaceret.' c. 15. 'Quod nisi facis, sive ut et ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium

est, in vincula te duci jubebo.' XI. 12. 'Ut illam vanam criminationem spei, voluntatis, consiliorum meorum nocturno hoc ficto et composito argumento fulciret:' et mox eod. cap. 'Illa separata ab hac vana accusatio erat.' XII. 23. 'Donec ad certum redigatur, vanusne hic timor noster, an verus fuerit.' Vid. ad v. l. § 7. Voces 'vanus' et 'verus' alibi etiam scribæ librarii confuderunt. Vid. Broekhus. ad Propert. Eleg. III. 11. 59. Tum *vana existimata* Flor. a m. pr. v. *existimantur* a m. sec. Præterea *id vanum sit, nec ne* Leid. 2. trajectis dictionibus.

§ 7 Videbatur ob eam differri cades potuisse] Ob eam rem differri Port. Sed mox præcessit *suspectam fecit rem*. Alibi vocem res nolenti Livio additam esse monuit J. F. Gron. ad Liv. II. 18. § 2. Paulo ante, alio ordine vocabulorum, *Suspectam rem fecit* Harl. 2. et Lipsiens. Tum *oratio externa* Leid. 2. *oratio exterum* Voss. 2. Vid. hoc cap. § 3. Paulo post *Eunt quidam inclinatis* Leid. 2. Vide ad XXXIX. 17. § 5. Tum *tamen ubi gladii* Lipsiens. a m. emendatrice.

§ 8 Quam gladii abditi ex omnibus locis diverticuli protraherentur] Ex omnibus diverticulis protrah. Oxon. L. 1. et 2. ut auctor est Hearne, ex omnibus locis de verticulis protrah. Harl. 2. Scribendum ex omnibus locis diverticuli protrah. ut est in Flor. Leid. 1. et Lipsiens. Eadem vox etiam infra restituenda IX. 17. 'Nihil minus quæsitum a principio hujus operis videri potest, quam ut plus justo ab rerum ordine declinarem, varietatibusque distinguendo opere et legentibus velut diverticula amœna, et requiem animo meo quærerem.' Et ita Ter. Eon. IV. 2. 7. 'Ubi ad ipsum venio diverticulum, constitui:' sic enim Faërus se in tribus codd. antt. reperisse testatur. Quinctil. Instit. Orat. IX. 2. 'Rectum genus adprobari, nisi maximis viribus, non po-

test: hæc diverticula et anfractus suffugia sunt infirmitatis.' X. 1. 'Quod adligati ad certam pedum necessitatem non semper propriis uti possint, sed, depulsi a recta via, necessario ad eloquendi quædam diverticula confugiunt.' Ita utroque loco edi jussit Burmann. Similiter apud Suet. in Ner. c. 48. optimus cod. Salmas. exhibet, 'Ubi ad diverticulum ventum est, dimissis equis inter fruticeta ac vepres ad adversum villæ parietem evasit.' Eadem ratione paullo ante hoc capite *deversorium*, non *diversorium*, scribendum dixi; semperque 'devertere' dicendum est, si notat a via ordinaria deflectere, vel hospitium subire. Hinc emendandum etiam XXIII. 8. 'Deversatus est apud Minios Celeres Stenium Pacuviumque:' ubi similiter vulgo ad hoc tempus usque *diversatus* est editum fuit; sed *deversatus* est commode legunt Flor. Pall. 1. et 3. et Hav. XXXVIII. 15. 'Volenti consuli causa in Pamphyliam devertendi oblata est:' ubi *revertendi* habent scripti et edd. vett. *divertendi* recentt. ex cod. Mogunt. XXXIX. 53. 'A quibus devertit oratio:' ita præferunt scripti, non *divertit*, ut vulgo edebatur. XLII. 1. 'Ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet, ubi deverteretur:' ibi etiam nunc editum exstat *diverteretur*. XLIV. 9. 'Jubet tecta ædificari, ubi deversari portantes commeatus possent:' et hic *diversari* circumfertur. Epit. Liv. lib. LXXII. 'Unius feminae opera, ad quam devertebatur, captivitate exemptus est:' ita scribendum cum ultima Gruteri ed. a reliquis *divertebatur* vulgatum est. Alia vid. ap. viros doctos ad Cic. Orat. Philipp. II. 27. Cruceq. ad Horat. ep. I. 15. vs. 10. Ryck. ad Tac. Histor. II. 64. et c. 100. Nie. Heins. ac Burmann. ad Nason. Amor. II. 6. vs. 9. Hunc etiam ad Petron. Satyr. c. 10. et Torrenium ad Val. Max. I. 7. ex. 5.

Ad significationem vocabuli 'deverticulum' notanda sunt verba Donati ad Terentii locum supra laudatum: 'Deverticulum est, ubi iter de via flectitur. Et proprie deverticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere devertendum sit.'

Enimvero manifesta res visa] Place-ret magis, *tum vero man. res visa.* Ursin. Non moveo controversiam huic scripturæ. Sed, si unum alterumve librum scriptum auctorem haberem, præferrem *tum enimvero.* Inf. II. 36. 'Tum enimvero Deorum ira admonuit.' Sic IX. 26. x. 35. XXVII. 51. *Duk.* *Tum vero* etiam legendum conjicit Latinus. Sed vulgatum præfero. Eleganter enim vocabulum *enimvero* in initio orationis adhibetur, non modo ad exprimendam vel indignationem, vel dolorem, ut monuit Sigonius ad Liv. x. 35. § 13. verum etiam ad rem gravissime adfirmendam. Apud Ter. Andr. I. 1. 4. 'Enimvero spectatum satis putabam, et magnam exemplum continentia:' et sc. 3. vs. 1. 'Enimvero, Dave, nihil loci est segnitia.'

§ 9 *Invidia orta est, gladiis in medio positis]* *Vocula est* deficit in Leid. 2. *orta est contra Turnum, gladiis* Harl. 2. *orta est contra Turnum in medio positum* Oxon. L. 2. ap. Hearne.

Dejectus ad caput aquæ Ferentinæ] Hoc loco *caput aquæ Ferentinæ* vocat: at II. 38. 'caput Ferentinum' ubi Actius Tullius Volscorum imperator suos excipit. Rursus IV. 51. satis liquet, Volscorum olim fuisse oppidum, ac Hernicis datum a Romanis A. U. C. 542. Itaque VII. 9. 'Ferentinum Hernicorum oppidum' ait, quod captum a Romanis ante Manli singulare cum Gallo certamen scribit Livius. Plin. III. 5. Ferentinum inter Etruriæ oppida prope Fesulas ponit; et paullo post Ferentinates ex Falerno agro numerat; ut non planum sit, quid de hoc definiendum. Strabo V. p. 237. Ferenti-

num vocasse videtur in via Latina. Meminit et Horat. Ferentini Epist. ad Scævam I. 17. 8. ac Ferenti Carm. III. 4. nihil ad hunc locum. Item x. 34. in Samnio Ferentinum Livius locat. *Glarean.* Plura loca Glareanus permiscet, quæ diversa existere. Caput aquæ Ferentinæ, caput Ferentinum, lucus Ferentinæ, et vicinum Ferentinum fuerunt non longe ab urbe Roma ad radices montis Albani. Vide Cluv. Ital. Antiq. II. 10. p. 719. Inde diversum est oppidum Etruriæ Ferentinum, ab aliis Ferentium dictum. De quo vide Cluv. Ital. Antiq. II. 3. p. 562. ut et Ferentinum, olim Volscorum, postea Hernicorum oppidum ad viam Latinam. Vide Cluv. Ital. Antiq. III. 6. p. 983. Hujus incolæ Ferentivates, quos Plinium ex Falerno agro enumerare, prava distinctione deceptus, perperam idem Glar. tradit. Tandem Ferentinum in Samnio nullum fuit. Sed Livii locus in menda cubat, ut postea videndum erit.

Crate superne injecta] Vide ad IV. 50. § 4. *crate superne, saxisque cong.* Voss. 2. *crate superne injecta saxisque ingestis* Leid. 2.

CAP. LII. § 1 *Revocatis deinde ad concilium Latinis]* *Revocatisque* Lipsiens. *Deinde manifesta pæna* Leid. 2.

§ 2 *In eo fœdere teneantur]* Usitatius sine præpositione dicitur 'teneri fœdere.' XXIV. 29. 'Neque teneri alienis fœderibus.' Cic. in Pison. c. 13. 'Quamquam fœdere obstricti tenebamini.' 'In fœdere teneantur' hic fortassis est, contineantur, comprehendantur. *Duker.* Tò in abesse posse ad marg. Livii adscripsit Anton. Periz. Ita Cic. in Fragm. Orat. pro C. Cornel. 'Quæ lex lata esse dicatur, ea non videri populum teneri.' Ovid. Met. x. 203. 'Sed quoniam fatali lege tenemur.' Ubi vide Nic. Heins. Illud in itaque natum videri posset ex ultimis literis vocis præced. *sint,*

Omnes tamen codd. quibus usus sum, constanter voculam *in* servant. Et sane additur interdum, ubi commodè omitti poterat, etiam ap. Liv. ita xxxvii. 37. 'Iliensibus in omni rerum verborumque honore ab se oriundos Romanos præferentibus.' xl. 4. 'Suum sororisque filios in eadem habebat cura.' xlii. 57. 'Si primo in conspectu dimicassent,' Eadem constructione, sed paullo diverso sensu, usus est Liv. vi. 1. 'Quum civitas in opere ac labore adsiduo reficiendæ urbis teneretur.' Verum et eadem constructione et eodem sensu, ut hic Livius, loquitur Quinctil. in Declam. 303. 'In ludo fuit. Fuerunt doctores, et medici, et ministri: neque tamen in illo nomine tenentur:' ubi etiam Gron. præpositionem tollendam arbitrabatur. Sed vide quæ notavit Burmann. Mox quod ab Tullo Flor. Leid. uterq. et Harl. 2. cum edd. Mogunt. antiquioribus. An quo sub Tullo? Deinde *colonis*, pro *colonis*, Leid. 2.

§ 3 *Ut participes Latini fruantur*] *Ut part. fru. Lat.* Port. Mox *patre suo d. regn.* transpositis vocibus, Lipsiens. *patre deinde Servio regn.* Voss. 2. Denique *perpessi sunt* Leid. 2. et Hav.

Semper aut expectent, aut patiantur] Probo, quod est in Pall. tribus, *semper aut spectent.* Ita P. Syrus, 'Ab altero spectes, alteri quod feceris.' Gebh. *Spectes* etiam Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Et ita fere Leid. 1. qui *semper auspectent* præfert. Malim tamen eam lectionem librariorum errori acceptam ferre, qui passim 'spectare' et 'expectare' commutarunt. Vide ad xxx. 23. § 7. Certe in loco Syri, quem Gebhard. laudat, *Ab altero expectes* Pithæus edidit in Catalect. Epigr. i. p. 8.

§ 4 *Haud difficulter persuasum Latinis*] *Haud difficile* Voss. 2. Id non numquam pro *difficulter* poni infra dicendum ad Liv. xxvii. 14. § 9. Hic

tamen reliquorum codd. auctoritati cedendum videtur. Mox *sup. res erat Rom.* Leid. 2. *sup. res Rom. erat* Hav.

Ac sentire cum rege videbantur] Exemplar Ms. habet *videbant.* Subauditur *Latini*. Rhen. Ex nostris codici Rhenani adsentiunt Leid. 1. et Harl. 1. *videbantur* servant Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. idque in Oxon. B. et C. Hearne reperit. *Tota vox videbant, vel videbantur, abest a Leid. 2. Tum rec. doc. erat, tra-*jectis vocibus, Leid. 2.

§ 5 *Ita renovatum fœdus*] *Itaque renov.* Leid. 2. Vide ad xxi. 53. § 7.

§ 6 *Qui ubi ad edictum Romani regis*] Pal. 1. *ad ædem.* Gebh. Error hic scribarum habendus. *Ad edictum reg. Rom.* habet Lipsiens. *ad dictum R. reg.* Flor.

Miscuit manipulos ex Latinis Romanisque, ut ex binis singulos faceret, binosque ex singulis] Mirus sermo, et qui vix intelligatur; cum res tamen nullam habeat difficultatem. Vide, num *binis* pro dimidiatis intelligat. Illud autem 'ita geminatis manipulis centuriones imposuit' dubium, an solos Romanos intelligere debeamus. Glar. 'Manipulus,' teste Vegetio ii. 13. 'decem continet milites.' Ex binis ergo singulos fecit, cum ex duobus manipulis, altero Latinorum, Romanorum altero, quinos ex hoc, et ex illo quinos milites sumeret, et unum mistum componeret. Ex singulis porro binos, cum duas unius manipuli partes in duos divideret. Quos geminavit, cum eundem manipulum ex Latinis Romanisque miscuisset. Sigon. Sensus Livii recte Sigonius exposuisse videtur, in eo tamen offendisse, quod manipulum tempore regum Romanorum decem milites continuisse ex Vegetio doceat. Forsitan concedendum est, ita tempore Vegetii obtinuisse; at temporibus antiquioribus maiorem longe numerum militum in quemlibet manipulum congestum fuisse inde con-

stat, quod quilibet manipulus nonnumquam duas centurias comprehenderit, et centuria tempore Romuli centum, postea sexaginta vel sexaginta duos milites continuerit. Vide Stewich. ad Veget. loc. laud. et Lipsium de Milit. Rom. II. 3. Porro dubium esse nequit, an solos centuriones Romanos manipulis præpositos intelligere debeamus. Id enim verum esse clamant verba Livii præced. quibus narrat, Tarquinium idem manipulos ex Latinis Romanisque miscuisse, 'ne' Latini 'ducem suum, neve secretum imperium, propriave signa haberent.' Mox *cent. quoque in p.* Hav.

CAP. LIII. § 1 *Ut injustus in pace rex*] Præpositio in deficit in Hav. Tum *dux belli parvus*, literis transpositis, Flor. et Leid. 2. quod in hac voce frequens peccatum est. Vide ad XXIX. 37. § 16. Deinde *qui ea arte* Leid. 1. *qui in ea arte* Havl. ambo.

Ni degeneratum in aliis huic quoque decori offecisset] Ambiguum ad quod verbum referas *degeneratum*. Glar. Querit Glareanus, quo referatur vox illa *degeneratum*. Is ergo accipiat, referri ad verbum *offecisset*. Est autem hic modus dicendi Livio usitatus. Sic VII. 8. 'Diu non perlitatum tenuerat dictatorem.' Item c. 22. 'Tentatum domi per dictatorem, ut ambo patricii consules crearentur, rem ad interregnum perduxit.' Et illud Virg. *Æn.* v. 6. 'notumque, furens quid fœmina possit.' Sumitur autem sententia pro nomine uno et casu recto. ['Hoc recte explicat, et docet Glareanum, qui doceri cupit, non irideri.] *Sigon.* Adde Periz. ad Sanct. III. 8. 2. p. 410. *Duke.* Liv. IV. 49. 'Tentatum ab L. Sextio tribuno plebis, ut rogationem ferret, qua Bolas quoque, sicut Lavicos, coloni mitterentur, per intercessionem collegarum discussum est.' c. 59. 'Cum pronunciatum repente, ne quis

præter armatos violaretur, reliquam omnem multitudinem voluntariam exiit armis.' I. XXIII. c. 35. 'Tanta concordia coaluerunt omnium animi, ut prope in oblivionem veniret, qua ex conditione quisque esset miles factus:' ita recte Gron. edidit, non, ut priores, *venirent*. I. XXVIII. c. 26. 'Auditum, postero die omnem exercitum cum M. Silano in Lacetanos proficisci, metu omni liberavit eos.' Vide J. F. Gron. ad Liv. III. 20. § 1. et Pichen. ad Tacit. Histor. I. 18. Ceterum genus loquendi non videtur intellexisse librarius Voss. 2. ideoque dedisse *indegeneratus in aliis*. Nisi *degeneratum* est in Hav.

§ 2 *Is primus Volscis bellum in ducentos amplius*] Primum Harl. 2. Tum præpositio deest in Voss. 2. quam interceptisse videtur ultima litera præced. vocis *bellum*. Vide ad Liv. X. 13. § 3. *Is primis Vols.* Flor. Deinde *persuam atatem* Lipsiens. Mox ex una urbe Suessa Pometia nonnulli librarii duas fecerant; nam *Suessamque Pometiamque* est in Harl. 2. *Suessam Pometiamque* in Hav.

§ 3 *Ubi cum dividenda præda*] *Divendita præda* rectius alii legunt, quam *dividendo prædam*. Glar. *Divendita præda* cœperunt edere Moguntini. Scripti et priores editi ab Andr. ad Ascens. *dividenda*. Legimus igitur, *divendenda præda*, eodem sensu et genere loquendi, de quo ad c. 34. monuimus. J. F. Gron. Illud *divendita præda* in nullo nostro adparet. Sed *dividendo prædam* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Port. *divendita præda* Flor. *dividenda præda* Leid. ambo, Harl. 1. Hav. et Neap. Lat. Unde Gron. recte conjecit *divendenda præda*. 'Divendere' et 'dividere' infra etiam in codd. scriptis commutantur XXI. 21. § 2. et XXXVII. 5. § 3. Vide etiam Torrent. ad Suet. Neron. c. 26. *divendendæ* pro *dividendæ* reponentem. 'Divendenda

præda' autem, pro 'dividendo prædam,' genus est loquendi Livio admodum frequens, quod a librariis sæpius corruptum, Gron. partim ex auctoritate codd. partim ex ingenio ac probabili conjectura, passim restituit. Ita 'mensibus intercalaribus interponendis' I. 19. 'vastandis agris hostem excivit' II. 30. 'differeundo bello' V. 5. 'observando tempore' C. 6. 'ingenti exercitu comparando' VIII. 17. 'ordinibus aut subsidiis locandis' IX. 13. 'stipendio præterito cum fide exsolvendo' XXI. 5. 'ira in hostes stimulanda accendit' C. 11. 'visenda urbe magnam dici partem consumsit' XXIII. 7. 'deponenda tutela in se unum omnium vires convertit' XXIV. 4. 'capite abscindendo' C. 15. 'ferendo auxilio' XXV. 40. 'claudendis portis' XXVIII. 19. 'Hispanis sollicitandis' C. 30. 'cum fide solvendo stipendio' C. 32. 'principio negligendo' XXIX. 2. 'contemplando situ' XXX. 36. 'servis liberandis' XXXIV. 31. Ita Gelen. 'Biduum natura montis per se ipsum exploranda absumsit' restituit XXXVIII. 26. Liv. XLIV. 25. 'concilianda gratia:' XLV. 37. 'præda partienda.' Vide insuper Gron. ad Plin. Ep. VIII. 5. Quamvis autem Gronovii conjecturam veram putem, eam tamen in contextum recipere temerarium judicavi. Sed nec locum relinquere volui alteri lectioni *dicenda præda*, utpote ex editorum, ut videtur, ingenio natæ. Dedi itaque *dividenda præda* ex Mss. proxime ad veram lectionem.

Quadráginta talenta argenti aurique recepisset] Ita intelligo, tantum videlicet auri argentique fuisse, ut in pecunia fierent XL. talenta. Glar. Male in nonnullis exemplaribus *quadráginta*, pro *quadríngenta*. Pigh. in Annal. Rom. tom. I. pag. 54. Andr. et quicquid præsto est veterum ante Juntam *aurique cepisset*: Florent. *refecisset*, *capisset*. Vides ex duobus,

quorum alterum Livii est, alterum correctoris, pejus illos legisse. Justin. IX. 1. 'More negotiantium impensas belli alio bello refecturus.' Vide ad XXXV. 1. Dionysius quoque tantum argenti definit in concipienda summa IV. p. 251. τὸ δὲ τοῖς θεοῖς δεκατευθὲν ἀργύριον τετρακοσίων οὐ μείον γενέσθαι ταλάντων. Nec tamen *recepisset* Latinum esse negamus. Nam ita Plant. Persa I. 1. 'quin si ego met totus veneam, vix recipi potest, Quod tu me rogas.' Cic. pro Rabir. Repet. reo C. 13. 'Si tantum ejus bonis, quanta summa litium fuisset, populus recepisset.' J. F. Gron. *Quadráginta talenta* Voss. 2. Harl. 2. Leid. 1. Hav. et Oxon. C. XL. *talent* Leid. 2. et Port. cum omnibus edd. usque ad postremam Gruteri, quæ *quadríngenta* prima exhibuit, monentem, ut videtur, Pighium secuta. Idem vitium etiam infra C. 55. plebsque codd. et edd. obsedit. Verum *quadríngenta* recte repositum fuisse non tantum Dionys. loco, quem Gronovius laudavit, evincit; sed, ne forte dissensisse Livium ac Dionysium excipiat, id etiam probant Lipsiens. et Harl. antiq. hoc loco, et uterq. Harl. inf. C. 55. § 8. Mox *aurique* deest in Harl. 1. et Leid. utroq. Præterea omnes nostri *recepisset* præter Leid. 1. in quo est *fecisset*, quomodo etiam vir doctus in margine edit. Mediol. 1480. emendavit, et præter Hav. in quo est *cepisset*, quod servat non tam quæcumque excusæ sunt ante Junt. quam potius ante Ald. edd. Ald. enim primus *recepisset* edidit. Et illud *recepisset* Doujat. vindicabat tum auctoritate pleiorumque codd. tum etiam, quod Livius non voluerit indicare totam pecuniam ex præda Pometina collectam, sed partem dumtaxat ad ædificium templi sepositam, ut clarior Dion. Hal. explicat: *recepisset* autem exponebat per seposuisset, reservasset. Eo sensu 'recipere' pro reser-

vare, excipere, eleganter dici non diffiteor. Vide Gell. Noct. Attic. xvii. 6. Brisson. de Verb. Signif. in voce 'Recipere,' et Gron. ad Just. xxi. 5. Verum si *recepisset* hoc sensu admittatur, etiam in præedd. legendum erit *divendita præda*: quod quum nullo cod. firmetur, malim cum Gron. integerrimi codd. scripturam hoc loco probare contra reliquos, quam ibi edd. lectionem contra omnes libros scriptos; præsertim cum 'reficere' et 'recipere' etiam alibi inter se commutentur. Vide Brisson. de Verb. Signif. voce 'Recipi paries.' Qui et ipse in voce 'Reficere,' id verbum pro redigere, colligere poni, multis exemplis docuit. Præterea 'captivam pecuniam in ædificationem ejus templi seposuit' mox in genere Livius subjungit, non captivæ pecuniæ partem: ut forte in eo dissensus Livium inter et Dionysium agnoscendus sit.

Quæ ipsius etiam loci majestate] Mediam vocem non agnoscit Leid. 2. Mox *ejus sero fuit*, pro *ejus templi seposuit*, Harl. 1.

§ 4 *Propinquam urbem nequidquam vi adortus, quum obsidendi quoque urbem*] Dele fidenter postremam vocem. J. F. Gron. Postremam vocem deleri jubet J. F. Gron. Etiam alibi repetitio ejusdem vocabuli adeo illum offendit, ut alterum ejiciendum putaverit. Vide quæ ad ii. 18. § 2. c. 31. § 2. c. 48. § 4. xxix. 6. § 2. xxxi. 8. § 3. c. 43. § 2. xxxvi. 5. § 2. c. 9. § 16. c. 33. § 3. adnotat. Hoc admitti potest, ubi Mss. variant, aut suspicionem aliquam loci corrupti præbent: consentientibus illis non temere quidquam tentandum arbitrator. Livius sæpe in eadem periodo easdem voces repetit, quæ, si abessent, facile ex ipsa sententia et nexu orationis intelligi ac suppleri possent; nec ideo tamen, quum ab ipso suppletæ sunt, quod e consensu Mss. judicari potest, statim tolli debent.

Nam ea apud illum non minus tolerabilia sunt, quam hoc Cæsaris B. G. l. i. c. 6. 'Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire possent:' et alia hujusmodi, quæ collegerunt Rivius ad Sall. Cat. c. 45. et Sanct. Minerv. ii. 9. Ita Liv. i. 47. 'Nec conquiescere ipsa potest, si quum Tanaquil, &c. ipsa nullum momentum in dando adimendoque regno faceret:' et c. 56. 'Bruti quoque hand abnuat cognomen; ut sub ejus obtentu cognominis,' &c. ii. 47. 'Omni acto triumpho depositus triumphus clarior fuit,' et c. 51. 'Ex hac clade atrox ira majoris cladis causa atque initium fuit,' xxxix. 30. 'Trepidum agmen quum in urbem refugisset; Masinissa urbem primo inpetu capit:' et ibid. 'Fama hujus modicæ rei in principio rerum prospere actæ,' xxxi. 37. 'Rex quoque in periculo fuit, &c. Saluti fuit eques, qui raptim ipse desiluit, pavidumque regem in equum subjecit.' xxxii. 7. 'Mille ducenta pondo argenti, triginta pondo ferme auri,' Ibid. c. 21. 'An tibi potius credamus, Romanos non majoribus copiis nec viribus nunc bellum gerere, quam antea gesserunt, potius quam res ipsas intueamur?' xxxiv. 1. 'Omnes vias aditusque in forum obsidebant, viros descendentes ad forum orantes,' xxxv. 9. 'Circa portam Flumentanam etiam collapsa quædam ruinis sunt, et porta Cælimontana fulmine icta est:' et c. 12. 'Ut quum in Græciam Antiochus trajecisset, &c. conjungeret se cum Antiocho:' et c. 34. 'Desilire omnes ex equis jussit, et loris ducere equos,' xxxvi. 39. 'Nunc ad triumphum frequentandum deductos esse milites, qui, &c. possent etiam, si senatus, quod festinatione triumphi prætermisum esset, id restituere differendo triumpho vellet.' Et ibid. c. 44. 'Sinistrum ipse cornu in altum extendit, dextrum cornu præfectos navium ad terram explicare jubet.' Hæc

omnia, et sine dubio plura, mihi non animadversa, quum silentio prætereat Gronovius, non possum ei adsentiri sine auctoritate Mss. receptam lectionem aliis locis mutanti. Nec magis probandum puto, quod in his, quæ leguntur xxxiv. 28. 'Eodem quo pridie eruperant, tumultu pluribus simul locis erumpunt,' pro insiticio habet *eruperant*: et quod xxxvi. 5. 'Partim ultro ad eum veniebant, sicut Epirotæ communi gentis consensu et Elei e Peloponneso venerunt,' postremam vocem non esse Livii pronunciat. Nam et similiter loquitur Liv. I. 50. 'Neque magis observaturos diem concilii, quam ipse, qui indixerit, observet.' ibid. c. 59. 'Nec minorem motum animorum Romæ tam atrox res facit, quam Collatiæ fecerat:' et xxxiv. 44. 'Principem senatus P. Scipionem consulem, quem et priores censores legerant, legerunt.' *Duker*. Causa, cur postrema vox Gronovio displicuerit, non alia fuisse videtur, quam quod eadem mox præcesserit. At similes vocum repetitiones Livio frequentissimas esse vidimus ad I. 3. § 9. Ceterum *nequiquam* scribitur in Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9.

§ 5 *Fundamentis templi jaciendis*] *Faciendis* Flor. Leid. uterq. Harl. 1. Port. et Hav. Et ita etiam editum olim exstitit ante Vascos, qui primus *jaciendis* admisit: quod etiam verum puto. Alibi sæpe verba 'jacere' et 'facere' in Mss. commutantur. Vide ad xli. 4. § 2.

Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus] Quidam codd. habent *qui minor ex tribus*, quod propter Latinitatem alii emendarunt in *minimus*: quamquam idem error esse poterat in 'major' ac 'maximus.' Dionys. sane non uno in loco dumtaxat Sextum ex tribus Tarquinii filii maximum natu perhibet, idque multis ac dignissimis argumentis. Sed hoc lectori judicandum relinquimus: quale etiam illud

de Collatino Egerii, ut ait Livius c. 57. filio, cum temporum ratio non admittat, eum Egerii filium fuisse, sed nepotem. Inducit enim ipse Livius hunc juvenem, ut reliquos, 'Quin si vigor' (inquit) 'juventæ inest, conscendimus equos.' Hæc eo pertinent, ut studiosus lector videat, quam circumspecte scilicet Latini scripserint historias, in Græcos ubique debacchati scriptores: ut non caviller interim, de Sibyllinis libb. quorum toties postea mentio fiet, historiam sub hoc rege a Livio prætermisam. *Glar*. *Qui minor ex tribus erat* constanter excusi ante Ald. qui primus dedit *qui minimus*. Aldo vero consentiunt codd. nostri; pariter peccant codd. nonnulli ap. Sall. Jug. cap. 11. ubi vid. Cort. *E tribus*, pro *ex tribus*, est in Leid. 2. Quamvis vero Dion. Halic. Antiq. Rom. IV. 254. ac pluribus locis Sextum hunc Tarquinii filium maximum fecerit, sunt tamen et alii scriptores, qui ad exemplum Livii eum minimum fuisse narrarint. Ita Polyæn. Strat. VIII. 6. τὸν νεώτατον τῶν παίδων Σέξτον vocat: quem locum Hearne laudavit. Similiter Ovid. Fast. II. 691. 'Namque trium minimus, proles manifesta Superbi, In medios hostes nocte silente venit.'

Transfugit ex composito Gabius] Illud *ex composito* non agnoscit Oxon. L. 2. ut Hearne monet. Mox *patris in sæv*. Voss. 2. Sed voculam *se* elisit prima syllaba inseq. vocis *sævitiam*.

§ 6 *Et liberorum quoque cum frequentia tædere*] Antiq. lectio continet *frequentia*. Septimus casus est, hoc est, ob frequentiam. Et verbum *tædere* accipiendum absolute. *Rhen*. *Frequentia* constanter scripti, quibus usus sum: nisi quod a m. sec. Flor. habet *frequentia*. Verum Leid. 2. *liberum*, pro *liberorum*. Et solet ita plerumque in hoc vocabulo contrahere genitivum pluralem. Vide ad xxii. 22. § 5. Mox *neque heredem*, pro

ne quem heredem, Leid. uterq. Male.

§ 7 *Se quidem inter tela ac gladios patris elapsam*] Parum est, quod notabo, attamen non omittendum, ut pateat, quo casu lectio recepta commutari possit. *Inter tela inter gladios* præfert Harl. 2. Quod placere posset, præsertim quum Livium præpositiones hac ratione iterare solitum fuisse pluribus exemplis ostendam ad vr. 28. § 6. Verum reliqui, quos adhibui, Mss. *inter tela et gladios*. Atque ita jam primæ edd. omnes, donec in Paris. 1573. lapsi librarii *inter tela ad gladios* dedissent; quod quum etiam subsecuta Francof. 1578. retinisset, Modius decennio post errorem deprehendit, et, non inspectis priorr. edd. *inter tela ac gladios* emendavit, quam lectionem omnes posteriores servarunt. Ego igitur *inter tela et gladios* restitui. Pro *Se quidem*, male in Voss 2. et Lipsiens. est *Si quidem*.

Nisi apud hostes L. Tarquinii credidisse] Prænomen *L.* non est in Voss. 2. Harl. 2. Hav. Leid. 1. Lipsiens. et Port. Præterea paullo ante *nihil unquam*, pro *nihil usquam*, Voss. 2. solito errore scribarum, qui ita passim alibi peccarunt. Vide ad Liv. xxxix. 31. § 5. Tum *apud hostem* editi antiquiores, pro quo Aldus *apud hostes* reposuit, quod in omnibus scriptis superest.

Nam, ne errarent, imminere his bellum] Vet. *manere his*: recte. *Lipsius*. Et hic oportuit infuscare Sigoniatum cod. *imminere*. At nullo gaudius est fortiusque *manere*: illo futurum dicitur, hoc præsens. Quod putatis positum esse bellum, cum maxime geritur et continuatur. Consistit modo paulum, dum occasio invadendi exspectatur. Utitur arte Livius, quam in alio simulato transfuga Sinonè ponit Virg. *Æn.* ii. 180. 'Et nunc quod patrias vento petiere Mycenæ, Arma Deosque parant comites, pelagoque remenso Improvisi aderunt,' Ubi bene Serv. 'Sicut et

factum est. Et artificiose: neque enim mentitur, et tamen decipit: nam verum metum falso metu abegit, ut, dum reversuros timent, non timeant, ne non abierint:' sic enim ibi legendum. Ita Sextus injiciendo, quasi prodita arcana re, metum a patre, facit incantos sibi. Phrasis est nota. Justin. vi. 1. 'Quippe Atheniensibus etsi fractæ sint opes, manere tamen navalem usum.' *J. F. Gron.* *Imminere* etiam Harl. 2. et, ut Hearne monet, Oxon. L. 2. et *C. minde* Voss. 2. Sed *manere* Flor. Harl. 1. Leid. ambo, Hav. Lipsiens. et Port. quod recte Lipsius probavit, et Gron. docte inlustravit. Infra xxxiii. 47. 'Ita pacem Karthaginensibus datam esse, ut inexplabile bellum adversus se unum maneret.' xli. 23. 'Quum regibus Macedonum, Macedonibusque ipsis finibus interdixissemus, maneretque id decretum.' Cic. ad Att. xiv. 13. 'Si viveret, mihi cum illo nulla contentio jam maneret.' Si quis adtentius ad loci Liviani sensum animum advertit, facile videbit *manere* præferendum esse. Bellum enim, quod imminet, prope quidem adest; nondum tamen geritur; adeoque de eo prædicari non potest, 'positum simulari,' ut sequitur; sed, revera positum esse, dici deberet. Recte vero bellum, quod quis se posuisse simulabat, dicitur 'manere,' id est, adhuc durare, nondum bona fide finitum esse. Quamvis autem Scholion Sigonii, quo vet. lib. lectionem *imminere* memorabat, in repetita ed. omissum sit, attamen lectio illa, quam jam prima ed. in contextum recepit, in postea insectis aliis et Sigonii, in quibus ipsum Scholion inductum est, et aliorum, servata est usque ad Gruterum, qui recte *manere* ei subposuit. Ceterum *manere enim his bellum* habent Harl. 1. et Leid. 1.

Eum incantos invasurum] *Eos incant. invas.* Harl. 2. et Hav.

§ 8 *Pererraturum se omne Latium; Volscosque se inde et Æquos et Hernicos petiturum*] Vet. lib. pleniores, p. s. o. *Latium, pulsumque se inde Volscos et Æquos*. Sigon. Flor. Helm. et Gud. ut lectum est ante Sigon. *pererraturum se omne Latium; Volscosque se inde et Æquos*. Ubi tamen *se* superare videtur; aut scribendum, *Volscosque deinde*. Rottend. plane *Volscosque inde*. Sed postea *τὸ se* superscripserunt. J. F. Gron. Nullus codd. quibus usus sum, per omnia libris Sigonii consentit. Vel enim *pulsum* non agnoscunt, vel *Volscos*. Ita *pererr. se omne Lat. Vols. se inde et Æquos* præfert Harl. 1. *pererr. se omne esse Lat. Vols. se inde et Æquos* Harl. 2. *pererr. se omne Lat. Volsosque se inde et Æquos* Leid. 1. *pererr. se omne Lat. Vols. se deinde et Æquos*. Leid. 2. *pererr. se omne Lat. pulsum se deinde et Æq.* Voss. 2. *pererr. se omne Lat. pulsumque se exinde et Æq.* Hav. *pererr. se esse Lat. pulsumque se inde et Æq.* Lipsiens. et Port. *pererr. se nomen Latinum: pulsumque se inde et Æq.* Oxon. C. ut testis est Hearne, qui ex Oxon. L. 1. 2. et B. profert *pererr. se omne Lat. pulsumque se inde et Æquos*. Unius itaque codd. lectionem reliquorum scripturæ præferri temerarium judicavi; ideoque id, quod ante Sigon. obtinebat, reduxi. Forte autem scriptum fuerat *Vulscumque*, ut solet, inde vero facili lapsu *pulsumque*. Volscos vero omnino hoc loco omittere Sex. Tarquinius non potuit, quod ab ipsis, utpote patri ob Snesam Pometiam expugnatam ac direptam iratis, certissimum sibi auxilium polliceri potuerit.

Qui a patrum... tegere liberos sciant] Præpositio a exsulat a Leid. 1. Deinde *regere liberos* Leid. 2. Solent autem hæ voces in Mss. confundi. Vid. ad xxxvii. 11. § 3. Denique *scient* Leid. 1.

§ 9 *Adversus superbissimum regem, ac ferocissimum populum*] Qui tan-

dem? tunc ferocissimus populus? sub tyrannide? Nugæ. *Lego patrem*, non *populum*: ita ut Tarquinius dicatur superbus rex, ferocissimus pater. Eadem figura supra cap. 12. 'perfidus hospites, imbelles hostes.' Inf. ii. 5. 'Superbo quondam regi, tum infesto exsuli.' Denique emendatio firmatur illis verbis, 'qui a patrum crudelibus suppliciis.' *Tan. Fab.* Donjat. vulgatum adversus Fabrum tueretur. Cum enim ferocia tantum vehementiam naturæ indicet, sævissimo patri et cruento in suos 'ferocissimi' adpellationem minus convenire censet. Neque tyrannidem domesticam Romanorum in exteris ferociam minuisse credit. Ceterum *superb. regem ferocissimumque pop.* habet Hav. qui etiam *mox invecturum, pro inventurum*, præfert. Paullo ante *ard. ad bell. aliq. trajectis* dictionibus, est in Voss. 2.

§ 10 *Quum si nihil moverentur*] Aliiter legitur in vet. cod. *cum si nihil morarentur*. Certe iv. 42. hujus Decadis rursus hunc loquendi modum usurpat, ubi Hortensius tribunus plebis 'C.' inquit, 'Sempronium nihil moror.' Id est, C. Sempronium dimitto. Verba videntur fuisse, quæ judex ex more proferebat, quoties reum absolveret. Promde expone hic *si nihil morarentur*, id est, si dimitterent. *Rhen.* Aio reponendum *si nihil morarentur*, quo pacto et scriptus cod. Colon. habet, et Beatus testatur in vet. lib. exstare, addens hanc sibi lectionem placere, quod videantur verba fuisse, quæ judex ex more proferebat, quoties reum absolveret. Postrema tamen hæc (ignoscant mihi Rhenani manes) probare non possum, quod a Lipsio didicerim, non judici illud sollemne verbum fuisse reum absolventi; sed potius consuli seu consulibus senatum mittentibus, cui tum dicere in more habnerint, 'Nihil vos moramur, Patres conscripti.' *Modius*, Novant. Lect. epist.

30. *Nihil moverentur* Leid. 2. Hav. a m. sec. Lipsiens. et Port. Atque ita in Oxon. C. se reperisse auctor est Hearne. Sed *nihil morarentur* Flor. Leid. 1. Voss. 2. ambo Harl. et Hav. a m. pr. Quod præferendum, licet aliam lectionem veriolem putet Doujatius. Ceterum hac formula tum consules senatum, tum vel iudicem reum dimittere, vel accusatorem ab accusando desistere, constat ex iis, quæ notat Brisson. de Form. II. 191. et v. 488. etiam Sigon. ad Liv. VIII. 35. § 8. Nescio tamen, an ad alterutram hic respiciatur. Simpliciter capio *si nihil morarentur*, scil. Tarchinium, id est, si enim non detinerent. Eo enim sensu 'morari' sumi, docuit Passerat. ad Propert. p. 143. et ita inf. x. 18. 'Tu vero abeas, inquit, neque te quisquam moratur.' Vel *si nihil morarentur*, id est, si non curarent, si non probarent. Ut apud Plaut. in Cist. v. 5. 'Nihil moror, aliena mihi opera fieri plures liberos.' Mox *inde habiturus*, Leid. 1. et Lipsiens. perperam præposita adspiratione; quod alibi non raro factum est. Vide, quæ dicuntur ad xxii. 59. § 19. Tum a *Gabinis pro ab Gabinis*, Voss. 2. Leid. 2. et Harl. 2. Denique *in liberos ad ult. esset*, vocibus trajectis, Leid. 2.

§ 11 *In se ipsum postremo sæviturum, si alia desint*] Forte alii. J. F. Gron. *In se ipsum sæv. postremo Hav.* Conjecturam autem Gronovii alii, pro *alia*, veriolem esse etiam Doujatius suspicatur, addita hac ratione; 'in personas enim potius, quam in res sæviri.' Livius tamen 'sævire in delubra' dixit xxxi. 30. 'A mœnibus vi atque armis repulsum in ea delubra, quæ sola religione tuta fuerint, sævisse.' Et similiter Florum semel atque iterum locutum fuisse, ex Indice Freinsheimii constare potest. Quamquam autem *si alia desint* Livius dixerit, attamen non per 'alia,' res indicavit, sed potius genus neutrum ad-

hibuit, ut tanto latius oratio pateret. Vid. Cort. ad Sall. Jug. c. 13. § 6. ubi vulgatam lectionem hoc loco conjecturæ Gronovii præferre videtur, et ad c. 14. § 16. Vid. etiam, quæ notantur ad II. 5. § 4. *si alia deficiunt* præfert ed. Mediol. 1480. sed invitis omnibus codd. scriptis. Mox *grat. ejus adv.* al'o ordine Leid. 2. Tum *isto adjur.* Hav. Denique *a portis pro ab portis*, Flor. m. sec. Voss. 2. Leid. uterq. Harl. uterq. Lipsiens. Port. et Hav.

CAP. LIV. § 1 *Inde in concilia publica*] Prima vox aberat a Port. a m. pr. Id inde factum, quod per compendium in membranis scribi soleret *Id*, et ita facile a voce seq. intercepti potuerit. Vide ad xxxvii. 52. § 2. Præterea *in publica consilia* Leid. 2. *in consilia publica* Leid. 1. Hav. et editi vet. usque ad Basil. 1555. *in consilia publica* Lipsiens. Vid. quæ notantur ad c. 8. § 6.

Ipsæ identidem belli auctor esset] Lege *esse*, ex vet. lib. ut eadem sit forma dicendi, atque ea, quæ sequitur, 'in eo sibi præcipuam prudentiam assumere.' Sigon. *Esse* etiam Leid. 2. Harl. 1. et Lipsiens. Reliqui *esset* perperam servant; nisi quod *erat* vitiosius præferat Port.

Præcipuam prudentiam adsumere] *Præcipue prudentiam assumere* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. Quod etiam in Oxon. B. et C. sibi obvium fuisse, testatur Hearne: *præci prudentiam* Leid. 2. *prud. præcipue assumere* Neapol. Latini cum priscis edd. ante Ald. Mox *nosceret*, pro *nosset*, Hav. qui paullo post vocem *regiam* omittit.

§ 2 *Vana accresceret fides*] *Accresceret* Neapol. Latini, *cresceret* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Hav. Lipsiens. et Port. Syllaba *ac*, cujus prima littera præcessit ultima in voce proxima, altera sequitur initialis in *cresceret*, excidit culpa librariorum, qui iterare litteras illas neglexerunt. Vid. ad xxxix. 6. § 2. Præterea *ad ult. duæ*

belli leg. in alium ordinem digestis vocabulis, Leid. 2. Paulo ante *ut dictis pro et dictis* Flor. et vetustiores excusi. Solent autem hæ voculæ inter se commutari. Vid. ad XXI. 28. § 8. Primus Aldus *et dictis* edidit, quomodo etiam præferunt omnes Mss. nisi quod *cum dictis* sit in Voss. 2.

§ 3 *Tarquinium dono Deum sibi misum*] *Deum dono* Leid. 2. At vox *Deum* non adparet in Voss. 2. Paulo ante *Gabinosque*, pro *Gabiosque*, Harl. 2. Mox *ducem cerdere* Flor. a m. pr. *ducem creavere* a m. sec.

§ 4 *Paviter prædam munifice largiendo*] Aut. Periz. ad oram Livii coniciebat *partiendo*. Sed nihil mutandum. Indicat Livius, Sex. Tarquinium prædam ex Romanis partam liberaliter militibus suis concessisse. Inf. VI. 2. 'Quum castra inpetu cepisset dictator, prædam militi dedit, quo minus speratam a minime largitore duce, eo militi gratiorem.'

§ 5 *Unum sciscitatum Romam ad patrem mittit*] *Scitatum* Lipsiens. Leid. 1. et Port. Poëtas hoc verbo usos esse non ignoro. Sed, idem prosaicæ orationis scriptoribus etiam in usu fuisse, nondum mihi constat. Videtur itaque lectio ex librarii oscitantia orta esse, qui tres priores vocis *sciscitatum* literas iterare perperam neglexerat. Similiter non nulli codd. scribunt inf. III. 38. § 12. Paulo ante *ex suis unum* Harl. 1. et primæ edd. usque ad Aldum, qui primus *e suis* substituit, ut habent reliqui mei manu exarati.

Ut omnia unus Gabiis posset] Liber Ms. habet, *ut omnia unus præ Gabiis posset*. Tu scribe, *ut omnia unus ipsis Gabiis posset*. Nec est ea vox hic supervacanea. Emphasim enim habet. *Rhen. Unus præ Gabiis* Flor. Voss. 2. Harl. uterq. Leid. uterq. Hav. a m. pr. et Port. unde *Rhen. unus ipsis Gabiis* scribendum coniecit; pro quo in Basileensi ed. 1554. excusum exstat *unus ipse Gabiis*: quod

deinde per reliquas propagatum est usque ad Grut. qui vocem iterum eiecit. Non male, ut videtur.

§ 6 *Sequente nuncio filii*] Voces hæ desunt in Leid. 2. *sequenti nuncio* habet Flor. a m. pr. et Leid. 1. Mox *capita pap. summa* Hav. trajectis vocabulis. Postea dicitur *baculo decussisse* desunt in Leid. 2.

§ 7 *Ut re imperfecta redit Gabios*] *Rediit Gabios* Voss. 2. et Hav. Vid. ad XXXVI. 35. § 2. Præterea *re non perfecta* Harl. 2. *Et re imp.* Flor. a m. sec. Mox *quod dixerit* Lipsiens. pro *quæ dixerit*. Tum *quæ viderit*, pro *quæque viderit*, Hav. Sed et hic librarius ex neglecta literarum iteratione lapsus esse videtur. Male etiam *quoque viderit* Voss. 2. et Leid. 2.

§ 8 *In quibus minus speciosa criminatio erat futura*] Ultima vox exsulat a Leid. 2. τὸ minus a Leid. 1. Paulo ante *sua ipsa invidia*, Leid. 2. et Lipsiens.

§ 9 *Patuit quibusdam volentibus fuga*] Pall. 1. ac 3. *fugere*. Ita sæpe loquitur Livius, quem in eo semper corruperunt correctores præposter. Vid. Crepundia II. 18. *Gebh. Fugere* etiam Voss. 2. Neque multum abit Lipsiens. in quo est *fugæ*, vel *fuge*, quod pro *fug'e* scriptum fuit. Ita supra c. 47. 'Ne non venisse fraudi esset.' Ovid. Epist. Her. III. 54. 'Utile dicebas ipse fuisse capi.' Ep. Her. XVI. 233. 'Dolor est meus illa videre.' Sall. Jug. c. 14. 'Utinam emori fortunis meis honestus exitus esset:' ubi vid. Cort. sed inprimis ad c. 31. § 13. Vid. etiam Gron. ad Liv. XXXVII. 33. § 5. Sanct. Min. III. 6. et Voss. Gramm. VII. 18. et 50.

Absentium bona juxta atque interentorum divisa fuere] Quod ad IV. 56. pater suspicatus est *divisui*, id plane perfecteque exhibitum fuit in Flor. S. Marci, sed recens nuper manus alterum superinscripsit. *Juc. Gron.* Vid. Vavass. de Vi et Usu quorund. Verb. p. 6. Vel unius tantum cod.

a Gronovio memorati auctoritate firmatam lectionem in contextum recepissem, quod eruditior videatur, quam ut ab indocto librario proficisci potuerit; nunc vero tanto magis id faciendum existimavi, quod etiam auctoritate optimi Leid. 1. confirmetur. Paulo ante *alii in exilium acti* Oxon. L. 2. ap. Hearn. *ac in exilium acti sunt* Port. Passim *ac et aut* commutantur. Vid. ad XXI. 53. § 3. Vocabula in abest in Hav. Td *juxta* non agnoscit Port. Quæ tamen vox hoc sensu frequenter ap. Liv. occurrit. Inf. III. 33. 'In re juxta manifesta atque atroci.' v. 6. 'Se juxta æstate atque hieme bella gerere posse.' vi. 6. 'Parere atque imperare juxta paratos.' ix. 13. 'Juxta obsidentis obsessosque inopia vexavit.' XXVIII. 20. 'Trucidant inermes juxta atque armatos.' Et alibi sæpe.

§ 10 *Largitionis inde prædaque*] Vet. *Largitiones*. Distingue periodum, *Largitiones inde prædaque: et privati dulc. comm.* Lips. *Largitiones inde Flor. Largitionesque* Leid. uterq. Hinc deinde Harl. 2. Passim hæ vocabulæ in Mss. commutantur. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Tum *dulcedine privati commodi* Voss. 2. Leid. uterq. Harl. uterq. Hav. Lipsiens. et Port. cum edd. antiquioribus usque ad Vasconianum, qui primus, mutato ordine, *privati dulc. comm.* dedit. Pristinam seriem restitui.

CAP. LV. § 1 *Cum Ætiorum gente fecit, fadus cum Tuscis renovavit*] *Facit* Hav. qui idem cum Harl. 2. et Lipsiens. *cum Etruscis* præfert. Deinde *revocavit* Leid. 1. solita aberratione scribarum, qui sæpe hæc verba confuderunt in membr. vet. Vide ad III. 51. § 7. Mox *munimentum, pro monumentum*, Leid. 2. Vide ad IV. 10. § 6. Deinde *relinquere*, pro *relinqueret*, Leid. 1. in quo ultima litera ejus vocis intercepta est a prima seq. Vide ad XXIII. 8. § 9.

Pulcrem voluisse, filium perficisse]

Vet. *voluisse*. Lips. *Voluisse* etiam Leid. uterq. et Harl. 1. Quod ex sollemni librorum errore natum reor. Vide quæ notantur ad Sili Ital. VII. 619. *norisse* præfert Voss. 2. Ita librariorum 'notus' ac 'votus' passim commutasse supra dictum est ad Liv. I. 5. § 3.

§ 2 *Et ut libera a ceteris religionibus arx ea esset tota Jovis templique ejus, quod in ea edificaretur, exaugurare fana sacellaque statuit, quia aliqua vota ibi a Tatío rege primum in ipso discrimine adversus Romulum pugne consecrata inaugurataque postea fuerant*] In hac periodo mendæ sunt aliquot ingentes. Primum quando non de arce extruenda, sed de templo Jovi condendo, hic agitur, non scribendum est *arx ea esset tota Jovis*, verum *area esset tota Jovis*. Non habet hic locum proisus arcis Tarpeie mentio. Deinde scribendum est, quod *inadificaretur*, non quod *in ea edificaretur*. Est autem elegans verbum 'inadificare.' Mox, pro istis dictionibus, *quia aliqua vota ibi*, substitui debet *quæ aliquot ibi*. Postremo vocabulum *vota* transferendum est, ut ante *consecrata* ponatur hoc modo: *Et ut libera a ceteris religionibus area esset tota Jovis templique ejus, quod inadificaretur, exaugurare fana sacellaque statuit, quæ aliquot ibi a Tatío rege primum in ipso discrimine adversus Romulum pugne consecrata, inaugurataque postea fuerant*. Vide, mi lector, quam necessaria res sit, auctores ad exemplaria antiqua conferre. Hæc non sunt imputanda Laurentio Vallæ, sed Poggio, Aurispiæ, Alericensi, Victorino, et Petrarci, qui doctissimi quidem fuere, verum non usque quaque Latine callebant. Rhen. Omnia, quæ ex suo Rhen. immutavit, probantur etiam auctoritate cod. Harl. 1. *area*, pro *arx ea*, servant præterea Flor. Leid. ambo, et Port. Sed *arx ea*, vel *aræca*, adjecta litera insiticia *x*, est in Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Neap. Lat. pro

quo prodigiosius corruptum *ante ea* in Voss. 2. *Præterea quod inædificaretur* Flor. in *ea ædificaretur* Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Quæ lectio ex alterius *inædificaretur* interpretatione nata videtur. Alibi autem verbo 'inædificare' Livius usus est, ut XXXIX. 44. 'Quæ in loca publica inædificata immolantur privati habebant.' XLIII. 16. 'Clientem libertinum parietem in Sacra Via adversus ædes publicas demoliri iusserunt, quod publico inædificatus esset.' XLIV. 45. 'Nec clausæ modo portæ, sed etiam inædificatæ erant.' Denique *quæ aliquot ibi*, cum vocis *rota* tractione, omnes nostri, (nisi quod *noto* sit in Voss. 2. *roto* in Leid. 2. ac Lipsiens.) et Neap. Lat. qui insuper testatur, omnes ita codd. scrip-tos præferre.

[*Exaugurare fana*] Cato Orig. ap. Fest. l. i. voce 'Nequitum': 'Fana in eo loco compluria fuere. Ea exauguravit, præterquam quod Terminum fanum fuit. Id nequitum exaugurari.' J. F. Gron.

§ 3 *Ad indicandam tanti imperii molem*] *Ad inchoandum* Leid. 2. *ad indicandum* typis excusi vetustiores; pro quo Ald. primus *indicandam* reposuit, consentientibus reliquis scriptis.

[*In Terminî fano*] Sed neque in Juventatis. Quod cum sit in Epitome, mirum cur in Livio non sit. Muret. Et Juventatis, ut scribit Dionys. III. p. 202. qui hoc evenisse ait regnante Tarquinio Prisco, cum Capitolini templi fundamenta poneret. Et Florus l. 7. et Livii epitome. H. Vales. Etiam pater ad marginem, 'Et Juventatis.' Liv. v. 54. 'Hic cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque moveri se non passi.' Jac. Gron. Unius tantum Terminî, præter Catonem a Gronovio ad verba præced. laudatum, meminit etiam Ovid. Fast. II. 667. 'Quid nova cum fierent Capitolia? nempe Deorum Cuncta Jovi cessit turba, locum-

que dedit. Terminus (ut veteres memorant) conventus in æde Restitit; et magno cum Jove templa tenet.' Lactant. Div. Instit. c. 20. 'Consuluit eos per auguria, utrum Jovi cederent; et, cedentibus ceteris, solus Terminus mansit.' Contra Martem Terminum et Juventati tertium jungit Augustin. de Civit. Dei IV. 23. 'Per augurium quæsit, utrum concedere locum vellent Jovi? atque ipsi inde cedere omnes voluerant, præter illos quos commemoravi, Martem, Terminum, Juventatem: atque ideo Capitolium ita constructum est, ut etiam isti tres essent tam obscuris signis, ut hoc vix homines doctissimi scirent.' Quid itaque statuentum de ipso Livio, Terminum et Juventatem infra memorante v. 54. eo loco videbimus. Ceterum vox *fano* non adparet in Leid. 2. quasi libarius vellet, ex præced. hic repetendum *in sacello*. Sed reliqui constanter eam vocem tuentur.

§ 4 *Id omen auguriumque*] Non erat hic eradenda particula *que*. *Idque omen auguriumque*. Rhen. Flor. S. Marci, *Id omen auguriumque*. v. 34. 'Id Galli fortunæ suæ omen rati adjuvere.' Jac. Gron. *Id omen auguriumque* Voss. 2. Harl. 2. Hav. et Port. Eandem particulam in Oxon. L. 2. B. et C. omitti, Hearne testatur. Sed a Rhenano additam servant Flor. Leid. ambo, Harl. 1. et Lipsiens. quin et Leid. 2. eam duplicat, præferens *idque omenque auguriumque*.

[*Non motam Terminî sedem*] Vet. *ædem*. Lipsius. Pal. 1. ac 3. *Terminis cdem*. Pal. 2. *Termini ædem*, ut Lipsii liber. Gabb. Codd. *adem* exhibentes non audio: *sedes* enim pro æde, pro templo ponitur. Liv. IV. 20. 'Quum auctor pugnae, recentibus spoliis in sacra sede positus, sese A. Cornelium Cossum consulem scripserit.' Sil. XII. 48. 'epulas, promissas sede Tonantis, His, quæ Graia manus defendit, reddite tectis.' Ubi plura ex poetis

exempla notavi, locum hunc a conjectura Nic. Heinsii, qui *æde Tonantis* malebat, vindicans. Posset itaque *ædem*, pro *sedem*, ex marginali glossa in contextum irrepsisse videri, cum et alibi eas voces in vicem commixtas fuisse docuerim ad Sil. xiv. 652. et ad Epitom. Liv. xi. nisi aliam erroris istius hoc loco originem ipsi codd. ostenderent. Olim scriptorum contextum unica serie exaratum fuisse ex membranis antiquitate venerandis constat. Postea vocabula dispescientes male hoc loco seq. vocis primam litteram præcedentis fini adjunxerunt, ac distinxerunt *Terminis Edem*, quod non modo in duobus Pall. Gebh. reperit, sed mihi etiam in Port. et Lipsiens. obvium fuit; alii deinceps scripturam illam aperte mendosam videntes litteram sibilantem expunxerunt, ac scripserunt *Termini ædem*, ut habent Leid. 2. et Harl. 2. Soli ex nostris recte *Termini sedem* servant Voss. 2. Harl. 1. Leid. 1. et Hav.

Unumque Deorum] Nec hic dispungendus erat accusativus *eum*: *unumque eum Deorum*. Rhen. Tò *eum* omitunt Leid. 2. Harl. 2. Hav. Lipsiens. et Port. Sed superest in Flor. Voss. 2. Harl. 1. Leid. 1. et edd. ante Ald.

Sacratibus ibi finibus] Scribe, *sacratibus sibi finibus*. Rhen. Pall. *sacratibus ibi finibus*. Gebh. *Sacratibus ibi* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Port. In Flor. Leid. 1. et Harl. 1. superest *sacratibus sibi*. Voces *ibi* et *sibi* etiam supra commutata erant c. 21. § 3. III. 14. § 3. c. 66. § 5. et alibi. Quamvis tamen id hoc loco etiam inde factum esse videri possit, quod librarii litteram ultimam vocis præced. in sequenti *sibi* repetere neglexerint. Vide Rhen. ad Liv. xxx. 3. § 7. quæque infra notantur ad Liv. xl. 47. § 1. Contra eam repetendo, ubi repeti non debebat, *sibi*, pro *ibi*, perperam deduxerunt infra hoc lib. c. 57. § 10.

§ 6 *Ad eam rem consultandam*] *Ad eam rem consultandum* Harl. 1. Paulo ante

qui in urbe, pro quique in urbe, Port.

§ 7 *Itaque Pomptinæ manubiae*] Ego *Pometinæ*, Dionysio et Livio auctoribus, reposui: uterque auctor est, *Pometia* capta ejus prædæ manubias in Capitolini templi erigendi usum a rege sepositas. *Sabell. Pontinæ manubiae* omnia, quæ vidi, Livii habent exemplaria; sed locorum situm librarii secuti particulam depravarunt: nam et '*Pontina palus*' eo Latii tractu est, unde manubiæ quæsitæ; verum *Pometinæ* Livium scripsisse vel ex eo admoneri potuerunt, quod proximo ille loco dixerat c. 53. '*Suessam Pometiam* ex his vi cepit: ubi cum dividenda præda xl. talenta argenti aurique cepisset, concepit animo eam amplitudinem Jovis templi: 'mitto reliqua. Dionysius et ipse '*Suessam Pometiam*' appellatam scribit. A *Pometia* '*Pometinum*' dici, non '*Pontinum*,' vel trivialibus imbuti literis intelligunt. *Sabell.* Tametsi vet. volumen continet *Pontinæ*, censeo tamen legendum *Pometinæ manubias*. Nam exemplaria antiqua abhinc annos mille fere majusculis fuere literis perscripta; modo *E* majusculum non est dissimile *P*. Facile ergo *Pometinæ* verum est in *Pomptinæ*. Præcedit autem, quod Tarquininus Suessam Pometiam vi ceperit, ubi xl. millium pondo argenti aurique fit mentio; quod hic repetitur. Quare miror, hoc non emendatum in ed. Asulanica; quando jam olim ante nos sic legendum esse monuit M. Ant. Sabell. *Rhen.* Quidam *Pometinæ* mutarunt in *Pontinæ*, cum auctor loquatur de Suessa Pometia, ut supra patuit. Nisi quis Pontinam eandem cum Pometina esse contendat. *Glar. Pomptinæ* Flor. *Pontinæ* Voss. 2. Leid. uterq. Harl. ambo, Lipsiens. Port. et Hav. a m. pr. Vide ad II. 34. § 4.

Vix in fundamenta subpeditare] Pal. 1. exhibet *suppeditare*. Gebh. Nostri in vulgatam lectionem conspirant, nisi quod unus Lipsiens. con-

sentiat Pal. 1. Gebhardi.

§ 8 *Eo magis Fabio Pictori*] Quispiam adjecit *Pictori*, non est in cod. scripto. Movit hoc hominem, quod ante c. 44. semel dixerit ‘scriptorum antiquissimus Fabius Pictor.’ *Rhen.* Deest etiam hæc vox in omnibus nostris, præterquam in Harl. 2. et Hav. *ego magis pro eo mag.* habet Leid. 2. Præterea mox quod est *antiq.* vocibus trajectis, Lipsiens. et Harl. 2.

Quadringenta ea sola talenta fuisse] *Quadraginta ea sola talenta* Hav. XL. *ea sola talenta* Voss. 2. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. cum omnibus edd. usque ad Gron. qui 1665. recte *quadringenta* edidit. Vide ad c. 53. § 3.

§ 9 *Qui XL. millia pondo argenti seposita*] Quidam libb. *LX. millia pondo* habebant; sed non placet. Comparatio enim hic per 40. procedit. Ceterum statim post verbum *scribit*, non puto ponendum relativum *quam*, sed continue inferendum appositivè, ‘summam pecuniæ neque ex unius tum urbis præda,’ &c. Porro XL. talenta summam coronatorum faciunt 24000. at XL. millia pondo argenti 400000. coronatorum. Ideoque Fabio plus tribuit Livius, qui summam longe minorem posuerit. Dionysius autem ait iv. p. 251. in ejus oppidi præda tantum auri argentique capti affuisse, ut singulos milites quinas argenti minas accipere contingerit: quæ vero Deis decumata fuerit pecunia, haud minus fuisse quadringentis talentis. Quinas argenti minas quinquagenis æstimamus coronatis, Budæana supputatione: quadringenta vero talenta ducentis quadraginta millibus coronatorum, quæ summa multo minor est Pisonis summa, decuplo tamen major Fabii. *Glar. Quadr. millia ea pondo arg.* Leid. 2. *quadr. millia arg. pondo* Harl. 2. et Lipsiens.

Quam summam pecuniæ neque ex unius tum urbis præda sperandam, et nullius, &c. exsuperaturam] Si quis hoc pacto legere velit, multa subintelli-

genda erunt. Ex fide vet. cod. sic scribe, *quia summam pecuniæ*, et repetè verbum *scribit*, quod subauditur. *Rhen.* Rhenanus ex fide vet. lib. corrigit, *quia summam pecuniæ*, hoc sensu, se credere potius Fabio, quam Pisoni, quia summam pecuniæ scribit, neque ex unius tum urbis præda sperandam. Itaque verbum *scribit* subaudiendum putat. Nos autem in vet. lib. invenimus ita legi, *quia summa pecunia*, et cætera in recto casu, ut sit hæc sententia; se credere potius Fabio, quam Pisoni, de XL. millibus pondo argenti, quia summa pecunia ea sit, neque ex unius tum urbis præda speranda. *Sigon.* Si Piso ipse scriberet, summam illam quadraginta millium pondo argenti esse immodicam, nec vel tum sperandam ex unius urbis manubiis, vel ad ædificii fundamenta necessariam futuram, Rhenano manus darem reponenti, *quia summam*. Sigonius autem librarius cum pingeret *quia summa speranda*, et cætera in recto casu, frustra religioni habuit plenius dare *quia ea summa pecuniæ erat*: nihilo enim minus temeritas hominis agnoscitur. Unica ratio curandi hunc locum est exigere *quod quam*, moram et nodum omnis boni sensus. Sic enim voluerat Livius: *qui quadraginta millia pondo argenti seposita in eam rem scribit, summam pecuniæ*: per epexegesis, quam grammatici vocant: estque pro eo, ac si dixisset, ‘quæ summa neque ex unius tum urbis præda erat speranda,’ &c. Quod cum observassem, vidi deinde Glareano idem animadversum. Quadringenta talenta sunt sestertium nonagies sexies, nostri nummi 240000. Philippum, pondo argenti 24000. At quadraginta millia pondo argenti sunt centies sexagies sestertium, nostri nummi 400000. Philippum, talenta 666. minæ quadraginta. *J. F. Gron.* *Quia summam pecuniæ, &c.* Voss. 2. Leid. uterq. Harl. 1. Lipsiens. et Port. cu-

jus posterioris margo *eam summam pecuniæ*, &c. præfert: quia *summa pecuniæ*, &c. *speranda*, &c. *exsuperatura* Harl. 2. Quia *summa pecuniæ* etiam Flor. *quam summam pecuniæ* neque... *fuisse sperandum* Hav. omitta voce *tum*, et addita alia *fuisse*. Pro *tum* Voss. 2. et Oxon. L. 1. habebant *tantum*. Quia *eam summam pecuniæ* Oxon. L. 2. ut monuit Hearne.

CAP. LVI. § 1 *Fabris undique ex Etruria aditis*] *Fabris ex Etruria undique* excusi ante Ald. a quo vocabula in eum digesta sunt ordinem, qui nunc vulgo obtinet. Aldo autem consentiunt codd. scripti, nisi quod *undique et ex Etruria* habeant Voss. 2. Lipsiens. et Port. Quorum posterior mox non agnoscit vocem *etiam*. Tum *non pec. solum publ. ad id est usus*, transpositis vocibus, Lipsiens.

[*Qui quoniam haud parvus et ipse militiæ adderetur labor*] Vet. lib. *qui cum haud parvus et ipsi militiæ*; id est, cum ædificandi labor haud parvus et ipsi militiæ adderetur. *Sigon*. Quis hic toleret Sigonianum *ipsi*? Qui labor ædificandi, et ipse haud parvus, cum adderetur militiæ, inquit. *J. F. Gron*. *Ipsi* etiam Voss. 2. Harl. 2. Hav. Lipsiens. Port. et, ut Hearne auctor est, Oxon. L. 2. Sed vulgatum servant Harl. antiq. et Leid. ambo. Quod præstat.

[*Gravabatur, se templa Deum adificare manibus suis*] Antiq. lect. *se templa Deum exadificare manibus suis*. Rhen. *Gravatur* Flor. et Leid. 2. Tum *exadificare* Flor. Leid. uterq. Harl. uterq. et Hav. Inf. xxxv. 31. 'Ibi enim non præsidium modo Macedonum fuisse; sed regiam exadificatam: ubi alia vide. Insuper *suis manibus* impressi usque ad Ald. qui, consentientibus scriptis, reposuit *manibus suis*.

§ 2 *Quæ posthac et ad alia*] Vet. *postquam*. Lipsius. *Postquam* etiam Flor. Leid. uterq. Harl. 1. et edd. Aldina prores. Tum *mitiora*, pro

minora, Hav. et aliquando, pro *aliquanto*, iterum Leid. uterq. Tandem *traducebantur*, pro *traducebatur*, Flor. Leid. 1. Harl. antiq. omnesque edd. ante Gruterianas in Hav. a m. pr. erasa, ejusque loco *traducebatur* emendatum est.

[*Cloacamque maximam*] At supra dixit Livius 1. 38. Tarquinium Priscum cloacas in Tiberim duxisse: cui etiam earumdem exstructionem tribuit Plin. Hist. Nat. xxxvi. 15. Hæc itaque licem accipiunt ex Dionys. Hal. Antiq. iii. p. 200. ubi refert, Tarquinium cloacas fodere incepisse. Quemadmodum igitur alia opera a patre inchoata, ita etiam cloacas, Superbus absolvit; quod idem etiam statuendum de foris sive sedilibus in circo, quorum exadificationem similiter Prisco tribuit Dionys. iii. p. 200. et Liv. 1. 35. Cloacas autem et sedilia, a patre inchoata, a Superbo perfecta fuisse refert Dionys. Hal. Antiq. iv. p. 246. Vide Salmas. ad Solin. p. 646.

§ 3 *His laboribus exercita plebe*] *Exercitata plebe* Voss. 2. Vide ad Liv. xxvii. 44. § 6.

[*Quia et urbi multitudinem, ubi usus non esset*] Quia in urbe mult. Voss. 2. quia urbi mult. Hav. quia et urbi, ubi usus non esset, mult. Harl. 2. nisi usus non esset Voss. 2.

§ 4 *Quam anxiiis inplevit curis*] Tò anxiiis abest ab Harl. 1. et Leid. 1. Paulio ante ac fugam, pro fugamque, excusi ante Aldum, invitis Mss.

§ 6 *Neque responsa sortium ulli alii committere ausus*] *Responso sortium*, aberrante librarii manu, Leid. 1. *responsum sortium* Voss. 2. Harl. 2. Hav. et Port. Similiter sibi in Oxoniensibus B. et C. obvium fuisse Hearne professus est: et id voluit scriba Lipsiens. qui tamen corrupte dedit *responsium sortium*. Mox *duos filios regis*, addita perperam ex glossa voce ultima, Leid. 2.

§ 7 *Comes his additus L. Junius*

Brutus, Tarquinia sorore regis natus juvenis] Dionysius hanc amitam regis facit, Prisci Tarquinii filiam, id quod verosimilius est. Et Tarquinium Superbum non multo majorem natu fuisse Bruto, immo Bruti filios cum Tarquinii filiis prope eadem fuisse ætate, ex conjuratione postea patet. Nec obstat, quod missus sit Brutus cum duobus Tarquinii Superbi filiis Delphos: nam etiam senior pro fatno duci poterat. Quamquam ea de re cum nemine contendere velimus; ambigua enim plerumque genealogiarum ratio. *Glar. Comes his additur Hav. et Lipsiens.* Deinde Junii Bruti prænomen *L.* exsulat a Leid. 1. et Voss. 2.

Ab avunculo interfectum audisset] Vidisset sibi legendum videri monuit Henmann. Utraque verba in scriptis commutari docet Benth. ad Horat. Od. II. 1. 21. Hic tamen codd. in editam lectionem conspirant. Mox *nec in fort. pro neque in fort.* Voss. 2.

Contemptu tutus esse, ubi in jure parum præsidii sit] Flor. S. Marci, Rott. Gud. Voss. 2. *contemptuque.* Jac. Gron. *Contemptuque* etiam Flor. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Port. et Hav. Neque aliter ex Oxoniensibus L. 2. B. et C. profert Hearne. Immo in eam lectionem etiam conspirant antiquiores edd. Primus Vascos. Paris. 1542. *contemptututus esse* edidit: quare priscam lectionem in contextum revocavi.

§ 8 *Latens aperiretur tempore suo]* Scribendum *operiretur tempora sua:* hoc est, exspectaret opportunitatem temporis. *Rhen.* Acuta est Rhenani emendatio *operiretur tempora sua.* Inf. IV. 7. 'Si Ardeates sua tempora exspectare velint.' xxxv. 48. 'Spectatoresque belli fortunarum alienarum eventum sine ullo discrimine rerum suarum operirentur.' Sed quia mihi non licet esse tam cato, simpliciter adhæresco scripturæ Pall. 1. ac 3. editionique adeo Campani *operiretur*

tempore suo, id est, occultaretur. *Gebh.* Mss. fere *operiretur.* Valde salivam movet Rhenani, quod et Flor. habet, Helm. et Rott. notavitque e suo *Muretus, latens operiretur tempora sua.* Sic Noster IV. 7. 'Si Ardeates sua tempora exspectare velint.' XXII. 40. 'Si maturitas temporum exspectata foret.' XXXI. 32. 'Deliberationis ejus, cujus ipse maturitatem exspectandam putaret.' Sen. de Benef. II. 25. 'Illum, velut in certamen cursus compositum et carceribus inclusum, operiri debere tempus suum, ad quod velut signo dato prosiliat.' Plut. in Pyrr. p. III. 397. Μηδὲν ἐπιεικὲς ἀποκρινάμενος, ἀλλὰ προστάξας ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ περιμένειν τὸν ἑαυτοῦ καιρὸν. J. F. Gron. *Tempore suo* est sibi favente, opportuno; nt XLIV. 39. 'Intra vallum compulsi, tempore suo, interdum momento post, eruptione facta victorem hostem pepulerunt.' Sed *operiretur tempore suo* Voss. 2. Lipsiens. et Port. *operiretur tempora sua* Flor. Leid. ambo, et Harl. antiq. *aperiretur tempore suo,* a Rhen. et Gron. damnatum, superest in Harl. 2. et Hav. Quod quum Hearne tantum in Oxoniensibus B. L. 2. et C. sibi obvium fuisse testetur; id quod Rhen. restituit, atque ipse etiam edidit, in reliquis duobus superesse debet, si diligenter ac cum cura codd. suos excussit. Pari ratione 'operitus' et 'apertus' commisceri a librariis, dicetur ad XXXIX. 14. § 9. Paullo ante *pr. esse regis,* pro *pr. esse regi,* Harl. 2. At τὸ quoque exsulat a Leid. 2.

§ 9 *Is tum ab Tarquiniis ductus Delphos]* *Is cum a Tarq.* Voss. 2. Leid. 2. et Hav. *Is cum Tarquiniis* Harl. 1. *Is cum ab Tarq.* Leid. 1. Passim voculæ *cum* et *tum* confunduntur. Vide ad Epit. lib. XLVIII. circa fin. *Is tum a Tarq.* Lipsiens. et excusi ante Ald.

Per ambages tegens effigiem ingenii sui] (Qui participium: *tegens* infulsit, putabat orationem alioqui mutilam

esse; non intelligens appositivè dictum, 'Anreum baculum donum Apollini, per ambages effigiem ingenii sui:' id est, qui baculus erat effigies ingenii ipsius. *Rhen.* Illud *tegens* primus addiderat Aldus, recte iterum ab *Rhenano* expunctum. Abest similiter a *Flor.* Voss. 2. *Leid.* utroque. *Lipsiens.* et *Harl.* 1. In reliquis *Harl.* 2. *Port.* et *Hav.* inmutato ordine *tegens per ambages effigiem ingenii sui* legitur. *Hearne* testatur, se lectionem, quam *Aldus* expressit, in *Oxonienisibus B.* et *C.* reperisse: unde verosimile fit, τὸ *tegens* etiam ab aliis *L.* 1. 2. et *N.* exsulare. Ceterum *donum tulisse*, transpositis vocibus, *Port.* et *Lipsiens.*

§ 10 *Imperium summum Romæ habebit*] τὸ *Romæ* non reperiri in *Oxon.* *L.* 2. auctor est *Hearne*: *vestr. primum*, pro *vestr. primus*, *Leid.* 2. *vestr. o juvenes, primus* *Lipsiens.* qui idem etiam *matri osculum* præfert.

§ 11 *Tarquini, ut Sextus, qui Romæ relictus fuerat, ignarus responsi, &c. esset*] *Tarquinius Sext.* qui *Romæ relictus fuerat, ut ignarus* *Flor.* *Leid.* ambo, *Harl.* uterque. *Lipsiens.* *Hav.* a m. pr. et *Port.* Et ita etiam vir doctus emendarat ad margin. ed. *Mediolan.* 1480. *Targ. Sext.* qui *Rom. relictus fuerat, ignarus* Voss. 2. *Targ. Sext.* ut *Fabius Quintus*, de quo vide ad iii. 1. § 1.

Quum Romam redisset] *Romam redissent* *Flor.* a m. sec. *Leid.* 2. et edd. *Aldina* priores. *Romam rediissent* *Harl.* 2. *Romam rediisset* Voss. 2. et *Lipsiens.* Vide ad xxxvi. 35. § 2.

§ 12 *Velut si prolapsus cecidisset*] τὸ *si* non adparet in *Harl.* 1. Nihil tamen muto. Vide ad i. 12. § 7. Mox *contingit*, pro *contigit*, *Leid.* 2. Pari errore 'corrupt' et 'corrūpit,' sive 'corrumpit,' commutantur i. 27. § 1. et c. 51. § 2. 'reliquit' et 'relinquit' hoc lib. c. 59. § 12. Tandem *comm. omn. mortal. mater*, ordine mutato, Voss. 2. et *Hav.* *mater* autem deficit in *Lipsiens.*

CAP. LVII. § 1 *Gens, ut in ea regione atque in ea ætate*] *Atque ea ætate* *Leid.* 2. Quomodo etiam sibi legendum videri vir clariss. suis me literis monuit. Verum *Livium* præpositiones repetere solitum fuisse videbimus ad vi. 38. § 6. Nihil itaque mutantibus reliquis scriptis, vulgatam lectionem præferendam puto; præsertim quum non *Livius* modo, verum etiam alii plures optimi scriptores, non raro præpositionem in adhibere soleant, ubi plerumque in vulgari sermone omittitur. Ita c. 18. 'Curibus *Sabinis* habitabat, consultissimus vir, ut in illa quisquam ætate esse poterat, omnis divini atque humani juris.' *Justin.* in *Præf.* 'Sufficit enim mihi in hoc tempore iudicium tuum.' *Cic.* pro *Quinct.* c. 1. 'Quæ res in civitate duæ plurimum possunt, hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore.' *Ovid.* *Epist. Heroid.* xxi. 65. 'Vel numquam mallet, vel non mihi tempore in illo, Esset in *Ægeis* cogita *Delos* aquis.' *Gell.* *Noct. Att.* i. 3. 'Ego certe in hoc quidem tempore non fallo me.' *Plin.* *Hist. Nat.* x. 6. 'Umbricius, aruspicum in nostro ævo peritissimus, parere tradit ova tredecim.' *Florus* iv. 2. § 71. 'In nocte lecto ad lucernam *Platonis* libro, qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit:' ubi videndus est *Duk.* et *Nic. Heins.* ad *Petron.* c. 45. p. 217. Similiter 'in tali tempore' *Nostro* frequens est. xxii. 35. 'Quia in tali tempore nulli novus magistratus videbatur mandandus.' xxiv. 28. 'Apollonides, principum unus, orationem salutarem, ut in tali tempore, habuit.' xxv. 3. 'Patres ordinem publicanorum in tali tempore offensum nolebant.' xxx. 37. 'Indignatus *Hannibal*, dici ea in tali tempore audirique, arreptum *Gisgonem* manu sua ex superiori loco detraxit.' xxxiv. 27. 'Cur sibi omnia timenti caventique ignoscendum in tali tempore foret.' Vide etiam *Cort.* ad *Sall. Cat.* c. 48. Pro quo etiam,

omissa præpositione, *tali tempore* frequentius dictum. Vide, quæ notavi ad Sil. Ital. viii. 112. Etiam 'in tempore,' pro tempore opportuno. Vide ad viii. 7. § 4.

Præda delinire] Legendum puto *de-lenire*; quod Flor. Vide ad v. 31. § 1. Paulo ante *cum ipse dit.* pro *tum ipse dit.* Flor. Leid. 1. Harl. ambo, et Hav. Vide ad vi. 23. § 3.

§ 2 *Quod se in fabricarum ministeriis*] Legendum *ministerio*. Nec opus est hic numero multitudinis. Rhen. Omnes codd. quibus usus sum, vulgatum *ministeriis* servant.

§ 3 *Tentata res est primum, si primo impetu capi Ardea posset*] Vacat adverbium hic *primum*. Sic scribe, *Tentata res est, si primo*. Rhen. *Tentata res est primum, si primo* vett. Vacare adverbium, ait Rhen. ego potius ἐπίθετον: nam, ut 'primo impetu' caperetur illa difficilis et magnanimis regnata viris Ardea, ne Tarquinius quidem videtur sperasse. Sed 'impetu' capi posse, id est, corona, vel alioqui vi oppugnando, post aliquot certe conatus, non improbum erat sperare. l. vi. c. 2. 'Fusus hostibus cæsisque cum castra impetu cepisset dictator.' x. 34. 'Postumius Miloniam oppugnare adortus vi primo atque impetu: deinde, postquam ea parum procedebat, opere ac vineis demum injunctis muro cepit.' Tac. Ann. xiv. 24. 'Ex duobus castellis, in quæ confugerant Armenii, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur.' Eodemque c. 32. 'Et cætera quidem impetu direpta aut incensa sunt: templum, in quo se miles conglobaverat, biduo obsessum oppugnatumque.' Prioris membri simile est ii. 35. 'Ac primo tentata res est, si dispositis clientibus disjicere rem posset.' J. F. Gron. Alterutram vocem vel *primum* vel *primo* a mala manu esse, nullus non videt. *Primum*, quod Rhen. inducendum censebat, abest ab omnibus nostris Florent.

Voss. 2. Leid. utroq. Harl. utroq. Lipsiens. Hav. et Port. quibus consentiunt nonnullæ ex antiquioribus edd. Et forte tentare potuit Tarquinius, si Ardea primo impetu capi posset, ex improvviso eam adgressus. Si tamen id cum Gronovio vix verosimile videatur, una tantum voce transposita codd. scriptorum lectionem hoc modo refingerem, *Tentata res est primo, si impetu*. 'Impetu capere' etiam habes ii. 30. 'Castra impetu ceperunt.' v. 41. 'Et quod nec tum impetu aut vi capiebant urbem.' vi. 2. 'Cum castra impetu cepisset dictator:' ubi Sigon. *primo impetu* legendum conjicit. Tac. Hist. iii. 19. 'Posse coloniam plano sitam impetu capi.' Mox *possit*, pro *posset*, Hav. Paulo ante *ubi parum proc.* omissa voce *id*, Lipsiens.

Obsidione munitionibusque cepti premi hostes] *Obsidione munitionibus cepti sunt hostes premi* Hav. *cepti sunt* agnoscit etiam Harl. 2.

§ 4 *In stativis, ut fit longo magis quam acri bello*] Deest pronomen *his*. *In his stativis (ut fit) longo*. Rhen. Pronomen additum deest in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Port. *In his stativis* Leid. 2. *In his stativis* Florent. et edd. antiq. usque ad Ald. in qua τὸ *his* primo omissum. *Inis-tativis*, perperam tribus vocibus in unam junctis, pro *In Is*, id est, *In iis stativis*, Leid. 1. *In iis stativis* præfert Harl. 1: Et ita Frob. 1535. ac postea omnes recentiores ediderunt. Mox τὸ *tamen* deest in Harl. 1. tū, pro *tamen*, habet Leid. 1. Vide ad xxii. 17. § 5.

§ 5 *Regii quidem juvenes*] *Quidam juvenes* Port. Vide ad xxxix. 17. § 5.

Interdum otium conv. . . inter se terebant] An, *interdum etiam otium conv. &c.*? Non modo liberi commectus illis erant, ut ceteris primoribus castrorum, sed etiam laxiores, ita ut interdum etiam otium convivii et comessionibus terere possent. *Duk.*

Copula *que* exsulat a Leid. 2. Deinde *terebant inter se*, mutato ordine, Hav. Tum *inter se gerebant* Lipsiens. *inter se agebant* Harl. 2. et Port. a m. sec. priori lectione ita plane erasa, ut, quid antea scriptum fuerit, intelligi nequeat. 'Agere otia' proba est locutio, quam inlustravit Nic. Heins. ad Nason. Fast. i. vs. 68. Hic tamen regii juvenes non tantum agebant otia, id est, otiosi erant, verum etiam 'otium terebant,' id transigebant, 'conviviis.' Quomodo 'terere tempus' Livius sæpe dixit. Vide ad III. 7. § 3.

§ 6 *Forte potantibus his apud Sex. Tarq.*] Pal. 1. *potissantibus*. Tale verbum an Latio utile habeatur, disquirant critici. Gebh. *Potissantibus* erranti librario tribuendum esse, quis non videt? *Potestatibus*, pro *potantibus*, habet Lipsiens.

Ubi et Collatinus cænabat Tarquinius, Egerii filius] Quædam exemplaria habent, *ubi et Collat. cænabat, et Tarq. Egerii filius*: velut Tarquinius a Collatino diversus esset. Dionysius auctor est, Egerii filium Tarquinium Collatinum appellatum: quare altera particula copulativa tollenda est. Sabell. *Ubi et Collat. cænabat, Tarquinii Egerii filius* Voss. 2. et Neap. Lat. Collatinum Egerii non filium, sed nepotem fuisse, supra contendebat Glar. ad c. 53. § 5.

§ 7 *Quin, si vigor juvenat inest, conscendimus equos, invisimusque*] *Conscendamus equos invisamusque* Hav. quod a se etiam in Oxon. L. 2. et C. repertum esse, Hearne auctor est: *conscendamus* etiam habet Voss. 2. Sed nihil mutandum. Supra c. 45. 'Quin tu ante vivo perfunderis flumine?' c. 47. 'Quin accingeris?' VI. 15. 'Quin eam deducitis a me singuli vestris beneficiis?' VII. 40. 'Quin, omissis ira et spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia cognita permittimus fidei?' VIII. 32. 'Quin tu respondes? veterimne, te

quidquam rei, me absente, agere?' ubi vide Gelenium. IX. 10. 'Quin tu, inquit, adducis lorum, ut justa fiat deditio?' c. 18. 'Quin tu hominis cum homine, et ducis cum duce, fortunam cum fortuna confers?' x. 17. 'Quid per agros vagamur, vicatim circumferentes bellum? Quin urbes et mœnia adgredimur?' XXVII. 26. 'Quin imus ipsi exploratum?' XXVIII. 41. 'Quin igitur ad hoc adcingeris, nec per istos circuitus eo bellum intendis?' XXXIV. 59. 'Quin mittimus ambages, inquit P. Sulpicius?' XXXVI. 34. 'Quin expromis, inquit, quid rei sit?' XL. 7. 'Quin comissatum, inquit, ad fratrem imus?' c. 14. 'Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi causa ferrum sumserint?' c. 15. 'Quin tu, ommissa ista nocturna fabula, ad id, quod doles, quod invidiam urit, reverteris?' XLV. 26. 'Quin aperimus portas, et imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit?' Et ita optimi quique scriptores. Vide Nic. Heins. ad Nas. Amor. II. eleg. 19. vs. 59. et Cort. ad Sall. Cat. c. 20.

Quod necopinato viri] *Quod inopinato viri* Port. et edd. quas vidi, Aldina antiquiores. *Nec inopinato viri* Florent. Voss. 2. Leid. uterq. et Harl. 2. utraque lectione *necopinato* et *inopinato* in contextum recepta, quod librario, utra verior foret, non liqueret: id enim sollemne ipsis fuisse, præsertim in hac voce, aliis exemplis infra evincemus ad XXXVII. 11. § 7. Verum nihil muto cum codd. Harl. 2. et Hav. Vocem enim *necopinatus* ex illis esse, quas Livius in deliciis habuit, et quas frequentissime adhibuit, videbimus ad IV. 27. § 8.

§ 8 *Age sane, omnes citatis*] *Distinguendum videtur, Incaluerant vino: age sane, omnes. Citatis equis advolant Romam.* Intellige omnes ita dixisse et adsensum testatos. Plantus Menæch. I. 2. 43. 'Hunc comburamus diem. P. Age sane, quando æquum rogas, quam mox incendio ro-

gum.' Pseudolo v. 2. 26. 'Quid minitare? habeo tergum. B. Age sane.' Cie. de Finibus II. 35. 'Recte, inquit, intelligis. Age sane, inquam, sed erat æquius Triarium aliquid de nostra dissensione judicare.' J. F. Gron. Tò omnes male exsulat ab Harl. 2.

Citatis equis advolant Romam] Vet. lectio *avolant Romam*. Utrumque tolerabile est. Similis error accidere solet in 'abducere' et 'adducere.' Rhen. Omnes nostri in vulgatum conspirant, nisi quod *avolant* sit in optimis eorum Leid. 1. et Harl. 1. Id autem Cort. suis ad me literis, non modo præferebat, sed insuper alterum *advolant* putidum esse existimabat. Cujus sententiam libens probo. Similiter infra ex Mss. emendandum III. 61. § 3. 'Hæc ubi inter signa peditum dicta dedit, avolat deinde ad equites:' ubi antea etiam constanter *advolat* edebatur. Similia sunt 'ablatus domum,' quod recte Livio restituit Rhen. III. 13. § 3. 'educere in aciem,' de quo vide ad III. 62. § 5. 'avocare ad bellum,' de quo vide ad IV. 61. § 3. eique contrarium 'advocare ab armis,' de quo vide ad III. 16. § 6. 'avectus domum,' de quo vide ad IX. 4. § 1. 'abducere Venusiam,' de quo vide ad XXVII. 29. § 1. 'declinare in Italiam,' de quo vide ad XXXVIII. 1. § 1. 'emittere in equites,' de quo vide ibid. ad c. 14. § 11. 'decedere Romam' XXIX. 12. 'P. Sempronius, pace facta, ad consulum Romam decessit: avertere ad Antiochum:' de quo vide ad XXXV. 31. § 1. 'abducere in interiorem partem ædium,' de quo vide ad XXXIX. 12. § 3. *avolant* itaque omnium eorum exemplo et optimorum codd. fide recipiendum duxi.

Quo quum, primis se intendentibus tenebris] Vir doctissimus ad Ammianum corrigit *primis incendentibus tenebris*. Sed illud præter vett. libb. firmant hæc. Virg. in Georg. I. 248. 'et

obtenta densantur nocte tenebræ.' Curt. IV. 3. 'Cum subito spissæ nubes intendere se cælo, et, quicquid lucis internitebat, offusa caligine extinctum est:' ita lege, non *effusa*. VIII. 13. 'Adeo spissæ intendere se nubes, ut conderent lucem.' Tac. Hist. III. 56. 'Tantum fœdarum volucrum supervolitavit, ut nube atra diem obtenderent.' Ideo amictus noctis, vela, peplum, imaginantur poëtæ. Enrip. Ione vs. 1150. Μελάμπεπλος δὲ νύξ ἀσείρωτον ζυγοῖς Ὀχῆμ' ἔπαλλεν. Nonnus Dionys. II. 165. σιγαλή νύξ Οὐρανὸν ἀστεροέντι διεχλαίνωσχευτῶνι. Et Musæus vs. 113. Κυνόπεπλον ἐπιτρώσκουσιν ὀμίχλην. Denique et Liv. ipse VII. 28. 'Namque et lapidibus pluit, et nox interdiu visa intendi.' J. F. Gron. Recte Gron. vulgatam scripturam contra H. Vales. ad Amm. Marc. XXXI. 11. tnetur, qui in ed. se vivente edita, (postea enim mutatum est) legebat *primis incendentibus tenebris*. Vide etiam Fr. Oudendorp. ad Julium Obs. de Prodig. c. 123. Pariter etiam Silium locutum esse olim existimavi, recepta Heinsii conjectura 'intendere noctis, Quæ tardent cursum, tenebras dolet.' Verum cum optimæ membræ Colonienses *incedere* servant, nunc potius cum Modio præfero *incedere noctis, &c.* Nam ita et Tac. locutus Annal. XV. 37. 'Postquam tenebræ incedebant, quantum juxta nemoris et circumjecta tecta sonare cantu, et luminibus clarescere:' ubi frustra Rhen. et Nic. Heins. ap. Ryck. *incidebant* conjecerunt. Ceterum *prius se intend.* præfert Leid. 2.

§ 9 *In convivio lusuque*] Malim, *quas in convivio lusuque*, non *luxuque*. Stat. Theb. v. 195. 'dapibus ludoque licenti fit modus.' Noster XL. 14. 'Qua lætitia, quo lusu apud me celebratum hesternum convivium sit!' J. F. Gron. Voces 'lusus' et 'luxus' librariorum etiam confudisse vidimus ad c. 5. § 2. videbimus ad v. 6. § 3.

Inter lucubrantēs ancillas in medio ædium sedentem] Vocem *ædium* lineola subnotatam a patre invenio. Sicuti divinare ipsius sensum nequeo, ita hoc duntaxat animadverto, jure eam admodum suspectam esse. Id quilibet sentiet, qui consideret, quid Livius indiget per τὰ *medio ædium*; quod plane patet ex v. 41. ubi de proceribus Romanis Gallos expectantibus sic ait, 'Ea vestiti medio ædium eburneis sellis sedere.' Hanc ipsam rem paullo post ibidem ita profert, 'intuebantur in ædium vestibulis sedentes viros.' At procul dubio parthenon, in qua domus parte sedit Lucretia, non fuit ædium vestibulum. Non tamen diffiteor, per τὰ 'medium ædium' alias quoque partes posse denotari. Sed præterea id quidam diserte referunt, Lucretiam mediam ancillarum sedisse. Propert. III. 5. 'tristes sua pensa ministræ Carpebant, medio nebat et ipsa loco.' Delibera igitur, quam notam vox *ædium* mereatur. Ovid. Fast. II. 571. 'Ecce anus in mediis residens annosa puellis.' Jac. Gron. Omnes codd. constanter vocem *ædium* retinent: quare eam mutare non audeo, præsertim quum vir clarissimus fateatur, per 'medium ædium' etiam alias partes, quam vestibulum, indicari posse. Partem interiorem ædium, quamvis sub dio, sive impluvium, ea locutione nonnumquam intelligi, docuit Dan. Heins. ad Siliu xv. 18. Lucretiam vero mediam ancillarum sedisse, id quod alii tradiderunt, satis innuit Livius dicendo 'inter lucubrantēs ancillas:' eodem modo quo Ovid. eam 'inter famulas' sedisse dicit Fast. II. 743. 'Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant; Inter quas tenui sic ait ipsa sono.' Verum quid moramur? nihil mutandum esse hoc loco, docet mos, qui apud Romanos obtinebat, ut eorum uxores in atrio lanificium exercerent. Ascon. ad Cic. Orat. pro Mil. c. 5.

'Omni vi janua expugnata, et imagines majorum dejecerunt, et lectulum adversum uxoris ejus Corneliæ, cujus castitas pro exemplo habita est, fregerunt, itemque telas, quæ ex vetere more in atrio texebantur, diruerunt.' Arnob. Advers. Gent. II. p. 91. 'Matres familias vestræ in atriis operantur domorum, industrias testificantes suas?' Vide Lipsium Elect. I. 17. qui utrumque hunc locum jam laudavit.

§ 10 *Vir Tarquinique excepti benigne*] *Accepti* Voss. 2. *benigne suscepti* edd. ante Ald. Mox cap. seq. 'Ubi exceptus benigne ab ignavis consilii.' Vide Burmann. ad Nason. Epist. Her. 12. 29. et quæ notavi ad Liv. I. 22. § 5. Mox *comites*, pro *comiter*, Lipsiens. Male. Vide hoc libro ad c. 22. § 5.

Ibi Sex. Tarquinium mala libido Lucretiæ per vim stuprandæ capit] *Sibi*, pro *Ibi*, Leid. 1. *Sibi* et *Ibi* invicem commutari, præsertim si litera sibilans ex fine vocis præced. adhærere, vel contra a litera finali ejusdem vocis elidi potuit, supra dictum est hoc lib. c. 55. § 6. Præterea verba *per vim* ab oscitante librario omittuntur in Voss. 2. Mox *cum forma*, pro *tum forma* Leid. 1. et Harl. 2. Vide hoc cap. ad § 1. Denique *tum inspectata castitas* Voss. 2. Sed syllaba prima τὸν *inspectata* perperam nata est ex ultima litera *m* vocalæ præced. Vide ad xxxvii. 11. § 4.

§ 11 *Ab nocturno juvenili ludo*] *Jervinali ludo* Harl. antiq. An voluit *juvenali ludo*? Ita sane est in Flor. et Leid. 1. Vide ad xxxvii. 20. § 5. Ceterum *a nocturno* est in Leid. 2. editisque vetustis ante Aldum.

CAP. LVIII. § 1 *Ab ignavis consilii, quum post canam in hospitale cubiculum ductus esset, amore ardens*] Scribendum *deductus esset*. Rhen. *Ab ign. cons. post canam in hosp. cub. deductus est, sed am. ard.* Oxoniensis L. 2. ut testatur Hearne. Rhevano *deductus*

esset reponenti favent omnes codd. quibus usus sum, præter Voss. 2. in quo ductus esset. Ceterum ab ignara consilii scribendum ad marginem Liv. conjecerat Ant. Perizon. Sed omnes codd. editam lectionem tuerentur.

§ 2 *Postquam satis tuta omnia circa, sopitique]* *Omnia* non est in libro scripto. Fortassis etiam legi posset, *postquam satis tuta cuncta, sopitique.* Rhen. *Omnia* abest Ms. Lipsius. Sic loquitur xxiv. 41. ‘Quia omnia circa hostium plena erant.’ xxvii. 42. ‘Postquam satis tuta omnia esse exploratum est.’ In nostro tamen loco Flor. duo, Rott. Gud. Voss. poster. Helm. prorsus ignorant *τὸ omnia.* Jac. Gron. *Satis tuta arca* Flor. Liv. xxi. 12. ‘Et suo militi tuta omnia et infesta effusis hostium populatoribus præbuit.’ Ceterum *omnia tuta* primus Frobenius Basil. 1535. edidit, quum Aldus inverso ordine *tuta omnia* dedisset, eoque priores vocem *omnia* omisissent. *Tuta omnia* etiam est in Hav. et Port. a m. sec. cum in eodem a m. pr. ut et in Harl. 1. Leid. utroq. et Lipsiens. *omnia* non compareat; quam vocem etiam ab Oxoniensi L. 2. exulare, monuit Th. Hearne. Quamvis autem eorumdem vocabulorum repetitiones in Livio frequentes esse dictum sit hoc lib. ad c. 3. § 9. hic tamen *τὸ omnia* delendum judicavi, non tantum, quod *omnes* verbis seqq. iteratur, sed ante *omnia* ob tot codd. auctoritatem. Ut autem propterea cum Rhenano legamus *postquam satis tuta cuncta*, non admodum necesse puto. Illud *circa* enim adverbialiter non addito casu ap. Liv. frequens est. Vide ad ix. 11. § 7.

Moriere, si emiseris vocem] *Morieris* Harl. 2. et Hav. quorum posterior paullo ante ordinem verborum hoc modo inmutabat *pect. mul. oppr. Morieris* etiam editi ante Aldum.

§ 3 *Quum pavida e somno]* In libro scripto est *pavida ex somno.* Rhen.

Ex somno etiam omnes codd. nostri: quare recipiendum duxi. Mox voces *nullam opem* aberant a vetustioribus excusis. Addidit primus Aldus. Et eas etiam constanter servant scripti.

Versare in omnes partes muliebrem animum] Codex Oxoniensis N. quem Hearne consuluit, addita a fine voce, *mul. an. cæpit.* Ferre non poterat librarius locutionem infinitam, ideoque locum corrumpit. Vide ad c. 50. § 5.

§ 4 *Ubi obstinatum videbat]* *Obstinatum videbat*, nempe ‘muliebrem animum,’ quod præcessit, Voss. 2. Leid. uterq. Lipsiens. et Port.

§ 5 *Eundem ad patrem, Ardeamque ad virum mittit]* Auctiores Harl. 2. et Hav. habent *eundem ad patr. Spur. Lucret. Ardeamque ad vir. Collat. mittit.* Sed librariis id tribuendum puto, non Livio. Mox codex posterior *amicis fidelibus*, pro *fidelibus amicis*: in quo edd. quæ Ald. præcesserunt, consentientes habet.

§ 6 *Cum P. Valerio Volesi filio]* Illud licet mutare non ausim, moneri tamen lectorem oportuit, videret, an *Valesi*, pro *Volesi*, sit legendum, et *Valesii* non multum diverso loco pro *Volesii*. Fabius Quintil. i. 4. auctor est ‘Valesios’ et ‘Fusios’ pro ‘Valeriis’ et ‘Furiis’ a vett. usurpatum. Sabell. *Volusi* scribendum ex Capit. Consulibus. Sigon. Pal. 3. *Valesi.* Gebh. Vide, quæ notavi ad Sil. Ital. ii. 8.

Lucretiam mæstam in cubiculo sedentem inveniunt] In lib. scripto est *Lucr. sedentem mæstam in cub. inv.* Rhen. Pariter omnes codd. quibus usus sum, præter unum Hav. Ante Rhen. etiam ita jam edidit Aldus.

§ 7 *Adventu suorum lacrimæ obortæ]* *Abortæ* Flor. Hav. Lipsiens. et Port. cum edd. nonnullis vetustioribus, quod errori librarium tribuendum esse, non dubito; quamvis aliud placeat Gebhardo Crepund. i. 12. Vid. viros doctos ad Nason. Met. i. 350.

Satin' salvæ? Maxime, inquit] Vet. Minime, inquit. Lipsius. Perren. Animadv. Juris Civ. 1. 29. emendat *Satin' salvæ?* hac potissimum ratione ductus, quod sermo est ad mulierem. Atqui etiam vi. 34. Fabius ad filiam '*satin' salvæ?*' Itaque hoc non facile quemquam probaturum opinor. Major est controversia, *satin' salvæ? an satin' salvæ?* scribendum sit. Illud præferunt Sanctius, Scioppius, Vineus ad Auson. Grat. act. in fine, Carrio ad Fragm. incerta Sall. et Gron. ad Plauti Stichum 1. 1. vs. 10. hoc Donatus et G. Fabricius ad Terent. Eun. v. 6. vs. 8. Acidalius ad Plant. 1. d. Brisson. Form. vii. p. 745. Taubmann. ad Plauti Trinummi. v. 5. 53. et Cort. ad Sall. Fragm. p. 1002. Utrumque rectum esse putant Tanaq. Faber ad Terent. 1. d. Boecler. in Chrestomath. Ter. v. '*Salus,*' et Periz. ad Sanctii iv. 4. 10. *Satin' salvæ?* nempe res sunt, recte dici, ostendunt loca Livii iii. 26. et x. 18. ap. Sanct. et nota illa Plauti ac Terentii '*salva res est,*' et '*res salva.*' *Satin' salvæ?* nititur potissimum auctoritate Donati et Apuleii, qui Met. l. 1. in fine, et in Apolog. p. 302. ed. Elmenh. dicit '*salve agere:*' unde putant in hac formula suppleri posse, '*agis,*' '*agitis,*' vel '*se habent res.*' Mihi Gron. non sine ratione videtur desiderare testimonia scriptorum vetustiorum; et parum abest, quin in sententiam illius eam. Nec ex eo, quod antiq. eadem ellipsi usi sunt formula *satin' recte?* in quo præcipuum præsidium ponit Periz. pro certo adfirmari potest, eos etiam dixisse *satin' salvæ?* Duk. Illud *Maxime*, quod notæ Lipsianæ præscribitur, errore libratorum in paucissimis tantum earum, quas inspexi, exstat edd. et nescio, an in pluribus, quam in Paris. 1573. et in Francof. 1578. *Satin' salvæ* Flor. Ceterum *satin' salvæ es?* præfert Hav. Quomodo fere, observante clar. Dukero, Perrenoni-

us scribendum conjecit; quod recte eidem Dukero displicuit. Eam enim lectionem admitti non posse, responsum Lucretiæ '*quid enim salvi est,*' satis superque, ut arbitror, docet. Præterea *satisne salvæ?* Harl. 2. quam formulam alteri *satin' salvæ* præter viros doctos hoc loco enumeratos præferebat etiam Voss. Gramm. vii. 6. in voce '*Res.*' *Satisne salvæ sint res?* *satin' salvæ?* exhibet Voss. 2. cujus librarius duas lectiones *satin' salvæ?* et *satin' salvæ?* de quibus diligenter hic egit Duk. conjunxit; quod ipsis familiare esse, ostendam pluribus exemplis ad iii. 44. § 4. ita tamen, ut priorem quæ elliptica est, insuper suppleverit: quod eosdem etiam alibi sæpe facere solitos fuisse infra probabo ad xxxvii. 18. § 1. Paullo post, inmutato ordine, *vestigia alieni viri* est in Hav. et *sunt in lecto tuo* in Leid. 2.

§ 8 *Sex. Tarquinius est, qui hostis pro hospite]* In libro scripto est *Sex. est Tarq. Rhen.* Pariter non modo præferunt Leid. uterq. Lipsiens. Port. et Harl. 2. sed etiam omnes edd. Aldina priores. Ita § præc. '*In lecto sunt tuo:*' et sæpe. Mox *priori*, pro *priore*, Hav. et *si viri*, pro *si vos viri*, Harl. 2. Et solet quidem pronomem in hac formula sæpe omitti, ut docent exempla, quæ congressi ad iii. 67. § 3. hic tamen ob auctoritatem reliquorum codd. in illo servando conspirantium, nihil mutandum puto. Paullo ante, trajectis vocibus, *est corpus tant. viol.* præfert Hav.

§ 9 *Noxam ab coacta in auctorem]* *Noxiam* Hav. a m. pr. De utraque voce infra ago ad ii. 54. § 10. Hic vulgatum, pro quo stant reliqui codd. verius puto. Tum *a coacta* Voss. 2. et Leid. 2. in marg. quum antea in contextu mendose *acrata* scriptum foret. Denique *in actorem* Port. et Lipsiens. sollemni lapsu operarum. Vid. hoc lib. ad c. 26. § 5.

Unde consilium abfuerit] *Consensus*

absuerit Voss. 2. *consilium afuerit* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vid. ad iv. 12. § 6.

§ 10 *Ego me, etsi peccato absolvo, supplicio non libero*] Ad sententiam melius facit Pall. trium lectio, *Ego me, si peccato absolvo*. Gebh. Pall. consentiunt Voss. 2. Hav. Lipsiens. et Port. Non video tamen, quam ob causam melius ad sententiam faciat, quam id, quod vulgo editur. Præterea *judicio non libero* Voss. 2. qui mox etiam præfert *nec ulla deinceps*.

§ 11 *Cultrum, quem sub veste additum habebat, eum in corde defigit*] Tò eum abest ab Hav. Perperam. Vid. quæ notantur ad xxv. 27. § 1. Mox *prolapsa in vulnus, sine τῶ que*, Leid. 2.

§ 12 *Conclamat vir paterque*] *Conclamat* Flor. Voss. 2. Leid. uterq. Harl. uterq. Lipsiens. Port. et Hav. Similiter etiam omnes, quas vidi, edd. ante Mediol. 1495. Solitum tamen fuisse Livium duobus substantivis singularibus verbum plurale addere, dictum est ad i. 31. § 7. Præterea *Conclamat vir, pariterque Brutus cultrum perperam* Lipsiens.

CAP. LIX. § 1 *Cultrum ex vulnere Lucretiæ extractum manantem cruore præ se tenens*] Bene. Pall. tamen 2. ac 3. *manante cruore*. Gebh. *Manante cruore* etiam Flor. Leid. uterq. Harl. 1. Hav. et Port. Verum recte nihil mutandum Gebh. monuit: *manantem* certe est in Voss. 2. et Harl. 2. idemque voluit scriba Lipsiens. qui tamen aberrans *manentem* dedit. 'Manare sanguine' ap. Livium frequens est. xxiii. 31. 'Signa Lanuvii ad Junonis Sospitiæ cruore manavere.' xxvii. 23. 'Volsiniis sanguine lacum manasse.' xxviii. 11. 'Ara Neptuni multo sudore manasse in circo Flaminio dicebatur.' Sil. Ital. x. 543. 'Subponunt flammam, et manantia corpora tabo Hostili tellure cremant.' Naso Met. vi. 312. 'Lacrimis etiam nunc marmora manant.' Verum ibi

N. Heins. ex codd. vett. *lacrimas legendum* docuit. Vs. 646. 'manant penetrabilia tabo.' et xiii. 629. 'Et Polydoreo manantem sanguine terram Linquit.' Vid. Scheffer. ad Jnl. Obs. de Prod. c. 111. et Oudendorp. ad eundem c. 71.

Ferro, igni, quacumque dehinc vi possim] Vet. lib. et *quacumque*, ut ii. 10. 'Pontem ferro, igni, et quacumque vi possent, interrumpant.' Itaque Cic. de Harusp. Resp. c. 8. ait, 'Deinde cum ille saxis et ignibus et ferro vastitatem meis ædibus intulisset.' Et pro Planc. c. 29. 'Quorum vidisti toto illo anno ferrum in foro, flammam in ædibus, vim in tota urbe versari.' Sigon. *Ferro, igni, quacumque* Pall. 1. 3. Campani ed. Pal. 2. solus et *quacumque*: prave, ut recte censet Sigon. Gebh. *Et quacumque* Harl. 2. Ita xxii. 23. 'Ferrum ignemque et vim omnem hostium abstinere jussit.' *Ferro, ignique, quacumque* nonnullæ edd. ante Aldum, vocula *que* in *ignique* ex subseq. *quacumque* repetita. Sed recte Aldina *ferro, igni, quacumque*; quod servant etiam Voss. 2. Leid. uterq. Harl. 1. Hav. Lipsiens. et Port. Atque ita plerique codd. inf. exhibent ii. 10. § 4, quem locum vet. lib. lectioni firmandæ Sigonius laudavit. Alibi sæpe copulas omittere Livius solitus est. Inf. iii. 68. 'Ex illis concionibus numquam vestrum quisquam re, fortuna, domum auctior rediit:' ubi etiam male editum olim erat *re fortunæque*. Vid. quæ ibi notantur; et ad v. 10. § 9. Præterea *dehinc vi, si possim* Leid. 2. Verum neque id necessarium docet idem locus Livii. *Igni, quacumque dehinc possim executurum* Flor. Paullo ante vox *Dii* exsulabat a Lipsiens.

Quacumque dehinc vi possum, executurum] Non aliter in veteri legitur. Sed quid si scribas *exacturum*? Rhen. Sigon. in illo falsus, quod pruriginosissimi ad emendandum Rhenani ex-

acturum pro legitima acceptat lectione, contra quam retinent libri omnes *executurum*, nisi quod primus *exceternum*. D. Antoninus ad Ælium Marcianum l. 2. ff. de his qui sunt sui vel al. jur. 'Qui si meæ constitutioni fraudem fecerit, sciet me admissum severius executurum.' Campanus monstrum verbi nobis excendit *percuturum*. Gebh. *Exacturum* ab Rhen. est, cum libri Mss. et edd. antt. vel *exsequuntur*, vel *executurum*. Et hoc placebat olim, ut 'exsequi' ponitur interdum, ut significet, persequi, ulcisci: l. iii. c. 25. 'Cum Deorum hominumque simul violata jura exsequemur.' v. 11. 'Iis publici privati que doloris exsequendi jus potestatemque ex duobus noxiis capitibus datam.' Vespas. Suet. c. 14. 'offensarum inimicitiarumque minime executor.' Tertull. Adv. Nat. i. 9. 'Nam non irascerentur nobis in animadversione cunctantibus, si ipsi exsequi possent.' Ita maneat; nec conjectemus si ipsi ex se quid possent. Utitur sæpe alibi. Et quis ignorat in rescripto D. Antonini, sciat, me hoc admissum adversus se severius *executurum*? Sed in his omnibus multisque aliis desidero exemplum, quo 'exsequi aliquid' dicatur. Aut enim sine casu, aut non cum casu personæ, sed rei, positum invenio. Contra video alterum persæpe, ubi hujus historiæ Livius meminit, conspici. II. 1. 'Qui tantum gloriæ Superbo exacto rege meruit.' IV. 3. 'Claudiam certe gentem post reges exactos ex Sabinis in civitatem accepimus.' Iterumque c. 15. 'Ex qua urbe reges exactos sciret.' VI. 37. 'Tum populum Romanum vere exactos ex urbe reges et stabilem libertatem suam existimaturum.' IX. 17. 'Exactores regum Junii Valeriique.' J. F. Gron. Retraetat his verbis Gron. quæ priori editione nott. vulgata lectioni vindicandæ in medium addulerat. Sane 'exsequi aliquid'

pro persequi, ulcisci, poni, etiam docere possunt, quæ notarunt Casaub. ad Suet. Cæs. c. 67. et Lipsius ac Barclaius ad Tac. Agric. c. 19. Et ita Liv. adhuc loquitur III. 13. 'Inter manus domum ablatum, mortuumque inde arbitrari; nec sibi rem exsequi tam atrocem per consules superiorum annorum licuisse.' Plin. III. 4. 'Veniebat in mentem, priores nostros etiam singulorum hospitum injurias accusationibus voluntariis exsecutos.' Verum, ut nunc recte Gron. monet, requiritur aliud exemplum, ubi verbo 'exsequi' hoc sensu accusativus personæ additur. *Vi possim, extincturum nec executurum* Voss. 2. duplici lectione in contextum admissa, ut sæpe fieri solet. Vid. ad III. 44. § 4. Certe *vi possim, extincturum*, reliquis omissis, habet Harl. 2. *vi possim, excēturum* Lipsiens. *vi possim, persecuturum* Oxon. B. ut Hearne monet; quod idem voluit Campan. in ejus ed. monstrum verbi *percuturum* excusum esse Gebh. docuit. Subscribo vero Rhenani et Gronovii conjecturæ, quæ *exacturum* scribendum docuerunt: cap. seq. 'Liberatorem urbis læta castra accipere; exactique inde liberi regis.' III. 39. 'Fuisse regibus exactis patricios magistratus creatos, postea post secessionem plebis plebeios.' IV. 15. 'Natus in libero populo inter jura legesque, ex qua urbe reges exactos sciret.' Et ita alibi sæpe.

Nec illos, nec alium quemquam] Vet. *illum, nec alios*. Lipsius. Recte *illos*. Respicit enim quatuor Tarquinius, tres filios patre sceleratiores, Romæ regnantes jam, aut dominantes; licentia, libidine, atque audacia. III. 11. 'Libertati obstat, omnes Tarquinius superbia exsuperat. Expectate, dum consul aut dictator fiat, quem privatum viribus et audacia regnantem videtis.' c. 19. 'Tribunos pessimis artibus, regia licentia vivere.' c. 39. 'Superbiam violenti-

amque tum perosos regis: quæ si in rege tum eodem, aut in filio non ferenda fuerint?' Interim Pall. 1. ac 3. *nec illum*. Gebh. *Nec illum* Leid. 2. Lipsiens. et Port. Quod recte inprobat Gebh. Præcessit enim 'L. Tarquinium Superbum cum scelerata conjuge et omni liberorum stirpe.' Deinde *nec alium quemquam regem regnare* Oxon. L. 2. ut Hearne testatur. Ea autem lectione nihil aliud librarium indicare voluisse arbitrator, quam se duplicem in cod. suo scripturam invenisse, partim *nec alium quemquam regem*, partim *nec alium quemquam regnare*, quam utramque verioris ignarus junxit. Ita supra hoc lib. c. 17. § 3. vulgo edebatur, 'In variis voluntatibus regem tamen omnes volebant:' quod in nonnullis scriptis superest; quum interim in aliis exaratum reperiatur *regnare tamen omnes volebant*; Gaertner. autem, quem nunc demum nactus sum, cujusque excerptis in lib. seq. uti incipiam, similiter exhibeat *regem regnare tamen omnes volebant*. Quin et cod. Harl. 2. scribe ibidem *regemre tamen omnes volebant* præferens, itidem, sed per compendium, duas lectiones, *regem*, et *regere tamen omnes volebant*, conjunxisse censendus est. De ea re vid. ad III. 44. § 4.

§ 2 *Cultrum deinde Collatino tradit*] *Tradidit* Hav. et edd. Aldina priores. Vid. ad xxxiv. 29. § 13. Mox *unde nov. in Br. pect. ing. venerat* idem Hav. addita ultima voce, quam tamen ex glossa natam existimo. Si enim Livius eo verbo hic uti voluisset, potius dixisset *unde nov. in Br. pect. ing. venisset*. Deinde paullo post *vacantem*, pro *vocantem*, in Lipsiens. erat a m. sec. errore alibi etiam in Mss. obvio. Vid. quæ notabo ad Liv. v. 8. § 2.

§ 3 *Elatum domo . . . deferunt*] *Domum* male Leid. 1. Sed vocem *domo* omittit Leid. 2. *deferitur* vero, pro

deferunt, præfert Harl. 1.

Concientque miraculo, ut fil, rei novæ atque indignitate homines] *Conciantque miraculo* Lipsiens. a m. sec. *conciuntque miraculo* Leid. 2. *convenienteque miraculo* Hav. *convenere miraculo* Port. in marg. pro var. lect. Et ita legi in Oxon. B. Hearne professus est. *concurrentque miraculo* Neap. Latini. *concientque homines*, omnibus, quæ media erant, omissis, Harl. 1. Verum vulgatum probum est. Vid. Gron. ad lib. xxxviii. c. 33. § 7.

§ 4 *Movet tum patris*] *Movet cum patris* Flor. et Harl. 1. *Movet cum patres* Leid. 1. Vid. ad vi. 23. § 3. *patres*, pro *patris*, præferunt etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens.

Auctorque, quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi] *Actorque* Leid. 2. jam sæpius antea notato errore. Vid. hoc lib. ad c. 26. § 5. Copula autem *que* non adparet in Leid. 1. quæ excidit ob similitudinem voc. seq. *quod*. Vid. ad XLIV. 13. § 10. At τὸ *quod* priori loco deest in Voss. 2. et Hav. a m. pr. ubi vicissim excidit ob præced. *que*. Quin et posteriori loco deest in iisdem duobus codd. atque insuper in Lipsiens. et Port. qui præferunt *quod viros Romanos deceret*. Male. Est enim species gradationis, ut primo dicat *quod viros deceret*, eique deinde, quasi Romani plus, quam viri, forent, subjungat *quod Romanos deceret*. Ita vii. 13. 'Si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit, dimicatueros.' c. 35. 'Si plus, quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus.' xxii. 14. 'Sed vir, ac vere Romanus descendit in æquum.' Observandum etiam, compositionem hanc orationis plane Livianam esse. Passim enim Livius hoc pronomen repetere solet sine conjunctione intermedia. Inf. ii. 20. 'Fertur pronunciasse militi præmia, qui primus, qui secundus castra hostium intras-

set.' VIII. 39. 'Quod mann, quod voce poterat, monstrabat, vexilla se suorum parmasque cernere equitum.' XXII. 1. 'Quod enim illi justum imperium, quod auspicium esse?' XXVI. 2. 'Neminem, quum suffragium ineat, satis cernere, cui imperium, cui exercitum permittat.' XXXVII. 12. 'Præter navium militumque jacturam, quod floris, quod roboris in juventute fuerat, amiserant.' XXXIX. 27. 'Optimum quemque, quibus libertatis, quibus legum cura sit, aut exulare pulsos patria, aut inhonoratos et deterioribus obnoxios silere.' XL. 15. 'Ad id, quod dolet, quod invidiam urit, revertere.' Eodem cap. 'Qui obses, qui legatus pro patre non inutilis fuit.' XLI. 24. 'Quod Ætolis, quod Thessalis, quod Epirotis, omni denique Græciæ cum Macedonibus juris est, idem et nobis sit.' XLV. 22. 'Venimus in curiam Romanam Rhodii, quos provinciis nuper Lycia atque Caria, quos præmiis atque honoribus amplissimis donastis.' Idem etiam in aliis pronominibus observari potest. Vid. ad II. 15. § 2. Præterea capi, pro capiendi, Port. a m. sec.

§ 5 *Cum armis voluntarius*] *Cum armis voluntariis* non recte est in Leid. 2. Inf. v. 7. 'Voluntarius ductus exercitus Veios.'

Inde pari præsidio relicto Coll.] Rott. *Inde patres præsidio*. Scribe, *Inde pars præsidio relicti* Coll. J. F. Gron. Gronovii conjecturam adjuvat lectio Harl. 1. in quo erat *Inde pars præsidio relicto*; ut genus loquendi, inductis priorum temporum librariis minus notum, *pars relicti*, loco corrumpeo ansam dedisse videri possit, quum tamen Livius sæpiissime ita locutus sit. Vid. quæ notantur ad Livii I. XXVII. c. 1. § 12. Neque aliter Silius perpetuus Livii imitator, v. 497. 'Pars trepidi celso inter tela cacumine pendit.' Adde quæ olim observavi ad Siliu x. 307. *Indeque pari*

præsidio habet Harl. 2.

Regibus nunciaret] *Regi nunciaret* Harl. 2. Male. Vid. ad II. 2. § 11.

§ 6 *Quacumque incedit armata multitudo*] Pal. 2. *incidit*. Gebh. Nihil est mutandum. Inf. hoc cap. 'Exsecrantibus, quacumque incedebat, invocantibusque parentum furias viris mulieribusque.' 'Incidere' et 'Incedere' etiam alibi sæpe librarii perperam inter se commutarunt. Vid. ad IX. 24. § 10.

Rursus, ubi anteire primores civitatis vident] *Rursus, ut anteire* Lipsiens. et Port. in cujus posterioris margine ubi, pro ut, postea emendatum est. Scribas autem has voculas confundere solitos fuisse videbimus ad XXIV. 15. § 7. Præterea *civ. prim. vident* Port. *prim. urbis vident* Oxon. N. ut Hearne monuit. Et has etiam voces nonnumquam librarii permutare consueverunt. Vid. quæ infra notantur ad Epit. Livii I. xcix. Mox verbum sit deest in Leid. 2.

§ 7 *Nec minorem motum animorum Romæ tam atrox res fecit, quam Collatiæ fecerat*] *Nec min. mot. Romæ tam atrox res, quam Coll. fec. animorum* Hav. a m. pr. *Nec minorem mot. an. Rom. tam atrox res, quam Coll. fecerat* a m. 2. Sed ita scribendum fuisset: *Nec min. mot. anim. Rom. tam atrox res, quam Coll. fecit*. Reliquorum tamen codd. in vulgata lectionem conspirantium, consensus eam veriorum esse evincit. Neque locum mendæ suspectum reddere potest, quod post verbum *fecit* mox subjungatur *fecerat*. Frequentissime enim Livium voces quasvis repetere solitum fuisse vidimus hoc lib. ad c. 3. § 9. Vide etiam Duk. ad c. 53. § 4.

Ad tribunal Celerum, in quo tum magistratu, &c.] Hoc addit, quia nisi magistratui populum convocare non licebat, ut ait Dionys. IV. p. 266. *Περὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἐτι βούλομαι μαθεῖν, τίς ὁ καλέσας ἔσται αὐτὴν κατὰ νόμους, καὶ τὴν ψῆφον ἀναδύσων ταῖς φράτταις;*

ἔρχονται γὰρ ἀποδέδοται τοῦτο πράττειν. 'Ο δὲ ὑπολαβὼν ἔφη, ἐγὼ, ὦ Βαλέριε' τῶν γὰρ κελερίων ἄρχων εἰμὶ, καὶ ἀποδέδοται μοι κατὰ νόμους ἐκκλησίαν, ὅτε βουλοίμην, συγκαλεῖν. *Sigon.*

§ 8 *De stupro infando Lucretiæ et miserabili cæde*] *Lucr. commiserabili cæde* Voss. 2. *Lucr. ac mis. cæde* Leid. 2. et Hav.

§ 9 *Miscriæque et labores plebis*] *Pall. 1. ac 3. miseriaque et labore plebis.* Gebh. Eandem lectionem servant Voss. 2. Leid. 2. et Port. *miseriaque et labores ipsius plebis* Lipsiens. et Harl. 2.

Romanos homines victores omnium] Τὸ *homines* omittunt Harl. 2. Lipsiens. et Port. Eadem vox exsulat etiam a nonnullis edd. antiqq. At aliæ præferunt *Romanos homines omnium victores.*

§ 10 *Tullii regis memorata cædes*] *Voces regis memorata* exsulant a Leid. 2. *cæde* autem, pro *cædes*, præter eundem Leid. 2. præferunt etiam Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. a m. pr.

Et invecta corpori patris nefando vehiculo filia] *Lectio vet. corpore patris*, hoc est, in corpore patris, vel per corpus patris. *Rhen.* Nullibi inveni lectionem *Rhenani invecta corpore.* Gebh. Ex codd. meis *Rhenani* lectionem præferunt Flor. Leid. ambo, et Harl. 1. quæ eadem etiam est in *Mediol. 1480.* et in utraque *Tarvis. ed.* Ita 'invectus porta Capena,' pro 'per portam Capenam,' *Ovid. Fast. iv. 345.* 'Ipsa sedens planstro porta est invecta Capena.' *Vulgatum* tamen verius videtur. Alio enim sensu dicitur 'invehi corpore,' alio 'invehi porta.' Præterea *invecta corpore nef. patris veh.* Leid. 2. ordine non recte mutato. Paulo post etiam, *trajectis* vocabulis, *inv. ult. Dii par.* Lipsiens. et Harl. 2. *inv. parent. ult. Dii* Hav.

§ 11 *His atrocioribusque, credo, aliis, quæ præsens*] *His atrocioribus, credo,*

aliis, quæ Voss. 2. et Hav. *His atr. aliis, credo, quæ* Leid. 2. *His atr. credo, aliisque, quæ* Lipsiens. et Port. a m. pr.

Relatu scriptoribus facilia subjicit] *Pall. subjicit.* Gebh. Similiter non modo vir doctus ad oram edit. *Mediol. 1480.* emendavit, sed etiam reperi in codd. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. *subicit* est in Leid. 1. *subjicit* in solo Harl. 1.

Incensam multitudinem perpulit] *Pal. 1. ac 3. perculit.* Forte, ut supra cap. 56. 'Ipsius regis non tam subito pavore perculit pectus, quam anxiis implevit curis.' Gebh. *Perculit* etiam Lipsiens. et Port. Quam lectionem admitti posse existimans Gebh. non videtur attendisse ad verba quæ subjiciuntur. Non enim ad aliquid faciendum percellimur, sed perpellimur. Vide *Gron. ad Liv. iii. 30. § 5.* *pepulit* est in Leid. 2. quomodo alibi quoque lapsi sunt scribæ librarii. Vide ad *ii. 31. § 5.* *pertulit* habet Leid. 1. Verum ita etiam operas errare consuevisse videbimus ad *xxxv. 27. § 16.*

Exsulesque esse juberet L. Tarquinius cum conjuge ac liberis] Vir doctus ad marg. ed. *Mediol. 1480.* emendabat *exsulemque esse juberet.* Sed male. *L. Tarquinius cum conjuge ac liberis exsules* eodem modo dictum est, ac 'dux cum aliquot principibus capiuntur,' quod inlustramus ad *xxi. 60. § 7.* *cum conjuge ac liberis esse* habet Harl. 1.

§ 12 *Ad concitandum inde adversus regem*] *Inde ad concitantum*, transpositis vocibus, Hav. Tum *adversum regem* Leid. 1. et Voss. 2. Vide ad *Epit. Liv. lib. XLVII.*

Imperium in urbe Lucretio præfecto urbis, &c. relinquit] *Relinquit* Harl. 2. et Port. a m. sec. cum edd. Aldo vetustioribus. Is autem *relinquit* quidem in contextum recepit, sed inter errata priorem scripturam revocandam censuit, quam propterea recentt. omnes servarunt usque ad

Gron. ut et post Gron. Hearne, ac nuperrimi omnium Londinenses. Idem etiam voluit librarius Leid. 2. qui tamen, manu leviter aberrante, *reliquid* exaravit. Vide hoc libro ad cap. 56. § 12. Ego a Gronovio non recedendum puto, pro qua lectione etiam stant optimi codd. Qui alteram lectionem maluerunt, metuisse videntur præterito *est profectus* non recte præsens *relinquit* subjungi posse. At vide quæ notantur ad III. 46. § 9. Præterea *profecto urbis* male præferunt Leid. 1. et Lipsiens. Compensum, quo prima syllaba vocis *præfectus* exarari solebat, errori causam dedisse censi debet. Vide ad IX. 10. § 7.

§ 13 *Quacumque incedebat, &c. viris mulieribusque*] *Quacumque incedebant* Leid. 2. *quicū incedebat* Harl. 1. *quocumque incedebat* Hav. Tum *viris mulieribus*, ommissa particula *que*, Voss. 2.

CAP. LX. § 1 *Nunciis in castra perlati*] *In castra latis* Voss. 2. *in castra prolati* Leid. 1. Verum et hic nota, qua prima syllaba *τοῦ perlati* scripta fuit, a librariis non intellecta, mendum peperit. Vide ad IX. 10. § 7. *In castra prælati* Flor.

Brutus Ardeam, Tarquinius Romam venerunt] *Romam invenerunt* Voss. 2. Sed prima syllaba *τοῦ invenerunt* male nata est ex ult. litera vocis præced. Vide ad XXXVII. 11. § 4. *Romam veniunt* Harl. 2. Sed forte scriptum fuerat *ven'unt*, quod deinde, ommissa vel evanescente adscripta nota, in *veniunt* mutare pronum fuit. *Romam venere* præferunt editi usque ad Aldum, qui *venerunt* vulgari curavit, adsentientibus reliquis scriptis.

§ 2 *Tarquinius clausæ portæ exsiliumque indictum*] *Exsilium indictum* sine copula Hav. Mox *excepere*, pro *acceperere*, Leid. 2. Sed vulgatum præstat. Inf. IV. 31. 'Castra propinqua turbatos ac terga dantes acceperere.' Pari modo statio dicitur 'accipere classem' XXVIII. 6. 'Classem tam infesta

statio accepit.' Solent autem etiam alibi hæc verba commutari. Vide ad II. 47. § 7.

Exactique inde liberi regis] *Tò que non adparet in Harl. 2. quemadmodum nec inde in Voss. 2.*

Exsulatum Cære in Etruscos ierunt] *Certe, pro Cære, Leid. 2. Tum in Truscos Hav. Voluit, credo, in Tuscos.* Nisi potius intercedit prima litera *τοῦ Etruscos*. Hinc *iverunt* Leid. 2. Sed Livius in his contractiones amat. Ita 'iere' habebimus ad XLV. II. § 7. 'isse' ad XXVII. 19. § 10.

Ab ultoribus veterum simultatum] *Veterum simultatum* Flor. Harl. 1. et Leid. 1. Vide ad IX. 38. § 12. Paullo ante *provectus*, pro *profectus*, habet Port. errore ex male verba præeuntis pronunciatione nato. Vide ad XXI. 11. § 4.

Quas sibi ipse cædibus rapinisque conciverat] *Concierat* Flor. *Conciterat* Leid. 2. et, ut Hearne auctor est, Oxon. N. cum priscis ante Ald. quas vidi, edd. Sed perperam. Pari modo librarii peccarunt XXIII. 41. § 2. et XXXVIII. 33. § 7. ubi videndus est Gron. ut et quæ notantur ad IX. 37. § 1. Similiter etiam confuderunt 'excitus' et 'excitatus.' Vide quæ notantur ad XXVIII. 24. § 4.

§ 3 *Regnavit annos quinque et viginti*] *Regnavit annis* Leid. 2. et Lipsiens. Deinde *quinque et quadraginta* Voss. 2. et Hav. *quinque et XL.* Leid. uterque, et Port. *quinque et XXX.* Lipsiens. quem numerum etiam unus codd. supra exhibebat in fine Epit. *regnavit annos XLV.* in Oxon. L. 1. 2. B. et C. atque in ed. pr. Romana se reperisse, Hearne profitetur. Similiter etiam præferunt excusi Mediol. 1480. Veneta 1498. et Ald. *regnavit annos V. et XL.* Mediol. 1495. Reliquæ omnes, quas vidi, vett. edd. recte vulgatum servant.

Regnatum Romæ ab condita urbe] Et in summa et in partibus hujus numeri

optime convenit inter Dionysium et Livium. Secus apud Eusebium, cuius supputatio quatuor deficit annis, quamquam ipse fatetur, tribus variatum annis apud auctores. Præterea decem annos, Servio Tullio ademptos, tribuit Tarquinio Superbo. Nos Livium et Dionysium potiores habemus hac in re auctores, ut ex proposito Romanam scribentes historiam. *Glar. A condita urbe Voss. 2. et Leid. 2. Deinde annos CCXLIII. pro an-*

nos ducentos quadraginta quatuor, Lipsiens.

§ 4 *Duo consules inde comitiis centuriatis a præfecto urbis, &c.]* Ita prope Dionysius, præterquam quod comitia a Sp. Lucretio, patre Lucretiæ, interrege, non præfecto, habita fuisse scribit iv. p. 269. Quod autem ex *commentariis Ser. Tullii* ait, ad centuriata comitia pertinet, quorum ille rationem habendorum primus tradidit. *Sigon.*

LIBER II.

CAP. I. § 1 *Liberi jam hinc populi Romani res*] Prima vox abest ab Harl. antiq. sive id inde factum sit, quod librarius, librum incipientem exornaturus, eam majusculis ac vario colorum genere distinctis literis pingere proposuerit, idque postea, libro ad finem perscripto, neglexerit; sive eam, consulto, ac dedita opera, omiserit, quasi priori libro Livius tantum regum Romanorum res gestas descripsisset, hoc vero ipsius populi descripturus esset. Omnes tamen reliqui codd. vocem illam constanter agnoscunt, eamque ab ipsa Livii manu profectam esse seq. periodi initium 'Quæ libertas' satis ostendit. Nisi enim 'Liberi' præcessisset, nihil foret quo illa verba referri possent. Quinque priores voces deficiunt in Gaertn. Mox *pergam*, pro *peragam*, Lipsiens.

§ 2 *Nam priores ita regnarunt*] *Ita regnare* Harl. 2. Gaertn. et Hav. *regnaverunt* Lipsiens. Neque aliter prisca, quas consului, edd. ante Aldum, qui *regnarunt* reposuit. Et Livium potius contractionibus in his verbis gaudere sapius inf. dicendum erit. Vide ad Liv. xxi. 44. § 7. *ita regnarant* est in Voss. 2. eademque lectio a m. pr. in Port. fuisse videtur. Paulo ante *lætior*, pro *lætior*, Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 15. § 6.

Ut laud inmerito omnes deinceps conditores partium ceptæ urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctæ multitudini addiderunt] Codex Vormac. habet *partium certæ urbis*. Lego *partium certe urbis*: ut sit *certe* pro quidem. Deinde fuit in eodem lib. mox, *ab se auctæ multitudinis*: tametsi literam *s* quidam eraserat. At placet mihi ea lectio. Recte enim habebit sententia hoc

Delph. et Var. Clas.

Livius.

modo: *conditores partium certe urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctæ multitudinis addiderunt*. Refertur autem genitivus *multitudinis* ad accusativum *sedes*. Et hæc clausula, *quas novas ipsi sedes*, explicat, quod dixit, *partium certe urbis*: quasi dicat, non totius urbis, sed partium quidem urbis. *Rhen*. Dissentio a Rhen. qui legendum putat *multitudinis*, cum vett. omnes libb. habeant *multitudini*. Sigon. Miror, quæ urtica tetigerit Rhen. ut ista contra omnes Mss. codd. permutteret, *conditores partium certe urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctæ multitudinis addiderunt*, dissentiente primo Sigonio, jam Mss. quoque Pall. *Captam urbem*, puta a Romulo exiguum, nedum in justam magnitudinem protensam, ut factum a successoribus. *Gebh*. Certe, quod Rhen. ex Borbet. profert, legitur et in Helmstadiensi, Rott. Gnd. et, quo magis considero, magis placet. Est enim temperamentum vocabuli præced. quasi dixisset, 'conditores (ne nimiam putes, non dico urbis, sed) partium dumtaxat urbis; partium minimum urbis.' Sed et placet ejusdem Helm. lib. *multitudinis*. Est enim integrum: quas partes sedes ab se auctæ multitudinis ipsi addiderunt urbi a Romulo conditæ. *J. F. Gron.* *Ut haud immerito deinceps omnes*, quam expungendam esse inde verosimile videri posset, quod prisca edd. quibus usus sum, eam transponant, atque exhibeant *deinceps omnes*, usque dum Aldus *omnes deinceps* substituerit. Potius tamen Aldinam lect. a Livio profectam esse firmat reliquorum omnium codd. consensus: *deinde autem*, pro *deinceps*, dormitanti librario adscribo. Præterea *conditores, partium*

certe, urbis Flor. Leid. 1. Harl. antiq. et Klockian. Quod recte viri docti per dumtaxat, minimum exposnerunt. Vide Gnd. ad Phædr. Fab. II. 5. 20. et Cort. ad Sall. Jug. c. 31. § 5. Tot itaque codd. eorumque non infimæ notæ, fide stabilitam lect. in contextum recipiendam duxi. Ut *cæptæ* pro *certe* scriberetur, fecit similitudo ductuum in literis *R* et *P*, sive majusculis, sive Longobardicis; de quo vide ad XXIII. 1. § 6. Insuper quia *notas ipsi sedes* Hearn. Oxon. N. quod merito spernendum. Non enim nunc Livius causam reddit, quare conditores numerentur, sed indicat quarum partium urbis eos conditores dixerit. Tum *a se auctæ* Gaertn. *sedes absauctæ multitudinî* Flor. a. m. pr. Ceterum *multitudinis* etiam Leid. 1. Harl. antiq. et Klockian. quod recte Gron. exposuit. Vide hoc lib. ad c. 40. § 10. Diffiteri tamen nequeo, *multitudinî* magis placere; nam *sedes multitudinî* eodem modo dictum accipio, quo 'locum seditioni quærere,' ejusdemque generis plura alia, de quibus dictum ad III. 46. § 2. Alteram quidem lect. *sedes multitudinis* Gron. etiam infra defendit ad x. 7. § 9. et ad Plin. Hist. Nat. XXII. 6. et *sedes ab se auctæ multitudinis addiderunt* intelligit, additas esse aliis partibus. Sed idem etiam sensus alterius lectionis constituendus. Videntur viri docti credidisse, *ab se auctæ multitudinî* regi a verbo *addiderunt*, ideoque lectionem *multitudinî* repudiassse. Sed id mihi quoque displicet. Constituo enim, partes novas *sedes* multitudinî a se auctæ futuras addiderunt urbi jam conditæ vel partibus jam conditis. Denique, pro *numerentur*, est *mirentur* in Voss. 2. *numerarentur* in Harl. 2.

§ 3 *Pessimo publico id facturûs fuerit*] Ita hic dixit 'pessimum publicum;' ut XXXIV. 5. 'bonum publicum,' cum ait, 'Tuas adversus te Origines revolvam. Accipe, quotiens id fece-

rint, et quidem semper bono publico: 'eademque forma dixit Tac. Ann. III. 70. 'egregium publicum.' *Mod.* Videndi sunt viri docti ad locum Tac. a *Mod.* landatum; ubi Colerus opportune laudavit Varr. de Re Rust. I. 13. 'Nunc contra, villam urbanam quam maximam ac politissimam habeant, dant operam, ac cum Metelli et Luculli villis, pessimo publico ædificatis, certant.' Pari modo et Gron. inf. emendandum censuit IV. 4. 'Hoc ipsum, ne connubium Patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis, pessimo publico, cum summa injuria plebis?' ubi ipsum vide. Hac forma 'malum publicum' dixit Liv. IV. 44. 'Nec senatui tanti se civem, aut quemquam alium debere esse, ut in pariendo uni malum publicum fiat.' Ascon. Ped. ad Cic. Orat. pro C. Cornel. p. 137. 'Frequentior tum etiam cætus factionum hominum sine publica auctoritate malo publico fiebant.' Etiam Sall. Cat. c. 37. 'Eos atque alios omnes malum publicum alebat:' ubi vide Cort. et contra 'bonum publicum' Liv. II. 44. 'Neque enim umquam defuturum, qui et ex collega victoriam sibi, et gratiam melioris partis bono publico velit quæsitam.' IX. 38. 'Quæ ne ira obstaret bono publico, legatos ex consularium numero mittendos ad eum senatus censuit.' XXVIII. 41. 'Illud te mihi ignoscere, P. Corneli, æquum erit, si ne tuam quidem gloriam bono publico præponam.' Eod. cap. 'Qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bello materiam gloriæ tuæ isse ereptum videri posset:' et XXXIII. 46. 'Adjecit aliud, quo, bono publico, sibi proprias simultates irritavit.' Atque 'optimum publicum' Gell. VII. 3. 'Scire oportuit Tironem, defensos esse Rhodienses a Catone, sed ut a senatore, et consulari, et censorio viro, id, quod optimum esse publicum existimabat,

suadente.' Simile est 'commune magnum' ap. Hor. Od. II. 15. 14. 'Privatus illis census erat brevis, Commune magnum.' Eaque ratione vox 'commune' aliquoties ap. Cic. occurrit. Vide etiam Juret. ad Symm. Epist. I. 43. Ceterum vox *fuerit* perperam omittitur in Port.

§ 4 *Quid enim futurum fuit*] Secunda vox non adparet in Harl. antiq. Tum *facturum* Gaertn. Vide ad XXXI. 45. § 2.

Si illa pastorum convenarumque plebs] *Pastorum advenarum conv.* Hav. Sed voci *advenarum* subjectis notis, quibus eam inducendam scriba indicavit. *Pastorum advenarumque plebs* Neapol. Lat. et vett. edd. usque ad Ald. qui *convenarumque* reposuit. Et recte. Romani enim non tantum advenæ fuerunt, id est, aliunde profecti in eo loco, quem obtinebant, sedem posuerunt, sed etiam convenæ, id est, ex variis locis orti eo confluerunt. Et ita passim tum ap. Nostrum, tum ap. alios scriptores, Romani adpellati sunt. Inf. v. 53. 'Majores nostri, convenæ pastoresque, quum in his locis nihil, præter silvas paludisque, esset, novam urbem tam brevi ædificaverunt.' Cic. de Orat. I. 9. 'An vero tibi Romulus ille aut pastores et convenas congregasse, aut Sabinorum connubia junxisse, aut finitimorum vim represisse eloquentia videtur, non consilio et sapientia singulari?' Ubi pari errore etiam cod. Traject. *advenas* exhibet. Mithridates in Epist. ap. Sall. in Fragm. Hist. IV. p. 988. ed. Cort. 'An ignoras, Romanos, postquam ad occidentem pergentibus finem Oceanus fecit, arma luc convertisse? neque quidquam a principio, nisi raptum, habere, domum, conjuges, agros, imperium? convenas olim, sine patria, sine parentibus, peste conditos orbis terrarum?' Just. XXXVIII. 7. 'Se autem, seu nobilitate illis comparetur, clariorem illa colluvie

convenarum esse.' Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 2. 'Romulus asylum convenis patefecit.' Eadem voce etiam Livius usus est de habitatoribus Castulonis, qui undique ex Hispania in eam urbem commigrant, XXVIII. 20. 'Castulonem inde Scipio exercitum ducit: quam urbem non Hispani modo convenæ, sed Punici etiam exercitus e dissipata passim fuga reliquiæ tutabantur.' Voces hæ etiam commutantur in codd. scriptis ap. Val. Max. I. 4. ex. ext. 1.

Sub tutela inviolati templi] *Sub tutela inv. essent* Port. a m. pr. Sed recte Livius asylum a Romulo apertum, quod hic innuit, templum vocat. Nam et Dion. Hal. *vadv* fuisse dicit, Antiq. II. p. 88. 'Ἱερὸν ἀνὲς ἄστυλον ἱκέταις, καὶ νadv ἐπὶ τούτῳ κατασκευασάμενος' ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν. *Sub tutela inviolata Lipsians.*

Soluta regio metu] Pal. 1. *soluta religionis metu*. Gebh. *Soluta religio metu* Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. I. II. Quum autem librarius Pal. 1. in similem cod. incidisset, id aperte vitiosum videns se emendaturum credidit, si *religionis* substitueret.

Agitari cepta esset tribunitiis procellis] *Tribunicium c. litera*, non *t*, scribendum esse, ex Capitolinis lapidibus intelligitur. *Sigon.* Lego *cæpisset*. Klock. Lect. vulgatam invitis codd. qui hic in eam consentiunt, mutandi causam non video. Sup. I. 57. 'Obsidione munitionibusque cæpti premi hostes.' III. 38. 'Contemni cæpti erant a finitimis populis.' XXI. 8. 'Vineæ cæpti agi admoverique aries.' c. 23. 'Postquam per Pyrenæum saltum traduci exercitus est cæptus.' XXIV. 46. 'Arpis domi primum desiderari quærique est cæptus.' c. 48. 'Transitiones crebræ ab Numidis cæptæ fieri.' Et passim.

§ 5 *Cum Patribus serere certamina*] *Seri certamina* Voss. 2. Forte antiquitus scriptum fuerat *s'ere*, vel *ser'e*,

vel etiam librarius simpliciter syllabam *re* geminare neglexerat; id autem *serē*, ut aliquis sensus emergeret, deinde mutatum est in *seri*, ad quod ex præcedenti librarius revocandum censebat *cæpta essent*. Sed constanter reliqui codd. *serere*: id vero splendendum intellecto verbo *cæpisset*, quamvis alia forma *cæpta esset* præcesserit. Mox *pignera conjugum* pro *pignora c.* Flor.

§ 6 *Quas fovit tranquilla moderatio imperiū*] *Temperatio imperiū* in edit. Philelphi esse, Hearne monuit. Eadem lectio exstitit in omnibus excusis ante Aldum, qui primus ejus loco *moderatio imperiū* restituit. Et recte: non aliter enim omnes, quos contuli, codd. Altera vero lectio, hujus scripturæ interpretatio, ex margine deinde in contextum recepta esse videtur. *Fovet* præfert Gaertn.

Ut bonam frugem libertatis maturis jam viribus ferre possent] Vox *maturis* deest in Leid. 2. At gravius peccavit librarius Hav. in quo omnia præscripta verba prætermissa sunt, præter tria priora: *m.* tamen *sec.* margini postea adscripta sunt. Causa erandi exstitit vocis *libertatis* repetitio. Vide plura ad ix. 11. § 11. Præterea *ferre posset* Voss. 2. Leid. uterq. Harl. ambo, Port. Gaertn. et Hav. a *m. sec.* Neque aliter habent primæ edd. Quasi intelligeretur plebs posset. Quum illud *possent*, ut primus Aldus edidit, et in Voss. 1. fuisse videtur, referendum sit ad præcedens *res nondum adultæ*, quæ, nutriendo ad maturitatem virum perductæ, bonam frugem libertatis ferre posse dicuntur.

§ 7 *Libertatis autem originem inde magis, quia annuum imperium*] *Lib. orig. autem* Harl. 1. Deinde quia jam *annuum* Harl. 2. *quam annuum imp.* Leid. 2. *Libert. autem orig. indeque magis ann. imp.* Voss. 2.

Quam quod diminutionem quidquam sit] Placet Pal. 1. scriptura *diminutionem*.

Gebh. Ita et Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Port. Pari modo et in pandectis Florentinis eam vocem exarari auctor est Brisson. libro singulari *Παρεργῶν* num. 34. Vide etiam Burmann. ad Nason. Trist. i. 5. 45. et Dausquei. Orthogr. part. 2. voc. 'Definitio.' Et ita jam Gron. hic et alibi in Livio edi curavit a. 1665. etiam mox hoc ipso cap. § 10. ubi *diminutum* tantum ex Leid. 2. Gaertn. et Hav. adnotatum video. Vide etiam ad iv. 24. § 8.

§ 8 *Primi consules tenere*] Ita constanter servant omnes codd. Olim editum fuerat *retinere*, pro quo recte Aldus *tenere* reposuit. Similiter alibi erratum. Vide ad xxxvi. 43. § 1.

Cautum est, ne, si ambo fasces haberent, duplicatus] Aperta satis loci hujus sententia: *cautum est*, id est, provisum, evitatum est. Eam quum Doujatius deprehendisset, non opus habebat conjicere, *cautum est, ne ambo fasces haberent, ne sic duplicatus*, quod elumbe et Livio indignum videbatur, quicumque sermonis Liviani elegantis adsuevit. In Voss. 2. erat *si ambo fasces regios haberent*. At vox *regios* ex glossemate nata videtur, et orationi adjecta nihil notat, quum ante Brutum consulem nulli fasces, nisi regum, Romanis noti essent.

Quam deinde custos fuit] Ultimam voc. quæ in vett. edd. omittebatur, Aldus primus addidit; eique consentiunt, quibus usus sum, codd.

§ 9 *Flecti precibus aut donis regiis posset*] *Regiis donis* Hav. Sed vox *regiis* abest a Leid. 2. Mox *passurus*, pro *passuros*, errore scribæ, est in Voss. 2. Paulo ante *Omnium primo* habebant Harl. 2. et Hav. pro *Omnium primum*.

§ 10 *Deinde, quo plus virium in senatu frequentia etiam ordinis faceret*] *Quod plus virium* Harl. antiq. Frequenter ita lapsi sunt librarii. Vid. ad Liv. xxxvi. 33. § 3. Mox *virum*, pro *virium*, Voss. 2. Quod eadem

ratione dictum esse posset, quæ 'sedum,' pro 'sedium;' de quo vid. Sigon. ad Liv. v. 42. § 1. Pari modo dictum antiquis est et 'apum' et 'apium.' Vid. ad Liv. iv. 33. § 4. 'mensum' et 'mensium.' Vid. Gron. ad Liv. xxix. 3. § 5. 'larum' potius quam 'larium.' Vid. Oudend. ad Jul. Obseq. de Prodig. c. 101. Sed 'virium,' non 'virum,' antiquos dixisse auctor est Voss. Gramm. iv. 14. Alibi autem similiter errarunt librarii. Vid. ad iv. 13. § 11. Insuper vocula in omittitur in Leid. 1. Sed intercepta esse credi debet a præced. vocis ultima litera *m*. Quod in Mss. frequens esse infra dicam ad x. 13. § 3.

Primoribus equestris gradus electis] Scribendum est *lectis*; ut mox, 'appellabant lectos.' Rhen. Forte *delectis*, quia Pall. *electis*; quod valde damnat Rhen. et dudum ante ipsum Campanus, edens *lectis*: vid. antiquas nostras II. 4. Gebh. *Electis* tantum reperio in Voss. 2. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Eamdemque lect. etiam superesse in Oxon. B. C. et L. 2. auctor est Hearne. Sed *lectis*, ut Rhen. voluit, probant Leid. 1. Voss. 1. et Harl. ambo. Non opus itaque est, ex vitiosa codd. scriptura *electis* cum Gebhardo *delectis* refingere. Nam passim ita peccarunt scribæ librarii, ut in Mss. antt. commutarent 'lectus' et 'electus,' 'legere' et 'eligere,' et quidem in ipsa hac locutione 'legere senatum,' vel 'in senatum.' Alia exempla videri possunt hoc cap. § 11. lib. I. c. 35. § 6. et c. 49. § 6. ad Epit. ix. ad xxiii. 22. § 3. xxxix. 52. § 2. et xl. 51. § 1. ubi locutionis ipsius plura exempla vide. Adde Torren. ad Val. Max. II. 11. ex. 1. In aliis etiam locutionibus eosdem itidem offendisse patet ex illis quæ notantur ad xxviii. 42. § 5.

§ 11 *Ut in senatum vocarentur, qui Patres, &c.*] Quæ ad hunc locum ex Brisson. de Form. II. p. m. 164. notarat Mod. expunxi, quum ex ipso

illo lib. satis commodè peti possint. Ceterum *traditum*, pro *traditumque*, Leid. 2. Hinc *deinde*, pro *inde*, vet. ante Aldum edd. Sed cum Aldo faciunt omnes codd. nostri. Denique *quippe*, pro *quique*, Harl. 1.

Conscriptos, videlicet, novum senatum adpellabant lectos] Lege ex antiq. lect. fide, *conscriptos videlicet in nov. sen. &c.* id est, qui in novum senatum lecti erant, ii conscripti vocabantur. Sic I. I. c. 30. c. 35. et c. 49. dixit, 'in Patres legere.' Hic idem locus tractatur ap. Fest. lib. xv. voc. 'Qui Patres;' sed mendose. Legendum est autem ita: 'Qui patres, quique conscripti, vocati sunt in curiam, quo tempore regibus urbe expulsis P. Valerius consul propter inopiam patriciorum ex plebe adlegit in numerum senatorum centum sexaginta et quatuor, ut expleret numerum trecentorum. Sic duo genera appellavere.' Sigon. Laudat admodum cod. sui lect. Sigonius *conscr. videl. in novum*: cui non abludit Pal. noster 2. quamquam omnium recentissimus, *conscr. in novum videlicet sen.* Gebh. Voc. in unus tantum agnoscit Voss. 1. Reliqui autem Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. et Hav. eam omiserunt. Notat et Hearne, se similiter non reperisse in Oxon. B. N. et C. Insuper ex his Harl. 2. et Oxon. B. voce *lectos* omissa, legunt *conscr. videlicet nov. sen.* Cujus sensus foret, 'conscriptorum' nomine adpellatum esse novum senatum, id est, novos senatores. Gaertn. autem habet *conscr. viros in nov. sen. app.* Præterea *lectos app.* Hav. *app. electos* Voss. 2. de quo modo dictum ad § 10. Sed Sigon. veriore lect. reduxit.

Id mirum quantum profuit] Vocula *Id* deest in Port. *prosit* perperam dedit librarius Voss. 2. qui etiam cum Leid. 2. habet *jungendos*, pro *jungendosque*. Deinde mutato ordine *jungendosque pleb. Patr. animos* Lipsiens.

CAP. II. § 1 *Rerum deinde divina-*

rum habita cura] *Rerum divinarum deinde*, alio ordine, Port. Postea *habita cura est*, voce addita, Harl. 2. Mox etiam *factita erant*, pro *factitata*, Leid. 1. lapsu scribæ, qui ultimam syllabam geminare neglexit. Vid. ad x. 37. § 2.

Necubi regum desiderium esset] Indicat archetypum Vormac. scripsisse Livium *Necubi ibi regum desid.* *Ibi*, hoc est, quantum ad sacra attinet. Tametsi illic mendose scriptum fuerat *necubi ubi*. Rhen. Rhenanus, quia incidit in unum lib. in quo erat, forte per incuriam librarii, scriptum *necubi ubi*, (ut ille ait,) correxit *necubi ibi*, id est, ut ne in eo ministerio regem desideraret populus. Ego autem probo magis, ut legatur *necubi regum*, quomodo legitur in omnibus antt. libb. ut sit hic sensus, ne quo in munere rex desideraretur. Sigon. Mss. *necubi ibi regum desid.* Lego ne ubique *regum desid.* vel ne ubiubi *regum desid.* nam in Rhenani Mss. est *necubi ubi regum desid.* Sed τὸ ubiubi legendum est ὅπου ἐν ut sit una vox, non duæ. Vel lego ne ubi ibi *regum desid.* proverbiali scilicet locutione, id est, ne hic et ibi regum desiderium esset. Græcis ἐνθα καὶ ἐνθα. Vel, ne ibi ibi *regum desid.* Klock. Rhen. ex archetypo Vornat. *necubi ibi regum*; quod et Pal. 3. agnoscit; sed damnat Sigon. At quid responsurus ad Pal. 1. codicis inter hos Livianos sincerissimi, lectionem, *nec ut ibi regum desid.*? Gebh. Rhen. in Borbet. reperit *necubi, ubi regum*. Unde fecit *necubi ibi*, ut est in Helm. improbante Sigonio. Sed eadem ipsa scriptura visebatur in optimo Pall. Gud. et Rott. Scribimus ne ubiubi *regum desid.* id est, quacunque demum in re, quocunque loco. Sic loquitur XLII. 57. 'Facile, ubiubi essent, se, qui equitatu et levi armatura plus possent, conversuros aciem.' Plaut. Curcul. 1. 2. 3. 'ubiubi est, prope me est.' Casin. III. 6. 3. 'quoque adveniunt, ubiubi sunt, duplici

damno dominos muletant.' Noster XLII. 8. 'Liberos suos quibusquibus Romanis in conditionem, ut manumitterentur, mancipio dabant.' J. F. Gron. Vulgatum *necubi regum* exstat in Flor. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 1. Port. Gaertn. et Hav. a m. sec. quum a m. pr. scriptum fuisset *ne ibi regum*. Illud *necubi regum* sibi quoque in Oxon. L. 1. N. et C. occurrisse, Hearne testis est; qui in Oxon. B. invenit *ne ullum ibi regum*, (quod ex meis servat Harl. 2.) sed in L. 2. *necubi ibi regum*, quemadmodum etiam legit Leid. 1. *nec ut ibi regum* erat in Lipsiens. Clarissimus amicus, suis ad me litteris, ita de hoc loco perscripsit: 'Pal. 1. scripturam, *nec ut ibi regum desid.* probe considerares, vellem: defendi enim potest, si *nec in et non* solvatur, ut sit *nec ut ibi* idem, quod *et ut non ibi* regum desiderium esset. Notissima est ista significatio τοῦ nec, &c. Similis dissolutio τοῦ nemo in non aliquis utrumque Gron. abstraxit in Liv. XLII. 36. 'Romam quod præterea mitteret, non esse: neminem eorum per Italiam ire liciturum.' Ubi vid. quæ viris doctis exciderint. Sic nullus, pro non aliquis, ap. Vopisc. in Tac. c. 1. 'Nec unquam ita vacua fuit hoc nomine Romana respublica, ut nullus interrex biduo saltem triduoque crearetur.' Quod si hanc lectionem aspernaris, vide an, transpositis duabus vocalis, sensus sit magis perspicuus, hoc modo: *et quia quædam publica sacra per ipsos reges factitata erant, ut nec ibi regum desiderium esset, regem sacrificulum creant*: sic et perspicuum et verissimum habes sensum. Nam Gronovii ne ubiubi latius significat, quam locus patitur.' Hæc ille. Velim tamen, ut mihi a sententia hac modeste dissentienti venia tribuatur. Agnosco equidem, sæpius *nec in et non* solvendum esse, qua de re infra dicam ad xxxii. 10. § 6. unius tamen et alterius cod. licet non infimæ no-

tæ, auctoritas levior est, quam ut ei fidem habere audeam. Præfero itaque cum Gron. *ne ubiubi regum desid.* quam scripturam in Voss. 1. fuisse excerpta ejus persuadent. Ejusdem lect. vestigia servant omnes codd. qui partim *necubi ibi*, partim *necubi*, servant: quam ultimam scripturam ex negligentia librarii vocem *ubi* geminare omittentis natam puto, quod in unica vocis syllaba sæpe accidisse ad verba præced. dictum est: quin et in integra voce id contigisse videbimus ad xxxiii. 27. § 4. Locis autem a Gronovio laudatis, ubi similiter *ubiubi* occurrit, adde Terent. in Andr. iv. 2. 1. 'Jam, ubiubi erit, inventum tibi curabo, et mecum adductum Tuum Pamphilum:' ubi, tantum non eodem errore, atque hoc loco in quibusdam codd. peccatum vidimus, etiam in Pal. 4. *τὸ ubi* non geminari monet Pareus. In Eunuch. ii. 3. 4. 'Una hæc spes est; ubiubi est, diu celari non potest.' act. v. sc. 8. vs. 12. 'Tu, frater, ubiubi est, fac, quam primum hæc audiat.' Plaut. in Mil. Glor. ii. 4. 45. 'Certa res est, Nunc nostrum observare ostium, ubiubi sit:' quo loco in quibusdam codd. alterum *ubi* etiam omittitur, ut viri docti monuerunt. In Rudente iv. 6. 6. 'Ubiubi erit, tamen jam investigabo.' Cic. Tusc. i. 29. 'Nunc ubiubi sit animus, certe quidem in te est:' ubi vid. Davis. Pari modo 'quosquos' pro quoscumque Gron. plurium codd. fide Livio restituit xxvii. 28. 'Silentio insequentis noctis profectus, quosquos proximos nactus est montes, in iis castra posuit:' ubi antea etiam alterum *quos* omittebatur. Vide etiam ac iii. 12. § 6. 'cuicumodi' idem Cic. reddidit lib. iv. ad Fam. 7. 'Cogitandum tibi tamen esset, Romane et domi tuæ, cuicumodi res esset, an Mytilenis aut Rhodi, malles vivere:' ut et aliis ejusdem locis, quæ in notis ejus ibid. videnda. Vide et Jac. Gron. ad Cic. de Fin. iii. 9.

Eadem ratione 'qualisqualis' pro qualiscumque, 'quantusquantus' pro quantuscumque, hujusque generis alia in promiscuo usu sunt. Vide Duk. ad opuscula de Latin. Juriscons. p. 322. Doujatio, qui affirmandi significatione *ubiubi* Livio cognitum concedit, sed, quia negative *necubi* receptum est pro 'ne ullo in loco,' omnesque fere antiqui codd. ita legunt, (quod verum non esse codd. lectiones antea adductæ docent,) addit, nihil opus esse hic quidquam mutari; ei ergo tum respondebo, ubi noverim, quam ob causam Livio voci, qua sine offensione affirmandi significatione uti potuit, negationem addere permissum non credat. Quod vero amicus Gronovianum *ne ubiubi* latius significare, quam locus patiat, existimet; ne id quidem affirmanti concedo. Munus regum partim fuerat civile, partim militare, partim etiam sacrum. Partes eorum in re civili et militari gesserunt consules. Ne vero sacra per reges factitata negligerentur, rex sacrificulus creatus est. Hanc ob causam Livius dixit *ne ubiubi regum desiderium esset*, id est, in ulla parte officii, quod olim regium fuerat.

Regem sacrificulum creant] Non improbo hanc lectionem. Illud tantum admoneo, in vett. libb. legi *regem sacrificiorum*; quo modo alibi etiam Livius loquutus est. Quamquam sæpius *sacrorum* ait. Itaque Plut. in Probl. [Quæst. Rom. p. 279.] inquit, a Romanis appellari *ῥῆγα σακρόρου*. Dion. Antiq. v. p. 278. *βασιλέα τῶν ἱερῶν*. Alias etiam 'rex sacrificus.' Sigon. *Regem sacrificulum* superscribitur in Pall. 2. ac 3. quum illi haud aliter alias, quam Pal. 1. ostendant nobis *regem sacrificiorum*, ut notatum quoque a Sigon. Gebh. *Regem sacrificorum* Leid. 1. et Harl. 1. *regem sacrificiorum* Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Latini V. C. et ap. Hearn. Oxon. L. 2. B. et N. Simili-

ter præferunt etiam Leid. 2. et Hav. sed margini prioris pro var. lect. adscriptum est *regem sacrificulum*, quod et in Flor. et multis primarum edd. legitur, margini vero alterius *regem sacrificulum*. Unus Voss. 1. vulgatum *regem sacrificulum* in contextu servat. Ap. Liv. postea varie adpellabitur: modo 'rex sacrificulus,' ut hic in vulgatis, et vi. 41. 'Volo ergo pontifices, augures, sacrificuli reges creentur:' ubi præter unum vel alterum codd. qui *sacrifiguli* vel *sacrificoli* præferunt, omnes reliqui in hanc lectionem conspirant: modo 'rex sacrificiorum,' ix. 34. 'Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regni nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicet:' modo 'rex sacrorum,' xxvii. 6. 'M. Marcius rex sacrorum mortuus est, et M. Æmilius Papus maximus curio:' et c. 36. 'Cn. Cornelius Dolabella rex sacrorum inauguratus est in locum M. Marci, qui biennio ante mortuus erat:' modo 'rex sacrificus,' xl. 42. 'De rege sacrificio subficiendo in locum Cn. Corneli Dolabellæ contentio inter C. Servilium pontificem maximum fuit, et L. Cornelium Dolabellam duumvirum navalem.' Ut ex more Liviano vulgata scriptura vix firmari vel refelli posse videatur. Apud alios scriptores, præsertim Varion. Fest. et Gell. sæpe simpliciter 'rex' vocatur: 'rex sacrorum' sæpius apud Cic. ut Orat. pro Dom. c. 14. 'Ita populus Romanus brevi tempore neque regem sacrorum, neque flamines, nec salios habebit:' et de Harusp. Resp. c. 6. ubi inter iudices, qui de domo Ciceronis iudicarunt, utrum rite dedicata fuerit, memoratur 'L. Claudius rex sacrorum.' Etiam ap. Fest. voc. 'Regifugium.' 'Saliaræ virginæ et salios addesse dicunt regi sacrorum, cum facit sacrificium in Comitio:' et paullo post, 'His enim tantum feriis regi sacrorum in Comitium, nec in

aliis, ire licet.' In voce 'Supplicia:' 'Quia tunc in forum supplicandi causa prodiret rex sacrorum.' Macrobi. Sat. i. 16. 'Regem sacrorum flaminesque non licebat videre feriis opus fieri:' apud quem etiam Sat. ii. 9. ex Metelli pontificis maximi indice quarto memoratur 'C. Cæsar rex sacrorum:' in fragmento lapidis apud Grut. p. CIO LXXXVII. num. 8.

C. VA: : : : : .

REX. SACRORVM. AVGV. R.

'Rex sacrificulus' ap. Fest. v. 'Sacra via.' 'Ne eatenus quidem sacra adpellanda est, a regia ad domum regis sacrificuli.' Varro L. L. v. p. 50. 'Dies, qui vocatur sic, Quando rex comitiavit, fas, dictus ab eo, quod eo die rex sacrificulus dicat ad comitium, Ad quod tempus est nefas, ab eo fas.' Gell. x. 15. 'Super flaminem Dialem in convivio, nisi rex sacrificulus, hand quisquam alios accumbit.' Eum vero etiam 'regem sacrificiorum' vel 'regem sacrificum,' quemadmodum ap. Liv., etiam ap. alios scriptores vocari, nondum notavi.

§ 2 *Ne additus nomini honos*] Placebat nomine: regio, videlicet, quo id sacerdotium erat honestatum. vi. 18. 'Si quo insigni magis imperii honorisve nomine vestrum appellabitis ducem.' Sed nunc magis placet retineri vet. scripturam, cujus hæc est sententia: ne nomini sacerdotii illius superbo, ne sacerdotio isti, præter nomen amplum regis, additus honos primi loci vel τοῦ ἀνυπευθύνου libertati esset periculosus. Poterat enim fieri cum tempore, ut nomen cum tanto honore conjunctum vis ac potestas sequeretur. i. 43. de classibus, 'Deinde est honos additus.' v. 50. 'Matronis gratiæ actæ, honosque additus.' x. 9. 'Tribus duæ additæ.' xxii. 36. 'Quantæ autem additæ sint copiæ.' xxvii. 25. 'Ita addita Virtutis aedes approperato opere.' Capitolinus in Marco c. 11. 'Leges etiam addidit

de vicesima hæreditatum, de tutelis.' Ubi male Lipsius edidit Excursu C. ad Tac. Ann. XIII. Vide Plin. XXII. 7. J. F. Gron.

Ac nescio, an, nimis undique eam minimis quoque rebus muniendo, modum excesserint] Pall. 1. ac 3. *minimis quoque rebus*. Pal. 2. vero *minimis quibusque rebus*. Gebh. At nescio an Voss. 2. quod ferri posset, si plures codd. accederent. Solent enim passim hæ voculæ in vett. codd. commutari. Vide ad h. l. c. 45. § 5. De locutione autem 'nescio an' sensu adfirmandi vide ad Liv. XXXVII. 54. § 16. Deinde an *nimii* Leid. 1. et Harl. antiq. quod et ipsum non displicet. Vide Gron. ad Sen. Agam. vs. 84. et Nic. Heins. ad Claud. Bell. Getic. vs. 118. Cic. ad Brut. Epist. 15. 'Unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis essem nimius, et tamquam prodigus.' Quinctil. Instit. Orat. x. 1. p. 919. ed. Burm. 'Hic concitator, sed in cura verborum nimius, et compositione nonnumquam longior, et translationibus parum modicus:' et XII. 10. p. 1088. 'Quem tamen et suorum homines temporum incessere audebant, ut tumidiorem, et Asianum, et redundantem, et in repetitionibus nimium.' Quum tamen mox sequatur *modum excesserint*, quod fere idem est atque illud *nimii*, vulgatum præfero. Præterea *eam undique excusi* ante Aldum, qui ordinem inverfit consentientibus membranis omnibus. Insuper voces *eam minimis quoque rebus* deficiunt in Lipsiens. *minimis quoque*, pro *minimis quoque*, habent Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 2. Gaertn. et Hav. sollempni et ubique obvio in Mss. errore. Vide ad Liv. v. 27. § 1. *minimis rebus*, media voce omis- sa, l'ort. ejus loco tamen margini adscriptum est *minimis quibusque rebus*.

§ 3 *Nomen invisum civitati fuit*] Klock. ad marg. Livii adscripserat: 'Vide A. Gell. xv. 29.' Digna sunt Gellii verba, quæ hic legantur: 'Verba Pisonis hæc sunt: L. Tarquinium

collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere; enimque orat, uti sua voluntate Romam contendat.'

Nimium Tarquinius regno adussesse] *Assuescere* Leid. 2. Harl. recent. Hav. et primæ edd. Quomodo ante Rhen. etiam peccabatur v. 6. § 15. Aldus deinde *assuesce* reposuit, Frob. demum 1531. *assuesse*. Recte; nam ita reliqui omnes codd. et passim id Livius pro *adsuevisse* amavit. Vide ad iv. 45. § 4.

Deinde Ser. Tullium] *Dein* Flor. Leid. 1. quod pro altero sæpe viri docti Livio restituerunt. Vide quæ notantur ad III. 3. § 6. Mox *regni* omittitur in Leid. 2.

Scelere ac vi repetisse] *Petisse* est in Voss. 2.

Non placere nomen: periculosum libertati esse] *Nec plac. nom.* Leid. 2. et Hav. Tò *nomen* exsulat a Lipsiens. Deinde *peric. civitati esse* Hearnii Oxon. L. 2. male. Mox enim iterum, 'Neminem regnare passuros, nec esse Romæ, unde periculum libertati foret.'

§ 4 *Hic primo sensim tentantium animos sermo*] *Hinc primo* Flor. Voss. 2. Leid. uterq. Gaertn. et Hav. Sed perperam. Alibi librariorum hæc vocabula confudisse videbimus ad Liv. XXVI. 13. § 13. Tum *tentando animos* Gaertn. a. m. pr.

Sollicitatamque suspicione plebem] *Legendum sollicitamque susp. pleb.* Rhen. *Sollicitamque*, ut Rhen. reposuit, omnes nostri, nisi quod Leid. 2. *sollicitaque*, et Gaertn. *sollicitatamque* præferant. *Sollicitatamque* etiam habent primæ edd. perperam repetita syllaba, quæ passim ab scribis negligentibus præter mentem scriptorum vel omittitur, vel geminatur. Vide ad x. 37. § 2. Sed præterea vide num scribendum *sollicitam quæ suspicione plebem*. Vide ad XXVIII. 12. § 13. Mox *jusjurandum recitat populi*, alia vocum positione, est in Harl. 2.

§ 5 *Neminem regnare passuros*] Ita

recte edidit primus Aldus: nam ita præferunt etiam omnes codd. quos consului. Unus Lat. Neapolitanus cum antiquioribus edd. habet *neminem Romæ regnare*. Præcesserat quidem c. proximo: 'Populum iurejurando adegit, neminem Romæ passuros regnare.' Hic tamen invitis plerisque Mss. ferri nequit, quum continuo sequatur, 'nec esse Romæ, unde periculum libertati foret.' Ceterum *ubi per. lib. pro unde, per. lib.* habet Gaertn.

Neque ullam rem, quæ eo pertineat, esse contemnendam] *Lego contemnendum*. Sic Varro de Re Rust. III. 9. 'Pullos subducendum et consuefaciendum.' Paul. I. 19. § 1. D. de Negot. Gest. 'A capite rationem reddendum.' Tryphonin. I. XII. § 2. D. de Capt. et Postlim. Revers. 'Sed Juliani sententiam sequendum.' Paulus I. XIX. in fin. D. de Novat. 'Denegandum est adversus eum exceptionem.' Ipse Liv. XXII. 16. 'Petendumque montes,' &c. Locos ex JCTis notavit nobis Brisson. lib. sing. *παρεργ.* Virg. Æn. XI. 229. 'alia arma Latinis Quærendum, aut pacem Trojanæ ab rege petendum.' Liv. XLII. 43. 'Nec prætermittendum spem ullam censuisset.' Vide Pithæum ad Collat. Leg. Jud. et Rom. tit. 14. ad verba 'Intra milliarius centesimus.' Donat. ad Ter. Andr. I. 4. ibi, 'uxor tibi ducendum est.' Adelph. IV. 7. 'Ducendum indotatam est.' Lucill. Satyr. XI. 'Viam sternendum' (al. *struendum*) 'et jaciendum huc aggerem, et id genus rudus.' Afran. E. mancip. 'Optandum uxorem,' (vel *uxor est*) 'quæ non vereatur viri.' Varro LL. VI. p. 72. 'Quocirca radices ejus in Etruria, non Latio, quærendum est.' Sen. Epist. 18. 'Exuendum togam.' Val. Max. II. 6. ex. 7. 'monumenta servandum.' Klock. Quid de locutione, quam Livio obtrudere conatus est Klock. sentiendum sit, vide ad XXXVIII. 8. § 10. Interim notandum, eam nullum cod. adsentientem experiri: un-

de etiam probanda non est. Præterea *ne ullam rem* est in Harl. 2. *nec ullam rem* in Port. Deinde *esse condemnandam* habet Leid. 2.

Invitum se dicere hominis causam] Προεπιλήττειν hoc est. Sed Dionysius longe verisimilius hæc narrat. Quis enim credat, quemquam ejici e civitate propter nomen? Quantumvis rhetoricetur Livius, mihi quidem his rationibus non persuadebit. *Glar.* Pal. 1. *invit. se homines dicere causam*, mendose. Paullo alius ordo in Pal. 3. *invit. se causam hominis*. Gebh. *Invit. se hom. dicere causam* habent Harl. 2. et Lipsiens. Reliqui nihil mutant.

§ 6 *Non credere populum Romanum, solidam libertatem recuperatam esse*] Fuldenses *membranæ recuperatam esse*. Recte. *Mod. Recuperatam omnes nostri. Fuldenses recuperatam.* III. 23. iidem leg. 'partem Tusculanis dederat ad arcem recipiendam.' Legendum ita v. 10. 'Ut Anxur ab hostibus reciperetur.' Sed in talibus non versatur salus Græciæ. Gebh. *Non credere rem p. R. Leid.* 2. errore librarii: *libertatem esse recuperatam* Hav. Omnes nostri *recuperatam* servant: nisi quod *reciperatam* sit in Flor. et uno Klockii, et *recuperandam* socordia librarii præferat Gaertn. De verbo 'reciperare' vide ad Liv. VII. 18. § 1.

Regium genus, regium nomen, non solum in civitate, sed etiam in imperio esse] Miror orationem Bruti, quod et ipse genus maternum a Tarquiniis traxerit. Et certe ridiculus fuisset Brutus, si collegam ob gentilitatem duntaxat Tarquiniani nominis abire in exilium rogasset ipse materno genere junctus tyrannis. Rectius igitur Dionys. v. p. 284. et Plut. in Public. p. 100. offendisse Collatinum scribant et ob nominis odium, et quod Aquilios, sororis filios, dedere ad pœnam recusasset. II. *Vales.* *Regium decus, regium nomen* cespitans Leid. 2. librarius scripsit. Deinde

sed etiam imperio Voss. 2. et Hav. Verum præpositio intercepta esse censi debet a prima syllaba proximæ vocis *imperio*, vel ab ultima littera præced. vocis *etiam*, ut alibi sæpe. Vide ad III. 41. § 6. Solet autem Livius hoc modo ubique præpositiones iterare. Vide ad VI. 28. § 6.

Id obficere, id obstare libertati] *Voces id obstare male desiderantur* in Leid. 2.

§ 7 *Hunc tu, inquit, tua voluntate, L. Tarquini, remove metum*] *Hinc tu* Harl. 2. Præterea *tua libertate* Leid. 2. Tum *Lucium Tarquinium* idem cod. *L. Tarquini Collatine* Harl. 2. et Hearnii Oxon. C. Denique *reme metum* Voss. 2. An ergo forte legendum *deme metum?* ut III. 59. 'Ea primum moderatio tribuni metum patribus demisit.' XLIV. 30. 'Gravis deinde, demto fratris metu, popularibus esse cœpit.' Sall. Fragm. Hist. III. in orat. Licinii § 21. 'Quem ipsum ubi pertimere sublatum in cervicibus suas, mox demto metu lacerant.' Ita 'demere terrorem,' 'timorem,' 'curam.' Supr. I. 12. 'Deme terrorem Romanis, fugamque fœdam siste.' XXIV. 27. 'Demto timore, Hippocrates et Epicydes, nunc apud mercenarios milites, nunc apud transfugas, prodi Romano Syracusas criminabantur.' XXXVII. 25. 'Et adparebat, si ea cura Rhodiis demta esset, vacuos eos tuta ejus regionis maria præstituros.' Vide hoc libro ad c. 60. § 5. Literas R et D sæpe in Mss. confundi infra docui ad IX. 10. § 6. Unius tamen cod. auctoritas levior videtur, quam ut eam sequamur.

Amicus abi] *Amice abi* Gaertn. reliquis omnibus adversantibus. Verum id ex glossa natum puto. *Amicus abi* dictum ut 'proximi constitere' I. 28. § 1. 'occultus subsistebat' XXII. 12. § 7. quibus locis plura vide.

Cum gente Tarq. regnum hinc abiturum] *Habiturum* perperam initio vocis præposita adspiratione Leid. uter-

que. Vide ad XXII. 59. § 19. *abituris* Lipsiens.

§ 8 *Admiratio incluserat vocem*] Pal. 2. *induxerat*. An oblitteraverat atque obtuderat? Sed vitiose ex litteris contractum hoc verbum: nam facile *cl* in *d* degenerant, et frequentissime *x* fungitur vicem *τοῦ s*. Quod moneo ob quosdam inquietos, omnia insolentia tamquam sacra adorabundos, atque æmulos. Gebh. Vir doctus ad marg. ed. Curionis conjecerat, forte scribendum esse *intercluserat vocem*. Ut inf. XL. 16. 'Dicenti hæc lacrimæ simul spiritum et vocem intercluserunt.' At male. Invitis enim libb. vulgatum non muto, quum et alii pariter loquantur. Cic. pro Rabir. Post. c. ult. 'Et me dolor debilitat, includitque vocem.' Val. Max. IX. 12. ex. 7. 'Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat, ore et faucibus coartatis, incluso spiritu pœnam morte præcurrit.' Plin. Hist. Nat. XI. 37. 'Hæc fanebris, quoties versa spiritum inclusit.' Curtius VIII. 7. 'Callisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere.' Tò *induxerat* Pal. 2. referendum inter errores librariorum, qui voces 'inducere' et 'includere' passim confundere soliti fuerunt. Vide Burm. ad Gratii Cynege. vs. 402. Originem erroris recte Gebh. indicavit. Literas *cl* et *d* sæpe commutari videbimus ad X. 24. § 2. s et *x* ad XXVI. 16. § 4.

Eadem multis precibus orant] *Eundem* Port. a m. pr. Paulo ante *p'ores civitatis*, id est, *p'iores*, Gaertn. solito errore. Vide ad XXXVII. 43. § 10.

§ 9 *Et ceteri quidem movebant minus*] *Vocula et omittitur* in Harl. 2. *Hinc exteri quidem* Gaertn. Deinde *movebant minus* Voss. 2. *Movebant minas* Flor.

Major ætate ac dignitate] *Ætate quam dignitate* Oxon. L. 2. ap. Hearn. Sed vulgatum verum est. Vocem *major* ita exposuit Doujatius, ut comparatio instituat inter Lucretium ac Collatinum, et Lucretius ætate ac

dignitate major dicatur, quam Collatinus. Ideoque per vocem 'dignitatem' non intelligit honorem; ejus enim respectu Lucretio major erat Collatinus, cum maxime consul; sed auctoritatem, quæ clarorum virorum ætatem consequi solet. Verum id opus non est. Lucretium enim majorem ætate ac dignitate dici puto respectu ceterorum, qui Collatinum minus movebant, quamvis civitatis primores forent. Non nego tamen 'dignitatem' sæpe notare quamvis auctoritatem, etiam ap. Livium. Ita certe accipi debet XL. 5. 'Quum in dies magis cerneret, favorem dignitatemque Demetrii fratris apud Macedonum multitudinem crescere, et gratiam apud Romanos.'

Rogando alternis suadendoque] *Rogando alternisque suadendo* Hav. Deinde *alterius* literarum ac ductuum similitudine deceptus scriba Port. Similiter *alt'ius*, id est *alterius*, Gaertn. Vide ad IV. 53. § 11. In verbis præcedd. *agere in varie* Lipsiens.

§ 10 *Additaque alia insuper ignominia, acciderent*] *Accederent* Voss. 2. sollemni in Mss. aberratione. Vide ad XXI. 10. § 12. Præterea *additaque insuper alia* edd. antiquiores. Sed Aldus, qui primus ordinem vocab. inmutavit, consentientes habet codd. scriptos.

Lavinium translatis, civitate cessit] *Lavinum* Voss. 2. *Latinium* Leid. 1. *Latinum* Port. a m. pr. Dion. Hal. inquit l. v. p. 287. Εἰς Λαυῖνιον ᾤχετο, τὴν μητρόπολιν τοῦ Λατίνων γένους. *Insuper civitate excessit* Lat. Neapol. cum priscis edd. pro quo Aldus de mum *civitate cessit* recepit. Et ita habent omnes codd. nostri. Utrumque Lævio usitatum docent, quæ Gron. notat ad II. 10. § 5. Plurimum itaque codd. auctoritate, et Aldi judicio standum.

§ 11 *Brutus ex senatusconsulto*] *Brutus ex senatu consul* Leid. 2. Error ex compendio, quo senatusconsultum scribi solet, natus videtur. Sæpe

variis modis in hac voce librariorum peccasse dicetur ad XXII. 10. § 1.

Ut omnes Tarquiniae gentis exsules essent] Ita Varro rerum Romanarum l. xx. auctore Marcello in voc. 'Reditio.' 'Omnes Tarquinius ejecerunt, ne quam reditionis per gentilitatem spem haberent.' Sigon.

Quo adjutore reges ejecerat] *Regem ejecerat* Leid. 2. et Oxoniensis N. ap. Hearn. Ita repositum videtur a nasuto librario, qui unum Tarquinium Romæ regnum obtinuisse sciebat. At ita sup. in Epit. hujus libri, 'Bona regum diripi jussit; agrum Marti consecravit.' Ipse Liv. I. 59. 'Pari præsidio relicto Collatiæ ad portas, custodibusque datis, ne quis eum motum regibus nunciaret.' Paulo ante hoc ipso cap. 'Meminimus, fatemur, ejecisti reges. Absolve beneficium tuum;' et mox c. 3. 'Ita, jam sua sponte ægris animis, legati ab regibus superveniunt;' et eodem cap. 'De accipiendis clam nocte in urbem regibus conloquuntur.' c. 4. 'Quod spatium ad vehicula comparanda a consulibus sumsissent, quibus regum asportarent res.' c. 5. 'Direptis bonis regum damnati proditores, sumtumque supplicium.' cap. 9. 'Nec hostes modo timebant, sed suosmet ipsi cives, ne Romana plebs, metu percussa, receptis in urbem regibus, vel cum servitute pacem acciperet.' c. 15. Porsenæ, 'de reduciendo in regnum Tarquinio' agenti, respondent per legatos Romani, 'non, quin breviter reddi responsum potuerit, non recipi reges, ideo potius delectos Patrum ad eum missos;' III. 39. 'Valerius Horatiusque ducibus pulsos reges.' IV. 14. 'Natus in libero populo, inter jura legesque, ex qua urbe reges exactos sciret.' Sil. Ital. x. 487. de Porsena Tarquinius reducente, 'Certabat pulsos per bella reponere reges.' Et ita capienda vulgo etiam notissima locutio 'post reges exactos,' qua usus est c. 8. 'Hæc post exactos reges domi

multaque gesta primo anno.' VI. 27. 'Si eo perventum sit, tum populum Romanum vere exactos ex urbe reges et stabilem libertatem suam existimaturum.' Et Val. Max. I. 8. ex. 5. 'Post exactos reges bellum cum Veientibus et Etruscis gessit.' Per reges autem hic intelliguntur L. Tarquinius Superbus, ejus uxor, et omnis liberorum stirps. Inf. h. lib. c. 20. 'Conspicatus ferocem juvenem Tarquinium, ostentantem se in prima exsulum acie, domestica etiam gloria accensus, ut, cujus familiæ decus ejecti reges erant, ejusdem interfecti forent, subdit calcaria equo, et Tarquinium infesto spiculo petit.' Ita Gentius cum liberis et conjuge et fratre 'reges' vocantur inf. XLV. 43. 'Rex Gentius cum liberis et conjuge et fratre Spoletium in custodiam ex senatusconsulto ductus, &c. recusantibus custodiam Spoletinis Ignavium reges traducti.' Pariter verba 'regibus subigendis' inf. XL. 52. verosimiliter de Antiocho ejusque filio Seleuco capienda videri dicam. Hac ratione rex et regina 'reges' vocantur I. 39. 'Plurimo igitur clamore inde ad tantæ rei miraculum orto, excitos reges:' ubi plura vide. Eadem ratione filius regis vocatur 'rex,' ejus filia 'regina.' Ita Cic. de Sen. c. 17. 'Socrates in eo libro loquitur cum Critobulo, Cyrum minorem, regem Persarum, præstantem ingenio atque imperii gloria, &c. ceteris in rebus communem erga Lysandrum atque humanum fuisse:' ubi Cyrus minor 'rex' vocatur, qui ipse revera nunquam rex exstitit, sed tantum regis filius ac frater. Similiter etiam ap. Just. VI. 1. § 3. 'Aptior visus Tisafernes, vir et industria potior, et militibus Cyri quondam regis instructor.' Ubi recte Abrah. Gron. vulgatam lect. quam omnes habent Mss. defendit contra Græv. qui voces quondam regis glossam esse putabat, quæ a mala interpolatrice m. inreperat hominis, cujus menti obversa-

batur Cyrus ille magnus, non hic minor. Pluribus etiam exemplis usum hunc vocis 'rex' recte idem Gron. illustravit. Et ita de eodem Cyro minore Xen. Memor. V. p. 828. inquit, ὅς περ εὐδοκίμωτατος δὴ βασιλεὺς γεγένηται. Filiæ Darii regis captivæ 'reginæ' vocantur ap. Curt. III. 11. § 25. 'Ingens circa eam nobilium feminarum turba constiterat, lacertis crinibus, abscissaque veste, pristini decoris inmemores, reginas, dominasque, veris quondam, tunc alienis nominibus invocantes.'

CAP. III. § 1 *Quum haud cuiquam in dubio esset*] *In dubio esset cuiquam, aliter ordinatis vocabulis, Leid. 2.*

Id quidem spe omnium serius fuit] Ms. Fuldensis præter spem omn. Mod. Nostri nihil mutant, nisi quod in Leid. 1. sit *spē omnium*. Verum id quidem cod. istius librario familiare fuit, ut ultimæ literæ vocis signum, quo litera *m* notari solet, perperam vel adderet, vel demeret. *Serius omnium spe*, in alium ordinem digestis vocabulis, habet Gaertn. Paullo ante in verbis præcedd. a Tarquiniiis, pro ab Tarquiniiis, idem Gaertn.

Id quod non timebant, per dolum ac proditorem] *Id quod non timebatur* Harl. 2. Non nisi difficulter in Mss. dignosci possunt *timebāt* sive *timebant*, et *timebat* sive *timebatur*. Ejus negligentiae exempla plura infra habebimus. Vide ad II. 26. § 4. Præterea *per dol. aut prod.* Port. a m. pr. et Lipsiens. Ita sæpe peccatum. Vide ad Liv. XXI. 53. § 3.

§ 2 *Adolescentes aliquot, nec ii tenui loco orti*] *Adolescentes* Flor. Leid. 1. et fere semper infra. Quæ scriptura tum in Livii, tum in aliorum codd. passim exstat. Sed vide Dansquei. Orthogr. part. 2. hac voc. Præterea *nec hi tenui loco* Voss. 2. Leid. 1. Port. et Hav. *nec hii tenui loco* Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. quo modo sapissime variatum est in codd. antt. Id autem semel monuisse sufficiat

In regno libido solutio fuerat] *Sotia*

tior fuit Leid. 2. Mox assueti mō regio vivere Port. quod compendium alibi pro modo adhibetur. Sæpe modo pro more poni, sæpe etiam utraque vocabula in Mss. commutari, dicam ad xxvii. 4. § 13.

§ 3 *Eam tum æquato jure omnium* Ult. vocem perperam omittit Hav. Mox vertentes, pro vertisse, Gaertn. Ceterum dicto Livii convenit illud Just. v. 10. 'Quasi vero aliorum libertas sua servitus esset.'

Regem hominem esse] *Lege hominem unum esse.* Et erit oppositio inter hominem unum et leges, quæ plures. Tan. Fab. Ant. Periz. ad proximam emendationem Fabri in marg. cod. sui adscripserat, quæ sequuntur: 'Fallitur vir doctissimus: non est oppositio inter hominem unum et leges; sed inter hominem, qui strictum jus queat moderari, et legem, quæ, rigorem juris ex æquitate aut gratia moderari nescia, inexorabilis et surda sit.' Et recte: non enim innumero, sed in re, hic obpositio quærenda est, ut etiam Doujatius monuit. Et hinc mox, quamvis leges numero multitudinis dixerit, de illis tamen numero singulari loquitur, dicens, 'rem surdam, inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi, quam potenti.' Quin et quidam codd. ut mox videndum, *legem*, non *leges*, exhibent.

Ubi jus, ubi injuria opus sit] In hanc sententiam Orestes ad Menel. ap. Eurip. in Orest. 645. Ἀδικῶ; λαβεῖν χρῆ μ' ἀντὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ Ἀδικόν τι παρὰ σοῦ. Vide cetera. Cic. pro Cœl. c. 6. 'Servire temporibus suorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiam, si opus esset, et audacia.' J. F. Gron. *Ubi inj. opus fuit* Leid. 2.

Esse gratiæ locum, esse beneficio] Vox gratiæ omittitur perperam in Harl. antiq. Mox inter amicum et inimicum habent Leid. 2. et edd. ante Aldum. Sed Aldo favet reliqua Mss. turba. Tum discrimine nosce Lipsiens.

nosce etiam Harl. 2. et Port.

§ 4 *Leges rem surdam, inexorabilem esse*] *Legem* Leid. 2. et Hearnii Oxoniensis N. Cui lectioni substituendæ librariis ansam dedisse videtur, quod Livius de legibus numero singulari loquatur. Id vero fecisse videtur, vel quoniam eas ut corpus quoddam ac collectionem consideraverit, vel quoniam una eademque omnium legum in hac re sit natura. Nihil itaque mutandum. Deinde *surdam et inexorabilem* idem Leid. 2. Gaertn. et Hav. Sed ἀσυνδέρως etiam præcesserat, 'A quo inpetres, ubi jus, ubi injuria opus sit: esse gratiæ locum, esse beneficio.' Vide ad iii. 9. § 4. Ceterum Klock. ad marg. Livii adscripserat locum Varron. in Manio, 'Lex neque innocentem propter inimicitiam obstrigillat, neque nocenti propter amicitiam ignoscit.'

Si modum excesseris] Ἀρχαῖκῶς et, ut puto, vere Pal. 1. *si modum excessis.* Et videtur Livius amare hanc concisionem. Sic supra paullo c. 2. 'Tarquinius regno adsuesse.' iii. 4. 'Ecetranum ad Æquos descisse.' Ib. c. 18. legit Rhen. 'si se edoceri sissent:' quo Apolline, dubito. Sic iii. 47. 'decesse.' c. 48. 'quiesse.' c. 56. 'Qui omnia jura populi obtrisset.' c. 53. 'concisce milites.' vi. 25. 'Tusculanos ab societate descisse.' Ubi in Pal. 2. male legitur *desisse*. Gebh. Vere *excessis*, pro *excesseris*, inter archaismos Gebh. retulit, sed quibus optimi ævi poetæ aliquando, scriptores prosaici aut raro aut numquam usi sunt. Vide similitum syllabum ap. Voss. Gramm. v. 42. Præsertim vero Livius ab antiquatis diligenter abstinnit, nisi quod, ad vet. formulas vel senatusconsultorum, vel legum, vel aliorum similitum respiciens, interdum ipsa illarum formularum verba, licet suo tempore ex usu recesserint, studio servet, ut infra dicendum ad xxxvi. 11. § 2. Quale quum hoc loco non occurrat, etiam Pal. 1. scripturam

excessis probare nequeo; sed potius existimo, olim scriptum per compendium fuisse *excess'is*, pro *excesseris*; evanescente autem addita nota deinde mansisse *excessis*. Quæ autem alia ex Livio ipso Gebh. laudavit, alterius generis sunt, neque inter archaismos numeranda, sed ad contractiones referenda, qualibus optimi scriptores in multorum verborum temporibus perfectis passim utuntur, quibusque Livius præsertim delectatus est. Vide ad vi. 18. § 10.

Periculosum esse] *Periculum esse* Voss. 2. Tò esse exsulat ab Hav.

§ 5 *Jam sua sponte agris animis, legati ab regibus*] *Ægris animis* in omnibus nostris constanter superest. Sicubi tamen Mss. adnuent, se sollicitaturum, et *agris animi* repositurum fuisse Gron. testatur ad Liv. xxx. 15. § 9. Ne tamen omnino adfirmet, retinent ipsum exempla, ubi Livius eodem modo, ut hic, locutus est. Et recte. Passim enim 'mens,' 'animus æger' dicitur. Ap. Sil. Ital. vi. 205. 'quantum mens ægra sinebat, Adpropero gressus,' Et vs. 245. 'ac viso mens ægra effluxit hiatu.' vii. 726. 'subitisque bonis mens ægra natabat.' viii. 218. 'Quis ægram mentem et trepidantia corda levaret Infelix germana tori.' 'Ægra pectora' ap. eundem xv. 135. 'Sed quamquam instinctis tacitus tamen ægra periclis Pectora subrepat terror.' Vide etiam Burmann. ad Val. Flacc. iii. 365. Tum in Flor. desideratur vox sua. Mox *legati a regibus* Leid. 2. Hav. et Gaertn. Præterea *redditus*, pro *reditus*, Lipsiens. Gaertn. et Hav.

Ne non reddita, belli caussa; reddita, belli materia et adjumentum essent] *Ne vero redd. bona belli caussa* Gaertn. *ne vero redita belli caussa* Lipsiens. Tum *adj. esset* Harl. antiq. Sed præterea *reddita belli mat. adj. esset* Leid. 2.

§ 6 *Interim legati cum aliis alia moliri*] Fuld. cod. *Interim legati alii alia moliri*. Mod. In his non alia sen-

tentia esse potest, quam hæc; alii ex legatis hæc moliebantur, alii alia. Sed omnes eadem moliebantur: nempe aperte repetebant bona regum a senatu; clam, id est, alibi, apud nobiles adolescentes scilicet, struebant consilia recuperandi Tarquiniis regni. Fortassis *alibi alia moliri*. Inf. c. 23. 'Exprobrantes suam quisque, alius alibi, militiam.' Duk. *Interim legati alii alia moliri* primus Aldus expressit. Postea tamen in syllabo errorum iterum reponi jussit *cum aliis alia*, quod in recentioribus obtinuit, donec alterum, a Modio in Fuld. cod. iterum inventum, Gruterns bona fide in contextum admiserit. Eandem scripturam omnes, quibus usus sum, codd. servant, præter unum Hav. qui alteram exhibet. Doujatius tamen rogat, an non melius *cum aliis alia moliri*? Addit causam, quod non videantur diversi fuisse legati, quorum alii palam res Tarquiniorum repeterent, alii reditum Tarquiniorum clam urgerent; sed iidem varie agerent, cum consulibus et senatoribus de bonis, cum corrupta juventute de regibus reducendis: vel cum actione de bonis consilia de reditu miscerent. Omnino eam lect. prætulisset, si vet. edd. consulere conluisset, atque inde didicisset, ita in omnibus ante Grut. edd. excusum inveniri. Sed mentem ad lectionis a Modio deprehensæ vim non attendit; ea enim non indicat, præter legatos, qui bona repetebant, etiam alios missos esse, qui clam Tarquiniis reditum in patriam molirentur, et regni recuperandi consilia struerent; sed eosdem utrumque peregissee: eorum tamen alios his, alios aliis argumentis civium animos pertentasse. Ita iii. 1. 'Decemviri, simul his, quæ videbant, simul his, quæ acta Romæ audierant, perturbati, alius in aliam partem castrorum ad sedandos motus discurrunt.' xxx. 4. 'Qui, dum in colloquio legati essent, vagi per castra, alius alia, aditus exitusque omnes

specularentur.' XLIV. 43. 'Equites, sine duce relictī, alii alia, in civitates suos dilapsi sunt.' Vid. ad xxx. 10. Ceterum *regnum repetentes*, pro *bona repetentes*, Lipsiens. contra sensum Livii. Forte olim in marg. ad vocem *bona* a grammatico exponendi causa adscriptum fuerat *regum*, ut indicaret *bona regum* intelligenda esse. Id postea in *regnum* mutatum in contextum inrepsit, altera voce deturbata.

Et tamquam ad id, quod agi videbatur, ambientes] Illud ad omittendum censeo, quamquam alii aliter construunt. Glar. Tò ad quidam non habent. Forte *et tamquam, id quod agi videbatur, ad nobilitatem ambientes, adolescentium animos pertentare*. Vel excidere voces, ut legendum sit, *et tamquam, id quod agi videbatur, ad familiares et amicos* (vel *notos et familiares*) *ambientes nobilium adolescentium animos pertentare*; vel, *et tamquam ad familiares et notos ambientes, id quod agi videbatur, nobilium adolescentium animos pertentare*; vel, *et tamquam ad id, quod agi videbatur, familiares ac notos ambientes, adolescentium animos, &c.* Klock. Perperam censet Glareanus, delendam præpositionem *ad*, inhaerentem omnibus Mss. Pall. Deinde legit primus ex iis, *quod agi videbatur*. Vult legatos mimos fuisse, hoc est, prætextu repetundorum bonorum influxisse in animos juvenum nobilissimorum, ut reciperentur Tarquini: aptum verbum *ad πρόσφασιν* significandam. Gebh. Præpositionem *ad* etiam in omnibus nostris invenio. Idem præterea in vocem *videbatur* conspirant. Similitudo ductum causa fuit, ut illud in Pall. 1. in *videbatur* abierit. Nulla etiam conjecturarum Klockii opus est. Verba enim ita accipienda, quasi scriptum esset 'ad id ambientes animos adolescentium pertentant illos animos.' Vid. hoc lib. ad c. 46. 10. *ambigentes* est in Gaertn.

Nobilium adolescentium animos pertentabant] Habet volumen Vormac.

pertentant. Nec fuit causa, cur in *pertentabant* verteretur. Rhen. Cod. Vormac. subscribunt omnes, quos consului.

§ 7 *His literas ab Tarquiniis reddunt*] Vocula *his* abest a Voss. 2. Tum *literas a Tarq.* idem cum Leid. 2. et Gaertn. Paulo ante *a quibus or. plac. acc. est*, alia verborum positione, est in Harl. 2. et Lipsiens.

De accipiendis clam nocte in urbem regibus] *De acc. in urb. clam nocte reg.* Harl. 2. et Lipsiens. *de acc. clam nocte reg. urbem* Leid. 2.

CAP. IV. § 1 *Vitelliis Aquiliisque fratribus*] Aquillii duobus ll scribendi. Sic est enim in Capitolinis monumentis. Ceterum ne quis putet, Dionysium v. p. 281. dissentire a Livio, qui pro *Vitelliis Gellios* nominet. Nam mendum est in voce Γελλίους pro Οὐίτελλίους, ut recte est ap. Plut. in Poplic. p. 98. in cujus Coriolano p. 227. est etiam vitiose Οὐίκαnovs pro Λαονίκαnovs eadem ratione mendi. Sigon. Hudson. etiam ad Dion. Hal. loc. laud. monet, in Vat. ejus scriptoris semper duplici λλ scriptum esse Ἀκὺλλιοι. In Numm. Famil. Patinus septem hujus gentis nummos edidit, in quorum quatuor AQVILLVS scribitur, in uno AQVILVS; in reliquis scriptura ambigua est, quod in iis non integrum nomen, sed tantum AQVIL. reperiatur. Nummos et Fastos consulares *Aquillium*, lapides plerumque *Aquilium* exhibere, testis est Phil. a Turre in monum. vet. Antii c. 2. p. 24. Plerique codd. etiam hic *Aquilliis* habent. Quamvis vero haud multum intersit, utro modo nomen scribatur, cum Sigonio tamen ubique *Aquillius* ex fastis Capit. recepi.

Primo commissa res est] Tò est omitunt antiquiores edd. Primus addidit Aldus. Et servant etiam, quos adhibui, Mss.

§ 2 *Eos quoque in societatem consilii*] *Eos quosque* Harl. antiq. Sed prima vocula deest in Port. a m. pr. pr.

qua margini adscriptum *eosque*. *Eosque*, pro *eos quoque*, habet Voss. 2. De quo librariorum errore dictum est ad v. 27. § 1.

Præterea et nobiles aliquot adolescentes] Pall. et Campani ed. *præterea aliquot nobiles adolescentes*. Gebh. Eadem scriptura superest in Voss. 2. Leid. utroq; Port. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *præter. nob. aliquot adol.* Harl. antiq.

Conscii adsumti, quorum vetustate memoria abiit] *Conscii adsumti* Hav. *socii adsumti* Oxon. L, 1. Hearnii, qui in L. 2. vocem *conscii* deesse monuit: *conscii adsumti sunt* Leid. 2. Postea *memoria abiit* Leid. 1. qui error in scriptis frequens est. Similes vide ad i. 34. § 8. et hoc lib. c. 31. § 11. iii. 50. § 11. c. 51. § 12. Epit. Liv. v. et xlii. 13. § 11. et alibi. Caussam dabinus xxxvi. 19. § 2. et c. 20. § 3.

§ 3 *Quum in senatu vicisset sententia*] *In senatu venisset sent.* Leid. 2. *Vincit sententia*, quæ obtinet. Inf. xxxvii. 19. 'Hæc sententia vicit.' Homines etiam 'vincere' dicuntur, quorum sententia probatur. ii. 30. 'Factione respectuque rerum privatarum Appius vicit.' xlii. 47. 'Vicit tamen ea pars senatus.' Vid. Cort. ad Sall. Jug. c. 16. § 1. Mox idem cod. præfert *legatique spat.* pro *legati, quod spat.* Posterior error indenatus, quod librarii non recte distinxerint notas, quibus utraque vocabula per compendium scribi solent. Vid. hoc lib. ad c. 41. § 8. et ad iv. 21. § 5.

Spatium ad relicula comparanda] Ita in prima Aldina vidi. Vett. enim edd. ordine mutato ad *comp. relicula*. Sed cum Aldo faciunt codd. scripti.

Consultando absument] *Assument* Flor. Leid. ambo, Lipsiens. et Harl. 2. passim in Mss. obvio errore. Vid. ad c. 42. § 4. De locutione 'absumere tempus' vid. ad xxvii. 13. § 3.

§ 4 *Nam aliter qui credituros eos, non vana ab legatis super rebus tantis adferri*] Pall. 1. ac 3. *non vana ab le-*

gatis super rebus tantis atteri. An *at-teri* erit adfricari, et quasi allini? puto tamen ex vitiosis litterarum ductibus promanasse. Gebh. *Non aliter quidem cred. eos* Neapol. Lat. et priscae edd. usque ad Aldum, a quo perfecta est, quæ nunc obtinet, lectio. *Nam aliter qui crediturus esset eos* Hav. *nam aliter quid cred. eos, nisi vana a leg.* Voss. 2. *nam aliter qui cred. eos, non nisi vana ab leg.* Harl. 2. *nam aliter qui cred. eos, non varia vana alligatis* Gaertn. duplici lectione juncta: a *legatis* etiam Leid. 2. Denique *super tantis rebus atteri* Lipsiens. in contextu a m. pr. pro quo a m. sec. *afferri* emendatum in margine est: *super tantis rebus adteri* Leid. 1. Quod recte ex vitiosis litterarum ductibus promanasse existimat Gebhardus.

Datæ literæ, ut pignus fidei essent] Nisi fallor, elegantius primus noster ut *pignus fidei facerent*; quia ambigue repetitum verbum venustatem indit sententiæ. Gebh. *Ut pignus fidei facerent* soli ex nostris Lipsiens. et Harl. 2. Si ad ipsam locutionem diligentius animum adtendisset Gebhardus, scripturam illam vulgatæ numquam prætulisset. Literæ enim non 'faciebant,' sed 'erant' pignus fidei. Ita infra xxxix. 10. 'Hæc amoris pignora quum essent, nec quidquam secretum alter ab altero haberent.' Val. Max. vi. 9. ex. ext. 2. 'Quum omnium postea Graii sanguinis virorum clarissimus exstiterit, mediumque Europæ et Asiæ vel spei vel desperationis pignus fuerit.'

§ 5 *Et cœnatum forte apud Vitellios esset*] Copula *et* impeditam facit orationem, quæ ea sublata melius procedit. Duk. *Et cœnati forte ap. Vit. essent* priscae edd. ante Aldum, qui *cœnatum* et *esset* reposuit; in quam lect. etiam codd. scripti conspirant. Vide Voss. Gramm. v. 21.

Conjuratique ibi, &c. de novo, ut fit, consilio egissent] *Conjurati* sine copula Hav. Mox etiam propositio

de exsulat ab Harl. 2.

Sermonem eorum ex servis unus excepit] *Sermonem horum* Voss. 2. Tum *unus ex servis*, in alium ordinem vocabulis digestis, Hav.

Qui jam antea id senserat] Dispice, an non æque venustus codex Pal. 1. in lectione hac, *qui jam id ante sens.* Gebh. Eandem lect. deprehendo etiam in Harl. recent. Reliqui codd. nihil mutant, nisi quod *qui jam ante id sens.* sit in Lipsiens. et Gaertn.

§ 6 *Ut literæ legatis darentur, quæ deprehensæ rem congruere possent*] Trajectione pronominis Pall. tres, *ut litteræ, quæ legatis darentur, deprehensæ*, &c. Gebh. Eadem pronominis trajectio exstat et in Voss. 2. Harl. 2. Port, Lipsiens. Gaertn. et Hav. Qui tamen fide digniores sunt, Leid. uterque et Harl. antiq. ordinem non inmutant.

Rem ad consules detulit] Hæc iterum lectio Aldo debetur, cui consentiunt codd. omnes, quos consului. Vulgo ante eum edebatur *defert*. Præterea *ē ad consules*, pro *rem ad consules*, Harl. antiq.

§ 7 *Ad deprehendendos legatos conjuratosque profecti domo*] *Ad prehendendos Flor.* Harl. 2. Male. Vide ad Liv. xxxvii. 11. § 1. Præterea *domo profecti ad dep. leg. conj.* Leid. 2.

In vincula coniectis] *In vincla contracte* Voss. 2. et Leid. uterq. Ita se variis locis in Pal. quoque scriptum invenisse testatur Gebh. ad ii. 39. § 7. et alibi. Vide ad iii. 56. § 4.

De legatis paullulum addubitatum est] *Addubitandum est* Lipsiens. *dubitatum est* Leid. 2. Harl. 2. et Port. a m. sec. Sed vulgatum probum, et 'addubitare' non modo aliis optimis scriptoribus, verum et Livio frequens est. Inf. viii. 10. 'Paullisper addubitavit, an consurgendi jam triens tempus esset.' x. 19. 'Appian addubitasse ferunt, cernentem, seu pugnante, seu quieto

se, fore collegæ victoriam.' Ap. Cic. etiam sæpius occurrit. Ceterum legati utrum et qua ex causa puniri possint, latius disquirat magnus Grotius, hoc etiam exemplo in medium adducto, de Jur. Belli ac Pacis ii. 18. § 4. Eam materiam etiam singulari libro inlustravit Cornel. van Bynkershoek, curiæ supremæ in Hollandia præses, ejusque eximium decus et ornamentum.

Quamquam visi sunt commisisse] *Quamquam visi sint* Leid. 2. Port. Harl. 2. et Hav. Solet quidem τὸ *quamquam* interdum subjunctivo, plerumque tamen indicativo jungi. Vide Voss. Gramm. vii. 67. quare et vulgatum mutandi causa non est.

CAP. v. § 1 *De bonis regiis, quæ reddenda ante censuerant*] Pall. et Campani ed. *quæ reddi ante*. Gebh. Omnes scripti alicujus numeri, *quæ reddi ante*. Mutarunt, quia non erat publici saporis. Columel. viii. 17. 'Hos autem meatus fieri censemus per imam consepti partem.' Idem sæpe, 'Quod etiam nos facere censemus.' 'Locus, ubi vivarium constitnere censemus.' A. Gell. xx. 1. 'Propterea prætores postea hanc abolescere et relinqui censuerunt.' Cic. in Verr. v. 26. 'Appellitur navis Syracusas, spectatur ab omnibus, supplicium sumi putatur.' Secat Lambinus ob locutionem ultimi membri, ut ait, duriusculam et propemodum insolentem. Etiam Gruterus, utcumque toleret, ambigit tamen, et verum sensum non expedire se fatetur. Quasi 'sumi putatur' aliud sit, quam sumtum iri creditur, vel, ut sumatur, expectatur. Atque eo accuratius dixit 'sumi,' quia in manifestos sceleris præjudicatum erat, et a prima captivitate usque præsens et jamjam fore credebatur. Sic jurisconsulti dicunt satisfactiones 'judicatum solvi,' pro solutum iri; 'rem ratam haberi,' pro habitum iri. Plautus Mil. ii. 2. 76. 'Et ego impetrare me dico id, quod

petis: id est, impetraturum, et quidem tam certo, quasi jam habeamus. 'Me' autem ait, quoniam et sua interesse vult intelligi propter studium erga amantes. Mira hic pertinacia editorum, qui, cum fateantur, sic esse in Mss. tamen exhibuerunt *impetraturum*. Saltem *impetrassere* fecissent; esset id tolerabilius. Cic. ad Att. iv. 16. 'Cato tamen affirmat, se vivo illum non triumphare.' J. F. Gron. *De bonis regis* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. et Hav. frequentissimo et passim in Mss. obvio errore. Vide ad xxxii. 6. § 6. Ceteroquin Livius potius dixisset *de bonis regum*, ut auctor epit. hujus libr. 'Bona regum diripi jussit.' Sed ut 'bona regia,' ita mox 'præda regia.' Quod sequitur, *quæ reddenda ante cens.* effectum est ex cap. præc. 'Quum in senatu vicisset sententia, quæ censebat reddenda bona.' Sed omnes etiam nostri codd. illis, qui ab aliis excussi sunt, consentientes legunt *quæ reddi ante cens.* quod immerito a primis edd. mutatum est. Quin et Aldus, quum primo recte *quæ reddi ante censuerant* edidisset, inter errata deinde emendari jussit *quæ reddenda ante censuerant*. Sed priori forma sæpius Livius locutus est. Inf. xxiv. 22. 'Si tutelam alieni regni suum regnum velit facere, eundem se censere, multo acrius ab Andranodoro, quam ab Hieronymo, repeti libertatem.' xxvii. 5. 'Ita movere senatum, ut non expectanda comitis consuli censerent, sed dictatorem comitiorum habendorum dici, et extemplo in provinciam redeundum.' xxxvii. 36. 'Postquam nihil aequi in consilio impetrare se censebat.' xlv. 16. 'Censuere Patres, duas provincias Hispaniam rursus fieri, quæ una per bellum Macedonicum fuerat, et Macedoniam Illyricumque eosdem, L. Paulium et L. Anicium, obtinere.' Sid. Ital. i. 682. 'ducisne Ceperit

arma furor; Patres an signa moveri Censuerint?' In hac locutione præsertim frequentissimus est Columel. ut i. 2. 'Censeo igitur in propinquo agrum mercari.' c. 3. 'Inre igitur, quantum mea fert opinio, M. Porcius talem pestem vitare censuit.' c. 5. 'Propter quæ censeo, ejusmodi vitare incommoda, villamque nec in via, nec pestilenti loco, sed procul et editiore situ condere.' iii. 10. 'Quare magno opere censeo in eligendis seminibus adhibere curam.' præfat. l. vi. 'Ipse quoque censeo, tam pecorum, quam agrorum cultum pernoscere.' l. vi. c. 26. 'Castrare vitulos Mago censet, dum adhuc teneri sunt.' vii. 5. 'Censet propter hanc sæpius ac diligenter ovium terga perspicere:' et aliis locis pluribus. Just. xiii. 2. § 5. 'Perdicca censet, Roxanæ expectari partum.' 'Censet reddi' est, censet reddenda, sive censet æquum esse reddi, ut Livius loquitur xxiv. 37. 'Itaque claves portarum reddi sibi æquum censent:' et xxxiv. 22. 'An æquum censeatis, nobilissimam vetustissimamque civitatem, in media Græcia sitam, repeti in libertatem?' Eodem modo *adsignari curaret*, pro *adsignandum curaret*, Gron. Livio restituit infra xxxii. 1. § 6. Ubi plura vide. 'Conjuraverant incendere,' id est, se incensuros, xxvii. 3. § 4. Ubi etiam alia notantur. Vide etiam Burmann. ad Quinct. Instit. Orat. ii. 7. fin. et J. F. Gron. ad Gell. Noct. Att. v. 6.

Illi victi ira vetuere reddi, vetuere in publicum redigi Fald. Ms. *Ibi victi ica est. reddi, in pub. ret. redigi.* Mod. Pal. 2. *illi infecta re ret. reddi, in pub. ret. redigi.* Modianæ lectionis in nostris libb. neque vola, neque vestigium. Gebh. Modianæ lectionis vestigium in solo inveni Leid. 1. in quo, inepetite divisis ac conjunctis vocabulis, *victi refertur a patre sibi victuram vetuere reddi*, pro *refertur ad patres. ibi victi ira*: voci enim *sibi* a principio

adhæsit ultima proximæ litera. *Isti victi ira vet. reddi* Voss. 2. *illi victa ira vet. reddi* Leid. 2. *illi bona, victi ira, vet. reddi* Harl. 2. *illi inrecti ira vet. reddigi*, reliquis omissis, Port. Sed margini pro var. lect. adscriptum *illi irati victi ira*, ita tamen, ut subjectis signis *irati* inducendum librarius indicaverit: sequentia vero, ut nunc editur, emendantur. *Illi victi ira vet. reddigi*, mediis neglectis, Hav. *illi veturam vet. reddi* Lipsiens. *illi et reddi*, reliquis exsulantibus, Gaertn. Præterea *vetuere in publicam reddigi* Leid. 2. *in publicum vet. reddigi* Voss. 2. Lipsiens. et uterq. Harl. *ibi victi ira* etiam est in omnibus, quas consului, edd. antt. quod pro tum victi ira accipi potest. Vide ad VII. 23. § 4. Et ita per vocem *ibi* decretum senatus, quod nunc, deprehensis legatorum insidiis, factum est, obponeretur priori decreto, quo bona reddi placuit. Præstat tamen lectio recepta. Neque *victi ira* mutari placet: ita 'victus ratione' XLII. 69. 'Victus tamen ratione, silentio noctis transductis copiis, castra in ulteriore ripa communit.' Ovid. Met. IV. 563. 'luctu serieque malorum Victus et ostentis, quæ plurima viderat, exit Conditor urbe sua.'

§ 2 *Ut, contacta regia præda, spem in perpetuum cum his pacis amitteret* *Ut, contractata regia præda* Hearnii Oxon. N. quod glossema puto vel peccatum librarii, credentis τὸ *contacta* poni casu sexto, quum potius videatur, accipiendum esse casu primo. Nihil itaque mutandum. Elegans est locutio 'contacta plebs præda,' metaphora desumpta vel a morbis contagiosis, qui tactu in alios transeunt, vel ab iis qui numinis impulsu externantur, et proprie 'tangi,' 'adtingi,' 'contingi' dicuntur. Inf. IV. 9. 'Velut contacta civitate rabie duorum juvenum, finestas nuptias ex occasu patriæ petentium.' c. 15. 'Bonæque contacta pretiis regni mercan-

di publicarentur:' ubi non multum dissimili errore quidam codd. *contracta*. VI. 28. 'Si diem contactum religione, insignemque nomine ejus loci timeant Romani.' Et hic idem error in plerisque Mss. regnat. XXI. 48. 'Scipio cædem cum signum defectionis omnium Gallorum esse ratus, contactosque eo scelere, velut injecta rabie, ad arma ituros.' XXIX. 8. 'Eadem illa pecunia omnibus contactis ea violatione templi furorem objecit.' c. 18. 'At, hercule, milites contactos sacrilegio furor agitat.' Hoc etiam loco alii codd. *contractos*, alii *contractatos* præferunt. XXXI. 8. 'Et consules duas urbanas legiones scribere jussi, quæ, si quo res posceret, multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate, iraque inde tumentibus, mitterentur:' neque hic omnes codd. ejusdem erroris immunes sunt. XXXVIII. 55. 'Ut omnia contacta societate peculatus viderentur.' XLV. 31. 'Obnoxios pedibus eorum subjecit, quos aliqua parte suspicio favoris in regem contigerat.' Vide Gebh. Crepund. I. 15. cui tamen prior a morbis deducta metaphora displicet, Burmann. ad Nason. Her. Epist. XV. vs. 140. et Ciaccon. ad Sall. Histor. I. in Orat. Lepidi: ubi tamen Cort. p. 941. *rabie contracta* vindicat. Præterea *amitterent* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Ex deliciis Livianis est 'plebs contacta amitterent.' Ita unus codex præfert hoc lib. c. 9. 'Nec hostes modo timebant, sed suosmet ipsi cives, ne Romana plebs, metu perculsa, receptis in urbem regibus, vel cum servitute pacem acciperent:' ubi reliqui cum editis *acciperet*. c. 18. 'Postquam præferri securos viderunt, magnus plebem metus incessit, ut intentiores essent ad dicto parendum.' III. 29. 'Plebes videt, ut quantum eosdem tribunus crearent.' Ita multi codd. exhibent III. 38. 'Hæc fremunt plebes:' ubi vulgo editur *fremebat*. I. 17. 'Adeo id

gratum plebi fuit, ut, ne victi beneficio viderentur, id modo sciscerent, juberentque.' iv. 10. 'Parata vobis plebes est, si, comubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si jungi, miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt.' iv. 60. 'Nihil acceptum umquam a plebe tanto gaudio traditur, effectum esse fatentibus; ut nemo,' &c. vi. 20. 'Primo commota plebs est, utique postquam sordidatum reum viderunt.' c. 39. 'Se ipsam plebem et commoda morari sua. Liberam urbem ac forum a creditoribus, liberos agros ab injustis possessoribus extemplo, si velint, habere posse. Quæ munera quando tandem satis grato animo æstimaturos, si inter accipendas de suis commodis rogationes spem honoris latoribus earum incidant: nam ita etiam multi codd. non *si velit*. Vide Nic. Heins. ad Nason. Met. l. i. vs. 173. et quæ infra dicuntur ad h. lib. c. 31. § 11. et ad c. 39. § 8. Pari modo etiam alia collectiva Livium construere solitum fuisse videbimus ad xxxv. 26. § 9. Hic tamen optimi codd. constanter servant *amitteret*.

Qui inter urbem... Martius deinde campus fuit] Intra urbem Voss. 2. et Gaertn. sollemni errore. Vide paullo inf. hoc eodem cap. § 8. et ad Liv. v. 27. § 3. Tum *et Tiberim* Harl. 2. et Hav. Denique *Mart. deinde camp. dict. sine τφ fuit*, idem Hav.

§ 3 *Seges farris dicitur fuisse matura messi*] Communior sententia est, regifugium in extremum mensem Februarium incidisse: quo tempore quomodo seges farris messi matura esse potuerit, exponunt Panvinus in Commentar. ad Fast. l. i. et Petav. de Doctr. Temp. x. 22. Duk. *Maturæ messi* Leid. ambo, Voss. 2. Lipsiens. et Gaertn. quod deinde mutatum in *maturæ messis* in Port. Hav. et vet. cod. Latini. Sed *matura messi*, ut 'maturus imperio' 1. 3. 'Nondum

maturus imperio Ascanius Anea filius erat: 'maturus militiæ' XLII. 52. 'Per omne id tempus quieta Macedonia et progeniem ediderat, cujus magna pars matura militiæ erat.' 'tempestivum messibus' eodem sensu dixit Plin. Hist. Nat. xxv. 5.

Quia religiosum erat consumere] *Quia id relig. erat* Harl. 2. *quia irreligiousum erat* Port. Librarius non percepit vim vocis. Inf. III. 22. 'Lustrum propter Capitolium captum, consulem occisum, condi religiosum fuit: 'Religioni fuit' inf. inquit v. 31.

Segetem magna vis hominum simul inmissa corbibus fudere in Tiberim] Corbes messorios intelligit, de quibus auctores rei rusticæ. *H. Vales*. Eorum meminit Liv. xxii. 1. 'In Antiati metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse.' Val. Max. i. 6. ex. 5. 'Etiam metentibus apud Antium cruentas spicas in corbem decidisse.' Oros. iv. 15. 'Apud Antium metentibus cruentas spicas in corbem decidisse: 'corbes messorios, vel messorias, memorat etiam Cic. pro Sext. c. 38. 'Mulonicam pennulam arripuit, cum qua primum Romam ad comitia venerat: messoria se corbe contextit: unde de magnitudine talis corbis conjectura iniri potest. Memorat quoque Serv. ad Virg. Ecl. viii. vs. 82. 'Virgines Vestales tres maximæ ex Nonis Maiis ad pridie Idus Maias alternis diebus spicas adoreas in corbibus messuariis ponunt.' Ceterum vir doctus ad marg. ed. Curionis, et Ant. Periz. ad oram cod. sui monuerunt, forte legendum *inmissam corbibus*: quomodo in uno etiam Harl. antiq. reperi. Utraque lectio satis commodum sensum præbet, et ferri potest: indicat enim, causam, cur insula nata sit, illam fuisse, quod magna vis hominum simul inmissa, vel simul inmissam corbibus segetem fuderint in Tiberim tenui aqua fluentem; quod non ita facile evenisset, si paullatim vel per partes fudissent in Tiberim.

Causa itaque non est, cur a recepta lect. recedamus: *simul inmissa* nim. in eam, sive in segetem, quod ex præced. huc revocandum. Vide hoc lib. ad c. 40. § 10. Præterea *fundere* Leid. 2. ut per infinitivum concipiatur oratio, quemadmodum et subjungitur, 'Ita in vadis hæsitantis frumenti acervos sedisse inlitos limo:' sed nihil mutandum. 'Magna vis hominum fudere,' quemadmodum 'major pars fugerent' v. 38. § 5. ubi plura vide. Paulo ante *desertam*, pro *desectam*, Gaertn. qui idem mox verbis proximis alio ordine præfert *tenui aqua fluentem*.

In vadis hæsitantis frumenti acervos consedissee inlitos limo] Antiq. lectio *acervos sedisse illitos limo*. Rhen. *Sedissee* etiam præferunt omnes, quos consului, codd. præter unum Hav. qui a m. emendatrice habet *consedissee*. Hearne etiam, notans in ed. Rom. pr. *consedissee* legi, et tamen de codd. Oxon. scriptura nihil subjungens, indicare videtur, eos quoque constanter *sedisse* legere. 'Sedere' est obhærere. Ita naves dicuntur 'sedere,' vel, quod tantumdem valet, 'sidere,' quum vadis vel scopulis obhærent. Inf. xxvi. 45. 'Per piscatores Tarraconenses, nunc levibus cymbis, nunc, ubi eæ siderent, vadis pervagos stagnum, compertum habebat, facilem pedibus ad murum transitum dari:' ubi vide Lucan. l. ix. vs. 335. 'Has vada destituunt, atque interrupta profundo Terra ferit puppes: dubioque obnoxia fato Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.' Et eo sensu 'sedere' occurrit apud eundem Lucan. l. viii. vs. 725. 'Expectat fluctus, pelagoque juvante cadaver Impellit: postquam sicco jam litore sedit.' Præterea in vadis *hæsitantes frum.* Harl. 2.

§ 4 *Insulam inde paulatim ... factam*] *Insula inde paulatim ... facta* Voss. 2. et Gaertn.

Postea credo additas moles, manique

adjutum] Corrige, *adjutam*. Refertur enim ad 'insulam,' vel 'aream.' Sen. Cons. ad Marc. c. 17. 'Videbis portum quietissimum omnium, quos aut natura posuit in tutelam classium, aut adjuvit manus.' J. F. Gron. *Adjutum* perstat in omnibus codd. nisi quod *adjutas* in uno Oxon. L. 2. Hearne invenerit. Donjatius nihil esse putat, quod Gronovio obsequamur, et *adjutum* interpretatur eam rem, quam casus inchoaverat, hominum arte promotam, et sic perfectum opus. Sæpe ita neutro genere oratio enunciatur, quamvis præcedentia aliud genus requirere videantur. Ita iv. 51. 'Ne vacuum quidem agrum nuper ex hostibus captum plebi dividere, mox paucis, ut cetera, futurum prædæ.' XLIV. 6. 'Duos enim saltus, per quos inde evadere possent, habebant Romani; unum per Tempe in Thessaliam, alterum in Macedoniam præter Diem: quæ utraque regiis tenebantur præsidiiis.' et c. 36. 'Lassitudo et sitis jam sentiebatur, et meridie instante magis accessurum utrumque adparebat.' Ubi etiam Gron. vel *accessuram utramque* emendat, vel intelligit *malum*. Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 13. § 6. ubi et locum similem Livii, a Gronovio itidem tentatum, vindicat; qui est i. 53. 'Vetant mirari, si, qualis in cives qualis in socios, talis ad ultimum in liberos esset: in se ipsum postremo sæviturum, si alia desint.' Vide ad iv. 54. § 4. Elegans est etiam illud *manu*, id est, opera humana. Lucret. i. 210. 'quoniam incultis præstare videmus Culta loca, et manibus meliores reddi factus.' Ovid. Met. xi. 728. 'adjacet undis Facta manu moles, quæ primas æquoris undas Frangit, et incursus quæ præde lassat aquarum.' Colum. iii. 1. 'Earum' (arborum) 'species diversæ et multiformes sunt: quippe varii generis, nullis hominum cogentibus, ipsæ sponte sua veniunt, multæ etiam

nostra manu satæ procedunt.' vi. 22. 'Nec tam fluvios rivosque desiderant, quam lacus manu factos.' Quinctil. Instit. Orat. v. 14. p. 488. 'Ut ea nasci, et ipsa provenire natura, non manu facta et arte suscepta magistrum fateri ubique videantur.' ubi vide Burmann. Justin. xii. 7. § 7. 'Ad spectaculum sacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis vite hederæque non aliter vestiti, quam si manu cultus colentiumque industria exornatus esset.' Curt. vii. 11. 'Deversoria regionis illius magnos recessus habent amœnosque nemoribus manu consitis.' Plin. Hist. Nat. vi. 27. 'Habitatur in colle manu facto inter confluentes.' v. 9. 'Inter Arsinoiten autem ac Memphiten lacus fuit manu factus.' Videndus etiam Burm. ad Ovid. Ibin vs. 148. Illis, 'quæ manu adjuvantur,' obponi solent, 'quæ nascuntur, et ipsa proveniunt natura,' ut ap. Quinct. loco laud. vel quæ nativa sunt. Ovid. Heroid. v. 61. 'Adspicit immensum moles nativa profundum : Mons fuit : æquoreis illa resistit aquis.' Fast. v. 149. 'Est moles nativa : loco res nomina fecit. Adpellant saxum : pars bona montis ea est.' Met. iii. 158. 'simulaverat artem Ingenio natura suo ; nam pumice vivo Et levibus topis nativum duxerat arcum.' Propert. iii. 11. 36. 'Altaque nativo creverat herba toro.' Just. xxiv. 6. 'Ita templum et civitatem non muri, sed præcipitia ; nec manu facta, sed naturalia præsidia, defendunt.' Curt. v. 1. § 31. 'Quum vetustas non opera solum manu facta, sed etiam ipsam naturam paullatim exedendo perimat.' iii. 4. 'Monimenta, quæ manu ponimus, naturali situ imitante.' Ceterum creditur, pro credo, est in Hav. Quod genus loquendi supra inlustravi ad Liv. i. 31. § 8. Sed huic uni codici, reliquis renuentibus, fidem habere temerarium ac calidum nimis foret.

Tam eminens arca, firma templis quoque ac porticibus sustinendis esset] Frigere videtur *tam*, nec necessarium esse ad intelligendam sententiam sequentium. Suspicio, Livium scripsisse *jam*, id est, quæ jam eminebat, postquam paullatim insula facta erat. *Jam* et *Tam* sæpe permutantur. Vide Drak. ad Sil. xiv. 427. Adde Gron. ad Liv. xxviii. 39. Duk. Ita Dan. Heinusius apud Elzeviros primus edidit, enique Gronovii, Doujatius, ac nuper Amstelædamenses secuti sunt. Id autem contra libb. optimorum fidem factum esse Hearne in addendis testatur. Antea editum fuerat *firmaque templis quoque*. Quam lectionem cur viri docti mutaverint, causa latet. Certe omnes, quibus usus sum, codd. uno consensu *firmaque* servarunt ; quare etiam Livio restitui. Pro *tam* autem non male Duk. *jam* reposuit. De voculis his passim in membranis vett. confusis vide ad xxi. 11. § 12. Si quis tamen *tam* servandum putet, *tam eminens* erit admodum eminens. Vide ad xxxiii. 45. § 4.

§ 5 *Eum ipsum fortuna exactorem supplicii dedit*] *Eum ipsa fortuna* Lipsiens. et Harl. 2. Male : *cum ipsum* est eundem. Cap. præc. 'Quum in senatu vicisset sententia, quæ censebat reddenda bona, eamque ipsam causam moræ in urbe haberent legati.' c. 10. 'Deinde eos quoque ipsos, exigua parte pontis relicta, revocantibus, qui rescindebant, cedere in tutum cœgit.' iii. 69. 'Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut signa eo ipso die a quæstoribus ex arario prompta delataque in campum, quarta diei hora mota ex campo sint.' vi. 27. 'Jam a Præneste profectos hostes in agro Sabino consedissee nunciabatur. Interim tribunos plebis fama ea ipsa irritaverat ;' et sæpissime alibi. Vide ad xxviii. 8. § 3. Ceterum quæ de exactoribus supplicii aliarumque rerum ad hunc lo-

cum Mod. notarat, expungenda duxi, quod desumpta forent ex illis, quæ Lipsius observavit ad Tac. Ann. III. 14. unde commodè peti possunt.

§ 6 *Omniū in se avertant oculos*] *Averterant oculos* Voss. 2. Leid. 2. et Port. a m. sec. Utrumque ferri potest. Quum tamen *in se* proxime præcedat, vulgatum malo; præsertim quum ab ea scriptura etiam stent meliores libb. Vide ad VI. 23. § 8. Mox *miserabatque* pro *misererebatque* Flor.

§ 7 *Anno patriam liberatam, patrem liberatorem*] *Anno, quo scirent lib. pat.* Harl. 2. *anno, quo scirent pat. lib.* Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. N.

Quidquid hominū Deorumque Romanorum esset] Exemplar scriptum *quidquid Deorum hominūque*. Rhen. *Quidquid Deorum hominūque* etiam præferunt omnes nostri. Mox *proderentur* Klock. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

§ 8 *Nudatosque virgis cædunt*] *Nudosque* Lipsiens. Vide ad X. 37. § 2. Mox verbis proximis *patri vultusque os et ejus* idem Lipsiens.

Eminente animo patri inter publicæ pænæ ministerium] *Et em. patrio animo* Harl. 2. Verum illud et perperam repetitum est ex ult. literis vocis prox. *esset*: quod et alibi in Mss. accidisse dicendum ad XXXIX. 18. § 8. *patrio animo* etiam Lipsiens. Port. et excusi antt. usque ad Aldum, qui auctor est vulgatæ lect. et reliquos omnes codd. consentientes habet. Deinde *intra publicæ* Voss. 2. qui idem etiam verbis præcedd. *intra omne tem.* exhibet. Vide hoc cap. § 2. Dubitat autem Donjatus, utrum Livius dicendo *em. animo patris* indicaverit, paternum affectum, quantumvis dissimulatum, in facie Bruti erupisse, an vero studium in patriam omnes affectus in tam duro ministerio superasse. Posterius tamen præferendum videri ob illud Virg. En. VI. 824. qui de Bruto supplicium do-

liberis sumente dicit, 'Vincet amor patriæ.' Similiter Clericus monet, si 'animus patrius' sit animus in patriam bene adfectus, significari constantiam Bruti; si vero sit animus paternus, significari misericordiam erga filios, quæ sese prodebat. At vellem viri docti docuissent ullo exemplo, 'animum patrium' poni pro animo in patriam bene adfecto. Certe ubique occurrunt 'ritus patrius,' 'sermo patrius,' et hujus generis infinita alia. Verum 'ritus patrius' non est ritus bene in patriam adfectus, patriæ favens, sed gentilis, πατριος. 'Animus patrius' pro paterno, qualis patrem decet, sæpe occurrit. Ita XXXVII. 37. 'Non solum animo patrio gratum munus, sed corpori quoque salubre gaudium fuit.' Eodem sensu 'ira patria' est qualis patrem decet propter filium interfecitum. Ovid. Met. VII. 456. 'Bella parat Minos: qui, quamquam milite, quamquam Classe valet, patria tamen est firmissimus ira.' 'Patria mens' Met. XII. 580. 'At Deus, æquoreas qui cuspide temperat undas, In volucrem corpus nati Sthenelcida versum Mente dolet patria.' Ita tamen hic sumi nequit. Nam patrem animus erga filios misericors decet. Id autem adversaretur aliorum narrationi, qui referunt, Brutum animo immoto et constanti sine gemitu aut lacrimis filiorum supplicium conspexisse. Vide Dion. Hal. Antiq. V. 283. et Val. Max. V. 8. ex. I. qui 'patrem exuisse, ut consulem ageret,' dixit. Quare 'animus patrius' simpliciter capio pro animo patris, et Livium indicasse puto, non modo in vultu et ore, sed ne in animo quidem ejus, licet patris, misericordiæ signa existitis; id imprimis supra oris ac vultus constantiam admiratione dignum fuisse, quod tam forti etiam animo, quamvis patrio, supplicio filiorum interfecerit, ejusque ipse exactor exstiterit. Animus ergo patris emi-

nebat supra spectaculum vultus et oris, id est, magis spectaculo erat, quam vultus et os. Ita 'eminere' infra est cap. 10. 'Privata quoque inter publicos honores studia eminebant.' Hæc itaque ratio est, cur etiam præstare iudicem *animo patrio*, quam, ut codd. quidam et editi invertunt, *patrio animo*.

§ 9 *Secundum pœnam nocentium*] *Nocentum* Vpss. 2. Vossius quidem Gramm. iv. 14. auctor est, genitivos participiorum sæpissime hoc modo per syncopen offerri; at quum exempla, quæ laudat, tantum sint poetarum, quibus major quædam in his ac similibus licentia permittitur, et reliqui codd. hoc loco vulgatæ lect. uno consensu faveant, nihil etiam mutandum existimo.

Premium indici pecunia ex ærario, libertas, et civitas data] De bello Macedonico II. 26. et ejusdem decados IX. 19. liberi indicis præmium erat c. millia gravis æris, servi autem xxv. millia æris et libertas. Hic nihil definiunt de pecunia scriptores. Sall. Cat. c. 30. in immensum augeat: 'Servo' (inquit) 'libertatem et sestertia centum: libero impunitatem ejus rei et sestertiorum ducenta millia:' quæ summa liberi quintuplo est major, servi decuplo, si codd. non errant. Fortassis autem seculum ditius et pericula graviora visa magistratibus hoc effecerunt. Certum igitur est, tempore variatum esse hoc pretium, quod pluribus locis in Livio ostendi potest. *Clar.* In libris Livii superstitionibus, præterquam xxxii. 26. loco a Clareano laudato, servo indici præter libertatem vel decem vel viginti millia æris gravis præmium datur. Ita servi, qui conjunctionem de urbe incendenda et Capitolio occupando indicarunt, 'dena millia gravis æris, quæ tum divitiæ habebantur, ex ærario numerata, et libertas præmium fuit.' iv. 45. Servo, qui conjunctionem servorum in campo Mar-

tio indicavit, 'data libertas et æris gravis viginti millia' xxii. 33. Servo, ejus indicio Campani, qui incendium in urbe fecerant, aliaque facturi erant, comprehensi sunt, 'libertas data et viginti millia æris' xxvi. 27. Servis, quorum indicio patefacta erat conjuratio Campanorum de tectis, quæ a militibus ex cratibus vel tabulis facta aut arundine texta, et stramento intacta in muris et portis Capuæ militariter ædificata erant, incendendis, 'libertas et æris dena millia data' xxvii. 3. Semel etiam incertæ pecuniæ præmium memoratur iv. cap. ult. Servo enim, qui arcem Artene Romanis prodidit, 'præter libertatem duarum familiarum bona in præmium data.' An vero illud hic extraordinarium fuerit, quod præter libertatem et pecuniam etiam civitatem acceperit, an autem sub libertate in locis Livii adductis etiam civitas intelligi debeat, ambiguum videtur? Ceterum Tarvis. prior habet 'libertas et civitas datæ:' utrum ex auctoritate cod. incertum est. Id vero certum, codd. meos ut et, quas inspexi, vet. edd. nihil mutare.

§ 10 *Ille primum dicitur vindicta liberatus*] *Ibi pr. dic. vindicio lib.* Gaertn. *vindicie*, pro *vindicta*, habet Lipsiens. *vindicta dic. lib.* mutato ordine Harl. 2.

Vindictæ quoque nomen tractum ab illo] *Vindicie quoque nom.* Flor. Leid. 1. Klock. et Harl. antiq. atque ita se in vet. T. Livio legisse testatus est Cujac. in Paratitl. in Cod. vii. tit. 1. quem locum hic in marg. Klockius notarat: *vindicie nomen quoque contractum ab illo* Leid. 2.

Vindicio ipsi nomen fuisse] *Vindici* lego, quia Plut. in Probl. ait, *Ὀδύσις ἢ ὄνομα*. Et Dionysius v. 282. Nominabatur, inquit, *Ὀδύδις*. *Sigon.* Sic et alii apud Fabroti. ad Theophil. § 4. de libertinis. Alii *Vindicem* vocant. Plut. in Public. p. 179. et seqq. ed. II. Steph. est

Ὀβινδίκιος, et sic Ms. Vatic. in Dionys. Halic. v. 7. *Vindici* etiam P. Faber probat de Magistr. Rom. c. 2. Sed non intelligo, quid sit, quod ibi scribit, se existimare, a Livio potius scriptum fuisse *civitatem*, nisi fortassis hic olim lectum fuit in *libertatem accepti viderentur*. Duk. Sigonio etiam Vossium consentire in Etymolog. Ling. Lat. voc. 'Vindico,' Hearne ad hunc locum observavit; quibus tamen ad sentire nequeo. In loco enim Dionysii laudato Hudson se pro *Ὀβινδίκης*, quod certe vitiosum est, in cod. Vat. *Ὀβινδίκιος* reperisse testatur. Locum vero Plut. licet sedulo quæsitum, indagare non potui. At contra ejus mentionem inveni apud eundem Plut. ubi in Poplic. p. 98. et duabus sequentibus eum octies vel sæpius *Ὀβινδίκιον* adpellavit. Accedit, quod etiam apud Zonar. Annal. vii. 12. pari modo *Ὀβινδίκιος* vocetur. Quamvis autem Du Cange in aliis codd. *Ἰοβινδίκιος*, literis transpositis, obvium sibi fuisse prodiderit, patet tamen, in ultimis vocis syllabis ejusque terminatione nihil mutari. Longe itaque verosimilius, puto, omnibus videbitur, Dionysium et ex cod. Vatic. auctoritate, et ex aliis scriptoribus, Livio, Plutarcho, et Zonara, emendandum, quam omnes illos ex Dionysio; præsertim quum non modo Livii, sed et Epitomes Livianæ codd. lectioni Sigonianæ constanter adversentur, ipsiusque Dionysii scriptura *Ὀβινδίκης* etiam, Hudson teste, vitiosa sit. Ceterum *Vindictio ipsi* est in Leid. 2. *Vindito ipsi* in Harl. 2. *Vindicio illi* Voss. 2.

Post illum serratum, ut qui] Scribendum, *post illum observatum*. Rhen. *Observatum* habent etiam omnes codd. nostri. Insuper vero una voce auctiores *post illum observatum* est legunt ex nostris Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav.

Qui ita liberati essent, in civitatem accepti viderentur] Forte *civitatem ad-*

epti viderentur. Vide Petr. Fabrum ad tit. D. de Orig. Jur. et Semestr. ii. 13. *Klock*. Quæ ita conjicienda causa fuerit, ignoro. Omnes nostri codd. manu et typis exarati constanter in *civitatem accepti*, nisi quod in *civitate* præferat Gaertn. Neque locutio displicere potest: ut enim hic 'accipere;' ita 'recipere in civitatem' Cic. dixit Orat. pro Arch. c. 10. 'Rudim hominem majores nostri in civitatem receperunt;' et 'suscipere in civitatem' De Leg. ii. 2. 'Cato, quum esset Tusculi natus, in populi Romani civitatem susceptus est.' Vox ita male deficit in Gaertn.

CAP. VI. § 1 *Non dolore solum tantæ ad irritum cadentis spei, sed etiam odio iraque]* Vocula etiam exsulat a Voss. 2. Sæpiissime ita Livius 'non solum,' vel 'non modo,' 'sed,' pro sed etiam, usus est. Sup. i. 40. 'Non apud regem modo, sed apud Patres plebemque longe maximo honore Ser. Tullius erat.' ii. 2. 'Res tuas tibi non solum reddent cives tui, auctore me; sed, si quid deest, munifice augebunt.' c. 9. 'Nec hostes modo timebant, sed suosmet ipsi cives.' iii. 36. 'Multiplicatusque terror non infimis solum, sed primoribus Patrum.' c. 38. 'Non nuncii solum, sed per urbem agrestium fuga trepidationem injecit.' vi. 7. 'Non Volscorum modo juventutem, sed ingentem Latinorum Hernicorumque.' ix. 37. 'Conciveratque indignatione non Etruriæ modo populos, sed Umbriæ finitima.' xxiii. 7. 'Id non obedienter modo, sed enixe, favore etiam vulgi et studio visendi tot jam victoriis clarum imperatorem, factum est.' xxvii. 46. 'Nero non suadere modo, sed summa ope orare institit.' xxix. 1. 'Neque ipsos modo, sed parentes cognatosque eorum ea cura angebat.' Alia exempla vide ad Liv. xxxviii. 32. § 4. Etiam Sil. Ital. xvi. 506. 'Nec jam, quem sequitur, tantum, sed prima coronæ Spes trepidat, tantis ve-

nientibus, Eurytus, alis.' Ovid. Epist. Her. x. vs. 79. 'Nunc ego non tantum, quæ sum passura, recorder; Sed quæcumque potest ulla relicta pati.' Cic. ad Fam. i. 6. 'Omnibus negotiis non interfuit solum, sed præfuit:' ubi vide Manut. Colum. de Re Rust. i. 3. 'Quod non solum de bove dicitur, sed de omnibus partibus rei nostræ familiaris.' Ita est in optimæ notæ cod. Sangerman. quum vulgo edatur, *sed etiam de omnibus*. Supersunt etiam plura loca ap. Liv. ubi ambigua est scriptura, et vulgo quidem aliter editur, sed partim in Mss. partim in editis antt. τὸ etiam omittitur. Vide ad i. 13. § 4. et c. 15. § 8. iv. 13. § 11. c. 56. § 6. v. 4. § 2. c. 11. § 4. xxiii. 5. § 8. et c. 6. § 1. xxvi. 19. § 3. xxviii. 19. § 13. et alibi. Quominus tamen hic ita scribere audeam, facit reliquorum codd. consentiens auctoritas, qui omnes vulgatæ lectioni adhaerent, nisi quod in Hav. sit a m. pr. *sed etiam ira et odio: Itaque postquam*, &c. ubi manus altera τὸ itaque, quod perperam pro *iraque* scriptum erat, delendum indicavit. Mox obreptam, pro obseptam, male Gaertn."

Aperte moliendum ratus] *Aperte indicendum ratus* Voss. 2. Quod ex glossa provenisse videtur. Sil. Ital. xv. 16. 'Nec promptum teneris inmania bella lacertis Moliri.' Ubi vide, quæ antea notavi. Columell. in Præf. de Re Rust. 'Jam qui ædificare velint, fabros et architectos advocent; qui navigia mari concedere, gubernandi peritos; qui bella moliri, armorum et militiæ gnaros.' *Apte*, pro *aperte*; erat in Gaertn. Vide quæ infra plura de hoc errore notata sunt ad xxxi. 22. § 8.

§ 2 *Ne se ortum ejusdem sanguinis extorrem, egentem*] Suspicio legendum, *Ne se ortu ejusdem sang. ext. eg.* ut consentiat cod. Ms. cum vulgatis edd. *Rhen.* Rhen. censet legendum esse, *ortu*. Verum et quia sine auctoritate vett. codd. ita sensit, et quia

durum genus dicendi utrumque est, utramque lectionem mendum suspicor continere. Vereor autem, ne legendum sit hoc loco, *Ne se ortum ab iis ej. sang.* Nam inf. c. 9. de eodem ita loquitur, 'Ne se ortum ab Etruscis, ejusdem sanguinis nominisque, egentes,' &c. *Sigon.* Neque Rhenani correctio, *ne se ortu ejusdem sang.* neque Sigonii, *ne se ortum ex his ej. sang.* adridet aut auribus, aut animo. Interim, quod substitutum, non adjiciunt Mss. nostri, quorum Pal. 3. *ne se ortum ej. sang.* Parum abest, quin verum credam, *ne se ortus ejusdemque sang. ext.* ita c. 9. *Gebh.* Hærent Rhenanus et Sigonius. Ille *ortu*, hic *ortum ab iis* legunt. Atqui nihil est difficultatis; modo distinguas, ut fecimus; et pronomen *se* non accusandi, ut ad ejectos Tarquinius referatur, sed auferendi, ut Veientes Tarquiniensesque Etrucos respiciat, casu accipias, ἀντὶ τοῦ ex ipsis: secus atque infra c. 9. *J. F. Gron.* *Ne se ex ortum* Oxon. N. quem Hearne consulit. Unde conjici posset, legendum *ne ex se ortum*. Verum vulgatum, quod servant omnes nostri, recte expeditiv Gronovius, et docuit, *ne se ortum* accipiendum pro *ne ex se ortum*; eodem modo, quo 'Numitoris filia, a Marte compressa, nati Romulus et Remus,' pro *ex Numitoris filia nati*, supra habuimus in Epit. i. Ita loquitur i. 32. 'Numæ Pompilii regis nepos, filia ortus, Ancus Marcius erat.' c. 34. 'Ancum Sabina matre ortum, nobilemque una imagine Numæ esse.' vi. 40. 'Si Claudię familiæ non sim, nec patricio sanguine ortus:' ita plures codd. pro *nec ex patricio sanguine*. viii. 3. 'Eadem ætas rerum Alexandri Magni est, quem, sorore hujus ortum, in alio tractu orbis invictum bellis juvenem fortuna morbo extinxit.' c. 7. 'Ut me omnes, inquit, pater, tuo sanguine ortum vere ferrent, provocatus equestria hæc spolia capta ex hoste cæso porto.' xxi. 4. 'Et mentione ac sp^c

pacis negligentia, ut fit, apud Pœnos Numidamque orta cavendi, ne quid hostile interim paterentur.' Ita quidam præferunt codd. pro *et ex mentione ac spe pacis orta*. XXXIX. 53. 'Nam etsi minore ætate quam Perseus esset, hunc tamen justa matre familias, illum pellice ortum esse.' Similiter in Epit. XLIX. in uno cod. invenio 'Pellice se et Perseo rege ortum : ' ubi nunc editur, et reliqui codd. exhibent, *ex pellice*. Pariter et oriundus construi docemus ad Epit. I. LXIII.

Extorrem, egentem, ex tanto modo regno] Vir doctus ad marg. ed. Curionis legendum conjicit *ext. ejectum ex tant*. Quæ mutatio, codd. adversantibus, nulli non nimia videbitur. Cort. ad Sall. Jug. c. 14. § 11. se fere verba transponere testatur, *egentem, extorrem ex tant*. Caussam addit, quod, quamvis 'extorris' auctore Non. Marcello dicatur ab eo, quod est extra terram, sicuti exsul est, qui ejectus ex solo patrio est, plerumque tamen addatur 'patria,' 'domo,' vel simili. Id certe frequenter occurrit ap. Liv. ut v. 30. 'Ne exsulem, extorrem populum Romanum ab solo patrio ac diis penatibus in hostium urbem agerent.' VII. 4. 'Criminique ei tribunus inter cetera dabat, quod filium juvenem, nullius probri compertum, extorrem urbe, domo, penatibus, foro, luce, congressu æqualium prohibitum, in opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum dederit.' IX. 34. 'Hæc est eadem familia, Quirites, ejus vi atque injuriis compulsi extorres patria Sacrum Montem occupastis.' XXVII. 37. 'Id vero aruspices, ex Etruria adciti, fœdum ac turpe prodigium dicere : extorrem agro Romano procul terræ contactu alto mergendum.' XXXII. 13. 'Hoc sedibus suis extorrem agmen in præsidium incidit, quod Athamanum, quo tutior frumentatio esset, ducebatur.' XLII. 50. 'Nudatus ad extremum opibus extorrisque regno Samo-

thraciam aliamve quam insulam petere ab Romanis malit.' XLIV. 19. 'Quod si cunctentur facere, brevi extorres regno Ptolemæum et Cleopatram Romanos venturos,' XLV. 4. 'Extorris regno, in parvam insulam compulsus, supplex, fani religione, non viribus suis, tutus esset.' Non tamen id perpetuum est. Absolute enim 'extorris' infra occurrit XXXVII. 53. 'Extorris, expulsus, amissis omnibus copiis, cum turma equitum in castra confugit vestra.' Verum an non junctim capi poterit *extorrem egentem ex tant*. ejectis distinctionibus ante et post vocem *egentem?* ut in quibusdam priscarum edd. factum video. *E tanto*, pro *ex tanto*, Hav. Mox cum liberis adolescentibus Flor.

Ante oculos suos perire sinerent] Pal. 2. ante oc. *perire* suos. Gebh. Ita supra cap. præced. 'Consules in sedem processere suam : ' et sæpissime alibi. Hic tamen nullus codd. quos inspexi, vulgatum ordinem mutat. Ceterum *sinent* habet Gaertn. Adparet facile, olim scriptum fuisse *sin'ent*, sed librarium postea notam neglexisse. Vide hoc lib. ad c. 56. § 7.

Alios peregre in regnum Romanum ad-citos] In regn. acc. Rom. Leid. 2. in regn. Romæ acc. Harl. 2. et Lipsiens. Tum *agentem bello* Gaertn. Vide ad III. 3. § 3.

§ 3 *Patriam se regnumque suum repetere]* *Patriamque se regnumque suum* Gaertn. *Patriam se regnum suumque* Lipsiens. ut forte voluerit scriba, *Patrium se regnum suumque*. Sed præfero vulgatum. Deinde *reposcere* habent vetustissimæ edd. Primus Aldus id mutavit in *repetere* ; quomodo etiam omnes habent codd. nostri. Itamox, 'Ignominias demendas, belloque amissa repetenda, minaciter fremunt.' Et iterum, 'Ita duo duarum civitatum exercitus, ad repetendum regnum belloque persequendos Romanos, secuti Tarquinium.' Alterum videtur ex glossemate propagatum esse.

Adjuvarent ; suas quoque veteres] *Suasque veteres* Leid. 2. Vide ad v. 27. § 1. *adjurabant suos quoque veteres*, aliud cogitans, dedit scriba Gaertn.

§ 4 *Ac pro se quisque*] *Ac pro se quisque decernebat* Gaertn. adjecta ultima dictione, quam etiam ab interpolatoris manu esse, satis adparet.

Romano saltem duce, ignominias demendas] *Romano saltem duci* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Port. Gaertn. Klock. et Hav. Atque ita Hearne se quoque in Oxon. L. 2. et C. invenisse testatur. Similiter etiam Aldus edidit. Postea tamen inter errata monuit, *duce* reponendum esse. Et recte. Veientes fremebant, sub auspiciis ducis Romani ulciscendas clades, quas antea a Romanis acceperant. Meliorem enim nunc fortunam belli se augurari, quum ipse rex Romanorum hujus belli dux praefuturus esset. Non vero praecipue id agebant, ut ignominias, regi Romano inlatas, depellerent. Ita enim non duci, sed regi Romano dicendum fuisset. Præterea salutem, pro saltem, Harl. 1.

Belloque amissa repetenda] *Demendas bello, amissaque repetenda* Leid. 2. Mox nomen et cognatio Hav.

§ 5 *Duo duarum civitatum exercitus*] Prima vox deficit in Lipsiens. sine dubio a seq. intercepta, socordia librariorum. Tum *duarum civitatum* Flor. et Leid. 1. Klock. et quædam priscarum edd. Adeantur infra notanda ad Liv. XXXIII. 20. § 11. et XLI. 22. § 7.

§ 6 *Primus eques hostium agminis fuit*] Pal. 2. *agmine*: quod consideretur, an per ellipsin τὸν in sic eleganter dicatur. Gebh. Nostri omnes *agminis* servant, nisi quod *agmini* sit in Flor. et, manifesto librariorum errore, *agmina* in Voss. 2. Insuper τὸ fuit abest ab Hav. Paullo ante *pedites*, pro *peditem*, Gaertn. Male. Vide ad VII. 35. § 2.

Præerat Aruns Tarquinius, filius re-

gis] Aldinus cod. emendavit *præierat*. Sed *præerat* malim. Nam proxime antecedit, equitem hostium agminis ita primum fuisse ante peditatum, ut Brutum cum equitatu Romano ante Valerium, qui peditatum ducebat. Glar. Pall. 1. ac 3. *præierat*. Quod recte hic legi confirmat verbum 'sequebatur,' nequiquam deliro Glar. restitante. Gebh. *Præierat* etiam Port. Lipsiens. et quædam edd. Aldinam, quæ ita prima exhibuit, secutæ. Sed licet vel Glar. magis delirus Gebhardo ant Gebhardi similibus videar, non tamen induci possum, ut *præerat*, quod servant omnes reliqui codd. et, tribus quatuorve exceptis, omnes excusi, mutem: 'sequebatur' enim non referendum ad *præierat*, sive *præerat*, sed ad verba 'primus eques.' Quin et præscriptas voces parentheseos notis includendas putem hoc modo; *Eodem modo primus eques hostium agminis fuit, (præerat Aruns Tarquinius, regis filius) rex ipse cum legionibus sequebatur*. Si autem Livius uti verbo *præire* maluisset, non videtur *præierat*, sed potius *præibat* dixisse. *Præerat* autem sine casu tertio, pro 'cui' vel 'equiti præerat,' ut sæpe alibi. Ita xxv. 16. 'Ad Magonem, qui in Brutiis præerat, clam in colloquium venit.' Hirt. in Bell. Afric. c. 33. 'Hadrumeti cum duabus legionibus et equitibus septingentis præerat.' Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 1. *præerat* et *præierat* hic confunduntur in scriptis et editis, quemadmodum sæpe alibi 'erat' et 'ierat.' Vide ad Liv. XXI. 46. § 6. Præterea *Arunx* Lipsiens. *Arruns* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 1. et Port. *Arons* Hav. Vide ad Liv. I. 34. § 2. Tum *regis filius*, transpositis vocabulis, Gaertn.

§ 7 *Deinde jam propius ac certius*] *Jam propius esse, ac certius* Leid. 2. Mox *flammatus*, pro *inflammatus*, Leid. 1. In præcedd. vero ubique, pro *ubi*, Harl. 2.

Qui nos extorres' expulit patria] Voss. 1. *pepultit*. J. F. Gron. *Pepultit* etiam Leid. 2. sec. et Oxon. N. quem Hearne consuluit.

Ipse en ille nostris decoratus insignibus] Et sic quidem Campanus quoque edidit. Pal. 1. et 3. *expulit patria: ipse est: ille nostris decoratus insign.* Pal. 2. vero, *ipse est ille, qui nostris decoratus insign.* Gebh. *Ipse est ille, qui nostris decor. insign.* etiam invenio in Hav. *ipse est ille, qui decor. nostris insign.* Voss. 2. *ipse est: ille nostris decor. insign.* Leid. 1. et Port. et ita Aldus edidit; sed in erratis *ipse en ille* reduxit: *ipse enim ille nostris decor. insign.* Leid. 2. et Voss. 1. *ipse illis nostris decor. insign.* Harl. 2. Sed Harl. 1. Gaertn. et Lipsiens. stant a vulgata lectione, quam etiam veram, sed ita distinguendam, puto, *Ipse, en, ille, nostris decoratus insignibus, magnifice incedit.* 'Ipse ille,' ut Sall. Jug. c. 11. 'Nam ipsum illum tribus his proximis annis adoptione in regnum pervenisse.' Cic. de Orat. 1. 58. 'Nam ipsum quidem illud, etiam sine cognitione juris, quam sit bellum, cavere malum, scire possumus.' III. 32. 'Ipse ille Leontinus Gorgias, qui patrono philosopho succubuit orator, &c. sed hic in illo ipso Platonis libro de omni re se copiosissime dicturum esse profitetur.' De Fin. 1. II. c. 26. 'Adulisti aliud humanius horum recentiorum, nunquam dictum ab ipso illo, quod sciam.' De Divin. II. 28. 'Quorum omnium causas si a Chrysippo quaeram, ipse ille divinationis auctor nunquam illa dicet facta fortuito.' Ita et *ipse is*, ap. Liv. XLII. 21. 'Prætor consuluit senatum, quem quaerere ea rogatione vellet. Patres ipsum eum quaerere jusserunt.' Inter illa autem media interjicitur vocula *en*, ut XXXI. 6. 'Consul, en, inquit, hic est, popularibus suis.'

Diū ultores regum adeste] Quæ de solenni usu verbi *adeste* inprecationibus veterum ad hunc locum Medius

notaverat, inde resecanda jussi, existimans sufficere, si legerentur ap. Brissou. de Form. 1. p. 70. unde descripta sunt.

§ 8 *Atque in ipsum infestus consulem dirigit]* *Regit* est in Leid. 1. Gaertn. ut et Harl. antiq. Sed nihil muto. 'Dirigit equum,' ut 'dirigit vulnera,' 'ictum,' 'arcum.' Vide ad Sil. II. 92. Similiter 'dirigere iter,' 'navem.' Vide Nic. Heins. ad Nason. Fast. VI. 484. Liv. XXIX. 27. 'Si jubeat eo dirigi, jam in portu fore omnem classem;' et postea eodem cap. 'Placet omen, inquit, huc dirigit naves.' Val. Max. I. 5. ex. 6. 'In insulam Cyprum, ut aliquid in ea virium contraheret, classem direxit.'

Decorum erat tum ipsis] *Tunc ipsis* Harl. 2. ut mille locis alibi particulæ *tum* et *tunc* commutantur. Vide hoc libro ad c. 12. § 15. *cum ipsis* Lipsiens. et Gaertn. Vide ad Epit. XLVIII. circa finem. Mox *offerunt* Hearnii Oxon. N. et apud me Gaertn.

§ 9 *Adeoquæ infestis animis concurrerunt]* Pal. 1. *procurrunt*. Gebh. *Procurrunt* etiam Lipsiens. Sed *concurrunt* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. Vid. ad Liv. X. 12. § 4. In seqq. *ut neuter, dum* Hav. a m. sec. Et ita quoque antt. edd. sed illæ *tum* verbis seqq. *τὸ ut* omittunt. Ald. demum vulgatum restituit. *Neuter enim, dum* Voss. 2. *neuter, dum hostem vulneret* Voss. 1. et Leid. 2. *dum host. vulneraret* Flor.

Duabus hærentes hastis] Nescio, qui turbent hic membr. Fuldenses, in quibus est, *duabus heremitis hastis*. Mod. *Ducibus hærentes hastis* Harl. 1. *Tum lapsi sint*, Lipsiens. et Gaertn.

§ 10 *Neque ita multo post et pedites superveniunt]* *Multo post pedites* Harl. 2. et *multo post pedites* Lipsiens. Qui ambo codd. inmutata vocabulorum serie, paullo ante habebant, *simul cetera et equestris*. At *simul et ceteris equestris* Gaertn. *Tum supervenerunt*

Hav. *supervenerunt Gaetrn.*

§ 11 *Veientes, vinci ab Romano milite aduerti, fusi fugatique sunt*] Verbum *sunt* postea adjectum est: majore elegantia omittitur. *Rhen. Pall.* et *Campan.* omisso *τῶ sunt*, legunt *fusi fugatique*, ut ante seculum ferme ex *Vormac.* monuit *Rhenanus. Gebh.* Illud *sunt* ignoratur a *Mss. Pall.* omnibus, *Voss. utroq. Rott. Gud. Flor. S. Marci. J. F. Gron.* Vocula *sunt* exsulat etiam a *Leid. utroq. Harl. utroq. Port. Hav. Gaetrn. et Hearnii Oxon. B. et L. 2.* Quare etiam ex contextu ejicere non dubitavi. *Insuper fugatique fusique Voss. 1. fugati fusique Leid. 2.* Plerumque alibi *Livius amat fusi fugatique*, vel sine copula *fusi fugati*. Sed ordinem invertit *Sall. Jug. c. 21.* ‘Semisomnos partim, alios arma sumentes fugant funduntque:’ ubi vid. *Cort.* Præterea a *Romano milite Voss. 2. Gaetrn. et Hav.* Tum, transpositis vocibus, *non solum stetit Lipsiens. et Port.*

Sed etiam ab sua parte] *Pal. 2. sed etiam jam ab sua parte. Gebh.* Illud *jam* vacat, et repetitum videtur ex ultimis literis prox. voc. Præterea a *sua parte Voss. 1. et Leid. 2.*

CAP. VII. § 1 *Ita quum pugnatum esset*] *Itaque quum pugn.* *Lipsiens. Male.* Verum solent sæpissime hæ voculæ in *Mss.* commutari. Vid. ad *xxi. 53. § 7.* Mox *Tarquinius et Etruscos Hav. Tarquinius Etruscos atque Harl. 1.* Denique *abiret, pro abi- rent, perperam præfert Hav.*

§ 2 *Adjiciunt miracula huic pugne*] *Adjiciuntur miracula Gaetrn.* quomodo fere ‘inseritur fabula’ est v. 21. Potius tamen nihil muto. Sæpius enim solitus est *Livius* verbis pluralibus sine adposito nomine uti. Vide ad *xxxiv. 56. § 11.* Error vero inde ortus videtur, quod librarii passim syllabam ultimam *ur* vel addere vel omittere consueverint. Vide ad *xxxix. 22. § 8.*

Silentio proximæ noctis] *Broekhus.*

ad *Tibul. Eleg. II. 5. 71.* scribit, ‘proximam noctem’ eam intelligendam esse, ‘quæ proxime præcessit ante ipsum conflictum,’ auctore *Val. Max. I. 8. 5.* Sed ‘proximam noctem’ hic esse eam, quæ pugnam proxime secuta est, ex ipsius *Livii* verbis contra *Val. Max.* recte ostendit *Torrentius* ad illum locum; et apertum est ex iis, quæ *Dion. Hal. v. 16. et Plut. in Public. p. 184.* scribunt. *Duk.*

Ex silva Arsia ingentem editam vocem] Sic etiam *Valerius cap. de miraculis I. 8. 5.* At *Plut. in Poplic. p. 101.* *Οὔρσον ἄλσος* appellat. *Sigon.* Vid. *Xylandr. ad Plut. Public. et Sylburg. ad Dion. Hal. v. 14. Duk.* Nomen hujus luci omittit *Zonar. Ann. VII. 12.* Verum *δρυμὸν ἱερὸν ἥρωος Ὀρέτρου, silvam heroï Horato sacram*, vocat *Dionys. Hal. Ant. v. p. 288.* Vid. *Cluv. Ital. Ant. III. 2. p. 868.* qui *Arsiæ* adpellationem ob consensum inter *Livii* *Valerii*que exemplaria veriolem credit, ideoque sibi suspicionem fuisse fatetur, *Plut.* quoque scripsisse ‘*Ἀρσιον ἄλσος*, nisi illud *Οὔρσον* ad *Dionysii Ὀράτον* accedere videretur. Et tamen postea ‘*Ἀρσιον*’ conjicit. Præterea *ing. proditam voc.* habet *Hav.*

Silvani vocem eam creditam] *Fauni vocem Gaetrn.* Quæ lectio ex margine in contextum inrepsisse videtur. Tò *vocem*, quod modo præcessit, omisit *Harl. 2.* Et sane, si plures codd. ac certiores accederent, commode etiam abesse posset. Nunc vero, quum in reliquis omnibus supersit, et a repetendis vocabulis proxime usurpatis *Livium* non abhorreere pateat ex illis, quæ dicta sunt ad *I. 3. § 9.* illud *vocem* facile patior.

Uno plus Etruscorum cecidisse] *Plut. apertius in Poplic. p. 101. ὅς ἐστι πλεονέως ἐν τῇ μάχῃ τεθνήκασι Τυρρήνων ἢ Ρωμαίων:* id est, *Uno plures obisse Tuscos, quam Romanos.* Idem *Dionys. Antiq. v. p. 290. Sigea.* Æstuant in

hac appellatione scripti. Vulgatam retinent Voss. 2. et Gud. At Flor. S. Marci, Voss. 1. Rott. *Tuscorum*. Id, si modo Livium audimus, præferendum est: nam et hanc variationem affectat. Sic c. 9. 'Tum Etruscae gentis regem amplum Tuscis ratus:' et c. 46. quum dixisset, 'spatium Etruscis fuit,' maluit tamen subungere, 'ferox armorum arte Tuscus.' IX. 2. 'Etrusci circa signa ceciderunt:' adnectit tamen, 'obstinatos mori Tuscos.' Add. x. 30. et 45. *Jac. Gron.* Plut. expressit Zonaras, VII. 12. Φωνὴν μεγάλην φράζουσας, ἐνὶ πλείους πεθάναι Τυρρηνῶν ἢ Ῥωμαίων. At Livium imitatur Val. Max. I. 8. 5. 'Uno plus Etrusci cadent: Romanus exercitus victor abibit.' De locutione 'uno plus' vid. ad v. 30. § 7. Præterea *Etruscorum* servant Port. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Klock. et Hav. pro quo *Tuscorum* substituunt Leid. uterq. Harl. 1. et Oxon. L. 1. 2. N. et C. ap. Hearn. Alibi sæpe 'Tuscus' et 'Etruscus' in Mss. commutantur. Vid. inf. hoc lib. ad c. 47. § 6. Hic vero *Tuscorum* recepi, quum modo 'Etruscos' præcesserit. Hac enim orationem variandi ratione Livium delectatum fuisse, recte monuit *Jac. Gron.* Locis, quæ observavit, adde Liv. II. 34. ubi quum dixisset, 'Dimissis passim ad frumentum cœmendum non in Etruriam modo, sed quæsitum in Siciliam quoque:' paucis interjectis subjicit, 'Ex Tuscis frumentum Tiberi venit:' nam ita ibi quoque, pro *ex Etruscis*, auctoritate codd. scriptorum restituerunt viri docti. v. 33. 'Nec cum his primum Etruscorum, sed multo ante cum iis, qui inter Apenninum Alpesque incolabant, sæpe exercitus Gallici pugnare. 'Tuscorum, ante Romanum imperium, late terra marique opes patere.' IX. 41. 'Cohortatusque prædicatione vera, qua in Tuscis, qua in Samnio patrum decorum, exiguum appendicem Etrusci belli conficere

jubet.' Pariter variat Frontinus I. 2. ex. 2. 'Fratrem Fabium Kæsonem, peritum linguæ Etruscae, jussit Tusco habitu penetrare Ciminiam silvam.' Ita enim in omnibus codd. fuisse Tenu. testatur. Idem de suis adfirmat Oudend. qui duos tresve tantum excipit, ideoque eandem lect. contextui reddidit. Mox *vicere bello Romani* Gaertn. levi aberratione. Quum enim olim *vicere* exaratum fuisset, superscripta nota intercidit, et *vicere* superfuit; cui lectioni ut convenirent sequentia, *Romanum* mutari debuit in *Romani*. *Romanum* autem pro Romanos, populum Romanum. Vid. ad III. 2. § 11.

§ 3 *Nec quisquam hostium in conspectu erat*] Pal. 2. *nec quicquam hostium*: non absurde: inf. III. 17. 'Non quicquid Patrum plebisque est, consules, tribunos, deos hominesque, omnes armatos opem ferre?' *Gebh.* *Nec quicquam hostium* etiam Leid. 1. Liv. XXIX. 24. 'Quidquid militum naviumque in Sicilia erat, quum Lilybæum convenissent.' Paulo ante *cluxit*, pro *inluxit*, Gaertn. Male. Inf. II. 65. 'Ubi inluxit, Romanus integer satiatque somno productus in aciem.' III. 60. 'Ubi inluxit, egreditur castris Romanus.' VII. 36. 'Ubi primum inluxit, ingenti gaudio concitantur.' XXV. 10. 'Ubi inluxit, et Romanis Punica et Gallica arma cognita:' et alibi sæpe. Mox vero voces *triumphansque inde Romam rediit* omittuntur in Harl. 1.

§ 4 *Multo majus morti decus publica fuit maestitia*] Vir doctus ad marg. ed. Curionis adscripsit, legendum sibi videri *multo majus mortuo decus*. *Multo magis*, pro *majus*, est in Leid. 1. Harl. 2. et Gaertn. Sæpe ita variatur in libb. scriptis. Vid. ad XXVI. 41. § 16. Paulo ante *quantum potuit*, pro *quanto tum potuit*, Harl. 1.

Quia matronæ amum, ut parentem, cum lacerunt, quod tam acer] *Quod matronæ, &c. cum lacerunt, qui tam acer*

Nav. Sed verbis *quod tam acer* redditur causa luctus annui, adeoque sensus requirit, non *qui tam acer*, sed *quod*. Hinc etiam ab initio non *quod matronæ*, (ea enim ingratisissima foret repetitio,) sed *quia matronæ* legendum. *Quia* et *quod* commutantur sæpissime in scriptis codd. Vid. ad xxxviii. 36. § 4. Similiter etiam *quod* et *qui*. Vid. ad xxxvii. 35. § 4. Præterea *per annum* Hearnii Oxon. L. 2. et N. Verum neque illud placeat. Omnes enim nostri in vulgatum conspirant: idque firmat insuper auctor Epit. Liv. ii. 'In acie cum Arunte, filio Superbi, commortuus est, eumque matronæ annum luxerunt.' Et ipsum Livium sæpissime ita loqui maluisse, videbimus ad x. 21. § 6. Eutropio quidem præpositionem addere placuit i. 10. 'Brutum Romanæ matronæ, defensorem pudicitiae suæ, quasi communem patrem, per annum luxerunt.' Idem tamen ea omissa cap. seq. 'Quem matronæ, sicut Brutum, annum luxerunt.' 'Anno luxerunt' dixit Aur. Vict. de Vir. Illustr. c. 10. 'Annum' autem de decem mensibus, quot cuilibet anno Romulus tribuit, intelligendum esse, contendit Raevar. Varior. i. 20. Denique *et eum* abest a Leid. 2. Klock. et Voss. 2. Infra hoc libro c. 16. 'P. Valerius de publico est elatus: luxere matronæ, ut Brutum.' Sed nihil muto.

§ 5 *Ut sunt mutabiles vulgi animi*] Pal. 1. *mirabiles*. Gebh. *Mirabiles* etiam Lipsiens. Deinde *volgi* Leid. 1. *Mutabiles volgi* Flor. Vide ad Liv. xxxix. 53. § 2. Paulo ante *consuli inde* priores excusi. Postea primus Aldus substituit *deinde*, quod omnes servant codd. Mox *cum atroci discrimine* Neapol. Lat. quod somnium puto librarii. Vide ad iv. 15. § 1.

§ 6 *Regnum eum adfectare, fama ferebat*] *Fama affectare ferebat* Harl. 2. Sed *fama* omittitur in Voss. 2. At supra est i. 45. 'Id communiter Delph. et Var. Clas.

a civitatibus Asiæ factum, fama ferebat:' et inf. vii. 19. 'Cæritem populum misericordia consanguinitatis Tarquiniensibus adjunctum fama ferebat.' Mox *quia neque coll. subr.* Voss. 2.

Ibi alto atque munito loco arcem inexpugnabilem fore] Pal. 3. a m. interpolante, *ubi alto*; sed Pal. 2. *ibique alto*. Gebh. *Ubi alto* Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. in alto Voss. 2. Præterea *arcem inexp. f. fore* Voss. 1. *arcem inexp. fieri fore* Leid. ambo et Harl. antiq. Videtur librarius duplicem lect. *fieri* et *fore*, alteram in contextu, alteram in margine reperisse; et verioris incertum, ut arbitrium lectori relinqueret, utramque recepisse. Vide similia plura exempla ad iii. 44. § 4. *Fieri* et Flor. Ceterum *Vellia*, pro *Velia*, paullo ante Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Port. *Velā* Leid. 1. *Vellea* Harl. 1. *Velleia* Gaertn. Vide mox ad § 11.

§ 7 *Hæc dicta vulgo creditaque*] Quia Pal. 1. *vulgus*, auguror extitisse, *Hæc dicta in vulgus*. Sic mox c. 8. 'Gratæ in vulgus leges fuere.' Gebh. Potuit in *vulgus* scriptum fuisse. Eam tamen scripturam non probo. A quo enim dicat in vulgus vel credita fuerunt? Nostri nihil mutant.

Quum indignitate angerent consulis animum] Non turbo hanc lectionem: interim adfero, non exstare in libb. nostris, quorum Pall. 1. ac 3. cum Campano recensita ed. *cum indign. angerent*, hoc est, inquietarent, exagitant. iii. 20. 'Sed ille maximus terror animos agitabat.' iv. 51. 'Tum hæc ipsa indignitas angebat animos:' quia partim libb. habent *augebat*, ut Pall. 1. et 3. partim *angebat*, ut Campan. et Pal. 2. credo et ibi legendum *agebat*. Pal. 2. autem hoc loco *augebant* cum nota expunctionis elementi u. Gebh. Cum *indig. quoque angerent* voce una auctiores cod. Latini et ed. Rom. pr. ap. Hearn. qui Dominicum

Livius.

18 M

Macrum ita etiam legendum censuisse monet. Quin et reliquæ edd. vet. habent *quum indign. quoque ang. anim. cons.* Aldus demum id, quod ante exstat, restituit; et ita omnes codd. nostri, nisi quod *dignitate*, pro *indignitate*, præferat Hav. a m. sec. et *agerent*, quod Gebhardus probat, agnoscant Gaertn. et Voss. 2. Sed puto olim scriptum fuisse *agerent*; deinde vero, evanescente suprascripta nota, datum esse *agerent*. Ita alibi peccatum fuisse videbimus ad x. 14. § 9. Insuper Hearne auctor est, Juratum ad Symm. i. 21. emendatum voluisse *quum indignitate auferent*; quod ab hoc loco alienum puto. Verum enim arbitror *angerent animum*. Ita Liv. i. 46. 'Angebatur ferox Tullia, nihil materiæ in viro neque ad cupiditatem, neque ad audaciam esse.' xxix. 1. 'Neque ipsos modo, sed parentes cognatosque eorum, ea cura angebat.' xxxix. 23. 'Una eum res, quum victo leges inponerentur, maxime angebat.' Cic. de Sen. c. 19. 'Quarta restat caussa, quæ maxime angere atque sollicitam habere nostram ætatem videtur, adpropinquatio mortis.' Curt. v. 3. § 21. 'Regem non dolor modo, sed etiam pudor, temere in illas angustias conjecti exercitus angebat;' ubi etiam olim *agebat* editum fuisse Modius testatur. Gell. i. 3. 'Eaque res in fine quoque vitæ ipso animum ejus anxio.' Vide Burmann. ad Nason. Art. Amat. iii. 541. et Curt. ad Sall. Hist. i. p. 949. Pro consulis, Harl. vet. habet *consiliis*.

Vocato ad concilium populo, submissis fascibus in concionem descendit] Ad consilium Leid. 2. et multæ vet. edd. etiam Aldina; inter cujus errata tamen adscriptum, *ad concilium* reponendum esse. De qua lect. non dubitabit, qui vera esse agnoscit, quæ Gron. de variis significationibus vocum *consilium* et *concilium* notat ad Liv. xliv. 2. § 5. Deinde *summis*

fascibus Gaertn. Tandem in concionem excedit Leid. 2. in concionem descendit Voss. 1. quemadmodum et Florent. exhibere Gron. infra testatur hoc lib. ad c. 28. § 6. ubi pluribus de verbo 'escendere' agit.

Gratum id multitudini spectaculum fuit] Tum gratum id mult. Voss. 1. Tum gratum mult. Leid. 2. multitudinis Leid. 1. perperam fini vocis adherente sequentis prima litera. De quo librorum errore dictum ad Liv. xxvi. 51. § 4. Præsertim tamen in litera s, ut hoc loco factum est, id frequens esse videbimus ad xxviii. 25. § 2. Præterea fuit spect. inverso vocabulorum ordine, Voss. 2.

Submissa sibi esse imperii insignia] Ita solus Pal. 3. neque aliter Campanus: at reliqui Pall. imperii signa. Gebh. Submissa esse sibi Voss. 1. et Leid. 2. Tum imperii omittitur in eodem Leid. 2. Omnes vero nostri servant insignia, præter solum Lipsiens. qui similiter habet signa. Scriptum olim fuerat isignia. Intercepta autem prima litera cum suprascripta nota ab ultimis literis proximæ vocis, ex signia deinde factum est signa. Fasces autem proprie non signa erant magistratum, sed potius insignia et ornamenta. Cic. pro Sext. c. 7. 'Se illis fascibus ceterisque insignibus summi honoris atque imperii ornatos esse arbitrabantur.'

Confessionemque . . . majestatem vimque] Confusionemque Voss. 1. et Leid. 2. admodum inepte. Tum potestatem vimque idem Leid. 2. Alibi voces 'majestas' et 'potestas' commutantur. Vide ad iv. 44. § 5.

§ 8 Ubi audire jussi] Antiq. lect. Ibi audire jussi. Rhen. Ed. Mogunt. Ubi audire jussi. Sed membranæ, tam Colonienses, quam Fuldenses, Ibi audire jussis. Mod. Ibi audire jussi habet Flor. et se in Oxon. N. invenisse, itaque in plerisque editis esse, Hearne inter addenda monuit. Nimirum primus ita edidit Vascos.

quod post eum reliqui recentiores servarunt usque ad Gruterum, qui *Ubi*, pro *Ibi*, revocavit. Nostri nihil mutant, nisi quod in Leid. 1. sit *Ubi audire jussi*, et in Harl. 1. *Ubi audire jussis*, quemadmodum fere in Colon. et Fuldens. Modius invenit.

Consul laudare fortunam collegæ] Pal. 2. *collaudare*: haud inscite. *Gebh.* Omnes, pro *consul*, est in Voss. 2. Reliqui codd. vulgatum servant.

Necdum se vertente in invidiam] Expungit Pal. 2. præpositionem *in*. At ego potius existimo, ad pædagogos auctores relegandum provocabulum *se*. Itaque lego, *necdum vert. in inv. mortem occ.* quamquam omnes Pall. ut et Campan. *morte occubuisse*. Sic III. 36. 'Aliquamdiu æquatus inter omnes terror fuit: paullatim totus vertere in plebem cœpit.' c. 61. 'Hæc victoria tribunorum plebisque prope in haud salubrem luxuriam vertit.' IV. 6. 'Res a perpetuis orationibus in altercationem vertisset.' v. 18. 'Plus ignominiae erat, quam cladis, acceptum; quæ prope in cladem ingentem vertit.' VII. 2. 'Ludus in artem paullatim verterat.' *Gebh.* *Necdum vertente se in inv.* Harl. 1. et Gaertn. ultima litera *τοῦ invidiam* intercepta a prima vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9. *necdum vertente se in inv.* Voss. 1. *necdum vertente se invidia* Leid. 2. *Ubi* præpositio *in* intercidit ob primam seq. vocis syllabam. Vide ad VIII. 33. § 6. Si codd. consentirent *Gebhardo*, pronomen *se* expungendum monenti, ei obsequi non dubitarem, quoniam Livius frequentissime *τὸ 'vertere'* significatione passiva usurpare solitus sit: ut inf. h. lib. c. 27. 'Vi agebantur, metusque omnis et periculum libertatis, quum in conspectu consulis singuli a pluribus violarentur, in creditores a debitoribus verterant.' *Ubi* eundem *Gebh.* vide. Et c. 62. 'Omnis ira belli ad populationem agri vertit:' ubi plura no-

tabo. Nunc tamen, invitis omnibus membranis, eam vocem inducere, audax nimis et pessimi exempli videtur. Ceterum quum vox *invidiam* hic bis locis vicinis occurrat, id cod. Harl. 2. librario ansam dedit, eam altero loco cum omnibus mediis vocabulis omit- tendi, atque negligentius saltu facto ad seqq. pergendi: quod genus erroris in codd. scriptis infinitis locis notari potest. Quædam exempla vide ad Liv. IX. 11. § 11.

Mortem occubisset] *Morte occubisset* Leid. ambo, Port. Lipsiens. et ap. Hearn. Oxon. B. C. L. 2. Ita et in Voss. 1. est a m. emendatrice, similiterque Sigon. in pr. ed. Scholiorum monuit, se in vet. lib. invenisse, itaque edi jussit; quam lect. et postea servavit, licet scholion, in quo cod. lectionem memorarat, in altera ed. omisisset. Vide ad XXXI. 18. § 6.

Ad crimen atque invidiam superesse] *Ad crimen atque in invidiam* Voss. 1. Quod, si plures codd. firmarent, non displiceret. Voculam enim *in* excidisse putarem ob primam seq. vocabuli syllabam, ut modo dictum est; variatis autem præpositionibus, *ad crimen, atque in invidiam* Livium more suo dixisse; de quo vide ad VI. 28. § 3. Nunc tamen, quum non alius consentiat, et versu proximo 'gloria necdum se vertente in invidiam' præcesserit, id inde perperam a librario repetitum esse, verius videtur.

Ex liberatore patrie ad Aquilios Vitelliosque recidisse] Deest pronomen *se*: *ad Aquilios se Vitelliosque*. Rhen. Agunt hic secundas Rhenano Mss. nostri et Campan. proferentes (excipio secundum, nuperum novitum cod.) *ad Aquilios se Vitelliosque*. Sed non ibi, cum animadvertit legi in suo, 'Ibi audire jussi.' *Gebh.* Eodem loco, quo Rhenani et Gebhardi codd. *τὸ se* interposuerunt etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. et Port. Id etiam adscriptum vidi in ed. Mediol. 1480. Edidit ita quoque Aldus, sed inter errata postea retulit, voc. *se* de-

lendam esse. Eamdem etiam Hav. admisit, sed ante verbum *recidis* collocavit. Commode satis ex præc. periodo intelligi et huc revocari potest. Codd. tamen auctoritati obnuctari nolo. *Vitelliosque* in Oxon. C. 2. deesse Hearne testatur.

§ 9 Nunquamne ergo, inquit, ulla adeo a vobis spectata virtus erit] In Pal. 1. deficit τὸ erit. Gebh. Nec male foret, deleta præpositione, *adeo vobis spectata*. Sic I. 57. 'Id cuique spectatissimum sit, quod nec opinato viri adventu occurrerit oculis.' Catilina ad socios ap. Sall. in Cat. c. 20. 'Ni virtus fidesque vestra spectata mihi forent.' Nec habet Voss. 1. J. F. Gron. Non habent etiam Leid. ambo. Quin et vir doctus in ed. Curionis τὸ a inducta virgula delevit. Terent. in Adelph. v. 6. 5. 'Nam is mihi profecto est servus spectatus satis, Cui dominus curæ est.' Alibi Livium passivis dativum addidisse videbimus ad VI. 11. § 4. Verbum erit deest etiam in Lipsiens.

Ego me, illum acerrimum regum hostem, &c. timerem] Omnia hæc omituntur in Harl. 1. Caussam errandi librario illud præbuit, quod seq. periphrasus, itidem atque hæc, a vocula ego incipiebat. Vide ad IX. 11. § 11. Ego illum me, transpositis vocibus, est in Leid. 2.

§ 10 Ego si in ipsa arce Capitolioque habitarem] Colloca, ut habet Pal. 2. Ego si ipsa in arce Cap. Gebh. Compositio illa Livio non displicuit. Vide hoc lib. ad c. 19. § 8. Uni tamen codici, eique recentissimo et non optimæ notæ, tantum tribui nolim, ut ejus solius auctoritate vulgatum mutetur. Certe nullus eorum, quos consului, adsentit: nam Ego si ipsa arce Cap. sine præpositione, Flor. Voss. 1. et Leid. 2. Reliqui nihil variant.

Metui me credere possem a civibus meis] Restitue sententiam hoc modo, metui me credere posse. Rhen. Metui me cedere posse Leid. 1. metui me posse credere Harl. et Lipsiens. Re-

liqui Rhenano, cujus lectio longe melior, et magis emphatica est, consentiunt.

Tam levi momento mea apud vos fama pendet] Nihil de hac lect. adnotarunt critici, præ qua habent Pall. duo, tam levi atque momentanea ap. vos f. pendere; vel tam levi momentanea ap. vos f. pendere: neque aliter fuisse in Pal. 2. e rasura vestigavi, in quo nunc residet, tam levi momento momentanea mea apud vos fama pendet. Gebh. Non possum celare, quod notavi ex Flor. S. Marci, tam levi momentanea ap. vos f. pendere. Itidem in Chiff. et Pall. legi, me docent excerpta. Etsi vix decerno, tamen infinitus hic modus elegantior est, quam ut a scribis profectum opiner; et Livium non abhorruisse a voce 'momentaneus,' docent similia 'supervacaneus,' 'consentaneus,' quibus alibi usum memini. Jac. Gron. Vulgata lect. tantum superest in Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Sed tam levi momentanea ap. vos f. pendere Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. et Hav. a m. pr. quod et Hearnio in Oxon. L. 1. et 2. obvium fuit: tam levi ac momentanea que me ap. vos f. pendere Harl. 2. tam levi atque momentanea ap. vos f. pendet Lipsiens. Et mihi quoque lectio, quæ Jac. Gron. non displicuit, magis blandiretur, ita tamen, ut infinitivum referrem ad proxime præc. crederem, modo vocem 'momentaneus' hujus aut proximi ævi esse constaret. Nunc vero, quum viri docti, et inter eos Borrich. in Cogitat. de Var. Ling. Lat. Ætat. p. 170. docuerint, antiquissimum, qui eâ usus est, fuisse Tertullian. illam probare non sustineo. Neque satis præsidii huic voci quæsitum puto, dicendo Livium eadem forma alibi 'supervacaneus' ac 'consentaneus' dixisse. Non enim ex sola analogia vocem Livio non indignam esse probari potest, sed potius ex æqualium auctoritate. Neque etiam multum hic analogiam jactari posse video, quum non a simili the-

mate 'momentaneus,' ac 'supervacaneus' et 'consentaneus,' declinentur. Vulgatum tueri videtur locus iv. 32. 'Tum trepidam civitatem, præconibus per vicos dimissis, dictator ad concionem advocatam increpuit, quod animos ex tam levibus fortunæ momentis suspensos gererent.'

Fundata leviter fides] *Fraudata* Gaertn. Ita sæpe peccasse librarios, monuit Burmann. ad Rutil. Itin. l. 1. vs. 407. Tum *leniter* Voss. 2. sollemni etiam errore. Vide ad xxxvi. 31. § 8. Præterea, alia vocabulorum positione, *leviter fundata fides* Harl. 2. Lipsiens. In verbis. seqq. *quam sim, magis referat* habet Hav. intercepto τῇ qui a præcedente *quam*. Sed, male in suas voces divisis literis, quæ olim continua serie scriptæ erant, *quam quis im* præfert Leid. 1. Et in similem cod. etiam incidisse videtur librarius Gaertn. qui, omissis literis *im*, in quibus sensum non videbat, *quam quis* tantum scripsit. Idem etiam *referatur* dedit, pro *referat*. Vide ad xxxix. 22. § 8.

§ 11 *In planum modo ædes*] Pall. *deferam in plano*. Gebh. *In plano* etiam Harl. 2. Lipsiens. et Port. Paulo ante *Vellia*, Voss. 1. Leid. uterq. Lipsiens. et Port. *Velleia* Gaertn. At mox hoc ipso § *Vellia* iterum Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et Port. *Villiam* Voss. 1. et Leid. 2. Denique § seq. *Velliam* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Port. et Gaertn.

Ut vos supra suspectum me circum habitetis] Pal. 1. *h'ebitis*; Pal. 2. *habeat*. Et quid prohibet ita loqui Livium? Gebh. 'Habere,' pro habitare, Livio in usu fuisse, ostendunt, quæ notantur ad xxx. 4. § 2. Quo minus tamen hic placeat, illud obstat, quod, Gebhardo teste, Pall. 2. omnium recentissimus et nuperus ac novitius codex sit, cui ipse minimam auctoritatem tribuere soleat, et meorum nullus, neque alii ab aliis inspecti ei consentiant. Mei enim omnes con-

stanter *habitetis*, nisi quod corrupte Leid. 1. præferat *harbitretis*, et Lipsiens. *habebitis*. Neque ex suis dissensum notavit Hearne, nisi ex uno Oxon. N. qui legit, *ne vos deinceps suspectum me circum habeatis*. Adscripsit simul locum Dionys. Antiq. v. p. 292. "Ἰνα ἐξείη Ῥωμαίοις, ὡς αὐτὸς ἐκκλησιάζων ἔφη, βάλλειν αὐτὸν ἀνωθεν ἀπὸ τοῦ μετεώρου τοῖς λίθοις, εἴτι λάθωσιν ἀδικοῦντα. Qui locus vulgatum non mutandum esse probare videtur. Tò *supra* etiam deerat in Leid. 2. cuius loco, transpositis literis, *plura* scriptum erat in Voss. 1. simul tamen additis notis, quibus interpolator eam vocem expungendam esse indicavit.

§ 12 *Et ubi nunc vicus publicus est, domus in infimo clivo ædificata*] Lectio vetus, *et ubi nunc vicæ pocæ est*. Nescio, an recte emendarint, qui scripserunt *vicus publicus*. Fortassis melius scriberetur, (nam ad conjecturas hic confugere necesse est,) *et ubi nunc Viriplacæ est*: ut subaudiatur *ædes*, vel *templum*. Siquidem reperio, Deæ Viriplacæ sacellum ad Veliam fuisse. Sic autem distinguî verba debent: *Delata confestim materia omnis infra Veliam, et ubi nunc vicus publicus est*: sive, *et ubi nunc Viriplacæ est, domus in infimo clivo ædificata*. Rhen. Miror, Rhenanum corrigendum putasse, *Viriplacæ*, cum unum tantum librum invenerit, in quo esset, *ubi nunc vicæ pocæ*. Quos quidem ego legi, ii habent, *ubi nunc via publica est*. Verum vitiose utrumque. Nam Plut. in Poplic. p. 102. ait, ὅπου νῦν ἱερὸν ἐστὶ Οὐίκος πόπλικος ὀνομαζόμενος. Front. de Aquæd. lib. ii. meminit 'vici Publicii:' ut verear, ne legendum sit, *vicus Publicius*. Sigon. Stabiliri hæc lectio Plutarchi fide videtur in Poplic. p. 102. Καὶ κατεσκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετρωτέραν, ὅπου νῦν ἱερὸν ἐστὶ Οὐίκος πόπλικος ὀνομαζόμενον. Sed videtur tantum; in re contra est. Ait enim ὅπου ἱερὸν ἐστὶ. At, dic mihi, quis templum audivit Vici publici? aut

quis eo nomine Deus? Sed et Varro refutat ap. Asconium commentario in L. Pisonem c. 22. 'Varronem autem tradere, M. Valerio, quia sæpius vicerat, ædes in Palatio tributæ, L. Higinus dicit in libro priore de viris claris: et P. Valerio Volesi filio Poplicolæ ædes publicas sub Velia, ubi nunc ædes Victoriæ est, populum ex lege,' (scribe *ea lege*), 'quam ipse tulerat, concessisse.' Ecce: nonne clare *ubi nunc ædes Victoriæ est?* nihil autem de vico. Sed et nescio quid aliud monstri alunt vet. libb. Rhenani codex *ubi nunc vicæ potæ*; meus, *vicepotæ*. Anne igitur, *ubi nunc Victoriæ est* in Livio ex Asconi fide legimus? Quæ sane simplex et aperta veritas videtur: an remotus etiam aliquod verbum indagandum est, quod turbarit exscriptores? Et videndum, hercle, ne *Vicepotæ* retinendum: quo ipso tamen nomine Victoriæ dixerunt prisci. Vox ea quidem in Senecæ ludo de morte Claudii, 'Proximus interrogatur sententiam Diespiter, *Vicepotæ* filius.' Et iuvat aliquid Isidorus, qui observat, antiquos 'Victiam, 'Victoriæ' dixisse. Composita igitur vox fuerit, a 'Vicia' et 'posse,' quasi vincendi Dea illa potens. Jos. tamen Scal. in Catull. Senecæ isto loco, quem dixi, *Nicepora* agnoscit Græca voce, quasi τοῦ Νικηφοῦ. Quidquid sit, alterutrum hic eligam, *ubi hunc Vicepotæ est*, sive *Nicepora*, et intelligam adem. Plut. etiam emendem ad Livii exemplum. *Lipsius*, Epist. Quæst. II. 11. Egregium addam Cic. de Leg. II. 11. locum: *Quod si fingenda nomina, potius vincendi atque potiundi Vicepotæ: statassandique cognomina Statoris et Invicti Jovis, &c.* Sic enim a verbis et a positura corruptum vulgo emendem locum. Nisi mage ita legi placet: *Quod si fingenda nomina, potius vincendi atque potiundi statassandique cognomina Vicepotæ, Statoris, et Invicti Jovis, &c.* Vel, *Quod si fingenda nomina, potius vincendi atque poti-*

undi, statassandi cognomina Vicepotæ, Invicti Jovis, et Statoris. Vide quoque Schegk. in Præmissis Epist. I. *Klock*. Cum vet. codice Lipsii membranæ nostræ, tam Colonienses, quam Fuldenses, congruunt. *Modius*. Nicol. Faber in Sen. ludum docet, legendum *Vicæ Potæ* ex Mss. *H. Vales*. Summa Velia, ubi Publicola domum ædificabat, erat in monte Palatino, regione X. urbis Romæ, secundum divisionem postea ab Augusto institutam. Vide Victor. in Descr. Urb. Rom. Et quidem in ea parte montis Palatini, quæ respiciebat forum Romanum et montem Capitol. Dion. Halic. Antiq. Rom. v. p. 292. Ὅτι τὴν οἰκίαν ἐν ἐπιφθόνῳ τόπῳ κατεσκευάσατο, λόφον ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς ὑψηλὴν ἐπικεικῶς καὶ περίτομον, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Ἑλίαν, ἐκλεξάμενος. Plut. in Public. p. 102. Οὐαλέριος ἔκει τραγικώτερον ὑπὸ τὴν καλουμένην Οὐελίαν οἰκίαν, ἐπικρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ, καὶ καθορῶσαν ἐξ ὕψους ἅπαντα. Videntur ex recentioribus Donat. de Urb. Rom. II. 16. et Nardin. Romæ Vet. v. 4. et 5. Quum autem simpliciter 'materia omnis infra Veliam delata, et domus in infimo clivo ædificata' fuisset dicatur, locus, ubi nova domus constructa est, non longe a summa Velia remotus fuisse censendus est. Quin etiam id docent verba præcedd. 'Deferam non in planum modo ædes, sed colli etiam subiciam; ut vos supra suspectum me civem habitetis;' et quæ ad eum locum ex Dion. adlata sunt. Hinc patet, omnino servari non potuisse lect. *ubi nunc vicus publicus est*, quæ olim existit in edd. omnibus ante Grut. licet ei favere videatur Robertell. Annot. II. 55. 'Vicus' enim 'Publicus' fuit in sexta regione urbis, Alta semita dicta, a Palatio satis remota. Vide Sex. Rufum in Descr. Urbis. Nardin. quidem Romæ Vet. v. 15. 'vicum publicum' vocitatam illam viam perquam verisimile esse existimat, quæ

a Sacra via ad Circum tendit. Verum nullo argumento verisimilitudinem istius opinionis adstruxit. In Livio vero, pro *vicus publicus*, scribendum conjicit *Vicus Publicius*, de quo se alias dicturum pollicetur. Id autem num postea perfecit, me nescire profiteor. Et ita jam antea Sigonius emendarat. Verum neque hanc conjecturam probandam censeo. Ex loco enim Frontin. quem Sigonius laudavit, patet, vicum hunc non *Publicium*, sed *Publicii*, vocatum. Ita enim Frontin. de Aquæd. i. p. 222. 'Incipit distribui vetus Anio vico Publicii, ad portam Trigeminam, qui locus Salinæ adpellantur.' Præterea hinc constat, vicum Publicii fuisse non in monte Palatino, vel circa forum Romanum, regione urbis vel octava vel decima, sed undecima, quæ Circus Maximus vocata est, ubi etiam P. Victor 'portam Trigeminam et Sahnas' memoravit. Recte etiam viri docti conjecturam Rhenani *ubi nunc Viriplacæ est*, rejecerunt. Ædes enim Viriplacæ dedicata est in monte Palatino, teste Val. Max. II. 1. ex. 5. At domus Valerii verosimiliter in ima Velia, sive 'in infimo clivo:' vel 'in plano,' non in monte constructa est. Neque placet etiam *ubi nunc Victoriæ est*, de quo aliquid monuit Lipsius, quodque tantum non adoptavit Nardinus loc. laud. Longius enim ea scriptura a vestigiis manuscriptorum recedit, neque caussa dari potest, cur scribæ librarii voci notissimæ *Victoriæ* alias longe ignotiores substituerint. Contra nihil verius video, quam quod Lipsio in mentem venit, et a Grutero receptum est, *ubi nunc Vicepotæ est*. Ita enim est in Voss. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. N. et C. Eodem etiam plerorumque reliquorum codd. vestigia ducunt: nam *vicius paucæ* est in Voss. 2. *Vice pote* in Leid. 1. *vice pote* in Leid. 2. *vice potæ* in Klock. *viciæ potæ* in Harl. 1. *viciæ publice* in Lipsiens. *viciæ puce* in

Port. Sed in marg. ejusdem *via publica*, quod in contextu habet Harl. 2. Unus tantum Hav. præfert *vicus puplicus*, et *vicus publicus* Flor. Totam periodum a verbis *delata confestim* usque ad finem capitis in Oxon. L. 1. deesse testatur Hearne. Nescio itaque, unde factum sit, quod mox in eodem se *Vicepotæ* reperisse testetur. Morari posset locus Plut. a Sigonio laudatus. Verum Nic. Faber loco a Vales. indicato monet, in sex Mss. bibliothecæ regiæ, ac tribus Herici Memmii summo consensu legi *ἔπου νῦν ἱερὸν ἐστὶ Οὐκῆς Ποκῆς ὀνομαζόμενον*. Et ita quoque in cod. Vulcobiano aliisque superesse notarunt, qui varias lectiones Plutarchi editioni Francof. subjecerunt. De *Vicepotæ*, sive *Vici Potæ*, videndi sunt Schegk. in Obs. Præmess. epist. 1. et Græv. quæque eo ex Ruben. Elect. i. 7. advocavit, ad Cic. Orat. de Arusp. Resp. c. 8. Tandem *domus in infimo clivo adificata est* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *τῇ* est adjecto, quod melius abest ab aliis.

CAP. VIII. § 1 *Quæ regni suspicione consulem absolverent*] *Absoluerint* Voss. 1. *absolverunt* Leid. 2. *suspicionem* etiam Hav.

Inde cognomen factum Publicolæ est] Scribe *Poplicolæ* ex fide Capitolinorum marmorum, et Græcorum librorum Dionysii, Plutarchi, Dionis; præterea ex etymologia vocis. Est enim *Poplicola*, ut ait Dionys. Antiq. v. p. 293. *δημοκλήδης*, id est, *populum colens*: quamquam Priscian. ait, a vetustissimis Latinis 'Publicum' esse dictum. *Sigon.* Sigonius ex Fastis Capitol. *Poplicolæ*. Sed Pall. Mss. adstipulantur vulgatis. Gebh. *Publicolæ*, pro *Poplicolæ*, recentiorum auctorum errorem esse, qui etiam nunc in multis scriptorum exemplaribus pertinaciter remanet, docet etiam Pigh. in Annal. ad ann. ccxlv. p. 69. P. Valerium enim populi majestatem venerando *Poplicolæ* cognomen adse-

cutum esse, teste Val. Max. iv. 1. ex. 1. et Poplicolam insigni nomine cultam plebem retulisse, teste Silio Ital. II. 8. Eamdem scripturam stabilire videtur locus Liv. III. 18. 'Memorem se majorum suorum, memorem cognominis, quo populi colendi velut hereditaria cura sibi a majoribus tradita esset, concilium plebis non impediturum.' Codd. Liviani pertinaciter *Publicolæ* servant, nisi quod Leid. 2. et in marg. Voss. 1. habeant *Plebi-colæ*. Et eam quoque lect. non nihil firmat locus Liv. VII. 32. 'Non, &c. Publicularum vetustum familiæ nostræ cognomen memoria excessit. Semper ego plebem Romanam, &c. colo atque colui.' Sed de vera orthographia hujus vocis videndus est Duk. ad Flor. I. 9. § 4. et quæ notavi ad Sil. Ital. II. 8.

§ 2 *Sacrandoque cum bonis capite ejus*] Cœlius Rhodig. XII. 11. 'sacratum hominis caput' interpretatur ex Dionys. Halicarn. Antiq. Rom. II. p. 84. hominem, quem occidere liceret. Ego quidem doctissimi viri sententiam non improbo; sed 'sacratum' hoc loco 'caput' expono execratum, Græcis *κατάρατος*; juxta illud Virg. Æn. III. 56. 'quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?' Sic Horat. Serm. II. 6. 'intestabilis et sacer esto:' quod pariter Macrobius docuit Saturn. III. 7. Sic epilepsiæ morbus sacer apud medicos vocatus, id est, execrandus, quidquid alii interpretati sunt, quos redarguere facile possumus ex Galeni dictis in Prognost. com. 1. et de Morbis Vulgaribus com. 6. in Sextum. Apud eosdem et herpetis genus 'sacer ignis' dictus, cujus meminit Plin. XXVI. 11. et in pectudibus observavit Colum. VII. 5. et 'sacer serpens,' *ἱερά* Græcis, ob feritatem scilicet execrandus dictus. Erit itaque 'caput sacratum,' ni fallor, Livio homo abominandus, atque ab omnibus adversandus, cujusmodi sunt hi, quos nos

excommunicatos vocamus, hoc est, ab hominum Christianorum consortio abactos, anathematizatos etiam dictos, hoc est, detestatos, devovendos, a voce Græca *ἀνάθημα*, quod est se-junctio, alienatio. Hujusmodi homines ethnicis antiquis violare impune fas erat. In hunc sensum scripsit Cic. in Orat. pro Corn. Balb. c. 14. 'Quum caput ejus, qui contra legem fecit, consecratur.' M. Donat. Liv. III. 55. 'Qui tribunis plebis, ædilibus, judicibus, decemviris nocuisset, ejus caput Jovi sacrum esset.' Adscripserat Klock. ad marginem, videndum esse Brisson. de Formul. II. p. 154. et 155. p. m. 139. et 140.

Consilia inisset. Gratæ in vulgus leges fuere, quas] Obsecutus sum Cortio, qui, literis ad me datis, distinctionem mutandam, ac scribendum monuit, *consilia inisset, gratæ in vulgus leges fuere. Quas quum solus.* Olim major distinctio erat post voces *consilia inisset*, et contra minor post voces *leges fuere*. Ceterum *iniisset*, pro *inisset*, Voss. 2. miscet Lipsiens.

§ 3 *Tum deinde comitia collegæ subrogando habuit*] *Comitia de collega subrogando* Hearnii Oxon. N. Sed male. Liv. I. 35. 'Ego magis Tarquinii instare, ut quam primum comitia regi creando fierent.' VI. 36. 'Agitandum, comitia indicite, Patres, tribunis militum creandis.' XXII. 35. 'Ut in manu ejus essent comitia rogando collegæ.' XXIII. 31. 'Taciti primo expectaverant homines, uti consul comitia collegæ creando haberet.' XXVI. 22. 'Fulvius Romam comitiorum causa arcessitus, quum comitia consulibus rogandis haberet.' Ita 'comitia tribunis,' 'consulibus creandis' passim ap. Liv. ut IV. 6. 'Comitia tribunis consulari potestate tribus creandis indicuntur.' XXIII. 31. 'Postquam Marcellus ab exercitu rediit, comitia uni consuli rogando in locum L. Postumii edicuntur:' et ita sæpe alibi. Paulo ante *sua unius*

gratia in his esset ordine alio Hav.

§ 4 *Ad consularia munera obeunda intra paucos dies moritur*] *Consularia munia* Voss. 2. Quod se quoque in vet. lib. invenisse Sigon. prima Scholiorum ed. professus est, sed in sec. omisit. Vide ad Liv. xxxvi. 31. § 12. Tum *inter paucos dies* Hav. Male. Vide Gron. ad i. 10. § 7. Eas voces scribas confundere solitos esse, infra dicendum erit ad v. 27. § 3. *Intra paucos dies* Harl. 2. Etiam hæc vocabula in Mss. permutari, postea docebo ad xxxiv. 50. § 3. Liv. hoc lib. c. 25. 'Postero die ad Snessam Pometiam, quo confugerant hostes, legionibus ductis, intra paucos dies oppidum capitur.' c. 27. 'Victor tot intra paucos dies bellis Romanus promissa consulis fidemque senatus expectabat.' c. 36. 'Filiū namque intra paucos dies amisit.' ix. 34. 'Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium:' eod. cap. 'Intra vicesimum diem ingentibus rebus gestis dictatura se abdicaverunt:' et adhuc eod. cap. 'Nuper intra decem annos C. Mænius dictator, ut privatus obviam iret crimini, dictatura se abdicavit.' c. 45. 'Unum et quadraginta oppida intra dies quinquaginta omnia obpugnando ceperunt.' xxiii. 41. 'Quam Manlius, victore exercitu adgressus, intra paucos dies recepit.' xlv. 19. 'Cognitis mox, quæ nosci prius in rem esset, relaturum: id fore intra perpaucos dies.'

M. Horatius Pulvillus] Pal. 2. *Martius Oratius*, Gebh. *M. Oratius Pulv.* Port. Harl. 2. Hav. et Lipsiens. Adspiratio in hoc nomine sæpius omititur in Mss.

§ 5 *Credo, quod nulla gesta res insignem fecerit consulatum*] In cod. Borbetom. legitur, *credo, quia nulla gesta res*. Nec erat opus, pro *quia*, quod scribere. *Rhen.* Omnes etiam nostri emendationi Rhenani favent. An primis editoribus aliusve, qui pri-

oris lectionis mutandæ auctores exstiterunt, τὸ quod substituendi causa forte exstitit, quoniam sibi persuaderent, voci *quia* non recte subiectivum addi posse. At infinitis locis Livii contrarium evincitur. Ita ii. 6. 'Eos inter se, quia nemo unus satis dignus regno visus sit, partes regni rapuisse.' c. 23. 'Ait, se militantem, quia propter populationes agri non fructu modo carnerit, sed villa incensa fuerit, æs alienum fecisse.' c. 55. 'Ad Voleronem Publilium, quia, quod ordines duxisset, negaret se militem fieri debere, lictor missus est.' iii. 22. 'Ubi quum Volsci, quia nondum ab Æquis venisset exercitus, dimicare non ausi, quemadmodum quieti vallo se tutarentur, pararent.' c. 51. 'Admonet milites Virginius, in re non maxima paullo ante trepidatum esse, quia sine capite multitudo fuerit.' iv. 2. 'Quia tum concessum sit de tribunis, iterum concessum esse.' c. 7. 'Sunt qui, quia duo consules obire tot simul bella nequirent, tribunos militum tres creatos dicant.' c. 26. 'Senatui dictatorem dici placuit, quia maiore conatu, quam alias umquam, rebellarent.' c. 57. 'Tacuisse se tam diu, non quia incertus sententiæ fuerit, sed quia maluerit, collegas sua sponte cedere auctoritati senatus.' c. 58. 'Ab senatu impetratum, quia discordia intestina laborarent Veientes, ne res ab iis repeterentur.' v. 4. 'Negabant nuper danda esse æra militibus, quia numquam data essent.' c. 17. 'Antea se id Veientibus negasse, quia, unde consilium non petissent super tanta re, auxilium petere non deberent.' vii. 3. 'Eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus Minervæ inventum sit.' c. 4. 'Ubi summo loco natus dictatorius juvenis quotidiana miseria disceret, vere imperioso patrie se natum esse: at quam ob noxam? quia infacundior sit, et lingua inpromptus.' c. 16. 'Pa-

tres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt.' c. 32. 'Belloque, quia non redderentur, sollemni more indicto, decreverunt, ut primo quoque tempore de ea re ad populum ferretur.' ix. 9. 'Id istos magis, ne dedantur, quam quia ita se res habeat, dicere, quis adeo juris fecialium expers est, qui ignoret?' c. 46. 'Quum adpareret ædilibus, ferique se pro tribu ædilem videret, neque accipi nomen, quia scriptum faceret.' x. 11. 'Questum, quia conditionibus pellicere se nequiverint ad societatem armorum, Samuites infesto exercitu ingressos fines suos vastare.' c. 41. 'Ad urbem Scipioni majore resistitur vi, non quia plus animi victis esset, sed melius muri, quam vallum, armatos arcunt.' Quibus duobus posterioribus, ut et aliis pluribus sup. laudatis locis, varie etiam turbant codd. Alia Livii exempla vide ad Epit. lx. Ita et Heins. ap. Ovid. emendavit Epist. Her. ix. 27. 'At bene nupta feror, quia nominer Herculis uxor:' ubi vulgo edebatur *nominor*. Et hinc vindicandus videtur locus Cic. de Amicit. c. 4. 'Recordatione amicitiae sic fruor, ut beate vixisse videar, quia cum Scipione vixerim:' ubi Græv. conjicit, scribendum *qui cum Scipione vixerim*: addens, alioquin Cic. scribere debuisse, *quia cum Scipione vixi*. Sed nihil mutandum esse, ex adpositis exemplis abunde patet. Ita et Plin. loquitur ii. 16. 'Admone me, codicillos Acilianii, qui me ex parte instituit heredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento.' Ubi non videtur audiendus Medicus, licet integerrimus alioqui cod. *quia non sunt* exhibens, quoniam Plin. alibi etiam *quod quia* subjunctivo jungit; ut l. i. Ep. 13. 'Queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse.' Ceterum voces *quod* et *quia* sæpe in Mss. confundi dicam ad xxxviii. 36. § 4.

Alio etiam ordine *quia nulla res gesta* Gaertn.

Memoria intercidisse] *Memoriam intercidisse* Voss. ambo, Leid. 2. Port. Hav. a. m. sec. et Hearnii Oxon. N. Sen. de Benef. iii. 1. 'Utrum tu peiorem vocas, apud quem gratia beneficii intercidit, an apud quem etiam memoria?' Ita 'memoria abiit' sup. ii. 4. 'Eos quoque in societatem consilii avunculi adsumunt, præterea et nobiles aliquot adolescentes conscii adsumti, quorum vetustate memoria abiit.' At pro vulgato stant ex nostris Leid. 1. uterq. Harl. Lipsiens. et Gaertn. ut 'intercidere memoria,' sit excidere. Ita Val. Max. v. 2. Ex. ext. in princ. 'Dum honesti actus etiam ab infimis editi memoria non intercidant.'

§ 6 *Consules sortiti, uter dedicaret*] *Sortiti sunt, uter ded.* Port. Mox *Veientum* Leid. 1. et Hav. *Veientem* vett. edd. Male. Vide ad v. 15. § 11.

§ 7 *Fædum inter precationem Deum nuncium incutiunt*] *Interpretatione Deum* Hav. *fædum interp. Deum nuncium incutiunt* Gaertn. *fædum interp. Deum nuncium incurrit* Leid. 2. Mox *funes tamque familiam* Lipsiens. Tum, alio ordine vocabulorum, *ded. temp. non posse eum* Harl. 2. *ded. eum non posse temp.* Hav.

§ 8 *Non crediderit factum, an tantum roboris animo fuerit*] Hic rursus transpositæ sunt dictiones, quasi non melius sonet, quod in vet. volumine habetur *an tan. an. rob. fuerit*. Rhen. *An non cred. factum* Hav. quod inter librarii ineptias referendum. Prior enim dubitandi particula passim a scriptoribus omitti solet. Infra hoc lib. c. 40. 'Sine, priusquam complexum accipio, sciam, inquit, ad hostem, an ad filium venerim? captiva, materne in castris tuis sim?' ubi etiam in uno cod. *an ad hostem*, eodem errore. iii. 15. 'Incerti, quod malum repentinum, externum an intestinum, ab

odio plebis an ab servili fraude, civitatem invasisset? ubi iterum, sed alio modo, turbatur in Voss. 2. iv. 43. 'Si quid increpet terroris, sine patricio magistratu placere rempublicam oprimi? non exercitum, non ducem scribendo exercitui esse? an bello intestino bellum externum propulsuros?' c. 55. 'Consules ambo profecti sint ad arcem Carventanam, an alter ad comitia habenda substituerit, incertum diversi auctores faciunt.' Et hic etiam ante Rhen. *Consules an ambo* edebatur. XLII. 12. 'Suos honores, cujus merita in eam gentem privatim an publice sint majora, vix dici posset, partim desertos per incultum ac negligentiam, partim hostiliter sublato esse.' Similiter Tac. Ann. iv. 40. 'Posse ipsam Livium statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet.' Vide, quæ notavi ad Silli l. iv. vs. 78. et supra ad Liv. I. 46. § 4. Cort. ad Sall. Jug. c. 31. § 5. ad Plin. I. 3. et Torren. ad Val. Max. II. 8. ex. 4. Præterea *tant. an. roboris*, ut in suo invenit Rhen. etiam omnes nostri. Insuper *Non cred. fatum* Leid. 1. Ita sæpe variant codd. Vide ad III. 40. § 9.

Nihil aliud ad eum nuncium a proposito aversus] Pal. 1. *Nihil al. ad eum nun. appposito ausus*. Exsculpite ex hoc quercu aliquid. Gebh. *Apposito* etiam Harl. 1. Deinde *adversus* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Hav. et Lipsiens. in cujus marg. recte *aversus* a m. sec. emendatur. Sollemnis hic scribarum error est, a quibus passim ea vocabula in membranarum antiq. commutata occurrunt. Vide ad c. 31. § 6. Ex Pal. 1. autem lectione apud Gebh. nihil aliud exsculpi potest, vel debet, quam quod vulgo editur; cujus etiam in illa scriptura manifesta supersunt vestigia. Neque alio ab recepta lect. differt, quam quod duæ notæ, quibus per compendium contracta scriptura indicatur, omissæ sint, et duo vocabula male conjun-

gantur: *apposito* exaratum est, pro *a proposito*, id est, *a proposito*: *av'sus* autem pro *aversus*, eadem ratione, quæ *sev'sus* pro *severus* scribi videbimus ad Epit. lib. LVII. Mox *cad. hæc. efferr* Florent.

§ 9 *Inde P. Valerius iterum, T. Lucretius*] *Item*, pro *iterum*, Leid. 2. et Gaertn. quomodo et alibi peccarunt librarii. Consulenda quæ notantur ad Epit. I. XIV. Mox Lucretii prænomen *T.* omittitur in Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. *C. Lucretius* est in Voss. 2. quomodo idem cod. etiam præfert c. 11. § 8. et c. 16. § 2. Sed male, ut eo loco videbimus. Utriusque consulis prænomina omiserat Dion. Hal. v. p. 293.

CAP. IX. § 1 *Ad Lartem Porsennam, Clusinum regem, perfugerant*] *Porsennam* Rott. Voss. uterq. Helm. Chiff. Florent. Sic *Porsenna* Ms. Voss. apud Plin. I. XXXIV. c. 6. et 14. XXXVI. 13. Frontin. Strat. II. 13. 5. Ms. Entrop. Acad. Lugd. I. 11. Cassius Hemina apud Nonium voc. 'Censere,' p. 267. Virg. Æn. VIII. 646. Charis. I. p. 110. 'Lar, si familiaris erit, genitivo laris; si Tolumnii vel Porsennæ, Lartis.' J. F. Gron. *Porsenna* etiam Leid. 1. Harl. ambo, Port. Gaertn. et Hav. *Prosenam* Leid. 2. *Proscenam* Lipsiens. qui tamen in seqq. etiam *Porsennam*, vel *Prosenam*, recipit. Vide etiam Gron. ad Plin. XXXIV. 6. et Dausq. in Orthogr. part. II. hac voce, qui ita integrius scribi censebat, ut 'Sisenna.' At contra Serv. ad Virg. Æn. VIII. 646. 'Sane Porsenna, unum *n* addit metri causa; unde et penultimæ datus accentus. Nam Porsena dictus est. Martialis, 'Hanc spectare manum Porsena non potuit.' Quamvis tamen in eo peccasse Serv. videatur, quod metri causa *n* nomini additum dicat, quum syllaba penultima per se longa sit, quoniam Græcis, non per *ε*, sed per *η*, scribatur Πορσηνας. Quin et Pierius ad loc. Virg. indicatum auctor est, *Porsena* unico

n scribi in antiq. plerisque, ut quæ per se longa esse possit, ut in *Murena*, *Aufilena* pene ultima. Vide Duk. ad Flor. 1. 10. § 1. et viros doctos ad Val. Max. III. 3. ex. 1. qui docent, Græcos etiam per unicum *v* scripsisse. Gron. qui passim hoc libro, ut et in Epit. hujus libri, *Porsena* edidit, alibi *Porsenna* vulgari curavit, ut IX. 11. XXVI. 41. Ego ad exemplum Græcorum, ubique *Porsena* scribi jussi. *Lartem* ad *Porsennam*, trajectis vocibus, habet Hav. *Laërtem* est in Gaertn. a m. sec. *Larcem* in Lipsiens. Præterea *profugerant* Hav. Non sequor. Vide ad XXXVII. 57. § 2.

Miscendo consilium precesque] *Tò precesque* exsulat a Port. Verum quæ res tum misceretur consilio? Vulgatum servandum. Inf. IV. 3. 'Quid tandem est, cur cælum ac terras misceant?'

§ 2 *Nunc monebant etiam, ne orientem morem*] Pal. 1. *nunc monebant ne etiam orientem morem*. Gebh. Similiter est in Lipsiens. et in Harl. 2. Sed reliqui vulgatum verborum ordinem constanter servant. Mox etiam *sineret inultum* Gaertn.

Dulcedinis, nisi, quanta vi civitates eam expellant, tanta regna reges defendunt. Æquari] Ita magno errore huc usque distinctus fuit hic locus; quasi vero minus dulcedinis haberet libertas, si jam regna reges defendant. Itaque quam distinctionem nobis indicavit accuratissimus Jac. Periz. non cunctati sumus hac vice in contextum admittere, maxime quum jam anteriores quædam edd. *defendant, æquari*. *Tò æquari* est rem in eo esse, ut æquentur, immo jam æquari, atque ita nihil excelsum in civitatibus fore. *Jac. Gron.* Quemadmodum Gron. monente Periz. distinxit, ferme jam editum video in Aldina.

§ 3 *Civitates eam expellant, tanta regna reges*] *Expectant* Flor. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Hav. et a m. pr.

Voss. 1. solito et obvio passim librorum errore. Vid. ad l. x. c. 7. § 12. Deinde *gentes*, pro *reges*, Voss. 2.

Adesse finem regnis, rei inter Deos hominesque pulcherrimæ] Pal. 1. *adesse fines regiminis inter D. hom. pulcherrimi*. Reliqui duo, ut et Camp. *adesse finem regiminis, rei inter D. hom. pulcherrimæ*. Gebh. *Adesse fines regnis inter D. hom. pulcherime* Lipsiens. *adesse finem regiminis intra D. hom. pulcherrimæ* Voss. 2. *adesse finem regis inter D. hom. pulcherrimi* Port. *adesse finem regiminis, rei inter D. hom. pulcherrimæ* Gaertn. Harl. 2. V. C. Latinii et Hearnii Oxon. B. et L. 2.

§ 4 *Tum regem esse Romæ, tum Etruscæ gentis regem*] A mala manu injectum omnibus libb. nostris *cum regem esse Romæ fateretur, tum*. Gebh. *Cum regem esse* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. uterq. Port. Lipsiens. et Hav. *regem esse eum* Gaertn. qui etiam vocem *Romæ* non agnoscit. Deinde *cum Etruscæ* Voss. 2. Vid. ad VI. 23. § 3. Præterea *fateretur* inmittunt etiam Voss. 2. Leid. uterq. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Solus Harl. 1. eam vocem non agnoscit, et margini tantum adscriptam præfert Voss. 1. Denique *Etruscæ regem gentis* Lipsiens.

Amplum Tuscis ratus] *Etruscis* Voss. 1. et Leid. 2. Male. Vid. ad c. 7. § 2. Ad hoc una voce auctius *etiam ratus* Harl. 2. et Hav.

Roman infesto exercitu venit. Non unquam alias] *Venit, fessus ira. Numquam alias* Harl. 2. *Numquam* etiam est in Lipsiens. Deinde *alius*, pro *alias*, Gaertn. Mox *vocula ante* deest in Hav.

§ 5 *Ad eo valida res tum Clusina erat*] *Ad eo valde res tum Clusine erant* Voss. 2. ut voluisse videatur *Ad eo valida res tum Clusina erant*. Sed nihil mutandum. Sup. 1. 9. 'Jam res Romana adeo erat valida.' c. 6. 'Numitori Albana permissa re, Romulum Remumque cupido cepit urbis condendæ.' c. 32. 'Mortuo Tullo, res, ut

institutum jam inde ab initio erat, ad Patres redierat.' II. 39. ' Ut facile adpareret, ducibus validiorem, quam exercitu, rem Romanam esse.' III. 71. ' Cujus agri jus nunquam usurpaverint incolumi Coriolana re.' IV. 43. ' Quæ si in unum conveniant, vix Deorum opibus, quin obruatur Romana res, resisti posse.' V. 49. ' Jam verterat fortuna, jam Deorum opes humanaque consilia rem Romanam adjuvant.' Et ita Livius frequenter.

Sed suosmet ipsos cives] Antiq. lect. *sed suosmet ipsi cives*. Cur hoc voluit quisquam mutare? Porro quod hic habes de *suosmet*, infra leges de *semet* c. 44. ' Nisi,' inquit, ' inter semet ipsi seditionibus sæviant.' Et inf. c. 53. ' Eos,' inquit, ' per se ipsi Latini, adsumtis Herniciis, sine Romano aut duce aut auxilio, castris exuerunt.' Rhen. Et hic a mala manu omnes libb. nostri, *sed suosmet ipsos cives*. Gebh. *Sed suosmet ipsos cives* etiam habent Flor. a m. sec. Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. V. C. Latini, et Hearnii Oxon. N. *sed suosmet ipsi cives*, ut Rhen. recte emendavit, est in Voss. 1. Leid. ntrog. et Harl. 1. Neque aliud obvium fuit in antiquissimis edd. quibus usus sum. Alterum demum vidi in Venet. 1498. quam secutæ sunt Ascensianæ 1516. Moguntina, Paris. 1529. et Frob. prima. Sed mox in Frob. altera emendatio Rhenani expressa est. Vid. ad II. 19. § 5.

Ne Romana plebs metu percussa, &c. pacem acciperet] *Metu percussa* Voss. 1. et Leid. 2. Vid. ad I. 27. § 10. et ad xxxiv. 15. § 2. Deinde *acciperent* Harl. 2. et Gaertn. quod placeret, si plurimum ac certiorum codd. auctoritate firmaretur. Vid. hoc lib. c. 5. § 2.

§ 6 *Annonæ inprimis habita cura et ad frumentum, &c.*] Quæ plurima Modius ex Lipsii Elect. I. 8. de frumentaria Romanorum largitione ad hunc

locum congesserat, abesse jussi, quod nihil ad inlustrationem Livii faciant, et commode ex ejus lib. qui in omnium manibus est, peti possint. Paulo ante a *senatu*, pro *ab senatu*, Gaertn.

Alii in Volscos, alii Cumas] Lipsius, loco modo indicato hæc Livii verba ad partes advocans, memoriæ lapsu ac nimia festinatione ablatus laudabat, *alii in Volscos, alii Æquos*: quod censoria virgula dignum judicavit Contaren. de Frument. Roman. Largit. c. 1. Ceterum in *Vulscos* Voss. uterq. Leid. uterq. Harl. 1. et Port. in *Vulsos* Lipsiens. Vid. ad Epit. Liv. II. Sed rectius id nomen per o litteram *Volsci* scribitur. Vid. Dansq. in Orthogr. part. II. in voce ' Volsci.'

Salis quoque vendendi arbitrium, quia inmenso pretio venibat, in publicum omni sumtu ademptum privatis] Dicere vult, salis quoque vendendi arbitrium concessum esse privatis, adempto omni sumtu. Sed lector genus hoc dicendiconsideret. Glar. Buslid. sic, *alii in Vulscos*, (idque perpetuo) *alii Cumas, aliis quoque arbitrarium, quia impenso pretio venibat*. In ceteris consensus fuit. Mihi hic locus mutilus videtur. Dispiciendum igitur, num ad istum modum legi oporteat, *alii in Volscos, alii Cumas. Salis quoque arbit. vend. quia impenso pretio ven. in publicum, sine omni sumtu ademptum privatis*. Ut hic sit sensus: Arbitrium salis vendendi ademptum privatis, quia impenso pretio, hoc est, permagno, venibat. Venditum autem fuisse publice sine omni sumtu, deductis oneribus itinerum et vectigalium, ut præter pretium salis nihil sit solum. Nann. Misc. v. 16. ' Impensum pretium,' pro magno, Livius dixit; unde et ' impense' adverbium, quod est valde et vehementer. Hoc loco eruditissimi viri velut in luto hæserunt, nequicquam plantam evellere conantes: cumque nescio quid sententiæ abesse suspicarentur, ad-

dito supplemento, *omni sumtu adempto concessum privatis* legerunt. Ego salvam et incolumem arbitror esse sententiam, si aliter distinguatur. Interpunctio enim non posita loco a sensu aberrare facit. Sic igitur distinguo, *venibat, in publicum omni sumtu, ademptum privatis*. Ad emendam enim et eblandiendam voluntatem plebis dicit salis vendendi arbitrium et potestatem ademptam privatis, qui eum magno vendebant, et de publico datum plebi, sumtu illo et onere in rempublicam recepto. ‘Omni’ igitur ‘sumtu in publicum’ absolute dicitur sine participio: quod apud vet. non rarum nec infrequens est. Id autem valet, ut is omnis sumtus esset reipublicæ et impensa. Turn. Adv. iv. 2. quod etiam vid. Adv. xvii. 2. Inculcata vox *concessum* est ab imperitis. Libb. vet. *in publicum omni sumtu, ademptum privatis*, quam lect. tuetur Turnebus. At mihi impense placet Divæi conjectura *in publicum omni sumto*. Ut senatus salem omnem in publicum sumserit, et ipse plebi distribuerit. Lips. Epist. Quæst. v. 16. Sane cum Turnebo vet. libb. faciunt, non tantum nostri Mss. sed etiam cusi quidam codd. Etsi ne mihi quidem Divæi inventum displicet. Mod. Locum, sine dubio mendosum, docti viri, restituere conati, magis, ut videtur, corruperunt. Nam illud *concessum*, quod est ab ipsis substitutum, non reperitur in VV. CC. in quibus item constanter non legitur vox *privatis*, et *ademptum* habetur, non *adempto*, ut ipsi reposuerunt. Ut fortasse hujus loci sententia sit, iniquum videri, pretio salem divendi, quod nulla impensa in publicum veniret. Id enim valet *impenso pretio*, hoc est, nullo soluto pretio; ut Cic. etiam usurpavit ad Attic. xiv. 13. in qua sic est: ‘Scribis enim esse rumorem, me, ad lacum quod habeo, venditurum, minusculam vero villam utique Quinto

traditurum, vel impenso pretio,’ &c. Sed, ut locus suæ integritati penitus restituatur, videtur necessario repetenda extrema syllaba verbi *publicum*, ut ita totus locus legatur: *Salis quoque vend. arbit. quia impenso pretio ven. in publicum, cum omni sumtu ademptum*; omissa voce *privatis*, quam diximus non exstare in Ms. cod. qui est apud me. F. Ursin. Ms. *quia impenso pretio veniebat, in publicum omne sumptum, ademptum privatis*. Lego, *quia a privatis impenso pretio veniebat, in publicum omne sumptum*. Portoriis quoque et tributis, &c. Vel, *quia a privatis redemptoribus impenso pretio veniebat, in publicum omne sumptum*. Vel, *quia impenso pretio veniebat a redemptoribus privatis, in publicum omne sumptum*. Vel, *quia impenso pretio veniebat a redemptoribus, in publicum omne sumptum*. Klock. Lectio Campani et Pal. 2. est, *Salis quoque vend. arbit. quia impenso pretio veniebat, in publ. omni sumptu, adem. privatis*. Neque ceteri discrepant magnopere, nisi quod, pro *impenso*, Pal. 1. *immenso*, atque iterum Pal. 3. *veniebat*. Nos lectionem, primo a magno Turnebo productam atque explicatam, deinde a tot Mss. codd. tam Moguntinensibus Fuldensibusque, quam Palatinis stabilitam, ut amplectimur; ita, religiosa sollicitudine tanto auctori adiecti, aliorum hariolationes (an hallucinationes?) serio respuimus. F. Ursin. quia in cod. suo abesse viderat τὸ *privatis*, ita hunc locum restituendum censuit: *Salis quoque vend. arbit. quia impenso pretio ven. in publ. cum omni sumptu ademptum*. Lipsio placebat Divæi conjectura, *in publicum omni sumpto*. Sed periculosum ac fragile est, fulcire tantum scriptorem tibicinibus vanarum conjectionum. Gebh. *Quia impenso pretio ven. in pub. omni sumptu receptum est ab interpunctione Turnebi, omni sumptu in publicum breviter dici censentis, ut significetur, datum plebi salem de*

publico, onere et sumptu illo in rempublicam recepto. Sed, præter durum loquendi genus, insolentissima foret hæc largitio in tanta egestate reipublicæ. Lipsius prodidit in *publicum omni sumpto*, ne hoc quidem sermone tolerabili. Nimis audacter Glar. et Ursin.: ille, *omni sumptu adempto concessum privatis*, etsi eodem inclinet Sigon.: hic, *cum omni sumptu ademptum*, reciso τῷ *privatis*. Cujus gravis est error, quod *impenso pretio* interpretatur nullo soluto pretio, quasi sal nulla impensa in publicum veniret, eoque iniquum esset, eum divendi. Et enim res falsa est, nec verba illam patiuntur. Ap. Cic. quibus abutitur, ad Att. xiv. 13. 'Minusculam vero villam utique Quinto traditurum vel impenso pretio;' Mantius etiam, *non soluto*. At id prohibent exempla tot alia, voluntque intelligi, pretio vel maximo, aut quantumvis magno. Vel eo sensu, quo alias *etiam*, aut *et id quidem*. Si nihil aliud, introductio, de qua sequitur, dotatæ Aquiliæ hunc sensum adfirmat. Nannius, *ven. in publ. sine omni sumptu ademptum privatis*. Quod sit, venditum fuisse publice, detractis oneribus itinerum et vectigalium, ut præter pretium salis nihil sit solutum. Ne hoc quidem ex istis verbis potest confici. 'Venire in publicum' dicitur, quod emitur pecunia ærarii. Ut contra xl. 51. 'Forum piscatorium circumdatis tabernis, quas vendidit in privatum.' Non potest autem esse caussa, cur adimeretur privatis illud commercium, quod magno pretio a republica compararetur. Cur enim publica compararet? Dein plebi consultum est hoc instituto: plebs igitur gravata erat antea, non ærarium. Sed et postrema verba nihil habent sani. Ego ita censeo. Salinas, Ostia deducta, instituerat olim Ancus. Eæ, ut solent publica, haud dubie locabantur redemptoribus exercendæ. Qui quum

magno conducerent, atque ideo ex-candefacerent annonam salis, Patres plebis demerendæ causa tum non locaverunt salinas privatis, vectigal pro eo pensuris, sed mandaverunt operis publicis, quæ in publicum colligerent omne sal, constitueruntque institores, qui salubriore pretio plebi divenderent. Suet. Calig. cap. 40. 'Vectigalia nova atque inaudita primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunosque prætorianos exercuit.' Quod hic fecit avaritia et invidia in redemptores, id illi indulgentia in plebem. Hanc mentem Livii, conceptamque his fuisse verbis existimo, *Salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso pretio venibat, in publicum omne sumptum, ademptum privatis*. *Arbitrium* non modo est potestas vel copia, sed etiam ipsa merces vel pecunia vectigalis, quam socii solvebant reipublicæ ob jus monopolii vel vendendi per ipsos solos. Ut Cic. post Red. in Senat. c. 7. 'Nondum palam factum erat, concidisse rempublicam, cum tibi arbitria funeris solvebantur.' Pro Domo cap. 37. 'Videre prætextatos inimicos, nondum morte complorata, arbitria petentes funeris.' In Pison. c. 9. 'Atque eodem in templo, eodem et loci vestigio et temporis, arbitria non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti.' Illud vectigal ait 'impenso pretio venisse,' id est, magno conductum esse: ut 'vendere decumas:' 'emi vicesimam,' de quibus de Pec. Vet. cap. 5. Denique id *in publicum omne sumptum, ademptum privatis*: hoc est, non ad hastam locaverunt socii, sed ad se receptum Patres actoribus publicis mandaverunt. Παραλαμβάνειν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν τὴν πόλιν Aristot. ait Œconom. II. Defectus ille conjunctionis non novus Livio. Sic xxiv. 18. 'Tribuque omnes moti; ærarii facti.' 'Summere in publicum,' ut 'redigere in publicum,' 'referre in publicum;'

qualia passim frequentat. Cato in Oppium ap. Fest. voc. 'Quadrantal:' 'Vinum redemisti, prædia pro vini quadrantalibus sexaginta in publicum dedisti.' Varro de L. L. iv. 25. 'Cum pecore diceretur muleta, et id esset coactum in publicum.' Liv. xxvi. 27. 'Servorum opera, qui in publicum redempti ac manumissi sunt.' Lib. xlii. c. 19. 'Pars agri Campani, quem privati sine discrimine possederant, recipiata in publicum erat.' xlii. 16. 'Ædes Africani, lanienasque et tabernas conjunctas in publicum emit.' J. F. Gron. L. xxxix. 44. 'Cato atria duo, Mænium et Titium in lautumiis, et quatuor tabernas in publicum emit.' Vir doctus ad marg. ed. Curionis conjecerat *Salis quoque emendi arbitrium*, et contra sensum Livii, et invitis omnibus Mss. in quibus has tantum inveni lectionum diversitates: *Salis quoque arbitrium vendendi* alio ordine habet Harl. 2. qui etiam, accinentibus Gaertn. et Lipsiens. præfert *immenso*. Idem quoque in antiq. quas consului, edd. inveni, nisi quod Veneta 1498. et Ascens. 1513. et 1516. *impenso* præferant, quarum posteriores tamen *immenso* in margine habent. Præterea *veniebat* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et edd. vet. Tum *adempto* Voss. 2. Gaertn. et Port. a m. sec. Denique vox *privatis* deerat in Hav. a m. pr. Sed a m. emendatrice postea margini adscripta est. Sigon. in priorr. Scholiorum edd. suspicabatur, ut Glareanus etiam censuerat, legendum esse, *omni sumptu adempto, concessum privatis*. Eoque respicit Gron. monens in Glareani sententiam Sigon um inclinare. Eum tamen, visis, quæ Turnebus et alii deinceps ad hunc locum notarant, illa ut inducerentur, postea jussisse puto. Sane de Antiq. Jure Civ. Rom. i. 16. quos libros, biennio post illam Scholiorum ed. quæ 1572. prodijt, publica luci exposuit, repudiata jam

Glareani sententia, locum hunc ita accipiebat: 'id est,' inquit, 'instituisse, ut sal non a privatis venderetur, quum impenso pretio veniret, sed minoris e publico acciperetur.' Quomodo fere Turn. locum exposuerat. Pluribus etiam Latinum in Epist. p. 382. de hoc loco egisse, et Ursini emendationem probasse, observavit Hearne in Adnotat. quas in edition. suæ Livianæ conjecit, tom. vi. p. 185. Quum tam splendidam lucem huic loco Gron. adfuderit, miror, qua ratione Clerico excidere potuerit, aliquin intelligi posse; *in publicum omni sumtu* (conficiendi salis translato) *ademptum privatis* (qui eum sumtum antea tolerabant) *vendendi* ejus *arbitrium*: quibus subjecit tandem: Vix esse, ut vocula aliqua non exciderit. Immo si, minima mutatione, cum magno Gronovio, pro *omni sumtu*, scribamus *omne sumtū*, sive *omne sumtum*, nihil superest, quod quemquam in hoc loco moretur.

Portoriis quoque et tributo plebe liberata] Scribendum videtur *plebes liberata*. Et sic Gud. Aliud enim hoc levamenti genus latius patens, nec restringendum ad ea quæ præcesserunt. Sed et Flor. ac Voss. 1. a m. pr. *Portoriisque et tributo*. Et sufficit *et quoque* in præc. periodo. J. F. Gron. *Portoriis quoque et tributo etiam* Hav. *Portoriisque et tributo* Leid. 1. et Harl. 1. *plebes librata* etiam Hearne in Oxon. N. invenit; quod utrumque recepi.

Si liberos educarent] *Si liberos educant* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. omnesque excusi usque ad Sigon. qui in prima Schol. ed. testatus vet. lib. habere *educarent*, ita etiam edidit, eamque scripturam servavit, quamvis, quum iterum ederet, adnotationem illam subpresserit. Exstat quidem *educarent* in Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. aliorum tamen codd. lectio efficit, ut existimem, per compendium olim *educant*

scriptum fuisse, id est, *educerent*. Signo deinde compendiarie scripturæ evanescente, ab his *educent*, ab illis *educarent*, quod verbum hoc sensu longe notius erat indoctæ librario- rum nationi, datum fuisse. De verbo 'educere,' pro educare, inf. vide ad XXI. 43. § 15. Ex corrupto *educerent* etiam Latinus *educerent* scribendum conjecit.

§ 7 *Itaque hæc indulgentia Patrum*] *Itaque indulg. hæc Pat.* Harl. 2. *hic*, pro *hæc*, Gaertn.

§ 8 *Postea tam popularis esset, quam tum bene imperando*] *Tò esset* omittitur in Port. a m. sec. Deinde *quantum bene imp.* Leid. 1. Harl. ambo, Port. Hav. et primæ edd. *quam tum bene imp.* primum vidi in Aldina. Et hanc lectionem postulare videntur præcedd. *postea tam*. Similiter fere variant librarii IV. 49. § 8.

CAP. X. § 1 *Pro se quisque in urbem ex agris demigrant*] *Ex agris demigravit* Leid. 2. et Harl. 2. Librariis, deliciis Livianis nondum adsuetis, inmerito displicuit locutio 'quisque demigrant,' de qua infra plura ad VII. 19. § 2. Mox, *urbem ipsam sepiunt præsidia* Hav. a m. pr. Sed est ap. Vell. Pat. II. 51. 'Mare præsidii classium, ut rebatur, sepserrat.' Ita 'sepire semet multiplicatis exenbiis' Tac. dixit Ann. xv. 57. *Sæpiunt* Flor.

Alia muris, alia Tiberi objecto videbantur tuta] *Alia Tiberi objecta* Harl. 1. *videbantur omnia tuta* Leid. 1. media voce inter versus quidem, attamen m. pr., adscripta. Id adoptari posset, si *alia* casu sexto accipiatur, pro *alia* parte. Omnia videbantur tuta, quia *alia* parte muri, *alia* Tiberis objecti erant. Ita *alia*, pro *alia* via, *alia* parte, positum observant viri docti ap. Flor. II. 12. § 7. 'Per alias vias Macedonia deprensa est, summa quidem arte et industria ducis, quum *alia* minatus, *alia* inrepsisset.' Vulgatum tamen non muto.

Delph. et Var. Clas.

§ 2 *Id munimentum illo die fortuna urbis Romæ habuit*] Duo monebo; conspici in Pall. omnibus, *id munimen illo die*: quod temere interpolatum a sciolis. Deinde Pal. 2. præstare lectionem *fortuna urbis Romæ habuit*. Vides quantum sibi permiserint correctores. Gebh. *Id munimen* etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. Latinii V. C. et Hearnii Oxon. N. *munimentum* a m. pr. in Voss. 1. exaratum fuit, sed ultimæ syllabæ postea signa subjecta sunt, quibus eam delendam librarius indicare voluit. Gron. etiam priore edit. nott. monuit, se in Mss. invenisse *munimen*, idque a Livio mutuatum fuisse Sil. VII. 528. 'vallique tenet munimine turmas.' Quem sæpius eam dictionem hac forma adhibuisse observo: ut IX. 217. 'propulso munimine valli Fossarum rapuere moras.' vs. 238. 'nullo caneos munimine vallat:' et XIII. 252. 'Obnixi torquent obices munimina seræ.' Et ita alii poetæ passim, quorum potius, quam aliorum scriptorum, id vocabulum fuisse videtur. Et quamvis forte alibi etiam ap. prosaicæ orationis auctores obcurrere possit, nondum tamen a Livio usurpatum invenio. Malo igitur cum Leid. 1. Lipsiens. et Voss. 1. a m. pr. *id munimentum*: pro quo, parva aberratione, *monumentum* dedit librarius Harl. 1. Ita sæpe lapsos esse scribas videbimus ad IV. 10. § 6. Voce autem *munimentum* passim Liv. usus est. Ita I. 33. 'Quiritium quoque fossa, haud parvum munimentum a planioribus aditu locis, Anci regis opus est.' II. 59. 'Nec ante restitit, quam signa inferentem Volscum munimentis vidit.' V. 1. 'Ita muniebant, ut ancipitia munimenta essent.' XIII. 17. 'Per intermissa munimenta neglectasque custodias silentio noctis dilapsi.' Et alibi sæpe. Nescio unde factum, ut in nupera ed. Amstelæd. vulgatum sit, *id mun. illo die, fortuna urbis Romæ habuit*: quasi for-

Livius,

18 N

tuna foret casus sextus, quem hic primum esse vel tirones vident. Denique *urbis Romanæ* constanter omnes editi et scripti; quæ lectio sæpissime ap. Liv. infra occurrit. Sed perisque locis a proximis edd. corruptam Gronovius, nunc tacitus, nunc monito lectore, revocavit. Vide ad Epit. XLIX. In Gebhardi igitur Pal. 2. etiam hoc loco interpolata esse censeri debet.

§ 3 *Positus forte in statione*] *Positus sorte* Voss. 2. sollemni librarium aberratione, qui ubique hæc vocabula commutarunt. Vide ad I. 4. § 4.

Atque inde citatos decurrere hostes vidisset] Primo deinde Gaertn. quomodo passim peccatur in Mss. Vide ad xxxvi. 24. § 10. Tum *citos decurrere* Harl. 1. Utrumque Livianum est, et probari potest. Codd. itaque turbæ, vulgatum defendenti, adsentio. Alibi hæc similiterque formata vocabula in membranis antt. confundi infra videndum erit ad x. 38. § 2. Præterea *hostes decurrere*, trajectis vocibus, Gaertn. Mox *ordines*, pro *ordinesque*, Port. Denique *reprehensū singulos* Leid. 1. Verum ibi ultimam litteram intercepta prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Corruptius *reprehensos singulos* est in Gaertn.

Obsistens obtestansque, Deum et hominum fidem testabatur] Ultimum verbum aspernatus Pal. 1. optime. Gebh. Liv. x. 19. 'Plures abeunti Voluminio obsistere atque obtestari.' Jac. Gron. *Testabatur* etiam deest in Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. Reliqui omnes eam vocem servant; ita tamen, ut *testatur* præferant Voss. 1. et Leid. 2. Neque lectioni receptæ mutandæ satis justam causam puto, quod Liv. idem verbum repetat dicendo *obtestansque testabatur*. Similia enim ubique in Livio reperiri, supra longo exemplorum syllabo evici ad I. 3. § 9. Tanto magis autem id Livio hic permissum esse censeri debet, quod

utraq; vox diversæ sit significationis, aliudque notet 'obtestari,' aliud 'testari.'

§ 4 *Nequidquam deserto præsidio eos fugere*] Pal. 1. sic collocat verba, *nequidquam deserto eos præsidio fugere*. Gebh. *Nequidquam* etiam Flor. et Leid. 1. Vide ad XL. 47. § 9. Deinde *desertos* Flor. a m. pr. *deserto* a m. sec. *deserto eos præsidio fugere* ex nostris Harl. 2. et Lipsiens. Omnes alii in ordine vocum nihil novant.

Si transitum pontem a tergo reliquissent] Nisi interpreteris *transitum*, pro transibilem, ut 'invictum,' pro invincibilem, 'infractum,' qui frangi non potest, non video, qui sensus emergere possit. Buslid. cod. pro *transitum pontem*, legit *transitum potem*, quod possibilem interpretari liceat. Juxta illud Catull. Epigr. 77. 'Hoc facies, sive id non pote, sive pote.' Sed, nescio quo pacto, mihi ista affectatio non arridet, et propemodum mihi persuadeo, legendum esse, *si transitui pontem a tergo reliquissent*. *Transitui*, hoc est, ad transeundum; putoque librariorum in tertium crus ex *ui* pro *m* aspexisse, veluti scriptum fuisset *transim*, et *u* ex ingenio addidisse, quasi id necessario requireretur. Nann. Misc. v. 17. Pal. 2. *ab tergo*, ut sæpissime. Ceterum Nannius, dum legit *si transitui pontem*, prodit, se non intelligere, aut saltem non callere linguæ Latinæ arcana. Gebh. *Transitum pontem* omnes libb. xxi. 43. 'Ab tergo Alpes urgent, vix integris vobis ac vigentibus transitæ.' Nec tamen refuto Nannianum *transitui*. J. F. Gron. Nostri etiam omnes conspirant in lect. receptam *transitum pontem*. Ex solo Oxon. N. Hearne laudat *transitum per pontem*. Quæ lectio magnam veri speciem præfert. Videri enim potest olim scriptum fuisse per compendium, *transitum p pontem*, sed deinde compendium illud *p* excidisse ob primam seq. vocis litteram. Nihilominus

tamen potius existimo, eam natam esse ex scrupulosa eorum diligentia, qui vulgatam non intelligebant, quod et Nannio evenit. Necesse enim non est, ut *transitum pontem* accipiamus, pro transibilem, qui transiri potest. Sed *pontem transitum* erit, pontem, quem transiissent, qui transitus erat: quomodo Gron. intellexisse adscriptus alter Livii locus docet. Et ita idem Liv. XXIII. 28. 'Ad Iberum contrahunt copias, et, transito amne, urbem, a propinquo flumine Iberam adpellatam, obpugnare parant.' De compositis ex verbo *eo*, forma passiva, vide Voss. Gramm. v. 38. Vel etiam *transitum pontem* accipi potest per epexegesis, pro transitum, nempe pontem. Plura vide ad Liv. XXV. 34. § 10. Quum itaque locus hic commodissime utroque modo exponi possit, necesse non est ut violenter uramus, secemus, et cum Clerico conjiciamus, vocem *pontem* primo margini additam fuisse, ut *τὸ transitum* explicaret, postea vero in contextum inrepsisse.

Jam plus hostium in Palatio Capitolioque] Tres Pall. *amplius hostem*. Gebh. *Amplius hostem* apud me Lipsiens. Gaertn. et Hav. Atque ita Aldus edidit; sed in erratis *jam plus hostium* refingendum monuit: *Amplius hostium* Leid. 1. Port. et Harl. 2. Sed ita perperam, literis transpositis, pro *jam plus* librarios dedisse puto, et nihil mutandum esse: *jam* enim futuro junctum celeritatem indicat. Sæpissime ap. comicos eo sensu obcurrit: ap. Ter. Eun. iv. 6. 1. 'Credo equidem, illum jam adfuturum esse, ut illam a me eripiat:' et vs. 27. 'omitte, jam adero.' Vide Burman. ad Nason. Met. vii. 306. Eleganter hoc loco eo sensu præmittitur *τὸ si*, ut etiam ap. Sall. in Cat. c. 52. § 18. 'Si paullulum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt.' Virg. Æn. iv. 566. 'Jam mare turbare trabibus, sævasque videbis Confluere faces, jam fervere litora flam-

mis, Si te his adtigerit terris Aurora morantem.' Præterea in *Pallatino* Harl. 2. Vide ad i. 5. § 1.

Itaque monere, prædicare] In scripto volumine legitur *Itaque monere, prædicere*. Hoc posterius verbum doctus quispiam, videns huc non satis quadrare, vertit in *prædicare*. Tu tamen, meum secutus consilium, scribe *præcipere*. *Itaque monere, præcipere*. Primum monuit, deinde præcepit, quod plus est. Crescere enim debet oratio. *Rhen. Præcipere* est a *Rhen. Pall. et Camp. Ita monere, prædicere*. Et, ut verum fatear, *d* inversum tantum est: debet quippe esse *p*. Gebh. Si vett. ita libb. haberent, non sollicitarem. Cic. pro Sext. c. 23. 'Moneo vos, adolescentes, atque hoc meo jure præcipio.' Nunc conjecturam Rhenani hucusque patimur: nam et ipsius, et alii libb. *monere, prædicere*: quod restituendum est. XXI. 10. 'Per Deos, fæderum arbitros ac testes, monuisse, prædixisse se.' J. F. Gron. *Prædicare* se in Neap. reperisse, testis est Latinus; quod idem mihi quoque obvium fuit in Hav. Et ita etiam Ald. pro *prædicere*, legendum inter errata notavit. Ita Cic. in Philipp. vii. 7. 'Equidem non deero, monebo, prædicabo, denunciabo, et testabor semper Deos hominesque, quid sentiam.' Sed *præciderent pontem* Leid. 2. in qua scriptura manifesta sunt vestigia lectionis, quam Rhenanus probavit, *præcipere ut pontem*. Ex *præcidere* enim, litera *d* inversa, fit *præcipere*: ex reliquis literis *ut* fit *ut*. Ceteri omnes *prædicere*. Quorum auctoritati cedendum puto; ut *prædicere* hic ponatur pro jubere, præcipere. Cic. Act. pr. in Verr. c. 12. 'Moneo, prædico, ante denuntio, absteineant in hoc judicio manus.' Hygin. fab. 41. 'Quem pater cum mitteret, prædixit ei, ut, si victor reverteretur, vela candida in navem haberet.' Et ita *prædictum* pro mandato, jussu, præcepto, recte Gron. Livio contra Sigon. vindicavit ad XXIII. 19. § 5.

Ceterum *Ita*, pro *Itaque*, Voss. 2. Leid. 1. Port. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vid. ad XXI. 53. § 7.

Ferro, igni, quacumque vi possent] Vet. lect. et *quacumque*. Sigon. Offert Sigon. e suo, *igni, et quacumque*. Eodem jure, quo in verbis Bruti I. 59. '*Ferro, igni, quacumque dehinc vi possim.*' J. F. Gron. Nostri etiam nihil mutant, nisi quod in solo Harl. 2. sit *ferro, ignique, quacumque*. Sed recte Gron. vulgatum defendit. Vide ad I. 59. § 1. Ceterum '*ferrum*' et '*ignis*' sæpe quasi per speciem proverbii conjunguntur. Vide viros doctos ad Rutil. Itin. I. 40. Denique *possint* primæ edd. ut Flor. Ald. quidem id mutavit in *possent*. Sed vacillans inter errata priorem lect. revocandam auctor est. Frob. demum, et post eum omnes reliqui, *possent* receperunt. Neque aliter fuit in Mss.

Se inpetum hostium, . . . posset obsisti] *Se hostium impetum* Leid. 1. a m. pr. quæ eadem tamen ordinem priorem reduxit. Mox *possit obsisti* Harl. 2.

§ 5 *Inter conspecta cedentium pugnae terga*] Malo *pugna*. Ut de Collatino I. 2. '*civitate cessit.*' Et c. 33. '*Cominium bellum gessisse cum Volscis, memoria cessisset.*' XXI. 57. '*Hannibal saucius pugna excessit.*' Cic. Phil. x. 4. '*Eumdem vidi postea Velia cedentem Italia.*' J. F. Gron. Liv. infra h. lib. c. 47. '*cedere loco.*' XXI. 31. '*Sin per metum agro cedatur, in medium regnum eundum.*' xxx. 20. '*Raro quemquam alium, patriam exsili causa relinquentem, magis mæstum abisse ferunt, quam Hannibalem hostium terra excedentem.*' Sall. in Cat. c. 9. '*Quod sæpius vindicatum est in eos, qui contra imperium in hostem pugnaverant, quique tardius, revocati, bello excesserant, quam qui signa relinquere, aut pulsati loco cedere ausi erant:*' ubi vide Cort. Cic. pro Mil. c. 25. '*Næ iste haud dubitans cessisset patria.*' Ad Att. ix. 12. '*Si*

Cnæus Italia cedit, in urbem redendum puto.' Et mox, '*Ego vero nulla epistola significavi, si Cnæus Italia cederet, ut tu una cederes.*' Donjat. vulgatum defendit, et '*cedere pugnae*' eadem ratione dictum censet, qua '*cedere tempori,*' '*minis,*' '*telis,*' '*insidiis,*' '*periculis,*' '*armis,*' Cic. dixit. Vide ad III. 34. § 8. Præterea *consep̄ta*, pro *consp̄cta*, Hav. Paulo ante *additum*, pro *aditum*, Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad IV. 57. § 11. Infra vero *adeundum*, pro *ad ineundum*, Gaertn.

§ 6 *Spurium Largium ac Titum Herminium*] Vet. lect. *Sp. Lartium*. Rhen. Legendum puto *Sp. Largium*, ut paulo post in exemplaribus plerisque legitur, et postea *T. Largii* multa mentio. Glar. Glareanus ubique *Largium* scribendum censet, nos *Lartium*, partim antiquorum libb. auctoritate, partim etymologia vocis. '*Lartius*' enim a Larte prænomine dictus est. Græcorum tamen codd. ubique *Λάρκιον* habent. Sigon. Pall. duo *Sp. Lartium*: iterum Pal. 1. ac *Terminium*. Pal. 2. ac *T. Terminium*. Pal. 3. ab interpolatione *Spurium Lucretium ac T. Herminium*. Gebh. *Sp. Lartium* omnes codd. quibus usus sum, præter Harl. 2. qui, ut et Hearnii Oxon. B. habent, *Sp. Largium*. Pighius etiam in Annal. ad ann. CCXLVII. p. 74. *Sp. Lartium* scribendum docet, non *Largium*, *Larcium*, vel *Laërtium*, ut mendose in exemplaribus Livii et aliorum auctorum vulgatis appellatur, idque probat ex inscriptione in Mausoleo Plantiorum: *LARTIA. CN. F. M. PLAVTI. SILVANI. VXOR.* quæ exstat apud Grut. p. CCLII. num. 6. in qua tamen parum præsidii. Nam inde tantum evinci potest, *Lartiorum* gentem Romæ notam fuisse, non hunc a Livio memoratum, vel anni CCXLVII. consulem ex ea ortum fuisse, præsertim quum ex iisdem lapidibus similiter pateat, Roma et *Largiorum* et *Larciorum* gentem quoque floruisse. Certius itaque argumentum præbet

plerorumque codd. consensus in scriptura alteram *Sp. Lartium*; qui tamen omnes infra vel *Largium*, vel *Larginum* præferunt c. 18. Vide etiam ad c. 21. § 1. Et alibi etiam *Largius* et *Lartius* commutantur. Ita qui Plinio jnniori Ep. 11. 14. ‘*Largius Licinius*’ vocatur, sive *Largius Licinus*, ut habet optimus cod. Medic. ab ejus avunculo *Lartium Licinium* vocari Hist. Nat. xix. 2. ad eum locum existimat Harduin. Vide etiam Cort. ad Plin. Epist. iii. 5. Præterea ac *terminum* Gaertn. ac *Terminium* Flor. Voss. ambo, Harl. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. in quo m. sec. repositum ac *T. Erminium*; quæ eadem scriptura etiam est in Hav. a m. pr. *acterminum* Leid. 1. ac *T. Heremini-um* Leid. 2. ac *T. Herminium* Harl. 2. Τρος ‘*Ερμήνιος*’ vocatur Dionys. v. p. 294. pro quo ‘*Ερμήνιος*’ est in cod. Vat. Sed ‘*Ερμήνιος*’ quoque vocatur Plut. in Poplic. p. 105. qui alterum, qui cum eo et Horatio in primo aditu pontis substituit, Δοκρήτιον vocavit. Paullo antea *duos tum cum eo* Gaertn. et Hav. a m. pr. pro *duos tamen cum eo*. Verum hic error in Mss. frequens et obvi- us est. Vide ad xxii. 17. § 5. Deinde etiam *tenuit pudor*, transpositis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. et Hav. Denique *mox ambos claro genere* Leid. 2. Ceterum solum Horatium restitisse Sen. refert Epist. 120. ‘*Horatius Cocles solus inplevit pontis angustias, adimique a tergo sibi reditum, dummodo iter hosti auferretur, jussit: et tam diu restitit prementibus, donec revulsa ingenti ruina tigna sonnerunt.*’ Forte quoniam solus ad finem usque restitit, recedentibus antea, quos cum eo pudor tenuerat.

§ 7 Deinde eos quoque ipsos exigua parte pontis relicta, &c.] Τὸ ‘*coëgit*,’ hac scriptura, non potest referri, nisi ad Coclitem. At non ille magis coëgit, quam revocantes. Scribe *exigua pars pontis relicta*. J. F. Gron. *Eos quoque ipsosque* Voss. 1. Sed ultimis

tribus literis τοῦ ipsosque notæ subjec- tæ erant, quibus scriba indicare voluit, eas expungendas esse. Deinde *exigua pontis parte* Hav. Neque etiam necesse videtur, ut cum Gron. invitis omnibus libb. refugamus *exigua pars pontis*. Indicat enim Livius, *Lartium* et *Herminium*, cogente Ho- ratio, in tutum se recepis- se, quod revocati ab illis, qui pontem rescindebant, quum tantum exigua pars pontis non interrupta superesset, facere morabantur. Vulgatum etiam defendit Donjatius. Mox *vocantibus*, pro *revocantibus*, Port.

§ 8 *Circumferens inde minaciter truces oculos ad proceres Etruscorum*] Non erat mutanda Liviana compositio tamquam inepta, *Circ. inde truces min. oculos*, si modo studio factum est. *Rhen.* Ordinem vocabulorum a *Rhen.* restitutum servant omnes nostri. Sed *Circ. inde Etrusces min. oc.* habet Leid. 1. *Circ. in tr. oc.* Leid. 2. Sed solet in Mss. iñ contracte pro *inde* scribi. Vide ad x. 20. § 6. Præterea ac *proceres Etr.* pro *ad proc. Etr.* Neap. Lat. qui error etiam in codd. priscis frequens est. Vide ad xxi. 32. § 2.

Nunc singulos provocare] Pal. 1. *evocare*. Gebh. *Evocare* etiam Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn.

Suæ libertatis inmemores, alienam obpugnatum venire] *Aliena opp.* Flor. Voss. 2. et Hav. *alienam opp. venire civitatem* Hearnii Oxon. C. Sed vulgatum verum est. Paullo ante etiam male *sed vitia*, pro *servitia*, Voss. 2. *Servitiæ* Flor. a m. pr. *servitiæ* a m. sec.

§ 9 *Dum alius alium, ut prælium incipiant, circumspectant*] Lege *incipiat*. J. F. Gron. Emendationem Gronovii non tantum constructionis, sed et soni, caussa probabat Donjatius. Sed illud inlaudabile, quod conjecturam etiam in contextum receperit. Eam tamen meorum firmat unus Gaertn. Præterea *circumspectat* est

in Harl. 2. Inf. v. 11. 'Qui, noxii ambo, alter in alterum caussam conferant.'

Undique in unum hostem tela coniciunt] Legendum *coniciunt*, ut habent Pall. 1. ac 3. quod de omnibus compositis a verbo 'jacio' semel monuisse sufficiat. Sic snp. c. 7. 'Adiciunt miracula huic pugnae.' Sic mox, 'traicerent, obicere:' et ubi non? Gebh. *Coniciunt* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Rationem hanc scribendi librariis vett. sollemnem fuisse verum est. Vide Duk. et viros doctos ab eo laudatos ad Flori 1. 10. § 5. Eam etiam non ignorare oportet, quum alibi non modo ad veram lect. investigandam, et corruptelæ originem deprehendendam, verum etiam ad vulgatum vindicandum ex usu esse possit. Vide ad 1. 8. § 5. c. 30. § 3. c. 44. § 2. ad hujus lib. c. 17. § 3. c. 35. § 4. c. 41. § 1. c. 61. § 5. III. 33. § 10. IV. 8. § 5. c. 51. § 5. et ad Epit. Liv. 1. cxxiv. Vide etiam Burm. ad Vell. Pat. 1. 2. § 2. et Ant. Augustin Emend. II. 3. Ipsam tamen eorum orthographiam passim recipiendam esse, ut Gebhardus voluit, non existimo, quamquam ejus rei exempla quædam, etiam ex lapidibus antt. laudentur. Excipiendi sunt poetæ, qui ut syllabam præced. corripere possint, alterum i ejicere soliti sunt.

§ 10 *Neque ille minus obstinatus*] Pall. 1. ac 3. *neque enim ille minus obst.* Gebh. *neque enim ille minus* Harl. 2. et Lipsiens. *neque enim minus ille obst.* Voss. 1. et Leid. 2. *neque minus obst.* Voss. 2. Paulo ante *exissent*, pro *hæsissent*, Gaertn. quomodo et alibi variant codd. Vide quæ olim notavi ad Sil. Ital. v. 474.

Ingenti pontem obtineret gradu] Loccus mihi suspectus. An *ausu*? Illud quidem esset *μακρὰ βιβὰς* Homericum. Sed nihil cum *obtinere*. Tan. Faber. Non video cur suspectum esse debeat *gradu*. Ovid. Art. Am. III. 304. 'in-

gentes varica fertque gradus.' et IV. 7. 33. 'Ingentique gradu contra ferumque locumque, Saxaque brumali grandine plura subis.' Nec obstat, quod ibi de incedentibus, hic de stante, dicitur. Nam et stantium gradus est, ut 'in gradu stare,' 'de gradu depellere,' 'demovere.' Duk. Grandem incessum ut per 'ingentem gradum' intelligamus, hoc loco minus convenire; potuisse tamen his verbis Livium indicare gravitatem et ferociam stabili gradu pontem occupantis ac tuentis, existimat Doujat. Inde occasio atque ansa Clerico data videtur conjiçendi *immoto* vel *immobili gradu*; hostes enim eum 'gradu movere,' ut loquitur Liv. VI. 32. et VII. 8. non potuisse: Dionys. autem v. p. 295. in hac eadem re, de Horatio duobusque ejus sociis dixisse, *διέμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως*, manserunt in eodem gradu. Henmann. datis ad me literis scribendum putabat *ingenti animo obtineret gradum*. Sed Jac. Periz. *ingenti gradu* in marg. Livii sui exposuit, 'firmo gradu consistens, diductis pedibus.' Est autem locutio propria in bello, ubi denotat statum pugnantium. Hinc quod sæpe 'gradu movere,' de quo vide ad VI. 32. § 8. interdum etiam dicitur 'statu movere.' Inf. xxx. 18. 'Equestrem procellam excitemus, oportet, si turbare ac statu movere volumus.' Quadrigarius ap. Gell. Noct. Att. IX. 13. 'Scutum scuto percutit, atque statum Galli conturbavit.' Plura vid. ap. Ciofan. ad Ovid. ex Pont. II. 6. 21. Burmann. ad Val. Flacc. III. 100. ad Quinctil. Instit. Orat. v. 7. p. 380. eundem etiam aliosque viros doctos ad Petron. Sat. c. 36. et 80. quosque illis locis laudarunt. An illud *ingenti gradu* eo inlustrari potest, quod Sen. Epist. 120. loco ad § 6. laudato, dicat, Horatium 'angustias pontis inplesse?' Ceterum *obtinere*, pro *obtinere*, est in Harl. 1.

Jam inpetu detrudere conabantur vi-

rum] Non erat mutanda Liviana compositio, tamquam inepta, *Jam imp. con. det. virum.* Rhen. Ordinem vocabulorum, a Rhenano revocatum, servant omnes nostri. Sed *destruere con.* pro *destrudere con.* habet Harl. antiq. Quomodo fere Justin. xxxv. 2. 'Ita Alexander non minori impetu fortunæ destructus, quam elatus, primo prælio victus interficitur.' Vell. Pat. ii. 48. 'Qui si ante biennium, quam ad arma itum est, perfectis muneribus theatri et aliorum operum, quæ ei circumdedit, gravissima tentatus valetudine' decessisset in Campania, defuisset fortunæ destruedi ejus locus.' Tac. Ann. ii. 63. 'Exstat oratio, qua magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, et quam propinquus Italiæ hostis, suaque in destruendo eo consilia extulit.' Hist. i. 6. 'Invalidum senem T. Vinius et Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignavissimus, odio flagitiorum oneratum, contemptu inertiae destruebant.' Sed nihil muto. Liv. xxxiii. 7. 'Depulsi ab jugo Romani non ante restiterunt, quam in planiorem vallem perventum est. Ne effusa destruderentur fuga, plurimum in Ætolis equitibus præsidii fuit.' xlii. 66. 'Armatis detrudentibus per præceps impedimenta.' Cic. ad Fam. v. 10. 'Quatuor enim turres et quatuor muros cepi, et arcem eorum totam, ex qua me nives, frigora, imbres destruserunt.' Ita etiam alibi peccarunt scribæ. Vide Nic. Heins. ad Claud. in Rufin. ii. 309. Mox, in alium ordinem digestis dictionibus, *sim. cl. Rom. sim. frag. rup. pontis* Harl. 2.

§ 11 *Tiberine, inquit, pater, te sancte precor*] Non erat mutanda compositio Liviana, *Tiberine pater, inquit, te sancte precor.* Rhen. Tiberinum Deum loci videtur intelligere, de quo etiam Virg. Æn. viii. 31. 'Hic Deus ipse loci fluvio Tiberinus amæno Populeas inter senior se attollere frondes.' Quo in loco docet Servius, in sacris

'Tiberinum,' in communi loquendi sermone 'Tiberim,' in carmine 'Tibrim' vocari. Sigon. Certe Deum fluminis intelligit Hor. Cocles, ut vel ex addito nomine *pater* evincitur, quo etiam Dii, adeoque genii fluminum aliorumque locorum, adpellantur. Serv. ad Virg. Æn. iii. 89. 'Pater religionis, ut supra diximus, nomen est. Nam et hominibus datur; ut, 'Inde toro pater Æneas:' et montibus; ut, 'pater Apenninus:' et fluminibus; ut, 'Tybri pater:' numinibus etiam; ut, 'Quidve pater Neptune paras.' Alibi tamen ap. Nostr. 'Tiberinus' pro ipso fluvio ponitur. v. 37. 'Ægre ad undecimum lapidem obcursum est, qua flumen Allia, Crustumini montibus præalto defluens alveo, hand multum infra viam Tiberino amni miscetur.' xxix. 14. 'Postquam navis ad ostium amnis Tiberini accessit, sicut erat jussus, in salum nave evector, ab sacerdotibus Deam accepit.' Nisi potius 'amnis Tiberinus' utroque loco accipi debeat, ut 'campus Tiberinus,' 'ostium Tiberinum,' et similia. Recte etiam Rhenanus *Tiberine pater, inquit;* quam positionem vocum servant omnes nostri. Vide ad c. 12. § 5.

Hæc arma et hunc militem propitio flumine] *Hæc arma, hunc mil.* Voss. 1. et Leid. 2. *hæc arma et hunc virum* Hav. Deinde, *propitio lumine* Harl. antiq. *propitio funere* Gaertn.

Ita sic armatus in Tiberim desiliit] Pal. 2. *desiliit.* Inf. c. 12. 'Cum a sede sua prosiliisset.' Gebh. *Desilivit* Port. a m. pr. *desiliit* Voss. 1. et Leid. 2. A 'salio' formari 'salivi,' vel 'salii,' et 'salui' auctor est Priscian. Gramm. x. p. 905. Secundum Cledon. in Arte p. 1918. 'salio' facit 'salnere.' At teste Diomede de Art. Gramm. i. p. 371. 'Salui' perfectum suavius enunciari videtur 'salii,' sed plerique veterum 'salui' dixerunt. Videndi Gifan. Indic. Lucret. voce 'Dissilui.' Vossius Gramm. v. 33. Gron. ad Sen. Thyest.

768. Oudend. ad Lucan. i. 488. et quæ notavi ad Sil. vii. 46. Certe *transiluisse* constanter est in omnibus scriptis et editis sup. i. 7. 'Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros.' Et passim integrioribus codd. eadem ratione formata præterita verbi 'salio,' ut et compositorum ejus, exhibent; quod bene multis locis ad Nason. Heins. observavit. Vide ad Met. v. 35. ix. 314. x. 410. 722. xii. 252. 390. 488. xiv. 406. Fast. iv. 805. Trist. iv. 3. 8. et alibi. Et ita ap. Frontin. cod. Hillenberg. cujus excerpta apud me sunt, legit ii. 4. ex. 11. 'Repente in dextrum suorum cornu prosiluit:' ubi iterum vid. Oudend. Adde quæ notantur ad hujus lib. c. 31. § 6. et c. 46. § 5. viii. 9. § 9. et xxviii. 14. § 10. Insuper vet. lib. Sigonii, *Inde sic armatus*, ut in prima Scholiorum edit. monuit, quod deinde in seqq. omisum est. *Ita armatus*, omissa media vocula *sic*, Harl. a m. sec. Et monet Doujatius, fore, 'qui bis idem,' &c. [Vid. Not. Delph.] Verum caussa non est, cur *Ita sic* magis displiceat, quam 'itaque ergo,' 'jam nunc,' similiaque aha, Livio non semel usurpata. De priori vide ad i. 25. § 2. de altero ad xxxi. 32. § 3.

Multisque desuper incidentibus telis] Scribendum est, *multisque superincidentibus telis*. Est autem una dictio *superincidentibus*, a verbo 'superincido.' Quod non intellexit is, qui *desuper incidentibus* scripsit. Rhenanus. Quemadmodum Rhenanus emendavit, non tantum præferunt omnes codd. quibus usus sum, sed et primæ edd. usque ad Ald. qui *desuper incidentibus* substituit. Recentiores Rhenano obedientes fuerunt, nisi quod Gruterus in ultima, divisio vocibus, *super incidentibus* dederit, quem posteriores omnes secuti sunt. Attamen xxiii. 15. ubi idem verbum occurrit, una voce idem edidit, 'Utique Cænensi prælio non prius pugna abstinerit, quam prope exsanguis ruina

superincidentium virorum, equorum, armorumque sit obpressus.' Neque Livium ab his decompositis abhorere ostendunt eodem exemplo formata 'superinponere,' 'superincubare,' 'superinsterne,' de quorum priori vide ad xxi. 1. § 5. alterum occurrit xxii. 51. § 9. 'Præcipue convertit omnes substratus Numida mortuo superincubanti Romano vivus, naso auribusque laceratis:' tertium xxx. 10. 'Tabulasque superinstravit, ut pervius in totum navium ordo esset.' Ceterum copulantem particulam *que* omittit Gaertn.

Incolumnis ad suos tranavit] Omnes nostri *transnavit*. Gebh. *Trānavit* Hav. *transnavit* Voss. 2. Portug. Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. Reliqui nihil mutant. Vide ad xxi. 27. § 5. et c. 47. § 4. Ita auctoribus libris scriptis Schott. vulgavit ap. Anr. Vict. de Vir. Industr. c. 11. 'Cum quo statim in Tiberim decidit, et armatus ad suos transnavit.' Ceterum Horatium incolumem ad suos tranasse passim testantur scriptores. Val. Max. iii. 2. ex. 1. Dionys. Antiq. v. p. 296. Plut. in Poplic. p. 105. Aur. Vict. loco laud. et alii. Unus tantum Polyb. vi. 53. ut Latinus observavit, tradidit, ipsum in undis periisse. Quod Palmerius verius esse sibi persuasit. Vide Duk. ad Flor. i. 10. § 4.

Rem ausus plus famæ habituram ad posteros, quam fidei] *Habituram, quam fidei, ad posteros* Hav. Tā ad posteros omisit scriba Leid. 2. quæ tamen recte reliqui servant. Flor. i. 10. 'Tunc illa Romana prodigia atque miracula, Horatius, Mucius, Clælia, quæ, nisi in annalibus forent, hodie fabulæ viderentur.' Ubi hodie dixit, quod hic Livius ad posteros. Ad posteros autem est apud posteros. Vide ad vii. 7. § 4.

§ 12 *Statua in comitio posita*] Positam esse τῆς ἀγορᾶς ἐν τῷ κραισσιῶ narrat Dionys. v. p. 296. quod vertitur in maxime conspicuo fori loco. Contra ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, sive

in æde Vulcani, Plat. in Poplic. p. 106. 'in Vulcanali' Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 11. Sed dissensus, qui inter illos scriptores esse videtur, facile tolli potest per Gell. qui narrat, eam olim in comitio positam fuisse; quum vero de cælo postea tacta foret, prodigii istius procurandi causa translata fuisse in aream Vulcani, iv. 5. 'Statua Romæ in comitio posita Horatii Coclitis fortissimi viri de cælo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum haruspices ex Etruria aditi, &c. constititque eam statuam, proinde ut veræ rationes post compertæ monebant, in locum editum subducendam, atque ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam: eaque res bene et prospere rei publicæ cessit.' Hunc locum si totum perlegere, et ad eum animum adtendere voluisset Jo. Hardouin, numquam ex una duas statuas fecisset, aut ad Plin. xxxiv. 5. scripsisset, Coclitis statuam positam esse in comitio, alteram in æde Vulcani; quæ ei excidere potuisse tanto magis mirandum est, quod ipse Gellium ibidem ad partes vocaverit. In eodem introhæserat jam antea Doujatius, qui laudatis itidem Gellii et Plutarchi locis, subdit: 'Nihil vetat, pluribus eam locis, positam fuisse ad magis celebrandam præclari adeo facinoris memoriam.' Abi, et auctor sis Christianissimo regi, ut his hominibus editionem Plinii et Livii in usum Serenissimi Delphini Franciæ committat.

Agri, quantum uno die circumaravit, datum] Una voce auctor Voss. 1. *agri tantum, quantum.* Ita Aur. Vict. de Vir. Inl. c. 11. 'Ob hoc ei tantum agri publice datum est, quantum uno die circumarari potuisset.' Sed vulgat. præfero. Sæpe enim eleganter *ad tantum*, sequente voce *quantum*, reticeri solet ap. optimos scriptores. Sil. Ital. vii. 575. 'Haud prorsus daret ullus honos tellusque subacta Phœnicum et Karthago ruens, injuria

quantum Orta ex invidia decoris tulit: quemadmodum recte locum ex Mss. et vett. edd. Heins. constituit, quum olim editum foret *Haud tantum daret ullus honos.* Ovid. Epist. Heroid. vii. 144. 'Hectore, si, vivo quanta fuere, forent.' Claudian. de Rapt. Pros. ii. 308. 'Conveniunt animæ, quantas truculentior auster Decutit arboribus frondes.' Videndus est Markland. ad Statii Silv. i. 4. 85. Eodem modo sæpissime 'quantum potest,' pro tantum, quantum potest, ap. Cic. et alios occurrit: ad Fam. v. 13. 'Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis et angoribus abducam.' Orat. in Pison. c. 30. 'Omitto, nihil istum verum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem, quantum potuissem, multis sæpe orationibus scriptisque decorassem, hunc uno violare versu.' Præterea *una die* Voss. 2. et Hav. Vide ad xxviii. 28. § 9. Tum *circum-araret*, pro *circumaravit*, legendum conjectit Anna Fabri ad Aur. Vict. de Vir. Inlustr. c. 11. Sed omnes codd. in receptam lect. consentiunt, nisi quod mendose *circumnarav* sit in Leid. 2. Denique *dictum*, pro *datum*, Harl. 1. Quavis autem publice civitas dederit, ipsum tamen id donum accipere noluisse, existimat Muret. Var. Lect. xix. 18. auctoritate Sen. de Benef. vii. 7. 'Emittetque illam vocem, quam Romanus imperator emisit: cum illi ob virtutem et bene gestam rempublicam tantum agri decerneretur, quantum arando uno die circuire posset. Non est, inquit, vobis eo opus cive, cui plus opus sit, quam uni civi.' At Lipsius eum errare docuit ad d. loc. Senecæ; ipse autem Senecæ verba de Man. Curio accipienda esse monuit. Ceterum 'circum-arare' hic capiendum non de reciprocatione in arando, nam ita tantum jugerum accepisset, quod inde dictum creditur, quoniam uno jugo bonum in die exarari possit, sed de ambitu; ut tantum ipsi donatum fu-

erit, quantum bobus uno sulco circumduxisset: quo sensu etiam in Sen. l. 1. Lipsius 'arando uno die circumire' intelligendum monuit. Dion. Hal. v. p. 296. id exprimit *ὅσῃν αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ζεύγει βοῶν περιέρσσει*. Et de Mucio, cui eundem honorem habitum refert, p. 303. *ὅσῃν ἂν ἀρότρῳ περιλαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνῃται*.

§ 13 *Privata quoque inter publicos*] *Privataque inter publicos* Gaertn. Vide ad v. 27. § 1. *Privata ergo inter publicos* Lipsiens. Deinde intra *publicos* Voss. 2. sollemni peccato scribarum. Vide ad v. 27. § 3.

Unus quisque ei aliquid, fraudans se ipse victu suo, contulit] Ex illo Terent. in Phorm. 1. 1. 9. 'Quod ille unciam vix de demenso suo, Suum defraudans genium, comparsit miser.' Pal. 1. *unusquisque ei adfraudans se victu suo ipsi*: non satis adsequor. Pall. 2. ac 3. *unusquisque ei aliquid, fraudans se victu suo ipse*. Inf. v. 47. 'Cui universi selibras farris, &c. cum, se quisque victu suo fraudans, detractum corpori atque usibus necessariis ad honorem unius viri conferret.' ubi tamen Andr. edidit *victu suo defraudans*, Gebh. *Fraudans se victu suo ipse contulit* Lipsiens. Port. et Hav. neque aliter Voss. 2. nisi quod errore scribarum praeferat *metu suo*. *Fraudans se ipsum victu* Flor. a m. sec. *fraudans se ipse victu suo ipse* Harl. 2. *fraudatus se victu suo ipse tulit* Gaertn. Infra hoc lib. c. 35. 'Fame se jam sicut hostes peti, cibo victuque fraudari.' IV. 12. 'Fraudandoque parte diurni cibi servitia, criminando inde et obijciendo iræ populi frumentarios.'

CAP. XI. § 1 *Præsidio in Janiculo locato*] *Præsidii in Janiculo locatis* primæ edd. Quomodo datum esse videri potest, ut evitentur plura vocabula in eandem literam desinentia. In Veneta deinde 1498. primum inveni *præsidio locato*: quam lectionem constanter servant omnes codd.

quibus usus sum.

§ 2 *Navibus undique adcitis, et ad custodiam, ne quid Romam frumenti subvehi sineret*] A vet. meo abest vox *positis*. Et bene. Sic enim legendum et distinguendum, *navibus undique accitis, et ad custodiam, ne quid Romam frumenti subvehi sineret, et ut prædatum*. Duplicem enim causam refert navium accitarum. Lipsius, Epist. Quæst. v. 16. Et in Pall. ac Campani ed. deficit vox *positis*. Pal. 3. vero talem præfert scripturam: *navibus undique acciti ad custodiam, ne quid Romam frumenti subvehi sinerent*. Considera, an non sincerius? modo retineas *accitis*. Gebh. Lipsius recte removet *positis*. *Ad custodiam*, est custodiæ causa. xxxvi. 14. 'Ad Indibrium consulari eum regem jussit.' Et sæpe alibi *ad eadem* significatione. Duk. Illud *positis*, quod Sigon. ejusque exemplo postea insectæ edd. receperant usque ad postremam Gruteri, quæ iterum omisit, deest etiam in omnibus meis, exceptis Port. et Harl. 2. ut et in Hearnii Oxoniensibus, præterquam B. et L. 2. idque tanto minus requiro, quod *posuit* modo præcessit. Librarios offendisse videtur constructionis in duplici causa proponenda mutatio, 'adcitis et ad custodiam,' 'et ut trajiceret.' Id tamen Livio frequens esse videbimus ad xxxix. 14. § 9. *Accitis ad custodiendum, ne quid præcæ* edd. nisi quod in una vel altera, voce addita, invenerim *et ad custodiendum*. Aldus primus vulgari curavit, ut est in Mss. *et ad custodiam*. Præterea *ne quid Romani* Hav. *Romam ne quid* Harl. 2. Tantum autem abest, ut mox cum Gebhardo *sinerent* probem, ut potius inf. *trajiceret* cum Gronovio recipiam, quemadmodum mox dicam, ut ita omnia ad Porsenam referantur. Certe pertinaciter codd. quos consului, *sineret*. Klock. tamen in suo, et Hearn. in Oxoniensibus N. et C. *sinerent* invenerunt.

Et ut prædatum milites trans flumen

per occasiones] Voce interjecta *et ut prædatum euntes milites* Hearnii Oxoniensis L. 2. Quod ex glossemate natum, et additum puto ab homine, qui non animadvertibat, subficere ‘*milites trajiceret prædatum.*’ Mox voces *per occasiones* omittuntur in Oxoniensibus Hearnii L. 1. et C. *per occasionem* est in edd. ante Aldum, qui *per occasiones* reposuit, ut habent omnes nostri, nisi quod *per occasione* præferat Gaertn. *per occassi* Harl. antiq. spatio tamen relicto reliquæ parti vocis scribendæ, quam librarius adsequi non potuisse videtur. Nihil itaque mutandum. xxxii. 15. ‘*Intra Tempe stativis positus, ut quisque locus ab hoste tentabatur, præsidia per occasiones submittebat.*’ xxxiv. 13. ‘*Inde per occasiones prædatum milites in hostium agros educebat:*’ qui locus huic admodum geminus est. xxxvii. 31. ‘*Obsidentes quoque ad ultimam inopiam adducere extrahendo tempus, et interim spem pacis per occasiones tentare:*’ ubi etiam quidam scripti et editi *per occasionem*. Verum et hic Porsena, et ibi Antiochus, non uni occasione intenti erant, sed omnibus, quæ commodæ obveniebant.

Aliis atque aliis locis trajicerent] *Malim trajiceret*, id est, transponeret ipse Porsena. Et sic video esse in Vossiano. J. F. Gron. In Voss. 1. scriptum erat a m. pr. *trajicerēt*. Sed postea superscripta virgula fuit erasa: *trajiceret* etiam invenio in Hav. invenit et Hearne in Oxoniensi C. *traiceret* habent Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. et Klock. Horum auctoritate vulgatum mutavi. Ita enim sæpissime Livius loqui amavit. ii. 39. ‘*Partem vix tertiam ejus exercitus habet, quem Iberum annum trajecit.*’ xxiii. 31. ‘*Quæ ibi legiones essent, eas Ap. Claudius Pulcher prætor in Siciliam trajiceret.*’ c. 34. ‘*Eamque legionem primo quoque tempore in Sardiniam trajiciendam*

curaret.’ xxiv. 35. ‘*Perpulerat, ut, quantæ maximæ possent, peditum equitumque copiarum in Siciliam trajicerentur.*’ xxvi. 19. ‘*Ad eas copias, quæ a Puteolis cum Claudio Nerone trajectæ erant.*’ c. 42. ‘*Ceteras omnes copias Iberum trajecit.*’ xxviii. 9. ‘*Novam legionem, quam Ti. Claudius trajiceret secum, consules conscripserunt.*’ c. 18. ‘*Non peregrinandum, neque circa amœnas oras vagantem, tantum ducem Romanum duabus navibus in Africam trajecisse sese in hostilem terram.*’ Ubi alia vide exempla. xxix. 22. ‘*Legeret, quos in Africam secum trajiceret.*’ c. 24. ‘*Nunc Syphacem mittere legatos, idem admirantem, quæ tam diuturnæ moræ sit causa, postulanteque, ut trajiciatur tandem in Africam exercitus.*’ Eodem cap. ‘*Ut communiter consulerent, quas legiones potissimum, et quantum militum numerum in Africam trajiceret.*’ Adhuc eodem cap. ‘*Quinta et sexta Cannenses erant legiones: eas se trajecturum in Africam quum dixisset, singulos milites inspexit.*’ Et ita sæpe alibi.

§ 3 *Brevique adeo infestum omnem Romanum agrum reddidit*] Vocem omnem non agnoscit Leid. 2. Neque requirerem, si major codd. numerus eandem expelleret; sequitur enim mox, ‘*pecus quoque omne in urbem compelleretur:*’ ubi *pecoris quoque* habet Flor.

Ut non cetera solum ex agris] His non convenit sequens *compelleretur*. Suppleri potest *comportarentur*, vel simile quid. Vid. ad i. 33. § 6. Duk.

§ 4 *Multos simul et effusos inproviso adoriundi*] *Adoriundi* Leid. 1. a m. pr. omnesque editi ante Aldum, qui vulgavit *adoriundi*. Et ita non tantum m. sec. in cod. laudato emendatum est, sed idem etiam exstat in omnibus reliquis Mss.

In parvis rebus negligens ultor] Neg-

legens Flor. et Leid. 1. ut passim in Hor. Bentleius edidit; qui magis antique, scriptoris ævi ratione habita, in Terent. reposuit *neclego*, pro *negligo*. Vid. ad c. 48. § 7. c. 58. § 7. c. 63. § 5. III. c. 20. § 5. c. 56. § 7. IV. c. 12. § 7. c. 37. § 6. v. 13. § 1. c. 17. § 2. et passim. Etiam codd. Sallustii meliores *neglegere* præferre, monet Cort. ad Cat. c. 10. Ceterum *negligens ultionis*, literis ad me datis, scribendum conjecit Heumann.

§ 5 *Itaque ut eliceret prædatores*] Pal. 1. ac 2. *alliceret*. Gebh. Ita et Harl. 2. et Lipsiens. sed *elliceret* est in Hav. Mox *quæ adversissima erat ab hoste* Harl. 2. *adversissima* etiam Leid. 2. et a m. pr. Leid. 1. Vid. ad c. 31. § 6.

Scituos id hostes ratus] *Scituos* ad *hostes* Harl. 1. obvio errore. Vid. ad XXI. 10. § 12. Vocem *ratus* omittit Port. a m. pr. Mox *transfugent* Leid. 2. ut olim contracte *transfug'ent* scriptum fuisse pateat; inde vero, evanescente nota, factum esse *transfugent*. *Transfugerē* est in Harl. 1.

§ 6 *Et sciēre perfugæ indicio*] Pal. 1. *Exiere profugæ*: reliqui duo, ut et Campani ed. *Exiere perfugæ*. Gebh. *Exiere perfugæ indicio* Voss. ambo, Port. Harl. 2. et Hav. *Exiere profugæ judicio* Lipsiens. *Exiere profugæ indicio* Gaertn. Exre Leid. 2.

Multoque plures, ut in spem universæ prædæ] *Plures, et in spem* Leid. 1. sollemni errore. Vide ad XXI. 28. § 8. *plures re in spem* Voss. 1. Sed vocalæ *re* notæ subjectæ sunt, indicantes scribæ videri, eam delendam esse. Et sane *plures in spem*, ea omissa, legunt Voss. 2. Port. Leid. 2. et Harl. 2. Adsentior tamen *ut in spem* servantibus. Mox *universæ* omittitur in Harl. 1. quæ tamen vox omitti nequit.

§ 7 *P. Valerius inde T. Herminium cum modicis copiis*] *M. Hermenium* Flor. *P. Valerius m T' Hermentij* Voss. 1. *P. Valerius M. T'. Hermenium* Port.

P. Valerius M. T. Hermenium Lipsiens. *P. Valerius M. T'. Hermenium* Leid. 1. *P. Valerius consul M. Herminium* Leid. 2. *P. Valerius metum Hermenium* Voss. 2. *P. Valerius Metium Hermenium* Gaertn. *P. Valerius T. Hermenium* Harl. 2. *P. Valerius T. Ermenium* Hav. Voculam *inde* librarius per compendium scripserat *in*. hinc postea factum est *m*. Vid. ad IV. 52. § 4. Id vero deinceps in varia alia monstra corruptum, vel plane etiam ejectum est. Solus Harl. 1. veram scripturam exhibet, nisi quod etiam habeat *Hermenium*: de quo vid. ad c. præc. § 6.

Ad secundum lapidem Gabina via occultum considerare jubet] Antiq. exemplar habet *Gabinia via*. Rhen. *Ad lapidem*, media voce prætermisssa, Gaertn. *ad secundum lapidum* Harl. 1. errantis librarii, ut puto, peccato. Deinde *Gabinia via* etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 1. et Hav. *Gabiniam viā* Leid. 1. qui codex infinitis locis in fine vocis perperam literam *m* vel addere vel detrudere solet. Sed nihil mutandum. Inf. III. 6. 'Pervenire ad tertium lapidem Gabina via.' et v. 49. 'Justiore altero deinde proelio ad octavum lapidem Gabina via ejusdem ductu auspicioque Camilli vincuntur.' Gabinus autem formatur ab oppido Gabiis. Varr. de L. L. IV. p. 10. 'Romanus dictus, unde Roma, ab Romulo: Gabinus ab oppido Gabiis.' Ita 'Gabinus ager' III. 8. 'Vastavere agros Prænestinum Gabinumque: ex Gabino in Tusculanos flexere colles: cinctus Gabinus,' de quo vid. ad v. 46. § 2. Solet Livius nomen viæ casu sexto proferre in hac locutione. Vid. Jac. Gron. ad Livii I. VII. 39. § 16.

Sp. Lartium cum expedita juventute ad portam Collinam stare] *Sp. Largium* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. qui inter versus adscriptum habet *Sp. Larcium*: sed *Sp. Lartium* legendum

esse cap. proximo vidimus § 6. Insuper ad portam Colina[m] Hav. sed Collinam deest in Port.

Deinde se objicere] Vet[us] exemplar habet, inde se objicere. Inde, id est, eo loco : sic enim exponi potest. Rhen. Inde se objicere habent etiam primæ edd. usque ad Aldum, qui primum reposuit deinde. Cum Aldo autem faciunt omnes, quos adhibui, codd. scripti. Deinde, id est, postquam hostis præteriit.

§ 8 Consulum alter T. Lucretius] Vet[us] exemplar habet P. Lucretius. Rhen. Vet. lib. Consul alter. Sigon. Constanter codd. nostri Consulum alter. Hearn[e] etiam, cod. Sigoniani lectionem recensens, Oxoniensium tamen, quos adhibuit, non meminit; ut et illi Consulum habuisse videantur. Vid. ad ix. 32. § 2. Præterea omnes nostri servant T. Lucretius, nisi quod in Flor. sit P. Lucretius, et in Voss. 2. sit C. Lucretius: sed male. Vide ad c. 16. § 2.

Maripulis militum egressus] Egressus est habet Voss. 2. In verbis præcedd. Nenia, pro Nævia, male habet Lipsiens.

Hicque primi adparuere hosti] Hæc verba culpa, ut videtur, librarii omituntur in Leid. 2. ique, pro hique, est in Leid. 1. hii qui in Gaertn.

§ 9 Versisque in Lucretium Etruscis] In Valerium legendum est. Nam Lucretius a Nævia porta, ut Sp. Largius a Collina, dextraque lævaque advenire, ut attente legenti clare patecet. Glar. Probo conjecturam Gla-reani, legendum esse in Valerium, propter ea, quæ sequuntur, 'dextra lævaque, hinc a porta Collina, illinc ab Nævia, redditur clamor.' Nimirum ab Lartio et Lucretio; quorum ille Collina, hic Nævia porta egressus erat. Sigon. Omnino vera videtur virorum doctorum emendatio in Valerium, cui Sigon. et postea Gron. in contextu locum dedere. Oportet tamen errorem bene antiquum esse,

quum omnes nostri in Lucretium retineant; quod etiam de Oxon. L. 1. et N. Hearn[e] profitetur. Sed quum is plures manu exaratos contulerit, eorumque mentionem non fecerit, an hi in Valerium habuisse censendi sunt?

Illinc ab Nævia redditus clamor] Illic Lipsiens. Tum a Nævia Leid. 2. et Hav. ab porta Nænam Voss. 2.

§ 10 Finisque ille tam effuse evagandi Etruscis fuit] Antiq. exemplar habet tam effuse evagandi, Rhen. Pall. tres, nec non Campani ed. concord[is] consensu tam effuse evagandi. Gebh. Flor. Voss. Helm. Rott. Gnd. evagandi. Sic quoque in Flor. S. Marci legitur III. 7. 'Per ignota capita late evagata est vis morbi.' Jac. Gron. Finis ille, omissa copula, Hav. Deinde evagandi, præter utrumque Voss. jam a Gronovio memoratum, etiam reliqui omnes nostri Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Harl. ambo, et Hav. Et ita manu docta ad marg. edit. Mediol. 1480. emendabatur. Tot itaque codd. fide stabilitam et adsertam scripturam Livio reddidi. Adparet autem, primam literam τοῦ evagandi excidisse ob ultimam præced. effuse. Vid. ad II. 44. § 6. Eo verbo et infra Liv. usus est XXII. 47. 'Frontibus enim adversis concurrendum erat, quia, nullo circa ad evagandum relicto spatio, hinc amnis, hinc pedatum acies claudabant in directum utrumque nitentes.' Paulo ante itaque cæsi, pro ita cæsi Gaertn. Vid. ad XXI. 53. § 7. Nihil mutandum. Paulo post c. 14. 'Ita in medio prope jam victores cæsi Etrusci.' x. 26. 'Ita cæsa ab tergo legio, et in medio circumventa.' c. 36. 'Ita in medio cæsi captique.' Mox ad fugam saptis pro ad f. septis Flor.

CAP. XII. § 1. Obsidio erat nihilo minus] Obsidio nihil. erat Leid. 2. Mox, cum summa caritate, edendoque exp. Harl. 1.

§ 2 Quum C. Mucius adolescens no-

bilis, cui indignum videbatur] Sigonio videtur hæc periodus ἀνακόλουθον continere, quia nullum subdat verbum, quod respondeat recto illi casui *C. Mucius*. Ecce et in promptu subservientes ei libri Mss. ex quibus jubet nos legere, *C. Mucio adolescenti nobili indignum videbatur*. Quibus quidem Livium restituendum nunquam commitemus: neque est ἀνακόλουθον, nisi quæ hoc nomine figura loquendi referenda est inter veterum eleganter dicta. Neque verum est, nihil respondere recto casui: subjiciuntur enim multa, ut ‘ratus,’ ‘constituit,’ ‘metuens,’ ‘iret,’ ‘deprehensus,’ &c. Sed in errorem induxit doctissimum virum illud *itaque*, quo putabat novum omnino periodum incipi, non illam, quæ intercisa et suspensa erat, continuari. Poterat quidem abesse, et πλεονάζει: sed utiliter additur orationi propter hyperbaton, et valet perinde, ac si plenius dixisset, ‘is itaque, ut ocepi dicere, Mucius.’ Cic. de Fin. iv. 20. ‘Postea tuus ille Pænulus (scis enim Cittixæos, clientes tuos, e Phœnicia profectos) homo igitur acutus, causam non obtinens, repugnante natura, verba versare cepit.’ Hic abundat τὸ igitur, ut illic τὸ itaque. Tusc. Quæst. ii. 1. ‘Etenim si orationes, quas nos multitudinis judicio probari volebamus, (popularis est enim illa facultas, et effectus eloquentiæ est audientium approbatio) sed si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, nisi quod se imitari posse confiderent, quemque sperandi sibi, eundem et bene dicendi finem proponerent, &c. quid futurum putamus, cum, adjutore populo, quo utebamur antea, nunc minime nos uti posse videamus?’ Exemplum insigne, unde vides, et quæ respondere deberent, interdum ad sensum potius, quam ad vocabula referri. Pro Plancio c. 10. ‘Aliquid præterea, (timide dico, sed tamen dicendum) non enim opibus, non

invidiosa gratia, non potentia vix ferenda, sed commemoratione beneficii, sed misericordia, sed precibus, aliquid attulimus etiam nos.’ Justin. xii. 14. ‘Auctor insidiarum Antipater fuit, qui cum carissimos amicos ejus interfectos videret,’ &c. hinc longo ambitu suspenditur oratio usque ad ‘arbitrabatur:’ ibi demum, ‘igitur ad occupandum regem, Cas-sandrum filium dato veneno subornat:’ idem scilicet Antipater, cum illa omnia videret ac reputaret. Herodot. i. 77. Κροῖσος δὲ μεμφθεὶς κατὰ τὸ πλῆθος τὸ ἐωῷτοῦ στρατεύμα (ἦν γὰρ οἱ ὁ συμβαλὼν στρατὸς πολλὸν ἐλάσσωσιν ἢ ὁ Κύρον) τοῦτο μεμφθεὶς, ἀπήλαυνε ἐς τὰς Σάρδεις. Sic apud Xiphilinum in prodigiis cladis Crassianæ p. 13. Ed. Steph. ‘Ὁ γὰρ αἰετὸς ὀνομασμένος (ἔστι δὲ ναῖσκος μικρὸς, &c. quibus describit aquilam:) inde, τούτων οὖν αἰετῶν εἰς οὐκ ἐθέλησε τὸν Εὐφράτην αὐτῷ τότε συνδιαβῆναι. J. F. Gron. Ex omnibus, quos in consilium adhibui, codd. unus Hav. Sigonianis Mss. libb. tantum non adsentit: ex illis etiam, quos Hearne Oxonii inspexit, unus itidem L. 2. Habent enim *Tum C. Mucio adolescenti nobili indignum videbatur*; at Sigonius insuper vocem *Quum* delebat; itaque edi curavit. Reliqui omnes, quibus usus sum, vulgatam lect. servant, nisi quod *Tum Cornelius et C. Mutius nobilis adolescens, cui ind. vid. sit* in Voss. 2. Illis, quæ Gronovius erudite ad hunc locum notavit, adde, quæ observat ad Liv. xxv. 27. § 1. xlv. 40. § 2. ad Sen. de Ira i. 3. et quæ olim monui ad Sil. xii. 441. Neque aliter Aldus locum intellexisse videtur. Quum enim inf. ante vocem *itaque*, magna interpunctione locum distinxisset hoc modo, *exercitus fuderit. Itaque magno*, postea inter errata scribendum monuit, *exercitus fuderit: itaque magno*. Præterea sciendum, ipsum Sigonium, aut sponte, aut aliunde monitum, sententiam mutasse videri. Non modo

enim scholion, quod in prima ed. super hunc locum adparet, deinde in altera ac tertia omisit, verum etiam, quum in eadem prima ed. verba Livii secundum Mss. libros, quos memorat, constituisset, in posterioribus priscam lect. revocavit.

Nulla bello nec ab hostibus ullis obsessum esse] *Ullo bello* Voss. 2. *et nullo bello* Leid. 1. vocula et perpetuam repetita ex fine proximæ vocis esset. Vide ad xxxix. 18. § 8. Præterea vox *esse* abest ab Harl. 2. aberrat etiam ab vet. lib. Sigon. qui in prima ed. ejus fide legendum monuit *nec ab hostibus ullis obsessum umquam*. In recentioribus vero scholion hoc omisit.

Ab iisdem Etruscis obsideri, quorum sæpe exercitus fuderit] *Ab Hetruscis obs. qu. s. ex. jam sud.* Gaertn.

§ 3 *Aliquo facinore eam indignitatem vindicandam ratus]* *Eam quoque indig.* Klock. *eam indignationem* Harl. antiq. Cujus erroris, sæpe in Mss. obvii, alia exempla vide ad Epit. lib. lviii. 'Indignitas' hoc sensu Livio frequens. Inf. hoc lib. c. 34. 'Egone has indignitates diutius patiar, quam necesse est?' III. 12. 'Tum demum coactus cum multa indignitate prensabat singulos.' IX. 4. 'Subeatur ergo ista, quantacumque est, indignitas, et pareatur necessitati.' XLII. 52. 'Illum, omnibus indignitatibus compulsum ad rebellandum, inter adparatum belli fato obpressum.' Epit. lib. lviii. 'Tot indignitatibus commotus graviter senatus:' ubi iterum edd. nonnullæ indignationibus.

§ 4 *Dein metuens, ne, si consulum injussu et ignarus omnibus iret]* *Deinde metuens* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. et priscæ edd. Aldus demum *dein metuens* substituit, quod servant Leid. 1. et Harl. 1. et Livio codd. fide sæpius Gron. restituit. Vide ad III. 3. § 6. Præterea in *consulum injussu* Harl. 2. De hoc errore vide h. lib. xxxiv. § 9.

consilium injussu Voss. 1. et Leid. 2. Tum *omnibus ignarus* priscæ edd. Sed idem Aldus ordinem invertit, consentientibus omnibus meis scriptis.

Forte deprehensus a custodibus Romanis retraheretur ut transfuga] *De forte deprehensus* Leid. 1. Vide de hoc errore ad c. 34. hoc lib. § 9. Tum *traheretur* Port. Male. Elegans enim verbum, et in hac re proprium est 'retrahere.' Mox h. cap. 'Vadentem inde, qua per trepidam turbam cruento mucrone sibi ipse fecerat viam, quum, concursu ad clamorem facto, comprehensum regii satellites retraxissent.' Inf. xxiii. 34. 'P. Valerius Flaccus cercuros ad persequendam retrahendamque navem quum misisset, primo fugere regii conati.' xxv. 7. 'Missique, qui sequerentur, ab Terracina comprehensos omnes retraxerunt.' c. 9. 'Prægressos retraherent, obvios occiderent, ut prædonum magis, quam exercitus, adcolis species esset.' Epit. lib. lxxvii. 'P. Sulpicius, quum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus et occisus est.' Eodem modo etiam Justinum locutum docet Faber ad Justin. xxxviii. 9. adde xiv. 3. 'Quibus cognitis, Eumenes cum paucis fugere tentavit: sed retractus petit, ut postremum sibi adloqui exercitum liceret.' 'Ex itinere retrahere,' 'ex fuga retrahere' plenius alii dixerunt. Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 39. et c. 47. Ita Acta Diurna apud Græv. ad Suet. Cæs. c. 20. 'Q. Aufidius mensarius tabernæ argentariæ ad scutum Cimbricum cum magna vi æris alieni cessit foro; retractus ex itinere caussam dixit apud P. Fontium Balbum præ.'

Fortuna tum urbis crimen adfirmante, senatum adiit] *Fortunatum urbis crimen adfirmantem* ridicule Harl. 2. Tum *senatum adiit* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. Port. et Hav. Vide ad xxxvi. 42. § 3.

§ 5 *Transire Tiberim, inquit, Patres,*

et intrare, si possim, castra hostium volo] *Transire, inquit, Tiberim* Hav. et priscae edd. quem ordinem primus Aldus mutavit. Pro Aldo autem stant reliqui codd. Supra c. 10. 'Tiberine pater, inquit, te sancte precor: ' ubi etiam olim edebatur, *Tiberine, inquit, pater.* Paullo post hoc cap. 'Romanus sum, inquit, civis;' ubi iterum alii codd. *Romanus, inquit, sum civis.* Deinde *et, si possim, intrare* Hav. Denique *hostium castra volo* Harl. 2. et Lipsiens.

Non prædo, nec populationum in vicem ultor] *Non prædo, non popul.* Leid. 1. a m. pr. Vide ad xl. 15. § 5. Deinde *populationum vicem* Hav. Sed τὸ in absorpsit litera finiens vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Denique *populationum ultor in vicem*, serie inmutata, Voss. 1. et Leid. 2.

Majus, si Dii jurant, in animo est facinus] *Si Di juvant* Flor. et Leid. 1. quæ scriptura in antt. codd. frequentissima est. Vide ad v. 14. § 4. xxii. 11. § 1. et xxxviii. 27. § 8. Denique *est in animo* Harl. 2. et Lipsiens.

§ 6 *Ubi eo venit, in confertissimam turbam prope regium tribunal constitit]* *Membranæ Colonienses substitit.* Modius. *Ubi convenit* Leid. 2. Prima litera τὸν eo mutata est in c, de quo errore dictum ad xxxix. 35. § 8. Vide etiam mox ad § seq. et § 8. *Ex eo venit* autem factum cōvenit et convenit. Deinde *constitit* omnes nostri, nisi quod Leid. 2. habeat *constituit*, sollemni errore, de quo jam dixi ad Silli lib. xv. 637.

§ 7 *Forte militibus daretur]* *Militibus forte* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Eumque milites vulgo adirent] *Particula quæ non est in exemplari vet.* Sic autem Livius sæpe loquitur, connectentibus voculis omissis. *Rhen.* Primæ edd. habent *cum milites pro cum milites*, eaque scriptura est in Harl. 2. Gaertn. Hav. et Neap. Lat.

De confusione literarum e et c modo dictum est ad § 6. hujus cap. Aldus deinde edidit *eumque milites*, quod habent Voss. ambo et Leid. 2. *eumne milites* Leid. 1. Sed *cum milites*, ut Rhenan. legit, servant Harl. 1. et Port.

Ne ignorando regem semet ipse aperiret] *Vox regem prætermittit* Harl. 2. et Gaertn. Et posset etiam satis commode abesse, si ex proximis subintelligamus 'ignorando uter Porse-na esset.' At vulgatum firmat reliquorum codd. auctoritas. Præterea *semet ipsum aperiret.* Sed alterum elegantius est. Vide hoc libr. ad c. 19. § 5. Ita mox *sibi ipse fecerat viam.*

§ 8 *Qua per trepidam turbam cruento mucrone sibi ipse fecerat viam]* *Volentem, pro Vadentem, Gaertn.* Hinc voculam qua omittit Lat. Neap. quam tamen sensus requirit. Tum præpositio *per* exsulat a Gaertn. Deinde *turbam mucrone sibi ipsi fecerat viam* Hav. ut iii. 48. 'Ille ferro, quacunque ibat, viam facere.' Sed *cruento* servant reliqui omnes; quibus cedendum. Idem etiam præter Gaertn. retinent *sibi ipse* eadem ratione, qua verbis præcedd. *semet ipse aperiret.* Vide Gron. ad Just. xiii. 1.

Quum concursu ad clamorem facto comprehensum regii satellites retraxis-sent] *Vocula quum* ab initio omittitur in Flor. Voss. 1. Lipsiens. et Leid. 2. sed eorum prior illam mox inserit, *cum comprehensum:* pro quo Leid. 2. habet *cum comprehensum:* quæ scriptura etiam inter versus exstat in Harl. 2. Vide ad § 6. Sed *dum concursu* præfert Voss. 1. *cum cursu* Port. *cum conc. ac clamore facto* Hav. ut i. 41. 'Clamor inde concursusque populi, mirantium quid rei esset.' Sed nihil muto. Indicat enim, clamorem ab adstantibus sublatum esse, et alios ad clamorem hunc concurrisse. Sup. i. 48. 'Clamor ab utriusque fautoribus oritur, et concursus populi tie-

bat in curiam.' *Ad et ac* in Mss. sæpius confundi videbimus ad XXI. 32. § 2. Denique *comprehensorem satellites retraxissent* mendose Harl. 1.

Regis destitutus, tum quoque] De voce *destitutus* vide ad XXIII. 10. § 5. Ceterum *tutum*, pro *tum*, Leid. 1. de quo errore dicam ad XL. 21. § 8.

§ 9 *Romanus sum, inquit, civis*] *Romanus, inquit, sum civis* Voss. ambo et Leid. 2. Vide ante hoc cap. § 5. Præterea *cujus*, pro *civis*, ob ductuum similitudinem est in Lipsiens. *cives* in Harl. 1. Quod ferri posset, si plurium codd. auctoritas accederet, mutata tamen hoc modo distinctione; *Romanus sum, inquit. Cives C. Mucium vocant.* At reliqui in vulgatum conspirant, quod etiam præfero. Mutandæ lectioni librarii ansam dedisse videtur, quod nihil esset, quo referretur τὸ *vocant.* Verum id Livio frequentissimum est, ut ita verbum plurale sine substantivo ponat. Sup. I. 3. 'Pax ita convenerat, ut Etruscis Latinisque fluvius Albula, quem nunc Tiberim vocant, finis esset.' XXXIV. 56. 'Ob eas res tumultum esse decrevit senatus, tribunos plebei non placere causas militares cognoscere, quo minus ad edictum convenirent: ' ubi plura vide.

Hostis hostem occidere volui] *Occidere voluit* Harl. 1. Perperam. Non viderat librarius, *hostis* poni pro ego hostis, idque ac similia pronomina eleganter omitti. Mox h. cap. circa fin. 'Trecenti conjuravimus principes juventutis Romanæ: ' et § 11. 'Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum.' Vide ad § seq. sed præsertim ad XXXII. 21. § 16.

Quam ad cædem fuit] Exemplar vet. *quam fuit ad cædem.* Rhen. *Quam fuit ad cædem* omnes membranæ, quibus utor, nisi quod præpositio non recte omittatur in Port. una vero voce auctor Hearnii Oxon. L. 2. habeat *quam jam fuit ad cædem.* Perperam hic repetita est ea vocula ex

præced. *quam*, quemadmodum contra alibi propter ejus similitudinem excidit. Vide ad XXXVIII. 4. § 7.

§ 10 *Nec unus in te ego hos animos gessi*] *Ego Romanus hos animos gessi* Hav. Sed *Romanum* modo præcessit, quæ vox animo librarii hæc scribentis adhuc obversabatur: *unus ego in te priscae* edd. quod Aldus mutavit, id substituens, quod nunc obtinet. Et cum Aldo faciunt omnes codd. quos evolvi, præter unum Harl. 2. qui præfert *unus in te hos ego animos.* Id etiam placeret, si plurium membranarum auctoritas accederet. Nunc Aldo faveo, nisi forte τὸ *ego* in alias aliasque sedes trajectio indicet, eam vocem insiticiam esse, ac legendum *Nec unus in te hos animos gessi*; ut 'unus gessi' eodem modo dicatur, quo § proximo habuimus 'hostis volui.'

In hoc discrimen accingere] *In hoc discrimine* Hav. Male. Vide Gron. ad VI. 35. § 2.

Ut in singulas horas capite dimices tuo] Si hoc rectum est, idem erit, quod paullo post, 'uni tibi et cum singulis res erit.' Tamen satis insolens videtur, ut 'capite suo dimicare' dicatur, qui solus omne periculum sustinet. Si qui libb. adderent præpositionem *de*, hoc potius amplecterer: ut 'de vita dimicare' ap. Liv. XXIV. 26. et Cic. pro Archia c. 11. et 'de fama,' 'de imperio dimicare,' et alia hujus generis. Vidi, qui cum vulgata hujus loci scriptura componerent hoc Ciceronis ad Att. x. 9. 'Utinam meo solum capite decernerem.' Sed in hoc longe alia sententia est. *Duk. Ut singulis horis* Leid. 2. *ut singulas horas* Hav. Reliqui in vulgatum conspirant.

Ferrum hostemque in vestibulo habeas regiæ] *In vest. habeas regio* Harl. 2. et Gaertn. Sup. I. 40. 'In vestibulo regiæ quam potuere tumultuosissime specie rixæ in se omnes adparitores regios convertunt.'

§ 11 *Hoc tibi juvenis Romana*] *Romana juv.* Voss. 1. et Leid. 2. *Hec tibi juv.* Gaertn.

Nullam aciem, nullum praelium timeris] *Nullam aciem, nullum bellum* Leid. 2. *nullam aciem, nullum aliud bellum* Hearnii Oxon. N. sed neutrum ferri potest. *Bellum* enim modo præcessit: et deinde, quomodo 'nullum bellum' timeret Porsena, cui Romanam juventutem bellum, sed aliter quam acie vel prælio decertandum, indixisse Mucius denunciavit? Quæ etiam causa videtur fuisse, cur, addita voce, *nullum aliud bellum* alterius cod. scriba dederit. Solent autem vocabula 'bellum' et 'praelium' passim in libb. manu exaratis commutari. Vide ad III. 61. § 2.

§ 12 *Quum rex, simul ira infensus, periculoque contreritus*] *Tum rex* Lipsiens. Vide ad Epit. l. XLVIII. circa finem. *Tum ira simul infensus* Leid. 1. a m. pr. *infessus*, pro *infensus*, Leid. 2. ut librarius *infestus* scribere voluisse videri possit. 'Infensus' autem et 'infestus' commutari solere vidimus ad c. 46. § 7. Sed *simul ira incensus* Hearnii Oxon. L. 1. et C. quæ lectio etiam est in marg. ed. Ascens. 1513. Ita Livius infra loquitur cap. seq. 'Incensus ira oratores Romam misit ad Clæliam obsidem deposcendam.' Terent. in Hecyr. iv. 1. 47. 'Quamobrem incendor ira, te ausam facere hæc injussu meo.' Ita 'incensus odio' ap. Sall. in Cat. c. 49. 'Catulus ex petitione Pontificatus odio incensus, quod extrema ætate, maxumis honoribus usus, ab adolescentulo Casare victus discesserat:' ubi vid. Cort. 'accensus indignitate' III. 50. 'Indignitate rei accensi comites ei se dederant.' 'accendere pudore' III. 62. 'Pudore deinde animos equitum accendunt;' 'accensus injuria' iv. 9. 'Adversus quos infestior coorta optimatum acies sequitur accensum injuria juvenem;' 'accensus odio' c. 32. 'Ro-

manus, odio accensus, &c. factis simul dictisque odium explet:' 'infensus' autem et 'incensus' etiam alibi in libb. scriptis confunduntur. Vide ad III. 28. § 9. Denique *perterritus* Voss. 1. et Leid. 2. Verum ingratus auribus accidunt duæ voces ab iisdem literis incipientes *periculoque perterritus*; præterquam quod meliores codd. vulgatum servant. Quare id etiam præfero.

Circumdari ignes minitabundus juberet] *Mintabundus* Harl. 2. *minabundus* Voss. 1. Leid. 2. et Port. pro quo *mirabundus* erat in contextu Lipsiens. in cujus margine adscriptum est a m. sec. *minitabundus*. Et recte. 'Minitari' et 'minitabundus' sæpius Livio usurpantur. XXXIX. 41. 'Etenim tum quoque minitabundus petebat.' XLI. 10. 'Vinctos se Junium Manliumque minitans Romam missurum.' II. 49. 'Ibant unius familiæ viribus Veienti populo pestem minitantes.' Et melius etiam *minitabundus*, quam *minabundus*, hic convenire videtur. Major enim vis est in frequentativo 'minitari,' ideoque aptius exprimit animum regis summa ira incensum, qui scribam sibi adsidentem interfectum viderat, eundemque casum non nisi percussoris errore evaserat. Stant etiam pro hac lectione optimi codd.

Quas insidiarum minas per ambages jaceret] In vulgatis edd. omissum est hoc loco pronomen *sibi*: *quas insid. sibi minas*, Rhen. *Quas insid. minas sibi* Hav. Reliqui nostri Rhenano consentiunt.

§ 13 *En tibi, inquit, ut sentias, quam vile corpus sit iis*] *Et tibi, inquit* Gaertn. Solent autem hæc voculæ *en* atque *et* passim a librariis commutari. Vide Broekhus. ad Propert. Eleg. iv. 6. 60. Nic. Heins. ad Ovid. Amor. I. 2. 10. Met. xv. 677. ad Val. Flacc. Argon. I. 226. et Ondendorp. ad Lucan. v. 58. Mox *rd ut* deest in Harl. 1. cujus loco *ubi* præfert Voss. 2. quæ lectionis varietas etiam alibi in Mss.

obvia est. Vide ad xxiv. 15. § 1. Deinde pronomen iis non adparet in Harl. 2. quod reliqui omnes servant, ita tamen ut plerique ejus loco præferant *is*, *his*, vel *hiis*. Vide hoc lib. ad c. 3. § 2.

Qui magnam gloriam petunt] Archetyp. Vormac. habet, *qui magnam gloriam vident*. Et adjectum est recentiore manu in marg. *petunt*. Forte scriptum fuit, *qui magnam gloriam propositam vident*. Rhen. Id est, cui magna gloria est ante oculos animi. Hactenus fere legimus *gloriam petunt*; sed præter fidem edd. vett. præter auctoritatem membranarum, in quibus, conjuratim quasi, visitur istud nostrum. Alterum natum est a Philhelpho. Grut. *Qui magnam gloriam vident* optime Gruterus e libb. Male subjecerant *petunt*: male Rhenanus, qui primus verum produxit, addebat *propositam*. Cic. pro Sext. c. 23. 'Qui dignitatem, qui rempublicam, qui gloriam spectant.' Liv. III. 68. 'Cujus mens nihil, præter publicum commodum, videt.' VI. 24. 'Camillus in utraque vestra fortuna suam gloriam videt.' In oratione Corvi VII. 32. 'Proinde summum quodque spectate, milites, decus.' Sen. de Benef. IV. 20. 'Ingratus est, quia in referenda gratia secundum datum videt, qui sperat, cum reddit.' Lucian. Hermotimo p. 288. Οὐ γὰρ οὔτε χρυσίον ἔτι, οὔτε ἡδονὰς, οὔτε δόξας ὀρώσω, ὥς διαφέρεισθαι περὶ αὐτῶν. J. F. Gron. Nostri quoque omnes uno consensu legunt *gloriam vident*: quin et *vident* jam Aldus ante Rhen. edidit, sine dubio ex auctoritate codd. quos adhibuit. Sed scripturam hanc non intellexit; unde etiam in erratis iterum *petunt* scribi jussit. Itidem vero, ut in Rhenani Vormac. etiam in Hav. m. sec. margini adscriptum est *petunt*: quod rectius ex glossatoris interpretatione natum dixeris. Cic. de Offic. II. 13. 'Juvenes magna spectare, et ad ea rectis studiis contendere debent.' Justin. XIII. 1. 'Huc accedebat, quod principes reg-

num et imperia, vulgus militum thesauros et grande pondus auri, velut inopinatam prædam, spectabant.' Præterea *quia magnam gloriam* Leid. 1. Vide ad Liv. xxxvi. 33. § 5.

Dextramque accenso ad sacrificium foculo injicit] Vide Sen. Epist. 24. et 66. Lactantium etiam v. 13. Klock. *Dextram accenso*, ommissa vocula connectente, Flor. a m. sec. et Voss. 2. *inicit* Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad c. 10. § 9.

Velut alienato ab sensu torreret animo] *A sensu* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Port. a m. pr. *absens ut torreret* Florent. Leid. 2. male conjunctis ac divisus literis, iisque seq. vocis *torreret*, prima litera adjecta.

Quum ab sede sua prosiluisse] Gebhardus supra ad c. 10. § 11. testatur, Pal. 2. præferre, *quum a sede sua prosiliisset*. Ex nostris quidem *a sede* habent Voss. ambo, Leid. 2. Gaertn. et Hav. At *prosiluissent* servant constanter omnes. Et recte. Vide, quæ ibi notantur. *Quum ab sideria prosiluisse* mendose scribitur in Harl. 1. qui et mox perperam legit *admoverique ab altaribus*. Vide ad XL. 55. § 5.

§ 14 *Tu vero abi, inquit, in te magis, quam in me, hostilia ausus*] *Tum vero abi* Leid. 2. Port. Hav. Lipsiens. et Gaertn. quomodo etiam ediderunt Mediol. 1505. ut et Ascens. 1513. et 1516. qui insuper alteram lectionem in marginem rejecit. Eorum exemplo Aldus etiam *Tum vero* recepit. Pronus hic et in Mss. obvius error est, ubi librarii passim in fine vocum literam *m* vel addiderunt, vel detraxerunt, ultimæ literæ aut adjiciendo aut demendo suprascriptam notam. Præterea *in te magis host. quam in me, ausus* Harl. 2.

Juberem macte virtute esse] Vet. lectio *Juberem te macte virtute esse*. Modus est autem jubendi *is*, de quo Livius lib. IV. 'Tum dictator, Macte virtute, inquit, C. Servili, esto.' Ut

autem ibi *Macte*, pro *Mactus*, ponitur, auctore Prisciano; sic hic *Macte*, pro *Mactum*. Sigon. Jan. Meller. Palmer. in Plaut. Militem (in Spicileg. Epist. ad J. Postum p. 673.) mendum hunc locum credit. Nam, 'jubeo te macte esse,' nihilo aliter dici, quam 'jubeo te bone et fortis esse.' 'Macte' enim vocandi casus. Itaque restituendum esse *juberem mactum te virtute esse*. Ego lego, *juberem macte virtute, si pro mea patria*. Sed de voce 'macte' hæc fere observavi. Priscian. de Figuris v. p. 668. 'Et invenimus per omnes fere casus composita, ut jurisperitus, legislator, præfectus urbis et præfectus urbi, tribunus plebis et tribunus plebi. Agricola, agrum colens: cælicola, id est, cælum colens. Macte, id est, magis aucte: antiqui tamen et mactus dicebant: menceps, mente captus.' Et extremo lib. xvii. 'Persius tamen indubitanter vocativum pro nominativo posuit: 'Censoremve tuum, vel quod trabeate salutas.' Trabeate dixit, pro trabeatus. Et Hor. 'Macte virtute esto,' pro, mactus virtute.' Fest. 'Mactus, magis auctus.' Omnino vide Scalig. in Priapeia mihi p. 474. aliis p. 210. ad illa, 'Soles sacrum revincte pampino caput.' Klock. *Juberem macto virtute esse* Voss. 2. *Juberem in hac te virtute esse* Lipsiens. et Hearnii Oxon. N. et L. 2. *Juberem te macte virtute esse* ejusdem Oxon. B. *Juberem te mactæ virtutis esse* Hav. *Juberem macte virtutis esse* Port. a. m. sec. *Juberem macte virtutis te esse* Harl. 2. Vocula te tuto vel addi vel omitti potest in hac locutione. Si autem omititur, debet subintelligi. Præterea Latine æque dici potest 'macte virtutis esse,' quam 'macte virtute esse.' Et quidem prius magis placere posset hoc loco, ut evitentur tres continuæ voces litera e finientes, quæ in pronuntiatione nonnihil ingratum timent, eamque impeditam et hiantem reddunt. Nihil tamen muto, tum

quod plurimi codd. Voss. 1. Leid. ambo, Gaertn. et Harl. antiq. stent pro vulgato; tum quod 'macte virtutis' apud poëtas potius, quam apud solutæ orationis scriptores, obcurrat; tum denique quod Livius, qui sæpe hac formula usus est, semper 'macte virtute,' numquam autem 'macte virtutis,' dixerit. Ita iv. 14. 'Tum dictator, Macte virtute, inquit, C. Servili, esto.' vii. 10. 'Tum dictator, Macte virtute, inquit, ac pietate in patrem patriamque, T. Manli, esto.' c. 36. 'Macti virtute, inquit, milites Romani, este.' x. 40. 'Tu quidem macte virtute diligentiaque esto.' xxii. 49. 'Tu quidem, Cn. Corneli, macte virtute esto.' xxiii. 15. 'Itaque macte virtute esto, inquit: apud me tibi omnis honos atque omne præmium erit.' Quæ omnia loca etiam Brissun. observavit de Form. iv. p. m. 348. ubi de hac formula agit, et alia ex Silio meo loca adjungit. De eadem agunt etiam Petr. Burmann. ad Val. Flacc. vi. 547. et C. A. Duk. ad Flori ii. 18. § 16. ut et, quos ibi laudavit, viri docti.

Ista virtus staret] Virtus ista staret Hav. Verum hic etiam sonus ingratulus vulgatum vocabulorum ordinem præferendum esse docere potest.

Nunc jure belli liberum te, intactum, inviolatumque hinc dimitto] Est digna animadversione brachyologia, pro, quum jure belli occidere possem, liberum te dimitto. Nam captivi magis dicuntur jure belli occidi, quam dimitti. Inclinat tamen animus, ut suspicer, aliquid excidisse, et hanc sententiam fuisse; etsi virtus tua non stat pro patria mea, tamen te jure belli in me usum liberum dimitto. Duk. *Jure belli liberum non accipiendum est pro liberum per jus belli, secundum jus belli, sive propter jus, quod bello observatur, quo sensu Cic. dixit 'liber jure Quiritium'* Orat. pro Cæcin. c. 33. 'Qui enim potest jure Quiritium liber esse is, qui in numero Quiritium non est?'

Per illud enim jus non erat liber; sed contra licitum et receptum erat, hostem, qui nocendi animo castra vel urbem munitam ingressus erat, interficere; multo magis, qui non modo id regis occidendi consilio fecerat, sed etiam, ut hoc loco Mucius, consilium re ipsa exsequi conatus erat. 'Liber' ergo 'jure belli' est liber a jure belli, liberatus ab illo jure, istius juris liber. Porsena Mucium liberabat a pœna, quam jure belli ab eo exigere poterat; insuper autem, postquam liberasset, quem in vincula et carcerem conjicere poterat, eundem intactum inviolatumque dimittebat. Ita iv. 33. 'Quum equitem passim liberi frenis dispulissent equi:' ubi male Rhenanus scribit *liberis frenis*: plura ibi dicuntur. Locutionem non intellexisse, ideoque verba *jure belli* omisisse, videntur librarii Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. Contra *liberum te* omittit Leid. 2. solam vocem *te* Harl. 1. *lib. ac int. inv. te hinc dimitto* habet Voss. 2. contra sensum et morem Livii. Contra sensum quidem, quod non sint jungenda 'liberum ac intactum et inviolatum,' sed 'te liberum jure belli dimitto intactum inviolatumque.' Ex eodem id fonte ortum, ex quo illud, quod mox cap. seq. § 8. scripti multi ac priscæ edd. præferunt, *sic deditam inviolatamque ad suos remissurum*. Contra morem vero Livii, quod is vocibus a vocali incipientibus aut numquam aut quam rarissime τὸ ac præponere soleat. Vid. ad x. 36. § 17.

§ 15 *Tum Mucius, quasi remunerans*] *Tunc Mucius* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. antiq. Passim in membranarum vett. hæ particule commutari solent. Vid. ad i. 9. § 10. c. 25. § 4. c. 41. § 6. infra hoc libr. ad c. 33. § 5. c. 40. § 1. iii. 8. § 11. c. 48. § 4. c. 53. § 1. c. 54. § 12. c. 56. § 3. iv. 6. § 12. c. 13. § 11. c. 14. § 4. c. 24. § 3. c. 30. § 13. c. 34. § 6. c. 53. § 4. c. 55. § 7. ad Epit. lib. v. ad v. 13. § 6. et infi-

nitis aliis locis. Adde Cort. ad Plin. Ep. i. 13.

Est apud te virtuti honos, ut beneficio tuleris a me] *Apud te est virtuti honos* Lipsiens. et Harl. 2. Præterea *virtutis honos* Hav. a m. pr. Male. 'Honos est virtuti,' pro virtus habet honorem, id est, præmium. Eo enim sensu 'honos' accipi debet, de quo dictum olim ad Sil. ix. 199. et ita Liv. xlv. 22. 'Quos provinciis nuper Lycia atque Caria, quos præmiis atque honoribus amplissimis donastis.' Et ita accipio verba Sallustii in Jug. c. 3. 'Magistratus et imperia, postremo omnis cura rerum publicarum minime mihi hac tempestate cupiunda videntur, quoniam neque virtuti honos datur, neque illi, quibus per fraudem jus fuit, tuti aut eo magis honesti sunt:' ubi per vocem *honos* intelligitur magistratus, imperium, munus publicum; ita tamen, ut simul consideretur tamquam præmium virtuti datum. Denique *id beneficio tuleris* Voss. 2. *tu beneficio tuleris* Harl. antiq. literis transpositis. Verum in illo *tu* nullam emphasin video; quæ tum foret, si Porsenæ, beneficiis hanc confessionem elicienti, alius obponeretur, qui frustra minis extorquere conatus esset. Si quid mutandum, potius τὸ ut delerem: id tamen non audeo, quum omnes codd. vel eam partem clam, vel ejus loco aliam pertinaciter exhibeant. Paulo ante τὸ *inquit* non est in Gaertn. Et solet quidem hoc vel aliud ejusdem potestatis verbum sæpe reticeri. Vid. ad xxiii. 45. § 6. Hic tamen, adversantibus reliquis omnibus, id servandum reor.

Ut in te hac via grassaremur] Bns-lid. *ut in te hac via crassaremur*: idque sæpius in eadem voce: ut antiqui *Ca-jum* pro *Gajum*, *Cnæum* pro *Gnæum*, dixerunt. Quanta autem affinitas sit in his literis, ipsa forma docet, *C, G*, quum nihil differant, nisi quod inferius cornu in *G* nonnihil sursum ver-

sus repandum est. Quare non inmerito inter ἀντίστοιχα referri possunt. Nann. Misc. v. 18. Crassaremur etiam Voss. 2. Leid. ambo, Port. Lipsiens. et Hav. Videndum monuit Hearne P. Parei Lex. Crit. voc. 'Crassator.' Vide etiam ad c. 27. hujus libri § 7. ad III. 13. § 2. ad c. 44. § 2. et alibi. Vett. tamen *grassari* per G dixisse ex Festo patet, qui hoc verbum exposuit non libro III. in quem concessit, quæ a litera c incipiebant, sed lib. VII. ubi de verborum a g incipientium significatione agit.

§ 16 *Ceteri, utcumque ceciderit: primum, quoad te opportunum fortuna dederit*] Fæde hallucinatus est, qui sententiam hanc tam misere depravavit. Sic autem scribi debet: *Mea prima sors fuit. Ceteri, utcumque ceciderit primi*, (subauditur 'sors,' nam *primi* genitivus est,) *quo te opportunum fortuna dederit, suo quisque tempore aderunt.* Rhen. Buslidianus, *mea prima sors fuit, ceteri, cuique ceciderit.* Unde ego hanc germanam lectionem censeo, *ceteri, ut cuique ceciderit, primi quoad, &c.* Nann. Misc. v. 18. Rhen. malebat *utcumque ceciderit primi*. Sed dicimus *Mucio sors cecidit* æque bene. In Pall. duobus est *utcumque*. Mihi tamen probatur vulgata lectio *ut cuique*. Gebh. Mira est lectionum varietas in codd. manu et typis exaratis. Primo vox *ceteri* exsulat a Leid. 2. quam reliqui omnes servant. Deinde *utcumque ceciderit primo, quoad te opportunum fortuna* habent Voss. ambo, Leid. 2. V. C. Latini, et, ut videtur, Hearnii Oxon. N. cujus lectionis hic sensus esse potest, eos adfuturos, quemcumque etiam exitum Mucius habuerit, cuius prima sors fuerit; 'utcumque' es 'ceciderit' mihi 'primo.' His rere consentiunt Lipsiens. qui *quod ut, pro quoad, præfert*, et Gaertn. qui ult. voces hoc modo exhibet, *quod ad te iter oport. fortuna ded. In*

quibus ut sensus sit, scribendum est *quo ad te iter, vel quoad ad te iter.* Eam tamen scripturam a librario interpolatam puto. Cum Rhenano faciunt Harl. 1. et Leid. 1. nisi quod in eorum priori, pro quo, sit *quoad*, in altero *eo ad*; quomodo forte aberrans librarius scripsit, quum in cod. suo invenisset *coad*, quod scriptum erat pro *quoad*. Ex reliquorum codd. numero *Utcumque cec., primi quot te Flor. utcuique cec. primo, quod te oport. fortuna* habet Harl. 2. *utcuique cec. primo, quod ad te oport. fortuna* Port. *utcuique cec. primum, quod ad te fortuna oport.* Hav. *ceteri, utcumque cec., suo quisque tempore aderunt, reliquis omissis*, Oxon. L. 1. ap. Hearn. Non minus variant excusi. Eorum principes usque ad Aldum Rhenano consentiunt, ita tamen ut *quoad, pro quo, servant*, et interim etiam Mediol. 1505. ediderint *ut cuique cec. primi, quoad te oport. fortuna.* Aldus deinde et post eum multi exhibuerunt lectionem, quam Rhenanus rejecit. Vascosanus postea primus lectionem Rhenani recepit; quam Curio, Lugdun. 1553. et Basil. 1554. iterum interpolaverunt, *quo* mutantes in *quoad*. Iidem mox Basil. anno sequenti vulgaverunt *ut cuique cec. primi, quo te oport. fortuna*, Rhenani et Nannii lectiones confundentes, quæ tamen simul subsistere nequeunt. Eodem anno etiam Sigon. locum tentavit, et ex vet. lib. in contextum recepit *ut cuique cec. primo, quo te oport. fortuna.* Ejus autem scholion, in quo lectionis istius meminit, incertum quam ob causam, in repetitis edd. omissum est, licet eadem tamen lectionem illam servarint. Recentiores a Sigonii lectione non recesserunt, nisi quod tantum *quoad iterum, pro quo, contextui reddiderint*: quod *primi fecerunt* Paris. anno 1573. et post eos reliqui omnes. Id etiam, rationibus diligenter subductis, verius esse puto. 'Utcumque' et 'utcuque'

etiam alibi in libb. scriptis commutantur. Vid. ad XXI. 35. § 2. Si vero *utcuque* recipimus, consequens est, ut etiam *primo* admittatur. 'Quod' autem et 'quoad' passim confunduntur. Vid. ad Liv. vi. 38. § 13. Illud autem *quoad* cum Rhenano in *quo* mutandum non est. Non enim dicit eos adfuturos suo tempore, *quo*, sed *quoad*, id est, donec fortuna Porsenam opportunum dederit. Si enim adfuturi demum forent suo tempore, quo fortuna eum opportunum dedisset, vel a primo veniente interficeretur; ergo non 'quisque aderunt.' Sed 'aderunt ceteri, quisque suo tempore, ut cuique primo ceciderit,' nempe sors, (ea enim vox ex præced. membro repeti debet,) id est, ut sors vices cuiusque designaverit; et quidem 'aderunt, quoad fortuna Porsenam opportunum dederit,' id est, donec opportuniorem et magis commodam, quam Mucius nunc nactus est, occasionem Porsenam interficendi invenerint.

CAP. XIII. § 1 Cui postea *Scævola* a clade dextræ manus] Capitol. lapides edunt, *Scævulæ*. Sigon. Inepte; quomodo enim a Græco σκαῖδς Σκαῖδλας *Scævola* fiat? Melius est dicere cum Varr. L. L. I. vi. p. 80. 'Pueris turpicula res in collo quædam suspenditur, bonæ Scævæ causa. Inde Scævola appellatus.' Certe cognomen Romanum est *Scæva*. Liv. viii. 29. et nobilis ille centurio Cæsaris *Scæva* dicitur. H. Vales. Meum non est iudicare, utrum Scævola id cognomen habuerit, ut Varro existimavit, ab re turpicula, quæ pueris bonæ scævæ, sive boni ominis, causa ex collo suspendebatur; an vero a Græco σκαῖδς, sinister, quod, dextra manu, quam, ut Livius et cum eo plures narrant, foculo injecerat, adusta, sinistra ministerio deinde usus fuerit: præsertim quum Varro ipse fateatur, eam vocem formatam Latinis a Græco σκαῖδς. Ita enim Varro pergit. 'Ea,' nempe *Scæva*, 'dicta ab scævā,

id est, sinistra: quod, quæ sinistra sunt, bona auspicia existimantur. A quo dicuntur comitia, aliudve quid sit, Ave sinistra, quæ nunc est. Id a Græco est, quod hi sinistram vocant σκαῖδν.' Vellem tamen, rationem nobis addidisset Varro, cur, quum omnibus pueris bonæ scævæ causa res turpicula in collo suspendatur, tamen Mucius præsertim inde Scævolæ cognomen acceperit, licet vero similiter jam eo tempore aliud cognomen Cordus haberet, ut mox videbimus. Ita forsitan res magis diluceret. At satis mirari nequeo, nominis istius originem, quam Livius dedit, a doctissimo Valesio ineptiæ accusari, eoque iudice a Græco σκαῖδς *Scævola* fieri non posse: quum tamen formatio sit obvia ac facilis, et vel centum exemplis probari possit. Sciendum enim primo, origine sua vocabulum scribendum *Scævula*, quemadmodum non solum Sigonius invenit in Fastis Capitolin. ad a. DLXXVIII. et sequentem, sed Goltz. etiam in Fast. ad a. DLXXIX. et Pigh. in Annal. ad a. DLXXVIII. p. 355. in nummo gentis Muciae. Pro eo deinceps more antiquo factum *Scævola*, quod prisci Romani duplex *v* non jungerent in una syllaba, sed eorum posterius verterent in *o*; ut 'Davos,' 'volnus,' 'volgus,' et similia. Vide Noris. Cenotaph. Pis. Dissert. iv. 4. ubi ex Ancyrana tabula, ævi Augustei monumento, laudans 'novo fonte in rivum ejus immisso,' jam eo tempore quosdam ab illa orthographia discessisse docet, unde et scriptura marmorum Capitolinorum in voce *Scævula* illustratur. Ad id si animum adtendisset Doujatius, numquam propositæ, quam mox dabimus, etymologiæ aliam subjunxisset, nempe 'Scævola' vocari a 'scævā vola.' Jam autem *Scævula* diminutivum est τοῦ *Scæva*, quod non unius gentis apud Romanos cognomen fuit: a *Scæva* autem ἐποκοριστικῶς sive per diminutionem formatur *Scævula*,

eodem modo ut Saxula, quod Cluviæ gentis apud Liv. et alios cognomen est, a Saxa; quod et ipsum Romæ usitatum cognomen esse indicant Decidius Saxa, memoratus in Epit. Liv. lib. cxxvii. et ob legem Voconiam latam notior Q. Voconius Saxa, de quo vide Epit. Liv. l. xli. Simili deminutione Remi frater, qui Romus dicebatur, dictus est Romulus. Serv. ad Virg. Æn. i. 273. 'Ut autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti genere factum est, quod gaudet deminutione.' Porro Scæva formatur a Græco σκαῖα, addito in media voce digammate Æolico, ut a λαῖς levis, ab ὄϊς ovis, ab ὄων ovum. Plurima exempla vide ap. Voss. in Tract. de Liter. Permut. qui ejus Etymolog. Ling. Lat. præmittitur. Ex his igitur patet, Mucio cognomen *Scævola* a clade dextræ manus inponi, eamque vocem a Græco σκαῖς deduci posse, adeoque Livium indignum fuisse, qui ob propositam hanc etymologiam a Valesio ineptiæ postuletur. Nisi forte ipsam historiam falsi accusandam putet Vales. ut postea a Clerico factum est eo argumento, quod a Dionysio omissa, et res aliter narrata sit. Verum huic accusationi jam ipse Livius in præfatione lib. i. obcurrit; cujus excusationi omnes æqui rerum aestimatores facile locum dabunt, præsertim in historia, quæ passim apud Romanos pro vera habita, et firmiter adeo credita est, ut ubivis etiam gemmis expressa sit. Vide ad Epit. l. lib. Ceterum Mucius ante hoc factum aliud habuit cognomen Cordus, quo solo indicatur ap. Dionys. l. v. p. 296. Sed duplex ipsum cognomen habuisse indicat Plut. in Poplic. p. 106. Τοῦτον τὸν ἄνδρα Μούκιον ὀνομαζομένου πάντων καὶ Σκαίωσαν καλοῦντων, Ἀθηνόδωρος δὲ Σάνδων καὶ Ὀψίγονον ὀνομασθαι φησί. Quod inperite ita Latine vulgo redditur: *Hunc virum etsi plerique omnes et Mucium et Scævolum nominant, Athenæus Sandon tamen etiam*

*fuisse dicit Posthumium vocatum. Non dicam, Ἀθηνόδωρος male verti Athenæus, id enim quivis facile per se apprehendit, (de Athenodoro hoc vide Fabricii Bibl. Græc. iii. 15. p. 391. et reliquorum ab eo laudatorum testimoniis hoc Plut. adde) sed potius Ὀψίγονον non reddendum fuisse Posthumium, et ex ea interpretatione patere, auctorem versionis illius sensum Plutarchi non perspexisse. Ὀψίγονος est sero, post tempus natus. Postumus autem, licet post mortem patris, tamen non semper sero, sed plerumque legitimo tempore nascitur. Per vocem Ὀψίγονος igitur Plut. Græce exprimere voluit Latini cognomen Cordus. Cordum enim dicitur, quidquid serius, quam par est, post legitimum tempus nascitur, et non tantum de animalibus, utputa ovibus, sed et aliis quibuscumque rebus, frumento, fæno, oleibusque apud rei rusticæ scriptores usurpatur. Vide Voss. in Etymol. Ling. Lat. voce 'Cordus:' ubi etiam commode laudavit locum Quinctil. docentis a casu nativitatis cognomen 'Cordus' apud Romanos inpositum esse, i. 4. 'Scrutabitur mille præceptor aceratque subtilis origines nominum: ut quæ ex habitu corporis, Cicerones, Rufos, Longosque fecerunt; et ex casu nascentium; hinc Agrippa, et Opiter, et Cordus, et Postumus erunt.' Patet itaque, eum, qui primus hoc cognomen in gente Mucia habuit, sive is Scævola fuerit, sive aliquis ex majoribus ejus, id ideo accepisse, quod sero natus diutius, quam reliqui, in utero materno latuerit, adeoque Scævolum id vel per hæreditatem habuisse, vel ipso momento nativitatis; immo, priusquam nasceretur, jam causam datam fuisse, cur Cordus diceretur. Hinc consequens foret, eum Cordum dici potuisse, antequam res turpicula bonæ scævæ causa in collo ejus suspendendi occasio fuerit. Præterea *Scævola* clade, omisso τῷ α, Flor.*

Cognomentum inditum] *Lectio vet. cognomen inditum.* Rhen. *Cognomen inditum* Pall. et Campani ed. Vulgo *cognomentum.* Gebh. *Cognomen* etiam in omnibus, quos consului, codd. superest. Sed, pro *inditum*, est *indictum* in Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. lapsu librariorum. Vide ad III. 65. § 4. Præterea *inditum est* Voss. 2. Sed voci *est* subiiciuntur notæ, eam delendam indicantes.

§ 2 *Adeo moverat eum et primi periculi casus, quo nihil*] *Voculam et omittit* Leid. 2. Deinde Heumann. datis ad me literis, a quo nihil legendum conjicit.

Subeunda dimicatio toties, quot conjurati superessent] *Totiens* Voss. uterq. Leid. uterq. Gaertn. Port. et Hav. Vid. ad XLIV. 45. § 9. Notandum vero τῶ *toties* subungi *quot.* Contra voci *tot* respondet *quoties* ap. Sall. in *Fragm. Histor. III. in Epist. Pompeii*: 'Si advorsus vos patriamque et Deos Penates tot labores et pericula suscepissem, quoties a prima adolescentia ductu meo scelestissimi hostes fusi et vobis salus quæsitæ est.' Deinde *quot conjurati essent* Leid. 2. Mox, vocabulis aliter digestis, ut *pacis cond. ferret* Hav. ut *pacis cond. illud ferret Rom.* Gaertn.

§ 3 *Jactatum in conditionibus nequidquam*] *Nequiquam* Leid. 1. Vid. ad XL. 47. § 9. De locutione 'jactare in conditionibus,' vel 'jactare conditiones,' vid. Gron. ad XXXVIII. 25. § 5.

Magis quia id negare ipse nequiverit Tarquinii] Flor. Rott. Chiff. et Voss. 1. *nequiverat.* J. F. Gron. *Magisque id quia negare* Voss. 1. et Leid. 2. *magisque id petierat, quia negare* Hearnii Oxon. N. et C. Tum ipse abest ab Hav. Deinde *nequiverat* etiam omnes nostri, nisi quod *negaverat* errore librarii exstet in Voss. 2. *nequierat* in Hav. *nequiverat* similiter priores editi usque ad Curionem, qui operarum peccato vulgavit *nequiveret*; quod a proximis deinde mutatum in *nequive-*

rit: pro quo licet Sigon. iterum *nequiverat* revocarit, reliqui tamen omnes, eum secuti, editores *nequiverit* servarunt, usque ad Gron.

Quam quod negatum iri sibi ab Romanis ignoraret] *Quamquam negatum iri* Leid. 2. qui idem cum Gaertn. etiam præfert a *Romanis.* Et ita habent antt. edd. usque ad Aldum, a quo profluxit ab *Romanis*, conspirantibus reliquis codd. meis. Denique *ignorat* Voss. 1. a m. pr. pro quo m. sec. inter versos adscriptum *ignoret*; et ita etiam in contextu habent uterq. Leid. et Lipsiens.

§ 4 *De agro Veientibus restituendo inpetratum*] Hunc agrum non Veientibus restitui, sed sibi pretium quasi pacis dari petierat. Dion. Hal. v. p. 301. 'Εαυτῷ δὲ αἰτεῖσθαι διαλυομένῃ τὴν ἐχθρὰν, τοὺς καλουμένους Ἑπτὰ πάγου. Αὕτη Τυρρηνῶν ἡ χώρα τὸ ἀρχαῖον ἦν, Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὴν κατέσχον πολέμῳ, τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι. Quin etiam non Veientibus reddidisse, sed sibi servasse videtur, quoniam postea Romanis restituit c. 15. 'Agrum Veientem, fœdere ad Janiculum icto ademptum, restituit.' Has ob causas videndum monet Doujatius, num legendum potius sit *de agro Veiente rest.* aut *de agro Veientibus erepto rest.* quam *de agro Veientibus rest.*

Expressaque necessitas obsides dandi Romanis, si Janiculo præsidium deduci vellent] *Expressumque quo præ. ded. vell.* reliquis neglectis, Voss. 2. Tum *præsidia deduci* Hav. At supra erat c. 11. 'præsidio in Janiculo locato, ipse in plano ripisque Tiberis castra posuit.'

His conditionibus composita pace, exercitum ab Janiculo duxit] *Condita pace* Leid. 2. Sed librario ita scribenti nondum ex oculis et animo recesserat proxima vox *conditionibus.* *Composita pace* ut ap. Justin. XVIII. 2. 'Legatus a senatu Romano Fabricius Lucinus missus pacem cum Pyrrho composuit.' Tum a *Janiculo* Voss.

ambo, Gaertn. et Leid. 2. quorum ultimi duo etiam præferunt *deducit*.

§ 5 *Patres C. Mucio*] *Patres Scævola Mucio* Hav. Sed reliqui nihil mutant.

§ 6 *Ergo, ita honorata virtute, femina quoque*] *Ergo ita honorandis virtutibus honorata virtute femina quoque* Leid. 1. Sed puto, librarium in cod. suo duplicem lect. invenisse *honorandis virtutibus* et *honorata* vel *honerata* *virtute*, alteram in ipso contextu, alteram in margine, et melioris ac verioris insecum utramque admisisse, ut rem lectoris arbitrio permitteret. Alia exempla vid. ad Liv. III. 44. § 4.

Clælia virgo una ex obsidibus] Omissa est hic *et* particula, quæ tamen mire ad sensum facit. Auget enim rem, et comparisonem subindicat. Legendum, *Et Clælia virgo, una ex obsidibus*, et quæ sequuntur, *inter tela hostium Tiberim tranavit*. Sensus est, non solum Cocles, superincidentibus telis, incolumis ad suos tranavit, sed et idem fecit Clælia virgo. *Rhen. Et Clælia* legendum, adsistentibus Rheno Pall. codd. Gebh. Flor. Rott. Chiff. Voss. uterq. et Helm. ut Rhennanus, *Et Clælia*. J. F. Gron. Voculam *Et* agnoscunt etiam Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Tot itaque codd. fide adsertam in contextum admisi. In virginis nomine varie peccant codd. Nam *Cælia* vocatur in Voss. 2. *Clæsia* in Leid. 2. et *Clælea* in margine ejusdem cod. *Coelia* in Hav. *Clodia* in Lipsiens. Vid. hoc lib. ad c. 21. § 1.

Haud procul ripa Tiberis locata] *Procul ab ripa* Harl. 2. et Hav. quibus non credo, tum quod soli ita exhibeant, tum quod Livius sæpius ita, ut vulgo legitur, loquutus sit. Ita xxiv. 28. 'Ubi quum alii alio tenderent, nec procul seditione res esset:' ubi etiam ante Gron. a *seditione* edebatur. Vid. quæ ad eum locum notantur.

Inter tela hostium Tiberim tranavit] Pal. 1. *transnatavit*: reliqui duo *transnavit*. Gebh. *Tranatavit* Voss. 2. *transnavit* Port. *transnatavit* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Vid. ad Liv. xxi. 27. § 5. et c. 47. § 4. Mox *Romam* omisit, et ad propinquum, pro ad propinquos, dedit Lipsiens.

§ 7 *Alias haud magni facere*] *Alias haud magnificare* Leid. 1. Klockian. et edd. nonnullæ antt. Paulo ante *regi est nunciatum*, alio ordine, Gaertn. qui etiam præfert *repscendam* pro *depscendam*. Alibi sæpe literæ *R* et *D* confundi solent. Vid. ad ix. 10. § 6. Sed nihil mutandum. Nam proprium in hac re verbum est 'deposcere,' pro ad pœnam poscere. Sil. II. 29. 'Armatum Hannibalem pœnæ petit inopia tellus. Ne deposce: adero: dabitur tibi copia nostri.' 'In pœnam deposcere' Livius dixit xxi. 6. 'Si non absisteretur bello, ad ducem ipsum in pœnam fœderis rupti deposcendum.' Simplex 'poscere' eo sensu est ap. Flor. II. 6. § 7. 'Hujus tantæ cladis auctor Hannibal poscitur.' Vel etiam *depscendam*, id est, vehementer poscendam. Ut apud Cic. pro Leg. Manil. c. 2. 'Unum ab omnibus sociis et civibus ad id bellum imperatorem deposci atque expeti.' In Philipp. III. 13. 'Id non modo non recuso, sed adpeto etiam atque deposco.' Justin. xxxii. 4. 'Quum ab Antiocho Romani inter ceteras condiciones pacis deditionem ejus deposcerent:' ubi tamen Abrah. Gron. monuit, *poscerent* in pluribus codd. inveniri.

§ 8 *Supra Coclites Muciosque dicere id facinus esse*] *Super* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Et ita Aldus edidit. Sed inter errata postea *supra* reponendum monuit. Vid. ad xxiii. 36. § 6. Deinde *Cocles* Voss. 2. *Clælios* Harl. 2. *Clælites* Lipsiens. Port. et Gaertn.

Si non dedatur obses, pro rupto se fœdus habiturum] Scriptum est in vet.

cod. *pro rupto fœdus se hab. Rhen. Si non Clodia dedatur obses Hav. Sed obsidis nomen necessarium non est, quum modo præcesserit 'ad Clœliam obsidem deprecendam.' Præterea pro rupto fœdus se hab. alio ordine vocum, omnes codd. quibus uti licuit.*

Sic deditam, intactam, inviolatamque ad suos remissurum] Accusativus *intactam* postea additus est a quopiam, qui participium *deditam* ordinabat cum adverbio *sic*, conjungendum cum altero participio futuri temporis *remissurum*; et videbatur sententia mutila. Tu vero sic ordinato verba, volens orationem exponere, 'sic remissurum ad suos, deditam, inviolatamque.' *Rhen.* Illud *intactam* demum additum vidi in Frob. 1531. Et auctor hujus lectionis ob oculos habuit verba Liv. cap. proximo, 'Nunc jure belli liberum te, intactum inviolatamque hinc dimitto.' Neque ullus meorum codd. hanc vocem agnoscit. Exsulat quoque ab Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. Omnes tamen, etiam post monentem Rhenanum, vocem insiticiam servarunt usque ad Gruterum, qui non modo *et intactam*, sed et copulam que eiecit. Eadem deest quoque in Voss. 2. Leid. 2. et Gaertn. Et sensus exigere videtur, ut deleatur; *deditam* enim obponitur ei quod præcedit, 'si non dedatur obses,' adeoque idem est ac si dixisset, 'si dedatur obses.' Vid. ad verba laudata cap. præced. § 5. Sed *sic ded. inviolatam usque ad suos rem.* habet Harl. 2.

§ 9 *Romani pignus pacis ex fœdere restituerunt]* *Pacis pignus* Leid. 2. et Voss. 1. Sed vox *pacis* deest in antiquissimis edd. quam demum interposuit Aldus. Eam vero omnes scripti servarunt. Tum *restitū*, id est, *restituere*, Gaertn. Mox *non tuta solum* omittuntur in Leid. 1. non *solum tuta* est in Leid. 2.

Laudatamque virginem parte obsidum se donare dixit] *Laudatamque virg. partem obs. se donare* in nonnullis in-

veni edd. quod etiam est a m. 2. in Hav. Id in excusis recentioribus, quum aperte mendosum esset, emendatum, ejusque loco repositum est *laudataque virgine partem obs. se donare*, ut habet etiam Harl. 1. et Lat. Neap. Et ita subintelligendum foret demonstrativum *ei*. *Laudata virgine* autem *ei donat* simile loquendi genus esset, atque illud quod obcurrit xxxviii. 54. 'Qui vivo quoque eo adlatrare ejus magnitudinem solitus erat:' de quo vid. ad XLII. 36. § 7. At *laudataque virgini partem obs. donare jussit Hearnii Oxon. L. 2.* Sed nihil muto. Ita mox verbis seqq. 'Novam in femina virtutem novo genere honoris, statua equestri, donavere.' Vell. Pat. II. 100. 'Quem, victo ejus patre, non tantum incolumitate donaverat.' c. 115. 'Amplissimorum honorum, quibus triumphans eum Cæsar donavit, signat memoria.' Justin. xi. 6. 'Quos rex impense ad ceterorum exemplum humatos statuīs equestribus donavit.' Suet. in Domit. c. 9. 'Scribas quæstorios venia in præteritum donavit.' et c. 10. 'Satis constat, duos solos venia donatos.' Et hinc passiva forma 'donatus donis' infra occurrit xxv. 18. 'Laudatusque ibi magnifice et donis donatus.' Præterea *laudandamque* est in Lipsiens.

§ 10 *Productis omnibus elegisse impuberes dicitur]* Scriptum est in vet. cod. *elegisse impubes dicitur*. *Rhen. Chifl. Helm. Rott. Flor. nterque, impubes.* J. F. Gron. Adde huc quæ scribit Jac. Gron. ad Tac. Hist. III. 25. Est etiam ap. Virg. Ovid. Suet. et alios. Servius ad hoc Virg. *Æn.* v. 546. 'Comitemque impubis Iuli.' 'Ab eo,' inquit, 'quod est hic pubis. Nam quod ait Sallustius, 'Puberes omnes interfici jubet,' venit ab eo, quod est Puber.' *Duk. Legisse primæ* edd. Sed modo præcessit, 'ipsa, quos vellet, legeret.' Recte itaque Aldus pro eo substituit *elegisse*, quod superest in omnibus, quibus usus

sum, codd. Præterea *impubes* Voss. ambo, Leid. 1. Harl. antiq. et Hav. Ita 1. 3. in uno cod. inveni, 'Tamen id imperium ei ad pubem ætatem incolume mansit.' Inf. XLII. 63. 'In primo tumultu captæ urbis seniores inpubesque, quos casus obvios tulit, passim cæsi.' Ita omnes antt. edd. etiam prima, expressa ex unico cod. qui solus hanc Livii partem nobis servavit: pro quo Modius male vulgavit *inpubersque*. Hor. Epod. v. 13. 'Inpube corpus, quale posset inpiæ Mollire Thracum pectora.' Ovid. Met. III. 421. 'Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines, Inpubesque genas, et eburnea colla, decusque Oris, et in niveo mixtum candore ruborem.' Met. IX. 415. 'Juppiter his motus, privignæ dona nurusque Præcipiet, facietque viros inpubibus annis.' Plin. sæpissime; ut Hist. Nat. XVIII. 3. 'Inpubem prætoris arbitrata verberari, noxiamque duplione decerni.' XXII. 21. 'Folium in urina pueri inpubis, tritum quidem cum aphronitro et inilitum, ventri mulierum, ne rugosus fiat, præstare dicitur.' XXVIII. 3. 'Capillus puerorum, qui primum decisis est, podagræ inpetus dicitur levare circumligatus; et in totum inpubium inpositus.' Tac. Hist. III. 25. 'Julius Mansuetus ex Hispania, Rapaci legioni additus, inpubem filium domi liquerat.' Ita codd. legunt apud Theod. Ryck. quum vulgo ederet *inpuberem*. Val. Flacc. VI. 694. 'Simul armiger ibat Semivir, inpubemque gerens sterilemque juven- tam.' Tot itaque codd. fide, tot exemplorum copia firmatæ lectioni locum in contextu diutius negare nolui. Receperant jam olim ex emendatione Rhenani Frob. 1535. eumque secuti alii. Verum Sigon. in prima Scholiorum ed. testatus, se *impuberes* in vet. lib. invenisse, ita et in contextu edidit. Quamvis autem deinde in altera ac tertia ed. Scholion induxerit, eo- que facto vet. lib. lectionem tacitus quasi damnaverit, eam tamen in con-

textu servavit, quod exemplo Sigonii reliqui recentiores fecerunt. Ne vero existimem, primo per compendium scriptum fuisse *inpub'es*, et postea, omissa nota, factum esse *impubes*, efficiunt loca laudata poetarum et testimonium Plinii, ultimo loco produc- tum.

Quod et virginitati decorum, et consensu obsidum ipsorum] Quod virginitate Hav. quod virginitati Flor. Voss. 1. Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et Port. Tum consensu ipsorum obsidum Leid. 2. consensu obsidum eorum Harl. 2. Mox quæ maxima opportuna esset inj. idem Harl. 2. quæ maxime opportune inj. esset Leid. 1. esset injuriæ Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav.

§ 11 Virtutem novo genere honoris, statua equestri, donavere] Novo in genere honoris Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. ut soli Harl. antiq. et Gaertn. vulgatum retineant, quod etiam verum videtur. Non enim dici solet 'donare in aliqua re,' sed 'aliqua re.' Vide hoc cap. § 9. Ceterum statuam hanc a virginum obsidum patribus Clæliæ erectam fuisse, sed suo tempore jam incendio periisse, auctor est Dionys. Antiq. v. p. 303. Κλοιλία δὲ τῇ παρθένῳ στάσιν εἰκόνας χαλκῆς ἔδοσαν, ἣν ἀνέθησαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, τῆς εἰς τὴν ἀγορὰν φεροῦσης, οἱ τῶν παρθένων πατέρες. Ταύτην ἡμεῖς μὲν οὐκ ἔτι κειμένην εὖρομεν· ἐλέγετο δὲ ὅτι ἐμπρήσεως περὶ τὰς πλησίον οἰκίας γενομένης ἠφανίσθη. Alii non Clæliæ statuam equestrem posita- tam tradunt, sed Valeriæ, consulis Publicolæ filiæ, teste Annio Fetiali ap. Plin. Hist. Natur. XXXIV. 6. 'E diverso Annii Fetalis equestrem, quæ fuerit contra Jovis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ consulis filiæ: eamque solam refugisse, Tiberimque tranavisse, ceteris obsidibus, quæ Porsenæ mittebantur, interemtis Tarquinii insidiis:' et Plut. in Poplic. p. 107. 'Ἀνάκειται δὲ τὴν ἱερὰν ὁδὸν πορευομένοις εἰς Παλάτιον ἀνδρῶν

αὐτῆς ἔφιππος, ὅν τινες οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς Οὐαλερίας εἶναι λέγουσιν. Utraque loca, forte Sabellici cura, jam priorum quarundam edd. margini adscripta fuerunt.

CAP. XIV. § 1 *Inter cetera sollemnia manet bonis vendendis, bona Porsenæ regis vendendi*] Hæc duo vocabula, *bonis vendendis*, non sunt in archetypo Borbetomagensi. Videntur inserta ab eo, qui voluerit usum moris indicare, quum tamen Livius contentus sit dicere *inter cetera sollemnia*. Rhen. Distinguendum post *bonis vendendis*, (si modo hoc adjectitium non est; nam in plerisque libris non legitur,) ut, quod sequatur, sit velut declaratio ejus quod præcedit; cujus tamen expositio rursus subnectitur, *bona Porsenæ regis vendendi*, id est, bona hostiliter vendendi: quæ, si belli tempore orta est, quadrare videtur; sin in pace, certe mitius principium habuit, quam titulus ille præ se ferat. Glar. In omnibus vett. libb. duæ amplius voces sunt, *bonis vendendis*, quas eximit Rhen. quod in uno, quem ipse legit, libro non reperit; ex quo suspicatus est, eas esse interpretis alicujus glossema. Videndum est tamen, an ita sit. Et enim Cic. in Verr. I. 54. 'Ubi illa consuetudo in bonis, prædiis, prædiisque vendendis consulum, censorum, prætorum, quæstorum, ut optima conditione sit is, cuja res sit, ejum periculum.' Sigon. Vide Hotom. ad I. II. § 1. C. de Judic. Klock. Testatur et contra Rhenanum Sigonius, restare in omnibus fere libb. voces *bonis vendendis*, quas et ego in Pall. omnibus vidisse me profiteor. Non continuo, quod unus liber præcipit, in tantum auctorem statuendum est, nisi rationum pondus vincat, ac robustæ criticorum maximorum auctoritates. Gebh. Verba *bonis vendendis* etiam Brissonius Formular. VI. p. 511. de hac re agens, omittit. Sine caussa, opinor. 'Sollemnia bonis vendendis' dicitur, ut III. 36. 'Idus

tum Maiæ sollemnes ineundis magistratibus erant.' Sententia est, mos bona Porsenæ regis vendendi usque ad nostram ætatem manet inter cetera sollemnia bonis vendendis, id est, inter cetera sollemnia, quæ in auctionibus hastæ servantur. Nam de his, non de privatis auctionibus, hoc intelligendum esse constat e Plutarchi Public. p. 195. Πωλῶντες τὰ δημόσια, πρῶτα κηρύττουσι τὰ Πορσήνα χρήματα. Duk. Verba *bonis vendendis* supersunt in omnibus meis Mss. præterquam in Flor. Harl. antiq. et Hav. in quorum posteriori tamen ab initio exstiter, et demum a m. emendatrice linea transversa inducta sunt. Contra desunt in Hearnii Oxon. L. 2. et C. ut et in Neap. Latini. Desunt etiam in priscis edd. neque in antiquiori, quam in Veneta 1498. obcurrerunt. Ea a gravitate Liviana abesse, iisque dentis rem facile intelligi posse, existimavit Doujatius; qui propterea tamquam glossema non inlibenter expungebat. Mihi tamen verius videtur, voces illas a manu Livii profectas esse: librariorum autem, eas ob illa, quæ sequuntur, perperam scriptas credentium, inopportuna diligentia in quibusdam libris scriptis et editis omitti. Docet enim Livius, non simpliciter 'inter cetera sollemnia,' sed distincte 'inter cetera sollemnia vendendis bonis,' ad suam ætatem usque mansisse, ut vendantur bona Porsenæ regis. A repetendis vocibus modo usurpatis Livium non abhorruisse dictum est ad I. 3. § 9. Mox *bona Pors. r. hostiliter vendendi* Voss. I. quod ex § seq. hic repetitum est.

§ 2 *Cujus originem moris necesse est aut inter bellum natam esse, neque omisam in pace*] Pal. 1. *Cujus or. m. necessitate est aut inter bel. esse natam, neque in pace om.* Gebh. *Inter bel. esse natam, neque in pace om.* etiam Port. Lipsiens. et Harl. 2. *nec obmissam in pace* Voss. 1.

Aut mitiore crevisse principio] Pal.

1. Campani ed. *aut amiciore crevisse pr.* neque abludit Pal. 3. *aut amitiore crevisse pr.* Pal. 2. vero *aut ab mitiore crevisse pr.* Vides, quantum sibi in Livium licere voluerint correctores. Gebh. *Aut a mitiore crevisse pr.* fere omnes mei, Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, (sed prior tantum inter versus adscriptum habet) Harl. uterque, Port. Gaertn. et Hav. Similiter etiam Hearnii Oxon. N. et pleræque vet. edd. quum earum aliæ præferant *aut amiciore crevisse pr.* quod etiam est in Lipsiens. Primus Sigon. dedit *aut mitiore.* Quod quum in nullo cod. repererim, *aut a mitiore* reduxi. 'Crescere de tenni origine' dixit Ovid. Fast. III. 433. 'O quam de tenui Romanus origine crevit!'

Bona hostiliter vendendū] Bona Porsennæ regis host. vend. Voss. 2. Sed verba *Porsennæ regis* repetita sunt ex § præced. ubi pariter in alio cod. vox *hostiliter* male ex hoc loco addita erat.

§ 3 *Porsenam descendantem ab Janiculo] Discendentem* Voss. 1. a m. pr. *discedentem* a m. sec. Quod posterius servant etiam Flor. Voss. 2. Leid. 1. Port. Hearnii Oxon. B. N. L. 2. omnesque edd. usque ad postremam Gruteri, quæ dedit *descendentem.* Id quidem exstitit etiam in utroq. Harl. Leid. 2. Gaertn. Lipsiens. et Hav. alterum tamen malo; non tam enim Livius indicat, Porsenam ex Janiculo monte copias in planum deduxisse, quam quidem, eum copias inde amovisse, et locum, antea primo in petu captum ac præsidio firmatum, Romanis discessu suo restituisse. Festus voc. 'Tuscanum vicum: 'Quod Porsena rege descendente ab obsidione remanserint Romæ.' Pro quo is, qui Fragn. Festi ex bibliotheca Farnesiana Romæ 1581. luci publicæ exposuit, *discedente* legendum esse in marg. conjecit. Alibi autem verba 'discedere' et 'descendere' in Mss. permiscuntur. Vide ad IX. 14. § 7.

Præterea a Janiculo Leid. 2. Voss. 1. Gaertn. et a m. sec. Voss. 2. Etiam prisca edd. ab Janiculo Aldus dedit, cum quo faciunt reliqui libri scripti, quibus utor. Paulo ante *prox. vero ex his*, τῶ est omissio, Hav. *prox. non est ex his* Gaertn. Mox *castra in opulenta* Flor. a m. sec. erasa priori lectione.

Convecto ex propinquis ac fertilibus Etruriæ arvis comeatu] Collectis Harl. 2. Male. 'Convehere' in hac re proprium quasi verbum. Inf. v. 26. 'Quum frumentum copiarumque aliarum ex ante convecto largius obsessis, quam obsidentibus, subpeterent.' XXIII. 27. 'Quo frumentum commeatusque alios convexerat,' XXIV. 36. 'Ubi frumenti magna vis commeatusque omnis generis convecti erant a Romanis:' ubi plura vide. Ruis, pro *arvis*, ommissa prima litera, Lipsiens.

Inopi tum urbe ab longinqua obsidione] A longinqua Leid. 2. et Gaertn. ob longinquam obsidionem Voss. 2. et Hearnii Oxon. N. Quæ lectio, tamquam alterius expositio, primo margini adscripta, tum etiam in contextum admissa fuisse videtur: nam 'inopi ab longinqua obsidione' est inopi ob longinquam obsidionem. Hujus locutionis, ejusdemque erroris in codd. scriptis sæpe obvii, exempla vide ad XXIV. 30. § 1. Ceterum verba *comeatu, Romanis dono dedidisse, inopi tum urbe ab longinqua obsidione: ea deinde ne populo negligentia scribæ desiderantur* in Harl. 1.

§ 4 *Ea deinde, ne populo inmisso diriperentur] Pall. 1. ac 3. inmissæ.* Gebh. *Inmisce* etiam Leid. 1. et Lipsiens. Sed tota vox deest in Voss. 2. *ne a populo inmisso* Hearnii Oxon. L. 2. Præterea *diriperent* Hav. de qua librorum aberratione vide ad X. 10. § 1.

Venisse bona, quæ Porsennæ adpellata] Ita lego, vænisse, bonaque Porsennæ appellata: ut sit distinctio post vænisse, et verbo bona conjunctio que

adhærens, non relativum *quæ*: atque ita quidam habent codd. itaque legit D. Erasmus in adagio 'Bona Porsenæ.' *Glar.* Quod volebat Glareanus e conjectura, expresse visitur in Pal. 3. atque ed. Campani, *venisse, bonaque Porsenæ appellata.* Non adeo inepte. *Gebh.* Refinge, ut voluit Glareanus, et habent non Mss. modo, sed et vett. edd. *venisse, bonaque Porsenæ appellata.* Nam *τὸ ἐα* refertur ad castra opulenta, non ad bona, ut putarunt. Neque incommode dicitur, *venisse opulenta castra*, pro sectione rerum in castris. Cic. de Leg. Agrar. 1. 2. 'Num obscure videntur prope hasta præconis insectari Cn. Pompeii exercitum, qui venire jubeant eos ipsos agros, in quibus ille etiam nunc bellum gerat?' J. F. Gron. *Inmisso diriperentur bona; venisse, quæ Porsenæ* Gaertn. *venisse bona, quæ Porsenæ* Lipsiens. et Port. Reliqui omnes codd. et præterea omnes vett. edd. *bonaque Porsenæ.* Aldus primus *bona, quæ Porsenæ* vulgavit. Idque servarunt eum secuti usque ad Gron. licet interim Glareanus verum viderit; cui dicto audientes esse perperam neglexerunt. Vercula connectens *que* et pronomen relativum sæpe in Mss. commutantur, partim quod librarii notas, quibus indicari solebant, non recte distinxerint, partim quod indocti librarii, quo tempore barbaries invaluit, simplici vocali *e* pro diphthongo *æ* usi sint. Ceterum *bona num. signif. tit.* mediis omissis et transpositis literis, Harl. 1.

Gratiam muneris magis] *Gratiam magis muneris* Leid. 1. Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. et Lipsiens. *gratam magis muneris* Gaertn. Mox *quam actionem*, pro *auctionem*, Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et a m. pr. Port.

Quæ ne in potestate quidem populi Romani esset] Probo lectionem Pal. 1. *quæ ne in potestatem pop. Rom. esset*, cum centies sic loquantur optimi auctores, quod luculentis exemplis ostendi, cum in Crepundiis 1. 5. tum

in notis ad Tusculanas Disputationes Ciceronis, quas cl. Gruterus cum ed. sua vulgavit. Jam amplius confirmat Pal. 3. liquidissime representans *in potestatem quidem*. III. 36. 'Ut si quis memorem libertatis vocem aut in senatum, aut in populum misisset?' ut habet Pal. 2. Ibid. c. 69. idem codex et Andriæ vet. ed. Campanique, 'Cum consules in concionem pronunciassent.' Sic reperit in Mss. Fuld. Modius VI. 11. 'Numquam ambigua fide in amicitiam populi Romani fuerant.' Ibidem c. 21. 'In senatum legatio impedita.' *Gebh.* Quis non de hac anomalia aliquid notavit? aut eam alicubi jure injuria applicare studuit? Non ista libentes iteramus, quæ pæne in Homerico *τὸν δ' ἀπομειβόμενος* abierunt. Consensu tamen scriptorum permotus non insuper habere volui. Dictum, ut ap. Cic. Divin. in Cæcil. c. 21. 'ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi Romani ditionemque essent.' Pro Leg. Manil. c. 12. 'Cum vestros portus in prædonum fuisse potestatem sciatis.' Ap. J. Consultos I. 11. § 31. ff. de O. J. 'Vespertinis temporibus in publicum esse.' I. XIV. ff. d. Probat. et alibi 'in possessionem esse:' et id genus infinita. Cæsar Civ. 1. 25. 'Quo facilius omne Adriaticum mare extremis Italiæ partibus regionibusque Græciæ in potestatem haberet.' Liv. XXII. 25. 'M. Minncium magistrum equitum, ne hostem videret, ne quid rei bellicæ gereret, prope in custodiam habitum.' Sic optimi. XLV. 6. 'Inde Octavius regem in castra ad consulem misit, præmissis literis, ut in potestate eum esse, et adduci sciret.' Val. Max. 1. 6. 'Veios in potestatem populi Romani futuros:' sic libri vett. nunc est *venturos*. J. F. Gron. Toties Livius alique optimi scriptores regulas grammaticorum de regimine præpositionis *in* neglexerunt, ut, priscorum patriciorum exemplo, eos his

plebiscitis non teneri existimari possit: quibus quidem ut parerent, scrupulosa librariorum diligentia eos adigere, at contra recentiorum criticorum cura in pristinam libertatem adserere conata est. Ita in primis locutionem *in potestatem esse*, quam Gebhardus et Gronovius fide codd. suorum vindicarunt, quamque servant omnes nostri præter Leid. 2. et Hav. et cui contra ex Oxoniensibus unum B. adversari Hearne monuit, Livio variis locis viri docti restituerunt, J. F. Gron. ad Liv. ix. 10. § 1. et xxiv. 1. § 13. et Jac. Gron. ad xxxv. 40. § 4. Eamdē etiam trium codd. et plurium antiquissimarum edd. auctoritate reddendam existimo auctori Epit. Liv. lxxxiv. 'Sulla legatis, qui ab senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respondit.' Aliorum, qui in aliis scriptoribus hoc genus loquendi reducere vel inlustrare conati sunt, catalogum contexere longum foret. Omnium instar esse possunt Cort. ad Sall. Cat. c. 19. Brisson. de Verb. Signif. voc. 'In moram esse:' et G. J. Vossius Gram. vii. 65. quosque laudarunt. Quibus addo tantum Burmann. ad Nason. Epist. Her. xvii. 138. et Coler. ad Val. Max. vii. 7. ex. 3. ubi inter alia ex legis Thorie tabulæ incisæ fragmento etiam illud laudat: QVEL EORVM. IN. AMICITIAM. POP. ROMANI. BELLO. POINICO. PROXIMO. MANSERVNT. Græcos, et in primis Atticos, pariter *eis* pro *en* usurpasse, et discrimen, quod grammatici inter utraque esse constituunt, neglexisse, passim viri docti monuerunt. Ceterum diligenter cavendum puto, ne in vindicanda ubique hac lectione nimii simus. Qui enim codd. scriptos diligenter atque adtente considerarunt, experientia didicerunt, indoctos librarios sæpissime fini vocis virgulam, quæ ipsis properantibus literæ *m* nota esse solet, pro arbitrio modo addidisse, modo omisisse. Quare

in his non unius vel alterius, ejusque frequenter depravati ac mendosi, sed vel omnium consentientium, vel paucorum præstantissimorum atque optimæ notæ codd. fide standum iudico, ne scribarnum aberrationes nolentibus scriptoribus obtrudamus. Ejusmodi multa mihi loca in Livio occurrerunt, ubi quidem similes locutiones in paucis Mss. observavi, sed quas ob plurium dissensum probare ausus non sum: ita 'esse in stationem' III. 33. 'esse in potestatem' xxxii. 39. 'habere in possessionem' xxx. 30. 'habere in custodiam' xxxiv. 27. 'esse in Macedoniam' xxxvii. 18. 'esse in libertatem' ibid. c. 56. quæque hujus generis alia sunt, de quibus suis locis videbimus. Ceterum quæ *ne in potestatem pop. Rom. esset* Flor. Harl. 2. et Lipsiens. quæ *in potestatem quidem pop. Rom. esset* Voss. 2. quæque *ne in potestatem quidem pop. Rom. adesset* Gaertn.

§ 5 Cum parte copiarum filium Aruntem Ariciam obpugnatum mittit] Tres priores voces desunt in Port. sed negligentia librarii. Similiter enim Dionys. l. v. p. 304. Εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ γενέσθαι τὰς Ῥωμαίων σπονδὰς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοὺς Ἀρικηνοὺς. Deinde Arruntem habent Flor. Leid. ambo, cum Port. Vide ad Liv. i. 34. § 2. Deinde *opp. Aric. mittit* Harl. 2. et Lipsiens.

§ 6 Res necopinata perculerat] Res non opinata Hav. Male. Vide ad iv. 27. § 8. Deinde *pertulerat* Voss. 2. Leid. 2. et Gaertn. facili errore obductum ad finitatem. Vide ad xxxv. 27. § 16.

Et a Latinis populis et a Cumis tantum spei fecere] Et Cumis sine præpositione Leid. 2. et ab Cumis Hav. Tum tantum spei facere Voss. 2. Leid. 1. et Hav. Mox *audent*, pro *audent*, Gaertn. Quum olim forte *aud'ent* scriptum fuisset, ad notam compendiarie scripturæ non attendit li-

brarius. Vide ad XL. 14. § 2.

Adco concitato impetu se intulerant Etrusc] Pal. 2. habet *intulerunt*. Gebh. *Intulerant* verius est. Et ita omnes nostri. Sed τὸ *concitato* omittitur in Harl. 1. Alio autem ordine *concitato adeo impetu* praefert Gaertn. Mox *ut fun. ipso cursu*, pro *ut fun. ipso incursu*, Leid. 2. Sed inf. est c. 25. 'Primo statim incursu pulsus hostes.' XLIV. 4. 'Multa utrimque vulnera temerario incursu et accepta et inlata.' Et ita multi codd. habent III. 26. 'Per expeditiones parvas, plerumque nocturnis incursibus, tantam vastitatem in Sabino agro reddidit.' ubi vide Gron. Ovid. Met. VIII. 340. 'Sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem Silva dat.' ubi vide Burmann.

§ 7 *Cumana cohortes, arte adversus vimusæ]* Antiqua lectio, tametsi mendosa, *arte adv. vim se*, docet, legi quoque posse, *arte adv. vim nisæ*; a 'nitor,' 'niteris.' Rhen. Sanior locus, quam priscis, in omnibus nostris codd. et edd. quare non amplector novitatis studium in Rhenano scribillante *nisæ*, a 'nitor,' ut ille ait, 'niteris.' Gebh. Omnes etiam nostri stant pro vulgato nisi quod Flor. a m. pr. habet *sæ*, et a m. sec. *se pro usæ*. Vaseosanus conjecturam Rhenani adoptaverat, unde ea lectio per recentiores propagata fuit. Sed Gruterus iterum alteram scripturam re-duxit.

Declinare paullulum] Pal. 3. *declinare*. Gebh. Et hic etiam codd. mei in vulgatum conspirant.

Effusæque prælatos hostes conversis signis ab tergo adortæ sunt] Ita solus Pal. 2. in ipso (ut vocant) contextu. Nam reliqui duo *effusæque perlatos hostes*. Sed cuperem erudiri, quid essent 'prælati' vel 'perlato hostes.' 'Prælati' sunt præterlapsi. v. 26. 'Ut effusa fuga castra sua, quæ propiora erant, prælati urbem peterent.' VI. 29. 'Et præter castra etiam sua

Delph. et Var. Clas.

pavore prælati.' In quo loco negatur Sigonius, emendandum censens *periati*. VII. 24. 'Fusique per campos, et præter castra etiam sua fuga prælati.' Forte sic legendum XXI. 55. 'Simul latebras eorum improvida prælata acies est.' XXXVIII. 27. 'Pars major dextra lavaque prælati, qua quemque impetus tulit, fugerunt.' Tacit. Annal. VI. 35. 'Vulnus per galeam adegit: nec iterare valuit, prælatus equo.' In Pal. 2. ora aliam adnotatam offendi lectionem *palatos*. Similis locus ap. Diodori. XIV. 450. τῶν δ' Ἰταλιωτῶν σποράδην διὰ τὴν σπουδὴν ἐκβοηθοῦντων, οἱ Σικελιώται τὰς τάξεις διαφυλάττοντες βραδίως τῶν πολεμίων περιεγένοντο. Gebh. Nihil mutant codd. nostri, nisi quod a *tergo* sit in Leid. 2. et Gaertn. De τῷ *prælati* vide Gronov. ad XXI. 32. § 8.

§ 8 *Prope jam victores casi Etrusci: pars perexigua]* Jam prope jam vict. Hav. *sunt prope jam victi. casi* Harl. 2. Deinde *pars exigua* Hearnii Oxon. L. 2. et *priscæ* edd. Aldus demum *pars perexigua* restituit. Et ita omnes nostri. Vide ad VII. 37. § 6.

Quia nullum propius perfugium erat] Pal. 1. ac 3. *profugium*. Gebh. *Profugium* Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Sed error natus videtur ex similitudine notarum, quibus vocula *per*, *pro*, et *præ* designari solebant; unde eas infinitis locis librarii commutarunt. Vide ad IX. 10. § 7. De voce 'perfugere' et 'perfugium' vide ad XXXVII. 57. § 2.

Et fortuna et specie supplicum delati sunt] Et spe Harl. 2. sollemni et infinitis locis obvio in membranarum errore. Vide ad III. 9. § 13. Præterea *supplicium* Voss. 2. et Leid. 1. Vide ad XXXV. 34. § 7. Tum *sunt delati* Gaertn. *dilati* sunt Leid. 1.

Ibi benigne excepti] Accepti Harl. 2. Nihil muto. Vide ad I. 22. § 5. et ad XXI. 11. § 6.

§ 9 *Curatis vulneribus alii profecti*

Livius.

18 P

domos] Probo: nihilominus Pal. 1. *Curati*: et Pal. 2. quoque expunxit τδ s. Gebh. *Curati* etiam Lipsiens. et Hav. *Et curatis* Harl. 2. *Curatis vulneribus aliis profecti* Leid. 1.

Multos Romæ hostium urbisque caritas tenuit] Legendum *hospitum*, hoc est, eorum, qui illos hospitio acceperant. *Rhen.* Pal. 1. *Et multos Romæ hospitium urbisque.* Pal. 2. quoque cum Campani ed. *hospitum*. Inf. iv. 35. cum referrent Mss. 'Spectaculum comitate etiam hospitium, ad quod publico consensu convenerant, advenis gratius fuit: nullo modo extricare se quivit bonus Rhenanus, nondum eo progressus, ut sciret, genitivum pluralem esse pro *hospitum*: ideo, pestilentissima consuetudine criticorum, quæ non capiunt, emendare properantium, usus, jurare quoque paratus, (o vanitatem paganicam!) esse legendum ait, *spectaculum comitate hospitii, in quam consilio publico consenserant*. Vidistine aliquid hoc homine vanius? VI. 14. 'Omnia parentium beneficia ab illo se habere: ut habent Pall. duo; sic restitui ibidem. VII. 38. 'Jam tum minime salubris militari disciplinæ Capua instrumento omnium voluptatum delinitos militum animos avertit a memoria patriæ.' Sic rescribendum e Pall. duobus melioribus. Nam solent historici tali epenthesi orationem quoque ornare. Inf. III. 66. 'Quicquid irarum simultatumque cum externis fuerit: ut habet Pal. 1. habuitque initio Pal. 3. Vide IX. 38. de qua videndæ antiquæ nostræ, jam nunc inter carnificum ungulas hæsitantes. IV. 33. legendum ex Pall. 1. ac 3. 'Fumone, inquit, velut examen apium loco vestro exacti inermi cedetis hosti?' Inf. XXXVIII. 46. habet Sigonii liber, *Velut apium examina ad crepitum primum missilium avolare.* Gebh. *Et multos Romæ* Harl. 2. et Lipsiens. Deinde *hospitum*, vel *hospicium* Flor. a m. pr. Voss. 1. Leid. 2. et Hav. a m. prima.

Hoc modo casum patrium vocis 'hospes' numero plurali interdum formari, etiam Vossius testatur Gramm. IV. 14. idque probat duobus exemplis, altero ex Severi *Ætna* vs. 123. 'Quod si diversas emittat terra canales Hospitium fluviorum: ubi etiam Scalig. *hospitum fluviorum*, pro *hospitum*, dictum putat: altero ex Pacuvii *Iliona* ap. Nonium Marc. voc. 'Cluet.' 'Sed hæc elucentur hospitium infidelissimi: ubi ex Mss. et vett. edd. emendat *hospitum*. Vide eundem Voss. ad Scriverii Collect. veter. Trag. p. 97. Attamen nondum omni exceptione majora sunt ab eruditis laudata exempla. Vir doctus enim, qui sub Goralli nomine latere voluit, locum Severi aliter exponi posse, et 'canales hospitium fluviorum' per adpositionem dici docuit, 'hospitium' casu quarto numero singulari accipiens. Ex controverso vero Pacuvii loco nihil probari potest, præsertim quum ipse Vossius testetur, plerasque edd. ac suum Nonii codicem scriptum *hospitum* legere. Ne dicam etiam, rationem loquendi tempore Pacuvii aliam fuisse, quam fuit ætate Livii aliorumque optimorum scriptorum. Tum enim multa abrogata fuere, quæ rudiori seculo non displicuerant. Ap. Liv. deinde IV. 35. § 4. *hospitii* legendum esse, ut Rhenanus putarat, (in quem propterea inlaudabili modo Gebhardus invehitur) etiam Gronovius contendit. Restat igitur, quem præ manibus habemus, locus, in quo integerrimi codd. quibus usus sum, pertinaciter *hospitum* servant; integerrimis autem consentit major reliquorum Mss. numerus. Adderem, si forte Pacuvii ævo *hospitum*, pro *hospitum*, dictum fuerit, id postea mutatum fuisse, ut a recto *hospitum* differret; nisi viderem, consensu virorum doctorum *principium*, *supplicium*, et *similia*, pro *principum*, et *supplicum*, jam probata esse. Quamvis itaque forte

uno vel altero loco *hospitium* pro *hospitum* obcurrat, id tamen non temere neque sine optimorum codd. auctoritate recipiendum existimo. Similiter quoque in uno cod. peccatum est inf. hoc lib. c. 39. § 11. in duobus III. 42. § 5. et nonnumquam etiam alibi.

His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuscanum vicum adpellarunt] Aliter Varro L. L. IV. pag. 14. Aliter etiam Tacitus, qui hæc ipsa verba refert nobis Annal. IV. 65. Vide Lipsium Commentario Corneliano. *Mod.* Livio in causa nominis consentiunt Dion. Halic. Antiq. v. 304. et Festus in voce 'Tuscanum vicum.' Vide Donat. de Urbe Roma II. 27. Ceterum *is* locus Leid. ambo, Lipsiens. et Port. Quæ lectionum varietas in Mss. sæpe notari potest. Vide supra ad I. 32. § 10. Ea autem inde orta est, sive quod aspiratio sæpe perperam vel adderetur vel omitteretur; cuius erroris plura exempla vide ad Liv. XXXV. 26. § 7. sive quod pro duplici i simplex tantum, adeoque *is*, pro *iis*, librarii soliti sint scribere. Vide ad XXXVI. 19. § 2. Tum *datur*, pro *datus*, Harl. 2. Denique *nominaverunt* Port. a m. pr. cui eadem manu *appellaverunt* subpositum est: *appellaverunt* etiam est in Voss. 2. Hav. Gaertn. et Lipsiens.

CAP. XV. § 1 *P. Lucretius inde et P. Valerius Publicola tertium consules facti*] In veteri est, mendose tamen, *Purius Publius Lucr. inde et P. Val. Pub. COS. facti*: deest adverbium *tertium*. Rhen. A tribus Pall. abest *et tertium*, quod invexit Rhenanus. Campanus quoque, eadem, vel majore, licentia instructus, edendum curavit *Spurius Lucr. inde et tertio P. Val. Pub. consules facti*. Ceterum Pal. I. omittit quoque *et inde*, præferens, *Publius Lucr. M. p. Val. Pub. consules facti eo anno*. Postremo. Gebh. Constat inter Fastorum conditores, Livium hic esse mutilum. Nam Dionysius, Cassiodorus, Cuspiniani ve-

tus liber, Marianus suggerunt *P. Valerium Poplicolum III. M. Horatium Pulvillum II. his, Sp. Lartium Flavum, T. Herminium Aquilinum*. Et Livio quoque traditos eos persuadent mihi utcumque corrupti vet. libri. Rhen. ex suo affert *Purius Publius Lucretius*, Florent. *Spurius Publius Lucretius*, ubi vides jam prænomen Lartii. Sed longe magis confirmor in suspicione, quum considero, quod est in Voss. altero; *Publius Lucretius inde et Titus Herminius cum Publius Valerium Publicolam consul facti*. Lartii collegam prænomine et nomine exhibet. Ipsa tamen Livii verba quis concipiet? Sed videtur hujusmodi aliquid fuisse *M. Horatius iterum et P. Valerius Poplicola tertium; tum Sp. Lartius et T. Herminius consules facti*. J. F. Gronov. In Livio unius anni consules desiderari omnes observant, et inter eos etiam Glarean. ad principium hujus lib. Plerique vero, ut eodem loco Glareanus et alii, hujus rei culpam non Livio, sed ejus librariis, adscribunt. At, ubi omissi consules inserendi sint, inter eos non convenit. Sigonius mendum commissum esse putavit in fine hujus aut in initio sequentis capitis, ideoque locum asterisco notavit. Sigonio adsentitur Pigh. in Annal. ad a. CCXLVI. p. 74. Contra Gron. vitium hoc loco latere censuit, et consulum, qui deerant, nomina ex codicum vestigiis revocavit. Et sane, si Livius culpa eximendus, eaque in scribas transferenda sit, quod mihi quoque verius videtur, potius hic, quam ubi Sigonius arbitratus est, errorem admissum statuo ob codd. scripturam, quamvis in quibusdam, sed levioris momenti, ab emendatione Gronovii dissentiam. Priusquam tamen sententiam proponam, recensendæ sunt codd. scripturæ: *P. Lucr. M. P. Val. Publ. consules facti eo anno*. Postremo Lipsiens. *P. Lucr. et P. Val. Publ. inde consules facti* Voss.

1. quocum consentit Leid. 2. nisi quod copulam omittat; etiam Harl. 2. qui præter copulam etiam vocem *inde* non agnoscit. At vocem *inde* in alium locum transfert Port. hoc modo: *P. Lucr. inde P. Val. Pub. consules facti*. Sed *Publius Lucretius inde et R. Publius Val. Pub. consules facti* Gaertn. *P. Lucr. inde etiam Ti. Herminius cum P. Valerium Publicolam consules facti* Voss. 2. *Purius Lucretius inde et Titus Ermenius P. Val. Pub. consules facti* Leid. 1. *P. Lucr. Titus Herminius P. Val. Pub. consules facti* Harl. 1. *P. Lucr. inde T. Herminius P. Val. Pub. consules facti* Oxoniensis C. teste Hearnio. *P. Lucr. inde et P. Val. Pub. consules facti* Hav. et, quas vidi, edd. priscæ usque ad Aldum, qui dedit *P. Lucr. inde et tertium P. Val. Pub. consules facti*: pro eo, vocibus transpositis, *P. Lucr. inde et P. Val. Pub. tertium consules facti* Froben. 1531. reposuit. Unde patet, falli Gebhardum, qui *tertium* a Rhevano additum putavit, quam is contra notet, vocem illam in cod. suo non exstitisse. Tò *inde* etiam deest quidem in Pal. 1. ut Gebhardus monuit, et in ejus perpetuo assecuta Lipsiens. at vicem ejus supplet litera *M*. in quam vocula illa depravata est, quod pro ea per compendium scriptum fuisset *in*. Vide ad iv. 52. § 4. Jam vero in Gronovii conjectura id minus probo, primo quod inserat voces *iterum* et *tertium*; nam in genere observandum, rarius Livium in priorr. libb. addidisse, aliquem *iterum* vel *tertium* consulem esse, aut certe sæpissime eum id omisisse; de quo videbimus ad cap. seq. § 7. præsertim vero vocem *tertium* hoc loco ab omnibus abesse Mstis, quam Gebhardus tantum in Campani ed. ego demum in Aldina, in neutra vero suo loco invenimus: secundo quod omittat vocem *inde*, quam plerique agnoscunt codd. tertio vero quod interposuerit voculam *tum*, cujus in nullis membranis vel mini-

um est vestigium. His itaque mutatis, et tamen, quam proxime potui, præeuntem Gronovium secutus, legendum puto, *M. Horatius et P. Valerius Publicola, inde Sp. Lartius et T. Herminius consules facti*. Eodem modo duorum annorum consules per vocem *inde* distinguuntur infra hoc lib. c. 21. ‘Consules Q. Clælius et T. Lartius. Inde A. Sempronius et M. Minucius.’ In recepta tamen scriptura nihil mutavi, nisi quod omnium codd. fide vocem *tertium* expunxi. Clericus nuper, notis ad hunc locum, opinatus est, unius anni consules non librariorum, sed ipsius Livii, negligentia desiderari. Sed nullus dubito, quin sententiam mutaturus fuisset, si animum advertisset ad ea, quæ Sigon. in Chronol. Liv. ad ann. cccxlviii. notavit. Quod enim Livius gesta ejus anni, cujus consules omisit, ad alium annum retulerit, quo argumento vir clariss. utitur, ut sententiam verosimilem reddat, minus premit; quum in hac re alios, quam Dionysius, annales secutus esse possit; et revera etiam secutus videatur. Livius enim in annum secundum post reges ejectos confert bellum cum Porsena, pacem cum eo firmatam, et denique cladem, quam Porsenæ filius Aruns bello Aricinis inlato passus est; anni tertii, si emendationem Gronovii recipimus, nulla gesta refert; anno quarto postremum legatos a Porsena de reducendo in regnum Tarquinio Romam venisse narrat. At Dionysius res gestas in alios annos dispensat. Anno enim secundo libertatis nihil memoratū dignum gestum dicit v. p. 293. anno tertio bellum Porsenam inter et Romanos accidisse, atque inter eosdem pacem confirmatam esse ibid. anno quarto Aruntem Porsenæ filium bello contra Aricinos perisse, ex clade autem superstites Romam per fugisse p. 304. In rebus igitur gestis referendis unius anni spatium differunt Livius et Dionysius.

Prior bellum Etruscum cum Porsena digessit in annum secundum, alter in annum tertium post reges exactos. Sed in eo inter ipsos convenit, eodem adhuc anno, quo cæpit, bellum illud finem accepisse, et mox, anno nondum circumacto, Aruntem a patre cum parte exercitus in Aricinos missum esse. Hoc autem bellum etiam excurrit in annum sequentem, ideoque tum demum id Dionys. retulit, licet jam anno priori incepisset. Contra Livius, ne narrationem abrumpat, exitum ejus narrat eodem anno quo susceptum est, licet res proprie ad annum sequentem pertineret. Porsenæ vero legationem, de qua Livius hoc cap. agit, Dionysius plane omisit, et etiam omittere debuit, quod ex ipsius sententia Porsena jam antea Tarquiniorum causam deseruisset ob eorum perfidiam et insidias, quibus obsides, quum post fugam reducerentur, intercipere et in potestatem suam redigere conatus est; quum vicissim earum insidiarum Livius mentionem nullam fecerit. Patet itaque alios annales Livium, alios Dionysium secutos esse, et ex eo, quod Livius gesta anni, cujus consules in vulgatis libris interciderunt, in alium annum retulerit quam Dionysius fecit, non probari, consules illos potius Livii, quam librariorum, negligentia intercidissee.

Eo anno postremum] *Postremo* scribunt omnes codd. Pall. non *postremum*. Gebh. *Eo anno postremo* etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Reliqui servant *postremum*. Deinde *venere* Hav.

Quisque ex Patribus] *E Patribus* Pal. 2. neque aliter Camp. Gebh. *E Patribus* etiam Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. antiq. Gaertn. et Hav. Et ita etiam omnes, quas vidi, edd. Aldo antiquiores, qui primus dedit *ex Patribus*.

§ 2 *Non quin breviter reddi resp. . . . reges, ideo potius . . . ad eum missos*] Td

reddi perperam omittebatur in Leid. 2. Deinde *sed ideo potius* habet Port. a m. interpolatrice, qua eadem propterea τὸ *sed* verbis seqq. inductum erat. Tum *patri ad eum missos* Leid. 2.

Ne in tantis mutuis beneficiis in vicem animi sollicitarentur] Scribendum *neu in tantis mutuis ben.* hoc est, neve in tantis. *Rhen.* Neu Rhen. Sed omnes nostri *ne*. Gebh. *Ne in tantis* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. *nec in tantis* Voss. 2. Sed *neu in tantis* omnes, quas adhibui, vet. edd. usque ad Aldum, quo auctore deinceps editum *ne in tantis*. Liv. III. 16. 'Quæ denunciabantur, ne Vientium, neu Sabinorum id consilium esset, timere:' ubi etiam codd. alii vel *ne*, vel *neve* præferunt. IV. 30. 'Datum inde negotium ædilibus, ut animadverterent, ne qui, nisi Romani, Dii, neu quo alio more, quam patrio, colerentur:' et hic etiam unus codex *ne*, pro *neu*, exhibet. XXIII. 7. 'Ea ne fierent, neu legatio mitteretur ad Pœnum:' ubi in aliis, pro *neu*, est *neve*. XXVIII. 36. 'Conducta ibi Gallorum ac Ligurum, quanta maxima posset, juventute, conjungeret se Hannibali, neu senescere bellum, maximo impetu, majore fortuna cœptum, sineret:' ubi etiam codd. quidam *ne*. c. 43. 'Illud nec tibi in me, neu mihi in majores natu animi sit:' ita Gronov. ex Mss. restituit, pro *nec mihi*. VII. 42. 'Item aliis plebiscitis cautum, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, neu duos magistratus uno anno gereret:' ubi etiam in aliis codd. varie vel *ne duos*, vel *nec duos* legitur. Sall. in Jug. c. 8. 'Monuit, uti potius publice, quam privatim, amicitiam populi Romani coleret, neu quibus largiri insuesceret:' et hic etiam codd. varie vel *nec*, vel *ne*, vel *neve*, vel *neque*, exhibent. Sed Cort. ex aliis *neu* scribendum, eamque particulam sæpissime corruptam esse, monuit.

c. 14. § 24. 'Utinam emori fortunis meis honestus exitus esset, neu vivere contemptus viderer:' et ibi idem vir doctus *neu vivere*, pro *ne vivere*, emendavit, et *neu* per *aut non* exposuit. Vide etiam inf. ad c. 24. § 6. III. 44. § 12. et passim alibi. Tum *in vicem*, quod in vetustioribus excusis deest, primus interposuit Aldus, cum quo faciunt omnes scripti. Ceterum præced. *sed ut in perpetuum mentio ejus rei finiretur*, perperam desiderantur in Harl. antiq.

Quum ille peteret, quod contra libertatem] Illi peterent Leid. 1. quasi de Tarquinii intelligendum esset; quum intelligi debeat de Porsena, ut verba 'in tantis mutuis beneficiis in vicem' satis evincunt.

Et Romani, nisi in perniciem suam faciles esse vellent] Abest ab omnibus, tam calamo exaratis, quam censis, conjunctio *et*. Gebh. Tò *et* abest etiam ab omnibus meis. Sigon. prima Scholiorum ed. monuerat, se in vet. lib. *et Romani* invenisse, et simul ita edi jusserat. Quamvis vero postea hanc adnotationem deleverit, vculam tamen additam perpetuo servavit, quam etiam recentiores adoptarunt, usque dum Gron. 1665. iterum ejiceret. Sane si in vet. lib. Sigonii exstitit, male repetitam esse puto ex ultimis literis prox. vocis esset. Quod flagitium a librariis sæpius commissum est, præsertim ubi nasuti orationi Livianæ particulas connectentes deesse existimarunt. Vide ad xxxix. 18. § 8. Deinde τὸ suam omittit Voss. 2. At vocem *Romani* Gaertn.

§ 3 *Sed in libertate esse*] *Sed in libertatem* Leid. 2. quam scripturam potius erranti librario, quam Livio, ascribo. Vide ad eap. præced. § 4.

Ita induxisse in animum] Pall. 1. et 3. cum Campano *Ita ind. se in animum*. Sed Pal. 2. initio habuit *Ita ind. se animum*. De quali formâ meminî me monere in lib. 1. Gebh. *Ita*

ind. se in animum Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Verum et hic pronomen natum existimo ex vitiosa iteratione ultimarum literarum τὸν induxisse, quemadmodum alibi contra sæpissime similem ob causam excidit. Vide ad xxxiv. 11. § 7. *Se ferri nequit*, quod legati omni hac oratione in tertia persona de populo Romano loquuntur: ad verba itaque *ita induxisse in animum* subintelligendum 'Romanos,' vel, quod proxime præcessit, 'populum Romanum.' De locutione 'animum inducere' egit Gebhardus, eamque probavit sup. ad i. 17. § 4. Sed ibi rationem dedi, cur uno vel alteri codici hic illic eam Livio obtrudenti fidem habere nequeam.

Hostibus potius, quam regibus, portas patefacere. Eam esse voluntatem omnium] In Ms. cod. legitur, *Host. potius, quam portas reg. pat. eam ea esse vota esse vol. omnium*. Lego, *Host. potius, quam portas reg. pat. Ea esse vota, eam esse vol. omnium*. Rhen. Ea est scriptura omnium nostrorum libb. *Host. potius, quam reg. portas patefacere. Eam esse vol. omnium*. Rhenanus vero e vestigiis codicis Ms. legit, *Host. potius, quam portas reg. pat. Ea esse vota, eam esse vol. omnium*; non admodum congrue. Gebh. *Eam ea esse vota esse vol.* Flor. Reliqui nostri codd. latum unguem a recepta lectione non abeunt. Editi tantum antiquiores in eo discedunt, quod præferant *Hospitibus potius, quam portas reg. pat.* Voces 'hostes' et 'hospites' inter se commutari infra dicendum erit hoc lib. c. 41. § 6. *Hostibus* deinde Ascéns. 1513. reposuit. Insuper ordinem vocabulorum Aldus mutavit, *et reg. portas pat.* dedit. Causam denique non video, ob quam Gebhardus Rhenani conjecturam non admodum congruam pronunciet. Certe sensui convenire videtur, et genus loquendi adprime Livianum est. Pariter fere supra hoc lib. c. 3. 'Regem

hominem esse, a quo impetres, ubi jus, ubi injuria opus sit; esse gratiae locum, esse beneficio.' c. 45. 'Nihil præterea aliud, quam suas vires, sua arma horrebant: ' ubi vide quædam. III. 10. 'Electæ Antiates colonos palam concilia facere. Id caput, eas vires belli esse.' Neque longe abit illud, quod obcurrit I. 59. 'Castigator lacrimarum atque inertium querelarum, auctorque, quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi adversus hostilia ausos: ' ubi vide. XXXIX. 13. 'Itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquo amandarent.' Videndus etiam Cort. ad Sall. Cat. c. 51. § 16. Nihil tamen muto, meis dissentientibus.

§ 4 *Si salvam esse vellet Romam*] *Si salvam vellet esse Romam*, aliter ordinatis vocibus, Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. Præterea *idem libertati sit*, pro *idem urbi sit*, idem Lipsiens. cujus librario ea vox obhæsit ex membro præced.

§ 5 *Rex verecundia victus*] *Res*, pro *Rex*, Leid. 2. sollemni errore. Vide ad Liv. XXXVI. 9. § 9.

Neque ego obtundam sæpius eadem nequidquam agendo] *Neque ego tentabo sæpius eadem* Hearnii Oxon. L. 2. et C. *neque ego obtundam sæpius eandem* Leid. 1. Liv. XXVI. 38. 'Nec Blasius ante abstinit tamen tam audaci incepto, quam idem obtundendo, docendoque quam ea res ipsis patriæque salutaris esset, pervicit.' Voces *obt. sæp. ea. neq. agendo* perperam deerant in Harl. 1.

Seu quiete, exsilio quærant] *Seu quiete exsilio* Leid. 2. et omnes editi Aldo priores, qui receptæ lectionis auctor est. *Seu quiete, auxilio* Flor. *seu quieto exilio* Leid. 1. *seu quieto ex illo* Harl. 1. *seu quiete ex illo* Lipsiens. Sæpius *ex illo*, pro *exsilio*, et contra *exsilio*, pro *ex illo*, librarios dormitantes scripsisse dicam ad XXXIV. 35. § 7.

Ne quid meam vobiscum pacem distineat] Locum habet hæc lectio in Pal. 3. solo, et Campani ed. Pal. 1. *destineat*: Pal. 2. ex glossatoris ingenio *disturbet*: turbulente. Gebh. *Ne quid in eam* Lipsiens. a m. pr. pro quo m. sec. in margine recte emendatur *ne quid meam*. Tum *detineat* Voss. 1. et Leid. 2. *destineat* Voss. 2. *disturbet* Harl. 2. et Hav. Reliqui vulgatæ lectioni adhærent, nisi quod manifesto scribarum lapsu *distine* fuerit in Port. a m. sec. 'Turbare' et 'exturbare spem pacis' vel 'pacem' ap. Liv. non semel occurrit. VI. 21. 'Hæc nova injuria exturbavit omnem spem pacis.' XXXII. 36. 'Ibi Philippus primo et Quinctium, et omnes, qui aderant, rogare, ne spem pacis turbare vellent.' XXXV. 13. 'Denunciarentque, ne pacem, quam tantopere petisset, turbaret.' Hic tamen *disturbet* ex glossa natum, et *distineat*, quod optimi codd. servant, a Livii manu profectum puto. 'Distinere pacem' est eam inpedire, efficere, ne firmiter coire possit. Cic. in Orat. Philipp. XII. 12. 'Nonne metuendum est, ne inperita militum multitudo per me pacem distineri putet?' Liv. XXXVII. 12. 'Rem distinebat, quod, utrum armati, an inermes emitterentur, parum conveniebat.' XLIV. 35. 'Ut distineret regem ab circumspectu rerum aliarum.'

§ 6 *Dictis facta amicitiora adjecit*] Pal. 1. *amititiora* Pall. 2. ac 3. *amicitiora*. De tali quoque vocabulo recordor mentionem incurrisse in Tusc. Ciceronis. Gebh. *Amicitiora* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. et Neap. Latinii. *amicitiora* Lipsiens. et Gaertn. Quid vero de hac voce Gebhardus ad Cic. Tusc. judicaverit, compertum mihi non est, quum locum quasitum invenire nequierim. Sed forte memoria deceptus loco Tusculanarum memorare voluit Epist. ad Fam. Ibi, enim ad III. 2. de voce 'amicitior' egit, et verveces vocavit, qui ejus

loco *amicior* ediderunt. Sed recte sive Grævius, sive quis alius sit, monuit, nugas esse, quæ de hac voce notantur, et, qui eam probant, librorum errata amplecti. Jam olim etiam hanc formam vocabuli damnavit Cataneus ad Plin. III. 10. Paria videantur ap. Cort. ad Sall. Jug. c. 10. qui docuit, formam vocabuli analogiæ adversari, et in optimis codd. non reperiri; facile autem scribas labi potuisse in geminanda syllaba. Inf. similiter in Mss. peccatur XXVII. 4. § 6. Pari ratione *laticior*, pro *lætior*, supra in Ms. exaratum obcurrit hoc lib. c. 1. § 2. *tristicior*, pro *tristior*, inf. IV. 52. § 5. *justicior*, pro *justior*, c. 53. § 4. contra *coërtio*, vel *coërcio*, pro *coërcitio*, alibi dederunt librarii aberrantes. Vide ad IV. 53. § 7.

Quod reliquum erat, reddidit] *Reddit* Leid. 2. Et hic etiam error, ex neglecta duarum literarum repetitione ortus, frequenter in codd. exaratis observatur. Vide ad Epit. lib. XCIX.

Agrum Veientem, fœdere ad Janiculum icto ademptum] *Agrum Veientium* Harl. 2. Male. Ita *Veiens* bellum, *Veientes* induciæ: de quibus infra vide ad IV. 43. § 9. Præterea *adeptum* Hav. Quod accipi posset pro eo, quem fœdere ad Janiculum icto Porsena adeptus erat: ut *adeptum* ponatur sensu passivo, quemadmodum sæpe solet. Vide Voss. de Art. Gramm. VI. 11. et Cort. ad Sall. Cat. c. 7. Potius tamen lapsus librario- rum existimo, qui virgula, qua loco literæ *n* uti solent, omissa, *ademptum*, ut scribere solebant, mutarunt in *adeptum*. Similiter etiam in optimo cod. Mediceo peccabatur ap. Plin. II. 15. ut viri docti notarunt ad eum locum. Vide etiam supra I. 33. § 9. infra hoc lib. c. 56. § 16. et alibi. Pari modo *direptum* et *direptum* confunduntur. Vide ad IX. 8. § 12.

§ 7 *Exsulatum ad generum Mamili-*

um Octavium Tusculum abiit] Et hic et supra I. 49. refert Pal. 1. *Manili- um Octavum*: infra vero c. 18. *conci- tante Octavio Manilio*. Et *Manilium* vocari a Dionysio occuparunt adno- tare alii. Pal. 2. ex rasura appellat illum *Manlium*. Gebh. *Manilium Oc- tavium* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *Mamilium Octavum* Leid. 1. et Lipsiens. Vide ad I. 49. § 9. Paulo ante *rediturus*, pro *reditus*, sine sensu præfert Gaertn.

Romanis pax fida ita cum Porsena fuit. Consules deinde] Ego asteriscum ponendum cen- eo inter *fuit* et *Con- sules*; ut intelligatur, deesse aliquid. Desunt autem nomina consulum Sp. Lartii et T. Herminii; quorum meminit Dionys. et Cassiodorus, qui tabulas suas consulares ex Liviana historia concinnasse videtur. Puto autem deesse non Livii, sed librari- orum vitio, ut aperte infra in Chronologia ostendam. [‘Hoc ex Gla- reano habet, qui primus id aperuit. Sed Sigonius id dissimulat.’] *Sigon*. Vide supra ad princ. hujus cap. Ceterum verba *Romanis pax fida ita cum Porsena fuit* omittuntur in Harl. 1. Sed sola vox *ita* abest a Leid. 1. quam forte præcedens ob soni simili- tudinem elisit.

CAP. XVI. § 1 *Consules deinde M. Valerius, P. Posthumius*] In volumine vet. tantum est, *Coss. M. Valerius P. Posthumius*. Rhen. Pall. 1. ac 3. *Consules M. Valerius, P. Postumius*. At Pal. 2. *Consules inde*. Probo pri- orem lect. quam et Rhenanus ex suis produxit. Gebh. *Consules M. Vale- rius*, media voce omissa, Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. et Port. a m. pr. qui a m. sec. et cum eo ambo Harl. et Hav. habent *Consules inde M. Valerius*. Gaertn. autem *Consules ex- inde M. Valerius*. Vocem *deinde* omi- serunt etiam præcæ edd. Primi ad- sciverunt Moguntini, et post eos Fro- benius. Sæpe quidem particulam hanc eodem modo Liv. adhibuit, ut

h. libr. c. 21. 'Ap. Claudius deinde et P. Servilius consules facti.' c. 34. 'Consules deinde T. Geganius, P. Minucius facti.' Eodem cap. 'M. Minucio deinde et A. Sempronio consulibus magna vis frumenti ex Sicilia advecta.' c. 41. 'Sp. Cassius deinde et Proculus Virginius consules facti;' et alibi. At non minus frequenter etiam, ea omissa, anni novi consules proposuit: ut c. 19. 'Consules Ser. Sulpicius, Man. Tullius. Nihil dignum memoria actum;' ubi Gron. tamen lectioni receptæ controversiam movit. Cap. 21. 'Triennio deinde nec certa pax, nec bellum fuit. Consules Q. Clælius et T. Lartius. Inde A. Sempronius et M. Minucius;' c. 40. 'Consules T. Sicinius et C. Aquilius. Sicinio Volsci, Aquillio Hernici provincia evenit.' c. 51. 'A. Virginius et Sp. Servilius consules fiunt.' In his itaque sequi oportet auctoritatem Mss. Quorum plerique et optimi *τὸ deinde* non agnoscunt; minor numerus ejus loco *inde* præferunt, quo Livius alibi in novis consulibus proponendis utitur. Vide inf. ad c. 49. § 9. Has ob causas vocem illam hoc loco induxi. Ceterum Valerii prænomen *Marcus* non adparet in Harl. 2. Hinc suspicio mihi orta est, illud ibi degenerasse in voculam *inde*, quæ per compendium *in* iisdem ductibus, quibus *M* scribi solebat: ex utriusque autem lectionis conjunctione primo *Consules inde M. Valerius*, et postea *Consules deinde M. Valerius* natum esse.

P. Posthumium] *Postumus* et *Postumius* scribendum est sine aspiratione. Nam ita et in Mss. libb. est, et in vet. lapid. præsertim vero iis, qui in Capitolio sunt. *Sigon.* *P. Postumus* Oxon. L. 2. quem Hearne consuluit. Sine aspiratione autem scribendum sive *Postumus*, sive *Postumius*, Sigonio consentit Pighius in Annal. Rom. ad ann. CCXLVIII. p. 75. Vide etiam Duk. et quos laudavit, ad Flor. 1. 11.

§ 2. iisque adde Dausquei. in Orthogr. part. sec. hac voce.

Eo anno bene pugnatum cum Sabinis: consules triumpharunt] Pal. 1. *bene pugnatis est cum Sabinis.* Simile tale existit in Pal. 3. vestigia me ducunt. *Gebh.* *Vocula eo deest* in Harl. 1. Deinde *bene pugnatum est cum Sabinis* Harl. 2. et Gaertn. Tandem *triumphare* Voss. 2. *triumpharent* Port.

§ 2 *Etsi non apertum, suspectum tamen bellum erat*] *Tò tamen* non adparet in Leid. 2. Non raro Livium post voces 'etsi,' 'licet,' et similes, vocem *tamen* omittere solitum fuisse, infra videbimus ad xxii. 20. § 1. Hic tamen unius codicis auctoritatem leviores ducō, quam ut ei credere possim. Forte scriptum fuerat *suspectū tñ.* Hinc ductum similitudine *tñ*, sive *tamen*, excidisse videri potest.

Repentini periculi oriretur] *Oreretur* Leid. 1. Vide ad xxiii. 16. § 7.

P. Valerius quartum, T. Lucretius iterum consules facti] Pall. omnes *quarto*, infirmantes observationem Gellii x. 1. *Gebh.* *Quarto* etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Et hæc diversitas in adverbii numerandi passim in libb. calamo descriptis observatur. Vide infra ad v. 16. § 1. *Tò quartum* omittitur in vetustissimis, quas videre contigit, edd. Et Livium frequentius etiam in priorr. libb. repetiti honoris numerum omisisse, infra dicam hoc cap. ad § 7. Verum si Valerio non additur, neque Lucretio addi debet. Prætendi posset, illud *iterum* non ad unum Lucretium, sed ad ipsum ejusque collegam Valerium simul, referendum esse, eoque indicari, non tam eos jam secundum consules esse, quam potius eos iterum in consulatu collegas esse. Priorem enim consulatum Lucretius Valerio collega gessit, ut Livius supra narravit c. 8. Quum tamen omnes Mss. vel *quarto* vel *quartum* præferant, et Livius etiam in primis libb. quamvis rarius, ad-

verbia numeralia interdum addiderit, vocem illam servandam, et in Mediol. 1495. (ubi non integre *quart.* scribitur, quemadmodum, Pompeio, ut faceret, Ciceronem auctorem fuisse, Gellius loc. laud. narrat,) aut quæcumque alia prima admisit, recte additam esse censeo. Certe ejicere non sustinui. Insuper C. *Lucretius* Voss. 2. quo prænominem idem codex eum et alibi adpellat. Vide ad c. 8. § 9. Verum *Titi* prænomen ei vindicant non modo reliqui codd. sed et plures alii auctores, et inter eos Dion. Hal. v. p. 307. cui *Τίτος Λουκρήτιος τὸ δεύτερον τῷ Οὐαλερίῳ συνάρχων* dicitur. Et hoc tempore T. Lucretium Romæ floruisse, indicant Fasti Capitol. in quibus consul anni CCXCI. dicitur L. LVCRETIVS. T. F. T. N. TRICIPITINVS. Is enim hujus Lucretii vel filius, vel nepos, fuisse videtur.

§ 3 *Seditio inter belli pacisque auctores orta in Sabinis*] Vox *Seditio* omissa est in Harl. 1. in quo tum etiam scribitur *ortum Sabinis*. Mox τὸ inde, quod a vetustioribus excusis aberat, et ab Aldo demum receptum est, constanter exstat in omnibus scriptis.

§ 4 *Namque Ap. Clausus, cui postea Ap. Claudio fuit Romæ cognomen*] Exemplar scriptum sic habet, *Namque Appius Clausus, cui postea Appio Claudio fuit Romæ nomen*. Rhen. Nemo miretur, me et hoc loco, et infra x. 8. (ubi ait, 'Sive Ap. Clausum, sive Ap. Claudium mavultis,') legere *Actium Clausum*. Hæc enim est lectio vet. libb. Quæ auctoritate etiam Valerii confirmatur, qui scribit Fragm. libri de Nominum Rat. Appium prænomen ab Actio Sabinorum prænominem ortum esse. Ex quo intelligere possumus, Actium Clausum Sabinum, ubi Romam commigravit, utrumque nomen immutasse, perinde atque 'Lucumo Tarquiniensis,' qui se 'L. Tarquinius' appellari voluit. Quod quum ita sit, non est dubium, quin mendose Sueton. in Tiberio c. 1. hunc

Tatium vocet, pro *Actio*; et Dionys. v. p. 308. *Τίτος Κλαύδιος* mendose habeat pro *Ἀκτίος Κλαύσος*, ut Plut. in Poplic. p. 108. ['Vide Robortell. Emendationum II. 31.'] Præterea, pro voce *cognomen*, restitue *nomen*. Nam hæc vox et aptior est huic loco, et est in vet. libro. *Sigon.* Ms. Coloniensis, *Namque Attius Clausus, cui postea Ap. Claudio fuit Romæ nomen*. Sed audiamus Lipsium ad illa Tac. Annal. XII. 25. 'Eosque ab *Atta* Clauso continuatos duravisse.' 'Secti sumus, inquit, spectatæ fidei codicem Vat. qui disertim habet *Atto Cluso*; (superius tamen aliena manu i addito, ut fieret *Attio*.) Ut mirer jurisconsultum Vertranum scribere, duos Vatic. *Accio Clauso* referre. Sed ille quidem nobis impositus. Ego si fallo, tum mihi quivis oculos 'Istos suppositis eruito manibus.' Facit a Vatic. in eadem bibliotheca vetus Sueton. qui initio lib. III. *Atta Claudio* refert. Et quid ni probabile, cum Clausus recens e Sabinis esset, prænomen eum habuisse terminatione Sabinum? Emendandus ita, me iudice, Livius II. 16. 'Atta Clausus, cui postea Appio Claudio Romæ nomen fuit;' et x. 8. 'Principem nobilitatis vestræ, seu Attam Clausum, seu Appium Claudium vultis.' De Clauso manifeste post Virg. Silius Punic. XVII. 33. 'Hic prisca ducens Clausorum ab origine nomen Claudia.' Et Ovid. in Fastis IV. 305. 'Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto.' *Mod.* Sigonius *Actius Clausus* ex suo lib. reponit, ut habet quoque Pal. 1. Lipsius vero ad Annal. Taciti I. XII. probat *Atta Clausus*. At quoniam Pal. 3. et Ms. Coloniensis *Namque Attius Clausus*, &c. consensu tanto non spernenda videtur hæc lectio. Accedit, quod neque Pal. 1. neque Sigonii libb. longule discedant. His geminum germanum existisse inducor animum in Pal. 2. Campanus edidit *Namque Accius Clausus*. Gebh.

Buslid. *Atrius Clausus*. Chifl. duo Pall. Voss. Helm. *Attius Clausus*. Dubito etiam nunc, quodnam illi prænomen fuerit, *Atta*, *Attius*, an *Attus*. Nam *Attium* appellant plerique Mss. Livii: *Attum* codex Vatic. Suetonii in Tiberio c. 1. quamvis alii Mss. varient. *Attum* vero vel *Actum* vocat Auctor de nominibus Romanorum, qui Valerio Maximo subnectitur, et cod. Vatic. Taciti Ann. xii. 25. et forte etiam Ovid. Fast. iv. 305. 'Clandia Quinta genus Clauso referebat ab Atto.' Nam Mss. ibi habent *alto*. Ruben. *Atta* legunt Turneb. Advers. xiv. 17. Lipsius ad Tac. Ann. iv. 9. et xii. 25. Casaubonus et Torrentius ad Suet. Tiber. c. 1. et Rupertus ad l. 2. § 32. ff. de Orig. Jur. *Attus* Pichena et J. F. Gron. ad Tac. Duk. Namque *Attius Clausus* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Nam Q. *Attius Clausus* Port. Nam q. *Atcius*. *Clausus* Klock. Namque *Accius Clausus* Harl. 1. Namque *Actius Clausus* Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. L. 2. C. et N. Namque Q. *Actius Clausus* Voss. 2. De prænominibus Claudii, priusquam ex Sabinis Romam migraret, non magis inter viros doctos posteriorum temporum, quam inter codd. priscos, convenit. Sigon. legebat *Actius*; Vertranus ad Taciti Ann. iv. 9. *Accius*; Gebb. *Attius*; Lipsius ad Tac. Ann. xii. 25. *Atta*; Pichena ad utrumque Taciti loc. laud. *Attus*. Ei consentiunt Ruben. ad hunc loc. et Gron. partim ad Taciti priorem loc. partim ad Livii lib. x. c. 8. Et mihi quoque verosimile videtur, legendum esse *Namque Attus Clausus*; quamvis enim nullus codicum eam lect. servet, proxime tamen eo accedunt optimi illorum, exhibentes *Namque Attius Clausus*. Facilius etiam librarii indocti *Attus*, quam *Atta*, in *Appius*, ut habent edd. antiq. mutare potuerunt. Vide quæ de Sabinorum prænominibus *Attus* notata sunt ad Liv. i. 23. § 4.

et c. 36. § 3. Miror inconstantiam virorum doctorum, qui hic cum Lipsio *Atta Clausus*, infra vero x. 8. *Attum Clausum* ediderunt. Livius a se ipso dissensisse non videtur: quam ob causam etiam hic *Attus Clausus* in contextum recepi. De τῶν *Clausus*, prisco Ap. Claudii, gentis Claudiæ progenitoris, nomine, vide quæ notantur ad Silium Ital. xiii. 466. *cognomen* defendi posset ex Liv. i. 3. 'Mansit Silviis postea omnibus cognomen, qui Albæ regnarunt.' Nam postea subdit, 'Numitori, qui stirpis maximus erat, regnum vetustum Silvix gentis legat.' Recte tamen pro eo viri docti emendantur *nomen*. Nam ita omnes scripti præter Harl. 2. et Hav. omnesque typis excusi usque ad Aldum, qui primus *cognomen* recepit.

Quum pacis ipse auctor a turbatoribus belli premeretur] Legerem, a turbat. reipublicæ prem. illud belli relictum est ex aliqua annotatione adscripta. Tan. Faber. Hæc inepte dicuntur; qui enim turbatores belli? aut ergo scribendum bello, ut iii. 11. de Cæsone Quinctio: 'eo acrius obstare legi, agitare plebem, tribunos velut justo persequi bello:' iterumque c. 25. 'falsum testem justo ac pio bello persequebatur.' Solent enim hæc ad minora transferri. Ut cum Terent. in Andr. v. 1. 11. 'Ut homini adolescentulo, in alio occupato amore, filiam darem in seditionem atque incertas nuptias:' et Noster xlv. 19. 'domesticam seditionem' appellat disensionem fratrum. Aut etiam ab auctoribus belli. Prius satis placet: nisi malis a turbatoribus vulgi; ut iv. 48. 'Turbatores vulgi erant Sp. Mæcilius quartum et Metilius tertium tribuni plebis.' J. F. Gron. Codd. nihil mutant. Clericus suspicatur legendum esse a turbatoribus plebis, idque propius scripturæ codicum, quam Gronovianum a turbatoribus vulgi, accedere jactitat. Verum si lectio, quam proxime membranarum scripturam

accedens, adoptanda erit, omnibus palmam præripiet Gronoviana conjectura a turbatoribus bello premeretur. Posset ceteroquin ejus altera conjectura ab auctoribus belli firmari auctoritate Plutarchi, qui in Poplic. p. 108. eos una voce vocavit πολεμοποιούς.

A lacu Regillo, magna clientium comitatus manu, Romam transfugit] Quidam ab urbe Regillo legunt, quidam a Regillo, omisso lacu. Ceterum lacus Regilli meminit Plin. xxxiii. 2. Dionysius l. v. p. 308. Regillum urbem facit, quam rursus lib. xi. non ita longe ab initio p. 697. Roma distare ait centum ac quadraginta stadiis, esseque ad Tiberim fluvium. Idem lib. vi. p. 343. fatetur lacum esse, ut Livius paullo post c. 19. ubi de pugna ad eum facta. Potest autem fieri, ut et urbs et lacus id nominis habuerint. De Claudiorum familia, cujus hic Appius auctor, iv. 48. copiosius dicemus. Glar. Regillum urbs est hoc in loco, non lacus, ad quem cum Latinis post debellatum est. Nam Stephanus ait 'Πηγάς πάλαι Σαβίνων. Hoc dixi, quia Glareanus incertus esse sententiæ videtur, cum tamen urbs sit in Sabinis, lacus in agro Tusculano, ut ait Livius c. 19. ['Glareanus et urbem et lacum esse fatetur, sed dubitat utro in loco urbs, utro lacus intelligendum.'] Sigon. Nescio quid portendant Pal. 1. ab icous Regillo. Pal. 2. ab aregillo. Pal. 3. ab consule Regillo; ut non mirum sit, hallucinatum fuisse Glareanum. Gebh. Sueton. in Tiber. c. 1. Regillos vocat. Vide ibi Torrentium. Duk. Monstra lectionum sunt, quæ in codd. scriptis et antiquissimis excusis occurrunt. Cum C. Tigillo est in Hearnii Oxon. C. ab Gajo Tigillo in Port. ab Cih. Rigillo in Flor. a m. pr. ab Cneo Rigillo a m. sec. ab g̃ Rigillo in Harl. 1. ab Cn. Rigillo in Gaertn. ab c̃ Regillo in Leid. 1. ab con Regillos in Voss. 1. a m. pr. ab con Regillo in eodem a

m. sec. ut et in Leid. 2. ac Lipsiens. ab lacu Regillo in Voss. 2. ab Regillo in Harl. 2. et Hav. Primæ, quas videre licuit, edd. præferunt vel ab Gn. Regillo, vel ab Cn. Regillo, ita tamen, ut prior lectio jam obvia fuerit in Tarvisina pr. a lavi Regillo habet Venet. 1495. a lani Regillo Ascens. 1510. a lacu Regillo Ascens. 1513. ab urbe Regillo Mogunt. ab Regillo Mediolau. 1505. et Colon. 1525. quod sexcentio postea Frobenius, et inde reliqui omnes receperunt. Jac. Gron. Dissert. Epistol. in Livii loca quæd. Geograph. ep. i. p. 6. propositis etiam codd. et edd. lectionibus, ex vestigiis Putean. qui Palatino l. similem scripturam præfert, et Voss. 1. cui Leid. 2. et Lipsiens. ex nostris consentiunt, scribendum conjicit a vico Regillo; qui ibi pluribus conjecturam firmare conatur. Eam etiam veram puto, quum eodem et aliorum codd. plerorumque, aut certe optimorum, vestigia ducant. In contextum tamen recipere non sustinui. Ceterum clientum, pro clientium, est in Hav. Vide ad xxiii. 3. § 2.

§ 5 Qui ex eo venerant agro] Pall. Campani ed. qui ex eo venirent agro. Gebh. Venirent etiam omnes codd. et manu exarati, et typis descripti usque ad Sigon. qui in prima Scholiorum ed. monuit, in vet. lib. esse venerant, eamque lect. recepit: quam postea servavit et ipse et alii, licet in iteratis edd. adnotationem illam exstare noluerit. Ego itaque vet. lectionem reduxi. Præterea paullo ante tribubus, pro tribulibus, Flor. Lipsiens. et Gaertn.

Haud multo post in principum dignationem pervenit] Membranae Col. in principum dignitatem. Mod. Non aliter Pall. codicum triga, suffragante Campano, quam dignationem. Modius interim dignitatem ex sibi consultis libb. affert. Gebh. Omnes etiam nostri constanter dignationem, nisi quod in uno Gaertn. mendose sit

indignationem. Quare Coloniensem Modii, *dignitatem* præferentem, audiendum non puto. Indicat Livius Appium, in ordinem patriciorum relatum, atque inter Patres lectum, brevi ad eam amplitudinem, dignitatem, pervenisse, quam principes ac potentiores senatorum obtinebant. Inf. vii. 25. 'Cui unico consuli, vel ob aliam dignationem hand subjiiciendam dictaturæ, vel ob omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis, dictatorem adrogari haud satis decorum visum est Patribus.' x. 7. 'Sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra honoris, quam acceperimus.' Posses etiam Livium ita intelligere, ut dicat, Appium pervenisse 'in dignationem,' id est, gratiam, favorem, 'principum.' Ut ap. Just. xxviii. 4. 'Tum cum conjuge et liberis Ægyptum ad Ptolemæum proficiscitur: a quo honorifice susceptus diu in summa dignatione regis vixit:' ubi vide Vorstium aliosque, qui etiam monuerunt, plerosque codd. similiter atque hic Modii Coloniensis, *in summa dignitate regis* præferre. Scriptorem tamen requiro Livio æqualem, qui voce 'dignatio' eo sensu usus est. Aliter ipsum Livium usurpasse, loci laudati evincunt. De voce 'dignatio' vide etiam Casaub. ad Sueton. Cæs. 4. Priorem expositionem etiam firmat Plut. in Poplic. p. 108. Αὐτὸν δὲ (nempe Κλαύσον) τῇ βουλῇ προσέγραψεν, ἀρχὴν πολιτείας λαβόντα ταύτην, ἣν χρώμενος ἐμφρόνως, ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ δύναμιν ἔσχε μεγάλην. Vide et Zonaram Annal. vii. 13. qui sua ex Plutarcho descripsit. 'Dignatio' et 'Dignitas' a librariis passim commutantur. Vide Abrah. Gron. ad Just. xxviii. 4. § 10. Similiter 'Indignatio' et 'Indignitas.' Vide ad Epit. Liv. lib. LVIII.

§ 6 *Deinde prælio afflixissent opes hostium*] Pal. 1. *dein prælio affluxissent.* Pal. 3. *quoque dein prælio.*

Gebh. *Dein*, pro *deinde*, etiam ex nostris optimi Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. antiq. Lipsiens. et Gaertn. Quare etiam ita edi jussi. Vide ad iii. 3. § 6.

Ut diu nihil inde rebellionis timere possent] Magis ad Romanos referendum videtur, quam ad consules. Sed si libri juvarent, mallem *timere possent*. Duk. *Ut nihil diu inde* Hav. *Deinde tunc*, pro *timere*, Voss. 1. et Leid. 2. Scriptum fuerat *tim'e*: id autem facile in *tunc* a dormitante librario corrumpi potuit. Tandem *possint* Leid. 2.

§ 7 *Anno post, Agrippa Menenio, P. Postumio consulibus*] Legendum *P. Postumio II. Coss.* quippe qui biennio antea fuerat consul cum M. Valerio. Glar. *Manenio* Flor. *Mænnenio* Voss. 1. *Mænio* Leid. 2. *Menevio* Haverk. Vide ad epit. lib. ii. et ad c. 32. § 8. Notam secundi consulatus, quam Postumio addi volebat Glareanus, omnes codd. omittunt. Eum autem hoc anno consulem iterum fuisse, verissimum est. Sed pro vero etiam habendum, sæpissime Livium, præsertim his prioribus libris, notas illas neglexisse, ubi easdem plerumque viri docti addere conati sunt. Ita in 'T. Lartio' omittitur infra h. lib. c. 21. in 'Sp. Cassio' et 'Postumo Cominio' c. 33. in 'M. Minucio' et 'A. Sempronio' c. 34. in 'Sp. Cassio' c. 41. in 'Q. Fabio' c. 43. in 'K. Fabio' c. 43. in 'M. Fabio' c. 43. in 'K. Fabio' c. 48. in 'L. Æmilio' c. 49. et iterum c. 54. in 'L. Valerio' c. 61. in 'T. Quinctio' c. 64. in 'Ti. Æmilio' iii. 1. in 'Q. Servilio', 'Q. Fabio', et 'T. Quinctio' c. 2. in 'P. Valerio Publicola' c. 16. in 'C. Nautio' c. 25. Omnibus his locis secundi ac tertii consulatus notam ante creatos decemviros legum ferendarum Livius addere neglexit; quorum plerisque eam interponendam viri docti existimarunt. Verum, quum ubique codd. antiq. qua manu qua typis exarati, adversentur, ut

quolibet loco, ubi eo perventum erit, videbimus, illorum sententiam probare nequeo; quod verosimile non videatur, omnes scribas tanto consensu eundem errorem toties errare voluisse. Et quidem eo minus verosimile fit, librariorum potius culpa, quam dedita opera Livii, notas illas omissas esse, quod, quum ab regibus exactis usque ad decemviros plures iterum vel tertium Romæ consules creati sint, ter tantum vel quater Livius, si Mstis credi fas sit, secundi tertii vel quarti consulatus notam adjecisse reperiatur, etiam in recentissimis edd. Prior est sup. c. 8. ubi P. Valerius iterum consul factus dicitur: alter c. 15. ubi idem P. Valerius tertium consulatum obtinuisse refertur. Sed ibi ex Mss. fide vocem *tertium* omisi. Postea hoc capite, in quo idem P. Valerius *quartum* consul creatus narratur: et denique III. 22. ubi Livius tradit Q. Fabium Vibulanum *tertium* consulem electum esse. Post abrogatos decemviros, præsertim quum paullo post tribuni militum consulari potestate crearentur, et quidem numero plures, unde eveniebat, ut unus et idem honorem illum sæpius consequi posset, jam notam iterati honoris diligentius exprimere Livius incepit; ita tamen, ut vel tum etiam non raro eandem omiserit. Quare ne ibi quidem semper viris doctis, quum libris invitis similes notas adponendas censerent, fidem habendam esse subinde monebimus. Vide ad IV. 30. § 12. c. 35. § 1. c. 41. § 1. c. 45. § 5. c. 61. § 4. v. 10. § 1. c. 16. § 1. et alibi.

[*Ut funeri sumtus deesset*] *Ut funeris sumtus deesset* Leid. 1. Sed fini vocis *funeris* adhesit prima litera sequentis *sumtus*. Id autem frequens, præsertim in litera *s*, fuisse, infra videbimus ad XXVIII. 25. § 2. ‘Sumtus funeri’ eodem modo dictum est, quo ‘locus seditioni.’ Vide ad III. 46. § 2. Potius enim iungendum videtur

‘sumtus funeri,’ quam ‘deesset funeri,’ licet res eodem redeat. Causa, cur ita sentiam, est locus infra h. lib. c. 33. ‘Huic interpreti arbitroque concordia civium, legato Patrum ad plebem, reductoris plebis Romanæ in urbem, sumtus funeri defuit.’

[*De publico est elatus*] Cap. 33. ‘Extulit eum plebs, sextantibus collatis in capita.’ III. 18. ‘In consulis domum plebes quadrantes, ut funere ampliore efferretur, jactasse fertur.’ Sæpius jam monui, coalescere *cl* in Mss. libb. in elementum quartum *d*: quod et hic factum. Nam omnes Mss. et Camp. *de publico est datus*. Sic infra c. 21. *c* et *l* coaluerunt: quippe exstat in Mss. scriptum *Clo dius* pro *Cloelius*. Gebh. *De publico est datus* non modo omnes, quibus usus sum, codd. sed etiam ex primis edd. plures. Præferendum nihilominus *est elatus*. Sæpe eo sensu ‘efferre’ Livio in usu fuit. Præter loca a Gebhardo laudata ita usurpatur supra hoc lib. c. 8. ‘Nihil aliud ad eum nuncium a proposito aversus, quam ut cadaver efferri juberet.’ XXXVIII. 56. ‘Non de accusatore convenit; non de tempore, quo dies dicta sit; non de anno, quo mortuus sit; non ubi mortuus, aut elatus sit.’ Apud alios etiam scriptores eo sensu sæpe occurrit. Simili vitio *daturus*, pro *elaturus*, in Livio editum fuisse infra videbimus ad XI. 28. § 2. Recte vero Gebhardus monuit, vitii causam esse, quod, quemadmodum *c* et *l* in literam *d* coalescere soleant, de quo lapsu dicendum ad X. 24. § 2, similiter etiam hic *c* et *l* in eandem literam *d* coaluerint.

[*Luxere matronæ, ut Brutum*] In Pal. 1. ab eadem manu superscriptum *Luxere eum matronæ*. Gebh. *Luxere cum matronæ* ex meis solus Voss. 2. Supra c. 7. ‘Matronæ annum, ut parentem, eum luxerunt.’ Quemadmodum vero ibi trium codd. fide τθ

cum delendum non censeo, ita neque hic duorum librorum auctoritate addi debet.

§ 8 *Pometia et Cora ad Aruncos deficiunt*] *Auruncos* per diphthongum au legendum puto. Sunt autem veteris Latii, quod a Tiberi Circeios usque erat, incolæ, teste Plinio III. 5. *Glar.* Dionysius l. vi. p. 366. et alibi *Ἀρούκους* vocat. Capitol. fragm. *Auruncos*. Sigon. Pall. plerumque *Auruncos*: plerumque dixi, quia postea variat Pal. 1. *Aruncum*. Pal. 2. *Arruncum*. Sed constant scribentes semper *Postunium*. Gebh. *Aruncos* Voss. ambo, Leid. 2. et Gaertn. *Aroncos* Hav. qui mox similiter *Arunceis* et *Aronceis* scribunt, ut et *Aruncum bellum* Voss. ambo et Gaertn. *Arunctium bellum* Leid. 2. *Arontium bellum* Hav. Vide etiam cap. seq. § 2. c. 26. § 4. et c. 29. § 7. *Aurunci* vocantur in optimis edd. Virgil. multis locis, ubi alii etiam *Arunci* et *Arrunci* præferunt. Vide viros doctos ad *Æn.* VII. 205. 727. 795. et ad *Æn.* XI. 318. De *Auruncis* vide Cluv. Ital. Antiq. III. 9. p. 1053.

§ 9 *Casi aliquanto plures erant, quam capti*] *Casi* aliquanto plus erant, quam capita mendose Harl. 1. Mox verbis seqq. et *captivos* Leid. 2. Et ita a m. pr. fuerat in Voss. 1. sed librarius subscriptis notis indicavit, literas insiticias exterendas esse, scribendumque et *captos*.

Nec ab obsidibus quidem] Flor. S. Marci, Rott. Gud. Voss. 1. clare ne *ab obsidibus*. Et IV. 28. 'Jam ne duces quidem.' Sic VIII. 7. 'Nec te quidem recusare censeam;' notavit in margine pater, 'Sic o. leg. ne te.' Itaque haud dubius correxi quoque I. 10. 'Ne Crustumini quidem:' ubi editur hactenus *nec*, quum tamen jam et Sigonius ex vet. lib. aliud monuerit. Jac. Gron. *Nec ab obsidibus quidem* in Oxon. C. superesse, Hearne notavit. Superest etiam in Voss. 2. Gaertn. Port. et Hav. At contra ne

ab obsidibus quidem non modo servant fideliter Leid. ambo, ambo Harl. et Lipsiens. sed et omnes edd. usque ad Francof. 1578. in qua illud *nec* primum comparuit. Vide ad I. 10. § 3.

Qui trecenti accepti numero erant] Quis intruserit τὸ *accepti* scire pervelim, ignoratum libris nostris et Camp. Gebh. *Trecenti* qui inverso ordine Harl. 2. Illud *accepti* omittitur quidem in Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. C. Quum tamen in codd. integrioribus Leid. 1. Harl. 1. et Voss. 1. (in quo ultimo nihilominus additis signis delendum esse librarius indicavit,) perstet, ei controversiam movere non ausim.

Ira belli abstinuit] Scriptus cod. *ira belli hostilis abs.* Credo fuisse *iram belli hostis abs.* elegantissimo genere dicendi, quod in Plauto occurrit sexcenties. Lipsius, Epist. Quæst. v. 16. Pall. *ira belli hostilis abstinuit*: unde facit Lipsius, *iram belli hostis abstinuit*: quod probo. VII. 27. 'Ab æde tantum Matris Matutæ abstinere ignem.' XXII. 23. 'Ab uno agro Fabii ferrum ignemque et vim omnem hostium abstineri jussit.' XXIII. 1. 'Ab urbe oppugnanda Pœnum abstinere conspecta mœnia:' ut habent Pall. duo et vet. ed. XXXIV. 35. 'Seque ipse suosque ab his abstineret.' Gebh. Mss. magno consensu, *ira belli hostilis abstinuit*. Nisi potius est Lipsii, *iram belli hostis*, scribe mecum, *ira belli hostilia abstinuit*. Sup. c. 12. 'In te magis, quam in me, hostilia ausus.' III. 2. 'Etiam nunc, pœnitere sua sponte Æquos, quam pati hostilia, malle.' J. F. Gron. *Ira belli hostilis abstinuit* Harl. 2. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. N. et L. 2. idque Pareum etiam in Lexico-Critico voc. 'Abstinere' probasse, idem Hearne testatur. *Iram belli hostilis abstinuit* Voss. 2. Sed *iram belli hostis abstinuit*, ut Lip-

sins coniecit, Voss. 1. *ira belli abstinuit* Leid. 1. et Harl. 1. Quamvis vero Gronovius monnerit, Mstos magno consensu aliter exhibuisse, quam in priscis fuit edd. earum tamen scripturam, *ira belli abstinuit*, (quod et Flor.) Doujatius complexus est, addens non aliam lectionem quærendam esse: quas enim Gronovius et Lipsius suggererunt, etsi Latine sint, minus tamen elegantiam et brevitatem Livianam sapere. Mihi aliter placet, et vel Gronovii conjectura *ira belli hostilia abstinuit*, vel Lipsii *iram belli hostis abstinuit*, quam Gronovius in contextum admisit, præferenda videtur. Ea enim constructio verbi 'abstinere' Livio fuit in deliciis. I. 1. 'Duobus, Ænea Antenoreque, omne jus belli Achivos abstinnisse.' VIII. 19. 'Missi tum ab senatu legati, denunciatumque Samnitibus, ut eorum populorum finibus vim abstinerent:' et eod. cap. 'Orare se consulem, ut bellum ab innoxio populo abstineat.' XXVI. 21. 'Ita ratam eorum pacem, si Philippus arma ab Romanis sociisque, quique eorum ditionis essent, abstinnissent.' XXVII. 19. 'Regalem animum in se esse, tacite judicarent; vel is usurpationem abstinerent:' ita optime præferunt codd. vulgo editur *usurpatione abstinerent*. XXXIII. 34. 'Ut excederet Asiæ urbibus, quæ aut Philippi, aut Ptolemæi regum fuissent, abstineret liberas omnesque Græcas.' XLII. 26. 'Non æquum eum facere, qui ab sociis suis non abstineret injuriam.' *Ira belli*, ut mox cap. seq. 'Tum ira majore belli, tum viribus etiam auctis, Pometiæ arma inlata.'

Et hoc anno Romæ triumphatum]
Triumphatum est Hav.

CAP. XVII. § 1 *Secuti consules Opiter Virginius et Sp. Cassius]* Pal. 1. *Ops*. Pal. 2. *Opiter*. Campanus *Opatus*. Ceterum omnes abiciunt conjunctionem *et*; *Opiter Virginius*, *Sp. Cassius*. Gebh. *Secuti omnes*, pro

Secuti consules, dedit somniculosus Leid. secundi librarius. Tum *Virginius* Flor. Leid. 1. Harl. et Port. *Virgineus* Lipsiens. Ita infra sæpe variant codd. Vide hoc lib. ad c. 21. § 2. c. 28. § 1. c. 29. § 7. c. 41. § 1. c. 48. § 1. c. 51. § 4. c. 52. § 8. c. 54. § 3. c. 63. § 1. III. 1. § 6. c. 7. § 6. c. 19. § 6. c. 31. § 1. IV. 21. § 6. V. 11. § 6. c. 12. § 8. c. 13. § 10. Eandem varietatem etiam obviam esse in Plinii codd. observat Corte ad Plinii Ep. II. 1. Eadem est etiam in nomine Virgilii, quod quidam *Virgilius*, quidam *Vergilius*, scribendum censent; in lapidibus quoque eadem utriusque nominis orthographia reperitur. Sed *Virginus* et *Virgilius* non sine ratione præfert Dansq. de Orthogr. part. sec. in voce '*Virgilius*.' In Voss. 2. legitur *Secuti consules, qui obito patre et quo vivente nascitur Opēs Virginius*. Patet, olim margini adscriptam fuisse ex Val. Max. fragm. lib. x. hanc vel similem prænominis *Opiter* expositionem, 'ita vocari, qui obito patre et avo vivente nascitur;' idque ab indocto librario, et tamen corruptum, contextui insertum fuisse. Solitum autem fuisse indoctum hoc hominum genus partim lemmata, partim vocum minus cognitarum expositiones cum verbis ipsis auctorum miscere, exemplis infra probabimus ad Liv. VII. 40. § 4. Denique copulam, quæ media est inter duorum consulum nomina, omittunt omnes nostri, præter Harl. 1. et Hav. Neque est in edd. ante Sigon. qui in prima ita vulgavit ex vet. lib. cujus ibi scripturam memoravit. Postea vero partem illam Scholiorum induxit, et tamen scripturam vet. lib. servavit. Priscam igitur lectionem reduxi. Passim libarii particulam inter consulum nomina vel addiderunt, vel omiserunt. Exempli infra occurrent hoc lib. c. 19. § 1. c. 21. § 1. c. 34. § 1 et 7. c. 41. § 1. c. 43. § 1. c. 61. § 2. III. 2. § 2. c. 10. § 5. c. 15. § 1. c. 22. § 1. c.

31. § 2. c. 65. § 2. iv. 12. § 6. c. 22. § 7. c. 30. § 1. c. 35. § 4. c. 37. § 1. c. 51. § 1. c. 54. § 1. c. 58. § 6. viii. 12. § 4. x. 16. § 2. xxi. 15. § 5. xxiii. 23. § 5. xxv. 2. § 4. xxvi. 1. § 2. xxxvii. 1. § 1. xxxix. 52. § 4. et alibi. Etiam in Epit. Liviana lib. i. lib. ix. et lib. lix. Vide insuper Gron. ad iii. 55. § 1. et Torren. ad Valer. Max. i. 8. ex. 11.

Pometiam primo vi, ... obpugnaverunt] *Primo Pometiam vi* priscæ edd. Sed ordinem inmutavit Aldus: et Aldo favent omnes codd. Tum *oppugnaverunt* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. et Lipsiens. *oppugnare* Gaertn.

§ 2 *In quos Aurunci magis*] Eadem, quæ cap. præcedenti § 8. etiam hoc loco observatur varietas in scribenda voce *Aurunci* in iisdem, quos ibi memoravi, codd. Eadem etiam infra hoc cap. § 6. occurrit, nisi quod eo loco Hav. qui semper *Aronci* scripserat, jam præferat *Arunci*.

Quam spe aliqua aut occasione coorti] Longe diversa scriptura obsidet Pal. 1. sed an vera, non affirmo; *quam sæpe aliqua ante occ. cohorti*. Gebh. *Quam sepe aliqua ante occ. coorti* Voss. 2. *cohorti* Leid. ambo, Lipsiens. Port. et Hav. *coorta* Gaertn. *coacti* Neap. Latini, et priscæ edd. Aldo priores, qui *coorti* restituit. Ea omnia errantium librariorum culpæ tribuenda esse, nullus dubito. Inf. c. 35. 'Ad eo infensa erat coorta plebs, ut unius pœna esset defungendum Patribus.' iv. 56. 'Summa vi ad bellum coortos.' Seculo barbaro librarios *cohortus*, perperam inserta adspiratione, pro *coortus*, scripsisse, infra dicendum erit ad c. 30. § 12.

Plures igni, quam ferro, armati excurrissent] Pall. 2. ac 3. *excucurrissent*. Gebh. Flor. S. Marci, Rott. Gud. Voss. 1. *excucurrissent*. Jac. Gron. *Excucurrissent* Leid. 1. Harl. 1. Klockian. Voss. 1. a m. pr. et Port. a m. pr. quum duorum poste-

riorum prior *excucurrissent*, alter *excursissent* a m. interpolatrice præferant, quod posterius etiam præfert Gaertn. *excucurrissent* edidit etiam Aldus, eumque soli Colonienses 1525. et Ascensius quinquennio postea secuti sunt. Eandem scripturam Livio restitui curavi. Vide sup. ad i. 12. § 8. et c. 15. § 1.

§ 3 *Sed verum nomen auctores non adiciunt*] Vetus, *sed utrum, nomen non adiciunt*. Recte. Lipsius, Epist. Quæst. v. 16. Non diffiteor, placet mihi Lipsii lectio, *sed utrum, nomen auctores non adiciunt*. Campanus videtur edidisse *verum nomen auctores non adducunt*. Denique aliud subesse odoror ex Pal. 1. *sed verum nomen auctores non adiciunt*. Gebh. *Verum nomen servant* non modo Hearnii Oxon. B. L. 2. et N. sed etiam omnes, quos consului, codd. et cum illis Leid. 2. qui olim Lipsianus fuit; idem tamen hic codex, ut Lipsius retulit, *auctores prætermisit*. Verum sive illud *utrum* ex ingenio Lipsii, sive ex aliquo cod. sit, omnino præferendum, et non male a Grutero in postrema ed. contextui restitutum puto. Pari conjectura *utram*, pro *veram*, Gronov. Obs. i. 10. Festo restituebat in voce 'Parare.' 'Parare inter se munus dicebatur, cum sortitio fiebat a magistratibus populi Romani, uter magistratus veram rem agere deberet:' ubi, inquam, legendum monet *utram rem*. Et ita recte editum vidi in prima Fragmenti istius ed. ex bibliotheca Farnesiana, vulgata Romæ 1581. In recentioribus nunc exstat *utramque rem agere*. Similiter etiam infra variant codd. iv. 3. § 16. Præterea *adiciunt*, pro *adjiunt*, Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Ea scriptura caussa fuisse videtur, cur Campanus, teste Gebhardo, *adducunt* ediderit. Vide ad ii. 10. § 9. et ad iii. 23. § 10.

§ 4 *Romam inde, male gesta re, reditum*] *Male gestam rem deditum* Flor.

Reditum est præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Mox τὸ interjecto abest a Leid. 2.

Spe incerta vitæ relictus] Ubi relictus? Forte *relatus*. Paulo post c. 20. 'Quum victor in castra esset relatus.' Florus i. 18. 'Ipse rex a satellitibus saucius in armis suis referretur:' vel *reductus*. In eadem voce infra III. 23. mendum vidit Rubenius. *Duk*.

Quod vulneribus curandis supplendoque exercitui satis esset] Probo quod habetur in Pal. 3. *quod vulneribus supplendoque exercitui satis esset*: ut rectius intelligatur τὸ curandis. Gebh. *Curandis* abest etiam a Voss. 2. Sed eam vocem omnes reliqui uno consensu agnoscunt. Quare levior est unius vel alterius cod. auctoritas, quam ut ejus fide vocem ejicerem, et quidem in hac re propriam. 'Curare' enim, 'Curatio,' et 'Cura,' propria sunt verba medicorum, quæ passim et de vulnere et de aliorum morborum medicina adhibentur. Ita 'Curare' ap. Liv. i. 41. 'Simul, quæ curando vulnere opus sunt, tamquam spes subesset, sedulo comparat.' II. 47. 'Saucios milites curandos dividit Patribus.' v. 5. 'Si quis ægro, qui, curari se fortiter passus, extemplo convalescere possit, longinquum et forsitan insanabilem morbum efficiat.' XXIX. 32. 'Masinissa in spelunca occulta cum herbis curaret vulnus, duorum equitum latrocinio per aliquot dies vixit.' 'Curatio' hoc lib. c. 20. 'Quum victor in castra esset relatus, inter primam curationem exspiraverit.' v. 3. 'Semper ægri aliquid in republica esse volunt, ut sit, ad cujus curationem a vobis adhibeantur.' XXV. 26. 'Postea curatio ipsa et contactus ægrorum vulgabat morbos, ut aut neglecti deseritque, qui incidissent, morerentur, aut assidentes curantesque eadem vi morbi repletos secum traherent.' XXXIII. 11. 'Postquam non vitæ præsens periculum vis morbi adtulisse, sed mem-

brorum debilitatem, visa est, relicto eo ad curationem necessariam corporis, Elatiam redit.' XL. 56. 'Medicus Calligenes, qui curationi præerat, non expectata morte regis, a primis desperationis notis nuncios prædispositos, ita ut convenerat, misit ad Perseum.' XLII. 16. 'Ibi adeo secreta ejus curatio fuit, admittentibus neminem, ut fama mortuum in Asiam perferret.' c. 42. 'Retentus periculosa et difficili curatione.' De voce 'Cura' vide quæ olim notavi ad Sil. vi. 551. *Præterea exercitui satis* est Hav. *exercitui esset satis* Leid. 2. *supplendoque exercitum satis esset* Harl. 1.

Tum ira majore belli, tum viribus etiam auctis, Pometiæ arma inlata] *Cum ira* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. cum priscis editis ante Aldum, qui *tum ira* dedit. Vide ad vi. 23. § 3. *Præterea vox belli*, quæ in prioribus excusis deerat, ab eodem Aldo interponitur: et ita est in Harl. 2. et Hav. *bella* habet Voss. 2. *bellum* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et Port. Præstat tamen *ira majore belli*, ut c. præc. 'Ne ab obsidibus quidem, qui trecenti accepti numero erant, iram belli hostis abstinuit.' Insuper *viribus etiam cunctis* Gaertn.

§ 5 *Jam in eo esset, ut in muros evaderet miles, deditio est facta*] Vet. lectio melior, *jam in eo res esset, ut*. Sigon. Novi, habet Pal. 1. *jam in eo esset res, ut*: quam lectionem magnopere laudat Sigon. mihi vulgata contra potior non videtur. Gebh. Nihil opus est supplemento libri Sigoniani. Vide J. F. Gron. ad vii. 35. § 7. Neque tamen puto *esset* respicere seq. vocem *miles*; sed esse ellipsin τῶν loco et res. Terent. Adelph. III. 2. 46. 'Pejore res loco non potest esse, quam in quo nunc est.' Et Phorm. II. 2. 6. 'videtis, quo in loco res hæc siet.' Liv. XXVIII. 22. 'Si rem inclinatam viderent, atque in eo jam esse, ut urbs

caperetur.' xxx. 19. 'Non in eo esse Karthaginiensium res, ut Galliam atque Italiam armis obtineant.' xxxiv. 41. 'Collectis reliquiis naufragii, quum res non in eo esset, ut Cyprum tentaret.' Duk. *Jam in eo res esset, ut* Port. et Hearnii Oxon. L. 2. *jam in eo res essent, ut* Hav. *jam in eo esset res, ut* Voss. ambo et Leid. 2. At vocem *res* non agnoscunt Leid. 1. Harl. uterque, Lipsiens. et Gaertn. Quin et J. F. Gron. ad vii. 35. § 7. testatur, meliores τῶν *res* carere, et verbum *esset* respicere τὸ *miles*, quod sequitur; ubi etiam locutionem ex Cornel. Nep. et Servio illustrat. Adde locum Hygin. fab. 261. 'Quum ab Ulyxe per nuptiarum simulationem adducta Iphigenia in eo esset, ut inmolaretur, numinis miseratione sublata est.' Sæpe etiam in fragmentis Jctorum obcurrit. Vide Briss. de Signif. Verb. in voc. 'In eo est, ut rumpatur testamentum.' Insuper *editio facta*, præterita voce est, Voss. 2. Paulo ante *al. inde belli*, pro *al. mole belli*, Gaertn. *al. more belli* Klockian.

§ 6 *Ceterum nihilo minus fæde*] *Fide* Voss. 1. et Leid. 2. *fædius* Hearnii Oxon. L. 2. et C.

Aurunci passim principes securi percussi, sub corona venierunt coloni alii; oppidum dirutum, ager venit] Mirum de hoc bello nihil meminisse Dionysium. Præterea id magis mirum quod de principibus Auruncis ait. At octavo post anno legati eorum Romanos Volco agro decedere jubent inf. c. 26. De Pometia idem dubium, nisi quis Suessam Pometiam Volcorum dicat fuisse urbem, quam Tarquinius Superbus diruit; Pometiam autem Latinorum, cujus Plinius meminit iii. 5. ubi de oppidis quondam in Latio. At Dionysius vi. p. 364. Suessam Pometiam nominat, ubi Livius Coræ atque Pometiæ meminit a. 259. ab urbe condita c. 25. Ceterum hoc in loco idem Dionysius

de Sabinis bella refert, magis meo judicio verisimilia, et hoc et præcedente anno. *Glur.* Livio hic fidem habere nequeo. Vix enim verosimile esse potest, Coram et Pometiam anno præcedenti defecisse, Romanos cum Auruncis bellum gessisse, ac trecentos devictorum hostium obsides interfecisse; hoc vero anno Pometiam captam, Auruncorum principes securi percussos, reliquos colonos venundatos esse, oppidoque diruto agrum venisse; et tamen, paucis annis postea, quum Volsci bellum inferrent, et trecenti principum a Cora atque Pometia liberi obsides dati essent, Pometiam iterum obsidione captam ac direptam, et Auruncos prælio victos esse. Vide inf. c. 22. 25. et 26. Præsertim quum, ut Glareanus jam monuit, Dionysius tantum uno loco captæ Pometiæ et belli Aurunci meminerit. Qui animum advertit, et utraque loca diligentius confert, facile deprehendet, omnia fere eadem hujus belli fata et hic et postea narrari. Quæ, sed ante omnia trecentorum obsidum utrobi-que mentio, persuadent, ut bellum id semel tantum gestum credam, Liviumque diversos annalium conditores secutum fuisse, quorum alii illud ad hunc annum, alii ad tempus posterius retulerant; quos tamen omnes sui in memor secutus est, bellum id bis variis locis recensens. Id vero Livio aliisque scriptoribus interdum evenisse, ut, infinita rerum multitudine distracti, non modo, quæ antea narrarant, iisdem pene verbis alio loco retulerint, tamquam antea nondum exposita, sed et a prioribus plane diversa in annalibus adnotarint, sæpe monuit, et quibusdam exemplis probavit Jac. Perizon. in Observ. Histor. Vide in primis c. 4. p. 172. et c. 8. Quibus etiam hoc Livii addendum existimo.

Sub corona venierunt coloni alii, oppidum dirutum] Pall. duo coloni alii-que.

Gebh. *Coloni* aliique etiam Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Doujatius non male docuit, vulgatum servari non posse. Distinguendo enim pœnam ‘Auruncorum principum’ a pœna ‘colonorum aliorum,’ Livius indicaret, Auruncos principes etiam colonos Pometinos fuisse: quod verosimile non videtur. Interpungit itaque hoc modo *venierunt coloni, alii*. Verum ita codd. lectionem *coloni aliique* præferrem. Præterea *oppidum diruptum* Klockian. et Lipsiens. Vide inf. ad ix. 45. § 17. *Oppidum venit pro opp. dirut. ager venit* Flor. a m. pr.

§ 7 *Magis ob iras graviter ultas*] *Ob iras magis graviter ultas* antt. edd. usque ad Ald. qui ordinem vocum invertit. Et Aldo acciunt omnes codd. quos vidi.

CAP. XVII. § 1 *Postumium Cominium et T. Lartium consules habuit*] Glareanus vehementer hoc loco errat, qui *Postumium* hoc in loco gentis esse nomen putat, et *C. Postumium* dici vult. Est enim scribendum *Postumum Cominium*, ut sit prænomen, quemadmodum ostendi in prænominibus a me editis. [‘Glareanus secutus est Dionysium, ubi l. v. p. 316. etiam in Græco cod. legitur Ποστούμιος Κομήνιος; potest autem fieri, ut etiam Græcus cod. erret. Nil igitur temere fecit Glareanus, imo admonuit, quosdam legere trisyllabum.’] Sigon. Pall. et Campani ed. *Postumium Cominium et T. Largium*; ut et infra quoque. Gebh. Omnes etiam nostri hic mendis infecti sunt. *Postumium Cominium* est in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Gaertn. *Postumium Quominium* in Leid. 1. *P. Cominium* in Hav. qui etiam copulam, inter consulum nomina mediam, non agnoscit. Vide ad cap. præc. § 1. Deinde *Largium* Leid. 1. Voss. 2. Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *Largium* Voss. 1. et Leid. 2. infra vero hoc

cap. bis omnes præferunt *Largium*, nisi quod in uno Leid. 2. sit *Largum*. Alibi sæpe prænomen *Postumus* transmigravit lapsu librariorum in nomen gentile *Postumius*. Vide Sigon. ad iv. 11. § 1. Et hujus anni consulem *Postumi* prænomen habuisse docet etiam Pigh. in Annal. ad a. cclii. pag. 80. Ceterum error a Glareano hac in re commissus reperire est in ejus Chronologia, quæ multis Livii edd. subjungitur. De nomine *Lartius* jam supra dictum est ad h. lib. c. 10. § 6.

§ 2 *Eo anno Romæ*] *Eodem anno* habet Pal. 2. Gebh. In nostris constanter est *Eo anno*, nisi quod in Leid. 1. invenio *Est eo anno*. Forte librarius dare voluit *Et eo anno*. *Eo et eodem* sæpe in membranis vett. commutari solent. Vid. ad x. 10. § 6.

Quum per ludos, ab Sabinorum juventute, per lasciviam scorta raperentur] Lipsius quidem Elect. i. 11. item Bulengerus de Theatro i. 42. capiunt prostibula hæc pro eis, quæ in scenam introducebantur exposita omnium licentiæ, peracta jam fabularum obscenitate; ut, quod paullo antea narrantibus viderant oculis, id post ludos reliquo item corpore peccarent. Nescio quam vere. Raptus enim iste incidit in A. U. C. cclviii. at res scenica introducta primum A. U. C. cccxli. si Livium sequimur vii. 2. A. U. C. dlx. si Valerium Antiatem audimus, referente eodem Livio xxxvi. 36. f. Ante id tempus mentio nulla aut theatri, aut scenæ, aut comædiæ. Et absurde sane iis annis, quibus ‘circa ipsam matrem suam adhuc cum finitimis luctabatur,’ (ut loquitur Florus i. 1. f.) usurpatam Romæ nudationem isthanc meretricum. Quid ergo? fere est, ut suspicer, loqui auctorem de ludis Circensibus, in honorem Consii habitis primum, cum sub Romulo raperentur virginis vicinorum: quoniam enim tunc bene cessisset raptus ille,

ne aboleretur ejus memoria, mimum similem omnibus deinde usurpasse consualibus. Ne autem periculo subjacerent virgines matronæ; hoc est, ne vel attrectarentur liberius; miscuisse ipsis vilissimæ conditionis scorta, colore vestis notabilia, quæ, finitis ludis, a juventute sine ulteriore injuria raperentur: quemadmodum alioquin factum erat primis eis ludis, teste Dion. Halic. cujus hæc verba II. 31. p. 99. 'Romulus extremo ludorum die, quum jam solvenda esset celebritas, mandat juvenibus, dato signo, rapiant virgines, quam cuique sors obtulerit; serventque illam noctem castas, postridie vero ad se adducant.' Ludis eis cum interesset tum primum juvenis Sabina, arbitrata vere rapi tales, eandem licentiam et ipsa sumpsit, sedibusque suis relictis, impetum fecit in similis coloris mulieres. Quod ipsum dum prohibere vult Romanus, ad rixam, ad prælium res venit: hæc, ut dixi, fere suspicor, tanto quidem magis, quod legamus apud Plut. Camilli c. 55. p. pag. 146. 'In memoriam ancillarum, quæ se pro ingenuis puellis obtulerunt Latinis, nunc quoque festum agi referunt, quo primum agmine erumpentes urbe nomina plurima patria et vulgaria cient Caium, Marcum, Lucium, et his similia, referentes mutuam illam in properando appellationem. Deinde splendide compætæ urbem circumvenit ancillæ, dictæria in obvium quemque jacentes. Pugnam quoque inter se conserunt, ut quæ etiam tum in prælio cum Latinis inito operam navaverint suam,' &c. hæc, inquam, suspicor: credat, cui nihil occurrit verosimilius. Quid? illo ævo, quum adhuc, quasi sagena, circumcingerentur hostibus; cum recumberent in tomento vel stramine, et quidem in casa quatuor sustentata stipitibus, quum ex supellectile fictili pulvem et far vorarent, quum incederent omnes ad unum pelliti, quum

denique manibus suis agros colerent etiam senatores, ad hanc venisse juventutem petulantiam, animo meo minime fit verisimile. *Grut.* Lipsium et Bulengerum capientes hoc de prostibulis, quæ in scena publicabantur, removet Gruterus, quia hac ætate scenici Romæ nulli ludi fuerint. Ipse fingit, consualibus in memoriam raptus Sabinarum proposita fuisse vilissima scorta, colore vestis notabilia, quæ, finitis ludis, a juventute sine ulteriore injuria raperentur. Subtilitas in aliam occasionem differenda. Non enim hic narratur aliquid solenne et legitimum ludis, sed quod sæpe factum, fitque hodie, vel ludis vel alio tempore, prout fors dederit, ubi disciplina solutior, et lenocinia exercere liberum. Scilicet peccavit Terentius, qui non circum constituit aut aliam scenam in fabula, ubi *Æschinus* Sannioni fidicinam eripuit. Nam, isto quoque ævo juventutem ad hanc petulantiam prorupisse, non debuit mirari optimus senex, memor illius Terentiani, 'Non est flagitium;' et Catoniani, 'huc juvenes æquum est descendere:' strictior Christiana castitas. Cic. pro Planc. c. 12. 'Raptam esse mimulam, quod dicitur Atinæ factum a juvene, vetere quondam in scenicos jure, maximeque oppidano.' *J. F. Gron.* *A Sab. juv.* Gaertn. Tum *per lasciviamque scorta rap.* Harl. 2. In reliquis nihil mutatur.

Parvaque ex re ad rebellionem spectare res videbatur] Alio ordine Pall. *res ad reb. spectare videb.* Gebh. Suspecta mihi repetitio τοῦ res: eo magis, quod quidam Mss. *parvaque ex re res ad reb. spectare videb.* Posses scribere, *ad reb. spectare videbantur;* nempe Sabini: ut XI. 1. 'Apuanos ad rebellionem spectare.' Neque hic solum ea vox nolenti Livio addita est. Probat Sigonii lib. cap. præc. Probat Rhenani aliquanto melior, sed tamen malus, v. 12. 'Resque militiæ ita prospere gererentur, ut nullo bello

veniretur ad exitum spei:’ ubi fuit in causa, ut per tot annos legeretur *rei*. xxv. 23. ‘Ad Marcellum rem defert. Haud spernenda res visa:’ optimi posteriore loco non agnoscunt. xxx. 34. ‘Ad hoc dictu parva, sed magni eadem in re gerenda momenti res:’ hic quoque vox eadem in fine *επονοθεύει*, ut ibi dicimus. Sunt tamen et, in quibus minor mendi suspicio: ut iii. 38. ‘Indignitate rerum cesserant in agros, suarumque rerum erant, amissa publica.’ vi. 42. ‘Præter Velitrarum obsidionem, tardi magis rem exitus quam dubii, quietæ externæ res Romanis essent.’ Minor, dico, non tamen nulla. Pariter offendor ad illud xxix. 6. ‘Spes autem adfectandæ ejus rei ex minima re adfulsit. Latrociniiis magis, quam justo bello, in Brutiis gerebantur res.’ Videbimus, ubi eo ventum fuerit: omnino autem non vellicandum xxxix. 18. ‘Quia multis actiones et res peribant, cogerentur prætores per senatum res in diem trigesimum differre.’ At eodem lib. c. 18. ‘Nec earum rerum ullam rem, in quas jurejurando obligati erant, in se aut in alios admiserant:’ τὸ *rem* in tribus membranaceis deerat. Nec magis illud mirum tamen, quam iv. 9. ad Herennium: ‘Non pecuniam publicam præsto esse viderent, non denique ullam rem, quæ res pertinet ad bellum administrandum.’ J. F. Gron. *Parvaeque res ad reb. spectare vid.* Hearnii Oxon. N. Sed nostri omnes pertinaciter vulgatum servant, nisi quod vocum seriem mutant, et scribant, *parvaeque ex re res ad reb. spectare videb.* Voss. 2. Leid. 1. Harl. uterque, Port. Gaertn. et Hav. a quibus dissidentes Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. ne a vulgato quidem ordine discedunt. Sane sapius vocem *res* perperam a librariis inculcatam esse, ubi melius omittebatur, Gron. ad Livium pluribus locis monuit. Vide ad iv. 12. § 6. ad x. 6. § 1. ad xxvi. 31.

§ 4. ad xlii. 17. § 7. Adde Gelen. ad xxxiii. 28. § 12. et quæ infra notavi hoc lib. c. 47. § 12. iii. 5. § 6. iv. 43. § 8. Quibus forsitan accensendus locus ex xxx. 12. ‘Non tam secundis, quam adversis rebus, non dari spatium ad cessandum:’ ubi τὸ *rebus* ex vestigiis codd. plurium deleri posse conjicio. Pariter librarium Harl. 2. lapsum esse infra h. lib. c. 24. § 4. eo loco dicendum erit. Hic tamen, nolentibus codd. Gronovio adsentire non audeo; in primis quoque, quod Livius a repetendis vocibus alienum non fuisse ex illis abunde constet, quæ notata sunt ad i. 3. § 9. Et ita vox *res* iteratur hoc lib. c. 31. ‘Ita trifariam re bello bene gesta, de domesticarum rerum eventu nec Patribus nec plebi cura decesserat.’ i. 24. ‘Nec ferme res antiqua alia est nobilior. Tamen in re tam clara nominum error manet.’ xxv. 22. ‘Quia consules, ubi summa rerum esset, prospere rem gererent.’ xxviii. 23. ‘Conspectu tam fœdæ rei mirabundi parumper obstupuerunt. Dein quum aurum argentumque cumulo rerum aliarum interfulgens.’ xxxvi. 23. ‘Etenim quum multis urgerentur rebus, nulla eos res æque ac vigiliæ conficiebant.’ Ita omnes, quibus usus sum, codd. Neque quisquam huic lectioni controversiam movit. Cic. ad Fam. xii. 14. ‘Cujus rei tanto in timore fui, ut, omnibus rebus relictis, cum paucioribus et minoribus navibus ad illas ire conatus sim.’ Auctor ad Herenn. iv. 3. ‘Non ausim dicere, sed tamen vereor, ne, qua in re laudem modestiæ venentur, in ea ipsa re sint impudentes.’ Lucret. i. 893. ‘Scire licet, non esse in rebus res ita mixtas.’ In tabula ærea, Claudii Imperatoris orationem continente, ap. Gruter. p. dii. col. 2. QUID. DE. EA. RE. SENTIAM. REBUS. OSTENDAM. ubi, aliquid a librariis aliisve mutatum fuisse, nulla suspicio animum cujusquam subire potest. Justin. xvi. 4.

‘Diu re in senatu tractata, quum exitus rei non inveniretur.’ xxix. 4. ‘Quibus tot tantisque rebus obsesus, cui rei primum occurreret, ambigebat.’ Hæc causa est, cur *τὸ rei*, pro quo stant tantum non omnes codd. scripti, præferendum censeam ap. Livium nostrum v. 12. § 4. ubi Gron. sola conjectura fretus, *spei* legendum censebat. Si tamen omnino verius videatur, *res* hic altero loco a mala manu esse, ex vestigiis plurium codd. scribendum existimabo, *parvaque ea res ad reb. spectare videb.* Sup. i. 9. ‘Haud dubie ad vim spectare res cæpit.’ xxiv. 6. ‘Extemplo haud dubie ad defectionem res spectabat.’ Et ita alibi non raro.

§ 3 *Supra belli Latini metum*] Hæc ita scripta sunt, quasi alius fuisset belli Latini metus, alius conjurationis triginta populorum: quum tamen idem conjurationis hujus, qui belli Latini metus fuerit. Si quid in his sensus est, non possunt aliter accipi, quam Romanos metuisse quidem bellum cum Latinis, sed tamen non tantam illius molem expectasse. Verum magis convenire videtur sententiæ totius loci, ut legatur *belli Sabini*, quod ex ea causa metuebatur, quam modo memoravit Livius, et in quod jam impensam fuisse factam dicit in fine hujus cap. Nec necesse erat nominari Latinos, quod e nomine Octavii Mamiliï satis intelligi poterat, ad quem Tarquinium se Tusculum contulisse dixerat c. 15. Si quis tamen id omnino requiri putet, existimem potius legendum *populos Latinos*, quam relinquendum *belli Latini*. Quidquid est, credo locum non satis sanum esse. Certe Livius hac significatione non *supra*, sed *super*, solet dicere. Lib. xxii. c. 61. ‘Novusque super veterem luctus tot jactura civium adjectus esset.’ xxv. 20. ‘Super eam cladem, quæ in Lucanis accepta erat, volonum quoque exercitus, &c. ab signis disces-

sit:’ et alibi sæpissime. Suetonius quoque et Tacitus ita quam plurimis locis. Adde quæ adnotant viri docti ad Phæd. Fab. iii. 11. Etiam corruptum erat in Liv. xxx. 8. ubi emendavit Sigon. Adfertur quidem e Palladio Novemb. c. 13. ‘Hædis supra lactis abundantiam edera, et arbuti, et lentisci cacumina sunt sæpe præbenda.’ Ex auctore epistolæ ad Octavianum, quæ Ciceroni falso adscribitur, ‘supra consuetudinem.’ Sed horum auctoritas me non movet, ut credam, Livium usquam sic loquutum. Duk. Donjatius locum non ita accipiendum monuit, quasi res, quam Livius verbis seqq. memorabit, a Latini belli suspitione diversa esset; verum ita intelligendum esse, ad metum belli Latini accessisse certam notitiam conspiracy eorum. Quia tamen hæc interpretatio non prorsus ambagibus carere videtur, fatetur se malle *Supra belli Sabini metum*; ita enim omnia plana fore, nec opus esse interpretatione. Sane ex Mss. meis duo, sed levioris fidei, Harl. 2. et Hav. *belli Sabini* præferunt. Ceterum adsentio Dukero *Super*, pro *Supra*, legendum censenti, licet vulgatum constanter servent codd. scripti: hoc lib. c. 27. ‘Super hæc timor incessit Sabini belli.’ Solent sæpius hæc vocabula in libb. vett. confundi. Vide exempla inf. ad xxiii. 36. § 6.

Quod triginta jam conjurasse populos, concitante Octavio Mamilio, satis constabat] *Quadráginta*, pro *quod triginta*, Harl. 1. errore scribæ. Triginta populorum Latii sæpe meminit Dionys. Halic. ut Antiq. vi. p. 390. 398. et alibi. Recensens tamen, quinam contra Romanos conjurarint, enumerat tantum viginti quatuor populos l. v. p. 326. Idem denique feriarum Latinarum quadráginta quidem et septem populos participes fuisse dicit l. iv. p. 250. verum hæ non ad solos Latinos, sed ad Hernicos quoque et Volscorum quosdam pertinuerunt, ut ipse eodem

loco narrat. Præterea *conjurasse jam populos* Leid. 2. Denique *Octavo Manilio* Flor. et Klockian. *Octavo Manilio* Leid. 1. *Octavio Manilio* Voss. 2. Port. Lipsiens. et Hav. *Octavio Manillio* Harl. 2. Similiter erravit Pighius in Annal. ad cclii. p. 80. monens, corrigendum *Manilii* prænomen esse, quod *Octavus*, non *Octavius*, fuit; quem sine dubio in hunc errorem præcipitarunt, quæ Sigonius notat ad Liv. 1. 49. § 9. Sed videnda quæ refellendo Sigonio ad eum locum conlata sunt. Vocem *Mamilius*, librariis minus notam, sæpius in notiorum *Manilius* corruptam esse, etiam patebit ex illis quæ dicentur ad III. 18. § 2.

§ 4 In hac tantarum expectatione rerum] Cicero ad Q. Fratr. l. II. ep. 16. sine præpositione, 'Magisque sum sollicitus expectatione ea, quam metu.' Duk. Mox mentio orta est, addita ultima voce, Harl. 2.

Sed nec quo anno, nec quibus factis consulibus] Antiq. lectio, nec quibus facti consulibus. Nentra sincera est. Originem erroris accipe: quia statim sequitur *ex factione*, scribe non satis attentus quibus *factione* scribere est orsus, nec delevit postea priores duas syllabas jam inceptæ perperam dictionis. Itaque fragmentum id *facti* doctus quispiam mutavit in *factis*, ut quadraret cum utrinque positis ablativis. Tu vero, me auctore, sic castiga: Sed nec quo anno, nec quibus consulibus, quia *ex factione Tarquinia* (ita habet Archetypum, nec est opus altero denominativo *Tarquiniana*), *essent*, id quoque enim traditur, parum creditum sit, nec quis primum dictator creatus sit, satis constat. Rhen. Pall. et Camp. nec quibus factis consulibus: cuius subtiliter erroris rationem reddidit Rhenanus. Gebh. Nec quo anno, neque quibus Leid. 2. Ea de re dictum ad IX. 9. § 14. Hic tamen unius cod. auctoritas lectioni mutandæ non satis gravis videtur. Quin po-

tius, ut *neque*, pro *nec*, scriberetur, seq. vocem quibus librario ansam dedisse, verius puto. Tum quibus factis cons. Voss. ambo, Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. quibus facti cons. Flor. et Leid. 1. quibus factum cons. Harl. 1. Sed fontem erroris aperuit Rhenanus, quibus consulibus, media voce ejecta, scribendum docens: et ita præfert Leid. 2. Vide etiam infra hoc l. ad c. 34. § 9.

Quia ex factione Tarquiniana ut essent (id quoque enim traditur) parum creditum sit] Alii τὸ ut non habent. Restituo qui ex fact. Tarq. esse (id quoque enim traditur) parum creditum sit. Ita VIII. 18. Ms. codex, Illud pervelim, proditum falso esse, venenis absumtum, quorum mors infamem annum pestilentia fecerit. Klock. quem etiam vide in epist. ad Lipsium, quam edidit Burmannus Syllog. Epist. tom. I. p. 391. *Tarquiniana*, quod Rhenanus damnavit, superest in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. et Neap. Latinii. *Tarquiniana* in Hav. Sed *Tarquinia* habent Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. Omnia verba hæc, quia ex factione, &c. creditum sit, ab Oxon. B. exsulare, auctor est Hearn. Ceterum qua vitiosa editione, ubi *ex factione Tarquiniana ut essent* invenit, Klockius usus fuerit, omnino iguoro; nulla enim earum, quas ego inspexi, τὸ ut exhibet. Ipsa Mediolan. 1505. qua usus est, cuiusque margini codicis sui varias lectiones aliaque adscripsit, præfert itidem *ex factione Tarquiniana essent*. Fateor etiam, me non adsequi, qua ratione hoc loco qui ex *factione Tarquiniana* esse legi voluerit, aut quis sensus in verbis ita inmutatis futurus sit. Locus omnino sanus est, nisi quod cum Rhenano scribendum sit, quia ex *factione Tarquinia essent*. 'Factio Tarquinia,' ut 'nomen Tarquinium' I. 47. 'Dii te penates patriique, et patris imago, et domus regia, et in domo regale solium, et

nomen Tarquinius creat vocatque regem.' Non vidit Klockius, quemadmodum voces in ordinem redigendæ sint, idque ei inposuit. Ita autem construendum: nec quibus consulibus parum creditum sit, quia ex factione Tarquinia essent.

§ 5 *Apud veterimos tamen auctores T. Lartium dictatorem*] *Apud vet. tantum* editi velt. usque ad Aldum, qui tamen reposuit. Et ita omnes scripti. Vide ad III. 46. § 1. Deinde *Tutium Largium* Gaertn. *T. Largium* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Harl. uterque, Port. Lipsiens. et Hav. *T. Largum* Leid. 2. Vide sup. hoc c. ad § 1.

Sp. Cassium magistrum equitum] 'Nam cum apud veteres dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, et magistris equitum sibi eligerent, qui associati participales curas, at militiæ gratia secundum post eos potestatem gererent,' &c. Ita enim emendo cap. unicum D. de Offic. Præf. Præt. quod vulgo corrupte legitur. Adde I. 2. § 18. et 19. D. de Orig. Jur. Klock.

Consulares legere: ita lex jubebat, de dictatore creando lata] Pighius in Ann. Rom. ad an. CCLII. p. 81. existimat, Livium hoc argumento, non M. Valerium, sed T. Lartium, primum dictatorem dictum evicisse, quod Valerius nondum consularis esset, et lex de dictatore creando lata consulari legi juberet. Similiter Jensus de Dictat. Pop. Rom. c. 4. Livium hoc loco testari putat, lege, quæ de dictatore creando lata est, constitutum fuisse, ut sive consul sive consularis dictator legeretur. Verum neutrum ex verbis Livii effici potest, nisi pro *consulares legere* reponatur *consularem legere*, cui emendationi omnes codd. adversantur. Conspiciunt enim, quotquot vidi, in vulgata lect. nisi quod in Voss. 2. sit *consulares legi*. Neque video, quo illud *legere* referendum foret, si *consularem* reponendum sit. Contra *con-*

sulares accipio casu primo, ut illi dicantur legisse dictatorem; et inde jam argumentum petit Livius, cur Lartium potius consularem, quam M. Valerium, qui nondum consul fuerat, primum dictatorem dictum opinetur, quod verosimilius sit, consulares sui potius, quam inferioris ordinis, virum ad hanc dignitatem evexisse. Neque obstat huic opinioni, quod alias semper dictator ab alterutro consule, vel ab uno ex tribus militum consulari potestate, dictus fuerit. Causa enim, quæ hodie silentio scriptorum oblitterata est, fuisse potuit, cur id munus hoc tempore consularibus datum sit; potuit etiam Livius in ea re errasse; certe aliter rem narrat Dion. Hal. Ant. v. p. 334. et seqq. nisi alios auctores Dionysius, alios Livius secuti fuerint. Certe Livium credidisse, non eo modo, quo postea dici consuevit, hoc tempore dictum esse, ex additis illis verbis, *ita lex jubebat*, satis patet.

§ 6 *Eo magis adducor, ut credam*] *Ego magis* Leid. 2. contra sensum Livii, qui tanto magis, primum dictatorem fuisse consularem, se credere dicit, quod lex de eo creando lata juberet, ut a consularibus legeretur. Similiter supra erratum erat in eodem cod. I. 55. § 8.

Lartium, qui consularis erat] Immo si primus dictator, ut Livius contendit, hoc anno creatus est, Lartius non consularis, sed consul, erat. Vel itaque sub voce 'consularis' comprehenditur is, qui adhuc consulatum gerebat, vel error hoc loco admissus est, sed inveteratus, et qui omnes codd. obsedit. Is autem emendabitur, si legamus *qui consul erat*: ut munda originem habuerit ex compendio scribendi, *cos.* vel *cons.* quo et *consul* et *consularis* indicatur in membranis antiquis. Vide quæ dicuntur ad Epit. Liv. I. LVIII. Dionysius Halic. primum dictatorem dictum nar-

rat triennio post, et quidem honorem conlatum esse in eundem T. Lartium. Quum autem eo anno secundum consul esset, et consul et consularis eo tempore erat.

Potius quam *M. Valerium Fusium Valesii nepotem*] Aliam lect. e vet. eruemus, quæ sic habet, *M. Valerium, M. Fusium, Volesi nepotem*. Scribo, *M. Valerium Marci F. M. Volesi nepotem*. Notum est *F.* filium significare. Sic rursus l. III. proxime sequenti c. 25. 'Cum *M. Valerio*,' inquit, 'Valerii filio, Volesi nepote, quæstor erat T. Quintius Capitolinus.' Porro quæ de Furiis et Fusiis, Valeriis et Valesiis ex auctoritate Fabii Quintiliani solent adferri, non puto hic habere locum. *Rhen.* Hunc primum dictatorem creatum esse, contra atque tradit Livius, eundemque *Volusi*, non *Volesi*, nepotem fuisse, quemadmodum etiam scriptum est in Capitolinis lapidibus, docet Festus l. XIII. voc. 'Optima lex,' cujus verba subjungam, partim quia vulgo mendosa leguntur, partim etiam, quia digna sunt quæ recitentur: inquit autem: 'Optima lex cum nominabatur in magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quam plenissimum posset, jus esse significabatur. Ut fuit *M. Valerii Marci filii Volusi nepotis*, qui primus magister populi creatus est: postquam vero provocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, ut optima lege, utpote imminuto jure posteriorum magistratum.' Erravit porro *Rhenanus*, qui *M. Volesi nepotem* correxuit. Nam *Volusus* prænomen est Valeriorum, ita ut *Marcus* sit supervacaneum. *Sigon.* Primum adnotabo scripturam eodd. *Pall.* quorum primus *M. Valerium Fusum Volesi nepotem*. At *Pal.* 3. *M. Valerium Fusium Volesi nepotem*: secundo concinit *Campanus*. Ex quibus apparet, quam frustra fuerit cum *Rhenanus*, eruens e suo cod. *M. Va-*

lerium Marc. F. M. Volesi nepotem, tum *Sigonius*, ex lapidibus Festo respondere satagens *Volusi*. Gebh. *M. Valerium Fufum, Volesi Flor. M'. Valerium Fusum Volesi nepotem Voss.* 1. *M'. Valerium Fufum Volesi nepotem Harl.* 1. *M. Valerium Fufum Volesi nepotem Leid.* 1. et *Harl.* 2. *M. Valerium Fusum Volesi nepotem Voss.* 2. et *Leid.* 2. *M. Valerium Fusium Volesi nepotem Portug. Lipsiens. et Gaertn. M. Valerium Fusum Valesii nepotem Hav. M. Valerium M. F. Fufum Volesi nepotem Klockian.* In primis edd. constanter vulgatum est *M.* vel *Marcum Valerium Fusium Volesi nepotem*. Postea *Froben.* 1535. dedit *M. Valerium, M. Filium, Volesi nepotem*. Quæ editio quum ex mente *Rhenani* emendata sit, ejusque lectiones passim receperit, suboriri posset suspicio, operarum errore in notis ejus scriptum fuisse *M. Volesi nepotem*, et eo magis, quod emendationem firmet altero *Livii* loco, ubi *Volesi nepote*, non *M. Volesi*, laudatur. Verum pariter *M. Volesi filium* ex cod. suo laudat infra cap. 30. ubi eadem *Frobenii* ed. prænomen *Marcum* etiam omisit. Postea *Gruterus* in ultimam ed. recepit *Manium Valerium M. filium Volesi nepotem*, quod recentiores omnes retinuerunt. Eamdem lectionem etiam veriore puto, tum quod ita vocetur in quibusdam Mss. quorum jam lectiones recensui, tum etiam quod ap. Fest. loc. quem *Sigonius* laudavit, in antiq. edit. constanter *Mani Valerii* exstet. Jam autem sæpius quidem prænomen *Manius* inscitia librariorum abiit in magis notum *Marcus*. Vide ad xxvii. 25. § 2. sed aut nunquam, aut rarius, *Marcus* in *Manius*. In avi etiam nomine *Sigonio* adsentiens verius puto *Volusi nepotem*. Id enim persuadet marmorum Capitol. auctoritas et insuper Festi loc. laud. lectio, cujus antiquiores edd. omnes habent *Volusina* vel *Volusina gentis*, pro quo recte

emendatum *Volusi nepotis*. Vide quæ olim notavi ad Sil. II. 8. Id tamen invitis omnibus codd. in contextum admittere ausus non sum.

Moderatorem et magistrum consulibus adpositum] Vide Cic. de Finib. extremo lib. III. Sen. epist. 108. et Festum in 'Optima lex.' *Klock*. Copulativam, in duabus postremis edd. omissam, ut opinor, lapsu typorum, revocavi, quod nec a patre quidquam annotatum inveniebam, et ipse ex Flor. S. Marci eam adscripseram. Utique habes hoc lib. c. 23. 'Ipsi futuri arbitri moderatoresque publici consilii.' Et cap. 33. 'Huic interpreti arbitroque concordia.' Sic 'legati oratoresque,' vel 'legati facialesque.' *Jac. Gron.* Copulam agnoscunt etiam omnes, quos adhibui, codd. neque ullum Oxoniensium dissensum Hearne adnotavit. Errorem typographorum, quem in paternis edd. commissum fuisse *Jac. Gron.* notavit, bona fide servavit *Donjatus*. Præterea *oppositum* *Leid.* 2. quomodo, vel etiam *impositum*, malebat idem *Donjat*. *Quinctil. Declam.* III. 9. 'Illa inpositus cohibet magister.' At nihil muto. Nam ita 'adponere custodem' sæpissime occurrit, et multis exemplis illustravit *Gebh.* ad *Cornel. Nep.* in *Dion.* cap. 4. Quibus adde *Sueton.* in *Tiber.* cap. 22. 'Hunc tribunus militum, custos adpositus, occidit.' In *Aug.* cap. 48. 'Nec aliter universos, quam membra partesque imperii, curæ habuit, rectorem quoque solitus adponere ætate parvis aut mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent.' In *Claud.* cap. 2. 'Diu, atque etiam post tutelam receptam, alieni arbitrii et sub pædago fuit, quem barbarum et olim superjumentarium, ex industria sibi adpositum, ut se quibuscumque de causis quam sævissime coerceret, ipse quodam libello conqueritur.'

§ 7 Qui si maxime ex ea familia legi dictatorem vellent] Quia, pro qui, est

in *Voss.* 2. quod in *Harl.* 2. *Gaertn.* et *Hav.* Sed nihil mutandum. Qui, nempe consulares, quorum mentio præcessit. Passim hæ voces qui et quia, ut et qui et quod, notis perscriptæ, ob ductum similitudinem in Mss. commutari solent. De prioribus vide ad XXXVI. 33. § 5. de alteris ad III. 58. § 7. Præterea si max. vell. ex ea fam. legi dict. *Voss.* 1. et *Leid.* 2.

M. Valerium, spectatæ virtutis consularem virum] Deest hic et particula, quæ inserenda est hoc modo, potius *M. Val., spect. virt. et consul. virum.* *Rhen.* Particulam connectentem habent omnes nostri præter unum *Leid.* 2. in quo male omittitur. Primum autem ab illis expuncta esse videtur, qui per eam diversos casus minus recte conjungi existimabant: adversus quos disputat *Sanctius* in *Minerva* III. 14. et *Jac. Perizon.* ad eum locum.

§ 8 Magnus plebem metus incessit, ut intentiores essent ad dicto parendum] *Lego int. esse ad dicto par.* nam altera lectio, Latina quamvis, sordet *Livio.* Ms. etiam habet *incessere*; ut omnino legendum sit, *mag. pleb. metus incessere, int. esse ad dicto par.* *Klock.* Nostri nihil mutant, nisi quod *incessisset* præferant *Leid.* 1. *Lipsiens.* et *Port.* Neque caussam video, cur 'magnus, ut essent,' pro 'tantus, ut essent,' vel potius pro 'magnus, adeo ut essent,' *Livio* sordere debeat, quum optimi etiam scriptores ita loqui soliti sint. Vide *Bentl.* ad *Hor. Epist.* II. 2. 87. *Paullo ante viderent, pro viderunt, Port.*

Qui pari potestate essent] De auxilio adpellandi parem potestatem agit *Schultingius* in *Dissertat. de Recusatione Judicis* c. 6. § 6. *Duk.*

Neque enim, &c. alterius auxilium] *Ad alt. aux.* addita præpositione, *Voss.* 1. et *Leid.* 2. Sed male.

§ 9 Eo magis, quod . . . crediderant] *Eo magis, quam quod . . . crediderunt*

Voss. 2. Paulo ante *Sab. creatus etiam Rom. dict.* Harl. 2. et Lipsiens.

§ 10 *Adolescentibus darent, responsum*] *Et responsum* Port. Videtur librarius scribere voluisse *est responsum*. Sed nihil novandum. *Adulescentibus* Flor.

§ 11 *Præstare Sabini (id enim postulatum erat) in animum inducissent*] Antiq. lectio, *præstare Sabinum, id enim postulatum*. Forte legendum *præstare Sabini tum (id enim post. erat) in anim. ind.* Rhen. Membranæ Colon. et Fuld. non habent illa *Sabini tum*, videnturque profecta ex officina Beati; qui cum in Spirensi suo exemplari reperisset, ut ait, *Sabinum, Sabini tum* nobis ex eo fecit: qui cedat aliquando, si pudor, plurimum et optimæ notæ codicum consensui. *Mod.* Diomedes Gramm. i. 4. p. 362. notat, 'præstare' ap. Sall. Hist. III. pro præbere positum, cum alias sit, melius esse et antecedere. Locus Sallustii hic est: 'Per Deos immortales utrum censetis me vicem ærarii præstare, an exercitum sine frumento et stipendio habere posse?' Sic inf. v. 32. 'Stipendiumque ejus anni exercitui præstarent.' *Klock.* Recte reprehendit Rhenanum Modius, temerarie infercientem *Sabini tum* contra omnes Mss. certe nostros et Campani ed. *Gebh.* Verba *præstare Sab. id enim post. erat* omittuntur in Harl. antiq. sed librarii negligentia, cui illa omittendi ansam dedit *τὸν erat* repetitio. Vide similia plura exempla ad ix. 11. § 11. Reliqui codd. quibus usus sum, uno consensu *præstare Sabini*, sine *τὸν tum*, quod Froben. an. 1535. ex conjectura Rhenani adoptarat, sed jam ante Modium Parisienses an. 1573. omiserunt. Nihil etiam ex Oxoniensibus suis notat Hearne. Quum autem similiter *τὸ tum* omiserit, neque is eam voc. in illis reperisse videtur.

Tacitæ induciæ quietum annum tenere] Vet. lib. *datæ induciæ*. Quam-

quam libro extremo ait c. 61. 'Velut tacitis induciis quiete utrimque sumpta.' *Sigon.* Probe *tacitæ induciæ*, quod flagitat totus contextus. *Sigonius* tamen nimium credulus, inventa lectione *datæ induciæ*, pendet quid sequatur. Eam, quamvis exstet in Pal. 2. improbam existimo. *Gebh.* *Datæ induciæ* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. *tacitæ miliciæ* Voss. 1. et Leid. 2. Sed, nihil mutandum esse, recte Gebhardus monuit. Indicat enim Livius, quamvis bellum indictum fuerit, non tamen id extemplo gestum fuisse, sed utrosque ab armis abstinuisse, quasi induciæ forent, in quas tamen consensus non est. Inf. xxiii. 46. 'Posteriorum diem induciis tacitis sepeliendo utrimque cæsos in acie consumserunt:' ita recte Lipsius, pro *induciis datis*, restituit ex suo cod. cui nostri consentiunt. 'Velut pactas inducias' vocat Tac. Hist. ii. 15. 'Ac velut pactis induciis, ne hinc classis, inde eques subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim, Narbonensis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum inferioris Liguriæ revertere.' Præterea, *tacitæ induciæq; tum annum tenere* Leid. 1. Verum huic codici, qui ex alio, unica serie exarato, descriptus videtur, frequens est, culpa inperitioris librarii, ut literas, in unum vocabulum cogendas, in varias voces dividat, vel contra dividendas conjungat. 'Annus quietus,' ut xxxii. 21. 'Quietum inde fore videbatur reliquum æstatis tempus:' contra 'annus bellicosus;' de quo vide Gron. ad vi. 6. § 14. Sed *quiet. animum ten.* Voss. 2. qui error sæpe in Mss. obvius est. Vide ad xxxii. 5. § 2. Denique voces transponit Harl. *quiet. ann. cons. ten.* At ita distinguendum foret *Bell. indictum; datæ induciæ. Quiet. ann. cons. ten. Ser. Sulp. &c.* Sed vulgatum præstat.

CAP. XIX. § 1 *Coss. Ser. Sulpici-*

us, *M. Manlius Tullius*] Quidam codd. pro *Servio*, *Servilio* habebant: sed errant. Servius enim prænomen est, Servilius nomen. Rursus alii *Tullius* mutarunt in *Tullus*. At illos refellit Cic. de Claris Orat. c. 16. ubi mortuorum laudationes carpit. 'Ut si ego,' inquit, 'me a M. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Ser. Sulpicio consul anno decimo post exactos reges fuit.' *Glar.* Fæde erratum est in altero horum consulum nominando: est enim scribendum *Ser. Sulpicius*, *M'. Tullius*, id est, *Manius Tullius*. Hujus lectionis auctor est Dionysius, qui inquit l. v. p. 317. *Ξερόνιος Σουλπίκιος, Μάνιος Τούλλιος Δόγγος*. Et Cic. in Bruto, qui c. 16. ait, *M'. Tullium* cum *Ser. Sulpicio* consulem fuisse anno x. post reges exactos. Quod Glareanus non vidit. ['Glareanus etiam hos consules prodidit x. anno. Sed illud *M'*. cum apostropho non vidit: magnum scilicet erratum. Sed, quæso, Cicero vocatus estne *Manius*, an *Marcus*? Lege verba Ciceronis diligentius: non enim ad solum nomen *Tullius*, sed etiam ad prænomen alluisse videtur.] *Manius* autem apud antiquos ita scribebatur, *M'*. ut in Capitolinis consulibus; aut ita, *M*; ut est in nummis argenteis multis, quos cum apud alios, tum maxime apud patrem tuum, virum clarissimum, legi, ut *M*; *Sergius*, *M*; *Cordius*. Sigon. Pall. tres et Camp. *Servilius*. Sed quibus acriter repugnant Glareanus et ipse Dionysius. Præterea de alterius consulis nomine contendunt idem Glareanus atque Sigonius. Quorum ille pertendit legendum *M. Tullius* ex illo Ciceronis de Claris Orat. c. 16. 'Ut si ego me a M. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Ser. Sulpicio consul anno decimo post exactos reges fuit: ' quia putabat Ciceronem et ad prænomen et ad nomen alluisse. At hic restitat, fæde erratum clamitans in nomine: quippe

scribendum *M'. Tullius*, id est, *Manius Tullius*, quia Dionysius v. p. 317. *Μάνιος Τούλλιος Δόγγος*. Horum contentioni interpono Mss. Pall. quorum primus *M. Mamilius Tullus*, assentiente Campano; *M. Mailius Tullus* secundus; tertius *M. Manilius Tullus*: adeo ut utrumque deceptum facile mihi persuadeam. Gebh. Cons. *Servilio Supplicio M. Manlio Trillo* excerpta mea Voss. 1. *Sulpicius M. Manlius Tullus* Florent. Cons. *Servio Supplicio M. Manlio Tullo* Leid. 2. Consules *Servilius Sulpicius M. Manilius Tullus* Voss. 2. Leid. 1. et Hav. Consules *Servilius M. Manilius Tullus* Port. Consules *Servilius Supplicibus M. Manlius Tullus* Harl. 1. Consules *Servilius Sulpicius, M. Manilius Tullus* Lipsiens. et Gaertn. Consules *tenuere* (ut fine cap. præced. dictum) *Servilius Sulpicius Marcus Manillius Tullus* Harl. 2. Ex libb. Hearnii Oxon. Cons. *Servilius Sulpicius M. Manlius Tullus* habet cod. B. Cons. *Servilius Sulpicius M. Manilius Tullus* L. 1. Cons. *Servius Sulpicius M. Manilius Censorius Tullus* N. Cons. *Servius Sulpicius M. Manilius Tullus* C. Sed, quidquid etiam præferant varie aberrantes librarii, priorem consulem *Servium* vel *Ser. Sulpicium*, alterum *Manium* vel *M'. Tullium* dictum fuisse, et ex Dionys. Halic. et ex Cicero, quorum viri docti loca laudant, hodie constat. Vide Pigh. in Annal. ad æ. ccliii. p. 84. et Jac. Gron. ad Cic. de Clar. Orator. c. 16. *Servius* et *Servilius* passim commutantur. Vide ad Ep. Liv. lib. lxxii. Sæpe etiam pro *Sulpicius* librarii corrupte dederunt *Supplicius*. Vide ad iii. 10. § 5. *Manlius* autem, *Manilius*, *Mamilius*, et similia monstra nata sunt ex minus cognito librarii prænomine *Manius*. Nullum autem eorum ferendum esse vel illud Gebhardum docere potuisset, quod in gentibus his cognomen *Tullus* fuerit inauditum. Sed nec τὸ *Tullius*, quod in

aliis est, tolerari potest, quoniam durarum gentium nomina, certe hoc tempore, in homine Romano jungi nequeant. In omnibus autem codd. eidem consuli *Marci* prænomen datur, tum ne prænominis careret, tum quod proxime ad verum *Manius* accederet. Certe cum *Marcus* in codd. simplici *M.* notari soleat, virgula ei superscripta *M̄.* in Voss. 1. non obscure *Manii* vestigia servat. Passim autem librariorum minus noto prænominis *Manius* notissimum *Marcus* substituisse dicam ad XXVII. 25. § 2. An vero periodus, quemadmodum Gronovius existimavit, concipienda sit, vehementer dubito. Fateor equidem, Livium rotundius ita scribere potuisse, si voluisset; verum, an id animi ipsi fuerit, illud est, quod quæritur. Quibusdam in locis Gronovio, qui in oratione Liviana simili ratione connectenda multus est, id facile largior, præsertim si vestigia codd. eo ducant. Invitis autem lib. ubique ita emendare, periculosius puto, quam ut placere possit. Haud absimilis huic locus infra occurrit c. 21. 'Consules Q. Clælius et T. Lartius. Inde A. Sempronius et M. Minucius: his consulibus ædes Saturno dedicata. Saturnalia institutus festus dies. A. deinde Postumius et T. Virginius consules facti. Hoc demum anno,' &c. Etiam supra c. 16. 'Consules M. Valerius P. Postumius. Eo anno bene pugnatum cum Sabinis: consules triumpharunt:' ubi facile orationi alia forma induci posset. Vide quædam adhuc loca ibi laudata. Adde c. 51. § 4. Sed admodum similis exstat locus infra IV. 30. 'Consules L. Sergius Fidenas iterum, Hostus Lucretius Tricipitinus. Nihil dignum dictu actum his consulibus. Secuti eos consules A. Cornelius Cossus T. Quinctius Pennus iterum. Veientes in agrum Romanum excursionses fecere.' Vestigiis enim Gronovii insistentibus etiam hic scribendum esse

conjicere posset: *Consulibus L. Sergio Fidenate iterum, Hosto Lucretio Tricipitino nihil dignum dictu actum. Secutis eos consulibus A. Cornelio Cosso, T. Quinctio Penno iterum, Veientes, &c.* Vide etiam ad III. 22. § 3. Si nihilo minus Gronoviana conjectura placeat, adderem tamen vocem *consulibus* circa finem, *T. Æbutio deinde et C. Vetustio consulibus Fidenæ obsessæ.* Eam enim servant omnes codd. Livium autem eandem repetere solere, modo laudata exempla docent.

Nihil dignum memoria actum] Pal. 2. *memoria egere.* Gebh. *Nihil dignum memoriæ* Flor. *Nihil dignum memoria egere* Hav. Si integriores codd. eam scripturam exhiberent, locus ita concipi posset, *Cons. Ser. Sulp. M'. Tull. nihil dignum mem. egere. T. Æbutio deinde et C. Vetustio consulibus Fid. obs.*

T. Ebutius deinde] Diphthongus non negligenda est, quam affert Dionysius l. v. p. 323. Τίτος Αἰβούριος. *Sigon. Tebutius deinde* Port. *T. Ebucius* Flor. et Leid. 2. qui in marg. *T. Vetustius* adscriptum præfert. *Titus Ebutius* Harl. 2. Sed *T. Æbutius* scribendum per diphthongum ostendunt gentis hujus nummi a Patino aliisque vulgati, ostendunt etiam varii lapides apud Gruter. Reinesium, et alios. Alibi sæpe Livio restituit Sigon. quem vide ad IV. 11. § 11. XXXIX. 9. § 2. et XLIV. 17. § 5.

Et C. Vetustius] In Vormaciensi lib. legitur *et C. Vetustius, Veturius, Vetirius.* Vide diligentiam scribæ, qui diversam lect. procul dubio seorsim adnotatam, in contextum meliore fide, quam judicio, retulit. *Rhen. Pal. 1. esse sorius Vetustius.* Pal. 3. *et Censorius Vetustius.* Gebh. *C. Vetustius Veturius Vetustius* Flor. Copula et ante secundi consulis prænomen deest in Voss. 2. Leid. 2. et Port. Vide ad h. lib. c. 17. § 1. Tum *Caii* prænominis loco *Censorius* est in Leid. 1. Voss. 2. Lipsiens. Gaertn.

Port. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Publii prænominē vocat Pighius in Annal. ad an. CCLIV. p. 85. addens causam, quod in illud consentiant Dionys. v. p. 323. et Plut. in Poplic. p. 103. Reliqui tamen codd. in *Caius* conspirant. Et Plutarcho quidem Πούπλιος Οὐερτοπίος, sed primus quæstor a Valerio Publicola creatus, non consul, memoratur: ut dubium sit, an Dion. et Plut. eundem indicaverint. Quare a vulgato recedendum non puto. Tandem *Venusius* Gaertn. *Vefusius* Voss. 1. et Leid. 2. *Veturius* Voss. 2. Et ita nomen proferunt Dion. non modo et Plut. sed etiam ipse Livius sæpissime. Verum quemadmodum *Fusius* olim a Romanis dicebatur, qui postea dictus est *Furius*, ita et *Vetusius* adpellabatur, qui deinde *Veturius*. Idque Liv. hoc loco servavit, ut et infra c. 28. Vide etiam ad c. 30. § 9. et ad c. 31. § 8.

§ 3 *Aurelius Postumius dictator*] Omnia Livii exemplaria *Aurelius Posthumius* habent, pro eo, qui ad Regillum lacum Latinos vicit, Dionysius et alii *Aulum Posthumium*, non *Aurelium P.* scribunt. *Sabell.* Pall. Camp. *Aurelius Postumius*, Gebhard. *Aurelius Postumus* habet Voss. 1. *Aurelius Postumius* Leid. ambo, Port. Klockian. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. C. et L. 2. Reliqui servant *A. Postumius*. Et ita triennio post consul constanter ab omnibus nostris vocatur c. 21. Sæpe autem *Aurelius* et *Aulus* permutantur in Mss. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXIV.

Magnis copiis peditum equitumque profecti] *Magnis copiis peditumque equitumque* Port. a m. pr. *magnis copiis peditum equitum* Harl. 2. *magnis copiis equitum peditumque* Voss. 2. Vide ad XXVII. 13. § 9. Potius Livius *peditum equitumque* dixisse videtur, quam *equitum peditumque*, ut ita vocem *equitum*, quæ modo præcesserat, quantum posset, removeret, ne proximior loco repetita ingratiore

auribus accideret. Mox concurrerunt, pro *obcurrerunt*, Hav. a m. pr.

§ 4 *Sustineri ira non potuit, quin extemplo confligerent*] Vir doctus, cuius eruditioni et ingenio plurimum tribuo, existimabat, vocem *ira* delendam, ac legendum esse *sustineri non potuit*: eodem modo, quo Livius sæpius dixit ‘*sisti non potuit*:’ de qua locutione agit Gron. ad iv. 12. § 9. Confido tamen, ipsum, qua est humanitate, non ægre laturum, si me in alia omnia abire, et receptæ lectioni, quam constans omnium codd. consensus defendit, adhærere profitear: ut hoc loco *ira non potuit sustineri*, ita alibi ‘*vis*,’ ‘*inpetus non potuit sustineri*.’ II. 47. ‘*Sustineri deinde vis nequit*.’ XXVIII. 13. ‘*Postquam acrius ultimis incidebat Romanus, neque sustineri inpetus poterat*.’ c. 15. ‘*Quum eo ipso acrius, ubi inclinatam sensere rem, victores se undique inveherent, nec facile inpetus sustineri posset*.’

§ 5 *Gravius atque atrocius fuit*] Pall. et *atrocius*. Gebh. Et *atrocius fuit* etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Paulo ante *Ergo et præl.* pro *etiam et præl.* Lipsiens. et aliqñ, id est aliquando, pro *aliquanto*, Gaertn. Qui error facile nasci potest ex verbi præeuntis prava pronuntiatione.

Sed suismet ipsis corporibus dimicantes] *Scribo suismet ipsi*: et semper hæc duo diversis ita casibus posuisse Livium existimo, quoties oratio pateretur. Sic sup. c. 9. ‘*Nec hostes modo timebant, sed suosmet ipsi cives*.’ quod e Rhenani lib. restitutionum male sollicitat e malo suo Sigonius. Inf. c. 42. ‘*Ad bella externa prope supererant vires, abutebanturque iis inter semet ipsi certando*.’ c. 44. ‘*Æternasque opes esse Romanas, nisi inter semet ipsi seditionibus sæviant*.’ Sic Andr. Bechar. Ascens. Mogunt. III. 56. ‘*A cuius crudelitate vosmet ipsi armis vindicavistis*:’

quod iterum male sollicitat Sigonius. c. 61. 'Sibimet ipsos victuros, non ut decemvirosum victores præmii essent.' vii. 35. 'Erumpendo hinc vosmet ipsi servate.' Hæc cur ita malim, si causam quæras, tot occurrent emempla, ut annotare tædio sit futurum. Habe tamen hoc lib. c. 12. 'Ne ignorando regem semet ipse aperiret, quis esset.' v. 45. 'Compressique ab Cædicio centurione, quem sibimet ipsi præfecerant.' viii. 26. 'In tenebris et multitudine semet ipsa impediende.' J. F. Gron. Ubique apud optimi ævi scriptores receptissimum est, ut pronomen *ipse*, alteri prænomini additum, ab eo casu differat; eaque ratio loquendi postea neglecta est, et præsertim indoctis posteriorum temporum librariis ferme incognita evasit, unde passim ex Mss. hæc linguæ Latinæ elegantia sublata, et locutio, proba quidem, at trita magis et vulgaris, ei substituta est; licet nonnulla loca sint, quæ manus scribarum contaminatas evaserint. Talia in Livio multa adhuc, qui in primis ita loqui amavit, supersunt. Ut iii. 35. 'Ars hæc erat, ne semet ipse creare posset.' iv. 51. 'Summa moderatione ac lenitate per paucorum supplicium, quos sibimet ipsos conscisse mortem satis creditum est, transacta re.' v. 23. 'Tandem eo decursum est, ut qui se domumque religione exsolvere vellet, quum sibimet ipse prædam aestimasset suam, decumæ pretium partis in publicum deferret.' vi. 35. 'In præsentia tribunos plebis fieri placuit, quo in magistratu sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperirent.' xlv. 5. 'Si committere se iudicio non audeat, liberaret religione templum, ac sibimet ipse consulere.' Et eod. cap. 'Ut renunciaret populo, Euandrum sibi ipsum mortem conscivisse.' Et c. 44. 'Mire lætum et ea benignitate in se populi Romani regem fuisse ferunt, munera sibi ipsum emisse.' His

omnibus, et quæ plurima congeri possent, locis et in scriptis et in editis constanter ea lectio servatur. At alia supersunt multa, ubi codd. partim a se, partim ab edd. in diversa abeunt, eorumque nonnulli huic, nonnulli alteri lectioni favent. Ejus generis sunt iv. 35. 'Quod admiratione eorum, quos adisset, stupens in æterno se ipsa teneret servitio.' xxii. 57. 'Altera sub terram, ut mos est, ad portam Collinam necata fuerat, altera sibimet ipsa mortem consciverat.' x. 28. 'Inferensque se ipse infestis telis est interfectus.' xxiv. 5. 'Traditusque Andranodoro torquendus, de se ipse haud cunctanter fasus, conscios celabat.' xxxviii. 56. 'Increpando, quod degenerarit tantum a se ipse.' xxxix. 39. 'Rens absens, citatus, voluntarium non sibimet ipse solum, sed etiam funeri suo exsilium indixit.' Epit. Liv. lib. cxxxiii. 'In ultima rerum desperatione, præcipue occisæ Cleopatæ falso rumore impulsus, se ipse interfecit.' Omnibus his locis ita, ut laudavi, vulgo editum exstat, eamque etiam, licet variant codd. vel vetustissimæ edd. veriore scripturam esse existimo. Eandem etiam ex auctoritate Mss. revocandam puto xxxiv. 17. 'Quam rem adeo ægre passi, ut multi mortem sibimet ipsi consciscerent.' Laudo etiam consilium virorum doctorum, qui præeuntibus codd. vett. hanc lectionem Livio vindicarunt, ut Rhenani ad xxvii. 3. § 2. et J. F. Gronovii ad Liv. xxi. 14. § 1. xxix. 7. § 9. et c. 36. § 12. et xxx. 30. § 24. Verum non ferendum et mali exempli esse censeo, si Livium ubique, etiam invitis Mss. vel excusis libb. in hanc formulam cogereamus, quum altera loquendi ratio, licet vulgi usu magis trita, nihil contineat, quod cultiori Latio vitio verti possit. Conspirantibus itaque codd. manu et typis descriptis in vulgatiorem locutionem, eam etiam par-

tim retinendam, partim, ubi viri docti eam ex ingenio mutare conati sunt, adversus eorum conjecturas defendendam existimavi. Ita hoc lib. c. 42. 'Abutebanturque iis inter semet ipsos certando.' III. 61. 'Sibi met ipsis victuros, non ut decem virorum victores præmium essent.' VIII. 25. 'Velut capti a suis met ipsis præsidii indigna jam liberis quoque ac conjugibus, et quæ captarum urbium extrema sunt, patiebantur.' X. 40. 'Qui auspicio adest, si quid falsi nunciat, in semet ipsum religionem recipit.' XXXIII. 12. 'Ad hæc Quinctius negare, Ætolos aut moris Romanorum memores, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse.' XXXIX. 39. 'Ingens certamen tribunis et inter se ipsos et cum consule fuit.' His omnibus, inquam, locis adeoque illo etiam, quem præ manibus habemus, ubi Clericus audacter conjecturam Gronovii, non præmonito lectore, in contextum recepit, vulgatam lect. servandam iudico, idque non aliam ob causam, quam quoniam snadeant libri Mss. et sanior critiens. Quare si codd. produci queant, qui his etiam locis alteram lectionem firment, iis vel primus consentire paratus sum, quod non verosimile videatur, librariorum indoctum genus eruditorem et minus cognitam locutionem notiori substituisse. Eadem fere mihi sentiunt Burmannus ad Nason. Met. x. 523. et Phædri III. 18. 3. Duk. ad Flori III. 18. § 7. et Cort. ad Sall. Cat. c. 20. § 6. et quos ipsi laudarunt. Idem autem non in Livio solo, sed et aliis omnibus elegantioris ævi scriptoribus, etiam ipso Cicerone, observandum arbitror.

Nec quisquam procerum ferme aut hæc aut illac ex acie sine vulnere] Ita primum editum fuit in postrema Gruteri; eamque lect. omnes, quas vidi, recentiores, sola Doujatiana excepta, servant. At omnes priores habent *aut hæc aut illa ex acie*. Et ita est in

Delph. et Var. Clus.

Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. antiq. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *aut hæc aut ex illa acie* Port. *aut ex hac, aut ex illa acie* Harl. 2. *aut hæc aut illa acie* Gaertn. *Illac*, sed adverbialiter, utitur Liv. x. 27. 'Illac fuga, inquit, et cædes vertit, ubi sacram Dianæ feram jacentem videtis. Hinc victor Martius lupus,' &c. *illac* quidem pro pronomine 'illa' obcurrere novi apud Plant. in Amphitr. II. 2. 186. 'Quid illac impudente audacius?' Sed an Livio, et seculo, quo is vixerit, id dignum sit, videat, qui primus recepit. Ego Mss. adhærendum non dubito. De præpositione in sedem mediam trajecta vide mox hoc cap. § 8.

§ 6 *Prima in acie suos adhortantem instruente[m]* Pall. *suos hortantem*, Gebh. *Hortantem* etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Haverk. Sall. in Jug. c. 49. 'Pauca pro tempore milites hortatus, aciem, sicuti instruxerat, transversis principiis in plana deducit.' Justin. II. 4. 'Hortatur comites, frustra et Ponti sinum et Asiam edomitam esse dicit.' ubi vid. Græv. Academiæ Trajectinæ olim præcipuum decus ac præsidium. Ipse Liv. IX. 22. 'Orando hortandoque equites prælium integravit.' XXXIX. 11. 'Ut turbatos hostium ordines et trepidationem pavoremque et fluctuantia viderunt signa, hortantur, orant milites, ut percussos invadant.' Similiter in venatione 'hortari canes,' de quo vide Ulit. ad Nemes. Cynege. 196. et Burm. ad Nason. Epist. Her. IV. 44. et Met. III. 242. Verum nec alterum *adhortantem* damno.

Tarquinus Superbus, quamquam jam ætate et viribus erat gravior] Rursus *προεπιλήττει* Livius; sed frustra. Nam Dionysius VI. p. 349. negat, parentem Tarquinium huic adfuisse pugnae, quippe jam nonagenarium; filium autem Titum cum dictatore congressum, Sextum etiam hæc pug-

Livius.

18 R

na occisum, quem Gabii perisse Livius ad finem lib. i. scriptum reliquit. Hoc in loco Livius Tarquini filii nomen omisit, ut variatum in historia hic non dubitem. *Glar.* De locutione 'ætate et viribus gravis' vide ad XL. 42. § 12. Transpositis etiam vocabulis *Sup. Targ.* Gaertn.

Equum infestus admisit] 'Equum admittere' exponit Budæus Annot. Poster. in Pandect. in princ. p. m. 8. conscendere equum. Sed humani quid passus est vir magnus. Significat autem celeri cursu equum in aliquem inmittere, vel concitare. Ostendit hoc Val. Max. qui hanc locutionem ita interpretatur v. 6. ex. 5. 'Caput suum' (Decius) 'pro reipublicæ salute devovit, ac protinus concitato equo in hostium agmen, patriæ salutem, sibi mortem quærens, inrupit.' Confer cum loco Cic. de Finib. II. 19. 'Num etiam P. Decius, cum se devoveret, et equo admisso in mediam aciem Latinorum inrueret.' Vide H. Magium Var. Lect. I. 7. et Fr. Flor. Sabin. Lect. Subsec. II. 8. Hæc ad marginem Livii adnotarat olim Scherpezeelius, 'Admittere equum' pro concitare, inmittere, utitur etiam Liv. XXV. 19. 'Signum equitibus datum est, ut in hostem admitterent equos:' ubi 'admittere equum' pro conscendere capi nequit, nisi simul statuatur, equites in aciem educos equis adstitisse, eosque tum demum conscendisse, quum in hostem procursuri essent. Eadem locutione utitur Ovid. quoque Epist. Heroid. I. 36. 'Et lacer admissos terruit Hector equos.' Ubi respicienda quæ viri docti notarunt: et Trist. El. III. 5. 55. 'Hunc utinam nitidi solis prænuncius ortum Adferat admisso Lucifer albus equo.'

Ictusque ab latere, concursu] *A latere* Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. Similiter etiam olim edebatur: pro quo Aldus *ab latere* substituit, concurrentibus reliquis codd. Prætere-

acceptus, pro receptus, Gaertn.

§ 7 *Et ad alterum cornu Aebutius*] *Ex altero cornu* Harl. 2. Sed vulgatum elegantius est, ac merito præferendum. *Ad alterum cornu* est in altero, apud alterum cornu. Inf. VII. 7. 'Neque segnius ad hostes bellum adparatur:' ubi plura vide. *Et alterum cornu*, expuncta præpositione, exhibet Gaertn.

§ 8 *Tantaque vis infestis venientium hastis fuit*] Pall. 1. et 3. *invenientium.* Gebh. Loco non moveo. Tamen, quia proxime præcedit *veniens*, duo Pall. *invenientium*; fortassis fuerit *invehentium.* Subaudi *se*, qualibus de nonnullis Observ. II. 7. Sed et 'vehens,' qui vehitur. XXII. 49. 'Quum prætervehens equo sedentem in saxo cruore oppletum consulem vidisset.' Et 'vectores' Petronio epibatæ, qui navibus vehuntur. Justin. XI. 7. 'Plaustrum, quo vehenti regnum delatum fuerat.' Cic. de Nat. Deor. I. 28. 'Qualis ille maritimus Triton pingitur, natantibus invehens belluis, adjunctis humano corpori.' J. F. Gron. *Tantaque vis infestis ven. equis fuit* Leid. 2. *tantaque vis in ven. hastis fuit* Voss. 2. *tantaque vis infestis invenientium hastis fuit* Leid. 1. et Lipsiens. qualis Palatinorum Mss. lectio Gronovio *invehentium* conjiciendi ansam dedit. Ita 'vehens,' pro vectus, Livius, (sed forte Andronicus, non vero historicus, ut credidit vir doctus, qui indicem scriptorum in Putschii grammaticis laudatorum digessit) ap. Sosip. Charis. Instit. Gramm. II. p. 178. 'Ibi manens sedeto, donicum videbis me carpento vehementem domum venisse.' Cic. in Brut. c. 97. 'Cujus in adolescentiam, per medias laudes quasi quadrigis vehementem transversa incurrit misera fortuna reipublicæ.' 'Invehere se' Liv. dixit XI. 39. 'Invehabant se hostes, et in partibus extremis jam pugnabatur:' ubi alia vide exempla. Ego tamen hoc loco nihil mutandum puto, nisi

forte quis existimet, pro *invenientium* divisio vocibus scribendum esse in *venientium*. Ut ita vocula in causa fuerit, cur vox præced. ab eadem syllaba incipiens, in Voss. 2. negligentia librarii prætermissa fuerit. *Infestis in hastis* præpositione media inter adjectivum et substantivum, quod Livio frequens est. Sup. in Præfat. 'Ut me a conspectu malorum, quæ nostra tot per annos vidit ætas, avertam.' Cap. præc. 'Parvaque ex re ad rebellionem spectare res videbatur.' Hoc cap. 'Nec quisquam procerum ferme hac aut illa ex acie sine vulnere excessit.' Adhuc eod. cap. 'In Postumium, prima in acie suos adhortantem instruentemque Tarquinius Superbus equum infestus admisit.' c. 23. 'Magno cum periculo suo, qui forte Patrum in foro erant, in eam turbam inciderunt.' Vide etiam ad c. 26. Cap. 47. 'Ut altero in cornu Q. Fabium, sic in hoc ipsum consulem Manlium impigre milites secuti sunt.' c. 48. 'Aliqua ex parte inchoata concordiae spe.' III. 8. 'Victor consul, in genti præda potius, eadem in stativa rediit.' c. 27. 'Armati cum cibariis in dies quinque coctis vallisque duodenis ante solis occasum Martio in campo adessent.' c. 58. 'Regillum antiquam in patriam se contulerat.' IV. 14. 'Orare, ut opem sibi ultimo in discrimine ferrent.' xxv. 1. 'Tanta religio, et ea magna ex parte externa, civitatem incessit.' Eodem cap. 'Ut minores per magistratus sedaretur:' et alibi passim. Neque illud *venientium* mutandi legitimum satis prætextum Gronovio dare potuit, quod modo vox *veniens* præcesserit. Vide ad I. 3. § 9. Mox, addita copulante particula, et *Mamilio pectus* Voss. 1. et Leid. 2. *pectus Mamilio* Harl. 2. *pectus Mamilio* Lipsiens. quasi illa positio requireretur, quod præcesserit *brachium Ebutio*. Sed nihil muto.

§ 9 *Hunc quidem in secundam aciem Latini recipere*] *Recipere* Port. ut oratio per infinitivum efferatur. Sed nihil ob aliorum dissensum mutandum existimo.

§ 10 *Nihil deterritus vulnere prælium ciet*] Pal. 1. *bellum*. Gebh. Pariter Voss. 2. Sapius has voces commutarunt librarii. Vide ad Liv. III. 61. § 2.

Accersit cohortem exsulum Romanorum] Pall. duo *arcessit*. Et sic fuit in Pal. 3. Inf. III. 72. 'Patrum primores arcessunt:' ut habent Mss. Pall. Lib. IV. c. 2. habent omnes Pall. 'cum hostes tantum non arcesserint.' Ita quoque emendavi VIII. 20. Gebh. Stat fere apud eruditos, 'accersere' verbum nihili esse, posteriori ævo ex librariorum ignorantia natum, ejusque loco semper optimo seculo scriptum fuisse *arcessere*. Vide Vossium Gramm. I. 43. et Etymol. Ling. Lat. in voce 'Arcesso.' Grævium ad Sueton. Cal. c. 35. etiam Cort. ad Sall. Cat. c. 40. et quos ibi plurimos laudavit. De utroque etiam infra agit Gebh. ad Liv. III. 9. § 13. et ad IV. 2. § 12.

Cui L. Tarquinius filius præerat] Pall. et Campani ed. *frater*. Gebh. *L. Tarquinius frater* etiam Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. Forte olim per compendium scriptum fuerat *L. Tarquinius F.* quemadmodum vidi esse in Flor. et Leid. 1. Sed quum literam illam *F* non adsequerentur posteriores, pro ea dedisse videntur *frater*, quum debuissent *filius*. Certe frater nullus L. Tarquinius memoratur, nisi Aruns Tarquinius, qui regnante adhuc Ser. Tullio obiit, sup. I. 46. et Dion. IV. p. 234.

Eu quo majore pugnabat ira] Aldinæ debetur vitium omnium deinceps edd. Verius Andreae Romana et ejus traduces, tum Ascensiana et Moguntina, ea, quoniam majore. Vossianus quod. J. F. Gron. *Eo quod majore* etiam

Hearne ex Oxon. N. profert. Verum lectio illa in excerptis Voss. quibus usus sum, non comparet. Nam *eoque majore* laudatur ex Voss. 1. cui consentit Flor. a m. sec. et Leid. 2. *eo quo major* ex Voss. 2. Forsitan ergo Gron. Vossianum pro alio cod. memoravit. Eam enim scripturam ab ipso inventam in aliquo Ms. fuisse, viro priscae fidei adfirmanti credo. In meis quidem reliquis constanter vulgatum superfuit, nisi quod *eo quo majore* habeat Gaertn. Tò quod tamen, quomodo etiam vir doctus sibi scribendum videri in margine ed. Curionis monuerat, recepi. Vocolæ enim *quo* et *quod*, præsertim per notas scriptæ, ob ductuum, quibus indicabantur, similitudinem, facile a minus adtentis librariis commutari potuerunt, et sæpissime etiam commutatæ sunt. Vide ad xxxvi. 33. § 3.

CAP. XX. § 1 *Referentibus jam pedem ab ea parte Romanis*] *Refer. pedem jam* Harl. sec. Lipsiens. et Portug. *Refer. jam ped. Rom. ab ea parte* Hav. Mox Valerii prænomen Marcus male omittitur in Leid. 2.

Conspicatus . . . ostentantem se in primâ exsulum aciem] *Super conspicatus* Hearnii Oxon. L. 2. Deinde *ostentâq; se in primâ exsulum aciem* Leid. 1. Sed hujus cod. librario familiare esse, ut literam *m*, vel virgulam ejus loco, fini vocum inperite vel addat vel detrahat, supra non semel dictum est, et infra sæpius dicendum erit. *In primam exsulum aciem* Flor. *Obtestantemque se perperam* Lipsiens. Male etiam *acie exsulum* transpositis vocibus Leid. 2. et Voss. 1. *exulem aciem* Lipsiens. Mox § 3. *Temere inrectum in exsulum aciem*. Deinde idem Lipsiens. etiam verbis seqq. præfert *domestica in gloria*, pro *dom. etiam gloria*.

§ 2 *Tarquinius infesto spiculo petit*] *Pecit* Leid. 1. pro *petit*. Vide ad xxxvii. 15. § 2. Præterea *in senso spiculo* Lipsiens. Male. Infra hoc lib.

c. 46. 'Sic in primum infestis hastis provolant duo Fabii:' ubi plura vide. Paulo ante τὸ etiam m. sec. in Port. deletum erat.

§ 3 *Retro in agmen suorum infenso cessit hosti*] *Infesto cessit* hosti Voss. 2. sollemni librariorum errore. Vide ad ii. 46. § 7. 'Hostis infensus' etiam est iv. 10. 'Aliter tam abeuntibus, quam manentibus, se hostem infensum victoriam potius ex Volscis, quam pacem infidam, Romam relaturum:' ubi vide.

Valerium inrectum temere in exsulum aciem] In Varmaciensi libro legitur *Valerium temere inrectum*. Rhen. Ita et omnes nostri. Insuper *exsulem aciem* Port. Male. Vide ad § 1. Mox etiam quidem, pro *quidam*, Gaertn. obvio errore. Vide ad xxxix. 17. § 5.

§ 4 *Dictator Postumus*] Pall. tres *Postumius*. Gebh. Non omnes modo codd. scripti *Postumius* præferunt, sed editi etiam præter Gruterianas priores; in quibus quum culpa librariorum *Postumus* editum fuisset, id deinde ipse Gruterus in postrema emendari curavit.

Ferociter citato agmine] *Velociter* Leid. 2. Mox *super percussos* Lipsiens. *suos percussos* Leid. 2. cum Voss. 1. Sollemne fuit librariis, eas voces in membranarum vett. inter se commutare. Vide ad xxxiv. 15. § 2. et paullo infra hoc cap. § 11.

§ 5 *Cohorti suæ, quam delecta manu præsidii causa circa se habebat*] *Reponendum, cohorti suæ, quam de electa manu*. Rhen. Volenti de *electa manu* emendatum Rhenano omnes auscultarunt; cui tamen minime item Mss. nostri ac Campanus, sustinentes *quam delecta manu*, etiamsi videatur *duriusculum*. Gebh. Ab Rhenano est *quam de electa manu*, quum ederetur *quam delecta manu*. Sed utraque oratio aspera. Flor. vere, *quam delectam manu*. Tò *quam* ad sequens pertinet, non ad præcedens. Potuisset

enim dicere, *cohorti suæ, quod præsidium circa se habebat*: ut VII. 23. 'Scribendi alterius exercitus, quod ad incertos belli casus reipublicæ subsidium esset.' Cic. ad Att. I. 11. 'Judices a prætore legi, quo consilio idem prætor uteretur.' Acad. IV. 19. 'Cimmeriis ignes tamen aderant, quo tum illis uti lumine licebat.' Persius Sat. II. 29. 'quidnam est, qua tu mercede Deorum Emeris auriculas?' Sil. XIII. 192. 'Quis delecta manus, centeni cuique, ferebant Excubias.' J. F. Gron. In Voss. 2. omnis hæc pericope, *cohorti suæ, quam delecta manu præsidii causa se habebat*, negligentia librarii omittitur. Reliquorum nullus lect. Rhenani de electa manu probat. Sed *quam delecta manu*, ut ante Rhen. edebatur, servant Voss. 1. Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. et, quos Hearne Oxonii consuluit, B. L. 2. N. et C. *quam delectam manu* habent Leid. 2. et Harl. 2. Denique *quam delectam manum*, ut Gron. ex Flor. reposuit, superest in Leid. 1. et Harl. 1. quæ omnino vera lectio est. Perinde tamen esse puto, utrum *quam* referas ad seq. *delectam manum*, an vero ad præced. *cohortem*. Si cum Gronovio prins placet, locutio adprime erit Liviana. Solet enim sæpissime Livius relativum ad sequens referre, eique conveniente genere ac numero ponere. Vide ad XXXII. 30. § 5. Id tamen hic minus conspici potest, quia antecedens et consequens ejusdem est et generis et numeri. Si posterius præfers, *quam*, sive quæ vox illius loco intelligitur, *cohortem delectam manum* dictum erit per adpositionem: qua etiam figura sæpissime Livius usus est; sed quam non intellectam passim inductum scribarum genus conrumperet et mutare conati sunt. Vide plura exempla ad XXV. 34. § 10. Mox *præsidii causam* Harl. 2. Tò sc autem omittitur in Leid. 2. Utrumque inperite.

Versi a fuga Romani in hostem et restituta acies | *Versi ab fuga Pal.* 2. Gebh. *Versi a fuga Rom. in hostem, rest. acies*, omissa particula et, Hav. *Præterea ut restituta acies* Leid. 2. sollemni lapsu. Vide ad XXI. 28. § 8. Reliqui omnes nihil mutant.

§ 6 *Cohors dictatoris tum primum prælium iniit*] *Vox primum non conspicitur* in Leid. 2. Lipsiens. et Port. quæ tamen vix abesse posse videtur ob ea quæ mox subjunguntur, 'integris corporibus animisque.' Ceterum corporis, pro corporibus, Leid. 1. frequenti etiam in codd. integerrimis errore. Vide ad XXI. 60. § 7.

§ 7 *Ex subsidiariis manipulos aliquot in primam aciem secum rapit*] *Pal.* 3. *manipulis*. Gebh. Utraque lectio ferri potest. Vide ad III. 9. § 4. Quia tamen reliqui codd. stant pro vulgata scriptura, eam etiam probandam puto. Paullo ante *prope* aberat ab edd. antt. Eam vocem addidit Aldus, sine dubio ex cod. Certe eamdem omnes nostri agnoscunt. Tum *circumvectam*, pro *circumventam*, præferunt Lipsiens. et Gaertn.

§ 8 *Tanto vi majore, quam paullo ante magister equitum*] *Tanto in majore* Gaertn. *tanto in vi majore* Port. cujus librarius ob literarum similitudinem incertus fuisse videtur, utrum *in*, an *vi*, scriptum fuerit; ne itaque eligendo falleret, utrumque dedit, ut rem arbitrio lectoris permitteret. Vide ad III. 41. § 4. Præterea *quanto paullo ante* librarius Hav. quasi τῷ tanto necessario subjungi deberet *quanto*. At *tanto majore*, absolute sine subsequente *quanto*, pro multo majore ponitur. Vide ad XXIX. 17. § 8. *Quam* vero non ad *tanto*, sed ad *majore* referendum. Cic. in Verr. III. 45. 'Tantone minoris decumæ venerunt, quam fuerunt?' Justin. II. 10. 'Tanto moderatius tum fratres inter se regna maxima dividebant, quam nunc exigua patrimonia partiantur.' ubi Mod. aliud simile laudat.

davit exemplum. Ovid. Fast. vi. 539. 'Vix illam subito posses cognoscere; tanto Sanctior, et tanto, quam modo, major erat.' Si quid tamen τῷ tanto respondeat, id nihil aliud esse potest, quam sequens ut. 'Tanto majore, ut occiderit.' Quemadmodum ap. Justin. xiv. 4. 'Tanto pulchrior hæc Antigono, quam Alexandro tot victoriæ fuerunt, ut, quum ille orientem vicerit, hic etiam eos, a quibus oriens victus fuerat, superaverit.' Paulo ante *inter eos*, omissa particula *que*, primæ edd. Eam Aldus addidit, quam agnoscunt etiam omnes codd.

Cum hostium duce prælium iniit] *Iniit prælium* Voss. 1. et Leid. 2. *prælium init* Harl. 1. Hav. omnesque editi ante Aldum. Vide ad xxxvi. 20. § 3.

§ 9 *Per latus occiderit Mamilium*] *Occiderat* Gaertn. *cecidit* Lipsiens. Vide ad xxxvi. 36. § 6.

Inter spoliandum corpus hostis veruto percussus, quum victor in castra esset relatus] Omnia hæc vocabula perperam omittuntur in Leid. 2. Negligentiæ hujus librario causa fuisse censeri debet repetitio vocis *inter*. Eandem ob causam mox hoc cap. § 10. omittuntur in Voss. 2. 'et pugnam capessant. Dicto parvare: desiliunt ex equis.' Similiter enim ibi quoque, quod voces *ex equis* iterantur, erroris origo fuit. Ea de re vide ad Liv. ix. 11. § 11. Pro *veruto*, perperam *venito* est in Hav. confusis literis *ru* et *ni*, quorum ductus in scriptura Longobardica admodum adfines sunt. *Verruto* est in Voss. 1. Leid. 1. et Port. corrupta orthographia: *feruto* Gaertn. errore orto ex vitiosa pronuntiatione verba præeuntis. Scribendum enim, ut recte editur, *veruto*. 'Verutum' autem dicitur a voce 'veru.' Festus, 'Veruta pila dicuntur, quod veluti verua habeant præfixa.' Vide Lips. Poiliore. iv. 4. *ferrum*, pro *veruto*, erat

in Harl. 1. Vox videtur incognita librariis fuisse, in qua scribenda propterea tantum non semper lapsi sunt. Vide ad l. 43. § 6. viii. 24. § 13. x. 29. § 7. xxi. 55. § 11. et alibi. Tandem *in castra esset relictus* Leid. 1. Lipsiens. a m. pr. et Port. a m. pr. Vide Duker. ad Liv. ii. 17. § 4. *in castra esset reductus* Hearnii Oxoniensis C. Prius natum est ex confusione literarum *ic* et *a*, quarum ductus similes sunt, posterius ex glossatoris interpretatione. Sed letali vulnere saucius potius in castra 'refertur,' quam 'reducitur.' De exanimi Pallante usus eodem verbo Virg. Æn. x. 505. 'ac socii multo gemitu lacrimisque Inpositum scuto referunt Pallanta frequentes.'

Inter primam curationem exspiraverit] *Exspiravit* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et Hav. Quare existimari posset, reponendum esse *exspiravit*. Nam sæpissime ita peccatum fuisse videbimus ad xxxiv. 32. § 8. Quum tamen meliores codd. vulgatum servant, potius existimo, olim scriptum fuisse *expiravit*: librarios autem illorum codd. qui *expiravit* præferunt, vel ipsos additam notam omisisse, vel in codd. incidisse, ubi jam a prioribus omissa erat. Sæpius ita peccatum fuisse dicitur ad xl. 14. § 10.

§ 10 *Et pugnam capessant. Dicto parvare*] *Tò et deficit* in Gaertn. qui etiam præfert *Dicto parent*.

Desiliunt ex equis] *Descendant ex equis* Harl. 2. et Lipsiens. Sed quum ita daret, animo scribentis ac memoriæ ejus adhuc observabantur præcedentia 'obtestans, ut descendant ex equis.' Aptius et elegantius est *desiliunt*, quo verbo signate exprimitur alacritas, qua dictatoris obtestationi paruerunt. Eadem locutione infra usus est xxxv. 34. 'Postquam portæ adpropinquabat, desilire omnes ex equis jussit:' ubi plura exempla adducam.

Provolant in primum] In Pal. 2. restat *provolant in primum agmen vel in praelium*. Sunt ex glossa intrusa. Gebh. *Provolant in primis* Voss. 2. *provolant in praelium* Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et Port. a m. sec. erasa priori scriptura, quæ in *primum* fuisse videtur. In *primum praelium* Oxoniensis Hearnii N. qui in L. 2. et C. invenerat in *primum agmen*, quod mihi quoque in Hav. obvium fuit. Sigon. etiam id in vet. lib. existisse prima Scholiorum ed. monuit. Pariter Aldus *provolant in praelium* in contextum admisit, sed postea inter errata monuit, in *primum* legendum esse. In *praelium* etiam ante Aldum dederunt Mediolanenses 1505. Quamvis autem utrumque, 'in primum' et 'in primum agmen,' usitatum fuisse, quemadmodum Sigonius addit, verum sit, hic tamen in *primum agmen* recte Gebhardus ex glossa intrusum pronunciavit. Et forte ita suppleverunt librarii ex hoc cap. supra, 'Ex subsidiarii manipulos aliquot in primam aciem secum rapit.' Locutione hac 'in primum' simili sensu Livius sæpe usus est. x. 14. 'Nec sustinere frons prima tam longum certamen increscentemque fiducia sui vim potuisset, ni secunda acies jussu consulis in primum successisset:' ubi Gron. plura exempla ex Livio et aliis scriptoribus produxit, et, quemadmodum etiam huic loco, plerisque eorum veram scripturam vindicavit. Vid. etiam Cort. ad Sall. Jug. c. 68. Mox loco τοῦ et *pro antesignanis* Leid. 1. et Harl. antiq. præferunt *est pro antesignanis*. Gaertn. et *pro antesignariis*. Vide ad iv. 46. § 2.

§ 11 *Recipit extemplo animus*] Probo. Pal. tamen 2. *recepit*. Gebh. *Recepit* etiam præferunt Voss. 1. Leid. 2. et Port.

Juventutis proceres, &c. partem periculi sustinentes vidit] Inscite admodum Donjatius scribendum conjecit *juventutem procerum*; non addit vero,

utrum *sustinentes* servandum, an vero *sustinentem* legendum, existimet. Rationem emendationis subjunxit non meliorem: 'Patricios enim juvenes intelligi, qui tunc soli equis militabant.' An ergo patriciorum juvenes, et quidem soli patriciorum juvenes, eo tempore ordinem equestrem constituerunt? Cum omni hæc ejus sententia pugnat antiquitate. Certe Ser. Tullius, παῖς μὲν ἔτι, dicitur ἐν τοῖς ἱππεύσι τεταγμένος fuisse; hinc etiam τῶν ἱππέων ἡγεμὼν creatus esse; postea demum ob rerum civilium prudentiam easque virtutes, quæ in puerum cadere nequeunt, a Romanis dignum judicatum fuisse, ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν εἰς τοὺς πατρικίους. Vide Dion. Halic. Antiq. iv. p. 208. Eques ergo fuit, equo militavit, immo equitum dux exstitit, antequam patricius foret. Similiter patricii ab equitibus distinguuntur l. vi. p. 375. Γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν οὐ τοῖς πατρικίοις οὐ δὲ τοῖς ἱππεύσιν ἐχαρισάμην, ἀλλὰ τοῖς ἀπόροις ὑμῶν διένειμα. Ibidem M'. Valerius Volesi filius dictator dicitur plures, quam quadringentos plebeios, in ordinem equestrem retulisse: an ergo illos ea ratione patricios constituit? Id, credo, nemini vel verum vel verosimile videbitur. Quin et Ser. Tullius dicitur ordinem equestrem elegisse ἐκ τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα καὶ κατὰ γένος ἐπιφανῶν, apud eundem Dionys. Antiq. iv. p. 222. non vero ex solis πατρικίοις, vel patriciorum juventute. Vulgatum itaque loco non movendum censeo. Nam ita etiam infra loquitur Liv. x. 28. 'Quia lentior videbatur pedestris pugna, equitatum in pugnam concitat: et ipse, fortissimæ juvenum turmae inmixtus, orat proceres juventutis, in hostem ut secum inpetum faciant.' Id vero quo sensu accipi debeat, restat, ut videamus. Novi equidem, 'juventutis' nomine ferme equites indicari, quos 'juvenes' vocat Livius iii. 61. 'Avolat

deinde ad equites, Agite, inquit, juvenes, præstate virtute peditem.' Hinc, quemadmodum ' princeps senatus ' erat, quem primo loco in senatum censores legerant, ita et ' principes juventutis ' tempore Augusti et postea dicti sunt, qui in ordine equestri dignitate præcellebant. De hoc titulo his, qui in spem successionis in imperio educabantur, concesso, videndi cardinalis Noris. in Cenot. Pisan. Diss. II. 3. et Spanhem. de Præstant. et Usu Numism. VII. p. 359. Eo sensu tamen vox ' juvenus ' hic sumi non potest, quum non ' procures juventutis, ' id est procures præcipui equitum, sed omnes equites, ex equis desilientes, pedites pugnaverint. At notum est, ex Ser. Tullii, vel, ut alii volunt, Romuli instituto, cives divisos fuisse in juniores, usque ad annum ætatis quadagesimum sextum, et in seniores, qui hunc annum superaverant. Horum juniores, si bellum gerendum esset, nomina in delectu profitebantur, et milites conscribebantur, ideoque ' ætatis militaris ' esse dicebantur: seniores ordinario domi manebant, et res urbanas curabant; si vero reipublicæ majore militum numero opus esset, ex illis fere præsidarii urbis eligi solebant. Vide Liv. I. 43. Dion. Halic. IV. p. 221. et Gell. X. 28. Inde jam locus videtur exponendus esse, ut per ' procures juventutis ' intelligantur equites, qui erant præcipui ætatis militaris, qui inter cives ætatis militaris splendore generis ac natalium excellebant. Et eo sensu vocantur equites ' principes juventutis ' infra, loco jam ab omnibus laudato, XLII. 61. ' Equites enim illis principes juventutis, equites seminarium senatus. ' Paulo alio sensu Macius sup. dixit h. lib. c. 12. ' Trecenti conjuravimus principes juventutis Romana, ut in te hac via grassaremur: ' ubi non necessario indicantur equites, sed in genere juvenes

virtute aut genere præ reliquis conspicui, ex quocumque ordine forent.

Perculsaque inclinavit acies] Pal. 2. *propulsaque*, absque dubio ex depravatione sciolorum. Gebh. Simili fere aberratione, qua ' perculit ' et ' perpulit ' in Mss. commutantur. Vide ad III. 30. § 5. *perculsaque* est in Voss. 1. et Leid. 2. de quo supra hoc cap. § 4.

§ 12 *Equitibus admoti equi, ut persequi hostem possent*] Livius scripsit, *Equiti admoti . . . posset*. Nam eleganter singularis numerus pro plurali usurpatur. Quia tamen præcedit, ' ad equites dictator advolat, desiliunt ex equis, ' ausus est quispiam hunc locum mutare. Rhen. Non est nostrum, qui accipimus, veteribus loquendi leges dare. Itaque temeritatis notam non subterfugit Rhenanus, contra omnes libros, nescio qua prurigine, reponens, *Equiti admoti . . . posset*. Campanus plane omittit *et equitibus*, et pari audacia fecit, *perculsaque inclinavit acies equitum: admoti equi*. Gebh. *Equiti admoti . . . posset*, inveni in Leid. 1. et Harl. antiq. Hinc nullus dubito, quia et Rhenanus, ita a Livio scriptum fuisse judicans, pariter in membranæ suis exaratum viderit. Quare non modo temeritatis, cujus ab Gebhardo, passim in Rhenanum iniquiore, damnatus fuit, absolvendum puto; sed et, integerrimis codicum, quibus usus sum, adstipulantibus, scripturam, quam probavit, contextui reddidi. Ita loquitur Livius sapissime; ut infra hoc lib. c. 25. ' Fugientibus, quoad insequi pedes potuit, terga cæsa; eques usque ad castra pavidus egit. ' c. 26. ' Missus extemplo eo cum omnibus copiis equitum A. Postumius: secutus consul Servilius eum delecta peditum manu. Plerosque palantes eques circumvenit. ' III. 62. ' Verecundiæ erat, equitem suo alienoque Marte pugnare; peditem ne ad pedes quidem degresso equiti parum esse

c. 63. 'Eques inter ordines peditum tectus se ad equos recipit.' iv. 18. 'Nulla parte legiones Etruscæ sustinere impetum Romanorum: eques maxime resistebat, equitumque longe fortissimus ipse rex trahebat certamen.' viii. 38. 'Eques, extemplo insecutus, ita institit agmini, ut, donec lucesceret, prælio abstineret, ne pedestres quidem copiae ante lucem castris egressæ. Eques, lucem demum ausus incursare in hostem, carpendo novissimos, premendoque iniquis ad transitum locis, agmen detinuit. Interim pedes equitem adsequitur.' xxxv. 11. 'Equi hominesque paulluli et graciles; discinctus et inermis eques, præterquam quod jacula secum portat:' et sæpissime alibi. Ita et Frontinum loqui solitum fuisse observant Tennul. et Oudendorp. ad Strateg. ii. 3. ex. 17. Neque aliter 'pedes,' 'miles,' 'Romanus,' et similia alia sensu plurali passim ponuntur. Vide ad vii. 35. *Posset*, licet *equitibus* servet, est in Tarvis. prima, quare id aberrantibus operis rectius adscribitur. *Tò possent* abest a Leid. 2.

Seculi et pedestris acies] Pall. tres et Camp. *secuta est pedestris acies*. Gebh. *Seculi* Gruterus in priorr. edd. vulgarat, sed verosimiliter operarum errore. In postrema enim *secuta* reposuit; idque omnes editi et scripti habent, qui etiam constanter *et*, non *est*, præferunt. Vox *acies* exsultat a Leid. 1.

Eodem Castori rovisse fertur] Iterum Pal. 2. ex interpretamento pædagogii *rovisse* dicitur. Gebh. 'Castori et Polluci' Florus i. 11. 'geminis fratribus' Sueton. in Cæs. c. 10. ubi vide Torrent. *Duk*.

§ 13 *Triumphantes in urbem redire*] *In urbe redire* Leid. 1. errore alibi in libris obvio. Ita *ire* pro *iere* edebatur xlv. 2. § 6. ubi vide.

CAP. XXI. § 1 *Cladius*] Pall. 1. ac 2. *Q. Clodius*. Sed hanc erroris

originem detexi supra ad c. 16. At Pal. 1. *Quintus Cloelius*. Gebh. *Q. Dalius* Flor. *Q. Cloelus* Leid. 2. *Q. Codius* Voss. 2. *Q. Clodius* Hav. et Port. a m. sec. Similiter peccatur hoc lib. c. 13. § 6. et iii. 25. § 5. *c* et *l* eodem modo in *d* coaluere, quemadmodum alibi sæpe *c* et *l*; de quo vide ad Liv. x. 21. § 2.

Et T. Lartius] *Largius* iterum legendum puto, ut supra de *Sp. Largio* admonuimus. Et de his consulibus multa mentio ap. Dionysium l. v. sub finem. *Glar*. *T. Lartius* hic quoque repræsentat Pal. 1. Vulgatæ edd. *T. Largius*; quod admodum exosculatur cercopithecus criticorum Glareanus levi, sed ridiculo, errore. Quippe scriptum erat in libb. *T. Larcus*, ut manifeste habet Pal. 3. unde illi τῶ *c* supponere *g*. Gebh. Particula *et* non modo hoc loco, sed et in duobus proximis consulum paribus, aberat ab Hav. Vide ad c. 17. § 1. Deinde *Largius* Leid. 2. Harl. 2. et Hav. *Larcus* Flor. et Leid. 1. Reliqui cum omnibus edd. recte *Lartius*. Vide ad c. 10. § 6. Ceterum *T. Lartius* jam antea consul fuerat memoratus c. 18. ut nunc secundum consul sit: unde τὸ β consul dicitur in fastis Græcis, sive in Chion. Paschali; ideoque hunc numerum, quem etiam Marianus adnotavit, in Livio et Cassiodoro restituendum existimat Pighius in Ann. ad cclv. p. 85. Eadem opera hunc numerum etiam restituendum Dionysio monere poterat, qui similiter omisit Antiq. v. p. 321. Sed vide ad c. 16. § 7.

Inde Aulus Sempronius] Pal. 2. *Appius Sempronius*: inepte, ut existimo. Gebh. Inepte etiam Harl. 2. *Tum Largius*. *Tum Aulus Sempronius*. Illud *Tum Largius* ex errore librarii natum, cujus memoriæ Lartii nomen ex proximis verbis adhuc obversabatur. Quo nomine jam scripto, errorem animadvertens vocem perperam exaratam delere noluit, ne codicem

litoris deformaret. Sed denuo incipiens subjunxit *Tum Alvus* novo errore, literis transpositis pro *Tum Aulus*. Lipsiens. habet *Tamen A. Sempronius*. Verum ex *Iñ* sive *Inde* facili errore factum est *tñ* sive *tamen*, vel *tū* sive *tum*. Vide ad v. 18. § 8. Alii omnes codd. constanter τὸ *Inde* retinent: de quo vide ad c. 15. § 1. et ad c. 49. § 9.

M. Minutius] Pal. 1. *M. Numitius*. Gebh. Ita et unus Voss. 2. perperam vel literis transpositis, quemadmodum *Munitius*, pro *Minutius* vel *Minucius* dederunt alibi. Vide ad III. 41. § 10. vel literis *nu* et *mi*, quæ in scriptura Longobardica difficulter distinguì possunt, bis inter se permutatis. Contra *T. Minutius*, pro *T. Numitius*, quidam codd. infra præferunt hoc lib. c. 63. § 1. Non dissimili ratione *nummo*, pro *minimo*, scribendum conjicit Benth. ap. Hor. Sat. I. 4. 14. At pro *Minutius* recte Sigon. ad II. 34. § 1. *Minucius* reponendum esse ex auctoritate marmorum Capitulinorum, librorum Græcorum et veterum Latinorum monuit, Cujus sententiam quum passim recentiores eruditi, qui Livium ediderunt, secuti sint, mirum est, eos ipsi hoc loco et xxxv. 40. dicto audientes non fuisse.

§ 2 *His consulibus ædes Saturno dedicata*] *Ædis* Flor. et Leid. 1. Ita sæpe alii codd. infra in Livio exhibuerunt. Vide quæ notantur ad IV. 25. § 3. Insuper *Saturno adificata* Hav. Præterquam quod 'ædes ædificata' minus placeat, eam etiam hoc anno non tam exstructam, quam dedicatam fuisse, testis est Dionysius Antiq. I. vi. p. 341. 'Ἐπὶ τούτων παρὶ τῶν ὑπάρτων τὸν νεὼν καθιερωθῆναι τῷ Κρόνῳ. Non dubito autem, quin Livius suos habnerit auctores, quos secutus sit. At alii ad alios annos referunt. Adscribenda sunt verba Macrobij Saturn. I. 1. c. 8. 'Tullum Hostilium, cum bis de Albanis, de

Sabinis tertio triumphasset, invenifanum Saturno ex voto consecravisse, et Saturnalia tunc primum Romæ instituta: quamvis Varro libro sexto, qui est de sacris ædibus, scribat, ædem Saturni ad forum faciendam locasse L. Tarquinium regem; T. vero Lartium dictatorem Saturnalibus eam dedicasse. Nec me fugit, Gellium scribere, senatum decrevisse, ut ædes Saturni fieret; eique rei L. Furium tribunum militum præfuisse.'

Saturnalia institutus festus dies] Pal. 3. a m. altera *Saturnalium*. Dein Pal. 2. *institutus festus dies est*. Gebh. *Saturnalium* Gaertn. Harl. 2. Hav. et a m. sec. Port. Eamdem scripturam Hearne etiam Oxonii in L. 2. et N. invenit. *Saturnalia instituta, institutus festus dies* præfert Voss. 2. Utraque lectio inde orta videtur, quod librarii genus loquendi *Saturnalia dies festus institutus* non intelligerent. At illud supra pluribus, præsertim a J. F. Gron. illustratur ad I. 9. § 6. ubi legendum putabat, *Ludos ex industria parat Neptune equestri sollemnes, consualia*.

Aulus deinde Postumus et T. Verginius] Legendum ex Pall. 1. ac 3. *Postumius et T. Verginius*. Gebh. *Postumius* præferunt, quasumque vidi, edd. nisi quod male addita adspiratione habeant *Posthumius*. Sed *Postumus* scribarum errore erat in Voss. 2. et Leid. 1. *A. Postumius deinde* in Hav. ut mox hoc cap. 'Ap. Claudius deinde et P. Servilius consules facti.' Sup. c. 19. 'Consules Ser. Sulpicius, M'. Tullius. Nihil dignum memoria actum. T. Æbutius deinde et C. Vetusius.' At uno codice auctore, reliquis invitis, recepta scriptura non videtur mutanda. *Aulus deinde Postumius* male etiam Gaertn. Tum vocula et omittitur in Harl. 2. At vide ad c. 17. § 1. Denique *Verginius* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. et Harl. 1. *Virgineus* Leid. 2. cum multis edd. vett. *Vergineus* Gaertn. *Virgi-*

nus Harl. 2. Vide etiam ad c. 17. § 1.

§ 3 *A. Postumium, quia collega dubiæ fidei fuerit, se consulatu abdicasse*] *Quia collega dubiæ fidei fuit* Port. a m. sec. *quia collega dubiæ fidei fuerat* Gaertn. Vide ad c. 8. § 5. Verba se consulatu abdicasse; dictatorem inde factum librarii culpa ac negligentia omittuntur in Leid. 2. inde dictatorem factum vocibus transpositis habet Harl. 2.

§ 4 *Nec qui consules secundum quosdam*] Non perspicio sensum horum verborum. Queritur Livius, ita variare scriptores in ordinandis horum annorum magistratibus, ut nec consules nec res gestæ per annos suos digeri possint. Si hæc tantum secundum quosdam digeri non poterant, fuerunt ergo alii, secundum quos id fieri poterat. Sed hoc repugnat sententiæ Livii, qui de omnibus loquitur. Perizonius Animadv. Histor. c. 5. p. 182. hunc locum laudans, verba secundum quosdam omittit: e quo colligi potest, ei suspecta fuisse. Et omnino obscura est illorum sententia. Ad dictaturam Postumii quod adinet, si verum est, quod c. 18. dixit Livius, tantum fuisse, ut dictator e consularibus legeretur, Postumius ante hunc annum dictator esse non potuit, quod ante eum nondum consul fuerat. Videndi sunt de hac re, qui Fastos commentariis illustrarunt. Duk. *Nec qui consulibus* Flor.

Nec quid quoque anno actum sit] *Nec quid quo anno* Voss. 1. et Leid. 2. Sed puto ultimam partem τοῦ quoque excidisse ob præcedentium quid et quo similitudinem, præsertim si notis scribantur: nam 'quo anno' idem foret ac prædens 'qui consules.' Vide ad v. 27. § 1. Præterea sit actum Hav. factum sit primæ edd. usque ad Aldum, qui actum reposuit. Et id etiam superest in omnibus nostris. Alibi sæpe in his vocibus perperam commutandis peccatur. Vide ad vi. 28. § 2.

Sed etiam auctorum digerere possis] *Actorum* Voss. 1. et Leid. 2. sollemni amanuensium aberratione. Vide ad i. 26. § 5. possis digerere idem Leid. 2. digerere possim Lipsiens.

§ 5 *Et P. Scrvilius consules facti*] *Facti consules* Harl. 2. Mox etiam, transpositis vocibus, nuncio mortis Turq. Hav.

Mortuus est Cumis, quo se post fractas opes Latinorum] *Mortuus Cumis*, media voce, quæ mox præcesserat, omissa, Flor. Leid. 1. et Harl. antiq. At τὸ Cumis non adparet in Gaertn. Deinde *post fractas vires Lat.* Hav. quod ex interpretatione margini adscripta natum puto. Nam opes hic sunt vires, potentia: ut supra c. 16. 'Quum ita vastatione, deinde prælio adflixisset opes hostium, ut diu inde nihil rebellionis timere possent.' xxiv. 2. 'Plurimum accessurum opibus, si in ora maris portum ac urbem mœnibus validam tenuissent, credentes.' xxxviii. 12. 'Ut nequidquam Antiochus emotus ultra juga Tauri montis esset, nisi frangerentur opes Gallorum.' Justin. xxxii. 1. 'Tantis Persarum opibus domesticis viribus restiterant.' Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 17. et quæ infra notantur ad iv. 8. § 5. Ita 'populus,' 'gens,' 'urbs,' 'civitas opulenta' est potens, viribus valens. Sup. i. 30. 'Sabinis bellum indicit, genti ea tempestate secundum Etruscos opulentissimæ viris armisque.' Inf. ii. 44. 'Id unum venenum, eam labem civitatibus opulentis repertam, ut magna imperia mortalia essent.' xxiii. 28. 'Urbem a propinquo flumine Iberam adpellatam, opulentissimam ea tempestate regionis ejus, obpugnare parat.' c. 30. 'Crotonem, Græcam urbem, circumscedit, opulentam quondam armis virisque.' c. 33. 'In hanc dimicationem duorum opulentissimorum in terris populorum omnes reges gentesque animos intenderant.' Et ita sæpe alibi. Eo sensu etiam nu-

numero singulari 'omni ope,' 'summa ope,' pro omnibus, summis viribus, nostro frequens est. Vide ad VIII. 16. § 4. Vocula *post* etiam male deficit in Harl. 1.

§ 6 *Erecti patres, erecta plebs*] In Pal. 2. superscriptum utrique elemento *r, r; v, v;* quasi deberet esse *erecti, erecta*: nugæ maximæ. Gebh. Majori fide, quam iudicio, litera *v* bis superscripta est duabus literis *r*, quod in scriptura Longobardica distinguere vix possent, et, ntræ scriptæ forent, librarius incertus hæreret. Vide ad XLV. 39. § 15. in nostris vero omnibus recte *erecti* et *erecta*. Ceterum *plebs*, ut adnotationi Gebhardi præscribitur, editum primo vidi in Froben. 1535. et ita præferunt Leid. 2. Port. Gaertn. et Hav. at priores edd. cum reliquis codd. nisi quod tota vox in Voss. 2. omittatur, præferunt *plebes*, quod et Gron. anno 1665. recte revocavit, quemadmodum sæpe alibi fecit, licet non semper lectorem mutationis certiores fecerit. Vide ad I. 20. § 6.

Injuriæ a primoribus fieri cæpere] Vir doctus in marg. ed. Curionis fieri *cæptæ* scribendum conjecerat: quod et in vet. lib. exstitisse Sigon. prima Scholiorum ed. professus est. Sed vide ad h. lib. c. 1. § 4. Codd. nostri et edd. antt. nihil variant, nisi quod in Leid. 1. sit *coopere* manifesta librarii aberratione. Hinc nihil mutandum puto.

§ 7 *Suppleto numero colonorum iterum deducta est*] Ne crede; non solent bis deduci coloniæ: quare ausculta Pall. omnibus *iterum deducta est*. Quæ formula si offendant aures sciorum, consulant Casaubonum ad Sueton. Cæsar. c. 2. Nos quoque alibi monuimus: hic c. 44. 'retro revocanda cupiditas.' Gebh. *Reducta est* exstat etiam in Voss. amb. Leid. amb. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. et Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. et C. Neque aliter videtur Aldus in cod.

suo invenisse, qui pro *deducta est*, quemadmodum antea vulgatum fuerat, edidit *reducta est*, quamvis tamen in erratorum syllabo *deducta est* restituendum monuerit. Id etiam cum Harl. 1. et antiquioribus aliisque reliquis edd. præferendum videtur. In altera lectione non obstat quidem illud 'iterum reducere,' de quo pleonasmò hic Gebhardus agit, sed locutio ipsa 'reducere coloniam,' pro deducere coloniam in eam urbem, in quam jam olim colonia deducta fuerat; quum 'reduci' dicantur potius, qui deducuntur in locum, unde antea erant profecti: quo sensu 'Signiam coloniam iterum reducere' foret coloniam, quæ olim Signiam deducta erat, iterum inde reducere Romam. Quod vero Gebhardus coloniam bis deduci neget, videat locum Liv. xxxvii. 46. ubi, colonorum inopiam querentibus legatis Placentinorum et Cremonensium, 'decrevit senatus, uti C. Lælius consul, si ei videretur, sex millia familiarum conscriberet, quæ in eas colonias dividerentur: et ut L. Aurunculeius prætor triumviros crearet ad eos colonos deducendos.' Sed ibi colonorum deducendorum, non coloniæ, mentio fit. Si quis tamen *reducta est* omnino malit, pertinacius non obnitatur, satis habens, quid sentiam, aperuisse. Ceteroquin 'reducere' et 'deducere' sæpe in membranis commutari solent. Vide ad vi. 26. § 7.

Romæ tribus una et triginta factæ] Impudens hæc menda est. Tempore Coriolani xxi. erant tribus, quarum xii. cum damnarunt, ix. absolverunt. Tempore Livii erant xxxv. Et ipse postea plus novem additas scribet ad has, quas hoc loco numerat. Legendum igitur *una ac viginti*. Glar. Hic numerus est mendose, non solum apud Livium, sed etiam in Epitome. Non enim *triginta una*, sed *viginti una*, scribendum est. [Hunc locum Glareanus ante viginti annos annotave-

rat. Quare æque ejus hic mentio atque alias facienda fuisset, si Sigonius ad vituperium magis, quam laudem, pronior videri nollat.] Id quod et vetusta exemplaria habent omnia, et Dionysius confirmat; qui in explicando judicio Coriolani, habito paullo post hunc annum, non nisi XXI. tribus fuisse aperte ostendit lib. VII. p. 469. Idem error fœdavit etiam sextum Livii librum, ubi c. 5. ait, quatuor tribus additas esse, Stellatinam, Tromentinam, Sabbatinam, Narniensem, atque 'triginta quinque' numerum replevisse. Non enim *triginta quinque*, sed *viginti quinque* legendum est, quomodo in vetustis exemplaribus legitur. Quæ vero triginta quinque numerum expleverint, eæ in subsequ. libb. nominantur a Livio. Præstat autem, ut, quo facilius hujus quæstionis explicatio sit, quæ quoque tempore tribus additæ sunt, ex sententia Livii exponamus. Primum igitur tres a Romulo rege tribus factæ sunt, Tatiensium, Ramnensium, et Lucerum. Hæ deinde a Ser. Tullio rege quatuor redditæ, a regionibus appellatæ sunt, et Urbanæ propterea nominatæ, Suburrana, Esquilina, Palatina, Collina. Idem rex, Dionysio auctore, lib. IV. p. 220. agro Romano diviso, rusticas alias tribus fecit. Earum nec certum ipse quidem numerum affert. Livius sexto post reges ejectos anno veterem tribum Claudiam appellatam, quod in eam clientes Ap. Claudii conjecti essent, ait. Post autem anno CCLIX. tribus XXI. Romæ factas scribit: quem numerum Dionysius etiam tradit in judicio Coriolani a tribubus facto anno CCLXIII. Livio autem auctore decennio post quatuor additæ sunt, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniensis, eæque XXV. numerum expleverunt. Hinc decem aliæ accesserunt. Duæ quidem anno CCCXVII. Pontina et Poblizia: item duæ anno CDXXIII. Metia et Scaptia: itemque duæ anno

CDXXXVI. Ufentina et Falerina: et duæ anno CDLIII. Aniensis et Terentina: postremo etiam duæ circa annum DX. Velina et Quirina. *Sigonius*. Videtur necessario scribendum *una et viginti*. Nam VI. 5. Livius scribit tribus additas fuisse quatuor; VII. 15. duas; VIII. 17. duas; IX. 20. duas; X. 9. duas; lib. XIX. item duas: quæ numerum efficiunt tribuum XXXV. alioqui Livius parum verus, et sibi parum constans videretur. Numerus tribuum habetur in vet. inscriptione, cujus exemplum subjeci: vide Grut. p. CCXLVI. num. 8.

IMP. CAESARI
DIVI. NERVAE. F
NERVAE. TRAIANO. AVG.
GERMANICO. DACICO
PONTIFICI. MAXIMO
TRIBUNIC. POT. VIII
IMP. IIII. COS. V. PP
TRIBVS. XXXV
QVOD. LIBERALITATE
OPTIMI. PRINCIPIS
COMMODA. EARVM. ETIAM
LOCORVM. ADIECTIONE
AMPLIATA. SINT.

Exstat etiam apud me fragmentum tabulae marmoreæ; in qua habebantur nomina tribuum et numerus earum, et quibus locis, &c. cujus fragmenti exemplum est hoc: exstat ap. Gruter. p. CCI. num. 10.

NUMERVS. TR. . . .
QVIBVS. LOCIS. . . .
PAL. H. IIII. CLXXXII. . . .
SVC. H. IIII. LXXIII. IN. . .
ESQ. H. O. DLXXVII. A. . .
COL. H. CCCCLII. I. . . .
ROM. H. LXXIII.
VOL. H. LXXXI.

Ursinus. Viderunt hanc absurditatem critici, et omnium primus Glareanus, indicans legendum *viginti*: in cujus sententiam successerunt Sigonius atque Ursinus. Quibus accedo: eo facilius, quod exstet in Pal. 2. *una et viginti*, cui tamen superscriptum XXX. Gebh. Vulgatam scripturam

vitiosam esse, et, pro *una et triginta*, legendum esse *una et viginti*, late probat Gruchius de Comit. Rom. 11. 1. Attamen *una et triginta* constanter superest in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. antiq. Port. a m. sec. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *una et viginti* in solis tantum existit Harl. 2. et Port. a m. pr. Sed Hav. alia voce omissa *Romæ tribus et viginti factæ* præfert. Tò *Romæ* etiam omittitur in Harl. 1.

CAP. XXII. § 1 *Cum Vulscorum gente*] Pal. 1. semper *Vulscorum*, *Vulscos*, *Vulscis*, ut apparet quoque fuisse in Pal. 3. *Gebh.* *Vulscorum* etiam semper Voss. 2. et Port. a m. pr. Reliqui codd. variant, et modo *Vulscos*, modo *Vulcos*, modo *Volscos* vocant: quæ verior scribendi ratio est, quum ita etiam in fragmentis fastorum Triumphal. passim vocentur. Vide etiam Dausqueium in Orthogr. part. 2. ea voce, et quæ supra hoc libro notantur ad c. 9. § 6. Mox *nec pax, nec bellum fuerat* Harl. 2.

Mitterent Latinis, ni maturatum ab dictatore Romano esset; et maturavit Romanus, ne prælio uno] Lego, *Latinis. Sed maturavit dictator Romanus, ne prælio uno, &c.* Vel *Latinis, ni maturatum ab dictatore Romano esset, ne prælio uno, &c.* Klock. Caussam non habuit Klockius, cur lect. vulgatam mutata vellet; pro qua stant omnes scripti et editi, nisi quod in Mediolan. 1480. *immaturatum*, pro *ni maturatum*, sed sine dubio operarum aberratione, legatur; et a dictatore habeat Gaertn.

Ne prælio uno cum Latino Volscoque contenderet] Pal. 1. paullo aliter, *ne prælio uno cum Lat. Volsco quoque cont.* ut et habuit Pal. 3. *Gebh.* Pariter præferunt Voss. 2. et Lipsiens. Unde vero hæc lectio nata fuerit, intelligere mihi videor ex illis, quæ supersunt tum in Leid. 1. *cum Latino Volsq.* tum in Harl. 2. *cum Latino Volsisque.* Nimirum quum librarii

duplicem lectionem in exemplaribus suis reperissent, vel *Volsisque*, vel *Volscoque*, sive ejus loco *Volsquoque*, utramque exprimere voluerunt, sed in altera errarunt, et pro *Volscis quoque* dederunt *Volsco quoque*. Illud *Latino Volsisque* probari posset, si alii codd. eandem scripturam haberent. Nam ita Liv. loqui solitum fuisse, videbimus ad x. 27. § 3. Quum tamen in plerisque et optimis *Volscoque* invenerim, ab ea scriptura non recedo. Præterea *ne prælio uno Lat. Volscoque cont.* Leid. 2. omissa præpositione: ut 'contendere Latino' dictum sit, quemadmodum 'contendere Homero' ap. Propert. i. 7. 3. 'Atque, ita sim felix, primo contendis Homero.' Ubi vide Passer. Et Claudian. in Bell. Gild. vs. 335. 'ausus Latio contendere Gildo.' Et ita 'pugnare,' 'certare,' 'bellare,' ac similia more Græcorum passim cum casu tertio construuntur. Quum tamen ea locutio non apud Livium, sed frequenter præsertim apud poëtas occurrat, præpositionem, quam reliqui agnoscunt, servandam judico. Denique *Volscoque concederet* Gaertn. Verum cum forte *contederet* datum fuisset, similitudo literarum *c* et *t* in scriptura Longobardica effecit, ut, evanescente linea suprascripta, ejus loco a minus adtento librario substitueretur *concederet*. Similem ob caussam sæpius in scriptis commutantur verba 'incedere' et 'intendere.' Vide ad x. 12. § 7.

§ 2 *Volscos, consilii panam metuentes, necopinata res percudit*] In edd. vulgatis hic particula *non* est omissa; quam repone: *Volsco. cons. pæn. non metuentes*. Cæterum ita dictum est hic *necopinata res*, quemadmodum in fine primi libri de Lucretia c. 57. 'necopinato viri adventu.' Sic et Cicero loquitur. *Rhen. Consilii pæn. metuentes* ex nostris unus Haverk. Reliqui omnes, ut Rhenanus monuit, *non* addiderunt; Voss. 2. etiam

ordinem vocabulorum mutavit *pæn. cons. non mcl.* At vicissim *nec inopinata res* Leid. 1. quod menti auctoris adversari, sequentia evincunt. Sed videtur librarius duplicem lectionem in cod. suo reperisse *necopinata* et *inopinata*, et utramque exprimere voluisse, ut facere solebant, ubi ipsi per se arbitrari non poterant, utra verior esset. Inprimis id aliquoties in hac voce accidit. Vide ad xxxvii. 11. § 7. Præferendum vero *necopinata*, ex cujus expositione, olim margini adscripta, alterum *inopinata* ortum videtur. Vide ad iv. 27. § 8. Denique *pertulit*, pro *perculit*, Leid. 2. qui error in scriptis frequens est. Vide ad xxxv. 27. § 16.

Obsides dant trecentos principum a Cora atque Pometia liberos] *Obsides dant tricenti principum* Gaertn. *obsides dant trecentorum principum* Port. *obsides trecentorum dant principum* Hav. a m. sec. quum antea scriptum fuisset *principium*. *Principium*, pro *principum*, alibi non raro in membranis obvium est. Vide ad c. 27. § 12. Id tamen hic ob ceterorum Mss. dissensum non probandum. Quin et *trecentos*, non *trecentorum*, legendum esse, non modo aliorum codd. ita exhibentium auctoritas exigit, verum illud etiam, quod supra similiter Livius narret c. 16. ‘Ne ab obsidibus quidem, qui trecenti accepti numero erant, iram belli hostis abstinnit:’ ad cap. autem seq. verosimile esse monui, historiam capp. 16. et 17. relatum eandem esse, quæ etiam hoc loco refertur. Olim per notas numerales scriptum fuerat *obsides dant CCC. principum*, &c. quas alii *trecenti*, alii *trecentorum* perperam reddiderunt; in qua re sæpissime ab librariis peccatum est. Vide ad xl. 18. § 5. Præterea *principum Achora* Hav. *principum Accora* Voss. 1. Sed duabus prioribus ultimæ vocis literis notæ subijciuntur, quibus innuit librarius, eas perperam scriptas ac delenda

esse: et ita *principum Cora* Lipsiens. et Port. a m. pr. *principum ab Cora* Voss. 2. Mox *leg. adductæ*, pro *leg. abductæ*, Gaertn. et Hav. Alibi ita lapsos esse scribas videbimus ad xxvii. 29. § 1.

§ 3 *Volscis levatis metu suum rediit ingenium]* Pall. tres *suum redit*. Gebh. *Suum redit ingenium* etiam Voss. 2. Port. Gaertn. et Hav. Reliqui conspirant in receptam scripturam, nisi quod, manifesto eodem ducentibus vestigiis, Harl. 1. exhibeat *suum redigit ing.* Vide ad xxxvi. 35. § 2. et *suum reddit ing.* Lipsiens.

Hernicis in societatem armorum adsumtis] Pall. tres *in societate*. Inter quos Pal. 2. pro *assumptis* exhibet *receptis*. Gebh. *In societate* etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. Præterea *acceptis*, pro *adsumtis*, Hav. qui mox præfert ad sollicitandum *Latinos*, quod ex alterius expositione natum puto. Virgil. Æn. viii. 5. ‘Simul omne tumultu Conjurat trepido Latium, sævitque juvenis.’ Liv. viii. 11. ‘Latium Capuaque agro multati:’ ubi vide, quæ notantur.

§ 4 *Sed recens ad Regillum lacum accepta clades Latinos ira odioque ejus]* Probo magis hanc lectionem, quam eam, quæ est in quibusdam libb. Mss. *Sed recens ad Reg. lac. acc. clade Latinus*: præsertim vero quum hæc forma loquendi sit frequens. Sigon. Aliter conspiciuntur hæc in Pal. 2. *Sed recenter vel recenti ad Reg. lac. acc. clade, Latinus... nec ab legatis*, codice recentissimo, et per omnia fere simili Sigoniano, cui et hoc loco consentit. Itaque vellem, non tantum tribuisse suo libro Sigonium, cujus emendationes cautissimo iudicio presse examinare insistimus. Gebh. *Cladis* videtur manus prima Voss. codicis habuisse. Forte, *Sed recens ad Reg. lac. acceptæ cladis ira, Latinos odio ejus, quicumque*, &c. J. F. Gron. *Sed recenter ad Reg. lac. acc. clades Latinos* Harl. 2. *Sed*

recenter ad Reg. lac. acc. clade Latinos Port. a m. sec. quum a m. pr. id, quod vulgo circumfertur, scriptum fuisset. *Sed recens ad Reg. lac. acc. clade Latinus* Hav. Tā accepta clade Latinus etiam Hearne in codd. N. et C. quos Oxonii consuluerat, invenit. *Cladis*, pro *clades*, aperte exstat in Leid. 1. Sed nihil mutandum puto. *Recenter*, pro *recens*, ex glossa adsumtum est: nam *recens* hic ponitur pro *recenter*. Passim ita adjectiva pro adverbii poni solent. Vide ad xxii. 12. § 8. Neque probo Gronovii conjecturam. Si enim clades, recens ad Regillum lacum accepta, iræ potius, quam metus, causa Latinis exstitisset, non modo ab legatis abstinuissent Volscorum, sed eorum adventu gavisi opportunam cladis ulciscendæ, et iram in Romanos conceptam in eosdem etiam effundendi occasionem adripuissent; ac libentes illis, qui bellum genti invisæ inlaturi erant, arma junxissent. *Clades ne ab legatis quidem violandis abstinuit*, id est, cladis memoria effecit, ut ne ab violandis quidem legatis, qui eos iterum adversus Romanos incitare conabantur, manus abstinerent. Eo sensu ‘abstinere aliquem’ Livio frequens, pro efficere ut abstineat, arcere. Inf. iv. 59. ‘A cetera præda Fabius militem abstinuit.’ viii. 24. ‘Hæc de Alexandri Epirensis tristi eventu, quamquam Romano bello fortuna eum abstinuit, tamen quia in Italia bellum gessit, paucis dixisse satis sit.’ xl. 14. ‘Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperassem vino in unum diem? non milites abstinnissem meos?’ Et ita Lipsius reponendum putabat inf. xxiii. 1. ‘Ab urbe obpugnanda Pænum abstinuere conspecta mœnia, haud quaquam prompta obpugnanti:’ cui et quidam meorum consentiunt, quamvis tamen, ut et Gronovius monuit, optimi servant *absterruere*. Ceterum ita, pro ira, perperam est in

Lipsiens. Eundem errorem librarii sæpe in codd. scriptis commiserunt. Vide ad xxiv. 16. § 1.

Comprehensos Volcos Romam Pall. *comprehensosque*. Gebh. *Comprehensosque Volcos Romam* Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et Hav. *comprehensos Romam* Leid. 2. media voce omissa.

Ibi traditi consulibus. *Indicatumque est* Pal. 1. *Ita traditi*. Gebh. *Ibi traditum consulibus, indicatumque*, ultima voce est omissa, Leid. 2. Tò est etiam deficit in Gaertn. *tradidit*, pro *traditi*, habet Harl. 1.

§ 5 *Relata re ad senatum, adeo fuit gratum Patribus*] *Relata res ad sen. adeo fuit grat.* Pat. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Hearnii Oxon. L. 2. *relata res ad sen. adeo grat. fuit* Pat. Voss. 2. et Port. *Relata res ad senatum adeo fuit grata* Pat. Harl. 2. Gaertn. Hav. et Hearnii B. et C. Tò fuit omittitur in Leid. 2. pro quo fugit est in Harl. 1. Vide ad xxvii. 32. § 6.

Ut et captivorum sex millia Latinis remitterent] Triga Pall. expungit τὸ et. Gebh. Expungunt eandem vocem similiter Voss. 2. Leid. 1. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Rem ad novos magistratus rejicerent] Eadem triga traicerent. Quam bene, non exprimo. Gebh. *Traicerent* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *trajicerent* etiam præcæ edd. usque ad Frobenium, qui a. 1535. *rejecerent* reposuit. Quem veram lectionem revocasse, omnesque hic codd. depravatos esse, judico. Sollemnis enim et sæpissime in Livio obvia locutio est. Inf. c. 27. ‘Senatus a se rem ad populum rejecit.’ c. 28. ‘Si, quod imperio consulari exsequendum esset, invidiam ejus consules ad senatum rejicerent.’ iii. 13. ‘Summam pecuniæ quantam æquum esset promitti, veniebat in dubium. Id ad senatum rejecit.’ c. 36. ‘Quædam, quæ sui judicii videri possent, ad po-

pulum rejecissent.' v. 20. 'Ipsum dictatorem fugere invidiam ex eo criminaque: eo delegasse ad senatum. Senatum quoque debere rejectam rem ad se remittere plebi.' c. 22. 'Qui ad senatum, malignitatis auctores quærendo, rem arbitrii sui rejecisset.' c. 36. 'Cognitionem de postulatis Gallorum ad populum rejiciunt.' vii. 20. 'Ab senatu rejecti ad populum Deos rogaverunt, quorum sacra bello Gallico accepta rite procurassent.' viii. 1. 'Ferro ignique vastantem agros legati Samnitiū pacem orantes adeunt: a quo rejecti ad senatum, pacem sibi ab Romanis, bellique jus adversus Sidicinos petierunt.' ix. 43. 'Ab senatu ad Marcium rejecti, cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat.' xxi. 31. 'Hujus seditionis peropportuna disceptatio quum ad Hannibalem rejecta esset.' xxiv. 2. 'Hannibal quum, præsentium eam consultationem esse, respondisset, et ad Hannonem eos rejecisset, ab Hannone nihil certi addatum.' xxvii. 8. 'Tribuni adpellati ad senatum rejecerunt. Senatus populi potestatem fecit.' xxxvi. 35. 'Senatum ejus rei judicem fore. Integram se causam eorum Romam rejicere.' xl. 17. 'Legati possessionis jus non mutaverunt: causam integram Romam ad senatum rejecerunt.' c. 29. 'Scriba ad tribunos plebis adit: ab tribunis ad senatum res est rejecta.' xli. 6. 'Hæc legatio totumque, quod ad Sardiniam pertinebat, ad novos magistratus rejectum est.' c. 16. 'Id quum ad senatum relatum esset, senatusque ad pontificum collegium rejecisset.' xlii. 32. 'Duo ex collegio M. Fulvius Nobilior et M. Claudius Marcellus ad consules rejiciebant.' Paulo ante neg. foret, pro neg. fuerat, Gaertn.

§ 6 *Enimvero tum gaudere Latini facto, pacis auctores in ingenti gloria esse*] Placet quod habet Pal. 2. et Campani ed. *pac. auct. ingenti gloria*

Delph. et Var. Clas.

*esse. Gebh. Scripti quidam et Campani ed. pac. auct. ingenti gloria esse: quod sane considerandum. Cic. ad Famil. iv. 15. 'Neque periculo te proprio existimares esse.' vi. 4. 'Quanto fuerim dolore, meministi.' ad Att. v. 14. 'Spero, meos omnes servire laudi meæ; tamen magno timore sum.' Cæsar Bell. Civ. iii. 16. 'Excusat Bibulum, quod is iracundia summa erat.' Noster l. 40. 'Apud Patres plebemque longe maximo honore Ser. Tullius erat.' Eodem lib. c. 54. 'Tanta caritate esse, ut non pater Tarquinius potentior Romæ, quam filius Gabius, esset.' v. 47. 'Interim arx Romæ Capitoliumque ingenti periculo fuit.' J. F. Gron. *Tum vero tum Latini gaudere* Lipsiens. *Tum vero Latini gaudere* Harl. 2. Sed male. Amat enim Livius voce *enimvero* uti tum in initio orationis, tum alibi; neque tantum, ut viri docti sæpius observarunt, in indignatione; vide ad xxxi. 30. § 4. verum etiam ubi nullus talis adfectus exprimitur, sed potius contrarium innuitur, ut hoc loco. Rectius itaque vox intensiva dicitur, quæ, sive affirmationi sive negationi addita, ejus vim auget. Inf. hoc lib. c. 36. 'Tum enimvero Deorum ira admonuit.' iii. 35. § 8. 'Ille enimvero, quod bene vertat, habiturum se comitia professus, impedimentum pro occasione adripuit.' xxiv. 31. 'Enimvero, conclamant, bonum ut animum haberent: omnem se cum illis fortunam subituros.' xxvii. 16. 'Enimvero lætus successu fraudis, si ne Fabius quidem dolo invictus fuisset, haud procul Metaponto insidias ponit.' Pari fere errore inf. x. 35. § 13. *Tunc vero, pro Tunc enimvero*, olim edebatur, ut Sigonius monuit. Præterea *gaudere, facte: s. pacis auctores* Port. a m. pr. Sed inter versus a m. altera adscriptum *gaudere, factos pacis auctores: quod etiam exstat in Harl. 2. et Hav. Denique in ing. gloria esse* habent omnes, quibus usus*

Livius.

18 S

sum, codd. Hearne etiam, postquam recensisset lectionem a Gronovio propositam, nullius suorum codicum consensum testatur; unde eos etiam omnes vulgatum servasse verisimile fit. Quin etiam non alterius nominatum codicis τδ *in* prætermittentis mentio fit, ut de ejus integritate judicare possimus, quam codicis Pal. 2. quem ipse Gebhardus passim ut recentissimum et minimæ auctoritatis traduxit. Genus locutionis non damno. Optimis enim scriptoribus, et ipsi Livio, in usu fuisse, ut omnia præpositione dicerent, 'esse ingenti gloria,' 'esse magno metu,' 'timore,' 'summa iracundia,' evincunt loca a Gronovio laudata. Vide etiam ad x. 25. § 7. An tamen unius, ejusque minima auctoritate, codicis fide auctor etiam hoc loco ita locutus esse censi debeat, merito dubitare mihi video, præsertim quum et alterum probum esse, et, quum apud Livium, tum etiam apud alios omnes optimæ ætatis scriptores, frequenter obcurrere nemo dubitet. Liv. xxiii. 8. 'In multo majore dignitate et gratia simus Campani, quam umquam fuimus.' xxxvii. 54. 'Massilienses in eo honore, in ea merito dignitate audimus apud vos esse.' xlii. 6. 'Renunciaverunt, in maximo eum honore apud regem esse.' ap. Cic. Famil. xii. 14. 'Cujus rei tanto in timore fui, ut, omnibus rebus relictis, cum paucioribus et minoribus navibus ad illas ire conatus sim.' l. xiiii. ep. 19. 'Etsi eramus in magna spe, te meis literis commendationeque diligentissime facturum id, quod fecisti, ut ejus rem et fortunas absentis tuerere.' ad Attic. ii. 9. 'Non enim poterimus ulla esse in invidia, spoliati opibus, et illa senatoria potentia.' de Divin. i. 17. 'Qua re celebrata, quum vicini omnes ad eum de rebus suis referrent, erat in magno nomine et gloria.' de Offic. iii. 21. 'Cum ejus vitæ ea conditio sit, ut,

qui illam eripuerit, in maxima et gratia futurus sit et gloria.' Orat. Catil. iv. 10. 'Sit in æterna gloria Marius, qui bis Italiam obsidione et metu servitutis liberavit.' Et ita 'in lætitia,' 'in pace,' 'in armis,' 'in tumultu,' 'in timore,' 'in spe esse,' similesque plures locutiones Livio familiares sunt. Vide ad viii. 33. § 20. Verius itaque puto, unum vel alterum librarium voculam *in* ob vocis proxime seq. *ingenti* primam syllabam omisisse, quam reliquos omnes eam perperam ex eodem sequenti initio iterasse. Errorum autem id genus in Mss. frequens est. Vide ad viii. 33. § 6. Et quidem sæpius in ipsa hac locutione τδ *in* omittitur, vel quod vox præced. finiatur litera *m*, vel quod sequens a literis *in* aut *m* incipiat. Ita i. 31. 'Quum in magna gloria magnisque opibus regnum Tulli esset:' ubi quidam codd. τδ *in* omittunt. v. 47. 'Dum hæc Veii agebantur, interim arx Romæ Capitoliumque in ingenti periculo fuit:' et hic illud *in* a nonnullis libris abest. xxxvii. 28. 'Primo in magna spe fuit, quemadmodum Rhodiam classem ad Samum, circumsessis ad exitum faucibus portus, expugnasset, sic et Romanam expugnaturum.' Et hic ab uno exsulat. Verum his locis ex integrioribus codd. vulgatam lect. adserere conabor.

Coronam auream Jovi donum in Capitolium mittunt] *Jovi dono in Capit. mittunt* Harl. 2. In vulgatum reliqui conspirant: et recte. *Coronam donum misit* eodem modo dictum est, quo 'boves dona dedit' inf. vii. 37. 'Centum boves militibus dona dedit, qui secum in expeditione fuerant:' ita enim præfert optimus apud me cod. non *dono dedit*, ut vulgo editur. Vide plura ad eum locum.

Qui captivorum remissi ad suos fuerant] *Captivorum qui remissi* Leid. 2. Voss. 1. et Gaertn. ut sit *multitudo captivorum, qui remissi*. Sed ordinem,

qui vulgo fuit, reliqui servant; quem etiam doctiorem et Livio magis dignum puto.

§ 7 *Pergunt domos eorum*] *Pergunt dom⁹*, id est, *domus eorum* Leid. 1. Et ita diserte præfert Gaertn. Vide ad III. 29. § 5.

Apud quem quisque servierant] Recte sic Pal. 3. Alii male *servierat*. Gebh. *Servierat* etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. quod recte Gebhardus damnavit. *Servierat* male quoque Gaertn. Hoc enim loquendi genus Livio adamatum, ac passim usurpatum fuit. Sup. I. 24. 'Cum trigeminis agunt reges, ut pro sua quisque patria dimicent ferro.' c. 35. 'Loca divisa Patribus equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent.' c. 59. 'Pro se quisque scelus regium ac vim queruntur.' II. 6. 'Pro se quisque, Romano saltem duce, ignominias demendas, belloque amissa repetenda, minaciter fremunt.' c. 10. 'Pro se quisque ex urbe in agrum demigrant.' Inf. III. 56. 'Dum pro se quisque, Deos tandem esse, et non negligere humana, fremunt.' VI. 3. 'Quum pro se quisque tenderent ad portas.' VII. 28. 'Ordoque iis, quo quisque die supplicarent, constitutus.' IX. 2. 'Quum alterum quisque magis mentis compotem ac consilii ducerent.' c. 3. 'Quum pro ingenio quisque fremerent; alius, per obices viarum; alius, per adversa montium, per silvas, qua ferri arma poterunt, eamus.' X. 25. 'Pro se quisque nomina dabant.' c. 35. 'Facerent, quod se dignum quisque ducerent.' XXIV. 1. 'Quum et levissimus quisque novas res novamque societatem malent.' XXV. 12. 'Eo die perpetrato sacro in monte, in suas quisque provincias proficiscuntur.' XXXII. 21. 'Dissipati per vicos, sua ut quisque defenderent.' XXXV. 30. 'Pro se quisque, armis abjectis, in circumjectas itineri silvas diffugiunt.' c. 34. 'Pro se quisque revocare jubebant.'

Hæc exempli caussa, ad locutionem illustrandam, ex pluribus laudavi; alterum tantum enim ex Livio aliisque facile addi posset. Vide Nic. Heinsium et Burmann. ad Nason. Met. I. 59. et ad Art. Amat. I. 267. Cortium ad Sall. Cat. c. 7. c. 37. ad Jug. c. 75. et Hadr. Cardin. de Serm. Latini. p. 311. Non tantum verbo, sed et verbo et adjectivo, plurali numero τὸ *quisque* jungi, videbimus ad VII. 19. § 2.

Numquam alias ante publice privatimque] Τὸ *ante* deficit in Harl. 2. *publice* in Voss. 2. Omnia autem hæc verba *alias ante*, &c. *Romano imperio* desunt in Port. Mox *conjunctus*, pro *conjunctius*, est in Leid. 1. *conjunctum* habet Gaertn.

CAP. XXIII. § 1 *Civitas secum ipsa discors*] *Civ. ipsa secum dis*. Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn.

Maxime propter nexos ob as alienum] Mira lectio in Pal. 1. *propter nefas*. in Pal. 2. *propter nexus*. Gebh. *Propter nephus* etiam Voss. 2.

§ 2 *Captos et obpressos esse: tutioremque in bello*] *Captos et oppressos: esseque tutiores* Hav. manifesto librarii errore: *tutioremque rebantur in bello* Hearnii Oxon. N. Sine dubio librarius dare voluit *tutiorem queriebantur*. Sed subficit *fremebant*, quod præcessit; unde et sequentia hæc dependent. Et languidum nimis illud *queriebantur* est, quam ut τῶ *fremebant* decenter subjungatur. Vide num Livius dederit, et *obpressos: tutiorem in bello*. Sed nihil definitio. Levis tamen hæc suspicio subnata est ob codd. quorundam in lect. vulgata exhibenda inconstantiam.

Inter hostes, quam inter cives] *Et inter hostes* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et quædam ex principibus edd. Sed τὸ *et jam* omisum est in Veneta 1498.

Invidiamque eam sua sponte gliscentem] *Vox sua* omittitur in Leid. 2.

§ 3 *Cum omnium majorum suorum*

insignibus] Quæ ista 'omnium majorum insignia?' An imagines et ceræ? Scilicet hæc illi in vinculis ad manus erant. Quid? quod ne nobilis quidem fuit. Dionysius vi. p. 361. militarem illi tantum gloriam tribuit: Livius ne nomen quidem ponit, non omissurus, si nobilis fuisset. Vide autem: literæ mutatione omnis illa nobilitas corrumpitur. Nam lege *malorum suorum*. Quæ insignia malorum fuerint, statim addit. Lipsius, Epist. Quæst. v. 16. Cl. Lipsius quidem cum *omn. malorum su. insign.* emendatum ivit: quem puto secutus recens quidam sua manu in Pal. 2. pari ratione interpolavit. Sed videtur mihi lectio insolentior, et mirum, nullibi hujus in Mss. exstare vestigium: nam omnes codd. cum *omnium majorum insign.* Gebh. Cur lectionem, quam Lipsius ex conjectura restituit, et Gruterus in contextum admisit, insolentior vocet Gebhardus, nondum intelligo. Quum tamen nihil aliud mutaverit, quam quod, pro *majorum*, putarit scribendum esse *malorum*, non aliud etiam insolentiæ accusare posse videtur, quam τὰ *insignia malorum*. At vox 'insigne' hic non, ut sæpe exponi potest, natura sua ornamentum notat, sed signum, indicium, id unde res noscitur. Eo sensu Cicero 'tumultum esse decerni, justitium edici, saga sumi,' vocat 'gravissimi belli insignia' Orat. Philipp. vi. c. 1. 'togam pacis insigne et otii' Orat. in Pison. c. 30. 'Palliatum esse non Romani hominis insignia' Orat. pro Rabir. Post. c. 9. Verum, ut hic *malorum insignia*, ita 'mæroris insignia' est ap. Cic. Orat. in Pison. c. 8. 'Quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu adficeret, lugere non sineret? mærorem relinquit, mæroris aufert insignia.' At illud majoris momenti, quod in nullis Mss. conjectura Livianæ vestigium exstare contendat. *Omnium majorum suorum insignibus*

est in Voss. utroque, Leid. 2. Lipsiens. a m. sec. Port. a m. sec. (qui ambo a m. pr. τὸ *insignibus* omittunt) Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. *omnium majorum insignibus* Leid. 1. *omnium magnorum suorum insignibus* Hav. Verum quum ex codd. Harl. quorum in manu habeo excerpta, nihil notetur, quamvis cum ed. conjecturam Lipsianam præferente conlati sint, eos lectionem illam exhibuisse verisimile fit. Idem dici potest de plerisque codd. quos Hearne Oxonii evoluit, quoniam unum tantum eorum *majorum* præferre expresse testatus sit; quamnam vero in aliis lectionem invenerit, addere omiserit. At demus, etiam omnes codd. *majorum* servare; quis graviter ferre posset, si, manifeste id flagitante sententia, loco τοῦ *majorum* substitutatur *malorum*? unica tantum litera *i* mutata in *l*; præsertim quum, eas in Mss. passim confundi, sæpissime viri docti testati sint. Vide Lambin. ad Lucret. iv. 1169. vi. 1262. et 1271. Salmas. epist. 51. Gron. Observ. iii. 21. et quæ notantur ad iii. 51. § 4. v. 21. § 10. ad x. 6. § 3. et alibi. Ita, pro *exilio*, Nic. Heinsius *ex illo* scribendum conjicit ap. Sil. Ital. x. 421. Sed præsertim hujus erroris exempla quædam collegit Victor. Var. Lect. xiii. 22. et inter alia apud Plaut. in Pseud. iii. 1. 6. similiter *majorum*, pro *malorum*, scribendum conjicit, licet tamen non desint, qui ibi vulgatum taceant. Mox in *foro proj.* pro *in forum proj.* Lipsiens. et Port. a m. pr.

Obsita erat squalore vestis] Oblita erat (Gaertn. Sed vulgatum præstat. Inf. xxix. 16. 'Legati Locrensiū obsiti squalore et sordibus.' Ita 'terga obsita conchiis' Ovid. Metam. iv. 724. 'iter obsitum nivibus,' 'montes obsiti nivibus' ap. Curtium l. v. c. 6. *obsitus* autem et *oblitus* alibi etiam in Mss. commutantur. Vide Burmann. ad Ovid. Met. xi. 367. Causa varietatis exstitisse vi-

detur similitudo literarum *l* et *s* in scriptura Longobardica, ob quam passim etiam confunduntur voces 'signum' et 'lignum.' Vide Benth. ad Hor. Sat. II. 7. 82. 'lævus' et 'sævus.' Vide quæ notavi ad Sili Ital. II. 111. et ad v. 660. aliaque similia.

Fædior corporis habitus pallore ac macie perempti] Meus liber *pallore ac veste macie perempti*, voce alieno loco inserta; quam supra sic restituo, *fædiorque veste corporis habitus*. Nam et *fædiorque* habet, non *fædior*. Lipsius, Epist. Quæst. v. 16. Idem Lipsius malebat *fædiorque veste*, non adsentantibus nostris, quorum tamen medius *pallore ac macie perenni*. Gebh. Illud *veste* in nullo reperi, nisi in Leid. 2. At is est ipse Lipsii cod. qui in Academia Hollandicæ instructissimam bibliothecam cura Burmanni translatus est. Reliqui nihil a vulgato discedunt, nisi quod Voss. 1. habeat *fædiorque*. Deinde in *acie peremit*, pro *macie peremti*, Hav. a m. sec. prioris lectionis vestigiis erasis. *Macie perenni* Harl. 2. et Port. in marg. et in contextu a m. sec. quum olim *macie peremti* scriptum fuisse videatur. Sed lectionem, quæ vulgo circumfertur, veriore puto. *Macie peremtus* Flor. a m. sec. Unus vel alter cod. isque vitiosus, non persuadet, ut Lipsio adsentiam. Plus displicet *perenni*. *Peremti* autem nasutis librariis forte displicuit, quod hominis viventis et in publicum prodeuntis corpus 'peremtum' dici non posse existimarent. Sed 'peremtus' hic est peremto similis, fere a mortuo non distans, tantum non peremtus. Ita 'fame,' 'siti enectus' hoc sensu apud Cic. sæpius, ut de Divin. II. 35. 'Avis, inclusa in cavea, et fame enecta, si in offam pulvis invadit, et si aliquid ex ejus ore cecidit, hoc tu auspiciū, aut hoc modo Romulum auspicari solitum putas?' et alibi. Pari sensu 'mortuus' apud eundem

Orat. in Pison. c. 36. 'Tu non solum, quod tibi succederetur, sed quod Gabinio non succederetur, exsanguis et mortuus concidisti.' ad Q. Fratr. I. 3. 'Non enim vidisset fratrem tuum, ne vestigium quidem ejus, nec simulacrum; sed quandam effigiem spirantis mortui.' Eodem exemplo Liv. XXI. 40. 'Effigies, immo umbræ hominum; fame, frigore, inlævie, squalore enecti, contusi ac debilitati inter saxa rupeque.'

§ 4 *Ad hoc, proluxa barba et capilli*] O factum flagris dignum! Quum Livius scripserit, *Ad hoc promissa barba*, veluti indicat Vormaciense exemplar, amusus aliquis, erasa dictione *promissa*, supposuit *proluxa*. Sic v. 41. 'M. Papirius, unus ex his, dicitur Gallo, barbam suam, ut tum omnibus promissa erat, permulcenti, scipione eburneo in caput incusso iram movisse.' Significat autem 'promissus' longum sive prolixum, quasi procul missum. In hunc enim sensum etiam 'promittere' verbum usurpatur. Livius VI. 26. 'Satis constat, magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse.' Rhen. Aut et ego insigniter ineptio, aut nondum video, cur flagris et scutica dignus sit, (quod Beatus voluit,) qui *proluxa* in Vormaciensi exemplari emendandi gratia τῆ *promissa* substituit. An quod in antt. libb. non sit *proluxa*? Imo est maxime. An quod veteres non sic loquebantur? Ter. Heaut. II. 3. 49. 'Capillus sparsus, prolixus, circum caput Rejectus negligenter.' Virg. Pharmac. VIII. 33. 'Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellæ, Hirsutumque supercilium, prolixaque barba.' Æmilius Probus in Datame de Thyo c. 3. 'Capillo longo barbaque erat prolixa.' 'Prolixam ætatem' dixit Callistratus I. pennit. D. de Jure Immunit. Klock. Dudum ante Rhenanum correxit Campanus, neque aliter Pal. 2. At Pal. 1. *Ad*

hec barba demissa. Pal. 3. *Ad hoc prolixa barba*, quod recte explosum Beato. Gebh. *Ad hec* etiam Port. a m. sec. Harl. 2. et Hav. Quoniam et de veste squalore obsita, et de fœdiore corporis habitu præcesserat, librarii sensum *Ad hæc*, non *Ad hoc*, requirere existimarunt. Eadem mens videtur fuisse viri docti, qui in marg. ed. Curionis itidem *Ad hæc* scribendum conjectit. Sed vide quæ notantur ad Liv. xxi. 52. § 10. Præterea *barba demissa* Voss. 2. *prolixa barba* Flor. a m. sec. et Lipsiens. Reliqui omnes nostri *promissa barba*, nisi quod *prolixa* adscriptum sit margini Leid. 2. et *prolixa* etiam fuerit in Port. a m. pr. cujus vocis literæ quartæ superscripta erat litera *m*, quasi *promixa*: quo ipso interpolator *promissa* reponendum indicavit. *Promissa barba* se etiam in vet. cod. invenisse Pierius testatur ad Maron. Ecl. viii. 34. Quin et Klockius, qui olim *prolixa* defenderat, postea margini Livii adscripsit, codicem suum etiam *promissa* præferre. Utramque lect. servat librarius Gaertneriani qui *promissa seu prolixa barba* dedit. Vide ad iv. 55. § 5. Monet autem Gifan. in Ind. Lucret. voce 'Prolixus,' veteres constanter hac voce nosos esse pro copiosus, largus, multus; pro longus autem numquam, aut certe rarissime. Hic vero proprie intelliguntur barba et capilli longiores. Nam ex eo, quod, creditori in servitute traditus, barbæ et capillorum curam habere non potuerit, effectum non est, ut barba et caput pluribus pilis fructuaverint, sed ut pili solito longiores facti sint. Licet enim omnibus eo tempore barba promissa fuerit, ut et capilli; verius tamen videtur, non receptum fuisse, ut sinerent omnia in eam longitudinem excrescere, in quam poterant; sed ut in modum, eo tempore receptum, circumciderent. De voce 'promissus' vide ad v. 41. § 9.

Noscitabatur tamen] Tres Mss. et Campani ed. *noscebatur*. Gebh. *Noscebatur tamen* etiam Voss. 2. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Et ita emendatum erat in Voss. 1. quum a m. pr. scriptum fuisset *noscetabatur tamen*. Pierius etiam, ut testatur ad Virg. Ecl. viii. 34. in vet. cod. *noscebatur* repperat. Sed addit tamen, frequentativam illam verbi speciem sententiam augere. Et ita perscriptum exstat in Leid. 1. et Harl. amb. Præterea libenter hac forma verbum illud adhibet Livius, ubi primitivo commode uti potuisset. Supra hoc lib. c. 20. 'Hos agmine venientes T. Herminius legatus conspicatus, interque eos insignem veste armisque Mamilium noscitans.' iii. 38. 'Circumspectare omnibus fori partibus senatorem, raroque usquam noscitare.' vi. 25. 'Ubi in recensendis captivis quum Tusculani aliquot noscitantur, secreti ab aliis ad tribunos adducuntur.' viii. 32. 'Qui proximi forte tribunal steterant, quia subjecti oculis imperatoris noscitari poterant, orabant, ut parceret magistro equitum:' et alibi sæpe.

Et ordines duxisse aiebant] *Ordine duxisse* Leid. 1. *ordinem duxisse* Harl. 1. Sed vulgatum præstat. Indicat enim Livius, aliquoties enim centurionem fuisse. 'Ordo' erat numerus militum, cui præciebatur centurio. Liv. viii. 8. 'Ordo milites sexagenos et duos, centurionem et vexillarium unum habebat.' Hinc 'ordinem ducere' notat centurionis munere fungi. Liv. iii. 44. 'Pater virginis L. Virginus honestum ordinem in Alcido ducebat.' 'Ordinem alicui assignare' est centurionem legere. xlii. 33. 'Deprecatus est deinde, ne prohiberent consulem, quem cuique ordinem assignari e republica esset, eum assignare.' cap. 34. 'Ordinem quo me dignum judicet tribuni militum, ipsorum est potestatis.' Singuli itaque centuriones

singulis præerant ordinibus. Si quis autem 'ordines duxisse' dicitur, ut hoc loco, accipi potest eum sæpius centurionem fuisse. Ceterum *agebant*, pro *ajebant*, Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. antiq. et Lipsiens. errore, qui in Mss. frequens est. Vide ad VIII. 33. § 23.

Cicatrices adverso pectore ostentabat] *Ostendebat* Hav. Verum hic quoque in forma frequentativa emphasis est, ut indicetur, non semel ostendisse, sed sæpius modo huic, modo illi, ut subinde novi adventabant. Ita hoc ipso cap. infra idem hic nexus dicitur 'ostentare tergum fædum recentibus vestigiis verberum:' et nexi, qui se in publicum proripuerant, consiliibus 'ostentare vincula sua deformitatemque aliam.' III. 48. 'Icilius Numitoriusque exsanguè corpus sublatum ostentant populo.' Et ita VI. 14. 'Tumultum augebat, cicatrices, acceptas Veienti, Gallico, aliisque deinceps bellis, ostentans.' VIII. 28. 'Introëuntibus in curiam Patribus laceratum juvenis tergum, procumbentes ad singulorum pedes, ostentabant.' XLV. 39. 'Nudasse deinde se dicitur, et, quo quæque bello vulnera accepta essent, retulisse. Quæ dum ostentat, adaperitis forte, quæ velanda erant, tumor inguinum proximis risum movit.' Terent. in Eunuch. III. 2. 29. 'Neque pignas narrat, neque tibi obstat, quod quidam facit.' 'Ostendere cicatrices' dixit Cic. de Orat. II. 28. 'Non dubitavit excitare reum consularem, et ejus diloricare tunicam, et iudicibus cicatrices adversas senis imperatoris ostendere.' Auctor Epitom. Liv. lib. LXX. 'M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore ejus discidit, ut honestas cicatrices ostenderet:' et Quintil. Instit. Orat. II. 16. 'M. Aquillium defendens Antonius, quum cicatrices, quas is pro patria pectore adverso suscepisset, ostendit, non orationis habuit fiduciam, sed oculis

populi Romani vim adtulit.' Verum ibi omnibus iudicibus simul ac semel ostendebantur cicatrices adverso pectore exceptæ. Liv. III. 58. 'Tergum laceratum virgis ostendit.' Alibi hæc verba commutantur sæpe in Mss. Vide ad XXVIII. 3. § 11. Præterea aliquot cicatrices locis pugnarum Harl. 2. aliquot locis cicatrices pugnarum Lipsiens.

§ 5 *Sciscitantibus unde ille habitus? unde deformitas?*] *Unde ille hab.? unde illa def.* Harl. 2. *unde iste habitus? unde def.* Hav. quod et Portugallico pro var. lect. in margine adscriptum est. Sæpius ille et iste in membranis alterum alterius locum negligentia librariorum occuparunt. Vide ad cap. 27. § 12. cap. 28. § 4. Barth. ad Statii Theb. v. 377. Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. XVI. 220. et XX. 142. Broekhus. ad Propert. IV. 3. 28. et Burmann. ad Nason. Art. Amat. I. 304.

Sed villa incensa fuerit, direpta omnia] *Sed, villa incensa, omnia fuerint direpta* Harl. 2. Sed reliqui conspiciunt in vulgatam scripturam, quæ etiam verior est. Præterea modo *caruit*, pro *modo caruerit*, Gaertn. sive librarins τφ quia non recte subjunctivum addi exstimaverit, (de quo vidimus sup. hoc lib. c. 8. § 5.) sive potius, quia idem cod. mox *fuerit* servat, olim scriptum exstiterit *caru'it*, et addita nota deinde evanuerit, vel neglecta sit. Vide ad XL. 14. § 10. *non fructu tertio caruerit* est in Lipsiens.

Tributum iniquo suo tempore imperatum] Buslid. *trib. iniquo non suo temp. imp.* Adjutus istius libri scriptura legendum puto *trib. iniquum ac non suo temp. imp.* Ut duplex sit conquestio super hoc tributo, et quod magnitudine iniquum fuerit, ultra censum injuncto onere; et quod, non expectato tempore quo dandum erat, extortum sit. Nann. Misc. v. 19. Ms. *trib. iniquo suo temp. imp.* Et ita Rortell. legit Emendat. II. 36. Nan-

ninus autem Miscell. v. 19. ex Buslid. cod. et Morellus legunt *trib. iniquum ac non pro temp. imp.* Vide Palmerium Comment. Spicileg. i. fol. 180. b. *non suo tempore* dixit Paulus in l. 14. in fin. D. de Re Milit. et *non suis diebus* Scævola l. 17. fin. § 1. D. de Rescind. vendit. Vide quæ notamus inf. hoc lib. ad c. 30. § 4. Klock. *Trib. iniquo suo temp. imp.* est emendatio Francisci Robortelli, expressa primo in Pal. 3. deinde scelerato imperiti scalptoris ferro extrita, factumque demum, ut habetur in Pal. 2. ac Campano, *trib. iniquum suo temp. imp.* Neque aliter existimo exstitisse in Buslid. unde Nannius nimis laxè substituit *trib. iniquum et non suo temp. imp.* At Pal. 1. *tributo iniquo suo tempore imperato.* Gebh. Sigon. e lib. profert *iniquum suo*, unde suspicatur *iniquissimo*. Nannius e Buslid. *iniquo non suo*, inde *iniquum ac non suo tempore*. Schegkii denique vel Klockii apud illum Epist. 15. Præmess. *iniquo et non suo tempore*. Atqui non jam isto modo accipit τὸ suum Livius: igitur et *iniquo*, quamvis *suo*. Cic. ad Att. i. 1. 'Ne contra amici summam existimationem miserrimo ejus tempore venirem.' Curtius vii. 7. 'Discrimen me occupavit, meliore hostium, quam meo tempore.' Constat igitur sententia. Sed verba vicina optime concipi puto in Ms. Palat. 'Quia propter populationes agri non fructu modo caruerit, sed villa incensa fuerit, direpta omnia, pecora abacta, tributo iniquo suo tempore imperato æs alienum fecisse.' Nescio quomodo sic aliquid virum accedit orationi: cum ista facta fuissent, imperato etiam tributo tempore suo tam iniquo, eo præcipue se ad fœneratorem missum. Offensi sunt librarii, qui mutarunt, ambiguitate sermonis ex iteratione eorundem casum. Sed veteres, qui intentos et doctos lectores volunt, ab istis legem accipere detrectant. Noster in primis vi.

39. 'Quippe qui etiam omen plebeio consuli, magistro equitum ex plebe dicendo, dederit.' x. 38. 'Ibi ex veteri libro linteo sacrificatum, sacerdote Ovio Paccio quodam, homine magno natu.' xxii. 24. 'Tertiam partem frumentatum, duabus in castris retentis, dimisit.' xxiv. 43. 'Quæstorem eum proximo anno adempto equo tribu moverant.' lib. xxxii. 'Procul a mari et in evastatis bell cladibus locis.' lib. xxv. 'Militarem ordinem immistis agrestibus iis ex terris sublatum.' Id tamen nocuit et Livio xxxv. 36. ut ibi dicemus. J. F. Gron. Obs. iv. 17. p. 279. Sigonius emendationem, cujus Gronovius meminit, proposuerat in prima Scholiorum ed. Ei mox adversatus est Robortell. et Annot. ii. 36. vulgatam scripturam vindicare conatus est, existimans Sigonii, *iniquissimo tempore* reponentis, sensum fuisse, quasi auctor hujus seditionis conquerebatur, quod iniquissimo tempore, scil. reipublicæ, esset imperatum tributum, quum reipublicæ necessitas ob bellum gerendum postularet. Addit autem, si ita legas, tolli omnem venustatem et decorem, quum potius questus sit, tum imperatum esse, cum ipse inops erat, non collectis fructibus ex agro propter populationes. Vulgatum autem, quod in omnibus, tum Mss. tum impressis ante, legi affirmat, inter alia tuetur simillimo hoc Ciceronis loco ex Epist. ad Famil. iv. 13. 'Studiosissime omnia diligentissimeque curabo, tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo.' Sententiam suam non diu postea defendit Sigonius Emend. i. 39. et ostendit, se, *iniquissimo tempore* reponentem, id non retulisse ad rempublicam, sed ad eum qui loquebatur; adeoque *iniquissimo tempore* ita intellexisse, ut notaret minime oportuno et idoneo sibi tempore. Ipsum tamen se haud multum huic conjecturæ tribuisse, et patrociniū ejus deseruisse, non obscure

deinde indicavit. In iterata enim ed. non modo emendationem, in priori propositam, omisit, sed eandem quoque, quam jam olim in contextum receperat, inde iterum ejecit, recepta priorilectione. Et tamen postea Rupertus ad Sallust. p. 198. similiter *iniquissimo tempore* maluit, ut Hearne observavit. Ceterum uterque confidentius, quam oportuerat, locuti sunt, adfirmantes, Sigonius, se in omnibus Mss. *tributum iniquum suo tempore imperatum* reperisse; Robortellus, in omnibus Mss. legi *iniquo suo tempore*. Certe codd. Sigoniano- rum lectionem tantum inveni in Flor. et Port. idque a m. sec. A Robortellianis vero discedunt Voss. 1. et Leid. 2. qui præferunt *tributum iniquo ac non suo temp. imp.* quomodo fere Klockium apud Schegkium legisse Gronovius notavit, sed simul sibi non placere testatus est. Discedit insuper ab iisdem Voss. 2. legens *tributo iniquo suo tempore imperato*, quod Gebh. etiam in Pal. 1. invenerat, et Gron. vulgato prætulit, non modo in eo, quia descriptus est, loco ex Observ. sed etiam in priori ed. notarum Livianarum ad XL. 27. Non tamen Gronovii sententia ab omnibus recentioribus probata est. A. Periz. recepta Gronovii emendatione, similiter proxime præcedentia mutanda, et reponendum putabat, *direptis omnibus, pecore abacto, tributo iniquo suo tempore imperato*: quasi vero ad priora illa non subintelligi possent *quia fuerint*, quæ præcesserunt, nisi simul servaretur *tributum imperatum*; aut, eo mutato, reliqua omnia in eandem formam refigenda forent. Doujatius etiam, quod Gron. legendum docuit, haud quaquam placere testatus est, ac sententiæ suæ duplicem hanc causam adjecit: 'sive ob geminatos non sine aliquo æquivocationis vitio auferendi casus; sive quod Livium magis sapiant sine conjunctione posita seu asyndeta illa, *tributum impe-*

ratum, æs alienum fecisse, ubi supplendum pronomen *se* nemo non videt.' Verum priori causæ abunde satisfecit Gronovius, ut adscripta ex Observ. lib. IV. docent, quem librum sibi visum non fuisse dolet quidem Doujatius in præfatione Liviana; non tamen propterea negligentiae absolvendus est. Eum enim, qui in omnium manu illo tempore erat, si ab amicis utendum petiisset, se similem esse intellexisset librariis, a quibus lectionem inmutatam Gronovius contendit; aut causam dare debuisset, cur Gronovianæ rationi ad sensum præbere non posset. At secunda causa palam facit, quanta cura Antecessorum Parisiensium primicerius Livium, quem Principi juvenutis Francicæ expositurus erat, perlegerit, antequam eum edere adgrederetur. Qui enim ad verba Livii animum adtendit, numquam existimare poterit, 'tributum imperatum, æs alienum fecisse,' ἀσυνδέτως poni; sed id convenire verbis illis, 'villa incensa fuerit, direpta omnia, pecora abacta, tributum iniquo suo tempore imperatum;' adeoque ad verba 'tributum imperatum' non subintelligendum *esse*, quod intelligi debebat ex sententia Doujatii, sed huc ex præcedenti revocari oportere 'quia fuerit;' 'quia tributum iniquo suo tempore imperatum fuerit.' Quid tandem dicendum de eo, quod ad ultima verba 'æs alienum fecisse' pronomen *se* supplendum esse neminem non videre pronunciet? Confidenter dico, nemo non videt, Doujatium non modo sensum, sed ne ordinem quidem, in quem verba Livii digerenda sunt, intellexisse. Ceteroquin novisset, τὸ *se* non supplendum, sed ipsum adesse; jungendum enim, 'se Sabino bello militantem æs alienum fecisse, quia propter populationes,' &c. Quamvis itaque rationes, quibus recentiores Gronovii sententiam refellere conati sint, displiceant, vix ta-

men, sed aliam ob causam, ab animo intrare possum, ut et ipse eam probem. Obstat enim consensus optimorum codd. qui tantum non omnes, paucis exceptis, quorum antea memini, vulgatum servant. Contra vero dissimulare nequeo, mihi quoque videri, lectionem, quam Gronovius veriorē esse iudicavit, aliquod pondus orationi conferre: unde eam scriptorum consensui præferenti pertinaciter adversari nolin.

Æs alienum fecisse] *Tò alienum deest in Leid.* 1. *alienum æs fecisse* præfert Leid. 2. *æse alienum fecisse* Harl. 1. in quem si Doujatius incidisset, ex ejus vestigiis *æs se al. fec.* legendum sibi persuasisset, quum nunc etiam crediderit pronomen *se* supplendum esse.

§ 6 *Postremo velut tabem pervenisse ad corpus*] Summus quidam amicus meus, in his Livii verbis mendum aliquod subesse jam dudum suspicatus est: namque aiebat, hominem illum studentem nobilitatem in odium adducere, ut id commodius præstaret, ad simile confugisse, quod illi rei demonstrandæ valde appositum erat: itaque dixisse, malum illud, 'velut tabem, pervenisse ad corpus.' At cum omnis tabes 'ad corpus' perveniat, nec aliqua omnino sit, quæ corpori non adhæreat, nullam prorsus vim ad id, quod tunc maxime homo ille volebat, amplificandum exaggerandumque, habere iudicabat simile quod ibi usurpavit: itaque affirmare non dubitabat, locum illum corrupte ac mendose circumferri. Cui ego, postquam huiusmodi persuasionem extorquere non potui, (altius enim ejus animum insederat, quam ut inde facile eximi posset), ut ei tandem quoquo modo satisfacerem, tametsi nil prorsus dubitabam de sinceritate veteris vulgatæque editionis, dixi non incommode legi posse, *postremo velut tabem pervenisse ad cor: perductum se a cred.* &c. Nam cum peste laborari

omni tempore molestum sit ac periculosum, tum vero id maxime timendum est, cum ejus vis *ad cor* penetrare incepit. Tunc enim salus omnino desperata est, nec ullis medicamentis amplius retineri potest: quæ sententia mirifice convenit negotio, quod Livius ex miserrimi illius hominis persona in manibus habebat, confirmaturque hæc mea conjectura aliorum scriptorum testimonio, qui alicubi eodem modo locuti sunt. Veluti cum inquit Lucretius VI. 1151. 'Inde ubi per fauces pectus complebat, et ipsum Morbida vis in cor mœstum confluerat ægris, Omnia tum vero vitæ claustra lababant.' Neque absimile est Catullianum illud epigr. 77. 'Me miserum aspice, et, si vitam pariter egi, Eripite hanc pestem perniciemque mihi: Quæ mihi, subrepens imos, ut torpor, in artus, Expulit ex omni pectore lætities.' Sic etiam Petronius Arbitr. c. 119. 'Nulla est certa domus, nullum sine pignore corpus: Sed, veluti tabes tacitis concepta medullis, Intra membra furens curis latrantibus errat.' Nec non item Seneca in Epistolis: 'Cum vero magis vires morbus exedit, et in medullas nervosque descendere deliciæ;' et quæ sequuntur. *R. Titius, Locor. Controv.* III. 6. Nexus Livianus sentit pestem illam æris alieni primo orsam ab avitis prædiis ad domum paternam; ab ea ad fortunas suas; a quibus denique ad corpus suum pervenisse: amissis enim bonis, corpus ipsum in servitutem et ergastulum ductum. Omne enim serpens malum et omnem perniciem sensim gliscentem 'pestem' et 'tabem' vocant scriptores. Hinc Virgilius ignem 'pestem' vocat. Non obscure loquitur. Quomodo gradatim in omnia sua debacchata tabes tandem se in corpus penetrarit, diserte dicit. Non igitur temeranda erat Livii lectio, quæ nihil obscuritatis habet. VVO VILLIOMARUS in locos Controv. Ro-

berti Titii III. 6. In assertione pro locis controversis id tantum R. Titius respondit, diserte se vulgatum lect. pro vera agnovisse, et ideo tantum conjecturam proposuisse, ut scrupulum, qui amicum male habebat, ex animo ejus eximeret. Quod ut se bona fide credidisse palam faceret, oportuerat, ut eadem opera in medium protulisset argumenta, quibus amicum erroris convincere conatus esset, eique persuadere, non in eo usuras tibi comparari, quod tandem 'in corpus perveniant;' sed quod similiter utraque proserpant, et proxima trahant: quo sensu 'crescentis usuræ tabem' inf. vocat VII. 9. 'Se, militando fessos, in pestilenti atque arido circa urbem solo luctari, aut in urbe insidentem tabem crescentis in dies fœnoris pati.'

Ductum se ab creditore non in servitium, sed in ergastulum et carnificinam esse] Hoc aptius veriusque ex persona et temporibus Livii scribi censeam, quam illius nexi. Vera enim et propria ergastulorum pœna tunc ignota, uti et nomen ipsum. Hoc sane concesserim, jam tunc sævitum in servos, et velut relegatione quadam missos in pistrinum, in lapicidinam, in agrum. Sed nec perpetuum, nec ea forma, quæ postea increvit. Itaque apud Plautum comminationes herorum sæpe tales. Ipsa 'ergastuli' vox tamen irreperta; quæ propria nata, ut censeo, vix ante Gracchorum ævum. *Lipsius*, Elect. I. II. c. 15. Nihil hic adfecto innovare, sed indicare scripturam Palatini 2. *ductum se non a cred. in serv. sed in ergast. a carn. esse.* III. 57. 'Carnificibus, non lictoribus, stipatus.' Scio fore aliquos, quibus excitata sit saliva, mihi non item. *Gebh.* Heraldus de Rer. Judicatar. Auctorit. II. 25. § 6. de nexis et addictis agens, in his 'servitium' a 'servitute' distinguit, eosque tantum 'servitio' mancipatos, non 'servituti,' et eorum extre-

mam pœnam legitimam 'servitium,' non 'servitute,' fuisse scribit. *Salmas.* in Observat. ad Jus Attic. et Rom. c. 11. p. 314. hoc omnem incertiam superare dicit, ut 'servitium' a 'servitute' distinguatur; nam servitium Latine loquentibus nihil aliud esse, quam servitute, vel servorum multitudinem. Heraldus non recte negat, 'servitute' de nexis et addictis dici. Nam quod hic Livius 'servitium,' id VI. 16. 'servitute' vocat. Et sic Varro de L. L. VI. in fin. Sed rem ipsam recte exponit, eos non servos, sed in servitute fuisse. *Duk.* Nostri nihil mutant, nisi quod a creditore sit in Voss. 1. Leid. 2. et Port. a m. pr. Ultimam autem voc. *esse* omittunt primæ edd. Addidit eam deinde Aldus; quam etiam servant, quibus utor, membranæ. Quamvis autem forsitan eo tempore, quo Livius nexum hunc concionantem inducit, nondum ipsa vox 'ergastulum' Romæ nota fuerit; quum tamen vel ipse Lipsius fateatur, jam tum relegatione in pistrinum, in lapicidinam, in agrum, dominos in servos sævisse; nihil inpediit, quo minus rem veterem recentiori vocabulo Livius exprimat: nam ipsum etiam sermonis genus, quo nexus ille usus est, sine dubio minus ornatum et rudius fuit, quam nunc ipsi Livius tribuit.

§ 7 *Non jam foro se tumultus continet*] *Pall.* et *Camp. sustinet.* *Gebh.* *Substinet* Voss. 1. Harl. 2. et Lipsiens. *sustinet* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Port. Klockian. et Hav. Solus Harl. 1. servat ex meis vulgatum. Aldus etiam *sustinet*, verosimiliter cod. snum secutus, edidit; sed in errata retulit, ejus loco *continet* revocandum esse. Paulo ante *ostentare fœdum tergum*, trajectis vocibus, Gaertn. et clamor oritur ingens, alia iterum vocabulorum positura, Leid. 2.

§ 8 *Nexu vincti, solutique se undique in publicum proripiunt*] Non vereor, ne legendum sit, *nexi vincti, solutique.*

Sic enim locutus est VIII. 28. 'Ita nexi soluti, cautumque in posterum, ne necerentur.' Item eodem cap. 'Eo anno initium libertatis factum est, quod ligari nexi desierunt.' ['Reprehendit hanc emendationem Robortellus Emendatt. l. II. c. 35. ubi ait, Sigonium plus quam mille et sexcentis locis corrupisse Livium, quia, dum ait Livius 'Nexu vinctos solutosque' in publicum concurrisse, intelligit et eos quorum corpus ob æs alienum traditum erat creditori in servitium, et eos qui soluti fuerant nexu concurrisse. Nam, qui obligati erant nexu, poterant solvi, dissoluto ære alieno. Hos igitur 'solutos' vocat Livius 'nexu,' qui scilicet ante mancipio et nexu in servitum ducti erant a creditoribus. Erant utique hi experti mala teterrimæ illius servitutis, ideo una cum nexu obligatis in publicum prosilierunt. Nec quem ex lib. VIII. allegat locum Sigonium, ejus sententiam comprobare potest. Ait enim ibi Livius, 'nexos' fuisse 'solutos,' id est, liberatos nexu, et cautum lege, ne postea 'necrerentur,' id est, ne quis liber operam suam pro pecunia creditoribus præstaret.] 'Nexos' enim vocatos ait Varro de L. L. VI. p. 82. 'liberos, qui suas operas in servitute pro pecunia, quam debebant, domino, dum solverent, præstarent.' Itaque Livius VIII. 28. 'Cui cum se C. Publius ob æs alienum paternum nexum dedisset.' *Sigon.* Approbo consensum Pall. 1. atque 3. ut et Campan. ed. Novator noster Pal. 2. *nexi vincti, soluti*: quod ex suo nimis avide arripuit Sigonius, ob quod acriter olim vapulavit ab Utinensi. *Gebh.* Tam qui vincti apud creditores serviebant, quam qui sine vinculis et soluti. Ita interpretatur Salmasius de Mod. Usurar. p. 821. et 831. Hanc interpretationem confirmant ea, quæ cap. seq. dicit Livius. 'Ne quis civem Romanum vinctum aut clausum teneret.' *Duk.* Sigonius postea

emendationem adversus Robortell. defendere conatus est Emend. I. 38. docens, duplex esse genus nexorum, id est, teste Varrone, hominum liberorum, qui suas operas in servitute dant alteri pro pecunia, donec solverint creditori; unum genus esse eorum, qui inviti servirent, alterum qui volentes; quorum illi 'vincti,' hi 'soluti' dicuntur. Quum itaque emendaret *nexi vincti, solutique*, testatur se accepisse eos nexos qui ob æs alienum operas darent, vel *vincti*, id est, inviti; vel *soluti*, id est, sponte. Similiter sentiebat etiam Salmasius de Modo Usur. toto c. 18. ubi omnem rem pluribus late exponit, præsertim vero eandem, quam Sigonius proposuit, emendationem recipiendam censet p. 837. Et ita inveni quoque in Port. et Hav. sed minoris auctoritatis codicibus. Donjatius vulgatum adversus Sigonium cum Robortello tuetur, sed sensum Livii aliter constituit, et per 'nexu vinctos' intelligit, non solum qui addicti a magistratu jam in vinculis essent, sed etiam qui nexu obligati similia crudelitatis exempla metuebant; per 'nexu solutos' autem omnes, qui in ære alieno non essent, nec tantum eos, qui, quum revera in vincula dati fuissent, soluti postea erant; sed et eos, qui nunquam nexi, id est, nexu obligati, eoque genere obligationis semper soluti, immo ab omni ære alieno liberi erant. An tamen posteriores hi 'nexu soluti' dici possint, vehementer dubito. Laudat quidem, ut id probet, locum Horat. ex Epod. II. 4. 'Solutus omni fœnore;' quod exponit, qui nihil cuiquam debet, sive ære alieno liberatus sit, sive in ære alieno nullo umquam fuerit. Sed potius est, ut cum viris doctis accipiamus de eo qui neque dat neque accipit fenori. Præterea in *ex sui vinctis* Flor. a m. pr. *innexui vinctis* a m. sec. et mox idem cod. *solutique secundique*. Mox male librarius Voss. 2. pronomen se

omisit : et in publico, pro in publicum, habet Lipsiens. At se undique in publicum prorumpunt legit Leid. 2. Optimi autem ævi scriptoribus locutiones 'se prorumpere,' 'erumpere,' 'inrumpere,' in usu fuisse, vestigiis Heinsii insistens, docui olim ad Silli XII. 438. ubi inter alia Heinsius ap. Cæsar. B. C. 1. 80. sese subito prorumpunt ex vet. cod. Lovan. emendabat, pro se subito proripiunt. Et ita fere Noster locutus est XXXVI. 7. 'Solvamus nos ejus vincula, et claustra refringamus, ut erumpere diu coercitam iram in hostes possit : ' ita Gronov. pro coercita ira, ex Mss. reponerat. Quo minus tamen hanc lectionem hoc loco recipere, aut pro vera venditare audeam, obstat reliquorum codd. constans in vulgatam scripturam conspiratio, quæ et ipsa sæpissime a Livio alibi adhibetur, ut mox cap. seq. 'Undique ex tota urbe proripientium se ex privato, quum retinendi jus creditori non esset, concursus in forum, ut sacramento dicerent, fieri.' III. 17. 'P. Valerius, collega senatum retinente, se ex curia proripit.' Ubi tamen eadem lectionis diversitas est in nonnullis codd. VIII. 6. 'Quum commotus ira se ab vestibulo templi citato gradu proriperet.' c. 30. 'Misso itaque repente senatu, se ex curia proriperet.' LXXI. cap. ult. 'Inmolantique ei vitulus jam ictus e manibus sacrificantium sese quum proripisset, multos circumstantes cruore respersit.' XXIX. 9. 'Accensus ira domo sese proripuit.' Quin etiam differunt 'proripere se' et 'prorumpere.' Prius celeritatem indicat, et proprie huic loco convenit, alterum potius vim et impetum. Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 32. ubi etiam unus cod. habebat prorupit loco τοῦ proripiuit, eadem, quæ hic occurrit, varietate.

Implorant Quiritium fidem] Quiritium fidem Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Harl. 2. Id autem errori librariorum tribuendum secun-

dum sententiam Vossii Art. Gramm. IV. 14. Certe VESTA P. R. QUIRITIVM in nummis Galbæ ac Vitellii obcurrit. Alibi similiter erratur. Vide ad III. 20. § 7.

Nulla loco deest seditionis voluntarius comes] Loco nullo deest sed. com. vol. Hav. Pro deest invenio est in Leid. 2. deesse in Leid. 1. et Gaertn. In verbis seqq. τὰ in forum, quæ exstant in omnibus codd. perperam deerant in plerisque antiquioribus edd. quas vidi. Primum addita inveni in Mediol. 1495.

§ 9 In eam turbam inciderunt] In eandem turbam Hav. errore sæpius obvio. Vide ad X. 10. § 6.

§ 10 Nihil prope consules] Nisi prope Leid. 1. Vide ad XXIII. 1. § 8. nihil prope consules Lipsiens. Vide ad XXX. 34. § 11.

At in eos multitudo versa] In membranis Colon. non est illud At : idque recte meo iudicio. Modius. At in eos multitudo Pall. contra Modium, ejicientem innoxiam voculam At. Gebh. Dele illud insititium At. Nam et vanum sensu est, et non modo in scriptis Col. Helm. Rott. Gud. sed nec in vet. edd. Romana, Ascensii, Beclarii, Moguntina reperitur. J. F. Gron. Illud At servant ex nostris Voss. 1. Leid. 2. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Portug. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. C. et L. 2. Ejus loco Ac habet Voss. 2. Ad Leid. 1. Unde mihi suborta est suspicio, forte olim duplicem in cod. lectionem existitisse Ad eos et In eos, eamque primo expressam fuisse utramque, ut sæpe fieri solet. Vide ad III. 44. § 4. Postea vero librariorum priori Ad modo Ac modo At substituisse, ut sensum aliquem efficerent. In cod. ita depravatum etiam incidisse videtur Aldus, qui primus At in eos edidit.

Ostentare vincula sua] Pal. 1. vincla, ut sæpius Cic. quod monui notis ad Tuscul. Disput. I. 30. Gebh. Vincla ex meis solus Voss. 2. Vide ad III.

56. § 4.

§ 11 *Exprobrantes suam quisque alius alibi militiam*] *Alius alii* Leid. 2. Voss. 1. Port. et Lipsiens.

Postulare minaciter magis, quam suppliciter] Deest hic adverbium *multo*. *Postulare multo minaciter*. Rhen. *Multo* servant etiam omnes mei. At Harl. 2. et Lipsiens. alio ordine *Postulare multo magis minaciter*. Priscæ etiam edd. quas vidi, omnes *Postulare magis minaciter*. Aldus demum *Postulare multo minaciter magis*; quem secutæ sunt Colon. 1525. et Ascens. 1530. At reliquæ ordinem quidem, quem voluit Aldus, receperunt, sed $\tau\delta$ *multo* omiserunt, donec id ex monitu Rhenani Gruterus interponeret. Mox et *sen. vocarent*, pro ut *sen. vocarent*, Gaertn. in *sen. vocarent* Harl. 1. Vide xxxvi. 21. § 7. Ita vero omitteretur $\tau\delta$ ut, quod post verbum *postulare* frequens est. Inf. XLIII. 15. 'Ad tribunal prætorum stans postulavit, ex senatusconsulto destinarent sibi duas legiones.'

Moderatoresque publici consilii circumstant] Vet. lectio *circumsistere* magis placet: ita enim fit, ut servetur superior forma dicendi, *dicere, postulare, circumstare*. Sigon. Non improbo Sigonii *circumsistere*. Sed non est in ullo nostrorum libb. Ita mox c. 24. habet Pal. 2. *longe aliter Patres ac plebem afficere*. Gebh. Non tamen novum est, ut in hac forma orationis infinitivum sequatur verbum finitum. Liv. II. 3. 'Legati alii alia moliri, &c. consilia struere, et, &c. nobilium adolescentium animos pertentant.' Plura habent Freinsheimius ad Flori IV. 4. § 2. et Periz. ad Sanctii Minervam IV. 5. in ellipsi voc. 'cepit.' Duk. Omnes etiam editi et scripti, quos vidi, *circumstant* servant. Sed *moderatoresque consilii publici* est in Harl. 2. et Lipsiens.

§ 12 *Quos casus obtulerat, contracti ad consules*] Mendosa verba sunt. Scribe *contracti ab consulibus*. Rhen. Refrigeret priusgo Beati ad consen-

sum Pall. omnium, obtrudere sategentis *contracti ab consulibus* contra omnes libb. Mss. atque editos. Gebh. Hæc nimis confidenter a Gebhardo prolata sunt. Libens ei credo, Pall. omnes et forsitan Campani editionem, quibus subsidiis usus est, vulgatum servare. Sed omnes libros Mss. atque editos iisdem consentire, secus expertus sum. Certe *contracti consulibus* habent Voss. 1. et Leid. 2. *contracti ab consulibus* Flor. Harl. antiq. et multæ ex vetustissimis edd. Contra *contracti ad consules* demum vidi in Mediol. 1495. *contracti contulerat ad consules* est in Lipsiens. Sed illud *contulerat* perperam repetitum est ex præced. *obtulerat*.

Nec agi quidquam per infrequentiam poterat senatus] Nec agere quidquam Harl. 2. ut *senatus* ponatur casu primo; quæ vox, si vulgatum præfers, casu patrio accipienda est, quod ob conspirantium reliquorum codd. consensum malo. Deinde propter infrequentiam Hav. Sed ea lectio ex alterius explicatione marginali orta videtur: vel etiam perperam librarius *p*, id est, *per*, et \overline{pp} , id est, *propter* commutavit. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXIV. Inf. v. 2. 'Ne quid per infrequentiam juvenum eorum, in quibus vires omnes plebis essent, agi de commodis eorum posset.' XXXVIII. 44. 'Postea per infrequentiam adjecit senatusconsulto, Ambraciam non videri vi captam esse.' XXXIX. 4. 'Qui per infrequentiam furtim senatusconsultum factum ad ærarium detulerit, Ambraciam non videri vi captam.' Quibus duobus posterioribus locis paullo alio sensu sumitur.

§ 13 *Tum vero eludi atque extrahi se multitudo putare*] Cum vero *el. atque extr. se mult. putaret* Voss. 1. et Port. Cum vero *el. atque extr. mult. putaret* Leid. 2. *putaret* etiam Lipsiens. et Leid. 1. Verum patet, indoctum amanuensium genus non cepisse genus loquendi per infinitivum concep-

tum, in quo eos passim obfendisse aliquoties supra notatum est, et sæpissime infra notandum erit. Vide ad I. 50. § 5. Cur vero potius, pro *putare*, dederint *putaret*, quam aliud quidvis, vide ad XXIX. 22. § 5. Passim etiam voculæ *cum* et *tum* in Mss. commutantur. Vide ad Epit. Liv. XLVIII. circa finem. Ita mox *tum incerti*, pro *quum inc.* vel *cum inc.* præferunt iidem Voss. 1. Leid. 2. et Port. Vide etiam ad c. 25. § 3. Nexus sequ. orationis docere debuisset, *cum*, pro *tum*, locum habere non posse, quia nihil est, quod ei respondeat. Illis enim 'Jam prope erat,' quæ subjiciuntur, coherent illa 'quum incerti morando.' Ne enim ibi quoque *tum incerti* legamus, obstat meliorum dissensus.

Et Patrum qui abessent] Omnes consone *Patres*. Gebh. *Patres* invenio etiam in Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. Portug. Harl. 2. et Hav. Sed, quidquid est codd. integriorum, vulgatum servat, quod etiam merito præferendum. Genus loquendi 'qui Patrum' Livio admodum est familiare. Sup. hoc ipso cap. 'Qui forte Patrum in foro erant, in eam turbam inciderunt.' Id illustratur ad VIII. 37. § 8. Ausam mutandi novatoribus duplex causa dedisse videri potest: primo quod *Patrum qui*, pro *qui Patrum*, displiceret, et pronomen *qui* non recte uni vel alteri voci subiungi sibi persuaderent, quæ ratio eorum pluribus etiam aliis Livii locis fraudi fuit; (verum, quantopere fallantur, patere poterit ex illis quæ notantur ad Liv. XXVIII. 12. § 13.) secundo quod forte ferre non potuerint ellipsin pronominis demonstrativi *eos*, quod, si *Patrum qui* legamus, infra subintelligendum est, 'eos non casu, non metu.' Verum hanc quoque persuasionem falsam esse, quum Livius infinitis locis ita loquatur, eamque non semel verba ejus corrumpeudo causam præbuisse, docebitur inf. XXIII. 15. § 4. Similis lo-

cus est inf. XLII. 17. 'Quoniam duces omnes legatique Romani hospitio ejus uti adsuissent, quibus eorum ipse scripsisset, ut venenum dandum curaret:' pro, ut iis ducum legatorumque Romanorum venenum dandum curaret, quibus eorum dandum esse ipse scripsisset. Et ita in loco ex hoc cap. modo laudato, 'Qui forte Patrum in foro erant, in eam turbam inciderunt:' pro ii Patrum, qui in foro erant, in eam turbam inciderunt. Receptam lectionem doctiorem puto, quam ut sponte scribis in mentem veniret. Contra nihil facilius animum subire potuit, quum eam non caperent, quam illud subjicere, quod in multis codd. superest.

Nec dubie ludibrio esse miseriae suas] *Nec dubio* Voss. 1. Leid. 2. et Klocian. *nec dubi ludibrio* Hav. ut dubium reliquerit librarius, (forte ipse, quum utrumque reperisset, veri inscius,) quemadmodum scribendum esset. Existimari posset, *dubio ludibrio* eodem modo dictum esse, quo 'dubium periculum,' 'dubia victoria,' 'dubii hostes.' Vide ad XXXIV. 43. § 5. Auctoritas tamen integriorum codd. efficit, ut vulgatum præferam. Vide ad XXXIV. 2. § 6.

§ 14 *Tandem in senatum veniunt: frequentique tandem curia*] Ingrata repetitio τοῦ tandem. An fuit? *frequentique jam curia*. Sueton. Julio c. 22. 'Non temperavit, quin paucos post dies frequenti curia jactaret.' J. F. Gron. Jac. Periz. margini cod. sui adscripserat, forte scribendum esse *frequentique tamen curia*. Et sane, si quid mutandum, malim ei adsentire. Nam sæpe voces illas commutare librarii soliti fuerunt. Vide quæ dicentur ad XXII. 2. § 11. Verum omnes codd. pertinaciter vulgatum servant, et neutro loco in voce *tandem* vel minimum variant. Nescio igitur, an vocis repetitio satis idonea locum conjecturis tentando causa esse possit, quum id Livio frequentissimum fuisse abunde probatum sit

ad 1. 3. § 9.

§ 15 *Appius, vehementis ingenii vir, imperio consulari*] *Appius vehementis ingenii in ingenio consulari* Gaertn. qui idem etiam mox uno atque altero, pro uno aut altero, præfert.

Servilius lenibus remediis aptior] *Sed Julius, pro Servilius, perperam* Voss. 2. Vide mox cap. seq. ad § 3. Deinde *Serv. omnibus len. rem. aptius* Harl. 2. *aptius* etiam Port.

Animos flecti, quam frangi, putabat quum tutius, tum facilius, esse] *Flectuntur* lenibus verbis, franguntur acrioribus remediis, et adhibita quasi vi. Vide Broekhusium ad Tibull. Eleg. 1. 9. 71. Præterea *tum tut. tum fac.* Leid. 1. Port. Lipsiens. et Hav. Vide ad vi. 23. § 3.

·CAP. XXIV. § 1 *Volscos infesto exercitu ad urbem obpugnandam venire*] *Volscos infestos exercitus* Leid. 1. Ut forte *Volscorum infestos exercitus* scriptum fuisse videri possit. Sed potius lectionem illam errantis librarii somnium fuisse mihi persuadeo. Neque audio scribas Harl. 2. et Lipsiens. qui dederunt *Volscos cum infesto exercitu*. Vide ad 1. 14. § 7. ubi dictum est, Livium sæpissime in similibus *ad* cum omittere solitum fuisse. Paullo ante *error*, pro *terror*, Lipsiens. Sed alibi sæpe hæ voces confunduntur. Vid. ad xxiv. 30. § 6.

Ad eo duas ex una civitate discordia fecerat] *Ad eo duas civitates ex una dis. fregit* Leid. 2. Sed pro *fregit* margini adscriptum est *fecerat*. Utrumque genus loquendi, 'duas ex una civitate,' et 'duas ex una civitates,' Livio non insolitum est. Unde unius, ejusque non semper optimi, cod. scriptura, reliquorum turbæ, vulgata servanti, nullo jure præferri potest. Pari modo ex consensu Mss. legendum III. 9. 'Quippe duos pro uno domino acceptos inmoderata, infinita potestate:' ubi adhuc edebatur *duos pro uno dominos*. Plura ibi videri poterant. Ceterum *ad eo duas ex una civitate feceratis* præfert

Gaertn.

§ 2 *Exsultare gaudio plebes*] *Rectius* sic solus Pal. 3. quam reliqui *plebs*. Ita infra Pall. 2. ac 3. c. 27. *Patres mollem consulem et ambitiosum rati, plebes fallacem: vulgo plebs*. IV. 9. habet Ms. Pal. *Plebes ad expugnandum secum Ardeam Volscos excivere*. VI. 20. *Primo commota plebes est*. Ita lego, quia Pal. 3. habet *plebis*. Gebh. Soli tantum meorum Voss. 2. Gaertn. et Hav. *plebs: reliqui plebes*; nisi quod in Leid. 1. sit *plebis*: quomodo is etiam errat infra c. 28. § 1. Vide ad 1. 20. § 6. et ad c. 31. § 9. c. 39. § 8. c. 41. § 9. et alibi.

§ 3 *At vero curia mæsta ac trepida*] *Perperam* Leid. 1. *Ad vero curiæ mæsta tibi ac trepida*.

Et ab cive et ab hoste, Servilium consulem] *Et a cive et ab hoste* Voss. 1. Gaertn. et Leid. 2. Deinde *sed Julium, pro Servilium*, Voss. 2. qui similiter etiam cap. præc. erravit § 15. Deinde verbis seqq. *circumventa terr. expedirent* Lipsiens. *circumventa* etiam Gaertn. *temporibus* Leid. 2. *expedirent* Leid. 1. et Harl. 2.

§ 4 *In concionem prodit*] *Prodiit* primæ edd. quod Aldus in *prodit* mutavit. Neque aliter est in Mss. nostris. Alibi ita sæpe peccatur. Vide ad Liv. 1. 16. § 5.

Curæ esse Patribus ostendit, ut consulatur plebi] *Cura esse* Flor. Tum *ut consularetur* Leid. 2. qui forte *consuleretur* scribere voluit. Sed nihil innovandum puto. Tò ut omiserat Aldus, quod in erratis addendum monuit. Male etiam *plebi* deest in Voss. 2.

Maxima quidem illa, sed tamen parte civitatis metum pro universa republica intervenisse] *Tà maximu quidem illa, sed tamen a sciolo esse credo*. Non enim *plebs*, quod multitudine superaret, magis reipublicæ pars, quam nobilitas erat. Quid quod apud Grecos etiam *doctrans* pars hereditatis dicatur? § 'Sed quia hæredes' 5. Institut. de Fidei Comm. Heredit.

Klock. Quem etiam vide epistola ad Lipsium, edita a Burmann. Syllog. Epist. tom. 1. p. 392. ubi nudam tantum conjecturam proponit. Priusquam igitur mecum communicaretur cod. ejus oræ eam, quam nunc edo, conjecturæ rationem Klockius adscripsit, nihil aliud eum conjecturæ firmandæ adferre posse credebam, quam verba illa sine ullo sensus dispendio abesse posse. At nunc video, id eum prætexere, quod quam aperte falsum est. Non enim, si lectio recepta servatur, sensus Livii est, plebem magis esse partem reipublicæ, quam patricios: sed tantum, eam maximam reipublicæ partem constituere; sive, licet plebei numero superent patricios, non tamen aliter, quam partem tantum reipublicæ, considerari posse, adeoque deliberationem de commodis plebis cedere debere ei, quæ de universa reipublica intervenit. Tantum autem abest, ut ullus codicum, quibus usus sum, hæc verba vel omittat, vel alia ratione suspecta reddat, quasi a mala manu addita sint, ut potius Harl. 2. vocem insuper addat, exhibens *de maxima illa quidem re, sed, &c.* Verum hic potius τὴν re contra mentem Livii insertum fuisse censi debet: quod culpa librariorum sæpius factum esse, Gronovius supra questus est ad c. 18. § 2. Contra vero elegantius hic adhibitum τὸ tamen puto, quam ut a libris hæc scriptura oriri possit. Idem est, ac si dixisset, 'deliberationi de parte civitatis, licet maxima pars esset.' Simili fere modo obcurrit ap. Plin. in Paneg. c. 31. 'Superbiebat ventosa et insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen:' ap. Liv. etiam ix. 19. 'Non quidem Alexandro duce, nec integris Macedonum rebus, sed experti tamen sunt Romani Macedonem hostem:' et xxix. 17. Unam profundam quidem voraginem tamen patientia nostra explemus.' Tum, pro tamen,

Delph. et Var. Clas.

est in Gaertn. De quo librariorum passim obvio errore vide ad xxii. 17. § 5.

§ 5 *Nec posse, . . . bello prævertisse quidquam]* *Bello pervertisse nec Flor.* Tò bello omittitur in Leid. 1. ut sit 'nec posse prævertisse quidquam,' nempe universæ reipublicæ, quod modo præcessit. Inf. quidem est ix. 17. 'Si Punicum Romano prævertisset bellum, seniorque in Italiam trajecisset.' Sed et simpliciter 'prævertere aliquid' Livium dixisse, ibi laudanda exempla docebunt. Præterea ut *hostes*, pro *quum hostes*, Voss. 1. et Leid. 2.

Nec, si sit laxamenti aliquid, aut plebi honestum esse] Verba hæc non ad plebem modo Romanam, sed omnem rempublicam spectant, et sunt contraria præcedentibus 'quum hostes prope ad portas essent.' Dicit enim Livius; nec si mora ac spatium supersit de plebe prius, quam de hoste, cogitandi: si hostium incursus tam acer non sit, quin ante salva sit reipublica providere plebi Patres queant. In eadem causa hoc vocabulo utitur v. 5. 'Quum si laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura sit:' hoc est, si ab obsidione ad tempus aliquod receseris. xxii. 37. 'Ut et hostes in terra sua bellum haberent, minusque laxamenti daretur iis, ad auxilia Hannibali submittenda.' XLIII. 18. 'Nec ab Romano bello tantum regi laxamenti fore.' Jac. Gron. Utitur etiam ix. 41. 'Ut, si quid laxamenti a bello Samnitium esset, in Umbriam propere exercitum duceret.' xxxv. 21. 'Minucius nihil deinde laxamenti hostibus dedit.' Etiam Justin. xli. 5. 'Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam, dato laxamento, regnum Parthicum firmat.' Insuper vox si in Flor. omittitur: ne si sit Leid. 2. nisi sit Hav. nexi sit Leid. 1. quod aperte mendosum est; sed simul docet, vel ipsum cod. hunc, vel potius

Livius.

18 T

illum, unde descriptus sit, dictante ac verba præeunte alio exaratum fuisse, quum et mox, pro *qui aderant nexi*, idem contra sed eodem vitio præferat *qui aderant nec si*. Nam *nec si* et *nexi* literarum ductibus multum, at sono parum differunt. Præterea *haud plebi* pro *aut plebi* Harl. 2. Eadem voces etiam alibi librariorum lapsu commutantur. Vide ad xxviii. 2. § 11. Mox voces *nisi mercede* exsulant a Gaertn.

Per metum potius, quam postmodum voluntate] *Per metus* Harl. 1. Dein *quam post motum* Harl. 2. Sed *quam postmodo* Flor. et Harl. 1. quomodo voluit etiam librarius Leid. 1. qui dedit *quam post mº*. Ita passim optimi codd. Liviani, præsertim in bello Punico secundo, exhibent, non *postmodum*. Vide ad xxv. 38. § 12.

§ 6 *Concioni deinde edicto addidit fidem, quo edixit*] *Addit* Hav. solito scribarum errore, qui in simili ratione formati præteritis syllabam, quæ duplicanda erat, sæpissime omiserunt. Similiter in scriptis vel editis peccatur i. 10. § 5. c. 44. § 3. iii. 38. § 4. v. 27. § 3. et alibi sæpe. Ita etiam scripsere *tradit*, pro *tradidit*. Vide ad xxxiv. 29. § 13. *dedit*, pro *dedidit*. Vide ad xxxix. 50. § 9. *reddit*, pro *reddidit*. Vide ad Epit. Liv. lib. xcix. His similia sunt *deposcit*, pro *depoposcit*. Vide ad Epit. Liv. lib. ii. *tendisse*, pro *tetendisse*. Vide ad Liv. xxxvii. 53. § 7. Ob eandem negligentiam *tuta* dederunt, pro *tutata*. De quo aliisque ejus generis vide ad x. 37. § 2. Deinde *finem*, pro *fidem*, Voss. 2. Leid. 2. Port. Lips. et Hav. Sed vulgatum præstat, idque retinent meliores. 'Addere fidem rei' notat, efficere, ut quid verosimile videatur, ut quid credatur. Sup. i. 16. 'Consilio unius hominis addita rei dicitur fides.' 'Fidem facere' alii dixerunt. Cic. ad Att. xvi. 5. 'Quod nisi fidem mihi fecisset, judicassetque hoc,

quod dico, firmum fore, non fecissem id, quod dicturus sum.' Justin. i. 7. 'Ut affirmationi suæ fidem faceret, nudam sodali suo Gygi ostendit.' Flor. i. 1. 'Cui mox Julius Proculus fidem fecit, visum a se Romulum adfirmans:' ubi 'fidem facere' dicit, quod Livius 'fidem addere.' Vide Gron. ad Liv. xxi. 47. § 5. In his locutionibus *fides* est ipsum illud, quod efficit, ut res vera credatur. Inf. xxi. 13. 'Vestra autem caussa me, nec ullius alterius, loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides sit, quod, neque dum vestris viribus restitistis, neque dum auxilia ab Romanis sperastis, pacis umquam apud vos mentionem feci.' Tandem *quo dixit* Leid. 1. *quæ edixit* Harl. antiq. Sed lectio, quæ vulgo exstat, genuina est. Liv. xxxv. 24. 'Romam reverti eum, et ex itinere præmittere edictum, quo comitia consulibus creandis ediceret.' xlili. 16. 'Flammam invidiæ adjecere edicto, quo edixerunt.' Gell. xiii. 15. 'In edicto consulum, quo edicunt, qui dies comitiis centuriatis futurus sit.'

Ne quis civem Romanum vinctum aut clausum teneret] *Ne quis civis Romanus vinctus aut clausus teneretur* Gaertn. *victum*, pro *vinctum*, est in Leid. 1. et Hav. Vide ad Liv. xxx. c. 12. § 6. Tum *tenerent* Lipsiens.

Ne quis militis, donec in castris esset, bona possideret, aut venderet] Ms. *Nexu quis*. Forte *Neu quis nexi militis*. Klock. *Neu quis militis* primæ edd. pro quo Froben. 1531. reposuit *Ne quis*. Tò *Neu*, id est, neve, hic certe locum habere potest, ut patet ex illis quæ notantur supra ad c. 15. § 2. Verum adversantur omnes codd. mei, qui constanter Frobenianæ lectioni favent, nisi quod *Neque*, pro *Ne quis*, sit in Lipsiensi. Præterea *donec in castris essent* Leid. ambo, Lipsiens. Port. et Harl. 2. Deinde *aut venderet* onittitur in Port. *possideret venderetve* habet Harl. 2.

Liberos nepotesve ejus moraretur] *Ne liberos habet Gaertn.* Tum *nepotes ut ejus Port. nepotes ne ejus Voss. 2. Harl. 2. et Gaertn.*

§ 7 *Et qui aderant nexi]* *Et qui aderant nec si Leid. 1.* quod vitium ex non intellecta præeuntis pronuntiatione a librario commissum esse, supra dictum est hoc cap. § 5.

Quum retinendi jus creditori non esset] *Retinendis Hav.* Id accipi posset, ut ‘locus seditioni,’ et similia alia, de quibus vide ad III. 46. § 2. Ob auctoritatem tamen aliorum codd. vulgatum præfero. Mox *sacramentum dic. pro sacramento dic. Gaertn.* Male. Infra similiter olim peccabatur XXIV. 8. ‘Consules creetis, quibus sacramento liberi vestri dicant.’ Ita Gron. emendavit. Antea edebatur *sacramenta.* Vide quæ ibi notantur.

§ 8 *Copias contra hostem educit]* *Contra host. cop. ed. Hav.* Mox parvo *inter. dir. Voss. 1. parvo redimente inter. transpositis literis, earumque una mutata, Voss. 2.*

CAP. XXV. § 1 *Si qua nocturna transitio proditiove fieri possit]* Ita bene vulgo, et unicus Pal. 3. Nam cæteri, *si qua noct. trans. proditiove fieri possit.* Non approbo. Gebh. *Proditione Voss. ambo, Leid. 2. Gaertn. Hav. et priscae edd. pro quo primus Aldus emendavit proditiove:* quod recte alteri prætulit Gebhardus. Ita enim reliqui codd. mei, et inter eos Leid. 1. atque Harl. 1. Insuper *transitio* Gaertn. Male. *Transitio* enim de transfugis passim usurpatur. Sup. I. 27. ‘Pacto transitionis Albanorum ad bellum atque arma incitantur.’ XXIII. 26. ‘Perculit eum præfectorum navium transitio.’ XXV. 15. ‘Qui vocati sæpe ad transitionem ab hostibus per colloquia erant, ultra ad transendum hostem vocabant.’ XXVII. 20. ‘Nec transitionibus ante finem fore, quam omnes Hispani milites in ultima Hispa-

nia amoti forent.’ Et mox, ‘Exercitum ejus, cum transitionibus, tum adverso prælio imminutum, Hispanis repleti militibus.’ Et ita ‘transire’ I. 27. ‘Nec manere ergo, nec transire aperte ausus, sensim ad montes succedit.’ Et ita passim tum ap. Liv. tum ap. alios. Præterea, cum vetustiores excusi haberent *posset*, idem Aldus pro eo subposuit *possit.* Ab Aldo autem stant codd. mei. Paulo ante *Et proxima inde nocte*, vocula ab initio capitis addita, Hav. quæ ex auctoritate reliquorum rectius abest. Tum *Rom. frequenti*, pro *Rom. freti*, Gaertn.

Tentant castra] *Tentant ad castra Voss. 1. Harl. 1. Leid. 2. et Port. tentant et castra primæ edd. usque ad Aldum, qui voculam mediam eiecit.*

§ 3 *Jamque ab omni parte munimenta vallabantur]* Ingens hic erratum occupavit codd. Livianos. Legendum, pro *vallabantur, vellebantur.* Significat enim, Volscos munimenta Romanorum ab omni parte evulsisse. *Rhen. Vellebantur* etiam omnes mei, nisi quod *vellabantur* sit in Hav. Infra IX. 14. ‘Quum pars fossas expleant, pars vellent vallum, atque in fossas proruerent.’ X. 25. ‘Redite, et vellite vallum. Redeunt in castra, terroremque ibi, vellentem vallum, et iis, qui in castris remanserunt, militibus, et ipsi Appio fecerunt.’ XXXIII. 5. ‘Duo aut summum tres juvenes connisi arborem unam evelebant; qua vulsa, portæ instar extemplo patebat.’ Præterea *munimenta*, pro *munimenta*, Harl. 1. Vide ad IV. 10. § 6. Mox *tum cons. pro cum cons. vel quum cons.* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. non longe ab fine.

Postquam satis adparebat ingens ardor] *Apparebat igneus ardor Leid. 2.* quod lapsu librariorum ex literis transpositis ortum fuisse censi debet. Paulo ante idem cod. *experiri-*

di an. m. pro experiendi an. m.

§ 4 *Eques usque ad castra pavidos egit*] *Pavidos egit hostes* Voss. 1. Leid. ambo, Gaertn. et Harl. antiq. Sed vox *hostes*, quum modo præcesserit, hic abesse potest.

Mox ipsa castra, legionibus circumdatis, &c. capta direptaque] *Legionibus circumdata* Harl. 2. et Hearnii Oxo-niensis C. Sed nihil innovari præstat. Infra xxx. 19. 'Hinc patre, hinc Catulo lateri circumdatis, privato magis, quam publico, decore insignis, Romam rediit:' ubi plura vide. Tò *capla* omittitur in Leid. 1. Non recte. Sæpe hæc duo vocabula jungi solent. Infra xxiii. 1. 'Hannibal post Cannensem pugnam castra capta ac direpta confestim ex Apulia in Samnium moverat.' Et alibi. Denique priscæ edd. hoc ordine digerrunt vocabula, *quum Volscos etiam pavor inde expulisset*. Sed primus Aldus reposuit, ut nunc vulgo exstat: qua serie etiam leguntur in omnibus codd. meis: idque verius puto. Pavor Volscos in fugam conjecerat, et castra petere coëgerat, sed pavor ex castris etiam eosdem expulit, quum hostium legionibus castra circumdari viderent.

§ 5 *Quo confugerant hostes*] *Quotum fugerant hostes* Voss. 1. et Leid. 2. *quo fugerant hostes* Harl. 2. *quo confugerunt hostes* Hav.

Intra paucos dies] *Inter paucos dies* Port. Male. Vide h. lib. c. 8. § 4. *Mox prædæ datur* Harl. 2. et Gaertn.

Inde paullum recreatus egens miles] *Inde ad paullum recr.* Leid. 1. An voluit librarius *inde est paullum recr.*? Sed *recreatur* habet Gaertn. Præterea vocibus transpositis *miles egens* Harl. 2. et Lipsiens.

§ 6 *Cum maxima gloria sua victorem exercitum Romam reducit*] Pall. tres *Consul cum max. gloria sua vict. reduxit ex. Romam*: nisi fallor, jucundiore sono. Gebh. *Cum magna gloria* primitus excusi; pro quo Aldus ad-

misit *cum maxima gloria*. Et ita est in omnibus meis, præterquam in uno Leid. 2. qui *cum magna gloria* solus obfert. *Vict. ex. Romam reduxit* Voss. 1. et Leid. 2. *vict. reduxit ex. Romam* Voss. 2. Port. Harl. 2. Gaertn. Lipsiens. fragm. Hav. et Hav. quod Gebhardus probat, sonum hujus compositionis jucundiores prætexens; quod me tamen non deprehendere profiteor. Et sane pro vulgato stant codd. primæ auctoritatis Leid. 1. et Harl. 1.

Decedentem Romam Ecetranorum Volscorum legati, rebus suis, &c.] Pall. 1. ac 2. *Macetranorum*, ut et Campani ed. Pal. 3. vero *Macetr^{an}orum*. Gebh. *Roma in Acetranorum Volscorum* Lipsiens. in contextu, pro quo m. sec. in margine emendatur *Roma Mecet^uorum Volscorum*. *Macetranorum Volscorum* Gaertn. *Macetranorum Volscorum* Voss. 1. Leid. 2. Port. et fragm. Hav. *Macetranorum Volscorumque* Harl. 2. *Maceranorum Volscorum* Hav. *Macetrariorum Volscorum* Voss. 2. *Mecetranorum Volscorum* Harl. 1. et Latinii Neap. Neque aliter typis descripti vetustiores; in quibus omnibus varie corruptis observari potest, literam primam *M* perperam initio vocis adhæsisse ex fine prox. vocis *Romam*: quod ex Lipsiens. scriptura adparet. Froben. demum 1531. *Ecetranorum Volscorum* edidit. Stephano Byzantino, et passim Dion. Halic. urbs 'Εχέρρα, et civēs 'Εχέρρα πολὺ per adspirationem vocantur, quam scripturam veriore esse Sylburg. ad Dion. Halic. Antiq. iv. p. 250. contendit; Hudson etiam eam firmari auctoritate nummi, quem adfert Pyrrhus Ligorius, testatur, ut etiam hoc loco Hearne observavit. Sed variis locis *Ecetræ* et *Ecetranorum Volscorum* mentio ap. Livium obcurrit, et quidem ubique fere corrupte. Verum in quæcumque demum monstra vox librariis incognita abierit, nullum tamen alibi vestigium

adspirationis invenio. Vide ad Liv. III. 4. § 4. et c. 10. § 8. IV. 59. § 2. et c. 61. § 5. etiam VI. 31. § 5. Nummum quoque, qui ex Ligoriana collectione jactatur etiam apud Holsten. ad Steph. Byz. de Urbib. et EXEPTANON inscriptum habuisse dicitur, nondum ab quoquam alio inspectum memini. Quare utro modo rectius scribatur, nondum liquido probatum puto. Ego certe vulgatum lect. in Livio servavi, quam unus Leid. 1. hoc loco incorruptam exhibuit, licet ejus librarius aliis locis varie erraverit. Ceterum, addita voce et serie mutata, *Ecetr. Volsce. legati dec. Romam secuti rebus suis* habet solus Hav. quem non audiendum arbitror, quod reliqui in alia omnia uno consensu abeant. Mox *post captam Pometiam*, trajectis vocabulis, Leid. 2.

Data pax, ager ademptus] *Data pax, ademptus est ager* Gaertn. *ager adeptus* Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 56. § 16.

CAP. XXVI. § 1 *Confestim et Sabini Romanos terrilavere*] Pal. 1. *tritavere*; non adsequor. Gebh. Suspectum mihi τὸ *Romanos*, et abesse velim. J. F. Gron. Nihil facilius est, quam adsequi, unde factum sit, ut in Pal. 1. legatur *tritavere*. Scriptum olim fuerat *t'ritavere*: signo deinde vel evanescente, vel a librario non animadvertens, datum est *tritavere*. In libb. scriptis passim obvium esse, ut librarii notam, qua literæ *er* per compendium notabantur, perperam vel adderent, vel omitterent, optime norunt, qui codd. priscos versarunt. Plura vide ad XXI. 28. § 5. *Romanos* autem in omnibus, quos contuli, codd. vidi. Abesse posse agnosco. Ut tamen invitis Mss. inducatur, nondum satis legitimam causam video.

Tumultus enim fuit verius, quam bellum] Sic XXI. 16. 'Cum Gallis tumultuatum magis, quam belligeratum est.' Klock. Florus III. 21. 'Tribus, ut sic dixerim, sideribus agitatum

est: primo et levi, et modico, tumultu magis, quam bello:' ubi vide Freinshem.

Nocte in urbe nunciatum est] Scribendum, *Nocte in urbem nunc. est.* Rhen. Pal. 2. *in urbem*. Gebh. Hoc alibi cum accusativo dicit. III. 2. 'Quæ ubi Romam sunt nunciata.' c. 43. 'Nunciant in castra ceteri.' XXIII. 36. 'Simul Capuam ea clades est nunciata.' Sic XXIV. 40. XXV. 22. XXIX. 22. Et Cic. ad Famil. XI. 12. *Duk.* Omnes nostri *in urbe nunc. est*, præter Flor. et Hav. qui itidem habet *in urbem*; et ita manu docta emendatum erat ad marginem ed. Mediol. 1480. Livio familiarissimæ, eique propriæ quasi locutiones sunt 'nunciare Romam,' 'nunciare Capuam.' XXV. 22. § 1. 'Hæ clades super aliam alia Romam quum essent nunciatae:' ubi plura exempla notantur. Huic jam convenit 'nunciare in urbem,' qua forma 'nunciare in castra' inf. est III. 43. 'Nunciant in castra ceteri, præcipitatum in insidias esse Siccium egregie pugnantem.' Video tamen nihil ex aliis codd. neque in excerptis meis, neque in var. lectionibus Mss. Oxon. quos Hearnius advocavit in consilium, notari. Quare unius auctoritate scripturam illam, quam tamen vere Livianam puto, in contextum recipere ausus non sum. Justinus enim non modo 'nunciare Romæ' dixit, ut ad eundem locum Liv. monui, sed etiam 'nunciare in Parthia' XLII. 4. 'Hæc quum in Parthia nunciata essent.'

Ad Anienem amnem pervenisse] *Ad Anienem amnem omnem perv.* Harl. 2. in marg. Sed illud *omnem* pro var. lect. τὸν *amnem* adscriptum fuisse puto. Eas enim voces alibi etiam in membranis commisceri, olim notavi ad Silii III. 42. Contra vox *amnem* aberat a Voss. 2. et, quos vidi, typis inpressis libris usque ad Aldum, qui primus addidit. Eandem etiam tulerunt reliqui codd. Vide ad c. 32. § 2.

§ 2 *Missus extemplo eo cum omnibus copiis equitum A. Postumius]* *Copii equitum est A. Post.* Hav. Ceterum *Aurelius Post.* primæ edd. qui error et illis et libris scriptis familiaris est. Vide ad *Epit. Liv. lib. LXXIV.* Hic tamen jam recte in *Veneta ed. 1495.* *Aulus τῷ Aurelius* substitutum vidi. *Mox dict. Lat. bel. fuerat,* alia positura vocabulorum, *Harl. 1. et Gaertn.*

Secutus consul Servilius cum delecta peditum manu] Vox *consul* exsulat a *Leid. 2.* et ita is favet sententiæ *Sigonii*, existimantis nomen honoris proprio hominis nomini postponendum esse, ad *xxii. 14. § 13.* ubi tamen plura laudabo loca, nullius erroris a quoquam in suspicionem vocata, in quibus potius contrarium obtinet: quare hic etiam ea vox servanda. Præterea præpositio *cum* omittitur in *Harl. et Lipsiens. 2.* Et eam *Livius* sæpe addere neglexit. *xxxii. 5.* 'Ipse post paucis diebus graviore secutus agmine.' *i. 14.* 'Egressus omnibus copiis partem militum locis circa densa obsita virgulta obscuris subsidere in insidiis jussit:' ubi plura videri possunt. Denique *delecta manu peditum* inverso vocum ordine *Voss. 2. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hav.* Sed alterum malo.

§ 3 *Nec advenienti peditum agmini restitit Sabina legio]* *Exilitit Voss. 2. resistit Leid. 2. et Hav.*

Fessi tum itinere, tum pop.] Cum itinere Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad *vi. 23. § 3.* Ceterum *itineracione* miro vocabuli monstro *Leid. 2.* Posterius *tum* deest in *Harl. 1.* pro quo etiam *cum* præferunt *Flor. Voss. 2. et Gaertn.* *Mox hr̃e,* pro habuere, idem *Gaertn.* *Tum perfectoquo bello Sabini Flor.*

§ 4 *Postero die in magna jam spe undique paratæ pacis]* Reponere *partæ pacis.* *Rhen.* *Partæ pacis* voluit *Rhe-nannus:* neque secus edidit *Campanus.* At *Pall.* tres *spe undique paratæ*

pacis; nisi quod *Pal. 3.* habeat notam expunctionis elementi *τοῦ* a medii: quod si quid mutandum, suspicor *patratæ pacis.* *Gebh.* *Proxima die,* pro *postero die Harl. 2. sec.* Vide ad *i. 12. § 1. proximo die Lipsiens.* Deinde *magna jam in spe,* alia vocum serie, *Voss. 1. et Leid. 2.* Vide ad *c. 19. § 8.* *Mox peractæ pacis Gaertn. paratæ vel paratæ pacis Voss. ambo,* (sed prior eorum a *m. sec.* quum a *pr.* datum fuisset *paratæ pacis;* quemadmodum etiam est in *Klockian.*) *Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. fragm. Hav. a m. sec. Hav. et Hear-nii Oxon. B. L. 1. C. et N.* Ex editis *paratæ pacis* solus habet *Aldus.* Reliqui vulgatum *partæ pacis* retinent. Voces autem 'partus' et 'paratus' sæpe in scriptis confundi, dicam ad *v. 6. § 1.* Quod tamen tam pertinaciter in *paratæ* hoc loco conspirent *codd.* suspicionem injicit, aliud quid latere. Quare parum abest, quin subscribam sententiæ *Gebhardi, patratæ pacis* legendum conjicientis. *Livio* enim non nova ea locutio. Certe obcurrit *XLIV. 25.* 'Modo ne juvaret bello Romanos terra marique, modo pacis patrandæ cum Romanis paciscebatur mercedem:' et 'perpetrare pacem' *xxxiii. 21.* 'Vixdum terminato cum Philippo bello, pace certe nondum perpetrata, ingens in Hispania ulteriore coortum est bellum.' Ita 'patrare' et 'perpetrare bellum,' de quo vide ad *XLII. 30. § 11.* Alibi autem sæpe 'patrare' et 'parare' invicem permutantur in *Mss.* Videndi viri docti ad *Sall. Jug. c. 13. et Duk. ad Flori lib. ii. 15. in princ.*

Legati Aurunci senatum adveniunt] *Aurunci Voss. 1. et Leid. 2. Arunci Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hav.* Eadem ratione in iisdem *codd.* hoc vocabulum bis infra hoc cap. et cap. seq. in principio exaratur; quibus omnibus locis reliqui recte *Aurunci* servant. Vide ad *ii. 16. § 8.*

Ni decedatur Volscis agro, bellum in-

dicentes] *Ni decedant* Voss. 2. Error hic in Mss. frequens est, ex non distinctis notis natus, quibus *decedat*, id est *decedant*, et *decedat*, id est, *decedatur*, scribi solent. Vide ad I. 24. § 3. c. 44. § 4. II. 3. § 1. hoc lib. c. 35. § 2. III. 2. § 7. c. 21. § 4. c. 41. § 1. c. 44. § 7. IV. 55. § 1. XXXVIII. 40. § 1. ubi plura vide.

§ 5 *Cujus fama haud procul jam ab Aricia visi tanto tumultu concivit Romanos*] *Jam ab Aricia in tanto tumultu* Flor. et fragm. Hav. *jam ab Aricia visitante tumultu* Gaertn. *jam ab Aricia adeo inusitato tumultu* terruit Rom. Hav. et Hearnii Oxon. C. *jam ab Aricia visi adeo inusitato tumultu* ejusdem Hearnii cod. L. 2. qui etiam invenit in cod. L. 1. *jam ab Aricia visi tanto tumultu* terruit Rom. Pro *concivit*, est *continuit* in Leid. 2. 'Conciare' vel 'Conciare Romanos tumultu,' ut 'concire homines miraculo' sup. I. 59. 'Elatum domo Lucretiae corpus in forum deferunt, concientque miraculo, ut fit, rei novae atque indignitate homines.'

Nec pacatum responsum arma inferentibus arma ipsi capientes] Brevius Pal. 3. *nec pac. resp. inf. arma ipsi capientes*. Gebh. Patet, in Pal. 3. priori loco omissam esse vocem *arma*, quam omnes nostri retinent, et cum illis etiam editi, nisi quod in Mediol. 1480. exciderit eadem vox secundo loco. Neque idem vocabulum una tantum voce intermedia repetitum obstat, qui adtenderunt animum ad illa, quae notantur ad I. 3. § 9. paullo ante *ut ne consuli ordine* Leid. 2. Harl. 1. et Gaertn. Sed ultima litera *roû* nec intercepta est a prima vocis seq. consuli. Vid. ad XXIII. 8. § 9.

§ 6 *Cum Auruncis signa conlata*] *Signa elata* Lipsiens. a m. pr. Forte olim scriptum fuerat *elata*: *signa data* Port. Sed margini adscribitur *collata*. Sup. I. 33. 'Aliquoties exercitus Latinus cominus cum Romanis signa contulerat.' paullo ante *τὸ* *itur* deest

in Gaertn. qui etiam praefert *ne procul inde*: sed *hoc procul inde* Voss. 2.

CAP. XXVII. § 1 *Fusis Auruncis*] *Fusis Arruncis* Voss. 1. et Leid. 2. *Fusis Aruncis* Voss. 2. Gaertn. et Hav. Vide ad II. 16. § 8. et ad c. 26. § 4. Mox *dies belli* Flor. a m. sec.

Promissa consulis fidemque senatus expectabat] Pal. 2. recentioris notae liber, expetebat. Malo alterum. Gebh. Vide ad x. 7. § 12. Nostri nihil a recepto discedunt.

Quum Appius, et insita superbia animo, et ut collegae vanam] *Tum Appius* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. Hav. et ed. Tarvis. prior. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Praeterea *τὸ* et priori loco deerat in Leid. 2. Vide hoc lib. ad c. 44. § 3. Idem cod. etiam *variam* habet, pro *vanam*. Solent haec voces a scribis confundi. Vide ad XXII. 7. § 4. Mox *jus decretis pec.* Voss. 2. *vis de creditis pec.* Gaertn. Voces *vis* et *jus* saepe commutantur in membranis vett. Vide ad III. 38. § 13.

Creditoribus tradebantur] Vox *creditoribus* exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Pro *deinceps*, paullo ante *dein* est in fragm. Hav. *Tum et quantum nexi* Flor. a m. pr. *et quanti nexi* a m. sec. pro *et*, qui ante *nexi*. Postea *nec tenebantur*, pro *nectebantur*, Gaertn.

§ 2 *Quod ubi cui militi inciderat, collegam adpellabat*] *Tò* cui deest in Lipsiensi. *Quod ubi est militi inciderat* praefert Gaertn. Deinde *appellabant* Harl. 2.

Concursus ad Servilium fiebat, illius promissa jactabant, illi exprobrabant] Pall. 1. ac 3. *at illius prom. jact.* Pal. 2. *ac illius prom. jact.* Gebh. *Ac illius promissa* Harl. 2. et Hav. Quod Livii non esse, vel ex eo patet, quia apud eum *τὸ* *ac* aut numquam aut rarissime praemittitur vocibus a vocali incipientibus. Vide ad x. 36. § 17. *at illius promissa* Leid. 1. Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Sed *vocula*

at nata videtur ex perperam iteratis ultimis literis proximæ vocis fiebat. Quum autem illud at commodè locum habere non posse aliis videretur, in ac æque incommodum mutatum est. Præterea *jactabat* Hav. Verum plurale non modo reliqui vindicant scripti, sed etiam id verius esse, evincunt tum præcedens *concursus*, quod Livium non de uno, sed de pluribus, loqui indicat, tum sequentia *exprobrabant*, et *sua quisque*; unde patet, huc quoque τὸ *quisque* revocandum. Id autem numero multitudinis jungi, supra dictum est ad c. 22. § 7. Denique *exprobrant* Voss. 1. et Leid. 2.

Postulabant, ut aut referret ad senatum, aut ut auxilio esset consul civibus suis] Colon. membranæ *consilio esset consul*. Modius. Pall. tres, Campani ed. *ut aut referret*. Gebh. Variant in particulis libri. Scribendum est, *postulabant, ut referret ad senatum, ut auxilio esset consul*. Utrumque volebant fieri, non alterutrum modo: alterum, ut fides et promissa Patrum exsolverentur; alterum ut impediretur sæva jurisdictio Appii. J. F. Gron. *Postulabantque* Harl. 2. et Hav. Sed copulam reliquorum codd. consensus rejicit. Mox *ut aut ref. ad sen. aut ut aux. esset* constanter omnes, quibus usus sum, codd. nisi quod Voss. ambo et Leid. 2. præferant *ferret pro referret*. Voluntati meorum in retinenda particula aut utroque loco adsentiunt Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. N. et C. eandemque agnoscunt etiam omnes edd. usque ad Lugdunensem 1553. quæ priori loco eam omisit, sed, ut videtur, typographorum errore; quibus fraudi fuisse puto similitudinem proximæ vocis *ut*. Lugdunensium errorem anno sequenti adoptarunt Basileenses, mox etiam a. 1573. Parisienses, et recentiorum plures: adversus quos Gebhardus notabat, se in tribus Pall. et Camp. ed. *ut aut referret* invenisse,

adeoque τὸ *aut* in suis utroque loco exstare. Omnibus itaque in particulam *aut* conspirantibus, eam utroque loco restitui, unde a Gronovio erat ejecta. Non enim utrumque a Servilio postulatam videtur, sed alterutrum; ut vel Patrum vel sua auctoritate, (alterutra enim subficere poterat) asperissime jus dicentem ac promissa fallentem collegam cohiberet. In concionem prodians Servilius, quum hostes Volsci instarent, ostenderat, deliberationi senatus, (qua ratione optime plebi obæratæ consuli posset) intervenisse bellum, ac salutis publicæ curam senatusconsultum de ea re fieri impediisse. Volebant itaque, ut de integro rem ad senatum referret, vel, si metu belli levati Patres plebi subvenire recusarent, ipse, qui fidem interposuerat, consulari auctoritate in jus vocatos eriperet. Ceterum omnes nostri alii-que pertinaciter servant *auxilium*. Quare *consilium*, quod Modius in membranæ Colonienfis invenit, librarii peccatum existimo. Nam et alibi in libb. vet. hæ voces confunduntur; et literarum similitudine facile confundi posse, jam Rhenanus observavit ad 1. 42. § 1. Vide etiam hoc lib. ad c. 55. § 3. Denique *consul civ. suis, imp. mil. suis*, adjecta ultima voce, Harl. 1. quam tamen rectius omitti puto, et ex præcedenti subintelligi.

§ 3 *Morebant consulem hæc*] *Monebant* Lipsiens. sollemni peccato scribarum. Vide ad 1x. 38. § 12. Tum *consules* Voss. 2. et Gaertn. Error ortus est ex male intellecto compendio scribendi *Cos*. Vide ad x. 10. § 2. Deinde *hic*, pro *hæc*, Gaertn.

Adeo in alteram causam non collega solum præceperat] Etsi non nova est verbi apud Livium usurpatio, tamen videat lector, ne *præceps erat*, aut *ierat*, sit legendum. *Sabell.* Frigide nimis, ac nescio quid diversum ab eo, de quo interim agebatur, dixisset Li-

vius, si credibile est, ita enim scriptum reliquisse. Admonendus proinde lector, videat, ne *præceps erat*, aut, quod magis placet, *præceps ierat*, Livius potius scripserit; quas duas particulas in unam verterit librarium in scitia. *Sabell.* Non aliter, quam *præceperat*, in cod. manu descripto legitur, nisi quod in margine minutione scriptura adnotatum erat *præceps erat*. Quam lectionem probavit M. Ant. Sabellicus, monens etiam *præceps ierat* legi posse. Sed tamen, si quis me audiat, potius leget, adeo vi alteram causam non collega solum *præceperat*. Hæc lectio sincera est ac germana. Ante dixit, c. 23. Appium 'vehementis ingenii virum' fuisse, quem paulo post c. 29. 'immitem natura' vocat. Porro nihil dubito, si superesset adhuc Sabellicus, quin mihi subscriberet: nam candorem hominis edita scripta satis testantur. Et ego meliora admonenti, non solum in his Livianis, sed et in Plinianis ac aliorum auctorum castigationibus, libenter cedam. Quin gratias insuper sum habiturus; nam cupio subveniri rei literariæ. Hoc fortassis non abs re fuerit monere propter crassiores, accipiendum hic 'præcipere' pro antecapere, sive præsumere, quemadmodum et libro quarto usurpat, ita scribens c. 27. 'Nec ex quo castris castra conlata sunt,' inquit, 'cessatum a levibus præliis est, facile patiente dictatore, conferendo vires spem universæ victoriæ, tentato paullatim eventu certaminum, suos præcipere.' Et ap. Cæsarem in commentariis de Bell. Gall. vii. 9. 'Hæc usu ventura Cæsar opinione præceperat.' Præcepit autem Appius vi causam alteram, quum, prius proposita sententia, nobiles omnes habuit adstipulatores: quemadmodum ex iis, quæ ante dicta sunt, liquere potest. *Rhen.* Locus procul dubio mendosus. Rhenanus legit, adeo vi alteram causam; quam lectionem non pro-

bo. Vett. libri, alii *steterat*, alii *præstiterat*, habent. Quæ lectio suspicionem mihi affert, ne sit legendum *præceps erat*. Nam et sententiæ congruit, et locutio est Livio familiaris. Sic enim loquitur xxiii. 7. 'Quamquam præceps ingenio in iram erat.' ['Hæc admonet, quasi Sabellicus ea non ante annotaverit.'] *Sigon.* Dandum ante Sabellicum emendavit, atque edidit Campanus, non coll. solum *præceps erat*: quod tamen sibi vindicare conatur Sigonius, non ignarus, profectum hoc ante se a Sabellico, utpote cum correctionem Rhenani non reticescat comparantis suam cum Sabellici. Restat quoque illa in Pal. 1.; in Pal. 2. ad marginem: pro quo contextus non solum *collega steterat*. Sigonii codex, æque atque hic Pal. 2. recens prodit *præstitit*. Pal. 3. non coll. solum *præceperat*, ut et Rhenani cod. unde pertendit legendum, adeo vi... *præceperat*: non adeo absone, ut credidit Sigonius. *Gebh.* Campani, Sabellici, Sigonii scriptura est, non coll. solum *præceps erat*: nam libri fere *præceperat*: unde Rhenanus, vi *præceperat*. Malim autem ego alteram Sabellici *præceps ierat*: quam Becharius, et Ascensius, et Aldus, Juntasque, et Gryphius jam receperunt. Sall. Cat. c. 37. 'Sed urbana plebes ea vero præceps ierat multis de causis:' puta in causam factionis. Cic. ad Famil. vi. 1. 'Si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse.' *J. F. Gron.* Non coll. solum *steterat* Harl. 2. non coll. solum *præstiterat* fragm. Hav. a m. sec. erasa, quæ prius fuerat, scriptura, et Hav. et Hearnii Oxon. C. non coll. solum *præceperat* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Port. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. non coll. solum *præceps erat* Voss. 2. non coll. solum *præceps ierat* Port. a m. sec. Quod ex Sabellici conjectura Ascensius et omnes, quos vidi, re-

centiores receperunt, præter Moguntinos, qui habent *præceperat*, Curionem et Lugduenses 1553. qui Rhenani conjecturam receperunt, et Basileenses 1554. et Sigonium, a quibus *præceps erat* vulgatum. Ego potius, Sabellico, Gronovio, aliisque adsentienti, Livium dedisse puto *præceps ierat*. 'Præceps abire,' pro 'ire,' dixit Quinctil. Declam. ix. 5. 'In omnia præceps, sine respectu sui, quem jam tum adparebat vitæ non parcere, abiit:' ubi vid. Burmann. Pro *præceps ierat*, primo scriptum est *præceps erat*. *Erat autem et ierat* sæpe alibi in Mss. confunduntur. Exempla vide ad Liv. xxxix. 21. § 6. Deinde pro *præceps erat* alio errore datum est *præceperat*, ut in plerisque et optimis etiam exstat Mss. Similiter *reliquerat*, pro *reliqua erat*, ut Gronovius conjicit, perperam dederunt scribæ librarii xxiii. 29. § 16. ubi ejusdem aberrationis plura exempla collegi.

Nec apud Patres gratiam iniit] *Nec capiti Patres* Harl. 1. manifesto errore. Librarii culpa proximæ vocis elementum ultimum in initio hujus repetitum erat: de quo vide ad xxxvii. 29. § 8. Id si inducatur, ex *apiti* facile fit *apud*, sive, ut scribebant medio tempore, *aput*.

§ 4 *Patres mollem consulem et ambitiosum rati, plebes fallacem*] *Ambitiosum*, id est, plus, quam oportebat, et in qua re non oportebat, plebis commodis adversus nobilitatem studentem, ut ejus gratiam iniret, sibi que favorem captaret, quemadmodum erudite hanc vocem exponit Gron. ad xlv. 36. § 8. Vide quæ notantur ad iii. 47. § 4. Klockius etiam in cod. suo notavit, videndum esse Hottomann. in Comment. Verb. Jur. voce 'Ambitiosæ.' Ceterum *plebs* Voss. 2. Lipsiens. Hav. et edd. omnes usque ad Gron. qui 1665. *plebes* vulgari curavit. Cum eo faciunt reliqui codd. nostri. Vide etiam Gebh. ad c. 24.

§ 2. hujus lib. ubi hoc loco eamdem scripturam in Pall. 2. ac 3. legi testatus est. Vide ad i. 20. § 6.

Æquasse eum Appii odium] Pal. 2. *adæquasse*. Neque aliter Campanus Gebh. *Adæquasse* etiam Port. a m. interpolatrice, fragm. Hav. et Hav. qui, æque ac Gebhardi Pal. 2. recentiores et levioris auctoritatis codd. fuerunt. Alibi quidem 'adæquare' Livio in usu fuit, hic tamen reliquis scriptis adhærendum censeo, qui vulgatum retinent. Ita x. 19. omnes nostri, præter unum Harl. recentiorum, Gebhardi tres Pall. ac plerique Gronovii, et Oxonienses Hearnii legunt, *et exercitus virtutem æquavit*: ubi editum fuerat *adæquavit*.

§ 5 *Certamen consulibus inciderat*] *Ceciderat* Leid. 2. Male. Sup. hoc cap. 'Quod ubi cui militi inciderat, collegam adpellabat.' Propert. Eleg. i. 15. 27. 'Audax ah nimium, nostro dolutura periclo, Si quid forte tibi durius inciderit!' Ubi vide Broekhusium.

Uter dedicaret Mercurii ædem] Hanc Idibus Maiis dedicatam fuisse, jam dixerat c. 21. Hoc loco repetit, quod ante verbo tantum tetigerat, quia hic sermo est de odio plebis in consules. *Duk*. Dedicati templi paucis sup. jam meminit c. 21. 'Ædes Mercurii dedicata est Idibus Maiis.' In Idus Maias id contulit etiam Ovid. Fast. v. 669. 'Templa tibi posuere Patres spectantia Circum Idibus: ex illo est hæc tibi festa dies.' Ceterum, pro *uter*, Voss. 2. habet *utrum*, Leid. 2. *ut*: unde patet, forte olim scriptum fuisse *ut*, sed notam additam postea intercidisse, vel librarium ad eam non adtendisse, quod huic hominum generi familiare fuit. Ita post hoc lib. c. 31. § 5. Vide ad xxi. 28. § 5. Mox *ad se rem* Lipsiens. pro *a se rem*.

Sollemnia pro pontifice jussit suscipere] *Pro pontificibus juss. susc.* Gaertn. *pro pontificis jussu susc.* ed. Mediol.

1505. Paulo ante *dedicata esset*, pro *data esset*, Gaertn. Deinde *collegia*, pro *collegium*, Lipsiens. Ceterum Neapolis ad Nason. Fast. v. 669. postquam hunc locum laudasset, subiungit, non meminisse, se legere pontificem pro principe sodalitatis Mercurialium, sed magistrum. Verum recte Burmannus viri docti errorem notavit, ac docuit, Livium loqui de sollemnibus dedicationis templi, quæ plerumque pontifices peragebant; *Pro pontifice* autem esse pontificis vice, loco: quod Bosius de Pontif. Max. Urb. Rom. c. 4. § 5. exponerebat, præsentem ac præeuntem pontifice. Per *collegium* autem mercatorum illos indicari, qui Ciceroni ad Q. Fratr. II. 5. vocantur ‘Mercuriales,’ docuit Turneb. Advers. v. 28. ut et ante Turneb. Sigonius de Antiq. Jur. Civ. Rom. II. 10.

§ 6 *Populus dedicationem ædis dat M. Lectorio*] *Latorius* et *Platorius* scribi debet, quod Capitolinis lapidibus et nummis argenteis comprobatur. *Sigon.* Pal. 2. *Lectorio.* Gebh. *Populos dedicatione ædis dat* Leid. 1. *populos dedicationem ædis dat* Harl. 1. Præterea *dat T. M. Latorio* Voss. 1. At *Lectorio* est in Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. C. Reliqui nostri vel *Lectorio* præferunt, vel *Latorio*; quomodo Sigonius ex lapidibus Capitol. et nummis argenteis scribendum monuit; quem etiam sæpius infra idem monentem vide ad xxiii. 30. § 16. xxv. 22. § 2. xxvi. 23. § 1. xxvii. 8. § 4. xxix. 12. § 5. et xxxi. 21. § 9. Vide etiam ad c. 56. § 6. hujus lib. In vulgatis Dionysii edd. nomen gentis *Λεκτώριος* scribitur: at in cod. Vatic. modo *Λαικτώριος*, modo *Λαιτώριος* vocatur. Vide Hudson ad Antiq. ix. p. 604. Ceterum qui hic *M. Latorius*, dicitur *M. Platorius* ap. Valer. Max. ix. 3. ex. 6. Gentem autem Lætoriam et Plætoriam eandem esse, quidam existimarunt: de qua opini-

one vide ad Liv. xxxiv. 45. § 5. Jac. Periz. vero ad d. loc. Val. Max. tacite innuens diversas gentes esse, Plætoriam non tam antiquam Romæ fuisse, ideoque *M. Latorio*, pro *M. Platorio*, ex Livio legendum existimat.

Primipili centurioni] ‘Primus centurio erat’ (inquit hic noster auctor lib. vii. sub finem c. 41.) ‘quem nunc primipilum appellant.’ Dionys. autem ix. p. 567. ait, centum ac sexaginta milites subesse primipili imperio, si codd. non fallunt, quod suspicor. Vegetius II. 8. ‘Vetus autem,’ inquit, ‘consuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis promoveretur centurio primipili, qui non solum aquilæ præerat, verum etiam quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites, in prima acie gubernabat.’ At rursus Livius de bello Macedonico iv. 46. ait, in pugna, qua T. Sempronius cos. adversus Boios confligit, Q. Victorium primipili centurionem et C. Atinium tribunum militum, adempta signiferis signa in hostes injecisse. Et Sall. in Jug. c. 38. ubi de A. Albinio capiend. ait, ‘Et centurio primipili tertiæ legionis.’ Ex his videtur ‘primipilus’ nomen et centurionis esse, et ordinis in legione. Quare hoc in Livii loco quidam *primipilo*, quidam *primipili* legunt; quod lectori judicandum relinquo. *Glar.* *Primipilo* etiam Voss. 2. Gaertn. et Hav. Reliqui omnes *primi pili*, nisi quod *primipilli* sit in Lipsiens. et *primi pili* etiam veram lect. puto. Ita inf. lib. vii. omnes, paucis exceptis, habent *quem nunc primi pili adpellant*. Illud *primipilo* corruptum puto. Lipsius quidem de Milit. Rom. Dial. II. 8. voci huius adstruendæ laudat locum Cæsaris Bell. Civ. II. 25. ‘Primipilo P. Sextio Baculo fortissimo viro multis gravibusque vulneribus confecto.’ Verum ibi quoque Ursin. in VV. CC. *primo pilo* legi monuit, itaque hodie vulgatur. Aliorum excerpta, quæ in

manu habeo, præferunt *primi pili*. Per 'primum pilum' autem, ut Glareanus coniecit, indicatur tum centurio, tum etiam ordo in legione. Illius respectu dicitur centurio 'primus pilus,' vel voce composita 'primopilus:' (certe centuriones, Πριμοπίλους Romanorum lingua dictos, memorat Dion. lib. ix. loco, quem Glareanus laudavit:) hujus autem centurio 'primi pili' et 'ducere primum pilum.' Locus autem idem Dionys. ut a Glareano laudatur, quemadmodum jam ipse vidit, omnino vitiatus est. Sed recte hodie pro eo, quod inde vertit Glarean. *centum ac sexaginta milites*, in contextu Græco editur ἐξήκοντα ἑκατονταρχίας, id est, *sexaginta centurias*. Nam vel tironibus notum est, hastatos, principes, ac triarios unius legionis, quosque in denos manipulos, vicens autem centurias dividi, adeoque in qualibet legione sexaginta esse centuriones, quorum primus erat centurio primi pili, vel in triariorum ordine primus. Plura vide ap. Lipsium loco laud. et Cortium ad Sall. loc. laud. ut et apud eos quos ibi ad partes vocavit; iisque adde Sigonium de Jur. Provinc. II. 2.

Quod facile adpareret] Pal. 2. *quo facile appareret*. Gebh. *Quo facile appareret* etiam Harl. 2. Gaertn. et Hav. *Quo* et *quod* sæpe a librariis confunduntur. Vide ad xxxvi. 33. § 3. *Quod facile apparet* Leid. 2. Sed scriptum fuerat *appar'et*. Ex quo, neglecta nota adjecta, factum *apparet*. Vide ad xl. 14. § 2. Mox *quo curatio*, pro cui *curatio*, Gaertn. et *altior* pro *altior* Flor.

§ 7 *Sævere inde utique consulum alter*] *Sævere inde* Hav. prout 'sævus' et 'sævus' vel 'sævus' passim in Mss. commutantur. Vide libellum var. lect. quem Tibullo subjunxit Broeckhus. l. i. el. 1. vs. 12. et el. 2. vs. 5. Id autem, qui antiquis delectabantur, calide nimis olim adripuerunt, ac probantur. Ejus non innumis fuit Geb-

hardus; quem vide ad Tibull. i. 2. 18. *Sævere inde* Voss. 2. Vide ad c. 52. hujus lib. § 7. Præterea utique *cons. auctor alter* Lipsiens. *utrique consulum alter* Leid. 2. manifesto errore. *Utique consul alter* Sigon. edidit, et in prima ed. Scholiorum ita vet. lib. habere professus est. Quamvis autem iterata eorum ἔκδοσις id omiserit, male tamen eandem scripturam contextus retinuit. Certe et excusi et scripti *consulum* servant: idque cur invitis libris displiceat, causa non est. Vide ad c. 33. hujus lib. § 4.

Alia, quam primo instituerant, via grassabantur] *Lego institerant*. Klock. Omnes mei præter Flor. constanter *instituerant*; quod etiam servandum puto: Flor. autem *alia*... *constituerant viam*. Vide ad xxviii. 46. § 11. Deinde *crassabantur* Voss. 1. a m. emendatrice, Lipsiens. fragm. Hav. Klockian. et Leid. ambo. Vide quæ superius notantur hoc lib. ad c. 12. § 15.

§ 8 *Quum in jus duci debitorem vidissent*] *Debiteres* Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. Superius vero *desperatum* pro *desperato* Flor. a m. pr. *desperatio*, pro *desperato*, et *quum una* jus pro *quum in jus*, Voss. 2. *quum inus duci* fragm. Hav. *quum muis deduci* Lipsiens. At paullo inf. *exaudire*, pro *exaudiri*, Leid. 1.

Neque, quum decrevisset, quisquam obtemperabat] In antiq. volumine legitur *neque, quum decreisset*. Quod verbum κατὰ συγκοπήν videtur foro fuisse solenne. Sic rursum III. 45. 'Lictor, decresse, ait.' Rhen. *Quum decrevisset* omnes nostri. At Rhenanus ex suis *cum decreisset* per συγκοπήν. Gebh. *Nec, quum* Harl. 2. et Lipsiens. Id autem post *neque* adsumi posse, vidimus ad ix. 9. § 14. Hic tamen non admittendum esse, constantia reliquorum codd. pro vulgato *neque* persuadet. Deinde *quum decrevisset* Voss. ambo, Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn.

et Hav. Sed *quum decresset* est in Flor. Leid. 1. et utroque Harl. quod recte Rhenanns probavit. Illa enim hujus verbi contractio Livio sollemnis est. Inf. III. 47. 'Id, quod constat, nudum videtur proponendum, decresse vindicias secundum servitutem:' ubi etiam primæ edd. *decrevisse* habuerunt usque ad Aldum, qui recte *decresse* substituit. xxv. 4. 'Hæc quum ab optimo quoque pro atrocitate rei jacta essent, vimque eam contra rempublicam et pernicioso exemplo factam senatus decresset.' xxvi. 29. 'Ita senatus, quum, quid placeret, magis ostendisset, quam decresset, dimittitur:' ubi etiam ante Gron. *decrevisset* edebatur. xxx. 40. 'Omnes quinque et triginta tribus P. Scipioni id imperium decresse:' ita Sigonius, pro *decrevisse*, recte restituit. xxxiv. 24. 'Quum omnes bellum decressent, auxilia ut pro viribus suis quæque civitates mitterent, est hortatus.' xxxvi. 3. 'Feciales responderunt, jam ante sese, quum de Philippo consulerentur, decresse:' ita Gronov. ex vetustis, pro *decrevisse*, reponit; qui et c. præc. secundo *decerit*, pro *decreverit*, ex vestigiis Mss. scribendum conjicit. xxxviii. 32. 'Postulabat, ut Achæis ex fœdere ac legibus suis, quæ decressent, agere liceret.' Et hoc quoque loco eam lectionem, pro *decrevisset*, ex Mss. restituit Gron. quem etiam vide ad xli. 7. § 8. xlii. 28. 'In Capitolio vovit consul, ludos fieri donariaque dari, quanta ex pecunia decresset senatus.' Vide etiam Gron. ad Liv. xlv. 39. § 15. Et amat etiam Livius similes contractiones in aliis verbis. Vide quæ notantur ad vi. 18. § 10.

§ 9 *Metusque omnis et periculum libertatis*] Non hæc 'libertas,' sed tumultus: nec in libertate, quam quoniamque modice justo imperio, plus licet creditoribus in debitores. Itaque si vocem illam expungas, non

intercedam. Imo sic jubent membr. Flor. unde illa exclusissima. J. F. Gron. Vocem *libertatis* agnoscunt omnes, quibus utor, codd. Eandem etiam agnoscere videntur Oxonienses, quod Hearne, Florentini ex Gronovio lectionem recensens, de illis tamen altissime sileat. Quamvis itaque Florentini auctoritatem haud levem esse profitear, ei tamen uni assentire nondum audeo, præsertim quum et vulgatum haud incommodum sensum præbeat; quem hunc esse posse Clericus non male opinatus est: 'Tantum abfuisse, ut, qui nexi antea servierant apud creditores, amittendæ libertatis periculum subirent, ut contra creditores jam sibi timerent, ne captivi ipsi a debitoribus abducerentur, quorum paupertati antea inluserant.' Ceterum *metus omnis*, omissa vocula *que*, Voss. ambo, Leid. 2. Port. Lipsiens. fragm. Hav. et Hav. Sed meliores eam servant. Præterea ex vet. edd. nonnullæ *metusque omnes*, pro quo jam Mediolanenses 1495. substituerunt *metusque omnis*.

In creditores a debitoribus verterant] Sic dixit hic, 'metusque omnis et periculum libertatis in creditores a debitoribus verterant,' ut sup. c. 3. 'Libertatem aliorum in suam vertisse servitutem inter se conquerebantur.' Et paullo inf. c. 52. 'ea in caput vertit,' de multa loquens. Item libro decimo tertiæ Decadis c. 18. 'Et induratus præter spem resistendo timor hostium, ac ne vertat in audaciam, periculum est.' Sic enim nos illic legendum docebimus, quamquam edd. vulgatæ contineant *ac ne vertatur*. Habet autem in allegatis exemplis 'verto' passivam significationem. Rhen. Multo melior prisca lectio *verterat*, quo verbo sæpe utitur Livius pro suo passivo. Ita enim fiet, ut superiori formæ respondeat 'Vi agebatur.' Sigon. Probat Sigonius vet. ut ait, lectionem *verte-*

rat, quæ et in solo Pal. 2. a m. emendatrice restat cum superpicta glossa *pro versus fuerat*. Ast ego potius sublestæ fidei libro fidem abdicans amplector lectionem Pall. 1. ac 3. *metus omnis et peric. lib. in cred. a deb. vert.* respondent enim τὰ *metus et periculum*, hoc est, versa fuerant. Sic Curtius VII. 1. 'Postquam desiit esse, quem odissent, ira in misericordiam vertit.' Sic II. 3. Livius, 'Libertatem aliorum in suam vertisse servitutem, inter se conquerebantur.' c. 31. 'Id male commissum ignavia hostium in bonum vertit.' c. 62. 'Omnis ira belli ad populationem agri vertit.' IV. 20. habet Pal. 2. *a-verterantque in se a curru dictatoris civium ora*: id est, aversa erant. xxx. 18. 'Ne vertat in invidiam, periculum est.' Creberrime occurrit ap. Sall. *Gebh.* Nostri etiam, ambo Voss. ambo Leid. ambo Harl. Port. Gaertn. Klockian. fragm. Hav. a m. pr. (in quo m. altera emendatur *vertebatur*) et Hav. ac cum illis etiam Hearnii Oxon. N. *verterant*, cuius cod. C. perperam præfert *vertebatur*. Id autem *verterant* Rhenanus et Gebhardus recte ex more Liviano, de quo vide ad c. 62. § 2. passive ceperunt. Active enim capi non potest; tum quod prohibeat præcedens 'metus omnis,' jungi enim nequit 'periculum omnis metus et libertatis,' et alioqui dici debuisset *metum omnem*; tum etiam quod, si jungi possent, non foret, quo activum *verterant* commodè referretur. Plurale autem *verterant*, passive sumtum, respondet duobus singularibus hoc modo, 'metus et periculum verterant.' Eo modo supra duo codices exhibebant I. 31. 'Unam opem ægris corporibus relictam, si pax veniaque ab Diis impetrata essent, credebant.' ubi nunc *impetrata esset* editur. Plura alia ad eum locum videri possunt. Simillimus locus exstat Taciti Annal. VI. 46. 'Sin extra domum successor quære-

retur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarium in ludibria et contumelias verterent, metuebat.' ita Pichena ex cod. reposuit, quum antea *verteret* ederetur. Mirum, Sigonium, quamvis monente Rhenano, verum animadvertere non potuisse. Lectionem itaque, quæ ante ipsum in omnibus supererat edd. loco restitui.

§ 10 *Super hæc timor*] *Super hoc* Gaertn. fragm. Hav. et Hav. quæ ratione passim in Mss. commutantur ad *hæc* et ad *hoc*. Vide ad XXI. 52. § 10.

Delectuque decreto nemo nomen dedit] *Dilectuque* Leid. 1. Klockian. et fragm. Hav. qui etiam paullo post habent *dilectum quidem*. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *dejectoque* Voss. 2. Quomodo in hac voce peccarunt librarii III. 30. § 3. In aliis autem similibus nominibus passim in Mss. antt. Vide ad I. 15. § 7. *deletuque decreto* Lipsiens. *dejectuque decreto* Gaertn. *delectu quod decreto* Leid. 2. qui præterea *nemo dedit nomen* præfert; at *nomen dedit nemo* Harl. 2. et Lipsiens. Insuper qui a pop. sil. addita præpositione, idem Lipsiens.

§ 11 *Non esse tamen desertam omnino rempublicam*] Antiq. lectio *non esse tamen deseratam*. Ut etiam legi possit, *non esse tamen desperatam omnino rempublicam*. Porro *deserta* erat id temporis respublica magis, quam *desperata*. Rhen. Male Rhenanus contra omnes libb. *non esse tamen desperatam*, quia in lib. invenerat *suo deseratam*. Pal. 2. *non esse tamen desertam remp. omnino*. Pal. 3. *vero non esse tamen desertam remp. nec projectum*, ejecto τῷ *omnino*. Gebh. Mala Rhenanum carpendi libido hic Gebhardum tantopere abstulit, ut non videret, eum etiam vulgatam lect. conjecturæ, quæ ex depravata codicis sui lectione subnasci posset, prætulisse: quo præsertim faciunt ultima adnotationis ejus verba. Tò *esse* exsulat ab Hav. Deinde *omnino*

desertam rempublicam Voss. 1. et Leid. 2. Ita et primæ edd. usque ad Aldum.

Se unum et suæ et Patrum majestatis vindicem fore] *Et suæ patriæ et Pat. maj.* Hearnii (Oxon. L. 1. Dein *judicem fore* fragm. Hav. a m. pr. sollemni errore. Vide ad ix. 1. § 8.

§ 12 *Ille, quum a lictoribus jam traheretur, provocavit*] *Iste* Gaertn. Vide hoc lib. c. 23. § 5. Tum *quum a lictoribus* Hal. 1. Illud *a* plerumque compendium τοῦ autem esse solet; sed hic τῷ a culpa librarii linea male addita est. Deinde *provocant* Voss. 1. Sed literæ *n* subjecta erat nota, qua eam delendam esse librarius significabat, legendumque *provocat*, quomodo etiam exhibetur in Leid. 2. Mox in verbis proximis *pleniencia*, pro *pertinacia*, Lipsiens.

Consilio magis et auctoritate principum] *Et auctore* Voss. 2. Deinde *principium* Voss. 1. a m. pr. et Port. Similiter Voss. 1. a m. pr. exhibet inf. c. 56. 'Nec, ut intercederet aliquis ex collegio, auctoritate aut consulum, aut principium adduci posset.' Iterum idem Voss. 1. a m. pr. cum aliis codd. præfert iii. 6. 'Adfecti plerique principium, Patrum major pars, militaris fere ætas omnis.' Ita et inf. in eodem Voss. 1. scribitur ix. 25. 'Quin Romam quoque et ad principium quosdam inquirendos ventum est:' in quibusdam codd. inf. xxx. 34. 'Principium quoque signa fluctuari ceperant, vagam ante se cernendo aciem.' xxxvi. 9. 'Revocati deinde castigationibus principium ad perseverandum in proposito.' xxxvii. 39. 'Hastatorum prima signa, deinde principium erant, triarii postremos claudabant.' Vide etiam hoc lib. ad c. 22. § 2. et ad iv. 59. § 11. v. 27. § 1. et alibi. Similem scripturam sæpius viri docti tum in Livio, tum etiam apud alios scriptores observarunt. Vide Modium ad Liv. xxi. 11. § 4. Gron. ad xxix. 3. § 5. Bon-

garsium ad Justini i. 10. et Dukerum ad Flori ii. 5. § 5. Adde Vossium Art. Gramm. iv. 14. Veri tamen simile fit, eam lectionem hoc loco errantibus librariis tribuendam esse.

Adeo supererant animi ad sustinendam invidiam] Lego adeo *supererat* animi. Klock. Pal. 1. adeo *superverant*. In Pal. 2. erat initio *superant*. Puto legendum adeo *superarant* animi. Gebh. 'Superare' pro 'superesse' non modo apud alios, sed et apud Livium frequenter occurrere, quin etiam 'superesse' et 'superare' in Mss. antt. non raro commutari, sponte agnosco. Vide ad xxii. 49. § 5. Hic tamen Gebhardo, *superarant* legendum conjicienti, suffragari nequeo. Non dicam nunc, sensum potius requirere *superabant*, quam *superant*; nam alibi etiam plusquamperfectum tempus pro imperfecto poni solet. Vide ad v. 42. § 7. quamvis tamen id potius in subjunctivo fiat, quam indicativo modo. Sed id potius objiciam, æquum non esse, ut ob unius, ejusque quidem recentioris et sæpius mendosi libri vitiosam scripturam, vulgatum sollicitetur; præsertim quum ex *superant* facilius formetur *supererant*, quod *superant*, vel *superant* scribi breviter solet, quam *superarant*. Accedit etiam, omnes nostros in vulgatum conspirare, nisi quod *superverant* sit in Voss. 2. *supereant* in Harl. 2. et, quod proxime ad conjecturam Gebhardi accedit, *superarunt* in Gaertn. Minus adhuc placet, quod Klockio in mentem venit, adeo *supererat* animi. Quasi vero 'superesse,' tamquam verbum copiæ, cum casu patrio construi posset, vel 'adeo animi,' pro tantum animi, dici liceret: quod utrumque nondum observavi. Neque Klockius prætexere potest, 'animi' numero multitudinis non recte de nno dici. Ita enim, præsertim hoc sensu, ubi ferociam, superbiam, audaciam notat, sæpe usurpari solet. Livius

xxxvi. 10. 'Incerto regi inter spem metumque legati a Pharsalo, qui ad dedendam urbem suam forte venerant, animos auxerunt.' i. 34. 'Quum divitiæ jam animos facerent.' xxxi. 14. 'Sed animos ei faciebat præter ferociam insitam fœdus ictum cum Antiocho.' Cic. pro Leg. Manil. c. 22. 'Quæ civitas est in Asia, quæ non modo imperatoris aut legati, sed unius tribuni militum animos ac spiritus capere possit?' Justin. i. 4. 'Ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret.' Præterea ad *sustinendum invidiam* est in Voss. 2. Perpetua est huiusmodi in Mss. lectionum diversitas. Vide ad xl. 49. § 1.

CAP. XXVIII. § 1. *A. Virginus inde et T. Vetusius*] Pal. 1. *Ca. Virginus inde et C. Vetusius*. Gebh. *A. Vergineus inde* Leid. 2. Deinde *T. Vetusius* unus Voss. 2. *T. Veturius* edidit Doujatius, subiungens, quædam exemplaria habere *Vetusius*, quemadmodum *Fusii*, pro *Furiis*, dicti. Verum profiteor, omnes, quas vidi, edd. et præter modo indicatum Voss. 2. omnes Mss. constanter præferre *T. Vetusius*. Quare inlaudabili exemplo vulgatum ab eo mutatum esse existimo. De orthographia prioris nominis *Virginus* vide ad c. 17. § 1. de alterius ad c. 19. § 1.

Tum vero plebes incerta] Ita primus Gronovius a. 1665. edidit. Vellem monuisset, cujus codicis in eo auctoritatem secutus sit. Nostri enim Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Hav. id, quod in omnibus prioribus excusis fuerat, *plebs* retinent. Unus tantum Leid. 1. *plebis* habet. In quo quum τοῦ *plebes* non obscurum supersit vestigium, a Gronovio receptam lectionem mutare nolui. Nam et supra c. 24. § 2. ubi plerique codd. *plebes* habent, idem Leid. 1. simili librarii errore *plebis* exhibet. Vide ad i. 20. § 6.

Pars in Esquilis, pars in Aventino] Pal. 3. *pars Esquiliis*, omissa præpositione. Consentit Campani ed. Gebh. Flor. *pars Æsquiliis*. Helm. Voss. 1. Pall. Rott. Gud. Camp. *pars Esquiliis*. An de partibus urbis sic interdum loquebantur? Cic. ad Att. iv. 3. 'Milonis domum eam, quæ Germalo.' Immo Sueton. Tib. c. 15. 'Statim e Carinis ac Pompeiana domo Æsquilias in hortos Mæcenatianos transmigavit.' Nerone c. 31. 'Domum a Palatio Æsquilias usque fecit.' Solin. c. 2. 'Servius Tullius' (habitavit) 'Æsquiliis supra clivum Orbium, qui regnavit annis quatuor et quadraginta. Tarquinius Superbus et ipse Æsquiliis.' Quod vellem, viri docti non sollicitarent. Auctor vitæ Horatii, 'Humatus et conditus est extremis Æsquiliis juxta Mæcenatis tumulum.' Sic etiam xxvi. 10. 'Transfugas Numidarum media urbe transire Æsquilias jusserunt.' J. F. Gron. *Pars ab Esquiliis* Gaertn. *pars Esquiliis*, omissa præpositione in, superest etiam in Leid. utroque, Harl. utroque, Port. Lipsiens. fragm. Hav. Hav. et prioribus excusis, quam demum reperi in Ascensianis et tum Aldina. Gronovius suspicatur, ita de partibus urbis loqui solitos fuisse. Certe ita loquitur Liv. xxvi. 10. 'Porta-Capena cum exercitu Romam ingressus media urbe per Carinas Esquilias contendit.' Varro de L. L. iv. p. 38. 'Esquiliis vicus Africanus, quod ibi obsides ex Africa bello Punico dicuntur esse custoditi.' Plinius iii. 21. 'Adloquitur Musam, mandat, ut domum meam Esquiliis quærat, adeat reverenter.' Ita Mss. libros ibi exhibere, non in Esquiliis, ut vulgo editur, monet Corte. Similiter *Aventinum*, pro in *Aventinum*, Tacit. Histor. iii. 85. 'Per aversam Palatii partem Aventinum in domum uxoris cellula defertur.' Præpositionem igitur delevi.

Ne in foro subitis trepidaret] *Foro*

ne subitis Lipsiens. Deinde *trepidant* Gaertn.

Omnia temere ac fortuito ageret] *Fortuita* Voss. ambo: *fortuitu ageret* Harl. ambo, Leid. 2. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. Cic. de Offic. I. 29. 'Ut nequid temere ac fortuito inconsiderate negligenterque agamus.' Hoc itaque aliisque ejusdem Ciceronis ut et aliorum scriptorum exemplis eam lectionem defendendam esse aliquis existimare posset. Quum tamen III. 51. § 1. unus etiam optimorum codd. *fortuitu*, pro *fortuito*, dederit, neque alibi *fortuitu* Livium usurpasse observaverim, hic etiam eandem scripturam librariorum errori tribuendam, nihilque mutandum esse censeo, præsertim quum optimus cod. Leid. 1. vulgatum servet.

§ 2 *Eam rem, &c. ad Patres referunt, sed delatam consulere]* Codex Ms. habet *ad Patres deferunt*. Quod vero mox sequitur, 'sed delatam consulere,' recte dictum est. Sic enim Plautus, Menæch. IV. 3. 26. 'Ibo, et consulam hanc rem amicos, quid faciendum censeant.' Rhen. *Eam rem . . . ut erant* Flor. *Ad Patres deferunt*, ut recte Rhenanus ex Ms. emendavit, habent etiam omnes nostri, nisi quod solus Gaertn. *ad Patres deferunt* præferat. Vide ad XXI. 6. § 5. Perperam omnes Rhenani lectionem spreverunt usque ad Gruterum, qui primus dicto ipsi audiens eam in contextum recepit. Tum *delatam* consuli Flor. a m. sec. Præterea *periculosa*, pro *perniciosam*, Gaertn. Tum pro *delatam* Ant. Periz. in margine cod. conjicit *delata*. Sed omnes nostri in vulgatum conspirant.

Ad eo tumultuose excepta est] *Ad hoc tumultuose* Voss. 2. Præterea *accepta est* Harl. 2. et Lipsiens. Mox *exseq. erat*, pro *exseq. esset*, Gaertn.

§ 3 *Si essent in republica magistratus]* *Si esset* Hav. Mox *nisi publicum consilium* Voss. 1. Leid. 2. Port.

Delph. et Var. Clas.

Gaertn. et Hav. Sed male. Vide Gron. inf. ad XLIV. 2. § 5. *consilium* Lipsiens. Vide ad I. 8. § 6.

In mille curias concionesque] 'Cætus' vocat mox infra, 'Unum, hercule, virum, qualis Ap. Claudius fuerit, momento temporis discussurum illos cætus fuisse:' et 'cætus nocturnos' sup. hoc cap. 'Tum vero plebes, incerta quales habitura consules esset, cætus nocturnos pars Esquilii, pars in Aventino facere.' Quare forte legendum hoc loco *in m. cur. coitionesque*. Quod postea etiam Klockium codici suo, sive tamquam vulgatæ lectionis expositionem, sive quod ita reponendum existimaret, adscripsisse vidi. Libri quæ scripti, quæ editi, nihil quidem mutant, at solent librarii passim *coitiones* corrumpere in *conciones*. Ea de re plura inf. notantur ad IV. 13. § 9. Mox *quum in alia Esquilii* Lipsiens. Tum *consilia* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad verba præced.

Dispersam et dissipatam esse rempublicam] Pal. 1. deinde *sparsam et dispensatam esse remp.* Pal. 3. *dispersam et dispensatam*. Latet aliquid: certe coarguit, vulgatam esse interpolatitiam. Gebh. *Deinde sparsam et dispensatam esse remp.* Voss. 2. *dispersam in dissipatamque esse remp.* Voss. 1. Sed voci *in* addidit signa librarius, quibus eam inducendam esse innuebat, ut legi voluerit *dispersam dissipatamque esse remp.* quomodo etiam exstat in Leid. 2. *dispersam et dispensatam esse remp.* Leid. 1. Port. fragm. Hav. a m. pr. et Lipsiens.

§ 4 *Qualis Ap. Claudius fuerit]* *Qualis Claudius Appius fuerit* Leid. 2. Quomodo Gron. infra legendum censet III. 1. 'Hic erat Fabius Quintus, qui unus extincta ad Cremeram genti superfuerat:' ubi plura vide. Quum tamen reliqui codd. ordinem, qui vulgo exstat, retineant, nihil innovandum censeo.

Discussurum illos cætus fuisse] Dis-

cursurum Gaertn. *discussorum* Hav. Tum *istos cætus* idem Hav. Sæpius has voces in membranis confundi dictum est supra ad c. 23. § 5.

§ 5 *Correpti consules quum, quid ergo se facere vellent*] *Correcti* Hav. Vide ad v. 28. § 8. Tum *quid enim ergo fragm.* Hav. a m. pr. *quid erga* a m. sec. Præterea τὸ *se* abest ab utroque Harl.

Decernunt, ut delectum quam acerrimum habeant] Pal. 2. *ut quam acerrime delectum habeant.* Gebh. *Decernunt Patres*, voce addita, Harl. 2. et Lipsiens. Sed eam sponte satis suppleendam intelligimus. Tum *ut delectum* Lipsiens. *ut dilectum* Flor. Leid. 1. fragm. Hav. et Klockian. Vide ad xxxvii. 51. § 7. Ad hæc *quam acerrime habebant* Hav. Sed infra multi codd. præferunt vii. 3. 'Bellum Hernicum adfectans delectu acerrimo juventutem agitavit.'

§ 6 *Consules in tribunal ascendunt*] Gothofredi Ms. optime habet *ascendunt*. Klock. Pall. 1. ac 3. *descendunt*, sed posterior cum nota expunctionis τὸ *υ* d: quare lege *cons. in trib. ascendunt*. Vide Crepundiorum iii. 23. Gebh. Duo meliores Pall. *descendunt*; alter cum nota significante, primam literam expungendam esse. Scribe igitur *in trib. ascendunt*. Verbum hoc quoque a multis jactatum, et nonnumquam intempestive. Tamen, quia ubique fere deleverunt male docti, necesse fuit sæpe commemorari. Analogia quidem optima est, ut in 'elevare,' 'emicare,' 'eminere,' et pluribus ejusmodi. Ne nobis ergo sit indictus Hylas, congeremus aliquot loca, ubi optimis in codd. idprehendimus, et restituendum putamus. Sup. cap. 7. Flor. et Voss. 1. 'Summissis fascibus in concionem ascendit.' vii. 30. 'Usque ad nos contentus Samnitium pervenit, supra non ascendit:' sic pervetus Thuanæus, qui a sexto libro orditur. viii. 10. 'Eo magistratum Romanum

escendere fas non esse:' sic idem haud ambigue et Fulvii liber. Pall. duo *excedere*: vulgo *descendere*. xxi. 62. 'Bovem in tertiam contignationem sua sponte escendisse.' xxiii. 14. 'Latoque, ut solet, ad populum, ut equum escendere liceret.' Eodemque lib. c. 23. 'Ubi cum lictoribus in rostra escendit.' xxiv. 22. 'Ibi in aram Concordiæ, ex qua pridie Polyænus concionatus erat, escendit.' xxvi. 48. 'Q. Trebellium et Sex. Digitium pariter in murum escendisse:' sic quinque proximis locis omnium antiquissimus Puteanorum cod. xxviii. 19. 'Seipsum, si cæteri cunctentur, escensurum minatur:' idem Pal. unus *ostensurum*, alii omnes *et scensurum*. Eodem lib. cap. 26. 'Simul et imperator in tribunal escendit;' idem: alii *ascendit*: vulgo, *conscendit*. xxix. 37. 'et in ærarium escendisset;' idem. Men. *excessisset*. xxx. 15. 'In tribunal escendit, et concionem advocari jussit;' idem. c. 17. 'Cum C. Lælio in rostra escendit;' idem; remansitque in Men. cod. cap. seq. 'Jussosque escendere in equos repente in hostem emittit.' cap. 25. 'Jussus e nauticis escendere in malum:' utrobique idem, et in posteriori loco unus e Pall. quamvis quid attinet alios post illum nominare? Lucret. v. 1303. 'Et quam falciferos inventum escendere currus.' Sic Voss. Cæsar. Gall. vii. 27. 'Iis, qui primi murum escendissent, præmia proposuit.' Eodemque libro inf. c. 46. 'Oppidi murus ab planitie atque initio escensus, recta regione,' &c. sic utrobique membranæ Andibus. Nihil his omnibus in locis conjecturæ indulgimus. J. F. Gron. *In tribunal descendunt* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. Et ita Hearne in codd. quibus Oxonii usus est, B. L. 1. 2. et C. se invenisse professus est. Neque aliter in suis invenisse Aldus censi debet, qui et ipse *in tribunal*

descendunt edidit; eum autem Colonienses 1525. secuti sunt. Ex eo vero recte viri docti in *tribunal descendunt* (quod Flor. a m. pr.) legendum esse conjecerunt; quod verbum adhuc pluribus, quam quæ hic memoravit, locis Gronovius Livio restituit. Ita xxix. 11. 'Legati Asiam petentes protinus Delphos quum escendissent,' ex optimo Putean. aliorumque vestigiis non obscuris. xxxiv. 28. 'Quum audisset escensum difficilis et artæ viæ esse,' ex vestigiis Morgunt. aliorumque *descensum* præferentium, quum vulgo edatur *ascensum*. xlv. 1. 'C. Licinio consuli ad quadrigas mittendas escendenti' ex conjectura, quum in unico cod. *exscendenti*, non *ascendenti*, legeretur. Idem verbum etiam Jac. Gron. Livio vindicare conatus est: ut xxxiv. 56. 'Ex auctoritate Patrum in rostra escendit,' ex vestigiis cod. Thuan. xxxv. 13. 'Inde Pergamum, ubi regia Eumenis erat, escenderunt,' ex conjectura; quod codd. *descenderunt* habeant, pro vulgato *ascenderunt*: ubi pari ratione duobus aliis locis medicinam adtulit. xxxviii. 22. 'Quum, quoad viam colles obliqui dederunt, escendisset,' ex cod. Thuan. Ego quoque symbolam contuli, et Livio idem adhuc verbum reddidi xxxv. 43. 'Ilium a mari escendit, ut Minervæ sacrificaret,' ex Mead. 1. quum plerique reliqui *descendit* ostendent. xxxviii. 51. 'Ab rostris in Capitolium escendit,' ex Mead. 2. Insuper infinitis locis idem vocabulum aliis quoque scriptoribus viri docti adseruerunt. Vide Palmerii Spicileg. p. 642. Colerum ad Val. Max. 1. 5. ex. 5. et 11. 7. ex. 4. Barthium Advers. iv. 2. Gebhard. ad Nepot. Epam. cap. 4. Keuchen. ad Nepot. Themist. cap. 8. Grævium ad Cic. de Offic. iii. 20. et Suetonii Cæsar. cap. 61. Broekhus. ad Propertii iii. 3. 67. Snakenb. ad Curtii iii. 8. et Cort. ad Sall. Jug. cap. 25. et Cat. cap. 55.

quosque ipsi laudarunt. Solent autem librarii indocti verbis, cum præpositione *e* compositis, a capite adiacere litteram *d*. Vide ad xxxviii. 25. § 8.

Citant nominatim juniores] Pal. 2. *citant nominatim minores*. Gebh. *Citantque nominatim* Hav. *minores* in nullo nostro occurrit. Id vero corruptum existimandum ex vera lectione *juniores*, ex quo id facile degenerare potuisse ad ductuum similitudinem adtendenti manifeste patebit. 'Juniores' sunt cives militaris ætatis.

Circumfusa multitudo in concionis modum negare] Ita primus edidit Aldus, et cum eo faciunt Harl. 2. Port. et Hav. At *negaret*, ut olim vulgabatur, habent Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et a m. sec. Voss. 2. quum antea scriptum fuisset *negarent*.

§ 8 *Atrox cum plebe certamen*] *Atrox sibi cum plebe cert.* fragm. Hav. in marg.

§ 9 *Tum vero ad sellas consulum prope conconvolvere minimus quisque natu Patrum*] Adulteratus locus est. Legendum, *consulum prope convolvere*. Sensus est: Quum Patres in curia convenissent, juniores inter hos, quibus calebat sanguis, non contenti in suis subselliis dixisse quæ sentiebant, immemores majestatis consularis, ad ipsas propemodum consulum sellas convolvebant. Erroris causam fuisse video, quod adverbium *prope* bonus ille vir, quisquis fuit, cum verbo *convolvere* construxerit, quod retro erat referendum. Notat autem immodestiam Livius juniores Patrum. *Rhen. Solus* Pal. 2. *prope*, quod admodum probat Rhenanus, legens, *consulum prope convolvere*; quasi dixisset, juniores non contentos in suis subselliis dixisse, quæ sentiebant, ad ipsas propemodum consulum sellas convolasse. Sed cum dixit Livius 'ad sellas consulum convolvere,' qui opus τῶ *prope*? nam alius absque dubio erat in proxi-

mo, alius remotiuscule. Et nisi τὸ *prope* adsit, putandum est, eos resedisse in subselliis suis? O ubi mens, Rhenane, tua est? quid torpet acumen! quare laudo Pall. 1. 3. Camp. subscribentes vulgato. *Gebh. Ad sel-las consulum prope* Flor. Leid. uterque, Harl. 1. Klockian. et quædam vett. edd. quod restituens Rhenanus cur tantopere Gebhardo displicuerit, nondum intelligo. Quum Livius *convolare* utatur, τὸ *propere* non necesse esse videri posset, quum ipso verbo illo, sine addito *propere*, inpetus et ardor indicetur, nisi simili pleonasmo scriptoribus et etiam Livio placuissent 'ante præoccupare,' de quo vide ad Liv. xxi. 20. § 8. 'incantum, imprudentem obprimere,' ejusque generis plura alia. Eo tamen nunc Livium usum non fuisse, optimarum membranarum consensus arguit. Sæpe alibi *prope* et *propere* a librariis commutantur. Vide ad cap. 40. § 5. Deinde *convolare*, pro *convolvere* Leid. 2. Reliqui vulgatum firmant.

Abdicare consulatu jubentes] *Abdicare consulatum* Voss. uterque, Leid. uterque, Port. fragm. Hav. et Gaertn. Quam scripturam se quoque in Pal. 1. et 3. invenisse Gebhardus infra professus est ad cap. 31. § 10. Id recepi. Ita inf. vi. 18. 'Vinculorum suorum invidiam dictator abdicando dictaturam fugisset.' Similiter in Epit. lib. iii. plures codd. præferunt, *Coëgitque decemviros abdicare magistratus*: ubi vulgo editur *abdicare se magistratu*.

Ad quod tuendum animus deesset] Pal. 2. ad quod tutandum deesset an. Hic liber quia crebro alias fallit, et hic parem ei arbitror fidem habendam. *Gebh.* Nostri etiam ne minimum quidem a vulgata scriptura discedunt.

CAP. XXIX. § 1 *Utraque re satis experta*] *Utraque res* Lipsiens. Verum prima litera vocis seq. satis perperam etiam in fine proxime præce-

dentis repetita est. Vide ad xxviii. 25. § 2.

Postulamus, ut ii, qui maxime] Prima vox omittitur in Leid. 2. quæ in reliquis omnibus exstat, et abesse nequit. Mox *dilectum habentibus* Leid. ambo, et Harl. antiq. *dilectum* et Flor. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

Acerrimi cujusque arbitrio, quando ita placet] *Acerrimum cujusque arbitrio* Voss. 2. *cujuscumque acerrimi arbitrio* prim. edd. pro quo Moguntini ediderunt *cujusque acerrimi*, Aldus *acerrimi cujusque*, quomodo præter Voss. 2. omnes nostri. Præterea verba *quando ita placet* perperam desunt in Leid. 2.

§ 2 *Unum ex iis, qui in conspectu erant, &c. jubent*] *Unus ex his, qui in conspectu erant, jubet*, id est, jubetur, Gaertn. dissentientibus reliquis, quos audiendos censeo. Sed *citare* habet Lipsiens. Tum *unum ex his* etiam Leid. 1. Voss. 2. Port. et Hav. *unum ex hiis* Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. qualis etiam modo verbis præced. ut *ii, qui maxime*, et seqq. *postulantibus iis, qui*, codicum erat dissensus, nisi quod Leid. 1. priori loco etiam *hii* legentibus accinat; at posteriori *iis* servet. Et simili modo passim dissentiunt codd. aliis præferentibus *hi*, aliis *hii*, aliis *ii*, etiam hoc ipso cap. Præterea *qui in conspectu erat* Leid. ambo, et Port.

Quum staret tacitus, et circa eum] Voc. et neglexit librarius Voss. 2.

Lectorem ad cum consules mittunt] *Ad eum lect. mitt. cons.* Voss. 1. et Leid. 2. *lectorem* perperam præfert Lipsiens.

§ 3 *Tum vero indignum facinus esse clamitantes*] *Dum vero indignum*, errore ex minus distincta dictantis pronuntiatione orto, Lipsiens. Vide ad xl. 42. § 7. *cum indignum facinus esset* Leid. 2. omissa voce secunda. Sed τὸ *esse* non adparet in vetustissimis excusis, quod primus Aldus adjecit.

§ 4 *Sed ab lictore, nihil aliud quam prehendere prohibito*] *Prendere* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav et Gaertn. Et ita passim codd. id verbum contrahunt. Alia exempla vide II. 56. § 11. III. 11. § 2. c. 47. § 6. c. 48. § 3. c. 55. § 9. XXVIII. 30. § 6. XXIX. 20. § 11. XXX. 10. § 5. XXXVIII. 34. § 2. c. 52. § 7. c. 60. § 2. XLI. 23. § 3. XLIV. 12. § 3. XLV. 31. § 11. in Epit. Liv. lib. XLVII. lib. XLVIII. et alibi sæpissime. *A lictore* etiam est in Gaertn.

Consulum intercessu rixa sedata est] Legendum ex omnibus nostris *consulum intercurso*. Gebh. Mendum editionum proximis quinquaginta annis factarum. Scripti et editi ad Curionem (qui non alter) omnes *intercurso*. Quæ libido novandi! Lib. XXI. 46. 'Periculum intercurso tum primum pubescentis filii propulsatum.' XXXIV. 5. 'Non intercurso matronarum inter acies duas prælium sedatum est?' XXXVII. 42. 'Impeditus intercurso suorum usus prælongarum hastarum.' Nec inelegans aut protritrus usus verbi. v. 19. 'Ipse interim Veios ad confirmandos militum animos intercurrit.' Cic. in Philipp. VIII. 6. 'Pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes civitatis.' J. F. Gron. *Intercurso* etiam omnes nostri; nisi quod *intracursu* sit in Voss. 2. manifesto scribæ lapsu. Vide ad v. 27. § 3. *intercessu* librariorum errore datum est in Lugdunensi 1553. et Basil. 1554. pro quo *intercessu* reposuerunt Paris. 1573. quod eo pejus existimandum est, quo sanioris coloris esse videtur. Infra XLIV. 2. 'Litore nunc Heracleum nunc Philum intercurrerebat:' quemadmodum ibi scribendum conjicit Gron. ad ejusdem libri c. 5. § 12. Mox voces *atque irarum* desunt in vett. quas vidi, edd. Eas addidit Aldus, omnesque codd. servant; ita tamen ut *atque iratum* præferat Lipsiens. ac *irarum* Gaertn. Male. Vide

ad x. 36. § 17.

§ 5 *Senatus tumultuose vocatus, tumultuosius consulitur*] Sic distingue, *Senatus tumultuose vocatus* (subauditur est). *Tumultuosius consulitur*: dictum est *consulitur* impersonaliter. Rhen. Rhenani interpunctio omnino displicet. Nam melius videtur, ut tota periodus cohæreat, quæ proinde ita distinguenda, *Senatus, tumultuose vocatus, tumultuosius consulitur, quæstionem postulantibus, &c.* ut ita *consulitur* non impersonaliter accipiat, sed casum rectum *Senatus* additum habeat. Tantum non Rhenano adsentit Gebhardus infra ad c. 31. § 6. ad verba, *Senatus tumultuose vocatus, id est* intelligendum esse putans. Pro *vocatus* perperam *vexatus* Voss. 2. Præterea *tumultuosus*, pro *tumultuosius*, Lipsiens. Mox fuerant, et decernente media vocola auctius fragm. Hav.

Non sentiis magis, quam clamore et strepitu] Tò magis expungendum censeo. Vide Lipsium de hoc genere dicendi Epist. Quæst. v. 23. et Antiq. Lect. iv. 15. Klock. Omnes nostri illud *magis* constanter servant: in Voss. 1. tamen et Leid. 2. *non magis sentiis*, transpositis vocabulis, legitur. Nihil itaque mutandum arbitror. Non video enim, justiore caussam Klockium habuisse delendi vocem *magis* hoc loco, quam mox hoc cap. 'Accendi magis discordiam, quam sedari:' vel adhuc inf. 'Lascivire magis plebem, quam sævire:' vel ubicumque hoc modo 'magis quam' occurrit. Si ea ratione in scriptis veterum urere ac secare permissum foret, brevi pro veterum scriptorum monumentis mera recentiorum somnia nobis superessent.

§ 6 *Quum iræ resedissent*] *Resedissent* est in Leid. 2. et Gaertn. Ut declinatum sit ex 'resido,' unde in præterito est 'residi' ex quorundam sententia; quum alii 'sido' ejusque composita præterito carere existi-

ment, sed illius loco usurpari præteritum τοῦ 'sedere.' Vide Vossium Gramm. v. 26. Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Her. xvii. 190. et Oudendorp. ad Lucani iii. 630. Præterea Burmann. ad Quinctil. Instit. ii. 1. iii. 8. et v. 13. ac tandem Cort. ad Plin. ii. 11. Verum non modo ab altera scriptura stat reliquorum codd. quibus utor, turba, sed et alibi in similibus locutionibus Livius adhibet quidem 'residere,' 'considerere,' ut x. 28. 'Longiore certamine sensim residere Samnitium animos.' Verum quemadmodum dubium est, utrum referendum ad 'resido,' an ad 'resideo,' ita etiam in præterito semper formavit 'resedit,' 'consedit.' xxxiii. 38. 'Postquam resedit terror, et prodi et deseri non patriam modo, sed etiam Romanorum societatem, cernebant.' c. 7. 'Ubi primus terror ab necopinato visu consedit.' xxxviii. 17. 'Mollia corpora, molles, ubi ira consedit, animos sol, pulvis, sitis, ut ferrum non admoveas, prosternunt.' xlii. 62. 'Quum jam consedisset ferocia ab re bene gesta.' Auctor Epit. Liv. lib. xliii. 'Motus, qui in Hispania ab Olonico factus erat, ipso interemto, consedit.' Quare hoc loco etiam *resedisent* præferendum censeo.

Nihilo plus sanitatis in curia] Nihilo plus in curia sanitatis, trajectis vocibus, Voss. 1. et Leid. 2.

§ 7 *Tres fuere sententiæ]* Tres fuere qđ sententiæ Harl. 1. Tres fuere qđ sententiæ Leid. 1. Videntur eorum codicum scribæ indicare voluisse, se in exemplari suo reperisse *Tres fuere quidem sententiæ*.

P. Virginius rem non vulgabat] Hunc Sigonius ad c. 30. § 1. dicit, hoc anno consulem fuisse cum Vetusio. Sed collega Vetusii Livio c. 28. et Dionysio Hal. vi. 31. est Aulus Virginius. Dionysius vi. 27. eum, de quo hic agit Livius, itidem vocat *Publium Virginium*, et primum sententiam ro-

gatum fuisse dicit. Si in prænominem vitium non est, oportet primis illis temporibus reipublicæ aliam fuisse rationem rogandarum sententiarum, quam posterioribus, quibus non aliis jus erat censendi in senatu, quam principibus senatorum; quos inter hic P. Virginius, qui nondum honores gesserat, haberi non potest. Sed suspicor, quemadmodum Lartius et Ap. Claudius, qui sententiam rogati sunt, consulares fuerunt, ita et Virginius ex eodem numero fuisse, et non P. verum T. Virginius legendum esse, quem biennio ante consulem fuisse dicit Livius c. 21. Duk. In prænomen *Publius* conspirant omnes codd. Sed *Virginius* præferunt Voss. ambo, et Leid. 1. cum excusis vetustis. Vide hoc lib. ad c. 17. § 1. Tum *Virginius reum* Flor.

Fidem secuti P. Servilii consulis, Volsco, Aurunco] Tđ *secuti* abest a Leid. 2. Tum P. Servili Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad lib. xxxvi. 19. § 2. Denique *Arunco* Voss. 2. fragm. Hav. Hav. et Gaertn. *Arrunco* Leid. 2. Vide ad c. 16. § 8. *Auruncho* Lipsiens.

§ 8 *T. Largius non id tempus esse]* Quamvis nihil dissentiant a vulgata lectione codd. scripti, recepi tamen T. Lartius. Probare enim nequeo editorum inconstantiam, qui, ubique fere sententiæ Sigonii, quam proposuit ii. 10. § 6. obsecnti, T. Lartius ediderunt, et hic tamen T. Largius patientius, quam par erat, in contextu superesse tulerunt; quum idem sit T. Lartius, qui dictator c. 18. et consul c. 21. memoratur, ubi nihilominus recte T. Lartius ediderunt. Ceterum hic in Lipsiens lacuna est unius paginæ post voces *agendum censebat*, usque ad voces *ante oculos micare gladios*, quæ obcurrunt c. seq. § 14.

Totam plebem arc alieno demersam esse] Lib. vi. 14. 'Mergentibus semper sortem usuris obrutum fœnore

esse.' c. 27. 'Quæ indicatura sit, demersam partem a parte civitatis.' Attamen Pal. 1. expresse *demorsam esse*: quasi absuntam et detruncatam. Infra simili metaphora v. 11. 'Et tamen eos tot iudiciis confossos prædamnatosque venire ad populi iudicium.' *Gebh.* Nostri nihil mutant, nisi quod Harl. 1. alio ordine præferat *plebem totam. Demorsam* autem, quod Gebhardus in uno Pal. 1. invenit, aberranti librario relinquendum. Mox τὸ νι abest ab Harl. 1. et Leid. 1. Verum in eorum posteriore id latere videtur in proxima voce *posse*, pro qua ut in Flor. ibi exaratum superest *possent*.

Quin si alia aliorum sit conditio, accendi magis discordiam, quam sedari] Quod si Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. et C. in qua locutione abundaret τὸ quod, de quo vide ad xli. 10. § 7. Id autem præsertim frequens est, sequente, ut hoc loco, vovula si. Infra xxxi. 37. 'Quod si modum in insequendo habuissent, non in præsentis modo certaminis gloriam, sed in summam etiam belli, profectum foret.' xlii. 11. 'Quod si qui inrumpere armati ausi fuissent, extemplo cepissent.' ita enim quosdam legendum existimare, ad eum locum videbimus. c. 31. 'Quod si, clausis portis, muros portarumque turres dispositis armatis defendissent, vano cum incepto mœnibus pepulissent Romanos.' cap. 42. 'Quod si maturius pugnari cœptum esset, ut satis diei victoribus ad persequendum superesset, deletæ omnes copiae forent.' Cic. pro Balbo c. 16. 'Quod si hoc fœdus, quod populus Romanus, auctore senatu, commendatione et iudicio vetustatis, voluntate et sententiis suis comprobatur, idem suffragiis comprobasset, quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in civitatem nostram recipi non liceret?' Et ita Colum. vi. 27. 'Quod si admissarius iners in Venerem est,

odore proritur, detersis spongia fœminæ locis, et admota naribus equi:' ita reponendum omnino ex membranarum Sangerman. quum vulgo loco τὸν proritur edd. præferant *perfricatur*. Paulo post eod. cap. 'Quod si frigore hiemis herbae defecerint:' et adhuc eod. cap. 'Quod si tamen aut partu aut abortu equa laboravit.' Vide etiam Cort. ad Sall. Cat. c. 18. Attamen, quoniam reliqui omnes codd. stant pro vulgata scriptura, eam etiam nondum mutare audeo. Nam non minus eleganter *quin* pro particula adversativa ponitur, et explet vicem τῶν immo *potius*: quo sensu eam caperem infra xxvii. 49. 'Posse, si una equitum ala mittatur, omnes deleri. Quin supersint, inquit, aliqui nuncii et hostium cladis, et nostræ virtutis.' Ita enim cum J. F. Gron. scribendum videtur ex vestigiis codd. Præterea *magis discordia*, pro *magis discordiam*, Port. In qua lectione ex præcedenti repetendum foret *plebem*, ut sit, 'plebem accendi magis discordia:' quo sensu 'accendere plebem actione' infra dicit x. 6. 'Eam actionem susceperunt, qua non infimam plebem accenderunt, sed ipsa capita plebis, consulares triumphalesque plebeios.' Eodem sensu aliquis dicitur 'accensus' vel 'incensus ira,' odio.' Vide ad c. 12. § 12. Verum neque hic a recepta lectione, quam omnes reliqui codd. tuentur, discedo. *Accenditur discordia*, quemadmodum 'accendere invidiam' supra h. lib. c. 23. 'Invidiamque eam, sua sponte gliscentem, insignis unius calamitas accendit:' inf. c. 47. 'Ea desperatio Tusci rabiem magis, quam audaciam, accendit.' III. 51. 'Secessio ab decemviris facta est, non minore motu animorum Sicci cædis memoria revocata, quam quem nova fama de virgine adeo fœde ad libidinem petita accenderat.'

§ 9 *Licentia tantum concitum turbatum, et lascivire magis plebem, quam*

sævire] Bene emendavit, quicumque emendavit : nam hic locus in Mss. est corruptus, *lic. tantum concitam turbam.* Gebh. Simili modo corrupti etiam Voss. 2. Leid. 2. Port. Gaetrn. Hav. et a m. sec. Voss. 1. quam eadem lect. se quoque in Oxon. C. invenisse Hearne auctor est. Sed magis corruptus Harl. 2. præferens *lic. tantum concitatam turbam.* Veram scripturam *tantum concitum turbaram* servarunt fideliter Voss. 1. a m. sec. Leid. 1. et Harl. 1. 'Tantum turbaram,' ut 'tantum belli.' Vide ad xxxiv. 27. § 1. 'concire turbam' autem, ut 'concire bellum,' 'tumultum,' de quo dicam ad Liv. xli. 8. § 4. Supra ut *Patrum laudibus* Flor. Mox voces *magis plebem, quam sævire* perperam omittebantur in Leid. 2.

§ 10 *Ubi ad eos, qui una peccaverint* [Qui una peccaverunt Leid. 2. Harl. 2. et Hav.

§ 11 *A quo provocatio non est, creemus*] *A quo provocationē creemus* Leid. 1. quæ lectio ex compendio scribendi nata est. Olim unica serie conscriptum fuerat *provocationē*: *n* autem pro *non*, et *ē* pro *est*, a librariis breviter exarari solet. Sed linea inflexa, qua onerata fuerat litera *n*, deinde ab indocto scriba neglecta est, vel aliam ob causam evanuit.

Jam hic, quo nunc omnia ardent, conticescet furor] *Nam hic* Voss. 2. Harl. 1. Port. Gaetrn. fragm. Hav. et Hav. qui error in membranis frequens est. Vide ad ix. 17. § 5. Præterea *ardet* Leid. 1. in quo cod. sæpe notam, qua litera *n* scribi solet, perperam vel additam vel omissam esse, supra non uno loco monui. Idem etiam *conticisset* præfert. Voluit forte *conticiscet*, quod est in Flor. Vide ad c. 55. § 10. et ad iv. 1. § 5. *conticescat* fragm. Hav. a m. pr.

§ 12 *Pulset tum mihi lictorem*] [Vid. Lect. Varr.] Verum est *pulset* et legi in Voss. 1. Verum τῶ et subjecta sunt signa, quibus librarii vocem de-

lendam esse indicare solent. Ut forte ea vocula ex ultimis literis proxime præced. vocis non bene repetitis orta fuerit. Præterea, quamvis Gronovianum *pulsitet* per analogiam defendi possit, ut enim a 'curro,' 'curso,' 'cursito,' ita a 'pello,' 'pulso,' 'pulsito' formari potest, ejus tamen exemplum alibi nondum observavi. *Pulset tum hic mihi lict.* præfert Gaetrn. *pul. tum hic lict.* Flor.

Penes unum illum esse, cujus majestatem violavit] Suspicio legendum *violabit.* Nam vulgus veterum librariorum solitum fuit subinde *u* pro *b*, et vicissim *b* pro *u* ponere; quæ res mire vitiavit omnes auctores. *Rhen. Penes illum esse unum* Voss. 1. et Leid. 2. Præterea Donjatius sibi non displiceturum profitetur *violarit*; quemadmodum exstat in excerptis Harl. 2. et in fragm. Hav. a m. sec. Eo ducit etiam scriptura cod. Gaetrn. *violavit*, id est, *violaverit.* Pari modo *liberarimus*, pro *liberavimus*, ut in Mss. exstat, Gron. infra emendabat xxxiv. 32. § 8. ubi alia similia exempla notantur. Mihi magis placet Rhenani conjectura *violabit*, pro *violavit.* Infinitis enim locis *b* et *v* confunduntur. Vide ad v. 24. § 5.

CAP. xxx. § 1 *Multis, ut erat, horrida et atrox videbatur Appii sententia: rursus Virginii Largique exemplo: haud salubrem utique Largii putabant sententiam, quæ totam fidem tolleret*] Obscurus locus est, quia depravatus. Demirr, quomodo se hinc explicent professores, qui in publicis auditoriis Livium enarrant. Et vix est auctor in scholis tritior. Quid hic afferebat ille professorum Achilles, Philippus Beroaldus, qui toties privatim et publice Livianas decadas Bononiæ prælegit? Restitue, et distingue sententiam hoc modo: *rursus Virginii Largique exemplo haud salubres. Utique Largii putabant sententiam, quæ totam fidem tolleret.* Expone vero sic: *Rursus Virginii Largique (subaudi) sen-*

sententiæ') exemplo haud salubres (subaudi 'videbantur,') hoc est, propter exemplum: Utique Largii putabant sententiam, (subaudi, 'eam esse,' vel 'talem esse,') quæ totam fidem tolleret. Quid nunc apertius Livianis verbis? *Rursus Virginii Largiique exemplo haud salubres. Utique Largii putabant sententiam, quæ totam fidem tolleret.* Rhen. Cum hunc locum mendose legi animadverteret Rhenanus, homo de T. Livio optime meritis, hunc in modum demum emendavit, et interpunxit, *rursus Virginii Largiique exemplo haud salubres, utique Largii putabant sententiam, &c.* hoc sensu: Appii atrox sententia videbatur: Virginii Lartiique sententiæ exemplo haud salubres erant: Lartii sententia totam fidem tollebat. Moderatum erat Virginii consilium. Non intellexit autem, Virginii sententiam, si ita legatur, modo probari, modo improbari. Melior igitur lectio est ea, quam ipse in vetustis exemplaribus reperi, quæ est ejusmodi: *Appii sent. videbatur, rursus Virg. Largiique ex. pernicioso: haud sal. utique Largii put. sent. quæ tot. fid. tolleret.* Quamquam non *Virginii Largiique exemplo* legendum est, sed *Virginii Vetusiique*. Hi enim hoc anno consules, cum coërcendæ plebis causa severe delectum haberent, majorem seditionem fecerunt. Qua de causa ait, Appii sententiam partim atrocem, partim perniciosam esse visam Virginii Vetusiique exemplo; quibus, eadem severitate usis, quæ Appii sententia continebatur, male res cessit. Tollebat autem totam fidem Lartius, quia omnibus satisfieri oportere censebat, ut Appius nemini. Sigon. Lego, *Atrox vid. Appii sent. Virginii Largiique exemplo. Rursus haud salubrem, &c.* Vel, *Appii sententia. Rurs. haud sal. utique exemplo Largii put. sent. quæ, &c.* Klock. Quem etiam vide in Epist. ad Lipsium ap. Burmann. in Syllog. Epistol. tom. 1. p. 392. Plus-

cula verba adscripsi, sed intricatissima, qualia hactenus non inciderunt. Ex quibus tamen intelligo, probari maxime Livio Verginii sententiam, rem non vulgantis, sed beneficium remissi æris alieni ad eos, qui Volscos, Auruncos, Sabinosque militassent bello, restringentis. Videamus criticorum conatus potius quam effectus. Quorum primus Rhenanus locum ita censuit restituendum: *Rurs. Virg. Largiique ex. haud salubres. Utique Larg. put. sent. quæ tot. fid. tolleret.* Sed hoc modo improbat Verginii sententiam, et contradictionem Livio adstruit, non ita vano aut socordi scriptori. Quod observans quoque Sigonius volebat ex codice, nescio cujus notæ: *Appii sent. videbatur, rurs. Virg. Vetusiique ex. pernicioso: haud sal. utique Largii put. sent. quæ tot. fid. tolleret.* Nihil gravius in istum egregium virum dicam; valde inconsiderate. Vetustius consul eo anno erat, ergo sententiam dixit. Credo; sed illius sententia non erat ita diversitate ac iudicio quodam nobilis, quemadmodum voluit fuisse Livius Verginii. Jam, lector, expectas meum iudicium: ego te Pyrrhonia hæsitacione dimitto, quia parum opis a Pall. quorum tamen scripturas adnotabo: *Rursus Virginii Largiique exemplo: haud salubrem utique Largii putabant sententiam,* ita Pall. 1. ac 2. nec divertit distinctione Pal. 3. nisi quod pro exemplo ostendit ex templo, cum nota expunctionis literæ t. Quid si tamen tollantur ista duo verba *putabant sententiam?* constituta hoc modo sententia: *atrox videbatur Appii sententia: rursus Virginii Largiique exemplo haud salubres. Utique Largii, quæ totam fidem tolleret.* Probat hæc Gruterus. Gebh. Cepit utique Rhenanus, frustra objiciente Sigonio, si Virginii modo sententia dicatur 'haud salubris exemplo,' modo 'consilium maxime moderatum,' eandem rem nunc probari, nunc improbari. Nihil in his

absurdi. Erat sane non tota salubris exempli. Etsi enim æquum erat, eorum, qui fidem consulis Servilii secuti essent, et Volsco Auruncoque ac Sabino bello militassent, rationem haberi; tamen hoc æquum per seditionem impetrari, cogique senatum vel æquum facere per seditionem, utique boni exempli non erat. Semper hoc anceps et miserabile remedium, et quo, ubi semel introductum est, cum bonis in bona causa processit, plerumque mox mali in causa pessima et nefaria utantur. Sic, quod in præsens prodest, in futurum potest esse noxium. Ut Velleius ait II. 47. Clodium jugulatum 'exemplo inutili, sed facto salutari reipublicæ.' Lucan. x. 343. 'In scelus it Pharium Romani pœna tyranni, Exemplumque perit.' Sic T. Manlii consilium 'non civilis exempli, tamen pietate laudabile' dicit Noster VII. 5. Apud Curtium VIII. 12. § 3. quidam præfecti sui Persæ interfecti caput et arma tulerunt ad Alexandrum. 'Ille,' inquit, 'facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo.' At eadem sententia, comparata cum duabus alteris, recte media et maxime moderata vocatur: nec enim atrox erat ut Appii, nec tam mali exempli ut totam fidem tolleret novis tabulis, ut Lartii. Cic. de Offic. II. 24. 'Ne sit æs alienum, quod reipublicæ noceat, providendum est: quod multis rationibus cavere potest: non, si fuerit, ut locupletes suum perdant, debitores lucrentur alienum: nec enim ulla res vehementius rempublicam continet, quam fides; quæ esse nulla potest, nisi erit necessaria solutio rerum creditarum.' Cæterum in verbis Livii delenda sunt *quæ putabant sententiam*, quæ e scholio irreperunt, et totum inturbant: id quod Gebhardo etiam visum, Gruterique approbatum. Sigonii nec liber hic nec conjectura unius assis. J. F. Gron. Si-

gonii *Vetusique*, pro *Lartiique*, substituentis mentem non percepit Gebhardus. Non enim volebat, Vetusium, quod hoc anno consul erat, sententiam in senatu dixisse, eamque hic a Livio indicari; sed potius, patuisse exemplo Virginii Vetusique consulum, qui eadem, quæ Appii sententia continebatur, severitate usi erant, illam Appii sententiam perniciosam esse. *Multis erat horrida Flor. omisso quæ ut: tum Virginii Largi itaque exemp. idem cod. Vocem perniciosam*, quam Sigonius addendam existimabat, ego quoque in fragm. Hav. a m. sec. et Hav. et Hearne in Oxon. N. invenimus. At mei ordinem mutant. In priori enim legitur, *rursus Virginii Largique perniciosam exemplo*; in altero, *rursus Virginii Largique perniciosam exemplo*. Præterea *haud salubrem*, ut ante Rhenanum edebatur et Frobenium, qui lectionem Rhen. 1535. recepit, et ut Sigonius redactum volebat, superest in Voss. 2. Leid. 2. Harl. utroque, Port. Gaertn. fragm. Hav. Hav. Latini Neapol. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. Non tamen propterea Sigonio accedam. Ejus sententiam primus reject Robortell. Annot. II. 34. qui vulgatum servandum censuit, interpunctione tantum hoc modo mutata, *atrox App. sent. videbatur. Rurs. Virg. Lartique: ex. haud sal. utique Lart. put. sent. quæ, &c.* addens esse loquendi rationem elegantem, per conlectionem primo, mox per distributionem perplexam quidem et obliquam, sed aptam ad orationem grandem conficiendam; multis deinde exemplis, sed plerisque ex Virgilio petitis, docere conatus est, veteres sæpe tali compositionis genere usos esse. Non diu postea id operam dedit Sigonius Emend. I. 37. ut Robortelli expositionem everteret. Monet itaque, in exemplis ab eo laudatis conlectionem verbum suum habere, plerumque etiam distributionem; numquam vero in illis conlectionem

esse sine proprio verbo: at in hac oratione Liviana conlectionem nullum habere verbum, nisi ex superiore membro alienum adsumat hoc modo: *atrox Appii sententia videbatur. Rursus Virginii Lartii*que, subaudi, '*atrox sententia videbatur*,' quod deinde et sanæ rationi et expositioni, quam Livius subjungit, adversari addit. Verum, quidquid etiam dicat, quamvis forte obtinuerit, ne quis facile Robortelli expositionem recipiat, nondum tamen viris eruditis, Gebhardo, Gronovio, aliisque persuasit, lectionem, quam in aliquot Mss. libb. reperit, multo veriorē esse. Omnes enim, sed inprimis Gronovius, sententiæ Rhenani, præter interpunctionem, unicam tantum literam mutantis, *salubres pro salubrem* reponendo, subscribunt. Et sane ita diserte præferunt codd. optimæ notæ, Leid. 1. et Voss. 1. Recte etiam idem Gron. in eo, quod Virginii sententia, si Rhenani emendatio recipiatur, partim probetur, partim improbetur, (quod vitio verterat Sigonius,) nihil absurdi esse tuetur, idque similibus locis illustravit; quibus adde similem Livii VII. 14. 'Dictator quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam cernebat, tamen facturum, quod milites vellent, se recepit.' Ceterum quamvis etiam hic constanter codd. et editi plerique, et scripti omnes, *Largii* bis præferant, utroque tamen loco *Lartii* reposui, ut viris doctis plerisque visum fuisse eorum præmissæ adnotationes evincunt, et Sigonius altero loco (priori enim *Vetusii*que dedit ex conjectura) in contextum recepit, quem omnes recentiores audire neglexerunt. Vide ad cap. præc. § 8. Præterea qui *totam fidem* Port. ut illud qui respiciat Lartium, non ejus sententiam. Sed reliqui quæ servant, nisi quod mendose quæ sit in Hav. Porro hunc locum etiam illustravit, et voces putabant sententiam suspectas habuit

Gron. Observ. I. 2. p. 30. Verum utrum ob justas causas viri docti expungendas existimarint, vehementer dubito.

§ 2 *Sed factione respectuque rerum privatarum, quæ semper obsecere, obficientque publicis consiliis, Appius vicit*] Similis sententia Diod. I. XVI. p. 527. 'Ὀνόμαρχος δὲ, πεφροντισμένον λόγον διελθὼν ὑπὲρ τοῦ τηρεῖν τὴν ἐξ ἀρχῆς προαίρεσιν, προετρέψατο τὰ πλῆθη πρὸς τὸν πόλεμον, οὐχ' οὕτω τοῦ κοινῇ συμφέροντος προνοηθεῖς, ὥς τὸ ἴδιον λυσitelές προκρίνας. Inf. IV. 57. 'Quem enim bonum civem secernere sua a publicis consiliis?' Gebh. Liv. V. 36. 'Senatui nec factum placebat Fabiorum, et jus postulare barbari videbantur. Sed ne id, quod placebat, decerneret in tantæ nobilitatis viris, ambitio obstabat.' Voces quæ semper negligentia librarii omittebantur in Voss. 1. Deinde *offecere, officiuntque* Harl. 2. *Officerentque* Flor. a m. sec.

§ 3 *Forte una omnes in armis essent*] *Forte omnes una essent* præfert Leid. 1. Paulo sup. *Volsci quinque* Flor. a m. pr. *Volsci quoque* Flor. a m. sec. pro *Volsci Æquique*: et mox *curæ consulibus*, omisso τῶ fuit, idem cod.

§ 4 *Ut imperium suo vehemens mansueto permitteretur ingenio*] Hic nodus est superiore locutioni. Mirum est, cur hujusmodi loca non notentur asteriscis, nam verba ista nullo sensu dicuntur. Et nescio, an seculo nostro quispiam hanc Livianam sententiam intellexerit. O securitatem lectorum! o nimiam securitatem enarrantium! Immo nihil dubito, an Clementianus, et Flavianus Nicomachus Dexter, ac Victorianus VV. CC. qui ante nos primam istam Decadem emendarunt, locum hunc satis perceperint. Id quod ideo potissimum dico, ut lectores excitem. Habet antiqua lectio *imperio suo*. In cæteris convenit, nisi quod est illic *permitterentur*; in quo verbo omnis sita est difficultas. Pro eo deprehendi tan-

dem scribendum *remitteretur*; ut sic legamus, *ut imperio suo vehemens, mansueto remitteretur ingenio*. Sensus est: Curarunt consules, ut talis eligeretur ac constitueretur dictator, qui ob dictaturam quidem vehemens et nimium potens, mansueto tamen remitteretur ac mitigaretur imperio. *Rhen.* Quas tragœdias excitavit Beatus Rhenanus super his Livii verbis? quæ tandem pristinae sinceritati se restituisse arbitratur, si, *pro remitteretur, remitteretur* legat, et vocem *imperium* in *imperio* commutet. Ipse, qui eo ingenii acumine præditus non sum, quo Rhenanus locos, maxime integros atque emendatos, mancos corruptosque esse penitissime introspicit, nihil prorsus hæreo in eorum verborum sententia, perindeque accipio, ac dictum sit, maxime curasse populum et seniores Patrum, ut imperium, quod Ap. Claudio demandatum vehemens fuisset propter hominis imitem et efferam naturam, mansueto alicujus ingenio remitteretur. Quomodo etiam locutus est Synesius epistola quapiam Joanni missa; 'Ἄλλ' ἀνδριστέον, ὦ γενναῖε, γενναῖος γὰρ εἴης: hoc est, *At viriliter agendum est, o genereose; nam generosus esses*. A quo dicendi genere non puto esse valde alienum illud alterum Hor. Od. III. 8. 25. 'Negligens, ne qua populus laboret, Parce privatus nimium cavere:' et rursus alibi III. 24. 17. 'Illic matre carentibus Privignis mulier temperat innocens.' Atque iterum IV. 8. 1. 'Donarem pateras grataque commodus, Censorine, meis æra sodalibus.' Et in Sat. II. 6. 8. 'Si venerator stultus nihil horum, o si angulus ille.' Sic etiam sæpe alibi locutus est: quare Livii verba nullam majorem difficultatem continere mihi videri solent, quam quod a Rhenano haud satis intelliguntur. *R. Titius, Locor. Controv. VI. 22. Suo ingenio* est suapte ipsius ingenio; idem est

ac si dixisset, imperium suapte ingenio ac per se vehemens. At Latini esse putas, *suo ingenio imperium vehemens*, ingenio ipsius Appii vehemens? quia scilicet ita loquitur idiotismus tuus. At quorsum Synesii, Horatii, Ovidii, Persii exempla adduxeris, nondum potui comminisci, et nunc, quum hæc scribebam, non mediocris admiratio rei me incesseerat. Nam non solum ea quatuor testimonia nihil simile aut commune cum Livii loco habent, sed et inter se tam dissimilia sunt, quam lapis et arbor. *Yvo Villiomarus, in Loc. Contr. Rob. Titii VI. 26. Doce nos, Latine dici de imperio suo ingenio, ἀντὶ τοῦ* per se, vel suapte vi ac natura: nam 'loci,' 'arborum,' 'soli,' et 'lactis ingenium' ap. Sall. Virg. Plin. Gell. et alios non id valere, quod tu existimasti, tibi, cum voles, ostendam. Interim scias velim, pronomen 'suus' non semper reciprocari, quod nos præter cæteros Laur. Valla, Guil. Budæus, T. Linacer, Aug. Saturnius, Q. Marius Corradus pluribus exemplis veterum scriptorum undique collatis docuerunt. Sed et J. Cæsar Scaliger, magni filii magnus pater, super hujus pronominis vi naturaque subtiliter admodum philosophatus est in libb. de Causis Linguae Latinae. Donatus quoque ad illud Terent. Phorm. III. 2. 6. 'Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti,' hunc in modum scribit, 'suo capiti dixit, cum dicturus esset Phædriæ.' Hanc rem te optimum grammaticum ignorasse, vix credidissem; sed interim tamen referatur ad *imperium*: quid dicet Livius? Hoc scilicet: curæ fuit consulibus et senioribus Patrum, ut dictatura suapte ingenio (est enim per zeugmam ab inferiori repetendum) vehemens mansueto alicui remitteretur ingenio: vox *suo* ad imperium relata in sexto casu enunciatur; Appium respiciens in tertio effertur: ergo mutantur ca-

sua in eadem constructione ex tua grammatica. Deinde *suapte ingenio* dicendum fuit, non *suo*. Sic enim loquitur Livius, et qui Latine sciunt: de Numa Pompilio sic ille inquit i. 18. 'Suapte igitur ingenio temperatum animum virtutibus fuisse opinor magis, instructumque:' et quæ illic deinceps consequuntur. Rursus xxv. 18. 'Inde ingens ferocia superbæ suapte ingenio genti crevit.' Sall. Hist. l. ix. citante Charisio, Non. Marc. voc. 'Accusativus pro genitivo:' 'Cujus duas insulas propinquas inter se, et decem stadium procul a Gadibus satis constabat suapte ingenio alimenta mortalibus gignere.' Tac. Hist. ii. 63. 'Sabinus suapte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facilis mutatu,' et reliqua. Rursus iv. 68. 'Igitur venientis exercitus fama et suapte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum civitates in Remos convenere.' Synesii atque Horatii exempla idcirco adduxi, ut intelligeres, imperium illud per se non fuisse vehemens, sed ita demum hujusmodi futurum, si Ap. Claudio demandatum esset: vehemens igitur Appii ingenio, hoc est, quod vehemens exstitisset. Jubeo te adire Dionysii Lambini commentarios ad Horatii locos a me citatos, nec non H. Stephani diatribam quintam ad eundem poetam prope finem: iis perlectis statim mirari desines. R. Titius, pro suis Locis Contr. Assert. vi. 22. Quidquid commententur alii, aut τὸ suo tollendum est, aut desideratur vox *jure*, aut similis. Antiqua lectio habet, ut *imperio suo vehemens*, &c. ut manifeste videas deesse verbum *magistratus* aut *dictatura*. Quare non video, quid causæ sit, cur Rhenanus sic se torqueat. Forte, ut *imperiosa* (id est, vehemens) *potestas mansueto permetteretur* (vel *temperaretur*) *ingenio*. Ms. ut *imperio suo vehemens potestas mansueto permetteretur ingenio*. Sed τὸ *potestas* superpositum tantum est et interlineare, non ipsius contextus.

'Imperiosa dictatura' dicitur infra l. vii. sub finem in oratione Corvini, c. 40. Sic Æmilius Probus (Cornel. Nep. in Pelop. c. 2.) Spartanorum 'imperiosam majestatem' dixit. Puto jam legendum esse, ut *imperium vehemens suo permetteretur ingenio*. 'Suum ingenium,' ut 'suo tempore' i. 56. ii. 23. vi. 14. xxxviii. 45. 'sua tempora' iv. 7. 'sua occasio' c. 58. xxii. 39. 'non sua fortuna' xxv. 38. 'suo tempore, alieno hostibus' xlii. 43. 'loco suo et tempore' eod. lib. c. 55. 'opportunitates suas ignorare' eodem lib. c. 55. Sic xlv. 18. 'explorarent, qua provincia nostra, qua hostium foret.' Plautus Casin. ii. 8. 74. 'Nostro omine it dies.' Hor. Epod. 9. 30. 'Ventis iturus non snis.' Senec. Controv. Præf. lib. x. [sive vulgo lib. v.] 'snus populus.' Epist. 72. 'Ignoranti, quem portum petat, nullus ventus snus est.' Præfat. lib. i. Natur. Quæst. 'Si navem snus ventus implevit.' de Tranq. Anim. c. 10. 'Quibusdam aliena imperia supra caput sunt, quibusdam sua.' de Benef. vi. 43. 'Æque delinquit, qui ad referendam gratiam suo tempore cessat, quam qui alieno properat:' ubi vide. Cæsar de Bell. Gall. iv. 34. 'Ad committendum prælium alienum tempus esse arbitratus, suo se loco continuit.' Latinius Pacatus in Paneg. Theod. p. 122. 'Non nostræ fortunæ vultu.' Propertius ii. 19. 71. 'Namque in amore suo semper sua maxima cuique.' Omnino vide Palmer. Commentar. Spicileg. i. fol. 180. b. 181. a. Vide etiam Donat. ad Terent. Andr. iii. 2. 30. et Turneb. Advers. ix. cap. penult. 'Suum' autem 'ingenium' est mansuetum ingenium: ita ex glossa τὸ *mansueto* in contextum irrepsit. Klock. Quem etiam vide in Epist. ad Lipsium ap. Burmann. in Syllog. Epist. tom. i. p. 392. Acute, nisi Palmerianum in modum. Itaque nec refutatione opus. Scriptura mihi sana ac constituta, facilisque in-

tellectus, qui est, curæ fuisse senioribus Patrum, ut imperium sive dictatura per se, suoapte ingenio, indole, natura, vehemens, homini ingeni mansueti, non efferati, immittis, ut Appii, permitteretur. Lege præcedentia, et valide probabis. Syntaxis et exempla in mundo cui-libet. Ita alibi, 'bellum grave suis et Annibalis viribus.' De dictaturæ vehementia Livius ibidem, et pleni historicorum libri. Schegkius, Præmess. Epist. 15. Hic admodum hæsitat Rhenanus, ac tandem statuit, sic emendandum, *ut imperio suo veh. mans. remitteretur ing.* Si omnia, quæ nostra non est captio, sic obtorto collo in medicinam perniciosam raptare conceditur, peristis auctores; ad tubicines ite. Pal. 1. *ut in imperio suo veh. mans. permicteretur ing.* Inde conjectavi, pro *permicteretur* an posset legi *permisceretur*. Acquiesco nunc, quia deprehendi in Pal. 2. ac Campani ed. *ut imperium sua natura veh. mans. permitteretur ing.* Pal. 3. a m. sec. ostentat *imperium suum vehemens.* Gebh. *Ut imperio suo veh. mans. permitteretur ing.* Leid. 1. et Harl. 1. *ut imperio suo veh. mansuetudo permitteretur ing.* Voss. 1. *ut imperium suo veh. mansuetudo permitteretur ing.* Leid. 2. *ut in imperio suo veh. mansueto permitteretur ing.* Voss. 2. *ut imperium sua natura veh. mansueto permitteretur ing.* Harl. 2. Gaertn. fragm. Hav. Hav. et in marg. Port. qui in contextu præfert *ut imperium veh. mansueto permitteretur ing.* Gifanius Observ. in Linguam Latin. in voce 'Permittere' lectionem, quam ex Leid. 1. et Harl. 1. protuli, et Rhenanus etiam in suo invenerat, ita exponit, ut 'permittere' positum accipiat pro remittere; subdit tamen se malle, ut vulgo exstat, et Schegkius aliorum lectionibus prætulit, *imperium*, id est, dictatura, *permitteretur*. Id etiam probat Acidalius ad Curtii III. 2. § 17. et recte. Dictatura dicitur 'imperium

suo ingenio vehemens,' quemadmodum 'nimium imperii' infra vocatur III. 26. 'triste dictaturæ imperium' V. 2. et 'imperiosa dictatura' VII. 40. Neque video, cur, licet Livius alibi aliique 'suoapte ingenio' dixerint, non etiam, quod Titius negabat, 'suo ingenio' hoc sensu dicere liceat. Ita certe Petron. Satyr. c. 126. 'Crines, ingenio suo flexi, per totos sese humeros effuderant.' Quinctil. Instit. Orat. VIII. 2. p. 677. 'At ego otiosum sermonem dixerim, quem auditor suo ingenio non intelligit.' Id est, sponte, nemine explicante, ut recte Burmann. exponit, qui ibi videndus, et ad Nason. Epist. Heroid. VI. 40. ubi etiam optime huc facientem locum Petron. laudavit, aliumque Claudiani l. I. in Rufin. vs. 210. 'Hic radiant flores, et prati viva volu-ptas, Ingenio variata suo.' Adde Tac. Hist. I. 5. 'Miles urbanus longo Cæsarum sacramento inbutus, et ad destitnendum Neronem arte magis et impulsu, quam suo ingenio, tractus.' 'Ingenium' vero rebus inanimatis tributum illustravi olim ad Silii IV. 90. et ad XVI. 46. Denique nullius momenti est, id quod similiter Titius objecit, ex eo, quod sequitur *mansueto ingenio* casu tertio, hic tamen repetendum *suo ingenio* casu sexto. Id enim non magis mirum videri debet, quam si nomen vel primo vel alio casu positum aut ad priora aut ad subsequentia diverso casu retrahatur, singulare etiam numero plurali, aut vice mutata. Infra III. 9. 'Quippe dnos pro uno domino acceptos inmoderata infinita potestate:' ita legendum ibi, pro *dominos*, videbimus: ubi ex sequenti *domino*, per Zeugma repetendum *duos dominos*; aut, si quis vulgatum præferendum pertinaciter contendat, ex *dominos* repeti debebit *domino*: adeoque, quidquid malis, in eadem constructione non tantum casus, sed insuper etiam numerus mutabitur. Similiter c. 38. 'Indigni-

tate rerum cesserant in agros; suarumque rerum erant, amissa publica: ubi ex rerum repetendum re. v. 24. 'Quippe nunc in una urbe tantum dissensionum esse, quid in duabus fore?' ubi repetenda vox *urbibus* ex præcedenti *urbe*. Et ita sæpissime alibi.

§ 5 *M. Valerium dictatorem Valesi filium creant*] In scripto cod. est, *M. Val. dict. M. Volesi filium creant*, non *Valesi*. Rhen. Valerius, Publicolæ frater, Volesi filius fuit, qui in pugna ad Regillum lacum occisus est: quomodo igitur hic dictator factus? ni Publicolam duos fratres eodem prænomine habuisse dicamus, quod equidem vix credo. Quidam pro *filium* legendum putarunt *nepotem*. Et *pro-vocationem patrum lege*, pro *fratris lege*, moti ex hoc, quod supra Livius dixerit, quosdam scriptores prodidisse, Valerium Volesi nepotem primum dictatorem Romæ fuisse; quod cum Livio certis de causis non videatur, postea alicubi dictatorem factum, verisimile esse. At horum opinionem refellit Dionysius, qui hunc Valerium plus septuaginta annos natum scribit Antiq. vi. p. 375. quod de Publicolæ ex fratre nepote vix credibile fit, cum hic decimus sextus duntaxat ab liberata urbe sit annus. Quare alii putant *L. Valerium* legendum, de quo postea in Sp. Cassii damnatione fit mentio, quem Publicolæ fratrem Dionysius perhibet viii. p. 544. Quidam *M. Volesi filium* legunt, ut hanc tollant dubitationem. Quid ex his verius sit, lectoris iudicio relinquimus, ut pleraque alia. Porro cum hocce Valerio, quocumque tandem prænomine, magistrum equitum Q. Servilium consulis Servilii fratrem Dionys. vi. p. 371. prodit, quem Livii codex hic omittit: sed id alibi etiam facit, cum certum sit, nullum umquam dictatorem Romæ creatum absque magistro equitum, ut tradit Dionysius l. v. ad finem p. 338. *Glar.*

Non est hic M. Valerius Volusi filius, qui paulo ante mortuus est. Sed frater ejus, prænomine *Manius*, ut Dionysius vi. p. 371. et Capitolina fragmenta ostendunt. Quæ res valde torsit Glarceanum. ['Torsit, et non injuria.'] Quare *M. Valerium* scribe. *Sigon.* Non immerito torsit aliquando studiosos, cum legerent ap. Livium, M. Valerium, Volusi F. hoc anno dictatorem creatum, et in Dionysio M. Valerium fratrem Poplicolæ primi consulis; cum tamen ex iisdem auctoribus constet, M. Valerium, Poplicolæ fratrem, legatum consularem antea in prælio ad lacum Regillensem occubuisse. Hic vero dictator, auctore Livio, non consularis factus. Verum fragmenta Capitolina illud scrupuli tollunt, genijnum hujus dictatoris Valerii prænomen in triumpho præferentes. *Manium* enim *Valerium* vocant, alterumque Poplicolæ fratrem fuisse demonstrant, non qui bello Latino cecidit. Ideoque ipsum hoc *Manii* prænomen in Livio, Dionysio, Ciceronis Bruto, Zonara, Orosio, aliisque auctoribus corrigendum est. *Pighius* in Annal. Rom. ad a. cclix. p. 89. Legendum, ut jussit Sigonius, *M.* hoc est, *Manium*, ut habet Pal. 1. *Gebh.* Fratrem P. Valerii Publicolæ. Dionys. Halic. vi. 39. Adde Pighium in Annal. ad A. U. cclix. *Duk.* *Manium* Dictatoris Valerii prænomen fuisse, non *Marcum*, recte Sigonius et Pighius monnerunt; sæpissime autem utraque inter se confundi, vel potius *Manius* in *Marcus* commutari, infra dicitur ad xxvii. 25. § 2. *Valesi*, quod rejecit Rhenanus, errore librariorum, ut videtur, exstat in ed. Ald. *Volesii* est in Hav. Reliqui omnes *Volesi* habent, nullus autem *M. Volesi*, ut in suo Rhenanus reperit. Rectius esse videtur *Volusi*, ut Sigonius edidit; quod tamen ejus exemplo ob codicum dissensum recipere ausus non sum. Vide ad c. 18. § 6.

Plebs etsi adversus se creatum dictatorem] An in excusis exemplaribus omnibus, certe in Asulanico, quod nunc solum est ad manum, hic videbat verbum deest? *Creatum dictatorem videbat*, tu repone. *Rhen. Plebes*, pro *Plebs*, Gron. a. 1665. edidit; quomodo præferunt Flor. Leid. 1. Voss. 1. Gaertn. et Harl. 1. Deinde videbat superest in omnibus, quibus usus sum, editt. etiam in Aldina. Pro eo vero videbant habet Voss. 2. *Plebs videbant* Livianum esse, dictum est ad c. 5. § 2. Verum ita mox etiam legendum foret haberent et timebant. Et sane habere non modo præfert idem Voss. 2. sed et Leid. 2. Gaertn. et a m. pr. Port. Quum tamen in reliquis præter Voss. 2. hoc loco sit videbat, mox haberet in optimis, et paullo post timebat in omnibus omnino codd. etiam illis locis vulgatum servandum existimo.

Tamen quum provocationem] Tum quum provocationem Voss. 2. et Gaertn. lapsu librorum in codd. scriptis ubique obvio: cui compendium scribendi causam et originem dedisse videbimus ad xxii. 17. § 5.

Nihil ex ea familia triste] Pal. 2, nihil ex ea triste familia. Gebh. Ordinem receptum verborum omnes codd. nostri servant.

§ 6 *Sed et homini et potestati melius rati credi]* Prius et exsulat a Voss. 2. Id excidisse puto ob vocalæ præced. quæ perperam sæpe a librariis set scribi solet, similitudinem. Certe utroque loco τὸ et agnoscunt reliqui codd. Similiter quod olim set scripserint, causa exstitit, ut ea vox absorberetur a præcedenti esset. Vide ad v. 15. § 12.

§ 7 *Quantus numquam ante exercitus]* Penultima vox omissa est in Leid. 1. Male. Postea enim sæpe maior conscriptus exercitus, non antea. *Quantusque numquam ante* præfert Gaertn.

Ternæ inde datæ consulibus: quatuor dictator usus] Ms. quatuor dictatori.

Modius. Modius quatuor dictatori, quod in nullo nostrorum reperi. Gebh. Lectio, quæ nunc vulgo circumfertur, quatuor dictator usus, a primo Aldo recepta est, eamque pleraque pars codd. quibus ntor, præfert. At Aldo antiquiores excusi quatuor dictatori, quod est etiam in Harl. 1. et Latinii Neap. Dionys. Halic. vi. p. 372. Τούτων (nempe δέκα στρατιωτικῶν ταγμάτων) τρία μὲν ἕκαστος τῶν ὑπάρχοντων ἔλαβεν, καὶ τῶν ἱππέων ὅσον ἑκάστω προσμερίσθη· τὰ δὲ τέτταρα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἱππεῖς ὁ δικάτωρ. Ex his (decem legionibus) tres quidem quisque consul accepit, et equitum quantum cuique adtributum est, quatuor vero et reliquos equites dictator: ubi ἔλαβεν ὁ δικάτωρ dixit, ut Livius hoc loco 'datæ dictatori.' Ceterum trinæ, pro ternæ, Gaertn. et eternæ Flor. Alibi etiam hæc vocabula in Mss. commutantur. Vide ad xxiii. 49. § 6. Hic vulgatum præfero. Ternæ consulibus, id est, unicuique consulum tres. Et hanc scripturam firmat reliquorum codd. consensus.

Nec poterat jam bellum differri] Ita quidem omnes, quas videre contigit, edd. At nulli codicum iis consentiunt. Nec jam bell. pot. diff. Voss. 1. et Port. Nec jam bell. jam pot. diff. Leid. 2. Nec jam pot. bell. diff. Flor. Leid. 1. Voss. 2. Harl. ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

§ 8 *Oratores Latinorum a senatu petebant]* Ad senatū petebant Leid. 1. in quo cod. quum sæpe virgula perperam vocum vocali desinentium ultimæ literæ addatur, forte pro eo reponendum ab senatu petebant. Et ita est in Flor. Port. fragm. Hav. et Hav. Mox si ipsos, pro se ipsos, Hav. Tum arma capere, inverso ordine vocabulorum, Harl. 2. Sed τὸ arma abest a Leid. 2.

§ 9 *Vetusius consul missus est]* Vetusius Voss. 2. Sed quemadmodum Romani olim Vetusios dixere, quos postea Vetorios, ita etiam Livius,

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 855 9

University Of California, Los Angeles

L 007 625 847 4

SOUTHERN BRANCH
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
LOS ANGELES, CALIF.

